I. L. CARAGIALE

OPERE

III. Publicistică

ACADEMIA ROMÂNĂ



FUNDAȚIA NAȚIONALĂ PENTRU ȘTIINȚĂ ȘI ARTĂ

Colecția „OPERE FUNDAMENTALE”

Coordonatorul colecției: acad. EUGEN SIMION

CARAGIALE

OPERE

III. Publicistică

Ediție îngrijită de
STANCU ILIN, CONSTANTIN HÂRLAV
Prefață de
EUGEN SIMION



univers enciclopedic
București, 2001

Coperta: PODALV
Redactor: Elisabeta Simion
Tehnoredactor: Ofelia Coșman

Cartea a apărut cu sprijinul
Ministerului Culturii și Cultelor

Mulțumim Regiei Autonome „Monitorul Oficial“,
îndeosebi Doamnei Director General,
ing. Eugenia Ciubâncan, pentru sprijinul
acordat tipăririi acestei lucrări

ISBN: 973–9436–54–4
973–8240-33-6

NOTĂ ASUPRA VOLUMULUI

Al treilea tom al ediției *Opere* de I.L. Caragiale este dedicat *Publicisticii*. Nu am separat publicistica literară de cea politică, operație dificil de realizat, dată fiind natura scrisului caragialian. Producția critică a autorului era – după observația lui Paul Zarifopol –, în același timp sau alternativ, culturală, literară și politică. Am păstrat împărțirea materiei din volumele anterioare: *În volume*, *În periodice* și *În manuscrise.* S-a adăugat, firesc, textelor un capitol de *Note și comentarii*. Criteriul general acceptat, de ordonare a articolelor în sumar, este cel cronologic, luându-se în considerare prima apariție. Textul de bază reprodus în ediția de față este cel care reprezintă ultima apariție sub supravegherea autorului, din volume sau din periodice. Nu am luat în considerare volumul apărut în 1908, la „Minerva“, intitulat *Momente, schițe, amintiri. Opere complete*, pus sub semnul îndoielii de autor.

În prima secțiune am inclus articolele: *A zecea muză* (*Note* și *schițe*, 1892); *Bene-merenti* și *Literatura și artele române în a doua jumătate a secolului XIX. Încercare critică (Schițe ușoare*, 1896); reportajul *Culisele chestiunii naționale* (broșură, 1896); *Câteva păreri, Politică și cultură, Note risipite*: *Exigențe grele, Amatorul și artistul, Saloanele noastre, Solicitudine de stat, Ofensă gravă, Obligativitatea opiniilor (Notițe și fragmente literare,*

1897) și *pamfletul 1907. Din primăvară până-n toamnă. Câteva note* (broșură, 1907).

În secțiunea a doua, au fost introduse peste trei sute de articole, foiletoane, cuvântări, ceea ce confirmă opinia lui Paul Zarifopol – împotriva „unor superficiali apreciatori“: I.L. Caragiale a „scris – mult. Desigur, mult peste marginile asprimii cu care-și trata el însuși scrisul“. Din acest număr impresionant de articole – ce rivalizează cu activitatea gazetărească a lui M. Eminescu – se detașează campaniile politice, de regulă de pe pozițiile opoziției, din „Timpul“, „Constituționalul“, „Epoca“, șarjele satirice din „Moftul român“, foiletoanele critice de la „Universul“, cuvântările scriitorului la adunările Partidului Conservator Democrat ș.a.

În secțiunea a treia, *Postume*, am inclus două texte rămase în manuscris și publicate după moartea scriitorului: o încercare istorică [*Începuturile Romei*] și un proiect de lege privind împământenirea evreilor, [*Se numește și este pământean...*].

Editarea publicisticii literare și politice a lui Caragiale a fost începută de Paul Zarifopol și continuată de Șerban Cioculescu, în ediția critică de *Opere* (volumele III, IV și V), apărute la „Cultura Națională“ (vol. III, 1932) și la „Fundațiile Regale“ (vol. IV–V, 1938).

Ediția critică Al. Rosetti – Șerban Cioculescu – Liviu Călin, de la Editura pentru Literatură (1959–1965), cuprinde, în special în volumul 4, în primul rând publicistică literară, culturală și artistică; publicistica politică, pentru care era proiectat un volum separat, n-a mai apărut din cauza interdicțiilor de ordin politic impuse de puterea comunistă. În volumul său din 1932, Paul Zarifopol introdusese, printre „reminiscențe și notițe critice“, două articole politice: *Grămătici și măscărici* și *C.A. Rosetti.* Șerban Cioculescu nu poate salva decât pe primul, socotindu-l o „frumoasă pagină literară“. Articolul era însă antijunimist, ceea ce explică reacția pe care

a avut-o Titu Maiorescu în momentul publicării acestuia: „În sfârșit! vai de capul nostru! Caragiale e redactor la *Gazeta poporului* și schimbă spirite cu Bacalbașa Toni, redactor la *Epoca* – țară de farsori și zeflemiști".

În paralel cu aceste două importante ediții critice, numeroși cercetători ai operei lui I.L. Caragiale, în primul rând Șerban Cioculescu, apoi I. Cremer, Florin Manolescu, Marin Bucur și colectivul de la Institutul de Istorie și Teorie Literară „G. Călinescu", autorii *Bibliografiei I.L. Caragiale*, 2 volume, 1997–1998 (Mioara Apolzan, Georgeta Ene, Rodica Florea, Dorina Grăsoiu, Stancu Ilin, Dan C. Mihăilescu) au identificat și publicat noi articole din scrisul jurnalistic al marelui clasic. Fără aportul lor, nu ar fi fost posibil să realizăm, într-un timp scurt, o integrală a operei lui I.L. Caragiale, una dintre țintele ediției noastre. Pentru alcătuirea ei, am consultat și am colaționat textele în publicațiile în care acestea au apărut: „Ghimpele", „Alegătorul liber", „Bobârnacul", „Adevărul", „Gazeta poporului", „Ziua", „Epoca", „Epoca literară", „Drapelul", „Dreptatea", „Pagini literare", „Universul", „Românul", „Luceafărul", „Noua revistă română" ș.a.

În consecință, în volumul de față și-au găsit locul, pentru întâia dată, o serie de articole: *Cronica, A. Thiers, O măsură urgentă, Varietăți literare, Cronica fantazistă, Articol de fond, Giosué Carducci, O reminiscență, Situația, Politica zilii, O nouă decorație, Situația politică, [Reportaj parlamentar], Școala rurală, O ședință glumeață, Enormități, O boală contagioasă, Calea agitărilor, Un specimen de pretenție, Revoltă în sec, Cuvântul colectivitate, Statu quo, Cerc vițios, Răzeșul de la Golășei și moșneanul de la Florica, Anomalii, Școala succesului, Gună Vernescu, Incognito, Ghicitoare, Iarăși Miron Costin sau urmările arheologiei, Cumul ciudat, Mină de circumstanță, Asupra unui fiasco, Feriți-vă... Nu ți-e rușine?, Pardon..., Iar vorba ceea..., O infamie, Somnul ca agent electoral, Dragoste în familie, Două*

mazete, Iar dragostea în familie, S-a achitat, Julica..., Etc..., etc..., Junimiștii și conservatorii, S-a schimbat boierul, Puțintică răbdare, O epidemie, Chestiuni politico-sociale, Nemulțumiri serioase ș.a.

Sumarul nostru include traducerile din autori străini în suita cronologică a publicisticii, la fel ca în volumele dedicate prozei și teatrului, fără a le diferenția într-o secțiune specială, întrucât ele completează imaginea desfășurării unitare, sistematice a scrisului lui I. L. Caragiale.

De asemenea, am eliminat un dublet apărut în volumele III și V ale ediției Zarifopol–Cioculescu, și anume: articolul *Politică în toate (Opere*, V, 1938) care este, de fapt, secvența finală a eseului *Politică și cultură* (*Opere*, III, 1932) și am identificat toate articolele din care sunt alcătuite seriile *Note risipite.* O contribuție am adus în ceea ce privește circulația textelor, înregistrând un număr mult mai mare de periodice în care au fost publicate articolele caragialiene. Dăm ca exemplu doar portretul lui *Take Ionescu*, notat de editorii anteriori că a fost reprodus de trei ori în periodice, în ediția noastră el figurând ca apărut de încă unsprezece ori.

Munca noastră nu s-a limitat doar la îmbunătățirea sumarului cu noi titluri, colaționând cu sursele, am năzuit să asigurăm acuratețea textelor: prin corectarea lecțiunilor greșite și a greșelilor evidente de tipar, prin restituirea fragmentelor cenzurate sau omise întâmplător, prin stabilirea titlurilor și menționarea unor variante semnificative.

De regulă, greșelile de transcriere din ediția Paul Zarifopol s-au perpetuat și în ediția lui Șerban Cioculescu. Dăm doar câteva exemple semnificative de eliminări de text, desigur, fără voie, sau înlocuiri ciudate de cuvinte în prețioasele ediții critice. În *Literatura și artele române în a doua jumătate a secolului al XIX-lea* lipsește fragmentul: „apucând cu un ochi Tisa, cu altul Dunărea, cu altul Nistrul și cu altul Marea“. La fel,

semnalăm eludarea unei frânturi de propoziție, în *Culisele chestiunii naționale:* „să facem ceva fără îndoială, însă trebuie". O „lacună" și în articolul *Caradàle și Budalàle*: „convingerea că pe câtă vreme va exista Tripla Alianță, pe atâta vreme". Tot aici în loc de „monumentul lui Brătianu" s-a transcris „mormântul lui Brătianu". În portretul lui *Lascăr Catargiu*: în loc de „sistemul reprezentativ" apare greșit „regimul reprezentativ" și „roabă supusă" – „vorbă supusă", „doi ochi blânzi" – „doi ochi blajini" și „chemat de Coroană" – „chemat de Cameră".

În pamfletul *1907* cuvântul *inică* (din fr. *inique*) este transformat greșit în „cinică". Am mai întâlnit în loc de „clapani" (derbedei) – „claponi" (*Asupra unui fiasco*), „nimicuri" – „minciuni" (*Frumos rol*), „fără istovire" – „fără istorie" (*Toxin și toxice*), „cum fuge habotnicul talmudist" – „cum fuge habotnicul" (*Liberalii și literatura*). Am enumerat doar câteva exemple, în notele noastre au fost menționate multe alte greșeli de transcriere. Pentru edițiile critice am folosit următoarele sigle: *O. III* pentru *Opere, III* (1932) și *O. 4* pentru *Opere*, 4 (1965). Am siglat, de asemenea, numele ziarelor, după prima literă: *E* = „Epoca", *M.r.* = „Moftul român", *E.l.* = „Epoca literară" etc.

Am aplicat, la transcrierea textelor, normele ortografice ale Academiei Române.

Se cuvine să mulțumim, la final, conducerii Bibliotecii Academiei Române și personalului său de specialitate care ne-au acordat, ca și la volumele anterioare, un prețios ajutor.

EDITORII

ÎN VOLUME

NOTE ȘI SCHIȚE
(1892)

A ZECEA MUZĂ

În depărtata anticitate, – spun unii erudiți –, nu se știa să fie decât trei muze: *Mneme* (Memoria), *Melete* (Gândirea) și *Aoide* (Cântarea). Cum s-au ridicat ele la pătrat de au ajuns nouă?

Se zice că odinioară într-un oraș din Pelopones trebuiau, pentru un templu al lui Phoibos, statuele celor trei muze. Ctitorii templului au comandat la trei sculptori cu renume să lucreze cele trei statue până la un termen anume, rezervându-și dreptul să aleagă pe cele mai reușite. Ce s-a întâmplat însă?

Cei trei artiști celebri au venit la termen cu câte trei muze, dar fiecare dintre ei le reprezentase în deosebite feluri, cu deosebite atribute. Fiindcă toate erau minunat executate, au fost primite toate și așezate în templu… De trei ori trei, nouă.

Încetul cu încetul, lumea a uitat acea întâmplare, și închipuirea meridională a mulțimii elene s-a stabilit asupra realității de nouă muze. A venit apoi Esiod și a fixat pentru urmași, se-nțelege după credințele contimpuranilor săi, numărul celor nouă surori divine.

Ele erau fiicele lui Zeus și ale Mnemosinei, zeița Memoriei. Iată cam ce zice bătrânul autor al *Teogoniei*, după ce le-a spus pe nume și le-a arătat fiecăreia în parte funcțiunile și atributele:

„În Olimp stau ele și cântă isprăvile minunate ale zeilor nemuritori; ele cunosc trecutul ca și prezentul și ghicesc viitorul, iar cu cântările lor măiestre înveselesc tot soborul zeiesc.“

O, naive bătrân, în ce vremuri copilărești ai trăit tu! Tu nu știai că are să vie o vreme când, pentru locurile și funcțiunile

la cari vor fi chemate, muzele tale n-or să mai poată a se-mpărți și ajunge! Ție nu-ți trecea prin minte despre așa-numita „diviziune a travaliului“, principiu mare și larg pe care repauză astăzi tot progresul uman!

Ele trebuiau înmulțite, era o cerință modernă neînlăturabilă. Și astfel, orice ar zice Esiod, muzele sunt astăzi în număr de zece – adică:

Întâi, Clio, a Istoriei; a doua, Melpomena, a Tragediei; a treia, Talia, a Comediei; a patra, Euterpe, a Muzicei; a cincea, Terpsichora, a Danțului; a șasea, Erato, a Poeziei erotice; a șaptea, Caliope, a Poeziei epice și a Elocuenței; a opta, Urania, a Astronomiei; a noua, Polimnia, a Poeziei lirice și a Mimicei, și… a zecea…

A zecea: *1.200 franci*, muza specială a Teatrului Național din București.

În adevăr, dacă cele nouă muze nu au vreme să se ocupe și de daraverile noastre naționale, și se refuză să inspire și pe vreun român a face o piesă de teatru, – noi să stăm cu mâinile în sân și să nu inventăm a zecea muză ad-hoc?

Ar fi o lașitate din parte-ne! – Și astfel, onor. Direcțiune Generală a Teatrelor publică anual un concurs cu un premiu de 1.200 de lei și cu termen de trei luni, – muza, care va să zică, vine câte 100 lei pe lună, – pentru o muză modernă și pentru o mică națiune ca a noastră, e deja foarte frumos! – un premiu, zicem, de 1.200 lei pentru o piesă de teatru, anume: „trasă dintr-o baladă națională, fie tragedie, fie dramă, melodramă, comedie, feerie, fie ce-o fi, numai să fie lungă, ca să ție o seară întreagă spectacolul“.

1.200 de lei trebuie numaidecât să inspire pe câțiva inși a deveni poeți, și devenind poeți să devie anume poeți dramatici, și devenind poeți dramatici să scrie câteva piese lungi și bune, din cari una să fie „foarte lungă și foarte bună“.

Cât suntem noi modernii de metodici pe lângă antici! Ba, pentru mândria noastră națională, nu mă sfiesc a spune: cât suntem de metodici noi românii pe lângă moderni!

Nu vrea Melpomena să dea și pe la noi? Face nazuri Talia? Atâta pagubă! 1.200 lei… și curg capodoperile.

Nu avem talente pentru poezia dramatică? nu-i adevărat! 1.200 lei – și să vedeți cum răsar talente de la Tisa pân' la mare.

Și mai întâi, cărui june nu-i trebuiesc 1.200 de lei? Și apoi, care june român nu poate face o piesă de teatru și bună și lungă?

O cetate mai puțin apărată este o cetate în care se poate pătrunde mai ușor decât într-o cetate mai bine apărată. Așa e?… N-aveți teamă; n-am să vorbesc despre fortificațiile capitalii noastre – destul și foarte bine le apără d. ministru de război, care când este. Vreau să fac numai o apropiere de idei, și adică: un cap fără păr, un cap chel, este un cap mai puțin apărat decât un cap înzestrat cu această podoabă… nu-i așa? Ei! este ceva care, cu cât e capul mai puțin apărat, cu atât mai greu pătrunde în el, anume convingerea că doftorie pentru chelie nu se află.

Dar dacă este peste putință a mai crește părul acolo unde ar fi să crească, ce greu trebuie să fie a-l face să crească acolo unde nu crește niciodată. La călcâie, de exemplu, or în palmă, or pe cerul gurii… De unde știm însă?

Închipuiți-vă că citiți următoarele:

„Muzeul Național de Curiozități Naturale din orașul *** publică printr-aceasta un concurs cu un premiu de 1.200 lei, între acei ce, de astăzi până în trei luni, vor avea crescute mustăți în palmă. Mustățile vor putea fi groase sau subțiri, negre, bălane sau castanii, sau văpsite în orce față va voi concurentul, numai trebuie să aibă o lungime de cel puțin cinci centimetri una. La concurs pot lua parte și chiar acei ce n-au păr unde ar trebui să aibă."

Concurs!…

Care va să zică atâta trebuie pentru ca să se nască și ce nu se poate naște de sine; atâta trebuie ca să se poată naște și acela cui nu-i e dat să dea naștere. Atunci am făcut o mare revoluție în filosofie: am pus mâna pe cauza primară. *Ex nihilo nihil?…* Mofturi! Lumea n-a fost făcută prin concursul… împrejurărilor?

Dar nu mi-e dat mie, un biet cronicar, să filosofez… și mai la urmă mă importă foarte puțin cauza primară: o chestie mult mai modestă mă necăjește pe mine, și pentru că rezolvarea prin concurs se impune astăzi ca cea mai metodică, am să public și eu unul.

„Eu, având în vedere că am început să-mi constat apariția câtorva fire albe în barbă;

Având în vedere că pestrițătura ce mă amenință mă supără foarte mult;

Având în vedere că pe de o parte m-am convins, prin experiența altora, că văpseaua pe dinafară lasă multe lacune regretabile la rădăcina firului, iar pe de alta că coloarea se schimbă după variațiile timpului, așa că sunt poznași cari prezic ploaia și vremea bună pe unele bărbi mai sigur decât dumneata și mine pe cel mai sensibil aneroid;

Având în vedere că aplicația doftoriilor externe e mai belalie și cere prea mult timp;

M-am hotărât a da un premiu de 1.200 lei aceluia care va inventa până în carnaval o văpsea de păr de luat pe dinăuntru.

Mă mulțumesc cu orce nuanță, numai durabilă să fie și să-mi permită a dormi nelegat la cap.“

Ce credeți?… Eu sper să obțiu ce-mi trebuie. Premiul este egal, termenul meu mai lung, și ce doresc eu tot e mai ușor de căpătat decât ce cere onor. Direcție a teatrelor.

Am un amic farmacist care, între hapuri și unguente, găsește timp să și rimeze și face și piese de teatru. Sunt foarte

curios să văz pentru ce o să concureze; pentru văpseaua pe care o doresc eu, sau pentru piesa pe care o cere Teatrul Național?

Dar cum e un băiat foarte activ, o să concureze poate pentru amândouă… Atât mai bine! De n-ar greși numai adresa: te pomenești că vine la mine cu cine știe ce tragedie lungă și la Teatru merge cu văpsea de păr internă.

SCHIȚE UȘOARE
(1896)

BENE-MERENTI

Între noi literații, se vorbește foarte adesea despre *Bene-Merenti*. Unii doresc să-l aibă, alții nu, ba chiar propagă cu mai mult sau mai puțin spirit un dispreț suveran pentru o așa copilărească dorință, în genere – se brodează, cu sarcasm, sau mai bine cu parapon, pe tema lipsei de merit a multor dintre medaliați și pe meritele patente ale celor ce n-au obținut încă această medalie.

Iată aci o deosebită opinie:

Să procedăm metodic.

Oamenii toți se-mpart în două mari categorii:

I. Cei cari au *Bene-Merenti*;

II. Cei cari nu-l au.

Sperăm că nimeni nu va fi deocamdată de altă părere – aminteri n-am putea continua.

Acum întrebăm:

1. Dintre toți câți îl au, nu-l merită *nici unul*?

2. *Toți* câți nu-l au, l-ar merita *toți*?

Noi credem că nu se poate răspunde, după bunul-simț elementar, la aceste două întrebări decât așa:

La întâia: da, dintre toți câți au *Bene-Merenti*, *unii* îl merită;

La a doua: nu, *nu toți* câți n-au această medalie ar merita s-o aibă.

Că nici nu s-ar putea altfel!

Indiferent de meritul ce-l avem fiecare, noi, oamenii, iubim *distincția în genere*, și, tocmai pentru aceasta, *unele* distincții nu le dorim, ba, uneori, chiar le respingem cu mai multă sau mai puțină ostentațiune.

Toți avem în căleala firii noastre o picătură cât de mică de deșertăciune.

Unul dorește o decorație din partea suveranului; altul vânează aplauzele unanime ale unei adunări, la rigoare ale unei adunături – aceea încă și mai suverană; al treilea, mai puțin politic, suspină după un trandafir de la o fată în mijlocul atâtor alți dănțuitori...

Unul dorește a fi distins de cei mai mulți; altul, de cei mai puțini; acesta, de unul singur; acela, de... una singură, și alții, de cine știe cine; în sfârșit, Dumnezeu să ne mai înțeleagă!

Ce e asta?

E că pe toți aceeași pornire îi îndeamnă să dorească distincția – necesitate imperioasă ce o are omul de a găsi, măcar într-o privință, împărtășite și de către altcineva părerea deosebit de simpatică și considerația ce le are el însuși despre sine însuși.

Așa, putem zice că toți – fie-le dorința înaltă, meschină, rară, banală, șcl. – toți, – de la prințul catolic, servitor fidel și fervent al Sfântului Scaun într-o viață de peste optzeci de ani, aspirând la acolada Papii de la Roma, și până la băiețelul din clasa întâia rurală ce dorește o biată coroană de merișor la Sîmpietru din mâna primarului local, – toți, toți dorim distincția.

Deci, nu e o rușine s-o dorim, fiecare după pornirea sufletului său, de-o merităm sau nu; nu e rușine, căci e inevitabil uman s-o dorim. E rușinos numai să-ntrebuințăm mijloace nepermise, sau de nemărturisit, spre a o căpăta, și, în orice caz, e ridicul s-o dorim prea mult și s-o prețuim peste măsura cu care o prețuiește acel ce trebuie să ne-o acorde, – e nedemn pentru noi să ne înjosim meritul real, punându-i mai presus în conștiința noastră o răsplată din partea altuia.

Nu e vorba, lumea, voi să zic opinia mai luminată, poate avea un sentiment, nu bine hotărât, dar totuși destul de sigur, despre o echitabilă împărțire a unei distincțiuni oarecare.

Fiindcă însă acel chemat – și acela e autorizat prin propria noastră dorință – să ne decearnă distincția e și el semenul nostru, va fi și el supus erorii; va putea judeca greșit meritele omenești; va fi expus a atârna bucuros (ca, de regulă, toți oamenii) de partea aceluia ce-i va ști atinge mai bine partea slabă a lui. În fine, el va putea să distingă altfel decât noi, cari ne credem totdeuna cei mai îndreptățiți la distincția ce dorim de la dânsul, și astfel să se înșele întrucât ne privește, fie că ne va uita, fie că, și mai rău, va lua în seamă pe altul.

Pentru aceea nu e în lume distincție publică sau privată care să fie perfect de echitabil acordată, sau, mai bine zis, împotriva împărțirii căreia nimini să nu poată imputa ceva.

Tot pentru aceea, toți, fiecine după sentimentul său, avem dreptul s-o dorim distincția și s-o sperăm, precum asemenea toți avem și sorți să o căpătăm.

Dar tot pentru aceea, și dorința distincției, și mândria c-a obținut-o, și mâhnirea că n-o are încă trebuiesc să fie moderate la omul în adevăr deosebit, și numai la omul de rând, care este cu atât mai plin de sine cu cât e mai gol, pot fi excesive.

Căci dacă fudulirea cu medalia *Bene-Merenti*, ca să revenim la dânsul, face, mai cu seamă din partea celui ce nu o merită, o impresie ridiculă, apoi desigur fac, mai ales din partea celui ce ar merita-o, o impresie foarte penibilă ciuda și paraponul că n-a căpătat-o încă.

LITERATURA ȘI ARTELE ROMÂNE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX. ÎNCERCARE CRITICĂ

PREFAȚA

Ramurile de activitate publică ale unei societăți se pot compara cu deosebitele organe de viață ale unui individ. De

exemplu, economia și comerțul se pot compara cu organele de hrană, cu stomacul; armata – cu puterea musculară, cu pumnii ș.cl. Literatura frumoasă și artele se pot compara cu obrazul, cu acea parte dindărătul căreia stă mecanismul superior, aparatul gândirii.

Precum un individ nu se prezintă într-o societate decât cu fruntea-nainte, iar nu cu burta sau altfel, asemenea o societate umană se prezintă în fața lumii întregi cu organele sale intelectuale, cu gândirea sa, a cărei expresie întreagă sunt literatura frumoasă și artele. Acestea sunt niște puteri menite să trăiască mai departe chiar decât societatea care le-a produs, ca și amintirea unei frumoase și nobile figuri multă vreme după moartea persoanei.

Între toate ramurile de activitate la noi, cari s-au dezvoltat în așa vertiginos mod de vreo două decenii încoace, fără îndoială că artele și literatura frumoasă țin locul întâi. Comerțul nostru a avut să treacă prin multe crize, ca și agricultura și industriile ei derivate; armata, deși în continuu progres, tot lasă încă de dorit în privința moravurilor disciplinare; școala merge binișor; știința se ține sus. Literatura și artele se poate cu siguranță spune că strălucesc în mod cu totul deosebit.

Avem o bogată și complexă literatură; avem o mișcare artistică extraordinar de activă.

La ce se datorește acest îmbucurător fenomen social? Desigur talentelor noastre, gustului societății și națiunii noastre, susținut și dezvoltat prin o cultură sistematică.

Plugarul, după ce și-a cules recolta datorită binecuvântatei țarine și sudorilor lui, stă să facă socoteală, să-și cântărească banul și să-și dea seama pe îndelete de câștig.

Tot așa după ani de produceri intelectuale, de literatură, de artă, o societate trebuie să se uite cu satisfacție înapoi și să caute a-și da seama de bogățiile îngrămădite – e un fel de catagrafie, care trebuie făcută neapărat din când în când.

Aci vine rolul criticului și istoricului.

Noi credem că a venit vremea să facem această catagrafie. Sfârșitul veacului se apropie; trebuie numaidecât să avem o rațională istorie critică asupra vastei mișcări literare și artistice în România în ultima jumătate a acestui veac.

Fără îndoială că nu avem pretenția să facem o operă completă și desăvârșită. Voim să facem mai mult un manual, care să prezinte pe scurt mișcarea noastră intelectuală în liniamentele ei generale.

Credem că ne vom fi îndeplinit o datorie patriotică publicând în câteva capitole încercarea noastră critico-istorică: *Literatura și artele române în a doua jumătate a sutei XIX, în trei capitole*.

Fiindcă ilustrațiunile noastre literare sunt în genere modeste, vom trece cu multă discreție asupra numelor de persoane și ne vom mărgini a expune și judeca dintr-o dată complexul general. Despre critice și analize parțiale ale unei anume opere, desigur nu poate fi vorba.

Planul lucrării va fi acesta:

I. *Poezia, romanul, novela, drama și critica literară*;

II. *Pictura, sculptura și arhitectura*;

III. *Muzica și teatrul*.

Apoi, se înțelege, *Concluzie*.

INTRODUCȚIE

Înainte de a intra în materie, cerem voie cititorilor pentru câteva mici lămuriri introductive.

Mai întâi două întrebări:

nu e așa că decât să ai o mie de cititori mediocri e mai bine să ai o mie și unu de scriitori buni?

nu e așa că decât o sută de amatori e mai bine să ai două sute de artiști și tot atâția critici?

Ei bine! la noi, din norocire, așa este; nu avem pe acei cititori, dar îi avem pe acești scriitori; n-avem amatorii, dar avem artiștii; avem criticii!

Românul este născut poet, s-a fost zis odinioară.

Odinioară! e mult de atunci!

De atunci și până astăzi a trecut vreme; un an a fost roditor cât un veac pentru avântul cu care acest popor s-a aruncat ca o Andromedă dezlănțuită, la coapsa fugosului Pegaz, pe calea fără de capăt cunoscut a progresului! Societatea noastră a progresat! Astăzi românul este născut poet și critic, câteodată și biciclist. El mânuiește cu aceeași dexteritate versul și proza; el înțelege cu o egală siguranță, niciodată dezmințită, toate ramurile de artă – tot ce e mare, bun, adevărat și frumos!

Frumosul! a! frumosul! Frumosul nu e decât marele, bunul și adevărul în mișcare, precum zicea favoritul elev al victimei demagogiei și tiraniei ateniene, moștenitorul intelectual al sublimului băutor de cucută, divinul Platone.

Care român nu a publicat ceva?

Cine n-a criticat tot?

Cine e acela dintre noi – mare, mic, tânăr, bătrân, bărbat, femeie, de ambe sexe – care, fără să aibă nici o daraveră cu preoții Temidei legate la ochi, n-a admirat totuși acel mirific monument de pe splaiul râului „cu apă dulce, cine bea nu se mai duce“, pe care îl numim Palatul Pașilor Pierduți, fericiți când nu ne pierdem acolo decât pașii?

Cine e acela care nu așteaptă cu nerăbdare atât marea frescă a Ateneului Român, cât și marele Palat al Domeniilor de pe bulevard, cu capricioasele și fantasticele sale învelitori prismo-piramidale, între cari două mici cupole în unghiurile interioare ale aripelor arată clar trecătorilor uzul intim căruia sunt destinate încăperile de sub ele?

Cine n-a plâns la dărâmarea monumentalului Turn al Colței, operă titanică a soldaților învinsului de la Pultawa,

zvăpăiatul erou nordic, victimă a unui glonț până acuma rămas anonim, *Charles Douze*, cum zice patriarhul de la Ferney, cum zice marele și nemuritorul Voltaire? Și cine n-ar fi în stare să strige: sacrilej! de trei ori sacrilej! când ar cuteza cineva să se atingă de bisericuța Stavropoleos, modest ascunsă la spatele giganticului Palat al Telegrafelor, Telefoanelor și Poștelor – și acela o minune! – de acea mică bisericuță, acea perlă fină de artă bizantină, acel exemplar unic de o puritate de stil impecabilă, care înlocuiește maiestatea greoaie a catedralei gotice de sub cerul plumburiu al Nordului prin o grație particulară a operilor ivite, *écloses,* sub cerul totdeauna limpede, cald și albastru ca peruzeaua din inelul unui strălucit Harun-al-Rașid, – acest monument, în fine, care are, pe lângă farmecul frumuseții artistice, darul sfânt de a ne inspira o adâncă simțire sufletească nouă, strănepoților pietoși, la amintirea duioasă a vitejiilor și iubirii de moșie, de neam și de credință ale întru fericire repauzaților noștri voivozi?… Cine?

Cine oare, amice Gion? Cine, bunul meu amic? Cine? Mizericordie divină!!

Ar fi pe atât de bizar pe cât de straniu să fie acela un român!… Nu! Să depărtăm aceste gânduri pesimiste! să nu ne lăsăm a fi atinși de neagra boală a veacului! Pesimismul este lipsa de voință, lipsa de vlagă, lipsa de avânt, lipsa de curaj, lipsa de bărbăție, lipsa de energie, lipsa de speranțe, lipsa de viitor!

Nu! să avem avânt! Da! să avem curaj! Să avem mai ales speranța că putem răspunde* hotărât la întrebările de mai sus – întrebări de la cari atârnă viitorul nostru intelectual, cultural, național, – astfel: acela nu este, nu poate fi un român, nu este, nu poate fi decât un străin!!

---

* Această încercare critică, să nu se uite, era menită a se citi ca o conferență la Ateneul Român (*n.a.*).

Cititorul, sperăm, trebuie să fi luat seama, după șirurile de mai sus că, în vastul studiu de față, pe care totuși ne propunem a-l dezvolta, într-un mod succint, noi urmăm metoda savantului nostru critic istoric d. Gion – așa de tânăr și deja indicat a lua în Academia Română locul rămas vacant prin demisiunea irevocabilă a multregretatului Odobescu.

Care va să zică, ne-am înțeles: materialul este al națiunii, metoda este a lui Gion, redacțiunea numai este a noastră; iată ce ne rămâne.

Să începem dar; spațiul strâmt de care dispunem nu ne permite a ne prea lungi la prisoase de stil.

Capitolul I
POEZIA – ROMANUL – NOVELA – DRAMA – CRITICA LITERARĂ

Poezia română în jumătatea a doua a sutei XIX, sută fără soț – *impari musae numero gaudent!*... și ele erau fără soț, nouă! – ni se prezintă în toată maturitatea ei complexă ca un tapet multicolor, bizar, – dacă n-ar fi rațional, – straniu – dacă n-ar fi logic, – în care milioane de fire de toate culorile, tonurile și nuanțele posibile și imposibile, imaginate și imaginabile (de la un pembè cât mai spălăcit până la conabiul cel mai posomorât), ca sub mâinile fermecate ale unei țesătoare din basme, se întrețes, se împleticesc, se încârligă în zigzaguri fantastice, însă conduse de o strictă sistemă, vagabonde, însă cu un țel bine și precis determinat – cântând amorul, avânturile generoase, durerile și suferințele, speranțele și idealurile unui neam întreg de martiri și de eroi; cântând, mai presus de toate, Patria și Poporul, deși șovăind uneori, pe cărările abrupte ale Parnasului, către precipițiul de trei ori mortal al pesimismului; întrebuințând pentru scopul ei frumos și mare, cu aceeași dezinvoltură, de la genul cel mai badin până la grava odă, până la balada istorică și epopeea eroică, toate acestea apucate cu o

egală putere, cu un egal avânt, cu o egală inspirație de către poetul român, care nu putea, ca român, să fie altfel; căci șoimii, cari, sub bolta azurie, cu mult dasupra piscurilor stâncoase ale Carpaților străvechi, se învârtesc în spirale gigantice, ascendente – *sic itur ad astra!* – pătrund cu privirile lor până în zare departe, către miazăzi, unde, ca un brâu de argint, sclipitor sub razele soarelui, șerpuiește anticul Istru, o veche cunoștință a persanului Darius, sau Dariavus, cum vor savanții moderni, în tot cazul fiul lui Histaspe, – *pater... certus* de astă dată; apoi, către miazănoapte și apus, zăresc munții Apuseni cei bogați în aur, văd ținuturile Mureșului, comori de brazi și de feciori ca brazii, – în zadar torturați să pronunțe barbarul *teremtete!* în loc de sublimul „înalță-ți lata frunte!" – văd încântătoarele și smălțatele țări ale Bârsii și Oltului, Amlașului și Făgărașului, și Banatul, grânar al unei împărății, și prin urmare tot așa, poetul, din înălțimile la cari-l aruncă inspirația și imaginația, îmbrățișează cu privirea și munții, și codrii, și dealurile, și colinele, și văile, și vasta țarină sudică, și grandiosul parc nordic al neamului român, apucând cu un ochi Tisa, cu altul Dunărea, cu altul Nistrul și cu altul Marea, și cântând un imn solemn, secular, titanic: contopirea lor – idealul lui.

Aceasta este poezia română în jumătatea a doua a secolului XIX; aceasta a fost activitatea poeților noștri, începând cu dulcele Paris Momuleanu și terminând cu pleiada din zilele noastre.

Să-i iubim pe poeții noștri, să-i venerăm! – ei sunt sacerdoții cultului național!

Acum, dacă de la poezie trecem la roman și la novelă, trebuie dintru început să căutăm a preciza bine raporturile dintre ele: romanul este pe lângă novelă ca un stejar uriaș pe lângă o răsură altoită; sau, mai bine, novela este pe lângă roman ca o camee pe lângă o statuie.

Romanul? Dar romanul e viața, nu a unui individ, ci a unei societăți întregi, cu tot cortegiul ei de necazuri, de porniri, de

devotamente, de meschinării, de dragoste, ură, răutate, bunătate, invidie, admirație, de josnic, de sublim, de brutal, de eteric, de egoist, de altruist, în fine, toate variațiile de cari sufletul omului, în virtuozitatea lui cunoscută, este capabil.

Îl avem romanul, și îl avem cu succes, ne putem mândri că posedăm astăzi în limba noastră această epopee modernă, oglinda fidelă a societății!

Dar drama ce e? Este romanul în acțiune.

O avem!

Și aceea ce zicem despre roman și dramă o putem spune despre novelă și comedie, despre aceste mici firimituri, aceste zaharicale, precum spuneau acei *fins gourmets,* acei pricepuți tabietlii, răposații bunii boieri, părinții bonjuriștilor de la 48, zaharicale a căror savoare concentrată înlocuiește cu succes cantitatea nutritivă.

Paralel cu genurile literare, s-a dezvoltat firește și critica literară, și, grație ei, în a doua jumătate a secolului XIX, suntem stabiliți asupra unor adevăruri, de acum indiscutabile, și anume: că arta e impersonală cu cât artistul e mai personal, pentru că din personalitatea lui rezultă impersonalitatea ei, că tezismul și tendenționizmul sunt două școale deosebite, și astfel poți trata o teză cu tendență, însă, ca artist, care nu ești o persoană, ci o rezultantă a mediului social, nu ți-e permis a avea tendența de a trata o teză; în fine, că ultimul cuvânt al artei nu poate fi decât ori cauzalitatea sintetică, ori palpitarea la suferințele lumii actuale și la năzuințele unei lumi viitoare, în care „răi n-or să se mai nască și proști n-or să mai fie!“

Capitolul II
PICTURA – SCULPTURA – ARHITECTURA

Sunt așa de strâns legate aceste trei surori, încât pare că nu ni le putem închipui decât pe toate trei odată, precum nu ne

putem închipui pe cele trei Grații, pe Aglae, Talia și Eufrosina, rupându-și hora lor clasică, al cărei ritm legănat l-a fixat atât de bine nemuritorul Tiziano în celebra-i capodoperă din galeria Borghese, precum nu ne putem închipui pe Clotho, pe Lachesis și pe Atropos, aceste alte trei Grații de un soi cu totul macabru, *les soeurs filandières*, surorile torcătoare, cum zice naivul La Fontaine în limbajul lui îndrăzneț.

Fost-ați, domnilor și doamnelor, la Ateneul Român? Vizitat-ați salonul nostru? expoziția artiștilor în viață? Ați văzut?

De la nudul pur clasic, cu magistralele lui pretențiuni academice, cu amplitudinile sale impecabile, în cari știința profundă rivalizează cu cea mai înaltă rafinare de execuție artistică – vedeți această carne vie, care palpită, sub a cărei epidermă străvezie curge în rățeaua fină a vaselor capilare un sânge viu și cald, și care tremură înfiorată sub privirea ochilor amatori! – și până la această grămăjuie de cireși, clasicele noastre drăganele pietroase de Pitești, rumene pe o parte, aurii pe alta, cari ar concura strălucitor cu faimoasele Montmorency, artistic aruncate pe o strachină smălțuită cu desenuri cari ne reamintesc motivele decorative celtice, – natura moartă, care totuși sub penelul artistului trăiește, – tot, tot, apoi, de la colosul de gips care ne arată capul tăiat al lui Decebal și până la figurina de pământ copt a grațioasei Doamne X… și de la planul proiect al gării de la Obor și până la schița unei vile la Bușteni, pe superba vale a Prahovei, – tot, tot ne dă dreptul să zicem: jumătatea din urmă a veacului a fost roditoare! curaj și înainte!

Capitolul III
MUZICA – TEATRUL

Să mă ierte Euterpe, Talia și Melpomene dacă, fără să încetez o clipă măcar a profesa tot cultul datorit anticilor lor

sacerdoți – începând cu Orfeu, duiosul amant, care adoarme, cu divinele lui cântări, straja cu patru picioare și trei capete, spre a putea răpi din Tartar pe blonda Euridice, și terminând cu Thespis, care *fut le premier qui, barbouillé de lie, promena par les bourgs (de la Grèce, bien entendu) cette antique folie* – am o adorație pasională pentru lira, coturnul și masca romane din a doua jumătate a secolului al XIX[-lea], pentru aceste bogate și exuberante legiuni de talente, pe cari le-aruncă, an cu an, ca două izvoare fecunde și generoase, conservatoriile noastre deja bătrâne din cele două capitale ale tânărului regat!

Un cuvânt încă, și am terminat.

După ce am trecut în revistă *à vol d'oiseau* principalele faze ale mișcării noastre intelectuale, de la marea și sângeroasa revoluție din 48, când o mână de bravi tulumbagii a ținut piept unei întregi armate otomane în Dealul Spirii – demni urmași ai vitejilor plăieși cari au ținut în loc pe mândrul Sobieski – și până în ajunul sfârșitului acestui veac, care a avut onoarea să ne dea un Edison, un Pasteur și un Roentgen, voi recomanda cu dinadinsul tinerimii o atentă citire a concluziunii mele.

CONCLUZIE ȘI ENTUZIASM

Iată, tinere cititor, ce s-a făcut până acuma la noi; urmează și tu pe frumoasa cale ce înaintașii tăi ți-au deschis. Și, dacă te simți a avea destul foc sacru la amintirea acestor bravi înaintași, iată cum se cam face o istorie critică a literaturii și artelor.

Ai entuziasm? o faci; n-ai entuziasm? n-ai nimic, nu faci nimic, nu poți nimic!

CULISELE CHESTIUNII NAȚIONALE
(1896)

CULISELE CHESTIUNII NAȚIONALE

Dintr-un izvor cu desăvârșire autorizat*, putem da aci toate amănuntele mai interesante asupra ultimelor împrejurări prin cari a trecut chestiunea națională. Vom evita, se înțelege, lungimile inutile, trecând repede asupra împrejurărilor destul de cunoscute publicului, precum procesul Memorandului, sechestrarea „Tribunei“ ș.a.; și vom da la lumină numai părțile ascunse ale acestei nenorocite chestiuni, în care partidul și guvernul liberal au jucat un rol așa de îndoios – zicem îndoios, nu atât din punctul de vedere al patriotismului, cât și din punctul de vedere al tactului politic.

„Samsarul“, care și-a oferit nepoftit serviciile sale ardelenilor, poate o fi fost „onest“, mai ales că a spus-o singur; dar, în schimb, a fost de o nedibăcie, de o lipsă de tact politic, de neiertat. Amestecul partidului și guvernului liberal de la noi în afacerile interioare ale partidului național de peste munți a fost fatal acestuia: mulțumită acelui amestec, în urma dihoniei care s-a aprins în sânu-i, în urma amețelii și rătăcirii spiritelor de spaima intrigelor, de nesiguranță și absolută lipsă de încredere de la om la om, de la frate la frate, existența acelui partid național este foarte serios amenințată.

Aproape tot ce a făcut acel partid pentru cauza națională cu atâtea sacrificii este pierdut; energia este stinsă, și nimic, în starea de astăzi a lucrurilor, nu ne-ar face să credem într-o reparare apropiată a greșelilor săvârșite.

---

* Aceasta este o lucrare de simplu reportaj (*n.a.*).

Iată pentru ce trebuie să mulțumească bietul partid național de dincolo partidului liberal de la noi: vrajbă, neîncredere, bănuieli, nesiguranță, oboseală – în fine o discordare foarte asemănată cu începutul unei complete descompuneri finale. Cine strică, cine e vinovat de această stare de lucruri? Se va înțelege poate din rândurile de la vale.

*
* *

Neînțelegerile în partidul național de dincolo au început cam pe vremea când „Tribuna“ din Sibiu, foaia autorizată a acelui partid, pe atunci sub direcțiunea dd-lor E. Brote, I. Bechnitz și I. Slavici, s-a declarat fățiș, fără de nici un înconjur, fără nici o rezervă, ca organ al Partidului Liberal din România (pe atunci acesta în opoziție), și încă organ la nuanței pur colectiviste. Cine a citit pe atunci „Tribuna“ a putut vedea că foaia din Sibiu nu era decât o filială mărturisită a „Voinței naționale“ de o violență poate mai mare decât a centralei. Toată lumea-și explica această atitudine a gazetei sibiene prin speranțele că partidul liberal în opoziție promisese un puternic sprijin cauzei naționale în cazul unei eventuale căderi a conservatorilor și venirii liberalilor la putere.

În adevăr, toate confirmau acele speranțe: discursurile liberalilor la Ligă, faimoasele declarațiuni ale șefului liberalilor în chestia națională, concursul material și moral pe care liberalii îl dădeau la toată agitația – toate trebuiau să explice în bine atitudinea extrem de parțială, și prin urmare destul de puțin convenabilă, a „Tribunei“ față cu situația politică de la noi, și să confirme speranțele într-un puternic sprijin viitor al liberalilor noștri, când vor veni la guvern, în favoarea ardelenilor.

Evenimentele au dat, din nenorocire, o colosală și dureroasă dezmințire acelor speranțe. Ironia soartei a voit ca partidul național de dincolo să fie pedepsit cu întoarcerea propriului său

păcat: el nu trebuia să se amestece în daraverile noastre interioare; s-a amestecat totuși; ei! în schimb, s-a amestecat și partidul nostru liberal în daraverile interioare de dincolo – și iată unde a ajuns chestia națională în ajunul Mileniului.

*
* *

Așa era „Tribuna“ pe vremea faimosului proces de la Cluj – *colectivistă*, și prin urmare dd. redactori și directori, I. Bechnitz, E. Brote și I. Slavici, membrii partidului național de dincolo, erau și membri ai partidului colectivist de aici. Vine procesul. Dd. Slavici și Bechnitz nu erau implicați; d. Brote era. Dintre acuzați, dd. Brote și Aurel Popovici se declară refractari față cu justiția maghiară, căreia nu-i recunosc dreptul de a-i judeca, părăsesc Transilvania și se refugiază în România, unde-și propun să facă centrul activității lor de agitare în chestia națională.

Dintru început trebuie să spunem că d. Aurel Popovici declarase categoric tuturor membrilor partidului național, și dlui Brote în particular, că: nu-nțelege ca partidul lor să se amestece în daraverile interioare ale românilor liberi; acest amestec d-sa îl crede primejdios, pentru că el ar autoriza și legitima amestecul partidelor din România liberă în daraverile interioare ale românilor de dincolo. Acest amestec d. Aurel Popovici îl respingea deci categoric. D-sa cerea de la românii din regatul român ajutor și sprijin moral și material pentru luptătorii ardeleni, pentru cauza națională, mijloace de împrăștiarea culturii, agitațiunii, dezbaterilor în presa europeană etc., nu recunoștea însă că, în schimbul acestor ajutoare, acei de la noi să-și aroge câtuși de puțin dreptul de a se amesteca în afacerile interioare ale partidului național de dincolo.

Astfel, de la venirea d-sale aici, d. A. Popovici a cultivat cunoștința tuturor bărbaților politici, tuturor oamenilor culți, fără preferințe sau simpatii de partid politic. Cu cea mai delicată

discreție, d-sa a evitat să aplaude sau să critice vreun act politic al nostru, și n-a scăpat niciodată ocazia de a declara că acesta nu este dreptul nici unui român de dincolo, că aceasta nu trebuie nici un român de dincolo să și-o permită, dacă înțelege bine interesele cauzei naționale înseși.

În acest timp, d. E. Brote, tovarășul de *exil voluntar* (expresie proprie a dlui Brote, adică mai bine zis improprie), continua a crește colectivist de cea mai fierbinte temperatură. D. Brote se lăsa ipnotizat de d. Dim. Sturdza. D. Brote devenea pentru d. Dim. Sturdza, un *medium*, ceea ce era frumoasa Lucila pentru Donato. Precum Donato îi vâra ace și cuțite în brațul Lucilei, iar ea, sub privirile lui, zâmbea ca sub cele mai dulci mângâieri, tot astfel șeful liberalilor vâra în capul dlui Brote înaltele principii naționale, veninul mașinațiunilor meschine, intrigilor și șicanelor mici și triviale, școala înaltei diplomații. D. Brote le-nghițea, le mistuia și zâmbea în semn de mare recunoștință. Din aceste seanțe de hipnotism politic, a rămas d. Brote cu un întreg repertoriu de gesturi scurte și hotărâte à la Sturdza, de încruntări cu două sensuri, de zâmbete cu mai multe înțelesuri à la Sturdza, și de formele de catechism moral și politic ca acestea: „Conservatorii sunt reacționari, ciocoi; ciocoii n-au făcut niciodată nimic pentru chestia națională; liberalii singuri etc.“

Doi ani și jumătate, fără să-și permită o absență, eminentul școlar a frecventat cursul și prânzul dlui Sturdza. Vom vedea mai la vale la ce perfecție a ajuns acest suflet pe care d. Sturdza îl are în mână. Până atunci să nu uităm a spune că, în vreme ce d. Brote se lăsa hipnotizat de șeful liberalilor, d. Slavici denunța în „Voința națională“ pe conservatori că umblă să facă vânătoare de suflete în Ardeal.

*

*   *

Așa, d. Brote astăzi este umbra dlui Sturdza. Cu ce mijloace însă, de va întreba oricine, a fermecat diplomatul moldovean pe diplomatul ardelean până într-atâta? Cum se poate explica această adorație mistică pe care o are fascinatul pentru fascinator? Lucrul nu e prea greu de explicat. D. Brote este agronom de fel; d-sa a studiat înalta știință a agronomiei în școalele săsești; se zice că s-a distins ca director al unei ferme-model, cam pe lângă Rășinari sau Porcești; vitele d-sale au luat adesea premii la expozițiile ținutului, în Cisnădia; iar în privința fabricațiunii brânzei a fost totdeuna invidiat de toți concurenții. Se pare însă că în politică procedeurile după care poate cineva face o brânză sunt altele decât în agronomie și în economia ruralului.

Trăit în așa condițiuni, într-un stat ca Austria, unde se trece foarte greu dintr-o sferă socială în alta, într-o societate în care, de regulă, nu se recrutează diplomații și oamenii politici dintre agronomi micuți, oricât de faine le-ar fi brânzeturile; deprins și disciplinat austriecește cu o lume în care un conducător de fermă-model nu ciocnește paharul cu diplomați, miniștri și ilustrațiuni politice decât la zece ani o dată, din joi în Paști, cu ocazia vreunei împărțiri de premii la expoziții provinciale – d. Brote, tam-nisam, se trezește, sărind Carpații, în cele mai înalte sfere politice; stă în toate serile cu un șef de partid, apoi șef de guvern, la masă, între soția unui academic și soția unui ministru plenipotențiar și față în față cu respectivii. Și «musiu» Brote în sus, și «musiu» Brote în jos, și intimitate, și familiaritate, și cordialitate. D. Brote face furori în saloanele cele mai înalte din București, nu mai face brânză la ferma din Rășinari. D. Brote dezvoltă sus de tot teorii politice în loc să-și expună vitele la o expoziție regională. D. Brote are succes, se înalță, strălucește, și de atâta strălucire, pierde agronomul nostru vederea normală, de atâta înălțime îi vine ruralului amețeli.

Ameţit astfel, ieşind într-o seară de la o mare primire la şeful liberalilor, întâlneşte pe d. Aurel Popovici. Radios, diplomatul de la Răşinari întinde cu bunătate mâna tovarăşului său de nenorociri politice şi începe să-i dea o lecţie foarte înaltă de patriotism şi de diplomaţie.

D. Brote face mai întâi tovarăşului un elogiu asupra geniului dlui Sturdza, «cel mai mare român, cel mai inteligent bărbat de stat, cel mai sublim patriot, geniul bun al românismului, o adevărată reîncarnaţiune a răposatului I. C. Brătianu».

D. Aurel Popovici ascultă cu religiozitate.

D. Brote, urmând, îi face aspre mustrări că nu frecventează mai mult pe «sublimul» şef liberal, că este prea indiferent faţă cu marele om, indiferenţă cu atât mai vinovată cu cât d. Aurel Popovici întreţine relaţiuni politicoase şi cu «ciocoi». Şi asupra acestui cuvânt, aşa deodată, începe o istoricească explicare asupra «fanarioţilor», «ciocoilor», cari niciodată n-au iubit românismul şi cu cari prin urmare, cum zice apostolul cauzei naţionale, d. Sturdza, orice român adevărat trebuie să evite orice contact.

La toate mofturile acestea, d. Aurel Popovici răspunde că n-are nici un cuvânt şi nici drept să arate preferinţe şi simpatii deosebite pentru cineva în ţară; că d-sa vrea să cultive relaţiunile cu toţi oamenii culţi de aici fără deosebire de partid, fiindcă d-sa crede că sprijinul chestiei naţionale nu trebuie solicitat nici primit exclusiv de la un partid politic, ci de la români în genere.

Acestea se petreceau cu câteva zile înainte de procesul de la Cluj.

*

* *

Între acestea vine procesul.

Cine a urmărit acele faimoase dezbateri trebuie să-şi aducă aminte că în cursul lor a fost un moment de defecţiune,

sau mai bine zis o clipă de ezitare din partea inculpaților – o clipă de acelea care poate primejdui viitorul unei cauze mari. Din fericire, momentul acela a fost prea trecător pentru ca să poată produce o panică serioasă în rândurile partidului național de dincolo.

Inculpații și-au ridicat repede fruntea, aplecată un moment de oboseală, înaintea asprilor judecători; ei și-au ascultat sentința ca bărbați vrednici ce nu vor să respingă răspunderea faptelor lor, și tot astfel au mers să-și facă osânda.

Împrejurările politice au silit curând pe guvernul maghiar să repare întrucâtva brutalitatea comisă la Cluj – osândiții au fost grațiați. Pe atunci, la noi erau la guvern conservatorii. Orice s-ar putea zice de oameni parțiali în privința rolului ce l-au jucat conservatorii în afacerea grațierii, ori exagerând importanța acelui rol sau contestând-o cu desăvârșire, un lucru rămâne constant: în țară erau conservatorii la putere și nu e admisibil ca ei să nu fi fost întru nimic amestecați în afacerea națională, și cu atât mai puțin admisibil ar fi ca, amestecându-se, ei să nu fi fost inspirați de simpatie pentru osândiții de la Cluj. Această judecată trebuie să rezulte din natura lucrurilor: un guvern român astăzi nu poate dori, atât în interesul țării cât și în interesul partidului său propriu, decât o aplanare cât mai reală și mai durabilă a diferendului româno-maghiar de peste munți. Situațiunea noastră internațională impune într-un chip imperios această judecată.

*

* *

Închișii ies din temniță. După câteva zile, unii merg de se prezintă miniștrilor unguri Banffy, Erdely și nu mai știm care, spre a mulțumi pentru actul de mărinimie al prea grațiosului și «drăguțului» de împărat. Deși acest demers al grațiaților nu era decât împlinirea unei datorii elementare de curtenie, el a

produs în toată lumea română o impresie grozav de penibilă. Acel demers a fost semnalul unei fierberi colosale, care s-a propagat, cu o iuţeală de vârtej din cercurile directive până în cele mai adânci straturi ale poporului de dincolo.

Toată lumea bănuia că acel demers nu era decât începătura unor negocieri ale fruntaşilor partidului naţional cu guvernul maghiar în vederea unei împăcări. Împăcare cu guvernul maghiar? Peste poate! Aşa gândeau toate minţile, aşa şopteau scrâşnind toţi românii rabiţi de o aşa idee. Oricari ar fi fost condiţiile, oricari ar fi fost avantajele promise, oricari ar fi fost relele de suferit mai departe, ideea unei împăcări era respinsă de toată suflarea românească. O împăcare nu e posibilă! Nici să nu se mai pomenească de aşa ceva! Înainte!

*

* *

Ce zicea, ce gândea, în aceste împrejurări, d. E. Brote? Ce gândea nu se poate spune, pentru că nimini nu poate ghici gândurile adânci ale unui diplomat. Ce zicea însă – aceasta o ştiu toţi câţi l-au auzit.

D. E. Brote era mai intransigent decât toată lumea. D-sa pierdea rezerva şi imperturbabilitatea caracteristică a diploma - tului şi cădea în accese de durere extremă numai la ideea că Raţiu şi ceilalţi s-au pus să stea la vorbă cu guvernul maghiar. D. Brote leşina de groaza unei mari primejdii, care i se părea d-sale că ameninţă chestia naţională – *atingerea programului naţional.*

Şi astfel se produce scandalul „Tribunei“. Sărmana foaie e apucată de către d. Brote şi alţii de-o parte, de alta de către bătrânul Raţiu şi ceilalţi. Trag unii încoace, alţii încolo, şi bătrânul Raţiu, luptător deşi bătrân, dar mai voinic, rămâne cu „Tribuna“ în mână.

Atunci începe o luptă grandioasă din partea dlui Brote pe tema apărării programului național, pe care Rațiu voiește să-l trădeze.

Rațiu a luat „Tribuna“ ca să poată mai bine împlini opera lui de trădare! Săriți toți românii în apărarea programului național pe care „ni-l vinde Rațiu la unguri!“

Astea le *vorbea* d. Brote și le auzea toată lumea.

Să avem răbdare; vom vedea și *ce gândea* subțirele diplomat de Rășinari.

*

* *

Cu câteva zile înainte de scandalul de la „Tribuna“, căzuseră „fanarioții“, „ciocoii“, de la putere; guvernul era în fine în mâinile dlui Sturdza – geniul bun al românismului etc., etc., etc. Oricine își poate închipui câte speranțe au trecut prin sufletul acelora pe cari d. Brote îi catechisise în privința patriotismului marelui, sublimului urmaș al lui I. C. Brătianu. Sturdza al lui Brote prim-ministru! Brote al lui Sturdza conducător al chestiunii naționale! Dar o mai fericită împrejurare se poate vedea în istoria unui popor? Dar atunci chestiunea națională nu mai are decât un pas de făcut pentru a ajunge la mult dorita soluție – la îndeplinirea programului național.

Când colo, tronc!

Geniul bun al românismului, omul providențial al dlui Brote, face boroboața de la Iași. D. Sturdza ține faimosul discurs, un demers de înaltă diplomație, în urma căruia îi rămâne porecla de „Scuza!...“ O lovitură de măciucă în capul unui om care se uită într-o frumoasă panoramă, unde vede grădini fermecate, cu poame de aur și cu pasări măiestre – iată efectul ce l-a produs faimosul discurs în mintea naivilor patrioți de dincolo, cari plânseseră de bucurie la căderea „ciocoilor“ și ridicarea liberalilor.

Unde e Brote? Aleargă toți la Brote, să le spuie Brote ce e asta?

Brote, ca un diplomat ce e, o scaldă, o lucrează în doi peri, zâmbește cu mai multe înțelesuri; spune multe, face cu ochiul, pune degetul la gură: „Sst! lăsați că e bine! nu știți ce e dedesubt! Să luăm numai «Tribuna»… și veți vedea! Știe d. Sturdza să-i învârtească pe unguri“.

„Dar ce facem dacă luăm «Tribuna»?“ întreabă Aurel Popovici.

„N-aveți grije! o să fie bine! o să fie bine! știe d. Sturdza! o să vedeți, o să fie bine!“

Vom vedea ce știa d. Brote că știa d. Sturdza.

Până atunci, să nu uităm a spune că, deși indirect și nu cu atâta furoare ca mai nainte, d. Brote insista totuși asupra apărării programului național contra tentativelor lui Rațiu.

*

* *

„Tribuna“, între acestea, rămâne de-a binele în mâinile lui Rațiu. Partidul național se desparte atunci în trei fărâmături – una compusă din acei ce acordă încrederea lui Rațiu; a doua din acei cari cred în spusele ddlor Brote și Comp.; a treia compusă din nehotărâți, mai bine zis din nedomiriți, cari nu mai știu ce să crează, pentru că nu mai înțeleg nimic.

Cine este acela care e vinovat de scandalul de la „Tribuna“? Rațiu acuză pe Brote și Comp.; Brote și Comp. acuză pe Rațiu. Mulțumită superiorității spiritului de intrigă a dlui Brote, o mare parte dintre nedomiriți înclină a da din ce în ce mai mult crezământ bănuielii că Rațiu n-a luptat să pună mâna pe gazeta sibiană decât numai și numai cu scopul de a propaga: părăsirea programului național și o împăcăciune, pe baza acestei trădări de cauză, cu guvernul maghiar.

Dar trece vremea, și, la toate stăruințele membrilor partidului național de a da o cât mai grabnică soluție acestei situațiuni nehotărâte, d. Brote nu dă decât răspunsuri în doi peri: „Vom vedea! d. Sturdza va hotărî! O să trebuiască să facem ceva fără îndoială, însă trebuie lucru bine cumpănit! O să vorbesc cu d. Sturdza“.

Obosiți oamenii de atâtea amânări, provoacă o conferință la Brașov, la care iau parte vreo 40 de delegați ai cercurilor electorale. Conferința avea de scop să hotărască atitudinea partidului național față cu „Tribuna“ și să stabilească, o dată pentru totdeauna, sistema de activitate politică, cu scopul de a împiedica orice tentativă de trădare a programului național din partea noii direcțiuni a «Tribunei».

D. Brote crede în fine că n-ar fi rău să cam iasă din espectativă de astă dată; și astfel, conferința din Brașov este rugată să trimită o delegațiune la Sinaia, unde să comunice și luptătorilor de aci rezoluțiunile luate, și ca apoi toți împreună, cei de aci și cei de dincolo, să pășească bine concertați la lucru. Nu mai era chip de amânare de astă dată. Întâlnirea era fixată: d. Brote a trebuit să meargă să dea ochi cu delegațiunea conferinții, însoțit de d. Aurel Popovici, care stăruise din răsputeri ca să nu se mai amâne cumva dezbaterea.

Acest conciliabul s-a ținut la hotelul Ungarth în Sinaia, otelul diplomaților; d. Brote era acolo în atmosfera-i proprie. S-a mâncat și petrecut minunat de bine. Oaspeții au fost tratați ca în orice casă de diplomat care se respectă. Ce rezoluțiune s-a luat însă?… Ce a făcut d. Brote, ce a dres, – nu s-a luat nici o rezoluțiune.

*

* *

Aci o mică paranteză nu e de prisos. Am spus mai sus că d. Brote este fascinat de d. Sturdza până într-atâta încât nu

vorbește, nu gesticulează, nu clipește, nu tușește, în fine nu face nimic decât cum face și d. Sturdza. Și e mândru de aceasta, și cu cât vede că reușește mai mult a semăna întru toate, mari și mici, cu „sublimul", cu atât își acordă mai multă stimă în propria d-sale conștiință.

Așa, după congresul partidului liberal la Hugo, din septemvrie trecut, cu câteva zile înainte de căderea conservatorilor, d. Brote a rămas încântat de un procedeu ingenios cu care d. Sturdza a făcut oaspeților onorurile. După o dezbatere generală, șeful liberalilor a chemat într-o odaie separată delegația fiecărui județ în parte. Astfel, d. Bianu, care avea un catalog în mână, striga după alfabet: „Județul Argeș! să poftească! județul Botoșani, să poftească!" iar șeful primea și dăscălea îndeosebi pe fiecare. Fiecare județ a avut, prin urmare, porțiunea sa de deosebită atențiune! fiecare județ s-a putut mândri că a stat în particular de vorbă despre politica înaltă cu șeful!

Astea le spunea d. Brote, minunându-se de atâta tact politic. Era deci peste putință ca d. Brote, cu originalitatea d-sale, să nu întrebuințeze la conciliabulul din Sinaia procedeul dlui Sturdza. Așa, după ce oaspeții mâncară și petrecură, d. Brote se sculă de la masă, trecu la ușa odăii d-sale particulare și începu să strige pe rând reprezentanții deosebitelor cercuri: „Munții Apuseni! să poftească!" apoi, „Hunedioara! să poftească!" Procedeul față cu doi bieți modești preoți ai Munților Apuseni, a avut un succes monstru. E adevărat că oamenii au plecat fără nici un rezultat pozitiv, însă încântați de onorurile ce li se făcuseră și de minunile și prăpăstiile pe cari le auziseră de la d. Brote despre talentul, patriotismul și românismul „sublimului" d. Sturdza.

*
* *

Peste câteva zile apare în București o broșură (*Tribuna și tribuniștii*) a dlui I. Slavici, în care d. I. Slavici face, deși cu mult

entuziasm, dar foarte imparțial, apologia dlui I. Slavici. Din toată broșura, rezultă că d. I. Slavici este un om care se poate lăuda pe sine 95 de pagini, pentru ca la urmă în pag. 96 să ne poată da soluția chestiunii naționale.

D. I. Slavici, omul dlor Brote și Sturdza – știut și cunoscut – susține în pagina finală a apologiei d-sale proprii că: *„dacă guvernul maghiar acordă o modificare a legii electorale, românii nu mai au ce pretinde*“. Scurt și cuprinzător!

Toată lumea sare în sus! mai rău decât sărise când cu discursul dlui Sturdza la Iași. Bine: d. Sturdza este prim-ministru; situația d-sale e grea; d-sa trebuie acum să lucreze mai cu prudență decât în opoziție. Dar d. Slavici, omul dlui Sturdza, și d-sa face diplomație?

Care va să zică omul dlui Sturdza propagă *părăsirea programului național.* Dar d. Brote ce zice de asta?

Aleargă toți din toate părțile la d. Brote, unii foarte hotărâți a-l strânge de aproape pe diplomatul de Rășinari și a-l forța să se pronunțe categoric.

D. Aurel Popovici, alarmat de cele întâmplate, pune dezbaterea astfel. Au venit liberalii la putere. Sentimentele liberalilor ni sunt cunoscute în privința chestiunii naționale de când ei erau în opoziție; nu avem dreptul a bănui că acele sentimente să se fi schimbat. Rugăm dar pe d. Brote, ale cărui relațiuni strânse cu d. Sturdza sunt bine cunoscute, să ne arate ce putem noi astăzi cere, ce ne este permis să dorim și să cerem de la partidul liberal, ajuns la putere, ca ajutor pentru activitatea noastră. Apoi d. Aurel Popovici e de părere că, pe baza programului său, activitatea partidului național de dincolo trebuie să se împartă astfel: un mare ziar german în București; mitinguri în Transilvania; câte un biurou de propagandă în Germania, Franța, Englitera – o agitație sistematică pe tema *programului național.*

I). Brote ascultă și tace. După d. Aurel Popovici, ia cuvântul d. Bianu, tot așa de strâns legat cu d. Sturdza ca și d. Brote.

I). Bianu declară că, în starea în care au ajuns astăzi lucrurile, chestiunea națională nu se mai poate rezolva decât cu o singură condițiune, anume: partidul național de dincolo *să proclame de șef absolut pe domnul Brote; să aibă toată lumea încrederea absolut oarbă în domnul Brote; să se asculte fără crâcneală absolut tot ce va comanda domnul Brote; pentru că, în situația politică de astăzi, românii din Transilvania și interesele lor nu sunt și nu pot fi reprezentați la București decât de domnul Brote, singurul absolut acreditat pe lângă înaltele locuri. Domnul Brote este și rămâne prin urmare dictatorul partidului național de dincolo.*

Așa e, cititorule, că ai cam priceput și d-ta cum merge politica? Așa e că miroase de departe cam cum are să se sfârșească comedia? Așa că se vede cât de colo cusătura grosolană a șireteniei?

Ai puțintică răbdare: să vezi urmarea, și apoi să înțelegi ce subțiri diplomați au fost dd. Sturdza, Brote și Comp.

*
* *

Uitasem să pomenim de farsa cu Lucaciu.

Înainte cu câteva zile de conferența în care s-a propus de către d. Bianu, în numele dlui Sturdza, dictatura dlui Brote pentru dirigerea partidului național de dincolo, am avut să asistăm aci la una din cele mai triviale farse, cu ocazia vizitei ce ne-a făcut părintele Lucaciu.

Se pare că ilustrul luptător a venit aci cam fără voia dlui Brote, care exprimase dorința de a se întâlni prealabil în secret cu Lucaciu, pentru a-l pune în curent cu situațiunea nouă creată de la venirea liberalilor la putere. Părintele Lucaciu,

având pesemne bănuieli, s-a făcut că nu prea înțelege, și a venit tam-nisam.

Primirea splendidă ce i s-a făcut a iritat foarte mult pe dd. Brote și Comp., cari au făcut gol împrejurul oaspetelui atât de așteptat de Ligă. Golul acesta, părăsirea aceasta din partea ilustrei companii i-au dat mult de gândit părintelui, care e prea cuminte ca să se mulțumească aci doară cu un entuziasm public, nu numai lipsit într-un mod fățiș de o aprobare oficială fie cât de platonică, dar chiar privit din cercurile oficiale și oficioase cu vădită nemulțumire.

Ce s-a petrecut, în otelul *English*, între părintele Lucaciu și un trimis al ilustrei companii Sturdza-Brote nu se poate ști precis; se știe însă că valorosul agitator Lucaciu, cu trei zile înainte de mirificul banchet ce i se prepara, a căzut bolnav de gâlci. S-a legat la gât, s-a-nfășurat la cap, s-a pus în pat să zacă, și a jucat, câteva zile de-a rândul, față cu numeroșii săi vizitatori, pe omul răgușit, cu un succes desăvârșit. Banchetul nu s-a ținut; câteva mici neorânduieli la Ligă cu întoarcerea banilor la subscrietori s-au produs; părintele a plecat fără să-și ia ziua bună de la miile de cetățeni, care-i făcuseră o primire neobicinuită decât pentru marii eroi, și s-a dus drept la Șișești, unde îl așteptau cu atâta dragoste și de atâta vreme umilii săi poporeni.

Păcat de Lucaciu! Ne pare foarte rău că nu l-am mai putut auzi încă o dată pe acest orator, poate unul de frunte între cei mai talentați ai românilor. L-auzisem în ajunul plecării sale în temniță. Mare talent! Ne închipuim ce frumusețe de discurs am pierdut: Lucaciu, cu spiritul și arta lui superioară, vorbind, după suferințele pe cari le îndurase la Szegedin! Încă o dată, păcat! Dar n-avem ce face: un orator, fie el chiar Lucaciu, nu poate vorbi dacă l-a răgușit un diplomat ca d. Brote. Să dea Dumnezeu numai ca diplomatul de Rășinari să nu-i fi dat oratorului nostru o răgușeală cronică incurabilă.

*

* *

Toate astea, farsa Lucaciu, tergiversările dlui Brote, straniile d-sale apucături de trăgănire, broșura dlui Slavici, trebuiau să treacă la cunoștința celor de peste munți. Ele au avut de rezultat dezmeticirea întrucâtva a opiniei publice, care instinctiv a început să devie din ce în ce mai favorabilă lui Rațiu, calomniat într-un mod așa de stăruitor ca voind a trăda cauza română prin *părăsirea programului național.* Subliniem mereu această acuzațiune, care, nu trebuie să uităm, era calul de bătaie al dlor Brote și Comp. contra lui Rațiu.

„Tribuna", acum a lui Rațiu, începea să atragă în juru-i unul câte unul pe membrii partidului național, risipiți în toate colțurile, amețiți și neștiind ce să mai gândească în această babilonie, în acest amestec al limbilor, în care cei ce erau datori să se pronunțe tare și răspicat, bâlbâiau încurcat de toatele, afară de o declarație categorică.

Cu toate astea, d. Brote continua să aibă un partid dincolo, care partid nu se domirea încă și credea mereu că Rațiu este trădător; acel partid plănuia fundarea unui ziar nou, care să combată și să împiedice planurile „funeste" ale bătrânului. Pe fiecare zi, soseau curieri din acest partid la București, stăruind să se ia în sfârșit o hotărâre în privința noului organ de publicitate. Ei erau vecinic legănați în speranțe, vecinic dorind să apere programul național periclitat, care după d. Brote, era din zi în zi amenințat a primi lovitura de grație din partea actualei „Tribune", vecinic amânați de azi pe mâine. Dar rămâneau totuși convinși că Brote e pentru *menținerea programului*, pe care Rațiu voiește să-l trădeze. Am subliniat iarăși *menținerea programului.*

Ar mai fi mers acei naivi multă vreme în această credință, dacă partidul național, regrupat împrejurul „Tribunei", cu Rațiu în frunte, n-ar fi dat strălucitoarea dezmințire la toate urâcioasele calomnii, prin manifestul său. Acel manifest răstoarnă din temelii toată clădirea șarlatanească de bârfeli a companiei Brote, declarând solemn că *baza de luptă, temelia*

și obiectul activității politice a partidului național va fi programul! Tranzacție asupra programului nu poate încăpea!

Acu să vedem pe d. Brote.

*

* *

D. Brote este strâns foarte de aproape astă dată.

Iată, îi zice d. Aurel Popovici, partidul se reîncheagă iarăși; nu mai este nici un cuvânt de disensiune. Bătrânii, cu Rațiu în frunte, declară în manifestul lor că sunt pentru menținerea absolută a programului, pe baza căruia mergem cu toții. Trebuie numaidecât să hotărâm ce e de făcut. Orice întârziere din partea noastră ar fi păgubitoare cauzei naționale. Să ne decidem o dată la lucru. Până când să mai stăm așa? Ce facem noi aici? Care e rolul nostru al tinerilor, când bătrânii pornesc la luptă așa de hotărâți.

D. Brote caută iar s-o scalde, începe iar s-o ia pe de lături cu diplomație, cu amânări prudente, cu ezitări inspirate de înalt tact. La toate astea, d. Aurel Popovici pune piciorul în prag cu oarecare vehemență, și convinge în sfârșit pe diplomatul de Rășinari că încă o amânare a dezbaterii n-ar putea fi admisă.

D. Brote promite a lua înțelegere cu d. Sturdza și fixează o conferență între patru inși, dd. Brote, Aurel Popovici și alți doi – e de prisos a li se spune numele destul de modest deaminteri – pentru ziua de 11 fevruarie.

Conferința aceasta trebuie să rămână în analele timpului nostru. Vom face asupră-i o dare de seamă cât se poate mai fidelă și mai amănunțită.

*

* *

După câte știm noi, dlui Aurel Popovici încă de mult, cu mult înaintea conciliabului de la Sinaia, nu-i plăcea deloc ceea

ce vedea și auzea. Aerele misterioase și rezervate ale dlui Brote, insuficiența cu care se prezenta diplomatul de Rășinari, astăzi ca și mai înainte umbra dlui Sturdza, acum șef al guvernului, tonul de superioritate pe de o parte, iar pe de altă parte de jenă a acestui *medium* sturdzist, toate contribuiau a înrădăcina în spiritul dlui Aurel Popovici niște bănuieli foarte neplăcute. Era ceva șarlatanesc în toate apucăturile acelea pseudodiplomatice, mirosea a *Schwiendlerei*, a scamatorie cât de colo.

Era în adevăr cusută cu ață prea albă cusătura diplomatului de la Rășinari. Nu era de înțeles, din partea unui om „cinstit" ca d. Brote, care atâta vreme învinovățise pe Rațiu ca trădător al programului, să nu facă nici-o mișcare de satisfacție la declarația bătrânului că nu iese în ruptul capului din acel program. Era foarte straniu lucru să nu vezi nici o pornire generoasă de entuziasm, din partea dlui Brote la acea declarare categorică din partea bătrânului luptător, declarare care trebuia să risipească dlui Brote toate bănuielile în privința mult trâmbițatei primejdii a programului național.

Dacă Rațiu, bănuitul, nu transige asupra programului, atunci ce neînțelegere mai poate dezbina partidul național? Dacă Rațiu a fost, prin urmare, pe nedrept bănuit, a cui e datoria să se-ntoarcă în tabăra națională al cărei stindard – programul – Rațiu îl ridică astăzi, așa bătrân cum este, atât de sus? Asupra cărui punct se mai poate desprinde de partidul național dd. Brote și Comp., până aci apărătorii programului contra bănuitului, pe nedrept, Rațiu?

Asupra cărui punct? Se va vedea aceasta din darea de seamă asupra conferinței intime ținute la d. Brote în ziua de 11 fevruarie, când, dându-se cărțile pe față, s-au dovedit cu prisos cine, în acest joc măsluit, erau măsluitorii.

Măsluitorii erau dd. Brote și Comp., brigada de poliție a dlui Sturdza pentru afacerile de dincolo.

E interesant acest joc, în care oamenii de treabă au rolul ingrat de gâscă. Iată o întreagă pleiadă de oameni culți, inteligenți, patrioți, oameni de inimă și cinstiți, cari, cu reale sacrificii, fără să lingă talerele nimănui, s-au lăsat trași pe sfoară, doi ani și jumătate, de către o mititică clică de ghiduși, de *claqueurs,* de *pique-assiette,* a căror înzestrare este târârea lipicioasă față cu cei de sus, ifosul umflat față cu cei mici, mințirea continuă și cu unii și cu alții – armele ordinare ale celui mai ordinar șiretlâc.

Dar să venim la conferința de la 11 fevruarie.

*

* *

În sfârșit, cei patru se adună la d. Brote în ziua de 11 fevruarie. Chestiunea în dezbatere e pusă din nou, și răspicat, de Aurel Popovici.

Ce atitudine ținem? care este programul nostru de activitate, mijloacele de cari dispunem și ajutoarele pe care putem conta?

D. Brote, foarte constrâns, începe s-o ia la deal, la vale și tot pe de lături: că, în adevăr, este vreme să se înceapă o activitate mai hotărâtă, deoarece timpul se pierde în zadar în lupte infructuoase, cu disensiuni păgubitoare stării politice generale a românilor; că e de datoria fiecărui bun român să se gândească matur la aceasta; că, că... școl., școl., vechile clișeuri banale și uzate – metoda cunoscută a farsorilor, cari știu să țină discursuri de un kilometru fără un miligram de înțeles precis.

D. Brote, după aceea, începe să le citească celor trei un memoriu, iar kilometric și tot așa de substanțial ca și discursul introductiv, în care iar o scaldă, în care iarăși spune, în o mie de clișeuri, că o activitate hotărâtă e de dorit numaidecât. Un pasaj din memoriu totuși pare a avea un înțeles oarecare, și

asupra acelui pasaj se sparge în fine buba și iese răutatea urâcioasă la iveală.

D. Aurel Popovici relevează acel pasaj. D-sa întreabă ce voiește autorul memoriului să înțeleagă prin cuvintele:

„Astăzi, mai cu seamă, când se apropie timpul soluțiunii chestiunii naționale…“

Aci e aci. D. Brote spune, cu cele mai distilate circumlocuțiuni și cu tonul cel mai emoționat, că a înțeles prin acel pasaj posibilitatea unei apropiate aranjări, „cu cumpăt, dar cu patriotism, cu patriotism, dar cu prudență“ între români și guvernul maghiar, scop întru care trebuie să se organizeze partidul național. Partidul trebuie reconstituit pe bazele unor vederi *moderate,* așa încât patriotismul zvăpăiat să nu strice adevăratelor și realelor interese ale poporului. Și tot pe tema aceasta, îi trage iar un discurs. Ar fi urmat mult panglicele diplomatice dacă nu le reteza d. Aurel Popovici, care fierbând în sine asculta tăcut într-un jeț.

„Care va să zică, întreabă rar și apăsat d. Popovici, ridicându-se și luând, cu toată emoția, un ton liniștit, – care va să zică, noi căutăm să ne constituim dincolo în partid *moderat?*

– Da, răspunde d. Brote.

– Adică, precum se zice aici, urmează d. Popovici, un partid… *ministeriabil?*

– Da, da…

– Un partid de amestec posibil și probabil în guvernământ? Cum s-ar zice pe nemțește, *Regierungsfähig.*

– Da, da, da! răspunde d. Brote, făcând un întreit gest scurt cu pumnul închis și cu degetul cel mare întins în jos – gestul dlui Sturdza în toate ocaziile importante.

– Bine, răspunde d. Popovici simplu și stăpânindu-se mereu. Însă… nu ne-am gândit la un lucru… trebuie să ne gândim și la acela: când or afla asta cei de dincolo? sau mai bine, cum o să le-o spunem noi asta celor de dincolo, mulțimii

românilor, ale căror sentimente ne sunt destul de cunoscute? O să fie foarte greu.

– A! Se-nțelege, răspunde diplomatul de Rășinari, că asta rămâne între noi deocamdată. Celorlalți nu avem să le-o spunem așa d-a dreptul. O să ne aranjăm între noi prealabil, o să dezbatem, o să combinăm și o să găsim mijlocul de a-i prepara mai întâi; o să potrivim așa ca să-i aducem unde vrem noi fără a le spune tot ce știm: n-avem nevoie să spunem tutulor oamenilor simpli ce gândim noi conducătorii.

– Bine, zise încă o dată d. Popovici. Fie și așa“.

Câteva vorbe indiferente se mai schimbară, după cari, fiind orele prea înserate, conferința intimă se sfârși, fixându-se pe a treia zi, marți, o a doua. În acest timp, d. Brote trebuia să comunice cu d. Sturdza.

*
* *

D. Aureliu Popovici iese de acolo cu inima înnegrită de cele ce auzise. Deși simțise de mult că lucrurile nu sunt curate, deși de mult bănuia că fierb farmece otrăvitoare în ceaunul tainic al companiei Sturdza-Brote, aflarea lămurită a scopului atâta vreme tăinuit trebuia să-l zdrobească; ridicându-se capacul de pe ceaun, trebuia să izbucnească aburul pestilențial al fierturii îndelungate: omul înecat de acea duhoare a pornit disperat pe stradă.

Cui să se ducă să se plângă? Îi venea să strige la toată lumea trecătorilor și să le denunțe tot. În culmea indignării, alergă la un prieten bun, care se sperie deocamdată la apariția acelei figuri sufocate de atâta concentrare. Era înfățișarea unui om lovit de o crudă nenorocire. Atunci Popovici spuse din fir în păr cum fusese jucat și tras pe sfoară atâta vreme.

„Ce-i de făcut acuma? întrebă Aureliu, după ce-și mai scoase focul prin destăinuire.

– S-o rupi scurt cu acești oameni, și să cauți a-i împiedica să-și ajungă scopurile necurate.

– Să mai merg și marți la ei?

– Mai ales. Trebuie să mergi, și să fii cuminte și potolit ca și astăzi, ca să poți ști tot".

*

* *

Până să venim la conferința a doua, în urma căreia s-a făcut ruptura și s-a dat alarmă în presă, nu strică să povestim un mic incident ridicul, care caracterizează bine și simplicitatea și șiretlicul.

Unul dintre membrii partidului național de dincolo, om de treabă, dar foarte simplu, greoi la spirit ca și la trup, dar încă o dată om cumsecade, se dăduse, dintru începutul dezbinărilor, prin o bună mișcare instinctivă, de partea dlui Rațiu contra dlui Brote. Acesta din urmă, se-nțelege, era foc de necăjit asupră-i. Vine împrejurarea ca omul să fie silit a veni la București; aicea avea să ia niște bani de *undeva* pentru plata unor datorii contractate de dânsul în propaganda și lupta politică. Omul avea dreptul să pretindă această sumă, pentru care era urmărit de creditori; n-avea însă curajul să vie d-a dreptul, știind ce influență are compania Brote-Sturdza asupra locului de unde el avea să primească suma. Atunci, omul nostru se gândește să ia lucru pe departe și trimite la București unui amic, comun lui și dlui Brote, următoarea telegramă, a cărei autenticitate o garantăm; deaminteri, n-ar fi nevoie de așa ceva; o astfel de compoziție telegrafică nu se poate născoci; ea se crede cât de colo că e naturală.

Iată-o:

„Sosesc mâine București *incognito*, mă!" Iscălită cu numele întreg.

Un autor de teatru, dacă ar pune un personaj închipuit să bată așa depeși, ar fi acuzat pe drept cuvânt de exagerare: poate cineva fi așa de simplu? Iată că s-a putut.

Ceea ce însă e permis naturii, nu e permis și unui autor dramatic – un personaj atât de simplu numai natura are dreptul să-l creeze.

Auzi, *incognito!* O ilustru personaj! *Incognito!*

Amicul comun aleargă se-nțelege în fuga mare la acesta și denunță sosirea lui *Incognito*, care vine să-și ia suma de câteva sute de lei. D. Brote îi spune să nu care cumva să nu-i aducă imediat după sosire pe individ acasă la dânsul.

Incognito sosește, și, fericit că l-ar mai primi d. Brote, care ține în mână situația, merge la întâlnire. Foarte jenat la început, temându-se de mustrări, își capătă încet-încet liniștea cerută la o întâlnire diplomatică, mai cu seamă că d. Brote îi promite că-l va introduce la d. Dim. Sturdza, primul-ministru, care-i va da toată cheia chestiunii naționale. Bietul *incognito* ardelean când aude că are să dea, el! cu ochii de d. *Sturdza* rămâne aiurit.

„Și ca să vezi – zice d. Brote – că eu nu vreau câtuși de puțin să fac să prevalez vreo părere a mea, îți promit că vei fi singur cu ministrul; eu nu voi fi, nu vreau să fiu de față la întrevederea dv. În mine poate nu te-ncrezi; căci d-ta, din nenorocire pentru cauza națională, mergi orbește cu Rațiu; să vezi ce are să-ți spună d. Sturdza!"

Incognitul merge la d. *Șturdza,* care-l ține în celebra biblio - tecă de peticele aproape trei ceasuri. Se dusese omul aiurit – a ieșit buimăcit cu desăvârșire. Era literal fermecat până la năucire de privirile marelui bărbat de stat.

„Ce ochi, mă! *penătrabili* are d. Șturdza! Ce ochi, măă!

– Bine, zise un prieten, și el nedomirit, care așteptase cu nerăbdare rezultatul întrevederii incognitului cu ministrul; bine, știm noi ochii lui d. Sturdza; dar, în definitiv, ce ți-a spus?

– Multe, mă frate!

– Multe, multe, dar cam ce?

– Cam ce? cam ce? Toate elea cari le știm și noi; că-s doară să vezi numai cum le-o spus!“

Fermecat de ochii „penătrabili“, bietul *incognito* a înghițit cu deliciu trei ore tiradele răsuflate, clișeurile banale și uzate, balivernele fără miez – a căror esență nu-i decât marele adevăr că „românilor câtă vreme le va merge rău n-o să le meargă bine“.

Dar tot n-a ascultat degeaba. Răscatehisit, și-a luat omul părăluțele ușor și a putut pleca fără întârziere acasă, unde desigur trebuie să fi împănat capetele prietenilor la „Casină“ seara cu:

„Ce ochi, mă! are d-l *Șturdza,* măă!“

*

* *

Marți 13 fevruarie, a doua conferință a celor patru.

Dezbaterea este reluată de acolo de unde fusese lăsată duminica trecută. D. Brote face pe larg descrierea avantajelor politice ce ar rezulta din reorganizarea partidului național ca partid moderat, ca *Regierungsfähig*, ca partid de guvernământ.

D. Aurel Popovici în fine întreabă:

„Atunci, care va să zică, nu mai putem sta pe baza programului național?

– Se-nțelege că nu, răspunde d. Brote.

– Nu mai putem «zbiera» (vorba d-tale, d. Brote) pe tema programului, cum fac cei de la Sibiu în manifestul lor?

– Firește că nu.

– Mai pe scurt, prin urmare, suntem oportuniști, și ne organizăm în partid *oportunist…*

– Da, da, da!“

D. Aurel Popovici face o mișcare bruscă:

„Dar dacă nu se poate una ca asta?“ Și zicând acestea cu un ton de astă dată foarte nepotolit, merge și se așează încruntat

într-un jeț, cu mâinile încrucișate, gata să asculte tot fără să mai zică o vorbă.

– Trebuie să se poată, răspunde d. Brote, trebuie numaidecât; căci fără aceasta nu mai merge!“

Diplomatul de Rășinari începe atunci o tiradă foarte alambicată, din care rezultă că nu s-ar putea închipui o altă dezlegare a situațiunii; că nu s-ar putea altfel *spera o amnistiare* a dlor Brote și Popovici, refugiați politici; că în fine… în fine „numai acest mod intră și în vederile dlui Sturdza, numai un așa program, și nici unul altul, *este agreat de d. Sturdza*“.

Obosit și dânsul de atâtea discursuri, de atâtea trăgăneli, d. Brote răsuflă cu satisfacție că a trecut în fine momentul cel greu, că a spus în fine ceea ce de atâta vreme cocoloșise. El se uită să vază bine impresia ce-o făcuse vorbele din urmă mai ales asupra dlui Popovici, căci de ceilalți doi – oameni ascultători, supuși, credincioși și încercați – era sigur.

D. Popovici posomorât se uită țintă așa de urât la d. Brote, încât acesta, zâmbind mânzește și foarte jenat, zise către ceilalți:

„Ia uitați-vă la el!!“ Apoi către Popovici: „Ce te uiți așa ca un sălbatic!“

A urmat apoi o scenă foarte neplăcută, și astfel s-a spart cea de-a doua conferință pentru reorganizarea partidului *moderat* de guvernământ, partidului *oportunist.*

D. Aurel Popovici știa acuma tot. El nu mai avea ce căuta acolo unde se conspira în contra programului național. Atunci, a scris acea scrisoare cătră d. Brote, pe care am publicat-o și noi, și pe care toți o cunoaștem. Era de datoria d-sale de a denunța opiniei publice acea conspirație, și credem că, afară de conspiratori, orice român trebuie să-i mulțumească de modul cum își îndeplinește această datorie.

*

* *

Ziceam la început că partidul național de dincolo are de ce mulțumi partidului liberal de la noi – de o adevărată cutie a Pandorei: vrajbă, neîncredere, bănuieli, zăpăceală, nesiguranță și o oboseală, o discordare foarte asemănată cu începutul unei complete descompuneri finale.

Cine strică, cine e vinovat de această stare de lucruri?

Credem că din cele de mai sus, a putut-o vedea oricine.

Desigur dd. Sturdza, Brote și Comp.

Pot fi acești oameni, măcar cei doi, dacă nu și *Comp.,* bănuiți de neonestitate, de lipsă de patriotism, de trădare?

Cu toată sinceritatea răspundem: nu și nu! Ca să avem în privința dlor Sturdza și Brote așa bănuieli infamante, ar trebui să ne cheme pe noi Dim. Sturdza sau E. Brote, și ne cheamă altfel. Noi nu putem face, chiar în urma greșelilor politice a acestor domni, aceea ce făceau dumnealor cu Rațiu. Noi nu suntem de aceeași școală: criticăm de bine de rău cum putem, cum ne taie capul, dezbatem și combatem, dar niciodată nu ne pierdem în dezbatere sărita până să ajungem a înjura, a arunca cu noroi în fața adversarilor sau a spune prăpăstii calomnioase pe socoteala lor. Ce ar însemna să începem acuma și noi – și poate că am avea mai mult pretext s-o facem, în urma celor descoperite – să strigăm prostește: Sturdza și Brote trădători, vânduți maghiarilor! precum strigau, fără nici un pic de dreptate, acești domni contra bătrânului patriot Rațiu?

Asta nu putem s-o spunem, pentru că nu o credem.

Încă o dată, un om de treabă nu poate un moment pune la îndoială onestitatea și iubirea de patrie și de neam a dlor Sturdza și Brote.

Decât – este un decât – dacă nu pot fi câtuși de puțin bănuiți acești domni de infamie, pot fi cu temei acuzați astăzi de altceva, poate și mai primejdios pentru patrie și neam – de *incapacitate patentă.*

Dacă nu ești faur, nu-ți mânji nasul cu cărbuni! zice o vorbă bătrânească. Dacă nu ești capabil de politică și diplomație, stai, stimabile, în biblioteca d-tale minunată, ca un savant academic ce ești, sau, d-ta celălalt, rămâi la Rășinari de fă brânzeturi faine, și nu te apuca să năucești o lume întreagă cu nepriceperea și incapacitatea d-tale.

*

* *

Partidul liberal de la noi și în special d. Sturdza au făcut o mare greșeală când au luat chestiunea națională ca o armă de luptă în contra guvernului conservator, și noi credem că n-ar fi bine ca partidul conservator să repete această greșeală. Dnii Brote și Comp. au făcut asemenea foarte rău că au confundat interesele și năzuințele partidului național de dincolo cu interesele și năzuințele partidului liberal de aici. Aceste două greșeli așa de păgubitoare și patriei și neamului nu se datoresc decât *incapacității* respectivilor.

Pentru cine a dat roade bune activitatea și jertfele partidului național de dincolo și ale Ligii de aici?

Pentru partidul liberal de la noi a dat roade bune ce-i drept; acest partid tocmai pentru că apucase bine toate sforile Ligei, tocmai pentru că pusese mâna pe câțiva conducători ai agitației naționale, tocmai pentru că atrăsese simpatiile și acaparase conștiințele românilor de dincolo, în fine pentru că astfel era primejdios în opoziție în ajunul Mileniului unguresc, trebuia să fie minunat pentru guvern. Confirmarea acestora o avem destul de strălucitoare în discursul de la Iași al primului-ministru liberal și în toate frământările pentru reorganizarea partidului *oportunist* dincolo, partid care renunță la programul național.

Activitatea și jertfele partidului național de dincolo și ale Ligii de aci au mai dat roade, încă și mai bune, pentru guvernul maghiar: partidul național român paralizat în ajunul Mileniului.

Se înțelege că, vorbind de roade, de-abia trebuie să mai pomenim de firimituri culese pe apucate: meschine interese de paralâc, satisfaceri de mititele ambițiuni senile și de zgomotoase fanfaronade puerile șcl.

Dar partidul național de dincolo? care i-a fost partea lui de rod în toate astea? paralizarea-i proprie.

Și ca să sfârșim, ierte-ni-se, fiindcă e vorba de frații noștri, să întrebuințăm formula consacrată pentru așa împrejurări:

Et nunc erughimini!

NOTIȚE ȘI FRAGMENTE LITERARE
(1897)

CÂTEVA PĂRERI

Noi, românii, suntem o lume în care, dacă nu se face ori nu se gândește prea mult, ne putem mândri că cel puțin se discută foarte mult. Asta e frumos din parte-ne – să lăsăm încolo orice modestie; căci e știut că din discuție răsare scânteia adevărului. Nu e vorba, adesea discutăm cam pe de lături; dar asta o facem tocmai pentru că voim să alimentăm continuarea discuției; dacă n-am da pe de lături, ar înceta poate discuția prea degrabă: ei! atunci de unde ar mai țâșni adevărul?

Așa, de exemplu, multe ilustrațiuni literare au discutat vreo cinci ani cu înaltă căldură asupra întrebărilor:

Artă *pentru artă*? sau artă *cu tendență*??

Rezultatul aprigei lupte a fost că fiecare dintre polemiști a rămas să împărtășească până la urmă opinia sa proprie. De ce? Pentru că și atunci s-a vorbit despre toate, *despre toate*, afară de un singur lucru, care, după părerea mea, ar trebui și el pomenit măcar în treacăt.

Mă rog, câteva întrebări:

Au tendență piesele lui Shakespeare? – Desigur, nu.

Dar Tacit?… dar *Divina Comedie*?… Ba bine că nu.

Dar *Le Tartuffe*? – Mai ales.

Dar discursurile lui Demostene, și, fără șovăire aș zice, toate discursurile celebre, începând cu cele antice și isprăvind cu ale d-lui Fleva? Se înțelege că au tendență, căci nu s-ar putea orator politic fără tendență.

Poeziile lui Byron? – nu; ale lui Goethe? – nici atât; ale simpaticului nostru academic Anton Naum? – și mai puțin.

Dar ale lui Schiller, ale poeților noștri socialiști? – desigur că au.

Ei, asta e asta! Cui, între aceste două categorii de producători intelectuali, să acordăm stimă? Căreia dintre acele două feluri de produceri să dăm admirația noastră?

Care e artă și care nu?

Dacă, deși ești partizan hotărât al uneia din cele două teorii, ți-a rămas totuși olecuță de simțire estetică și de pătrundere obiectivă, este greu să răspunzi la această întrebare. Căci, presupunând că ți-a rămas acea olecuță: ești antitendenționist, să zicem – nu crez să aprinzi focul cu *Le Tartuffe* și cu *Divina Comedie* pentru ca să te delectezi la gura sobei cu volumul simpaticului academic d. A. Naum; – sau ești tendenționist, – sper, pentru d-ta, că în rafturile bibliotecii, alături de odele proletare sau novelele d-[n]ei Sofia Nădejde, vei permite să stea, fără nici o deosebită pretenție, și *L'Ecole des femmes* și *As you like it* pe cari, oricât de proletar ai fi, numai să fii câtuși de puțin intelectual, n-ai să te înduri să le arunci în canal.

Dacă însă nu ești partizan al vreunei porniri sectare, poți foarte ușor răspunde la întrebarea de mai sus.

Care e artă și care nu din cele două categorii de produceri, de creațiuni intelectuale? Scurt: acele cari au fost opera unui talent.

Tâlharii lui Schiller sunt o piesă cam prea slăbuță, ca să nu zic prea mult, nu pentru tendențele generoase și umanitare care o inspiră, ci fiindcă Schiller este… este în *Tâlharii* un slăbuț dramaturg. Iar ticălosul de Falstaff, că nu-i poți zice mai bine, secătura aceea e un monument nepieritor al minții omenești, nu doar că nu profesează tendențe generoase, ci fiindcă e copilul lui Shakespeare, care era un tată zdravăn.

Ei! vezi, asta este lucrul pe care n-ar trebui să-l uităm niciodată când vorbim despre produceri intelectuale: ta-len-tul, și tocmai de el nu pomenim niciodată.

O operă de artă este o ființă, căreia insuflătorul de viață nu este, nu poate fi decât talentul. Fără această flacără de viață, flacără mai misterioasă și mai nedefinită decât chiar razele lui Roentgen, poți căpăta lucruri artificiale, nu opere artistice, și nimic nu e mai altceva, față cu artisticul, decât artificialul.

Între artistic și artificial este aceeași deosebire ca între madama care percepe la intrarea unui Panopticum taxa de 50 bani și figurile de ceară din năuntru.

*

Pentru a face o operă de artă, o operă viabilă, trebuie talent, talent și iar talent. Am zis într-adins viabilă, pentru ca dintru început să eliminăm din discuție ideea de durabilitate, atât de străină în discuție. Adesea literații fac greșeala (după părerea noastră, mare) de amestecă, în cercetările lor despre creațiuni intelectuale, întrebarea: opera aceasta rămâne? Cât timp va rămânea? Așa întrebări sunt absolut afară din chestie. Întrebarea noastră, față cu o lucrare de artă, nu poate fi decât aceasta: opera aceasta *viază*? Căci, încă o dată, dacă are viață, aibă-o pentru azi, mâine sau pentru veacuri – ea va fi trăit, și asta e condiția ființei: viața, nu durata vieții.

Mă rog, între o insectă care trăiește o singură zi la umbra unei piramide eghiptene și piramida aceea, care este deosebirea cea mai adâncă? Dimensiunile? Densitatea și soliditatea structurii materiale? Durabilitatea în timp? Desigur, nu. Deosebirea cea mai adâncă între ele e că insecta e vie, iar piramida nu.

Piramida e de granit, insecta de niște țesuturi mucoase; insecta d-abia se vede, și piramida e piramidală; insecta, născută azi-dimineață, va muri deseară; iar piramida e o veche cunoștință a soarelui, și poate va sta neclintită și rece pe temelia ei până mult după ce soarele va fi încetat a-i mai putea trimite

măcar o rază de căldură și de lumină. Da, dar piramida stă și va sta; iar insecta va muri, însă trăiește.

Așa e și cu opera de artă. Ea trebuie să trăiască, să vieze, și, ca toate ființele[,] va avea și ea o durată în timp. Nu am putea, cu toate astea, să ducem prea departe comparația aceasta, fiindcă ne-am lovi de o deosebire mare care există între ființa propriu zisă și ființa operă de artă.

E o ciudată deosebire!

Opera de artă are căpătată insuflarea de viață de la talent. Viața aceasta însă este numai latentă: pentru ca să devie patentă, trebuie concursul unei inteligențe, unei priceperi și judecăți ale altuia.

Într-un sâmbure viața stă ascunsă vreme îndelungată, pândind, cu o răbdare mai presus de multe încercări, condiția exterioară propice pentru ca să țâșnească la lumină, să încolțească, să crească, să dea roade și semințe altele pentru o mai departe viață. Ceea ce sunt căldura, lumina și umezeala pentru sămânță este priceperea și judecata omenească pentru opera talentului omenesc.

Precum un bob de grâu găsit peste cinci mii de ani în sicriul unei mumii eghiptene, semănat în pământ bun, reînvie ca și bobul cules anul trecut, asemenea o operă de artă viabilă, după o părăsire și uitare de veacuri, reînviază iarăși la căldura ochilor pricepuți. Sub cazmaua lucrătorului prost, care sapă să-și croiască un drum, sar țăndări de marmoră; el ar merge înainte cu fapta lui distrugătoare, dacă altcineva nu i-ar opri mâna; căci ființa în care lovește cazmaua doarme ascunsă, n-are încă glas să strige. Ea a adormit de când cei din urmă ochi pricepuți și-au întors privirile de la dânsa; dar la cea dântâi privire a altor doi ochi pricepuți, ea se va deștepta sigur și, cu o nouă și întreagă putere de viață, va chema la dânsa o lume.

Câtă vreme n-au dormit capodopere, atârnate într-un ungher pe peretele unei taverne, înecate în fumul lulelelor

proletare! Doi ochi pricepuți le-au redeșteptat la viață. Se scoate, se-nțelege, din discuție cazul de distrucție materială completă. Cărțile unice din biblioteca Alexandriei, templul minunat de la Efes și altele s-au dus de-a binele fără putință de reîntoarcere, ca și boabele de grâu dintr-un lan dat pradă flăcărilor.

*

Dar să ne întoarcem la talent. Ce este talentul?

De! aceasta este nu prea ușor de spus, dar poate nu de tot imposibil. Mai întâi, nu trebuie să ne grăbim. Apoi, voi cere voie cititorului să amânăm răspunsul la această întrebare până după ce vom fi dat un răspuns la o altă întrebare, și anume: ce este *lipsa de talent*?

Orice suflet de om, fie acesta un gușat, fie cel mai rafinat artist, are o coardă întinsă, gata să sune, așa ca să-l mulțumească până la un grad ce s-ar putea numi fericire, la contactul unor anumite împrejurări.

Gușatul, mâhnit cine știe de ce, moțăie seara pe prispa colibii, cu ochii jumătate închiși, cu figura gravă, care n-ascunde, poate, nici un gând. Atunci, în fața-i se ridică încet de peste coama dealului discul lunii, iar printre prunii din grădină pornește deodată recitativul amețitor al privighetorii. La aceste atingeri materiale, gușatul ridică fruntea, își pierde gravitatea normală, deschide ochii mari la lumină, apleacă urechea și ridică degetul către locul de unde vine cântarea, zâmbind luminos cu inefabila satisfacție a dobitocului pe care ai nemerit să-l scarpini tocmai unde-l mănâncă: e bine – e frumos!

A sunat coarda din năuntru, și el a auzit-o. Nu cântarea neînțeleasă a privighetorii, nu razele reci ale lunii i-au făcut mulțumirea, ci sunetul coardei din năuntru la lovirea acelora. Dar luna merge înainte pe calea știută, privighetoarea tace, și

gușatul adoarme, – cântarea coardei din năuntru a încetat. Poate, oare, gușatul să ne arate cu vreun procedeu intelectual cam ce a fost, nu cântecul privighetorii, nu razele lunii, ci acea cântare misterioasă interioară care l-a mulțumit atâta? Poate, cum am zice, să ne întoarcă în afară și nouă ceva din iritarea lui interioară, care pentru noi, oameni ca și el, cu suflet ca al lui, este cel mai important fenomen al naturii?

Desigur că nu. Oare de ce? Fiindcă, deși este înzestrat cu facultatea iritării aceleia, ca noi toți, nu are darul, virtutea, ca unii dintre noi, de a o răstoarce prin procedeu intelectual priceperii altora.

Într-un cuvânt, pentru că n-are talent.

Lipsa de talent este incapacitatea de a găsi formula de comunicare intelectuală exactă a simțirii ce ne-a produs-o împrejurările materiale.

Pe această cale, deși de ocol, credem c-am ajuns aproape de dezlegarea primei întrebări.

*

După mișcarea gușatului nostru, după fiorul de caldă mulțumire care l-a trezit din aromeală, noi am văzut destul de sigur că în sufletul omului s-a petrecut ceva minunat – ceva pe lângă care și razele de pe coama dealului, și cântecul din grădina cu pruni sunt ca arcușul pe lângă sunetul vioarii, niște simpli agenți brutali de iritare. Arcușul l-am văzut; coarda desigur a sunat – uitați-vă la figura iluminată a omului. Ce folos însă? Ea singură s-a auzit pe sine, fiindcă a sunat îngropată în adâncuri ascunse; calea de acolo până la noi este închisă; de acolo până la noi nu poate sosi cea mai mică vibrație. Dar nouă nu ne trebuie să vedem numai vioara și arcușul; ceva mai mult, nu ne trebuie chiar deloc să le vedem; nouă ne trebuie să auzim sunetele coardei. Gușatul este o vioară care nu se aude, arcușul nu e bun la nimic.

Să lăsăm dar la o parte instrumentele acestea inutile nouă și să căutăm altele. Să alergăm la o veche vioară, a cărei binefăcătoare sonoritate e totdeuna gata să ne mângâie sufletul până în cele mai profunde și tainice cute. Ia să vedem noi cum răsună acest nobil instrument când îl atinge arcușul. Ia să auzim *Sonata Lunii*! Să ascultăm!…

Ei!? Strălucit-au vreodată așa de dumnezeiește razele reci ale lunii cum strălucesc aceste luminoase și calde sonorități? A înaintat vreodată discul ei pe calea eterată cu solemnitatea cu care curg valurile cântării acesteia?

Dar Sonata s-a terminat. Să lăsăm să se stingă dulce emoția înaltă ce ea ne-a produs-o și să trecem la altceva.

Într-o școală de mahala, se zbat claie peste grămadă o mulțime de mici cetățeni, unul mai rău crescut decât altul, făcând un zgomot haotic. Deodată, ușa se deschide, și D. profesor intră. D. profesor este un om foarte rău și are un nas foarte comic. Copiii râd de nasul lui Domnul; dar dânsul mai are și o riglă în mână, și astfel, îndată ce d-sa își arată nasul pe ușă, zgomotul haotic, ca prin farmec, stă înțelenit locului, întocmai ca zbuciumul talazurilor la încruntarea lui Neptun, sau mai bine ca scârțâiala unui greiere pe care-l strivești scurt sub talpă.

E liniște acuma deplină. Ochii diavolilor joacă de pe cărți la nasul profesorului și înapoi. Nasul acela! Toți îl știu, toți îl admiră, toți simt nespuse încântări privindu-l. Cât au petrecut ei cu nasul acela! astfel că nu ar putea ei singuri spune cu siguranță ce vor simți mai mult când, trecând în altă clasă, nu vor mai avea pe Domnul: bucuria că au scăpat de rigla lui reglementară sau părerea de rău că i-au pierdut nasul?

Așadar, ce bine ar fi să poată – dacă s-ar putea – și să scape de riglă, și să păstreze minunatul nas! În adevăr, minunat! fiindcă acum îndată o să vezi, cititorule, că acest nas este ceva de o importanță colosală, de o importanță tot așa de mare ca

și luna de pe cer. Cum asta? Fiindcă și el, ca și luna, poate fi un arcuș căruia nu-i trebuie decât o vioară bună ca să scoată o cântare uimitoare.

Toți, toți copiii din acea școală sunt încântați de nasul profesorului. Dar iată că unul dintre ei, jucându-se prin curte, găsește o bucățică de cărbune moale. Ce-i dă diavolului prin cap? Ridică binișor cărbunele de jos, merge furiș la zidul din dos al institutului, trage o linie, încă una, alta, mai șterge, rade, adaogă: e gata – un nas și o riglă.

Atunci aleargă, strânge repede pe toți camarazii împrăștiați la alte jucării și-i duce la o potrivită distanță de opera de artă. Toți rămân uimiți în fața ei, cu privirea țintă. Cu cât privirile s-ațintesc mai dinadins asupra semnelor negre de pe peretele alb, cu atât acestea devin mai calde, și cu cât acele priviri se adâncesc, cu atât urmele de cărbune înviază. Încet-încet, ele încep să miște, se dezlipesc binișor de perete, apoi se desprind de tot. Iată-le cum pornesc din loc cu putere deplină de viață, cum se apropie în fața privitorilor, cari râd, râd cum n-au râs niciodată: este Domnul! Domnul!! Acesta este Domnul adevărat!... fiindcă e numai ceea ce ne trebuie de la Domnul – el puțin ne importă – ce simțim noi la vederea lui, aceea importă, și aceea o avem aci întreagă. Coarda din sufletul cel mititel și răutăcios nu numai a sunat, s-a făcut și auzită.

Și astfel, copiii nu mai râd acuma în clasă ca mai nainte când văd pe D. profesor; nasul acela nu mai are vechiul succes; el a fost redus la importanța lui reală – un simplu arcuș. Băieții ard de nerăbdare să treacă ora, ca să meargă la zidul din dos; acolo e ce e, acolo se aude cântarea cea miraculoasă.

Ei! – ziceam adineaori, după terminarea Sonatei – strălucit-au vreodată așa de dumnezeiește razele reci ale lunii cum strălucesc aceste luminoase și calde sonorități? A înaintat vreodată discul ei pe calea eterată cu solemnitatea cu care curg valurile cântării acesteia?

Vă întreb acuma, în fața zidului mânjit cu cărbune: ei! fost-a vreodată rigla Domnului așa de bățoasă și nasul d-sale așa de comic?

*

Care va să zică, pe câtă vreme sufletele omenești în genere sunt iritabile la atingerea naturii, numai unele alese sunt în stare să întoarcă în afară, ca un fenomen deosebit, pentru înțelesul altora, iritarea ce au suferit-o. Toți suntem iritabili; expresivi sunt numai unii.

Oricare ar fi materialitatea acestui deosebit fenomen, adică felul material al expresiunii, o condiție neapărată pentru ajungerea scopului ei este înțelesul uman.

Sunete, cuvinte, linii și colori, forme – viața nu consistă în ele chiar, în materialitatea lor, ci în intențiunea de a ne deștepta, prin înfățișarea lor, un înțeles. Intențiunea – aceasta este esența vieții; expresia este numai organismul ei material.

Precum vedem, trebuie iarăși să ne întoarcem la vechea noastră comparație între opera de artă și ființa vie.

La ființa vie, organismul material este așa întocmit, încât nici un organ în deosebi nu e independent și n-are niciodată o funcțiune de sine stătătoare; organele au importanță prin anumitul concurs ce-l dau pentru mânținerea întregului complex; oricât ar fi unul chiar absolut indispensabil și altul nu tocmai, mânținerea întregului complex este mijlocul, scopul este viața; fără de dânsa, organele nu mai au rațiune de a fi; ele se desfac, se risipesc și se topesc în largul naturii, dacă nu mai pot susține o viață deosebită.

Tot așa și cu opera de artă.

Expresia – adică forma exterioară, organele materiale – nu are rațiune de a fi dacă ea nu face să trăiască o intențiune.

Natura are o lege care o obligă să alcătuiască elementele așa potrivit, încât, din echilibrul și concursul organelor materiale,

să se poată mânținea flacăra vieții. Atunci când natura, în zorul nepătruns al vastei sale fabricațiuni, scoate, din distracție ori din pripă, o rea întocmire de organe, improprie intenției de funcționare, ea se grăbește să spargă exemplarul, aruncă fărămăturile monstrului neviabil în topitoare, pentru ca să le toarne mai târziu într-un tipar normal.

Aceeași lege pentru opera de artă ca pentru ființe.

Dacă expresiunea formală nu poate îmbrăca potrivit intențiunea, opera este un monstru neviabil; expresia se topește-n vânt, ea nu înseamnă nimica; fiindcă nu ea este scopul, ea este mijlocul, și ca atare, în cazul acesta, nu poate servi la nimic.

Așadar: potrivirea organelor cu viața, în natură – potriveala expresiunii cu intenția, în artă.

Precum dar viața nu poate în natură să îmbrace decât o structură de dimensii, de proporții și relații de economie intimă, supuse imperiului necesității, asemenea intențiunea artistică, pentru existența și mânținerea ei proprie, trebuie să îmbrace o formă de expresie, o structură materială cu dimensiuni, proporții și relații de economie intimă absolut necesare.

De câte ori considerăm bine fenomenul ce-l numim viață, rămânem pătrunși de un adânc sentiment de uimire. Cea mai infimă creatură este o revelare a unei infinite puteri, a unei incomensurabile și eterne voințe – fie acel fenomen o râmă oarbă care se târăște lipicios pe un palmac de mocirlă în umbră, fie cuceritorul care, din înaltele zăpezi ale Alpilor, arată legiunilor de biruitori, cu degetul poruncitor, fericitele câmpii ale Italiei sclipind în razele soarelui.

Un sentiment analog ne cuprinde în fața unei opere de artă, fie ea cât de infimă sau cât de grandioasă, fie nasul și rigla de pe zidul din dosul școalei de mahala, fie *Sonata Lunii* – și una, și alta ne pătrunde prin revelarea unei infinite puteri, unei incomensurabile voințe.

Și pentru aceea, același atribut se cuvine să acordăm și uneia, ca și alteia dintre aceste două puteri – pe amândouă le numim egal, și cu drept cuvânt, creatoare.

A crea – a apuca din haosul inform elemente brute, a le topi împreună și a le turna într-o formă, care să îmbrace o viață ce se diferențiază într-un chip absolut hotărât de tot ce nu este ea – aceasta este puterea naturii și a artistului.

Și această putere la artist o numim talent. Talentul este deci puterea de expresivitate ce o au în deosebi unii, pe lângă iritabilitatea ce o au toți.

*

Ni se întâmplă adesea să citim o carte, să ascultăm o dramă sau să privim o pictură, și, cu toată bunăvoința cu care căutăm emoțiunea binefăcătoare ce o așteptăm de la opera de artă, emoțiunea nu ne poate prinde. Este o lungă epopee sau o povestire extraordinar de îngrijită; este o dramă de un scenariu strict și de un lux de debitare superior; este un tablou colosal de o corectitudine de desen și de un colorit bogat și exact. Totuși, impresia ce ne-o fac este cu totul lipsită de puterea zguduitoare, de virtutea emoțională.

Din contra, auzim patru versuri populare, în cari prozodia este cu desăvârșire nesocotită, rima imposibilă; vedem o scenă de clovni de o simplicitate cât s-ar putea mai primitivă, ori un cap afumat de sfânt bizantin, care șeade bățos între două coloane, – și găsim la ele, fără multă osteneală, aceea ce nici epopeea sau povestirea, nici drama, nici tabloul, de cari am vorbit mai sus nu ne-au putut da.

Oare de ce? Fiindcă la aceste trei modeste produceri din urmă expresia materială a îmbrăcat exact o intențiune, și astfel operele acestea sunt viabile; pe câtă vreme la cele trei de mai sus, expresia bogată, aparatul material exterior, a fost goală de intenție; în cazul cel mai bun, intenția a fost prea puțin

puternică în raport cu covârșitorul aparat exterior; sufletul, dacă nu de tot nul, a fost prea mic și organismul prea mare, ci între organism și viață trebuie să fie absolută potriveală.

Într-o scenă de clowni, a cărei intenție ar fi, de exemplu, o păcăleală puerilă, cei doi artiști întrebuințează salturile lor, vorbele lor, toate mișcările lor, numai și numai întru cât ele stau în legătură necesară cu intenția, cu păcăleala. Orice suprimare a vreuneia din părțile aparatului acestuia exterior ar fi păgubitoare, fiindcă fiecare parte e un organ necesar pentru comunicarea intențiunii, și prin suprimarea aceea s-ar trunchia înțelesul.

Pe câtă vreme dintr-o dramă a unui mare poet liric se pot șterge multe șiruri, nu numai fără pagubă, ci chiar poate cu folos, din scena clownilor nu poți suprima vreo parte, precum nu poți cionti dintr-o ființă vie organele absolut necesare vieții; din drama marelui poet poți da afară foi întregi, precum dintr-o grămadă de obiecte neînsuflețite poți separa o parte fără a le strica esența.

Într-o scenă memorabilă a lui Victor Hugo, nobilul hidalgo Silva prinde la fidanțata și pupila lui, mândra Dona Sol, pe doi cavaleri. Pe toți sfinții Castiliei și Aragonului! Doi! Măcar unul! și tot era prea mult! Ce face nobilul Silva, bătrânul ofensat? Credeți că trage spada să pedepsească repede pe acei cutezători? Nu! El se gândește să-i pedepsească cu mult mai aspru: le citește un lung discurs istoric moral, în care face lista cronologică a isprăvilor și vitejiilor marilor lui strămoși, a[le] căror portrete sunt atârnate în salonul unde s-au întâlnit cei doi rivali, regele Carlos și banditul Hernani.

Aceștia stau în picioare, împreună cu femeia vinovată, și ascultă… și ascultă; câteodată, unul din ei cutează să facă o mică întrerupere, să zică și el măcar o vorbă de scuză; – numaidecât, asprul Silva exclamă: „Taci, nu mă-ntrerupe!“ și-și urmează mai departe pomelnicul.

Dar e Victor Hugo? Da. Dar versurile sunt admirabile? Fără-ndoială. Însă ce are a face? Victor Hugo e un mare poet liric, un cugetător și mai mare, și versurile lui sunt minunate. Astea nu împiedică drama lui să fie lipsită de viața pe care scena clovnilor o are. Acea scenă trăiește, iar *Hernani* nu, și anume, fiindcă acea scenă nu poate fi trunchiată fără pagubă, iar din *Hernani* poți tăia – ba chiar cu folos și pentru dramă, și mai ales pentru auditorul priceput – patru din cinci părți, și *Hernani* tot *Hernani* rămâne.

Cât n-ar câștiga, de exemplu, dignitatea nobilului hidalgo, dacă dânsul ar avea buna inspirație să renunțe la academicul discurs, care prelungește din cale afară o situație atât de penibilă și umilitoare, și pentru el, și pentru nobilii castilani din pereți, și pentru publicul din sală!?

Cu cât mai mult spune el, în supărarea lui, și tot spune, cu atât noi înțelegem mai puțin; fiindcă noi nu înțelegem o operă de artă din mult, ci din ceva, înțelegem un *ce* dintr-un *cum*. Astfel, putem de la sunete căpăta impresia luminii de lună. Cine iubește muzica, și e deprins să o înțeleagă, are să vază desigur lumină la atingerea lui *sol diez* al melodiei după cele patru tacte introductive ale celebrei Sonate.

Când Othello turbă de închipuita trădare și se plimbă de colo până colo, ca o fiară nebună, mai are vreme să ție discursuri?

Închipuiți-vi-l pe „stupidul turc“ venind în fața scenii, luând o poză demnă și începând să ne debiteze o tiradă în care să enumere mai întâi toate suferințele sufletului său și apoi toate torturile imaginabile cu care proiectează să pedepsească pe nenorocita Desdemona! Toate comparațiile între starea sufletului său cu torturile Tartarului, toate blestemele retorice, toate amenințările de lux poetic ne-ar face să dăm din umeri și să zicem:

„Maurul acesta nu e gelos ca un maur ce se respectă, e numai un lăudăros oriental!“

Și din momentul acela, n-am mai purta deloc grije de soarta năpăstuitei venețiene.

Căci, din două una: ori e în adevăr gelos până la cumplita crimă, și atunci n-are vreme să mai țină discursuri, și mai cu seamă kilometrice, și încă în versuri distilate; ori, dacă le ține, și-a scos tot focul de la inimă, și n-are să se mai potrivească, la urmă, crima deloc. Prin urmare, ori crimă fără discurs, ori discurs fără crimă.

Othello, deși „turc stupid“, o știe bine aceasta și, fiindcă lui crima îi trebuie, renunță la discurs, și foarte cuminte face.

O vorbă numai, o vorbă al cărei miez este mai substanțial decât ar putea fi conținutul a o sută de versuri alambicate: „*Cum* să-i omor?“ Atâta numai poate scoate din gâtlejul înecat de turbare: „*Cum*?“ Și din această scurtă întrebare noi vedem limpede ce tragică soartă îi așteaptă și pe ea și pe el.

Da, zic unii, dar stilul francezului e unul, și al englezului altul.

Iată greșeala mare: a confunda stilul cu maniera. Între stil și manieră este aceeași deosebire ca între organismul necesar al ființei vii și structura voită a lucrului artificial.

*

Iată două piese de teatru, două tragedii. În amândouă avem aproape aceeași fabulă: doi frați – unul, bun, prostuț, onest, devotat tatălui și fratelui; celalt, rău, fățarnic, invidios, intrigant, urând de moarte și pe tată-său, și pe frate-său. Cel rău profită de buna-credință a naivului bătrân, țese o intrigă infernală și pierde pe cel mai mic în ochii tatălui.

Într-una din piese, horopsitul, victimă persecutată, o ia razna în lume și fuge în pădure, unde trăiește într-o vizuină, ca un pustnic nebun. În cealaltă, horopsitul, desperat, își ia

lumea-n cap și se face tâlhar de codru. Și-ntr-una și-ntr-alta, tatăl lesne crezător cade la rându-i victima mișelului intrigant.

Ia să vedem acuma ce fac cu această fabulă doi artiști deosebiți.

Unul ne aruncă înainte persoanele fabulei și le dă drumul să facă orice vor voi ele, cum le-o tăia capul și cum le-o îndemna inima: *să facă*, în fine, tot *ce* sunt în stare să facă.

Celălalt ne prezentă persoanele dându-le misiunea imperativă de a ne *spune cum* sunt ele.

Primul, o dată ce le-a dat drumul persoanelor sale, nu se mai amestecă deloc, nu mai face nici o presiune morală asupră-le. El nu se mai interesează de soarta lor, de succesul sau pieirea lor: le lasă-n voia întâmplărilor, așa cum le-a făcut Dumnezeu, să-și împlinească fiecare scrisul ei.

Cel d-al doilea, din contră, e foarte gelos de soarta persoanelor lui: o singură clipă nu le slăbește; se ține pas cu pas de ele. Le ocrotește, le persecută, le laudă, le critică, le admiră, le ajută să iasă din încurcătură, să răspunză la enigme, să dezlege șarade, le recompensează și le pedepsește.

Dacă, la cel dântâi, doi inși se ceartă și cât p-aci să-și verse sângele, el se dă cuminte la o parte, lăsându-i să-și împarță părul cu furca. În cazul analog, cel d-al doilea, după ce că-i pune cu dinadinsul să se certe, apoi tot el se amestecă de-i împacă; ba, ori ajută pe cel mai slab ca să covârșească puterile celui mai tare, ori, dacă este mai simpatic acesta, îi mai dă ajutor pe dedesubt, ca să-l zdrobească pe acela cu desăvârșire. În fine, bietele persoane, bune-rele, cum ar fi, în loc să *facă* necontenit ce i-ar îndemna firea lor, sunt osândite să *spună* mereu aceea ce le suflă autorul. S-ar putea zice că persoanele acelea, dacă în adevăr ar exista, și-au găsit beleaua cu introducătorul lor în fața lumii.

Într-un cuvânt, la persoanele celui dintâi artist, avem o continuă confirmare a vieții; iar la ale celui d-al doilea, un

torent continuu de afirmări exterioare, fără vreo confirmare interioară.

Oricine, credem, a înțeles că am vorbit despre Glocester cu fiii săi și despre bătrânul Moor cu Franz și Carol.

Vorbeam de stil și manieră. Iată – la cei dântâi e stil; la cei din urmă, manieră.

*

Cine înțelege ce este arta, orice i-ar spune așa-numitele sentințe fără apel ale opiniei publice, nu se va putea un moment amăgi asupra deosebirii fundamentale dintre stil și manieră.

Să încerc a ilustra această propoziție.

Vedeți colo, pe câmp, în revărsatul zorilor, o umbră cenușie... Este un om... poartă la subțioară un baston ori cine știe ce, discret aplecat spre pământ. Vedeți-l... Cu ochiul umbrit de pălărie, țintă-nainte, caută să apuce o cât mai largă zare. Uitați-vă ce stângaci pășește, cum se furișează de domol și de sfios, cum evită orice pas precipitat, orice zgomot, orice atitudine amenințătoare care ar trăda cumva vreun gând rău.

Dar, ia să ne întoarcem privirea în partea astălaltă, între zarzavaturi. Iată o altă apariție. Foarte încruntat, un uriaș cu mânile întinse-n sus, ținând în dreapta un toroipan ridicat. Priviți-l cum stă mândru și țeapăn, hotărât să zdrobească pe oricine s-ar apropia... Poartă o legătură enormă pe cap și e drapat ca un suveran african în vestminte bătătoare de departe la ochi. Ce grozavă înfățișare!

Ce este acea umbră cenușie din câmpie? Ce este bățul pe care-l ține aplecat la subțioară? Ce este în capul de sub pălăria aplecată bine pe ochi? Bățul e o pușcă, și-năuntru-i moartea; sub pălărie e un gând limpede și rău. Umbra aceea stângace și sfioasă este un dibaci și îndrăzneț vânător. Vai de prima victimă pe care o va întâlni! cu cât mai târzie va fi întâlnirea, cu atât mai vrăjmașă și mai socotită lovitura!

Ia să vedem acuma și pe voinicul fioros care păzește zarzavaturile. Ia să avem puțin curaj. Să ne apropiem binișor de el, să vedem ce are să facă… Iată că nu face nimica… Ne lasă să-i luăm din mână toroipanul de scaiete, ne îngăduie să-l dezbrăcăm de vestmintele lui pompoase, să-i smulgem de pe cap turbanul de paradă… Acum l-am despuiat de tot. Ce am aflat oare dedesubtul groaznicului aparat? – O cruce de prăjină cu brațele-ntinse, legate cu un crâmpei de funie de tei, purtând în vârf drept cap o veche oală spartă… Era un popondeț!

Ce ageamii trebuie să fie păsărelele ca, de veacuri după veacuri, să se mai sperie de aceeași oală spartă, de aceeași cruce de prăjină, de același primitiv artificiu!

Exact același lucru se petrece și în artă.

Ce ageamiu trebuie să fie spectatorul sau cititorul care nu știe să caute ce se ascunde sub aparatul exterior al unei opere de artă, și care cască gura cu bună credință în fața unui torent de afirmări fără o picătură de confirmare, – confundând astfel maniera cu stilul!

*

Un tânăr de umilă extracțiune, vagabond muritor de foame, om de un temperament exaltat și de un spirit de tot excentric, dar o inimă excelentă în fond, se înamorează din vedere, la o procesiune regală, de Regina – nu de regina nu știu care… de Regina Spaniei! Nebunul are curaj să înfrunte sentinelele, să sară noaptea zidurile parcului regal ca să depună, pe banca unde stă de obicei Regina, buchețele de niște flori cari a aflat el că-i plac cu deosebire strălucitei adorate. E un amor smintit, mortal!

Nebunul are noroc să ajungă, printr-o intrigă de curte, aproape de strălucita adorată, să devie prim-ministru al unui rege care vecinic lipsește de lângă Regina, umblând la vânătoare. Ce face înamoratul nostru?

Credeți că-și dă măcar osteneala să aibă o întrevedere mai de aproape cu femeia, care e foarte dispusă să nu-l trateze cu prea multă răceală? Aș! Lasă amorul pe altă dată și se apucă cu dinadinsul să stârpească abuzurile celorlalți miniștri. Într-o ședință solemnă, prinzându-i cum se ceartă la împărțeala jafurilor din averea regatului, le face o grandioasă morală patriotică, maltratându-i în vreo două sute cincizeci de versuri. Precum declama, când l-am văzut întâia oară, că are să moară pentru Regina, așa declamă acuma că nu se lasă nici mort până nu va regenera finanțele compromise și administrația coruptă ale Spaniei.

A înțeles cititorul că vorbim de „*ce pauvre ver de terre amoreux d'une étoile*“, celebrul lacheu al lui Don Salluste, mirificul Ruy Blas, care, ministru atotputernic, în loc să bage-n fundul pământului de viu pe infamul intrigant, cum îi era mai ușor decât a se șterge la nas, i se dă acestuia legat de mâni și de picioare, numai și numai de hatârul autorului!

Poftim acuma de ce s-apucă eroul nostru! Când era lihnit vagabondul, sărea zidurile castelului, sfâșiindu-și în țepele de fier carnea slabă de foame și primejduindu-și de mii de ori o viață păcătoasă, numai ca să aducă iubitei lui floricele. Acuma, e ministru magnific, și numai o ușe secretă îl desparte de femeia adorată, și totuși, nu vrea s-o deschiză, fiind ocupat să dea consiliului de miniștri flori de retorică.

*

A! sfântă retorică!

Cu multă pietate mi-aduc aminte de savantul *Cours français de Rhétorique*, prima țâță de la care am supt laptele științei literare.

Minunată carte! și ce bucurie mi-a făcut să aflu că principiile și metoda bătrânului meu curs francez, în a nu mai știu a câtea ediție, și, de astă dată, în limba noastră maternă,

hrănește și astăzi, tot așa de bine ca pe vremuri, inteligențele tinerelor generațiuni de la noi, cari-și închină viața lor frumoaselor litere.

Din acest curs bătrân, dar totdauna verde, al cărui imperiu nu i-l poate uzurpa nici o inovație, am învățat și învățăm nenumăratele feluri de stiluri – stilul… clar, concis, pompos, ușor, măreț, simplu, sublim, patetic, larg, ornamentat, chiar înflorit și alte multe. Tot dintr-însul am învățat ce sunt figurile sau tropii, cum se cheamă luarea totului drept parte și a părții drept totul, a omului drept locu-i, a locului drept omul șcl., în fine, toate subtilele deosebiri formale între sutele și miile de feluri a se exprima ale omului.

Toate stilurile le putem învăța din savantul meu curs francez, afară numai de unul singur, – dar poate că de acesta nu simt încă nevoie tinerele noastre generațiuni de literați.

Era o excelentă școală de croitorie cursul meu cu deviza clasică *le style c'est l'homme*, unde am învățat să croiesc fel de fel de haine, să le cos, să le brodez, la nevoie să le cârpesc, să le repar și să le scot petele; dar unde niciodată n-am aflat anume pentru uzul practic al cui sunt acele minunate și deosebite vestminte; și, necunoscând mușteriul, se-nțelege că n-am învățat nici cum se ia măsură. Am învățat croitoria fără a mă gândi o clipă că este o artă al cărei scop ar fi să îmbrace trupul cuiva.

Așa, când am ajuns și eu calfă și am voit să lucrez pe seama mea, când mi-a venit și mie un mușteriu, o idee, să-mi ceară o haină ca să se poată prezenta în lume, am pus mâna aiurit în grămada de vestminte, și am trântit în capul blond și buclat al unui copilaș de prințesă o mantie largă de pelerin nespălat, în spinarea unui arlechin șui o largă purpură imperială, iar pe umerii mândri ai unui tânăr Cesar, o cazacă pestriță de paiață cocoșată.

Și le-am dat drumul în lume așa, și lumea, care judecă pe oameni după vestminte, cum spune înțeleptul Nasr-ed-din-Hogia,

a dat de pomană copilașului prințesii, s-a prosternat înaintea arlechinului, iar pe tânărul meu Cesar l-a fluierat și huiduit!

Ce succes!… De ce?

Fiindcă un singur stil a fost uitat savantul meu curs francez să mă-nvețe, unul singur – stilul potrivit, tocmai acela care-mi trebuia, singurul care se poate numi stil.

Nu e decât unul.

Nu știu cine a zis odată în glumă că e foarte ușor să faci o statuă. Nu-ți trebuie decât o stană de piatră; în sânul ei, tocmai în mijloc, stă închis un Apollo, ca un miez viu care așteaptă să crape coaja lemnoasă. Ei! n-ai decât să o spargi tu și să dai drumul captivului… Iei o daltă și un ciocan, și scobești la o parte, încet-încet, țandără cu țandără, învelitoarea de prisos, și Apollo apare victorios și strălucitor. Bagă numai bine de seamă să nu-ți scape dalta și să atingi miezul.

Acum poți să scoți pe Apollo păzind turmele și luminând pe ciobanii primitivi ai Tesaliei, conducându-și carul, învingând șarpele ori cântând pe lira cu șapte coarde după jertfirea cutezătorului satir; poți să scoți deci un Apollo simplu, maiestos, fulgerător sau sublim – asta e chestie de stil.

– Dar bine, zic eu, care am învățat pe de rost cursul francez de retorică; eu știu în câte feluri poate să mi se arate fiul Latonei, stilurile toate le cunosc, decât numai un lucru nu știu: cum să-i fac statua.

– Dacă nu știi, du-te de-nvață, îmi răspunde glumețul meu, și vei vedea (dacă vei fi fost chemat să poți învăța) că nu-ți trebuie deloc să cunoști toate stilurile; îți trebuie să cunoști numai un stil – stilul potrivit, care le încape pe toate spre a se putea potrivi, după nevoie, la orice intențiune.

Așa că aceea ce cursul francez îmi spunea că erau deosebite stiluri, nu erau decât variația de atribute ale unuia și aceluiași stil, atribute cari trebuiesc ținute în dulap închise, și îmbrăcate numai la nevoie. Nenorocire aceluia ce va greși haina; acela va

păți ce am pățit eu când le-am dat drumul în lume prinți-șorului, arlechinului și Cezarului schimonosiți.

*

Până să ne reîntoarcem la cercetarea stilului, câteva digresiuni fără disciplină cred că nu strică.

Noi știm că, dintre toate fenomenele, acele ce ne interesează mai mult pe noi, oamenii, sunt mișcările sufletești ale omului. Un spirit paradoxal ar putea îndrăzni să spună că sunt două lumi întregi, două universuri. O picătură de rouă limpede ce cade din înălțimile senine, în drumul ei către pământul din care a fost sorbită-n sus, reflectă din pereți-i tot văzduhul larg. Ceea ce, de la pereții acestei infime sfere reflectoare, este fără margini în afară, se adâncește-n năuntrul ei, afundându-se iarăși fără margini. Acolo, în strâmtul fund, ca și afară-n larg, sunt iarăși toți sorii, toți luceferii, toate stelele și calea robilor. De la pereții ei în afară, o nemărginită lume, – o altă nemărginită lume înăuntru; margine nu e în afară și oriîncotro; asemenea în năuntru, d-a-ndăratele și oriîncotro, margine nu e.

Așa este și sufletul omenesc, ca bobul de rouă: o infimă oglindă sferică cu conștiința absurdei adâncimi proprii – în afară-i și-nainte-i, oriîncotro, infinitul mare; în năuntru și d-a-ndăratele, infinitul mic. Între aceste două infinituri, între aceste două lumi, e o ciudată și grozavă deosebire: pe când infinitul mare este ideal, deși palpabil, infinitul mic este singurul real, deși impalpabil. Căzând din înălțimi, oglinda de rouă, în drumul ei, schimbă perspectiva interioară după punctele liniei sale de cădere: asemenea și sufletul nostru, în trecerea-i, schimbă în adâncimile sale lumea din năuntru după schimbările lumii din afară.

Câți stropi de rouă între cer și pământ, atâtea oglinzi mișcătoare și atâtea ceruri; asemenea, câți oameni, atâtea suflete și tot atâtea lumi.

Și iată dar de ce, mai mult decât tot universul cel mare ne interesează universul cel mic; fiindcă, cu cât cel dântâi se-nalță și se depărtează tot mai mult de noi, cu atât cel d-al doilea se adâncește și ne pătrunde; unul se-ntinde, celălalt se strânge; unul *este*, celălalt *suntem* – *estele* acela e o idee numai, acest *suntem* ni-i singura realitate posibilă.

Așa, pentru înțelesul omului nu-i nimic mai important decât înțelesul omului, fiindcă, prin comunicarea înțelesului la înțeles, realitatea se potențează. Infinitul palpabil, dar ideal, se adâncește în oglinda sferică și devine infinitul impalpabil, dar real. Dar oglindit acuma dintr-o oglindă într-alta? O a doua adâncire, o altă lume și mai impalpabilă, dar cu atât mai reală. Să luăm două oglinzi sferice: soarele uriaș se strânge în adâncimile uneia ca un punct; din cea dântâi, acest punct se adâncește încă o dată în a doua, și când a ajuns ca vârful acului de albină, atunci aruncă în focarul de reflexie cea mai intensă lumină și căldură.

Toate aceste schimbări, toate aceste raporturi – între infinitul mare și infinitul mic, și apoi între acesta, devenit la rându-i mare, și cel d-al treilea, care-l potențează la rându-i – au totdeauna măsuri fatale din cari nu se iese. Fie oglinda imperfect sferică, neregulată, deformată, burdușită, oricum colorată, ea își va păstra ca atare un mod totdeauna același de oglindire – totdeauna va fi un echilibru, un chip constant de raporturi între *ce* și *cum* se oglindește.

Dar unde ne ducem cu atâtea ciudate digresiuni fără disciplină? Ne depărtăm prea tare de obiectul vorbirii noastre, de stil… Din contra, iată că am ajuns tocmai la dânsul.

Precum stropul de rouă cade, cade mereu, căutând odihnă, asemenea, căutând odihnă, trece, mereu trece sufletul omului. Și el e o oglindă sferică, vecinic în mișcare, rotindu-se pe axa ei și mergând prin spațiu ca și corpurile cerești. Schimbând mereu punctul de perspectivă, echilibrul nestabil și un chip

constant de raport între *cum* și *ce* oglindește îi sunt neapărate ca să poată oglindi.

Pentru aceasta, – pentru a putea păstra echilibrul, – trebuie atât în rotirea, cât și în mersul său, să stăpânească ritmul pornirii inițiale, ale cărui faze de accelerare sau domolire, de odihnă sau de precipitare să se facă gradat și oblu, iar nu smucit și zdruncinat, pentru ca să nu ne strice oglinda fără a-și putea îndeplini menirea… Numai așa poate comunica, la rându-i, limpede imaginile ce le primește din afară unei alte oglinzi similare, cu care în treacăt se-ntâlnește în această scurtă plimbare prin lumina vieții.

Ritmul – iată esența stilului.

*

Mișcările lumii imprimă și sufletului nostru mișcări corespunzătoare, și, între aceste două serii de mișcări, raporturile trebuiesc să fie de un chip totdeuna constant; fără de acesta, echilibrul nestabil, de care am vorbit, nu s-ar putea mânține, iar înțelesul nostru, prin urmare, ar deveni imposibil.

Când ne aflăm în fața unei lucrări de artă, fenomenul mișcării noastre sufletești se îndoiește. Sufletul nostru este solicitat la o îndoită legănare și, deci, cu atât mai necesar devine echilibrul nestabil, cu atât păstrarea chipului constant de raporturi mai indispensabilă.

Pe complexa claviatură a unei imense orge, un titan maestru-organist lucrează, fără un moment de repaos, un preludiu haotic fără soluțiune. Toate tonurile majore și minore, toate modulările posibile și imposibile, cari n-au secret pentru dânsul, le perindează pe simțitoarele clape, și toate după niște fatale legi, pe cari el nu le poate călca niciodată dacă nu voiește să spargă minunatul instrument. În acel preludiu el își cântă sieși, se-nțelege și se place pe sineși.

Dar iată că un mititel gnom se furișează sub coatele maestrului. Printre degetele titanului, cari toate joacă de colo până colo pe complexa claviatură, mititelul își vâră și el mânile: nemerește deschizăturile și, atingând și el cu dibăcie clapele, fără să supere câtuși de puțin, în fuga jocului, degetele marelui maestru, suprapune seriei de acorduri ale preludiului haotic o melodie care, fiindcă e rezultanta acestuia, se potrivește cu acesta, e realizarea lui posibilă și rațională.

Ce cuminte, ce dibaci, ce înzestrat și meșter mai ales trebuie să fie gnomul pentru ca să poată face fără greș un minunat *tour de force*!

Ei! sufletul meu e orga misterioasă; titanul, care preludează fără un moment de repaos până ce orga pierde puterea de a mai scoate măcar o notă, este lumea; iar gnomul ești tu, tu, poetul, tu, artistul.

Ia seama bine, gnomule! Ia seama bine la tonul precis, la înțelesul adânc, la ritmul susținut al preludiului titanic, și improvizează-ți în consecință melodia clară. Mai ales, ferește-te nu cumva să atingi degetele foarte simțitoare ale maestrului tău acompaniator, care, necăjit că i-ai deranjat lucrarea proprie, s-ar răzbuna pe tine, făcându-ți cântarea ta, printr-un magistral acord ținut, monstruoasă, absurdă, imposibilă.

Te povățuiesc, dacă ești ageamiu, nu-ți încurca mâinile pe o claviatură așa de sensibilă, printre degetele unui așa de statornic și absolut maestru.

Când din sufletul meu, care e legănat vecinic de mișcarea lumii, tu, poet sau artist, voiești să scoți un acord nou, nu trebuie să uiți că eu nu te pot asculta, te arunc departe sau fug departe de tine dacă te-ncerci la ce nu poți bine, dacă mă silești să-mi stric echilibrul nestabil și astfel să-mi poticnesc înțelesul.

Care va să zică, gnomule, dacă asta ți-este datul tău; dacă tu, improvizatorul, ești legat de acompaniatorul cel mare, cu care sufletul meu are legături înainte de sosirea ta sub coatele

lui, atunci improvizația ta melodică este în esența ei roaba acompaniamentului. Numai inventivitatea melodică este a ta; liber ești să-ți alegi tonul, acordul și momentul când să intri și tu cu mânile tale pe claviatură; liber ești să construiești, pe seria eternă de acorduri ale preludiului, infinite jocuri, după generozitatea și temperamentul fantaziei tale; toate însă trebuiesc să nu iasă din ritmul lui. Aminteri, fie cât de torturată ca structură, cât de variată ca forme, cât de bogată ca întorsături, cântarea ta va fi monstruoasă, absurdă, imposibilă.

Când, în valurile de acorduri pe un ton, lente și solemne, ale preludiului, tu vei nemeri alt ton și vei precipita mersul melodiei tale; sau când, pe o cascadă precipitată a lui, vei voi să te oprești ca să faci o fioritură *ad libitum*, vei fi un gnom prost, care nu poate fi ascultat decât în bătaie de joc, și care merită luat de ceafă și aruncat cu dispreț departe pentru îndrăzneala și prostia lui, – fiindcă a avut neomenia să intervie cu un *charivari* în sublimul preludiu.

Acea dibăcie de a-ți strecura cu o potrivită mișcare, în mersul preludiului etern, potrivita ta invenție melodică de câteva tacte, acea virtuozitate este aceea ce numim stilul.

*

Un autor ne povestește istoria a doi prieteni, frați de cruce, cari se ceartă, se dușmănesc, se bat și se omoară pentru – o femeie, se-nțelege.

E o veche poveste; nu face nimica însă: daca povestitorul va fi un artist, o vom asculta încă o dată cu plăcere, precum ascultăm totdeuna un cântec din copilărie, numai să fie bine executat – lucrurile frumoase nu se-nvechesc niciodată.

Să vedem.

Artisul ne arată mai întâi ce legături strânse erau, încă din școala primară, între cei doi prieteni, Petru și Paul; cum niciodată nu s-a dezmințit devotamentul și stima unuia

pentru altul; cum unul a scăpat de la moarte pe altul cu primejdia vieții sale proprii ș.cl... Dar iată că Petru, care iubește foarte gelos pe o femeie, Tincuța, începe a avea bănuieli în privința lui Paul.

Femeia e o femeie ca toate femeile cuminți: ea nu e nebună să lupte a risipi bănuielile lui; ba, prin zâmbete cu două înțelesuri, prin protestații intenționat stângace, prin lacrime ostentativ picurate, hrănește sistematic acele bănuieli. Femeia își cunoaște bine arta: un bărbat, cu cât teme și bănuiește, cu atât e mai ușor de stăpânit. Ea știe că un prietin bun al bărbatului care o iubește este totdeuna o mare primejdie pentru imperiul ei: o ruptură între cei doi prieteni, îndepărtarea importunului, este un triumf neapărat pentru politica femeii, politică de pacinică și neturburată stăpânire. Pentru a ajunge la acest triumf, femeia are un arsenal întreg de arme; le poate rupe fără succes pe toate, afară de una, una supremă, dar absolut sigură.

Tincuța începe să vorbească cu Petru numai și numai de Paul: Paul în sus, Paul în jos; Paul e drăguț, glumeț, spiritual, nostim, *charmant*. Petre cam începe să țâfnească. Dar iată, intră Paul: Tincuța nu poate stăpâni un strigăt și o mișcare de mulțumire. Cu toate că Paul e foarte grăbit, ea nu-i dă voie să plece: trebuie neapărat să dejuneze cu ei. La dejun, Petru ceartă slugile, cât p-aci să dea cu farfuria-n cap jupânesei, pe când Tincuța și Paul râd și povestesc fel de fel de nimicuri. Seara, la masă, ea regretă că nu l-a poftit și pe Paul. N-are poftă de mâncare și stă pe gânduri, cu privirile pierdute; bate toba repede cu degetele pe masă; oftează; se scoală; e nervoasă; plânge tam-nisam fără să poată spune de ce. Apoi se culcă și adoarme sughițând. În fine, un cortej întreg de simptome alarmante. Peste noapte, se zvârcolește sub opresiunea unui vis urât; geme, dă un țipăt, și Petru aude clar, printre dinții ei care scrâșnesc, un nume!... Grozav!... „Ah! Paul!“

Soarta lui Paul e hotărâtă acuma. Petru a mai avut cu amicul său oarecari mici împunsături; de astă dată, ruptura trebuie făcută cu toată pompa. Se-ntâlnesc. Petru, foarte-ncruntat, îl invită, ca după vechiul lor obicei, să bea o bere împreună într-un colț discret, pentru că are „să-i spună ceva"... Acuzări categorice și violente de o parte... protestări de nevinovăție de alta; și, vorba înfierbântându-se:

„– Mișelule! Trădătorule!... pentru femeia mea...

– Neghiobule! pentru o..."

Atunci Petru se scoală drept în picioare, ia halba-n mână, o ridică dasupra frunții vechiului său prietin și... Câteva punte...

Și?... și?... zic eu în culmea neliniștii.

„Trebuie să spunem (urmează autorul) că Petru era una din acele naturi pasionate cari poartă în adâncul sufletului lor mai multe motive de turburare decât le poate da lumea de afară: ele sunt ca marea. Priviți-o sub cerul senin, sub pâcla apăsătoare a ecuatorului, când nici o suflare cât de ușoară nu adie dasupră-i, priviți-o cum începe-a fierbe; clocotește, se umflă, se ridică uriașă; se zbate, se smacină, tot mai tare și mai tare, tot mai iute și mai iute, vasta anarhie a talazurilor peste talazuri! Am omorât zeii! e mort Neptun! n-are cine să le mai înțelenească cu o singură-ncruntare, cu un singur semn. Uitați-vă ce zbucium satanic din chiar senin! Ascultați mugetul acesta zguduitor de ceruri! Corăbier, nu-ți pierde vremea, atât de prețioasă pentru mântuirea sufletului tău! lasă sforile velelor și închină-te: adâncul te cheamă nerăbdător! Uraganul năprasnic e în culme! Cine? cine l-a pornit cu așa grozave porunci? Marea însăși. Ea se chinuie din propriul și profundul ei neastâmpăr. Iată sufletul omului pasionat..."

– Ce frumos stil! ce minunat! zici d-ta. Iată un model de stil pompos, grandios, sublim.

– Mărturisesc, răspund eu, că n-am prea citit de mult un curs de retorică. Poate că în retorica d-tale oficială așa lucru să se numească stil sublim; să-mi dai însă voie să-l numesc, cu tot respectul pentru d-ta…

– Cum?

– Stilul prost.

– Ce? Dar ăsta e stilul tutulor poeților celebri, ca Victor Hugo, Schiller, Lamartine, Bolintineanu…

– Poate și al lui sfântul Ion Gură-de-Aur, tot cum zic eu rămâne.

– Dar de ce? nu-nțeleg.

– Tocmai fiindcă nu-nțelegi… Dumneata ai uitat se vede că, pe câtă vreme noi am privit împreună panorama mirifică a mării numai de hatârul unei uzate și banale comparațiuni, ai uitat că, departe de acel impunător spectacol, într-un colț discret de berărie, amicul nostru Petru stă cu halba ridicată dasupra frunții închipuitului său rival. Dumneata nu bagi de seamă, pentru că ești distras, că cei doi vechi prieteni sunt osândiți să mai stea mult în aceeași atitudine, ca grupul lui Canova, Teseu răpunând pe Minotaur, fiindcă autorul mai are încă vreo treizeci de pagini de digresiuni, cari se numesc, în critica modernă, *analiză psihologică*.

– Dar atunci, vrei să reduci novela la proporțiile unui simplu fapt divers de ziar, și romanul la forma strictă a unui raport de agent polițienesc.

– Ba nicidecum; dar plimbă-mă pe mare la vreme și cu socoteală. Toate priveliștile mării și toată banala d-tale ingeniozitate de a-mi compara chinul sufletului omenesc cu al talazurilor îți sunt gratuite, și mie chiar nule. Eu voi s-auz pocnetul paharului spart în capul lui Paul… Mă smulgi de lângă el printr-un marafet uzat; îmi oprești brutal o mișcare pornită; mă plimbi pe la ecuator, pornind artificial o altă mișcare, de un ritm disparat, și, pe când eu port grije de soarta

lui Paul, înghesuit într-un colț strâmt, d-ta cauți a mă face să plâng soarta unui corăbier pierdut în pustiul talazurilor. Dar ce sunt eu? Ce e capul meu, să te joci cu el ca un copil cu o minge, pe care o bate fără socoteală de toți pereții, lovind-o când cu mâna, când cu piciorul? Auzi d-ta! pentru ca să-ți numesc sublim stilul, d-ta să-ncerci a mă face să iau o halbă drept sabia lui Damocles, și o berărie, drept Labirintul, să confund pe Petru cu Teseu și pe Paul cu Minotaurul!

Ei, nu! stilul care vrea să mă prostească astfel nu-l pot numi sublim; îl numesc altfel.

*

Ți-aduci aminte, cititorule, de frumoasa poveste bătrână? Un socru avea doi gineri, unul cărămidar și altul zarzavagiu. Fetele moșneagului se rugau la Dumnezeu – una, să plouă dindestul, ca să la crească mari zarzavaturile, alta, să fie secetă, ca să li se zbicească mai degrabă cărămizile. „Două sunteți într-o casă, a zis bătrânul, și nu vă mai poate Dumnezeu împăca!“ Așa e lumea noastră, ca fetele acelea, peste putință de împăcat, pentru că are deodată nevoi diametral opuse: câștigul și mulțumirea unuia este paguba și contrariarea altuia.

Iată minunata invenție a tiparului.

Ce n-ar putea spune un retor, un poet despre binefacerile descoperirii lui Gutenberg? Dar ea a dat umanității oarbe lumina ochilor! dar ea a rupt lanțurile sclaviei! ea a ridicat din uitarea și părăsirea seculară seminții ce păreau blestemate la vecinic întuneric și nenoroc, chemându-le la dignitatea vieții istorice! ea a îmblânzit fiarele pustiilor! ea a consfințit Libertatea, Egalitatea și Fraternitatea! ea a întronat și apără drepturile sfinte ale omenirii și ale omului! Mă rog, ce n-a făcut?

Dar eu nu sunt nici retor, nici poet, ca să m-aprinz așa, din chiar senin, de entuziasm pentru invenția tiparului, și spun d-a dreptul, fără nevoie de punte de exclamație, că ea a fost un mare

noroc pe de o parte, dar pe de alta și o mare pagubă. Acestei invenții, e adevărat, îi datorim o însemnată parte a progresului material, prin dezvoltarea științei, prin împrăștiarea multiplă și repede a cunoștințelor pozitive; dar tot așa de adevărat este că pe calea artei literelor, invenția tiparului nu numai că n-a făcut vreun mare bine, dar a făcut chiar serioasă stricăciune. Iată cele două fete așa de greu de împăcat ale moșneagului: a plouat din belșug – castraveții uneia au crescut mari și frumoși, dar s-au fleșcăit cărămizile celeilalte.

Invenția tiparului a dat naștere unei colosale erori, anume: a făcut pe oameni să crează că literatura este o lucrare de utilitate pipăită, că arta literelor este o necesitate imediată pentru societatea umană, că este menită să aducă foloase imediate, practice și pozitive.

Așa, s-a confundat cântecul fără folos cu o rețetă de leac sigur, s-a confundat floarea inutilă cu rodul util. Toată lumea s-a pus cu furie pe cultura florilor; n-a rămas palmac de pământ neînflorit, și turma omenească, dând năvală în vasta livede, s-a apucat să pască cu nesațiu la flori – flori, flori și iar flori.

Așa, nu se mai știe astăzi deosebi floare de floare; toate sunt bune de păscut: laptele-cucului, ca și rara floare a alunului, trandafirul de Șiras, ca și floarea scaietului de pe marginea drumului. Și nu e gură care, rumegându-și ce a păscut, să nu aibă mica sa exclamație de mulțumire ori de dezaprobare, în orice caz de afirmare a competenții, sensibilității și autorității gustului său personal… Asta-i bună! excelentă! îmi place! asta n-o înțeleg! asta nu are gustul destul de picant! Asta trebuia mai coaptă! asta e veștedă! asta e numai pârguită!

Și asta se cheamă vastitatea literaturii moderne și populari - zarea artei literelor; toți o cultivă, toți o pasc, toți o rumegă.

Așa, s-au născut stilurile infinite, și școlile, și autoritățile, și curentele, și modele, și reputațiile. Așa, precum se zicea odinioară că, pe fața pământului, nu e o clipă fără o moarte și

fără o naștere, putem zice astăzi că nu e o clipă fără născutul a două flori și păscutul a trei.

Din vârful munților și până-n fundul văilor, sfârâie roatele tipografiilor fără minută de odihnă, vărsând clăi de flori pentru turma rumegătoare, și tot nu-i pot birui teribila poftă de mâncare, cu atât mai nepotolită cu cât procesul digestiunii este mai zadarnic și mai fără folos de hrană: o simplă iritare de funcțiuni fiziologice fără urmă de câștig pentru organism – sacâz morfolit și murdărit degeaba în bale.

De aci, rezultă apoi că florile rare, cari trebuiau să înfrumusețeze livedea, se pierd înăbușite în belșugul vast al buruienilor, cari trebuiau plivite și distruse. De aci, rezultă că atunci când vrei o floare, de la care, ca om cuminte, ceri ce poate să-ți dea floarea, frumusețe și miros, iar nu gust și hrană, trebuie să te-ntorci la câteva glastre vechi de-acasă: în livede e foarte greu, dacă nu chiar imposibil, să găsești ce-ți trebuie.

„*Coetera desiderantur*“, astea sunt cuvintele cari țin loc de „*sfârșit*“ după ultima frază neisprăvită a operei clasice, ce ne-a rămas, din nenorocire, trunchiată. *Coetera desiderantur!* precum se doresc brațele pierdute ale Venerii, precum se dorește restul grupului. Unde e tânărul și ușuratecul Paris? unde e nobilul braț care primea mărul? unde o fi *coetera* acelea, magistrala încheiare a lui Tacit?

– A! vezi? tiparul! Daca ar fi fost tiparul, îmi zice cineva, nu ai mai dori-o, pentru că ai avea-o.

– Ba nu, răspunz eu; deloc.

Fără tipar, am avut-o, o am măcar până la *coetera desiderantur*, și mă mulțumesc cu atâta, cu tot regretul pentru cele pierdute. Dar dacă era tiparul, o pierdeam toată: floarea se pierdea, cufundată pentru vecie în vastul noian al buruienilor. N-am încredere în judecata mea până într-atâta, și cu atât mai puțin în a altora, încât să crez că, dintr-un ocean imens de

buruieni, mi-ar putea denunța o floare nobilă înecată în umbra deasă.

Așa, încă o dată, rezultatele tiparului pe calea practică și utilă sunt incontestabil fericite; pe calea frumoaselor litere, însă, ele sunt nenorocite: pe calea dântâi ne ajută să găsim la sigur; pe cea d-a doua ne face desigur să pierdem.

*

Dar ce are a face invenția tiparului cu cestiunile estetice? Are mult a face, și despre aceasta s-ar putea scrie mai multe de câte pot încăpea într-un cadru strâmt ca al notițelor de față.

Oricât ar fi cineva de înaintat în vederile politice, oricât ar crede că, numai din ridicarea necontenită a nivelului intelectual și moral al unei societăți, și numai din treptata egalizare a condițiilor de trai al indivizilor, poate rezulta ordinea ideală a statului și culmea de înflorire a speței umane, – trebuie să recunoască un lucru, că niciodată nu se vor egaliza puterile și virtuțile particulare ale indivizilor. În lumea viitoare, în lumea pe care cel mai extrem utopist o poate visa, vor fi diferențe de închipuire, de judecată și de gust de la individ la individ.

Cel mai extrem utopist nu și-ar putea, credem, închipui o lume compusă din indivizi absolut deopotrivă la spirit, o lume în care toți indivizii să fie egal de talentați sau lipsiți de talent, egal de inteligenți sau egal de proști. Mai înțeleg să nu crează cineva că la un moment dat domnul Voltaire poate fi mai de spirit decât toată lumea; oricine, care se simte singur zicând *noi* decât zicând *eu*, are dreptul să se mândrească de concursul anonim ce el îl dă lumii ca să o facă mai de spirit decât celebrul bărbat. Dar ceea ce n-ar fi de înțeles ar fi să-și închipuie cineva o vreme când, în toată lumea, fiecare să aibă tot atâta spirit ca domnul Voltaire.

Așa, fiind, talentele, mai mult sau mai puțin numeroase la un moment dat, vor fi în lumea aceasta vecinic niște excepțiuni;

asemenea, și cei ce le vor înțelege acele talente vor fi iarăși niște excepțiuni mai mult sau mai puțin frecuente; totdeuna, însă, imensa majoritate a lumii va fi compusă din oameni normali, cari nu văd cu gândul decât până în vârful nasului, și văd cât le trebuie. Generații după generații de imense majorități se vor strecura fără să lase în urma lor ceva deosebit una pentru gândirea alteia; cu păstrarea patrimoniului de gândire și cu continuarea speculării lui, vor fi însărcinați totdeuna numai câțiva, un foarte restrâns număr: aceia vor însemna cultura și progresul lumii întregi, aceia vor putea să dea un înțeles altul continuității speciei umane decât al continuității altor spețe animale.

Și pentru acestea, ei trebuiesc, în afară de tot ce e variabil, local și trecător, să penetreze în lumea aceasta, adică în raportul dintre ea și om, ceea ce este constant, general și vecinic.

Trebuie să înțeleagă dar orișicine ce grea e sarcina acestor puțini, – sarcina artiștilor și gânditorilor, – și cum trebuie ea să se îngreuneze cu cât mai multe generațiuni se succed, pentru că, cu cât mai târziu e venit artistul sau gânditorul în lume, cu atât îi trebuie mai multă originalitate și mai mare putere de concepție pentru a covârși capitalul din ce în ce sporit de gândire umană, și pentru a găsi forma nouă.

Ce se-ntâmplă de când cu tiparul?

Frumoasa sarcină a gânditorului sau artistului găsește mijlocul de răspândire și de păstrare sigur în această minunată invenție, e prea adevărat; dar de aci a rezultat zadarnica și pernicioasa închipuire că orișicine, numai buna-voință să nu-i lipsească, se poate înscrie voluntar în rândurile nobilei falange, din momentul ce arma s-a găsit. Orice cap sec, orice minte săracă, și, ce e asemenea rău, orice om cu bun-simț sau exemplar de duzină a renunțat la onorabila stare de simplu fiu și apoi de tată de familie, pentru a juca un rol distins în umanitate. Toți fiii și tații din milioanele de duzine au înțeles pe semenul

lor mai bine decât pe un altul, și astfel s-au ridicat de jos legioanele de moraliști generoși, poeții și criticii umanitari și șarlatanii ideologi, mistici, simboliști, naturaliști și profeții sociologi etc., cari au înecat în valurile lor zgomotoase glasul a doi-trei inși aleși de sus, aiurind mintea lumii întregi, ce nu s-a prea arătat de astă dată să aibă mai mult spirit decât domnul Voltaire.

Și n-are a face invenția tiparului cu arta literelor?

Dar pe toate foile de papirus și pe toate fâșiile de pergament nu s-a făcut atâta artă în două civilizații antice întregi câtă se face într-un an numai pe hârtia de la Letea!

*

Și acum să ne întoarcem iar la talent.

Cea mai mare supărare ce un om poate face altuia e să-i tăgăduiască talentul de care acesta se crede, pe nedrept, înzestrat. Niciodată cu lauda și cu stima nu vei ajunge să mulțumești pe un om lipsit de talent atâta cât îl poți mâhni cu tăgăduirea sau nesocotirea talentului pe care nu-l are. Un poet închipuit nu se va măguli atâta de aplauzele unanime ale cunoscătorilor pe cât se va irita de critica sau indiferența unui singur amator.

E ciudat. Omului înzestrat cu adevărat talent îi este absolut indiferentă judecata altuia despre operele sale; el are atâta încredere în puterea lui de expresie, încât, și când se aude lăudat, și când se aude criticat, în fața și a aplauzelor, și a bârfirilor, și a indiferenții, el își râde în barbă, sigur fiind că foarte rar îl poate pricepe cineva mai bine și-l poate apreția mai exact decât se pricepe și se apreciază el însuși. Din această siguranță rezultă nealterarea personalității adevăratului artist, cu toate stăruitoarele păreri multiple și varii ale criticei și ale amatorilor; din această neclintită încredere în sine rezultă neîncovoiarea lui la vreuna din mode, particularitatea susținută

a stilului, disprețul pentru gustul contimporanilor și, prin urmare, pentru o *manieră* simpatică acestora – manieră care i-ar garanta un succes facil – și disprețul pentru orice imitație a vreunui model anterior sau contimporan. În fine, pentru adevăratul artist, opinia publică nu există mai mult și nu-i poate inspira mai multă considerație decât animalele fabuloase.

Rareori, foarte rare, adevăratul artist va asculta cu oarecare încredere părerea cuiva în privință-i. Acea părere trebuie să fie îndelung încercată de el până să capete autoritate. De aceea, îmi pare atât de ridicul amatorul care tam-nisam își dă artistului părerea sa asupra cutărui sau cutărei lucrări a acestuia – fie că-i găsește cusururi, fie, mai ales, că o admiră.

Dar ia să vedem pe omul care-și închipuie a avea un talent pe care nu-l are. Pentru el opinia publică e suverană. El, după ce dă la lumină o producere, umblă zi și noapte să strângă sufrajele amatorilor cari, toate, pentru el sunt valabile; cele cari-l aplaudă îl încântă; cele cari-l condamnă îl amărăsc. El discută bucuros cu oricine despre producția propriului său talent, și, atribuind lipsa de admirație numai și numai nepătrunderii, e gata totdeuna să facă amănunțite explicațiuni asupra operii sale. Părerile altora despre talentul său sunt o hrană de care el nu se poate sătura oricât s-ar îndopa; așa, dacă nu-l admiri, măcar batjocorește-l; dacă nu-l aplauzi, măcar fluieră-l; dă-ți însă numaidecât o părere. Consideră-l orișicum, numai consideră-l: el n-are încredere în sine, și astfel, sufletul lui, care mereu șovăie, are nevoie de o proptea, fie aceea într-o parte sau în alta.

După părerile pe cari le adună de prin toate răspântiile, el își modifică judecata despre propriile lui produceri; după curentele opiniei publice, își face o programă; după succesele obținute de alții, își croiește o manieră ce i se pare sigură. Și astfel, deși sunt atâta de rare-n lume talentele originale, avem atâția artiști! Pentru aceea, toate fenomenele, atât cosmice, cât

și sufletești, cărora le-a fost dat un curs valabil de către un talent oarecare, ajung foarte curând demonetizate prin năvălirea valurilor de falsificări.

Așa s-a întâmplat cu frumoasa antiteză a „trandafirului cu spinul“; așa a ajuns dezgustătoare tânăra „Primăvară“ și nesărate dulcile zile ale lui mai; așa, luna, mai întâi, din luminoasă ce era, a ajuns întunecoasă ca „un glob de aur“, pentru ca, mai apoi, „stăpână a mării“, să fie cu desăvârșire compromisă.

Tot așa și cu libertatea, cu patria, cu amorul, cu pesimismul șcl… stilul omului de talent a fost considerat de mulțimea secăturilor numai în partea lui externă. Acestei părți externe fac ele greșeala să-i atribuie succesul talentului, și acestei greșeli datorim potopul producerilor de manieră în arte și-n litere.

*

Îl prinde sau *nu-l prinde* – iată două expresiuni populare românești foarte ciudate, în cari încape tot înțelesul frumosului: în ele se cuprinde tot ce poate cineva spune asupra artei, asupra talentului și stilului.

Vedem într-un teatru de stat un actor vechi și experimentat, cu o reputație consacrată de întreaga opinie publică, jucând un rol important. Tot ce se cheamă aparat teatral e întrebuințat cu o perfectă pricepere și dibăcie după regula strictă a școalei – costum, plastică, declamație. Omul își pune toată bunăvoința, se repede, se-nțepenește maiestos, țipă, sforăie, ori sare, țopăie, face toate contorsiunile și strâmbăturile, după cum rolul e tragic sau comic – în zadar, ne lasă reci; pentru ce? – pentru că nu-l prinde.

Pe câtă vreme, colo, în circul ambulant, tăbărât pentru câteva zile în mijlocul bâlciului, vedeți pe acest nenorocit clown, cu făina groasă lipită pe sudoarea feții, cu atât mai zdrențeros și mai murdar, cu cât prin acoperișul sfâșiat al

circului inundă de toate părțile lumina soarelui. Domnișoara, prima și ultima călăreață de forță a companiei, dă târcoale în arenă pe veteranul ei armăsar alb, care numără atâtea succese. Clownul îi face o curte stăruitoare, urmărind-o în toate mișcările. La un moment, curtizanul găsește prilej s-o ciupească de brațul ei foarte roșcat, care n-ar fi pierdut mult din admirația publică dacă era îmbrăcat. Atunci mândra călăreață îi trage un bobârnac în nas, care pocnește ca un pistol; apoi numaidecât dă o biciușcă bătrânului armăsar, și dispare în galop. Îndrăznețul pedepsit a căzut, și clasica bășică a făcut ecoul nasului; înamoratul se ridică și pleacă orbit, ținându-se de amândouă părțile lovite, plângând și strâmbându-se într-un chip oribil. Râsul publicului e irezistibil: l-a prins.

Așa e în toate artele, dar absolut în toate.

Iată pe bulevard o statuă enormă. Marmora e de preț și figura pe care ne-o înfățișează este a unui bărbat ilustru. Este o operă foarte scumpă a unui artist de mare reputație. Ilustrul răposat e înfățișat în postura unui orator care salută cu modestie publicul, pe când acesta, entuziast, îi încoronează un discurs superb cu aplauze unanime și prelungite. E o operă de execuție, cum ar zice amicul meu Gion, *impecabilissimă*. Asemănarea cu răposatul este izbitoare, deși, se-nțelege, tipul e idealizat; în fine, o operă fără cusur. Toate bune: și postură, și asemănare, și idealizare, și orice poftești; dar – nu-l prinde pe răposatul deloc.

Iată însă că găsesc în grădina marelui om, la Moși, cu cinci bani, un popă de turtă dulce. Minunatul părinte! e așa de cuvios – cu barba și sprâncenile lui albe de zahăr, – cu ochii lui, două cofeturi albastre de colivă, îndreptați în sus, către cer, ca și cum ar invoca iertare pentru păcatele oamenilor răi și zavistnici, – cu dreapta ridicată, gata a blagoslovi ca un mucenic pe cel care are să-l mănânce! E de turtă dulce părintele, nu de marmoră;

e ieftin de tot, și de o execuție *pecabilissimă*; dar n-ai ce-i face – îl prinde.

Pe o pânză de respectabile dimensiuni, vedem o intrare triumfală a unui strălucit împărat – oameni de arme, burgheji, popor, figuri alegorice etc., o splendidă punere-n scenă. E o compoziție magistrală și savantă. De la vârful pintenilor până la vârful penelor, totul e studiat cu scumpătate; nici o aluniță istorică nu lipsește de pe vreo figură, fie chiar alegorică, și toate chipurile acelei multiple lumi sunt penetrate de solemnitatea circumstanței. Ceva mai mult: minunata pânză poartă iscălitura unui artist pe care opinia publică l-a consacrat – Makart… Toate bune, dar numai de un lucru e păcat: de la impunătorul împărat țeapăn pe calul lui tot așa de țeapăn și până la cel din urmă dobitoc din mulțime – pe nici unul nu-l prinde.

Pe câtă vreme ia să vedem acest alt triumf. Iată un cățel, un *Dackl*, care a căpătat premiul întâi la concursul primei internaționale expozițiuni canine, și care, încărcat de coroane, trece printre toți concurenții de specța lui cu o legitimă mândrie suverană (*Fliegende Blätter*, no. 2.646, pag. 148). Toți îl privesc cu deosebite sentimente, de la invidia cea mai vânătă până la cea mai sinceră admirație, pe când el, abia plecându-și ochii, aproape închiși de fumul gloriei, înaintează încet și măreț. Iată un triumf… Sunt niște câini, e adevărat; e un desen pe o pagină mică, semnată de un caricaturist obscur, A. Roeseler – dar pe toți îi prinde.

Așa e și-n arhitectură, așa și în muzică. Înșiră cât poftești colonade după colonade; așează-le dasupra domuri și domulețe; îngrămădește pretutindeni decorații; întrebuințează zece contrabase, opt tromboane, patru tobe mari și patru sute de voci – degeaba, dacă nu te prinde.

Așa e și-n literatură. Toarnă sute de mii de versuri ori de rânduri de proză; cântă toate stelele, luna, soarele, patimile, nimicnicia, eternitatea – degeaba, dacă nu te prinde.

Așa e și-n filosofie și-n critică. Clădește cele mai transce[n]dentale, cele mai profunde și mai nalte tractate, cu tot aparatul posibil de erudițiune; combină cele mai ingenioase teorii despre artă, artă pentru artă, cu tendență, cu teză, cu sau fără mai știu eu ce – degeaba, dacă nu te prinde.

Tot așa și în teatru. Poți pune să declame pe toți eroii generoși, toți martirii extatici, toți intriganții mizerabili, toate femeile sublime ori infame, toate închipuitele împrejurări ce pot rezulta din ciocnirea patimilor și caracterelor omenești, – degeaba: dacă nu te prinde, *nu te prinde*.

*

Rezumând cele de mai sus, zic: condiția esențială a operei de artă este insuflarea pe care nu i-o poate da decât talentul. Fie de orice școală, de orice gen, de orice dimensiune și proporție, aibă tendență sau nu, urmărească sau nu vreo teză – dacă e insuflată de un talent, opera va fi și va trăi, puțin importă cât: o clipă, un veac, ori mai multe. Oricât va fi trăit, daca a trăit e destul. Între a nu fi și a fi, e o nemărginire, față cu care deosebirile de durată a ființelor sunt reduse la nimic.

POLITICĂ ȘI CULTURĂ

Principiul naționalităților este o inovație politică a veacului nostru, pe care noi, popoarele mici, nu o putem aplauda cu prisos. Acestei inovațiuni, inspirate de cea mai înaltă echitate din partea statelor mari, se datorește existența statelor mici deja independente. Astfel, fizionomia unei importante regiuni a continentului s-a schimbat într-o jumătate de secul ca prin minune. Părinții noștri ne spun prăpăstii de necrezut despre starea vieții publice în tinerețea lor, parcă ne-ar povesti lucruri de acum cinci sute de ani; oameni încă tineri își aduc

bine aminte de vremea copilăriei lor, când nu se pomenea de drumuri-de-fier și când numai două-trei orașe din țară erau luminate în centru cu lumânări de seu și cu opaițe de păcură. Acum, în urmă, un împărat venerabil ne face onoarea unei vizite oficiale, și nu-i vine să-și crează ochilor când vede înfățișarea strălucitoare a tânărului stat român; iar state mai bătrâne și puternice nu-și stăpânesc expresia unei fățișe invidii față cu succesele noastre.

Asta e bine; asta dovedește netăgăduit eficacitatea principiului naționalităților pentru propagarea civilizațiunii. Experiența făcută cu tânăra Românie va fi desigur un îndemn pentru diplomația europeană să urmeze mai departe cu aplicarea acestui roditor principiu, și întrucât privește pe celelalte mici naționalități rămase încă fără stat particular.

Dar, ca toate principiile, și acesta de care vorbim are un mic inconvenient, neglijabil fără-ndoială, însă destul de caracteristic pentru a merita să fie constatat. Constatarea aceasta ne va desluși oarecum un fenomen ciudat în viața noastră publică, anume, lipsa aproape completă de producțiuni literare și artistice de seamă.

În genere, statele au fost rezultatul necesar al societăților omenești. Societatea a fost rădăcina vie din care a ieșit ca un rod specific statul; ea a fost temelia pe care el s-a clădit potrivit. Societățile s-au dezvoltat pe calea materială, morală și intelectuală, după aptitudinile și apucăturile lor de rasă, după condițiile pământului lor și după energia cu care au putut conserva și apăra câștigurile lor de orice fel. Din mersul treptat al acestei dezvoltări au rezultat încet reformele politice, prefacerile relațiilor între statul cu așezăminte de formă fixată și societatea mergând mereu înainte.

Între deosebitele aptitudini ale societăților, mai ales una este care ajută foarte mult la dezvoltarea statului, adică la întărirea și prosperarea puterii publice – aptitudinea politică.

Cucerirea bunurilor naturale, perfecționarea păstrării și prefacerii acestora, înmulțirea schimbului lor prin cultivarea științelor și artelor utile; apoi expresiunea monumentală a gândirilor, concepțiunilor și simțirilor intime și sociale prin cultivarea literelor, artelor frumoase și filozofiei – cu un cuvânt, tot ce constituie patrimoniul civilizației, ridicat la cea mai înaltă treaptă și ajutat totodată de o vitejie tot așa de clasică și de uimitoare ca și geniul ei, nu i-a fost de ajuns unei societăți, poate cea mai strălucită între toate, pentru a-și constitui, măcar în culmea înfloririi sale, un stat câtuși de puțin durabil, necum covârșitor. Și cât a fost de mare acea societate o vedem asta peste veacuri de la dispariția ei, și o vor vedea încă veacurile uimite și dominate de spiritul ei fără seamăn, de concepția ei magistrală, de operele ei cari-și bat joc cu mândră liniște de puterea lui Cronos.

Se poate deci o societate măreață fără stat puternic; dar stat fără societate – mai greu. Într-o vreme, Alexandru Machedon, pornind din dreapta Adriaticei către răsărit și înaintând ca un vârtej luminos, bate pe mintoșii greci, nimicește pe trufașul Darie al perșilor, îngenunche la supunere pe marele Por-împărat de la Indii și străbate triumfător Asia și Africa, poruncind să se ridice de la Indus, pe drumu-i, și până la templul lui Amon din intrarea pustiului Saharei, șaptezeci de cetăți. Tot în aceeași vreme, de-a stânga Adriaticei, spre apus, mica republică a Romei începe a cuceri cu lupte îndărătnice peninsula italică.

De o parte, către răsărit, un om cu câțiva soți, fără o societate, făcea în cincisprezece ani o împărăție uriașă; pe de altă parte, către apus, o societate întemeia încet-încet un stat. Praful nu s-a ales de împărăția lui Alexandru în câțiva ani; iar mica republică a crescut mereu până ce a ajuns cea mai formidabilă și mai durabilă împărăție din câte au stătut și poate vor mai sta vreodată pe pământ.

*

Noi, ceștia chemați grabnic la viața de stat prin instaurarea principiului naționalităților, ne găsim astăzi, și firește trebuie să fim mândri de aceasta, cam în situația lui Alexandru Machedon – am zis *cam*, fiindcă este o mică deosebire: pe câtă vreme vârtejul produs de acesta a fost extensiv, vârtejul nostru este intensiv; cum am zice, Alexandru a amețit o lume ca trombele și ciclonii călători, iar noi ne amețim singuri ca dervișii învârtitori.

Firește. Statul tânăr, înființat după împrejurări, are nevoie grabnică de o societate. Statul improvizat, în loc de a fi forma de echilibru al forțelor sociale la un moment dat, caută să fie fondul și izvorul născător al acelor forțe. De unde statul ar trebui să fie rezultatul natural al societății, ne pomenim că societatea trebuie să fie produsul artificial al statului. Statul improvizat, simțind că pășește în gol, are nevoie numaidecât de un razim pe ce să-și pună piciorul; îi trebuie neapărat o societate, pentru liniștea lui, pentru asigurarea față cu el însuși că existența lui are o rațiune mai temeinică decât norocul, poate necredincios, al câtorva momente. Neavând, așadar, pe cine să-i impună lui reforme, se gândește el mereu la dânsele; neavând o societate care să-i ceară ceva după nevoile ei, închipuiește el niște nevoi sociale cărora le decretează pe dibuite satisfacerea. El tot speră și nu obosește a spera că va face să rezulte de la dânsul o societate.

Trebuie să mărturisim că statul acesta are aci o sarcină titanică, însă, deocamdată, nu chiar imposibilă. Cucerirea bunurilor naturale, perfecționarea păstrării și prefacerii acestora, multiplicarea schimbului, toate acestea cu stăruință, cu răbdare, cu autoritate brutală când nu merge altfel, se pot decreta și înființa. O imitare metodică a modelelor și formulelor existente în lumea civilizată, cum am zice, o contrafacere mai mult sau mai puțin dibace a aparatului material, poate da

rezultate similare dacă nu egale, adesea destul de fericite. Cum am zis, sarcina statului pe terenul așa-numitului progres material este titanică; dar comunicarea, astăzi așa de comodă, cu civilizațiunea societăților înfloritoare ușurează mult acea sarcină. Fabrici, mine, căi ferate, poduri, vapoare, baloane, armată, fortificații – se prea poate: modele sunt destule, formulele gata și contrafacerea e totdauna sigură de aplauze. – Europa e un vast teatru cu o mai vastă clacă: ar fi prea simplu acel ce dă o sută de ace cu gămălie să nu aplaude pe cel de la care ia în schimb o baniță de grâu. Firește că e mai minunat și merită mai multă admirație acel ce înghite o sută de ace de gămălie fără nevoie decât acel ce de foame mănâncă o baniță de pâne.

Unde însă sârguința statului de a înființa în pripă o societate devine nu imposibilă, ci chiar de-a dreptul absurdă, este pe terenul moral și intelectual. Statul poate decreta și face să se execute încă trei poduri pe Dunăre, treizeci de vapoare pe mare, trei sute de mii de armată și așa mai departe; asta se poate; dar artă, literatură, filosofie!... Pentru aceste producțiuni ale spiritului omenesc trebuie – ceva mai mult decât un stat politic – o societate așezată de pe vremuri.

O așa societate, în urma prefacerilor politice din Europa în secolul acesta, nu o avem. La noi n-avem azi decât o strânsură de lume din ce în ce mai mare, mai împestrițată și mai eterogenă. Această strânsură de năvală, care-și schimbă fizionomia în fiece zi, care n-are nici o nevoie mai presus de cele individuale, care nu poate avea o tradiție, și, prin urmare, în nici o împrejurare unitate de gândire și de simțire, este departe de a fi ceea ce se înțelege prin cuvintele „societate așezată“. Lumea aceasta se aseamănă cu un vast bâlci, în care totul e improvizat, totul trecător, nimic înființat de-a binelea, nimic durabil. În bâlciuri se ridică barace șubrede, pentru timp foarte mărginit, nu monumente durabile, cari să mai rămână

și să folosească și altora decât acelor ce le-au ridicat. Artă, literatură, filozofie – astea sunt monumente pe cari nici nu poate, nici n-ar avea de ce, să le ridice o lume cum e cea de astăzi la noi.

*

Faptul că la noi statul este aproape totul și societatea aproape nimica are o consecință foarte păgubitoare pentru cultivarea chiar întâmplătoare a artelor și literelor.

E adevărat, după cum am spus, că, în loc de societatea așezată și-nchegată, n-avem decât o lume de strânsură, care își schimbă în fiece zi fizionomia, care nu poate avea porniri mai presus de cele strict utilitare, care nu poate avea tradiție nici unitate de gândiri și de simțiri.

Cu toate astea, această lume de strânsură mișună aci dasupra unui element etnic hotărât. Sub tot acest Babel, există o limbă românească, care-și are geniul ei; sub toată această vultoare vecinic mișcătoare, există un popor statornic, care-și are calitățile și defectele lui specifice, bunul lui simț, o istorie plină de suferințe, nevoi, simțiri și gândiri proprii.

De ce, din straturile acestui popor, nu s-ar putea ivi din când în când unele inteligențe deosebite, cari să dea expresie monumentală acelor nevoi, simțiri și gândiri proprii? De ce, chiar din lumea de strânsură de așa diverse proveniențe, care mișună dasupra poporului, nu s-ar găsi arareori și individualități de o proveniență mai aleasă și mai nobilă, care să se însufle de la acele nevoi, simțiri și gândiri ale poporului, și, pătrunzându-se de geniul acestuia, să-i ilustreze frumoasa limbă? De ce se-ntâmplă așa de rar în literatură, căci de artele celelalte nici vorbă nu poate fi, o producție de seamă?

De ce? – Am spus-o de la început. Statul are aci greaua sarcină de a forma o societate. Pentru îndeplinirea acestei sarcini, el are nevoie de un puternic aparat politic, pe care

trebuie să-l susțină și să-l întărească în fiece moment. El cheamă la sine toate inteligențele, și niciodată n-are destule; orice inteligență trebuie absorbită în această vastă întreprindere a statului.

De aci rezultă importanța exclusivă a politicii la noi: viața noastră publică nici nu are o altă arenă. Un cap'd'operă, un monument, presupunând că ele ar răsări așa ca prin minune din pământ, n-ar avea puterea să miște câtuși de puțin spiritul public, absorbit cu totul de rezultatul unor alegeri parțiale din cine știe ce provincioară. Are publicul cap să mai citească un roman, să mai privească o pictură, să mai asculte o tragedie când încă nu se știe dacă d. cutare sau cutare mai rămâne sau nu în minister?

Câte inteligențe frumoase și cu adevărată vocație artistică n-au fost înjugate la carul politicii, pentru care n-aveau vocație deloc? Poate că nici una din acestea, multe, puține câte le avem, n-a scăpat de acest jug, singurul care garantează sigur vreun succes și bogat și onorabil.

Dar statul, deși absoarbe pentru aparatul său politic toate inteligențele remarcabile – și, în lipsă de remarcabile, se mulțumește chiar cu mai puțin, – înțelege bine că, voind să improvizeze o societate, nu-i ajunge numai progresul material. El simte că-i trebuie, ca decor de rigoare, măcar semnele exterioare, aparențele unei mișcări intelectuale. Atunci încep decretele absurde: instituțiuni și școli de artă, pensiuni și gratificări la literați și la artiști, premiuri academice șcl., șcl. Statul încurajează nu numai cultura rasei cavaline, încurajează și cultura artiștilor și literaților. El nu se mărginește a institui ferme-model și pepiniere de viță americană, el instituie și teatre, și conservatoare de artă. Și se va dovedi astfel că din pământul mănos al României răsar și cresc și talentul artistic, alături cu morcovul, și geniul literar, alături cu varza, și spiritul critic, alături cu brojba, și că, precum se poate aclimata pe acest

pământ vița americană, așa se pot aclimata și aptitudinile artistice.

Și același stat nu vede, sau se preface că nu vede, cum că toate inteligențele și talentele de seamă nu-i sunt de ajuns pentru aparatul său politic, darmite să-i mai rămână și pentru activitatea extrapolitică, pentru cultivarea literelor și artelor.

Astfel, cine rămâne la noi să cultive exclusiv litere sau artă?

Ori tineri, cari nu au nici vârsta a fi utilizați în viața publică, și au încă vreme să facă încercări puerile, așteptând înrolarea lor în aparatul politic; ori un cap lipsit cu desăvârșire de sensul practic și utilitar; ori – mediocrități, quasi inteligențe, pseudotalente, ciurucuri sociale, cari sunt fericite a aduna de la banchetul strălucit al vieții publice firimituri și resturi de sosuri, în formă de mititele diurne ori sinecure, premioare, gratificații și altele.

Dacă am avea o societate, cum avem și un stat – o societate care să simtă nevoie de literatură și de artă – aș vrea să văz: statul ar mai putea să smulgă pentru aparatul său politic toate inteligențele și talentele?

*

De aici rezultă plângerea nedreaptă pe care noi, românii, o facem aproape în toate zilele cu atâta ușurătate. Când vedem că vreo instituție nu merge bine, nu-și atinge scopul sau nu prosperează, atunci n-avem decât un strigăt: Nu merge! pentru că și în această instituție se face politică. Dacă nu s-ar amesteca politica, ar merge. Cum vrei să meargă dacă și aci se amestecă politica?

La prima vedere, ar părea că e drept.

De exemplu, se înființează o instituție savantă cu anumite scopuri de cercetări și de studii științifice. Numaidecât pun mâna pe această instituțiune oamenii politici. Aceștia, se-nțelege, neavând în vedere decât interesele politice, au să le

subordoneze acestora scopurile declarate ale instituțiunii. Nu va mai fi vorba în rândul întâi de studii și de cercetări, ci de rezultatele mai mult sau mai puțin favorabile pe cari partidul respectiv le poate trage, pe cale bugetară, ori pe calea satisfacerii micilor ambițiuni personale, din mersul acelei instituțiuni savante.

O altă instituțiune se fundează; aceasta nu mai este savantă, ci artistică. Se fac cheltuieli însemnate, se clădește un strălucit stabiliment anume, care este înzestrat cu mari sacrificii din partea statului și comunei. Se-ntâmplă și cu aceasta ce s-a întâmplat și cu cealaltă. Interesul artistic rămâne secundar, interesul politic biruie. Oamenii politici nu pot lăsa neexploatat nici acest colț rezervat artei dezinteresate: instituțiunea artistică trebuie să le cadă pe mână, pentru ca să o întrebuințeze și pe dânsa, ca o armă mai mult, în scop de partid.

Atunci, ce se-ntâmplă? Se-nțelege că nu se poate face nici știință, nici artă cumsecade în țara asta; care va să zică, numai politică!

Și iar începem cu tânguirile.

Cum o să meargă daca și aci se vâră politica?

Ei, iată: tânguirea asta, după părerea mea, este absolut nefundată.

Da, politică… Dar ce poftiți?

Statul cheltuiește cu instituțiuni savante sume destul de respectabile. Savanți – da, slavă Domnului – nu prea avem, ca să facă știință serioasă, afară de onorabile excepții. Atunci, vă întreb: pentru ce a mai cheltuit statul să fundeze instituția, și pentru ce mai trece cu sfințenie paragraful ei în fiecare buget? Degeaba? Încai, daca nu se face știință, să se facă măcar politică, ca să dăm barem iluzia lucrului.

Se clădește un mare stabiliment artistic, un teatru, de exemplu. De ce? fiindcă un stat modern are, între alte organe de cultură, și astfel de stabilimente. Ei? cauți artiști – ia-i de

unde nu sunt. Îți trebuie literatură – nu există. Îți trebuie public – publicul nu vine la exhibițiile d-tale. Ce-ți mai rămâne de făcut în această clădire, pentru care ai vărsat sume colosale și unde ai să cheltuiești anual paragrafe anume? Nu-ți rămâne alta decât să faci măcar politică.

Eu crez că, în loc să ne învinuim și să regretăm că facem în toate și oriunde politică, din contră, ar trebui să ne pară bine și să ne aplaudăm că o putem face așa de bine oriunde și în toate.

Ce folos ar fi, neputând face știință și artă, să stăm cu mânile-n sân fără să facem nimic. Încai să facem politică! Și, slavă Domnului, cred că nu o facem rău.

NOTE RISIPITE

EXIGENȚE GRELE

Sunt trei feluri de produceri intelectuale: unele mai presus, altele mai prejos de orice critică, iar altele la nivelul criticei. Se-nțelege că vorbim nu despre părerile pe cari un autor le emite. Acestea pot fi admisibile sau nu, onorabile sau detestabile, generoase sau infame, puțin importă; e vorba de felul cum ele sunt așternute, de puterea concepției și de înălțarea de spirit a autorului.

Vecinic ideile și principiile lui Machiavelli vor fi denunțate de unii ca infame; cât lumea, însă, nu va-ndrăzni cineva să critice opera marelui om ca putere de concepție, ca operă de spirit. În felurite opuscule, în nenumărate cuvântări, mulți mărunței, curtizani ai naivității mulțimii, vor detesta principiile și părerile lui; nici prin gând, însă, nu va cuteza vreunul să-i aprețuiască sau să-i desprețuiască opera ca atare; iar acești curtizani, marii și mărunțeii doritori de a stăpâni, începând cu Frederic cel Mare și isprăvind cu cel din urmă agent electoral

de mahala, nu vor lipsi, mai ales ei, conștient ori instinctiv, să urmeze cu scumpătate lapidarele povețe ale ilustrului florentin, pe cari le ponigresc pe față, urmând și-n aceasta tot o povață a lui.

Cine oare, nefiind de-a dreptul caraghioz, va cuteza să spună că celebrul secretar, în afară de tendențele și părerile lui, nu ne-a lăsat un cap'd'operă incomparabilă? Iată o lucrare mai presus de orice critică – o lucrare așa-numită clasică. Exemple altele ar fi de prisos, cred eu; o întreagă listă a producerilor geniale nu ne-ar duce mai departe; ba chiar ar fi neplăcut să fac, după vechile calapoade încă la modă, paradă ridiculă de erudițiune într-o simplă noțită literară.

La al doilea fel de produceri intelectuale, ca și la cel dintâi, importă puțin părerile, principiile sau tendențele autorului. Pot fi foarte generoase; pot fi așa de morale și de umane, încât autorul să meargă drept în rai, căci le-a debitat numai; dacă opera ca atare, în afară de ele, nu e decât o platitudine incomparabilă, atunci autorul fără-ndoială e un om mai presus de orice laudă, dar desigur opera stă mai prejos de orice critică.

De al treilea fel sunt producerile comparabile și, deci, criticabile. Acestea sunt ca animalele inferioare, asupra cărora este permisă vivisecțiunea în interesul științei, mai înalt decât orice morală și milă. Autorii acestor produceri sunt gânditori puțin mai răsăriți din mulțimea cu care a umplut Dumnezeu lumea. Ei, cu un chip mai deosebit și mai interesant, pot să spună adevăruri mărunte, fărămituri de adevăruri mari, și fac astfel omenirii, incapabile să priceapă de-a dreptul un geniu, serviciul de tâlmaci.

În comerțul intelectual al speței, ei se-nsărcinează să joace între marii cugetători și publicul cel mare rolul micilor debitanți stabili sau ambulanți, după capitălașul lor, după tarabă sau tolbă – carte, cărticică, revistă, gazetă șcl. Se-nțelege

că la micul debitant marfa este mai mult sau mai puțin trezită, câteodată mai bine păstrată, adesea cam stricată, dar totuși e o marfă destul de bună pentru mușteriul care la izvorul cel mare al bogăției nu putea ajunge, și care poate găsi aci la-ndemână. A! dar nu! mușteriul este cu atât mai exigent și mai caprițios cu cât e mai puțin deprins la gustul lucrului. Întrebați pe orice biet lipscan: o să vă spună daca pe cea mai pretențioasă aristocrată bătrână n-o împacă mai ușor decât pe o tânără mahalagioaică ageamie.

Acesta este rolul teribil al mușteriului mic: să tortureze pe micul debitant… Și să vezi critică de amănunte! atât mai multă autoritate cu cât mai puțină pricepere, atât mai multă imperturbabilitate cu cât mai puțină siguranță. Mușteriii vor: unul să fie lucrul colea mai așa, altul, din contra, dincoace mai aminterea; pentru unii sunt prisoase tocmai acolo unde alții constată lipsuri; calități se par unuia defectele ce izbesc pe altul, și de-a-ndăratele. În fine, câți mușterii, atâtea capete și tot atâtea, firește, pretenții și exigențe. Ba mai mult: unuia și aceluiași singur azi îi place așa, mâine aminterea, și-n fiecare zi altfel.

Se-nțelege că într-un târg cu obiceiuri statornice de pe vremuri, cu tradițiuni de autoritate, cu deprinderi de gust dezvoltat încet-încet și normal, acest fenomen, cu toată diversitatea capetelor, va fi mai puțin bătător la ochi decât într-un târg de curând ridicat, cum sunt cele americane și altele. Aci au năvălit și năvălesc pe apucate strânsură și adunătură, fără egală deprindere de gust, fără continuitate și unitate de tradiție și de nevoi publice, și care schimbă, la fiecare câțiva ani, și moravuri, și legi, și deprinderi, și costume, ca și unele spețe inferioare care leapădă la zăstimpuri pielea din vârful botului până-n sfârcul coadii.

În târgul de vremi statornicit, micul debitant știe ce marfă caută, știe ce trebuie mușteriului cunoscut și credincios: ba îi

merge chiar înaintea nevoilor; chiar i le provoacă, cunoscându-i firea și gustul. Dar într-un târg improvizat, în vecinic provizorat, Dumnezeu mai știe cum să mulțumești pe mușterii. Dai primitivului în pielea goală o bună flanelă, vânătorului preistoric o pușcă și porcarului mărgăritare: o fi bună marfa dumitale, dar mușteriii îi găsesc cusururi, deoarece… nu le trebuie. Primitivului nu-i trebuie căldură pe spinare și pe pântece, pielea lui e-nvățată cu de toate; el are nevoie de zorzoane poleite, să și le pună-n capul nețesălat; vânătorului îi trebuie un tomahawk, iar porcarului porumb pentru vitele de-acasă… Dar ia să nu bagi de seamă la vertiginosul mers al progresului! ia poftim de le dă a doua zi aceea ce ai văzut că le trebuia ieri. Aș! primitivul vrea acum cămăși de mătase, vânătorul o carabină ghintuită cu repetiție și porcarul briliante.

Ce puțini sunt aceia cari, înțelegând ce le trebuie, știu ce marfă să ceară și sunt în stare s-o prețuiască! Și nu mă-ndoiesc că dintre acei puțini ești și dumneata, cititorule.

AMATORUL ȘI ARTISTUL

Am cunoscut o damă din societate care avea multă pasiune pentru arte. Făcea versuri corecte și adesea foarte convenabile – poezioare juvenile de cadru mic, uneori destul de curățele. În același timp era pianistă, și nu tocmai mediocră – descifra sigur și fraza cu gust și pricepere; cultiva totodată cu asiduitate desenul și pictura – desina fin și mai ales zugrăvea cu succes flori și păsărele: liliacul alb și vânăt și rânduricile erau subiectele de predilecțiune. La urmă, lua lecțiuni de sculptură și, după spusele profesorului, avea multă dispoziție – în câteva luni modela busturi după natură.

Poezie, muzică, pictură și sculptură – patru arte, cu un egal succes, ca Michel Angelo.

Nu sunt un lingușitor; n-aș fi niciodată-n stare să acord aplauze unei producțiuni de artă dacă ea nu mi le poate smulge.

Aplauzele nemeritate în conștiința noastră mi s-au părut totdeuna cea mai detestabilă și mai revoltătoare minciună.

Mărturisesc însă că la fiece nouă producție pe care mi-o arăta dama aceea, cerându-mi părerea „sinceră“, se petrecea în mine o ciudată mișcare. Producțiile ei erau prea rele ca să pot avea despre ele o părere bună, și prea bune ca să am o părere rea. Aveau multe calități manifeste, pe cari nu le-aș fi putut tăgădui; dar le lipsea o calitate pe care nu o puteam defini, calitatea indispensabilă – nu erau lucrări de artă.

Atunci, foarte perplex, căutam un mijloc să scap de damă, și de conștiința mea, și iată ce găseam:

„Doamna mea, pentru un amator, lucrarea d-tale este minunată, și cunosc destui artiști de la noi cari ar câștiga mult în stima mea dacă ar semna o asemenea operă.“

În multe rânduri scăpasem astfel. Dormeam acum liniștit pe formula mea, pe care o credeam suficientă, când, într-o zi, dama îmi prezintă ultima ei operă: un cuib de rândurici sub o strașină, în momentul când părinții, acățați de marginea cuibului, dau de mâncare puilor lacomi cu ciocurile căscate.

Eram poate rău dispus, nu știu; destul că astă dată m-au izbit mai întâi părțile rele. Era și nu era un cuib de rândurici.

În arta cofetăriei se produc din spumă de zahăr colorat figurine de un efect surprinzător: fructe, flori, păsări, miei ș.cl. Ați văzut pe ouăle roșii de la Paști scena întreagă a Învierii. Ei! nu știu cum, cuibul de rândurici al amicei mi s-a părut zugrăvit după o lucrare de zahăr de la geamul unei cofetării. Cuibul din natură trecuse prin două prisme până s-ajungă la mine – întâi prin a cofetarului și apoi prin a pictorului.

Dar asta nu va să zică nicidecum că lucrarea era lipsită cu totul de calități; dinpotrivă. Am privit-o mult – peste putință să reprezinte cineva mai bine un cuib de rândurici de zahăr. Ce fidelitate de tonuri particulare artei cofetăriei! ce rigiditate specifică de candel! ce strălucire transparentă de acadea! În fine,

o execuție minunată ca atare. Aceste bune calități mă hotărâră să-mi dau părerea sinceră.

„Doamna mea, pentru un amator…“

Dar dama mă-ntrerupse:

– Mă rog, ce-nțelegi d-ta prin *amator*?

– Prin amator?… prin amator?… știu eu?

– Ce diferență e între amator și artist? Te rog să-mi spui numaidecât. D-ta ești un om care nu întrebuințezi cuvinte în deșert. Ce înțelegi prin amator și ce prin artist?

Încolțit astfel, a trebuit să mă execut; și fiindcă n-aveam nimic precis de răspuns, am recurs la metoda aforismelor fantaziste. M-am prefăcut că mă gândesc adânc și, cu tonul celei mai sigure teorii, am început:

– Amatorul lucrează de plăcere morală, și ce produce îi face totdeuna plăcere – artistul lucrează de nevoie intelectuală, și foarte rar îi place ce face. Și e natural să fie așa.

Amatorul nu cere să-și exprime în opera lui toată gândirea și simțirea: în orice producție, el își vede covârșită intenția. El vede că a exprimat mai mult decât a voit, a reușit, prin urmare, peste măsura dorinței.

Artistul, din contra, în nici o lucrare nu-și poate vedea intenția întreagă acoperită, pentru că el vrea să-și comunice toată gândirea și simțirea.

Într-un cuvânt, artistul vrea să comunice tot și obține puțin, pe când amatorul vede că obține mai mult decât voia.

Amatorul lucrează prin inteligență; artistul – prin apucătură. Pe artist îl stăpânește apucătura, amatorul își stăpânește priceperea. În fine, artistul este un om fără voință, adică un om incomplet, pe câtă vreme amatorul este un om cu voință, adică întreg.

– Nu înțeleg aforismele d-tale, mă întrerupse dama.

– Doamnă, dacă vrei să-ți spun drept, nici eu nu le-nțeleg. Dar d-ta ești de vină – îmi ceri să-ți răspunz la niște întrebări din cale-afară de dificile.

Ce diferență este între un amator și un artist? e greu de spus; dar desigur e ușor să-i deosebești din chiar lucrările lor. Ceea ce pot spune eu cu siguranță (și privii încă o dată cu un zâmbet dulce cuibul de zahar) e că rânduricile d-tale pentru un amator sunt minunate, și cunosc destui artiști de la noi cari ar câștiga mult în stima mea dacă ar semna o așa operă.

SALOANELE NOASTRE

Ca toți aceia cari nu se pricep mult la artă, dar cari o iubesc și mai ales simt în pieptul lor bătând o inimă de român, le-am vizitat amândouă saloanele noastre.

Cititorul să nu s-aștepte cumva la o dare de seamă amănunțită asupra acestot exibițiuni de artă, cari, trebuie să mărturisesc, au covârșit puterea mea de judecată. Am văzut amândouă saloanele și sunt încă amețit de impresia adâncă ce mi-au lăsat-o: o așa ciudată oboseală, o așa discordare nespusă n-am mai simțit de când am vizitat galeria din Florenza – tot astfel pe munte simți amețeală deopotrivă și la urcuș spre vârfuri, și la coborâș spre poale; aceeași clătinare, aceeași pierdere stranie te coprinde și aplecându-ți privirile spre valea întunecoasă, ca și ridicându-le spre bolta albastră.

Adâncimea ne afectează ca și înălțimea. Peste putință de spus ce am văzut, și-n orice caz de necrezut chiar dacă aș spune.

Cele două saloane, copii ai aceleiași patrii, în luptă fratricidă, sunt așezate față-n față pe strada Franklin. Ele-și îndreptează unul altuia cu multă bravură sulițele a mai multor perechi de steaguri tricolore: războiul civil este deschis. Sunt deopotrivă de puternice amândouă facțiunile, și astfel nu se poate ști cu siguranță care din două va birui până la urmă. Deși

egal de înzestrate, fiecare se bucură de deosebite calități specifice.

Așa, de exemplu, salonul oficial de la Ateneu are mai multă încăpere și nu plătește chirie, pe câtă vreme al independenților plătește chirie și are o încăpere foarte strâmtă. Asta ne amintește pe departe vorba înțeleptului care-și făcuse o locuință din cale-afară neîncăpătoare; un cunoscut observându-i asta, înțeleptul i-a răspuns: „De ar da zeii să fie plină de prietini!“ În cazul nostru, prietinii ar fi zugrăviți: sunt lucrări de artă celebre cari pot încăpea și într-un buzunar; – pentru a arăta halul în care poate ajunge o artă, nu e nevoie numaidecât de o hală.

Dar, deși așa de strâmt, salonul independenților are în luptă o armă tăioasă și înveninată – ridicolul e și el un venin – este caricatura foarte reușită a prezidentului de peste drum, o temă cu multe variațiuni, care de care mai picante. Se zice că asta afectează destul de adânc pe venerabilul cap al școalei clasice.

Da; însă independenții nu știu ca oficialii să facă onorurile casei lor, precum știe să le facă dincolo tânărul și simpaticul meu amic Juan Alpar (Iancu Paraschivescu), supranumit, cu drept cuvânt, Rafael al peizajului. Nici unul de la independenți nu se pricepe să explice ca Alpar vizitatorilor conținutul și înțelesul tablourilor, explicație așa de indispensabilă în toate artele, mai ales în pictură, și mai cu seamă la nud și la portret, unde privitorul trebuie să fie prealabil cât se poate de mai bine informat și lămurit, atât asupra vârstei persoanei zugrăvite, cât și asupra sexului celui ce a zugrăvit-o.

Ei! un Alpar lipsește la disidenți.

Da; dar, în schimb, la aceștia se poate vedea portretul doamnei C*** și apoi o Jună Orientală, două pânze cari parcă n-ar avea absolută nevoie de explicație. Aci, arta picturii pare că ar fi voit să scuture jugul artei oratorice, și astfel a cercat,

prin spirit de revoltă, a se scuti de concursul amabil al oricărei explicațiuni.

Da; dar la Ateneu mai este și o altă distracție pentru public: sunt niște zugravi proști – străini, probabil – nu dintre „artiștii noștri în viață“, cari lucrează decorațiunile emiciclului adaos de curând la vechea clădire. Călare pe schelele lor spânzurate pe sus, în bluzele lor pestrițate de stropi de toate nuanțele posibile și imposibile, ei lucrează cu multă îndemânare și cu mult gust, și, lucrând migălos, cântă vesele cântece. Mai ales vocea aceluia ce poleia alaltăieri capitelul de stuc al unei coloane de *simili-marmor* de la galeria superioară are un timbru bărbătesc, clar și foarte simpatic. Am plecat ochii în jos și, coprins deodată de un sentiment de dor îndepărtat pentru Florenza, l-am ascultat cu deosebită plăcere. Tot așa am auzit odată pe un zidar cântând, pe când astupa niște crăpături în Galeria Pitti. Acesta de la Ateneu, e drept, mai are în favoarea sa și rezonanța excelentă a emiciclului – cu toate calculele-i pozitive, se-ntâmplă și unui arhitect să greșească.

Da; însă, în schimb, la independenții din față „Fumatul *nu* este oprit“; și, în vremea noastră democratică, asta e mult pentru un salon.

Iată deosebirile fundamentale între cele două saloane inimice. Afară de aceasta, amândouă seamănă, așa că nu știm dacă la anul, continuând animozitatea între cele două școale, nu ne-om pomeni că una, în necazul celeilalte, își așează de-a-ndoasele pânzele – adică de-a-ndoasele nu pânzele, ci așezarea… În sfârșit, m-am încurcat; nu vreau să zic nici așezarea, căci, cu explicațiunile lui Alpar, ar trece poate și asta – de-a-ndoasele nu pânzele, ci saloanele: independenții să-și așeze pânzele în Ateneu, iar clasicii, peste drum; da, decât publicul… – el n-ar trebui să știe nimic de asta.

Treceam odată prin tunelurile dintre Comarnic și Sinaia, și, firește, în vagon, fiecare n-a lipsit să spună cât de mari sunt

prin străinătate tunelurile cari au fost avut onoarea să fie trecute de dânsul. Eu eram la descripția celebrului St.-Gothard, și vream, cu date pozitive ale lui Baedeker, să minunez pe o cocoană cu care stam foarte aproape: „Doamna mea, astea sunt tuneluri? să vezi la St. Gothard: trei sferturi de poștă! o jumătate de ceas umbli pe sub pământ! Închipuiește-ți!“ Doamna îmi aruncă un zâmbet indicibil de inteligență; iar un bătrân patriot, încântat de progresele României, mă întrerupse: „Ia nu mai tot lăudați pe străini; pentru o țară mică cum e a noastră e deja destul de frumos și astea câte le avem!“

Oricum, avem două saloane: pentru o țară mică cum e a noastră e deja destul de frumos!

*

În palatul Ateneului sunt deschise astăzi două expozițiuni de pictură – de o parte, mai mulți tineri artiști, de alta, unul singur, d. Simonidi.

E un mare curaj să se expună cineva când merge *in corpore*, cu atât mai mare, în cazul artistic de față, cu cât *in corpore* poți trece neluat în seamă; dar, desigur, culmea curajului o atingi când te expui singur, și acesta este marele merit al d-lui Simonidi.

Dar curajul în artă ne poate adesea ori duce prea departe – de exemplu, la o revoltă fățișe contra desenului. Iată un Mitridate al cărui cap este de două ori mai mare decât ar trebui să fie. Asta nu face nimic, de vreme ce avem, la treptele pe cari și-a dat sfârșitul strălucitul *rex ponticus*, o sclavă de două ori mai mică decât impuneau exigențele planului întâi.

O mână prea lungă; da, dar e compensată de un picior prea scurt... Armonia – asta este marele secret al artei.

Ș-apoi culorile! trebuie să ținem seamă de culori.

Este un fel de vânăt, un vânăt care spune multe, un vânăt care domină în totul, un vânăt fundamental, un vânăt care este un gând – o idee!

O damă e cuprinsă de amor – se face vânătă la față; un soare apune vânăt ca un vis poetic; sau, ca o inspirație, răsare… iar vânăt. Apoi, soldați vineți, ape vinete, trandafiri vineți, sfinte, pisici, scaune, săbii – toate vinete.

Iată ce ar putea inspira celor de dincolo o invidie vânătă, dacă ei n-ar înota, în mijlocul unei grădini pline de flori și de fructe, într-un verde plin de speranță.

Intrând în salon, ești răpit, ca român, de un farmec nedescriptibil, și, fără voie, apucat de un dor vag al crângurilor și muscelelor patriei, al acelor locuri pitorești, începi să fredonezi oltenește: „verde, verde și iar verde!“

Aci nu mai e vânăt, e verde: apele verzi, damele verzi, casele verzi și fructele verzi – e o teribilă strepezeală de dinți!

În mijlocul acestor verdețuri, stă culcată într-o poză foarte intimă o driadă de marmură – o bucată destul de meșteșugit tăiată a lui St. Marceaux, un sculptor francez, 1893. Driada e foarte bine – chiar prea bine – hrănită; ea are cărnuri foarte prea bogate, și, culcată cu spatele foarte prea sus, își ascunde obrazul cu mâinile în iarbă: face bine; goală cum e, are unde roși chiar dacă-și ascunde fața.

Dar – o execuție onestă. O privire singură e de-ajuns ochiului deprins ca să se repause de atâta verdeață: căldura, ce lipsește-n crângurile verzi, se poate obține de la o marmoră albă.

E un moment de repaus binefăcător în mijlocul vertiginoasei călătorii prin atâtea și atâtea peizajuri de uscat și de mare… și e știut că răul de mare e un simptom alarmant tocmai pe uscat.

Nu consiliez pe nimeni să stea multă vreme într-un salon unde verdele stăpânește cu atâta tiranie; poate ieși peste un ceas cu sufletul coclit.

Și – pentru un suflet – cocleala este de mii de ori mai pernicioasă decât pentru stomac.

Luați, de exemplu, un individ și dați-i să mănânce bucate coclite: simptomele alarmante încep îndată – dar lapte, mult lapte poate să-l reîntoarcă la hotărâri mai bune pentru familia sa. Dar, ia să vedem pe omul al cărui suflet a fost odată saturat ca al meu de cocleală: acela e un om pierdut – nici un antidot nu-l mai poate readuce la stima artei naționale.

Și asta este foarte rău; pentru că e curios lucru cu școalele de pictură. Școlile italiene, de exemplu, și germane, cea olandeză, cea spaniolă n-au nevoie deloc de stimă; tot asemenea și școala franceză. Ei! iată o excepție, onorabilă desigur, – și trebuie să fim mândri de aceasta, – școala română.

Școala română, mai independentă decât toate celelalte, rupe cu tradiția și vine, – verde, galbenă sau vânătă, indiferent de coloare – să ne spună hotărât:

Arta română e mai presus de mijloacele vechi; ea renunță, în secolul nostru de libertate, la mijloacele tiranice; ea nu voiește să se impună – ea are nevoie, mare nevoie de stimă… Stimă – iată ce dorește arta română.

A venit, crez și eu, momentul, în fine, ca românii noștri să arate că pot avea stimă pentru artă precum totdeuna au arătat că au artă pentru stimă.

Să fim români! să nu uităm deci niciodată a cânta, fiind vorba de arta română: *verde, verde și iar verde*… chiar când e vânăt.

*

De două ori am avut imprudența să vizitez saloanele artiștilor în viață, fără să mă pricep, după cum mi-au afirmat dânșii, câtuși de puțin la artă. Dar imprudența mea nu s-a mărginit numai la atâta: am mers mai departe – mi-am spus

părerea, neautorizată, asupra unor opere pe cari nu le știam gusta.

De exemplu, mie mi se părea straniu lucru să văz o capră verde și o orfană albastră. Ei! n-aveam dreptate, mă grăbesc a mărturisi. Sunt capre și mai verzi și martire și mai albastre decât acele pe cari le-am admirat anii trecuți. Afară de asta, precum am aflat acum, în urmă, „despre colori" nu se discută. Colorile sunt o simplă închipuire a ochilor noștri; colorile nu există în natură, există numai și numai în ochii noștri. Atunci, dacă nu există în natură, pentru ce o orfană n-ar fi tot așa de ușor albastră precum poate fi blondă sau brună? pentru ce o capră să nu poată fi și verde dacă poate fi roaibă?

Am fost apoi rătăcit și în altă privință. Mi se părea ciudat cum un gâde, care se află la patru pași depărtare de victimă, o poate apuca cu o mână sigură de ceafă; fiindcă, până atuncea, știam că astfel de *tours de force* numai un copil de țâță, și încă numai în vârstă de trei-patru luni, îndrăznește să-ncerce. În adevăr, un copil întinde mâna-i nevinovată să apuce o jucărie sau orice alt obiect ce-l interesează, situate la o distanță absurdă.

Până aici, ați crede că aveam dreptate. Ei bine, nu. După explicația artiștilor noștri, am văzut că eram în mare greșală: ceea ce nu poate face un copil nevinovat o poate face crudul călău, cu mâna lui așa de lungă, încât ar inspira invidie celui mai strașnic casier.

Astăzi sunt pe calea adevărată; explicațiunile mi-au arătat-o.

Hotărât, salonul din anul acesta dovedește că pictura română a intrat într-o fază nouă, o fază pe care aș putea-o numi *faza decenței*.

Oricine a iubit pictura fără să o înțeleagă – iubirea n-are nevoie de înțeles – știe abuzul pe care această artă, când se numește mai ales profană, l-a făcut de nuditate. Nuditatea a fost odinioară o boală în artă. Se punea cel mai mare preț pe un corp gol. Tot fastul decorativ, cum arhitectură, drapare,

fundal rustic șcl., rămânea pe a doua și a treia treaptă: acela era mare, care zugrăvea un corp omenesc gol, gol de tot! Ce lipsă de decență!

Apoi pictura sacră chiar dânsa aluneca adesea pe calea abuzului. Așa găseai pe Iov, pe Sf. Sebastian și pe Mântuitorul, goi, goi de tot! E drept însă că la dânșii carnea era stoarsă de toată zeama păcatelor. Dar totuși, pictura sacră, deși renunța bucuros mai totdeauna la nudități, abuza de mâni și de picioare goale. Fiecare sfânt sau sfântă, până și îngerii, cari n-au sex, își arătau fără jenă amândouă mânile și amândouă picioarele.

Ei! iată progresul nostru!

Noi, chiar nudități dacă zugrăvim, suntem decenți: mâini și picioare goale nu se văd – știm să le disimulăm, să le acoperim cu discreție. La pictura noastră poți vedea tot, însă numai până la glezne. Mâini sau picioare goale? Nu ne permite decența. Ba ceva mai mult: nici mâini în mănuși; d-abia, din când în când, câte un picior – încălțat.

Afară de asta, e așa de ciudată o mână! și e așa de curios un picior! Cele cinci degete sunt așa de complexe, și au niște mișcări, încât ar îngreuna priceperea liniilor largi ale corpului și ar întuneca expresia figurii.

Vedeți cât de decentă este femeia care stă goală, culcată pe sofa, jucându-se cu un măr luminos, care seamănă cu o franzelă și care-i întunecă cu desăvârșire mâna dreaptă, pe când cea stângă stă ascunsă sub căpătâi! Dar nu e numai decentă, e și cuminte. Deși are, după toată aparența, o sănătate înfloritoare, deși este în prada unei extreme îndoieli sufletești, dacă trebuie sau nu să guste din „mărul oprit“, ea n-a uitat să-și acopere picioarele, ca să nu răcească. Hotărât, iată o persoană care nu o să aibă indigestie daca ar mânca cât de multe mere oprite, dar care n-ar îndrăzni niciodată să încerce cura lui Kneipp, deși ar avea nevoie de o cură: foarte tânără, e manifest amenințată de obezitate.

SOLICITUDINE DE STAT

D. Haret, ministrul instrucțiunii publice, a trimis către mai mulți amatori de literatură și de artă o circulară prin care-i roagă să-și dea părerea lor asupra unei nouă organizațiuni a Teatrelor și a Conservatoarelor de muzică și declamațiune; căci, cu organizația actuală, aceste instituțiuni nu mai pot merge.

Intențiunea d-lui ministru e cât se poate de lăudabilă. Nu știu anume la ce persoane s-a adresat d-sa, dar îmi place să presupun că între toate acele, firește, nu este nici una care să nu priceapă perfect de ce e vorba, sau care să fie interesată personal în afacerile Teatrelor sau ale Conservatoarelor. Desigur, sunt la noi mulți, foarte mulți oameni competenți în materie, cari, cu concursul luminilor lor, pot alcătui o organizație sau chiar mai multe.

Tot așa de sigur e că Teatrele și Conservatoarele noastre nu sufer de lipsă de talente, ci numai și numai de lipsă de organizare, căci, firește, daca ar fi lipsit numai talentele și organizarea ar fi fost, instituțiile acestea ar fi mers perfect, și astfel d. ministru, dacă ar fi observat, lucru puțin probabil, că lipsesc talentele, ar fi făcut către iubitorii de artă o circulară prin care să le ceară părerea nu asupra chestiunii reorganizării, ci asupra chestiunii: cum vom putea avea talente.

Da; după cum spune Sfânta Scriptură: „Amin! amin! grăiesc vouă, nici un fir de păr din capul vostru nu se va clinti fără voia mea“, asemenea și statul nostru ne spune că toate se vor întâmpla în societatea românească numai și numai prin voia lui. El ne va clădi case și sate model; el ne va da bani cu împrumut; el ne va învăța carte; ne va pune să ne închinăm; ne va țesăla vitele; ceva mai mult, el ne va amuza, și tot el ne va da și organizații și talente artistice.

Trebuia deci și Teatrele și Conservatoarele, – cari în toată lumea au ajuns la culmea dezvoltării fără să fi avut nici o relație cu statul, ci s-au născut și au crescut de sine-le, potrivit nevoilor

și aptitudinilor sociale – să se întocmească la noi ca instituțiuni de stat, și, fiindcă statul e liberal, ele au fost întocmite pe baza celei mai largi liberalități. Așa, statul învață gratis pe orice fetică să cânte valsuri, polci și *pas-de-quatre* la piano; învață gratis pe oricine să cânte *Stela confidente* din gură, din vioară, din trâmbiță, din ocarină ori xilofon; învață gratis pe orice domnișoară sau domnișor să reciteze anecdotele lui Speranță și *Pe o stâncă neagră* a lui Bolintineanu – toate acestea fără condiții de sex, de vârstă și de naționalitate, aibă mai mult sau mai deloc talent tinerii sau tinerele cărora le deschizi într-un mod așa de generos porțile școlii. Dar liberalitatea statului merge și mai departe: e o sistemă consacrată ca măcar jumătate din publicul care intră la teatru să intre gratis.

Dacă nici cu atâta solicitudine din partea statului nu s-ar dezvolta cultul și gustul artelor, atuncea ar trebui desigur să desperăm de viitorul lor în România.

Actualul ministru, mai zelos decât predecesorii săi, nu se mulțumește cu organizația actuală a Teatrelor și Conservatoarelor; d-sa vrea să meargă și mai departe și îmi face onoarea a cere în această privință și sfatul meu. I-l voi da cu toată dezinteresarea. Iată-l:

Organizarea actuală a Teatrelor și Conservatoarelor nu este rea, este numai incompletă; trebuie deci completată, și asta e foarte ușor când are cineva atâta bunăvoință ca d. Haret și ca mine.

Propun deci ca nu numai să se mânție actuala organizare a societăților dramatice subvenționate, cari au dat atâtea frumoase roade, dar încă statul să decreteze pentru sine monopolul tuturor spectacolelor fie de orice natură, precum: teatru de proză, de muzică, concerte, exerciții gimnastice, ecuestre etc.

Contrabanda să fie aspru pedepsită.

În fiecare comună urbană se va organiza câte o societate dramatică, muzicală, gimnastică, ecuestră etc., care va primi de la comună și de la stat câte o bună subvențiune.

Administrația societății o va face un comitet de trei persoane, compus din primarul local, în persoană sau prin delegațiune, și, în caz de dizolvare a consiliului comunal, din președintele comisiei interimare; din un profesor cu titlu definitiv de la școala locală de grad superior, tras la sorți dintre colegii săi pe un period de trei ani (cel ce a funcționat o dată nu poate lua parte la tragerea la sorți pentru periodul următor) și din cel mai în vârstă dintre preoții locali (în orașele de reședință județeană, protopopul va trece în acest loc onorific, indiferent de vârstă).

Pe lângă acest comitet, guvernul va numi tot din localitate un comisar al său, ales de preferință dintre oamenii de litere, mai ales dintre autorii dramatici.

Pentru a face o pepinieră de talente, cari să fie totdeauna gata a ocupa locurile vacante de societari în societățile deja constituite și în cele ce se constituiesc acum, se vor înființa, afară de Conservatoarele actuale, încă altele cinci deocamdată, și anume, câte unul: la Craiova, la Ploiești, la Focșani, la Galați și la Botoșani.

Toate cele șapte Conservatoare vor purta titlul: „Conservatorul național de muzică, declamațiune, gimnastică, ecuitațiune etc.“ În consecință, cu înmulțirea titlurilor acestor școli, se vor adăoga, la Conservatoarele deja existente, catedrele cari lipsesc, și pe modelul acesta complet se vor organiza și cele cinci din nou înființate.

Pentru a da un avânt mai mare acestor instituțiuni școlare de stat și pentru a încuraja tinerimea de ambe sexe, indiferent de naționalitate, să-și dezvolte talentele pe calea artistică și să renunțe odată la pornirea funcționarismului, se va acorda fiecărui elev din Conservator câte o bursă.

Deoarece până acum s-a dovedit în dese rânduri că, cu condițiunea de a nu lăsa să intre gratuit în teatre decât numai jumătatea publicului, n-am izbutit să avem totdeauna săli pline, de-acum încolo gratuitatea locurilor va putea merge până la două treimi și, la nevoie, chiar până la trei sferturi. Și, pentru ca să fie controlul mai strict, serviciul casei Teatrelor îl vor face de acuma doi casieri: unul pentru biletele de vânzare și celălalt pentru biletele gratuite.

Toate acestea, se înțelege, în principiu; rămâne ca o comisiune să facă, pe baza aceasta, proiectul de lege amănunțit asupra organizării Teatrelor și Conservatoarelor din Regatul Român.

Dacă se ocupă statul de progresul artelor române, încai să se cunoască!

OFENSĂ GRAVĂ

Un străin a cutezat zilele acestea să insulte România în mod sângeros, lovind-o în tot ce are mai scump, în profesorii ei de muzică, și, prin urmare, în muzica ei. Acest străin, un neamț, dr. Emil Kolberg din Viena, a trimes către „Berliner Signale“ o corespondență despre starea muzicală a României – corespondență în care tăgăduiește cu sfruntare priceperea și gustul publicului român în privința muzicii și denunță Conservatorul nostru din București, acest templu-metropolă al Euterpei, Thaliei și Melpomenei naționale române, ca o instituțiune lipsită cu desăvârșire de seriozitate.

Cititorul va judeca după câteva rânduri, pe cari le voi reproduce din acea corespondență, până unde a putut merge cutezarea acelui neamț. Vorbind de Conservatorul nostru, zice:

„Acest institut muzical de educație ar fi îndestulător pentru modesta dezvoltare a diletantismului celui mai modest. În lumea străină nu s-a prea pomenit de artiști români cari să fi învățat arta în patria lor…

Elevii din clasele superioare au în mijlocie agilitatea și pătrunderea începătorilor noștri de astăzi.“

Vorbind despre producțiile muzicale publice la noi, iată ce zice:

„Prin cafenele numai și pe la așa-numitele serate se aud clavicimbalurile maltratate într-un chip revoltător, și mai totdeauna în ritmuri de dans...

Localul de concert e sala Ateneului, unde, pe lângă unii artiști mari din străinătate, rătăciți prin România, concertează și muzicanți negri, cerșetori muzicali și alți proletari artistici, cari oferă pe bani scumpi plăceri ieftine.“

Străinul apoi susține că artiștii adevărați mari, cari desprețuiesc reclama, nu pot avea sorți de succes față cu publicul român; dar că, în schimb, a obținut un imens succes *Le Bataillon de dames* – optzeci de femei în fuste scurte și despoiate într-un chip nerușinat, cari au dovedit, numaidecât după prima reprezentație, că sunt bune *pour les chambres séparées* cu cuconașii și cu mecenații artei române.

A!... Trebuie să mărturisesc că aici străinul a atins culmea infamiei. Și dacă ar fi măcar câtuși de puțin adevărate câte le spune! Pentru ca cititorul să vadă insanitatea absurdă a infamiei acestui străin, dau aici următorul proces-verbal:

„Subsemnații profesori de muzică de la Conservator și particulari, în urma unui articol injurios apărut în «Berliner Signale» no. 12 din 18 iunie st.n. 1897 la adresa corpului profesoral al Conservatorului Național din București, precum și la adresa culturală a întregii țări, întrunindu-se astăzi, 10/22 iunie 1897, în localul «Societății presei», am luat următoarele rezoluțiuni:

Autorizăm pe d-l C.M. Cordoneanu să întrebe:

1. Dacă redacțiunea sus-numitei reviste își ia răspunderea articolului semnat de dr. Emil Kolberg.

2. Cari sunt persoanele cari dau tonul în muzică și cu cari d-sa a făcut cunoștință cât a stat în București?

3. Să intervie pe lângă Presa română (de urgență) ca să ia apărarea contra insultelor aduse în sus-zisa revistă."

(*Urmează semnăturele*)

Onoare lor! Onoare acelora cari știu să ia o așa bravă atitudine în fața ofensei grave aduse patriei și dreptului lor! Însă, deși foarte turburat de indignarea ce mi-a produs-o mie însumi infamia străinului, aș avea ceva de zis în privința moțiunii d-lor profesori; turburarea mea nu mă va împiedica să fiu metodic. Voi examina dar cele trei puncte ale moțiunii.

Asupra punctului întâi:

Dacă Redacția sus-numitei reviste își ia răspunderea articolului semnat de dr. Emil Kolberg? Zic eu: Redacția sus-numitei reviste ori își va lua, ori nu-și va lua acea răspundere. Din această dilemă nu poate ieși redacția sus-numitei reviste. Prin urmare, trebuie să ne preparăm serios pentru fiecare din cele două singure eventualități posibile, din cari ori una, ori alta este inevitabilă. Căci, în relațiuni internaționale, mai presus de toate, se cere prevedere și prudență. Să presupunem dar că sus-numita revistă nu-și ia răspunderea. Atunci, ce putem face? Să presupunem iarăși că-și ia răspunderea. Trebuie să ne întrebăm asemenea: atunci ce e de făcut?

Eu crez, și mi se pare că am dreptate, că în ambele cazuri nu ne rămâne decât să luăm act de răspunsul sus-numitei reviste și să rupem orice relațiuni cu dânsa, considerând-o că nu mai merită să aibă nici o stimă din partea noastră. Dar mi se va răspunde:

– Ei și? Ce-i pasă unei reviste muzicale din Berlin de stima dv.?

Răspunz:

– Dacă se respectă câtuși de puțin, trebuie numaidecât să-i pese. În toate, în politică, în literatură, și mai ales în arte, stima oamenilor onești face mai mult decât își închipuie un oarecare dr. Emil Kolberg – mai mult decât orice merit.

Trec la punctul al doilea:

Cari sunt persoanele cari dau tonul în muzică și cu cari d-sa (numitul doctor) *a făcut cunoștință cât a stat în București?*

Eu gândesc că întrebarea asta, în partea ei a doua, e cel puțin indiscretă. Cât stă un artist într-un oraș străin, călătorind pentru petrecere, intră în cunoștință cu fel de fel de persoane cari n-au a face deloc cu muzica. Prin urmare, putem să dispensăm pe neamțul de a ne spune toate persoanele cu cari a făcut cunoștință cât a stat în București. De ce nu-l putem dispensa, însă, este de răspunsul care trebuie să ni-l dea la întrebarea: „Cari sunt persoanele cari dau tonul în muzică?“ Dar și aci eu mă tem că infamul calomniator are să scape foarte ușor, mai ales că întrebarea e pusă de niște specialiști; străinul e în stare să ne răspunză zâmbind:

– Cum, dv. nu cunoașteți cine dă tonul în muzică? Dar e foarte simplu: îl dă compozitorul, însemnându-l foarte precis la începutul bucății, imediat după cheie. Când nu pune nici un semn – și asta într-un singur caz din douăzeci și patru – chiar atunci însemnează precis că a vrut să însemneze pe *C dur*, cum zicem noi, germanii, sau pe *do major*, cum ziceți dv., latinii. Atât ar mai trebui să mă întrebați, și cine dă măsura în muzică. Atunci v-aș răspunde: tot compozitorul, și tot la începutul bucății, imediat după însemnarea tonului. Prin urmare, ne-am înțeles… La începutul fiecărei bucăți, compozitorul dă întâi cheia, apoi tonul și pe urmă măsura.

Care va să zică, și cu această întrebare nu-l putem înfunda pe acel străin, care și-a permis etc.

Să trecem dar la punctul al treilea al moțiunii:

D. Cordoneanu să intervie pe lângă presa română de urgență, ca să ia apărarea contra insultelor aduse în sus-zisa revistă.

Acest punct mi se pare de prisos, dacă nu chiar mâhnitor. Dar când, oare, presa noastră a avut nevoie de intervenția cuiva pentru a releva insultele aduse națiunii de către străini? Când,

oare, presa română n-a fost la înălțimea ei, mai ales fiind vorba de artele naționale și îndeosebi de muzică? Nu! Fie siguri profesorii noștri că vom ști să ne facem datoria. Da! vom proceda *con brio*, însă fără precipitare, păstrând tactul și măsura. Vom dezvolta *LEICHT-motivul* nostru în toate tonurile. Vom face un zgomot asurzitor și mereu *crescendo*, până ce vom atrage atențiunea publicului european asupra operei numitului dr. Kolberg, probând că această operă e un complet *fiasco*. Reputația muzicală a României va fi, trebuie să fie, reabilitată. Vom arăta numele marilor artiști europeni, începând cu Tamberlic (care nu e alt decât Toma Birlic, țigan român din Botoșani) și sfârșind cu tânărul prima-violină de la „Kaiserliche-Koenigliches Hofopernhaus" din Viena, d. Rosé (care nu e alt decât un evreu român din Iași), și pe cari i-a produs numai și numai școala noastră națională de muzică. Vom arăta câte orchestre permanente cu solide tradițiuni avem în țară. Vom face statistica tutulor pianurilor de la noi, atât de bine acordate, încât nu mai trebuiesc acordate deloc. Vom arăta cu certificate din partea tutulor magazinelor de „Musicalia" imensa deosebire între consumul producțiilor clasice și al bucăților familiare, ca, de ex., polci (*Kreuz-oder-Schnell*), valsuri, *pas-de-quatre*, romanțe, canțonete, *Gigerl-Marsch, Tararabumdèrè* etc. Vom dovedi ceva mai mult; vom dovedi cu acte oficiale că o primadonă națională poate căpăta la noi, dacă reușește într-un concurs, un contract sigur pe trei, chiar pe patru luni, fiind plătită adeseori până la cinci, șase, chiar până la șapte sute de lei pe lună! Vom dovedi, în fine, că aceeași primadonă, pe aceeași scenă, în fața aceluiași public, va cânta cu același succes pe Ernestina din *Choufleuri*, pe Valentina din *Hughenoții*, pe Eleonora din *Trovatore*, pe Margareta din *Faust* și pe Czipra din *Zigeuner-Baron*…

Cu aceasta crez că-l vom înfunda pe d. dr. Kolberg. Să mai îndrăznească a vorbi neamțul de inferioritatea României în privința muzicii și instituțiilor de educație muzicală!

OBLIGATIVITATEA OPINIILOR

Aseară m-am întors acasă târziu, zdrobit, cu mintea zdruncinată și cu sufletul turburat. Căzusem, victimă a lăcomiei, într-o cursă. Mă întâlnisem după amiazi cu un prieten, care-mi propuse să mă ia la masă. N-aveam poftă de societate și am respins politicos invitațiunea. Dar infamul mă știa că sunt o bestie lacomă de lucruri delicate, mi-a arătat, cu rafinerie infernală, o strălucitoare perspectivă – stridii, icre moi, un mușchi de căprioară împănat, un Cotnar original, mai știu eu ce…

Era peste putință să rezist până la sfârșit, și am cedat numaidecât.

Am plătit scump slăbiciunea mea…

Stridiile au fost minunate, icrele moi delicioase, asemenea și vânatul, brânza, fructele, Cotnarul și cafeaua. Dar…

Dar eram mulți la masă. Îndată ce-am trecut de primul pahar după stridii, s-a încins între meseni o discuțiune „*de omni re scibili et de*…“ Am auzit trei ceasuri atâtea și așa opiniuni despre artă, mai ales despre artă! că, intrând în casă, am dat un picior strașnic cânelui meu, care mă întâmpina după obicei gudurându-se. Îmi pare rău – dar trebuia să lovesc, aveam nevoie să maltratez material pe cineva.

Cânele s-a mâhnit, firește, însă i-a trecut curând și a venit iar să se gudure lângă mine, ca și cum ar fi vrut să-mi spună că nu înțelege pentru ce l-am pedepsit.

Atunci, scrâșnind enervat din dinți, l-am apucat cu amândouă mânile strâns de urechi, i-am atras capul între genunchii mei și, privindu-l drept în ochi, i-am debitat pe nerăsuflate următoarele:

Câne! știi tu, în imbecilitatea ta, ce este libertatea opiniunilor? De atâtea mii de ani îmi ești prieten credincios… toate te-am putut învăța, toate! – te-am învățat să joci domino și șah; dar încă nu te-am putut face să înțelegi aceste mari cuvinte: libertatea opiniunilor! Totuși, n-am desperat: am să mai încerc înc-o dată. Ascultă bine.

Libertatea opiniunilor este principiul cel mare, pe care, după atâtea lupte de veacuri, l-a instaurat omenirea ca fundament al vieții sale sociale. Acestui principiu sfânt datorim în cea mai mare parte bunul trai particular și liniștea publică.

A-mi spune părerea este dreptul cel mai sacru ce-l am eu, individ gânditor, în mijlocul semenilor mei. Omul este regele creațiunii: acest suveran este gelos de coroana lui, care e gândirea, și tot atâta de sceptrul lui, care este expresia. Dar, ca toate principiile sacre, și principiul acesta nu-i scutit de o bubuliță – mică, ce-i drept, însă nu tocmai atât de mică încât să treacă neluată în seamă.

Regele creațiunii, reușind să-și recapete sceptrul, și l-a exercitat cu atât de adâncă convingere de la o vreme, încât a ajuns să crează că dreptul lui îi este chiar o datorie. De unde, mai-nainte, orice rege al creațiunii, afară de rare excepții de bravură, trebuia să-și ascunză bine coroana sub căciulă și să-și înghită sceptrul, astăzi toți regii creațiunii se cred datori a-și purta fățiș coroana în cele mai mărunte împrejurări ale vieții private și publice și a face continuu semne de suveranitate cu sceptrul lor. Căci – orice clipă de abdicare ar fi un act de extremă lașitate, și unui rege nu-i e permis să fie nici o clipă laș.

De la optsprezece ani, el își ia coroana – are o opinie! – și sceptrul – are dreptul să și-o exprime! Respect opiniunilor libere! libertate completă expresiunii oricărei opiniuni! Ba, se întâmplă cazuri frecuente, în cari părinții să moară când moștenitorul n-are încă nici optsprezece ani. Atunci, ce să facă

el? să renunțe la titlul de suveran?… Peste poate! E dator să continue, deși încă atât de fraged, dinastia.

Privește tu, câne, străvechi prieten și totdauna credincios supus al regilor creațiunii, privește imensul lor carnaval, vasta lor mascaradă. Iată-i, fiecare cu coroana și sceptrul său, dacă nu de aur și de pietre scumpe, măcar de lemn și ciobulețe de sticlă colorată, dacă nu nici atât, măcar de carton și peticele de hârtie văpsită. Între ei, nici unul mai mare: toți egal de suverani!

Vezi ce splendid cortej și ce larmă haotică, în care nu se mai distinge nici o figură și nici un glas, în care nu poți ști cine merită să fie salutat de tine cu o respectuoasă mișcare din coadă, sau lătrat ca un caraghios!

În afară de acest imens concurs de suveranități, puțini sunt acei regi ai creațiunii cari să-și amintească un moment că suveranul nu e robul coroanei și că nu e deloc în primejdie a se arăta mai imbecil renunțând cuminte la sceptru decât purtându-l cu ostentație bufonă; că ar fi în orice caz mai puțin ridiculă, și prin urmare mai demnă, o lașă abdicare decât exercitarea tenace a unei deplorabil covârșitoare suveranități.

Să merg și eu la mascarada regilor creațiunii? Nu, câne! mai bine stau acasă.

În pădurea atâtor scepturi suverane, tot n-are să se ridice al meu mai sus. Suveranitatea mea, la care renunț față cu imensa concurență, mi-o confirm îndeajuns privind drept în fundul ochilor tăi galbeni și inteligenți. Simț o deosebită voluptate a domniei mele să te stăpânesc, uitându-mă în ochi-ți, în adâncul cărora văd bine că dacă botul tău ar avea grai, tu poate n-ai juca rolul cel mai trist în mascarada regilor creațiunii.

Nu, câne! eu mă închin principiului sacru al libertății opiniunilor, dar în ruptul capului nu pot admite obligativitatea lor.

Mergi de te culcă sub pat!…

I-am dat încă un picior, și ne-am culcat, fiecare la locul său.

1907. DIN PRIMĂVARĂ PÂNĂ-N TOAMNĂ
(1907)

1907. DIN PRIMĂVARĂ PÂNĂ-N TOAMNĂ. CÂTEVA NOTE

În martie trecut, un scriitor român a dat pentru „Die Zeit" un articol privitor la răscoalele țărănești, pe care acel ziar l-a și publicat, suprimându-i, după conveniențele redacției, încheierea. Niște ochi deprinși înțelegeau asta îndată. Dar articolul a trecut cu totul neluat în seamă de presa noastră, și, probabil, rămânea uitat de tot, dacă d. M. Dragomirescu, jertfind, din strâmtul spațiu al revistei d-sale literare, „Convorbiri", nu-i făcea acum în urmă favoarea să-l reproducă, după originalul românesc, măcar în bună parte.

Astăzi, când oricine are dreptul a se preocupa de marile noastre probleme de stat, i se pare autorului că n-ar fi nepotrivit să-și publice articolul așa cum l-a așternut el pe atunci, cu un adaus, ce se impune acuma, o jumătate de an mai târziu.

Propunându-și a da la lumină încet-încet o serie de note asupra împrejurărilor la cari asistăm, el socotește să aducă un oarecare serviciu public, util, dacă nu în momentele actuale, barem în unele viitoare; de aceea se gândește mai puțin la aprobarea multora dintre contimporani, decât la înlesnirea vreunuia, care va veni poate cândva să judece această vreme a noastră, pe atunci trecută, și – precum se cuvine unui adevărat istoric – s-o povestească cu minte și cu inimă, limpede și frumos, la ai lui și pentru mai departe urmași.

Drept un simplu document, ca orcare altul, și fără altă pretenție – așa apar rândurile de mai la vale.

I.L.C.

I

Europa era deprinsă de atâția ani să știe că tânărul Regat Român e cel mai solid element de civilizație între statele balcanice, iubitor de pace și bună înțelegere, atât în relațiile claselor sale sociale, cât și în relațiile internaționale, – un stat de ordine *par excellence*. Anul trecut, și-a serbat acest tânăr Regat patruzeci de ani de domnie pacinică și glorioasă a înțeleptului său suveran; ca o „încoronare a operei de progres săvârșit în acest timp“, el a făcut o frumoasă expoziție jubilară, care a repurtat atâta succes față de reprezentanții Europei civilizate. A fost un adevărat triumf al muncii și al păcii; Regele a avut de ce să fie mândru și fericit.

Firește dar că recentele răscoale ale maselor țărănești, cari au luat proporțiile unei hotărâte revoluțiuni teroriste, aproape ale unui crunt război civil, trebuia să producă în Europa emoțiune și uimire. Cine însă cunoaște ca noi de aproape organele acestui stat și funcționarea lor, se miră acuma, nu de ceea ce se-ntâmplă, ci – dacă a existat (precum era îndreptățit să nu mai crează) atâta energie în acele mase – cum de n-a izbucnit acest enorm scandal public cu mult mai nainte. În adevăr, poate că nici într-un stat din Europa cel puțin, nu există atâta extravagantă deosebire între realitate și aparență, între ființă și mască.

... Țara românească este o țară aproape absolut agricolă; câteva începuturi de industrie, protejate într-un mod scandalos de către stat și chiar începuturile de exploatare a petroleului, stau, ca producție de avuție națională, într-o proporție infimă, aproape neglijabilă față cu producția agricolă. Pământul țării este stăpânit:

1. de *proprietarii mari*; între aceștia, cel mai mare e statul; apoi Coroana, cu domeniile de apanaj; fundațiile de binefacere, ca Eforia Spitalelor; cele culturale, ca Academia etc.; și marii proprietari particulari;

2. de *proprietarii mijlocii*, și

3. de *proprietarii mici*, masa enormă a țăranilor, împroprietăriți de la 64 și de la 88.

Toți țăranii sunt plugari; ei cultivă micile lor proprietăți și proprietățile mari și mijlocii. Acestor proprietari mici (aproape 5 milioane suflete la o populație totală de vreo 6 milioane), nu le poate ajunge producția proprietăților lor; căci, pe de o parte, nevoile traiului și dările au sporit și sporesc mereu; iar pe de alta, pământurile lor s-au micșorat și se micșorează necontenit, trecând în fragmente la copii prin moștenire după dreptul comun, – alienarea fiind proibită prin lege și fiind permis numai schimbul prin compensare de la țăran la țăran, – și se fragmentează în porțiuni așa de mici până în fine, încât ar mai putea servi doară la o rafinată cultură intensivă – un fel de muncă imposibilă aci din cauza deprinderilor străvechi, lipsei de inteligență specială și de răbdare, ignoranței metoadelor pentru așa cultură savantă, și din cauza lipsei de capital și de credit.

Pe de altă parte, proprietatea mare și cea mijlocie nu au forțe pentru cultura lor extensivă decât brațele țăranilor. Aceștia solicită porțiuni de pământ pentru a munci și produce cât mai mult, după putere. Ei plătesc pentru porțiunile arendate, ori în bani și-n muncă, ca în Moldova, după obiceiul locului; ori în natură, ca în Muntenia. În cazul acesta, țăranul muncește pământul, iar produsul îl împarte cu proprietarul mare, după cum s-a prevăzut în anume învoială, întărită prin autoritatea comunală. Țăranul mai este silit la această învoială și prin faptul că proprietatea mică nu are deloc pășune pentru vitele lui; pășunea o stăpânește exclusiv proprietarul mare. Învoielile agricole, deși sunt obligațiuni de natură civilă, sunt executate, la nevoie, de către autorități, *manu militari*, ca și așa-numita în dreptul penal „muncă silnică“. (Constrângerea corporală s-a desființat în 1881 prin legea modificatoare a barbarei legi

anterioare. De drept nu mai există; dar de fapt se aplică înainte. Acesta e un adevăr ce nimini nu l-ar putea tăgădui, tot așa precum nici un țăran n-ar îndrăzni să se prevaleze de desființarea constrângerii corporale prin lege, știind bine că atunci s-ar expune la pedepse corporale, desființate și mai de mult, prin Constituția din 1866.)

Aceasta este generalitatea... Mai este însă, din nenorocire, și o altă generalitate. Dintre proprietarii mari și chiar dintre cei mijlocii, foarte puțini își cultivă singuri domeniile; cei mai mulți, foarte mulți, și le arendează în bloc la cine dă mai mult. Particularii fac arendările pe cale de contract între particulari; iar statul și fundațiunile, pe cale de licitație publică, potrivit legii contabilității statului; numai domeniile Coroanei sunt administrate de-a dreptul, fără amestec de arendași în bloc. Cu oarecare capital dar și cu potrivit credit, oricine poate concura la acapararea moșiilor mari și mijlocii. În Moldova trebuiește mai mult, deoarece, după obiceiul locului, pământurile se subarendează la țărani pe bani și muncă, și arendașul mare are nevoie de vite, cară, mașini, etc.; în Muntenia, trebuiește mult mai puțin: aici ai luat moșia, plătești o rată de arendă, ai câțiva bani pentru sământă și pentru avansuri ca împrumut țăranilor nevoiași; după aceea, rearendezi aproape tot în porțiuni la țărani. Aceștia lucrează din primăvară până în toamnă, din revărsatul zorilor și până în răsăritul stelelor; iar toamna, potrivit învoielii, țăranul îi cară întâi arendașului partea acestuia la hambar sau la gară, și numai în urmă are voie să-și ridice și el partea ce i se mai cuvine și lui.

Să nu uităm a spune că țăranii nevoiași, peste iarnă, când nu au de lucru și nu pot produce în genere nimica, având nevoie de bani, fac împrumuturi, cu camătă, mai mult sau mai puțin infamă, tot de la arendași, rămânând a se răfui la socoteala din toamna viitoare. Adesea țăranii, după o muncă de peste opt luni, se văd rămași datori pe anul următor. Și iar vine o iarnă

aspră peste tristele și umilele lor vetre, și iar rugăminți cu căciula-n mână pentru un nou împrumut... Și așa mai departe...

Concurența arendașilor a ridicat și ridică necontenit prețul arenzilor, lucru ce convine proprietarilor, și din aceasta, firește, rezultă crescânda îngreunare, pentru mulțimea plugarilor, a condițiilor de subarendare. Așadar, avem următoarea formulă strictă: coarda îndrăznelii la concurență din partea arendașilor mari se-ntinde pe măsura supunerii la învoieli din partea arendașilor mici, a plugarilor.

Ei! aci stă rădăcina răului; aci stă ascunsă cauza actualei stări de lucruri – coarda s-a întins peste măsură. Și răul mai are și alte rădăcini, cum vom arăta îndată...

Să notăm în treacăt că marea majoritate a arendașilor mari este compusă din străini, – în Moldova, evrei; în Muntenia, greci, bulgari, albaneji și puțini români ardeleni supuși unguri, – în genere, afară de rare excepțiuni onorabile, oameni de joasă extracțiune, aspri la câștig, fără sentimente omenoase și lipsiți de orice elementară educațiune. Cruzimea interesului, comună lumii, se mai înăsprește aci prin lipsa de solidaritate națională, prin nesocotirea tradițiilor și opiniei publice, prin îndrăzneala ce o dau pe de o parte coruptibilitatea administrației publice, pe de alta protecția ori a pavilionului străin, ori a cine știe cărei puternice Alianțe universale, și printr-un manifest dispreț brutal față cu țăranul incult, umilit și îndelung răbdător.

Ce a rezultat din această sistemă? Iată:

1. Scăpătarea atâtor proprietari mari, cari și-au sporit cheltuielile pe măsura creșterii arenzilor, înecându-se în risipe de lux din ce în ce mai exagerate pe speranța unei continue progresiuni a veniturilor;

2. Prosperitatea fenomenală a clasei arendașilor mari și, pe lângă asta, avântul prodigios al băncilor și institutelor de credit, din cale afară disproporționat cu o țară agricolă; și

3. Mizeria țăranilor.

Trebuia să fie așa. Din stoarcerea forțelor acestora din urmă a rezultat și luxul nechibzuit al proprietarilor, și înavuțirea nemăsurată a arendașilor, și câștigurile enorme ale băncilor, și bacșișurile administrației publice și, mai încă, ridicarea mereu crescândă a veniturilor statului.

Pe deasupra acestei realități, ia să vedem acum ce politică, ce administrație, ce cultură intelectuală se fac în acest stat.

Partidele politice, în înțelesul european al cuvântului, adică întemeiate pe tradițiune, pe interese vechi sau noi de clasă și prin urmare pe programe de principii și idei, nu există în România. Cele două așa-numite partide istorice, care alternează la putere, nu sunt, în realitate, decât două mari facțiuni, având fiecare, nu partizani, ci clientelă. Capii facțiunilor sunt mai mult sau mai puțin ambițioși politicieni. Firește că nu punem la îndoială nici patriotismul, nici curatele lor intențiuni: „toți, toți, cum zice Antonius, sunt bărbați onorabili!". Iar clientela este plebea incapabilă de muncă și neavând ce munci, negustorași și precupeți de mahalale scăpătați, mici primejdioși agitatori ai satelor și împrejurimilor orașelor, agenți electorali bătăuși; apoi productul ibrid al școalelor de toate gradele, intelectualii semiculți, avocați și avocăței, profesori, dascăli și dăscălași, popi liber-cugetători și răspopiți, învățători analfabeți – toți teoreticieni de berărie; – după aceștia, mari funcționari și impiegați mititei, în imensa lor majoritate amovibili. (Comerțul e cea mai mare parte în mâinile străinilor: în Moldova, evrei; în Muntenia, greci, bulgari, albaneji, români supuși unguri, toți străini fără drepturi politice, nici comunale).

După Constituția și Legea electorală în vigoare, reprezentația națională este aproape 70% produsul acestor elemente;

30% fiind date de proprietarii mari și mijlocii și de câțiva comercianți și puțini industriași români. Imensa clasă a țăranilor nu are, propriu vorbind, nici un reprezentant natural al intereselor ei în Camere; deși această imensă clasă ar avea după lege dreptul să trimită (ca al III colegiu electoral) din toată țara cam 20% din membrii Camerei deputaților. Dar colegiul III votează prin delegațiune, iar delegații sunt recrutați tot din plebea de care vorbim mai sus și impuși, fără putință de împotrivire, maselor sătești.

Astfel dar, Camerele sunt în marea lor majoritate reprezentantele intelectualilor și ale plebei orașelor. Pe lângă agricultură deci, trebuie să-nflorească în România și o vastă industrie, industria politică, și, ca orice industrie bine și inteligent dezvoltată, trebuie să prospereze.

Administrația e compusă din două mari armate. Una stă la putere și se hrănește; alta așteaptă flămânzind în opoziție. Când cei hrăniți au devenit impotenți prin nutrire excesivă, iar cei flămânzi au ajuns la completă famină, încep turburările de stradă... Plebea, clienții, cu studenții universitari și școlarii din licee, conduși uneori de profesori universitari, cer numaidecât răsturnarea guvernului. Facțiunea de la putere, supranutrită, este incapabilă a mai ținea piept torentului popular, adică facțiunii răzbite de foame; iar Regele, gelos de reputația euro - peană de liniște și ordine a statului său, este silit să congedieze, *avec force compliments*, cabinetul, care avea aproape unanimități în Parlament, pentru a însărcina pe capul opoziției cu formarea unui nou cabinet, cu dizolvarea Parlamentului și a tutulor consiliilor județene, urbane și rurale, cu convocarea colegiilor electorale pentru constituirea unui nou Parlament și unor noi consilii, – care toate, după bunurile obiceiuri consacrate, sunt firește aproape unanime partizane ale noului guvern.

Care va să zică, în loc să derive guvernul din majoritatea reprezentanței naționale, derivă unanimitatea acesteia de la

guvern. Și asta se întâmplă, regulat, în cazul cel mai bun, din trei în trei ani; adică cu un an mai puțin decât o legislatură întreagă... A căzut un guvern și a venit altul, îndată, toată administrația țării, și cea de stat, și cea de județ, și cea comunală – de la prefecți și secretari generali de ministere, până la cel din urmă agent de poliție și până la moașa de mahala – se înlocuiește... pentru mai mare expeditivitate chiar pe cale telegrafică. O clientelă pleacă, alta vine; flămânzii trec la masă, sătuii la penitență. Și asta așa mereu și pe rând din trei în trei ani, ba și mai des uneori.

De la o administrație astfel recrutată și constituită pe termene provizorii, se înțelege că numai seriozitate și scrupuluri nu se pot pretinde. Toți oamenii de afaceri începând de la arendașul care plătește milioane arendă și sfârșind cu micul precupeț, care învârtește în mizerele-i daraveri abia câțiva lei, sunt *rançonnés*, în proporție, de către acești baroni feudali mari și mici, cari se numesc agenții administrației statului român. Și oamenilor de afaceri asta trebuie să le convină; în așa stare de lucruri, numai astfel pot exploata fără nici o sfială – poate nedreptăți mare pe mic, poate înșela mic pe mare, – puțini reducând în mizerie pe mulți. Rar, din când în când, ca pentru paradă de lux, se aruncă *un homme à la mer* – cine știe ce nenorocit agent care, lipsit de cel mai elementar tact, a făcut prea brutal o flagrantă delapidare sau s-a lăsat prea stângăcește mituit. Încolo, sistema lucrează fără supărare pe toată linia, afară de netăgăduite rare excepții onorabile. De aceea, cu un zâmbet plin de amărăciune, românul numește țara lui patria bacșișului și hatârului.

Cu așa parlamente se fac legi peste legi – cu așa administrație se aplică.

Justiția?... Judecătorii de pace și membrii tribunalelor de prima instanță, afară de prezidenți, sunt amovibili, ca și agenții și funcționarii ordinari. În justiție, poporul n-are încredere; ea are, astfel, autoritate, dar nu și prestigiu; și între această justiție

fără prestigiu și poporul sceptic, se răsfață formidabila și excesiv numeroasa clasă a avocaților – cea mai prosperă în România după a arendașilor mari. Avocații constituiesc grosul intelectualilor; clasa lor este pepiniera cea mai mare a bărbaților de stat.

Să vedem acuma cum se fac în statul român educația și cultura publică, în ce scop se fac și ce rezultate dau.

Toate școalele, de la cele populare până la universități – școale primare, secundare, profesionale, agricole, comerciale, de popi, de moașe, de muzică, de alte arte, facultăți de toate ramurile culturii înalte – toate dau mai mult sau mai puțin *d'emblée* absolvenților lor drepturi la dignități și funcțiuni publice. Astfel școala română, în loc de a fi un mijloc de educațiune și cultură a poporului și a claselor dirigente, devine un canal de scurgere al poftelor de întâietate între cetățeni, de ieftină parvenire, de scutire de îndatoriri, de sporire de drepturi și privilegii. Și din ce în ce, din gradul cel mai de jos până la cel mai de sus, școalele sunt niște fabrici de funcționari, de salariați publici și de avocați – o pletoră de semidocți, fără caractere, fără omenie, adevărați cavaleri de industrie intelectuală, cărora le trebuiesc numaidecât onoruri cât de multe fără nici un merit și câștig cât de mare fără multă osteneală.

Aceste fabrici alimentează oligarhia publică ce stăpânește exclusiv țara românească. Din aceste fabrici iese și se primenește și crește, în oarba luptă de concurență pentru repurtarea rangurilor, distincțiunilor și profiturilor, oligarhia de aventură. An cu an, apar proaspeți pe arena publică, în poze teatrale, teoreticienii, reformatorii și patrioții, placizii făuritori de sisteme noi, instigatorii exaltați, șoviniști, naționaliști, iredentiști, antisemiți, xenofagi, călărind pe întrecute fiecare pe calul său de bătaie, spre uimirea naivei trândave plebe, servanta oligarhiei. Familiile sărmane din plebea orășenească, lipsite de orice mijloace de producție, trăind din mică precupeție, ori din slujbe sau slujbușoare, ori din cârciumăritul de mahala, ori din

meserii mai puțin ușor de mărturisit – toate aspiră, grație școalelor naționale, să-și vadă copiii cât mai degrabă, după vârsta majoratului, în cel mai rău caz funcționari; în cel mai bun, măcar deputați ministeriabili, dacă nu chiar miniștri... Și, ca la cele mai absurde loterii, și aci, nu toate iluziile sunt amăgite.

Așa se recrutează oligarhia care stăpânește țara românească. Nu este o oligarhie măcar statornică, de tradiție istorică, de bravură, de obligațiuni morale, de nobilitate, ori de merite; este o oligarhie mutabilă, de perpetuă primeneală, accesibilă oricui prin nemereală, prin loterie, prin aventură. Îndrăzneală multă, lipsă de orice scrupuluri, renunțare la demnitate personală, la onoarea familiei, infamie chiar, dacă trebuie, și puțintel noroc – și cariera strălucită e gata. Așa se face concurența; așa se parvine; așa se intră în rangurile nobiliare ale oligarhiei române. Astfel dar, nici un salt social de la o generație la alta, oricât de enorm, nu este exclus. Dintr-un fiu de țârcovnic iese un bărbat de stat care umple lumea cu personalitatea sa marcantă; dintr-un fiu de familie istorică, mari boieri până ieri, iese un excroc, care moare victima vițiului, când a scăpat de pușcărie, grație intervenției rudelor influente; dintr-un copil de cârciumăraș, un avocat ilustru, care, în câtiva ani, din sărac lipit, ajunge milionar; dintr-un fiu al unui ministru remarcabil, un mititel agitator, trepăduș electoral, la solda unui ambițios politic deja ajuns la culme, fost odinioară fecior în casă la răposatul ministru.

Asta, în țara românească, se numește cu tot seriosul, sistemă democratică... Și oligarhia asta, semicultă sau, în cel mai bun caz, fals-cultă, pe cât de incapabilă de producție utilă ori de gândire, pe atât de lacomă la câștiguri și onoruri, își arogă puterea întreagă a statului: cu o crudă și revoltătoare neobrăzare, ea tăgăduiește țăranilor (imensei mase, supusă și cuminte producătoare a avuției naționale), sub pretextul ignoranței și lipsei lor de maturitate politică, orice drept de amestec, fie măcar pur consultativ, la cârmuirea intereselor lor, la dirijarea

destinelor lor. Împărțită în două bande, ce se numesc cu pretenție „istorice“ – liberal și conservator, – bande mai nesocotite decât niște seminții barbare în trecere, fără respect de lege, fără milă de omenie, fără frică de Dumnezeu, – această oligarhie legiferează, administrează, calcă astăzi legile pe cari le-a făcut ieri, preface mâine legile făcute azi, ca poimâine să le calce și pe acelea, fără spirit de continuitate și fără altă sistemă decât numai împăcarea momentană a exclusivelor ei interese, pentru perpetuarea sacrei organizațiuni numite aci democratice.

Se-nțelege de la sine că tot ce spunem și aci privește generalitatea; firește, între politicienii români și în rândurile profesiunilor liberale, se găsesc și mulți oameni de inimă, de caracter și de ispravă; ei văd și deplâng, ca și noi, răul patriei; dar, pierduți în mulțimea celor răi n-au puterea să răstoarne blestemata sistemă, în care sunt ținuți captivi, cu zălogirea intereselor lor vitale...

Iată ce se petrece dasupra; ceea ce se petrece dedesubt am spus, și lumea uimită asistă la prăpăstiosul faliment al oligarhiei de strânsură din România, la catastrofa care era inevitabilă.

Care ar fi leacul la aceste adânci rele?... Cu conștiința pătrunsă de nevoile mult încercatei patrii române, răspundem.

Fatalitatea istorică cere, se vede, jertfe, de îngropat sub temeliile unei sănătoase clădiri de stat. Revoluția oarbă de jos s-a produs; era, cum am văzut, inevitabilă; ea își dă fără cruțare jertfele ei... Facă Dumnezeu să fie jertfirea cât mai puțin dureroasă!... Pentru ridicarea României la situația și dignitatea de stat normal european, ar trebui numaidecât acum o revoluție luminată și conștientă de sus... Și câți aliați devotați n-ar găsi în captivii de cari pomenim mai sus, sătui de a-și călca mereu pe cuget și pe inimă, de a-și jertfi zilnic, pe altarul minciunii și inichității, convingerile lor adânci, dragostea de adevăr și de patrie!... Prinsă între două revoluțiuni egal de întemeiate și de puternice, oligarhia despotică de strânsură, ea

singură vinovată și răspunzătoare de tot dezastrul, ar fi ușor îngenunchiată și funesta ei sistemă pe veci abolită. Ar trebui o francă lovitură de stat pentru realcătuirea acestuia din temelii, pe temeiul îndreptățirii raționale și echitabile a producătorilor, și înfrânării speculatorilor de tot soiul. Altfel nu se mai poate liniște în țară. Cele două facțiuni se pot perinda la putere din an în an, spre a decreta pe-ntrecute fel de fel de paliative; răul va rămânea; va coace, cu cât mai năbușit cu atât mai profund, și va izbucni periodic și din ce în ce mai grozav, până la o statornicire adevărat sănătoasă sau la un desăvârșit dezastru – fiindcă despotismul bizantin al oligarhiei de strânsură nu mai poate fi de suferit.

Dar pentru o lovitură de stat, pentru o sarcină așa de eroică, ar trebui un bărbat întreg, care mâine să-nfrunte de sus funesta sistemă actuală cu aceeași nebiruită energie cu care o înfruntă astăzi de jos masele plugarilor. Și este unul care ar putea-o face... El ar avea tot prestigiul cerut în așa înalte împrejurări – Regele.

Da. El ar putea... dar ar trebui să și vrea...

1907, *martie*

II

Nici un om cuminte nu poate da dreptate deplină țăranilor răsculați. Pretențiile lor, când, foarte rar, pe ici pe colo, și le formulau, erau exorbitante și imposibile de satisfăcut; iar furia de element orb cu care, fără a ști în genere ce vor, s-au pornit să prăpăstuiască orice statornicire de drepturi, și faptele la cari s-au dedat, în pornirea lor vulcanică, sunt în adevăr vrednice de toată osânda. Dar iarăși, oricare om cuminte peste putință să nu gândească... Bine, așa de surda nu se ridică un popor tam-nisam, fără să aibă câtuși de puțin vreun cuvânt, măcar că, luat de scurt fiecare din grămadă, n-ar putea spune lămurit pentru ce a pornit așa val-vârtej la pierzanie... De unde să vie

concertarea, solidaritatea?... de unde acea comunitate vastă a unui fond parcă logic pentru săvârșirea unei astfel de nebunești acțiuni în masă?... Când s-aprinde și arde un lucru, s-aprinde și arde nu numai fiindcă cine-știe-cum, ci și fiindcă, de felul lui, era un lucru ce se putea aprinde. Câți tăciuni nu poți arunca pe un morman de nisip?... iar la o magazie plină cu iarbă de pușcă, o scânteie de nimic, d-abia să-ți pară c-ai zărit-o în beznă, prea destul...

Trebuia stins focul? – Mai încape vorbă?... Numai nebunii se joacă cu asta... Și ni se pare curată copilărie a mai sta cineva acuma să socotească cu de-amănuntul câte greșeli și câtă brutalitate gratuită s-a comis, ori prin exces de zel, ori prin nedibăcie, ori prin simplă cruzime, la năbușirea primejdiei... Când e foc, e foc; s-a isprăvit! trebuie biruit cât se poate mai degrab cu mijloacele de cari dispunem, bune rele... Trebuia stins!... Să facem acuma o cercetare sumară asupra sinistrului, pentru a stabili, pe cât posibil, responsabilitățile. Să vedem...

Cum au izbucnit primele flăcări, guvernul conservator (sub barba căruia pe-ndelete, încă din vara anului trecut 1906, pe vremea Expoziției jubilare, se organizase mișcarea maselor țărănești), s-a declarat cu toată candoarea incapabil să țină piept elementului dezlănțuit. Regele, firește, adânc îngrijat și bănuind, cu drept cuvânt, El care-și cunoaște bine oamenii, că liberalii nu erau atât de ignoranți în privința evenimentelor, a făcut apel la patriotismul șefului lor. Acesta a primit zdrobitoarea sarcină a puterii numai cu condiția ca facțiunea conservatoare și majoritățile ei să-i promită concursul fără nici o rezervă; iar conservatorii, rușinați și îngroziți de moștenirea ce lăsau, s-au plecat învoielii.

Au urmat, în Camere, duioase scene teatrale... În publicitatea românească, foarte înclinată, la ocaziuni mari, către nota sentimentală, astfel de exibițiuni se numesc „scene înălțătoare". Toată lumea a plâns, miniștri de azi, miniștri de ieri, deputați, senatori, publiciști, reporteri și tribune publice; și-n fața lumii

acesteia atât de emoționate, doi mari între mari fruntași, un conservator și un liberal, s-au strâns în brațe cu efuziune și s-au sărutat solemn, spălând cu lacrimi fierbinți tot trecutul – care, ce-i drept, cam avea nevoie de spălat: în căldura luptelor de până ieri a celor două facțiuni, primul nu numea pe al doilea decât *„trădător de neam"*, iar acesta pe acela *„fiul lui Belzebut"*. Răscoalele făceau deci o minune: trădătorul de neam de până ieri se preschimba în salvator al patriei; iar fiului lui Belzebut îi crescuseră peste noapte aripi de heruvim. În fața primejdiei, pentru amândouă egal de amenințătoare, facțiunile de guvernământ dușmane își dau mâna spre restabilirea ordinei. Care va să zică, un guvern incapabil, deși dispune de majorități formidabile, cade; vine altul la putere declarându-se și el dintru început incapabil dacă incapabilul căzut nu-i dă, fără nici o rezervă, concursul – tocmai după principiul gramatical că două negațiuni fac o afirmațiune: două incapacități mărturisite dau o capacitate netăgăduită.

Între masa poporului și clasele stăpânitoare este (cine ar putea tăgădui?) o prăpastie de interese și de sentimente pe care aceste clase n-au știut-o umplea încetul cu încetul, ba chiar și-au dat toată osteneala s-o sape cât mai adânc. Solidarizarea celor două facțiuni, adverse la cuțite până ieri – cu uitarea oricării vechi dușmănii, cu călcarea peste toate scrupulurile personale, cu excentrica paradă teatrală – trebuia firește să fie considerată de poporul întreg ca o ultimă opinteală a politicienilor pentru păstrarea privilegiilor oligarhiei... Așadar, nu ne aflam în fața unor dezordini pe cari un guvern fusese incapabil să le astâmpere, iar altul, cu mai multă autoritate și cu mai mult spirit politic, se bizuia să le năbușe; ne aflam în fața războiului civil al maselor producătoare, – sătule de prea îndelungată nesocotire a lor în cârmuirea intereselor publice, – contra oligarhiei uzurpătoare, – prea numeroasă și prea scumpă pentru a mai putea fi întreținută, prea cinică pentru a mai putea fi suferită.

Cum vine noul guvern aruncă în țară un manifest prin care imploră de la lume liniștire și promite solemn satisfacerea cât mai neîntârziată a revendicărilor celor răzvrătiți – revendicări pe cari, cum spuserăm, nici cei răzvrătiți nu le știau formula. În vreme ce-n unele părți trage tunul asupra maselor compacte, în altele, unde răscoalele s-au potolit și mai ales acolo unde n-au început încă, se citește lumii solemn manifestul guvernului (liberalii zic „*al Regelui*" și lumea crede); iar noii prefecți convoacă la prefecturi pe reprezentanții chip și seamă ai răzvrătiților, pe proprietarii și arendașii devastați sau amenințați de devastare, pentru a dezbate împreună asupra amendării învoielilor agricole. Prefecții, fără nici o atribuție legală în materie, arbitri improvizați în mod arbitrar, obligă pe proprietari și arendași să admită numaidecât făr-a crâcni, un oarecare regim de *minimum* de salariu și de *maximum* de dijmă; dacă nu, prefecții declară, față cu țăranii veniți de la răscoale, că autoritățile cu greu ar mai putea răspunde de restabilirea ordinii... Care va să zică, pe de o parte bombardare; pe de alta, congrese diplomatice... Biruiți în război pe câmpiile largi, țăranii, în congresele din strâmtele încăperi ale prefecturilor, dictează condițiile păcii.. Biruitor în război, guvernul capitulează în pace... S-ar zice că e absurd. Nu; din contra, e logic și consecuent cu principiul de stat... „Se răstoarnă sacra sistemă!... Orice! numai să salvăm pentru moment oligarhia de primejdia iminentă!"

A fost o neînchipuită aiureală generală. În Camere, cât și prin organele oficioase, guvernul declară sus și tare că „răscoalele sunt fapta unei mâini străine de *undeva*". Imediat, de „*undeva*", pică o fulgerătoare protestare. Atunci, același guvern „dezminte, iar sus și tare, prin legațiunile regale, orice știre de așa fel ca o *curată născocire*". La un moment, oligarhia dă semne de curată demență: își închipuie ca sorginți ale dezastrului, fel de fel de conjurațiuni anarhiste, din Barcelona sau Paterson, din Honolulu – mai știm de unde? Nu mai vede

nicăieri decât instigatori, nu mai visează, nu mai caută, nu mai gândește decât să găsească pe instigatori – fenomen și ridicul și deplorabil, ca totdeauna așa-numitul *delirium persecutionis*. Nu le vine politicianilor noștri să crează că dezastrul este urmarea fatală a sistemei lor politice, și-i caută explicația la chilometri departe, când, dacă ar fi în stare să se uite bine, ar putea-o găsi sub vârful nasului. Trebuie numaidecât să fi fost o vrajă care să fi dezlănțuit așa din chiar senin un uragan, să fi fost neapărat instigatori, ca să se fi răsturnat o lume întreagă, liniștită pân-adineaori, într-o clipă cu josu-n sus!... Ca baba chioară punând tingirea pe pirostria șchioapă: când se răstoarnă tingirea-n foc, se crucește baba, și scuipă și caută-n spuză urmele necuratului – care i-a răsturnat hiertura.

Dar orice am spune noi despre păcatele oligarhiei noastre și despre răspunderea ce cade asupră-i pentru câte s-au întâmplat și se mai pot întâmpla, nu ar avea nici o autoritate dacă un glas mai presus de orice bănuială nu le-ar da o înaltă consacrare... În toiul răscoalelor, când toată lumea e cuprinsă de teroare panică, o delegație vine să depună la picioarele Tronului doleanțele proprietarilor și arendașilor amenințați cu ruina averii și pierderea vieții. Regele, într-un moment de profundă mâhnire, nu se mai poate stăpâni; îl biruie nevoia de a izbucni o dată din fundul sufletului, de a spune-n fine adevărul fără încunjur; situația este prea înaltă ca El să nu rostească în gura mare ceea ce, cu atâta îndărătnică îngăduință, a tăcut îndelung tutulor:

„*Cauza dezastrului în care a căzut țara este numai – da, numai nenorocita politică, ce o fac partidele și bărbații noștri de stat de patruzeci de ani încoace!*“ [1]

[1] Vezi ziarele europene de pe atunci, cum, d. ex. „Frankfurter Zeitung“, „Berliner Tageblatt“, șcl.– Istoricul chemat odinioară să povestească viitorimii necazurile vremilor noastre, nu poate desigur găsi pentru opera lui un mai nemerit *motto* (*n. a.*).

Dar „sinistrul“ s-a potolit de mult... A trecut parcă un veac de astă primăvară!... Toate sunt cu totul uitate.

Cum i-a venit sufletul la loc, oligarhia și-a luat iar bunele clasice năravuri! a început iar jocu-i normal de cacialmale între facțiuni, grupuri și grupușoare și în sânul acestora, ca în frumoasele senine zile de pace... Șoapte și intrigi de culise; sfori și sforicele, cât mai subțiri dacă trebuiesc, cât mai groase dacă merg; emulație de subtile ergoterii bizantine pe față; concurs de pișicherlâcuri pe la spate; adevărul curat, strecurat la ureche cu acele clipeli din ochi și cu acel tremur de buză, caracteristice minciunii; minciuna rostită tare în vileag cu glaciala neșovăire, pecetea sfântului adevăr...

Și câte griji pentru atâtea grave probleme publice!... De exemplu...

Un așa numit *gheșeft* (ce barbarism! ce grozăvie nemaipomenită la noi!) cu niscai furnituri publice;

după asta... o recidivă de indelicatețǎ sau de abatere de la seninătatea ori gravitatea impuse unui înalt magistrat, care a îndrăznit, unde și când nu se cuvenea, să spună și el ce avea pe suflet;

pe urmă... trebuie sau nu să se permită plutonierilor bacalaureați a purta sabie ca ofițerii titulari?

apoi… rezultatul unei alegeri comunale dintr-un orășel de provincie, adăpostit în cine știe ce văgăună de munți, cu patru-cinci mii de locuitori și cu de vreo trei ori pe atâția decalitri de țuică pentru consumația anuală!

dar în fine, instituirea doctoratului în drept! această ridicare absolut imperioasă în momentele de față? această înălțare cu un etaj mai sus a prosperelor noastre fabrici naționale de bărbați de stat?...

nu sunt astea atâtea ș-atâtea chestiuni destul de arzătoare ca să dea insomnii sacrei noastre oligarhii?

În cluburi somptuoase, unde se aruncă pe o carte arenda unui vast domeniu; în cabinete particulare, unde un mic *souper fin* se plătește cu prețul câtorva chile de mălai; în berării populare, unde meschini impiegați azvârl într-o seară la chef leafa-le pe o săptămână; în cârciumi de mahala, unde se strâng h-itașii electorali să se cinstească cu turburel nou prefăcut din vechi; – pe căile publice – la colțul bulevardului, sub splen-doarea lampelor electrice, sau la răspântia depărtată, sub licări-rea unui felinar afumat; în tramvai, pe jos, în muscal cu cauciuc; în *vagon-lits*, în clasa a doua ori a treia; – de la spuma oligarhiei până la drojdia clientelei – toți roiesc și forfotesc... Șoptesc, discută și perorează și izbucnesc și pun lumea la cale, – gândind la... persoane; vorbind de... persoane; aplaudând sau con-damnând... persoane; expulzând sau decorând... persoane; exaltând sau calomniind... persoane!... Persoane și iar persoane! Firește, sistema trebuie să fie consecuentă. Aci, lumea e a persoanelor, nu persoanele sunt ale lumii… Aci sunt slujbe pentru slujbași, nu slujbași pentru slujbe; biserici pentru popi și paraclisieri, nu paraclisieri și popi pentru biserici; gâște pentru hahami, nu hahami pentru gâște; catedre pentru profesori, nu profesori pentru catedre... Aci e, în fine, o patrie pentru patrioți, nu patrioți pentru o patrie…

Firește iarăși cu rezerva multor excepțiuni onorabile, ne-tăgăduit oameni de ispravă, nomoliți în nenorocita sistemă politică și socială...

Acestea toate se petrec dasupra pe o pojghiță foarte subțire, subțire de tot, gata să crape sub prea grea apăsare... În același timp, dedesubt, în adânc, clocotesc aproape cinci milioane de creaturi umane, sufletele ofensate de prea îndelungată obijduire. Mințile cari au început și ele să se lumineze, le ard de gândul răsturnării uzurpatorilor, de dorul cuceririi unei părți măcar din stăpânirea intereselor și destinelor proprii... Acolo, pe când dasupra se-nvârtește tot cu mai mult

avânt veselul cancan fără soluțiune; acolo, în adânc, gem uriașe nevoi materiale și morale ale unui popor întreg – singura temelie, singura realitate, singura rațiune de a fi a statului național român... Acolo în adânc, o lume care știe mai bine ce înseamnă a muri ca vitele, decât ce va să zică a trăi ca oamenii, scrâșnește: „Noi vrem acum nu doar pământ!... vrem și pământ și omenie!...“ Acolo, sub lumina candelei, stă atârnat între sfintele icoane manifestul regal așteptând...

Să aștepte!

1907, *septemvrie*

III

Încă puține cuvinte deocamdată...

Zilele acestea se deschide Parlamentul (am arătat mai sus de unde derivă așa-numita reprezentațiune națională), ales în urma strașnicei represiuni a răscoalelor, să avizeze asupra răului de care s-a dovedit îndestul cât sufere țara.

După cele ce vedem până în ultimele momente, toți bărbații noștri de stat, de la nulități până la somități, precum și toată presa noastră urmează a crede că la noi n-ar fi vorba decât de o chestiune economică – adică țara n-ar avea alte nevoi decât economice; nu i-ar mai lipsi statului nostru, ca să-i meargă perfect de bine, decât niște reforme economice... În adevăr, lucru de mirare! Cum nu văd oamenii că mai mare amăgire nu se poate?... Cine ar putea tăgădui importanța chestiunilor economice? Dar de asta mai e vorba acum?

Oricâte reforme s-ar face în această direcție, unele mai ingenioase sau mai simpliste, mai mult sau mai puțin originale, decât altele – toate vor fi doar niște paliative. Răul de care sufere țara va rămânea, cum am mai spus, și va coace cu cât mai acoperit cu atât mai adânc. Țara are nevoie de o fundamentală reformă politică. Ba, ceva mai mult: cu cât pentru moment

starea intereselor materiale i se va îmbunătăți, cu cât echilibrul acestora se va repara provizoriu, cu atât nevoile mentale și morale vor deveni mai imperioase și deci mai violent strigătoare; – fiindcă tot răul vine numai și numai de la falsa alcătuire politică, ce nu mai poate ținea astăzi în picioare – de la deplorabila noastră sistemă oligarhică, fără restrângere de număr, fără limite de ranguri, fără rațiune istorică, fără tradiție și fără posibilitatea de a și le crea măcar cu timpul; având pentru viața publică, pentru interesele generale ale statului, toate păcatele oligarhiilor senile și putrede și neavând vreunul dintre meritele oligarhiilor voinice și sănătoase.

I-or fi trebuind, firește, țării multe reforme economice; dar pe acestea nu oligarhia noastră, cum o cunoaștem, ar avea interesul, și mai puțin capacitatea și autoritatea, să le facă dintr-o dată[1]; numai țara însăși și le-ar putea face încet-încet potrivit trebuințelor și intereselor ei. Pentru aceasta, ea are acuma nevoie de o singură reformă – și precum zice un înțelept istoric, „când a ajuns neapărată o reformă, și i-a sosit ceasul îndeplinirii, nimic n-o mai împiedică; ba, totul o ajută“ – o singură reformă:

Abolirea alcătuirii politice de uzurpare, desființarea celei mai odioase sisteme boierești, fără boieri și boiernași numărați,

[1] Cine nu știe obiceiul clasic al oligarhiei noastre?... Când echilibrul vreunor interese economice trosnește de prea peste măsură încordare, – întâi se adună în fuga mare teancuri de statistice și catagrafii mai mult sau mai puțin fantaziste; după asta, se numește o onorabilă comisiune, mai mult sau mai puțin competentă, și firește mai puțin sau mai mult numeroasă și retribuită, însărcinată să studieze numaidecât chestiunea, cu mai multă sau mai puțină asiduitate; pe urmă onor. comisiune moțăie, pe vrafurile de dosare improvizate, mai multe sau mai puține ceasuri, în mai puține sau mai multe luni, și, apoi, în fine, soluția, potrivit elocuenței cifrelor, este mai mult sau mai puțin gata: „Bine ar fi să nu mai fie rău!... Guvernul deci e rugat să avizeze“ – De prisos să spunem că-n vremea asta interesații au restabilit, cum au putut mai bine, echilibrul intereselor.

ci cu nenumărați ciocoi și cioclovine, – și intrarea întregii țări în stăpânirea dreptului ei întreg de a hotărî asupra avutului și onoarii ei, asupra soartei și destinelor ei, după voința lui Dumnezeu, numai prin voința ei.

Atât mai rău, pentru cine, orb sau orbit, amăgit de alții ori de sine, nu înțelege această supremă necesitate a existenței statului român!

Așadar, mai întâi: destul cu casta de strânsură din vârfuri până-n gunoaie! destul cu mamelucăria inică! destul cu absurdul anacronism, ibrida Constituție arhontologică, pe care ar trebui s-o punem cu minte și cu liniște la arhivă, făr-a mai aștepta momentul când s-o vedem arsă cu un alai și cu o pompă mult mai puțin vesele decât cele cu cari a fost ars odinioară Regulamentul Organic!

Și pe urmă?... Pe urmă țara întreagă, chemată să-și exercite dreptul ei sfânt, *farà da se...* Vază-și, după înțelegerea și judecata ei, sub paza Celui de sus, de nevoi! Și dacă nu va ști deocamdată destul de bine, atunci... să învețe! să-nvețe, cu necazuri și jertfe, cum a-nvățat toată lumea civilizată. Are pentru asta vreme destulă: Dumnezeu, fie lăudat numele lui! n-a pus hotar viitorului...

Numai asta i-e leacul... Încolo, degeaba orice și oricâte paregorice!... Iar bărbatul de stat care, azi sau mâine, își va lua cu pieptu-nainte eroica sarcină să aducă leacul, va însemna în istoria Patriei un nume în adevăr măreț și nepieritor între nenumăratele mititele, menite să fie uitate cu atât mai degrabă cu cât o zi or fi fost mai importante și or fi făcut mai multă larmă împrejurul nimicniciei lor!

1907, *octomvrie*

ÎN PERIODICE

VOIȚI CRONICĂ LITERARĂ?…

Ați cunoscut, mă rog, pe celebrul *Christorian*, acel geniu rătăcitor, flagelator în versuri al vițiurilor, ce, din nenorocirea umanității, au bântuit și vor bântui etern societățile?

L-ați cunoscut?… Da?… Așa este că era nostim cu verva lui detractoare?

Ce geniu! Ce monstru de geniu!

Uite, vă asigur că peste câteva sute de ani, când cine știe ce va mai fi prin aceste locuri, unde astăzi se rădică mândra noastră cetate, micul Paris al Orientului, când se va omeni de Pasagiul Român și de admirabila lui arhitectură, cum se pomenește azi de Grădinile Suspinse ale Semiramidei, poate că amintirea se va datori în mare parte celebrității lui Christorian și atâtor alții de specia sa.

Da, doamnelor și domnilor; Bucureștii – dacă nu mă-nșel – este fericita lui patrie.

– Cum se poate, – vor striga depărtatele generațiuni cârcotașe și neîncrezătoare – Bucureștii era patria acestui Homer al satyrei?

– Da, amabili descendinți – va răspunde Chronica, – așa era măreața cetate binecuvântată de Omniputintele: fecunda mamă a geniurilor, și drept probă vă voi da și un alt esemplu:

Era pe atunci, în Francia, un poet, nici prea-prea, nici foarte-foarte, anume *Lamartine,* care voia cu orice preț să treacă de geniu. El moare după ce dotează literatura țărei lui cu nenumărate volumini. Patria îl glorifică. Universul îl admiră.

Pentru nenorocirea lui însă, iată că cetatea Bucureștii, geloasă de gloria francesului, scoate la lumină pe *Aamsky*, un geniu cu picioarele strâmbe, vorbind pe nas într-un dialect cât se poate mai curat românesc, și d-o dulceață de caracter estremă.

Aamsky – care mai târziu muri în floarea tinereții, prăpădit de fatigele infernali ce-i impuseseră redacțiunea ziarului „Dâmbul“ (nume împrumutat de la un fluviu ce curgea la marginea cetății Ploiești, numai când ploua 6 săptămâni d-a rândul), sacrificându-și precioasa lui viață pentru mărirea politică a patriei – *Aamsky*, zic, publică o cărticică de poesii sub titlul de *Primele gângâneli ale puiului mamei*… Acum, așa este că astăzi, peste atâtea mii de ani de atunci, nici nu v-ar fi plesnit prin cap că a esistat vrodată un anume Lamartine, care, drept vorbind, nu plătea mai nimic; în timp ce numele de *Aamsky* răsună și va răsuna cât lumea de la Soare-Răsare până la Soare-Apune.

. . . .

Nu uitați, bunii mei cititori, că cele de mai sus nu sunt decât numai și numai o convorbire ce va avea loc în anul grației 12.714.

. . . .

Să revenim la Christorian. Deși am început cu dânsul, voiam să termin prin altcineva.

Saltă de bucurie, fericită cetate Pitești!! și nu fi geloasă deloc pe celebritatea Bucureștilor căci, dacă Cetatea-Capitală se glorifică de versurile lui Christorian, tu te vei înălța cu proza unui alt geniu pot zice d-aceeași forță, însă de un alt genere.

Geniul din Pitești este sumbru, nervos, concis, sentențios, mușcător, răutăcios. El nu scrie în cărți sau în foi periodice; el scrie în foi volante. Voiți un specimen din scrierile lui nemuritoare, domnilor? Da?… Ei bine, vi-l dau, cu condițiunea ca doamnele să nu se supere. Îmi promiteți, doamnelor, că, orice s-ar zice despre domniele-voastre, veți fi

așa de bune și nu vă veți supăra? Primiți? Atunci primesc și eu, însă pentru respectul ce se datorează geniului, reproduc scrierea cu inovațiunile de ortografie și punctuare ce autorul voiește a introduce în literatură; căutați de vă obicinuiți cu dânsele, căci poate, pe venitor, vă voi face plăcerea a vă mai da și alte producțiuni d-ale geniului din Pitești. Iată d-astă dată acea despre care am vorbit:

COCURI ȘI RĂSCOCURI

Această pernicioasă și ridiculă coaffură, diformă cele mai simpatice și gracioase mine feminene june, representândule cu câte 2 capete la un loc ca emblema cesaro-regală.

Pernicioasă zic că, multe capete ce le au purtat au dobândit inflamațiune din părul ce s-au zis a fi de la repausate, în fine au lepădat bărbații ișlicele și sub oarecare altă formă și materie, le au luat sexul faible din slăbiciunea consorților – încât pentru esageratele și degutantele sacuri atârnate de robe zise jupe, și pentru nu mai puțin esagerata și nesuferita șhosură polonă, am să vorbesc mai la urmă.

Pitești (15 aprilie) 1874"

Thoma Conțescu

Comentariele sunt de prisos.

CRONICĂ LITERARĂ
[Desigur, știți ce va să zică…]

Desigur, știți ce va să zică un *autor de predilecțiune*; asemenea nu mai încape îndoială că fiecare dintre d-voastre are unul.

D-ta, iubite cititor, ai pe Aristotele; vecinul d-tale are pe Voltaire; amicul d-tale, pe Racine; fratele vecinului, pe Lesage; nepotul său, pe Alfred de Musset; vărul lui, pe Dante… D-ta,

amabile cititore, ai pe Lamartine; verișoara d-tale are pe Petrarca, și fiie-sa, pe d-na de Staël… și așa mai încolo.

Fiecine, deci, își are autor de predilecțiune pe câte unul din cei trecuți la lista ființelor esceptionali cari au făcut onoarea generului uman și al căror nume este, mai mult sau mai puțin, cunoscut de lume sau de o parte din lume.

Ei bine, eu – permiteți-mi o clipă să vă vorbesc de mine – fac prinsoare că nimeni nu ar fi-n stare să ghicească pe autorul meu de predilecțiune.

Trăiește; este în floarea tinereții, tocmai când se coace talentul.

Fiți buni, mă rog, și m-ascultați; despre dânsul am astăzi să vă vorbesc. Voiți să-i faceți cunoștința?… Îmi faceți o nespusă plăcere dacă-mi dați voie a vă servi în aceasta de intermediar.

Iată:

Ca fizic, închipuiți-vă un băiat cât se poate de bine, afară de o cam prea dezvoltată porțiune de cărnuri, ce[e]a ce, cum zic unii, denotă, în rațiune dreaptă, lipsa substanței neponderabile care, dupe metafisiciani, constituie, împreună cu materia, ființa umană completă.

Ca morale, este un june plin de talent și viitor, o stea care promite, un soare pentru cerul întunecat al literaturei contimpurane, un fel de cap de școală, o producțiune fenomenale a timpului nostru, atlet în stil și revoluționar în Republica literelor. Este adevărat că n-a studiat decât vro patru clase primare, dar tocmai aceasta este marele cuvânt pentru care dânsul e revoluționar în astă Republică nenorocită.

Da, doamnelor și domnilor, el a fost unul dintre acei ce au împlântat cu triumf în librăriile noastre stindardul nelimitatei libertăți literare. Pot încă susține că dacă nu ar fi esistat el și alte capete de specia lui, am fi avut, poate, nefericirea d-a vedea domnind și astăzi, în toate producțiunile noastre literarii,

absurda tiranie a Gramaticei și stupida supunere la datele și spusele Istoriei.

Autorul meu de predilecțiune-și publică operele numai o dată pe an, în volume cari, *pe lângă toate cele necesarii unui Calendar, mai conțin și o mulțime de poezii populare și anecdote foarte amuzante...* Copiez testual frasa subliniată dupe frontespiciul ilustrat al uneia din anualile lui producțiuni.

Ce stil are băiatul ăsta! ce vervă! ce invențiune! ce concepere! ce originalitate! ce noi resorturi literare!...

Și să nu turbezi de mânie când cugeți că sunt guri rele, invidioși și ignoranți cari spun că romanurile lui istorice și sociali sunt niște nefericite traducțiuni, schiloade plagiaturi?! Au inventat fabule nedemne ca să-l discrediteze; au spus că este ieșit din sărite, că-i lipsește ceva, că pare a fi capiu; și toate astea, pentru ce? pentru că umblă cu gâtul cam strâmb și privește cu ochii jumătate închiși, clipindu-i cam prea des.

Ce calomnii! Auziți cum cutează profanii să vorbească de autorul meu de predilecțiune?!

Nu aibi teamă, favoritul meu autor, grație darului cu care te-a hărăzit sântul hram al bisericei Icoana, unde se zice că ai priimit botezul, tu te-ai rădicat mai presus de orice critică sau calomnie.

Va veni, te asicur eu, timpul frumos când, pe cea mai mândră dintre piețele cetății noastre, se va rădica bustul tău... Uite! pentru admirațiunea ce-ți port, lasă-mă să fac eu, în treacăt, proiectul viitoarei tale statue:

Bustul tău – în grăsimea naturale cred că e destul – așezat pe un pedestal superb de marmoră antică galbenă; de jur împreju[ru]l pedestalului, spre amintirea servicielor enorme ce ai adus pentru progresul Almanchului în România, să se vadă, săpate în litere de aur, cele douăsprezece semne ale Zodiacului împărțite pe anotimpuri, împreună cu sărbătorile și târgurile principali de peste an, precum și cu tasele telegrafo-postali. În

față, un calendar perpetuu de carton *à la* maior Papasoglu, edițiune de lus, care, prin un ingenios resort mecanic, să arate cu 140 ani înainte, fasele lunare, eclipsele și schimbarea timpului…

Da, grațioșii mei cititori; nimic mai meritat și mai nemerit, și mă felicit că am conceput proiectul de mai sus; eram dator s-o fac, pentru că numai eu știu câte momente de fericire m-a făcut să gust autorul meu de predilecțiune când am cetit picantele lui *nuvele* și *nuvelete*…

De ace[e]a am ținut să-i aduc sincera-mi omagine în aceste modeste rânduri de cronică literară, cărora grațioasa ospitalitate a „Ghimpelui“ le permite a vă ocupa câteva momente.

– Toate bune, veți zice; însă ai uitat să ne spui numele autorului d-tale de predilecțiune.

– Mii de scuze, doamnelor și domnilor; vă mărturisesc că, din distracțiune numai, mi-am uitat această datorie, pe care, dacă nu mi-am împlinit-o de la început, țin mult a mi-o împlini terminând.

Voiți să aflați numele lui?…

Se numește *Popnedea*.

ISTORIA UNEI EPIGRAFE

Știți că este imperialist.

Știți de cine vreau să vorbesc…

De bătrânul nostru redactore ebdomadar – scuzați-mi acest nou calificativ neuzitat până acum pentru persoane – ; de d. Cesar Bolliac.

O s-auziți prin lume, o să citiți prin gazete că Rouher este capul partizanilor *Apelului la popor*. Nu credeți, domnilor, asemenea minciuni! Rouher, vă spun eu, este numai o cortină

din dosul căreia un altul lucrează pentru băiatul lui Napoleon. Este d. Cesar Bolliac.

*

Își lua tocmai cafeaua dupe masă. Ceru gazetele. Servitorul i le aduse pe o tavă de argint, rămasă suvenire d-lui Bolliac din espedițiunea lui politică în Ungaria.

Luă o gazetă; din nenorocire, era republicană. O deschise și își aruncă privirile alene pe coloanele ei. Când, dodată, își schimbă fața; barba începu să-i tremure și să se sbârlească.

N-apucă să citească încă trei rânduri, și face o mișcare răpede, răstoarnă ceașca cu cafeaua și sare de pe fotoliu țipând:

– A! infam! de trei ori infam!

*

Ei, bătrân Ercule în proză – cum îi venise cuiva gust să-ți zică –, așa este lumea noastră, plină de infamii, plină de infami: adulatori lași, talente venali, sibariți mârșavi, renegați de câte zece ori, tâlhari, monștri cari și-au înjurat și bătut mamele, bătrâni corupți, seducători și violatori de fetițe… Buni de spânzurat, pre legea mea.

*

Ultima frasă a gazetei republicane făcu asupra d-lui Bolliac efectul unui pumnal înfipt în inimă. Se rădică iute și-ncepu să-și străbată-n lung și-n lat camera. Sângele i se urcase la cap, ochii îi scânteiau, mișcările-i erau scurte și nervoase, și, din când în când, se bătea cu pumnul în piept.

Rostogolindu-se-n pieptul lui fără să poată găsi o ieșire, pasiunea se îmfla din ce în ce.

O! să-l fi văzut, domnilor!… Ce sublimă furoare politică!

*

Nu se mai gândea bătrânul flăcău în acele momente nici la micele amoruri, nici la petrecerile trecătoare, nici la plăcerile intime, cari fac câteodată să se îndulcească misera noastră viață. Era un adevărat tigru politic care, deși se rădicase de la masă numai de câteva minute, ar fi fost capabile să mănânce trei republicani. O! de ce nu avea atunci pe Gambetta în mână? L-ar fi sugrumat ca p-o pisică.

Furoarea creștea mereu! Din timp în timp, începu să-i scape printre dinți câte un răcnet năbușit…

În pieptul lui se sbuciuma un uragan.

*

D'odată se asvârle la clopoțel; îl apucă cu amândouă mânile și sună cu putere. Secretarul apare pe prag și rămâne mărmurit văzând pe d. Bolliac în așa stare: slăbise în câteva momente.

Nu putu să articuleze nici un cuvânt. Dinții i se-ncleștaseră, buzele i se fripseseră; ochii îi erau rătăciți, mișcările estravagante. Sticlele ochielarilor se-nfierbântaseră de căldura privirilor lui fulgerătoare.

*

Zece minute trecură făr-a se auzi din gura lui nervoasă și spumată o silabă măcar.

Își frângea mânile, își mușca degetele, își lovea și-apoi mângâia fruntea. Furoarea ajunsese la parosism; uraganul era p-aproape să plesnească.

*

Îmbla agitat. Dodată se oprește la fereastră, și rămâne răpit de aspectul ce-i presintă curtea. Ce suavă liniște domestică: servitoarea cumpărase o saca de apă. Sacagiul o deșerta în putină. Ce privire fericită! D. Bolliac se simțea mai bine aspirând cu

nesațiu acea simplicitate pacifică, care părea a fi un balsam calmant pentru inima lui muncită.

*

În două minute, sacagiul deșertă sacaua, își priimi plata și se sui pe saca. În van însă lovi cu biciul pe spinarea gloabei; gloaba nu putea porni; era ocupată cu afaceri intime.

D. Bolliac privea scena sacagiului și gloabei cu cel mai mare interes.

Secretarul, așteptând dictarea, adormise.

Sacagiul, pierzându-și răbdarea, întoarce biciul d-a-ndoasele și-ncepe a croi spinarea animalului tenace. Biata gloabă, răsbită de lovituri, se sili a-și termina cât mai iute afacerile și o luă la fugă pe poartă, spre satisfacțiunea sacagiului.

*

Văzând sacaua pornind, d. Bolliac dă un țipăt de mirare și inspirațiune.

Secretarul sare din somn în mijlocul casei.

– Scrie, domnule – zice d. Bolliac cu aerul ce desicur trebuie să fi avut Arhimede când a strigat „*Eurica*“; – scrie! am să-i sfărâm!

Secretarul se reașeză, muie condeiul și fu gata. D. Bolliac își trase cu sete respirarea și, spre ușurarea lui sufletească, esclamă celebra epigrafă: *Imperiul vine, vine la galop!*

Secretarul o scrise, și, d-atunci, o citește lumea în capul fiecăreia din rubricele „Trompettei“; d-atunci ziarul d-lui Bolliac se vinde câte un leu nou.

*

Furtuna se liniști.

Bătrânul imperialist, uimit de fericita lui inspirațiune, își aduse aminte că nu și-a băut, după masă, cafeaua; se răpezi,

puse mâna pe călimări și înghiți cu sete licoarea neagră… Crezuse că era ceașca cu cafea. Tocmai când simți pe gât efectul acru, aruncă, plin de necaz, călimările în pieptul secretarului, care, mânjit de cerneală de sus până jos, fugi pe ușă făcându-și cruce.

*

Și când ar sta cineva să cugete la causa care a stimulat inspirațiunea d-lui Bolliac!…

Ei, domnilor! adesea efectele cele mai mari provin din causele cele mai de nimic.

CRONICĂ LITERARĂ
[Jurasem că nu voi mai lua…]

Jurasem că nu voi mai lua peana-n mână pentru a scrie umilitele mele cronici, spre a nu rădica asupra capului meu, ca mai zilele trecute, urgia nu știu câtor părechi de rime tot una și una.

Am pățit-o și n-aș mai voi s-o pat.

Mărturisesc că eu am fost culpabile. Într-un moment de uitare, am cutezat să arunc o glumă profană asupra numelui său. Înțelegeți bine că este vorba de tânărul *Aamsky*.

Recunosc deci că sunt dator să fac o amendă onorabile contelui *de Geniadevsky*. Nu vă mirați, doamnelor și domnilor, de acest nume nou; este numele lui; un nume pe care l-a luat de nevoie în călătoriile lui sentimentali, în espedițiunile lui byroniane. Nu ne-ar fi permis să ne închipuim că dânsul, care este tipul modestiei încarnate, a alergat la titula de nobilitate pentru paradă sau ciocoism. Din contra, zic ceva mai mult: poate nu și-a zis *comte* decât pentru a proba lumei, înc-o dată, că titulele de nobilitate nu opresc pe tinerii de calibru său a fi

liberali sau democrați. Da! Mirabeau și Rochefort au avut fiecare titule nobili, și aceasta nu i-a împiedicat d-a fi ceea ce toată lumea știe: tribuni iluștri ai poporului.

Și-apoi, chiar dacă n-ar fi așa, trebuie să i se ierte totul pentru frumusețea numelui: *Comtele de Geniadevsky*.

Vedeți, doamnelor și domnilor, ce bine este să-și serve cineva singur de naș, dupe nopți întregi de meditare și combinațiune asupra numelui ce trebuie să-și dea. Ba nu, zău, să lăsăm și glumă și tot; aflați-mi ceva mai nemerit. Sfidez pe toți comții de pretutindeni s-aibă o titulă mai nobile, mai sonoră, mai poetică, mai caracteristică și cu o semnificație mai vastă.

Ia bine seama, iubite cititor, cum, prin o coincidință fericită, – care te face să presupui neapărat amestecul Providinței la făurirea acestui nume – primele trei silabe ale comției arată, scurt și coprinzător, ce-i plătește osul contelui: *Geniadevsky… Genia… Geniu!*

Dupe această introducere esplicativă neapărată cititorului – fiindcă mai nimini nu te cunoștea pe aci de comte, – permite-mi, nobilele și genialele meu gentilom de Geniadevsky, a m-adresa d-a dreptul ție. Ascultă-mă cu atențiune; voi să-mi repar o culpă pentru care am fost teribile pedepsit citindu-ți versurile ce mă flagelează fără pietate.

Sunt criminale, o recunosc. Știu c-ai avut dreptate să te-nfuriezi asupră-mi, văzând că te numesc june geniu cu picioarele strâmbe; însă nu meritam aspra-ți sentință; oricât de gravă mi-ar fi fost crima, tot trebuia să admiți în favoare-mi și oarecari circumstanțe atenuanți. Îți jur că figura de retorică cu care te-am rănit și care m-a făcut condamnabile am întrebuințat-o, numai prin o eroare funestă, la propriu, pe cât timp eram decis a o întrebuința la figurat. Am voit să spui că aripele geniului tău june sunt strâmbe, cum sunt aripele tutor puilor de curând ieșiți din ghioace, iar nicidecum să atribui fisicului tău această calitate rară în climatul nostru.

Dupe ce, în sentința ce mi-ai dat, te dai frate de cruce și suferință cu reposatul Lord Byron, mă numești invidios. O! iubitul meu de Geniadevsky, cine dracul ți-a vârât în minte ideile astea betege[?] Tu să fi invidiat! Cine ar cuteza să te mai invidieze? Eu? Să mă păzească toți sânții din calendar! n-am gândul tatii. Tu ești mai presus de invidie. Mărirea geniului tău, comte, nu mai dă loc nici chiar invidiei. Zi admirațiunea, respectul, venerarea, dar nu invidia, care, șchioapă și neputincioasă, nu te poate urma acolo unde te duc aripele geniului.

Și, chiar așa d-ar fi! Admit, pentr-un moment invidia – nu însă din parte-mi, te rog s-o crezi! – Cu ce-ar putea invidioșii oare să mi te atingă?

Să-ți impute că nu știi gramatica, ortografia, punctuarea? Dar nu știu dânșii că lucrurile astea nu se-nvață în clasile primare, ci pe pământul clasic al țării lui Tasso, de unde ți-ai datat neasemuitele tele bucățele poetice?

Să te tracteze ca p-un poet de contrabandă, intrat, fără știrea lui Dumnezeu și a sânților, în Republica literilor, ca mulți alții, în un timp când astă sărmană republică nu posede nici o vamă? Să-ți spuie că poesiile tale sunt niște nefericite fleacuri, niște provenințe nesărate de bucătărie poetică, niște nimicuri debitate în dialect meschin și în un metru hodorog? Însă nu recunosc dânșii că nu vor trece nici două secole și vei fi tradus în toate limbele globului și dat spre studii în Universități ca model *non-plus-ultra* de clasicitate?

O! nu invidiez geniul tău măreț, cum îți place să crezi; poate că dacă n-ar fi așa de măreț l-aș invidia! Ce[e]a ce invidiez eu la tine, ilustre comte, este modestia ta proverbiale, care te face să-ntrebuințezi, în câteva linii din „Dâmbul“ tău, de câte trei ori fiecare caz al pronumelui de persoana întâia singulară. Cu ce simplicitate în adevăr atică zici tu: *„**Eu**, domnilor, lupt, căci pentru **mine**, ideea **mea**…“ sau „poesiile **mele** inedite“, ori „eu*

***mă** sacrific, domnilor, c-așa-**mi** place **mie**; așa sunt **eu**, pentru patria **mea**…“*

Convinge-te deci c-ai fost prea aspru pentru mine când m-ai numit invidios. Eu, vezi, sunt sincer; ți-am spus tot. Mă muncea conștiința, mă-mpingea să-mi repar culpa. Mi-am reparat-o. Mă ierți?… M-ai iertat?… Da? Sunt foarte fericit. La revedere, dar, în curând, nobilele meu gentilom de Geniadevsky.

CRONICA
[Își pune gazeta sub teasc…]

Își pune gazeta sub teasc, – înțelegeți bine, iubiți cititori, că vorbim despre un gazetar – satisfăcut până-n fundul sufletului de câteva rânduri pe care le-a tradus *ciat-pat* dintr-un ziar francez și le-a potrivit, ca nuca-n părete, în revista lui d-astă seară; plin de-ngâmfare cugetând că lumea, dupe ce va citi acele rânduri de fine considerațiuni politice, are să-l creadă, un moment, că este... acea ce, din păcatele lui, nu este gazetarul nostru se gătește a merge să prânzească la *madamŭ* (el, din obicei curat, scrie cu *u* scurt toate cuvintele franceze terminate în silabă mută), se gătește, ziceam, a merge să prânzească la *madamŭ Y*...

*

Madamŭ Y..., tânără bandită, fugoasă creatură, bătăioasă eroină ambulantă, pe lângă un *chignon* apelpisit și d-o formă exclusiv berbantă, posede un caracter escesiv nervos și romantic.

De multe ori, – cu iertăciune, doamnelor și domnișoarelor – dânsa a ținut, nu în Ateneu, ci-n locuri deschise mult mai spațioase, conferințe publice de parosismŭ amorosŭ și de furoarea gelosiei.

Madamŭ Y... (permiteți-ne să mânținem pentru acest cuvânt ortografia francesă inaugurată de gazetarul nostru), *madamŭ Y...*, ca temperament, este numai fosfor, numai vâlvoare, numai chibrituri *Pollak*; este, în fine, iarbă de pușcă. E capabile să facă o esplosiune sentimentale, în stilul tragic susținut, față c-o pacifică și numeroasă societate, care n-așteaptă decât astfel d-esplosiuni pentru ca să-ți toarne pe dată câteva pagine nostime de istorie contimpurană.

*

Gazetarul nostru, din contra, este tot atât de slab de înger pe cât e de slab și de carte, și de elocință, și de stil. Ca să vă faceți o justă idee de acest individ, închipuiți-vă un fel de creatură *călită moale*, povestea vorbei; un fel de mămăliguță pripită a gazetăriei.

Cum vedeți deci, gazetarul nostru trebuie să se afle foarte încurcat în dispozițiunile lui sentimentali față cu *madamŭ Y...*, acest monstru feminin de energie firească. Este-namorat lulea de dânsa.

Ea, Doamne ferește! nici habar n-are de el. Veți întreba: pentru ce atâta cruzime din parte-i? O! domnilor; d-apoi ea are nevoie de emoțiuni și comoțiuni, și el d-abia este capabile de locomoțiune.

*

Este pe seară, pe la 6 ore, ora prânzului.

Madamŭ Y... a fost în ziua trecută pentru o afacere la o instituțiune română. Afacerea nu i-a mers bine, și, dupe un leșin improvisat, însoțit de căscături isterice și zbuciumări nervoase, s-a întors acasă făcând jurământul solemn d-a-și rizbuna.

Acum, răsturnată pe canapea, cu un petec de flanelă muiat în unt-de-lemn, curăță de rugină, întocmai ca Saltabadil al lui

Hugo, un pumnal italian antic cu prăselele de sidef. Poartă un costum *negligé* cam prea-prea.

Orologiul sună 6.

Gazetarul nostru, în acest moment, dupe ce a intrat în curte, ajunge la scară; își șterge cu respect picioarele pe papura de la intrare și stă puțin afară voind să-și stăpânească emoțiunea. Dupe ce se remite, cutează a străbate în sală și-ncremenește văzând ușa camerei deschisă.

Madamŭ Y... aude pași și, crezând, d-o-dată, că este vrun slugoi puțin respectuos, strigă cu accentul cocoanelor de pe timpul celor trei invasiuni:

– Ce dobitoc umblă p-acolo?

Gazetarul nostru, încoragiat de acest început măgulitor, își ia inima-n dinți și intră zicând:

– Sărut mâna, *madamŭ*, eu sunt.

Ea surâde grațios și-i face semn să șadă; el înghite în sec de trei ori și se supune.

*

Scutim pe cititori de conversațiunea ce are loc între aceste doă ființe legendare, conversațiune pe atât de stupidă, pe cât de scandaloasă. De ajuns să spunem că se termină prin îndatorirea ce-și ia gazetarul de a sfărâma, în una din revistele lui cele mai apropiate, instituțiunea română, ai cărei administratori au rezistat, reci ca marmora, la toate farmecele seducătoare la cari, în van, a recurs *madamŭ Y...*, spre a le-muia gravitatea lor administrativă.

*

A doua zi, seara, răzbunarea eroinei se săvârșise. Instituțiunea română era mărdăgită și feștelită în un articol al gazetarului, articol plin de eresii gramaticali, dar sec de bun simț și decință.

*

Articolul gazetarului nostru fu un adevărat scandal public.

În aceeași seară, Cotzaro Cotzarovici vestitul, ce-a dat semnalul luptei contra instituțiunii de care vorbirăm (cu scop d-a câștiga secretariatul ei ca trofeu), bătea în palme-n o grădină publică strigând cu triumf:

– Iacă, domnilor! nu vă spuneam eu că nu merge; vedeți că și alți gazetari sunt de ide[e]a mea și fac causă comună cu mine în lupta ce-am întreprins? ce mai vreți?

– Ce vrem? zise un domn. Voiești să știi ce-am vrea? Am vrea să-nceapă lumea din țara noastră a fi mai puțin indulginte cu onorabilitățile de specia d-tele și a celor cari te secundează.

CRONICĂ?...

Găsiți-mi o posițiune mai tristă, în epoca noastră stearpă, când în totul ne merge după pofta inimei, decât a unui om care și-a propus să scrie o cronică. Ce fel de cronică? despre cine și despre ce?

O cronică teatrale? Și ce s-ar mai putea zice? Ce-aș mai putea-nșira în această coloană, când atâtea condeie ilustre, atâția maeștri celebri ai criticei din București, cu o deplină onestitate literară și în cunoștință de causă, și-au publicat producțiunile lor pline de erudițiune, gust, stil și justă punctuațiune în ziarele de la noi, spre luminarea desăvârșită a înaltei nobilimi și onorabilului public? Și apoi, dați-mi voie să-mi aleg o soartă mai bună decât ace[e]a d-a vă-ndopa cu câteva rânduri în cari, umflat de pedantism, aș căuta să fiu esclus din concertul criticei locale, fără ca mai-nainte să fi fost admis în sânul său și uns de capii respectivi ai acestei nobile corporațiuni.

O cronică sociale? și la ce ar servi, când publicul nostru, sânge nobil și curat, este foarte dispus a nu se lăsa nici mort de ce știe și a merge cu regularitatea și iuțeala drumului de fier

pe șinele pe cari-l împinge buna lui dispoziţiune? Cu ce m-aș alege de m-aș apuca să vă trântesc un paragraf monstruos de morală, în care, cu întristare adâncă și cu tonul profetic al reposatului Ieronim Agathanghel de la Sânta Agora, să vă spui că lumea merge de-a-ndoasele, că este așa și că ar trebui să fie aminterea? Pe onoarea mea, nu! Nu voi să mă-ncarc de Doamne-ajută ca mai zilele trecute, când mi-am tras asupra capului nemulţumiri și supărări gratuite[,] dar motivate[,] pentru că vorbisem cu puţin respect de cafenelele concertante. Și mi s-a cuvenit una ca asta. Datoria mea de cronicar era să relatez fapte, iar nu să spui în vileag consideraţiunile mele intime, cari, în această privinţă, diferă cu totul de ale unora din cele mai cunoscute condeie contimporane.

O cronică literară? Nu voi să mâhnesc atâţia juni dintre cari fiecare, *deși până acum o stea modestă, promite un luceafăr cât soarele de mare pe cerul literaturei române*. Un cer cu atâţia sori – că sunt mulţi – cum Dumnezeu să nu fie luminos; și profanele mele rânduri de amator nu l-ar întuneca întru nimic. Oricâte mi-ar plesni prin cap să spui, Critica și publicul sunt d-acord în a susţine fierbinte că literatura nu va să zică știinţa de carte, învăţătura, ideile juste, sănătoase și frumoase, îmbrăcate în haine de sărbătoare și date omenirii spre luminarea minţilor și înălţarea inimelor.

Cu toate astea, daţi-mi voie să vă spui ceva care de mult îmi stă pe inimă. Mai totdeauna s-a luat la noi pasiunea drept talent. Așa, de pildă, cutare băieţoi, de mult somn palid și cu ochii în fundul capului, puţin cam sărit, pentru că, tot studiându-și chipul în oglindă, într-o zi i s-a părut că are în obraz ceva cam așa din trăsăturile lui Lamartine, suferă grozav de patima poeziei. În toate dimineţile și serile, în pat, la masă, pe strade, în trăsură, în cafenea, în prăvălia lui Sutzian, încercându-și o părechie de ghete, în locuri publice și private, el are condeiul de plumb gata spre a-și așterne pe carnet, fără voia lui Dumnezeu, *à propos* de fiecare ocaziune, câteva strofe

pline de dulceață. Se scoală dimineața; slujnica îi aduce de spălat; e frumușică; el o privește, lasă săpunul din mână și-i trântește un sonet dulceag, care, dupe ce face omagini darurilor firești ale slujnicei, culminează cu versul:

„Dar ce folos, iubito! Păcat că ești servantă!!!“

Iese din casă și, trecând pe bulevard, firește trebuie să-l ia pe Mihai Viteazul la refec: *Strofe la marele Mihai cel mare*. Dacă merge seara la cafenea și se înfierbântă de discuțiuni politice, stropite cu bere, în furoarea lui, aci, pe loc, dăruiește posteritatea cu o bucată aleasă: *La țeara patriă și mamă dulce și iubită*.

Pe fiece zi face câte cinci bucăți. Socotiți și vedeți că pe an, dacă Pythagora merită crezământ, produce câte o mie opt sute douăzeci și cinci.

Dar talent!…

Critica a găsit cu cale că băiatul merită un jeț în Parnas lângă a lui Alecsandri, decanul din partea locului; și publicul a rămas uimit de solemnitatea faptului, recunoscând, fără să știe cam de ce e vorba, că Critica are dreptate.

Și închipuiți-vă că nu s-a găsit până azi nimini care să facă critica Criticei, și că ți-o ia la frecuș țeapăn, și să-i tragă o învârtitură să pomenească morților.

Am să mă gândesc d-aproape la asta și poate să i-o trag chiar eu.

Până atunci, însă, reclam indulgința dv., doamnelor și domnilor; permiteți-mi a-mi termina cronica pe care n-am început-o încă. Nu prea e politicos din parte-mi, dar comptez pe bunătatea dv. Cu altă ocaziune desigur voi fi mai corect.

[„ALEGĂTORUL LIBER“...]

„Alegătorul liber“, în numărul său de la 8 iuniu, a arătat publicului cele petrecute dinaintea Curtei de jurați de Ilfov cu

ocaziunea procesului de presă al lui Alexandru Macedonski. Nu pentru prima oară se prezintă dinaintea juriului o afacere de asemenea natură, însă, pentru prima oară după atâția ani, acuzatul era adus de la Văcărești cu baioneta și cu sentinela la spate. Delictul comis de dânsul trebuia, prin urmare, să fie de o gravitate esceptională pentru a fi dat naștere la niște măsuri de coerciţiune așa de neobicinuite. Câtuși de puțin! Actul de acuzațiune nu denunță nici un fapt care să iasă din seria ordinară a cauzelor cari pot să provoace o urmărire. Și, în realitate, nu a fost articolul încriminat, ci alte motive nemărturisite, care au gratificat pe Macedonski cu arestul preventiv ce a suferit. Aceasta este bine să se știe, pentru a dovedi încă o dată publicului că justiția represivă este adesea pusă în serviciul patimelor celor de la putere și că-și primește inspirațiunile din altă parte decât din textul legii.

Ca probă n-avem decât să reamintim un *lapsus linguae*, de care autorul lui a trebuit să se căiască amar după ce l-a comis. Cu ocaziunea unei interpelări, d. ministru al justiției a spus în Cameră, în auzul tutulor, că Al. Macedonski este deținut în arestul preventiv fiindcă și-a permis *să insulte pe Domnitor*. Am căutat cu cea mai mare atențiune în dosarul afacerii și în actul de acuzațiune natura acelor insulte adresate capului statului; însă, spre marea noastră mirare, n-am putut găsi nimic care să vorbească despre una ca asta.

Junele publicist este dat în judecată pur și simplu pentru un singur articol îndreptat contra guvernului d-lui Lascăr Catargiu.

De unde a luat dar d. ministru al justiției insultele la adresa Domnitorului atribuite lui Macedonski? Făcut-a d-sa o afirmare inesactă dinaintea Adunării, sau, fără voie-i, a lăsat să-i scape un secret ce-i ardea conștiința. Iată adevărul asupra acestui mister.

După un început de urmărire, în urma cărui d. Macedonski a fost lăsat liber, instrucțiunea afacerii se termină și dosarul se trimite la parchet pentru a se forma rechizitoriul definitiv. Aci el rămase opt luni în uitarea cea mai completă. Nimeni nu se mai gândea nici la Macedonski, nici la articolul ce-i atrăsese fulgerile d-lui prim-procuror. Tocmai după acest interval și atunci când delictul era prescris, Macedonski publică o canțonetă, în care cei de la putere crezură că văd o aluziune la persoana Domnitorului. Neputând însă să-l urmărească pentru acest fapt, ei se gândiră să-i scoață vechiul proces la lumină și, fiindcă acesta nu le era deajuns, ei voiră ca, spre pedeapsă, să-l facă să șează și câteva luni la închisoare. Nimic nu era mai facil, și toată lumea știe că dorința le-a fost pe deplin satisfăcută.

Iată explicațiunea cuvintelor ieșite din gura d-lui ministru al justiției, iată respectul ce poartă libertății noastre individuale, iată în fine rolurile ce parchetul de Ilfov și instrucțiunea primește să joace fără dezgust!

O MĂSURĂ URGENTĂ

Garda națională are medici. Garda națională șade prin orașe și n-are răniți.

Armata, care luptă dincolo de hotare, are lipsă de medici, pentru că va avea răniți, și poate mulți.

Credem că guvernul ar trebui imediat să cheme toți medicii români și străini, mai tineri de 40 de ani, să ia serviciu în corpul sanitar; iar cei mai în vârstă să intre în organizația ambulanțelor care așteaptă pe marginea Dunării pe răniții noștri.

Medicii români și străini au subscris ce e drept niște declarațiuni, prin cari pun la serviciul guvernului persoana și știința lor pentru armată. Însă semnăturile din liste au rămas

niște scripturi deșarte, și mulțime din medicii subscriși pentru armată stă prin orașe pentru a îngriji pe gardiștii națiunei bolnavi... de dinți.

Guvernul ar trebui să nu conteze în vreme de resbel pe amabilitatea niminui; trebuie să ordone și să execute. Toți doctorii ar trebui să fie obligați să nu întrebuințeze astăzi stima lor, mai prețioasă în aceste vremuri ca oricând, decât pentru serviciul soldaților.

Sperăm că, fără să mai aștepte ordinul guvernului, medicii toți, subscriși sau nesubscriși în listele de declarație, se vor găsi a merge să-și facă datoria.

A. THIERS

Ex-președintele republicei franceze, despre moartea căruia presa europeană a vorbit așa de mult, a murit în etate de 80 ani trecuți. Era născut la 1797[,] aprilie. Origina lui Thiers a fost modestă, însă nu tocmai așa de inferioară pe cât au spus unele ziare, cu ocazia morții lui. Tatăl său, care fusese proprietar mic, se ruinase cu desăvârșire în anul 1791. Bunul său, Louis-Charles Thiers[,] era pe vremea lui advocat la parlamentul din orașul Aix, și sub domnia lui Ludovic XVI ocupase funcția de *secretar-general* al regelui la arhivele comunei Marsilia. Bunica despre mumă a lui Thiers se rudea de aproape cu neamul fraților poeți Chénier.

Lui Thiers îi plăcea să se mândrească mai mult cu titlurile sale literare decât cu înaltele pozițiuni de stat ce a avut în cursul vieței sale.

În 1840 a fost numit membru al Academiei de științe morale și politice, la secțiunea istoriei generale și filosofiei, în locul marchizului Pastoret.

Thiers era ofițer-mare al Legiunii de onoare. Toate titlurile lui sunt cunoscute, și mai toți suveranii Europei au ținut mult a-l încărca cu cele mai înalte ordine ale țărilor lor.

Viața lui Thiers, născut pe vremea celui mai mare eveniment al secolului trecut și poate al multor secole încă, a fost plină de evenimente. Între acestea Thiers n-a uitat niciodată arestarea lui la 2 decembre 1851.

Pe la 4 ore despre ziuă, un comisar de poliție îi călcă casa. Thiers dormea adânc. Comisarul dete la o parte perdelile patului, îl deșteptă și îi făcu cunoscut mandatul de ridicare. Thiers se ridică iute în pat.

– Ce poftești? zise el către comisar.

– Viu să-ți fac percheziție.

– Știi că sunt reprezintant?

– Nu pot discuta eu asupra acestui punct, zise comisarul; sunt dator numai să execut ordinile ce mi se dă.

– Atunci faci o lovitură de stat!

Și sculându-se încet din așternut începu să se îmbrace liniștit. Deodată, adresându-se către comisar, îi zise:

– Dar daca ți-aș strivi capul cu un pistol?

– Nu te crez capabil de așa lucru, domnule Thiers. În orice caz însă, eu am luat măsuri.

Thiers se supuse și fu condus la închisoare.

Cam cu vreo șase luni înainte, dupe întoarcerea președintelui Napoleon din tabăra de la Satory, Thiers zisese o vorbă profetică:

– Imperiul e gata!

Și în adevăr, el fu una din cele dintâi victime ale imperiului.

Dupe optsprezece ani, tot el liniști fierberea celor cari voiau să decurgă la mijloace revoluționare pentru a răsturna imperiul, povestindu-i să aibă răbdare și să aștepte a veni lucrul de sine.

Thiers a dus viața cea mai muncitoare ce s-a putut vedea vreo țară *(sic!)* Mintea lui totdeuna a fost limpede și judecata

sănătoasă. A scris, a vorbit și a lucrat mult, și în cea mai mare parte lucrările lui au fost admirate de lumea întreagă.

Este de prisos a mai spune faptele lor de măreț patriotism și de înaltă inteligență de la suirea lui pe scaunul prezidențial al Republicei franceze de la 72.

Ajuns, dupe o viață așa de obositoare, la vârsta de optzeci de ani, în zilele din urmă începu a suferi foarte mult. Cu vreo douăzeci de zile înainte de moarte merse la Dieppe, cu gând să șează acolo câtăva vreme; însă se întoarse îndată la Paris, fiindcă se simțea rău de tot. Câteva zile i se părea că-i este mai bine, și cu toate povețele ce i se deteră de a ieși din Paris la aer mai curat, nu cedă cu nici un chip a părăsi locuința sa de la St.-Germain. În toate serile ieșea pe terasă să respire. O răceală care-l atinse într-o seară grăbi catastrofa finală.

Doctorul Barthe, care se afla în lăuntrul Parisului, fu chemat pe dată. Când sosi, găsi pe bolnav fără cunoștință. Peste două ceasuri și ceva, în timp ce suferindul era într-o stare de amorțire complectă, doctorul se plecă la urechea d-nei Thiers și-i șopti:

– S-a sfârșit!

Peste puține minute se răspândi știrea tristă în tot Parisul, și în mai puțin de 12 ore cele patru părți ale lumii plânseră, pentru Franța și pentru Republică, perderea ilustrului A. Thiers.

ECOURILE
De ieri și de azi

Mulțumim confraților noștri de la „Telegraful“, „Curierul de Iași“ și „România liberă“, cari au binevoit a anunța cu de-amăruntul apariția „Națiunii Române“.

Ex-dictatorul Ungariei Kossuth a început iar a scrie scrisori politice. Într-o scrisoare adresată deputatului Molnar, el rezumă datoria Ungariei într-o luptă înverșunată contra

Rusiei și sfătuește guvernul să nu scape cu vederea ocaziunea ce-i oferă preparațiunile resbelnice ale Serbiei ca cel mai bun pretext pentru a intra in acțiune.

*

Procesiunea sf. moaște de la Mitropolie la Sărindar s-a executat astăzi, la 10 ore dimineața. Cortegiul era urmat de o mulțime nenumărată.

*

Colegiul I a ales, pentru locurile vacante la primăria capitalei, pe dd. G. Vernescu, Protopopescu-Pake și Vasile Constantin. Numele celui al patrulea ales nu se știe încă.

*

Aseară în Sinagoga israelită din capitală s-a cântat un mare *Te-Deum*, în care s-a implorat ajutorul lui Dumnezeu pentru armata română.

*

Stângele din Franța au hotărât a lua pe d. Jules Grévy ca *(sic!)* cap al republicanilor, în locul lui Thiers.

REVISTA REVISTELOR
(Ziarele române – 31 august)

„Românul“ conjură pe public a nu da credință știrilor venite din izvor turcesc: mai toate sunt false. În curând, „Românul“ speră că vom putea striga, grație vitejilor români de la Plevna: Trăiască România liberă și independentă!

În urmă ziarul liberal, ca cel mai bun răspuns la articolul insultător din „Golos“ în privința armatei noastre, arată

ziarului rus că M.S. Împăratul Alexandru a împărțit la aproape patruzeci de soldați români crucea militară *St. George*, pe câmpul de bătaie de la Plevna.

„Românul“ constată că „Golos“ este un ziar nu prea onest, și de multe ori a fost interzis de guvernul rus pentru nemoderația limbagiului său față cu celelalte puteri și națiuni.

„Telegraful“, vorbind despre situațiunea prezentă a resbelului, crede că diplomația nu va mai putea da viață Turciei surpate, stat întemeiat pe tradiții sângeroase – și conchide:

Astăzi soarta Orientului este mai mult în mâinile naționalităților creștine cari îl populează. Soarta noastră este mai mult în mâinele noastre. Ști-vom a ne conduce? Grăbi-ne-vom a da tot concursul moral și material guvernului și armatei căreia nu-i lipsește nici curagiul nici patriotismul?

Vom triumfa în contra greutăților momentului, și România va ieși mare în fața ei însăși, în fața Europei, care o privește, în fața populațiunilor din Orient.

„Presa“, înfierând încă o dată sălbăticia și atrocitățile cu cari Turcia face resbelul, și cu care extermineazã poporațiile creștine din Balcani, se întreabă cari vor fi urmările probabile ale resbelului actual. Ziarul centralist dorind ca pacea să înlocuiască în curând această stare teribilă în care se găsește Orientul de miazăzi al Europei, speră că puterile vor interveni dupe o primă luptă hotărâtoare.

Atunci să sperăm – zice „Presa“ – că diplomația Europei, care cu toate conferințele multiple ce a ținut înaintea declarațiunii resbelului de către Rusia, n-a fost destul de dibace și iscusită ca să facă a se înlătura conflagrațiunea Orientului și prin urmare vărsarea atâtor lacrimi de desperare și durere; să sperăm, zicem, că diplomația de astă dată își va pune toate forțele sale, spre a ne asigura un viitor îndelungat de pace și de odihnă.

„Timpul“ astăzi nu dezbate nici o cestie interioară.

„România liberă“ deschide luptă fățișă în contra advocaților, cari s-au supărat, zice acest ziar, de consiliile ce dânsul a dat alegătorilor din capitală, ca să nu aleagă la comună advocați. Cestiunea este delicată; lăsăm dar să vorbească confratele nostru. Exceptând câteva personalități, dd. Protopopescu-Pake, Procop Dumitrescu, D. Popescu, P. Bordea etc., „România liberă“ conchide despre generalitatea advocaților:

„Advocații nepricepuți să ne scutească cu presumțiunea lor; cei pricepuți să renunțe de la clientelă când ia o sarcină publică, sau cel puțin, dacă timpul le permite, să lase afacerile particulare în al doilea plan – și atunci vom avea și noi o altă opiniune despre advocați.

Cât timp însă îi vom vedea 90 la sută făcând numai gură și căutându-și apoi de treburile particulare, vom repeți – cu toată supărarea amicilor noștri și chiar inimicilor de valoare, pentru cari deschidem o excepțiune foarte limitată – că «nimeni în țara românească nu este mai pretențios, mai încurcător și mai incapabil de muncă serioasă decât advocatul»“.

[...OARECARE MODERAȚIE...]

D. Rosetti și subrosetii au avut ocaziune de vreo doi ani, de când se răsfață în budgetul țării, să facă pe la Paris mai multe excursiuni de plăcere în *socoteala patriei.* – Fiindcă România pare ursită a se mai bucura câtva timp de oblăduirea acestor domni, când vor mai merge să se recreeze pe la Paris, să asculte de la noi o povață dezinteresată: să se ducă la teatru să auză o piesă numită *Călătoria d-lui Perișon* (Le voyage de Mr. Perrichon). Sub aparențe glumețe, această comedie ascunde un studiu adânc al naturii omenești și pare foarte potrivită cu starea României de astăzi.

D. Perișon este un burghez bogat și îngâmfat, care se hotărăște a face o călătorie în Elveția. El este însoțit de fiica sa, frumoasă firește și cu zestre. Doi tineri se iau după d. Perișon, hotărâți să câștige inima d-rei Perișon și a părintelui său. Într-o excursiune, d. Perișon, cam bătrân sau greoi, este cât p-aci să alunece într-o prăpastie. Unul din tineri se aruncă după dânsul, îl scapă cu pericolul vieții, și se crede d-aci înainte sigur de a căpăta și pe frumoasa fată, și zestrea mai frumoasă. Nu departe, excursioniștii noștri întâlnesc o mică groapă. – Cellalt tânăr se face că alunecă într-însa, dând țipete de spaimă. D. Perișon, la rândul său, se aruncă și scapă sau crede că a scăpat pe al doilea aspirant.

Ce credeți că se întâmplă la urmă? Pe când cu puțină dibăcie salvatorul nu face decât a repeta necontenit lui Perișon: *Te-am scăpat, îmi datorești viața,* celalt tânăr ia rolul mult mai plăcut pentru vanitatea bătrânului burghez, de om scăpat de dânsul. Unul îi aduce necontenit aminte că dânsul, Perișon, a făcut un act de curagiu și de devotament, pe când celalt nu-i înfățișează decât un neplăcut suvenir, un accident care l-a înspăimântat și umilit. În cele din urmă, junele salvator se face așa de nesuferit, încât Perișon îl ia la goană și dă fata celui ce a fost destul de dibaci a deveni îndatoratul, iar nu îndatoritorul vanitosului burghez.

Cam așa se petrec lucrurile astăzi între Rusia, Bulgaria și România. N-avem pretențiunea ridiculă a unor foi roșii, a susține că noi și numai noi am scăpat pe Rusia. Însă nu mai puțin, când *căzuse în groapa de la Plevna,* cu sângele nostru cel mai prețios i-am făcut un însemnat serviciu.

Pentru Bulgaria, din contra, Rusia a făcut tot.

Pe cine însă iubește Rusia? de cine îngrijește? Care este Beniaminul său? Cui va da fata sa cu toată zestrea ce va putea alcătui de la vecini bătrânul tata-socru de la Nord? Nouă, pretinșilor săi salvatori, supărători chiar prin serviciul adus,

mult mai supărători încă prin persistența nedibăciei, cu care în general organele guvernului la tribună și în presă par că aruncă necontenit în fața Rusiei acel serviciu? sau acelor bulgari umili, supuși, cari n-au făcut decât să primească serviciuri? Cine cunoaște inima omenească să răspunză.

Este evident că am făcut Rusiei un serviciu, un însemnat serviciu. Mers-a acel serviciu până la scăparea împărăției, cum se repetă pe fiecare zi? Fără armata noastră, Turcia în decompozițiune ar fi izbutit oare a înfrânge nenumăratele batalioane ale Țarului? Se poate cineva îndoi. Însă nu mai puțin este exact, că fără armata noastră Rusia ar fi suferit poate îndoite pierderi și cheltuieli, și pacea glorioasă din 1878 risca foarte mult a se numi pacea din 1879, tot așa de glorioasă, dar mai scump plătită.

Oricum ar fi, noi credem că ar fi și mai demn, și mai politic a mai pune oarecare moderație în aceste lăudături. Școala revoluționară, aci ca în toate, nu cunoaște nici tact, nici măsură. Pentru dânsa, între slugărnicie și insolență nu este termen de mijloc. Prin servilismul lor când se găseau față în față cu Prinții, ambasadorii, generalii ruși, n-au știut a apăra la timp drepturile României, cari le erau încredințate. Prin atitudinea lor nesocotită și violentă de astăzi, sunt pe drum de a ne face din Rusia o neîmpăcată vrăjmașă. De aceea avem dreptul să regretăm că d. Rosetti când a fost la Paris, între o ședință a Internaționalei și un banchet în onoarea Comunei, n-a avut timpul să meargă să vază la teatru: *Le voyage de Mr. Perrichon.*

NAȚIONALI-LIBERALI

Avem și noi un partid care se numește „național liberal" și este bine să-l avem, fiindcă o țară cumsecade trebuie să aibă cel puțin un partid „național" și cel puțin un partid „liberal".

Ce e drept, noi nu ne putem făli cu un partid „național“, nici cu unul „liberal“, noi suntem o țară mai mult decât cumsecade și avem un partid „național-liberal“.

Pentru ce tocmai „național-liberal“?

Fără îndoială oamenii ce alcătuiesc acest partid sunt liberali; acest merit, această virtute, această calitate patriotică nimeni nu li-o poate disputa. Da, liberali sunt din creștet până în călcâie, liberali însă în înțelesul cuvântului românesc. Căci în zadar! cu minciuna nu o ducem departe și orice cuvânt am rosti, mai înainte ori mai târziu ajungem a înțelege numai adevărul. „Tiran“ era odinioară o numire, ce onora pe acela care o purta; „demagog“ era odinioară un titlu la respectul concetățenilor; „liberal“ era odinioară un cuvânt plin de farmec: astăzi a fi „liberal“ este o virtute foarte problematică. De la anul 1848 până în zilele noastre, liberalii au izbutit a discredita liberalismul, și acesta e meritul pentru care trebuie să le fim recunoscători, deoarece, cu ajutorul bunului Dumnezeu, nu mai avem nevoie decât de câțiva ani, pentru ca nimeni să nu mai fie dispus a trece de „liberal“.

Cum rămâne însă cu „naționalitatea“ acestor „liberali“? Încă din vreme trebuie să ne îngrădim, pentru ca nu cumva „liberalii“ să discrediteze și naționalismul, cum au discreditat liberalismul. Să ne lămurim dar, pentru ce acești liberali nu se mulțumesc de a fi liberali, ci caută să mai fie totodată și „naționali“.

Îndată ce auzim vorbindu-se de „naționali-liberali“, trebuie neapărat să presupunem că acest partid nu e decât fracțiunea liberală a unui mare partid național, ori fracțiunea națională a unui mare partid liberal.

E adevărat ceea ce presupune numirea „național-liberal“? Există în țara aceasta un partid liberal care nu este și nu pretinde a fi național? ori există un partid național care nu este și nu pretinde a fi liberal?

Nu! Toate partidele liberale din România pretind a fi totodată și naționale: iară din partidul național, ce nu pretinde a fi liberal, „liberalii noștri-naționali“ nu pot face parte.

Pentru ce dar acest partid crede de cuviință a se numi „național-liberal“?

Fără îndoială, fiindcă voiește să arate că se deosebește atât de partidul „național-conservator“, cât și de celelalte fracțiuni mai puțin naționale ale partidului liberal.

Alt înțeles, numirea „național-liberal“ nu poate avea.

Trebuie deci, ca noi, „naționalii-conservatori“, să ne întrebăm dacă rivalii noștri liberali în adevăr sunt naționali? dacă ei, prin activitatea lor, au dovedit că sunt vrednici de a împărtăși cu noi numirea de partid național?

Care sunt faptele prin care acești oameni au dovedit că țiu de naționalitatea română? prin ce au dovedit că scopul lor este de a face ca dezvoltarea noastră să fie potrivită cu firea particulară și tradițiunile poporului român? Pentru ca cineva să se poată pretinde național-român, trebuie să fi dovedit că a ieșit din mijlocul poporului român, că este pătruns de adevăratele trebuințe și cunoaște adevărata fire, obiceiurile și deprinderile, întreaga viață a acestui popor, și să fi dovedit că totdeauna, în lucrarea sa politică, ține seamă de aceste elemente; ne-au dat liberalii-naționali dovadă despre toate aceste!?

Slavă Domnului! nu suntem nici noi cu totul uituci. Ne aducem foarte bine aminte că, mai ales, dânșii au înlocuit limba românească cu acel talmeș-balmeș de păsărească, de care nici până în ziua de astăzi n-am isbutit a scăpa literatura română. De asemenea, printr-înșii ori în urma stăruințelor lor necumpătate, s-a împovărat țara cu o mulțime de legi și o mulțime de așezăminte care nu au deloc a face cu trebuințele, deprinderile, tradițiunile, nu au nimic a face cu firea poporului român. În sfârșit, acești liberali sunt elementul care a împins țara spre o

dezvoltare cu desăvârșire nenațională, și astfel ne-a adus zăpăceala în care ne aflăm.

Cu toate acestea, el se numește «național-liberal».

Să nu fim naivi! *Tocmai pentru aceea,* tocmai simțind că în viața lor nu au făcut nimic național, tocmai simțind că nu cunosc pe poporul român și nu sunt capabili de o lucrare în adevăr națională, tocmai fiindcă nu se simt a fi naționali, acești oameni se numesc așa.

Cuvântul «național» este cuvântul de reclamă în firma partidului «național-liberal».

Liberali sunt și numai liberali; și vrednici sunt de a fi numiți liberali, chiar liberali în înțelesul pe care activitatea lor l-a dat acestui cuvânt!

LIBERALII ȘI CONSERVATORII

Sunt în România două partide, care se exclud unul pe altul: liberalii și conservatorii, roșii și albii, radicalii și reacționarii.

Deși nimeni nu tăgăduiește că aceste două partide în adevăr se exclud, părerile în privința lor se deosebesc. D. C.A. Rosetti, cel mai competent om în materie de lupte politice, e de părere că partidul conservator, alb sau reacționar, este o Plevnă internă pe care liberalii trebuie să o combată la moarte și viață. Diletanții politici, din contră, sunt de părere că aceste două partide, deși în adevăr se exclud, vor același lucru, adică să ajungă și să rămâie la putere.

Noi credem că d. C.A. Rosetti, cu toate că este un foarte excelent bărbat politic, merge prea departe în judecata sa asupra partidului conservator; cu toate aceste – nu împărtășim vederile diletanților politici.

De când fericirile liberalismului s-au revărsat asupra țării noastre, liberalii și conservatorii mereu se luptă, și, cu deosebire

în cursul celor din urmă doi ani, ne-au dat destule dovezi că o sinceră și neîmpăcată ură îi desparte. O mulțime de oameni au fost dați în judecată; altă mulțime a fost percheziționată; s-a ticluit catastiful de păcate: în sfârșit, pentru ca toate acestea să se poată face, trebuie să fie la mijloc o ură sinceră, iar pentru ca să se poată urî, oamenii trebuie să aibă motive bine întemeiate.

Trebuie deci să fie ceva, ce deosebește pe liberali de conservatori.

Era odată o vreme, când nu erau în țară nici liberali, nici conservatori: erau numai boieri, ciocoi, târgoveți și țărani.

D-odată însă se întorc de prin străinătate o mulțime de tineri, care știau „multă“ carte, aveau multe aspirațiuni frumoase, dar nu cunoșteau țara. Ei cer să se facă schimbări în așezămintele țării și aveau tot dreptul să facă această cerere, deoarece, în adevăr, era trebuință de anumite schimbări.

Din nenorocire însă acești tineri nu cunoșteau îndestul starea și adevăratele trebuințe ale țării; astfel cereau niște schimbări, pe care bătrânii, ca niște oameni cari cunoșteau țara, nu le puteau primi ca bune și folositoare.

Astfel se produce cea dintâi luptă politică; tinerii cer schimbări, iar bătrânii le răspund: „Voim și noi să facem anumite schimbări, nu însă pe acele, pe care le cereți voi“.

Cine sunt însă acești tineri liberali? – Costache Negrea, N. Bălcescu, Câmpineanu, Eliad Rădulescu, Tell, Bolintineanu, V. Alecsandri, A. Russo și alții, toți oameni, care astăzi sunt, ori, dacă ar mai trăi, ar fi conservatori: e dar o foarte mare deosebire între liberalii de atunci și liberalii de acum. Alăturea cu Misail, Pătărlăgeanu, Holban, P. Ghica etc., Bălcescu, Câmpineanu ori E. Rădulescu niciodată nu s-ar fi luptat.

Liberalii de odinioară voiau niște lucruri, care poate că nu se potriveau cu starea în care se afla societatea română; din nenorocire s-au vârât însă printre dânșii niște oameni care nu

erau de o potrivă cu dânșii, oameni, care voiau niște lucruri, ce nu se potrivesc cu starea nici uneia din societățile organizate de pe fața pământului.

Chiar la anul 1848 era o foarte mare deosebire între acești oameni și adevărații liberali, și N. Bălcescu[,] încă atunci[,] numea pe conliberalul său C.A. Rosetti un trădător (vezi I.E. Rădulescu).

Dacă nu ar fi fost însă acei liberali nobili, care astăzi sunt ori ar fi conservatori, niciodată liberalii de astăzi nu ar fi ajuns a se răsfăța în viața noastră publică; I.C. Brătianu și C.A. Rosetti numai la umbra unor nume adorate au putut să-și facă meseria lor de samsari politici. Liberalii de astăzi au luat însă o moștenire, la care nu au nici un drept.

Dorința acestor liberali era de a da țării o organizație, în virtutea căreia puterea publică poate să atârne mai ales de ciocoi și de târgoveți, și, grație sprijinirii ce li s-a dat din partea oamenilor cu greutate la anul 1866, această dorință li s-a împlinit.

Mai este însă un lucru la mijloc.

În o țară atât de liberală ca România, foarte lesne s-ar putea întâmpla ca „națiunea suverană“ să-și dee seamă despre ceea ce face și să le dea liberalilor bani de drum. Contra acestei eventualități triste nu este decât un singur leac, ura personală, și d. C.A. Rosetti, ca un eminent bărbat politic, își dă toată silința spre a deștepta în țară acest sentiment binefăcător.

Și d. C.A. Rosetti a izbutit: în adevăr, astăzi cei mai mulți din aceia, care susțin guvernul liberal, îl susțin numai fiindcă urăsc pe conservatori, se tem de ei, ori fiindcă ar trebui să-și sacrifice interesele personale, susțiind pe conservatori.

D. C.A. Rosetti e dar foarte aproape de adevăr, când zice că cele două partide sunt două cete vrăjmașe și că partidul conservator este o Plevnă internă. Este foarte aproape de adevăr, deoarece știe că însuși lucrează zi și noapte spre a produce acest

rezultat. Îndată ce ar înceta ura și frica, îndată ce interesele particulare nu ar fi angajate în luptele politice, d. C.A. Rosetti ar trebui să se ducă de unde a venit.

Dar toate lucrurile au rostul lor. Mai nainte ori mai târziu[,] ura și frica vor trebui să înceteze și atunci, de voie de nevoie, aceia care își au interesele angajate în operațiile firmei liberale vor începe să țipe mai amarnic. Nimeni cu minciuna nu o poate duce foarte departe și încetul cu încetul lumea își aduce aminte starea în care se afla țara pe când era guvernată de oameni capabili și cumpătați, o compară cu cea de astăzi, și la urma urmelor față cu adevărul chiar și ura va trebui să-și piarză puterea. Frică? – frica, neîntemeiată – fiind, va trebui să înceteze cât mai curând.

Atunci apoi[,] d. C.A. Rosetti a pierdut jocul.

UN STAT ÎN MINIATURĂ

În mijlocul statelor mari ale Europei, a căror mărime stă în proporție dreaptă cu birurile, armatele, flotele și cu alte mijloace de civilizație, e poate interesant de a descoperi un mic stat embrionar, care a rămas în starea în care era acum sute de ani. Din scriitori latini sunt cunoscuți cei trei *bătrâni* (căci bătrâni se numesc neamurile originare dintr-un sat răzășesc) cari au pus temelia statului roman. Ramnes, Tities și Luceres să se fi numit – se zice – cele trei roiuri de albine cuvântătoare, care așezându-se pe trei coline de lângă Tibru, au întipărit caracterul lor vieții mai târzie a acelui puternic stat antic. Între aceste trei neamuri Ramnes erau viteji și războinici, Tities, gospodari și pacinici, Luceres ascultători și de treabă. Ramnes prădau satele de primprejur, Tities strângeau și organizau, Luceres înmulțeau. În păreții de scânduri ai Capitoliului primitiv, preoții băteau câte un cui spre pomenirea oricărei

expediții războinice, când vitejii Ramnes aduceau o turmă de boi cu bouari cu tot. Se vede însă, că elementul războinic a prins aripi și cucerind întâi sat după sat, apoi oraș după oraș, în urmă țară după țară, au ajuns să supuie toată lumea atuncea cunoscută.

Fie poveste, fie adevăr, destul că începuturile embrionare seamănă unul cu altul, deși un embrion e menit a deveni împărat, celălalt a rămâne om ca toți oamenii.

Luând un bilet de drum de fier pân la Bologna, apoi de aci unul pân la Rimini, ajungi în apropierea micei republice San Marino. Între marchizatul Ancona și roditoarea Romagna, se află înaltul *Monte Titano*. De 800 de metri de înalt se ridică cele trei piscuri ale San Marinului, ca o grămadă impozantă, care se coboară pieziș în șes, împodobită cu vechi cetățui, cari readuc în ochii fantaziei icoanele veacului de mijloc. În fața stâncii Titanilor curge râul Rubicon, modest însă cunoscut din istorie prin trecerea lui Cesar, prin vestita zicere: „Alea jacta est" (Zarul s-a aruncat). Despre mare și anume de la Rimini o călăuză, un vetturino, duce pe drumeți, pentru un bacșiș, în mica, dar străvechea republică. După o cale de două ceasuri cu trăsura, ajungi la granița republicei și la cel de-ntâi oraș al ei, la Seravalle, iar după alte două ceasuri ajungi în San Marino. Mai întâi vii în suburbiu, Il Borgo, unde e multă viață și mișcare, căci acest sat e emporiul micei republice, care nu poate produce tot ce-i trebuiește și are nevoie de import de grâne, pe care le plătește cu exportul ei de minunate vinuri de tămâioasă (poamă busuioacă), de lână, râmători, peri de bidinele, var nears, cânipă, portocale, lămâi, săpunuri fine și esențe mirositoare din ierburile muntelui Titano, un articol foarte căutat.

Iată dar, că ne aflăm în mijlocul republicei, în care nu apare nici o gazetă, căci numai „Voce del Popolo" din Bologna și „Osservatore Romano" (amândouă ziare clericale) au câțiva abonați. Nici protestanți, nici evrei nu se află pe pământul

sfânt. Poate că într-un viitor nu tocmai depărtat vr-un fiu al lui Israel să se rătăcească pe acolo ca să deschidă o bancă sau să ia întreprinderea unui drum de fier; dar pân-acum această nenorocire nu s-a întâmplat încă. Republica întreține cele mai bune relații cu Sf. Scaun. Majestas populi, maiestatea poporului suveran al San Marinejilor e reprezentată prin sfatul cel mare, compus întreg de patres familias, din părinți de familie. Acest sfat numără șaizeci de inși și-ntr-o adunare generală, ce se ține o dată pe an, membrii aleg un sfat mic (consiglietto) compus din 12 inși. La această alegere însă trebuie să se aibă în vedere principiul ca să s-aleagă patru nobili, patru orășeni și patru țărani. Acest senat de doisprezece formează consiliul de stat al celor doi consuli, aleși asemeni din mijlocul lui și cari se numesc regenți (capitani reggenti). Alegerea acestor doi consuli, adevărații stăpânitori în San Marino, se face la fiece șase luni o dată. În ziua hotărâtă s-adună sfatul cel mare al republicei în palatul guvernului și aleg doisprezece oameni de încredere ca delegați spre alegere mai strânsă. Apoi acești 12 trag la sorț pentru a ști pe cine au să aleagă, un patrician ori un plebeu, însă totuși trebuie să aleagă astfel, ca 6 să fie din oraș, 6 de la sate. Dintr-aceștia se aleg iarăși prin majoritate de voturi de două ori câte trei adecă șase, a căror nume se scriu părechе pe trei bilete, însă așa că pe fiecare bilet stă scris un țăran și un orășan. Aceste trei țiduli se pun fiecare în câte o bilă de aur, iar bilele se duc în procesiune solemnă la biserică. Ziua de alegere e o sărbătoare mare pentru populație, încât orășelul dar mai cu seamă biserica geme de mulțime. Preoțimea, îmbrăcată în veșminte sărbătorești, celebrează lângă altar încărcat cu podoabe o leturghie, rugând pe Sf. Duh să facă bine alegerea și să stea în ajutorul celor aleși. După ce se cântă „Veni creator spiritus“ un copil mic vine la altar, pe a cărui trepte se află o urnă de argint închisă, care cuprind cele trei bile de aur. Copilul, cu ochii legați, scoate o bilă. După ce Senatul citește

numele scrise pe bilet, ele se vorbesc în glas mare în biserică. Peste câteva clipe întregul San Marino știe numele celor aleși. – Privilegiile celor doi consuli sunt următoarele. Când sunt în biserică, preotul trebuie să vie cu cădelnița înaintea lor, iar în teatru au dreptul de a ocupa ei cu familia loja mare din mijloc.

Avocaților îndeosebi clima San Marinului nu le priește, – căci maximul proceselor dintr-un an e de zece, și e sigur, că de o asemenea mulțime de procese un avocat trebuie să slăbească. Cel mai ciudat lucru e însă justiția criminală. Când se condamnă un făcător de rele, el își spășește păcatele în libertate (nu în temniță) deși nu știu în ce mod se întâmplă aceasta.

Republica are doi secretari de stat, unul pentru interne, altul pentru externe și finanțe. Are asemenea doi ambasadori, unul la Roma, altul la Paris. Numărul consulilor nu e tocmai bine cunoscut, dar se dă cu socoteala, că el întrece numărul cetățenilor republicei. Se crede că aci e călcâiul vulnerabil al micului stat. El privește locurile sale de consuli, cetățenia onorifică, decorația cu cinci clase, pe care cel decorat are permisiunea de a o lucra în briliante (pe cheltuiala sa) ca un izvor de venituri pentru tezaurul public. Ba chiar patente de ofițeri în armată se dau la supuși străini, pentru meritele lor întru ale științei și artei, – încât se poate ca într-o bună dimineață să ne trezim cu d. V.A. Urechiă în uniformă de colonel San Marinez pentru admirabila sa afinitate cu scriitorii... spanioli, merit desigur apreciat la San Marino.

Armata republicei are un general, 70 de ofițeri și 1 300 de soldați. Uniforma lor e cea austriecească, se vede, tunică albă și pantaloni albaștri. Numai asupra armării tace raportul, ce-l consultăm, într-un mod într-adevăr suspect. Se vede că marea ceartă pentru sistemul cel mai bun de puști sau de tunuri n-a alterat până acuma inimele bunilor San Marineji: papà Krupp n-a ajuns la nici o importanță în istoria militară a San Marinului. Birurile sunt mici, datorii publice deloc, încât statul

n-are nici o obligație față cu lumea. Lumea-i datorește poate ceva republicei, republica nu datorește lumii nimic.

Istoria republicei se pierde, ca aceea a tuturor statelor mari, în noaptea vremilor. Întemeietorul statului însă e Sf. Marin, care sub împăratul Diocleţian a fugit din Dalmaţia la Rimini. Sfântul se zice c-a fugit din cauza unor mici neînţelegeri cu nevasta. Destul că poliţia din Dalmaţia pare a nu fi fost tocmai-tocmai înţeleasă cu plecarea sfântului, încât a trimis-o pe nevastă-sa după dânsul la Rimini, unde Marin se ocupa cu zidăria. Într-o zi află, că în port sosise o corabie din Dalmaţia, din care coborâse o femeie foarte frumoasă. Marin îngălbeni. El își aduse aminte de nevasta lui cea frumoasă și de jurământul de curăţie, ce îl depusese. El întrebă, cum arată ea la faţă și la făptură și recunoscu îndată din spusa altora, după oarecare semne, că era nevasta-sa cea care se coborâse din corabie. Atunci, tunse frumușel de fugă la munţi, ca să scape de dânsa și se ascunse într-o peșteră. Dar ea află unde i se ascunsese bărbatul și veni ș-aci. Îngenunchind la intrarea peșterii și întinzându-și mâinile, ea se jură că n-are nici o vină și-l rugă să se întoarcă. Dar sfântul rămase neînduplecat și nu voi să părăsească peștera și să urmeze ademenirile frumuseţei și ale bogăţiei. Cincizeci de zile se boci frumoasa femeie la intrarea peșterei, până ce în sfârșit muri. Ea murise de dorul bărbatului ei.

Sfântul Marin părăsi atunci peștera, își îngropă nevasta, și apoi se retrase pe un pisc al muntelui Titano, unde zidi un mic paraclis cu hramul Sf. Petru, împrejurul căruia mai trase un zid, care să-l despartă de toată lumea. Grâul de care avea nevoie, îl semăna el singur și-l măcina c-o râjniţă pe care o-nvârtea un măgar. Într-o zi aude glasul jalnic al măgarului, cerându-i ajutor. Când iese – ce să vadă? Un urs mare sfâșiase măgarul și-l mâncase pe jumătate.

Atunci sfântul îi zise ursului: «Bre! mi-ai mâncat măgarul; trebuie să mă slujești tu de acum în locul lui». Și ce să vezi?

Ursul intră în adevăr în slujbă la sfânt și-nvârti râjnița cu labele lui cele groase, încât îi merse vestea.

Și astăzi se mai păstrează în biserica din capitală moaștele sfântului, cari se expun la sărbători mari; apoi ciocanul și mistria, cu care a lucrat la rezidirea risipitului oraș Rimini. Faima sfântului făcu pe locuitori din împrejurimi să zidească chinovii și sihăstrii pe monte Titano, cari apoi luară forma unei republice. Acesta este începutul statului. *Tantae mollis erat San Marinensem condere gentem.*

În veacul de mijloc republica dezvoltă o sănătate extraordinară, încât nici Cesar Borgia n-a putut să-i vie de hac. Abia în vremea din urmă veni câteva furtuni asupra ei. După ce nimiciră republica cea de-o mie de ani a Veneției, oștirile lui Bonaparte se îndreptară spre statul bisericesc. Ce se va face San Marinul ? se întrebară toți. Dar Bonaparte era generos și-i dărui republicei surori patru tunuri și o cantitate de grâu. Dar tunurile nu le-au căpătat niciodată, și aceasta spre marea ei norocire. O singură descărcătură de tun ar fi ajuns desigur dincolo de graniță în țara vecină și ar fi încurcat republica într-un război general. Republica scăpă cu spaima de a i se fi promis patru tunuri. Numai anul 1848 aduse peste ea serioase încurcături. Roma căzuse. Garibaldi după multe lupte scăpă în Monte Titano, care acorda un azil tuturor proscrișilor. Garibaldi spera să găsească în San Marino nu numai simpatii, ci crezu că stânca Titano cu ponoarele și ascunzătorile ei ar putea deveni pentru dânsul o cetate neînvinsă, până ce ar fi izbutit de a căpăta condiții favorabile pentru dânsul și ceata lui de la inamicii ce se apropiau și cari erau austriacii și franțujii. San Marino era în mare cumpănă și nedumirire. Ce era de făcut? La 10 iulie sosi în San-Marino cel d-întâi cvartir-maistru al lui Garibaldi.

După o ceartă vioaie se-nvoiră în sfârșit, ca cetele romane ale lui Garibaldi să primească hrană și băutură la granița țării, fără a avea nevoie să calce pe pământul republicei. Dar

Garibaldi nu băgă în seamă învoielele cvartir-maistrului său, ci a doua zi dis-de-dimineață veni cu oștirea lui înaintea porților San Marinului, și până a nu fi cu putință de a i se împrotivi, el ocupă monastirea Franciscanilor, situată la poarta orașului. Erau și femei în cetele lui. Grupe mai duioase și mai mișcătoare nu s-au văzut niciodată poate. Femeile acelea împărtășiră cu bărbații, cu fiii și frații lor lipsele și nevoile, grijile și mizeria, primejdiile și moartea. Erau fiicele eroice ale Italiei. Frumusețea lor se ofilise de lipse și osteneli, dar în ochii lor strălucea lumina și frumusețea entuziasmului. La vederea lor locuitorii din San Marino uitară pentru o clipă propriele lor nevoi, și bătrâni și tineri se grăbeau a ajuta pe străini cu cât le era cu putință. Trebuia grabă. Sfatul cel mare se adunase și se hotărî foarte repede. Se puseră în relații cu Garibaldi; cetele de voluntari și ai lor trebuiau să se oblige să nu calce olatul din întru al orașului, iar guvernul republicei se obliga să mijlocească pe lângă generalul austriac, care urmărea cetele.

Arhiducele Ernest se apropiase cu un detașament de trupe de granițele republicei. Locotenentul Buoschi fu trimis ca să trateze cu Arhiducele, însă acesta cerea pur și simplu supunere. Secretarul de stat de San Marino, Bonelli, se adresă către generalul Hahn, care stetea cu detașamentul său la Rimini. Prin mijlocirea sa izbuti să i se promită pentru cetele lui Garibaldi libera trecere.

Pe când tratau înnoptase. Garibaldi nu se-ncrezu în asigu-rările generalului Hahn, și se hotărî de a lua măsuri pentru siguranța persoanei sale. Cu femeia sa, credincioasa Amita, și cu câteva sute din cei mai supuși partizani ai săi, el părăsi noaptea și într-ascuns San Marino. Contra voinței sale Garibaldi puse în primejdie mica republică, care-l primise cu atâta bunătate. Generalul Hahn se supără cumplit pentru această fugă neașteptată și foarte îndrăzneață a lui Garibaldi, pentru că ar fi dorit foarte mult să prindă pe vestitul căpitan

de voluntari. El spuse verde, că bănuiește, cum că republica și guvernul ei au știut despre această fugă și au înlesnit-o. Pe de altă parte Garibaldianii, rămași în urmă, nu voiau să se dea cu mâinile legate în sama inamicului. Ei hotărâră să intre cu sila în oraș, să puie zăvor porților și să se opuie austriacilor. Dar planul lor s-au aflat încă la vreme în sfatul orașului.

Belzoppi, căpitanul regent, și Bonelli, secretarul de stat la Externe, au fost aceia cari în momentul hotărâtor găsiră mijlocul cel mai potrivit și deteră piept primejdiei. După a lor poruncă se chemară toți San Marinejii, cari puteau purta arme, a se opune voluntarilor, ce năvăleau cu desperare asupra orașului și a le împiedica intrarea. Văzând Garibaldianii, că nu vor izbuti să înfrângă o rezistență atât de energică, se împăcară cu soarta lor[,] mai cu seamă având în vedere pe dușmanul din spatele lor, care zădărnicea orice rezistență și fiecare își depuse armele. După aceea fiecare din ei căpătă pasport silnic la Rimini și câte o liră italiană de cheltuială. Și femeile au fost ajutate tot astfel.

După ce se puseră la cale aceste incidente penibile și se restatornici liniștea obicinuită a republicei, marele Sfat trimise o deputație solemnă către arhiducele Ernest pentru a-l ruga să onoreze republica cu vizita sa. Arhiducele primi invitarea cu bunătate și veni peste câteva zile în oraș cu o suită strălucită. San Marinejii pregătiseră toate pentru a-l primi sărbătorește.

O veselie urma alteia. Arhiducele exprimă mulțumirea și recunoștința sa, pentru atitudinea înțeleaptă și prieteneasca întâmpinare a republicei și plecă cu asigurarea, cum că Casa de Austria a avut totdeuna sentimente prietenești pentru San Marino, pe cari le va păstra și în viitor. De atunci încoace republica a numit un ambasador și la Viena.

De atunci n-a mai cutezat nimenea să s-atingă de San Marino. Napoleon al treilea, ajungând la culmea puterii sale după războiul din 1859, nu uită să caute alianțe indispensabile,

deci încheie și cu San Marino un tratat de alianță, prin care recunoștea și garanta independența acestui stat. San Marinejii îl numesc pe răposatul Împărat binefăcătorul lor. Asta este însă o modestie exagerată, de vreme ce binefacerile acestei alianțe sunt reciproce. Regele Victor Emanuel ținu asemenea foarte mult la bunele relații cu republica, o calomnie care se poate face și regelui Humbert.

Fericit stat!

O singură dare de 1% asupra veniturilor, o armată mică și după cum se pare cu totul nearmată, tunuri ioc! nici o gazetă, un teatru c-un repertoriu pân-acuma necunoscut, datorie publică nici un ban, decorații și portopeuri ieftine, cafenele în doi peri, dar un otel cu prețuri foarte moderate, nici un ovrei, nici un protestant, pe de altă parte cele mai bune relații cu toate puterile, mai cu seamă cu noul stat italian... Scris-au Locke și Bernardin de St. Pierre un idil mai liniștit și mai frumos?

SELĂGEANU

Buruienile cresc și se îngrașă; florile lâncezesc și se usucă. Aceasta trece de adevăr mai în toată lumea, și este foarte firesc; căci pe când superficialitatea șarlatană umblă în lume cu clopoței, făcând ea însăși reclama cea mai nerușinată pentru a-și lăuda marfa cu calitățile cele mai îndoioase, meritul adevărat este întotdeauna modest și sfiicios, trecând prin lumea aceasta zgomotoasă și distrusă tăcut și închis în sine. Trebuie un impuls tare din afară, trebuie ca alții să lucreze pentru a-l scoate la iveală.

În alte țări acest adevăr crud este cel puțin îndulcit prin o mulțime de excepțiuni. Se găsesc oameni generoși și iubitori de artă cari sunt întotdeauna gata a da mână de ajutor unui talent necunoscut. Unii o fac aceasta din cauze adevărat nobile,

cu scopul de a servi arta și de a mări numărul acelora cari se ocupă de dânsa, privind pe orice artist ca o ființă aleasă, ca un înger trimis de Dumnezeu pentru a mângâia mizeria lumii prin farmecul frumosului ideal. Alții, cu judecata mai strâmtă, consideră arta ca un fel de modă, ca un gest ca orice altul, și țin la un salon cu tablouri și sculpturi scumpe și la o bibliotecă aleasă tot atât de bine ca la cai frumoși, trăsuri splendide și haine prețioase. Oricum ar fi însă, și aceștia fac mult, dacă nu pentru artă, cel puțin pentru artiști. Apoi statul se interesează nu numai pentru produsul artei ci și pentru soarta artiștilor, oferindu-le prin intervenirea cu mijloacele trebuincioase ca ei să-și poată lăți cercul lor de cunoștințe și să fie în stare a produce în liniște.

La noi este cu totul altminterea. Particularii nu fac nimica în privința aceasta și statul foarte puțin și deseori pe dos. Ba și mai mult; artistul nu se bucură la noi de nici o stimă. În loc de încurajare, artistul întâmpină la noi o descurajare cumplită. În genere el e privit ca un fel de pierde-vară, ca un om care n-are nici o ocupație solidă, ca un nebun care trăiește într-o altă lume decât cea reală, ocupându-se cu vedenii, cu visuri și cu închipuiri, lucruri cari nu aduc nici un folos real societății.

Vedem în țară un fenomen curios. A pretinde că românul nu-i din fire bun patriot, că nu ține cu toată inima la toate câte se ating de țara lui, ar fi un lucru monstruos. Și cu toate acestea vedem pe artiștii din orice ramură, și chiar pe cei mai buni, necunoscuți și neprețuiți de națiune. Este doar de datoria oamenilor culți din țară a prețui ei ceea ce mulțimea nu știe să prețuiască și a indica tonul și calea pe care ceilalți vor merge din pură imitațiune.

Cine, de pildă, cunoaște la noi pe d. Selăgeanu? D-lui nu e nici senator, nici deputat, nici avocat, nici medic; d-lui n-a fost nici prefect, nici ministru și nici nu dorește a fi una ca aceasta. Lumea n-are dar de unde să-l cunoască.

Craiovenii știu că un domn Selăgeanu trăiește în orașul lor, că este profesor de desen foarte rău salariat, și judecând pe omul după suma banilor ce câștigă, nu-i dau nici o importanță. Că acest domn Selăgeanu face și tablouri, aceasta-i treaba lui de care nimeni nu se ocupă. Tablourile d-lui au fost expuse mult timp la Craiova, fără a se fi găsit cineva care să-l recompenseze pentru munca lui cinstită, cumpărându-i vreuna din operele sale. Și de ce? A cheltui o mulțime de bani pentru o bucată de pânză ar fi o nebunie, și craiovenii par a fi oameni foarte practici când e vorba de a scoate bani din pungă pentru bunuri ideale.

Tablourile d-lui Selăgeanu au fost aduse dar aci de către un amic al artei și expuse de d. Gebauer, pe calea Mogoșoaei, cu scopul de a fi vândute pentru a procura pictorului mijloacele necesare ca să poată face o călătorie de studii în străinătate. Acolo am avut și noi ocazia de a le vedea.

Sunt cinci tablouri cari dovedesc un talent netăgăduit și un realism sănătos. Mai cu seamă capul de evreu și capul de bătrân sunt adevărate opere de artă, niște mărgăritare cari pot concura cu cel mai bun ce s-a produs la noi pe tărâmul artei. Evreul nu e nici caricatură, nici ideal, este un evreu luat din mulțime și reprezintat cu atâta viață, cu atâta adevăr, încât fiecare trebuie să crează că l-a văzut deja o dată pe acest evreu, că îl cunoaște de undeva, dar că nu își aduce aminte când și unde. Aceasta provine din cauză că pictorul n-a fost împins nici de ură, nici de iubire, ci a căutat a înfățișa ființa adâncă a judaismului, și oricine vede tabloul lui trebuie să mărturisească că a reușit pe deplin. Viața a optsprezece veacuri apasă pe această față bătrână de evreu, și totdeodată se arată voința lui de fier și răbdarea neîncetată și neostenită.

Ovreul d-lui Selăgeanu este bătrân și tânăr, individ și neam în tot același timp.

Scopul nostru aci nefiind de a analiza cu de-amănuntul operele d-lui Selăgeanu, ci numai de a atrage atenția publicului

asupra unui bărbat care face onoare țării, credem că cele zise vor fi de ajuns pentru a îndemna pe iubitorii de artă a nu trece cu vederea pe un pictor care merită, poate, interesul principal.

În muzeul nostru se află o mulțime de tablouri, cari par a fi acolo numai fiindcă nu s-a găsit nici un particular care să fi fost dispus a-și desfigura salonul cu asemenea caricature. Sperăm că d. ministru al cultelor, comparând tablourile d-lui Selăgeanu cu cele de la muzeu, se va decide lesne a îmbogăți muzeul nostru cu câteva opere cum se cade.

[CONVENȚII CU RUSIA]

„Românul“ de ieri, într-o polemică cu „Pressa“, zice că rău, foarte rău, mai rău decât foarte rău face organul conservator când spune, că Rusia ar fi propus guvernului radical nouă convențiuni, și acesta ar fi pe cale d-a le face; asemenea lucruri, după „Românul“ trebuie să le spună cei lipsiți de inteligență și patriotism, cei ce nu respectă nimic nici pe sinele chiar. Apoi „Românul“ urmează:

„...«Pressa» știe foarte bine că guvernul nu voiește și nu poate să încheie nouă convențiuni pentru trecere de armate și alte asemenea, căci națiunea ar da cu pietre într-însul și Europa s-ar ridica în contra noastră... Să nu mai adune dar « Pressa » asemenea știri ilogice și necurate...“.

Prin urmare, după „Românul“ știrea că guvernului radical i s-ar fi propus de Rusia o nouă convenție, care știre a fost împrăștiată de ziarele cele mai acreditate din Europa, este o știre ilogică și necurată; iar cei ce o relevează, spre a atrage atenția națiunii asupra guvernului radical, care a arătat, de când a luat puterea, că știe a comite greșeli de acele ce în Istorie poartă un nume mult mai aspru; cei ce relevează știrea aceasta și bănuiesc pe acest guvern, că este în stare să încheie o nouă convenție

cu Rusia în taină, fără a spune niminui nimic până la deschiderea Camerei supuse și ascultătoare; cei ce relevează această știre pentru a îndeplini, cum zice d. D. Brătianu, o datorie de conștiință către țara lor, aceia sunt lipsiți de inteligență și de patriotism.

Mulțumim „Românului“ de aceste complimente radicale, îi mulțumim pentru acel ton de elegantă curtenie în polemică, a cărei pierdere o deplângea mai deunăzi, îi mulțumim cât mai degrabă, pentru că noi între cei d-întâi am relevat acea știre, și am exprimat temerea, că guvernul lucrează cum s-ar zice pe sub pământ ca să ne dăruiască iar cu vreo surpriză.

Să ne dea însă voie organul „Scrisorilor către Desmoșteniți“ a-i spune că știrea aceea nu se pare atât de *ilogică* pe cât seamănă că-i pare lui. Ilogică, pentru ce? pentru că, cum pretinde „Românul“, guvernul *„nu voiește și nu poate* să încheie nouă convențiuni pentru trecere de armate și alte asemenea“? Dar oare nu tot acest guvern *a voit* și *a putut* să încheie convenția de la 4 aprilie? Și să nu uităm, că aceea era întâiul pas, care este cel mai greu de făcut; era vorba să se deschiză stavila și să se dea drumul șivoiului să treacă pentru noi; astăzi oștirea rusească se află pe pământul nostru, stavila este ridicată de mult, șivoiul și-a făcut matcă peste noi și curge în bună voie. Și dacă Rusia ne cere azi o convenție, să nu se prefacă „Românul“ și să întrebe naiv că: „ce nevoie mai are Rusia să ne ceară convenție pentru trecerea oștirii sale pe la noi, de vreme ce tractatul de la Berlin îi dă asemenea împuternicire încă pentru nouă luni d-aci încolo?“ nu, să nu se prefacă „Românul“: Rusia desigur nu numai pentru aceasta ne cere o nouă convenție; este ea destul de inteligentă ca să nu ne ceară ceea ce are; dacă ne cere, apoi desigur ne cere să-i dăm ce nu are și-i trebuie. Pentru aceasta dar, reproducând știrea despre noua convenție, am rostit temerea că guvernul, când i s-ar cere de Rusia ca să-i dăm ceea

ce-i mai trebuie, ar fi în stare să dea. Încă o dată: nu oare tot acest guvern *a voit* și *a putut* să încheie convenția de la 4 aprilie?

Însă mintosul organ, mintos prin aceea că-și crede cititorii naivi, ne spune pentru ce guvernul radical *nu ar voi* și *nu ar putea* să facă un așa ceva. Că guvernul nu *ar voi* să mai încheie o nouă convenție cerută de Rusia pentru nouă trebuințe ale ei, este un lucru ce nu ne-ar prea importa, daca am ști că guvernul acesta nu poate face orice vrea. Daca n-ar putea face rău, ce ne-ar păsa că vrea să-l facă! Dar să vedem, poate ori nu? Să vedem „Românul“ ce zice, pentru ce nu poate guvernul să facă și azi ce a făcut până acum? „Nu poate (guvernul) să încheie nouă convențiuni, pentru trecere de armate și alte asemenea, căci *națiunea ar da cu pietre* într-însul...“

Sfârșim relevând aceste vorbe ale „Românului“. Organul „Scrisorilor către Desmoșteniți“ ar trebui să respecte cel puțin acum nația, ce s-a arătat a nu fi tocmai așa de moleșită pe cât o credea d. C.A. Rosetti, și să o cruțe de asemenea ironii. O nație care, numai pentru respectul ordinii și prin instinct de conservare, a îngăduit guvernului cele săvârșite de dânsul de aproape trei ani încoace, dovedește că are mai multă minte decât a da cu pietre: când este vorba de a judeca și osândi, ea știe a o face la timpul cuvenit pe căile legale.

[D. C.A. ROSETTI LA ROMA?]

Imediat după atentatul de la Neapoli s-a zvârlit o bombă-Orsini în mijlocul mulțimei, adunate în Florența pentru demonstrații patriotice. Bomba a cauzat moartea a doi oameni și a rănit pe câțiva alții... Tot în aceeași vreme ne vine din Roma știrea, că în domiciliul lui *Passamente*, autorul atentatului, s-au găsit scrisori de la internaționaliști, că s-au făcut arestări, că între arestați este și d. Melilo, redactorul

ziarului „Censorul“ din Neapole, publicist, care a fost deja închis odată, împreună cu Passamente, pentru că[,] la 1870, lipise la Salerno placarde pentru manifestări de răsturnarea tronului.

Bomba-Orsini ne-aduce aminte de conspirația și atentatul comis asupra binefăcătorului nostru celui mai mare, a împăratului Napoleon III; conspirație la care-a luat parte activă d. C.A. Rosetti și d. I.C. Brătianu. Împăratul, care era om bun și generos, cu toată condamnarea tribunalului, rostită asupra d-lui I.C. Brătianu, a ordonat ca închisoarea să fie îmblânzită pe cât se putea, iar fructul șederii la răcoare a actualului ministru-prezident a fost – precum se știe – o istorie a românilor scrisă franțuzește și publicată sub pseudonimul Elias Regnault.

Frații siameji Rosetti-Brătianu fac și azi parte din marele partid cosmopolit al republicei universale pe baza *comunei* și cu toate acestea conduc afacerile unui stat, eminamente-național – România și eminamente conservator, pentru că e agricol.

Ba nu-i destul numai atâta. Pe când principii mireni și bisericești se grăbesc a exprima M.S. Regelui Italiei părerea de bine, că viața M.S. a fost păzită de mâna lui D-zeu cu ocazia acestui îndrăzneț atentat cu cuțitul, România se va grăbi să trimită ministru plenipotențiar la Roma pe d. C.A. Rosetti, părintele celor dezmoșteniți cu duhul, ca să-și exprime părerile de rău că atentatul n-a izbutit, și pe când ieri duminică s-a celebrat dimineața un Te-Deum la sf. Mitropolie, pentru a înălța rugi lui Dumnezeu, c-a binevoit a conserva zilele M.S., rabinul partidului liberal din țară își va fi legat cornul de frunte pentru a se ruga la statua rațiunii să păstreze zilele prietenului Passamente.

Nouă ne pare rău, că în vremi grele ca cele de astăzi, România trebuie să rabde un guvern, precum nu-l are nici o altă țară din Europa, un guvern, ai cărui membri de căpetenie

au întreținut și întrețin relații cu elementele cele mai turbure și mai discompuitoare ale Apusului.

[ȘTIRI FRANCEZE DESPRE CESTIUNEA DOBROGEI]

Ziarul franțuzesc „les Débats“ primește o corespondență din Buda-Pesta, care, cu toate că e datată dinainte de intrarea românilor în Dobrogea, aruncă oarecare lumină asupra celor din urmă împrejurări politice din Orient, interesându-ne îndeosebi. Deși corespondentul ziarului franțuzesc asigură, că toate câte le spune le-a căpătat dintr-un izvor absolut sigur, totuși facem rezervele noastre în privința unor amănunte. De aminteri, corespondența aceasta are destulă importanță pentru a ocupa locul, ce credem de cuviință a-i da.

Incidentul român cu Dobrogea, după această corespondență, datează de aproape cinci luni. Mai nainte chiar de a-și fi isprăvit Congresul din Berlin lucrările sale, reprezentantul rus la București, d. baron Stuart, a făcut demersuri pe lângă guvernul român pentru a-l hotărî să acordeze Rusiei stabilirea unui drum militar prin Dobrogea, mergând de la noua graniță până la Tulcea. Apoi rușii rostiseră intenția d-a așeza depozite de arme d-a lungul nouelor granițe, de la Silistra până la Mangalia, și în sfârșit șanțuri și valuri de pământ înșirate între Maglai și Sulina. Guvernul român a găsit aceste propuneri neacceptabile, mai ales că Rusia nu părea că voiește să dea nici o compensare, și a însărcinat pe agentul său de la Petersburg, generalul Ghica, să facă o contra-propunere guvernului rusesc. România se declara gata a întinde și asupra Dobrogei, pentru tot timpul ocupării rusești în Bulgaria, prevăzut și mărginit prin tractatul de la Berlin, convenția încheiată la începutul războiului pentru trecerea oștirilor rusești prin România, adică

convenția de la 4 aprilie. Mai întâi, această contrapropunere a fost respinsă cu oarecare trufie de către cei din Petersburg, și lucrurile au rămas unde erau, adică găsindu-se Dobrogea *de fapt* în plină și întreagă stăpânire a Rusiei. În aceste condiții, guvernul prințului Carol s-a văzut silit să se adreseze puterilor iscălitoare ale tractatului, spre a le cere sfatul. Toată lumea a răspuns că România poate și trebuie, în virtutea tractatului de la Berlin, să ia Dobrogea în stăpânire.

Intrarea românilor în Dobrogea săvârșită azi, nu începuse încă pe când corespondentul din Buda-Pesta trimitea ziarului „les Débats" aceste notițe. El însă arată în corespondența lui, că în adevăr, după răspunsul puterilor, România are să ia în curând Dobrogea în stăpânire. Însă oștirile rusești rămânând încă în ținuturile luate acum în stăpânire de români, întrebarea unei căi militare pentru comunicare cu Bulgaria se va ivi din nou. Guvernul român deci a însărcinat pe reprezentantul său la Petersburg cu o nouă contra-propunere, care trebuie să fi fost deja înmânată prințului Gorceacof.

În sfârșit, corespondentul spune că contele Șuvalof, în trecerea lui prin Buda-Pesta, n-a atins acolo nicidecum cestiunea Dobrogei și României, declarând că nu știe nimic din incidentele ce s-au putut produce cu privire la aceasta.

[CRIZA DE CABINET]

„Timpul" s-a abstinut cu desăvârșire de orice reflecții sau comentarii asupra epidemiei ce bântuie cabinetul Brătianu, și care a și secerat trei victime. Am stat și urmăm a sta neturburați în fața unor certe intestine pe câtă vreme ele nu vor avea ca rezultat de a compromite soarta țării și mai mult de cum este deja compromisă, sau pe câtă vreme negoțierile pentru

înlocuirea celor morți nu vor trece peste cercul partidului *așa zis liberal*.

Vom aștepta dar în liniște rezultatul crizei într-un fel sau într-altul și atunci numai vom avea a zice și noi cuvântul nostru.

Astăzi voim a face numai ceea ce s-ar putea numi *diagnosis* crizei ministeriale, fără a ne preocupa dacă boala este mortală sau cine va fi moștenitorul, în caz de moarte.

Spectacolul ce ne este dat a privi este, fără îndoială, din cele mai extraordinare.

Vedem pe d. Brătianu dispunând în Cameră aproape de unanimitatea voturilor, și de o mare majoritate în Senat, amenințat de a pierde o bună a treia parte din deputați și a rămâne poate în minoritate în Senat.

Ce s-a întâmplat oare acum de curând care să facă a periclita într-un mod atât de neașteptat o pozițiune până astăzi așa de strălucită și așa de puternic întemeiată?

Un mic, foarte mic fapt s-a întâmplat; dar care pentru d. Brătianu ce știe a înțelege semnele prevestitoare, are o îngrijitoare însemnătate. Acest fapt sunt cele câteva alegeri comunale ieșite favorabile partidului conservator.

Până astăzi partidul ce voiește a fi partidul liberal, dar care în realitate este partidul radical, precum totdeuna l-am numit pentru că-i cunoaștem firea și tendințele, partidul radical zicem, și-a îndeplinit vecinica chemare, adică *distrugere*.

În lăuntru, instrucțiunea publică, justiția, organizarea comunală, întreținerea căilor de comunicație, venitul monopolului tutunurilor, finanțele, buna stare economică, și toate celelalte sunt distruse, sau cel puțin dezorganizate.

În politica din afară, mai avem oare trebuință de a aminti toate faptele ce sunt încă așa de proaspete în mintea tutulor?

Toate acestea s-au făcut cu consimțământul Adunărilor, și acolo unde miniștrii noștri, în cele interne sau în cele externe,

veneau cu fapte împlinite, Camerele, pe lângă supusa înregistrare a acelor fapte, emiteau tot d-odată și biluri de încredere sau de indemnitate.

Și astfel d. Brătianu și cu colegii săi[,] urmând calea lor semănată de izbânzi, netedă, fără obstacole, fără primejdii și fără decepțiuni, proclamau sus și tare că țara este cu d-lor. Erau poate sinceri. Îș[i] închipuiau poate serios că calea lor îi duce la capitol unde îi așteaptă coroana triumfătorilor.

Dar iată că deodată, în loc de capitolul visat, li se arată în zare stânca tarpeiană cu prăpastia ei. Căci acum s-a schimbat fața lucrurilor. Nu mai poate fi vorba, sau mai bine, nu mai este loc de a distruge; acum este vorba de a clădi, de a organiza, și aici se zdrobește puterea radicalismului.

Țara[,] care i-a mai văzut la lucru, știe că nu este aceasta meseria lor și un prim avertisment a venit să arate d-lui Brătianu că nu ajunge de a se bucura de o majoritate oricât de numeroasă în camere, pentru a putea spera de a avea și țara cu sine.

Totodată d. Brătianu simte că nu numai instinctul lucrărilor serioase de organizare lip[s]ește partidului său, dar că-i lipsește totodată și capacitatea intelectuală.

Acest simțimânt explică pentru ce, în toate încercările sale pentru complectarea și reîntărirea cabinetului, d. prim-ministru nu a consimțit a se despărți de colegul său de la Externe.

Nu simpatia sau armonia în vederi leagă, de o vreme încoace, pe d. Brătianu de d. Cogălniceanu. Cine, în adevăr, nu cunoaște sfâșierile intestine ce existau între acești doi bărbați, și fățișa neîncredere mutuală cu care se păzeau unul pe altul, între altele în vremea petrecerii lor la Berlin pentru lucrările Congresului. Ceea ce face pe d. Brătianu a se ține acum strâns legat de d. Cogălniceanu este că simte că are în acest bărbat aceea ce nu poate găsi în jurul său, adică o putere intelectuală, o capacitate.

Asemenea marfă este rară în partidul radical și fericitul proprietar actual nu voiește a se desface de dânsa cu nici un preț.

Precum am zis-o, țara, adevărata țară, a dat dd-lor Brătianu și Rosetti un întâi avertisment. Pentru d. Rosetti acest avertisment, întărit poate și prin alte considerațiuni, l-a și făcut a părăsi fotoliul său. D. Brătianu, care și el a înțeles lecțiunea, lucrează la înlăturarea pericolelor ce[-]i stau în perspectivă prin fuzionare cu aliați vechi sau noi.

Se zice că toate sforțările d-sale au fost zădarnice și că tot d-sa rămase însărcinat a purta greutatea situațiunii cu ai săi, fără infuziune de sânge nou.

Oricum ar fi, noi, acești de la „Timpul", absolut dezinteresați în cestiune, privim în liniște și cu răbdare la criza de care este frământat cabinetul, și avem statornica încredere în adevărul zicătoarei care zice că: *„fie care pasăre pe limba sa piere"*.

[LIBERALII ENGLEJI ȘI ROMÂNI]

Cartea Albastră, pe care a publicat-o zilele acestea guvernul englezesc, deși cuprinde numai și numai documente privitoare la cestiunea afgană, are destulă importanță[,] prin armele ce procură atât adversarilor cât și partizanilor guvernului cârmuit de lord Beaconsfield, pentru viitoarea luptă parlamentară. În privința depeșei, ce de curând lord Cranbroock, actualul ministru al Indiei, a trimis lordului Lytton, vice-regele Indiei, controversa există chiar acum. Acea depeșă cuprindea, după cum se știe, o expunere a politicii urmate de precedentul guvern în privința emirului din Cabul, și arăta în ce și pentru ce ministerul actual a adoptat o linie de purtare deosebită. Blamul implicit aruncat prin acest însemnat document asupra

administrației d-lui Gladstone, nu se putea să nu provoace reclamații din partea membrilor acelor administrații.

Îndeosebi ducele d'Argyll, care fusese secretar de stat la departamentul Indiei pe acea vreme, trebuia să se crează atins. În adevăr, el a și protestat cu putere și cu mult necaz prin coloanele ziarului „Daily News". Depeșa lordului Cranbroock, după părerea ducelui d'Argyll, dă seama despre fapte într-un chip parțial și propriu a induce poporul în eroare. Ministrul, după spusa ducelui d'Argyll, a schițat un roman când a înfățișat pe emirul ca un om îngrijat de teama rușilor, care ar fi cerut englejilor să-l protejeze împotriva țarului, și care s-a dat în brațele Rusiei pentru că predecesorii lordului Lytton în India rămăseseră surzi la plângerile sale. Toate acestea, zice ducele, sunt curate născociri; Șere-Ali n-avea deloc teamă de ruși, și se gândea numai la greutățile din lăuntru ale guvernului său, la interesele sale teritoriale și dinastice; aceea ce dânsul voia să capete de la Englitera era numai o garanție împotriva vrăjmașilor săi din lăuntru, și nemulțumirea lui venea numai și numai din aceea că lord Northbroock nu voise să-i asculte aceste pretenții. După părerea ducelui d'Argyll, emirul chiar daca sincer s-ar fi temut de Rusia, această teamă n-ar fi trebuit să înrâurească asupra purtării guvernului Indiei. Ex-secretarul de stat este din aceia cari, în toate cestiunile politicei orientale, profesează o încredere implicită în buna credință și în dezinteresarea țarului și consilierilor lui.

Din nenorocire însă pentru dânsul, după scrisoarea ducelui d'Argyll, purtând data de 23 noiembrie, a venit numaidecât publicarea Cărții albastre, și prin această culegere de documente oficiale se răstoarnă cu desăvârșire vederile și judecata lui politică. După cum se vede lămurit dintr-o importantă depeșă a lordului Northbroock, din 15 septembrie 1873, precum și dintr-o mulțime de alte documente atârnând de acea depeșă, emirul nu se gândea decât numai și numai la primejdiile din

afară, și considera granița lui despre miazănoapte ca serios amenințată de vecinii ruși. Un trimis al emirului, într-o convor - bire cu vice-regele Indiei, pe la mijlocul anului 1873[,] se rostea cum că „înaintarea rușilor în Asia au deșteptat serioase temeri printre populațiile Afganiei; și oricât de mult și de des i-ar asigura rușii pe afgani că nu trebuie să aibă nici o teamă de ei, afganii nu pot să le dee nici o încredere, și niciodată nu se vor crede în siguranță, pân ce nu vor fi siguri că se pot bizui pe ajutorul englejilor".

Afară de aceasta, lord Northbroock a trimes acum de curând către ziare o scrisoare, în care arată lămurit groaza ce a produs printre afgani și emirului lor expediția rusească la Kiva. Lord Northbroock reproduce o parte din propriele sale depeși, publicate astăzi și prin Cartea Albastră, și fără să vrea chiar dovedește pipăit că cele ce astăzi se întâmplă în Asia nu se poate imputa decât numai și numai politicei greșite și condamnabile a guvernului liberal cârmuit de Gladstone. Pe de o parte[,] guvernul acela nu voia să admită cum că ar fi fost ceva de temut din partea Rusiei; de altă parte[,] respingea orice propunere de alianță cu emirul, cum și orice făgăduință de ajutor la întâmplare să-l atace rușii. Guvernul liberal Gladstone a crezut de cuviință că nu-i nevoie nici vreme să se mai ocupe cu aceste cestiuni, și[,] rezervându-și dreptul de amestec, a amânat cercetarea lucrului pe o altă dată nehotărâtă. Emirul atunci, văzându-se părăsit de engleji, aliații lui firești, a trebuit să cedeze de frică sau prin amăgirea intrigilor rusești.

Deosebirea temeinică între guvernul liberal și cel conservator, acum la putere, în Anglia, este că cel dintâi, cu totul dimpotrivă cu cel d-al doilea, vede în Rusia aceea ce spun rușii iar nu aceea ce este. Liberalii engleji[,] cu d. Gladstone în frunte-le, chiar după expediția rusească la Kiva, chiar după urzirile rusești din Orient, chiar după tractatul de la San Stefano, n-au încetat

d-a îmbrățișa cauza rusească, ca și cum judecata politică și simțirea interesului național le-ar fi lipsit cu totul.

Liberalii pretutindeni sunt iubitori de forme frumoase, de fraze și de formule de senzație, filantropi nesocotiți, considerând progresul omenirii ca o faptă a voinței individuale, iar nu ca un rezultat firesc al mersului omenirii prin scurgerea vremilor; așa sunt toți liberalii, și când zicem liberali, voim să înțelegem aci pe liberalii cinstiți, născuți liberali, cari gândesc strâmb și lucrează astfel după temperamentul lor și după cum îi taie capul, iar nicidecum nu vrem să înțelegem pe liberalii necinstiți, făcuți liberali [,] cari gândesc limpede, dar lucrează rău pentru interesul lor și după cum îi împing poftele și patimile lor, cum bunioară, în micul Paris al Orientul[ui] lucrează vestitul campion al „desmoșteniților“, marele mag al republicei universale, d. C. A. Rosetti.

Desigur nu putem face necinstea d-lui Gladstone, să nu facem deosebirea între dânsul și prezidentul Camerii noastre, care[,] după declarația sa de mai alaltăieri, este făcător de minuni, ca orice nepot al divului, „Traian“, care este acum după război *independent,* nu ca mai nainte, adică are cu ce trăi fără grije d-acuma-ncolo și care mai presus de toate *iubește.*

D. Gladstone și guvernul său, preocupați de ideile filantropice și religioase, au rămas orbi și nepăsători în fața intereselor țării lor și a echilibrului internațional. Guvernul conservator[,] dimpotrivă, a urmat calea cea dreaptă, și a văzut de la început că sub firma de senzație atârnată dasupra întreprinderii Rusiei în Orient, se ascundea tendența moscovită asupra Constantinopolului și scopul nimicirii împărăției otomane. Guvernul conservator a simțit că misia rusească la Cabul este încă un pas al Rusiei împotriva Engliterei, și că nimicirea Turciei nu este alta decât pregătirea neapărată a unei lupte uriașe în Asia. Și astfel guvernul conservator a schimbat pe dată politica urmată până atunci față cu emirul din Cabul,

oferindu-i o alianță ofensivă, cerută odinioară de către Emir și refuzată de către guvernul liberal. De astă dată însă era prea târziu; greșala neiertată a cabinetului Gladstone a făcut neînlăturabil războiul, căci a lăsat pe Șere-Ali să intre în sfera de acțiune a Rusiei.

NOUL CABINET OTOMAN

O telegramă a agenției Havas ne-a vestit mai alaltăieri, cum că în Constantinopol s-a ivit pe neașteptate o criză ministerială, că ministerul împreună cu marele vizir Savfet-pașa și cu marele Șeic-ul-Islam au căzut, și că noul cabinet s-a și format, iar în locul lui Savfet-pașa a venit Heredin-pașa, fost ministru al beiului de Tunis. Noul mare vizir, înainte de a se urca la această treaptă, a fost câtăva vreme consilier favorit al Sultanului, și astfel i-a venit ușor să ajungă unde se află acum. Această schimbare repede a cabinetului otoman dă loc la deosebite reflecții din partea presei străine. Unele organe pretind că deși criza ministerială din Constantinopol și formarea noului cabinet au venit cam fără veste, însă nimini nu poate fi surprins de una ca aceasta. Căderea lui Savfet-pașa este un fapt foarte important. Fostul mare vizir de netăgăduit este unul dintre bărbații cei mai însemnați ai Turciei și un diplomat isteț, om onest și inteligent și mai presus de toate patriot sincer. El și-a căpătat pe bun drept stima generală prin chipul cu care și-a servit țara în împrejurările grave și primejdioase din anii aceștia. Toată lumea prin urmare se întreabă cu drept cuvânt: pentru ce Savfet-pașa a fost răsturnat astfel? De câtva timp spiritul Sultanului era și încă este muncit de niște gânduri foarte ciudate. Abdul-Hamid nu mai are încredere în nici unul din bărbații de stat ce-l înconjoară: pretutindeni vede numai vrăjmași, trădători, cari sunt gata să întrebuințeze împotrivă-i

toate mijloacele. În orice vremuri, dar mai ales în starea în care se află acum țara lui Abdul-Hamid, o așa pornire din partea unui suveran este foarte supărătoare. Turcia se află acum într-o stare din care neapărat, daca voiește să mai trăiască, trebuie să iasă, și pentru acest sfârșit este nevoie nu de vedenii închipuite și de descurajare, nu de păreri și de spaime fără noimă, ci de energie, de sânge rece și de judecată sănătoasă. Abdul-Hamid, rătăcit în neîncrederea lui, s-a înconjurat încetul cu încetul de străini, crezând că are să găsească mai mult devotament și bună credință în niște oameni cari i-ar datori lui tot și a căror stare bună și înălțime ar atârna numai și numai de la conservarea lui. Astfel dar a crezut de cuviință să încarce cu favori pe Heredin-pașa, vechiul ministru al beiului de Tunis, om deștept și de spirit, după cum se spune, dar care a lăsat la Tunis niște amintiri nu prea frumoase în privința administrației sale. Buna-voință ce o arăta Sultanul lui Heredin-pașa era din zi în zi mai pe față, și se spune chiar că dacă ar fi vrut, acest nou favorit ar fi venit la cârma trebilor publice de mai înainte. Venit de curând la Constantinopol, dânsul a voit să sondeze tărâmul împrejuru-i și mai ales să facă cunoștință cu personalul politic din partea locului. Acum câteva zile, Sultanul a chemat de la Brusa pe fostul său consilier și om de încredere, Zaid-Pașa. Aceia cari sunt în curentul intrigilor din serai au putut îndată ghici, că se pregătea ceva și în adevărat lucrurile s-au dat pe față. Când Savfet-pașa fusese numit mare-vizir, pusese condiție a primirii acestui post ca Zaid-pașa să iasă din Constantinopol; reînturnarea lui Zaid-pașa era deci o amenințare în contra existenței ministeriale a vizirului. Savfet-pașa a stăruit din nou să depărteze pe acel om, împotriva căruia el n-avea vreun parapon personal, dar care, fiind favorit la palat și nepopular în lume, era o primejdie. Nu e prin urmare de mirare când vedem astăzi pe același Zaid-pașa la ministerul de Justiție al Turciei. Kadri-pașa și Gevet-pașa așijderea sunt oamenii

intrigilor de serai și nu mai au nici atâta popularitate și încredere publică cât colegul lor de la justiție. Cu toate astea, noul cabinet turcesc are în sânu-i și câteva persoane populare și distinse. Heredin-pașa, în izolarea sa, a înțeles că trebuie să-și ia pe lângă sine și ceva oameni mai cunoscuți și mai prețuiți. Osman-pașa, viteazul general de la Plevna, a fost numit la ministerul de război, și numele acestui bărbat este destul de strălucitor pentru a da el singur prestigiul cerut unui minister împărătesc. Carateodori-pașa, ministru la cele din afară, a dat o destul de bună idee despre capacitatea lui diplomatică cu prilejul congresului de la Berlin. Numirea lui iarăși se poate numi un bun temei al noului cabinet. În unele cercuri politice europene se regretă că acest bărbat însemnat, numaidecât după numirea lui ca guvernator creștin al Cretei, spre executarea articolului 23 din tractatul de la Berlin, a fost chemat la postul ministerului și a trebuit astfel să lase vacant locul din Creta. Schimbările aceste dese, după cum zic foile franțuzești, dau dovadă că tocmai acum, în loc de o purtare fermă și statornică, în Turcia domnește o pornire și un spirit de preschimbări și de nestatornicie destul de primejdioase oricând, dar mai ales pentru vremea de față. În halul în care împărăția otomană se află astăzi, asemenea pornire o poate duce curând la o desăvârșită descompunere și nimicire. Savas-pașa se zice că ar fi fost în Creta cu Muctar-pașa; iar cât despre Riza-Bei, cumnatul lui Gazi-Osman și secretar al Sultanului, i se încredințase o misie în Egipt. – Într-un cuvânt noul cabinet în care se află amestecate deosebite elemente nu dă mari speranțe că va ajunge cumva la vreun rezultat politic cum se cade; și noul ca și vechiul cabinet nu va putea încheia tractatul definitiv cu Rusia, nu va putea iscăli convenția cu Austria și asigura executarea reformelor ce le cere Englitera pentru Asia Mică, în sfârșit nu va putea insufla mare încredere Europei. Aceasta este cea mai răspândită părere despre noul cabinet

otoman în presa europeană. În mai toate cercurile politice, se atribuie preschimbarea ministerului din Constantinopol numai și numai unor motive de ordine interioară și mai-mai privată; adică, sultanul nu se mai încredea în vechii lui miniștri, și și-a luat alții noui pentru ca desigur peste puțin pierzându-și încrederea în ei, să-i schimbe și pe aceștia, și așa mai încolo.

BUCUREȘTI, 27 FEBRUARIU
[După o dispariție de câteva zile...]

După o dispariție de câteva zile, pentru care cerem scuze cititorilor noștri, „Bobârnacul“ reintră iarăși pe arena publicității române. Dintr-o cauză neatârnată de voința sa, firul existenții acestui spiritual organ de publicitate a fost mai zilele trecute retezat, și fiindcă, precum oricine trebuie să știe, fără de existență organele de publicitate nu pot trăi, „Bobârnacul“ ar fi murit desigur, daca proprietarul său nu se gândea să înnoade firul rupt al existenței acestei foițe și să strige cu triumf cătră publicul cititor:

„Trăiască «Bobârnacul!»“

*
* *

Intrând în această nouă fază, adică de la nod înainte, firul existenței „Bobârnacului“ va fi țesut cu fel de fel de fețe foarte variate, pentru toate gusturile. Proprietarul și redactorii săi își vor da toate ostenelile pentru a păzi de acum înainte firul scumpei existențe a „Bobârnacului“ de orice primejdie. Spre acest scop, redacția acestei foițe s-a reconstituit după un plan cu totul nou, având doisprezece redactori, primind lefuri mai mari decât chiar amploiații de la monopol. Cheltuială e aia, nu

glumă! În schimb, redactorii au hotărât solemn a fi băieți de spirit și a răspunde pe deplin menirii „Bobârnacului“ în societatea română.

*

* *

„Bobârnacul“, afară de aceasta, a angajat câte un corespondent pentru fiecare mahala a Bucureștilor, care să se ocupe în special cu cronica scandaloasă a respectivelor cocoane și a respectivilor monșeri. Pentru bulevard, considerând că se apropie vremea bună, avem un corespondent special.

*

* *

De azi încolo „Bobârnacul“, reconstituindu-se precum am avut onoare a arăta, va urma să se producă de doă ori pe săptămână regulat, având o mulțime de rubrici, în care, cu modestia ce-l caracteriză îndeosebi printre celelalte foi și foițe, făgăduiește a fi strălucitor de spirit. Daca ar fi să părăsim și noi modestia, ca mulți dintre confrații noștri, am putea afirma că „Bobârnacul“ va fi un cap-d'operă, dar fiindcă nu vrem să ieșim din ale noastre, ne mărginim a zice că vom fi foița cea mai spirituală și cea mai hazlie din Orient.

*

* *

„Dar – ne veți întreba – principiile? cari vă sunt principiile, domnilor redactori ai «Bobârnacului» de la nod înainte, adică de acum încolo? Cu ce principii vă prezentați dv. în fața corpului electoral pentru alegerile viitoare? Care este deviza ce vă va conduce întotdeuna pe calea politică și socială? Care este gândul dv.? Într-un cuvânt, care vă este profesia de credință?“

*

* *

La toate aceste întrebări, pentru a rezuma profesia noastră de credință politică și socială, vom răspunde sus și tare:

„Principiile noastre sunt cunoscute îndeajuns, pentru ca să nu mai fim siliți a răspunde întrebărilor ce ne fac rău voitorii.

O singură deviză, un singur gând, o singură credință avem; însă nu le putem spune, deoarece aceasta este un secret de redacție“.

*

* *

Iar cât pentru corpul electoral, care se pregătește a merge să uzeze de drepturile sale înscrise solemn în pactul nostru fundamental, n-avem decât un cuvânt a-i zice:

Nebuni în balamuc sunt numai câțiva, iar cei mai de frunte pungași nu sunt la pușcărie!

Am zis.

Comitetul de redacție

CRONICA

[În București s-a constituit...]

În București s-a constituit sub prezidența doctorului Bosnagiu, licențiand de la facultatea medicală din Șistov, o societate de *liber-cugetători*, sub numirea de „Societatea de Antropofagie mutuală“. Urând cât se poate mai multă activitate junei societăți, publicăm mai jos un extras esențial din statutele ei.

*

* *

În Cameră, deputatul Avram Burăh sin Moișe Dreicop a iscălit opinia minorității-evreofagilor pentru revizuirea art. 7. Aceasta a hotărât pe ctitorii sinagogelor din București și din Roman (unde s-a făcut acestui deputat operația *brismila* de către psaltul Moișe Felesler) să citească în trei sâmbete pe rând afurisenii împotriva renegatului român cu cusur.

*

* *

Teatrul „Dacia" s-a hotărât a da câte două reprezentații pe zi de când cu „Estudiantina Figaro" și cu Miss Wanda; în adevăr, în toate serile vine atâta public, încât trei părți din cei veniți se-ntorc înapoi acasă. Concertele studenților spanioli sunt ceva nemaiauzit; iar ceea ce face Miss Wanda e ceva nemaivăzut. Ionescu a hotărât să-și facă doă buzunare în pălărie, pentru că toate celelalte nu-i mai ajung.

Influența seratelor lui Ionescu a mers mai departe decât s-ar crede: O cocoană a pornit jalbă de divorț în contra soțului ei pentru că n-a mai dus-o de o săptămână la „Dacia"; o coconiță, rugând în zadar pe părinți s-o ducă s-auză Mandolinata, a dosit din casa părintească cu un june cu educație, cu care în toate serile vine regulat să asiste la reprezentațiile lui Ionescu.

*

* *

În numărul viitor vom începe a publica un șir de biografii contimporane. Întâia biografie va fi a unui mare *urechiat*.

*

* *

Un jidan discuta cu un popă despre religie.

„Nu crezi tu, mă jidane, că Domnul Christos a hrănit cinci mii de oameni cu cinci pâini?

– Ba asta o crez, răspunse jidanul; dar sfinția ta crezi că i-a și săturat?“

*
*   *

O artistă dramatică, ieșind din scenă după ce jucase un rol de băiat, zise către o camaradă a sa:

„În adevăr, jumătate din public m-a crezut că sunt bărbat.

– Ce folos! (răspunse camarada) pe câtă vreme cealaltă jumătate e pătrunsă de contrariu!“

EXTRAS DIN STATUTELE
SOCIETĂȚII DE ANTROPOFAGIE MUTUALĂ

Art. 5. – După moartea oricărui membru liber-cugetător, fără deosebire de vârstă și rit, cadavrul său va deveni proprietatea colegilor săi, cari-l vor putea mânca ca rossbraten sau schweinscotlet.

Art. 10. – Scheletul rămas se va arde, iar cenușa se va întrebuința ca praf de dinți, ca praf pentru curățirea bricegelor și tutulor obiectelor de metal ale societății.

Art. 31. – Niminea n-are dreptul a se împotrivi la executarea dispozițiilor de față, și aceste statute servesc de testament fiecărui membru în parte.

Prezident Dr. BOSNAGIU, licențiand
de la facultatea din Șistov.
Secretar **Dr. Herșcu Ițicovici**, felcer
de la facultatea din București.

CARNAVALUL

Un cronicar al „Bobârnacului“, june din lumea cea mare, ne-a împărtășit o listă respectabilă cu numele tutulor

domnișoarelor, ce au strălucit ca niște stele în carnavalul expirat pe orizontul saloanelor bucureștene. Spirit, gingășie, talente, frumusețe, toate au fost reprezentate pe scena lumii celei mari, și fiecare dintre stelele de cari vorbim s-au arătat pe întrecute înzestrată cu aceste frumoase daruri.

Gătelile și podoabele au fost feerice. O lume închipuită de cel mai fantastic poet al veacurilor trecute și viitoare, ar fi cu mult mai rău îmbrăcată și încălțată decât corul stelelor bucureștene, pentru că în orice caz, acel poet nu s-ar pricepe la aceste doă articole mai bine decât cea din urmă marșandă, decât cel din urmă pantofar subțire.

*
* *

Ca toate lucrurile lumești, a trecut și carnavalul; a trecut și n-a lăsat în urmă decât o mulțime de mănuși cu nasturii pierduți și soite la degete, multe perechi de botine scâlciate, regrete de ambele-sexe, multe inimioare străpunse de săgețile ștrengarului de Cupidon fără nădejde de lecuire pe căile legale, și multe alte rele, cele mai multe nereparabile. Da; se cos nasturii ce lipsesc de la mănuși; mănușile se spală și se reparează cu 50 bani perechea la orice mănușar; orice pantofar e bun bucuros să puie tălpi și să îndrepteze tocurile stricate la dame și la cavaleri; toate relele-și au leacul. Însă spițerii până acum n-au putut descoperi minunata alifie, cu care să se lecuiască rănile pricinuite de săgețile ștrengarului.

*
* *

Atâtea rele a lăsat carnavalul; dar bunuri a lăsat? Să vedem. Eram obișnuiți a vedea în fiece an, în vremea săptămânilor carnavalului și în urma lor, punându-se serios pe lucru dd. ofițeri ai stării civile. O cununie, două, cinci, șaisprezece,

treizeci și cinci, chiar patruzeci, pentru că, după datele noastre statistice din urmă, în termen de mijloc, capitala noastră dă pe fiecare an un contingent de fete de măritat de la treizeci și cinci la patruzeci. Patruzeci de fete de măritat! Trebuiau dar cel puțin treizeci și cinci de căsătorii.

*

* *

Junele nostru cronicar a alergat opt săptămâni de-a rândul prin toate balurile, pe la toți ofițerii stării civile, pe la biserici, pe la tribunale, și iată în sfârșit raportul său, despre temeinicia căruia garantăm:

Baluri, serate, concerte, teatre, ș.c.l. – Cifra de mijloc a statisticei noastre e statornică; aproape patruzeci candidate, cu titluri în regulă, au obținut note egale la concurs. Alegerea fără ajutorul inimii ar fi imposibilă. Candidatele arată din norocire mult zel și multă dispoziție maritală.

Oficiele stării civile. – Nici o înfățișare!

Bisericile. – Nici o strigare; – afară de doă văduve cu doi văduvi, cari n-au fost la nici un bal iarna asta, nici o serbare matrimonială.

Tribunale. – Mai mulți juni s-au prezentat voioși și plini de iluzii cerând a li se da în cercetare registrele de zestruri, condica de ipoteci și cea de donații și testamente; împlinindu-și dorința, dânșii s-au retras foarte triști și cu iluziile pierdute...

S-au primit la tribunalul de Ilfov, șaptesprezece petiții de divorț, dintre cari la șaisprezece s-au dat curs.

*

* *

Avem prin urmare dreptul să ne-ntrebăm, plini de un legitim scepticism:

La ce mai servește carnavalul? A fost dânsul născocit numai și numai pentru ca să umple de regrete inimile stelelor ce candidează la măritiș, și să sfărâme iluziile aurite în cari s-au legănat atâția juni?

Să sperăm însă că la anul, în aceleași baluri, teatre, concerte și celelalte, cronicarul nostru va întâlni stelele candidate tot așa de strălucitoare, însă purtând fiecare un alt nume decât în anul acesta. Ei, de! și junii ar mai trebui să cedeze la tocmeală din iluziile lor. Ce Dumnezeu! prea umblă și ei cu prețuri fixe, ca la „Magazinul Universal"; și încai la acest magazin dai cât îți cere, că orișicum, vorba ceea, e *maison de confiance*! mergi la sigur că păcăleală nu-ncape.

ÎNTOARCEREA D-LUI C.A. ROSETTI ÎN PATRIE

Ilustrația din numărul nostru de astăzi este luată după natură de un corespondent special, trimis într-adins la fața locului să asiste la debarcarea d-lui C.A. Rosetti pe pământul patriei. Ilustrul diplomat, după ce a făcut ocolul Europei, se-ntoarce în țară încoronat de cel mai deplin succes. O deputație numeroasă de români cu cusur, nerăbdătoare să afle isprăvile făcute de diplomatul nației române, îl întâmpină. D. C.A. Rosetti, ca în toate ocaziile solemne, mișcat până la lacrimi de primirea patriotică ce i se face, improvizează pe loc o spovedanie politică, care este menită a produce mare senzație în cercurile politice din mahalaua Jignițiii. Cuvântarea d-lui Rosetti, întreruptă necontenit de aplauze entuziaste și aprobări unanime din partea auditorilor, este în adevăr un document de cea mai mare însemnătate pentru istoria liberalismului în România. De aceea ne grăbim a da noi cei dintâi publicului acest memorabil document politic.

Iată-l:

„Fraților jidani!

Mișcat până-n adâncul inimii sunt de această primire cordială, și am să vă fac o spovedanie.

La 48, am ars Regulamentu' organic eu și cu ai mei. Voi, fraților, poporul român, m-ați salutat cu entuziasm și mi-ați strigat în unanimitate: *Șulemălehăm*! Însă reacțiunea pândea momentul oportun pentru a dărăma clădirea noastră național-liberală, și în ale ei scopuri a reeșit! *[sic!]*

Mai târziu, la 66, reacțiunea amenința libertățile publice, sfintele libertăți! Eu, fraților jidani, eu și cu ai mei le-am apărat și am pus în Constituția patriei voastre române articolul 6. Voi, poporul român, m-ați salutat și ați strigat într-o singură voce toți cu entuziasm: *Șulemălehăm*! Dar – dar reacțiunea, inamică tutulor libertăților, ne-a sfărămat iluziile.

Astăzi când revin, după îndelungă absență, în mijlocul vostru, voi, fraților, poporul român, îmi strigați toți: *Sulemălehăm!* Ei bine! vă declar că astăzi națiunea română, după ce a arătat Europei că duce la orice tăvăleală, numai să fie șmecher cel ce o tăvălește, astăzi zic, națiunea română, voi, a reeșit a dejuca planurile reacțiunii.

Am fost în Europa; pretutindeni am petrecut bine, ce-i drept! dar nicăieri ca la Neapol; mâncare bună și ieftină, băutură idem, tutun inigea, chef și trai. De aceea ștrengarul meu, știți cel care scrie *Scrisori către desmoșteniți*, îmi tot zicea: «Babaco, vedi Napoli, poi mori!», adică în limba noastră maternă: să vezi Neapole și pe urmă adio viață!

Revin deci la cele ce v-am zis. Națiunea română a reeșit să dejoace planurile reacțiunii. Vă declar însă aci solemn:

Plevna externă am luat-o; mai rămâne însă o Plevnă internă... (mare senzație în rândurile deputației. *Voci:* Vuăs? care?...) Avram Burăh, dipitat, care a votat declarația minorității! (zgomot mare din partea auditorilor. *Voci*: Arih audă tatnăran Moișe Burăh Dreicop!)

Fraților jidani!

Rezum spovedania mea. În contra Plevnei interne avem de luptat! În voi, poporul român, este toată speranța liberalismului nostru!

Am zis! (aplauze frenetice. Oratorul este luat pe mâini și purtat în triumf.)

[REPORTAJ PARLAMENTAR]

Ieri s-a făcut în Cameră a doua citire a declarației pentru modificarea art. 7 din Constituție. În urma îndelungatelor dezbateri ce au avut loc cu ocazia întâiei citiri și în urma votului dat după închiderea acelor dezbateri, toată lumea se așteaptă, cu drept cuvânt, că minoritatea are să crează că e de demnitatea ei să nu mai ia cuvântul pentru o cauză odată pierdută, nefiind mai ales nici o probabilitate că dispozițiile majorității s-ar fi fost schimbat întru ceva. Dezbaterile, ce au avut loc la prima citire, sunt încă vii în memoria tutulor; materia discuțiunii a fost, precum știm, sleită de oratorii cari au luat cuvântul și pentru și contra opiniei majorității, așa că orice s-ar fi zis la a doua cetire, n-ar fi fost decât numai repețirea ziselor de la cea d-întâi, dezbaterile de acum nu ar fi fost decât un fel de a doua ediție, revăzută numai în privința stilului poate, a dezbaterilor trecute, fiind rezultatul votării asigurat firește pentru opinia majorității.

Cu toate acestea, minoritatea din Cameră a stăruit a se deschide din nou dezbaterea asupra declarației constituționale de revizuire. Erau înscriși pentru a lua cuvântul mai mulți dd. deputați, în număr cam de peste douăzeci, prin urmare dezbaterea d-a capul asupra declarației promitea a fi, deși absolut lipsită de interes, însă foarte curioasă, mai cu seamă că lista oratorilor înscriși era în cea mai mare parte acoperită de numele onorabililor dd. Furculescu, Misail, Cernătescu, Isvoranu, Burileanu, Mărgăritescu *e tutti quanti*.

Cel d-întâi care a luat cuvântul a fost d. Misail. D-sa avea intenția să facă o disertație academică în regulă, să dovedească, precum expusese în exordul cuvântării d-sale, că România a fost înainte mergătoarea civilizației omenirii; astfel d-sa a început cu descălicătoarea și așezarea românilor în țările acestea, a vorbit despre românism în veacul al 12, în al 13, în al 14... La fiecare veac sala Camerii golindu-se treptat, d. Misail a intrat în al 14-lea numai cu biuroul Adunării și cu câțiva motiviști intransigenți și cu puțini din majoritate, cari își povesteau încet istorii hazlii, își împărtășeau impresiile luate de la Alcazarul-Ionescu, și alte lucruri foarte străine de plimbarea prin veacuri a oratorului; așa că și biuroul și cei de pe bănci pot să[-și] aducă aminte a fi străbătut cu d. Misail veacurile ca prin vis. De unde a început oratorul știau toți, unde s-a oprit nimini nu știe.

În vremea cât a ținut importanta disertație a d-lui Misail, majoritatea, retrasă în bufet și în salele de fumat, a luat hotărârea ca, îndată după întoarcerea oratorului din preumblarea d-sale *à travers les siècles passés*, să ceară închiderea discuției. Așa s-a și făcut, și, punându-se la vot această propunere, s-a admis închiderea discuției, rezultatul votului fiind aproape același ca și la închiderea discuției după întâia citire a declarației, deși Camera rămăsese de astădată sub impresia minunatei disertațiuni a d-lui Misail.

CREZUL PATRIOTIC LIBERAL-NAȚIONAL

Un confrate al nostru mai tânăr pe arena publicității române, ziarul năciunale „Sfredelușul“, ne procură astăzi un document de cea mai mare însemnătate, și anume *Crezul liberal-național,* căruia ne grăbim a-i face loc în coloanele noastre. Iată-l în toată sfânta lui întregime:

„Crez într-unul Rabinache Berlicoco, izvoditorul tutulor diavolilor și pehlivăniilor văzute și nevăzute, auzite și neauzite, închipuite și neînchipuite.

Și într-unul gospodin Brat-Ivan, emănăciune a lui Berlicoco, unul plămădit, carele de la Rabinache s-a urzit mai nainte de toate tertipurile. Coțcărie din coțcărie, adevărat liber-cugetător, scuipat, iar nu zămislit, întocmai după chipul și asemănarea lui Rabinache, prin care toți masalagiii s-au făcut.

Carele pentru noi desmățații și pentru a noastră chiverniseală din Măgura s-a coborât, mari lafuri și palavre a tăiat, din *firfiric* hârtie-monedă s-a prefăcut.

Ș-a fost pursuivarisit și regularisit în zilele reacțiunii. Politicește s-a pristăvit și-ntr-o grădină, fără popi, s-a înhumat.

Și s-a deșteptat la Mazar-Pașa; s-a suit la stupul cu miere, și se pupă în bot cu Rabinache.

Și iarăși va să vie cu influența morală, cu percheziţiile, cu rechizițiile, cu băjeniile, cu cazacii, cu perciunii, cu epiderma bovină, cu molima levantină și cu hârtia-monedă, a cărei sărăcie nu va avea sfârșit.

Crez într-un gheșeft de ghiverniseală producătoare, care de la Rabinache izvodește, cel ce împreună cu Brat-Ivan și Carada, pururea în societatea de Tragere-la-măsea, este pomenit, carele prin augurii Serurie și Grigorescu au bârfit.

Crez într-una năprasnică și apilpisită pehlivănie.

Mărturisesc *una masalà* întru dobândirea osului de ros.

Aștept exterminarea capetelor încoronate și dominațiunea Comunei, în eternitate.

Ura!“

SITUAȚIA POLITICĂ
[Ițele politicei se-ncurcă...]

Ițele politicei se-ncurcă pe zi ce merge.

Lefile, diurnele și toate foloasele copiilor patriei sunt în primejdie.

Și dacă sunt în primejdie copiii, muma trebuie să sufere. Muma cea bună, patria care este familia cea mare, precum familia este patria cea mică, patria, zicem, este amenințată: Plevna externă am luat-o, însă rămâne o Plevnă internă. Partidul d-lui C.A. Rosetti, supranumit Hahamul cel Mare, întâmpină greutăți din partea Senatului în dezlegarea cestiunii românilor cu cusur.

*
* *

În Cameră dipitatul Avram Burăh sin Moișe Roșu Dreicop a constatat cu mult succes, că odată ce o bucățică i s-a fost tăiat de către dascălul ovreiesc Leizer Mendel, n-are cum să și-o mai lipească la loc; regretă însă că dascălul jidovesc l-a supus acelei operații, de la care a rămas cu un cusur fără leac. Onorabilul dipitat propune deci moțiunea următoare:

„Considerând că odată pierdută bichițica, nu se mai poate pune la loc, și având în vedere regretul dipitatului Avram Burăh de ceea ce, fără să-l consulte, i-a făcut psaltul ovreiesc Leizer Mendel din Roman, Adunarea exprimă sentimentele sale de simpatie și prieteșug tutulor românilor acelora ce, ca și onor. Avram Burăh, au un cusur fără leac, și-i consideră de acuma pe toți, ca și când nu le-ar lipsi bichițica".

*
* *

În Senat însă ițele se încurcă.

Vrăjmașii Republicii și Republicanilor profită de ocazie și vor să dea guvernul patriotic pe bete.

Dar patria, domnilor! gândiți-vă la patrie! Cum poate trăi, cum poate fi o patrie, care are un venit de 80 milioane, fără să aibă niște fii patrioți, cari să-i mănânce pre an de doă ori pe atât?

Pentru Dumnezeu! lăsați deoparte urile de partid în aceste momente grave, și mai ales lăsați pe patrioții adevărați, cari țin în gură fiecare cu dragoste fiiască câte o țâță lăptoasă a patriei, să sugă în pace!

*
* *

Acestea sunt povețele patriotice ce numeroasele ziare oficioase ale guvernului, în număr de doă, le dau sistematicilor opozanți, cari în loc să asculte par a se fi hotărât să-i ia scara guvernului. Reuși-vor sau nu?

Dumnezeul lui Israil numai poate să ferească de primejdia unei reușite a opozanților pe toți românii cu cusur.

Vom vedea.

Până atunci însă situația este și rămâne tot încurcată pentru că încă nu s-a putut descurca. Iar pe scena caraghiozlâcurilor politice, producțiile cele mai noi, ce au un succes adevărat imens, sunt ale quartetului jidovesc, pe care-l dăm în ilustrația noastră de azi.

IMPORTANȚA GARDEI CIVICE

Instituția gardei civice fiind o instituție eminamente democratică, capii legiunilor gardei din capitală s-au întrunit în zilele acestea în consiliu de război, ca să avizeze la mijloacele ce trebuiesc luate spre a-și atinge scopul această minunată instituție în alegerile viitoare.

După mature și îndelungi dezbateri în cari d. Serurie a dovedit cu date esacte că tot e mai bine pentru un patriot să aibă leafă decât să nu aibă, și că sunt preferabile doă lefi plus o diurnă și alte mici foloase decât o singură leafă, – s-a luat următoarele deciziuni:

„Pe timpul cât vor dura alegerile viitoare toți alegătorii patrioți cari fac parte din gardă vor căpăta în loc de pușcă câte un retevei, pentru a putea apăra cu eficacitate libertățile publice și drepturile patrioților la țâțele bugetului patriei.

Cât vor dura alegerile toți alegătorii vădiți de opozanți ai patrioților, și cari vor face parte din gardă, vor fi băgați la gros, spre a se garanta fraților patrioți libertatea alegerilor.

Iar după sfârșirea alegerilor, reteveiele se vor înlocui iarăși cu puști, iar celor închiși li se va da drumul peptenați la loc și scuturați de tăvăleală.

Pentru luarea și îndeplinirea acestor dispoziții, comandanții legiunilor au speranța, că vor căpăta de la viitoarele camere câte-o recompensă națională de 2000 franci pe lună."

SITUAȚIA
[Situația se clarifică...]

Situația se clarifică din zi în zi.

Sorții de izbândă a Republicii se-nmulțesc pe fiece minută, și ziua în care nu va mai fi nici o primejdie pentru libertățile publice s-apropie.

*

* *

Monopolul tutunurilor se va desființa.

Licențele se vor preschimba pentru toți cârciumarii liberali în subvenții, pe cari dânșii le vor primi de la Stat, pentru încurajarea acestei ramure a comerțului național și pentru lățirea consumației și înmulțirea consumatorilor.

*

* *

Armata permanentă se va desfiinţa, şi în locu-i se va institui de fiecare mahala câte-o nouă companie de gardă naţională, care va primi de la Stat şi de la comună diurnă de 10 franci pe zi pentru fiece gardist naţional, bez demâncarea, tutunul şi băutură cât i-o cere lui inima.

Se va reforma învăţământul public introducându-se în clasele primare Catechismul Liberului-Cugetător, iar în cele secundare studiul obligator al limbei ovreieşti.

La Universitatea din Bucureşti se vor înfiinţa cinci Catedre noi: una de Patriotism, alta de Maniere electorale, alta de Meşteşugul d-a trăi din exploatarea principiilor, alta de Arta d-a conduce manifestaţiile naţionale şi a cincea de Improvizarea discursurilor patriotice.

*

* *

Din ziua când Republica se va întemeia şi la fiii ginţii latine de la Dunăre, poporul suveran nu va mai plăti nici un bir, şi fiecare patriot republican, pe lângă toate câştigurile indirecte ce-o putea avea din această onorabilă profesie liberă, va mai primi de la Stat şi câte 500 lei noi pe lună, plătiţi înainte fără nici o reţinere.

*

* *

Redacţia „Bobârnacului“ speră că la formarea listelor celor în drept să primească aceste foloase acordate persoanelor de orice rit eminamente patriotice şi republicane, nu va fi uitată, şi se propune a fi organul oficios al Republicii.

Pretenţiile noastre foarte modeste sunt de natură a sfărâma orice concurenţă, şi avem ferma speranţă, că nu nouă ne va lipsi tacâmul la cheful de aldămaş al Republicii Danubiene, ce va avea loc, precum aflăm, la „Idee“.

POLITICA ZILII
[Mișcarea electorală are…]

Mișcarea electorală are să înceapă.

Întrunirile publice în curând se vor deschide pe piața Constantin Vodă.

Discursurile patriotice, lacrimile naționale, vorbele late se pregătesc.

În curând: „Desfacere totală de principii! cu mărunțișul și cu toptanul!“

Garda națională face în fiece zi exerciții pentru a fi bine pregătită la mânuirea argumentelor patriotice electorale.

Aflăm că în curând se va publica o licitație pentru darea în întreprindere a 2 000 de asemenea argumente.

Licitația se va ține în localul unei legiuni a gardei.

Condițiile și caietul de-nsărcinări sunt următoarele:

Întreprinzătorul cată să fie patriot și să profeseze principiile republicane.

Lemnul din care se vor confecționa cele 2 000 de argumente va fi de tufă; lungimea fiecărui argument un cot, grosimea cât de groasă. Argumentele vor fi numai cojite, și încolo lăsate nodoroase, ca mai convingătoare la discuție.

Plata se va face din fondurile gardei, iar furnizorul, cu cât argumentele confecționate de dânsul vor fi mai p[e]remptorii și mai fără replică, cu atâta mai mult va binemerita de la patrie și de la fiii ei, și va primi și o decorație.

Odată având aceste argumente, libertatea alegerilor este pe deplin garantată, și „Bobârnacul“ din parte-i, mulțumind de această garantare, roagă pe muștiriii săi să evite orice discuție electorală, spre a nu li se da câteva argumente dintre cele 2 000.

Libertatea ca libertatea, dar tot mai bine e cu șalele zdravene, decât cu ele pisăgite.

O NOUĂ DECORAȚIE

În vederea servicielor ce unii din gardiștii patrioți vor da patriei în viitoarele alegeri, prin mânuirea argumentelor, despre cari se vorbește mai sus, s-a luat în cercurile oficiale hotărârea de a se institui un nou ordin, o decorație nouă.

Decorația va fi astfel compusă:

Două reteveie încrucișate pe o parte a medaliei; în vârful unuia va sta o căciulă frigiană, emblema Republicei, iar în vârful celuilalt va sta o pălărie de carbonar și jos o pereche de cizme scâlciate, emblemele apilpiselii civice.

Pe partea cealaltă a medaliei va fi săpat un clondir, iar împrejuru-i va fi o coroană ca toate cele obișnuite pe medalii, atât numai, că în loc de cele două ramuri de laur, vor fi doi cârnați.

Amândouă fețele medaliei sunt emblemele comemorative ale vremii de grea cumpănă prin cari trece patria.

Medalia, în loc de cu panglică, se va atârna pe piept cu o șuviță de păr, pe cari băieții patriei vor avea grija să și-o procure, prin învălmășeala alegerii, din orice barbă de opozant le-o veni mai la-ndemână.

Acest ordin, după chiar natura serviciilor pentru cari se va hărăzi băieților patriei, va purta numele de „*Serviciul Nodoros*“.

[FRAȚII RADICALI ȘI D. DIM. STURDZA]

I

După o oarecare viață politică, d. Dim. Sturdza, până la cea din urmă reintrare a d-sale în minister, izbutise să-și facă,

în închipuirea mai a tutulor, o reputaţie, dacă nu de un foarte inteligent, dar desigur de un foarte corect om de stat şi mai ales de finanţe. Metoda întrebuinţată de d. Dim. Sturdza pentru ajungerea acestui scop, deşi cam veche şi tocită, însă sigură în ţara noastră, consista în a se face d-sa teoreticeşte aprigul biciuitor al tutulor greşelilor, neregularităţilor, mai de multe ori numai închipuite, totdauna exagerate până la absurd, săvârşite de partidul şi de guvernul adversar politic d-sale.

Într-o ţară ca a noastră, unde când afirmi ceva, nu ţi se cere şi dovezi, unde spiritul public nu are nici un element serios de control mai ales asupra luptelor ivite pe tărâmul ştiinţei de stat, reaoa credinţă este de multe ori o bună temelie pentru clădirea unei frumoase reputaţiuni. Ca să treci de cel mai curat, n-ai decât să ponigreşti cu ori fără drept pe alţii; ca să te crează lumea om cinstit şi de treabă, n-ai decât să ocărăşti şi să osândeşti în vileag purtarea altora, chiar dacă dânşii au o bună purtare şi mai ales în cazul acesta. Daca vrei să-nşeli lumea, a zis un filosof, înşeală-o gros, că subţire, nu ţi se prinde. E mult numai până să-ţi faci o reputaţie frumoasă, şi-n urmă poţi fără grijă să săvârşeşti însuţi păcatele, de cari osândeai odată pe alţii buni nevinovaţi.

*

* *

În cuvântări publice şi intime, în gazete, în publicaţii de tot felul[,] făţişe şi clandestine – o literatură întreagă de calomnii economico-finanţiare – aci ca d. Sturdza, aci ca baronul de Hahn, şi când iar sub cel mai discret anonim, actualul ministru de finanţe şi-a petrecut viaţa ponigrind administraţia finanţiară a guvernului conservator, biciuind nişte pretinse gheşefturi, născocite de fecunda d-sale închipuire, şi sfâşiind toate aşezămintele economice şi financiare ale acelui guvern, între cari mai vârtos monopolul tutunurilor.

Cu încetul, izbuti să-și întemeieze o reputație vrednică de pizmuit. Toată lumea, mulți chiar dintre cei mai puțin naivi credea în adevăr în sfințenia contabilului-moralist de la Mazar-pașa, și în sfârșit acest călduros apărător al moralei în finanțe luă portofoliul vistieriei, apoi al lucrărilor publice și acum în urmă iar al vistieriei, unde la urma urmelor își dete arama pe față.

*
* *

D. Sturdza, înainte de a veni acum în urmă la Ministeriul de Finanțe, pe când Regia monopolului de tutunuri își denunțase convenția cu Statul pe motivul dezlipirii Basarabiei de România, era în de aproape legături, în daraveri mari cu această Regie; se zicea chiar, că pentru niște servicii ce le aducea Regiei, d. Sturdza primea în schimb o sumă destul de însemnată. Venind la minister îndată după aceea, și fără ca daraverile d-sale cu Regia să se fi stins, d-sa aduce la începutul sesiunii acesteia în Cameră un nou proiect de lege pentru modificarea convenției cu Regia. Prin acest nou proiect, după chiar termenii raportului comitetului delegaților din Cameră, se restrânge cultura tutunului numai la șase județe; cultura pentru export se pune cu totul la dispoziția Regiei, încât se desființează în mod indirect; se înmulțesc greutățile culturii mărindu-se mijloacele de perchezițiuni și adăugându-se penalitățile pentru contravenții, sub cuvânt de a nimici cultura ilicită și contrabanda, și se micșorează rata anuală la 8.125.000, făcându-se ca Statul să intre ca părtaș la o parte din beneficiile ce va realiza Regia.

Proiectul a fost, precum se știe, respins în secțiuni și în Cameră. După aceea d. Sturdza reveni acum din nou cu dânsul, prefăcut „într-un chip ridicul“, cum zicea chiar o gazetă radicală, adică preschimbat numai în așternerea câtorva fraze și

nimic mai mult. Ca și la întâia oară, proiectul căzu și de-astă dată.

În timpul pe când proiectul prefăcut „într-un chip ridicul“ se afla pentru a doua oară în secțiunile Camerei, d. Manolache Costache în Senat a făcut ministrului finanțelor o interpelare, întrebând dacă este adevărat că Regia nu și-a plătit de mult ratele, și ce are de gând să facă guvernul în această privire. Iar d. Sturdza, – care în secțiunile Camerei amenința că Regia monopolului se duce lăsându-ne în buget un minus de 9 milioane aproape, și neavând noi ce-i face și ce-i lua, – răspunzând în Senat la interpelarea d-lui Manolache Costache, afirma că guvernul este asigurat și[,] prin urmare[,] să n-aibă grijă interpelatorul de vreo pagubă din partea Statului.

Iată un subiect bun pentru o filipică economico-finanțiară, cum numai contabilul-moralist de la Mazar-pașa era în stare să le facă. Câte coloane în „Alegătorul liber“, câte broșuri n-ar fi scris d. Sturdza în privința unei daraveri așa de scandaloase!

Dar să trecem mai departe.

*

* *

În zilele trecute[,] vine de la Cameră în Senat proiectul pentru baterea celor 25 milioane argint în bucăți de câte 5 franci. Acest proiect[,] așa cum era votat de Cameră, conținea un articol, care prescria ca baterea noii monede să se facă la Bruxelles.

În secțiunile Senatului s-a ridicat o adevărată furtună în contra acelui articol. Cum? Când avem în țară un palat al monedei, unde se pot bate bucățile de argint cerute, tot așa de bine și mai ieftin decât în străinătate, noi să ne batem bani la Bruxelles? Și tocmai d. Sturdza, românistul, naționalistul cel mai fierbinte, să ceară una ca aceasta? Nu se poate, au zis unii dintre senatori, neapărat că n-a fost precugetare la mijloc; a fost

o greșală; desigur d. Sturdza și-a uitat sau n-o fi știind că avem și noi un palat al monedei. Alți senatori însă, cari auziseră că un oarecare bancher sau un om de afaceri din Bruxelles se află aici tiptil și stă închis într-un hotel din capitală, crezură tocmai contrariu de cei dîntâi, și cu toții propuseră un amendament pentru înlocuirea articolului în cestiune. Amendamentul s-a votat, și se spune cum că, imediat după votarea aceasta, d. Sturdza a dat de știre bancherului belgian, care aștepta cu palpitație trecerea articolului cu pricina și prin Senat, să-și ia geamantanul și să plece, deoarece nu mai este nici-o speranță.

– Unde ești, d-le baron de Hahn, să înfierezi aceste *gheșefturi,* cum ziceai d-ta odinioară?

*

* *

Și nu-i numai atâta.

În proiectul de lege pentru construirea liniei ferate Mărășești-Buzău, era un articol, prin care se hotăra că, în cazul când în pădurile statului nu se vor găsi lemnele trebuincioase construirii, dânsele să se poată procura de la particulari. Toată lumea știe întunecoasa afacere a dd-lor Sturdza, Ion Ghica și Comp., cu pădurea cea mare de la Adjud, afacere ce se poate numi o adevărată ruină pentru întreprinzătorii ei. O sumă de lemne tăiate, o mulțime de traverse gata pentru calea ferată zăceau și zac de mult în acea pădure, fără speranță de a se mai găsi mușterii pentru ele. Fiind însă astăzi a se construi linia Mărășești-Buzău, și aflându-se d. Dim. Sturdza la minister, se prezenta ocazie și chip d-a se găsi și pentru acele mărfuri părăsite un bun muștiriu, cel mai bun, adică statul.

– Da, însă articolul din proiect prescria că să se ia lemne de la particulari numai în cazul când nu s-ar găsi în pădurile Statului.

– Da, însă articolul ar fi avut puterea magică să stârpească lemnele trecute, prezente și viitoare din toate pădurile lumii, afară de pădurea de la Adjud, până la completa ei desfacere: de vreme ce se pusese el în proiect, firește că nu era să se mai găsească lemne în pădurile Statului.

Și pentru aceasta ne raportăm la logica economică a d-lui baron de Hahn.

*
* *

Atât pentru astăzi și încheiem cu vorba fabulistului:

„Cunosc mulți liberali la vorbe mari se-ntrec,
Dar până în sfârșit cu oase se înec."

Atâta numai, că proiectul monopolului a fost respins, articolul despre baterea monedei amendat, iar cel despre pădurea de la Adjud n-a avut o soarte mai bună. D. Sturdza a scăpat de trei ori ocazia d-a se îneca: nu l-au lăsat frații liberali.

[II]

Într-unul din numerele noastre trecute am arătat cum d. Sturdza, după ce și-a fost întemeiat o reputație aproape universală în țara noastră de cel mai corect om de finanțe, și-a dat arama pe față la a treia intrare a d-sale în minister. Astăzi, fiind ținuți a reveni asupra acestui subiect, începem prin a pune o întrebare, și adică:

Este adevărat că, înainte de intrarea d-sale în minister, d. Sturdza se afla personal vârât în daraveri cu concesionarii monopolului? Asta nu-i de tăgăduit. Este adevărat, cum am zis noi în rândul trecut, că d. Sturdza primea de la capii companiei tutunurilor o sumă însemnată pentru servicii ce d-sa le făcea? E adevărat, de vreme ce nu am primit până acum nici o desmințire în privința acestei categorice afirmări, de vreme ce

„Românul“ de ieri, apărând pe d. Sturdza în contră-ne, în două coloane nu găsește loc să pomenească măcar de această afirmare, ce-am făcut-o în numărul nostru de sâmbăta trecută.

Așadar este adevărat, că d. Sturdza făcea trebușoare cu monopolul tutunurilor înainte de a lua portofoliul finanțelor, și cum a luat acest portofoliu, cea dintâi treabă a fost să puie numaidecât la cale afacerea acestui monopol. Vor mai fi oameni, cari să crează că în toate astea nu-i nimic incorect? fie; noi însă susținem că afacerea tutunurilor este o afacere în adevăr scandaloasă. Cum? omul, care până acuma nu vedea în toate actele miniștrilor țării sale decât gheșefturi și iar gheșefturi; omul, care avea cutezanța să arunce calomnia și să atragă bănuiala publică asupra persoanelor celor mai cinstite; omul, care-și da aerul și vrea să treacă de sectar fanatic al moralei în finanțe – acest om, ieri om de treburi al companiei monopolului, astăzi, venind la minister, cea dintâi treabă pe care o face e să aducă un proiect pentru o tranzacție cu monopolul, proiect care, chiar după zisa apărătorului său, după zisa „Românului“, este *mai avantajos pentru concesionari?* Aceasta nu este un scandal?

*
* *

Dar să ne întoarcem puțin privirile înapoi, spre a face critica istoriei acestei afaceri. Înainte de intrarea din urmă a d-lui Sturdza la finanțe, d-sa fiind, să nu uităm, omul Regiei monopolului, făcea de pe banca senatorială multe zile amare guvernului radical și îndeosebi d-lui I. C. Brătianu. Întruna și fără să-i dea pas de răsuflare, îl necăjea cu interpelări și lua o atitudine din ce în ce mai ostilă față cu guvernanții. Radicalii noștri, simțind că se apropie niște zile grele, – cum și fuseră în adevăr cele din urmă ale acestei sesiuni, – se gândiră că va veni curând timpul când glasul și votul d-lui Sturdza ar fi

primejdioase, și împreună cu dânsele și votul d-lui Ion Ghica, – căci acesta, neavând glas, are numai vot. Așa, prin urmare, radicalii trebuiră să ia din vreme o măsură prin care să paralizeze dușmănia acestor doi frați pe atunci opozanți. Mijlocul fu lesne găsit.

D. Brătianu cunoștea cum stă d. Sturdza cu monopolul, și știa că d. Sturdza, cum e un om conștiințios, fiind îndatorat cătră Regie, are să se felicite de prilejul portofoliului, pentru a-i aduce acesteia cât se poate mai bune servicii. Așadar d. Brătianu, sigur că unde bate are să i se deschiză, oferi d-lui Sturdza portofoliul visteriei, pe care acesta-l primi cu amândouă mâinile. Atunci, d. Brătianu își zise în gândul d-sale:

„Tu, prea-curatule, faci opoziție? Am să-ți închid gura; am eu leac și pentru tine; mi-a venit vremea să te dau și pe tine de mal!“

Și-n adevăr l-a și dat.

D. Sturdza, acel ideal de morală finanțiară întrupat, astăzi nu mai există. În locu-i avem un muritor de rând, supus, cum văzurăm, la ispită.

Atâta numai că tranziția a fost așa de bruscă, încât lumea nu-și poate da seama bine de cele întâmplate, și de aceea ne vedem siliți a reveni mereu asupra acestui trist subiect, până ce o vom lămuri îndeajuns în privința minunatei schimbări la față a contabilului-moralist de la Mazar-pașa.

*

* *

D. Brătianu, chemând pe de o parte pe d. Sturdza la finanțe, pe de alta face semn majorității d-sale din Cameră, dându-i pe mână nobila victimă, care primește portofoliul ce i se oferă fără să simță, de grăbit ce era, cursa fraților radicali.

Proiectul pentru tranzacția cu monopolul cade o dată, și d. Sturdza, pe semne tot din zel pentru Regie, – căci d-lui e

conștiințios – cutează a mai înfrunta un al doilea blam din partea fraților liberali. Proiectul cade a doua oară. Între întâia și a doua cădere ale proiectului, d. Sturdza are din partea radicalilor și gazetelor lor aceea ce merită, adecă o adevărată huiduială, cum numai radicalii știu să ți-o dea când te-apucă la largul lor.

Aci trebuie să lămurim încă o dată, în treacăt, purtarea ziarului nostru față cu acest proiect, care n-a avut din parte-ne nici aprobare[,] nici dezaprobare. Noi, cum am zis și ieri, am susținut și vom susține totdauna monopolul ca atare, nu din *dragoste specială,* ci fiindcă nu vedem deocamdată, pentru un condei de aproape zece milioane la rubrica veniturilor Statului, o dare indirectă mai sigură și relativ mai dreaptă.

*

*   *

Astfel dar, d. Sturdza cade de două ori în Cameră, fără să mai pomenim de astă dată și de căderea articolului din legea pentru construirea liniei ferate Mărășești-Buzău, articol în care se prevedea desfacerea pădurii Adjud a d-lor D. Sturdza, Ion Ghica și Comp. Afară de acestea, mai sufere și în Senat o a patra cădere cu votarea amendamentului pentru baterea argintului de 5 franci, nu la Bruxelles, cum vrea d-lui, ci la București.

În Cameră, majoritatea d-lui Brătianu, având în frunte pe ilustrul urmaș prezumptiv al d-lui Sturdza și pretendent la portofoliul finanțelor, d. Buescu, respinge proiectul tutunurilor ca vătămător țării și avantajos concesionarilor monopolului. Cam scumpă, ce-i drept, dar bună lecție!

În Senat, tot majoritatea d-lui Brătianu votează amenda - mentul-Strat pentru baterea monedei în București. Și cine aduce acestei majorități cuvântul de ordine pentru a vota amendamentul opoziției? Un alt ilustru urmaș prezumtiv al d-lui Sturdza și pretendent la portofoliul finanțelor, un

redactor-administrator al „Românului“, care pe semne crede că finanțele Statului se pot pune la cale tot așa de lesne ca și catastifele administrației jurnalului radical. Încă o lecție, tot scumpă, dar bună ș-asta.

*
* *

Să ni se ierte deci nouă și tutulor celor obișnuiți cu respectul formelor de cuviință, legitima curiozitate ce am avut de a ști cum rămâne cu d. D. Sturdza după aceste lecții, pe cari le-a primit de la frații radicali. Această curiozitate, noi, împreună cu toate organele opoziției, am rostit-o mereu chiar de la întâia cădere a proiectului pentru tutunuri; acum, după a doua cădere, mai rea decât cea dintâi, cum zice Scriptura, o rostirăm iar, și iată că în fine tocmai „Românul“ ia apărarea d-lui Sturdza. Ziarul radical caută să ne facă a înțelege că d. ministru al finanțelor, cu toate loviturile pățite de la majoritățile prea supuse ale colegului său de la interne, nu are de ce să se retragă din minister. Foarte bine, răspundem noi, fie ș-așa; asta e chestie de obraz, și daca nu se supără d. Sturdza deloc de cele pățite, noi nici atâta. O fi știind d-lui ceva; poate că o fi având de gând să mai aducă încă o dată proiectul pentru tutunuri.

*
* *

A fost dar o simplă curiozitate ceea ce ne-a făcut a întreba cum rămâne astăzi cu d. Sturdza, și „Românul“ se înșeală când bănuiește că nouă ne-ar părea bine ca d. Sturdza să cadă de la minister. Nu; ne pare bine din contră ca d-sa *să stea* acolo, daca voiește a fi tăvălit și mai mult de majoritatea nemiloasă a radicalilor.

Judecând pe d. Sturdza ca om, ar trebui să avem compătimire pentru d-sa în urma celor ce a avut să sufere din partea

haitei asmuțite de colegul d-sale de la interne; însă[,] judecându-l politicește, ne pare foarte bine că are aceea ce merită să aibă. Autorul unei întregi literaturi de calomnii economico-finanțiare, omul care, ca cel mai de pe urmă radical, nu s-a sfiit a arunca noroi asupra bărbaților celor mai onești din țară, merită astăzi să fie tăvălit precum și este, și o merită atât pentru acele păcate ale trecutului său, cât și pentru necorectitudinea purtării sale de azi ca ministru.

*

* *

Încă puține cuvinte pentru astăzi și terminăm.

„Românul" pretinde că ne-ar plăcea să cază d. Sturdza de la minister „pentru că această cădere ar pune pe guvern într-o poziție anevoioasă". Adică, să ne permită a-l întreba, cum anevoioasă? Oare vrea „Românul" să înțeleagă, că guvernul s-ar afla într-o poziție anevoioasă fiind lipsit de geniul finanțiar al d-lui Sturdza? Pentru ce? N-are majoritatea radicală destule geniuri finanțiare? Nu sunt dd. Buescu, Costinescu, Codrescu și toți membrii ilustrei comisii bugetare din Cameră? Noi din parte-ne mărturisim, că dacă am fi, ferească-ne Dumnezeu! în locul guvernului radical, găsindu-ne lipsiți de geniul d-lui Sturdza și având la îndemână atâtea altele, nu ne-am simți deloc într-o poziție anevoioasă. De aceea nici nu credem că ar fi acesta înțelesul frazei „Românului", ci cu totul altul, și adică: căderea actualului ministru de finanțe ar pune pe guvern într-o situație anevoioasă, pentru că, a doua zi după întoarcerea d-sale pe banca senatorială, d. Sturdza ar face urmașului său la portofoliu vreo câteva interpelări strașnice, cea dintâi în privința monopolului tutunurilor, care nu și-a plătit ratele de atâta vreme și care amenință să ne lase la veniturile Statului cu un minus de aproape zece milioane. Adică, fiul cel izgonit, destul de mâhnit chiar acum pe frații săi, cum e și rău din fire,

ar da pe față în vileag secretele scandaloase ale familiei, pentru ca să-și răzbune de câte amăriciuni i s-au făcut.

Aceasta în adevăr ar fi pentru guvern o poziție anevoioasă, ce noi, pentru cuvintele noastre, mărturisim că nu i-o dorim, preferind ca, până la închiderea sesiunii cel puțin, să rămâie în minister d. Sturdza, asupra căruia vom mai reveni.

[III]

Am zis o dată și o mai repetăm: între cele mai mari neplăceri ale vieței omenești este desigur și polemizarea cu minți radicale, cari pe lângă lipsa de judecată se mai bucură și de darul relei credințe.

Noi suntem aceia cari am ridicat cei din urmă cestiunea situației ministeriale, ce s-a creat d-lui Sturdza după a doua cădere a proiectului său pentru tutunuri, respins de Cameră pe motivul că este mai *avantajos pentru concesionarii monopolului.*

Dezbătând această cestiune, am întrebat: este adevărat că d. Sturdza, înainte de a veni acum în urmă la Ministerul Finanțelor[,] era amestecat personal în daraverile Regiei? Și am adăogat că aceasta o știe toată lumea, și prin urmare nu-i un lucru de tăgăduit, așa că și „Românul", care apără pe d. Sturdza, se face că n-aude această gravă întrebare și nici nu pomenește măcar despre dânsa.

Apoi am mai întrebat limpede și deslușit: pentru un aprig critică-tot finanțiar, cum fusese până acuma d. Sturdza față cu oameni buni nevinovați, este oare corect ca, după ce a fost amestecat ca particular într-o afacere, să aducă, odată cu venirea sa la minister, un proiect de tranzacție între stat și întreprinzătorii acelei afaceri mai avantajos acestora din urmă?

Aceste întrebări le-am pus noi, și „Românul", apărând pe d. Sturdza, nici gând n-a avut să ne răspundă la ele.

Am arătat după aceea, cum credem noi că radicalii cu intenție au vârât pe d. Sturdza în situația grea, în care e d-sa

astăzi; iar la zisele „Românului“, că noi vrem să dezbinăm guvernul radical dorind a-l vedea pus într-o poziție anevoioasă prin retragerea d-lui Sturdza, am răspuns că nouă ne pare din contră bine ca d. Sturdza să rămâie în ministerul radical, spre a avea din partea roșiilor pedeapsa meritată pentru insinuările calomnioase, ce d-sa le-a aruncat odinioară fără nici o sfială și cumpăt asupra celor mai onești bărbați politici ai țării.

Publicul imparțial și cu judecată știe că atâta am zis în articolele noastre privitoare la d. Sturdza, atât și nimic mai mult; n-am făcut prin urmare alta, decât am calificat de absolut necorectă purtarea d-lui Sturdza ca ministru.

Astăzi, „Românul“, supărat firește că arătăm publicului perfidia fraților radicali față cu mult încercatul d. Sturdza, ne aruncă în primul său o filipică înflăcărată, care nu se poate califica decât de „ridiculă“. Organul radical ne dojenește, că de ce atacăm partidul său și pe d. Sturdza, încercându-ne să aducem dezbinare între frații roșii, și declară că are o opinie cât se poate de rea întrucât ne privește. Opinia rea ce o are „Românul“ despre noi o prețuim tot atâta cât și opinia bună, ce o avem din partea oamenilor cu minte și de treabă. Îi mulțumim din toată inima de onoarea ce ne face, și sperăm că niciodată nu-și va schimba această opinie, ceea ce pentru noi ar fi cauza unei mari mâhniri.

Dar nu e numai atât.

„Românul“ ne acuză de calomnie și pretinde că pentru una ca asta, în orice altă țară, noi am fi chemați înaintea tribunalelor spre a ne lua meritata răsplată.

La aceste ridicule rânduri ale gazetei din ulița Doamnei, – după ce respingem acuzația ce ni se aduce, deoarece, cum arătarăm mai sus, această acuzație este absolut falsă, – răspundem că n-am avea deocamdată o altă dorință mai mare decât a fi chemați în fața tribunalelor, pentru a lămuri mai pe larg prin viu grai ceea ce n-am putut lămuri îndeajuns în

strâmtul spațiu al ziarului nostru. Din nenorocire însă, nu sperăm a ni se realiza această vie dorință, de vreme ce știm cum că, oricât s-ar bizui obrazele radicale că duc la tăvăleală, nu ar avea cutezanța, astăzi mai ales, să se expună a auzi apărarea ce am fi siliți s-o facem prin viu grai în fața tribunalelor.

Oricum însă, „Românul“, cu cutezarea cinică ce-l caracterizează, ne-a aruncat acuzația ridiculă de calomnie. La aceasta, noi răspundem iarăși prin câteva întrebări.

Cine a aruncat adevăratele calomnii asupra tutulor bărbaților politici ce nu împărtășeau teoriile și părerile cutare sau cutare?

Noi? sau „Românul“ și cu baronul de Hahn?

Cine a dat la lumină o întreagă literatură populară de insinuări calomnioase, spre a atrage cu rea credință bănuiala publică asupra tutulor acelor ce nu se închinau în numele tatălui C. A. Rosetti, al fiului I. C. Brătianu ș-al sfântului spirit al lui Carada?

Noi? sau „Românul“ și cu baronul de Hahn?

Și – măcar că trebuie să fie foarte necăjiți domnii de la „Românul“ din pricina zilelor grele ce le va fi făcând d. Sturdza astăzi, în urma lămuririlor publicate de noi – oare n-ar trebui dânșii să roșească că au avut nesocotința ridiculă d-a scrie rândurile ce le citarăm mai sus?

Nemaiavând nici-o speranță în judecata și bună credința minților radicale de la „Românul“, facem apel la publicul imparțial să răspunză la aceste întrebări.

POLITICA ZILII
[În cercurile politice înalte...]

În cercurile politice înalte obiectul preocupărilor generale sunt alegerile.

A avea leafa sau a nu avea, aci e chestiunea.

Legitimele îngrijări ale patrioților cresc pe zi ce merge.

O deputație de patrioți au mers la ministerul din lăuntru, ca să întrebe pe capul partidului, că ce gând are cu dânșii.

Iar dânsul se zice că le-ar fi răspuns:

„Băieți! ce-o da târgul și norocul! Discuția și lupta partidelor are să fie hotărâtoare. Libertățile publice, și voi cu dânsele, sunt în primejdie. Vreți să izbutiți? Da? Ei bine, am poruncit să vă strujească 2 000 de argumente electorale; nu pentru mine, ci pentru patrie, pentru voi patrioții le-am comandat; luați-le și întrebuințați-le spre a ei și a voastră apărare. Atâta numai am să vă spun: nu dați la cap, dați mai bine la picioare, la coate și la șale, ca să nu procurați înșivă arme și dovezi adversarilor. Logica și dreptatea cauzei voastre sunt tari, de aceea nu vă zic decât un cuvânt: mergeți și fiți vrednici de încrederea ce patria are în voi!"

Deputația a fost cuprinsă la aceste vorbe de o mare senzație, și curajul civic a intrat iarăși în inimile copiilor patriei.

După care, retrăgându-se, s-au dus cu toții la birt la Purcel, unde s-a făcut solemnitatea binecuvântării și împărțirii celor 2 000 de argumente băieților de cătră P.S. Sa părintele Gr. Musceleanu.

Despre această impozantă solemnitate, vom face în curând o dare de seamă amănunțită.

„SERVICIUL NODOROS"

Aflăm că pentru baterea medaliei „Serviciului Nodoros" despre care am avut plăcerea să vorbim în numărul trecut, s-a

însărcinat o comisie compusă dintre statul major al gardei civice.

Comisia va merge la Paris, după alegeri, să comandeze medalia.

Fiecare comisar va avea plata călătoriei de la Stat și diurnă pe fiecare zi câte cinzeci de franci.

În sferele înalte se luase hotărârea a li se acorda pe fiece zi câte 100 de franci; însă patrioții, fiind insuflați de spiritul economiei de finanțe, au redus suma la 50 franci, rămâind a se despăgubi comisarii de la întreprinzătorul ce va lua asupră-i baterea medaliei, care și dânsul va rămâne să despăgubească de unde va crede de cuviință.

Suma destinată pentru baterea medaliei o va hotărî comisia, după tocmeala ce va avea cu întreprinzătorul.

Regulamentul acestei medalii a „Serviciului credincios“ (*sic!*), în esența sa, îl vom publica în curând mai nainte chiar de promulgarea lui.

SITUAȚIA POLITICĂ
[Orizontul politic se limpezește…]

Orizontul politic se limpezește.

Budgetele s-au votat.

Pentru fiecare tagmă de patrioți s-a prevăzut o rubrică grasă după clasă.

Adevăraților patrioți, celor calzi, li s-a înmulțit leafa.

Celor mai reci li s-a mănținut cifrele cele din trecut.

Celor bănuiți ca dușmani ai principiilor republicane li s-a făcut un scăzământ de 50 la sută.

Iar cei opozanți pe față au fost trecuți la iconomii.

Un act din cele mai patriotice se va săvârși zilele acestea în Cameră.

Se va vota o subvenție pentru încurajarea fabricei de la Chitila, ca industrie națională.

Bată-l să-l bată de zahar! așa e el, dulce.

Se vede că fabricanul de la Chitila a îndulcit pe patrioții deputați, și dânșii, ca să-l încurajeze la îndulcire, au luat patriotica hotărâre de a-i da o subvenție de 1.200.000 franci.

Îndulcire reciprocă și mutuală.

Iată avantajul principiilor republicane.

Nu, orice s-ar zice, orice s-ar face, Republica este și va fi o acadea enormă, din care republicanii vor suge esența sfintelor principii.

Trăiască dar sfânta acadea, cu condiție ca să ne fie și nouă permis a trage pe dânsa cu limba măcar o dată pe zi!

SITUAȚIA POLITICĂ
[Suntem în Săptămâna Patimilor.]

Suntem în Săptămâna Patimilor.

Alcazarul de caraghiozlâcuri politice din Dealul Mitropoliei a trebuit să se-nchiză și dânsul ca toate comediile publice.

Onorabilii deputați nu mai au diurnă, nu mai au clienți; voturile d-lor au ajuns azi a fi niște monede șterse ieșite din curs.

Se apropie însă nouăle alegeri, și fiecare dintre d-lor surâde de speranță, că iar va veni să-și ocupe jețul în Dealul Mitropoliei, și iarăși clienții vor prețui votul său.

Monopolul tutunurilor este o bucată bună de rahat rezervată viitorilor onorabili, pentru a-și îndulci gura la deschiderea viitoarei sesiuni, după rezolvarea cestiunii art. 7.

A fi sau a nu fi ales, iată cestiunea pentru onorabilii noștri dizolvați.

Fiecare dintr-înșii pleacă din București după ce a căpătat de la marele rabin al republicii române, un testimoniu de bună purtare, prin care se recomandă comitetului republican din orașul cutare întrebuințarea argumentelor electorale pentru reușita respectivului.

Așadar, și viitoarele Camere promit a ne da niște spectacole tot atât de interesante ca și cele trecute.

Nu ne îndoim, că cu o direcție așa inteligentă cum este direcția Alcazarului din Dealul Mitropoliei, publicul amator de caraghiozlâcuri va găsi totdeauna atât personalul artistic cât și programa vrednice de admirație.

ARTICOL DE FOND
(Ciorbă lungă pentru cititori)

București, 29 Mărțișor / 10 Priar

La ordinea zilei, în presa noastră democratică și socială, este saltanatul, cu care s-a încuiat cămara țării.

Așa minune nici că s-a mai văzut!

Consulii puterilor neacreditate au rămas în admirațiune, ca don Bartolo, din bărbierul de Sevilla.

Până și confrații noștri de la „Românul", cari s-au muncit trei zile și trei nopți, până să nască programa acelui ziafet parlamentar, s-au mirat ei însuși *(sic!)* ca de ucigă-l toaca, când au văzut pozna, că deputații, în loc de a fi îmbufnați, se

bucurară și chiuiră ca la grădina lui Giafer, pentru sprâncenata lor călătorie.

Vodă a dat cu tunul, și le-a urat drum în plin, decorându-i cu medalia «Bektemis clasa I», în semn de răsplată, că au știut să regularisească în mod așa de neted pentru țară chestia monopolului, care ajunsese un fel de pară coaptă pentru gustul cilibiu al d-lui Bătescu, renumitul doctor în jumări chimice și financiare, cât și pentru năzuințele lui nea Dessfundeanu, bidinagiul I-i la „Vocea lui Faraon“, gazetă de oacheșe cugetări.

Să observăm, în treacăt, că parada ce s-a catortosit căputăților la plecare, nu e togmai măgulitoare pentru d-lor. Aceasta ar însemna, după toată buna judecată:

„Vă dăm și-un guleai, numai s-o tuliți“.

*

* *

Bătaie mare pe ciolanul guvernamental.

Aprigii oameni de stat de la „Presa“ strigă, ca din gura șarpelui, că țara este asediată de bâte și de influențe imorale, iar „Românul“ se jură pe tablele lui Moise, că nu știe, n-a văzut.

Cine l-o crede, să poarte tichia lui Rabinache.

Care pe care?

Să vă vedem, deochiaților!

„Bobârnacul“ promite guvernului, că se va ținea cât mai aproape de cinstitul său nas, ca să-i fie la-ndemână, pentru cazul când s-ar încerca, să lase alegerile libere.

Nu are cineva topuzul guvernamental numai așa de florile mărului.

Augurii au să roșească!!

Teoria e scandaloasă, în adevăr, dar d. Ionică Cavour e om practic...

*

* *

Mulți din candidații guvernului au hotărât să-și boiască capul cu băcan, și să-l vândă alegătorilor ca ou roșu de Paști.

Noi îi povățuim să se apție de la asemenea negoț.

Nu le mai ciocniți giaba, d-lor alegători: 99 la sută sunt pline cu gol.

Doară băcanu' să fie ceva!

UN NOU POET

Un nou poet plin de talent, d. Impiegatovici, a apărut pe Parnasul României, și ne trimete următoarea producție a lui, cu care vrea să debuteze în publicitatea română, și căreia îi dăm loc cu plăcere în coloanele ziarului nostru. Să nu uităm a spune că d. Impiegatovici, junele poet, este liberal aprins, republican ardinte, unul din aceia, cărora patria, neputând deocamdată să le facă altceva, le dă ca încurajare câteva sute de lei pe lună, spre a le nutri sentimentele patriotice, așa de răspândite în șirurile partidului republican de la noi. Iată aci jos poezia tânărului patriot.

CITIM ÎN „CARTEA FISTICHIE" A OFICIULUI NOSTRU EXTERIOR (FOREING-OFFICE)

Văzându-se întârzierea ce pune Europa întru recunoașterea „Bobârnacului" ca organ oficial al marafeturilor și gheșefturilor guvernamentale, primul redactor al Statului bobârnăcesc, tânăr levent și cunoscut diplomației europene prin apilpisitele sale credințe nihiliste și prin giumbușurile lui teatrale, a fost trimis, după cum se obișnuiește, pe socoteala țării, în misiune

politicoasă, ca să caște gura prin Europa, cât i-o permite elasticitatea fălcilor sale.

În puterea scrisorilor de acreditare de care îi e giamantanul îndesat, porțile „alianței jidovești“ îi vor fi pretutindeni deschise, și va promite, pe sub ascuns de țară, marea cu pești și cerul cu stele, numai să nu scape din mână ghilirurile guvernamentale.

Avem informațiuni pozitive, că ilustrul nostru redactor a și avut la gara „Târgoviște“ o lungă și interesantă discuțiune cu un membru al alianței, de la care a cumpărat două cutii cu vacs, și trei pachete de chibrituri cu otravă.

Debutul e minunat.

Cu toate acestea, e bine ca norodul bobârnăcesc să nu-și prea înfierbânte de pe acum cotlonul iluziunilor.

Vreo mană mare n-are s-aducă.

În tot cazul, „Bobârnacul“ garantează contribuabililor săi că agerul redactor și istețul nostru diplomat are să le pape frumușel părăluțele, trimițându-le drept semn de mângâiere, simpatii diplomatice sadea și vorbe late, cam în doi peri.

*

* *

La aceasta, redacțiunea – fiindu-i cu iertăciune – observă, că s-a mai întâmplat și altor redactori-diplomați să se întoarcă cu buza lăsată și cu nasul retezat,... că doară n-are să se ia redactorul „Bobârnacului“ la întrecere în pehlivănii politice cu cuconu Rosettachi, și lumea n-are să s-aștepte să-l facă tocmai pe d-lui marț, în panglicării liberale și diplomatice.

Noi vom ținea însă în curent pe onor. public și pe înalta nobilime cu toate fiascurile ce va întâmpina hazliul nostru redactor, în hagialâcul lui evropienesc.

Deviza sa diplomatică va fi, ca și a d-lui Rosettachi:

„Trai Ionică, cu banii țării!“

[UN INCIDENT ÎN CAMERĂ]

În sfârșit, ieri s-au deschis adunările de revizuire. După citirea mesajului domnesc, al cărui text l-am dat în numărul nostru trecut, dd. senatori retrăgându-se din localul Camerii, spre a se duce la localul Senatului, Camera a procedat, conform regulamentului, la proclamarea biuroului provizoriu. – prezident d. D. Cariagdi. După aceasta, unul din secretari a dat citire *apelului nominal.* Asupra acestei citiri s-a ridicat un incident în cestiune de regulament. Se știe că alesul adevărat al col. I de Suceava este d. Nicu Gane, iar nu d. Morțun, al cărui nume fusese din greșală trecut în lista oficială publicată de guvern, după informațiile date de prefecți, în seara deschiderii urnii. Cu toate acestea, în *apelul nominal* alfabetic, secretarul biuroului provizoriu al Camerii nu citește numele d-lui N. Gane la litera respectivă, iar din contră, mai la vale, citește numele d-lui Morțun. D. Nicu Gane, care se află față și care are la mână certificatul de ales al col. I de Suceava, cere cuvântul spre a protesta. Guvernamentalii, cari, să nu uităm a spune în treacăt, se află toți prezenți, încep să facă zgomot strigând din răsputeri, că nu se poate acorda cuvântul niminui până ce nu se vor trage la sorți secțiunile și adunarea nu va fi constituită. D. Maiorescu cere cuvântul în cestiune de regulament. Larma guvernamentalilor crește; între strigători se disting mai ales dd. col. Lecca și Buescu. În mijlocul huetului, în picioare pe banca din fața celei ministeriale, se vede

d. Sihleanu, alesul de la Putna, clipind din ochi, gesticulând academicește și mișcându-și repede buzele; pare că ține un discurs; din nenorocire însă, d. Sihleanu se poate vedea numai, de auzit nici că-i vorbă; dar aceasta nu descurajează pe orator, care, cu talentul său cunoscut, își urmează discursul mai departe. D. Maiorescu cere necontenit cuvântul în cestiune de regulament, ceea ce în sfârșit i se acordă. D-sa se adresează biuroului provizoriu ca singură autoritate constituită până acuma, și-l roagă a-i spune cine a tipărit acel *apel nominal*? Camera se zice că nu poate acorda cuvântul și nu poate discuta nimica, de vreme ce încă nu e constituită; așa e; dar atunci, cine tipărește lista alfabetică a numelor deputaților, d-asupra căreia stă scris cu litere mari titula oficială de: „Adunarea Deputaților, – apel nominal“? Cine? Ministeriul? Imprimeria Statului? Direcția „Monitorului Oficial?“ Da, Camera încă nu e constituită, dar oare pentru acest cuvânt, deputații ce s-au adunat aci au venit fără nici un titlu? Nu trebuiesc dânșii să fi venit în puterea unui mandat dat de alegători? Și oare trebuie să se treacă în apelul nominal provizoriu, în locul numelui aceluia ce posedă certificatul de ales dat de biuroul definitiv, un alt nume, numai pentru că un prefect s-a pripit a telegrafia ministrului știrea neadevărată despre reușita candidatului său de predilecție? Până la verificarea titlurilor, prin urmare, d. Maiorescu cere să se treacă în apelul nominal provizoriu numele d-lui N. Gane. Se produce din nou zgomot; d. Maiorescu încheie repetându-și cererea, și guvernamentalii se domolesc de îndată ce d. C.A. Rosetti arată că împărtășește pe deplin cererea deputatului conservator. Toți tac, și acum în tăcerea generală se aude vibrând glasul d-lui Sihleanu, care și-a urmat fără clintire discursul început și a ajuns cu fericire la concluzia, că nu trebuie să se acorde niminui cuvântul până ce nu se vor trage la sorți secțiile. După un solo de trompetă cu acompaniament de mare orchestră, o cadență *pianissimo ad*

libitum a unei clarinete guturăite: după cuvintele d-lui Maiorescu, și strigătele apilpisite ale guvernamentalilor, glasul placidului ateu de la Focșani. Incidentul se curmează în sfârșit, prin satisfacerea cererii d-lui Maiorescu. În locul numelui de Morțun, biuroul scrie numele adevăratului ales, d. N. Gane. După aceea se trag la sorți secțiunile, cari și încep lucrările de verificare a titlurilor. – La Senat, fără nici un incident, se trag la sorți secțiunile, cari asemenea procedează la lucrările verificării. – În amândo[u]ă adunările, după cum se speră, secțiunile se vor grăbi a-și termina lucrările acestea până mâine sau poimâine.

[APELUL LA UNIRE]

Alegerea biurourilor definitive ale celor două adunări s-a făcut. La Senat s-a ales prezident d. C. Bozianu[,] cu 33 voturi contra 23, la Cameră d. C. A. Rosetti[,] cu 71 contra 42. Amândouă aceste alegeri ne dau aproximativ raportul voturilor de care guvernul ar putea dispune în cestiunea revizuirii. Guvernul are majoritatea absolută în amândouă corpurile legiuitoare; prin urmare, până la deschiderea cestiunii israelite, poziția lui este asigurată. Care va fi însă poziția guvernului roșu când se va pune pe tapet această chestiune? Și mai întâi de toate cine o va pune?

După toate probabilitățile, guvernul nu are nici în Senat, nici în Cameră două treimi, cari i-ar trebui pentru rezolvarea într-un sens sau altul a cestiunii art. 7. Multe glasuri nu-i lipsesc, însă câte-i lipsesc nu le poate avea cu nici un preț, deoarece guvernul până astăzi s-a abținut de la rostirea unei păreri oarecare în cestiunea israelită.

Este peste putință ca guvernul acesta, care posedează toate datele și elementele necesare în cestiunea israelită, care știe mai

mult decât oricine, sau care mai bine zicând știe singur, cum stau dispozițiile puterilor străine în privința aceasta, să nu aibă și dânsul o părere hotărâtă în această cestiune. Care este această părere, care este, după părerea acestui guvern, „limita concesiunilor ce s-ar putea face cerințelor manifestate prin tractatul de la Berlin“, precum zice mesajul de deschidere? Nu știe până acum nimini. Guvernul nu numai nu s-a pronunțat în nici un sens, dar încă ar voi ca să se pronunțe mai întâi adunările și îndeosebi minoritatea.

Să vedem. O părere oarecare trebuie să aibă guvernul, măcar că nu o dă pe față. Dacă părerea guvernului este în acord cu sentimentul țării întrucât privește „limita concesiunilor“, atunci nu se poate explica pentru ce guvernul, sau dacă nu guvernul, cel puțin organele partidului său nu vin să spună curat: aceasta este părerea noastră în privința art. 7? Ce nevoie au oamenii reclamei patriotice, mai ales astăzi când popularitatea le este zdruncinată din temelii, să tăinuiască o părere care le-ar reîntemeia această popularitate?

Dacă însă guvernul are o părere contrară sentimentului public, și daca de la această părere este angajat, față nu știm cu cine, d-a nu se abate, atunci cum crede că o va scoate la capăt neavând două treimi în adunările de revizuire?

Printr-un fel de comunicat dat în vremea alegerilor, precum și prin mesajul de deschidere a Camerelor, guvernul a arătat că nu a prejudecat întru nimic rezolvarea cestiunii israelite. Aceasta nu avea guvernul nevoie să ne-o spună, afară numai daca nu voia să ne asigureze că dânsul n-a luat față cu cineva vreo anume hotărâre în acea privință, căci a prejudeca într-o cestiune, va să zică a lua o hotărâre mai nainte de a asculta și alte păreri în drept a se rosti. Nimini, mai ales acum, când voturile din ambele corpuri s-au cam cântărit, nu ar avea să se teamă de primejdia unei hotărâri nestrămutate a guvernului roșu convenită cine știe cu cine, – nimini, decât numai însuși guvernul și partidul său. Nu e prin urmare vorba

de prejudecare și hotărâre, e vorba de o părere, de un punct de plecare. Guvernul acesta are un partid, are chiar majoritatea în adunări; el este prin urmare dator mai nainte de toți a veni și a-și arăta părerea, printr-un proiect în regulă, pe lângă care să caute daca va putea să-și alieze două treimi ale Camerelor.

De când s-a ridicat pentru întâia oară cestiunea israelită, partidul roșu n-a încetat un singur moment d-a striga că partidele, lăsând d-o parte urile și pasiunile lor, trebuiesc să fie unite într-o cestiune care atinge nația întreagă. Alaltăieri, d. C. A. Rosetti, ales prezident al Camerei cu *71* voturi contra a *42*, ocupându-și jețul, a chemat iarăși pe toate partidele la înfrățire și la unire, pentru scopul lăudabil de a câștiga admirația Europei.

Lăsând d-o parte a mai întreba ce a făcut guvernul și partidul roșu pentru a înlesni această unire; lăsând d-o parte a mai cerceta dacă procederea brutală a majorității roșie din Cameră și Senat, cu ocazia verificării titlurilor, este de natură a îndemna la unire cu dânsa pe minoritate, – întrebăm: voiți unire în privința cestiunii israelite? unire – pe ce temei? Arătați-ne temeiul pe care să se facă această unire, punctul ei de plecare. După cum se face apelul la înfrățirea partidelor, așa vag și fără enunțarea unui temei, unirea nu se poate înțelege a fi decât platonică, teoretică; ei bine[,] această unire întrucâtva s-ar presupune că există. Dar nu este vorba de asemenea lucru, este vorba de o unire de aplicare, care să ne ducă la o soluțiune practică a cestiunii. Partidul și guvernul roșu, neavând cele două treimi pentru revizuire, și având totuși majoritatea necesară existenței ministeriale, propun unirea; arăte-și părerea, intențiile ce au în privința unei soluțiuni practice, pentru ca minoritățile să vază daca poate fi sau nu vorba de unire.

În amândouă Camerele, pe băncile minorității stau foștii miniștri conservatori, dați acum trei ani judecății de dd. Misail, Pătârlăgeanu și alții (vezi catalogul menajeriei). Aceiași oameni cari i-au dat acum trei ani în judecată pentru ca apoi să-i *ierte*

fără să-i judece, îi cheamă pe foștii miniștri conservatori la înfrățire, la unire, spre a face împreună admirația Europei, după cum zice d. C. A. Rosetti. Foarte bine, conservatorii nu au nici o ură, nici o patimă contra purtării nebunești ce au avut radicalii față cu dânșii; afară de asta admirația Europei este un lucru foarte frumos și măgulitor pentru o țară mică și tânără cum este a noastră; însă – pentru ca unirea să se poată face, rămâne a afla minoritatea de la d. C. A. Rosetti ce înțelege d-lui prin aceste do[u]ă cuvinte[:] admirația Europei? cât costă această slăbiciune a onor. prezident?

D. C. A. Rosetti a umblat în lunile trecute prin tot apusul european, unde, după cât știm, numai admirație nu prea i s-a acordat. D-sa este mai bine decât oricare dintre bărbații noștri politici în poziție a-și fi făcut o idee despre prețul admirației europene, adică despre „limita concesiunilor ce suntem chemați a face cerințelor tractatului“. Arate-și părerea deslușit și limpede, și apelul d-sale la înfrățire și unire poate să aibă de acuma efectul, pe care până acuma nu l-a avut.

În scurtă vorbă, minoritățile din Camere nu trebuiesc și nu pot să arate o părere, pentru[,] că cum stau astăzi lucrurile, cu zorul cu care suntem chemați să retezăm cestiunea, o părere arătată în Camere este o părere propusă, asupra căreia neîntârziat trebuie să se deschiză arzătoare dezbateri, și nu minoritățile sunt chemate a propune o dezlegare mai nainte de a-și fi dat guvernul și majoritatea părerea.

Așa stă lucrul, și de aci nu poate ieși guvernul și partidul roșu.

[GUVERNUL ȘI MODIFICAREA ART. 7]

În numărul său de ieri[,] „Românul“ cuprinde, în trei coloane foarte interesante, un fel de profesie de credință a partidului roșu, sau mai bine zis, o declarație amoroasă în toată

regula adresată cu multă căldură sferelor înalte, ce au înscris și au făcut să se înscrie în tractatul de la Berlin art. 44. Cu o zi înainte, organul prezidentului Camerii arăta că guvernul roșu, nu de la majoritate[,] ci de la minoritate va stărui să aibă o dezlegare a cestiunii israelite; a doa zi însă schimbă foaia, și în dorința de-a nu se amăgi cumva autorii tratatului și inspiratorii art. 44 asupra vederilor partidului roșu, „Românul" așterne trei coloane de lămuriri în această privire.

Lăsăm la o parte introducerea articolului, unde „Românul" se felicită că, grație guvernului roșu[,] țara este acum sosită într-o stare politică, pe care nici cei mai geniali și mai îndrăzneți eroi ai trecutului n-ar fi cutezat s-o viseze; ceea ce este important să relevăm sunt părerile acelei foi în privința cestiunii art. 7[,] mai ales față cu partidul conservator.

„Astăzi – zice «Românul» – ni se cere de întreagă Europa ca să ștergem din instituțiile noastre niște restricțiuni legislative, ce sunt cu totul contrarii spiritului tolerant al țărilor *celor mai culte.*

Această cerere o făcuse partida liberală la 1866. Cestiunea nefiind atunci înțeleasă de majoritatea națiunii, este drept a spune că Europa, făcându-ne acum această cerere, nu pare a se preocupa așa de mult de nevoile noastre economice, cât de *întregirea ideilor liberale* în sânul Constituțiunii noastre".

Care va să zică, noi facem parte din țările cele mai culte, și Europa, în interesul nostru numai, pentru întregirea ideilor liberale în sânul Constituțiunii noastre, ne-a impus să dăm drepturi la evrei. Aceste complimente[,] bine simțite la adresa Europei din partea organului radical, n-ar avea o semnificare atât de importantă, dacă mai la vale nu am citi:

„…Datoria noastră este de a aborda, de a trata și de a rezolva cât mai curând această cestiune, oricât ar fi ea de dificilă.

A căuta să ne sustragem, *prin subterfugii*, nu este a înlătura, ci numai a amâna și a îngroșa dificultatea…

…Daca s-ar cerca cineva să alunge soluțiunea și de astă dată, pericolul ar deveni și mai mare și mai iminent.

Negreșit că acel pericol *nu va fi provocat de partida liberală…*“

Cine a zis că trebuie să ne sustragem de la cestiunea israelită *prin subterfugii?* – Nimini. Toate părerile date în deosebite părți până acuma asupra acestei cestiuni, toate chipurile de soluțiune, într-un sens sau într-altul, arătate, au fost clare; despre subterfugiuri n-a fost vorba până acum nicăieri; au fost și sunt încă persoane și grupuri cari ar fi de părere că cestiunea israelită[,] neputând-o noi dezlega acuma de zor fără a ne primejdui naționalitatea, trebuie să răspundem Europei cum că deocamdată nu voim a ceda întru nimic cerinții art. 44 al tractatului; această părere extremă, bună rea, s-a enunțat clar, și tocmai fiindcă e așa de hotărâtoare în sensul negativ, nu o putem numi un subterfugiu. Însă „Românului“ îi trebuia o întorsătură de condei, pentru a putea face celor interesați din lăuntru și din afară prețioasa declarație că partida roșie, care „la 66 făcuse cererea de a se șterge restricția contrară spiritului tolerant al țărilor celor mai culte“, nu are să se tocmească nici acuma mult la tratarea acestei cestiuni.

„Când o operațiune, – zice «Românul» –, oricât de dure - roasă și de delicată, este recunoscută ca necesară, chirurgul prevăzător nu cată s-o amâne. El se teme de cangrenă.

Tot asemenea și-n țară la noi *partida liberală* n-a pregetat niciodată de a feri corpul nostru social de *cangrena ce vor să-i inoculeze adversarii ideilor liberale.*

Or[i]ce ar zice oamenii partidei conservatoare, în sofisticile lor raționamente, răul nu poate consista niciodată în întemeierea și răspândirea libertăților; el provine din restricțiuni exagerate, din aplicațiunea falsificată și răstălmăcită a principiilor și dispozițiunilor liberale.

Amânările continue, deviațiunile de la un scop determinat, împleticirile și confuziunea, toate aceste piedice, întrebuințate ca tactică în afacerile statului, au format mai totdeuna bagajul cu care partida conservatoare a intrat în lupte cu cea liberală din țară de la noi".

Prin urmare, cei interesați din lăuntru și din afară „pentru întregirea ideilor liberale în sânul Constituției noastre", să știe că partida liberală nu pregetă de a feri corpul nostru social de cangrena, ce vor să-i inoculeze adversarii ideilor liberale (conservatorii), cari, prin sofisticile lor raționamente, vor să dovedească că răul consistă în răspândirea nemăsurată a libertăților.

„Românul" are nevoie să facă astăzi această denunțare în contra conservatorilor; acest organ al unui partid ce se intitulează *partid național* nu se rușinează a denunța Europei pe partidul adversar, că umblă să scape de soluțiunea cestiunii israelite prin subterfugii, pe când partidul liberal, având a lupta cu cel conservator, are scopul determinat de a „întregi ideile liberale din Constituție".

Această denunțare nerușinată a „Românului" îl privește, și nu avem deloc nevoie de a ne apăra în contra ei. Nu ne importă astăzi a ști ce părere pot să-și facă în privința noastră cei interesați la dezlegarea cestiunii art. 7 în favorul israeliților, după acuzările ce ne aduce organul roșu. Ne importă a ști cum anume partidul d-lor Rosetti-Brătianu-Mihălescu înțelege întregirea ideilor liberale în Constituția noastră. Aceasta ne importă a ști atât noi cât și minoritățile din Camerele de revizuire.

Nu este vorba de „amânări continue, de deviațiuni de la un scop determinat, de împleticiri și confuziuni, nici de bagajul cu care partida conservatoare, după zisa «Românului», luptă"; e vorba scurt și lămurit despre ce părere are și ce soluțiune propun în cestiunea art. 7 majoritățile roșii sau guvernul lor. La această întrebare se cere un răspuns categoric, și până ce nu-l

vor avea, minoritățile nu vor putea ieși din rezerva lor, oricari ar fi acuzările și denunțările roșiilor.

[PROCEDEE ELECTORALE]

Ne cade în mână copia unui document foarte interesant – o circulară adresată tuturor președinților de comitete electorale din județe de către d. C. A. Rosetti. Ne grăbim a-l da la lumină ca o nouă și o strălucită dovadă de chipul cum înțeleg radicalii noștri libertatea în alegeri.

D-lui președinte al comitetului electoral de…

București, 23 Aprilie 1879

Domnule Președinte,

Comitetul electoral al partidei naționale-liberale din București, completându-se prin delegații mai multor comitete electorale județene, este mai în pozițiune astăzi de *a vă da concursul* de care ați putea avea trebuință spre a duce la bun sfârșit însărcinarea pusă de alegători comitetului ce președeți.

Ne punem dar la dispozițiunea d-v., pentru orice trebuință veți simți și care ar fi *de natură a se putea satisface prin concursul nostru.* Alegerile *colegiului I și II* au a se începe în curând. *Daca din examinarea listelor electorale ar rezulta pentru d-v.* ***oarecari dificultăţi, ce s-ar putea înlătura prin concursul nostru****,* vă rog să binevoiți a ne trimite acele liste *împreună cu observa-țiunile d-v., pentru ca imediat,* ***toţi împreună*** *să căutăm a înlătura obstacolele ce se împotrivesc reușitei candidaților partidei naționale-liberale.* Credem că ar fi bine să ne trimiteți în același timp și numele candidaților diferitelor grupuri politice, împreună cu observațiunile d-v. asupră-le.

Primiți, vă rog, d-le președinte, încredințarea înaltei mele considerațiuni.

Președintele comitetului electoral de București,

(iscălit) ***C. A. Rosetti.***

Liniile de mai sus sunt așa de strigătoare prin ele însele, că n-avem nevoie să le mai adăugăm multe comentarii din parte-ne spre a ilustra îndeajuns istoria scandaloasă a celor din urmă alegeri.

Astfel, în puține cuvinte, comitetul central din București se pune la dispoziția comitetelor din județe pentru *orice trebuință* vor simți ele, de natură a se satisface prin concursul puternic ce le-ar putea da d. C. A. Rosetti și ai d-sale. Daca din examinarea listelor electorale ar rezulta pentru vreun comitet electoral oarecari dificultăți, ce s-ar putea înlătura prin concursul d-lui C. A. Rosetti și Comp., acele liste se vor trimete comitetului de București cu observații la fiecare nume, pentru ca imediat marele partid, dd. C. A. Rosetti, Brătianu, Mihălescu, Warszawsky, toți împreună, să caute a înlătura obstacolele ce se împotrivesc reușitei candidaților partidei liberale-naționale.

Aceea ce este caracteristic în enciclica electorală a I. P. S. Sale marelui pontif din ulița Doamnei, este că I. P. S. Sa nu pomenește despre obstacole de-nlăturat decât pentru col. I și II; despre celelalte do[u]ă, nici nu-i trece prin gând I. P. S. Sale că vor îndrăzni a pune vreun obstacol la reușita candidaților drept credincioși.

Obstacolele și dificultățile pe cari marele partid, – de la cel mai neînsemnat, Warszawsky, până la cel mai de frunte, d. C. A. Rosetti, – trebuie să le înlăture sunt de o mulțime de feluri. Vom căuta a cita câteva specimene după observațiile unei liste înaintată de comitetul electoral al unui județ oarecare cătră comitetul electoral central.

Este, de exemplu, lista col. I. După toată corijarea liberală a acestei liste, după scoaterea câtorva nume și înlocuirea lor prin altele mai patriotice, lista se găsește în ediție definitivă cuprinzând 34 de nume, a căror persoane vor veni toate la vot; trebuiesc deci 18 voturi pentru reușita candidatului marelui partid. După toată socoteala făcută de comitetul patrioților din partea locului, marele partid nu poate fi sigur decât de 11 alegători, unii funcționari, alții rude d-aproape ale cutărui ministru sau ale prefectului. Este neapărat[,] prin urmare[,] a se mai asigura 7 voturi cel puțin. În conformitate dar cu cele notificate prin enciclica de mai sus a pontifului suprem, comitetul electoral înaintează lista cu observațiile cuvenite. Cei 11 sunt șterși cu condeiu[l] roșu, alții, mai mulți ori mai puțini, sunt șterși cu condeiu[l] albastru; asupra acestor două categorii stau scrise jos următoarele două notițe scurte și cuprinzătoare: „Roșii sunt toți ai noștri“. – „Ceilalți sunt ai lor siguri“. Rămâne încă o treime, categoria celor cu păsuri, și asupra fiecăruia din aceștia comitetul electoral local scrie pe larg observațiile sale.

De exemplu:

„D. X… opozant, are un nepot judecător la tribunalul de aici; ține la el ca la un fiu al său; vrea încă să-l lase moștenitor. Junele se zice că a comis mai multe abuzuri, și acum după mai multe denunțări este amenințat a-și pierde postul și a fi dat în judecată. Daca nepotului i s-ar pune cuțitul la os de la înaltele locuri, unchiul desigur s-ar înmuia“.

D. C. A. Rosetti citește notița și o recomandă locurilor competente spre cele de cuviință, după care d. X… este șters cu creion roșu.

„D-l Y…, nehotărât, nici liberal, nici conservator; are un cumnat, păcătos nu e vorbă, dar cine nu-i păcătos în lume! a scăpat de cinci luni din temniță, unde și-a făcut osânda pentru delapidare de bani publici; însă este foarte capabil, și a servit mult principiile liberale. Acum n-are bietul om nici o ocupație,

și-ar vrea să capete o subprefectură, ca să poată trăi onest și să nu mai șază pe gâtul lui cumnatu-său. D. Y… n-ar fi tocmai contra noastră, daca…“

D. Simion Mihălescu ia act și pleacă la minister ca să se conforme întocmai, iar marele pontif trage cu roșu peste numele d-lui Y.

„D. Z… stă rău de tot cu cutare mare instituție de economie națională; anul trecut l-a ruinat grindina; daca direcția l-ar strânge de aproape ar fi pierdut, prin urmare…“

D. Rosetti șterge cu roșu și pe respectivul.

Și așa mai încolo.

La fiece șir, opinia publică se lasă tot mai tare de partea principiilor liberale, do[u]ă treimi din listă sunt roșite, și – „în sfârșit marea majoritate a națiunii s-a pronunțat cu tărie, prin *alegeri libere*, în favoarea marelui partid liberal-național“.

Vom reveni.

[POZIȚIA MINISTERIALĂ FAȚĂ CU REVIZUIREA]

De alaltăieri, Camera și Senatul, întrunite în localul acestui din urmă, au început a ține ședințe secrete spre a pregăti tărâmul pentru dezbaterea cestiunii israelite. Secretul acestor ședințe este mai mult formal și n-are alt scop decât a face dezbaterea prealabilă a parlamentului mai comodă; după închiderea ședinței secrete, publicul care se interesează de mișcarea parlamentară și care n-a fost admis a asista, totuși poate afla toate câte s-au petrecut în acea ședință.

În întâia zi, precum se spune, guvernul a dat citire întregei corespondențe diplomatice ce a ținut cu străinătatea de la notificarea oficială a tratatului de [la] Berlin și până acuma. Aceea ce este, mai presus de toate, trăsură caracteristică comună a pieselor citite, este că guvernul, în toate notele sale

către puteri, nu face alta decât a stărui să ni se recunoască independența, invocând pentru aceasta fel de fel de argumente și de motive și nepomenind nimica despre condiția impusă în tratat pentru recunoașterea acelei independențe. De altă parte, toate răspunsurile din străinătate la acele note au și dânsele o trăsură caracteristică comună; în toate răspunsurile se spune guvernului cum că dânsul n-ar trebui să uite, că independența nu ne poate fi recunoscută decât potrivit art. 44 din tratat. După fiecare răspuns de felul acesta, guvernul, în loc să ia o cale mai serioasă și să înceteze orice relație cu puterile, cari pretindeau mai întâi îndeplinirea condiției, îmbiază necontenit, stăruie mereu și zorește pe puteri să ne recunoască independența fără să le pomenească cumva despre condiție. Multe note și răspunsuri de felul acesta s-au citit alaltăieri, și fiecare reprezentant independent a trebuit să-și facă după acea citire convingerea statornică, că guvernul în această afacere este foarte vinovat, fie din nevrednicie, fie din rea-credință.

Când, după întâia reclamare a independenței, i se răspunse scurt și lămurit: „nu veți avea ce cereți decât după ce ne veți da ce cerem“, mai trebuia oare guvernul să stăruie? Nu trebuia să convoace de pe atunci imediat camerele de revizuire pentru ca, daca era așa mare zor de independență, dânsele, auzind pe guvern comunicându-le voința nestrămutată a Europei, să se rostească? Nu era oare dator guvernul să vază că în această tocmeală diplomatică, ca în toate tocmelile, îmbiarea și zorul venind de la o parte interesată întărește pretențiile și îndărătnicia celeilalte părți? Da – și totuși guvernul, în loc de toate astea, a făcut tocmai contrariul. Astfel, țara se găsește astăzi vârâtă peste cap în încurcata cestiune a israeliților; Camerele, după cum spune mesajul de deschidere, sunt chemate a hotărî „care este limita concesiunilor ce trebuie să facem cerinței art. 44 din tratat“, iar guvernul, el singur vinovat de greutatea

situației, refuză a spune o părere a sa asupra acelei „limite“ despre care vorbește mesajul.

Guvernul voiește ca această cestiune, ajunsă la încadrarea cea mai acută numai prin purtarea culpabilă a lui însuși, să fie dezlegată de Camerele de revizuire din propria lor inițiativă și fără ca dânsul să se amestece câtuși de puțin. Fără să mai amintim de nenorocirile prin care ne-a adus politica absolut rătăcită a acestui guvern, să constatăm cum stau azi lucrurile. Guvernul se găsește acum un an în fața unei cestiuni în care nu are dreptul să prejudece; în loc să cheme imediat Camerele de revizuire și să le pună în dezbatere cestiunea, dânsul prin cea mai nefericită diplomație încurcă până în cele din urmă ițe această cestiune, și tocmai după ce nu mai are cum s-o mai încurce mai mult, cheamă Camerele în drept a se rosti, le expune curat și simplu chipul ingenios în care dânsul a reușit a încurca lucrul, și le poftește pe dânsele a face cele ce cred de cuviință. El a încurcat cestiunea; despre cum trebuie descurcată, el n-are și nu vrea să aibă nici o părere. Daca cestiunea se va dezlega spre mulțumirea țării și nemulțumirea Europei, guvernul va spune Europei că nu el, ci țara a vrut așa; greutăți mari, primejdii poate, cari ar urma de aci, nu l-ar privi deloc pe acest patriotic și național guvern; toate s-ar sparge în capul țării. Dacă cestiunea se va dezlega spre nemulțumirea românilor prin presiunea din afară, guvernul va spune țării, că nu el, ci Europa e de vină. Daca în fine, ca prin minune, s-ar întâmpla cumva să se dezlege cestiunea așa încât să rămână și țara și Europa împăcate și mulțumite amândouă, atunci cu atât mai bine pentru guvern. În toate trei cazurile acestea, poziția ministerială a partidului său este salvată. Cum vedem dar, pentru guvernul d-lui I.C. Brătianu cestiunea art. 7 nu este decât o cestiune de putere; numai așa se poate explica mutis - mul din care cu nici un preț nu voiește să iasă acest guvern.

Dezbaterile prealabile vor urma, după cât aflăm, încă multă vreme; tocmai peste vreo zece zile se speră că vor începe dezbaterile publice, și atunci numai daca se va putea ajunge la punerea discuției pe un teren oarecare. În orice caz dezbaterea publică nu va putea începe până ce sau guvernul, sau majoritatea sa credincioasă, ceea ce, orice s-ar zice, este aproape același lucru, nu va veni cu o propunere.

Se vorbește în adevăr, cum că guvernul este hotărât a pune pe membrii din majoritate cei mai însemnați prin neînsemnătatea lor, ca d. ex.: dd. Pătârlăgeanu, Rose Ștefănescu, Betolianu și alții, să aducă în dezbatere propunerea împământenirii evreilor pe categorii, ieșită la lumină mai întâi de la prăvălia de principii din ulița Doamnei. Aceste șoapte coincid deaminteri pe deplin cu cele cuprinse astăzi în „Românul“ și asupra cărora vom vorbi în numărul de mâine.

[PLĂTEȘTE VIZIRUL]

Guvernul a izbutit în sfârșit a se spăla pe mâini de orice amestec în cestiunea revizuirii. Stăruind până în cele din urmă a se ascunde de orice răspundere la spatele credincioaselor sale majorități, și neascultând dreptele pretenții ale minorităților, cari cereau să știe mai nainte de orice părerea lui în cestiunea israelită, guvernul a lăsat asupra Camerelor să ia ele inițiativa în această cestiune. În două ședințe secrete ale Camerii și Senatului întrunite, guvernul a dat citire la o mulțime de acte diplomatice, din cuprinsul cărora s-a dovedit cu prisos că numai și numai dânsul este vinovat de încordarea acută la care a ajuns astăzi cestiunea evreilor. Cu toate acestea, guvernul a refuzat categoric a-și arăta părerea și a face o propunere în privința modificării art. 7, și aceasta pentru cuvintele deja arătate de noi alaltăieri, că oricum s-ar dezlega cestiunea din

inițiativa parlamentară, poziția lui ministerială să fie salvată. Astfel dar, Camera și Senatul au ales fiecare câte o comisie, care să se ocupe cu elaborarea unui proiect de modificare a art. 7.

Această lașitate, constituțională, practicată sistematic de guvernul radical, a ieșit până acum pentru dânsul la bun capăt; vom vedea însă dacă socoteala radicalilor nu-i greșită, vom vedea dacă până în cele din urmă răspunderea ce va cădea asupra oamenilor de la cârma țării nu va fi cu atât mai mare într-o zi, poate nu tocmai depărtată, cu cât dânșii au căutat a se spăla de orișice răspundere.

Ce se va întâmpla cu cestiunea evreilor?

Asta este întrebarea ce arde astăzi buzele fiecărui român care nu și-a pierdut instinctul conservării naționale, fie dânsul de aminteri de orice vederi politice de partid. Sentimentul public general, un sentiment adânc, născut din teama unei primejdii naționale văzută și pipăită, este fățiș în contra oricărei concesiuni în această cestiune; – acesta este un adevăr pe care nu-l va putea tăgădui nici un om care cunoaște bine țara românească. O dezlegare a acestei cestiuni ori în ce sens, nu minoritățile o vor putea da, ci majoritățile. Dar oare guvernul crede că națiunea ar fi așa de naivă să nu știe că în astfel de împrejurare, după cum mai ales s-au făcut alegerile, majoritatea și guvernul sunt în fond unul și același lucru? Cestiunea israelită este oare o cestiune atât de indiferentă pentru țara aceasta, încât numai prin deosebiri formale de nume, prin subtilități de procedere, să se poată escamota răspunderea dezlegării ei? Să nu se amăgească câtuși de puțin capii cârdășiei liberale-cosmopolite. Știe bine țara cine a adus cestiunea evreiască la încordarea gravă de astăzi; știe toată lumea cum s-au făcut alegerile, oricari ar fi afirmațiile retorice ale oamenilor „influenței morale“ și oricare ar fi rezultatul preponderenței brutale a majorităților guvernamentale; oricine știe că majoritățile aduse astfel ca să hotărască de viitorul țării, de existența noastră națională, sunt

numai niște trupuri a căror simțire, cuget și voință stau pe banca ministerială, sau mai bine zis o galerie de automați al căror resort mișcător stă sub degetul d-lui I.C. Brătianu. După sentimentul aproape unanim al țării, oricât de mici ar fi concesiunile ce s-ar face cerinței tratatului de la Berlin în cestiunea evreilor, țara va fi nemulțumită, pentru că o concesiune oricât de mică nu va putea rămâne fără rezultate economice mai apropiate sau mai târzii. Cum va fi dar dezlegarea acestei cestiuni? Spre mulțumirea Europei și nemulțumirea țării? În fața țării, guvernul și îndeosebi atunci d. I.C. Brătianu va fi răspunzător. Fi-va dezlegarea, din contra, spre mulțumirea țării și nemulțumirea Europei? Atunci, tocmai fiindcă s-a dat la o parte de la orice inițiativă, cu scop de a-și salva pentru moment poziția ministerială, guvernul și mai ales d. I.C. Brătianu va fi răspunzător dacă această dezlegare ar avea vreo urmare rea pentru țară.

În orice caz, cu tertipuri bizantine, guvernul nu poate scăpa de răspunderea ce are și trebuie să aibă în dezlegarea cestiunii evreilor.

*
* *

Cu aluzie foarte isteață la acest al doilea caz al dezlegării cestiunii israelite, organul oficios și personal al dd-lor Rosetti și Brătianu, în numărul său de azi, conține un articol foarte prețios.

În partea întâia a acestui articol[,] țara este amenințată, la caz de nesupunere în fața Europei, cu soarta Kedivului din Egipt și cu intervențiunea străină. În a doua parte ca să se mai aurească puțin hapul, se face o paralelă între administrarea finanțiară a acelui nenorocit prinț și aceea a – guvernului conservator. În această parte, după toate blagomaniile finanțiare obișnuite ale foii radicale, se aduc laude *„strictei și riguroasei*

economii, ***ordinii și probităţii***“ administraţiei d-lor Mihălescu-Warszawsky.

Nu ne interesează deocamdată aceste modeste și candide afirmaţii. Ceea ce ne interesează este să punem sub ochii cititorilor următoarele rânduri ale foii oficioase:

„Un fapt de cea mai mare însemnătate s-a săvârșit zilele din urmă în domeniul înaltei politice.

Faptul e însemnat din mai multe punte de vedere: el are o mare gravitate prin el însuși, și apoi e primul de felul său; este o inovaţiune în ceea ce privește solidaritatea și acţiunea politică a marilor puteri europene.

Acest fapt este răsturnarea Kedivului prin acţiunea directă și colectivă a puterilor.

Pentru prima oară puterile pășesc în colectivitate la un act de o așa gravitate; pentru prima oară ele depun pe domnitorul unui stat, pentru că, după apreciarea lor, ar fi administrat rău afacerile ţărei sale, pentru că *nu și-a ţinut îngajamentele* faţă cu creditorii săi din străinătate, *și mai cu seamă pentru că* ***nu s-a supus*** *voinţei* ***și ordinilor lor.***

Acest act de o suverană nedreptate în ceea ce privește autonomia statelor, dar *care-și va găsi poate o compensare în garanţiile ce ar putea oferi colectivitatea europeană,* siguritάţii fiecărui stat îndeosebi, *trebuie să pună serios pe gânduri mai cu seamă pe ţările cele mici.*

În acest ocean agitat de felurite furtuni, ce se numește politica generală a Europei, peștii cei mari par în tot momentul dispuși să înghită pe cei mici. ***Vai de statul cel mic,*** *care va parveni să dispună deodată pe toate puterile în contră-i, cum a făcut Kedivul!* ***Vai de el!*** *dacă în orice împrejurări, nu va avea destulă dibăcie și prevedere spre a dobândi în favoarea-i o parte măcar din cei puternici, cu care să contrabalanseze cealaltă parte!*

Evenimentul întâmplat pe țărmii Nilului trebuie să ne facă să cugetăm serios din multe punte de vedere, ***mai cu seamă în grelele împrejurări în care ne aflăm astăzi.*** "

Luăm act de aceste grave amenințări făcute fără nici o rușine și fără nici o teamă și M.S. Domnitorului, chiar de către acei ce sunt singuri vinovați de situația încordată în care ne aflăm. La aceste patriotice, liberale și naționale rânduri ale „Românului", nu vom răspunde patronilor săi decât în puține cuvinte.

Dacă sunt atât de iubitori de țară încât să nu admită vreo deosebire între patria noastră și țara Kedivului, între situația României și a Egiptului, atunci să admită cel puțin că între aceste două țări există deosibirea regimului. România este un stat constituțional, și astfel fiind, în ziua când amenințările de azi ale „Românului", de cari am luat act, s-ar realiza, în momentul când Europa ar păși ca să aducă la îndeplinire promisiile triste ce ni le fac patronii foii oficioase, dânșii și numai dânșii ar fi răspunzători de tot ce s-ar urma. Să nu uite d-lor, că în statele constituționale, de tot ce se-ntâmplă, nu plătește Kedivul, ci Vizirul.

[ÎN AJUNUL CRIZEI]

În cercurile politice autorizate, nu se mai vorbește de vreo două-trei zile decât de căderea ministerului care neapărat va fi provocată de tenacitatea majorității Camerei. Toată amânarea cestiunii art. 7, după cum putea oricine prevedea, n-a servit la nimic alta decât la sporirea dificultăților din amândouă părțile. Ministerul nu contează în Cameră pe nici un succes al soluțiunii sale; se pare că d. Brătianu și-ar fi pierdut speranța de-a mai găsi vreo nouă meșteșugire pentru a nu scăpa din mâini portofelul ministerial. Un singur mijloc i-ar rămâne

pentru a-și asigura înalta poziție: să adereze la soluția majorității; însă acest mijloc nu-l poate d-sa întrebuința; a mers prea departe față cu străinătatea și nu mai poate da-napoi; a stat prea mult la tocmeală cu diplomația apuseană și cu Alianța israelită, și nu mai poate astăzi să rupă târgul odată făcut asupra celor cinci sau opt categorii.

Adevărul și dreptatea sunt menite a străbate la lumină până la urma urmelor. Adevărul asupra sentimentelor și valorii personale a d-lui Brătianu a străbătut în fine, și dreptatea acelora ce-l conjurau să nu ne arunce cu ușurătate în aventuri politice, ale căror urmări sunt mai totdeuna primejdioase pentru un popor mic, a ieșit în fine la lumină. D. Brătianu ne face să culegem astăzi roadele semănăturii d-sale. A jucat totul „va banque", și vedem unde am ajuns. În ajunul căderii d-sale, e nemerit să-l întrebăm dacă-și mai aduce aminte de câte îi spuneam noi odinioară, și daca nu era mai bine și pentru țară și pentru d-sa, să fi ascultat glasul care-i striga să nu ne ducă-n război și în prăpăstioasele lui consecențe.

Strâns d-aproape de presiunea diplomației, pe lângă care s-a condus din capul locului într-un chip cu totul fals, iar pe de altă parte în fața unei Camere de revizuire, nestrămutată în hotărârea ei d-a nu ceda la aceea ce ni se cere, d. Brătianu se va retrage negreșit. Ce va face însă cabinetul viitor, oricum s-ar compune el, în situația nenorocită moștenită de la d. Brătianu? Afară de asta, știm buna credință a d-lui Brătianu și a corporației d-sale politice. Dacă, în starea în care, grație politicei radicale, a ajuns cestiunea israelită astăzi, țara ar fi peste putință să se mai retragă înapoi, și ar fi neapărat nevoită până la sfârșit să acorde de silă o imediată și anume aplicare a principiului din art. 44 al tractatului, d. Brătianu și ai d-sale desigur ar începe să strige că țara este junghiată și aruncată la picioarele străinului, ar înfierbânta prin propagande și prin scrieri de senzație masele, și ar organiza poate chiar o turburare populară.

Având-le acestea în vedere precum și interesul și sentimentul general al țării în cestiunea modificării credem că i-ar trebui cuiva multă abnegație, mult devotament patriotic pentru a lua asupră-și, fără beneficiu de inventar, moștenirea ministerială a d-lui Brătianu. De pe acuma, foaia ministerială radicală începe a pregăti tărâmul opoziției de stradă și de cafenele. „Țara, zice numita foaie, va vedea și va fi convinsă că lupta susținută astăzi pentru *apărarea națiunii în cestiunea evreilor* n-a fost decât cea mai deplorabilă vânătoare de putere; ea va vedea în fine în ce parte e patriotismul și dezinteresarea și în ce parte domnesc *numai* cele mai meschine interese personale și de gașcă". Care va să zică, orice ministeriu nou – căci trebuie să vie unul – oricine, afară de d. Brătianu și ai d-sale, nu va fi inspirat decât de „cele mai meschine interese personale și de gașcă". Buna-credință și modestia caracteristice ale patrioților subliniați din ulița Doamnei! Nu ne mirăm deloc; ceva mai mult, pare că-l vedem pe „Românul" apărând, cu ocazia căderii d-lui Brătianu, în chenar negru cu un articol jalnic, intitulat „Necrologul Patriei". Noii miniștri, odată cu depunerea jurământului, vor fi numiți „Asasinii României", iar M. Sa va fi dat iarăși în judecata supremă a tribunalelor secrete din mahalale compuse din căprăriile electorale ale gardei civice. Toate aceste mici mizerii însă, un guvern serios și cu judecată le-ar pune ușor la regulă. Aceea ce ar fi greu de regulat ar fi chipul de a concilia cerințele din afară cu interesele și sentimentul țării, în cestiunea israelită.

Mânținem părerea noastră, că toate greutățile unde a ajuns țara, le datorează numai capetelor stricate, radicalilor fără judecată, fără cumpăt, fără capacitate, farsorilor politici, cari, grație unor împrejurări internaționale, s-au cocoțat la cârma țării spre a ne duce unde ne aflăm azi. Cestiunea israelită ne stă pe spete și ne cere o grabnică și anume dezlegare. Trebuie numaidecât să ieșim d-aci, și nu putem ieși într-un chip ușor

și normal. În așa stare încordată ne aflăm, încât un om cu ochii cei mai deprinși nu vede decât cel puțin un pas înainte, iar despre rezultatul final și desăvârșit al situației, nu poate răspunde decât cu vorba din poveste: „Ce-o fi, vom vedea“.

[LINIA FERATĂ PLOIEȘTI–PREDEAL]

Cestiunea revizuirii art. 7, în stadiul de încordare la care a ajuns, ne absoarbe toată atenția, așa încât de la o vreme încoace și publicul și presa trec cu vederea orice alte întrebări de interes general, oricât ar fi aminteri de importante în sinele. Astfel vedem că de mult încă nu se mai gândește nimini la cestiunea construirii căiei ferate a Statului Ploiești-Predeal, care cu toate astea merită o deosibită atențiune. Linia aceasta, ca mai toate întreprinderile noastre publice, are o istorie nenorocită, pe care nu avem nevoie a o amănunți aici, deoarece e știută de toți. Contractul concesiunii construirii liniei Ploiești-Predeal a fost odată reziliat, din cauză că concesionarul de atunci nu s-a ținut de mai multe îngajamente de căpetenie stipulate în caietul de însărcinări. Un alt concesionar a luat sarcina terminării liniei și lucrările au urmat înainte. Linia încă nu e terminată, precum se știe, în partea din valea Prahovei; însă funcționează din Ploiești până în Câmpina și din Sinaia până în Predeal.

Din izvor sigur, aflăm astăzi mai multe lucruri destul de grave în privința construirii liniei pe valea Prahovei și în privința materialului mișcător în genere. Pe valea Prahovei trebuiesc a se face lucrări de apărare în contra puterii râului. Concesionarul de mai înainte a ajuns la reziliarea contractului tocmai din pricina acelor lucrări, pe cari odată le-a luat apa, de unde a rezultat întârziarea termenului de construire și niște pagube zdruncinătoare pentru dânsul, așa încât n-a mai putut continua la desăvârșirea lucrării. Asupra lucrărilor celor nouă de apărare,

executate sub noua concesiune, o persoană competentă ne spune că dânsele sunt aproape tot așa de slabe ca și cele d-întâi. Materialul din care sunt clădite e de o calitate ordinară, și executarea lucrării lasă mult de dorit. O năvălire răpede a apei va cauza, dacă nu o complectă distrugere a tutulor, cel puțin în parte stricăciuni și pagube însemnate. Aceea ce e și mai trist este că, după cum ni se relatează, diferitele comisiuni, însărcinate de guvern cu examinarea acelor lucrări, par dispuse a aproba acele lucrări, cari, deși mai prejos de condițiunile impuse concesiunii, și[,] prin urmare[,] neacceptabile, au să treacă de bune și Statul le va primi ca atari. Se mai zice, – și, deși sub rezervă, ne credem datori a înregistra și acest zgomot – că numitele comisiuni sunt compuse din persoane cari au fost însărcinate și cu deosebite expertize în daraverile concesiunii. Asupra acestui punct, nu putem dar atrage îndestul atenția locurilor competente.

Afară de aceasta, în privința materialului mișcător, nu avem informații mai bune. Vagoanele sunt construite altfel decât tipurile date prin caietul de însărcinări, altfel, adică mult mai rău. Ferăria este subțire, de proastă calitate, rău lucrată și prin urmare[,] foarte puțin trainică. Lemnăria este în parte verde și în parte veche și putredă; în genere fiind rău încheiată, se scorojește și se strâmbează. Toată spoiala lucrului pe din afară nu poate amăgi un ochi care-și dă osteneala să se uite mai d-aproape. Scoabele de la încheieturi, bătute în lemn vechi, încep a se mișca în găurile lor, pentru că lemnul se macină la fiece zguduitură cât de slabă. Între control și concesiune s-a ivit de multe ori neînțelegeri în această privință, însă nici o îndreptare a răului n-a rezultat din acestea.

Ne mărginim din parte-ne să semnalăm cele ce ni se relatează în privința liniei ferate Ploiești-Predeal, rezervându-ne, asupra celor do[u]ă puncte, arătate mai sus și asupra altora încă, a reveni cu amănunte anumite și cu date precise. Până atunci,

noi exprimăm teama că radicalii nu-și vor fi uitat deprinderile, și că ne pregătesc un nou scandal *à la* Strousberg.

[DUPĂ VOTAREA REVIZUIRII]

Proiectul de revizuire, votat de Cameră în ședința de la 6 octomvrie, a fost ieri, după o dezbatere de două zile, luat în considerație și de Senat. Opozițiunea din Camera de sus a primit fără multă vorbă proiectul prezentat de guvern; a înțeles însă că este de datoria ei să constate cum că acest proiect nu este proiectul guvernului, ci proiectul opozițiunii naționale din Adunarea Deputaților.

Acest proiect a fost odată respins de guvern și de majoritatea servilă a acestuia; un alt proiect, întocmit pe baze de emancipare a evreilor, a fost prezentat și susținut de guvern în Cameră. În timpul acesta, s-au făcut toate chipurile pentru a se obține în favoarea soluțiunii guvernului numărul de voturi trebuincios până la complectarea celor două treimi; s-a întrebuințat, după zisa d-lui senator Voinov, care, precum se știe, este un fruntaș al partidului liberal, – s-a întrebuințat fel de fel de mijloace de presiune asupra conștiinței deputaților; s-a făcut o adevărată vânătoare de voturi.

Toate au fost în zadar.

Guvernul a trebuit să-și plece fruntea înaintea onestității acelor reprezentanți ai națiunii, cari-și făceau din îndeplinirea cu scumpătate a mandatului lor cea mai sfântă datorie. Proiectul de emancipare al guvernului a fost retras; proiectul de naturalizare al opoziției a fost votat cu aproape unanimitatea Adunării.

Era dar de datoria membrilor independenți din maturul corp să dea o recunoaștere solemnă acestui adevăr, proclamat de d. Maiorescu în ședința de la 6 octomvrie. Lecțiunea de

onestitate dată sectarilor școalei bizantine de către onor. deputat al colegiului I de Iași a căpătat în Senat aprobarea ce i se datora. Prin organul autorizat al d-lui Strat, opozițiunea din Senat a declarat că, făcând abstracție de aceia cari stau pe banca ministerială, va lua în considerare proiectul opozițiunii din Camera deputaților.

Față și cu țara și cu străinătatea acest proiect capătă[,] prin urmare[,] astăzi toată autoritatea de care are nevoie. Pentru noi greutatea soluțiunii cestiunii israelite nu era atât în străinătate, cât în lăuntrul țării. Proiectul guvernului ar fi fost mult mai mult agreat în străinătate decât proiectul opoziției votat astăzi, însă acel proiect ar fi dat naștere în țară la niște greutăți necalculabile.

Pentru aceea, noi am fost de părere dintru început că cestiunea revizuirii este peste putință să se rezolve altfel decât după voința unanimă a țării, exprimată în Adunare prin organele opoziției naționale. Sorții de reușită înaintea străinătății și îndeosebi înaintea Alianței israelite, trebuiau neapărat sacrificați pentru a se da soluțiunii autoritatea de care dispune astăzi.

Cine însă va asuma, cine va susține această autoritate?

Guvernul n-a voit să cedeze curentului național decât de silă: la urma urmelor, când s-a asigurat că proiectul său era să cază negreșit la luarea în considerare și poziția lui ministerială să devină imposibilă, a primit soluția opoziției.

Acest guvern, în numele străinătății, a făcut presiune asupra țării, și în numele țării a dat asigurări în străinătate. Amenințările în numele străinătății erau parte exagerate peste măsură, parte absolut neîntemeiate; asigurările date străinătății în numele țării erau false.

Care este așa dar astăzi poziția guvernului față de țară și cu străinătatea? Ce încredere mai poate inspira țării acest guvern, care a prezentat proiectul de emancipare și a luptat din toate puterile pentru dânsul și contra proiectului de naturalizare

susținut de toată țara? Ce autoritate mai poate avea față cu străinătatea acest guvern, care până în ultimul moment a promis și a asigurat că va da aceea ce știa bine că țara nu voiește și nu poate să dea?

Țara poate cu drept cuvânt să zică acestui guvern:

Nu mai pot avea nici o încredere în tine, pentru că, voind să-mi storci un vot pe care din adâncă convingere nu vreau să-l dau, m-ai amenințat cu intervenirea, cu invazia străină, cu soarta Kedivului pentru suveranul meu, cu însângerarea pentru mine. Toate acestea erau niște neadevăruri nerușinate, menite a fi dezmințite foarte curând.

Ceva mai mult; ai în Camere o majoritate servilă, aleasă prin amăgiri, prin corupție și minciună, și dezaprobată apoi solemn de corpul electoral cu ocazia dezbaterii asupra marii cestiuni constituționale; pe câtă vreme, întemeiat pe această majoritate, te vei încăpățâna să păstrezi puterea, eu, țara, nu pot avea nici o garanție că proiectul meu, pe care tu, guvern, l-ai adoptat de silă nu va fi răstălmăcit în sensul așteptărilor Alianței israelite.

Și apoi presupunând că guvernul a primit sincer soluțiunea opoziției, ce va fi cu străinătatea?

Guvernul va prezenta soluțiunea dată de corpurile legiuitoare, adică proiectul opozițiunii. El va zice străinătății: atât poate să dea țara, atâta dă. Oare nu i se va putea răspunde: atunci, daca țara nu putea da decât atât, tu, guvernul ei, pentru ce m-ai asigurat că va da mai mult? Este permis unui guvern a nu-și cunoaște țara? Nu; guvernul nu poate avea o scuză îndoielnică, nu poate zice: am crezut cum că s-ar fi putut căpăta ceva mai mult. Și în situația aceasta falsă, unde-i va fi autoritatea, cu care *el* trebuie să înfățișeze străinătății punerea Constituției noastre în acord cu principiul din art. 44 al tractatului?

Într-o așa situație se găsește astăzi guvernul acesta față cu țara și cu străinătatea; aci neapărat trebuia să ajungă, după ce,

din nedibăcie sau din adins, a jucat atâta timp jocul talerului cu două fețe tocmai atunci când trebuia să urmeze o politică francă și leală.

[MESAJUL DOMNESC]

Cestiunea israelită s-a terminat așa precum dorea majoritatea țării. Guvernul și foile sale susțin că soluțiunea opoziției, la care a aderat până în fine de nevoie dânsul și majoritatea sa, și care astăzi a căpătat putere de lege, nu este altceva decât proiectul guvernului sub o altă formă. Dacă oamenii de la putere repetă mereu acest neadevăr spre a-și disimula înfrângerea pățită și a se mângâia de pierderea popularității, fie ș-așa.

Noi nu credem să se găsească cineva care, după ce va fi confruntat texturile tutulor soluțiunilor dezbătute în Cameră, să nu știe că revizuirea s-a făcut aproape întocmai cum propusese raportul d-lui Conta, raportorul fostei majorități a delegaților. Oricum însă, cestiunea revizuirii este dezlegată în formă, spre mulțumirea opoziției naționale și a țării, cari cu energie și patriotism au luptat în contra tendențelor susținute de guvern, și până în sfârșit au și învins.

Dar daca în alegerile trecute d. Brătianu ar fi izbutit să facă a se strecura pe băncile Adunării naționale încă vreo câțiva Mărgăritești, ar fi mers oare lucrurile tot astfel? Dacă guvernul ar fi avut cele două treimi, ar fi renunțat dânsul de bunăvoie la scopurile sale? Oamenii cu bun simț să răspunză la întrebările acestea.

Din norocire, elementul mărgăritesc a fost adus în Cameră într-o cătățime neîndestulătoare pentru a putea hotărî în cestiunea revizuirii, și astfel, cu toată frământarea spiritelor, cu toată presiunea guvernului, cu toată agitația din Adunări, interesele țării au fost scăpate. Această Cameră însă, chemată

a revizui art. 7, după îndeplinirea acestei chemări, a devenit printr-un mesaj domnesc o Adunare ordinară.

Mesajul începe mai întâi printr-o veche și uzată platitudine, și primul său period se termină printr-un mare neadevăr.

Mesajul zice: „... Ați dovedit încă o dată că în cestiunile cele mari naționale, românii știu a pune deoparte orice considerațiuni, orice spirit de partid, spre a nu se gândi decât la interesul general".

Și apoi: „... Această acțiune comună a constatat din nou că, deși Constituțiunea noastră, ca orice operă omenească, poate avea defectele sale, însă chiar acestea nu se cuvin a fi îndreptate, ca unele ce fac parte din pactul nostru fundamental, decât atunci când reforma este simțită de întreaga națiune".

Acesta este un neadevăr. Reforma nu a fost simțită încă trebuincioasă de întreaga națiune, reforma a fost înscrisă în tractatul de la Berlin ca o condiție pusă națiunii noastre pentru recunoașterea independenții sale. Daca națiunea a simțit ceva, a simțit necesitatea acestei recunoașteri și[,] prin urmare[,] nevoia îndeplinirii condiției ce i se pusese pentru aceasta, iar nicidecum necesitatea reformei.

Guvernul, prin urmare[,] putea să scutească, cum[,] din nenorocire, nu-i stă în obiceiuri, pe suveran de a-și pune iscălitura sub un așa neadevăr; se putea foarte lesne înlocui fraza cu o altă banalitate, care cel puțin să nu spună nimic mai bine decât a spune neadevărul.

„Opera d-voastră, zice mesajul mai la vale, ca Adunări de revizuire, este terminată. Acum d-voastră aveți, ca Adunări ordinare, a păși la lucrări legislative, *cari nu pot suferi întârziere*".

Cari să fie acele lucrări cari nu pot suferi întârziere nici măcar de o lună până la deschiderea sesiunii ordinare de toamnă, 15 noemvrie? Acele lucrări nu pot fi privitoare decât la cestiunea răscumpărării căilor ferate.

În principiu, suntem pentru răscumpărarea căilor ferate, rămâne însă să știm chipul în care este să se facă această răscumpărare, și asupra căruia organele guvernamentale au păstrat cu scumpătate cea mai adâncă tăcere, deși se știe că învoiala în privința aceasta este de mult încheiată între d. ministru de finanțe și compania acționarilor.

Guvernul va veni dar cu un proiect de lege pentru a căpăta ratificarea acestei învoieli din partea Camerelor. Aci se va dovedi utilitatea majorității Mărgăriteștilor, neputincioasă ieri de a satisface cerințele evreiești patronate de guvern, îndeajuns de puternică însă astăzi pentru a hotărî asupra afacerii de milioane a căilor ferate.

Trebușoarele zilnice și gratificațiile prin plata diurnelor pe timpul vacanțelor au fost puțin; se crede că din afacerea căilor ferate vor fi pe deplin recompensați *patrioții* pentru devotamentul lor către patrie și națiunea suverană.

[CE ESTE „CENTRUL“]

La ce servește discuția de cuvinte, cârcota de vorbe seacă de miez? la nimica decât la pierdere zadarnică de vreme. Poporul român, cuminte și fatalist din fire, a avut totdeuna această credință.

Dacă te apucai cu un român get-beget la vorbă, pe la nămiez, când e soarele-n putere, și-l întrebai: „Măi Mușate, ce e acuma, zi ori noapte?“ – badea se scărpina sub căciulă, se gândea câtva, te măsura cu ochii să vază ce fel de negustor îi fi, și-ți răspundea: „Apoi de! domnule, zi este“. Dar daca, iubitor de cârcotă, de cei cu sământă de vorbă, vreai să deschizi cu românul discuție din chiar senin numai de dragul discuției, și te apucai să-i zici: „Ce spui tu, măi badeo! nu vezi că-i noapte?“ – Mușat își îndrepta căciula și, fără să mai stea la

gânduri, îți răspundea scurt: „Apoi de! domnule, o fi *și* cum zici dumneata!“

Așa mergea lucrul cu badea Mușat al nostru pe când nu se știa la noi ce fel de negustor să fie acela – *avocatul.*

Astăzi, mulțumită propășirii și civilizației, foiește în sânul poporului român un număr nenumărat de acești răsucitori de vorbe, care de care mai viteaz la limbă și mai vrednic a-ți spune de la obraz că la nămiez e noapte. Când, în viața practică, avocatul are *să ia* de la badea Mușat, atunci două și cu două fac nouă; când are *să-i dea,* patru și cu patru fac trei. Fatalist ca fatalist, dar de! e vorba de dat și de luat, și după aceea, de când cu formele astea nouă, a trebuit să-și mai piarză badea câte ceva din rugina lui. S-a încărcat Mușat de Doamne-ajută, a intrat în cârcotă cu avocatul – începe să spună și el una, două: „Măi neiculiță-n sus, măi omule-n jos, așa să trăiești, mai socotește o dată că nu face atâta…“ Și cu cât badea nu se lasă, cu atât i se încarcă mai rău socoteala. În zadar țipă dreptatea în bietul om, geaba tot arată el răbojul și face socoteală lămurită și dreaptă în frica lui Dumnezeu: avocatul îl ia la zor cu gură de Târgoviște, și bietul Mușat, daca vede și vede, ca să scape de tâcâitura ceea de moară stricată, încheie cearta cu: „Poate, domnule avocat, o fi *și* cum zici dumneata“.

Mușat e tot fatalist; deși uneori alunecă și el până la un loc în cârcotă de vorbe, târât de împrejurări și de istețimea avocaților, totuși nu uită până în sfârșit adevărurile moștenite de la părinți:

Vorbă multă sărăcia omului.

Cu vorbe laptele nu se face brânză, nici apa de gârlă oțet de trandafir, – și

Dreptatea *una* este sfântă, ca și adevărul adevărat *unul.*

*

* *

Povestea lui Mușat cu cârcotașul: așa o pățirăm și noi cu „Presa“ marelui bărbat de stat.

Nu știm cum, mai zilele trecute, în naivitatea noastră, uitarăm proverbele că „chelului despre chelie să nu-i spui vreo istorie“, și „când e chelul la masă[,] de tigvă să nu te dai în vorbă“, și „nervoși“ cum suntem, nici una nici alta, ne apucarăm să spunem cititorilor basmul „Băncii de București“; de ce? de hazul lucrului doară, nu ca vreo nouă descoperire a noastră, de vreme ce lucrul acesta este pâră veche și basmul nostru îl știu demult toate babele. – Să te mai ții, după aceea, cârcotă de cuvinte cu foaia marelui om de stat!

Nu-i vorbă! avocatul nostru era de seamă, dar și Mușat nu s-a lăsat, că dreptatea *una* este sfântă, ca și adevărul *unul.* Ba e tunsă, ba e rasă, dintr-una-ntr-alta, veni și întrebarea că ce-o fi aceea – *Centrul?* Noi, ca badea din poveste, răspunserăm într-o doară că „Centrul“ este o nimica toată, un grupușor, un grupuleț, mic la stat mare la sfat, mai mare daraua decât ocaua, o nucă de jucărie cu coaja umflată și lustruită dar fără miez, și așa mai departe câte știam și vedeam și noi ca tot târgul.

La acestea, marele bărbat de stat ne răspunde prin gazeta d-sale: „Nu-i adevărat ce spuneți voi și tot târgul; din contra, «Centrul» este un *mare* partid“. Noi de colo: „Domnule avocat, ia răbojul, și să-ți numărăm bobocii ca să vezi și dumneata. – Nu-i adevărat, ne răspunde iar marele bărbat de stat, n-aveți idee de știința modernă: două și cu două fac nouă: «Centrul» este un *mare* partid“. – Ce-i de făcut cu advocatul ăsta? ne întrebarăm noi atunci; și ca să scăpăm de tâcâitură, ne hotărârăm a-i spune astăzi ca Mușat: „De! domnule avocat, o fi *și* cum zici dumneata“.

*
* *

Acum, lăsând de-o parte povestea înțeleptului Mușat, să vorbim mai puțin glumeț. Punem o dată pentru totdeauna o

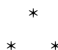
întrebare organului marelui om de stat: la ce servește discuția de cuvinte, șicana de vorbe fără fond?

Este „Centrul“ un mare partid sau nu?

Dacă ar fi *mare*, buzumflarea „Presei“ n-ar avea înțeles: vorbele noastre nu l-ar micșora; orice am spune noi, el ar rămâne un mare partid. Nu e deloc firesc lucru ca cineva având mintea întreagă să se mânie pentru că un altcineva îi contestă o calitate vădită; în așa caz, contestatorul întâmpină cel mult o glumă în treacăt. Cei de la organul marelui bărbat de stat trebuie să fi observat, că atunci când dumnealor fac în privința noastră socoteala avocatului ce are *să dea* lui Mușat, adică patru și cu patru fac trei, – atunci când din acea socoteală iese că partidul conservator este un grup nenorocit, de tot neînsemnat, uneori chiar că nu există deloc, noi nu ne zburlim, nu ne buzumflăm; ba tocmai dinpotrivă, cu cât dumnealor ne asupresc mai mult la socoteală, cu atât noi facem mai mult haz, – aceasta ne inspiră chiar câte un articol vesel, ceea ce nu displace din când în când cititorilor unui ziar serios.

Dar să nu ne uităm vorba. Daca „Centrul“ este un mare partid, de ce „Presa“ se supără de vorbele noastre? Daca este „Centrul“ un mic grupușor, un mititel grupuleț, de ce mai atâtea vorbe și necaz? ce folos? Cu toate panglicile de fraze turnate în coloanele „Presei“, el, „Centrul“, așa rămâne – mic, mititel.

Și așa și este „Centrul“, și nici nu poate fi altfel. În zadar, marele om de stat caută să îmbete lumea cu apă rece. Publicul nostru[,] în scurt timp[,] a făcut de multe ori trista experiență a acestui fel de îmbătare gratuită; astăzi – ca să întrebuințăm o expresie banală, *un lieu commun* – deși încă tânăr în viața constituțională, este din nenorocire prea sceptic, aproape blazat, așa că de-ar fi cineva meșterul meșterilor nu-l mai poate ameți cu simple declamații.



În câteva rânduri foarte ușuratice ale „Presei“ de alaltăieri, în care se demonstră iarăși că partidul conservator aproape că nu există, suntem somați de marele bărbat de stat ca, pentru a-i dovedi noi contrariul, să-i spunem numaidecât cine este șeful partidului nostru, „căci – zice d-sa – fără de un șef nu există partid“. Minunată logică! Această teorie modernă, foarte modernă, desigur este o invenție proprie a marelui om de stat. Să vedem însă cum se potrivește ingenioasa invenție modernă la lucrurile vechi din lumea aceasta.

Mai întâi însă să lămurim un lucru. Existăm noi partidul conservator câtuși de puțin sau nu existăm deloc? Negreșit, de vreme ce marele om de stat este foarte mult necăjit pe noi, trebuie din parte-ne să fi existând câtuși de puțin. Astfel dar, luând față cu publicul drept certificat al existenței noastre chiar supărarea marelui om de stat în privința-ne, …dar gluma aceasta este prea veche, s-o lăsăm deci deoparte.

Partidul conservator, concedem că nu are de șef o anume persoană; acesta este un lucru firesc; acest partid are în fruntea lui, ca șef, nu o persoană, ci mai multe, toate independente personal, dar al căror conducător este un principiu statornic cu privire la politica țării în lăuntru și-n afară. Așa constituit, partidul conservator a guvernat ca *atare* și va mai guverna iarăși, tot ca *atare*, când jocul instituțiilor constituționale îl va readuce la cârmă, cum neapărat trebuie să prevază orice om cu judecată.

Acestea zise, somăm la rândul nostru pe marele om de stat – și sperăm a nu fi așa de modern teoretici, cum fuse d-sa în somația ce ne-a făcut – îl somăm să ne spună: oare un șef în teorie este de ajuns pentru a avea în practică un partid? Noi suntem un partid fără șef personal, fie; „Centrul“ însă, știe o lume, este un *șef*, fără partid. De aceea *acest* partid, *acest mare*

partid, „Centrul“, n-a guvernat, nici va guverna cândva ca *atare,* precum experiența ne-o arată cât pentru trecut, precum judecata ne-o explică cât pentru viitor. Și încă ceva: marele om de stat ne-a somat să-i spunem numele șefului partidului conservator; îi spuserăm; noi îl somăm, la rândul nostru, să ne spună, nu numele șefului partidului „Centru“, căci acest strălucit nume s-a afișat cu acest titlu la toate răspântiile, într-un chip vrednic a face invidioși pe cei mai vestiți autori de reclame americane; îl somăm să ne spună vreo câteva nume mai de seamă d-ale *membrilor* „Centrului“.

*
* *

Mare, mic, fie oricum ar fi, să vedem ce este în esența lui acest „Centru“. Să vorbim răspicat. Ce rol joacă în țara noastră „Centrul?“ Cu conservatorii conservator, cu radicalii radical, „dar totdeauna – zice marele om de stat – *temperator“.* Acesta este cuvântul cel mare.

Care va să zică avem un număr de *temperatori*, cari stau în slujbele statului și când o partidă și când cealaltă este la putere. *Temperatorii* constituiesc „Centrul“[,] și acesta are de șef pe un mare bărbat de stat eminamente *temperator*, care stă pe jețul ministerial tot așa de comod și când cabinetul este conservator[,] și când e radical. Această strânsură de *temperatori* se poate numi asociație, *consorterie* în scopuri individuale, în nici un caz însă nu se poate numi un partid politic, pentru că – fie-ne permis a da și noi marelui om de stat o teorie pe cât de politică pe atât de morală – partid politic se numește o seamă de oameni, a căror acțiune comună se întemeiază pe niște principii cu privire la viața publică, iar nicidecum pe vederi și tendențe de parvenire personală a respectivilor.

Așa este „Centrul"; și desigur este un mare om de stat acel ce a născocit acest mare partid. Bună negustorie, dar tristă morală!

*

* *

În sfârșit, ca să o luăm iar pe partea practică, câți, câți sunt acești *temperatori* pe tot pământul românesc? Să socotim constituționalicește, pentru că „Centrul" este eminamente constituțional. Câți au fost trimiși de națiune în Parlament, spre a o reprezenta în cestiunea cea mare a revizuirii? În Cameră, d. C. Boerescu, fratele mai mic al marelui om de stat; în Senat, marele om de stat însuși și dd.… (?) Și nu mai întrebăm dacă acești domni *temperatori* au căpătat mandatul lor ca fiind membri ai marelui partid „Centrul". Așadar, nu prea sunt mulți, cum vedem, și astfel căta să fie. În fața lumii, fie dânsa chiar demoralizată, nu poate căpăta cineva crezare și ascendent adevărat decât prin consecuență și tărie morală.

Ca să încheiem dar pentru astăzi cârcota de cuvinte cu „Presa", ne întoarcem iar la vorba răzășească cu care am fost început. Coaja mare nu umple nuca seacă; și oricât de viteaz la limbă ar fi avocatul, care ne tâcâește mereu despre *ce* și *cum* ar fi să fie marele partid *temperator*, noi îi răspundem cu zicătoarea lui Mușat: „De-ai avea și șapte limbi, adevărul n-ai să-l schimbi!"

[„GUVERN AL ÎNGAJAMENTELOR CU STRĂINII"]

La fiecare act, mai mult sau mai puțin însemnat, săvârșit de guvernul roșu, orice om imparțial trebuie să-și fi făcut întrebarea: daca actul acesta ar fi fost săvârșit de guvernul conservator, aflându-se roșii în opoziție, ce ar fi zis și ce ar fi

lucrat aceștia? De exemplu, convenția cu Rusia, trecerea armatei peste Dunăre, rechizițiile, războiul, răpunerea a peste zece mii de oameni de focul inamicilor, de foame și de ger; apoi pierderea Basarabiei, apoi scăderea rublelor, apoi umilirea cu Arab-Tabia, apoi cestiunea israelită și în fine cestiunea pretinsei răscumpărări a căilor ferate; – dacă toate acestea le-ar fi făcut, sau măcar ar fi încercat să le facă guvernul conservator, aflându-se în opoziție roșii, ce s-ar fi întâmplat? Fiece om cunoscător de țara sa cunoaște cu cât de aprigă rea-credință știu roșii să facă opoziție, și cum pentru dânșii, în lupta politică, orice mijloc, cât de înjositor, cât de mișelesc, este bun, – calomnia, intriga, minciuna, toate învăluite frumos în eticheta românismului și liberalismului și debitate fără preget și fără nici un pic de pudoare prin toate locurile publice prin tirade șarlatanești. N-avem nevoie, prin urmare, să stăruim aci mai îndelung a face icoana moravurilor politice a acestui soi de oameni, ce alte talente n-au, altă meserie nu știu, de altă treabă nu sunt în stare decât a face negustorie de principii liberale și de patriotism. Să luăm numai două trei cazuri din cele enumerate spre a răspunde la întrebarea de mai sus, anume cazul șederii armatei atâta vreme peste Dunăre și al cestiunii evreilor.

Roșii, netăgăduit, mai ales când sunt în opoziție, n-au absolut nici un respect de ordinea publică, meșteri în scandaluri, oratori de cafenele, caricaturi de martiri politici, conspiratori de operetă-bufă, ei sunt capabili să toarne în fiece săptămână câte o republică microscopică. Într-o stare liniștită, cu puterea militară toată în țară, cu deplină ordine în viața publică, a luat într-o noapte naștere celebra republică de la Ploiești, al cărei prezident era d. Candiano-Popescu, mai târziu polițar foarte dinastic, și al cărei consiliu de miniștri se compunea din dd. Stan Popescu, Pătârlăgeanu, Grigorescu, Stanian și alți trei iluștri patrioți. O zi, sau mai bine

douăsprezece ceasuri a trăit republica ploieșteană. Ea a fost pusă la cale într-un birt, la o cină ce s-a prelungit, ca după firea năciunalilor, până despre ziuă, când, în culmea înfierbințelii s-a și proclamat cu mare entuziasm. Proclamarea republicei a avut loc pe la patru ceasuri în revărsatul zorilor, și uciderea acestei frumoase instituțiuni s-a săvârșit pe la patru după prânz, când, odată cu stingerea înfierbințelii năciunalilor, a și sosit în Ploiești reacțiunea, adică o companie de vânători. Să nu uităm a spune ceea ce e mai interesant: când reacțiunea intra de spre București pe streaja de la miazăzi a republicei Ploieștilor, prezidentul acestui stat ieșise pe streaja de la apus de spre Buzău, și așa de cu vreme ieșise, încât și ajunsese aproape de satul Lipia, iarăși un cuib celebru de republicani; ce e drept, distanța din Ploiești și Lipia nu e așa mare, cam de vreo două poștii și ceva. Când a pus reacțiunea mâna pe el și l-a întrebat că ce caută noaptea p-împrejurul Lipiei, d-lui a răspuns că a ieșit nițel să se plimbe: o plimbare cu viteză republicană.

Considerând dar că compania de vânători era în țară și a putut fi în Ploiești peste douăsprezece ceasuri de la proclamarea republicei, totul rămâne o scenă, cel mult un act de operetă-bufă sau de parodie. Știindu-se cât de iute pot să se plimbe, și știind asemenea foarte bine că din capitala țării până la capitala republicii lor, o companie de soldați zdraveni poate veni în câteva ceasuri pe odihnite, năciunalii noștri au cutezat totuși a face acel scandal ridicul.

Dar – punându-ne tot în ipoteza că conservatorii ar fi fost la guvern și roșii în opoziție – dacă acea reacțiune, adică compania de vânători, împreună cu toată armata și cu Domnitorul în frunte, s-ar fi aflat peste Dunăre, oare scandalul s-ar fi mărginit numai la a fi ridicul și la o singură localitate? Și în București chiar, și mai ales aci, ce s-ar fi întâmplat?

Dar apoi, punându-ne în aceeași ipoteză, cu ocazia cestiunii israelite?

Lăsăm să dea răspuns la aceste întrebări acei ce-și cunosc țara, și, în genere, publicul imparțial, care[,] pare-se, a cam început să judece mai bine asupra lucrurilor și oamenilor.

Câtă vreme au fost conservatorii la putere, roșii n-au încetat un singur moment cu insinuarea și cu calomnia; ei nu numeau altfel, prin organele lor, pe conservatori decât cu epitetul de „guvern al îngajamentelor cu străinii". Insinuând că conservatorii luaseră acele îngajamente spre paguba și aservirea intereselor țării, ei erau singurii apărători ai acestor interese, ei singuri aveau dor de inimă pentru biata patrie. Și cu toate astea acel „guvern al îngajamentelor cu străinii" nu făcuse nici convenția cu Rusia, nici război fără zapis, amanet sau chezășie, cu bună și prealabilă știință că avem să pierdem Basarabia, și nici negoțiase cu Alianța israelită să împământenească cu grămada pe evrei. Nimic din toate acestea nu făcuseră acei oameni, pe cari roșii îi numeau „guvern al îngajamentelor cu străinii". Nefăcând nimic din toate acestea, erau astfel calomniați; dar daca ar fi făcut măcar ceva, ce ar fi fost?

Roșii au venit la putere după aceea. Ei au făcut, în adevăr, de cinci ori atâta cât ar fi meritat să poarte numele, ce ei îl aruncau conservatorilor fără nici o dreptate.

Am făcut paralela convențiilor de răscumpărare a căilor ferate, a conservatorilor și a roșiilor. Care este cea mai avantajoasă pentru Stat? mai poate sta cineva la îndoială? și ar avea chiar adversarii noștri atâta lipsă de pudoare să mai contesteze și în privința aceasta, unde vorbim cu bob numărat, adevărul? Și afară de aceasta, de câte ori a fost vorba pe timpul guvernului conservator de răscumpărare, nu guvernul român a început tratările în această privință; propunerile și stăruințele au venit totdeauna din partea societății acționarilor, și negoțierile numai cu dânsa s-au făcut, iar nicidecum cu guvernul german. Când au căzut orice putință de înțelegere între guvernul român și societate, lucrurile au rămas în starea de mai înainte

urmându-și mersul lor regulat, fără a lua cestiunea un caracter internațional prin amestecul guvernului german.

Tot astfel au mers lucrurile și astăzi? Din nenorocire, nu. Guvernul român a făcut propunerea, guvernul român a stăruit, guvernul român, fără nici o rezervă în privința ratificării învoielii de către corpurile legiuitoare, *s-a legat față cu guvernul german* asupra tutulor clauzelor convenției de răscumpărare. Cestiunea dar, de natură în ea însăși cu totul interioară, este acum o cestiune internațională.

Și aceștia sunt oamenii cari numeau pe conservatori „guvern al îngajamentelor cu străinii“. Să judece dar astăzi țara ce fel de oameni sunt acești onești negustori de principii liberal-naționale, acești patrioți de industrie.

[GRAV INCIDENT DIPLOMATIC]

Un incident foarte neplăcut, din punctul de vedere al prestigiului și demnității Statului român, a avut loc în zilele acestea între ministrul nostru plenipotențiar la Constantinopol și guvernul Sultanului. D. Dumitru Brătianu s-a pripit a face niște pași diplomatici, a căror stângăcie l-a silit mai târziu a se întoarce înapoi d-a-ndăratele. Începând, fără să se gândească bine, prin aceea ce se numește *la morgue espagnole*, pe care a împins-o, cum vom vedea, mai departe decât vestitul ambasador al Grenadei din operetă, ministrul nostru plenipotențiar a sfârșit prin închinăciuni, plecăciuni și prin cereri de iertăciuni; vorba ceea: daca nu-i puterință, la ce mai gâlceavă degeaba. D. Dum. Brătianu trebuie să se știe că nu este înzestrat cu ceea ce se chiamă pe românește fiori; toată lumea-l cunoaște că d-sa este o natură cumpătată și dulce, de o înfățișare blândă și mângâioasă, nu un zvăpăiat hidalgo ca marchizul Campo-Basso de la Grenada; și ne mirăm ce a pățit onor.

nostru reprezentant să ia așa la zor pe bunii turci, cu cari de aminteri se spune că d-sa trăia până acuma în cei mai plăcuți termeni.

Iată care a fost regretabilul incident diplomatic de la Constantinopol, după cum ne spune o depeșe a ziarului „des Débats“:

Poarta n-a complimentat pe d. Dum. Brătianu cu ocazia aniversării prințului Carol, 8 aprilie. D. ministru plenipotențiar al României a adresat numaidecât plângeri guvernului turcesc, amenințând să părăsească Constantinopolul dacă nu i s-ar da satisfacție.

La morgue espagnole! Până aici lucrul merge teatral destul de bine.

Însă...

Savas-pașa a răspuns că acest ceremonial se observă numai față cu puterile semnatare ale tractatului de la Paris, precum și față cu Persia și cu Grecia, în urma unor convențiuni speciale...

Și...

Marchizul de Campo-Basso al nostru s-a declarat *satisfăcut* prin această explicație, exprimându-și [pă]rerea de rău c-a făcut niște pași *nejustificați*.

Astfel, incidentul diplomatic, care amenința Orientul cu niște grave complicațiuni, s-a închis cu bine și cu norocire, spre înflorirea prestigiului tânărului nostru Stat independent.

[REPORTAJ PARLAMENTAR] [I]
[Ieri, în Cameră...]

Ieri, în Cameră, d. Nic. Ionescu și-a dezvoltat interpelarea făcută d-lui ministru de război în privința întârzierii publicării unui raport oficial despre operațiunile armatei noastre în

campania din Bulgaria. D. Ionescu cere să se facă numaidecât această publicare, deoarece vede publicațiuni străine făcând un istoric fals sau necomplet al acelei campanii. Interpelatorul citează pasaje din acele publicațiuni, și face o dezvoltare a interpelării plină de mici răutăți și de ironii picante la adresa d-lui ministru de război. Astfel, dintr-o publicațiune franțuzească asupra războiului oriental 1877–78, citând un pasaj relativ la luarea Rahovei, zice că acest epizod trebuie să-i fie scump d-lui ministru de război, care avea comanda acelei operațiuni militare, și care, dacă am trăi în timpuri mai puțin democratice, s-ar numi astăzi „ducele de Rahova". În pasajul citat se spune apoi că d. colonel Slăniceanu – pe atunci era colonel – și generalul Meyendorff, după o înțelegere prealabilă, au hotărât atacul Rahovei pentru ziua de 19 (7) noiemvrie, învoiți ca d. colonel Slăniceanu să facă atacul real, și generalul rus să facă numai o demonstrație. Aci interpelatorul face o mică paranteză pentru a releva faptul caracteristic că în toată campania aceasta rusească sentimentul religios a predominat; până și chiar asaltul cel mare de la Grivița s-a făcut fiindcă era ziua Sf. Alexandru, negreșit pentru a se face din luarea acelei redute un plocon Împăratului Alexandru, și acest fapt nu este fără importanță. „Poate, zice d. Ionescu, că tot asemenea a voit și d. Slăniceanu să aibă, la luarea Rahovei, intervențiunea sfinților voievozi Mihail și Gavril". Gluma aceasta a produs multă ilaritate.

Interpelatorul citează apoi pasaje neexacte, cari au fost dezmințite de un locotenent român, d. Vasiliu. Acesta, împins de un sentiment de adevăr și de dreptate, a căutat să rectifice neadevărurile spre a împiedeca acreditarea lor. Interpelatorul nu se îndoiește că d. Slăniceanu a recompensat pe acel d. ofițer pentru lucrarea lui. O voce din Adunare întrerupe pe d. Ionescu cu cuvintele: „Ași! l-a dat afară!" – „A! aceasta ar fi monstruos! răspunde d. Ionescu, nu cred capabil pe

d. Slăniceanu a lovi un ofițer pentru o lucrare de asemenea natură". – Pentru a se putea scrie istoria adevărată a campaniei, pentru care lucrare d. ministru al cultelor a pus un premiu, trebuiesc documente oficiale; de aceea interpelatorul le cere numaidecât. În fine, d. Ionescu conchide că dacă d. Slăniceanu ca ministru de război va veni să spună, cu argumentele d-sale politice, istorice și *geografice*, că nu este bine să se publice acele documente, atunci se va face apel la d. Slăniceanu, comandantul trupelor de la Rahova, să publice acele documente. Oratorul zice că, dacă și așa va rezista d. Slăniceanu, va propune o moțiune în cuprindere că în opinia Camerii este și util și oportun să se dea publicității relațiile oficiale asupra campaniei. De aminteri, d. Ionescu declară că nu va motiva propunerea ca să nu se zică că este o împunsătură, un atac, măcar demonstrativ, dacă nu real, asupra poziției d-lui Slăniceanu. Multă ilaritate și aplauze prelungite.

D. ministru Slăniceanu spune că îndată ce s-a terminat războiul s-a numit o comisie de ofițeri superiori ca să culeagă documentele și să facă istoricul campaniei. Această comisie lucrează, și e mai bine ca istoria să se facă mai târziu, pentru că evenimentele istorice sunt ca munții, cu cât se depărtează cineva de ele, cu atât le vede mai clar. D. ministru nu spune nimica despre locotenentul Vasiliu, dacă pentru lucrarea lui l-a recompensat, sau l-a dat afară, cum a spus interpelatorul d-lui Ionescu. Cât despre împunsăturile personale ce i le-a dat interpelatorul, d. ministru nu voiește, zice d-sa, a le răspunde.

D. Ionescu replică. – D. Ferichide este un temperament prea sever, foarte deosebit de al tuturor colegilor. Pe câtă vreme toată adunarea, și iată cazul de a zice: fără deosebire de nuanțe politice, petrecea foarte bine cu acest incident, d. Ferichide îl consideră ca un scandal și cere închiderea discuției. Adunarea își sacrifică dispozițiile vesele temperamentului sever al onor.

său coleg, și d. Schileru ia cuvântul ca să-și dezvolte interpelarea în privința obstacolelor ce se aduc comerțului român cu carantinele austro-ungare de vite.

D. Schileru promite totdeuna că nu va abuza de paciența Adunării, dar își uită promisiunea. D. Schileru încheie în sfârșit, printr-un remarcabil aforism filosofic și politic, menit a smulge aplauzele colegului d-sale d. S.R. Becheanu: „Comerțul este floarea vieții omului și chiar a Statului“. – D. ministru de externe schimbă vederile d-sale de economie politică și de drept internațional cu interpelatorul; asemenea dd. Sefendache, Aurelian și Il. Izvoranu. Un mic incident neplăcut turbură aceste discuțiuni științifice. D. Izvoranu face o aluziune prea aspră la decorațiunile austriace. D. ministru de externe face un *lapsus* – *lapsus* desigur – foarte dureros; cităm textual: „Văd că cu ocaziunea acestei discuțiuni *a* porcilor, a găsit d. Izvoranu *un tărâm*, care a crezut *că-i este foarte propice* ca să-și arate *talentul său* de declamațiuni (ilaritate) și să vorbească de decorațiuni pe cari nu le are, dar pe cari ar voi să le aibă... (ilaritate, aplauze)“. – Această discuție s-a închis fără nici o altă urmare.

La ordinea zilei apoi, verificarea alegerii col. II de Ilfov, în persoana d-lui C. Nacu. Cu ocazia dezbaterii acesteia, d. Dimancea, amintind și alegerile din 1870, zice că țara a condamnat opoziția și pe partidul guvernamental l-a lăudat. D. Stolojan cere să nu se închiză discuția pentru a se tracta numaidecât procesul vechi ce există între opoziție și partidul de la putere. D. Stolojan crede că este momentul a se răfui socotelele acestea. Închiderea discuției, pusă la vot, se respinge, și d. Lahovari ia cuvântul. Onor. reprezentant conservator pronunță un discurs, pe atât de important pe cât de scurt, pe care îl vom da mâine în întregul său. D. Lahovari apără memoria lui M. Costache Iepureanu, pe care d. Dimancea

cutează s-o atingă deja, când încă nu s-a răcit de tot cenușa mult regretatului bărbat de stat, și lămurește a cui e vina pentru violențele ce s-au comis, mai mult decât astăzi în mișcarea electorală. – Alegerea d-lui C. Nacu este validată.

[REPORTAJ PARLAMENTAR] [II]
[Ședința de ieri a Camerii...]

Ședința de ieri a Camerii s-a deschis printr-un incident personal al d-lui Pantazi Ghica. D-sa credea c-ar fi fost acuzat, în lipsă, că ar fi alterat expresiunile adevărate ale comisiei ce-l însărcinase cu facerea raportului în cestiunea petiției mai multor locuitori din Argeș. D. Pantazi Ghica explică că a fost însărcinat verbal să facă raportul așa cum l-a făcut. O mică dispută răutăcioasă se urmează între d. Ghica și d. prezident, C. A. Rosetti, care este foarte bine dispus și care nu permite oratorului să iasă din cestiune. D. președinte constată că d. Pantazi Ghica a fost autorizat de comisie să ceară o anchetă parlamentară, dar că s-a făcut eroarea de a nu se scrie nici o rezoluție în acest sens pe petițiune. Incidentul se închide. D. prezident, care e din ce în ce mai bine dispus, spune că închiderea incidentului constituie o satisfacție d-lui Ghica.

Altă cestiune personală între dd. gen. Leca și P. Buescu. D. Buescu zisese într-o ședință trecută că d. Alcaz, fabricant de postav, a fost îngăduit de unul din miniștrii de război trecuți să predea armatei postav adus din străinătate ca produs al fabricei d-sale. D. gen. Leca și-o ia asupră, ca ex-ministru de război, și întrucât îl privește dă cea mai formală dezmințire d-lui P. Buescu. D. gen. Leca vorbește foarte greu, și colegii îl îngână. D. președinte intervine asupra cuvintelor d-lui Buescu, care răspunde d-lui Leca. D. prezident crede că d. Buescu n-a avut de gând să atace pe nimeni.

Incidentul se închide.

D. Schileru cere cuvântul.

„Ce poftești, onorabile?“ întreabă d. prezident, din ce în ce mai bine dispus. „Voi să dau niște informații d-lui ministru de război“, răspunde d. Schileru pierzându-și cumpătul. „D. ministru ți le-a cerut? – Nu. – Atunci nu are trebuință de ele, zice d. Rosetti, nu-ți dau cuvântul. Ai o interpelare de făcut? – Nu. – Fă bine de șezi, onorabile“. Ilaritate. D. Schileru vrea să mai zică ceva; d. prezident bătând cu condeiul în tribună: „Șezi!“ și d. Schileru, confuz, recade pe fotoliu ca un automat căruia i s-a lăsat sfoara de care atârna.

Alt incident personal sub formă de interpelare. D. Mărgăritescu își dezvoltă interpelarea asupra locuitorilor împroprietăriți într-o parte lângă Lacul Sărat din județul Brăila și strămutați apoi mai departe. Interpelarea este un șir de lovituri personale adresate d-lui I. Marghiloman, arendașul domeniului Brăilii. D. Mărgăritescu, făcând aluzie directă la d. Marghiloman, care ar fi fost interesat la străgănirea noilor împroprietăriți, aruncă cuvintele: „Cine poate oasă roade“. D. prezident al consiliului roagă Camera să asculte explicările date de d. Marghiloman care cunoaște mai bine afacerea. D. Marghiloman arată că nu era decât o hotărâre a comisiunii de împroprietărire, asupra căreia s-a revenit, deoarece Lacul Sărat trebuie păstrat pentru un stabiliment de băi, și este vorba de a se împământeni agricultori, nu întreprinzători de băi. D. Marghiloman respinge atacurile personale aduse de interpelator, care, ca advocat contra Statului, a apărat un proces în care Statul ar fi putut pierde, din domeniul Brăilei, peste trei mii de pogoane. La curtea din Focșani, unde Statul a câștigat procesul, d. Mărgăritescu a întâlnit pe d. Marghiloman, chemat de administrația domenelor a da explicații în cauză, și l-a întrebat cu furie concentrată: „Ce-ai venit? Ce cauți aici?“ – „Iată, zice d. Marghiloman, dacă e vorba de ros, ce era de ros din domeniul Brăilei: 3000 de

pogoane". Multă ilaritate, întreruperi: „Aha! era osul bun de tot!... Era ciolan național!"... O voce a unui sceptic: „Este exagerație; nu era ciolan; era o bucățică patriotică!".

D. Mărgăritescu reia cuvântul cu furie concentrată. D-sa zice că nu are dinți să roază oase, dar d. Marghiloman „a ros multe și voiește să mai roază încă". D. Marghiloman protestează, cerând d-lui prezident să-l apere, sau de nu, se apără singur. D. prezident intervine, și mustră pe d. Mărgăritescu, care primește mustrarea și continuă cu furie concentrată. D-sa retractează toate personalitățile, se încurcă, iese din cestiune, protestează despre imparțialitatea și „lipsa d-sale de «spirit»..." (voiește, desigur, să zică „spirit de răzbunare", pentru că atâta imparțialitate de judecată nu poate avea nici chiar d. Mărgăritescu) și termină zicând că, dacă în cestiunea celor 3000 de pogoane, d-sa a ros vreun os, acel os n-a fost decât de 200 galbeni, prețul muncii d-sale ca advocat.

D. prezident al consiliului regretă că se pierd ore întregi pentru cestiuni de interese particulare, și roagă Camera „să nu mai permită d-aci încolo asemenea scandaluri personale". D. Brătianu explică cum stă afacerea noilor împroprietăriți de la Lacul Sărat. Se cere împroprietărirea de agricultori, nu de întreprinzători de băi. S-a revenit dar asupra hotărârii comisiei și li s-au dat alte locuri nu mai departe decât cu o sută și ceva de stânjeni. D. prezident zice că această dispoziție s-a luat de d. fost-administrator al domenelor, A. Lupașcu, „care este, zice d. Brătianu, omul constant devotat țăranilor, dar care este și mai devotat țării, interesului general decât interesului particular". – D. Mărgăritescu, asupra acestor cuvinte, se scoală din bancă, trece pe dinaintea băncii d-lui Brătianu și zice cu furie concentrată: „Eu voi demisiona din Cameră, fiindcă nu primesc această poziție ce mi-o creați dv." D. Brătianu declară că înțelege sentimentul d-lui Mărgăritescu, și termină regretând încă o dată modul scandalos cu care s-a tratat cestiunea.

Se cere închiderea discuției. D. Mărgăritescu roagă Camera să-i mai dea voie a zice încă câteva cuvinte. I se acordă. D. Mărgăritescu, obidit, crede că ceea ce a făcut i era impus de datoria de mandatar; declară însă, zdrobit, că... deocamdată nu-și dă demisia. Despre roaderi de oase nu mai pomenește nimica.

D. G.D. Cămărașu dezvoltă interpelarea d-sale adresată d-lui ministru de lucrări publice în privința cheiului de la Galați. După explicările date de d. ministru, discuția se închide.

Ședința se ridică. Astăzi ședința publică. La ordinea zilii indigenate și pensiuni.

[REPORTAJ PARLAMENTAR] [III]
[Camera a ascultat ieri...]

Camera a ascultat ieri interpelarea d-lui Ureche asupra relațiilor guvernului nostru cu sfintele locuri. Interpelatorul citește două documente, care nu sunt în Cartea Verde a d-lui ministru de externe, dar pe care le găsește într-o carte „fistichie“ grecească. Primul document este subscris de patru mari prelați ai bisericii răsăritului; el cuprinde o felicitare către M.S.R. Domnitorul pentru independența României, și atrage binevoitoarea atenție a M. Sale R. asupra stării neregulate a relațiilor dintre poporul român și sfintele locuri. Al doilea document este răspunsul M. Sale R. la cel dintâi; după câțiva termeni de curtenie și câteva generalități, încheie că a recomandat cu deosebire guvernului cestiunea despre care tratează epistola prelaților, și care va fi examinată cu cea mai mare atenție. După aceea au venit în București, în vara trecută, doi însărcinați ai patriarhiei din Constantinopol. Ei veniseră, precum se zicea, pentru a trata cestiunea relațiilor dintre guvern

și Locurile Sfinte. Astfel, d. Ureche roagă pe d. ministru de externe să dea lămuriri dacă acei sf. părinți au avut vreo misiune aci, și în ce calitate veniseră.

D. ministru de externe dă explicațiunile cerute. Datele citate de d. interpelator sunt adevărate. M. Sa R. a recomandat guvernului reclamația celor patru prelați, guvernul nu le-a răspuns direct, ci prin o notă către ministrul român de la Constantinopol; acestea erau acu un an. În răspunsul său, guvernul a declarat că consideră afacerea cu locurile sfinte ca definitiv terminată. Patriarhia nu s-a mulțumit cu acest răspuns și a trimis în București doi însărcinați. Aceștia s-au prezentat la I. P. S. S. Mitropolitul și apoi la d. Boerescu. D-lui ministru de externe ei au înmânat o scrisoare de la patriarhie și i-au spus că vin să trateze cestiunea mânăstirilor închinate. Li s-a repetat atunci răspunsul că guvernul român nu cunoaște ca existând deschisă o asemenea cestiune, că el o consideră demult încheiată. Totodată d. ministru de externe a declarat că, chiar de ar fi vreo cestiune de tratat, ea nu ar putea-o trata guvernul țării noastre independente decât cu reprezentanții unui suveran, și patriarhul nu are caracterul de suveranitate politică. Plecând, reprezentanții patriarhiei au lăsat totuși d-lui ministru o notă nesubscrisă, în care rezumau modul cum ei puneau cestiunea. D. ministru a primit-o, *promemoria*, declarând încă o dată că nu poate intra în nici un fel de tratări. Nota, neînregistrată, căci n-avea caracter oficial, se păstrează în cartoanele ministerului. Astfel, se înțelege pentru ce în Cartea Verde nu se vorbește nimic despre acestea.

D. Ureche voiește a arăta niște note diplomatice – din cartea cea fistichie – de natură a ne dovedi că Turcia începuse a se interesa de afacerea de care e vorba. D-sa voiește să citească unele. D. președinte C. A. Rosetti îl oprește spre a mai dezmorți atenția Camerii cu o glumă: „Vorbiți de note cari s-au trimis aci, onorabile?“ D. Ureche spune că sunt note schimbate între

guvernul Porții și ministrul otoman de la noi. D. președinte: „Dacă nu sunt adresate către guvernul nostru, onorabile, nu pot permite să se citească, fie adresate către oricine și din orice carte, chiar din acea fistichie...“ Ilaritate. D. Ureche este silit a conchide cu o ordine de zi în sensul că Adunarea ascultând declarațiile guvernului că cunoaște cestiunea mânăstirilor ca definitiv rezolvată.

D. prezident al consiliului spune că patriarhul a putut să stăruiască pe lângă Poartă ca ea să intervină, dar Poarta n-a intervenit niciodată, și pentru aceasta trebuie să-i ținem socoteală. D. Ureche nu știa tot. Patriarhul s-a adresat la toate puterile și toate au pus reclamația la dosar.

Incidentul se-nchide prin votarea unei moțiuni: în urma interpelării, Camera, mulțumită de declarațiile guvernului și considerând cestiunea închisă, trece la ordinea zilei.

[REPORTAJ PARLAMENTAR] [IV]
[Proiectul de modificare...]

Proiectul de modificare a art. 409 și 410 din procedura civilă amendat de Cameră, s-a depus ieri pe biuroul Senatului. El va veni în curând în dezbatere, și se crede sigur că va trece fără discuție. S-a înaintat asemenea Senatului proiectul de lege relativ la admisibilitate și la înaintarea în funcțiile administrative. – D. senator Grădișteanu a dezvoltat ieri interpelările pe cari le anunțase, relative la despăgubirile de acordat Giurgiului pentru daunele suferite cu ocazia războiului, la o șosea județeană din Vlașca și la niște abuzuri ale administrației acelui județ. După răspunsurile miniștrilor interpelați, de cari răspunsuri d. interpelator se declară nemulțumit, s-a închis incidentul și s-a trecut la ordinea zilii. Astăzi ședință publică: la ordinea zilii proiectul de lege sanitară.

Camera a votat ieri un credit de 30.000 lei pentru siguranța publică. S-a făcut apoi o propunere din partea câtorva membri ai majorității (d. Costinescu) în sensul de a se acorda d-lui prim-ministru, tot pentru siguranța publică, suma de lei 300.000. D. I.C. Brătianu a ținut să declare că d-sa nu este pentru această propunere, pe care, gurile rele spun, a inspirat-o d-sa. Aparențele fiind salvate prin declararea d-lui prim-ministru, propunerea a fost înaintată la comisia financiară.

Cu ocazia dezbaterii asupra creditului de 30.000 franci pentru d. ministru de interne ilustrul[,] d. Sihleanu, ca membru al comisiei finanțiare, urcă la tribună ca să țină un discurs, în care promite să facă niște curioase revelațiuni și să dea explicări pentru ce d-sa a votat în comisie contra acelui credit. Când d. Sihleanu urcă la tribună este un fel de *intermezzo* desigur glumeț, ca monologările bufonului în tragediile de caracter, și astfel Camera [î]i acordă toată atenția și dorește să fie cât mai lung monologu[l] ilustrului ateu, care răspunde totdeuna dorinței Camerii. D. Sihleanu face două revelațiuni: 1. d. Teriachiu a întrebuințat 100 de franci din fondurile secrete în călătoria d-sale prin Moldova cu M. Sa R.; 2. a acordat o sumă de bani unei... persoane de... sexul frumos, care n-avea cu ce să-și plătească otelul. Ilaritate generală. Bani... o damă... otel... Toți își îndreptează râzând privirile asupra d-lui Teriachiu, ale cărui moravuri caste erau până acum de notorietate publică. D. Brătianu gâdilă pe sub bancă pe colegul d-sale de la interne.

D. Teriachiu, roșind, se scoală să răspunză. La întâia acuzare răspunde că d-sa avea dreptul să ia o minimă sumă din fondurile acelea pentru cheltuieli extraordinare într-o călătorie oficială, cu atât mai mult că d-sa nu este foarte bogat. La a doua acuzare, d. Teriachiu răspunde că dama aceea era o femeie sărmană care venise să-și așeze copiii la azilul Elena-Doamna, și isprăvindu-și banii ceruse, printr-o suplică, un mic ajutor de la ministrul de interne ca să se poată întoarce acasă.

D. Teriachiu i-a acordat suma de 60 de franci. Incidentul este închis; toți colegii felicită pe d. Sihleanu pentru succesul d-sale la tribună.

Se trece la ordinea zilii. Se citește raportul asupra proiectului de lege din inițiativă parlamentară relativ la corpul de avocați. Spațiul ne lipsește azi ca să putem da seama de această dezbatere, care trebuie să continue astăzi.

[O ȘEDINȚĂ GLUMEAȚĂ]

Camera a ținut ieri încă o ședință glumeață. Înțelege de aci oricine că iar e vorba de d. Sihleanu. D. Il. Izvoranu a întrebat dacă comisia însărcinată cu verificarea socotelelor cesturii Camerei nu și-a terminat încă lucrarea, și dacă nu binevoiește a grăbi înaintarea raportului. D. Sihleanu, membru în acea comisie, a luat cuvântul ca să răspunză. Câteva pasaje din discursul d-lui Sihleanu vor face desigur plăcere cititorilor:

D. Sihleanu... D-lor, socotelile cesturii le-am găsit într-o perfectă asemănare cu socotelile Statului, care ne vin de la Curtea de conturi...

D. prezident C.A. Rosetti. Vă rog a nu ataca Curtea de conturi, care, nefiind prezentă, nu se poate apăra.

D. Sihleanu. Nu atac pe nimeni, zic numai că aceste socoteli se aseamănă întocmai cum se aseamănă o nulă cu altă nulă.

D. prezident. V-am rugat și vă repet rugăciunea să nu faceți comparațiuni prin cari să atacați instituțiuni ale țării.

D. Sihleanu protestează că n-a atacat pe nimini, decât a spus numai adevărul, și drept dovadă amintește memorabilul d-sale raport asupra Curții de conturi. Trecând apoi la obiectul dezbaterii, arată, într-un stil colorat, care-i este propriu, că socotelile cesturii sunt „pline de răsături și ștersături", că, după o socoteală prealabilă, ar fi lipsind acte justificative pentru

10.000 de galbeni“, și în fine că s-a cerut documente de la contabilul Camerii.

O voce. Cine este contabilul?

D. Sihleanu. Un cavaler de patru ordine... (aci câteva atacuri la adresa contabilului). Din asemenea cauze nu putem veni cu socoteli. Doară să ne prezintăm numaidecât cu raportul pe 1879-80. (Când a fost cestor d. Procopie Dimitrescu).

O voce. Pe celelalte să le trimitem la Curtea de conturi.

D. Sihleanu. Socotelile Camerii nu merg la Curtea de conturi. Camera este controlul suprem.

D. Gr. Cozadini explică că socotelile cesturii sunt examinate până la 1878, afară de diurne. D. Cozadini susține și afirmă, fără să fi văzut condicele, că pot să fie încurcături de cinci, șase mii de lei, dar nimic altceva.

D. Pătârlăgeanu arată că sunt două feluri de cheltuieli la Cameră, cele ordinare, cari se justifică cu acte, și diurnele, cari se liberează după tablourile apelului nominal. Cestorul, pe baza acestor tablouri, ia de la visterie banii și-i împarte celor în drept. Pentru diurne dar nu trebuie decât să se vază condicele.

D. Sihleanu. Avem condică de la 1864.

O voce. Înainte de 1864 nu era condică.

D. Sihleanu. Am fost chemați a lua socoteli înainte de 1864 și [nu] ni s-a dat condică.

O voce. Dacă nu era condică, era listă…

D. Pătârlăgeanu. Când nu ți se dă condică, este că deputatul mergea însuși la visterie, lua diurna și dădea chitanță; acele chitanțe le primea cestorul drept bani când lua restul banilor pentru acei cari nu mergeau la visterie, și acele chitanțe se afla într-un sac.

D. Sihleanu. Unde e sacul? (Ilaritate, zgomot). Eu știu că chitanțele ce s-a liberat sunt cusute la dosar. (Zgomot, ilaritate).

Era timp ca să înceteze comicăriile. D. Vernescu pune capăt acestei discuțiuni, arătând că e de părere a se aduce un raport amănunțit dacă se pot face socotelile, sau să se spună în raport cauzele pentru cari nu se pot face. D. prezident crede că d. Vernescu a rezumat ideile tutulor și întreabă dacă se cere închiderea discuției. O ședință însă așa de vesel începută nu se putea închide așa de trist. Astfel, d. Pătârlăgeanu ia cuvântul:

D. Pătârlăgeanu. Am luat cuvântul pentru ca să declar că, pe tot timpul absenței mele din adunare, când mă voi duce cu comisiunea de anchetă la Iași, pun diurna mea la dispozițiunea d-lui Ilariu Izvoranu, ca s-o împartă săracilor din Severin. Nu aș fi tocmai în pozițiune, d-le prezident, să fac libertăți; dar pentru că din mica mea copilărie m-am deprins să trăiesc din sudoarea frunții mele, când se ridică asemenea cestiuni sunt în stare să mă pun mai presus de orice interes personal.

D. I. Izvoranu. Am luat cuvântul ca să aduc mulțumirile mele d-lui Pătârlăgeanu pentru solicitudinea generoasă ce arată săracilor din Severin, și să-l asigur că va fi binecuvântat prin lacrămile șterse de pe fața acelor văduve, cari vor avea pânea din toate zilele, prin mărinimia d-sale, și cari vor îndrepta rugele lor către cer, și în tot cazul dacă nu va avea altă răsplată, aceasta-l va face să merite paradisul când va trece din lumea aceasta (ilaritate).

D. Pătârlăgeanu a fost prins.

Ședința fiind destul de bine încheiată, Camera trece a lucra în secțiuni. La Senat se continuă dezbaterea asupra legii sanitare.

[PENTRU COALIZAREA OPOZIȚIEI]

Fără îndoială, un guvern, fie compus din sfinți și mucenici, nu are să poată mulțumi pe toată lumea, și este neapărat natural

ca și guvernul acesta, cu toată majoritatea de care se bucură, să aibă și el nemulțumiții săi. Unul dintre aceștia a emis o idee nouă și luminoasă: constituirea lor în opoziție cum se cade. E drept că inițiatorul ideei acesteia, care mărturisim că n-ar fi rea – căci opoziția este necesară în mecanismul Statului modern – a scos-o la iveală într-un mod cam pripit. D-sa – d. Panu din Iași – crede că o coalizare de nemulțumiți, care să-și aleagă un șef și să țină câteva întruniri, ar fi destul ca nemulțu - miții să capete numaidecât caftanul și pitacul de la Palat.

Noi am spus, la timp, că aceasta n-ar fi cu putință, și că pe lângă aceste ar mai trebui, constituțional vorbind, să mai voiască și majoritatea alegătorilor aceea ce voiesc nemulțumiții noștri. Ceea ce am mai zis cu mult regret tot atunci este că ne pare aproape cu neputință o înțelegere a deosebiților și multi-colorilor nemulțumiți, fie chiar asupra unei programe negative. Asupra acestei păreri a noastre voim să revenim, pentru a arăta că faptele o justifică în fiece zi cu prisos. Și nu numai atât. Nu numai că deosebitele spețe de nemulțumiți nu se pot organiza în coaliție, dar încă își dau toate ostenelile să dovedească că niciodată nu le-a crezut lumea atât de slabe pe cât sunt, și că trebuie să renunțe oricine la vreo iluzie în privința puterilor disparate din a căror închegare își închipuie „Lupta“ de la Iași că ar ieși o formidabilă legiune de opoziție.

Să dăm exemple.

D. Dum. Brătianu a fost un vechi membru al partidului liberal-național. D-sa s-a rupt de la acest partid, încă nu se știe bine pentru ce. Toată lumea trebuia să crează că ruptura aceasta se făcuse nu individual din partea dlui Dim. Brătianu, ci de un grup în capul căruia s-ar fi aflând d-sa. Iată un fenomen politic foarte posibil. O deosebire fundamentală de vederi asupra unei cestiuni foarte importante poate oricând lua naștere în sânul unui mare partid; și asemenea deosebire determină deci o ruptură. Era[,] prin urmare[,] firesc lucru să creadă lumea că

un grup de disidenți, având pe onor. d. Dum. Brătianu în frunte, s-au hotărât de astăzi să se rupă de lângă partid și să-l combată.

Ei bine, nu; nu e ce credea lumea.

Iată că d. Dumitru Brătianu ne dă la lumină un manifest, plin de abstracțiuni și de formule mistice de politică transcendentală, în care, pe lângă că exprimă dorința foarte patriotică de a vedea România ajungând a fi cel mai mare imperiu din lume, ne declară categoric că d-sa nu are partid, nu are grup, nu are pe nimeni alături cu d-sa; că d-sa este singuratic și stingher, un fel de pui hârbar, rătăcit de cloșcă și care piuiește jalnic printre străini, departe de adăpostul său firesc. Ce importanță politică poate avea acest piuit? Alegătorii, presupunând că ar avea toată bunăvoința pentru a împrumuta puterile lor d-lui Dum. Brătianu, l-ar întreba: „Bine, onorabile, d-ta n-ai grup, n-ai pe nimeni; cu cine o să faci, prin urmare, marile imperiu?“ Ce ar răspunde d. Dum. Brătianu? Vorba ceea: „Eu și cu mine“. Vorbind serios, nu e d. Dum. Brătianu astăzi, în urma manifestului său, cu mult mai slab decât înainte?

Dar să trecem la alt exemplu.

„Românul“ era un organ de publicitate, pe care toată lumea se obicinuise să-l crează ca având mare autoritate, ca fiind stindardul unui însemnat grup politic. De la o vreme încoace bătrânul organ din nenorocire s-a cam poticnit; cu o pornire foarte juvenilă și caracteristică, el face și reușește a dovedi că acele păreri publice în privința autorității sale erau cu mult prea exagerate. El face un apel la toți partizanii și amicii săi, și-i convoacă a se aduna să arate cu prezența lor că urmează „a-l stima și a-l iubi“. Pentru colorit local, convocarea se face la ziua aniversară a mișcării de la 1848. De unde se aștepta lumea să vază o adunare împunătoare, lucrul se reduce la un conciliabil de vechi prietini și de câțiva debutanți politici, nemulțumiți

pentru cauze regionale: socoteală rotundă, 26 de onorabili și vreo 2 venerabili.

Cam puțintel, dar fie! *Ponderantur non numerantur*. Așteaptă lumea să iasă gazeta, să vedem ce s-a hotărât, pe care teren constituțional venerabilul general și-așază oastea. Când colo, ce fusese? Dumnealor erau toți *revoltați*. De ce? nu se știe. Și ce au de gând să facă? Să chibzuiască.

Prea bine, onorabili domni, chibzuiți; chibzuiala e lucru foarte bun, numai atâta că ea cere mai mult sânge rece și cumpăt decât pot avea revoltații de orice vârstă; așa că dacă d-voastră chibzuiați de cu vreme, nu vă expuneați a da în ziua de 9 iunie o dovadă patentă că părerile lumii despre autoritatea dv. trebuiesc mărginite la niște proporții regretabil de reduse.

Iată fapte ce trebuiesc să descurageze foarte mult pe d. Panu de la Iași, – care, fie zis în treacăt, oricât e de nervos și oricât de călduros predică contopirea nemulțumiților, n-a voit deocamdată să se vâre între „revoltați". E rău din partea d-sale. Predica d-sale ar fi câștigat mult printr-un exemplu personal.

De toate acestea, mărturisim că nouă ne pare rău. Este greu a guverna având o opoziție puternică și bine organizată, dar este cu mult mai greu a guverna fără să ai nici una. Și astfel pentru noi, din punctul nostru de vedere, este tot așa de neplăcut lucru ca și pentru „Lupta" să credem că pe fiece zi trebuie să renunțăm mai mult la speranța de a vedea în față-ne o opozițiune serioasă.

Luptă în șiruri regulate și disciplinate, cu ordine și plan stabilit, așa se face opozițiunea serioasă într-un Stat constituțional; iar nu guerilă răzleață, în care în loc să împuști pe adversar îți împuști partizanul. Binevoiască a nu ne lua nemulțumiții și „revoltații" în nume de rău această povață, și a o primi în interesul dezvoltării instituțiunilor noastre, la care spun că țin atât de mult.

[INSTRUCȚIA POPORULUI]

Domnii de la „Națiunea“ credeau că „concluziile d-lor, întemeiate pe datele celui din urmă cens oficial, nu mai lăsau nici o urmă de îndoială asupra incuriei guvernului față cu instrucția poporului“. Vezi dumneata! Și cu toate astea, cu toate aceste date „capabile de-a convinge spiritul cel mai sceptic“, noi, ceștia de la „Voința națională“, ne-am apucat să răspundem cu alte date oficiale. Suntem siguri că cu atât mai mult se vor mira astăzi domnii de la „Națiunea“ că urmăm polemica începută cu d-lor. Astă dată însă promitem să răspundem scurt.

Răspunzând la plângerile *Națiunii* cum că cel din urmă cens arată că numărul *analfabeților* ar fi de 94%, noi am zis că această cifră nu dovedește – izolată – nimic; că din comparația datelor statistice ale Ministerului Instrucției Publice rezultă că numărul *analfabeților* de azi trebuie să fie mai mic decât în anii trecuți și că, prin urmare, suntem în progres cu împrăștiarea primelor cunoștințe în popor.

Noi am zis că aplicarea articolului 36 din Legea instrucției publice, adică amendarea cu 10 bani pe zi pentru fiece absență a copilului, ar avea de rezultat o sporire a veniturilor statului, iar nu popularea școalei, și că art. 36 n-a avut în vedere un câștig fiscal, ci obligativitatea învățământului primar; că un țăran poate da 10 lei pe an mai mult – aceasta am văzut-o și o știm din experiență, – dar nu se poate lipsi de ajutorul copilului la munca câmpului și la paza vitelor. Și am mai adăogat că[,] în marginile posibile, se face tot pentru cultura poporului, și nu fără roade, deoarece numărul analfabeților scade, desigur scade.

La toate aceste observări practice ale noastre, „Națiunea“ replică că este în adevăr progres, dar că progresul este neîndestulător; că numărul populației școlare s-a suit *d-abia* cu 5% într-un interval de 20 ani, și apoi de aci dă-i zor cu comparații mirobolante între România și alte state.

Iacă ce rău stăm:

În *Saxonia* sunt atâția.

În *Wurtemberg* atâția.

În cutare țară atâția.

Chiar în *Italia* atâția.

Și la noi numai atâția.

Și la urmă exclamă:

„Există oare în Europa, afară de Turcia poate, un singur Stat unde cifra analfabeților să fie așa ridicată?“

Asta[,] ce e drept, onorabili confrați, e o mare vorbă la care nu putem da răspuns decât făcându-vă și noi oarecari întrebări, și anume:

Dar există în Europa occidentală, cu care voiți numaidecât să ne comparăm, un Stat care să n-aibă încă 50 de ani de existență ca stat?

Vreți numaidecât să ne potrivim cu Saxonia și cu Wurtembergul, ai? Cu Italia, nu-i așa? Toate roadele dezvoltării seculare a Occidentului ați voi să le culegem de-a gata în România, să le găsim așa, bătând în palme? d-voastră credeți că oamenii se pot îndopa artificial cu cultura repede și pe nemistuite, cum se îndoapă păsările cu tulumba?

Să rechiziționăm toți copiii de țăran și să-i vârâm în școli, pentru ca să scază numărul *analfabeților* deodată cu 25%? Dar nu vedeți că este absurd ce pretindeți d-voastră? Și știți pentru ce e absurd? pentru că *nu cu-noa-ște-ți țara Românească*.

Pentru dv. țara se coprinde în coloarea de roșu a Bucureștilor; aci sunt cafenelele și cofetăriile unde studiați România, aci sunt redacțiile unde vă sugeți din vârful degetului articolele dv. de *fond, studiile* dv. politice, economice, culturale și celelalte; de aici croiți și răscroiți, din bucățele de carton, tiparele dv. de organizație publică. Aci turnați potriveli de nume geografice și de date statistice: „Nu suntem ca Saxonia și Wurtembergul? Ne-am prăpădit.“ Dar nu știți un lucru. În Saxonia, cine nu

cunoaște bine Saxonia nu cutează a scrie articole *de fond* despre Saxonia, pentru că devine râsul Saxoniei întregi. Și în Wurtemberg așijderea.

Dintr-o mahala a Koenigsbergului, fără să fi ieșit din ea, nemuritorul Kant a scris[,] ce e drept[,] faimoasa *Critică a Rațiunii Pure*, căci creerul său propriu era obiectul cercetării sale; dar niciodată în așa strâmt teren nu ar fi putut scrie nimica bun nici despre drumurile țării, nici de instrucția publică, nici măcar de o barieră a cetății sale; pentru ce? pentru că nu cunoștea nici măcar pe unde se iese din cetate.

Cunoașteți dv. Saxonia? Cu atât mai bine pentru dv. România însă, dați-ne voie, nu o cunoașteți, pentru că vorbiți de siluita aducere a tutulor copiilor la școală. Aceasta nu se poate; v-o spunem noi, care cunoaștem țara, și o cunoaștem nu pentru că am fost vara la Câmpulung, Rucăr și Dâmbovicioară în partidă de petrecere cu cucoane, sau la băi la Lacul Sărat, ori Pucioasa; o cunoaștem pentru că am străbătut dealurile și munții călare și pe jos, și pentru că am fost în poziție să studiem lucrurile de aproape și să vă putem spune următoarele:

Pe toată regiunea dealului și muntelui în România, – regiune în care este cea mai multă populație după datele statistice, – comunele sunt așezate pe spațiuri de teren foarte largi; sunt comune prin cari mergi cu căruța un ceas și două: o casă pe un deal, alta pe altul, într-o vale trei și tocmai în valea cealaltă biserica, primăria și școala; aceasta în deosebire de câmp, unde satele sunt strânse la un loc, dar depărtate unele de altele în distanțe foarte mari. De aceea pe trâmba dealurilor și munților de jos niciodată nu mergi prin pustiu. Ici o casă, dincolo alta, și astfel se leagă comună de comună, risipite prin văgăuni și pe piscuri. O fi aceasta rezultatul vestitelor retrageri și adăpostiri la munți de frica incursiunilor vrăjmașilor de pe râpa dreaptă a Dunării, de care ne vorbește Istoria, nu e locul să discutăm aici; e probabil să fie așa; destul că, așa fiind, așezarea risipită

a comunelor noastre este un lucru real, care zădărnicește și instrucția publică rurală și în genere administrația comunală și județeană. Ca să cheme pe un om la primărie, vătășelul merge de dimineață de-l caută peste șapte dealuri și-l găsește tocmai seara. Vara, copilul are treabă la lucru, pentru că dacă vara nu lucrează, piere de foame iarna; vara copilul trebuie să pască vitele, să le păzească să nu i se piarză ori să-i cază la gloabă; iarna apoi, ca să meargă la școală, trebuie să plece pe-ntunerec de-acasă și să se întoarcă noaptea, să străbată râpe și colnice, expus să cază prada lupilor și altor primejdii. Iată ce obstacole se opun la popularea imediată și completă a școalei rurale.

Iată cum stau lucrurile în România noastră! Rogu-vă acuma, stimabili confrați de la „Națiunea", așa oare să fie și în Saxonia dv. ?

Dar o să ne ziceți că guvernul trebuie să caute a îndrepta răul, a face drumuri și a mai concentra comunele. La aceasta vă răspundem: da, însă trebuie să aveți și d-voastră puțintică răbdare, măcar pe jumătate câtă a avut fericitul dv. Wurtemberg ca să ajungă unde se află. Țăranii noștri sunt astăzi proprietari, și de firea lor oameni foarte statornici; ei nu se pot muta de la vatra lor așa, cu una, cu două, ca becherii, chiriași cu luna, din București. Și apoi, în zece, douăzeci de ani nu se poate schimba într-un mod artificial o așezare a unui popor întreg, făcută prin lucrarea îndelungată a unor puternice nevoi și legi istorice.

[NEPOTISMUL]

Există la noi un fel de teorie, care se preumblă din gură în gură, din gazetă în gazetă, și care pe cât pare a fi mai general acreditată pe atât este de falsă. Iată teoria aceasta:

Un om fiind la putere, sau bucurându-se de o situațiune însemnată în vreo ramură de activitate publică sau privată, nu

are dreptul să numească în funcțiuni publice, sau să prefere pentru posturi de încredere pe rudele sau prietenii săi. Fie aceste rude, fie acești prieteni persoanele cele mai corecte, cele mai capabile și inteligente, după această teorie ei trebuiesc sistematic îndepărtați de la activitatea publică[,] câtă vreme unul din familie sau un bun prieten este la putere.

Această strâmtă și falsă teorie, care este și imorală, după părerea noastră, trebuie să fie combătută, cu atât mai mult, cu cât ea se înfățișează totdauna întemeiată pe un principiu de corectitudine în viața publică, pe principiul[,] adică[,] că între rude, în loc de strictețā, se va practica mai ușor îngăduința.

Trebuie să punem odată în discuție această teorie ciudată, care convine foarte mult foilor de scandal și să căutăm a-i stabili adevărata valoare și însemnătate.

Să luăm mai întâi în cercetare cazul în care principiul depărtării rudelor din activitatea publică ar părea mai întemeiat.

Sunt, de exemplu, două posturi într-o administrație: unul are atribuțiunile de controlator al activității și corectitudinii celuilalt. Aceste două posturi, se zice, nu trebuiesc ocupate de frați, de tată și de fiu, de socru și de ginere. Așa este. E mai puțină garanție, în privința eficacității controlului, presupunând totuși că acei oameni sunt destul de onești și știind bine că onestitatea unui om nu are nicidecum a face cu relațiunile lui de rudenie cu un alt om. Și astfel e bine să admitem norma cum că două rude de aproape să nu poată ocupa într-o administrație două posturi între cari eventual s-ar putea isca conflicte, pentru a evita cu prudență ciocnirea sentimentelor intime de rudenie cu sentimentul datoriei. A împinge însă acest principiu până la rudele de al nouălea neam este o absurditate; a lăsa să se bănuiască anume că relațiunile cât de depărtate de familie sunt neapărat izvorul neonestității în viața publică, este foarte imoral.

Dacă îngăduința și hatârul sunt în adevăr imorale, ele sunt tot atât de rele și între rude și între nerude, și neapărat că între

două rude cinstite datoriile și publice și private vor fi corect îndeplinite, pe când între două nerude necinstite din contra.

Între multe flecării ale gazetelor noastre, adesea se vede: „Aflăm că d. Z... s-a numit în cutare post... Se înțelege că nu putea fi altfel; d. Z... este ruda d-lui Y... ministru, ori mare administrator la cutare instituție. Trebuia în sfârșit d. Y... să-și căpătuiască și această rudă...“

Neapărat, zic eu atunci, că trebuia d. Y... să facă aceasta. Numai o întrebare e de pus aici: d. Z..., numitul d-lui Y...[,] este cinstit, harnic și priceput, ori ba? Dacă este, atunci d.Y... a făcut foarte bine ce-a făcut; dacă nu este, atunci lipsa de merite și neonestitatea lui Z... ar fi tot așa de imputabile și când el n-ar fi rudă cu d. Y... și orice minte serioasă ar trebui să-l acuze pe acesta nu că a căutat să-și ajute o rudă, ci pur și simplu că a făcut o numire rea.

Orice om trebuie să aibă rude sau prieteni mai mult sau mai puțin apropiați. Dacă susținem teoria că niciodată un om în bună poziție nu trebuie să-și numească prietenii și rudele în funcțiuni, atunci din două una: ori că *toate* rudele și *toți* prietenii, fără excepție, ai unui om devin neonești și incapabili din momentul ce el s-a înălțat în mijlocul societății sale, ceea ce ar fi o absurditate; ori că împrejurarea că a fi rude sau prieteni cu un om văzut, trebuie s-o considerăm ca o nenorocire, și astfel atunci pentru orice familie, înălțarea unui membru al ei la o situație însemnată ar fi o adevărată calamitate; pentru că dacă împingem la o mai mare dezvoltare teoria că nu este permis cuiva, fără a fi lovit de bănuiala imoralității, să numească în funcțiune o rudă sau un prieten, fie acesta cât de onest și capabil, ajungem a pretinde ca, dacă cineva găsește venind la putere pe o rudă deja ocupând vreo funcțiune, numaidecât s-o dea afară.

Aceasta ne amintește un răspuns foarte picant, pe care un fost ministru îl făcea la acuzările ce i se aduceau cum că și-ar

fi căpătuit niște rude, de aminteri tot așa de oneste și capabile ca orice om onest și capabil:

– Dar ce voiești să le fac dacă mi-s rude? Să le spânzur?!

Teoria falsă pe care o combatem, fiind foarte la îndemână mai ales gazetelor neserioase și maloneste, are, în adevăr, uneori un straniu rezultat. Sunt unii oameni de o scrupulozitate exagerată, cari evită a da naștere la orce fel de bănuieli; sunt iar unii de un caracter așa de sfios, încât față cu o acuzare oricât de nedreaptă, numai cu atât mai impertinentă să fie, își pierd sărita; oamenii de aceste două spețe, mai cu seamă când sunt foarte onești, de nimica n-au mai mare groază decât de *gura lumii*. Lor le lipsește puterea de a despreţui fleacurile și învinovățirile gazetelor infame; o foaie malonestă, foaie de *chantage*, ale cărei insulte, batjocure și calomnii, pe un om mai sceptic sau mai tare de înger, îl fac d-abia să surâdă, pe un om de soiul de care vorbim îl vâră într-o stare de nervozitate extremă. Astfel, un așa om cu cât e mai onest cu atât mai mult se teme ca nu cumva câtuși de puțin să cază în gura mișeilor. La un așa om, dacă ți-e rudă sau prietin, oricâte merite ai avea, oricât de cinstit ai fi, să nu mergi să-i ceri o funcțiune, pentru că nu ți-o dă de frică să nu-l dea la gazetă că te-a căpătuit. Se întâmplă chiar, în cazul acela, să intri într-o altă ramură de administrație. Atunci chiar, reușita ta nu este pe placul rudei tale; îi vezi totdauna pe față un fel de nemulțumire și de jenă, cât de pe departe se teme să nu i se atribuie numirea ta, și parcă nu i-ar părea prea rău să te știe dat afară, ca să scape de teama oricărei bănuieli. Un exemplu:

Cunoaștem un om de felul sfioșilor în cestiune, care era pus odată în capul unei mari administrații. El avea un văr, care ținea o tipografie. Bietul om cu tipografia, care nu-i prea mergea bine, se duce la vărul său și-i propune să se însărcineze cu o parte din imprimatele administrației aceluia; dar pentru că-l știa ce fel de om e, îi adăogă că deși imprimatele acelea se dau fără licitație, el e de părere să se ceară prețurile de la toate

tipografiile și el se obligă a face cu aceleași condiții un scăzământ de 5% asupra celui din urmă preț. Administratorul nostru, de teama gazetelor, refuză propunerea vărului și dă imprimatele unui tipograf străin cu un preț mult mai mare și cu condiții mult mai favorabile. La primirea acestor imprimate, se vede că ele sunt neconforme cu condițiile; dar fiindcă tipograful acesta, un om fin, știa că vărul administratorului stăruise și el pentru a lua acea lucrare, începe a se plânge că e șicanat pentru a se favoriza vărul. Cum aude asta, administratoul nostru îngălbenește și dă ordin să se primească imprimatele.

Nepotismul este în adevăr rău, dar prin nepotism nu se înțelege decât proteguirea neonestă și nedreaptă a rudelor. Și e foarte nedrept ca cineva să sufere pentru că din întâmplare e rudă cu un om ajuns, și e foarte neonest și imoral a arunca bănuieli asupra unei familii întregi, din ura de partid sau din invidia meritelor și aptitudinilor. Cu chipul ăsta o să ajungem a crede că e rușine să fii ruda unui om mai de seamă, pentru că orice post, orice pozițiune ți s-ar da[,] ar fi semnul hatârului făcut unui om necinstit și netrebnic. Atunci pentru ce să nu punem în lege principiul că în tot aparatul Statului, de la vătășel până la ministru, nu poate intra decât un singur membru al unei familii, socotită familia până la al o sutălea neam!

Iată absurdități cari trebuiesc combătute odată de toți oamenii cu minte și onești. Trebuie răsturnată odată teoria aceasta falsă, care tinde a face pe români să zică: „Dă Doamne, să nu ajungă, nici unul din familia mea om mai de seamă, că m-am nenorocit!“

VARIETĂȚI GEOGRAFICE

DE LA ZANZIBAR LA SALONIC ȘI ÎNAPOI

Citim în „L'Indépendance roumaine“ de la 7/19 iunie 1885:

„De când d. Xenopol a luat direcția foii supuse, Zanzibarul *a devenit o insulă*. Nu se mulțumește a-și remania redacția tânărul redactor; îi trebuie numaidecât și o *remaniare completă* a hartei geografice: pentru moment este prea mult entuziasm...“

*

A doua zi, 8/20 iunie, sub titlul *Ce este Zanzibarul?*, „Voința națională“ scrie:

„În adevăr am făcut greșala să afirmăm așa ceva (că adică Zanzibarul ar fi o insulă), însă nu noi întâi, ci domnul Bouillet, care, în *Dictionnaire Universel d'Histoire et de Géographie*, 1884, la pagina 2016, coloana a doua, ne-a indus în eroare că:

«ZANZIBAR, Menuthias insula? *insulă* din Marea Indiilor, pe coasta regatului Zanzibar, pe 37ș long. E, 6ș,2 lat. S., 80 kil. pe 25; cam la *200 000* loc., capitala *Zanzibar* sau Sawoychel, port pe coasta V, cu aproape 85 000 loc. Clima plăcută, adieri de mare. Mare comerț cu insula Maurice și cu coasta Africei. Consulat francez. Această *insulă* a fost descoperită în 1503 de către *Albuquerque*.“ (Așa încât procopsiții noștri aveau destulă vreme să afle ceva despre fericita insulă – *not. red.*).

ZANZIBAR (Sultanatul de) pe coastele Zanguebarului între regatele Melinda la N și Quiloa la S, *își trage numirea de la* insula *Zanzibar*, care se găsește lângă coasta sa. Independent de la 1858. Capitala Zanzibar.»“

*

De aci polemică geografică la toartă.

Citim în „L'Indépendance roumaine“ de la 11/23 iunie:

„Toată lumea știe – *afară* de redactorii „Voinței naționale“ – că nu *insula Zanzibarului* este în cauză în momentul de față relativ la diferendul iscat între guvernul german și sultanul de Zanzibar. Știrea următoare va convinge – poate! – pe geografii numitei foi că nu e vorba de *insula* Zanzibar: «O telegramă din Zanzibar anunță că

Germania a încheiat cu șefii indigeni ai teritoriului de Vitou (provincie situată dincolo de statele sultanului de Zanzibar, la nord de Pocomo) un aranjament care-i confere protectoratul pe această regiune.» – Confrații noștri sunt acum convinși?“

*

Citim apoi sub titlul *Iarăși chestia Zanzibarului* în „Voința națională“ de la 12/24 iunie:

„... La întrebarea: confrații noștri sunt acum convinși? răspundem:
Suntem convinși că, pe lângă *insula* Zanzibar, mai e și un stat cu același nume, însă ne felicităm că în același timp v-ați convins și d-voastră că data intrării d-lui Xenopol la „Voința națională“ nu coincidează cu «invențiunea» insulei Zanzibar.

De altminteri n-am fi intrat în această geografică polemică dacă d. Xenopol, dintr-un simțimânt de delicatețâ, destul de înțeles din partea d-sale, care n-a navigat niciodată decât pe Dunăre, ar fi putut tăcea când a văzut că i se atribuie descoperirea unei insule situate tocmai la 37ș long. est și 6ș2’ lat. sud, 80 kil. pe 25 etc.“

*

Pornind de la Zanzibar, unde ajunserăm? Nici prin gând nu i-ar trece cuiva.

Iată ce citim în „L’Indépendance roumaine“ din 12/24 iunie:

„*Siguranța publică în Grecia*. – Zilele trecute, un tânăr numit Gogo, fiul lui Hagi Dimo, proprietar la Kastodorak, *provincia Salonicului*, a fost prins de o bandă de tâlhari...“

*

Se înțelege că cu așa mișei tâlhari, averea, onoarea și viața, nimic nu mai este sigur, nimic... afară de un lucru, și anume că *Salonicul nu este o provincie a Greciei*, ci un oraș și un sangiacat al *Turciei*, și aceasta este sigur lucru încă din anul 1492, adică cu 11 ani mai-nainte chiar de descoperirea

Zanzibarului de către *Albuquerque.* Iată în sfârșit ceva sigur, măcar că se petrece în Orient, unde e atâta nesiguranță.

În adevăr, citim în *Dictionnaire Universel d'Histoire et de Géographie* al d-lui M.N. Bouillet:

„SALONIC, *Therma*, apoi *Thessalonica* la antici, oraș și port al *Turciei* de Europa (Rumelia), capitala provinciei pe golful Salonicului (*Thermaicus sinus*) la 560 kil. de la Constantinopol; cam la 35 000 locuitori. Reședința unui arhiepiscop grec, unui mare molah, unui mare haham israelit. Salonicul este zidit ca un amfiteatru la picioarele muntelui Kurtiath; în portul său încap 300 de vase: are zidurile groase cu turnuri dasupra, dar n-are fortificații propriu-zise. Are biserici frumoase (Sf. Sofia, Sf. Dumitru, Rotunda, imitată după Panteonul din Roma, și altele), mai multe moschee (care cele mai multe au fost biserici), palate bogate, un castel întărit numit *Cele 7 turnuri* imitat după cel din Constantinopol; *Propileele* vechiului Ipodrom; arcurile de Triumf ale lui August și Constantin și altele. Este orașul cel mai comercial al *Turciei*, după Constantinopol; acolo sunt consuli ai tuturor națiunilor. Populațiunea e foarte amestecată: afară de turci, mai sunt o mulțime de greci, evrei și europeni. Acest oraș a stat sub numele de *Therma* până la domnia lui Casandru, care îi dete numele femeii sale *Tesalonica*, sora lui Alexandru cel Mare. În evul mediu, fu răpit de la greci de către Gulielm, regele Siciliei; căzu apoi la 1313 în puterea lui Andronic II Paleologu, și fu după aceea cedat venețienilor; însă aceștia fură goniți din Salonic de către turci sub Amurat I.“

*

Ei! Mai înțelegem Zanzibarul, dar Salonicul! Asta e prea din cale-afară, iubiți confrați de la „L'Indépendance roumaine“; asta ne-a hotărât să vă trimitem în dar la Anul Nou viitor ediția din urmă a d-lui M.-N. Bouillet. *En attendant, chers, évitez les noms géographiques. Pour l'amour de Dieu! ne voyez-vous pas qu'ils vous portent malheur?*

[ENORMITĂȚI]

Citim în „Națiunea“ următoarea notiță:

O foaie oficioasă în polemica sa cu „Românul“ pretinde că toți câți combat colectivitatea nu mai fac parte din partidul național liberal, că însuși C.A. Rosetti încetase d-a face parte din acel partid de când începuse a dezaproba actele guvernului. Ce? ca să facă cineva parte din partidul liberal-național *trebuie să trăiască din budget și prin gheșefturi?... Mare nerușinare! Mulți bani ne-or fi costând cei ce-și permit să scrie asemenea enormități*!

Atât, scurt și coprinzător.

Ziarul de care e vorba este „Voința națională“.

Iată cum merge discuția politică de la o vreme în publicitatea serioasă a capitalii.

„Nu mai sunteți voi de la „Voința națională“ liberali-naționaliști!“ zice „Națiunea“.

Și „Românul“ răspunde:

„Ba da, cei de la „Voința națională“ sunt liberali-naționali, însă nu de cei *adevărați*; numai noi suntem adevărații liberali-naționali“.

Ce însemnează, întrebăm noi, toate acestea? Ce va să zică toată această logomahie lăbărțată și goală de idei și de scop?

Ce însemnează toate aceste puerilități, cari ne amintesc de tachinările copiilor de la școală, și de firmele cu *adevăratul* cașcaval de Azuga și cu *adevărata* apă de melisă a arhimandritului Ghelasie?

Să dăm din nou o mică deslușire supărăcioșilor noștri confrați de cari vorbim.

Un om numai prin faptul că hrănește în sufletul său o sumă de principii nu poate însemna politicește nimic. Politica este domeniul practicei. Oricâte frumoase teorii de liberalism, progresism, umanitarism și celelalte îi vei suge din degete, ca să faci politică cu ele trebuie să aspiri a ajunge la putere, și apoi

a te mănține unde ai ajuns, și pentru a face politică trebuie să ai, mai ales în Statul modern, un partid în puterea opiniei și numărului căruia să vii și să te ții pe cale pașnică la cârmă.

Partidul de la putere, oricât v-ați tortura condeiele, este partidul liberal-național, același partid liberal-național pe care toată lumea îl știe, în opoziție până în 1876 și de atunci la putere, *minus* câțiva morți și câțiva mâhniți sau nemulțumiți pentru cauze personale, și *plus* mai tot tineretul intrat în viața publică de atunci încoace.

Politica nefiind o jucărie copilărească, țâfnele și paraponele individuale ale cutăruia sau cutăruia dintr-un partid, nu pot zădărnici întru nimic activitatea politică a partidului întreg.

Dacă într-o bună dimineață, cine știe pentru ce, îi abate d-lui Vernescu să se supere și să plece din partid pentru a scoate întâi o gazetă „sinceră“ și apoi a o pune să prăsească cu „Timpul“ un *metis* neproducător, – asta nu face nimica; partidul nu văduvește pentru aceea; d. Vernescu rămâne d. Vernescu sau în cazul cel mai bun d. Laboulaye, și partidul merge mai departe cu lucrarea sa politică.

Dacă d. Dum. Brătianu se supără, asemenea partidul nu se stinge, nu dispare ci merge înainte și fără, ca și cu d-sa.

Căci cum ar fi posibil ca un partid căruia pentru o guvernare de șapte-opt ani *„nu i-ar putea fi îndestul de recunoscătoare generațiile viitoare“* (vezi „Românul“ din ’83) să înceteze, într-un an și jumătate, a-și mai purta numele pentru că două-trei individualități au murit, ori s-au supărat și au dezertat din șirurile sale? (vezi „Românul“ din ’85).

Pentru aceea, oricine știe cât de puțin poate trăi politica țărcuită numai pe terenul teoriilor, știe asemenea că partidele se compun din oameni, nu din heruvimi, și dacă a intrat într-un partid trebuie să renunțe la vederile sale specific personale rămânând a se mulțumi cu aceea că, prin puterea colectivă, să se aplice ideile fundamentale și generale, comune tuturor partizanilor.

Să faci toată viața parte dintr-un partid și d-odată să te superi și să începi a-l ocărî pentru că unii dintre mulțimea membrilor lui nu-ți mai plac d-tale, sau nu corespund vederilor d-tale etice, asta nu va să zică a face politică.

Cu totul din potrivă se face politică în țările constituționale cu cari domnii cu mâhnirile și paraponele le place câteodată să ne comparăm. În Anglia, în Belgia, în Francia și în celelalte toate, când un bărbat serios face politică ani întregi cu un partid, facă acesta chiar greșeli, acel bărbat serios rămâne membru al partidului; în cazul chiar, foarte rar posibil, ca un asemenea bărbat pentru vreo cestiune personală să fie silit să se retragă din luptă, atunci se retrage cu desăvârșire din politică iar nu din partid; nici vorbă să scoată numaidecât pe seamă-i un petec de gazetă ca să insulte partidul din care a făcut până mai ieri parte, și cu atât mai puțin să pretinză că partidul a încetat de a mai exista ca atare, de vreme ce d-sale nu-i a plăcut să mai facă parte din acel partid.

Este un adevăr à la La Palisse:

Te-ai retras dintr-un partid, – nu mai faci parte dintr-însul.

Oricum ar susține cineva contrariul ar spune o enormitate; și aceasta e în cazul nostru cu atât mai mare cu cât „Națiunea“, cu tonul ei foarte țâfnos și pipărat, susține că d. Dum. Brătianu, omul politic *fără grup*, ieșind din partid, *tot restul partidului fără d-sa se compune din gheșeftari și lefegii*.

Dacă nu cumva însuși d. Dum. Brătianu și-a scris notița de mai sus gratis, atunci credem și noi ca d-sa că *mulți bani trebuie să-l fi costând cei ce-și permit să-i scrie asemenea enormități*.

BUCUREȘTI, 16 IULIE
[La întrebarea ce ne-o pusesem...]

La întrebarea ce ne-o pusesem noi zilele trecute, că de ce oare „Le Peuple Roumain“, foaia unui român, făcând politică

românească, și având prin urmare a lumina opiniunea publică română, apare într-o limbă străină, ni s-a răspuns de către d. N. Blaremberg că „Le Peuple Roumain“ apare în franțuzește pentru că nu voiește a se adresa opiniei publice de la noi care este *sclavă*, ci opiniei publice străine care este *regină*.

Noi ne-am grăbit a releva această tristă mărturisire, făcând asupră-i observarea că d. Blaremberg voind a face politică română, face rău de se bizuie pe altceva și pe altcineva decât opinia publică română; că face rău de evoacă pentru intențiile d-sale politice un sprijin de *aiurea* decât de la poporul în a cărui politică voiește a juca un rol. Observațiunea noastră a provocat o replică foarte vehementă din partea d-lui N. Blaremberg. În foaia d-sale de alaltăieri, d-sa se năpustește asupra noastră cu cunoscutele-i arme: că noi am fi vorbit să monopolizăm opinia publică, că voim să creiem o atmosferă proprie unor planuri culpabile și ambițioase, că vrem să amăgim până și posteritatea șcl. șcl.

Toate bune și frumoase. Dar pentru ce toate astea nu le spune d. N. Blaremberg românește? Asta e întrebarea, la care d-sa nu răspunde de astă dată decât foarte pe departe și adică: deoarece noi am fi „editorii responsabili a atâtor fabule răspândite în străinătate asupra țării și asupra adversarilor noștri, victimele trebuie să se apere *pretutindeni unde se văd atacate...*“

Asta e prea vag. Am voi un răspuns mai categoric; și deoarece d. N. Blaremberg se leapădă de declarația de zilele trecute că scrie franțuzește pentru că consideră opinia de la noi *sclavă* și pe cea străină ca *regină* – ceea ce era un trist, dar cel puțin un foarte categoric răspuns – ne propunem noi a răspunde în locul d-sale. D. N. Blaremberg scrie „Le Peuple Roumain“ în franțuzește pentru că d-sa nu știe românește; și până într-atâta nu știe, încât, măcar că la noi spiritul literar și pretenția cunoașterii limbii d-abia de foarte puțină vreme a căpătat oarecare autoritate, totuși ignorarea limbii române a fost după

părerea noastră, una din piedicele cari l-a oprit pe d. N. Blarem-berg a juca un rol mai însemnat în viața noastră publică.

În adevăr, un om ale cărui discursuri, în genere grozav de lungi, sunt niște monumente enorme de barbarisme; un om care nu poate scrie un șir în limba română, cum ar putea juca un rol mai de seamă în politica românească?

Noi ne propunem a ilustra aserțiunea noastră în privința d. N. Blaremberg printr-un vocabular ales din discursurile d-sale. Se va vedea de acolo pentru ce d-sa scrie în franțuzește.

Dar să lăsăm pe omul literar, care din acest punct de vedere special este numai o simplă curiozitate, și să considerăm omul politic.

D. N. Blaremberg este un onorabil și simpatic *gentleman*, bogat și independent; un om care vecinic a fost, este și va fi în opoziție; este *un frondeur* de profesie. D-sa simte foarte bine că rolul de om de partid ar fi prea ingrat pentru d-sa și caută totdeauna a se face interesant printr-un fel de *ursuzluc* permanent. Totdauna nemulțumit, totdauna grozav de supărat de orice s-ar petrece, d-sa e liberal și nu e, e conservator și nu e, e progresist și nu e, e reacționar și nu e; e un fel de nu știu ce, care n-are nume până acuma în politică, e în sfârșit D. N. Blaremberg.

Ei! atâta nu e de ajuns pentru a face o strălucită carieră politică, și aceasta îl face pe d-sa nervos și supărăcios.

De atâta amar de vreme de când d-sa face politică, s-a[u] perindat la guvern toți bărbații noștri de stat. Ei bine, nici unul fiind la putere n-a avut sprijinul d-lui N. Blaremberg, nici unul n-a scăpat de aspra critică a d-sale – totdauna în franțuzește. – E lucru firesc să nu scape și acest guvern de cicăleala ebdomadară a d-lui N. Blaremberg. S-ar schimba guvernul liberal-național și ar veni un altul; d. N. Blaremberg l-ar cicăli și pe acela. Un altul, și pe acela; și așa mai departe și mereu.

Este, trebuie să mărturisim, o sarcină ingrată rolul puțin serios de adversar universal al tuturor guvernelor, trecute, prezente și viitoare.

Cel puțin dacă acest rol s-ar juca pe un ton mai vesel și s-ar debita în românește, ar putea fi mai interesant. Dar așa cum se joacă și cum se debitează într-o franțuzească umflată și buzumflată, nu e nici măcar amuzant.

PE CINE SE REAZEMĂ GUVERNUL

În fine „Românul“ a găsit „pe cine se servă și se reazemă guvernul actual“. Iată propriile sale cuvinte:

„Aceste toate le mărturisește «România liberă» care am arătat că a mai dovedit că guvernul actual se servă și se reazemă pe:

oameni egoiști

caractere stricate

tineri care frecventează cafenelele, tineri cu moralul și sănătatea stricată.“

Aceste patru categorii se pot împărți în subcategorii precum urmează:

I. *Oameni egoiști*

a) Oameni cari mănâncă bine;

b) Oameni cari nu sunt abonați la „Românul“;

c) Oameni cari nu demisionează din funcții pentru a trece în opoziție.

II. *Caractere stricate*

a) Stricate din naștere;

b) Stricate din împrejurări sociale;

c) Stricate din cauza citirii „Voinței Naționale“.

III. *Tineri cari frecventează cafenelele*

a) Tineri cari joacă biliardul.

Subdiviziuni:

1) Tineri care joacă poule secrète;

2) Tineri care joacă carambol;

3) Tineri care joacă chegle;

4) Tineri cari joacă chegle-carambol.

b) Tineri cari joacă table:

1) Tineri cari joacă table turcești;

2) Tineri cari joacă table ghiulbahar.

c) Tineri cari joacă domino;

d) Tineri cari joacă șah.

Toate aceste diviziuni și subdiviziuni se împart fiecare în trei spețe:

Tineri cari joacă pe parale;

Tineri cari joacă pe consumație;

Tineri cari joacă pentru pură distracție.

e) Tineri cari merg la cafenea pentru băutură:

a) Tineri cari beau apă;

b) Tineri cari beau cafea;

c) Tineri cari beau lapte;

d) Tineri cari beau cafea cu lapte;

e) Tineri cari beau bere;

f) Tineri cari beau rachiuri;

g) Tineri cari beau de toate, afară de materiile cuprinse la literile *a, b, c, d*.

IV. *Tinerii cu moralul și sănătatea stricată*

a) Tinerii cu moralul stricat din cauza unei pasiuni contrariate;

b) Tinerii cu moralul stricat din pricina vreunei neavansări;

c) Tinerii cu moralul stricat din cauza guignonului la cărți;

d) Tineri cu moralul stricat din deosebite împrejurări.

Tinerii cu sănătatea stricată, categoria cea mai infamă pe cari se reazemă guvernul, se împart în:

a) Tinerii bolnavi care se caută cu Mattei;
b) Tinerii care se caută cu doctorul Drasch;
c) Tinerii care se caută cu babe;
d) Tinerii care se caută cu alți doctori;
e) Tinerii cari nu se caută deloc.

Iată pe cine se reazemă actualul guvern.

[O BOALĂ CONTAGIOASĂ]

Istoricul viitor care va voi odinioară să lămurească epoca prin care trecem noi românii astăzi, luând colecția publicațiilor de tot soiul, mari și mici, nu-și va face desigur o idee bună despre starea sănătății intelectuale a unei părți a contimporanilor noștri. Se tipăresc în țara noastră zilnic atâtea minuni de năzdrăvănie, atâtea documente prețioase pentru studiul psichiatriei, încât o minte mai cumpătată trebuie să se întrebe daca nu e aci o boală publică, o monomanie, de care ar trebui să se ocupe mai mult medicina decât politica sau critica.

Sunt nenumărate publicațiuni artistice, filozofice, științifice, politice, după care, citindu-le, ar trebui numaidecât să iei pe autorii respectivi și să-i dai pe mâna medicului.

Care să fie cauza acestei stări bolnăvicioase a spiritelor? – o fi disproporția între mijloacele intelectuale și năzuința de a înfățișa ceva în viața publică? – o fi năzdrăvenia puerilă a unei societăți tinere chemate deodată la o viață prea matură pentru puterile încă necoapte ale multora? Sunt niște întrebări la care așa repede nu se poate răspunde, dar care desigur merită toată atenția oamenilor de știință câți îi avem. Potopul de publicațiuni insane este un fenomen în adevăr prea ciudat și de niște

proporții prea colosale, pentru a fi trecut cu vederea de toată lumea.

Care om cu minte a citit polemicele gazetelor, mai ales ale celor din districte, infinitatea de poezii, de scrieri literare, de articole științifice sau politice, și a observat în polemice falsitatea, reaua credință, strâmbătatea puntului de vedere, apoi mania plagiaturei atât de frecuentă, – și nu s-a întrebat: oare ce boală să fie aceasta? și ce leac i s-ar putea găsi? Și încă, din nenorocire, boala de care e vorba este contagioasă; căci cele ce se scriu se scriu pentru a fi citite, și de aci contagiunea.

Să ne înțelegem bine.

Un organ de publicitate politică, de exemplu, își are cititorii săi; ceea ce el le debitează zilnic trebuie să aibă o înrâurire cât de mică asupra cugetării și părerilor lor, mai ales în politică unde temperamentul omului și pasionalitatea se amestecă așa de mult cu lucrarea intelectuală. Când dar acest organ în fiecare zi spune năzdrăvănii bietului cititor, nepregătit îndestul pentru a vedea că e boala de care vorbim la mijloc, cu ce bine se poate alege acesta din hrana intelectuală ce i se dă? Și aci credem noi că se poate găsi întrucâtva explicația împrejurării că cea mai mare parte din populațiunea orașelor noastre care știe să citească, tot citind, și mai ales gazete, vorbește ca nelumea, face discuții imposibile asupra politicei interioare și exterioare, și a pierdut, împreună cu limba, aproape cu desăvârșire bunul simț caracteristic al poporului.

Din acest punt de vedere, amintindu-și vorba franțuzească că „și nenorocirea e bună la ceva“, i-ar veni cuiva să crează că în vremea boalei intelectuale de care sufere epoca noastră e și un grăunte de bine în faptul că poporul nostru în mare parte nu prea are gustul citirei. Căci ce să citească astăzi acest popor, care, așa lipsit de carte cum e, este barem cu minte, își are poezia lui în adevăr frumoasă, filozofia lui în adevăr înțeleaptă,

spiritul lui în adevăr spirit? Să citească milioanele de poezii stupide? frazeologia smintită? știința falsă? glumele neroade?

Să citească bunioară lucruri minunate ca acestea:

„O evoluțiune caracteristică, care justifică pe deplin criticile și vederile opozițiunei, s-a produs în ultimul timp în atitudinea foilor și foițelor oficioase. După o campanie disperată dar care din nenorocire a fost condusă fără succes și ecou, cu tot artificiul de fraze patriotice și legende, desfășurat, cu tot bagagiul considerabil de clasice invective și calomnii, ce pune zilnic și regulat în circulație proza și dialectica colectivistă, căci n-a reușit de a răsturna adevărurile arătate de opozițiune asupra situațiunei economice și financiare a țărei, în urma inspirațiunilor și nouilor ordine pornite din înaltele sfere, foliculari guvernamentali au abandonat lupta, au părăsit terenul în disperare de cauză“.

Și acest pasaj este extras de unde? Dintr-o foiță ce apare în vreun târgușor, redactată de vreun pomojnic amețit, atins de boala timpului? Nu. Pasajul acesta este începutul unui *articol de fond* al „României“, organ politic de clasa întâia.

Mai voiți și alte specimene?

Iată-le din același *articol de fond*:

„Deplângem situațiunea puțin comodă, și chiar penibilă creată gazetăriei guvernamentale, și recunoaștem în același timp ca circonstanțe atenuante pentru trecut, că după o atitudine echivocă, prin renunțare la orice luptă și discuțiune în această chestiune (a celor 155 milioane) au recunoscut în fine terenul fals pe cari se țineau scriitorii Colectivității, și au adus implicit un omagiu târziu dar nu mai puțin lăudabil realității și adevărului.“

Și în sfârșit:

„În zadar s-a căutat a se preface natura, a se regenera substanța, prin infuziunea unui singur tânăr și generos, sau a selecțiunei artificiale, după faimoasa rețetă a *Voinței naționale*, rețetă veterinară, căci cu toate ditirambele căutate, cu toate cursele întinse, și aparatul irezistibil al corupțiunei desfășurate, silințele au fost zadarnice, și

degeaba se fălește Colectivitatea cu achizițiunea pretinsului element de vigoare. Căci în afară de categorisirea câtorva imberbi impacienți *rari nantes...* dintre care unul și-a afirmat aplicațiunea principielor constituționale, ce profesează pe catedră, cum și ideile de progres ce-l nutrește, prin bătaia unor nenorociți săteni ce nu voiau a primi pe candidatul deputat impus, cum și a unui alt specimen distins prin evoluțiunile surprinzătoare operate în credințele sale, și ambii în același timp condamnați deja pentru multă vreme prin debutul nenorocit și lipsit de modestie ce au făcut în cariera lor politică și parlamentară, tinerimea cultă și inteligentă, tinerimea independentă și luminată s-a ținut spre onoarea ei, și speranța țării, departe de atmosfera grea și fetidă a Colectivității".

Dar ajunge atâta pentru astăzi. Acest *articol de fond* are *trei* coloane, scrise desigur pe nerăsuflate.

Iată „hrană intelectuală" pentru cititori, iată „lampă pentru luminarea opiniei publice".

Apoi, nu sunt mai fericiți cei ce nu vor să citească? Ei cel puțin, așteptând vremea norocită când boala va trece, sunt apărați deocamdată de contagiunea ei.

[PROSTIA ÎN VIAȚA NOASTRĂ PUBLICĂ]

Într-unul din numerele noastre trecute vorbeam despre starea bolnăvicioasă a publicisticei românești și îndeosebi a celei politice. Ne întrebam atunci: care să fie cauza acestei stări? o fi disproporția dintre mijloacele intelectuale și năzuința de a înfățișa ceva în viața publică? o fi năzdrăvănia copilărească a unei societăți tinere chemate la o viață prea matură pentru puterile încă necoapte ale multora?

În privința acestor întrebări, cari merită, după părerea noastră, toată atenția oamenilor de știință, găsim oarecari lămuriri într-un interesant articol al d-lui Paulhan, publicat în *la* „Revue politique et littéraire" din Paris sub titlul: *Despre*

prostie la om. D. Paulhan își cercetează obiectul din două puncte de vedere: prostia din punctul de vedere intelectual, adică *în idei*, și prostia din punctul de vedere temperamental, adică *în fapte*. Deocamdată vom căuta să găsim din punctul de vedere întâi lămuririle ce ne trebuiesc.

Mai întâi, prostia este după acest autor, „mai mult un chip de a înțelege rău decât a nu înțelege deloc, și mai adesea ea se manifestă sub forma pretenției. Pretenția ne lovește prin contrastul între ceea ce ni se anunță și ceea ce ni se dă în adevăr".

Iată unul dintre vițiile cari se manifestă mai des în viața noastră publică. Să luăm de exemplu o foaie politică, fie ea de orice coloare politică. Ce ni se anunță? După titula ei, foaie economică, politică, comercială, literară etc., ne așteptăm să vedem aci niște deosebite vederi asupra atâtor însemnate cestiuni dezbătute și cercetate cât mai adânc posibil. Ce ni se dă? Mofturi, vorbe goale, o frazeologie extravagantă și imposibilă, și o vădită ignorare a tutulor cestiunilor propuse în dezbatere.

O foaie politică, având *pretenția* să critice starea finanțiară și economică a țării, scrie de exemplu pe nerăsuflate:

> „Dacă sub raportul politicei generale, spiritul de intrigă și corupțiune, atitudinea duplice și plină de finețe ordinară, a contribuit a înregistra pentru colectivitate, atât în întru cât și în afară, atâtea succese aparente, fie chiar cu prețul unor dureroase și penibile sacrificii impuse țărei, din nenorocire însă în chestiunile economice și financiare, aptitudinile și inteligența acestei colectivități nu corespund deloc nevoilor situațiunei, și se afirmă cu totul neputincioasă d-a învinge dificultățile, d-a aplana conflictele pe cari de mai multe ori ea însăși le provoacă prin imprudențele, versalitatea și incapacitatea sa notorie".

Ni se anunță o cercetare asupra finanțelor și economiei și ni se dă extravaganțe de acestea: care este numele acestei nepotriviri? ne-o spune d. Paulhan în articolul său.

Să lăsăm însă strâmtele exemple individuale cu cari n-am putea sfârși niciodată, și să luăm un exemplu mai larg.

Un număr oarecare de oameni, foarte onorabili de aminteri, se constituiesc în grup politic; dânșii sunt colegi de barou și își aleg pe decanul lor de conductor politic! Fiecine înțelege că voim să vorbim de grupul onorabilului d. Vernescu. Acest grup are *pretențiunea* nici mai mult nici mai puțin decât să ia frânele guvernului în mână. Presupunând că d. Vernescu ar fi chemat odată să formeze un cabinet și apoi un aparat administrativ, grupul d-sale desigur nu i-ar fi de ajuns, și atunci s-ar întâmpla acea nepotrivire „între ceea ce ni se anunță, și ceea ce ni se dă“, despre care vorbește d. Paulhan, adică un grup, care [ar] avea pretenția, dar nu mijloacele, pentru a guverna.

Însă în politică se va zice, nu atât numărul cât greutatea se socotește. Atât mai rău pentru grupul de care e vorba. Căci pentru cine cunoaște lumea de la noi e știut că, din punctul de vedere al capacităților politice, grupul d-lui Vernescu ar arăta tot atât de mare nepotrivire între pretenție și mijloace.

Pretenția neajutată de mijloace, iată cusurul de căpetenie al societății noastre, în știință, în artă și mai ales în politică. Ce ar conchide d. Paulhan când ar citi studiile finanțiare ale „României“? când ar vedea că în privința instrucției „Națiunea“ voiește numaidecât să ne potrivim cu Saxonia și cu Würtembergul? când ar auzi că un bărbat politic nu are altă dorință decât ca România să ajungă a fi cel mai mare imperiu din lume?

Aci stă una din rădăcinile boalii intelectuale de la noi, care se manifestă prin publicațiuni extravagante, prin don-chișonade și caricaturi politice: pretenția lipsită de mijloace.

O mișcare de reacțiune în contra acestei boale se va face desigur; această mișcare a și început. Bunul simț politic a început deja să respingă liberalismul mistic; el surâde la frazele umflate și extravagante.

Pe zi ce trece cultura se lățește, și dacă astăzi nu avem încă acea mișcare multiplă și ordonată a vieții publice, pe care o au țările ajunse la gradul cel mai înalt de civilizație, avem însă un bun-simț național caracteristic, mult mai durabil decât boala trecătoare a blagomaniilor și pretențiilor ridicule.

A fost un timp când tiradele de liberalism mistic, de don-chișonade politice, de articole isterice, găseau admiratori; mai târziu succesele acelora au scăzut, și astăzi putem zice că e aproape imposibil.

Nu e vorba, obiectul de care se ocupă, în articolul său, d. Paulhan, adică *prostia*, nu are să dispară niciodată din lume, după faimoasa vorbă a poetului: proștii mor, dar prostia e nemuritoare. Ceea ce trebuie să sperăm însă, e ca această slăbiciune, caracteristică omului, să rămână individuală și să se amestece cât mai puțin în viața noastră publică.

[UN SPECIMEN DE PRETENȚIE]

În studiul d-lui Paulhan despre *Prostie la om*, de care am vorbit într-un număr trecut, scriitorul francez ne spunea că prostia se manifestă mai des sub forma pretenției, și pretenția ne lovește prin nepotrivirea dintre ceea ce ni se anunță și ceea ce ni se dă; noi din parte-ne adăogăm că, din nenorocire, pretenția este unul din vițiile cari se manifestă mai des în viața noastră publică. Un exemplu nou pentru a ilustra teoria dezbătută de d. Paulhan ni-l dă astăzi o foaie care nu are ca apărare contra noastră și a scriitorului francez decât faptul că apare numai o dată pe săptămână și într-o limbă străină; față cu monumentalele coloane ale „României“, cel puțin „le Peuple Roumain“ are avantajul acesta: foaia d-lui N. Blaremberg comite numai ebdomadar aceea ce a d-lui Vernescu comite

cotidian. Dar dacă în timp [ce] „România“ lasă pe jos pe confrații săi săptămânali, „le Peuple Roumain“ luptă cu calitatea.

De pildă, „România“ are pretenția – de care vorbește d. Paulhan – de a studia situația financiară, și ne dă zilnic studii cam de felul acesta:

„Dacă sub raportul politicei generale, spiritul de intrigă și coruptiune, atitudinea duplice și plină de finețe ordinară, a contribuit a înregistra pentru colectivitate, atât în întru cât și în afară, atâtea succese aparente, fie chiar cu prețul unor dureroase și penibile sacrificii impuse țărei, din nenorocire însă în chestiunile economice și financiare, aptitudinile și inteligența acestei colectivități nu corespund deloc nevoilor situațiunei, și se afirmă cu totul neputincioasă d-a învinge dificultățile, d-a aplana conflictele pe cari de mai multe ori ea însăși le provoacă prin imprudențele, versatilitatea și incapacitatea sa notorie.“

„Le Peuple Roumain“ nu se descurajează de la concurență; și ne aduce într-un număr al său o ochire asupra politicei generale europene în care, vorbind de călătoria primului ministru în străinătate, ne spune că: „*în înaltele locuri* de la noi se mângâia ideea fixă a unor anexiuni peste Dunăre, într-un cuvânt formarea unui imperiu româno-bulgar“, și apoi adaogă că: „această marotă, – care putea pune în primejdie nu numai Statul român, dar și chiar naționalitatea noastră distinctă, – s-a găsit a fi cu totul contrarie *aranjamentelor luate la Kremsier*.“

E minunat „le Peuple Roumain“, care știe ce s-a pus la cale în Kremsier, cu atât mai minunat cu cât gazetele europene, îndeosebi cele englezești, cari au cea mai pierdută reputație întru cât privește discreția, își rup capul să știe ce s-o fi petrecut la Kremsier, ce s-o fi pus la cale între cei doi împărați, și nu pot afla nimic, pentru că se înțelege că nici împăratul Alexandru al Rusiei nici împăratul Franț Iosef n-au să se apuce să facă pe reporterii de gazete, și să le dea informații asupra aranjamentelor luate între patru ochi la Kremsier.

Și știți pentru ce „Times“, „Standard“ și chiar scandaloasa „Pall Mall“, pentru care nici un secret nu-i sfânt, nici nu pomenesc despre aranjamentele de la Kremsier? pentru că, neștiind nimic, se mărginesc a nu spune nimic, n-au adică *pretenția*, de care vorbește d. Paulhan, și pe care „le Peuple Roumain“ o are, o dată pe săptămână, ce-i drept, dar în o doză foarte respectabilă.

„Le Peuple Roumain“ știe ce dorințe *ascunse* are Regele Carol I, știe ce vederi și ce intenții păstrează în suflet cu toată discreția primul-ministru, știe ce a vorbit d. I. Brătianu cu d. Giers, știe ce au pus la cale între patru ochi împăratul Austriei cu al Rusiei: nu, desigur trebuie să trimitem d-lui Paulhan câteva exemplare din „le Peuple Roumain“, să vadă și dânsul un specimen de pretenție.

Din colecția minunatului ziar va vedea, în raport cu studiul d-sale asupra *Prostiei la om*, cum se face politică opozantă pe malurile Dâmboviții, și-și va îmbogăți astfel documentele întru susținerea interesantului său studiu *despre pretenție*, despre trista și ridicula pretenție.

Dacă foi ca „le Peuple Roumain“ s-ar mărgini a face politică pe o strună mai modestă, a face adică opoziție cam ca „Națiunea“ ori „România“, cu „sărmana țărișoară“, cu „infama și duplicea colectivitate“, cu „marginea prăpastiei“ atunci calea valea; pentru că în limba franțuzească nu se poate scrie așa enormități ca pasagiul de mai sus din „România“, foaia franceză ar avea un aer modest, dar cel puțin convenabil.

Când însă asemenea foișoare se aruncă, cu toată seriozitatea și încrederea în sine, așa de sus, până la disecarea intimelor planuri ale împărățiilor, ele devin d-a dreptul ridicule. Și fenomenul acesta merită cu atât mai deosebită atenție din partea publicistului francez care se ocupă cu cestiunea *pretenției*, cu cât exemplarul de studiat, fără nici o nevoie, ba încă chiar cu sacrificii materiale, se hotărăște a ieși din sfera

modestă a auritei mediocrități, și a se da în public, spre ilustrarea teoriei de care e vorba.

[ȘCOALA RURALĂ]

Neapărat că în orice Stat care voiește să trăiască și să progreseze, calea reformelor nu poate fi niciodată închisă. Experiența ne învață necontenit câte ceva, ne arată necontenit lipsuri și ne dovedește că niciodată nu se poate realiza o stare de lucruri așa încât în toate amănuntele organizației politice și sociale să nu mai rămână nimica de amendat și de îndreptat. Tocmai pentru aceasta ni se pare nouă că în tânărul Stat român, nerăbdarea și pesimismul exagerat în privința vieții publice nu-și au locul. Cine judecă fără exagerare și fără părtinire trebuie să vază câte lucruri s-au realizat în cele două din urmă decenii în Statul nostru. Este adevărat că starea în care am ajuns astăzi nu poate fi o stare care să nu mai aibă nevoie de nici o îndreptare, pentru că atunci s-ar presupune că noi românii am fi ajuns la capătul carierii noastre de Stat politic, și știm că de-abia suntem la începutul ei; nu e mai puțin adevărat însă că nu ni s-a închis calea înainte, că toate reformele ce ni le indică experiența nimeni nu ne oprește a le realiza.

Să luăm de exemplu unul dintre obiectele favorite ale pesimiștilor noștri – sincer sau nu, puțin importă – să luăm starea țăranilor și îndeosebi cestiunea culturală a poporului de la țară. Pesimiștii noștri au luat obiceiul să plângă pe țărani că sunt sistematic lipsiți de binefacerile școalii, cu dinadinsul ținuți în întuneric de către clasele dirigente pentru a putea fi mai ușor exploatați. O foaie din capitală susținea zilele trecute că guvernul actual, ca odinioară Caterina II a Rusiei, voiește să țină poporul în întuneric spre a-l domina mai lesne. Și mai târziu[,] „Românul“ spune că localurile de școli de prin comunele rurale

sunt niște adevărate cocine de porci, că chiar așa ele lipsesc de prin mare parte din comune și bieții părinți sunt nevoiți a-și trimite copiii lor la distanțe de zece și cincisprezece kilometri; apoi dezvoltă tema astfel:

„Se vede că există o tendință răuvoitoare a tutulor claselor guvernante de la noi față cu țăranul, și voiesc a-l ține necurmat în ignoranță pentru ca să nu poată cunoaște și cere apoi să i se dea drepturile pe cari i le acordă legea. În această dorință a lor d-a guverna fără control din partea marei maiorități a poporațiunii, care este cea rurală, bărbații noștri de Stat pierd din vedere că aceasta împiedică propășirea țării din toate punctele de vedere...“

Iată la ce exagerațiuni ajunge cineva cu pesimismul sistematic. Să cercetăm mai întâi dacă sunt exacte afirmațiile pe cari se întemeiază aceste minunate acuzațiuni contra claselor guvernante. Școalele rurale se înmulțesc în fiecare an, localuri de școale rurale se clădesc mereu, numărul școlarilor crește necontenit. Și dacă este o piedică ce se opune oarecum la frecuentarea școalii rurale, ea nu provine nici din vreo intenție răuvoitoare și ascunsă a claselor guvernante, nici din îndărătnicia țăranilor, ci din cauze curat locale, cari se opun obligativității instrucțiunii publice la țară. Am mai spus cu altă ocazie că modul cum sunt așezate satele noastre din regiunea de sus a țării face imposibilă rechiziționarea copiilor pentru școală.

În adevăr, în această regiune tocmai, unde, după date pozitive, există cea mai deasă populație, comunele ocupă terenuri foarte largi; sunt comune prin cari mergi cu căruța un ceas și două: o casă pe un deal, alta pe altul, într-o vale trei, risipite prin văgăuni și pe piscuri, și tocmai în valea cealaltă biserica, primăria și școala; aceasta în deosebire de câmp, unde în genere satul este strâns la un loc, dar satele sunt depărtate unele de altele în distanțe foarte mari. O fi aceasta rezultatul vestitelor retrageri și adăpostiri la munți de frica incursiunilor vrăjmașilor de pe râpa dreaptă a Dunării, de care ne vorbește

Istoria, nu e locul să discutăm aici; e probabil să fie așa; destul că, așa fiind, așezarea risipită a comunelor noastre este un lucru real, care zădărnicește și instrucția publică rurală și în genere administrația comunală și județeană. Ca să cheme pe un om la primărie, vătășelul merge de dimineață de-l caută peste șapte dealuri și-l găsește tocmai seara. Vara, copilul are treabă la lucru, pentru că dacă vara nu lucrează piere de foame iarna; vara copilul trebuie să pască vitele, să le păzească să nu i se piarză pe dealuri; iarna apoi, ca să meargă la școală, trebuie să plece pe întunerec de-acasă și să se întoarcă noaptea, să străbată râpe și colnice, expus să cază în prada lupilor și altor primejdii. Iată ce obstacole se opun la popularea imediată și completă a școalii rurale, iar nu închipuita *intenție* răuvoitoare a claselor dirigente de a ține pe poporul de la țară în întunerec.

Și cu toate acestea se face după puterile Statului nostru destul, se face chiar mult, cu atât mai mult, cu cât inițiativa privată, care în toate părțile lumei civilizate este un sprijin al instrucției publice tot așa de puternic ca și Statul, la noi este foarte slabă. Fără îndoială că legile se pot modifica și că dintr-o reformă a legii instrucției publice, a programului și orarului școalelor rurale, ar putea rezulta un progres pentru împrăștiarea cunoștințelor elementare printre țărani, și tocmai de aceea autoritatea școlară lucrează, după cum știm, la o asemenea reformă. Ar fi însă de dorit ca ziariștii noștri, în loc să se mărginească a născoci închipuite rele intențiuni claselor dirigente, din cari la urma urmelor fac și dânșii parte, să cerceteze cu sânge rece cari ar fi anume măsurile de luat pentru a îmbunătăți și popula mai mult școala rurală. O așa colaborare intelectuală la reformele necesare școalei populare ar fi mult mai demnă din parte-le și mai roditoare pentru școală decât pesimismul negativ care nu are nici temei nici roade.

[CALEA AGITĂRILOR]

„Sâmbătă, 21 curent, a avut loc la clubul *Liberal-Conservator* o întrunire la care, pe lângă membrii comitetului central al partidului, au luat parte și delegațiuni numeroase de prin toate județele. Discuțiunea a avut de rezultat *hotărârea* d-a se provoca cât mai urgent întruniri publice dese, atât în capitală cât și prin județe, spre a deștepta atențiunea opiniunei asupra împrejurărilor grave prin cari trece țara și *a face să înceteze sistemul de guvernământ practicat astăzi*."

Iată notița laconică cu care „România", altă dată așa de lungă la vorbă, ne dă seama despre întrunirea de la Clubul-Mandi. Mărturisim că ne așteptam la o dare de seamă mai amănunțită, în care să ni se arate anume oratorii câți au vorbit și ce au vorbit; știind însă toate variațiile ce adversarii noștri pot cânta pe tema „*trădătoarei și nelegiuitei colectivități*", ne mulțumim că cel puțin ni se arată lămurit hotărârea luată în acea întrunire.

E vorba nici mai mult nici mai puțin decât de tentativa de a răsturna guvernul. Cum? Prin alegeri? Nu, pentru că nu e vorba astăzi de alegeri. Printr-un apel la grația Tronului? Nu, pentru că, ne spune o foaie de opoziție, opozanții cred că nu e oportun a se adresa acuma la Coroană. Atunci prin ce? Prin o serie de întruniri publice.

Să ne înțelegem bine. Cu sistema constituțională, un partid politic nu poate veni la putere decât pe *două* căi legale: prin alegeri, sau d-a dreptul prin voința Coroanii, și voința Coroanii se exercită atunci numai când dintr-o criză parlamentară ministerul trebuie să cază, și un minister de tranziție trebuie să ia frânele puterii până când corpul electoral să se pronunțe în alegeri nouă.

Când însă de alegeri nu poate fi vorba, când nu există nici o criză parlamentară, opozanții iau hotărârea să răstoarne guvernul prin o *serie de întruniri publice.* Iată o cale neprevăzută și neformulată în Constituția țării. Câteva frânturi de grupuri și câteva personalități nemulțumite, făcând abstracție de

formele legale, caută să ia cu asalt puterea; este un fel de *flibusterie* politică, și *seria de întruniri publice* promite a ne dovedi încă o dată cât de puțin simț politic au opozanții de astăzi.

Căci să vedem ce pot fi acele întruniri?

Grupul de căpetenie, baza compoziției, în toată mixtura de la Clubul–Mandi, este grupul vechilor conservatori; cu toate că d. Vernescu se tot vâră înainte în fruntea bucatelor, cu toate că la întrunirea de sâmbătă a luat prezidenția cam nepoftit, miezul combinației rămâne tot grupul vechilor conservatori: d-nii Lascăr Catargi, Florescu, Manu, Lahovari n-au să se grupeze în jurul d-lor Vernescu, Pache, Trișcu și alții. Acest grup al vechilor conservatori au declarat că nu primesc și nu recunosc starea de lucruri creată prin ultima revizuire a Constituției. Până acum grupul acesta s-a abținut de la lupta politică în alegeri, și astăzi, crezând că nu e oportun nici a se adresa Coroanei, față cu care au sleit vocabularul injurielor, pun la cale o „serie de întruniri“.

Ce scop pot avea întrunirile acestea decât a agita țara în zadar? Este din partea vechilor conservatori o faptă politică serioasă să agite și să tulbure țara astăzi? La alegeri se abțin, din Camere se retrag, Coroana o nesocotesc; părăsesc prin urmare toate căile legale de luptă; și, în vreme ce țara are nevoie mai mult decât oricând de liniște înăuntru și de o atitudine serioasă și limpede față cu străinătatea, găsesc momentul a apuca pe calea agitărilor și turburărilor. Drept să spunem, din partea vechilor conservatori măcar acum avea drept țara să se aștepte la mai mult spirit de ordine.

Nu e vorbă, nici o primejdie, nici un neajuns serios nu poate naște, nici pentru țară, nici pentru guvern, din atitudinea nepolitică și din agitările sterile ale vechilor conservatori și consorțiului lor. Lumea și opinia publică română e prea cuminte pentru ca să ia mai mult decât ca niște simple curiozități asemenea rătăciri politice; cuminția publică la noi s-a dovedit

cu prisos în vremea războiului din 77–78, când, în cele mai turburi împrejurări, n-a fost nevoie de nici o măsură excepțională, de nici o suprimare de libertăți pentru păstrarea liniștii și ordinii interioare.

Dacă întrunirile conservatorilor și consorțiului lor vor avea un caracter inofensiv pentru liniștea și ordinea publică, dacă ele se vor mărgini numai la tendința de a pregăti spiritele în favoarea opoziției pentru viitoarele alegeri, atunci nu avem de făcut decât o simplă observație asupra acestor întruniri. Am face observația că timpul nu e nemerit pentru o așa campanie: alegerile sunt prea departe și evenimentele exterioare sunt prea grave pentru ca atenția publică să se îndrepte la niște traduceri prin viu grai a articolelor bombast[ic]e din „România“ și din alte organe ale opoziției.

Dacă însă intenția d-lor vechi conservatori este să împingă sterila lor agitație afară din limitele permise de lege și să înfrunte reprobarea opiniei publice și a legilor, atunci le facem mai dinainte observarea că timpul este foarte rău ales pentru un așa scop. Europa aprobă și aplaudă atitudinea liniștită și spiritul de ordine ce domnește astăzi la noi, și pretinde să nu părăsim această cale, pe care suntem meniți a ne dezvolta ca Stat, mic dar demn, recunoscut, tocmai pentru aceasta, ca un factor util și necesar culturii și civilizației occidentale în Orient.

Odată căpătată această bună situație, se înțelege că nici țara, nici Coroana, nici guvernul nu vor să o compromită îngăduind extravaganțele și rătăcirile unor oameni, pe cari lipsa de succes pe căile legale i-a făcut să-și piarză cu desăvârșire simțul politic.

[REVOLTĂ ÎN SEC]

Sub guvernul partidului liberal-național s-a făcut un război peste Dunăre și am avut în țară câteva sute de mii de

soldați străini cu tot cortegiul de aventurari de prin toată lumea ce urmăresc armatele în asemenea ocazii; în așa de extraordinare împrejurări, având de oaspete pe un Împărat, care a căzut mai târziu, în propria-i capitală, victima asasinilor politici, guvernul acesta nu a crezut de cuviință – și foarte bine a făcut – să nu ia nici o măsură excepțională de siguranță publică, să nu suprime întru nimic libertățile normal în vigoare. Nu putea s-o facă? Putea, însă nu a voit, și n-a voit pentru două cuvinte: întâi pentru că ținea prea mult la principiele și trecutul său ca partid politic, al doilea pentru că nu era de lipsă a se lua măsuri excepționale față cu publicul nostru, care tocmai în acele vremuri a dat cea mai puternică dovadă de cuminție, de cumpăt și de respectul autorității.

Nu suntem noi cei dintâi cari relevăm meritul atât al guvernului cât și al publicului român de a fi ținut în împrejurări așa de turburi o atitudine atât de cumpătată și de corectă. Lumea politică străină, oaspeții și mai târziu aliații noștri le au relevat. Purtarea noastră demnă în timpul războiului din urmă a fost, pe lângă vitejia soldaților noștri, unul din titlurile cu cari am căpătat încrederea puterilor occidentale că suntem un popor tânăr dar nu ușuratec, un Stat mic, dar cuminte și folositor lucrării comune de ordine și de cultură a continentului.

Cu ocazia evenimentelor actuale din Peninsula Balcanică ne-am bucurat văzând că presa europeană serioasă a subliniat încă o dată recunoașterea acestor însușiri ale Statului nostru, însușiri ce s-au manifestat sub conducerea acestui guvern. Foile străine au constatat cum guvernul actual știe a păstra în politica exterioară o anumită măsură cumpătată, și cum în politica interioară el știe a respecta principiile și regulele după cari se conduc toate Statele moderne.

„Dacă undeva în Orient – zicea o foaie oficioasă din Viena – se găsesc toate condițiunile trebuitoare pentru dezvoltarea întocmirilor de Stat în înțelesul modern, apoi desigur ele se

găsesc pe pământul românesc, și deosebirea, care desparte încă România de Statele mari civilizate ale Europei, se prevede că cu pași repezi și energici în curând va fi ștearsă.“ Iată opinia generală a lumii politice europene de la război încoace, pe tot timpul de când e la putere acest guvern.

Când astfel stau lucrurile, când importanța noastră politică crește astfel necontenit, întemeindu-se pe bunele însușiri ale poporului și pe buna direcțiune dată de guvern, e o seamă de oameni nemulțumiți cari cred că lucrurile stau cu desăvârșire rău. Dacă acești domni s-ar mărgini la o critică, fie cât de aspră, a politicei guvernului, n-am avea nimic de zis; fiecare e liber să aibă orice opiniune și să și-o spună pe față. Când însă bârfirea neonestă și trivială, reaua credință și contra-adevărurile cele mai patente țin loc de critică, nu mai e chip să mai consideri pe acești domni ca oameni politici. Supere-se sau nu, n-avem cum numi mai nemerit agitările de acest soi decât flibusterie politică.

Un exemplu nou de contra-adevăr născocit cu rea-credință ni-l dă o foaie conservatoare; iată ce ne spune dânsa: „pentru realizarea oarecăror mari întreprinderi politice, miniștrii ar fi agitând ideea de a propune Camerelor colectiviste *dictatura* pentru Rege, ca în Serbia, proclamarea legii marțiale și suspendarea legii de presă“.

Se mai poate mai extravagantă născocire? În condițiunile arătate mai sus – război, armate străine cu împăratul lor în frunte – guvernul n-a suprimat nici o libertate, n-a luat nici o măsură excepțională; astăzi, în vreme de liniște interioară, are să proclame *dictatura*, *legea marțială și suprimarea libertății presii*! Pentru ce ar lua aceste îngrozitoare măsuri excepționale? Este existența Statului în cumpănă? Este vreo altă dezordine și turburare în țară decât doar turburarea și dezordinea minții conservatorilor?

Ce sunt aceste colosale insanități din partea foilor conservatoare? Ce sunt țipetele și vaietele fără cuvânt ale tutulor foilor

și foițelor de scandaluri? Ce înseamnă revolta asta în sec? E curat povestea văcarului supărat pe sat. Recunoaștem că e grea și neplăcută situația nemulțumiților, înțelegem că această agitare sterilă trebuie să aibă asupra nervilor o acțiune foarte vătămătoare, – dar cine strică? E o regulă mecanică în lumea aceasta, că puterile mici se frâng față cu rezistențele mari. Cine strică dacă la alegeri conservatorii cad? Cine strică dacă, după o cădere, se supără ca omul din poveste, și nu mai vin la alegeri? Cine strică dacă se mulțumesc după aceea cu mângâierea anodină a articolelor din gazete și a cuvântărilor busumflate, în cari se afirmă în bobote că alegerile n-au fost libere?

Această afirmare, care e un contra-adevăr, nu le poate niciodată procura o putere efectivă în politică. Supărarea și busumflarea unor ambiții nemăsurate, nesecundate de o corelativă înzestrare, și incapabile de popularitate, nu pot da nimănui puterea într-un Stat. De aci naște revolta în sec, agitarea bolnăvicioasă și apoi halucinațiile politice, cari-i fac să crează că atât pot părea de primejdioși în supărarea d-lor, încât în urma întrunirii de la Clubul–Mandi, s-ar putea acredita numaidecât o tendențioasă născocire de dictatură, de legi marțiale și de suprimare de libertăți. E o puerilitate, precum este o puerilitate afirmarea că țara se află într-o poziție excepțională în urma unor alegeri siluite.

Ar trebui să înceteze odată acest moft politic. Alegerile au fost libere, tot așa de libere cum sunt în toate Statele constituționale din lume, cum mai libere nu pot fi. Și aci trebuie să repețim ca să sfârșim o dată vorba în această privință, a ceea ce am mai zis și altădată:

Cine este om de omenie să compare modul cum se făceau alegerile sub guvernul conservator și modul cum se face [*sic!*] astăzi sub guvernul liberal, și să judece dacă au dreptate opozanții când se plâng de lipsa de libertate în alegeri. Pentru că trebuie să se înțeleagă o dată pentru totdauna: teoria că

partidul de la putere nu trebuie să lupte și el în alegeri pe căile legale și să caute a birui, este o teorie archi-falsă.

Dacă voim a ține câtuși de puțin la punctul de vedere constituțional, este absurd a învinui pe guvern că are un partid fără de care n-ar putea fi guvern, și a pretinde guvernului să oprească de la luptele electorale pe propriu-i partid pentru ca acesta să nu jeneze acțiunea opoziției. Alegerile sunt libere, atât numai că guvernul are un partid care majorizează în alegeri. Dacă asta e o vină, atunci am voi să știm care este noul criteriu după care am judeca lupta constituțională; nu cumva acest criteriu ar fi supărările, pornirile sau toanele cutăruia sau cutărora?

Fie oricât de supărat pe guvern domnul cutare, pară-li-se cutăror gazete sau cercuri că țara dă de râpă, astea sunt niște împrejurări indiferente pentru mersul politic al țării[,] întrucât ele nu pot avea o înrâurire asupra corpului electoral.

De aceasta ar trebui să se convingă odată conservatorii și consorțiul d-lor: minoritățile se abțin uneori, când nu vor să dea pe față exacta măsură a inferiorității forțelor lor, – cum a fost cazul abținerii d-lor; – această abținere este câteodată din partea unei minorități un lucru foarte cuminte; ceea ce însă nu e cuminte deloc din partea unei minorități este a pretinde ca majoritatea, conștientă de puterea ei, să se abție. Toate ca toate, dar asta nu se poate.

[DIN CINE E COMPUSĂ OPOZIȚIA?]

Am vorbit acum câtva timp despre un interesant studiu al d-lui Paulhan asupra „prostiei la om“; d. Paulhan stabilește, după cum s-a văzut, că prostia provine mai cu seamă din pretenție.

Nu mai încape îndoială că un zidar, care se ține de meseria sa și nu se amestecă în lucruri pe cari nu le poate pricepe, nu se va expune niciodată a fi tratat de prost; din contră, dacă-și va exercita meseria sa cu conștiință și cu iscusință, se va putea cu drept cuvânt spune de dânsul, că e un zidar inteligent. Îndată ce însă zidarul nostru se va amesteca în cestiuni înalte economice și va căuta să le dezlege fără a fi dobândit mai înainte cunoștințele trebuincioase, cu alte cuvinte, îndată ce-l va apuca boala pretenției, toată lumea va spune despre dânsul că e un „prost".

După cum vedem, prostia e un lucru foarte relativ; un om e prost sau nu, după cum e plin sau lipsit de pretenție. Așa fiind, nu e de mirat că întâlnim prostia chiar la oameni de altminteri deștepți și înzestrați cu o cultură mai deosebită. Nimeni bunioară n-ar îndrăzni să atribuie calificativul întrebuințat așa de des de d. Paulhan unui mare număr de persoane, cari fac parte din opoziție, dacă toate aceste persoane s-ar ține cu modestie de profesiunile lor și nu ar voi să iasă cu orice preț la iveală. Când mai toate aceste persoane însă nu strălucesc, în activitatea lor de toate zilele, prin nici un talent sau o însușire deosebită, e din parte-le o dovadă netăgăduită de pretenție din momentul ce se aruncă în luptele politice, scot gazete și-și dau o osteneală nemaipomenită să convingă lumea că sunt oameni politici și că lor ar trebui să li se încredințeze frânele guvernului.

Pentru a face pe lume să creadă că ești om politic, nu e de ajuns să o spui singur, înainte de toate trebuie să fii un asemenea om.

Apoi de oameni politici e compusă opoziția de astăzi?

Afară de câteva mici excepții, cari se țin cu totul retrase din politica activă și pe cari nu le vedem la nici una din întrunirile opoziției, restul sunt mai mult niște politiciani pretențioși,

incapabili de a se uni în jurul vreunei idei comune, și ca atare demni d-a figura în vreuna din rubricile stabilite de d. Paulhan.

Apoi oameni politici sunt cei de la „România“, cari, neavând nici o idee a lor proprie, nefiind în stare să scoată din creierul lor un singur argument serios și original, nu găsesc altceva mai bun de făcut decât să plagieze pagini întregi din Laboulaye și articole publicate acum câțiva ani de alte ziare și să le servească apoi publicului ca ale lor proprii?

Apoi oameni politici sunt cei de la „Lupta“, cari nu au găsit în arsenalul lor altă armă decât insulta la Rege, insulta sistematică?

Apoi oameni politici sunt cei de la „Națiunea“, cari declarau acum câtva timp *urbi et orbi* că ținta lor este d-a face din România cel mai mare imperiu al lumei (textual)?

Și oameni politici sunt oare urzitorii tutor știrilor îndreptate în contra intereselor țării?

Oameni politici sunt aceia cari nu găsesc alt mijloc d-a combate guvernul decât acela d-a pune în circulație fel de fel de știri pline de neadevăr, menite a discredita nu numai guvernul dar țara întreagă?

Oameni politici sunt acei cari anunțau acum câtva timp că guvernul va revizui din nou art. 7? că guvernul trebuia să convoace chiar în septembrie Camerele pentru a propune abrogarea legei privitoare la comerțul ambulant? că d. Bleichröder s-a opus la contractarea oricărui împrumut al României în Germania? că guvernul are de gând să facă în străinătate un împrumut de 155 milioane? că negăsind 155 el se mulțumește cu 30 milioane? că negăsind nici această sumă, guvernul va scade toate lefurile funcționarilor cu 20 la sută? că d. Grigorescu, șeful direcției comptabilității din Ministerul de finanțe, va pleca la Berlin, Viena și Francfort în scopul d-a plasa rentă 5 la sută română pe prețul de 75 suta? că guvernul a dat ordin să nu se mai achite nici un mandat la casieria centrală?

Ar trebui să umplem mai multe coloane dacă ne-am da osteneala să reamintim toate născocirile puse în circulație de unele ziare din opoziție, cari, dragă Doamne, au pretenția d-a reprezenta o direcție *politică*.

Când s-a adeverit că *nici una* măcar din aceste știri, de cari toate ziarele din opoziție s-au folosit în timp de luni întregi pentru a ataca guvernul, când s-a adeverit că nici una nu e adevărată, cum rămâne cu pretenția acelor ziare că sunt serioase și că opoziția pe care o fac guvernului e întemeiată pe motive temeinice?

Pretenții și iar pretenții, putând figura toate ca adaos la materialul adunat de d. Paulhan.

Nu e de mirat acum că mai toate ziarele noastre de opoziție, începând cu „România“ și sfârșind cu gazeta de mode și scandaluri, nu mai au cea mai mică autoritate și că strigătele și vaietele lor prefăcute răsună în deșert.

[À LA DON RANUDO DE COLIBRADOS]

Ziarul vechilor conservatori face în numărul său de ieri o meditațiune foarte hazlie asupra rezultatelor primului scrutin în Francia. În esență, meditațiunea „României“ este cam aceasta: întâi, în Francia guvernul a respectat libertatea alegerilor, în țara noastră guvernul liberal-național nu le respectă; al doilea, în Francia, în Belgia, în Englitera partidele liberale au pierdut încrederea publică și[,] prin urmare[,] partidele conservatoare au căpătat-o; la noi asemenea, atâta numai că guvernul nerespectând libertatea alegerilor nu lasă să se îndeplinească și în țara noastră același fenomen, adică venirea conservatorilor la putere.

Să ni se îngăduie a face asupra acestor două puncte oarecare mici observațiuni.

Asupra punctului întâi puține am mai avea de zis după câte am spus în această privință alte dăți. Este un colosal moft politic tânguirea vecinică, că alegerile nu au fost libere; e cel mai gogonat neadevăr că s-a atins de către guvern libertatea votului. Alegerile din urmă s-au făcut după legea nouă electorală cu secretul votului absolut garantat. Alegerile s-au efectuat cu pace și în cea mai mare liniște și ordine.

Alegerile viitoare se vor face tot așa, cu votul secret; n-au decât să meargă atunci conservatorii și să se aleagă în majoritate; dacă așa de mult contează dânșii pe opinia publică, dacă în adevăr, cum zic, guvernul acesta a pierdut încrederea țării și dânșii au căpătat-o, atunci ce mai vorbă lungă degeaba! la alegerile viitoare guvernul acesta are să aibă minoritate, conservatorii au să aibă majoritate și visul s-a realizat. Până atunci nu-i chip să ne înțelegem cu domnii conservatori la vorbă. Pentru că ce vor d-lor? Nici mai mult nici mai puțin decât ca să se ia la serios tânguirile d-lor, să cază guvernul așa fără altă cauză decât numai aceea că conservatorii afirmă cum că el nu se mai bucură de încrederea țării.

Ceea ce putem să afirmăm de pe acum vechilor conservatori și consorțiului d-lor este asta: dacă și la alegerile viitoare se vor abține, supărați ca văcarul pe sat, atunci vor dovedi că toate afirmațiile d-lor în privința sentimentelor ultrafavorabile de cari se bucură în opinia publică, au fost niște mofturi ce n-ar mai trebui repețite pe o altă perioadă de patru ani, căci atunci d-lor ar semăna foarte cu tipul caraghios din farsă, care crede, că dacă o avea el noroc, apoi câștigă la lotărie și fără bilet.

Atât mai aveam de repetat asupra afirmării vechilor conservatori, (al căror trecut ca partid de guvernământ în materie electorală e atâta de faimos), cum că alegerile sub guvernul liberal-național n-ar fi fost libere.

În privința mângâierii ce și-o fac cum că vântul ar bate în toată Europa [l]a conservatori, – și că ar fi chemați și d-lor, chip

și seamă tot conservatori, de fatalitatea împrejurărilor să vie la putere, – și în privința alăturării și potrivirii ce o fac între partidele conservatoare din Francia și Englitera cu partidul d-lor, avem de observat că această mângâiere și această alătu - rare și potrivire sunt de-a dreptul ridicule, ridicule până la a inspira milă.

Auzi d-ta hal de comparație!

Prinții, lorzii, ducii, pairii, marchizii, conții, blazonați toți de pe vremile întâielor războaie contra Necredincioșilor pentru cucerirea Sfântului Mormânt, ramuri a căror tulpină a fost înfiptă în pământ cu blagoslovenia lui Petre Ermitul, – ca corp politic, întemeiat pe tradiția străveche națională, au un corelativ în țara românească! și unde e acel corelativ? Unde să fie? la Clubul Mandi!

Blazoane? sunt la club destule: rigi, dame și fanți. Trăsuri cu roate roșii, verzi și galbene, livrele cu galoane late à la don Ranudo de Colibrados, sunt asemenea.

Partidele conservatoare în Statele vechi reprezintă agregațiuni de interese sociale, economice și politice, adunate în jurul unui sâmbure puternic, aristocrația, vestigiu al vechii nobilimi feudale. Ele au o programă hotărâtă, clară și cunoscută, care se rezumă foarte ușor în câteva cuvinte: apărarea tradițiilor vechi contra curentelor moderne democratice, la nevoie chiar conciliarea acelor tradiții cu aceste curente. Astfel, conservatorii Franciei au între alte puncte în programa lor, apărarea tradiției de indisolubilitate a familiei, pe care curentul modern a dărâmat-o, apărarea bisericei catolice contra curentului provocat de științele pozitive moderne, în orice caz conciliarea ei cu acest curent, bazată pe îngăduirea reciprocă și posibilă între sentimentul religios și convingerea științifică.

La noi însă? vestigii feudale? aristocrație? tradiții bătrâne? Când? de unde? cum?

Nu cumva archontologia grecească ar fi tulpina unei aristocrații feudale românești? Nu cumva advocații ieșiți de ieri de alaltăieri, copii de obscure familii din popor, chemate la viața publică, dintr-o complectă nulitate politică de drept, prin mișcarea de la 1848, au luat la serios că sunt nobili de viță pentru că, având noroc la daraveri, le-a dat mâna să-și vopsească frumos o trăsură și să-i lipească la spate un blazon de operetă?

Lord Salisbury și nu știu care boiernaș din mamă româncă și tată grec, fost arendaș mânăstiresc pe vremuri, totuna sunt. Ducele d'Aumale ori mai știm noi care prinț, cusut numai în scuturi și floroane medievale, și domnul cutare de la noi, fecior de preot pravoslavnic, românaș cinstit, cu barba lui, cu anteriul lui, cu potcapul lui, cu căldărușa lui regulat la zi întâi, om din popor get-beget – tot o apă: conservator prințul ori ducele, conservator și băiatul lui taica părintele.

Apără lordul, prințul, tradițiile, combate pe liberali și-i biruie: e neapărată consecința să le vie apa la moară și conservatorilor de la noi; că și ei luptă contra spiritului modern, contra ideilor subversive ale științei prea înaintate, contra curentului democratic, spre apărarea tradițiilor străvechi.

Tradiții străvechi de clasă în societatea actuală română! Apoi de! poate cineva vorbi serios cu don Ranudo de Colibrados!

[REGULA DE TREI SIMPLĂ]

Între alte năzdrăvenii ale gazetelor opoziționale mai este și aceea că ele stabilesc un raport direct între multitudinea foilor și foițelor lor și sentimentele opiniei publice față cu politica guvernului.

Nici mai mult nici mai puțin decât socoteala următoare: sunt 100 de gazete în țară? 75 sunt paraponisite pe guvern? Prin

urmare față cu sentimentele și opinia publică guvernul se bucură de 25 la sută și opoziția de 75. Adică opoziția este de trei ori mai puternică decât guvernul. Nu e vorba[,] mare moft este afirmația că alegerile n-au fost libere, dar nici deducerea popularității prin regula de trei simplă operată asupra numărului gazetelor, nu rămâne mai pe jos.

Cum adică?

Dacă de exemplu i-ar veni într-o zi d-lui Vernescu ideea să fundeze încă o duzină de gazete pe lângă cele existente, atuncea opoziția ar deveni de două ori mai puternică, și guvernul de două ori mai slab.

Dacă un avocățel de provincie supărat pe judecătorul de pace ori pe subprefectul local s-ar apuca să scoață la Pașcani ori la Urlați, vreo „Voce a Pașcanilor“ sau vreun „Ecou de Urlați“, guvernul ar mai slăbi o toană și opoziția ar însemna ceva mai mult?

O gazetă adică n-are decât să apară ca să însemneze numaidecât ceva, să conteze ca putere, și existența ei să fie o greutate reală în cumpăna sentimentelor și opiniei publice?

Mângâietoare teorie pentru opoziție.

Să luăm însă la cercetare fondul real al acestei teorii prin câteva exemple. Să luăm patru gazete opoziționale cu pretenții de importanță politică: „Națiunea“, „l'Indépendance Roumaine“, „le Peuple Roumain“ și „Lupta“.

„Națiunea“ este ziarul unui om, d. Dumitru Brătianu. E un om cu deosebire respectabil, dar e un om, și un om căruia îi place să-și accentueze cu dinadinsul singularitatea sa; un om care spune în manifestele sale: nu reprezint pe nimeni altul decât pe mine, nu vorbesc în numele niminui decât în numele meu propriu, n-am partid, n-am grup, în sfârșit sunt singur-singurel.

„L'Indépendance Roumaine“ nu reprezintă nici un grup, este o gazetă, în care se găsesc dări de seamă de baluri, de petreceri balneare, de mode, de mici scandaluri și cancanuri

mondains și *demimondains*, calambururi, *causeries et une quantité d'autres riens charmants*; în fine o gazetă de mărunțișărie. Ea nu e o gazetă personală ce-i drept, dar este o gazetă prea a lumii toate, prea de lume, cum s-ar zice mai bine pe românește, pentru a avea, fără primejdie de ridicul, serioase pretenții politice. Îndeosebi ea este prețuită de tinerii *chic* și de cocoanele *pschutt*, de cocodeșii *vlan* și de vechile cochete *sgnouf*, al căror pomelnic îl face cu multă sfințenie în toate ocaziile, fie la Constanța, fie la târnosiri de biserici, fie la patinaj pe lacul Cișmegiului.

„Le Peuple Roumain" – acela e al d-lui N. Blaremberg, iar un gentleman, foarte onorabil și d-sa, dar în sfârșit singur-singurel. Bietul „le Peuple", cel puțin el apare la o săptămână o dată. Însă nu face nimica; cu mai puțină cheltuială, el numără la socoteală ca foaie politică, și o foaie de opoziție mai mult, iasă chiar numai de patru ori pe an, tot este, după regula de trei admisă, o dovadă că guvernul este mai slab față cu opinia publică.

„Lupta" din Iași – iar o fițuică personală a unui tânăr debutant politic.

Care va să zică trei oameni, fiecare cu foița lui, plus o foaie de lume: mare greutate la cumpănă, ce-i drept! Închipuiască-și oricine dacă s-ar adăoga la acestea și vreun „Ecou al Pașcanilor", ce putere formidabilă și ce primejdie pentru guvern!

Ce e drept în Camere n-au nici un reprezentant; la alegeri nu pot avea majoritate. Da! dar ce mângâiere pentru acești domni când își numără coalele tipărite și cu numărul lor fac regula de trei simplă asupra sentimentelor și opiniei publice!

[CUVÂNTUL „COLECTIVITATE"]

D. Eug. Stătescu, într-un discurs pe care l-a ținut odată la Târgoviște înaintea alegătorilor d-sale, făcându-și profesia de

credință, a zis între altele că d-sa „face parte din acel partid, din acea *colectivitate*, a cărei cea mai înaltă expresie este domnul I.C. Brătianu“. Cuvântul colectivitate, cu înțelesul politic de partid, a fost o invenție foarte fericită și astfel a și rămas, grație slăbiciunii de inventivitate a adversarilor partidului de la putere.

De cum l-a rostit d. Stătescu, cuvântul *colectivitate* a fost cu căldură îmbrățișat de toate gazetele opoziționale:

„A! *colectivitate*! Bun! bine că spuneți singuri, bine că mărturisiți înșivă că sunteți o *colectivitate*. Care va să zică sunteți o *colectivitate*? A! a! a! auzi *colectivitate*!“

Și după aceea, *colectivitate* în sus, *colectivitate* în jos, ce minunată descoperire și ce spirituală întrebuințare se face cu dânsa! Nu e gazetă de opoziție care să nu conțină acest cuvânt în orice număr măcar de zece ori pe fiecare coloană.

Să vedem ce grozăvie însemnează acest cuvânt.

Dacă zice cineva curat și simplu acest cuvânt el însemnează o grămădire la un loc de mai multe lucruri de același fel luate ca obiect în totalitatea lor. Atât și nimic mai mult. Aplicat la politică înseamnă deci o sumă de oameni, cari ca vederi politice sunt înțeleși, și prin urmare lucrează în viața publică cu o disciplină convenită spre scopul de a căpăta și păstra puterea, adică cu alte cuvinte: orice colectivitate de acest fel este un partid politic, și orice partid politic nu poate fi decât o colectivitate.

Astfel, precum partidul „a cărei cea mai înaltă expresiune este d. I.C. Brătianu este o colectivitate“, asemenea și vechii-conservatori și consorțiul lor sunt o colectivitate, [a] cărei cea mai înaltă expresiune este d. G. Vernescu.

Dacă însă gazetele opoziției pe lângă cuvântul acesta faimos, mai atârnă și epitete bombaste de rea calificare, cuvântul nu-și schimbă el însuși înțelesul.

Dacă, de exemplu, se zice: „tiranica, vitrega, infama colectivitate“, colectivitatea rămâne tot cu același înțeles în sine

însuși: ea, independent de calificativele ce i le dă gazetarul, nu înseamnă decât „un partid politic“.

Dacă se dă însă într-un chip fals cuvântului *colectivitate* un înțeles altul decât acesta, atunci am ajunge la următoarea absurdă consecuență.

Să presupunem că noi, vorbind de agitările opoziției, am întrebuința în sensul arătat și sigur cuvântul acesta astfel: colectivitatea de la Clubul-Mandi s-a hotărât să țină o întrunire publică spre a dispune opinia în favoare-i. Dacă cuvântul colectivitate ar avea un înțeles rău în el însuși, atunci adversarii noștri ar urma să ne răspundă: Noi nu suntem o colectivitate cum sunteți d-voastre. N-ar fi absurd? Apoi daca nu este colectivitate[,] cum are să fie partid? dacă nu e partid, cine face politică?

Dar atunci ce însemnează agitările tutulor nemulțumirilor de a strânge la un loc, a se organiza și disciplina, pentru a păși contra guvernului într-o acțiune unitară? Ce poate însemna alta decât tocmai tendința de a înceta odată cu starea aceasta de unități răzlețe și de grupușoare mărunte, pentru a forma cu toții o colectivitate? Tocmai convingerea că individualitățile împrăștiate, că grupurile microbe îndeosebi nu pot însemna nimic real în politică, și că pentru a însemna ceva trebuiesc toate adunate într-un corp unitar, într-o *colectivitate*, este temeiul tutulor agitărilor câtorva fierbinți vrăjmași ai guvernului și exhortărilor pe cari ei le fac zilnic tutulor nemulțumiților de a se culege de pe toate potecile la un loc cu toții.

Cum? cuvântul *colectivitate* înseamnă ceva rău, ceva rușinos sau infam? Apoi atunci pentru ce doriți cu atâta căldură să fiți și dv. numaidecât o colectivitate? Pentru ce nu rămâneți pentru totdeauna în starea de *unități disparate*, dacă aceasta, în deosebire de constituirea în *colectivitate*, este ceva foarte onorabil?

D-voastră, oameni onorabili, nu sunteți răi; d-voastră, patrioți, nu sunteți vitregi pentru țară, precum e *colectivitatea*. Ei! cum se poate? Vreți și dv. să vă faceți colectivitate, vreți și dv. să fiți colectivitate ca noi? Nu vă e milă de sărmana țărișoară!

Iată la ce absurdități duce întrebuințarea falșă a cuvintelor cu pretenția de a face spirit când nu are cineva deloc o așa înzestrare. Din două una: ori partidul de la putere *fiindcă e o colectivitate* – denumire pe care o primește însuși cu plăcere – este demn de hulă pentru asta, și atunci nu mai agitați pentru a deveni și dv. o *colectivitate*; ori recunoașteți că acest cuvânt nu are decât înțelesul pe care-l are în toate dicționarele din lume, și atunci încetați de a vă mai plictisi cititorii cu asemenea fleacuri nesărate, pe cari dacă le credeți picante nu aveți nici măcar spiritul de a vedea că n-aveți spirit deloc.

[JUSTIFICAREA UNOR EXPULZĂRI]
[I]

Europa, în urma războiului ruso româno-turc, a reclamat de la Statul Român să adopte principiul absolutei toleranțe religioase, ca o dovadă că acest tânăr Stat, ce pretindea să fie admis a conlucra în marginile mijloacelor sale la opera de civilizație a continentului, voiește a îmbrățișa în totul principiele de drept public ale lumii moderne. Astfel, tractatul de la Berlin, a reclamat de la Statul nostru a ridica din Constituția sa impedimentul din cauză de deosebire de cult la câștigarea cetățeniei române. Statul nostru a recunoscut cât era de îndreptățită exigența aceasta unanimă a puterilor; el a voit sincer a renunța în viața lui publică la un principiu de care odată avusese nevoie, dar care acuma, în noua fază în care intra, ca Stat de sine stătător, nu-i mai era de nici o trebuință. A modificat deci articolul respectiv din Constituție în sensul strict

al exigenței Europei, deschizând poarta cetățeniei române, fără nici o considerație de religiune, tutulor acelora cari ar putea să o merite și s-o câștige pe calea legală.

Cu aceasta s-a închis odată pentru totdauna așa-numita cestiune israelită, care deși nu era provenită decât numai din cauze economice, era cel puțin interpretată de rău-voitorii noștri în sensul de intoleranță religioasă. S-a modificat art. 7, s-a înlăturat toată posibilitatea unei asemenea false și rău-voitoare interpretații, și, această ultimă exigență europeană satisfăcută, Europa a recunoscut unanim independența Statului român.

Odată principiul modern admis de noi în art. 7, el se aplică cu sinceritate de atunci încoace: o mulțime de israeliți, cari au întemeiat cererile lor de încetățenire pe merite și pe drept, au devenit pe calea legală cetățeni români; ei sunt comercianți, profesori, advocați, medici și chiar ofițeri în armată, funcționari publici; în fine sunt ceea ce, fără deosebire, poate fi orice cetățean român; ei sunt români și ca atari se bucură și dânșii de toate drepturile și private și publice de câte se bucură tot cetățeanul român.

Care va să zică, Statul român avea tot dreptul să crează că a rezolvat în sfârșit cestiunea israelită.

Ce s-a întâmplat însă? O seamă de evrei de la noi, în genere de proveniență galițiană, – oameni pribegiți aci din cauza scurgerii de acolo a acestui element, ce se înădușă trăind multă vreme în masă la un loc prea strimt pentru libera mișcare a pornirilor lui de rapacitate, – au început să agite din nou chestiunea israelită, odată rezolvată strict după litera tractatului de la Berlin. Și agitarea aceasta nouă și-au întemeiat-o tot pe falsa insinuare că Statul nostru se conduce de principiul intoleranței religioase.

Această nouă agitare, mai întâi ascunsă, a început să iasă câte puțin la iveală, apoi să se producă fățiș și în fine să ia niște

proporțiuni, daca nu primejdioase, dar cel puțin ofensătoare pentru autoritatea Statului nostru. S-a [*sic!*] făcut întâi agitări la sinagoge și la școlile confesionale; de aci apoi au trecut chiar în presă; s-au fundat ziare în acest scop: în fine lucrurile au ajuns la protestul nerușinat, și infam și ridicul, de la Londra. S-a comandat apoi în străinătate un agitator dibaci, care să vie numaidecât să provoace o mișcare de un nou soi, cu scopul de a institui aci o societate semitică, cu o direcțiune generală, recunoscută de Stat, și care să reprezinte *puterea* populației israelite în relațiile sale cu *puterea* Statului.

Și cu ce ton, cu ce aere, s-au făcut toate acestea?

Ziarele evreiești au pornit contra Statului pe față un război, care, dacă n-ar fi cunoscut cineva tradiționala impertinență biblică, ar fi crezut că este pornit din demență.

Citind acele foi cineva, care n-ar fi cunoscut situația evreilor în raport cu Statul român, ar fi crezut că acești evrei sunt aci poporul autochton, locuitorii străvechi ai acestor țări, și că românii sunt niște cuceritori de curând tăbărâți aci, contra cărora se ridică azi o formidabilă luptă de revendicare a poporului autochton întemeiată pe un netăgăduit drept istoric.

S-a aruncat asupra Statului și națiunii române prin acele foi fără nici o sfială tot veninul și ura mozaică, tot clasicul *foetor judaicus*:

Națiunea română? – *incultă, intolerantă* și *stupidă;*

Statul român? – Stat *asiatic, inuman* și *barbar.*

Curat, pe față, textual.

Și cine, cine cuteza să ia această atitudine față cu Statul nostru? Acei oameni străini cari, adăpostiți aci la noi de furtunile și mizeria de aiurea, n-aveau încă drepturile de cetățenie. Și din ce pricină această furie semitică? Din dorința de a căpăta acele drepturi.

Nu; încă o dată: daca nu și-ar găsi lucrul explicare în tradiționala impertinență biblică, atunci nu ar putea avea decât o scuză: demența.

Iată dar niște copii pribegi ai pământului, – atât de bogat în deosebite spețe de târâtoare necurate și veninoase – goniți de aiurea, și primiți aci la adăpostul celei mai largi ospitalități, maltratați aiurea ca vite și respectați aici ca oameni, nenorociți și mizeri aiurea și prosperi aici între noi, calomniând poporul nostru, batjocorind națiunea noastră și conspirând contra liniștei și siguranței Statului nostru.

Zicem „conspirând contra liniștei și siguranței Statului nostru", pentru că agitația nouă jidovească nu s-a mărginit la insolențe stilistice, la protestul infam de la Londra și la intențiunile șmechere de a înființa un consistoriu israelit, cu oculte puteri guvernamentale asupra întregei mase israelite din țară. Lucrul a mers mai departe.

Europa, prin împrejurările ivite în Orient acum în urmă, este astăzi chemată să facă o nouă punere la cale pentru restabilirea ordinei politice în mult frământata Peninsula Balcanică. În acest scop, conferența ambasadorilor europeni, chemată a aviza în grabă la primele măsuri de luat pentru a evita o compromitere a păcii, a hotărât ca o nouă conferență a puterilor să vie a discuta în fond chestiunea principală și toate chestiunile laterale ei, spre a stabili o ordine de lucruri politice cât s-ar putea mai durabilă între statele și naționalitățile orientale. Și în curând această conferență își va reîncepe lucrările.

Ei bine, acei străini adăpostiți la noi cu omenie, lucrau, în înțelegerea și cu ajutorul unor coreligionari din străinătate, la a face să se ridice iarăși față cu Europa chestiunea israelită din România, și cu intenția anumită a unei nouă revizuiri a articolului 7.

S-au agitat spre a se strânge iscălituri pentru un memoriu, pentru un nou protest-monstru din partea acestor străini, în care protest se repetă infama calomnie că evreii sunt din ură religioasă persecutați la noi; că școalele române le sunt închise; că școalele lor confesionale sunt suprimate cu brutalitate; că averile, viața și onoarea – onoarea mozaică! – le sunt amenințate; că națiunea și Statul nostru se dă, față cu ei, la cele mai extreme violențe și cruzimi și că, pentru restabilirea unei ordine de lucruri conformă cu ideile moderne, trebuiesc aceste nenorocite victime să fie salvate de barbaria Statului român; Europa trebuie să uzeze de toată presiunea posibilă asupra Statului nostru spre a-l sili să facă o colosală spărtură în zidurile cetății, pe unde să poată intra toată această enormă masă străină, până la unul, tot acest element eterogen și dizolvant până la cea din urmă picătură.

Iată scopul final al nouei agitări semitice de la noi în capul căreia se aflau câțiva belferi și hahami tineri, oameni de litere chip și seamă, care, tot cu tradiționala imodestie biblică, ne dedea câteodată, nouă, popor român, pe lângă lecții de toleranță religioasă și liberalism, și lecții de limba românească.

Și Statul român să stea nepăsător față cu toate acestea? Nu, asta nu se poate.

Daca națiunea noastră este prea curată ca să nu se teamă de întinarea balelor semitice; dacă poporul nostru este prea cu minte ca să nu răsplătească ingratitudinea israelită decât cu un suveran dispreț, – Statul român nu poate îngădui mai mult asemenea agitații d-a dreptul criminale: el este dator să le pilduiască cu toată asprimea.

Vom reveni.

II

Dacă revenim astăzi asupra străinilor cărora Statul a trebuit să le ridice avantajele ospitalității sale, din cauză că ei,

ingrați față cu această ospitalitate, au provocat o agitare păgubitoare liniștii și autorității lui, nu o facem aceasta pentru a apăra măsurile luate de guvern față cu acei străini turburători: guvernul *are drept* să ia asemenea măsuri, și deci nu mai are nevoie de apărare în aceasta. Revenim pentru alte două cuvinte.

Întâiu: este la noi în țară o sumă mare de străini de deosebitele *(sic)* confesiuni și naționalități; numărul cel mai mare îl reprezintă elementul israelit. E știut că toți acești străini se bucură la noi de o ospitalitate cât se poate mai omenoasă: ei au ca străini libertatea cultului, a asociațiunilor în scopuri oneste, a școalelor confesionale, a practicei meseriilor și comerciului; se bucură în fine, ca și cetățenii români, de toate drepturile politice, pentru căpătarea cărora le este deschisă o cale legală, fără deosebită considerație din punct de vedere național sau confesional.

Acești străini daca sunt onești și omenoși, daca respectă legile și Statul nostru, sunt respectați și dânșii; ei au relații foarte strânse cu societatea noastră, care îi primește în sânul ei cu o cordialitate câteodată chiar prea exagerată. Ceva mai mult, pentru aceasta nu li se cere niciodată să renunțe la simpatiile lor naționale, să renege proveniența sau confesiunea lor.

Acestor străini de omenie, fie ei ori de unde veniți, aibă orice religie, Statul și societatea noastră nu le va refuza și de aci înainte ospitalitatea pe care le-a acordat-o până acuma. Șadă aici, muncească onest, fără să jignească interesele noastre, supună-se la legile țării, respecte autoritatea noastră, și vor găsi la noi stima și îngăduința, pe care nu le-ar putea găsi nicăieri în cea mai ospitalieră țară din lume. Să știe însă oricine că această îngăduință le-o acordăm de bunăvoie, și nu le-o acordăm acelora cari, adăpostiți la noi, cutează să nesocotească autoritatea noastră, și cu atât mai puțin acelora cari agită și fac urziri contra liniștii și siguranții Statului.

Al doilea cuvânt pentru care revenim asupra chestiunii este acesta.

Foile opoziționale de la noi, mai însemnate, toate fără deosebire, s-au ridicat cu toată furia contra măsurii luate de guvern față cu aceia care batjocoreau zilnic prin foile lor sordide națiunea și Statul, calificând națiunea de incultă, intolerantă și stupidă, și pe Statul român de asiatic infam și barbar, și cu aceia cari făceau agitații și urziri contra intereselor noastre.

Ne aducem aminte că una din aceste foi, „România", protestând contra expulsiunii directorului foii franceze „l'Indépendance Roumaine", în luna trecută, exclama:

„Protestăm, că sunt în țară foi nemțești, ungurești și *ovreiești* cari, în toate ocaziunile, *insultă instituțiunile* și *demnitatea României* și *îi combat interesele*, fără ca cineva să se fi gândit a cere să fie cenzurate sau pedepsite, necum să atenteze la existența lor prin ***depărtarea proprietarilor și redactorilor...***"

Și astăzi, aceeași „Românie", consecuentă neconsecuenții sale cunoscute, protestează contra măsurii, reclamată de dânsa atunci și luată de guvern acuma, față cu acei străini, cari, în toate ocaziunile, „insultau instituțiile și demnitatea țării".

Ce poate gândi opinia publică sănătoasă de măsura luată de guvern față cu atitudinea și cu agitările criminale a acelor străini? Poate opinia publică sănătoasă, opinia societății române să nu aprobe niște măsuri luate în interesul ei contra unor străini cari o vrășmășeau și o injuriau prin publicitate în chipul cel mai insolent?

Măsura legală luată de guvern contra acelor străini cari au făcut aci pe agenții autorilor protestului calomnios și infam de la Londra, contra acelora cari strigau că Statul român schingiuiește pe evrei ca să le smulgă contra-proteste, și cari propagau printre evreii liniștiți, cari dezaprobau sincer protestul de la Londra, ideea ca ei nu cumva să iscălească de bunăvoie

vreun contra-protest, – această măsură legală o poate condamna opinia publică sănătoasă?

Și cu toate acestea, foile opoziționale, cari asurzesc lumea cu afirmația că ele reprezintă opinia publică, au găsit cu cale a dezaproba această măsură legală, îndreptățită de așa hotărâtoare motive.

Mărturisim că oricât am fi crezut de deșartă acea afirmație gratuită a gazetelor opoziționale, oricât de puțin simț politic și spirit de autoritate, oricât de puțină seriozitate știam că au opozanții noștri, nu am fi bănuit că își vor da singuri un testimoniu în care să se dovedească într-un chip așa de clar și de hotărâtor cum că ei spun neadevărul când afirmă că reprezintă opinia publică.

Nu. Acei cari condamnă măsura luată de guvern nu pot fi reprezentanții opiniei publice române; căci această opinie nu poate decât să aprobe o măsură legală luată pentru apărarea liniștei, dignității și autorității Statului și societății române.

III

Ziarele opoziționale continuă a face guvernului o vină capitală din aceea că el a luat o măsură legală față cu niște străini cari agitau contra liniștei și autorității Statului. Pentru cine urmărește mișcarea presei politice de la noi, lucrul nu poate fi de mirare; e știut: a luat guvernul o măsură? ea trebuie numaidecât pentru foile opoziționale să fie o măsură grozav de rea, antipolitică, antipatriotică și antimorală. Nici nu mai e[,] prin urmare[,] chip să stea cineva la vorbă cu niște oameni pentru care și existența luminii zilei ar putea face obiectul unei discuții. Căci să cercetăm încă o dată cum stă lucrul.

Erau acei agitatori cetățeni români? Nu. Meritau să fie loviți de măsura aspră care i-a lovit? Da.

Dar să răspundem mai pe larg acestor întrebări.

O seamă de străini poate să aibă în orice țară merite netăgăduite pentru a căpăta cetățenia. Niște oameni străini, fie de bunăvoie, fie goniți de deosibite împrejurări de aiurea, vin și se așază într-o țară dându-se aci, cu îngăduința Statului, la deosibitele lor industrii. Aci, trăind timp îndelung, respectând societatea care i-a îmbrățișat și legile ei, muncesc în pace și onest și nu neglijează nici o ocaziune pentru a dovedi că ei nu mai vor să se deosibească întru nimic de această societate, că doresc sincer a se contopi individual în masa ei, fără a mai ține câtuși de puțin la alte străine relații politice, fie aceste relații politice întemeiate pe vreo comunitate confesională sau de origine.

Acești străini, oricât ar *merità* să capete drepturile de cetățenie, de drept ei nu le pot reclama, pentru că una e *meritul* și alta e *dreptul*, și aceasta mai ales acolo unde națiunea și Statul sunt chemați a judeca daca și întrucât acel *merit* există sau nu, și pot, după socoteala lor, să acorde sau să refuze acele *drepturi*. Ceva mai mult: acel *merit*, acel titlu la o deosebită considerație, scade, ba chiar se pierde cu totul când se traduce în pretențiune și încă violentă: căci este vorba de *a dobândi* niște drepturi, nu de *a le smulge*. Dar încă atunci când pretenția se formulează, cu atât mai violent cu cât la spatele ei n-are nici un merit! Căci să judecăm în specie asupra acelor pe cari i-au lovit măsura legală de care e vorba.

A turbura ca străin liniștea unei societăți naționale pacinice, a agita, în conivență cu străinii din afară, contra autorității Statului care te îngăduie în sânul său, și a batjocori în chipul cel mai revoltător prin publicitate, și locală și străină, și societatea și națiunea și statul, și a le face toate acestea ca membru declarat al unei asociațiuni politice întemeiată pe temeiul unei comunități confesionale, universale și internaționale – a face, zicem, toate acestea este oare a *merita* drepturile de cetățean pe care nu le ai și pe care le reclami?

Cineva zice: trăiesc ca străin de îndelungată vreme pe pământul românesc, mă port bine, iubesc țara, nu am nici o relație politică cu vreun cerc neromânesc, rog[,] prin urmare[,] ca, în virtutea acestor titluri, să mi se acorde drepturile de cetățean român, deoarece eu mă bucur de toate calitățile sociale și politice cerute pentru aceasta. Iată ceva de înțeles, ceva care de câte ori s-a pus înaintea locurilor competente nu a întâmpinat decât îndreptățire.

Dar să vie cineva să zică: eu străin am cu cutare cercuri străine niște vădite relații politice întemeiate pe legături de origină și de comunitate confesională; în conivență cu acestea, ca membru declarat al lor, mă ridic contra liniștii societății voastre, contra autorității Statului vostru, și pretind, numai și numai pe cuvântul că mă găsesc aici, drepturile de cetățenie; daca nu mi le dați, fac scandal și încerc, cu ajutorul relațiilor mele politice exterioare, să vă smulg aceste drepturi, – este absurd.

Față cu o asemenea ofensă și cu asemenea agitare criminală, Statul era dator să dea răspunsul, aspru dar drept, pe care l-a dat.

Și spre a ilustra și mai bine cele ce spunem, vom da aici câteva pasaje dintr-o scrisoare a unui domn doctor în drept, Iosef Dulberg din Londra, – un străin israelit, ce, pe cât pare, a fost odinioară și prin România, – adresată către primul nostru ministru.

D. dr. Dulberg, în această scrisoare, scrisă în românește cu câteva greșeli de limbă caracteristice, *pretinde* și d-sa drepturi *pentru toți* coreligionarii d-sale din România. Și să vedem cum și d. dr. Dulberg își formulează *pretenția*. După ce tinde a demonstra, cu niște tradiționale interpretațiuni, că nu se aplică la noi sincer articolul 7 al Constituției modificat conform *exigenții* art. 44 al tractatului de la Berlin; după ce ne acuză de intoleranță religioasă; după ce explică că evreii *au toată*

*dreptatea să **nu** iubească țara românească și să apeleze la intervenția străină în afacerile politice ale țării,* d-sa adaogă textual[,] în scrisoarea d-sale către primul ministru al regatului nostru[,] următoarele:

„Se poate zice că antisemitismul a părăsit Germania spre a se așeza în România.

Iată, d-le ministru, care e situația evreilor din România, situația care *cu totul că* știu că vă este bine cunoscută, am pus-o înaintea d-voastră cu scopul de a vă arăta că ***noi** în străinătate o* apreciăm și că *vom ști* la ***momentul oportun*** *a face uz de dânsa*."

Și mai la vale, d. dr. Dulberg mai zice:

„... O conferență europeană care se va ocupa încă o dată cu toată chestiunea Orientului nu e tocmai așa departe și *cu toată că* România e acum un regat independent, posibilitatea nu e exclusă *că în acel viitor congres decisiuni vor fi luate ce vor avea pentru ea o însemnătate mai tot așa de mare ca cele din 1878"*.

Și[,] în fine[,] d. dr. Dulberg, simțind poate și d-sa că a cam mers prea departe, intră la tocmeală:

„Nu ar fi mai bine ca ea (România) să evite amestecarea străină și să acorde de voe bună... etc."

Oprim citatul, deoarece se înțelege îndestul ce *pretinde* mai departe d. dr. Dulberg.

Ca să sfârșim, trebuie să spunem că această scrisoare a fost pornită de la Londra cu trei-patru zile înainte de a ajunge agitarea semitică de aici la momentul ei acut.

Recomandăm acest document interesant atențiunii foilor noastre opoziționale, care, precum am zis mai sus, continuă a învinui guvernul pentru măsura legală ce el a luat-o față cu agitatorii străini, și a se da de reprezentante ale opiniei publice române.

GIOSUÈ CARDUCCI
[de Edouard Rod]

Sunt vro 15 ani de când d. Louis Etienne presinta pentru întâia oară publicului francez un poet italian, al cărui renume nu trecuse încă peste Alpi, d. Giosuè Carducci. În acel timp, Carducci, cunoscut numai de literații țării sale, nu publicase încă acele *Ode barbare* care, în 1887, ridicară în jurul numelui său atâta intuziasm și atâtea discuțiuni. De atunci, din an în an, situațiunea lui literară se mări până în punctul de a face din el una din personalitățile actuale cele mai în evidență. A devenit în același timp poetul cel mai admirat și profesorul cel mai celebru al Italiei. Cea mai mică scriere a sa are un răsunet foarte mare. A fost eroul sărbătorilor date de curând la Bolonia, în astfel de proporțiuni, încât au fost aproape o apoteoză: discursurile pe care le pronunța erau la fiecare frază întrerupte de aplauzele intuziaste și banchetul ce i s-a oferit a fost episodul cel mai animat al ceremoniilor. Puțin în urmă, un nou incident i-a mărit gloria. Guvernul italian hotărâse să ridice la trei numărul catedrelor consacrate lui Dante, adică să creeze, alături de aceea care a existat, aproape fără întrerupere la Florența din vremea lui Boccacio *(sic!),* una la Neapole și una la Roma. Aceasta din urmă trebuia, fără îndoială, să aibă o importanță considerabilă: fu oferită d-lui Carducci, a cărui purtare politică nu este însă destul de simpatică regelui Umberto și guvernului său. D. Carducci nu voi să primească, cu multă demnitate ce-i drept, obiectând că nu se va putea achita de îndatorirea sa în spiritul în care i se dă. Și s-a crezut atunci că, atât cât va trăi el, nimeni nu era demn să ocupe această catedră pe care ar fi ilustrat-o; fu lăsată vacantă și se înlocui învățământul regulat ce se proiectase pentru studenți și pentru publicul literat din Roma printr-o serie de conferințe, pe care d. Carducci, mărinimos o dată, binevoi să consimtă a le inaugura.

Iată o anecdotă care caracterizează limpede situațiunea și rolul d-lui Carducci: din punct de vedere literar este, astăzi, primul om în țara sa; este, fără îndoială, după părerea tuturor, chiar după a acelora care nu-l iubesc: este dar interesant d-a se căuta să se stabilească bilanțul activităței sale, care a fost foarte mare în îndoitul domeniu în care s-a întins – în poezie și în erudițiune. În paginile ce urmează ne vom mărgini, totuși, la partea din opera sa care se atinge, dacă putem zice astfel, de literatura militantă. Subiectul, astfel circumscris, este destul de întins, și vom găsi în el, cred, toate elementele necesare ca să ne formăm o părere despre strălucitul poet.

D. Carducci este, înainte de toate, un om de luptă. Este din instinct, și circumstanțele în care a trăit i-au dezvoltat iubirea de luptă. I-a plăcut să ne povestească însuși amintiri de demult, care fac să se presimtă în copil ceea ce va fi bărbatul. Școlar, ne spune singur, citea cu nesațiu *Istoria romană* a lui Rollin, și *Istoria revoluțiunei franceze*, de Thiers; și în locul său natal, la Val di Castello, aproape de Pisa, organizase o republică necontenit în luptă: era pe rând Grachus, era Cesar, era Danton și bătăile curgeau ca ploaia. Uneori zgomotul acestor lupte ajungea până la auzul tatălui lui Carducci, medic de profesiune și fanatic admirator al lui Manzoni. Venea să facă pace, și, pentru a mai liniști pe tânărul erou, îl închidea în casă, împreună cu trei cărți foarte liniștitoare: *Morala catolică,* de Manzoni, *Datoriile omului*, de Silvio Pellico, și *Viața unui sfânt destul de necunoscut,* de părintele Tosetti.

Era dar departe de dezbaterile furtunoase ale Forului sau ale Constituantei, până la paginile instructive date ca regim intelectual tânărului poet, viitorului poet! Asupra unei alte imaginațiuni aceste citiri sănătoase ar fi putut poate să aibă influența lor pacificatoare; pe aceea a lui Carducci o disperară: *„Începui să urăsc aceste cărți,* zice el singur, *să le urăsc cu ura unui*

Catalina. Pentru mine reprezintau mortificațiunea, singurătatea, lipsa de libertate, de aer, și loviturile...“

Să nu credeți că aci e vorba d-o impresiune copilărească, pe care anii o pot șterge. Nu, ura astfel începută supraviețui foarte bine corecțiunilor părintești, până la așa punct, încât, sunt câțiva ani, Carducci publicând o *Carte de citire* pentru școlarii gimnaziilor din Italia, îndrăzni să lase la o parte cu desăvârșire numele lui Alexandru Manzoni, înfruntând chiar imensa popularitate de care se bucura, pe drept sau nu, autorul *Fidanțaților*. Își poate oricine închipui furtuna de protestări ce ridică o astfel de trecere cu vederea abia justificată prin câteva pagini disprețuitoare*.

Mai târziu, la *Scolopi* din Florența, unde tânărul Carducci se duce să-și urmeze studiile, aceeași încurcătură: i se dă să citească *Iliada, Eneida, Ierusalimul liberat* și *Fidanțații* (tot Manzoni!...); și el voia să citească autorii opriți, de revoltați, pe Foscolo și pe Leopardi. Și-i citește pe ascuns, cu toată oprirea, și se pătrunde de ei și simte cum i se înflăcărează imaginațiunea și cântă pe tonul poetului Nerinei:

„*Barca mea trece singură, printre gemetele alcyonilor, pe unda înfuriată: unda o învăluiește și o izbește, și trosniturile ei nu încetează, cum nu se opresc deloc sclipirile trăsnetului.*

În acel timp, amintirile întorc spre țărm fața lor scăldată în lacrimi; și speranțele învinse, fantome obosite, se grămădesc căzând pe lopata sfărâmată.

---

* Aducând această anecdotă, așa de caracteristică pentru spiritul îndrăzneț a[l] d-lui Carducci, autorul nu-l ocărăște pentru cutezanța sa; nutrit de scrierile admirabililor autori ai primei perioade a Renașterii, d. Carducci a crezut că studiul acestor modele era mult mai important, pentru a forma spiritul tinerimei, decât al romanticilor de la începutul secolului. Aceasta este o părere care, în ea însăși, n-are nimic paradoxal,

Dar, stând pe pupă, geniul meu privește cerul și marea, și cântă odată cu zgomotul vântului și al valurilor:

– Să plutim, să plutim; armată disperată, spre portul neguros al uitării, spre stânca cea albă a morții!".

Melancolia, însă, nu era partea din opera lui Leopardi și Foscolo care atingea mai mult pe d. Carducci: dacă a plătit, ca toți ceilalți, tributul său întristărilor de la vârsta de 20 de ani, avea sufletul unui revoltat, și ca revoltat se arată din primul minut: la San-Miniato, unde fu numit profesor de retorică după ce luase doctoratul, își înstrăina simpatiile tuturor, „*de la subprefect până la paracliser*" – ne spune unul din biografii săi –, prin îndrăzneala opiniunilor și vorbelor sale. O dată se răspândi chiar zgomotul că înjurase într-o Vineri mare. Nu era adevărat, dar n-ar fi fost cu neputință; în orice caz a avut un proces din cauza aceasta, care însă n-avu alte urmări, decât plecarea sa din San-Miniato.

Începu atunci o epocă grea: tânărul poet, care tocmai publica *Juvenilia*, a căror edițiune de 300 exemplare nu se mai sfârșea, trăi câtva timp, la Florența, din lecțiuni particulare; viață nesigură, săracă și la întâmplare; totuși nu se decuraja, și publica versurile ce făcea în foile zilnice cari, în acel timp, adăposteau încă pe poeți. *O odă la crucea de Savoia*, care apăru într-un ziar florentin, puțin timp după căderea guvernului Marelui-Duce, îi făcu reputațiunea. Atrase luare aminte a unui ministru literat, Vincenzo Salvagnoli, grație căruia d. Carducci fu numit profesor de grecește la Pistoja.

Puțin după aceasta, Contele Mamiani îi încredință o catedră la Universitatea din Bolonia, din cauza „*minunatei sale aptitudini d-a transpune în italienește unele din bucățile lui Orațiu*".

Pe când se petreceau aceste incidente, adică în perioada constituirei unităței italiene, toată lumea, în Italia, era revoluționară; și d. Carducci a fost ca toți ceilalți, dar fără

exageraţiune, fără revendicări excesive. Este din aceia, după cum singur a explicat, care în 1859 şi 1860 adoptară formula garibaldiană: *Italia şi Victor Emanuel*, fără convingeri monarhice, fără entuziasm pentru partidul moderat care guverna, cam de nevoie, cam cu speranţă, şi din simpatie pentru persoana regelui gentilom. Dar evenimentele se opriră îndată, pe când d. Carducci nu se opri: aşa că după 1866 s-a raliat cu pasiune la opoziţiunea republicană. Motivele nu-i lipsesc pentru a-şi îndreptăţi transformarea; dar cel mai bun se poate scoate desigur din următoarea mărturisire care-i scapă într-o zi: „*Prin chiar natura mea mă simt împins spre opoziţiune, chiar în literatură, în cele mai multe cazuri sunt ca un peşte afară din apă*".

Socotesc că împrejurările prin care a trecut Italia n-au nici o influenţă în această dezvoltare foarte logică; d. Carducci s-a supus numai la legea temperamentului său revoluţionar şi nemulţumit; după ce a obţinut ce voia, începea să voiască altceva – iată secretul.

D. Carducci n-a avut vrun rol politic: dacă a avut niscaiva veleităţi d-a intra în amestecul partidelor, a fost necontenit împiedicat, din fericire, pentru dânsul şi pentru literatură. În 1867, a fost delegat de Universitate la un comitet general al alegerilor din Bolonia, şi se deosebi prin opoziţiune energică pe care o făcu candidaturei lui Minghetti. Câteva luni în urmă d. Bonghi, pe atunci ministru al instrucţiunei publice, îi trimetea, fără măcar să-l fi întrebat, numirea de profesor de limba latină la Universitatea din Neapole. Îi intrase în cap că guvernul voia să-i paralizeze acţiunea, condamnându-l la limbele moarte, şi nu primi numirea. Se văzu atunci suspendat din acţiunile sale, împreună cu doi din colegii săi, „*pentru că luaseră parte la un banchet comemorativ al republicei romane din 1849 şi pentru că semnaseră o adresă către Giuseppe Mazzini*". De altă parte, aceste şicane n-avură nici o altă urmare rea şi, după chiar mărturisirea d-lui Carducci, nu-i putură da

martiriul!... După zece ani era și el, la rândul lui, candidat pentru Cameră. Pronunță un discurs strălucit, pe care îl publică mai târziu sub titlul *Pentru artă și pentru libertate,* în care revendecă, pentru poeți, dreptul d-a se amesteca în viața politică. Elocința lui nu convinse pe alegătorii din Bolonia, care se tem de poeți, și nu fuse ales; și când i se oferi în urmă, o altă candidatură, nu primi, hotărât să se mărginească în studiile sale de istorie și de litere.

Pentru o natură atât de războinică cum este a d-lui Carducci, politica ar fi fost o minunată supapă de siguranță. Fiind depărtat de la luptele ei, se consoală cu lupta pe tărâmuri mai puțin favorabile; pe care de mai multe ori, după frumoasa expresiune a d-lui de Villiers de l'Isle-Adam, i s-a întâmplat *„să încarce un tun pentru a zdrobi un gândac"*. Dacă ne plimbăm ochii în adevăr pe volumul său: *Confesiuni și lupte* – titlu plin de expresiune – ești impresionat de violența polemicelor sale literare, ca și de marea furie ce-l apucă pentru lucruri de nimic. În adevăr, e curios cu ce ton lovește în d. Mario Rapirardi, care avu nenorocirea într-o zi să intre cu dânsul în discuțiune. În altă parte a volumului sunt scrisori, articole, un dosar întreg, pline de foc și de furie, din cauză că un ziar din Ancona, „Ordine", avusese gustul, fără nici un gând rău, să-i reproducă una din poeziile sale. Sau un biet student entuziasmat după dânsul, avu ideea d-a-i dedica versuri mediocre; iată-l protestând în contra abuzului făcut cu numele său, ca și cum acea dedicațiune era o strășnicie. Și când n-are subiect de indignare, se indignează numai pentru plăcerea d-a se indigna, ca să nu-și piarză obiceiul, și adresează unei persoane pe care n-o numește, care, îmi place să cred, nu există, vorbe ca acestea: *„N-ai nici spirit, nici dialectică, nici fantezie; n-ai nerv pentru proza strânsă și raționată, ești astmatic în eloquență, ești lăbărțat când vrei să întrebuințezi un stil ingenios și spiritual. Și, ca toți neputincioșii, te arunci în proza poetică. Eunucule! copiezi*

și adaogi pe aceia pe care-i furi pentru a-ți face articolele, calchiezi în foiletoanele de critică, copiezi sau traduci în nuvelele tale. Tâlharule!"

Oh! să ne depărtăm de asemenea lucruri, să ne urcăm repede în *templul senin* al păcii în care acestui arțăgos îi place să se ducă, fără îndoială din cauza uneia din acele bizare contradicțiuni care fac să avem totdauna în noi două ființe dușmane. Dar iată că în fruntea volumului său din urmă: *Rime nuove*, îi găsesc portretul. Cât de bine vezi că este omul pe care ți l-ai închipuit după citirea *Confesiunilor și luptelor*! Trăsurile feței îi sunt energice și aproape greoaie; gura, pierdută într-o barbă deasă și aspră, care face spaima foarfecilor, pare puțin cam întoarsă, ca într-o mișcare de rea impresiune; ochii sunt afundați sub niște sprâncene dese; părul tuns mic, stă în sus, drept și nesupus. Nimic banal în acest cap, nici chiar urechile care par că se depărtează de lângă cap, atente și amenințătoare; nimic însă blând, nimic binevoitor: nimic nu te atrage la dânsul.

Primul succes mare al d-lui Carducci a fost cea mai violentă compunere a sa: *Imnul către Satan.* A publicat-o în 1865, sub pseudonimul de Enotrio Romano cu această dată: *Italia, anno MMCXVIII della fondazione di Roma*. Această curiozitate de dată nu-i profită deloc la început, și puțin mai târziu, când o retipări în *Decennalia*, volumul al treilea al poetului, ridică o adevărată furtună în lumea literară. Când lumea citește liniștit, 15 sau 20 ani după aparițiunea lor, unele dintre aceste bucăți care au făcut scandal, nu se poate înțelege pentru ce au provocat atâta mânie; fără îndoială intrau într-un curent de idei în care noi nu ne mai putem introduce, s-adresau la pasiuni pe care nu le cunoaștem, sau care s-au liniștit, corespundeau la nevoi pe care noi nu le avem. Acesta este cazul și pentru bucata celebră a d-lui Carducci: nici el însuși n-o mai recunoaște; o numește bucata sa *chitaronnata*, plictisit neapărat și nu fără dreptate, că multă vreme a fost pentru public autorul

Imnului către Satan, după cum Arvers a rămas autorul vestitului său sonet.

Imnul către Satan! Ce să fie ascuns sub acest titlu byronian? Fi-va, din întâmplare, glorificarea principiului răului, lauda eternului dușman care atrage sufletele perverse? Caut, și găsesc numai un fel de calambur: Satan, nu este *Demonul*, în sensul de toți cunoscut, ci este o abstracțiune în care se concentrează tot ce facem noi bine și mare; este personificarea unui fel de panteism, *„imens principiu al ființei, materie și spirit; rațiune și sentiment“*; din fundul imperiului său misterios, animează cu suflarea sa tot ce este bun; este versul, este poezia; pe el îl celebrează toate armoniile naturei; el dă pe fața omului secretele vieței. Cântă cu Orațiu, cu Titu-Liviu, redeșteaptă puterile vechei Rome. Este Wiclef, Ian Huss, Savonarola, Luther; trece prin lume ca aburul triumfător ca să devie, în fine, *Răscoala și puterea răzbunătoare a rațiunei*. Numiți-l Progres, sau Libertate, tot una va fi, și deodată veți lua bucății d-lui Carducci principalul element care a produs mânia cititorilor. D. Roger Allou, într-un interesant studiu pe care l-a consacrat poetului italian, apropie foarte drept de această bucată un fragment celebru al lui Proudhon: „*Vino Satan; vino, calomniatul poeților și regilor, să te strâng pe pieptul meu, să te sărut; e multă vreme de când te cunosc și mă cunoști și tu. Operile tale, o! binecuvântat al inimei mele nu sunt totdauna frumoase și bune, dar numai ele dau un înțeles universului și nu-l lasă să fie absurd. Ce ar fi fără tine justiția? un instinct; rațiunea? o satiră; omul? un brut. Numai tu animezi și fecundezi munca, înnobilezi bogăția, servi drept scuză autorității, ești sacru și ești virtute!...*“ Fără îndoială, dacă toate aceste lucruri frumoase s-ar fi adresat lui dracu, conștiințele pacinice și curate aveau de ce să se revolte. Numai, e destul să citim fraza care le precede: *„Libertatea, pentru tine, este diavolul; vino Satan... etc.“* – ca să vedem la ce se reduce și se referă toată tirada. Tot așa este și cu *Imnul*

lui Carducci, cu această diferență numai că autorul n-a luat osteneala să ne prevină că, acolo unde s-a scris: *Satan*, trebuie să citim: *Progres*. Și așa de mare este puterea magică a cuvântului, că toată lumea s-a înșelat. *Decennalia* este al treilea volum al d-lui Carducci, care după *Juvenilia* mai publicase *Levia gravia*, fără mare succes. De astă dată fixase atențiunea publicului, care rămase credincios satiricului care a scris *Giambi et Epodi* și poetului *Odelor barbare*.

N-aș putea ascunde că, cu toate că la prima vedere satira pare că este forma care se potrivește mai bine d-lui Carducci, prefer într-însul pe poet în locul satiricului. Nu poți fi satiric în orice vreme, oricât ai voi să fii. Sunt epoce în care satira nu merge, și sunt convins că a fost o mare nenorocire pentru d. Carducci că a trăit într-una din acele epoce. Guvernul lui Victor Emanuel a fost binevoitor, liberal și chiar fericit, cu toate cele întâmplate la Lissa și la Custozza. I se pot prea bine discuta în liniște tendințele, i se poate spune că s-a înșelat de mai multe ori – dar nimeni nu se poate indigna în contra lui pe bună dreptate. De aceea, în zadar se încearcă d. Carducci să se indigneze, nu reușește deloc. Faptele nedându-i nici o temă, e silit să inventeze și se crede obligat d-a imputa, cu o mare desfășurare de elocință, Italiei moderne că nu are măreția Republicii romane, sau Veneției de azi, că nu mai este Veneția Dogilor. Sunt aceleași clișeuri cu care Orațiu regretă *antiqua virtus*, și prea puțin e dispus el însuși să fie un Caton. Este silnic lucru să evoci necontenit pe Grachi și pe Scipioni, pe Dante și pe Machiavel, la toate aniversările și orice împrejurare din viața politică; e absurd să interzici *„sunetul superb al trompetelor și al țimbalelor“* să insulte *„tăcerea Aventinului“* sub pretext că nu mai există un Menenius Agrippa; e de asemenea ridicul d-a imputa unor oameni de treabă că nu sunt nici Cesar, nici Pompei, nici Rafael, nici Michael Angelo. Așa, satirele d-lui Carducci, strălucite exerciții de retorică, nu

produc efectul așteptat de autor: nu indignară pe nimeni, nu răsturnară nici un guvern, și literații din toate partidele se mulțumiră să le admire frumusețile în toată liniștea conștiinței: *„O, popor al Italiei,* putu dar să strige poetul, *viață a cugetării mele, o! popor al Italiei, aide, Titan leneș ce ești, te-am numit* înjosit *în față, și tu mi-ai strigat* bravo! *și cu versurile mele obișnuite ți-ai încununat cupa din care bei!"* În realitate *„poporul Italiei"* primise satirele d-lui Carducci după cum meritau, arătându-se întru aceasta mai cu minte decât poetul. Erau insulte cumsecade; și fiindcă poetul nu le merita le-a luat cum i-au convenit mai bine. Oare d. Carducci s-ar supăra, dacă aș intercala chiar aci o pagină de înaltă elocință, cu imagini strălucitoare pentru a-i dovedi că nici dânsul nu este un Dante?...

Dacă nu reușește să fie un satiric, d. Carducci este, din instinct, un poet adevărat. Ceva mai mult, este un poet foarte pretențios, care-și așează sus idealul artei sale, și care-l urmărește fără să dea înapoi în fața nici unei piedici.

S-ar părea că, în chestiunile literare, ca revoltat ce este, ar aduce aceleași pasiuni revoluționare. Ei bine, nu este așa! Contele Mamiani, vă aduceți aminte, admira dibăcia lui Carducci d-a transpune în italienește poeții latini. În adevăr, latin până în fundul sufletului, n-a ieșit niciodată, chiar când s-a părut unora altfel, din tradițiunea latină și clasică. La început, n-are nici una din îndrăznelile de formă ale romanticilor noștri, se ferește din instinct de exagerările și sforțările lor. Se inspiră numai din Orațiu și din eleganțele latine și nu împrumută nici nu-și apropiază numai formele lor, ci și temele lor cele mai obișnuite. În *Juvenilia* celebrează, ca un roman din vremea lui August, pe Diana și pe Febus Apolon, *„suveranul conducător al carului eterat"*; intonează niște *brindisi* care s-ar crede inspirate de odinioară; este înamorat de o Héèra care poate fi prea bine o frumoasă sclavă greacă, și căreia-i propune

să se ducă cu dânsul *„să se așeze printre flori“* ca să guste mai bine versurile lui Tibul. Orice lucru pe care talentul îi permite să-l reînnoiască, dar care, în el însuși, n-are nimic compromițător. Mai târziu, studiul poeziei moderne îi deschide noi orizonturi.

Romanticii francezi, mai întâi, au avut asupra lui oarecare influență; fără îndoială că nu le seamănă deloc; dar susține o luptă care îl apropie de ei, luptă în contra manzonienilor ca și dânșii contra celor din urmă clasici. Și apoi, modul lor d-a înțelege poezia îi place foarte mult; parcă tot nu-i laudă destul că au sfărâmat clișeul vechiului vers alexandrin. Într-una din prefețele sale, a citat două strofe ale lui Théophile Gautier, care indică destul de limpede ceea ce-l încântă pe el la un poet:

„Point de contraintes fausses! / Mais que pour marcher droit / Tu chausses, / Muse, un cothurne etroit. / Fi du rythme commode, / Comme un soulier trop grand / Du mode / Que chacum quitte et prend!...“

Lui Carducci îi plac din cauza grijei pentru artă, pentru cultul formei frumoase, pentru dificultățile introduse în „meșteșugul“ poetic. Dar prozodia franceză este prea particulară ca să poată servi mult unui poet străin, și d. Carducci nu întârzie mult să se simță prea strâns în „conturul cel strimt“ pe care-l adoptase. Începu atunci să-și caute modele printre poeții unei limbi în care, ca și în latinește, accentul tonic își păstrează toate drepturile sale: o citire neîntreruptă a poeților germani îi arată că principiile metricei celor vechi se puteau adopta, cu oarecare modificări, la exprimarea ideilor moderne.

Deja în *Nuove Poesie* se vede această nouă influență. D. Carducci, în adevăr, publică aci, alături cu bucățile sale originale, câteva traducțiuni excelente din Heine și din Platen. Erudițiunea lui Platen, simțul său în ale poeziei și în ale istoriei, îi plac cu deosebire și a dat exact și cu putere *Mormântul lui Buzento* și *Pelerinul din Saint-Juste*. Pare că Heine îl atrage mai

mult încă, fără îndoială prin minunata sa dibăcie d-a traduce în imagini vii și strălucite, cu un colorit aproape oriental, unele sentimente abstracte, adânci și complexe. De aceea, d. Carducci nu se mulțumește să traducă unele bucăți din *Romancero* și din *Intermezzo*, ci adoptă uneori tonul, obiceiurile, întorsăturile poetului german, și o bucată oarecare din *Nuove Poesie* ar putea figura prea bine în *Cartea cânturilor*, de exemplu următoarea *maggiolata*:

„*Maiul deșteaptă cuiburile, maiul deșteaptă inimile: aduce florile, șerpii și privighetorile.*

Copiii gungunesc pe pământ, păserile în cer; femeile au trandafiri în păr și soarele în ochi.

Colinele, livezile, munții sunt o pânză înflorită; apa, pământul și cerul sunt amor, mugur și cântare.

Și-mi crește în inimă un tufiș frumos de spini, am trei vipere în piept și o bufniță în creer".

Dar în *Nuove Poesie* asemenea bucăți sunt accidente, cum erau, în *Juvenilia*, acelea care aminteau de Leopardi. D. Carducci este un spirit prea original, ca să imiteze multă vreme pe alții; și dacă în primele lui volume se pot distinge urmele unora din citirile sale, dacă, după ce a transcris pe Orațiu și s-a luat după Leopardi, s-a oprit puțin la poeții germani, cauza a fost că încă era în căutarea modului personal care se potrivea talentului său; îl găsi în adevăr în cele două volume: *Odele barbare*.

Nu putem intra aci în polemicile pe care primul volum de *Ode barbare* le-a ridicat; am reuși cu greu să căutăm dacă întoarcerea la cei vechi însemnează sau nu un progres în poezia italiană și, discuțiunea broșurelor, articolelor și discursurilor, publicate asupra acestei cestiuni de d-nii Chiarini, Cavalotti, Bongognoni și Stampini ar putea fi de prisos și prea încărcată pentru cititori. Lucrul sigur este, că alții, înainte de d. Carducci, făcuseră aceeași încercare, făcută, după cum se știe, și în limba

franceză. Se părea de asemenea că, într-o altă limbă în care există accentul tonic, se poate fără nici un neajuns nu numai să fie întrebuințat pentru poezie, dar chiar să fie substituit rimei, căci rima este un procedeu uniform și rece, ori cu câtă abilitate ar fi întrebuințată:

„*Oh! que dira les torts de la rime! / Quel entant sourd ou quel nègre fou / Nous a forgé ce bijou d'un sou / Qui sonne creux et faux sous la lime...*"

În sfârșit, și acesta este un argument demonstrativ de valoare, *Odele barbare* sunt necontestat superioare celorlalte volume ale d-lui Carducci.

S-ar putea zice, în adevăr, că adoptând o formă grea și nouă, cugetarea poetului s-a ridicat și s-a purificat; după vorba lui Platen, pe care o citează în epigraf: „*O formă mai nobilă cere gândiri adânci*". Și, cu un spirit mai senin, judecă mai liniștit și mai de sus evenimentele vieții publice pe care le ia de asemenea ca teme. Am văzut, în *Giambi ed Epodi*, înmulțind micele întâmplări ale politicei în folosul teorielor sale personale, umflându-și vocea mai mult decât trebuie, și declamând mai mult decât ar fi înțelepțește. De astă dată este impresionat mult de mărimea unor evenimente, din care scoate poezia; în mai multe bucăți, omul de partid dispare în dosul poetului, și unele sunt foarte frumoase. Așa, *Odă la moartea lui Eugen Napoleon*, care desigur poate fi pusă alături cu bucățile cele mai frumoase pe care tragediile napoleoniene au inspirat poeților francezi:

„*...Umbră domestică, Letizia locuiește încă în casa goală; strălucirea lui Cesar n-o mai înconjură; mama corsicană trăiește între morminte și altar.*

Fiul fatal cu ochii de vultur, fetele frumoase ca aurora, nepoții tremurând de speranțe – toți au căzut, și toți departe de dânsa.

Niobé corsicană stă în picioare în mijlocul nopții, pe pragul peste care fiii săi au trecut ca să meargă la botez și, mândră, își întinde mâinele spre marea sălbatică.

Și strigă, și strigă încă; dacă din Anglia, dacă din America, dacă din Africa cea arzătoare vreunul din rasa ei tragică, gonit de moarte, nu va veni să-i cază pe sân!".

Ca un poet, oricare i-ar fi opiniunile politice, să nu poată rezista atragerii misterioase pe care o are asupra imaginațiunii soarta acelei „*Niobé corsicană*", lucrul nu e neobișnuit. Victor Hugo și Lamartine sunt dovezi. Dar, uneori, poezia fură pe d. Carducci mai departe de opiniunile și de partidul său; așa republicanul, satiricul, inamicul declarat al tronurilor, care nu mai departe de ieri făcea dintr-o prefață înflăcărată un rechizitoriu în contra partidului moderat sau care intona cu o voce d-o ironie mușcătoare *Cântecul Italiei mergând la Capitol*, s-a lăsat a fi atras, ca un copil, de farmecul și de grația reginei Italiei, „*într-unul din acele momente,* – spune singur –, *în care, știu, inima trebuia să bată în pieptul tuturor acelora care cred în soarta monarhiei unită cu soarta patriei*". Și avu curajul să celebreze pe grațioasa sa suverană în una din cele mai bune ode, una din cele mai limpezi și mai sincere. A primit imputări, fără îndoială; s-a apărat; – ce ocaziune frumoasă să mai lupte puțin! – dar a simțit că un poet „înaintat" trebuie să-și cântărească cuvintele când se adresează la capete încoronate; și la serbările din Bolonia, primind sarcina d-a saluta pe rege, l-a salutat „*reprezintând suveranitatea poporului italian reunit liber într-o singură patrie*". Formula era demnă, respectuoasă și îndrăzneață în același timp: a fost înțeleasă și aplaudată.

Ceea ce izbește încă, în cele două volume de *Ode barbare*, sunt imaginile superbe pe care le aruncă poetul cu bogăție.

Ici se văd stâlpii unei biserici gotice care, în umbră, „*par niște uriași cugetând la lupta cu cel nevăzut*". Dincolo, pe timpul uneia din acele epidemii care adună atâția copii mici, moartea trece, intră și lovește, „*fără măcar să-și întoarcă ochii, smulge arborilor veseli, ramurile cele tinere*". Sau, într-o dimineață de toamnă, un tren misterios trece, fantastic, descris cu vorbe care

te fac să cugeți la fantaziile picturilor lui Turner. Și pretutindeni un amestec curios de *antic* și de *modern,* prezintând iluziunea unui adevărat păgân reînviat, care ar privi un peisaj obișnuit prin prisma amintirilor sale!

Se observă prea bine că, pe când în celelalte literaturi, imitațiunea antichității are de regulă un caracter de artificialitate, pentru italieni este o întoarcere către tradițiunea națională. După optsprezece secole, se pot duce încă spre acel izvor să se adape fără să mire, fără să atingă pe cineva, și Carducci pare că este la largul său în acele versuri romane și moderne totodată, tot atât pe cât compatriotul și contimporanul său, Pietro Cossa, părea sincer și convins, când bea pentru *Giove Ottimo e Massimo!*

Oricât de bine i se potriveau d-lui Carducci vederile celor vechi, nu stăruiește în ele; și, în ultimul său volum, *Rime nuove,* s-a întors iar la *rimă*. A revenit căit, recunoscându-și greșelile și mărturisindu-le.

Acum, că am vorbit, fie și repede, despre opera poetică a d-lui Carducci, ar trebui însemnate, în câteva trăsături, caracterele cele mai izbitoare.

Fără îndoială suntem în fața unei opere fără pereche; trebuie să ne întoarcem foarte departe, până la poeții „*Secolului de aur*“, ca să găsim în limba italiană versuri de o formă așa de solidă, puternică, definitivă. Nici ca artist, nici ca istoric, d. Carducci n-a pierdut timpul pe care l-a consacrat studiului *trecentiștilor*: mai bine decât Platen, mai bine decât romanticii noștri, acești nobili poeți l-au învățat secretele unei arte profunde și fără imputare; și dacă s-a sforțat să reînvieze cultul lor părăsit, de prea multă vreme, de către tinerimea universitară și literară a țării sale, le-a plătit numai cuvenitul tribut de recunoștință. Condus de dânșii, dar servit de asemenea prin însușiri minunate, a ajuns la acea perfectă posesiune a formei, care este semnul caracteristic al scriitorilor de rasă mare; și până în astfel

de grad, încât conservă până și în proza lui calitățile de poet, și, în discursuri, în încercări, în prefețe, în articole de polemică, vorbește natural o limbă minunată, o limbă care de trei secole nu răsunase așa de frumoasă, armonioasă și plină în țara lui *Si*. Cum ne-am mai mira, după aceasta, de vioiciunea preferințelor și antipatielor sale? Cum să nu înțelegem ura lui puternică pentru Manzoni, pentru *„stilul manzonian*“, pentru „*oficiul militar al căpitanului Edmondo*“, pentru proza apătoasă și pentru versurile ușoare?

Poate că această ură îl face uneori nedrept; nu voi avea însă curajul să i-o imput, căci acea ură este un principiu de putere, și desigur va contribui în ceva ca să asigure influența d-lui Carducci asupra generației literare de mâine, aceea pe care o formează prin învățămintele, versurile și scrierile sale.

Dacă este ușor să se definească în câteva vorbe rolul d-lui Carducci ca scriitor, în sensul material al cuvântului, ar fi mai greu de pătruns esența poeziei sale. Totuși, a semănat el însuși ici și colo, în scrierile sale teoretice, unele fraze care ne-ar putea desluși: *„Poezia de azi*, spune el cu oarecare melancolie într-o încercare minunată intitulată *Critica și arta, nu mai este producțiunea directă și imediată a poporului, nici un element civilizator pentru națiune, nici o trebuință estetică a societății, nici un instrument de reformă, sau un mijloc de reînnoire; except-ând uneori drama și romanul, dacă însă romanul poate fi considerat ca operă poetică – poezia de azi este cu totul individuală*“.

Și în altă parte: *„Poetul se exprimă pe sine însuși și exprimă convingerile sale morale și artistice, atât de sincer, atât de simplu, atât de hotărât pe cât poate; restul nu-l privește“.*

Și în altă parte încă: *„Când întreaga națiune avea nevoie de poezie, când punea și ea umărul oarecum ca s-o producă, atunci putea să fie un criteriu general al artei poetice. Astăzi, nu. Nimeni azi n-are drept să poruncească poetului – să facă asta și nu*

ceastălaltă. Și cu ce autoritate, întemeiat pe care principiu, cu ce consimțire a totului sau a majorității, în numele cui *și în numele a* ce *s-ar putea da un asemenea ordin? Azi poetul are în el însuși inspirațiunea, norma, criteriul artei sale; într-un cuvânt poate să facă ce vrea – numai să aibă, bineînțeles, puterea, numai să știe s-aleagă materia care se potrivește artei sale și să-și mânuiască instrumentele"*.

Strângeți, rogu-vă, înțelesul acestor câteva fraze: ce veți găsi? Constatarea divorțului care există azi între artist și între mulțime, înălțată, în principiu, chiar teoria individualismului. Poetul nu mai este un *vates*, un conducător pentru națiuni; nu mai este un ecou al vocii popoarelor; nu-și mai plămădește operile cu ideile și cu sentimentele pe care secolul le mișcă în jurul lui. Din el însuși trebuie să extragă materia producțiunilor, numai dintr-însul, adică dintr-un fond în care deosebite influențe și-au depus straturile lor; dar cărui fond, acel lucru misterios, *personalitatea,* trebuie să-i impună caracterul unității.

Pentru că vorbește numai în numele său, nimeni nu-i poate cere socoteală; „*poate face ce vrea, cum vrea*", și singura chestiune a se ști este dacă este bun lucrător în partea sa, dacă cunoaște adică toate înlesnirile strofei, versului, ritmului, rimei și cuvântului, și dacă nu s-a înșelat în socoteala lui asupra raportului care trebuie să existe între materia pe care o tratează și mijloacele de care dispune.

Vai! aceasta este impresiunea ce se desface din opera d-lui Carducci; și dacă critica nu i-ar cere decât ceea ce dânsul îi dă voie să-i ceară, n-ar ști ce să zică, ar fi strâns cu ușa în fața lui: desigur, este un lucrător bun; e ceva mai mult, e un maestru; desigur încă, conștient, cugetător, dibaci, a știut să găsească, după dibuirile începuturilor sale, acel acord între materia poetică aleasă și talentul său, între obiect și subiect, care este condițiune necesarie pentru orice operă de poet. Și cu toate acestea, critica simte că are ceva de spus: ar putea ataca chiar

fondul teoriei d-lui Carducci; esența geniului său ar putea să-i displacă; trecutul, în care inima mulțimei bătea în pieptul poeților, poate să și-l amintească. Dar pentru ce! Acest trecut a trecut, nu trebuie să cerem unui secol ce nu poate să dea.

Așa că, la sfârșitul acestui studiu, ne găsim în fața unei contraziceri din cele mai curioase ale epocei actuale: d-o parte, în adevăr, mișcarea socială care, din toate puterile ei, împinge spre colectivism, – dacă este permis să se întrebuințeze cuvântul într-un înțeles mult mai larg decât i se dă în terminologia politică, – și prin urmare spre sacrificiu și spre oprimarea individului; iar de altă parte, mișcarea literară, din ce în ce mai artificială, erudită și migălită, care tinde tot mai mult a mărgini pe poet în limitele înguste ale individualismului.

Cu alte cuvinte, literatul își dezvoltă personalitatea sa și o face singuratică, în proporțiune cu sforțările masei ca să înghiță orice personalitate. Această contrazicere a fost zărită, simțită de toți poeții care au visat să-și reîntinerească arta. Unii au încercat s-o reducă: așa Rosetti și *prerafaeliții* englezi, în încercările lor de reîntoarcere către originile cugetării moderne; alții au primit-o: așa Swinburn, așa chiar d. Carducci! S-au mulțumit dar să-și preumble fantazia lor în lumea formelor frumoase și să-și cristalizeze în versuri strălucite ideile lor coapte cu multă știință. Este ceva, fără îndoială; este chiar mult: este destul ca să ne facă să urâm mediocritatea poeziei banale și obișnuite, nu însă destul ca să ne împiedice d-a merge uneori să ne răcorim la izvoarele vii ale poeziei poporane care, în fața artei rafinate, ni se va părea, mai mult decât oricând, *adevărata poezie!*

POETUL EMINESCU S-A STINS

Durerea celora cari au fost prietenii lui, cari l-au cunoscut în tainele vieții lui, cari știu cum Eminescu își râdea de mizerie

și nu vrea să știe de dânsa, când își avânta gândul în lumea închipuirii, – durerea tutulor acelora cu cari a râs și a plâns Eminescu, cu cari a cântat și a suspinat poetul, trebuie să fie adâncă, mută, sfâșietoare, la vestea ce le-o dăm.

Eminescu s-a stins după ce a strălucit ca un luceafăr. Razele gândirii lui, ca și raze de stele de mult stinse în văzduh, vor străluci și vor lumina încă multă vreme în poezia noastră.

Moartea lui Eminescu e o durere pentru întreaga cugetare românească, după cum durere fost-au pentru toți și suferințele lui.

Mihail Eminescu împlinea acum 40 de ani. Născut la Botoșani, el își făcu învățătura, luptând de multe ori cu ananghia, la Cernăuți, Blaj, Viena și Berlin.

Întors în țară, el fu numit bibliotecar, apoi revizor școlar la Iași și Vaslui. Pedagog cu pătrundere, pasionat de țăran, doritor de a ridica opinca, Eminescu a fost un revizor model. Urele politice l-au sacrificat și pe dânsul la 1876...

De atunci Eminescu și-a găsit un adăpost în jurnalistică.

Amarurile vieții au fost multe pentru Eminescu. Mult a scris poetul. Neastâmpărul unei cugetări bogate este păstrat în colecția „Convorbirilor“, „Timpului“, „României libere“, „Fântânei Blanduziei“.

Un mic volum, publicat de d. Maiorescu, conservă giuvaerurile acestei fantazii ce spintecă nemărginirea.

STATU QUO

D. Lascăr Catargiu, cu toate neajunsurile care-l bântuiesc ca om de Stat și ca parlamentar, își cunoaște totuși bine țara. Daca, fiind la cârmă, Statul merge pentru c-a apucat să pornească și daca podoabele inteligenții primului ministru sunt date pe față, cu o zgârcenie proverbială, ori de câte ori e vorba

despre vr'o nevoie de organizare, sau de vr'o preîntâmpinare a viitorului, ce-i pasă d-lui Lascăr Catargiu? D-sa își cunoaște țara, știe cât de blând, cât de răbdător este, și de ce îngăduială e în stare să dea dovadă poporul nostru.

Ce zice primul-ministru? „La ce să m-apuc d-a mai mișca lucrurile din locul lor, – cine știe ce se întâmplă? Mai bine nu mă ating de *statucva*!"

Și, după ce a strâmbat pe *statu quo* ca formă exterioară nu voiește cu nici un chip să iasă din el ca fond, îndărătnic ce este să rămână în *statucva,* – după cum scrie d. Catargiu, când e necăjit și nu vrea să-l priceapă subalternii în ce limbă-și redactează hotărârile sale...

Acest *statucva* al primului ministru, – să se ia seama – nu este numai un simplu *lapsus*, ca acelea nenumărate ca *pozna* fortificațiilor, sau ca *coada de topor*, pe care „băieții" din Cameră sileau să le comită nedomiritul bătrân, în focul discuțiunii, când riposta îi zăbovea mult. Nu! *Statucva*, această nouă localizare într-o românească ministerială, este ceva gândit, este o formulă după care d. Catargiu conduce țara noastră, acum peste vară, „când Parlament nu e, când presă cum se cuvine nu este, afară doar de ce luptă *tinerețea* de la «Naționalul»!"

Că adică, vorba d-lui Catargiu, ce să mai apuce d-lui de pus pe hârtie proiecte de legi? Până *la toamnă* e destulă vreme, și pentru la toamnă le-a făgăduit. Ce să mai stea bătrânul să pună la cale vro reformă, chiar mai mică, ori vro schimbare, așa cum spunea c-o dorește sub junimiști, când miniștrii, – colegi cu d-sa, ridicați la rang, dacă e vorba, după urma d-sale, – s-apucă la colț în consiliu și-i pun bețe în roate? Ce? Hal e ăsta pe atotputernicul d. Catargiu, – acum mai cu seamă când e *ca și Rege,* – să nu poată numi un prefect măcar, acolo unde pusese în gând?

Așa, pentru că vede că nu-i priește peste vară, s-a gândit bătrânul să aibă răbdare până la toamnă, și să fie în țara asta *statucva*, de la un capăt până la altul.

De aceea, lăsând numai pe *vernescani* să mai facă d-ale lor, până li s-o-nfunda, șeful guvernului, ca odinioară la Cameră, când pronunța mereu clișeul: *la toamnă,* – acum numai ce-l auzi, servind solicitatorilor (în număr de 90-100 pe zi), minunata sa invențiune: *statucva*! „Bine, domnule, dar am hotărât să nu mă ating acum de *statucva*, vom vedea mai încolo, la toamnă“ – adaogă blândul nostru stăpân.

Și bieții solicitatori, deși mai grăbiți decât orice altă *reformă*, bătrâni și conservatori ca și d. Catargiu, pleacă mulțumiți cu atâta, nelămuriți însă și sfiicioși, bănuind că primul-ministru e *om mare*, de vreme ce a-nceput să le vorbească mai *pe latinește* decât la întâia Domnie...

Să mai zică lumea că d. Catargiu nu știe să administreze! Numai c-o vorbă, sucită cu meșteșug, și duce greul o vară întreagă! *Statucva* de dimineață până seara și s-a-ncheiat socoteala...

O REMINISCENȚĂ

S-a explicat – credem noi – îndestul de lămurit și de serios pentru cei ce vor și pot să înțeleagă, ce este „Constituționalul“ și pentru ce „Epoca“ și „România liberă“ s-au contopit în foaia de față. Dar *aieste* explicări gazeta onor. prezident al consiliului nu le poate pricepe.

Discuția serioasă dar în această privință este închisă; dacă nu înțelege omul, trebuie să taci, să nu-ți mai răcești gura degeaba. Nu e vorba prin urmare aci să fac un articol politic; ci numai să dau cititorilor o reminiscență hazlie, care mi s-a deșteptat cu ocazia asta.

În Buzău apărea acum câțiva ani două gazete guvernamentale, „Vocea Buzăului“ și „Independența“; având același program, susținând aceleași persoane din localitate, s-au hotărât să se contopească amândouă într-un singur ziar. Noul ziar a și apărut cu numele foarte sonor și foarte pitoresc de „Penteleul“.

În același timp, ieșea tot în Buzău, ca opozantă, o foiță microscopică, cu numele de „Albina“, care ințepa, ințepa cât o putea ține acul. „Albina“ era tot așa de răutăcioasă ca și „Naționalul“, decât cu mult prea mult mai spirituală.

De pildă, la contopirea celor două adversare, în loc s-o ia pe coarda pe care „Naționalul“ a luat-o cu noi; în loc să se busumfle să le ocărască și să le prezică o apropiată moarte, tocmai pentru că și-au întrunit forțele, răutăcioasa „Albină“ a găsit momentul să le tragă un ac cu meșteșug.

Iată cum a anunțat „Albina“ apariția noului său confrate buzoian:

„«Independența» și «Vocea Buzăului» s-au contopit apărând sub numele de «Penteleul».

De! multă brânză nu făceau despărțite; să vedem acuma amândouă la un loc ce cașcaval o să ne facă“.

Așa să ne fi întâmpinat, – în loc de cu polemici nesărate și cu grosolănii, – „Naționalul“, am fi făcut și noi haz și cititorii lui... Dar nu s-a putut!

De așa glume subțiri nu sunt în stare bărbații serioși de la „Naționalul“.

CERC VIȚIOS

La 1875, erau conservatorii la putere sub aceeași firmă ca și azi.

Partidul liberal, în coaliție cu elemente răzlețe, moderate și conservatoare, sătul de a mai lupta pe calea normală pentru

a răsturna ministerul Catargiu, se puse să facă o campanie înverşunată pe cale anormală. Partidul liberal, care-şi avea cartierul general la Mazar-Paşa, făcu apel la mijloacele demagogice, înrolă, cu tot felul de monedă – mai cu sunători (pe atunci nu aveam biletele), mai cu strălucite perspective – volintiri apelpisiţi, şi ieşi pe stradă strigând:

„Catargiu calcă Constituţia de sus în jos – o călcăm şi noi de jos în sus. El o calcă spre a se ţine la putere în ciuda ei şi a noastră; noi o călcăm ca să-l răsturnăm, şi în ciuda lui să restaurăm domnia ei! Adică, mai scurt: el o calcă de dragul lui, noi o călcăm de dragul ei!"

Şi pe câtă vreme legioanele partizanilor şi volintirilor se agitau pe calea brutală, câte un advocăţel – acela nu lucra cu ziua, ci cu perspectiva unui apropiat viitor – turna la proză cu cotul în monitorul mazarist, căutând cu citate din „autori celebri" să probeze că răscoala de uliţă este „nu numai un drept, dar chiar *o datorie*" în aşa împrejurări.

Proza chilometrică a avocăţelului nu era menită decât să liniştească sufletele câtorva negustori chiaburi, cari contribuiau gros la „marea operă patriotică", la „îndeplinirea datoriei", dar cari, având prăvălii deschise, nu se prea amuzau văzând cetele bravilor volintiri ai „sfintei cauze constituţionale." – De! patria ca patria, dar centrul patriei e prăvălia şi prăvălia, cu volintiri nu se prea potriveşte, prăvălia merge cu linişte şi cu *dreptul*.

Dar, în sfârşit, slava Domnului! liniştea s-a restabilit, dreptul s-a ridicat iar copăcel în picioare! Călcătorii de sus au căzut jos, iar călcătorii de jos s-au urcat sus.

Jos conul Lascarache! sus conul Iancu!

Ei! acuma s-a restaurat Constituţia, de aci avem să trăim bine!

Aşi! ce să te pomeneşti!... Conul Iancu s-apucă să calce şi d-sa de sus Constituţia.

Ce-i de făcut?

Rabdă conul Lascarache, rabdă azi... rabdă mâine... Adevărul e că a răbdat cam mult – acu nu știu din ce pricină: ori că e conul Lascarache de fel mai răbdător, ori că știe conul Iancu să te facă să rabzi mai mult – destul că a răbdat 12 ani; vorba ceea: să nu dea conul Iancu cât poate răbda conul Lascăr!

Dar orice răbdare are un sfârșit.

„S-a mântuit! nu mai merge, a zis într-o zi mult-răbdătorul. Trebuie un leac eroic la aiastă nesuferită situație!"

Și după multă bătaie de cap, și-a adus aminte de o veche rețetă, pe care i-o aplicaseră odinioară:

„Brătianu calcă Constituția de sus în jos; o călcăm și noi de jos în sus. El o calcă spre a se ține la putere în ciuda ei și a noastră; noi o călcăm ca să-l răsturnăm și în ciuda lui să restaurăm domnia ei! Adică, mai scurt: el o calcă de dragul lui; noi o călcăm de dragul ei."

Și hop! și advocățelul cu condeiul ascuțit și cu limba lată, – mititelul Sarsailă „de mare viitor", un june „care promite mult". Se pune procopsitul pe citate savante și ne clădește mirifica teorie a omeopatiei politice:

„Cui pe cui scoate!... Călcarea repară călcarea: e nu numai un drept, e *o datorie*... și daca nu mă credeți, ignoranților, citiți marea *Gramatică a Politicei* de marele savant... etc., etc."

Să se observe bine, mă rog, că nu caut aci să demonstrez cum că la 75 d. Brătianu nu spunea drept susținând că d. Catargiu călca Constituția, nici, și cu atât mai puțin, că la 87 acuzările d-lui Catargiu contra d-lui Brătianu nu erau sfântul adevăr însuși.

Departe de mine ideea de a bănui onorabilitatea politică a acestor bărbați de Stat... când d-lor sunt în opoziție; să mă ferească Dumnezeu a pune câtuși de puțin la îndoială zelul și dragostea pentru Constituție, de cari sunt animați acești vecinic călcători ai ei!

Nu; ei o iubesc, și tocmai pentru că o iubesc, o calcă; îi doare în suflet că o calcă; dar cum ar putea să n-o calce când o iubesc atâta?

Și pe urmă teoria mititelului procopsit nu este destul de clară? Pentru cine iubește Constituția, este, când o calcă alții, nu numai un drept, dar chiar *o datorie* s-o mai calce și el.

Atâta numai că advocățelul de la 87 nu mai teoriza ca cel de la 75, față de negustorime, ci față de oameni mai greu de speriat cu mari opuri, cu mari autori și cu mirifice fleacuri. El nu mai vorbea, ca colegul său de la Mazar-Pașa, către bunii și drept credincioșii creștini deprinși a deschide obloane de prăvălii, ci către niște păgâni deprinși a deschide uși de bibliotecă.

Bine, coane Lascăre, – au zis aceștia d-a dreptul, fără să se împiedice a sta de vorbă cu mititelul teoretician – nu vezi d-ta că aceasta este un *cerc vițios*?

La *cercul vițios*, conul Lascar a cerut numaidecât „deslușire, neînțelegând expresii de *aieste*".

Atunci i s-a deslușit omului moldovenește cum că:

Ar fi vremea să se părăsească în politica Statului român jocul călcărilor periodice și reciproce de Constituție, – și începătura ar fi de datoria partidului conservator s-o facă;

Că mijloacele demagogice, busumflările contra Coroanei, palavrele și promisiile, imposibile de realizat, trebuiesc odată aruncate departe, ca niște mijloace nedemne și primejdioase pentru politica unui Stat cu pretenții de seriozitate și cu atâta nevoie de progres real – și că cine ar trebui să le arunce mai întâi și mai departe ar trebui să fie tocmai partidul conservator;

Că în țara aceasta afară de câțiva palavragii fără pricini, afară de haita de slujbași fără slujbe, afară de câțiva ambițioși politicastri în genere fără talent și fără omenie – cari nu pot trăi decât în turbure și pe cari-i poți scoate foarte ieftin pe uliță, pe nemâncate cu parul, cu masalaua după băutură – mai este și un popor întreg care stă acasă cinstit și muncește ca să trăiască, care dorește și are dreptul a dori să se bucure de

binefacerile culturii și progresului modern, și care, ca supremă și permanentă expresie a suveranității sale, are o Coroană regală;

Că, orice fel de călcare a legii fundamentale fie de sus în jos, fie de jos în sus, în țara și în împrejurările noastre, poate celor d-întâi să placă și să folosească, celor d-al doilea însă desigur nu le poate conveni pentru că-i păgubește;

Că, în sfârșit, dacă, sub pretext de apărare a ei, toți or călca Constituția, – de jos fiindcă cei de sus, de sus fiindcă cei de jos o calcă, – cine să înceapă odată s-o apere pe cale normală dacă nu partidul conservator? Și ce ocazie mai bună pentru a o apăra pe cale normală, decât aceea când călcătorii de sus – colectiviștii – merseseră așa de departe, încât trebuiau să cază chiar dacă erau ei singurul partit existent în țară? – Era un copac putred, trunchiul era prea slab ca să mai țină coama... Ce mai trebuiau lovituri violente?

Toate aceste deslușiri au fost însă de prisos; oamenii cari le-au dat au trebuit, cu destulă părere de rău, să se dee într-o parte și să lase pe conul Lascarache a iubi Constituția în felul d-sale, așteptând ca peste câtva timp conul Iancu, mai puțin răbdător și mai meșter la treabă, s-o iubească cu nu mai puțină căldură.

Numai atâta că și popoarele se satură ca și omul de o aceeași jucărie; jocurile merg pe vârste: *cercul vițios* începe a fi prea pueril pentru tânărul popor român.

Să sperăm că acest tânăr, care se coace, va refuza în curând cercul și va ruga frumușel pe călduroșii amanți ai Constituției să aibă pentru dânsa mai puțină iubire și mai mult respect.

MUZA LUI GUNĂ

Învățatul nostru Hasdeu are o poemă dramatică: *Răzvan-Vodă*; – e vorba de acel țigan deștept, Răzvan, care se

urcă până la scaunul Domniei, încurajat și împins înainte, – susține autorul – de un înger păzitor întrupat în frumoasa Vidra, de înaltă spiță boierească.

Nici vorbă că în soarta lui Gună a fost și este amestecată o Muză misterioasă. Indiferent, dacă Muza e, sau nu, de înaltă spiță, și fără să facem vro asemănare cu Răzvan, în ceea ce privește *neamul*, este totuși în necontenita urcare a lui Gună amestecul unei mâini nevăzute, și, în necurmata lui aspirare d-a se urca tot mai sus, e un bold care nu-l lasă în pace să stea locului, ci-l împunge fără încetare.

Se vorbește că îngerul acesta păzitor, sub deosebite forme omenești, un fel de Muză inspirătoare cu prefăcute glasuri, a stat totdauna la capul lui Gună, regulându-i soarta zi cu zi. „Gună, am să fac din tine om mare!“ i-a șoptit fermecătoarea, chiar din ziua când Gună putea pricepe ale lumei, și fermecătoarea s-a ținut de vorbă, întocmai ca Vidra lui Răzvan. Muza aceasta ciudată și-a pus toată dragostea pe Gună ș-a urmărit c-o pricepere și cu un succes ce nu se mai văd pe pământ, planul d-a ridica pe Gună d-asupra tuturor în țara lui. Așa văzurăm cu toții pe Gună avocat renumit, intrat în lumea mare, mai în urmă bogat, ca foarte puțini alții, – renumit într-o vreme când mai nimeni nu era vestit – bogat prin muncă, dar și ajutat de multe noroace. Muza lui nevăzută se ținuse de vorbă, împlinise de minune o parte din plan; Gună poate că nu mai dorea nimic; rămânea însă ambiția Muzei, să-și lustruiască pe Răzvan al său, să-i dea ceva mai bun decât aurul din ladă: pusese gând să-l facă om politic, ba încă șef de partid!

„Încă un pas!“ striga Vidra, intuziasmată, către Răzvan țiganul, uimit și nedomirit de marele său noroc.

„Încă un pas!“, era Domnia, nici mai mult nici mai puțin. „Gună, a sosit vremea!“ șoptește Muza și, fără să-l mai întrebe s-așază pe muncă. Și sunt ani la mijloc de când muncește fără șovăire, când sub forma unei vedenii scumpe, îngrijindu-l să nu-i lipsească cravata albă și basmaua de mătase la gât, când

sub formele mai pământești ale lui Pache și Economu care-i arată ce să zică și ce să facă la orice ocaziune.

Dar, după cum Răzvan s-a înecat tocmai la mal, – ca orice țigan, – după cum pășirea pe treapta tronului i-a adus pe dată, și peirea, tot astfel Gună, ca orice ajuns prin mijloace nepricepute de bieții muritori, e gata să dispară cu desăvârșire pentru c-a început să fie om politic. „Încă un pas!“ al Vidrei acestui nou Răzvan, a fost îndemnul spre politică. Și ce atâta nas pe Răzvan, – și-or fi zis boierii după vremi! – iar Vidra a plătit cu chinuri amare sumeția și ambițiunea sa. Și tot ce s-amestecă Gună în politică, zic desigur fruntașii de azi, și Vidra cea nouă, sub chipul lui Pache, va plăti, cu chinuri grozave, ambiția ei oarbă.

Ce-i trebuia, în adevăr, lui Gună politică? Oare nu avea destui bani, nu era avocat mare, nu se plimba cu trăsura cu roate galbene, nu pierduse până și socoteala moșiilor? Și, dacă e vorba, nu era mângâiat de ai săi, la fiece vorbă în Cameră, nu era privit de ai casei ca un viitor om mare? La fiece discurs nu era plătit cu felicitări, cu sărutări și cu preziceri de viitor strălucit?

De ce nu s-a mulțumit el cu toate astea, de ce nu s-a legănat numai în preziceri și a voit să le prefacă în realități? De ce? Pentru că trebuia să sfârșească la mal întocmai ca... Răzvan. Și în adevăr că Gună a sfârșit-o mai rău: înainte d-a ajunge la mal e înecat gata. Atât numai că Vidra lui, mai practică decât a lui Răzvan, l-afundă și ea împreună cu ceilalți în valurile ce vor înghiți curând pe acest nesocotit.

REZEȘUL DE LA GOLĂȘEI
ȘI MOȘNEANUL DE LA FLORICA

Nu știu care diplomat a zis: „Dați-mi trei șiruri scrise de cineva, și-l fac să merite pentru dânsele spânzurătoarea!“ Minunată

bizuință în puterea restălmăcirii! – Pe de altă parte, anticii ne-au lăsat o clasică povață: *vorbele zboară, scrisul rămâne.*

Toți oamenii noștri politici au scris, care mai mult, care mai puțin, unii mai bine, alții mai rău, câte ceva... Kogălniceanu, excelent publicist... Mult regretatul Manolache Costachi, cronicar de gazetă foarte spiritual... Dumitru Brătianu, frazor exagerat, dar fraza bine turnată și corectă; răposații, V. Boerescu scriitor-jurist de frunte, C. Brăiloiu un jurnalist eminent, C. A. Rosetti un neobosit și talentat gazetar – toți în fine au uitat povața de prudență a anticilor, nici unul nu s-a sfiit de amenințarea diplomatului restălmăcitor; – toți, afară de doi, afară de Lascar Catargiu și de Ion Brătianu.

Dar dacă nu au scris și nu scriu acești doi *leaderi*, au vorbit și vorbesc, și discursurile lor ne dau dovada cea mai patentă despre câtă cuminție au ei că nu scriu.

Ce limbă *parlemantară*! ce stil *convanționel*! ce *arghiumantarisire consiză*! ce idei bine *pursiuivarisite*! ce de adevăruri istorice!... La cele istorice, trebuie să mărturisim că d. I. Brătianu bate pe d. L. Catargiu, dar și acesta se arată apoi superior în *consizia arghiumantarisirii* și în altele – în „și *ețetra par egzamplu.*"

Aci însă e mai mult vina noastră și a timpului în care trăim: suntem niște pedanți, – victime ale cititului – cari nu vrem să înțelegem că omul politic poate să fie cu totul ignorant și indoct, că șiretenia rezeșului și a moșneanului sunt calități suficiente pentru un bărbat de Stat. Ei nu scriu deloc și vorbesc ca niște personaje de comedie, – nu face nimica asta, destul că și rezeșul și moșneanul sunt *„Români verzi*, oameni pe cari chiar adversarii îi recunosc că sunt cinstiți și buni patrioți".

Da, sunt cinstiți – și noi o recunoaștem – și buni patrioți. De asta nu mai poate încăpea vorbă. Trebuie să fie cineva prea rău și prea impertinent – și aceasta se întâmplă destul de rar – ca să cuteze a se atinge d-a dreptul de această parte bună și

sănătoasă a lor, și chiar de s-ar atinge ar fi muncă pierdută: convingerea lumii întregi ar nimici toate loviturile date în acel sens.

Decât – e ceva curios: fiecăruia din acești doi *leaderi* adversari nu le displace a lovi și din acest punct de vedere pe celălalt. Și apoi e ceva și mai curios: fiind ei personal foarte onești, le place grozav neonestitatea altora. Când zic „le place“, mă exprim într-un mod impropriu, poate. Să mă lămuresc.

Ei personal sunt foarte onești, dar au o adevărată slăbiciune pentru neonestitatea altora. Ce e drept însă se vede clar că ei cultivă această plantă nu din interes moral sau artistic, ci din intențiune pur utilitară – nu pentru frumusețea sau mirosul ei cultivă dânșii această teribilă buruiană a neonestității, ci pentru foloasele ce ea dă în ogorul politic.

Ei știu, și cinstitul răzeș și cinstitul moșnean, că pe un om necinstit când îl apuci de la slabul lui îl ții de păr foarte sigur, că acesta e o unealtă oarbă în mâna cui, fiind cinstit, se pleacă să-l culeagă și să-l ridice. De aceea când la un moment nu s-ar găsi destui necinstiți trebuiesc făcuți alții noi numaidecât. Toate terenurile trebuiesc încercate, toate sufletele trebuiesc supuse ispitei, toate patimile trebuiesc smomite: sămânța necinstii nu trebuie pierdută, vecinic cată să avem o recoltă de neonestitate – pentru întărirea cui? – a celor doi *leaderi* onești; pentru ce? – pentru fericirea și înaintarea patriei!

Iată metoda favorită! Moșneanul și răzeșul sunt îndărătnici; ei muncesc de mult ogorul politic, și la observările ce li se fac în privința perniciozității metodei lor, ei ridică din umeri și-ți răspund că „așa e lumea, lor nu le e dat, și e nedrept să li se ceară, s-o schimbe“.

În fond însă adevărul este că *lor* nu le vine la îndemână să schimbe cultura și instrumentele primitive, – pe cari știu să le mânuiască bine, – pe niște mașini moderne și pe o cultură nouă, a căror mânuire ar trebui s-o învețe d-a capul la bătrânețe. Ei convin, poate, că s-ar merge mai bine și mai

repede cu metoda nouă, dar metoda veche e pentru dânșii de o siguranță garantată prin repețite încercări.

Și aci vedem iar un fenomen foarte ciudat.

În fundul lor, sufletele celor doi bătrâni adeseori sunt grozav de amărâte, când roadele culturii lor îneacă prea peste măsură holda, în care de-abia mai rar se mai găsește câte o floare nevinovată voind și ea să trăiască, căutând și ea să-și ridice fruntea nepătată d-asupra, la lumină.

Mai întâi o căință adâncă cuprinde sufletul cultivatorului la vederea nenorocitei eterogene; dar pentru el, omul cinstit de felul lui, arătarea ei este numaidecât o prea crudă imputare, și el o privește acuma cu necaz; și necazul crește și devine cu încetul ură, și ura fierbe și se pune în mișcare și devine prigonire... Imputarea vie trebuie înlăturată sau năbușită.

Ei! de câte ori n-am văzut pe cele două figuri venerabile semnele unei adânci scârbe de propria lor recoltă! De câte ori uitând cu desăvârșire așa numitul tact politic, de care sunt așa de înzestrați deaminteri, n-au dat drumul amărăciunii lor și n-au pălmuit în fața lumii pe propriile lor creaturi!

Dar momentele acelea sunt, din nenorocire, scurte ca orice clipă; sufletul cinstit d-abia a dat strigătul de indignare, și mintea rezeșului sau a moșneanului îneacă vocea sentimentului... Aide, înainte!

Atunci, vai de planta eterogenă!... E prea târziu acuma să se lase bătrânii de vechia metodă și de cultura știută, și să se apuce după o nouă metodă a cultiva o speță nouă! Așa și lui Macbeth, îi venea mai greu „să se întoarcă înapoi decât să meargă înainte!“

Înainte! – și din ciocnirea celor două porniri contrare, se naște atunci o posomorâre care alterează într-un chip bizar figurile atâta de simpatice ale celor doi bătrâni.

Acele fizionomii frumoase, nobile, și liniștite iau expresia celei mai uricioase brutalități; ochii lor, în genere dulci și senini,

se fac turburi și crunți, iar surâsul blajin și părintesc se schimbă într-un rânjit fioros foarte respingător, – așa că omul care, ca mine, iubește aceste frumoase tipuri de rezeși trebuie, cu părere de rău, să-și întoarcă atunci privirea de la ele.

Voința se arată atunci în toată pornirea ei, *voința* îndărătnică, cea mai comună proprietate a naturii vii, cea mai mare calitate a lor: *voința*, care răstoarnă tot ca să treacă înainte; *voința* care nu stă să mai aleagă mijloacele. – Și de aceea aceste două voințe îndărătnice fac, din doi oameni cari se aseamănă așa de mult întru toate, doi oameni așa de despărțiți în totul.

Căci, aminteri, asemănarea este izbitoare atât în firea cât și în procederile acestor doi *leaderi* adversari.

Am arătat într-un articol cum acești doi bărbați de Stat iubesc deopotrivă și deopotrivă batjocoresc legea fundamentală.

Într-un altul vom arăta mai pe larg cum o lipsă totală de idei de Stat și o perfectă nepricepere a acestora îi caracterizează egal pe amândoi.

Până atunci să mai stabilim încă vr'o câteva trăsături de asemănare de fapt între răzeșul de la Golășei și moșneanul de la Florica.

Unul este liberal, celalt conservator – așa au apucat de pe vremuri să se eticheteze. – Te pomenești odată cu răzeșul conservator combătând din răsputeri o lege sub cuvânt că este prea reacționară, ori luând steagul unei mișcări ca a *porto-francu - rilor*; sau te pomenești cu moșneanul liberal că ia o strașnică măsură administrativă pentru a duce lumea cu d-a sila la biserică...

Dar promisiile absurde, ca să nu le numim cu un nume mai aspru?

Moșneanul promite pe tot ce are mai sacru că nu va da urmare convenției comerciale cu Austria, și pune pe d. Ferechidi să ducă la Palat o jalbă piramidală, iscălită de câteva mii de cască-gură la Mazar-Pașa, cerând ca Coroana să nu

sancționeze acea convenție. Peste câteva zile moșneanul trece din ruinele de la Mazar-Pașa pe un jeț ministerial și pune să contrasemneze decretul de promulgare al convenției, pe cine? – tot pe bietul d. Ferechide.

Moșneanul promite să desființeze monopolul tutunurilor, care lua contribuabililor vreo 10 milioane; – când vine la putere strânge în chingi același monopol până scoate aproape întreit... ba – pentru că, de la tutun la chibrit, asociația de idei nu cere multă bătaie de cap nici chiar unui moșnean, – pe lângă monopolul tutunurilor și sărei se mai adaugă și *al chibriturilor.*

Dar răzeșul face altfel? În opoziție jură că nu dă un ban pentru fortificații, – la putere le dă 15 milioane; și pe același coleg, pe care-l știe că s-a pronunțat, ca specialist, clar și categoric contra fortificațiilor, îl pune, ca odinioară moșneanul pe d. Ferechide, să iscălească promulgarea decretului respectiv.

Și altele, câte și mai câte, care-și vor lua locul în cadrul Istoriei, al unei cronice de ziar fiind prea strâmt pentru analiza atâtor minunate isprăvi.

Unul și altul, ca niște vechi partizani ai *prințului străin*, adică ai curmării vechilor lupte pentru Domnie, sunt consilieri devotați ai Coroanei câtă vreme îi sunt consilieri. Când nu mai sunt și când asta durează prea mult, atunci acești bărbați politici se busumflă și devin foarte nepoliticoși față și pe față cu Coroana.

Aceasta eu mi-o explic ca și dragostea de Constituție; prin impaciența patriotismului lor, ei ard de zelul de a da consilii Coroanei; și astfel nu pot răbda multă vreme ca aceasta să fie lipsită de acelea.

În fine, o asemănare iar foarte ciudată între moșneanul de la Florica și rezășul de la Golășei, – dar aceasta poate e o notă prea comică într-un articol serios – este că fiecare când vine la putere dă în judecată pe celălalt, căzut. Cum se isprăvește grozava judecată, știm cu toții. Farsa e hâzlie; ea nu este, poate,

menită a întări caracterele civice, dar interesează mult pe gură-cască și amuză destul pe amatorii de așa gen.

Așa de asemănați întru toate moșneanul și răzașul, așa de despărțiți în tot.

Sunt două monede de același fel; același amestec de elemente; aceeași greutate, ca să nu zicem ușurință; același tipar. Atâta numai că fiecare arată fața contrară decât celălalt: când unul face chip, celălalt face pajură, și viceversa: gravura este totdeuna cealaltă, valuta este oricând aceeași.

Moneda, ce e drept, nu e calpă, dar e prea veche, prea ștearsă, și unitatea ei nu se mai potrivește cu sistema astăzi în circulație. Data turnării e din altă jumătate de veac; ea se vede clar: e fericitul *1848*, de mirifică memorie.

Împrejurări, cari vor face obiectul unui alt articol, le mai acordă încă curs. Credem că, în deosibire de polemica zilnică și pasionată, critica adevărată, cu recea ei analiză, este datoare a arăta opiniei noastre publice că cele două monede ar trebui odată demonetizate și păstrate numai ca niște frumoase medalii comemorative.

ANOMALII

Sunt două vorbe vechi cari totdeuna se potrivesc în țara noastră:

„Ca la noi la nimeni“ și „la Dumnezeu și la noi toate sunt cu putință“.

Asta va să zică că n-ar trebui să ne mirăm de nici o anomalie. Totuși sunt unele așa de ciudate că nu trebuiesc lăsate să treacă neînregistrate. Cată să le lăsăm urmașilor noștri spre edificarea lor în privința caracterului și logicii străbunilor lor – adică a noastre.

Ne vom face deci o datorie a le înscrie fără multe comentarii ori de câte ori le vom întâlni.

De exemplu.

Un minister întreg, dispunând de majoritate în Camere, se retrage de la putere fiindcă unul dintre miniștri face în magistratură – și încă într-o ramură inamovibilă a magistraturii – niște numiri așa de nerușinat nepotiste, încât revoltă toată lumea.

Un alt minister urmează, sub o firmă nouă, – conservatori vechi.

Pe cine iau în minister acești conservatori? pe același ilustru nepotist, pe d. Gună.

Anomalie.

Acuma însă îl pun la finanțe, – acolo încap mai mulți nepoți.

Din ministerul retras în urma isprăvii ilustrului Gună, doi inși, afară de ilustrul, intră în noul minister.

Aceștia sunt dd. Lahovari și general Manu. Nimeni nu se poate îndoi de capacitatea, onorabilitatea, și caracterul acestor doi bărbați politici.

Dar... e un dar... iar anomalie.

Domnii general Manu și Al. Lahovari declaraseră într-un mod formal și categoric – la noi toate declarațiile sunt formale și categorice – că cu ilustrul în cestiune pâine și sare nu mai mănâncă, pe aceeași bancă cu d. Gună nu mai șed.

Aș! șed acuma – șed și or să mai șază, – căci dacă nu vor dumnealor să șază alături cu dumnealui, vrea dumnealui să șază alături de dumnealor, și lucrul tot acolo iese.

Vezi că asta e tare la ilustrul nostru, hotărârea și voința.

Domnii Lahovari și Manu n-au atâta tărie de caracter, nu sunt capabili de hotărârea negativă a nu ședea lângă d. Gună, câtă tărie de caracter, câtă hotărâre pozitivă are d-sa să șază lângă d-lor.

Aci stă anomalia.

Cât or să șază cu toții, asta este o altă întrebare.

Eu cred că or să șază mult; dar mult puțin, în orce caz eu pot face o prinsoare: când nu o mai ședea ilustrul om or să se scoale și d-nii Manu și Lahovari; vorba cântecului: „soarta mea este legată de-al tău rău sau bun destin!“

Dar șezând împreună, Dumnezeule, ce căsnicie!

Domnii general Manu și Lahovari nu pot suferi pe d. Gună. Se afirmă cu siguranță că în consiliul de miniștri, d. Lahovari mai cu seamă nici nu vorbește cu ilustrul său coleg.

D. Lahovari, – ce e drept nu-i păcat, – afară de oarecare prea accentuată *morgă spaniolă*, e un om eminent, e un om de treabă în toată accepția cuvântului, și afară de când e vorba de județul Vâlcea, unde este de loc familia d-sale și unde-și are colegiul, nu hrănește nici o înclinare la favoritism și nepotism.

Închipuiască-și orcine pe d. Lahovari când vede pe colegul său de la finanțe cu teancurile de decrete de numire a nepoților, cuscrilor, cumetrilor și oamenilor săi și lor. Atunci d. Lahovari șoptește către d. general Manu: *Elle est bien nombreuse la famille de ce rustre* !

Ca un om de talia d-lui Lahovari să disprețuiască pe ilustrul, nu e deloc o anomalie, este din contră, mi se pare, ceva foarte natural și normal.

Cum un om de spirit să poată suferi pe un îngâmfat nerod? Cum pe un om cult să nu-l respingă și să nu-l dezguste un indoct pretențios? Cum un om de merit să nu disprețuiască pe un *faquin*?

Da! dar d. Lahovari iscălește teancul de decrete pe care i le vâră sub ochi ilustrul coleg, – căci n-are încotro.

D. Lahovari n-are atâta tărie de caracter să zică: nu iscălesc! câtă are d. Gună când îi zice: iscălește!

Și astfel d. Lahovari împănează aparatul Statului cu creaturile d-lui Gună, și nu de bunăvoie, de nevoie – aci e anomalia.

Aceste anomalii însă se petrec în sânul și la umbra cabinetului consiliului de miniștri. Ele pot fi constatate de unii indiscreți și de aceia ce întreprind o cercetare critică mai amănunțită asupra afacerilor politice.

O alta mai ciudată se petrece pe față, în ochii publicului. Iată care.

Prefectura poliției Capitalei este una din cele mai importante ramuri administrative atârnătoare de ministerul de interne.

Ea este cu atâta mai importantă, cu cât are un rol nu numai administrativ ci și politic.

În ori și ce stare de lucruri normală, prefectul poliției este cel mai de încredere funcționar al ministrului de interne; între ministrul său și dânsul trebuie să fie prin urmare totdeuna cea mai desăvârșită armonie.

Ei bine, prefectul actual, onor. d. colonel Algiu, este pe fiece zi maltratat de gazeta ministrului de interne – dar maltratat cum se cade, sau mai bine cum nu s-ar cădea.

Aproape în fiece număr al numitei foi, d. prefect primește – cuvântul e prea tare, dar nu este al nostru, e reprodus întocmai – câte „*încă o palmă*“ de la ofidienii d-lui Catargiu.

Nici d. ministru nu cere demisia d-lui prefect, nici d. prefect nu-și prezintă d-lui ministru demisia, și gazeta ministrului îi trage d-lui prefect mereu.

Ei! nu este aceasta o prea din cale afară anomalie?

Încă una ca să sfârșim pentru astăzi.

Grupul constituțional strigă mereu că el cere respectul Constituțiunii și al Coroanii; că cu nici un chip și pentru nici un cuvânt el nu crede că trebuie călcată legea fundamentală, fie de sus, fie de jos.

Conservatorii de la putere se supără de aiasta și răspund că dacă nu o calci câteodată nu o respecți destul.

Nu este asta o anomalie?

Apoi, Doamne iartă-mă! după cum iritează teoria noastră pe conservatorii de la putere, și mai ales cum ne cam dă să înțelegem gazetele ofidiene că ar fi vorba de niște apropiate alegeri cu conservatori *intrarmați* – tare mi-e teamă că iar i-au pus gândul ăl bun iubitei Constituții.

Vezi aceea, după cum îi cunoaștem pe vechii conservatori, n-ar fi o anomalie!

Despre efectele anomaliilor de felul de mai sus asupra vieții noastre publice, vom vorbi îndeosebi într-un alt articol, pe care-l vom numi „Școala Succesului".

VARIETĂȚI LITERARE

Era odată la modă în Franța ca semenii de oarecare vază, fie în științe, fie în artă, fie în politică să-și scrie memoriele.

Se înțelege că oamenii de talent și de spirit produceau și în genul acesta, deși cu totul personal și subiectiv, lucruri frumoase și interesante.

Ce sunt *Confesiunile* lui Rousseau decât niște memorie? *Memoriile* lui Beaumarchais sunt o carte minunată de spirit și de observațiune. Pe lângă oamenii de spirit însă, mulți nerozi s-au apucat să-și scrie și ei memoriele, așa încât genul acesta a devenit încetul cu încetul cam ridicul, și a fost părăsit aproape cu desăvârșire.

Totuși din când în când s-au scris și se mai scriu memorie bune. Unele din acestea, celebre în felul lor, le-a scris contele Fedor Rostopșin pe când se afla la Paris.

Contele Rostopșin era guvernatorul Moscovei pe vremea invaziei franceze în Rusia. Se zice că dânsul a ordonat incendierea vechei capitale rusești, văzând că n-are să poată rezista armatei lui Napoleon, și s-a retras, după ce povățuise și pe locuitorii orașului să fugă, la o moșie de vreo poștă departe de Moscova.

Aflând însă că francejii înaintează mereu, Rostopșin puse foc și proprietății lui, arse satul și acaretele sale proprii și lăsă neatinsă numai bisericuța, pe ușa cărei lipi o placardă scrisă în franțuzește unde zicea:

„Douăzeci de ani am înfrumusețat moșia asta și am trăit într-însa fericit în sânul familiei mele. Locuitorii de pe această moșie în număr de 1720 suflete fug de aici la apropierea voastră, iar eu dau foc caselor mele ca să nu fie mânjite de înfățișarea voastră. – Franceji! v-am lăsat în părăsire două case în Moscova cu mobile preț de o jumătate de milion de ruble; aicea însă o să găsiți numai cenușe!“

Se vede de aici că Rostopșin nu era un muscal de rând. Pe lângă că era inimos, el era și un om de spirit.

După căderea lui Napoleon, Bourbonii se restaurară în Franța; cam în același timp contele Rostopșin pierzând postul de guvernator, se hotărî să plece din patrie și să meargă a se stabili la Paris. Aci Bourbonii îl primiră foarte bine, toată aristocrația franceză îl îmbrățișă și prin o copilă a lui, el se înrudi cu o veche familie nobilă franceză – contele de Ségur, așa că episcopul de Ségur este nepotul contelui Rostopșin.

Fiind dar la Paris și vorbind într-o societate despre campania napoleoniană în Rusia, o damă îi zise:

„Bine, domnule conte, pentru ce nu scrii memoriile d-tale, d-ta care știi, care ai văzut atâtea?“

Fiind bine dispus, contele promise acelei dame că a doua zi chiar o să-i aducă gata memoriile lui. Și în adevăr a doua zi, opera cerută era isprăvită. Dăm aci acele memorii, care pe lângă spiritul batjocoritor și scepticismul lor picant, pe lângă trăsurile lor în adevăr înalte și atingătoare, mai au și meritul că satirizează într-un chip foarte subțire mania genului la modă pe atunci.

Ele poartă titlul:

Memoriile contelui Fedor Rostopșin, scrise în zece minute!

Iată-le în întregul lor:

Capitolul I
Nașterea mea

În 1765, la 12 martie, am ieșit din întunerec la lumina zilei. M-au măsurat, m-au cântărit și m-au botezat. M-am născut fără să știu pentru ce, și părinții mei au mulțumit cerului fără să știe de ce.

Capitolul II
Educația mea

M-au învățat fel de fel de lucruri și fel de fel de limbi. Fiind necontenit nerușinat și șarlatan, am trecut uneori de savant. Capul meu a ajuns să fie o bibliotecă încurcată, a cărei cheie am pierdut-o.

Capitolul III
Suferințele mele

Am fost chinuit de dascăli, de croitori, cari-mi făceau hainele strimte, de femei, de ambiție, de amor-propriu, de căințe nefolositoare, de suverani și de suveniri.

Capitolul IV
Privațiunile mele

Am fost privat de trei bucurii mari ale neamului omenesc: de hoție, de lăcomie și de fudulie.

Capitolul V
Epoce memorabile

La treizeci de ani, am renunțat la danț; la patruzeci la a plăcea; la cincizeci la opinia publică; la șaizeci la a gândi, și așa am ajuns un adevărat înțelept sau un egoist, ceea ce este tot una.

Capitolul VI
Portretul ca moral

Sunt încăpățânat ca un catâr, caprițios ca o cochetă, vesel ca un copil, leneș ca o cârtiță, activ ca Bonaparte, în sfârșit sunt cam de toate.

Capitolul VII
Hotărâre importantă

Neputându-mi niciodată stăpâni fizionomia, mi-am dat drumul limbii, și am contractat prostul obicei de a gândi în gura mare. Asta mi-a procurat câteva plăceri, dar și mulți vrăjmași.

Capitolul VIII
Ce am fost și ce puteam fi

Am fost foarte simțitor la prieteșug, la încredere, și dacă mă nășteam în veacul de aur, poate că aș fi fost un om bun de tot.

Capitolul IX
Principii respectabile

N-am fost amestecat niciodată în nici o căsătorie, în nici o cumetrie. N-am recomandat nimănui vreodată, nici bucătar, nici doftor; n-am atentat prin urmare niciodată la viața cuiva.

Capitolul X
Gusturile mele

Mi-a plăcut totdeuna societățile mici și plimbarea în pădure. Aveam o venerație involuntară pentru soare și apusul lui mă întrista adesea. – Dintre colori îmi plăcea albastrul; ca demâncare, rasolul cu hrean, ca băutură, apa rece; ca spectacole, comedia și farsa; ca oameni și ca femei, chipurile deschise și expresive. Cocoșații de amândouă sexurile aveau pentru mine un farmec pe care nu-l pot defini.

Capitolul XI
Aversiunile mele

Simțeam repulsiune pentru nerozi și obraznicii fără merit, pentru femeile intrigante care fac pe sfintele; aveam dezgust de afectație; milă de oamenii cu părul cărunt și de femeile sulemenite; aversiune de șoareci, de băuturile tari, de metafizică și de sinamichie; aveam groază de justiție și de dobitoacele turbate.

Capitolul XII

Analiza vieții mele

Aștept moartea fără frică și fără nerăbdare. Viața mea a fost o proastă melodramă cu mare spectacol, în care am jucat pe eroul, pe tiranul, pe amorezul, pe tatăl nobil,... dar niciodată pe slugoiul.

Capitolul XIII

Răsplata cerului

Fericirea mea cea mare este că sunt independent de cei trei indivizi care stăpânesc astăzi Europa. Fiindcă nu sunt bogat, fiindcă am întors spatele politicei și mă ocup foarte puțin de muzică, n-am prin urmare nimic de împărțit nici cu Rotschild, nici cu Metternich, nici cu Rossini.

Sfârșit

Rostopșin, după ce a trăit câtva timp la Paris, stimat și aprețiat de toată lumea, atât înaltă cât și cultă, s-a reîntors în patria lui, la Moscova, unde a murit în 1826.

Ciudatul umorist a mai scris, afară de aceste *Memorie*, o satiră de moravuri rusești, în care biciuiește mania de mode străine, și care e intitulată: *Reflexiuni în gura mare pe Peronul roșu*, apoi *Zgomote false* sau *un om viu ucis de colportorii de știri*, comedie, și a publicat la un loc colecția de proclamații și scrisori ale sale de pe vremea când fusese guvernator al Moscovei.

CRONICA FANTAZISTĂ

„Românismul“. – Primele arme ale unui academician. – *Quantum mutatus*... – Banchet plenar. – Cestiune importantă. – Un june entuziast. – Un bust! – „Columna lui Traian“. – Ciudată asociație de idei. – Trei slăbiciuni. – Cucul cântă. – Calcule adânci. – Debutul unui bărbat politic. – „Les

Artilleurs“. – Dânșii și Florica! – Un curier nemâncat. – Activă corespondență. – Cucu strigă. – Tot curierul nemâncat. – Tunul pozează. – Curierul tot nemâncat. – O invitație. – Operă de artă reușită. – Impozantă solemnitate. – Una din acele căderi de frază... – Observație. – Răspuns judițios. – Iar curierul și iar nemâncat. – Cucul !!!

La 1867, se înființase în București o societate națională sub denumirea de „Românismul“, care avea oarecare mică sforicică de legătură cu Școala Bărnuțiană și cu Fracțiunea, anti-dinastică, din Iași. – *Quantum mutati*... Dumnezeu să-l ierte pe bietul Gheorghiu!

Pare-mi-se, domnul Hasdeu era prezidentul, sau cel puțin vice-prezidentul „Românismului“ – *Quantum mutatus*...! – pe atunci ilustrul academician pipăia încă terenul vieții publice; nu era destul de stabilit încă asupra siguranței succesului Etimologiei, Filologiei, Semasiologiei și Linguisticei, unde nici control, nici concurență nu încap deocamdată.

Societatea „Românismul“, îndată ce fu constituită, dete un banchet mare în grădina Schlatter, lângă Cișmegiu. – Iarăși *Quantum mutatus*; – pe atunci erau la modă Schlatterul și Cișmegiul.

După mai multe toasturi, pline de fierbinte eterofobie și de înalt șovinism, se puse *séance tenante* următoarea cestiune „importantă“ onoratei adunări generale:

„Care să fie emblema societății «Românismul»?

– *Matei Basarab!* strigă un muntean.

– *Vasile Lupul!* un moldovean.

– *Mihai Bravul!* un oltean.

– *Ștefan cel Mare!* un bucovinean.

– *Lazăr!* un ardelean.

– *Horia și Cloșca!* un moț.

– *Tudor Vladimirescu!* un gorjan.

– *Miron Costin!* d. Ureche... (de pe atunci încă!)

În sfârșit, un june bucureștean, – fiul unui băcan bulgar, – foarte aprins la față de căldura... discuției, strigă stentoric din cel mai depărtat colț al mesii și suindu-se în picioare pe un scaun:

„Cer cuvântul!

– Aveți cuvântul“, zice d. Hăsdău.

Tăcere solemnă.

Junele. – Frate prezident! Fraților Români! De ce este vorba aici?... E vorba de a găsi o emblemă societății «Românismul»... Apoi, daca e vorba despre Românism, să-mi permiteți a vă spune că noi înainte de a fi *Români* suntem **Romani**!

Toată Societatea. – Bravo!

Junele (cald). – Cine a adus pe Romani aci?... Traian!

Toți. – Așa e! Bravo!

Junele (fierbinte). – Cine zice „Românism“ zice „Romanism“!... Cine zice „Românism“ zice... ce zice?

Toți. – Traian!

Junele. (Aprins de tot). – Ei! eu propun prin urmare, să adoptăm, ca emblemă a „Românismului“, *Bustul lui Traian călare*!!!“.

Aplauze frenetice și prelungite.

Propunerea junelui roman s-a votat în unanimitate prin aclamație – iar d. Hasdeu, izbit de inspirația junelui, a scos numaidecât „Columna lui Traian“. Aceea a fost și ea la început călare, pe urmă a mers pe jos, până când n-a mai mers deloc. Nu e vorba, a stat ea, dar au mers ele altele!

*

* *

Să vedeți acuma ce caraghioază e uneori asociația de idei.

D. Gună Vernescu are multe slăbiciuni – așa spun cei ce se ocupă cu politica. Eu, care nu mă ocup de dânsa, îi știu numai trei slăbiciuni, și adică:

Un ceasornic cu cuc, limba franțuzească, și proprietatea d-sale de la Tunari.

Să începem cu ceasornicul.

Această minunată mașină... *bate*, nu pot zice, pentru că cucul nu bate,... *suna*, iar nu merge pentru că cucul nu sună,... *cânta*, trebuie să zic, pentru că cucul cântă, – această mașină, deci, cânta și ceasurile și sferturile.

Să facem acuma socoteală... Așa.

Care va să zică la d. Gună Vernescu cântă cucul:

de	396	ori pe zi,		
– de	2 772	”	”	săptămână,
– ”	11 088	”	în fevruarie an comun,	
– ”	11 488	”	” ”	bisextil,
– ”	11 880	”	într-o lună de 30 zile,	
– ”	12 276	”	” ”	31 zile,
– ”	144 540	”	într-un an comun,	
– ”	144 936	”	” ”	bisextil.

Ceasornicul ăsta îl are d. Gună cadou de la prințul Cuza încă din anul 1864.

De atunci sunt douăzecișicinci de ani, – un sfert de veac!... De câte ori a auzit d. Gună în acest timp cucul cântând? –Faceți și dv. socoteală, că eu am amețit cu atâtea cifre.

Tot auzind mereu atâta amar de vreme o pasăre, iarnă-vară, zi și noapte, te deprinzi cu cântecul ei într-atâta încât adeseaori ea cântă, cântă, cântă și d-ta nici n-o auzi.

Dar totuși, când se scoală dimineața d. Gună, după ce se închină, ridică cu sfințenie ghiulelele ceasornicului și zice către familia d-sale:

„Z'aime beaucoup ce coucou, parce que ce coucou c'est mon début dans la carrière politique!“.

(Ceea ce vrea să zică pe românește:

„Îmi place mult acest cuc, pentru că acest cuc este debutul meu în cariera politică“).

Să lăsăm acuma cucul să-și cânte cântecul și să trecem la celelalte două slăbiciuni ale dlui Gună.

*

* *

Într-o sâmbătă dimineața, ieșind de la consiliul de miniștri, un coleg îl întreabă dacă nu merge pentru câteva zile la Sinaia să se mai răcorească.

„Merci, mon ser, răspunde d-sa, ze n'aime pas Sinaia; ze préfère les Artilleurs".

(Adică: „Mersi, drăguță, nu-mi place Sinaia; mai bine merg la Tunari".)

Plecând la *les Artilleurs,* d. Gună lasă vorba d-lui Pache primarul să-l ție în curent de ce se petrece în capitală.

D. Vernescu este acuma la țară. D-sa, luându-și cafeaua în ceardac, plănuiește o înfrumusețare a proprietății, și gândește în franțuzește:

„Ehé! qui sait? demain, après-demain, les Artilleurs arriveront plus célèbres que la Petite-Fleur!"

(Adică: Hehei! cine știe? mâine, poimâine, Tunarii or să ajungă mai vestiți decât Florica!).

... Dar, de departe, se vede pe șoseaua ce vine dinspre București un nor de praf, care se tot apropie și crește, crește și se tot apropie...

Ce să fie?... E un călăreț...

Cine este el?... E o stafetă de la d. Pache.

Vorba ceea, până nu ne potrivim nu ne încuscrim: d. Pache are și dumnealui slăbiciune de ceasornice – dar nu cu cuc, ci la poartă – și de limba franțuzească.

D. Ministru citește stafeta:

„Chaleurs en dehors de la voie. Coucou crie. Envoyé Bratesco hier combattre Coucou, mais disparu; retrouvé chez Sdrafco à peine aujourd'hui, etait canon. Eau va pas".

(Cum am zice: „Călduri afară din cale. Cucu strigă. Am trimes ieri pe Brătescu să combată pe Cucu, dar a dispărut; l-am regăsit la Sdrafcu azi-dimineață de-abia; era tun. Apa nu merge“).

D. Ministru e în foarte bune dispoziții; d-sa râde cu mult chef și întreabă pe curier, care se șterge, obosit, de asudeală:

„Ai mâncat?

– Nu, să trăiți!

– Ți-e foame?

– Da, să trăiți!

– Atunci, mai așteaptă nițel până scriu eu răspunsul și te întorci numaidecât cu el la București.“

D. Gună răspunde lui d. Pache:

„*Laissez Coucou crier, suis habitué avec ses chants. Laissez aussi eau; elle n'est bonne ni même dans les bottes. Commandez de suite buste canon, veux le poser chez mes Artilleurs. Prix modique*“.

(Adică: „Lasă să strige Cucu, sunt deprins cu cântecele lui. Lasă și apa, că nu-i bună nici în cizme. Comandează îndată bustul tunului; voi să-l așez la Tunari. Să nu fie scump.“)

Stafeta a ajuns la București.

„Ai mâncat? întreabă d. Pache.

– Nu, să trăiți!

– Ți-e foame?

– Da, să trăiți!

– Atunci, stai puțin până să scriu eu o scrisorică lui Brătescu, acu este la Sdrafcu, îl găsești la sigur.“

Și d. Pache scrie:

„*Va vite poser pour buste chez Géorgesco sculpteur*“.

(Adică: „Mergi iute de pozează pentru bust la Georgescu sculptorul.“)

D. Brătescu citește și întreabă:

„Ai mâncat?

– Nu, să trăiți!

– Ți-e foame?

– Da, să trăiți!

– Atunci, ia o țuică“.

*

* *

Același brav călăreț împarte peste câteva zile la membrii marelui partid liberal-conservator următoarea invitație:

„*Vous êtes invité a assister après-demain, après-midi, c'est-à-dire après-déjeuner, à l'inauguration du buste d'un canon à la terre des Artilleurs*“.

(Asta n-o mai traduc, c-o înțelegeți.)

După cuvenitul *Te-Deum*, bustul tunului se descopere.

El este de ipsos alb: capul cam aplecat la o parte și ochii mijiți; dintre mustățile aduse frumos pe buză și barbișonul tare șifonat, scapă un surâs de o înaltă placiditate; – un mare moment psihologic minunat de bine prins – o operă de artă reușită.

Lume multă; impozantă solemnitate.

D. ministru își încheie discursul de inaugurare cu una din acele căderi de frază, al căror secret numai d-sa îl posedă:

„*Enfin, Messieurs, on se sent bien fort quand on a des Artilleurs et un canon!...*“

(Nici asta nu v-o mai traduc c-o stric.)

Dar d. ministru zice apoi încet d-lui primar:

„*Mon ser, est ce qu'il n'est pas trop blanc pour un canon?*

– Laissez, vous aller voir quand il sera fumé“.

(Asta o traduc că e mai grea:

„Nu e prea alb, mon ser, pentru un tun?

– Lasă-l, să-l vezi când o fi afumat“.)

Adunarea se împrăștie plină de admirație.

D. ministru zărește prin mulțime pe bravul călăreț cu stafeta stând mai la o parte, foarte pătruns de priveliștea impunătoare la care a asistat:

„Ai mâncat?

– Nu, să trăiți!

– Ți-e foame?

– Da, să trăiți!

– Atunci, pleacă degrab la București; du-te la mine acasă numaidecât și spune să nu uite care cumva să ridice ghiulelele de la ceasornic, că se strică mașina și nu mai cântă cucul".

O ADMIRABILĂ LUCRARE LITERARĂ

„Dacă nu ești faur, la ce-ți mânjești nasul cu cărbuni?" zice o vorbă populară; iar un autor modern, Carmen Sylva, zice: „*La bêtise se met au premier rang* pour être vue; *l'intelligence ce met en arrière* pour voir".

Onor. d. A. Pencovici, directorul *Monitorului oficial*, al Tipografiei Statului și al Internelor, ține grozav de mult *să-l vedem. Să vedeți* cum: ne-o spune d-sa însuși.

Domnului A. Pencovici îi cere șeful de atelier textul pentru *Probarul* nou al Tipografiei Statului, și (cauzele mici produc adesea efecte mari) d. A. Pencovici se transformă deodată și devine dintr-un împiegat conștiincios un și mai conștiincios om de litere.

D-sa traduce pentru *Probar*: „Carmen Sylva, *Les Pensées d-une Reine*". Minunat *Probar*! el va conține, peste probele de litere ale atelierului, o probă mai mult de talentele directorului.

Considerația superiorilor, stima inferiorilor, dragostea familiei, iubirea prietinilor, astea le-a avut totdeuna onor. d. A. Pencovici; dar astea sunt de ajuns pentru un împiegat; astea nu ajung omului de litere; lui îi trebuie admirația publică.

Asta vrea acuma onor. d. A. Pencovici, – voiește și vei putea! – o vrea și o are!

Oficiosul se folosește de ocazia *Probarului* și, vrând *să-l vedem* și pe dânsul ce poate în litere, ne face o dare de seamă despre lucrarea literară a directorului „Oficialului".

„Naționalul", – după ce reproduce prefața în care se spune istoria cu *Probarul*, cum a devenit d. Pencovici om de litere, și câteva bucăți traduse față în față cu textul original francez, – încheie:

„Avem o traducere *admirabilă*, cum rareori se poate vedea la scriitorii noștri…"

Să dăm și noi câteva probe din faimosul *Probar*, câteva mustre din admirabila traducere. Pentru a fi însă mai expeditivi, să întrebuințăm metoda lexicologică.

Iată:

Un être borné – omul cu mintea scurtă;
Timidité naturelle – frică;
Le jeûne – cină de post;
La bonne chère – prânz de dulce;
Assemblage – șir;
La bétise – neghiobia;
En arrière – mai în dos;
Pensée – cuget;
Une femme du monde – o muiere căreia îi place lumea!

D. A. Pencovici rămâne dar un *admirabil* traducător, cum – mărturisim cu „Naționalul" – rareori se vede la noi, că, de! bat-o norocul de franțuzească, povestea coanii Chiriții, și copiii mici o vorbesc.

Dar unde admirabilul traducător e nu numai rar, dar și unic, este în prefață, în care explică cum i-a venit inspirația să facă admirabila traducere.

Acolo junele literat este în adevăr candid: admirabilul traducător nu vrea să facă câtuși de puțin răspunzător pe autorul original de traducție.

D-sa – închipuiți-vă – ar putea arunca răspunderea, în parte, dacă nu chiar în totul, asupra șefului de atelier, care i-a cerut text pentru *Probar*; la urma urmelor, acela ar fi de vină că d. Director a devenit om de litere. D. Director nici nu visa de literatură, și el vine și-i cere text pentru *Probar*!

Dar traducătorul nu vrea să arunce răspunderea traducerii sale asupra nimănui. Și asta e nobil, este mare, este frumos din partea d-sale!

Eu niciodată n-o să pot admira îndeajuns pe un admirabil traducător, care știe și declară că un autor și un șef de atelier nu sunt răspunzători deloc de admirabila sa traducere!

ȘTIE CARTE BĂIATU LUI PAPUCA!…

„Națiunea“ ne dojenește că unul dintre colaboratorii noștri iscălește cu pseudonimul *Falstaff*, și ne roagă, în folosul nostru, ca „dacă nu știm ce amintiri revarsă în spirit acest pseudonim, să cugetăm asupra acestui vers al lui Victor Hugo: *Les Falstaff que l'argent fait parler ou fait taire*, sau mai bine să deschidem *cel mai ieftin* dicționar, unde vom citi: ***Falstaff***, *compagnon de débauche du roi d'Angleterre Henri V; Shakespeare en a fait le type de la débauche, du cynisme et de l'effronterie*. – Pe românește: Falstaff – Cuconul F…“

Minunat băiatul lui Papuca!… Lui *amintirile i se revarsă în spirit*; el știe versuri de Victor Hugo, și are și *cel mai ieftin* dicționar.

Tot așa de procopsit era și băiatul lui Nastratin Hogia. Când s-a întors acasă din străinătăți, a cerut lui tată-său să-i dee o odaie pe seamă, unde să-și așeze biblioteca și să studieze ziua

și noaptea. Tatăl, foarte mulțumit că are așa fecior, i-a făcut pe plac.

Seara, după ce și-a așezat cărțile frumos, s-a pus băiatul în pat, cu lumânarea alături pe măsuță, să citească, ca orice tânăr studios. Dar, ridicând odată ochii în sus, ca să reflecteze mai adânc, *ca să-și reverse în spirit* cine știe ce amintire, – ce să vază!...

O bârnă din tavan era mânjită... de o vacă, ori de un bou, ori de o mânzată, ori de un vițel!... în sfârșit, vârsta și sexul dobitocului care comisese acea pată nu erau sigure; dar acestea puțin importau tânărului savant, – destul că pata era fără doar și poate – după toată analiza, și la ochi, și la nas – pricinuită de un patruped, un patruped neapărat ierbivor și un patruped ierbivor anume din spețа bovină.

„Aceasta este (gândi junele, izbit de ciudățenia fenomenului) ori o paradoxală minune, ori o minunată paradoxă!... Cum să umble boul, vaca, vițelul, ori mânzata pe tavan?... S-ar putea?... Să cercetăm dicționarul!“

Și se pune băiatul pe răsfoială: o noapte întreagă consultă dicționarul favorit, citește, scrie, calculează, își sparge capul cu meditația, *își revarsă în spirit toate amintirile*, și geaba! Până la ziuă nu ajunge să dezlege problema: cum poate să umble spețа bovină pe tavan ca muștele?

A doua zi, fericita lui mamă, văzându-l obosit de atâta luptă cu dicționarul și aflând ce problemă îl chinuise toată noaptea, îi explică procopsitului tot misterul, și adică: când se făceau casele, bârnele erau trântite în ogradă; un bou al unui cărăuș, care aducea materiale, a comis o mânjitură pe o bârnă; lemnul, fiind uscat, a supt între firele lui zeama nevinovatei greșeli a dobitocului, astfel că bârna a rămas pătată, și așa pătată au pus-o dulgherii la tavan.

Tot așa și băiatului de la „Națiunea“ îi trebuie o explicație în privința lui *Falstaff*, care *îi revarsă în spirit amintiri* – o explicație ce nu se află în dicționarul d-niei-sale.

Iată-o, pentru că îi trebuie:

Între anii 1377 și 1459 – adică pe timpul domniilor celor trei Enrici, al IV[-lea], al V[-lea] și al VI[-lea], – a trăit „*faimosul căpitan Sir John* ***Falstaff***“, de fericită și ilustră memorie.

Acest Sir *John Falstaff* a făcut minuni de bărbăție în războaiele de invazie ale englejilor în Franța. – El era foarte bogat: stăpânea imense domenie și averi strânse foarte însemnate, datorită gratitudinii și munificenții suveranilor săi.

Spre adânci bătrânețe, obosit de atâtea mărețe isprăvi, nobilul Sir *John Falstaff* se retrase la Caister Castle, locul său natal, unde și muri în vârstă de 91 ani, onorat de cei mari, binecuvântat de cei mici, admirat de toată lumea.

Cronicarii povestesc pe larg despre isprăvile și înaltele merite ale mărinimosului erou. Din parte-ne, credem că ajunge această scurtă notiță; nu avem loc aci să-i facem biografia; destul să arătăm că Sir *John Falstaff* este și va rămâne una din cele mai nobile, cele mai strălucite și neuitate figuri ale istoriei Engliterii.

Viteaz, onest, devotat regilor săi și neamului său; căpitan vestit în războaie, iscusit diplomat în timp de pace; om înzestrat cu spirit tot atât de înalt, pe cât îi era inima de bună și de bărbată, – astfel a fost Sir *John Falstaff* – încât despre dânsul se putea spune cum spune Shakespeare, prin gura biruitorului de la Philippi, despre tribunul Brutus: „Natura amestecase așa de bine într-însul elementele, că putea zice cu mândrie: Iacă-vă un bărbat!“

Însă…

Minunatul, strălucitul, faimosul Sir *John Falstaff* a avut și el un cusur. Așa e soarta noastră, a muritorilor, mari ca și mici! Da, și Sir *John Falstaff* are un cusur, și încă ce cusur! mic în sine, dar enorm, incalculabil în urmări! – un cusur care-l face să-și piarză toate calitățile, un cusur care-i nimicește cu desăvârșire memoria… Și iată grozavul cusur: Sir *John Falstaff* nu e trecut în *cel mai ieftin* dicționar!

De aceea băiatul procopsit al lui Papuca stă ca colegul său, Nastratin-fiul, cu ochii în tavan și *nu i se revarsă în spirit altă amintire* decât a berbantului de *Falstaff* din *Suratele vesele de la Windsor*, pentru că acesta a avut norocul ca dicționarul *cel mai ieftin* să nu-l treacă cu vederea.

Dar acest din urmă *Falstaff* merită și el o mențiune mai de preț decât aceea din dicționarul băiatului.

Se zice cu multă stăruință că Shakespeare numise mai întâi pe acest erou caraghios: *Sir John Oldcastle*; dar din familia Oldcastle existau pe vremea Elisabetei urmași; aceștia au silit pe poet să schimbe numele tipului. Astfel, mentorul de chefuri al junelui Enric s-a numit: Sir *John Falstaff*.

Această omonimie s-a părut ireverențioasă, și admiratorii marelui căpitan, răposat, au relevat-o îndată. Shakespeare a întâmpinat însă că nu avusese câtuși de puțin vreo intenție de ireverență față cu memoria ilustrului Sir John, dar că numele îi sunase frumos și el l-a găsit foarte teatral.

Poate, credem noi, poetul voia să tragă de aci chiar un efect artistic. E mai comic parcă un așa berbant când poartă un nume ce amintește atâtea mari virtuți, pe care el, tipul opus și grotesc, tocmai nu le are. Închipuiți-vă într-o comedie modernă la noi un tip de bețivan bătăuș de alegeri, care s-ar numi pompos *Mihai Viteazul*!

Despre acest *Falstaff* al lui Shakespeare, un mare critic francez, Philarète Chasles, zice:

„În privința spiritului, Falstaff este un om inimitabil. Ca și Figaro, el găsește la toate răspuns. Să-l amenințe o primejdie, să-l tulbure cineva de la traiul cel bun, de la plăcerile sau speranțele lui, o glumă vie, dictată de prezența de spirit cea mai sigură de ea însăși, parează îndată lovitura îndreptată contra bătrânului epicurian. El se învăluiește în spirit și în glume ca ariciul în ghimpii săi.“

Falstaff al lui Shakespeare este dar *Sancho Pança* al lui Cervantes, *Panurge* al lui Rabelais, *Sganarelle* al lui Molière, *Nastratin* al orientalilor, *Păcală* al românilor.

Nuanțe specifice deosibesc, în adevăr, între ele aceste tipuri; fondul lor, însă, rămâne același. E aceeași plantă răsădită în deosibite pământuri și sub deosibite ceruri: e vecinicul tip al omului stricat prin iubirea bunului vieții, dar om cu judecata sănătoasă: grotesc fin, batjocoritor și batjocorit, cinic și moral, naiv și înțepător, păcălici și păcălit, totdeauna însă om de un adânc bun-simț, niciodată zevzec, niciodată cu ochii în tavan, niciodată cercetător de dicționare ieftine.

Dar să încheiem.

Despre notițele de mai sus n-avem decât o povață de dat băiatului de la „Națiunea“: cu dicționarul *cel mai ieftin* nu merge totdeuna; trebuie să roage pe Papuca să-i cumpere unul mai scump.

N a s t r a t i n[1]

P.-S. *À propos* de *cel mai ieftin* dicționar, este o bună glumă nemțească.

Într-un dicționar de așa fel, se citește:

„*B e e t h o v e n – compositeur de musique allemand; il a écrit pour le piano quelques petits morceaux trés estimés par ses amis*.“

POZNA...

De când cu alegerile parțiale din urmă, organele guvernamentale au o ciudată apucătură.

Daca reușește candidatul agreat de guvern, organele ofidiene demonstră clar că nici constituționalii, nici colectiviștii

[1] *Nota*. Pentru respectivul lui Papuca: Nu căuta pe „Nastratin“ în dicționarul d-tale, că nu se află (*n.a.*).

nu mai există; ei au fost făcuți praf de marele partid liberal-conservator; s-a prăpădit toată suflarea politică ce nu crede în Sfânta-Troiță, Gună-Lascar-Pache.

Daca se întâmplă să reușească un candidat opozant, ofidienii, văzând că cei morți au înviat, încep să țipe tare:

„Vezi bine! cum să nu reușească daca s-au unit colectiviștii cu constituționalii!... Se înțelege că au reușit dacă constituționalii au dat concurs colectiviștilor!“.

Vorba ceea: „Ia-l de pe mine că-l omor!“

Apoi bine, onorabililor; ieri nu mai existam deloc nici noi nici colectiviștii, și astăzi vă faceți pentru cine nu mai există sânge rău?

Auzi d-ta să se unească două partide opozante, cari nu există, în contra celor două partide de la guvern, cari există.

Asta e curată infamie!

Într-un district se fac alegeri de delegați. Ce se întâmplă? Ceva grav: se aleg delegații opoziției.

Da! dar întrebați pe onorabilii ofidieni cum s-au ales acei delegați:

„Colectiviștii au declarat că *nu au* candidat și astfel ei și-au dat constituționalilor concursul!“

Dar ce e mai infam și mai grav, se întâmplă în alt district: doi candidați, unul colectivist și unul constituțional, s-au înțeles că la balotajul foarte probabil al alegerii, să cedeze cel ce la alegere va fi avut voturi mai puține celuilalt care va fi avut mai multe. – Auzi infamie!

Dar e ceva și mai infam și mai grav. E un caz care trebuie să revolte pe orice adevărat ortodox: într-un district s-a ales, grație „acelor manopere“, candidatul colectivist.

Cine era acela? Era însuși șeful colectivității! I. C. Brătianu.

Aceasta este deja ceva de neiertat! Dar altceva și mai grav: constituționalii i-au dat concursul!

Dar încă asta nu-i nimic.

Să vedeți culmea gravității; să v-o spunem noi după gazetele guvernamentale:

În acea alegere au fost – ghiciți ce? – au fost *ingerințe... administrative* – în favoarea cui? gândiți – în favoarea *candidatului... opozant*!

Auzi d-ta! Pe câtă vreme d. Catargiu este la mare și d. Vernescu la munte, două partide opozante să facă așa scandal! să se unească și să facă și ingerințe administrative!

Și nu ți-ar fi ciudă daca aceste partide ar exista; dar să facă scandal, să reușească în alegeri, prin unire și ingerințe administrative, cine? două partide cari s-a dovedit cu prisos că nu există!

Sfântă-Troiță! Aiasta este curată poznă! Trebuie numaidecât o inspecție la localitățile bântuite de opoziție!

AFACEREA GUNĂ–LAHOVARY

Această afacere a părăsit în fine umbra discretă a consiliului de miniștri și a ieșit la lumina mare.

Nu mai mergea.

Onor. d. A. Lahovary începe să se încăpățâneze. D-sa nu mai poate răbda pe onor. d. Gună, și făcând apel la toată rezerva de energie de care dispune, îi dă colegului de la Finanțe un avertisment scris și tipărit, în fața țării, în ochii Europei întregi.

Închipuiți-vă emoție în Europa întreagă când sferele politice au aflat că între onor. dd. Gună și Lahovary există o acută încordare de relații, din care poate rezulta o ruptură între ziarele „România“ și „Naționalul“.

Avertismentul s-a publicat într-unul din cele mai serioase ziare franceze, în „Le Temps“.

Într-însul se spune că criza ministerială este atâta de acută, că onor. dd. Lahovary și Manu sunt așa de supărați pe d. Gună,

încât, deși știu că M. Sa Regele trebuie să reintre în țară peste câteva zile, n-au mai putut avea răbdare să aștepte până atunci și au telegrafiat M. Sale că dumnealor au intenția să se retragă din cabinet.

Dacă au făcut-o asta, și e probabil că au făcut-o, apoi să ne ierte onor. dd. Lahovary și Manu, au făcut rău. După părerea noastră aceasta nu e deloc politicos lucru din partea a doi bărbați politici serioși.

Cum se poate?

Suveranul pleacă să facă o cură și să petreacă liniștit, departe de grijile politice, câteva zile, ca să-și întremeze sănătatea, lăsând în capul țării niște bărbați serioși, – și când colo, acești bărbați serioși s-apucă la ceartă și nu lasă pe M. Sa în ticnă nici acolo?

Înțeleg că M. Sa să binevoiască a face să știe în fiece zi miniștrii buletinul dispoziției M. Sale; dar și miniștrii să trimeată M. Sale buletinul indispozițiilor lor – asta nu e deloc frumos! Asta este mult mai puțin convenabil decât cazul școlarilor cari nu lasă-n pace pe profesor și-l plictisesc cu plângeri și-n orele de recreație, când vrea omul să se mai odihnească de zgomotul ce i l-au făcut toată ziua-n cap.

Avertismentul adresat d-lui Gună mai spune că „criza ministerială nu va primi o soluțiune înainte de întoarcerea Regelui“.

Aicea i-a scăpat condeiul cui a scris avertismentul: să ne dea voie a-i observa că a spus o puerilitate mare de tot.

Ba bine că o criză ministerială ar putea lua o soluție până să nu se întoarcă M. Sa. Dar s-ar putea lua de chică dd. miniștri în consiliu, asta n-ar fi decât un scandal mai mult într-o țară unde scandalurile sunt marfă curentă; s-ar pieptăna d-lor frumușel la loc și criza tot n-ar putea lua o soluție.

Ori poate onor. d. Lahovary crede c-ar putea întâmpina la graniță pe Suverani cu altcineva alături decât cu amicul Gună? Adică onor. d. Lahovary să zică întâmpinând pe Suverani: „Sire,

să nu se mire M. Voastră, am aranjat noi lucrurile altfel când era M. Voastră la băi; Gună nu mai este, l-am lucrat pe Gună!“

Ar fi poate o plăcută surpriză pentru M. Sa, dar așa surprize, oricât de grațioasă le-ar fi intenția, n-au intrat în uzurile constituționale.

Unde însă este serios și categoric avertismentul este la încheiare:

„E probabil că se va reconstitui cabinetul de d. Catargiu cu bărbați politici aparținând exclusiv partidului vechilor conservatori“.

Care va să zică, d. Gună...

Aci stă până acuma afacerea Gună-Lahovary, și ea nu poate merge mai departe; cearta în consiliul de miniștri poate lua cele mai violente proporții – d. ministru de externe a spus-o sau a lăsat să se spună: *criza nu va primi o soluție înainte de întoarcerea M. Sale*.

Să vie sănătos augustul suveran. Îi dorim cu toții din toată inima! Când zic cu toții nu garantez și de d. Gună.

ȘCOALA SUCCESULUI

N-avem oameni, ne lipsesc oameni, ne trebuiesc oameni! – iată scuza cea mare a politicianilor noștri când încearcă cineva să le critice metoda dupe care își aleg și-și recrutează indivizi pentru aparatul Statului și pentru nevoile lor politice.

D. I. C. Brătianu avea, de exemplu, o deosibită pornire să ocrotească sub aripele d-sale, să numească în slujbe, să încarce cu favoruri tocmai pe acei indivizi cari, sub regimul de mai nainte al conservatorilor, fuseseră cei mai aprigi dușmani ai liberalilor, cei mai devotați partizani ai „reacțiunii“ și, din nenorocire, și cei mai deochiați ca apucături administrative.

În gândul lui, finul moșnean știa el ce face. Astfel el a *roșit*, pe mulți așa de bine, încât le trebuie încă puțină vreme ca să se întoarcă acum iarăși la coloarea guvernului actual.

D. Lascăr Catargiu aplică întocmai același sistem. A început cu *lateralii*, a urmat cu onorabilul P. Răcăciune, a trecut la onorabilul Rădulescu, de la Buzău... și ăi mulți înainte!

Noi nu vrem să fim guri rele, dar mai că am putea spune de pe acuma numele multor colectiviști cari nu așteaptă decât o bună ocazie și un bun amic să le scrie declarația dupe modelul dat de d. Rădulescu:

„Subsemnatul declar că nu mai sunt colectivist, ci m-am făcut conservator... așa să-mi ajute Dumnezeu!"

N-ai ce-i face! stăpânirea e puternică și are nevoie de *oameni*.

Ș-apoi la urma urmelor, ce mi-e Catargiu, ce mi-e Brătianu? Și unul și altul sunt *Români verzi,* și unul și altul sunt onești; amândoi sunt patrioți și iubesc Constituția, – și când o fi la o adică, Brătianu a stat doisprezece ani la putere, ia să mai lăsăm și pe Catargiu, să vedem ce o să facă.

Asta este chiar bine pentru regulatul mers al sistemului constituțional.

Sistem constituțional, cu Răcăciuni și cu Rădulești-Buzău!

Principii? – fleacuri!

Omenie? – mofturi!

Chiverniseala, pricopseala și ciupeala – astea sunt principiile.

Lipsa de omenie și de caracter, asta e pecetia timpului nostru.

A nu gândi la nimic, a nu simți nimic, a nu iubi și nu voi nimic în afară de chiverniseala personală, și a nu te da în lături de la nimic ca s-o ajungi – iată maxima cea mai naltă a vieții noastre publice, maximă pe care guvernele celor doi bătrâni patrioți au profesat-o cu cea mai călduroasă stăruință.

Nu-mi pasă cine ai fost, nu-mi pasă ce ești – fi[i] al meu și ești bun!

Ba chiar, cu cât ai fost mai pătat, mai neomenos, mai lipsit de merit, și mai încărcat de ponoase, ești cu atât mai bun pentru mine, – fiindcă oamenii de treabă sunt puțini și cu oamenii de treabă nu poți face totdauna treburi, mai la urmă fiindcă n-avem oameni, ne lipsesc oameni, ne trebuiesc oameni, mai ales oameni ca d-ta.

Asta este școala succesului în țara noastră: ieftină pentru cei mai mulți, scumpă pentru mai puțini, sigură pentru oricine vrea s-o profeseze.

Închipuiți-vă la ce onorabilă concurență dă loc cererea grațioasă a guvernului; închipuiți-vă lupta între ofertanți – onor. Răcăciuni, Răducești-Buzău și *tutti quanti*.

Dacă am lua gazetele liberale dinainte de 75, pe vremea întâiei domniri a d-lui Catargiu, am vedea cum o sumă de persoane, pe atunci conservatoare, erau biciuite cu o violență nemaipomenită, foarte adesea legitimă, unele pentru vederile lor politice, altele chiar pentru fapte d-a dreptul incorecte.

Multe din acele persoane, aproape toate, au fost mai târziu stâlpi ai regimului colectivist.

Să le numim, e de prisos.

Oricine a urmărit câtuși de puțin politica noastră le cunoaște foarte bine.

Nu cunoaște lumea pe profesorul înalt – om onorabil și serios deaminteri – care a făcut parte în aceeași calitate și din comitetul electoral conservator pe vremea guvernului cu același nume, și mai târziu din comitetul electoral al colectiviștilor sub guvernul acestora?

Cine nu cunoaște pe vicinicul vânzător de colecțiuni de anticități și de obiecte de artă? – Și cine să cumpere așa lucruri scumpe? Opoziția?

Nu cunoaște lumea pe bărbatul de o foarte înaltă treaptă socială – un om aminteri foarte bun și foarte onorabil – care a strivit o dată ca conservator pe liberali și apoi a strivit ca liberal pe conservatori?

Acesta a fost o adevărată măciucă și în mâna conservatorilor și în a colectiviștilor, în contra acestora cu aceia, în contra acelora cu aceștia. El a lovit pe rând și în unii și în alții și s-a bucurat pe rând și cu unii și cu alții: fără perdea, pe față, și întotdeauna jocul s-a făcut cu acompaniament de fierbinți tirade patriotice.

Pentru patrie era conservator când conservatorii erau la putere și a dat în liberali, pentru patrie a fost colectivist și a dat în conservatori când ei erau în opoziție. Mă prinz că nu dorește astăzi, pentru binele patriei, nimic alta decât să zdrobească pe colectiviști.

Din aceasta mai rezultă încă că marele bărbat este și imparțial în naltu-i patriotism: nu ține nici cu unii nici cu alții, când nu sunt la putere.

Când de așa de sus, de la niște oameni de înaltă naștere, creștere și onorabilitate, vin așa rele exemple, ce să mai zicem de niște bieți Răcăciuni sau Rădulești-Buzău?

Aceștia din naștere n-au avut nici o înzestrare alta decât instinctele triviale, pornirile telurice ale oricărei creaturi, de o josnică treaptă. În vultoarea vieții apoi n-au avut parte nici de cultură, nici de creștere, nici de belșug.

Speriați de sărăcie, momiți de câștig fără muncă, neavând nici un sprijin moral în conștiință, în inteligență nici o schintee conductoare pe cărările încurcate ale vieții, ei se dau cu trup cu suflet celui dintâi care-i plătește bine. Și cine poate plăti mai bine, în așa caz, decât guvernul?

Să le poarte păcatele aceia ce, în loc să-i trimeată la muncă cinstită, în cercul strâmt ce s-ar cuveni activității lor, la tarabă, calapod sau sapă, îi ispitesc și le exploatează lipsa de lumină,

de caracter și de omenie, pe cuvântul că „n-avem oameni“, că „ne trebuiesc oameni!“

Căci ce poți să te aștepți de la niște asemenea creaturi? Se învață vreodată lupul să trăiască în curte cu oamenii și cu ființele domestice? Nu. Fiara, oricum îi îngriji-o și adăposti-o, oricât îi sătura-o, ea trebuie să hrăpească și să strice.

Pentru onor. Rădulescu de la Buzău nu era destul ca un om ca d-sa să ajungă la onoarea de a fi consilier comunal în orașul său; nu; onorabilul trebuia să ciupească 4000 lei mită.

Pentru niște nenorociți care, din feciori de oameni de rând ajunseseră la cele mai înalte ranguri, în capul clasei sociale ce poartă deviza „Onoare și Patrie“, asta nu era destul; au trebuit la urmă să-și dea în petec și să-și prăpădească o muncă de o viață întreagă, o situație strălucită pentru câteva mii de lei.

Cum ziceam, la acești oameni fără ideal și fără omenie, lucrul se explică: interesul brutal și imediat, numai acela îi mișcă. După povața lui Dante, despre aceștia să nu ne batem mai mult capul, să-i privim și să trecem.

La cine trebuie însă să ne oprim cu dinadinsul atenția sunt niște oameni de lumea nouă, niște tineri pe cari ne deprinsesem a-i privi cu stimă pentru dezinteresarea cavalerească, pentru avântul juvenil și temperamentul ardent cu cari ei urmăreau un ideal foarte depărtat. Voim să vorbim de acei tineri cari, până ieri alaltăieri, erau ultrademocrați, socialiști, și cari astăzi sunt mercenarii de condei ai guvernului reacționar.

Daca acești tineri ar fi numai niște proletari de rând ai condeiului, fără nici un talent mai deosibit și ca atari ar fi plătiți la gazeta guvernului numai pentru a face umplutura, așa-numita „bucătărie a ziarului“, n-ar fi nimica. Daca ei ar fi plătiți să scrie partea literară sau științifică, varietățile sau foiletonul, cari n-au nici o relație cu partea politică, ar merge: nici ziarul n-ar fi legat de principiile colaboratorului, nici colaboratorul de ale ziarului.

Dar lucrul stă de tot altfel.

Acei tineri ultra-democrați, acei călduroși socialiști fac partea politică propriu-zisă a ziarului vechi-conservator, și o fac cu același zel și cu aceeași vervă cu cari odinioară făceau nobilele și idealele teorii socialiste în „Drepturile Omului“.

Până ieri, pentru dânșii și cei mai înaintați liberali erau retrograzi și îndărătnici; astăzi partidul vechi-conservator este pentru dânșii destul de progresist și de înaintat.

Mai nainte se expuneau ca apostolii la neplăceri și prigoniri provocând și conducând greve de muncitori; astăzi se expun cu spada în mână pe teren, ca niște bravi cavaleri feudali din evul-mediu, pentru a apăra politica conservatoare.

Ieri, neînchinați liberi-cugetători, strigau periodic la „Franzelarul“: „Noi, Muncitorii!“, astăzi pravoslavnici curați, strigă cotidian în „Naționalul“: „Noi, Conservatorii!“

Fericită școală a succesului, mulți adepți a fost să ai tu la noi!

Hamlet zicea: Este ceva putred în Danemarca! Noi trebuie să-i întoarcem vorba și să zicem: Mai este ceva neputred în țara asta!

Acea parte neputredă trebuie să facă o silință supremă în contra școalei succesului. Cum ar trebui partea sănătoasă a țării să combată această funestă școală vom vorbi sub același titlu într-un al doilea articol.

GUNĂ VERNESCU

Dacă Molière s-ar scula din mormânt și ar face cunoștința d-lui Vernescu, sigur ar exclama: C’est mon *Bourgeois Gentilhomme*! Și ar avea dreptate părintele comediei franceze, căci oricum l-ai suci pe șeful vernescanilor, oricum l-ai privi, n-ai să dai decât peste eroul pomenit al lui Molière. O fi servit vr’un străbun d-ai d-lui Gună pentru zugrăvirea eroului

acestuia sau d. Vernescu și-a format temperamentul din citirea *Burghezului Gentilom*?

Actualul ministru de finanțe știe că aurul ia ochii tuturor și că degetul cel mai urât dobândește o aureolă dacă e împodobit cu un inel de aur.

În lumea incultă se prețuiește omul după averea lui mișcătoare și nemișcătoare. Așa, de pildă, se zice: cutare e om de zece mii de galbeni, sau de o sută de mii de galbeni. Când omul nu mai are nici o para, se reduce și valoarea lui la zero – pentru lumea incultă. D. Vernescu e foarte bogat, dar sunt mulți cari nu știu aceasta. Și la ce-ți folosesc purcoaiele de aur dacă le vezi numai tu singur?

Să le vază întrucâtva și lumea! D. Vernescu și-a poleit roatele trăsurei, și-a poleit muchiile scărilor casei, meselor, albumurilor, cărților de vizită, cărților de citire, bibliotecelor, dulapurilor din sufragerie, farfuriilor, scuipătoarelor etc. – Spoială.

Domnul Vernescu a șezut până mai acum un an în Calea Plevnei numărul 100. Casele erau vechi – Doamne ferește! cu streșini late ca-n vremea de demult, cu o parte din fațada de la uliță ieșită afară, în stilul otoman, cu mușchi verde gros de două palme pe învelitoarea de șindrilă găurită, cu crăpături în pereți, cu o înfățișare în fine din cele mai jalnice. De ce ședea d. Vernescu aci, când putea să-și clădească palate? Era de vină numărul 100 al caselor, D-sale îi merseseră treburile bine aci, făcuse avere, ajunsese ministru și se temea ca nu cumva mutându-se, soarta să nu-și întoarcă fața de la dânsul. A trebuit intervenirea tutulor vernescanilor, ca să-l hotărască să se mute pe calea Victoriei.

Insuccesele suferite cu numirile de la Casație, d. Vernescu le atribuie acestei mutări. D-sa stăruiește din răsputeri pe lângă primarul Capitalei ca să schimbe numerotația caselor de pe podul Mogoșoaiei așa ca la d-sa să cază tot numărul 100. Ce-ar fi să cază numărul 13?

D. Vernescu a visat încă de mult să fie șef de partid și prim-ministru al țării. Ca să fii șef de partid, trebuie să ai partizani. Ca să ai partizani trebuie să ai un club, un staul, unde să aduni cât de des pe credincioși. S-a închiriat pentru acest scop o sală mare, în casele Steiner. Dar pe lângă mese, scaune, oglinzi, canapele, lavoare, trebuiau și ceva cadre.

O biserică fără icoane e o biserică tristă și nu atrage.

– Să punem în perete chipurile celor mai străluciți oameni politici români morți, zise d. Vernescu.

– Dar pe cine?... Pe cine?... îngână un partizan sfios.

– Pe Constantin Bâlcescu! exclamă d. Vernescu.

– Și pe mai cine?

– Pe Constantin Negri!

– Și pe mai cine?

– Pe Constantin Bozianu.

– Și pe mai cine? Mai e un loc gol...

– Ei, pe cine, pe cine. Pe mine, zise șeful partidului.

Și chiar în seara aceea d. Vernescu trimise clubului portretul său – cum era la 1862 – lucrat în cromolitografie la Viena, și încadrat în gergevele poleite cu aur!

Toate bune, dar de ce s-o fi pus între oameni politici morți?

INCOGNITO

Agamemnon, regele regilor, – în *Belle Hélène* a lui Offenbach – merge la Nauplia să ia băi de mare. Cu toate că el călătorește *incognito*, mulțimea îl recunoaște; de câte ori el iese la plimbare, de câte ori se duce să intre în baie, câtă vreme șade în apă, apoi după ce iese, i se fac mereu cele mai zgomotoase ovațiuni. Odată, plictisit de aceste manifestațiuni indiscrete, regele regilor, convins de neeficacitatea *incognitului*, zice către confidentul său:

„Giaba mă ascunz, nu merge! Tot mă cunosc ei: mâine o să intru în baie cu coroana pe cap; e de prisos să mai păstrez *incognito*!“

La aceeași pesimistă convingere, ca și Agamemnon, a ajuns și onor. d. D. Brătianu.

D-sa a fost în anul acesta la băi la Kissingen.

Kissingen este o stațiune balneară în Bavaria. Apa de Kissingen vestită pentru virtuțile sale sudorifice, purgative și diuretice.

Dar nu numai apelor sale minunate își datorează reputația universală această stațiune. Ea a devenit celebră mai ales prin faptul că o sumă de bărbați politici europeni au vizitat-o.

Prințul de Bismark a făcut din Kissingen locul său de predilecție, și se înțelege că împrejurul acestui astru politic au venit totdeauna să graviteze astrele mai mici și sateliții lor.

Și se pare că sănătatea bărbaților politici folosește mult din izvoarele de la Kissingen.

Acolo, între un pahar diuretic și unul purgativ, multe s-au pus și se vor pune la cale.

De aceea, când auzim noi profanii că un bărbat politic a mers la Kissingen, oricât l-am ști că are nevoie de virtuțile minerale ale apelor respective, nu ne putem opri de a gândi: ha, ha! se clocește ceva, aci e politică la mijloc!

Iată pentru ce onor. d. Dumitru Brătianu a ținut să meargă la Kissingen *incognito*, pentru ca să se risipească tutulor bănuielile că ar fi avut în vedere să intre în daraveri cu cancelarul, și pentru ca prințul de fier să-l lase în pace, să nu-l importuneze cu vizite și să nu-i turbure cura cu conferențe politice.

Și astfel, în catastiful de la otelul la care a coborât onor. d. Dumitru Brătianu s-a înscris cu pseudonimul *Dumitru Dinu Papuca*.

Cât e prințul Bismark de isteț, dracul să-i dea în cap că *Dumitru Dinu Papuca* însemnează *Dumitru Brătianu*!

A mers astfel treaba foarte bine câteva zile, niminea nu bănuia câtuși de puțin ce personaj important se ascunde sub poeticul nume de *Dumitru Dinu Papuca*; când, într-o seară, onor. șef al dizidenților, făcându-și pe promenada principală plimbarea obicinuită, se pomenește de la spate strigându-i cineva foarte tare:

„Brătiene! Tache!... Tache! Brătiene!“

La numele Brătianu, lumea se oprește în loc să vadă pe cine strigă indiscretul.

Dar Papuca o ia la picior ca orice incognito descoperit – indiscretul după el:

„Tache! Brătiene!“

În sfârșit indiscretul ajunge pe Papuca și-l lovește pe umăr. Papuca se întoarce supărat foc: cine era? Conul Mihalache Kogălniceanu.

„Lasă-mă în pace, strigă Papuca necăjit, lasă-mă în pace, mi-ai stricat *incognitul*!“

Acuma, nu se știe dacă din răutate sau din imprudență, a comis conul Mihalache trădarea.

Destul ca a doua zi au început să plouă la *Dumitru Dinu Papuca* cărțile de vizită ale tutulor bărbaților politici.

Diplomații și jurnaliștii cereau un moment de *interview* ca să se lumineze de la Papuca în privința evenimentelor din Creta; cancelarul de fier a venit d-a dreptul în persoană, în virtutea vechiului prieteșug, fără să se mai anunțe în prealabil.

Și toate astea din pricina indiscreției conului Mihalache.

Ca și Agamemnon, Dumitru Dinu Papuca a rămas cu desăvârșire dezamăgit asupra eficacității *incognitului.*

Plictisit de urmările trădării d-lui Kogălniceanu[,] și-a întrerupt cura.

Și astfel onor. d. Dumitru Brătianu se întoarce zilele astea de la Kissingen ca să reia direcția „Națiunii“.

Se zice că la anul, d. Dumitru Brătianu este hotărât pe de o parte să evite pe d. Kogălniceanu, iar pe de alta să ia un alt pseudonim, deoarece în ediția nouă a dicționarului „celui mai ieftin“, care se află sub tipar, se va citi:

„**Démètre Dino Papouka:** *pseudonyme sous lequel l'illustre homme d'Etat roumain M. Démètre Bratiano prend incognito ses eaux.* “

GHICITOARE

Ghici ghicitoarea mea:

Avem un ceasornic.

E o sculă foarte veche și foarte frumoasă.

Îl avem moștenire de la părinți și o să-l lăsăm, cu ajutorul „Dumnezeului părinților noștri“, moștenire copiilor noștri, cu limbă de moarte să-l păstreze și ei și să-l dea mai departe din copii în copii.

Ceasornicul nostru însă merge foarte neregulat așa că nu putem zice că „merge ca ceasornicul“.

L-am tot întors, ne-am tot jucat cu el așa că i s-a stricat mașinăria.

Mulți ceasornicari am schimbat până acuma.

Unul a găsit că roata cea mai mare e stricată, altul cea mijlocie, altul cea mică.

Unul că limbile sunt prea grele, altul că-s prea ușoare.

Unul acuză rotăria, altul disproporția cadranului cu puterea mecanică din năuntru; altul crede că toate ar merge bine, dar că regulatorul nu are destulă putere.

Unul zice că daca arată cinci la amiazi merge prea iute pentru că înaintează cu cinci ceasuri; altul e de părere tocmai

din contra că merge prea încet pentru că e înapoi cu șapte ceasuri.

Ce e de făcut?

Să mergem din dres în dres, din meremet în meremet.

Ceea ce e rău însă, e că noi nu ne pricepem toți la ceasornicărie. Când ceasornicarul caută să ne dreagă scula și s-o facă să meargă normal, noi ne amestecăm în treaba lui, [î]i dăm păreri, îi amestecăm roatele și-l încurcăm.

Nu e vorba, mai toți ceasornicarii de la noi sunt niște cârpaci; când s-apucă să ne dreagă ceasornicul mai rău ni-l strică.

Am făcut odată cunoștința unui ceasornicar mai onest și i-am dat ceasornicul pe mână plângându-ne că nu mai avem speranță să vedem mașina îndreptată.

Ceasornicarul a spus:

„Mașina asta ar fi bună, dacă roatele n-ar fi fost așezate rău de reparatorii trecuți, și dacă regulatorul n-ar fi înfipt așa de sus încât să nu poată mișca mai liber".

Și s-a pus omul pe lucru.

Dar fiindcă nu l-am lăsat să facă treabă după obiceiu[l] nostru, ba încă am chemat pe unul din cârpacii de mai nainte să asiste la operații și să dea consilii omului mai conștiințios la treabă, – omul acesta și-a luat frumușel une[a]lta și s-a dus acasă.

Astfel dar ne-am întors iar la sistema veche, la meremeturile mici și nesfârșite.

Ceasornicul nostru merge ca și mai nainte, umblă alandala, și bate și mai alandala.

Trebuie întors când la o lună, când la zi, când la ceas, și chiar mai des, căci aminteri ar sta de tot.

Dumnezeu doar știe câtă sudoare și avere ne costă numai ca să-l ungem, să nu se oprească de tot.

. . . .

Ghici ghicitoarea mea: ce țară să fie asta?

IARĂȘI MIRON COSTIN SAU URMĂRILE ARHEOLOGIEI

Se știe cu câtă râvnă simpaticul nostru academician d. V. A. Ureche a lucrat la dezgroparea și apoteozarea cronicarului său favorit Miron Costin, – așa încât cele două nume vor fi strâns legate de acuma pentru vecie, cum e și drept să fie numele inventatorului de numele invenției: al lui Guttemberg de al Tipografiei, al lui Franklin de al Paratunetului, al lui Edison de al Telefonului și altele.

Miron Costin și V.A. Ureche vor merge „braț la braț“ la nemurire. E o mare plăcere să mergi la nemurire, și pentru că drumul e foarte lung, e și mai mare plăcerea să mergi întovărășit de o persoană simpatică.

Dar iată că n-apucă să plece bine ilustrul cronicar cu mai ilustrul său protector, și un profan caută să le tulbure petrecerea.

În adevăr, d. Brănișteanu – se vede că mai sunt români cari nu s-au pătruns de mărirea lui Miron Costin – intentează d-lui Ureche un proces și corecțional și civil pentru *profanare de morminte* și *pentru revendicare de oase strămoșești*.

D. Brănișteanu din Roman pretinde că onor. d. Ureche ar fi dezgropat niște ciolane de ale străbunilor familiei Brănișteanu, le-a luat ca drept ale lui Miron Costin și le-a dus la Iași unde le-a îngropat sub statua cronicarului.

Iată-i dar trei pe calea nemuririi: Costin, Ureche și Brănișteanu. Și d. Brănișteanu din Roman protestează! Noi avem onoarea să cunoaștem pe d. Ureche; prin d-sa am avut plăcerea să cunoaștem pe Miron Costin; pe d. Brănișteanu nu avem fericirea să-l cunoaștem; dar presupunem că este un om

prea din cale afară pozitivist; d-sa desigur nu pricepe deloc importanța imortalității.

Auzi d-ta! Dar care om, care familie nu s-ar bucura să aibă o rudă cât de departe nemuritoare? Când onor. d. Ureche umblă pe capete să găsească oase pentru fundațiunile statuei din Iași, un altul decât d. Brănișteanu s-ar fi oferit de bunăvoie să procure simpaticului academician ce-i trebuia; ba chiar s-ar fi rugat de onor. d. Ureche să-i facă o așa însemnată onoare! Aș! d. Brănișteanu protestează. În loc să facă o mulțumire publică, d-sa intentează proces de profanare și de revendicare.

Ciudat om și nerecunoscător! Ba și cam nepoliticos! O țară întreagă a crezut bucuros că oasele aduse de onor. d. Ureche sunt ale lui Miron Costin, și d-nul Brănișteanu nu numai că nu crede, ba pretinde să ia oasele înapoi.

Dar să așteptăm să se pronunțe justiția!

Oricum, noi, sperând la o împăcăciune între părți, facem apel la sentimentele naționale ale d-lui Brănișteanu și-l îndemnăm să renunțe la pretențiile d-sale. Ce Dumnezeu! toți românii am contribuit care cu ce-am putut la opera onor. d-lui Ureche; să contribuie și d. Brănișteanu cu ceva, că și d-sa e român.

SFINTELE SĂRBĂTORI

Doamne miluiește!... Ție Doamne!... Prea sfântă Născătoare de Dumnezeu mântuiește-ne pre noi!... Așa, în unde sonore, se ridicau una după alta rugile pioase, sub bolta împodobită a sfintei mitropolii. Acum vocea puternică a cântărețului făcea să se cutremure măreața zidire, acum glasul nevinovat al unui

tânăr *soprano* sfâșia aerul cu nota ascuțită. Înaintea altarului un diacon frumos, cu părul lung, cu vestmântul cusut în aur, ridicând ochii și mâna către cer dădea din când în când câte un țipăt puternic, care mă făcea să mă gândesc la trâmbița Judecății de apoi. Și peste capetele credincioșilor se legăna încet un nour albăstriu de fum de tămâie și de lumânări rău stinse.

Cine sunt pioșii cari la ceasul acesta al dimineții au părăsit culcușul lor cel cald ca să vină dinaintea altarului, să plece genunchiul lor pe piatra rece și să sărbătorească astfel nașterea Mântuitorului?

Iată un pluton de jandarmi călări, toți nalți, flăcăi frumoși, drepți ca bradul, mândri sub uniforma lor care-mi amintește pe aceea de *horseguards englezi.* Ceva mai dincolo, un detașament din regimentul de linie; mai mulți, tineri de tot, cu mântăli nouă, cu ochi mari deschiși, uitându-se la zugrăvelile de pe ziduri. Ei n-au venit de bună voia lor. I-a adus domnul sublocotenent, trimis de domnul căpitan, care și el primise ordin de la Comănduire! 'I vezi cât de colo că nu se roagă, că nu cer nimica de la Cel nevăzut. Pentru dânșii cel atotputernic e caporalul și el nu știe de rugăciune. Luați fără de voie de la casele lor, din mijlocul afecțiunilor cari începuseră să se trezească în inima lor tânără, ei par că au pierdut sub greutatea disciplinei acea vioiciune și fericită nepăsare care face fermecul flăcăilor noștri de la țară.

Aduși într-o lume nouă, străină pentru dânșii, 'i vezi neîndemânateci în mișcările lor, când prea strânși în haine, când înotând în ciubote.

Mitropolia nu seamănă deloc cu bisericuța de lemn de la țară, corul d-lui Muzicescu este superior cântării pe nas a dascălului din satul lor, ei n-au fost deprinși să privească atâtea odăjdii și haine așa de bogate. Dar nu știu pentru ce pare că văd în ochii lor un dor de acasă, un dor de biserica strâmtă din sat, de popa cel bătrân, de dascălul zdrențăros și răgușit. Cum

ar da ei toată pompa slujbei de astăzi să se poată întoarce un ceas măcar la casa lor, lângă părinții lor, lângă logodnicele care au rămas cu inima sfâșiată!

Dragi soldați, fala și nădejdea țării, plecați rugăciunile voastre la cel ce s-a născut în iesle. Rugați-vă celui care domnește peste toți. Voi care mâne poate veți întâlni moartea pe câmpul de bătaie, aveți nevoie mai mult decât orice de mângâiere și de speranțe.

Ceva mai aproape de altar stă școala normală. Îmbrăcați cu niște mantale de șiac, în mâni cu căciulă – căciula dizgrațioasă dar glorioasă a dorobanților – ei stau drepți, în linie, afectând o atitudine marțială care face să surâdă pe soldații, vecinii lor. Nici ei n-au venit de voie la biserică. I-au adus domnul director. Ca mâni ei au să devină institutori, au să se răspândească prin sate, să ducă lumină la cei dezmoșteniți, și directorul crede că o scânteie de credință și de religiune nu poate să le fie fără folos.

Iată pentru ce-i aduce la biserică. Figuri tinere, indiferente, ochi curioși cari se uită la toate fără a se opri la nimic, toți sunt cu mintea aiurea. Unul chiar a scos ceasornicul să vadă dacă slujba are să mai țină mult.

Credincioșii trebuie căutați aiurea. Să ne apropiem de altar. Ce lume amestecată. Iată băcanul din colț; blană de vulpe, și cravată roșie.

Băieți de liceu în uniformă. Ici, colea, un elev din școala militară. Un consilier comunal. Toți oameni necunoscuți, pe cari nu-i vezi nici la Copou, nici la cofetărie, nici la circ, nici la teatru, la reprezentațiuni *high-life*. Femeile sunt în majoritate. Cațaveici, multe tulpanuri, din când în când câte o pălărie. Oameni simpli, de jos, și fără îndoială mulți servitori.

Dar stăpânii unde sunt? La ceasul ăsta, ei stau alene în paturile lor. Unii abia se trezesc, alții abia se culcă. Cine știe dacă nu și-au trimis servitorii să se roage pentru dânșii.

Tot mai aproape de altar, lângă strana Mitropolitului stau în genunchi câteva doamne în vârstă, ca să nu zic bătrâne. Mai văd la o parte câteva pălării albe – se pare că e moda – mai cât o catapeteazmă, dar este absolut cu neputință a vedea cine locuiește sub dânsele.

În fruntea credincioșilor – minune! – un ministru, o excelență autentică, venită să petreacă sărbătorile printre noi, stă între cei doi prefecți și aruncă asupra mulțimii razele atotputerniciei sale pământești.

De prin strănile de prin jur ies din când în când strănuturi și tușituri de pensionari, cari deși încovoiați de povara vârstei, au venit încet încet din mahalalele lor, la o zi ca aceasta și amintindu-și de timpurile din trecut, ei acompaniază încetișor cântarea psalților.

Și te întrebi unde e Iașul, unde sunt ieșenii? Unde este omul politic care în sala primăriei, în ajunul alegerii, se bate cu mâna în piept vorbind de religiunea părinților noștri? Unde sunt apărătorii religiei? Unde este acela care-și sfâșie pieptul vorbind pentru școală și biserică? Unde e judecătorul ce vecinic are crucea dinaintea lui, unde-i advocatul vorbăreț, gazetarul care și-a încărcat sufletul cu atâtea neadevăruri, financiarul care a speculat credulitatea publicului? Dar eleganta cu rochiile sale de carnaval, ce ziua clevetește și noaptea joacă cărți, ce s-a făcut?

Ei dorm cu toții.

Iașul, fără îndoială, pierde văzând cu ochii caracterul său de oraș românesc. Alungați de streini de peste tot locul unde este un câștig posibil, românii s-au refugiat în școli, în tribunale, pe la comitetul permanent, pe la casierie, și la comisii. Prefectul și sergenții de oraș sunt români. Încolo o burghezie străină, opulentă, prosperă, activă, laborioasă, întinde încetul cu încetul stăpânirea ei asupra nenorocitului oraș care a fost odinioară capitala Moldovei.

Și tot ce mai amintește trecutul nostru dispare sub povara timpului. O biserică zidită de Ștefan cel Mare o dărâmăm și

vindem cărămidele la mezat. O casă, în care s-au născut mai multe generații de boieri ai țării acesteia, a devenit locuința unui zaraf îmbogățit. Doi soldați vorbesc între dânșii, și când apropii urechea auzi o limbă străină. Și dinaintea acestui val de străinism care crește neîncetat, care vine tot mai puternic, fără nici un murmur, fără nici o protestare, fără să cerce măcar a rezista, românul se retrage.

Cum aș fi dorit să văz azi mitropolia gemând de lume. Să văz toată suflarea românească, credincioasă sau liber cugetă - toare, plecându-și fruntea dinaintea celor sfinte, și ascultând acele cântări ce într-o limbă veche și viguroasă ne amintesc de acele timpuri. Să-i văd pe toți, bătrâni și tineri, bărbați și femei, cuprinși de același respect, de aceeași pioasă amintire, în jurul aceluia care – amară ironie – poartă încă [*sic!*] titlul de Mitropolit al Moldovei și Sucevei. Și din toate inimile să fi plecat aceeași durere pentru cele ce le-am pierdut, aceleași speranțe în viitor. Și dacă una câte una averile cele mari s-au risipit în vânt, dacă moșiile cele mănoase, casele mărețe, una câte una au căzut în mâinile străinilor, dacă urmașii vechilor familii au fost nevoiți să-și caute un adăpost în sânul unui funcționarism steril, să nu lăsăm să piară cel puțin vechile obiceiuri, cari singure, vorbindu-ne de un trecut glorios, mai pot aștepta în noi credința în ziua de mâine...

. . . .

Doamne miluiește!... Ție Doamne!... Prea sfântă Născătoare de Dumnezeu mântuiește-ne pre noi!...

Așa, în unde sonore, să ridicăm una după alta rugile pioase, sub bolta împodobită a sfintei mitropolii.

APARIȚIA NOASTRĂ

Orașul București a ținut ca pentru apariția „Moftului român“ să se îmbrace în haine de sărbătoare. De când am scos

afișul prin care ne anunțam apariția, Onor. Primărie, cu un zel rar și prin urmare cu atât mai vrednic de laudă, s-a pus pe lucru: a fumigat, ca pe vremea ciumii lui Pericles, orașul în stradele principale, a arborat drapele de toate pestrițăturile posibile și imposibile, a înălțat arcuri de triumf pe căile largi împodobite cu scuturi, stegulețe și ghirlande; se zice că are să facă și luminație și focuri de artificii.

Mulțumim din toată inima Onor. Primării pentru onoarea ce ne face, pentru o așa de călduroasă întâmpinare. Însă... o mică rezervă chiar cu riscul de a părea ingrați.

Toate bazaconiile decorative, începând de unde încep și sfârșind unde se sfârșesc, sunt de un gust mai mult decât îndoios. Dumnezeule! ce forme, ce împerecheri de colori, ce meschinărie de execuție! ce lipsă de gust artistic. Geniul urâtului, al barocului și al monstruosului să fi prezidat la o lucrare și nu reușea mai bine. Capitala are aerul unei mitocance parvenite, care se îneacă în panglici, horbote, volane, diamanticale false, pene zugrăvite, ca să meargă la un bal unde cei ce au poftit-o n-au poftit-o decât de silă.

N-am regreta lucrul dacă ar fi vorba numai de noi: noi ne cunoaștem pe noi, noi știm la ce trebuie să ne așteptăm de la noi. Dar... tot astăzi se întâmplă că sosește în capitală și grați - oasa noastră moștenitoare, A. Sa Regală Maria de Edinburg, cu soțul său, viitorul nostru rege.

Ce are să gândească tânăra copilă a mândrului Albion, când o vedea faimosul salon *ad-hoc* de la gară în stilul cel mai pur peruvian, când o trece în pasul cailor prin monumentala uliță a Târgoviștii, pe sub arcurile de triumf în stil bulgăresc, și când o parcurge minunea minunilor, perla Parisului Orientului, nemuritorul pod al Mogoșoaii, cu băcănioarele lui, cu cârciumioarele lui, cu răspântiile lui, – unde „murdăria este

oprită“ cu același succes ca jocul de cărți la magistrați – și cu decorațiile lui de stil Pantelimonescu clasa II?

Tare mi-e teamă că grațioasa compatrioată a lui Thackeray, – pe care noi din parte-ne o salutăm cu tot respectul și stima ce le merită o regină tânără, frumoasă și bună, – o să șoptească:

„*What country of Snobs!*“

Sau pe românește, în traducție liberă: „Doamne! Ce țară de mitocani!“.

SCANDAL

Ni se spune – dăm însă știrea sub toată rezerva – că în curând va apărea un ziar umoristic intitulat „Scandalul“. Un confrate din capitală, anunțând aparițiunea „Scandalului“, zice că la viitorul organ *va* colabora penele cele mai bine reputate.

Din parte-ne putem adăoga că, în cazul când aceste pene va fi în adevăr bine reputate și când redactorii va avea stăruință, este multe probabilități ca „Scandalul“ să fie mai bun decât toate ziarile umoristice câte a fostără pân-acum. În tot cazul, va fi niște scandaluri gramaticale cum nu mai este altele.

ÎN DOSUL CULISELOR

Zgomotul și lumina electrică și zâmbetele de circumstanță s-au stins în sfârșit.

Într-un cabinet din fundul palatului, stau în familie, departe de haita oficială, cele trei ființe umane asupra cărora s-au ațintit zilele acestea toate privirile, toate basețele, toate ocările și toate aplauzele.

Sunt toți trei la un loc împrejurul unei mesuțe cu ceai – Regele, prințul moștenitor și prințesa Maria.

Prințesa e o persoană gravă cu toată tinerețea ei. Tânărul ei soț, însurățelul, ar fi poate vesel, dacă veselia lui n-ar fi temperată pe de o parte de seriozitatea unchiului, care, zdrobit de atâta osteneală, de atâta zgomot și atâtea lingușiri, șade, cu fruntea încrețită, pe un jeț, pe de altă parte de privirea severă și demnă a tinerii sale soții.

Nimeni nu zice o vorbă.

Nu s-aude decât samovarul de argint clocotind într-un colț.

Prințesa servește ceaiul.

În fine tăcerea se rupe:

„Maiestate, zice tânăra, am uitat să vă întreb: cine este domnul acela cu barbă rară și căruntă, figura aceea de dihor viclean, care se tot vâră în sufletul nostru cu un surâs ce seamănă a mârâitură? Ce figură antipatică!

– Acela e domnul... St..., vrea să zică prințul.

– St! întrerupe regele. Acela, fata mea, e un mare moftangiu... E un om care m-a înjurat într-un mod neomenos, m-a calomniat, a conspirat în contra mea, a vrut să puie să mă asasineze, – zicea că o face din patriotism! – și de care astăzi, îl vezi, nu mai mă pot scăpa: sufletul mi-l scoate cu lingușirile lui; unde mă-nvârtesc, de el trebuie să dau; e peste putință să scap de grațiozitățile lui năbușitoare. Ies pe stradă, îl întâlnesc; stau închis în palat, vine să mă asigure de devotamentul lui; îl primesc, îmi sărută mânile; îl dau afară, mi le mânjește cu balele lui – toate astea iar din patriotism!

– A! dar atunci e un...

– Un om primejdios!

– Dar militarul cela care pare că te iubește atât de mult?

– Domnul Ca... vrea să zică prințul.

– Ca... și celălalt, întrerupse Regele... Acela în adever că e culmea moftangiului. Acela a vrut să-mi joace o festă minunată. Acela a fost câteva ceasuri prezident de Republică în Regatul meu. Și acela a vrut să mă expedieze, – se-nvățase cu nărav de mult – dar cu mine i-a mers mai greu.

– Și te încrezi în așa oameni?

– Mă încrez, pentru că-i cunosc: moftangii! Încet-încet am să-ți povestesc eu multe de astea, fata mea; acum însă e târziu; mâine avem alte dandanale; să ne odihnim deocamdată“.

Ceaiul s-a sfârșit.

Augustele persoane merg să se odihnească.

Tânăra prințesă, intrând în odaia sa de culcare, încuie cu multă atenție ușa, se uită pe subt paturi, pe după paravane și nu se așează să se odihnească decât după ce e perfect convinsă că nu-i nimeni ascuns în odaie.

Noaptea are un vis oribil: visează pe Jack Spintecătorul.

TRĂDAREA ROMÂNISMULUI! TRIUMFUL STRĂINISMULUI!! *CONSUMATUM EST!!!*

Așa de june „Moftul“ și deja mâhnit și trist? – iată ce-și va zice desigur publicul văzând foița noastră cernită.

Da, trist! da mâhnit! da, cernit!

Durerea adevărată e sobră de cuvinte, este mută... Să tăcem dar și să plângem:

Consumatum est!

Ieri s-a dat în dealul Mitropoliei, cu 95 bile albe, contra 22 negre, lovitura de moarte României!

Onoare celor 22 bile negre! ele singure sunt români adevărați!

Căci – acele 95 bile albe nu sunt albe decât în batjocură: albul nu e coloarea doliului, nu e coloarea asasinatului și a morții, nu e coloarea trădării! ele nu pot fi, prin urmare, nu sunt adevărații reprezentanți ai țării.

Nu! acea majoritate care, la amenințările băncii ministeriale, își pleacă botul și dă votul; acea majoritate, care o dată măcar nu e capabilă a trece în minoritate, nu reprezintă România! peste putință!

A presupune un moment aceasta ar fi să credem că o națiune se poate sinucide singură pe sine însăși, și ar fi nebunie să bănuim măcar o clipă o națiune cu rațiune capabilă de așa aberațiune!

Protestăm energic dar! Țara și istoria să judece!

Ieri s-a votat monstruoasa lege a dlui P.P. Carp asupra școalelor profesionale așa cum a voit ministrul nerromân, care, ca briganzii, a pus Camerei servile cuțitul la gât strigându-i fioros: votul sau viața!

Penibil! terribil!! orribil!!!

Ieri s-a votat aservirea noastră economică!

Ieri s-a jertfit poftelor străine interesele române, sălbăticiei străine corpul României, antropofagiei judaice carnea și sângele Națiunii!

Sărmană Românie!

De opt ori nefericită țară, căci în adevăr ești nefericită de atâtea ori câți sfetnici are Coroana de oțel pe care ți-ai smuls-o din gura tunului inimic!

Mizeră Românie!

Ai fost trădată, insultată, micșorată, murdărită, batjocorită, tăvălită, maltratată, înjosorâtă, ruinată, vândută, călcată, zdrobită de către regimul de urgie al bunului plac, al violenței fărădelegilor, bandelor de pușcăriași și de bețivi, infamiei, crimei, aberațiunii, ignoranței, nebuniei, trădării, murdăriei, chinorosului!

Ieri, vineri 5 fevruarie 93, la orele 4 p.m., ieri, zi funestă și blestemată! s-a votat acea lege antisocială, antieconomică, antipatriotică, antinațională, antirromână, acea lege prin care evreii săraci *nu* sunt opriți de a învăța vreo meserie!

Am zis că durerea e sobră de vorbe. Atâta dar!

Iată prin urmare de ce, deși atât de june, „Moftul“ este trist și cernit. Iată de ce „Moftul“ a ținut ca o sfântă datorie față cu patria sa, cu poporul său, cu națiunea sa, să apară astăzi în chenarul de rigoare la așa lugubru-solemne ocaziuni!

Și dacă mai regretăm ceva este că nu există o coloare și mai închisă și mai posomorâtă decât negrul pentru a reprezenta și mai bine doliul *românismului trădat*!

EXCELSIOR!

Din nenorocire, degeaba „Moftul român“ a îmbrăcat alaltăieri haina de doliu.

Poftele străine au fost încătușate!

Românismul a fost salvat!

Legea pentru școalele profesionale prevede categoric că străinii săraci *nu* pot învăța vreo meserie. O strictă aplicare a legii pentru oprirea comerțului ambulant, și toți jidanii pârliți vor trebui *volens nolens* să se apuce de pungășie și de alte industrii mai mult sau mai puțin inevitabile într-o societate civilizată.

Ca un corolariu dar la legea asupra școalelor profesionale, mai mulți deputați patrioți, de deosebite colori politice, vor propune din inițiativă parlamentară un proiect de lege pentru înmulțirea penitenciarelor, mai cu deosebire în județele de peste Milcov.

La pușcărie străinii cari fură!!!

INGENIOZITATE PARLAMENTARĂ

D. prezident al Adunării, general Manu, a făcut în întrunirea majorității parlamentare, provocată de incidentele neplăcute din zilele acestea, următoarea propunere ingenioasă:

„Pentru a evita pe viitor orice conflicte între guvern și majoritate, conflicte cari zguduie autoritatea politică a partidului conservator și amenință țara și Coroana cu revenirea

partidului liberal la putere; pentru a avea totdeuna o situație clară, ba putem zice chiar limpede, propunem:

Guvernul de aci încolo nu va mai veni cu nici un proiect de lege în fața deputaților până ce mai întâi aceștia nu vor fi votat acel proiect. Majoritatea roagă pe guvern să nu facă dificultăți și să primească această propunere, după părerea noastră salutară partidului conservator, țării și Coroanii, cu atât mai mult că ea este făcută după atâta chibzuire de prezidentul Camerii în acord cu prezidentul Consiliului."

Deși majoritatea Consiliului înclină a adopta propunerea, d. P. P. Carp, iar d-sa! luă cuvântul și opuse următoarele:

„Domnilor, asta este iar o gogumănie, care mi-aduce aminte de d. Calino:

– Câți bani trebuie să plătesc pe an ca să învăț vioara? întreba clasicul goguman pe profesor.

– Anul întâi, răspunse profesorul, o mie de lei; anul al doilea și ceilalți câte cinci sute.

– Atunci, știi ce? ai să începem peste un an."

Lasă că nu se potrivea deloc istoria gogumanului cu propunerea dlui prezident al Camerii, dar tonul arogant al dlui P.P. Carp a indispus atâta pe deputații majorității, încât și cei nehotărâți au fost împinși să primească propunerea, adăogându-i o notă special privitoare la ministrul domeniilor.

Astfel dar, orice incidente neplăcute, orice conflicte între legislativă și executivă sunt înlăturate pe viitor din momentul ce orice proiect de lege va fi votat mai dinainte, și pe urmă votat mai întâi, sau, mai clar: să nu se voteze întâi nici un proiect, până ce mai întâi nu va fi fost votat, în fine, ca să fim cu desăvârșire clari, să întrebuințăm însuși textul propunerii:

„Guvernul și în special d. ministru de domene nu va mai veni cu nici un proiect de lege în fața deputaților până ce mai întâi aceștia nu vor fi votat acel proiect".

Trebuia în fine luată o măsură eroică, pentru a se pune odată capăt conflictelor, și generalul cu tactica d-sale cunoscută a reușit să limpezească situația.

MUZICA

Consevatorul nostru de muzică și declamațiune, școala care a dat atâția iluștri artiști în așa scurt timp, devine din ce în ce mai complet: i s-a înființat, în fine, o clasă de *harpă*.

Harpa sau *harfa*, după cum spune profesorul de istoria universală a muzicii al Conservatorului, este un instrument foarte vechi, de origină africană. Cuvântul *harpă* sau *harfă* vine de la *harfonistă*, artistă care cântă cu harfa.

Harpa este instrumentul cel mai principal în orchestră. Afară de foarte rare excepții, în toate bucățile de deosebite genuri, mai ales în cele clasice, harpa nu are în tot timpul nici o pauză, absolut nici una: ea sună mereu, fără o clipă de întrerupere. E un instrument mai mult decât important, este indispensabil. Pentru aceea, harfonistele sunt atât de rare și așa de scump plătite. Unei orchestre pot, de exemplu, să-i lipsească vioara, viola, violoncelul, contrabasul, flautul, oboiul, clarineta, fagotul, însă nu se poate, nu trebuie să-i lipsească *harpa*.

De aceea publicul a și constatat că până acum nu aveam o orchestră: vioara primă fals, armonia cu un sfert de ton mai jos decât quartetul, intrări mancate, pauze sonore, cadențe răsturnate, părțile *obligato* absente… Și se știe, cu toate acestea, cât de superioară e calitatea instrumentelor din orchestra noastră: ele n-au niciodată nevoie să fie acordate. Ce era?… Ce lipsea?… Lipsea harpa.

Harpa e sufletul orchestrei! O avem acuma, să ne felicităm! și să sperăm că onor. guvern conservator se va grăbi să umple îndată un alt gol de care sufere muzica în Regatul nostru.

Trebuie înființată clasa de *toba mare*, apoi cea de *tipsii* și în fine cea de *triangul*.

Toba mare mai ales! Dacă harpa este sufletul orchestrei, toba mare este inima, iar triangulul și capacele – spiritul.

Ceea ce e harpa între instrumentele de coardă este toba mare între instrumentele suflătoare. Dacă cea dintâi este superioară prin arpegie, cea d-a doua o întrece în tril: or, zicem tril, zicem arpegie, am zis totul, am zis: Muzica.

Autoritățile cele mai necontestate în materie, Ziehrer, Schrammel, Zeller, și emulii lor până la un punct oarecare, cum Gluck, Beethoven, Chopin, au înțeles rolul important al tobei mari și efectele prodigioase ce se pot oține cu o frecuentă întrebuințare a acestui instrument de perfecție.

Este adevărat că o tobă mare bună costă foarte mult și e foarte greu de acordat. E un insrtument de o sensibilitate extremă: o schimbare cât de ușoară de temperatură îl face să răgușească, așa că trebuie ținut în vată și totdeauna la o temperatură egală și la aer uscat.

Sunt instrumente de acestea cari costă sume fabuloase, mai ales cele fabricate de celebrul Stradivarius. Dintre acestea sunt numai patru exemplare astăzi în Europa… și unul încă este dubios.

Primul îl are țarul Rusiei; gloriosul monarh cântă pe el în momentele-i pierdute și cu oarecare virtuozitate. Al doilea (cel dubios) se află la *Universal Panopticum* din Prater la Viena, care-n vacanță face turnèle în Orient; acolo el cântă acompaniat de o *harmoniflûte*. Al treilea se află în *British Museum* și nu cântă decât la deschiderea Parlamentului, la instalarea Lordului Maior și la căsătoria unui membru al familiei regale britanice.

Astfel, anul acesta a cântat la Sigmaringen. Acestuia îi lipsește ciocanul original, și se știe că ciocanul este pentru toba mare ce[e] arcușul pentru vioară. În fine, al patrulea se află la noi, în București: da, toba mare din capitala Regatului român este un adevărat Stradivarius. Ceea ce e ciudat e că nu se știe hotărât cine este adevăratul proprietar al nobilului instrument: Teatrul Național, Conservatorul sau domnul Mihalache, care cântă pe el cu o virtuozitate *nec plus ultra*?… Trilul eroic ce d. Mihalache obține pe acest instrument este fără contestare o culme; orice vorbe ar fi de prisos în această privință: trebuie să meargă cineva să-l auză ca să vază ce va să zică un tril eroic.

Așadar, o clasă de toba mare ni se împune imediat, cu atât mai mult cu cât românii sunt poporul cel mai muzical din Europa. Clasa aceasta are să fie foarte frecuentată și ar trebui să se prevază în bugetul viitor 20–30 de burse ale statului pentru aceasta.

Dar credem că e destul pentru astăzi. Într-un număr viitor vom vorbi despre necesitatea înființării claselor speciale de triangul și de tipsii.

INSTANTANEU

M.S. un eminent bărbat politic:

Particularități:

Avea toate cusururile când stam mult în opoziție – un om infam! Nenorocirea României!!

Avea toate calitățile când eram la guvern – un om sublim!... Providența ni l-a dăruit!!

Fiindcă, de la o vreme, nu prea stăm mult în opoziție, cât p-aci să aibă numai calități.

Ne cunoaște foarte bine și desigur trebuie să ne stimeze foarte mult.

ATENEUL ROMÂN

Joi seara, doctorul Urechia a ținut la Ateneul nou conferința sa despre *Elementele de succes în o conferință publică*.

Doctorul Urechia este amicul nostru; nu putem, prin urmare, decât să-i facem multe laude. Ne mărginim azi a rezuma spirituala sa conferință, care se va publica de aminteri în curând.

Elementele de succes: măgulirea tutulor ideilor și formulelor populare, pe care oricine le aplaudă automatic, sau prin imitație, precum: tinerimea română, economia română, femeia română, țăranul român, muncitorul român, regatul român șcl., șcl., șcl. – în genere fraza goala, declamația șarlatanească, lătrătura patriotică, națională, română – cu un cuvânt, *moftul*, iată elementul de succes al celor mai multe conferențe.

Publicul a fost subțire adus de tactul conferențiarului să confirme teoria lui: publicul a aplaudat, ca serios spuse, câteva mostre de declamare ateneistă făcute într-adins pentru ilustrarea teoriei și denunțate imediat de conferențiar după smulgerea aplauzelor inevitabile.

Suntem fericiți să vedem că se poate câteodată – din nefericire prea rar – să se spună și de pe tribuna Ateneului niște adevăruri, cari de atâta vreme se tac în această fericită Românie!

CONCURS ȘI PREMIURI ACADEMICE

Academia Română și-a împărțit premiile: pe cel mare de 12.000 lei l-a pus la păstrare, negăsind pe nici un concurent vrednic pentru a-l obține; pe cel de 5.000 lei l-a acordat amicului nostru B. Delavrancea pentru *Paraziții*. Un spirit

sucit, puțin în curent cu cele literare, a zis cu această ocazie: „Iar *Paraziții?* parcă era vorba să nu se mai premieze academicienii între dânșii!“

Cu aceeași ocazie ne-a picat și nouă, celor de la „Moftul român“, dintr-o sorginte pur academică, o donațiune de 250 lei; cum? vom lămuri aceasta mai târziu.

Mărturisim că cea dintâi idee ce ne-a venit a fost să împărțim frumușel această sumă între directorul și redactorul nostru – au mai făcut și alți moftangii români așa ceva, și nu s-a mai prăpădit lumea.

Ne-am gândit însă că aceasta ar fi un abuz rușinos și ne-am întrebat: cum se pot întrebuința acești 250 lei mai nemerit, așa ca să răspundem cinstit și frumos la intenția generosului donator?

Ne-am gândit, am cumpănit și am hotărât:

„Moftul român“ publică prin aceasta următorul concurs.

Pentru cel mai bun elogiu adus Academiei Române 120 lei;

Pentru cea mai bună satiră în versuri contra Academiei Române 100 lei;

Pentru cel mai bun epigram în contra Academiei Române 20 lei;

Pentru cel mai bun cuatren simpatic adresat ilustrului corp 10 lei;

Plus pentru fiecare un abonament permanent la foaia noastră și titlul onorific de membru corespondent al redacției „Moftul român“.

Concurenții vor înainta operele lor la redacția noastră, strada Caragheorghevici 14, în plic sigilat, purtând fiecare un *mofto*, până cel mai târziu luni, 5 aprilie 1893 seara.

Comisia examinatoare va fi compusă din trei literați, un doctor și doi membri ai Academiei, unul corespondent și altul activ – cât poate fi de activ un membru al Academiei.

Rezultatul concursului va fi publicat în numărul de la 8 sau 11 aprilie. Autorul premiat, daca va voi, își va declara numele în urmă. Premiul va fi plătit îndată, înainte chiar de publicarea operii premiate.

Și acum, la lucru, fii ai muzelor române – premiul nu-i mare, dar nici gloria nu-i mică!

POLITICA
[Evenimentul politic...]

Evenimentul politic cel mai important în cursul acestor săptămâni, și poate cel mai important al anului întreg, este fără îndoială marele Congres socialist ce s-a deschis alaltăieri la București și care se va închide sâmbătă seara printr-o *agape*, un mare banchet frățesc.

Marele partid socialist român, prin delegații săi, a discutat și a hotărât nu asupra unor chestiuni de program, ci asupra organizației și mijloacelor de propagandă în țară.

Un lucru e foarte regretabil: Congresul a fost secret, nu a fost admis a asista la dezbateri absolut nimeni afară de delegații diverselor județe, având mandate în regulă de la muncitorii români, cari mandate au fost verificate cu toată scrupulozitatea de către Comitetul executiv central.

Noi, ca ziariști, datori să ținem pe cititorii noștri la curent cu toate evenimentele importante, nu putem îndestul regreta această extremă discrețiune a Congresului. Și ne întrebăm, fără să putem găsi vreun respuns plauzibil, ce motive au putut determina pe Comitetul central a lua o măsură așa de ciudată după părerea noastră.

Un partid așa de popular și de numeros credeam că va deschide de perete ușile sale: oricât ar fi un partid de tare nu trebuie să împingă de la sine pe cine vrea să se apropie de

dânsul. Noi mărturisim că ne promiteam câteva ceasuri de mulțumire în așteptarea marelui Congres socialist. Trebuie să spunem drept că era și un fel de amor propriu românesc la mijloc – orișicât s-ar părea, altfel se prezintă o națiune în fața lumii când poate zice cu mândrie:

Am avut un mare Congres... Iată ce s-a făcut în marele nostru Congres. Iată ce s-a zis de tovarășul X... de prietenul Z... în marele nostru Congres!

Și câte frumoase iluziuni nu ne făceam! Auzeam minunatele discursuri, vedeam fizionomia demnă și gravă a Adunării, ne întăream credința într-un viitor mare în care nu vor mai fi apăsați, apăsători și vai! nepăsători! un viitor în care, grație unei organizări sociale științifice, vorbele late și goale, palavrele și mofturile nu vor mai fi date ca zaharicale de preț mulțimii păscătoare de spanac! – un viitor, în care răutatea, invidia și prostia nu vor mai exista decât ca amintiri istorice!

Dar zadarnice iluziuni – nu în privința marelui viitor, o, nu! asta nu poate fi o iluziune, e pozitiv, ci în privința admisiunii profanilor în Sinodul socialist!

Să sperăm că onor. Comitet central al partidului socialist se va întoarce la sentimente mai bune în privința profanilor, și că astfel, la un al doilea mare Congres, vom avea și noi un colțișor modest în Clubul Muncitorilor, de unde să putem gusta în bunăvoie din promisiunile sublime ale marelui viitor social.

S-A PIERDUT!!!

Cu ocazia Marelui Congres Socialist s-a pierdut un Tony.

Semnalmentele:

Muncitor (*poartă totdeauna mănuși galbene cu trei butoni*) intelectual.

Miroase grozav a *Oppoponax, Ylang, Chypre* etc. (vezi „*Prospectus complet de la Maison Lubin et C-ie*“).

Mic, nervos și drăcos, se irită extrem când glumești cât de inocent asupra socialismului științific – atunci devine mușcător.

Cine-l va găsi este rugat să-l aducă la redacția acestei foi, unde va primi în schimb o cutie ghiveci-Iulian și un abonament pe un an la „Moftul român“.

MIȘCAREA DE LA 5 ȘI 6 APRILIE

Ceea ce se petrece în capitală de trei zile nu mai e moft.

De prisos ar fi, credem, să mai facem și noi a treia zi după-nfierbințeală darea de seamă amănunțită a faptelor: aceasta este misiunea confraților noștri politici, și trebuie să mărturisim, ca să fim drepți, că dânșii și-au îndeplinit-o, fiecare după puterea imaginației sale, cu scumpătate.

Dar dacă ar fi de prisos să dăm amănunte de fapt, ar fi, credem, nepotrivit din parte-ne să facem vreo considerațiune sau reflexiune asupra acestor evenimente triste. Ce se poate scrie s-a scris; ce am scrie noi nu se poate scrie. Suntem o foaie glumeață, și despre lucrurile din zilele acestea credem că nu se poate glumi.

Totuși pentru a nu lăsa pe cititorii noștri în necunoștință despre mișcarea de ieri și alaltăieri, ne-am făcut o datorie a pune mai sus față-n față spusele „Voinței Naționale“ cu ale „Timpului“. Din compararea lor va rezulta pentru cititorii noștri, întâi: că cele două foi nu sunt de aceeași părere; al doilea: că aceleași lucruri se văd în două cu totul deosebite feluri de pe cele două cheiuri ale Dâmboviței.

ÎNSEMNĂTATEA PRESEI

Adeseaori auzi pe unii sceptici, cari nu cred în nimic, cari nu vor să înțeleagă că omenirea are o menire, susținându-ți că

invenția tiparului a dat între altele omului și mijlocul de a-și arăta dobitocia și a-și exercita perfidia; că presa liberă este adesea un testimoniu de paupertate intelectuală a unei nații și un document de rele năravuri și rele apucături. Uită însă scepticii să socotească marile avantaje ale presei.

Un exemplu recent le va astupa gura. Iată-l:

Gheorghe Marin, un om modest până alaltăieri, devenit astăzi ilustru, „a fost omorât și chinuit, torturat și asasinat de comisarul Crețu".

După ce l-a ucis, comisarul asasin a pus câțiva zbiri de au luat cadavrul și l-au îngropat noaptea.

Ce ar fi devenit nenorocita văduvă și orfanii victimei, dacă nu era, gata la postul său, santinela neadormită a opiniei publice, presa?

Din norocire pentru Gheorghe Marin și familia, presa a aflat această tragică împrejurare, și cu toată sinceritatea și buna-credință de care este capabilă, a dat alarma cu atâta energie încât asasinii au trebuit să bată-n retragere.

Ei, îngroziți de descoperirea infamiei lor, s-au dus în toată graba la locul unde îngropaseră pe mort, l-au dezgropat și i-au dat drumul, amenințându-l însă că dacă va spune cuiva cele întâmplate îl omoară și-l îngroapă iar.

Și astfel, grație glasului puternic al presei, Gheorghe Marin a fost redat familiei sale și societății.

Suntem în dulcele Paștelui; să zicem cu toții:

„Gheorghe Marin a-nviat!

– Adevărat a-nviat!"

UN INTERWIEW

Aflând prin d. C.C. Dobrescu că d. N. Fleva este bolnav în urma unui discurs de patru ceasuri, reporterul nostru și-a tras repede ghetele ș-a dat fuga acasă la marele cetățean.

Dăm aci interesantul interwiew:

Reporterul „Moftului român“: – Am aflat, domnule și ilustre cetățene, că sunteți bolnav; de ce suferiți?

Marele cetățean (cu amărăciune): De ce?... de sugrumarea libertăților publice înscrise în Constituțiune.

Reporterul (încurcat): Bine; dar vedeți d-voastră aș vrea să aflu cauza bolii?

D. Fleva: N-o pricepi? Află, tânărule, că e legea jandarmeriei, acest groaznic jug pe grumajii poporului; mai este apoi legea clerului, această îngenuncheare silită a preoțimii dinaintea pomenii ministeriale...

Reporterul... Dar, ilustre Cleone... pardon! cetățene, voiam să știu dacă-mi dați voie să vă rog să-mi spuneți, cam în ce fel s-a declarat boala?... unde suferiți?...

D. Fleva: Vai! În Cameră s-a declarat... când s-a citit legea Maximului. Mă întrebi, unde sufăr?... Mă doare la inimă, tinere, pentru sfâșiarea, zdrobirea...

Reporterul... Un cuvânt, ilustre cetățene: cam când poate spera poporul să vă vază restabilit? – am vrea să avem onoarea a anunța noi întâi această fericită știre...

D. Fleva: Când mă voi însănătoși?... Regele știe...

Mă voi însănătoși, tinere, când, sub loviturile cari le va da poporul suveran, care are toate drepturile, ceata asta de ciocoi, de tâlhari, de sugrumători reacționari, cari vor să dărâme libertățile, cari sunt singura garanție, va cădea în prăpastia din care ar trebui ca niciodată, dacă poporul care...

Reporterul (repede)... Salut, ilustre cetățene!

D. Fleva: Curaj, tinere!

REVISTĂ POLITICĂ

Adevărat că măcelarii, căruțașii, negustorimea și sărăcimea din mahalale, amețiți câteva zile de groaza unor impozite noi, se potoliseră ca prin minune la citirea prozei primarului lor;

adevărat iarăși că „criminala opoziție, care a vărsat atâtea valuri de sânge la 14 martie 88, lucru destul de dovedit astăzi, deoarece victima odiosului atentat de la Orfeu (adică jidanul care a fost călcat de o căruță) trăiește încă și poate spune“;

adevărat că această opoziție, un moment ridicată-n picioare, a dezarmat pentru cuvinte de înaltă prudență politică;

adevărat că o relativă liniștire a spiritului public s-a constatat cu bucurie de toată lumea în zilele din urmă;

totuși primejdia dezordinii și anarhiei nu înceta: o teribilă amenințare atârna mereu asupra situației generale, o amenințare cu atât mai teribilă, cu cât, în starea în care se află astăzi Europa, nu putem ști dintr-un moment în altul la ce trebuie să ne așteptăm.

Guvernul deci era dator să recurgă la măsura extremă; aceasta era cu atât mai mult o datorie pentru el, cu cât avea dreptul să o facă, și când cineva are dreptul să-și facă datoria, atunci și-o poate face cu mâna pe conștiință și poate să zică: Mi-am făcut datoria – eram în dreptul meu!

Trebuia în fine asigurată ordinea și întărită ideea conservatoare. În fața înaltei rațiuni de stat, guvernul, după îndelungate dezbateri, a știut să sacrifice pe aceia cari erau o primejdie pentru națiune, pentru societate, pentru tron!

Tinerii Hussar și un alt Ștrul, ambii israeliți impiegați la ziarul „Adevărul“, au fost în fine expulzați.

Felicităm guvernul pentru atitudinea lui energică și hotărâtă!

Căci, orice s-ar zice, toți pedeștrii, toți călăreții, tunarii și jandarmii erau inutili, activitatea lor ar fi fost nulă câtă vreme un Hussar străin ar fi fost pe teritoriul țării noastre și încă neîmpărtășind vederile guvernului!

Felicităm guvernul pentru atitudinea sa energică. O primejdie națională, un inamic al regatului și al națiunii trebuie suprimat cu bravură!

O IDEE MINUNATĂ

Citim în „Literatorul“ prima revistă literară română:

De altă parte, deși medalia *Bene-merenti* nu s-a dat totdeauna tocmai după bună-dreptate (Asta nu e adevărat! Nota „Moftului“), ea a rămas încă una dintre distincțiunile onorifice ce nu strălucesc pe multe piepturi. Nu s-ar putea oare legifera ca acei care posedă această distincțiune, zece ani după conferarea ei, să aibă dreptul, – I-a clasă, – la o pensiune lunară de 400 lei, – a II-a, la o pensiune de 200 lei? Negreșit că acea pensiune s-ar acorda numai scriitorilor cari, neocupând funcțiuni publice *decât întâmplător*, nu pot să se aștepte la pensionare în virtutea serviciilor ocupate. Partidul Conservator *și-ar asigura recunoștința neștearsă a celei mai inteligente și năpăstuite clase de români*. Nu s-ar mai vedea oameni de litere umilindu-se după funcțiuni, nici muritori de foame cu *Bene-merenti* de I-a clasă pe piept; literatura ar intra în o fază nouă, iar *o emulațiune nobilă* ar coprinde pe fiecare, și condeiul de injurii politice, cu care chiar scriitorii de valoare sunt nevoiți să-și câștige astăzi hrana, ar fi aruncat cu dispreț!!!

Noi cei de la „Moftul“ ne asociem la propunerea sau mai bine zis dorința exprimată de „Literatorul“; cu atât mai din inimă o facem aceasta, cu cât primul nostru redactor speră să capete medalia *Bene-merenti* și directorul „Moftului“ a căpătat-o de mult. Cititorii noștri de asemenea trebuie să stăruiască în limitele cele mai largi ale influenței lor politice și sociale, ca frumoasa idee de mai sus să devie un fapt: promitem, în cazul când s-ar realiza dorința lăudabilă a „Literatorului“, să scădem prețul „Moftului“.

Pentru că se naște întrebarea: de unde guvernul conservator va găsi fondul pentru plata pensiunilor literare? ne permitem a da aci un proiect de proiect de lege care răspunde pe deplin

cestiunii. Ne permitem o mică modificare la propunerea modestă a „Literatorului“, numai întru cât privesc cifrele:

PROIECT DE PROIECT DE LEGE

1. Toți Românii cari au căpătat medalia *Bene-merenti* vor primi ei și, după moartea lor, copiii lor, o pensiune din casa statului: cei cu clasa I, 1400 de lei, cei cu clasa II, 1200 lei, pe lună bineînțeles.

2. Pentru acoperirea fondului necesar la plata acestor pensiuni se va impune o taxă asupra acelora ce n-au căpătat deloc medalia *Bene-merenti,* și anume: celor ce n-au căpătat clasa I, câte 3 lei pe an, celor ce n-au căpătat nici clasa II câte 5 lei pe an.

EXPUNERE DE MOTIVE

La proiectul de mai sus, pe care firește d. ministru al Cultelor îl va propune Camerelor legiuitoare, nu credem o altă expunere de motive mai nemerită decât următoarele șiruri ieșite tot din pana măiastră și demnă a d-lui A. Macedonsky. [...]

PARNASUL ROMÂN

Un mare poet, un om despre care șeful școalii simboliste, onor. d. Al. Macedonski a zis, după moartea lui Victor Hugo, că a rămas cel mai mare poet al secolului, voim să numim pe tânărul fiu al muzelor, ce poartă numele clasic de *Cincinat Pavelescu*, ne acordă pentru azi colaborarea pentru rubrica Parnasului o baladă: *Castelul fermecat!* Laudele știm că nu supără pe adevărații oameni de talent, pentru că ei știu ce prețuiesc, cu toate astea nu i le facem pentru că le credem de prisos; asemenea credem c-ar fi și comentariile:

CASTELUL SOLITAR
Prietenului meu Georges Schină

Bizar, castelul solitar,
Pe-o stâncă arsă veghează,
Și feudal împrăștiază
Poema timpului barbar,
Bizar, castelul solitar.

Un cavaler în za de fier
Pe-un cal de umbră naintează
A lui armură schinteiază
Sub mortul lumei emisfer,
Un cavaler în za de fier.

Pe turnul nalt e un semnal
Dar poarta este ferecată
Și nici o umbră nu s-arată,
Și roșu arde un fanal,
Pe turnul nalt, – suprem semnal.

Mai face-apoi un singur salt, –
Apoi descalecă îndată...
Azvârle scara fermecată
În sus, în sus, spre turnul nalt, –
Mai face-apoi un singur salt.

L-așteaptă buzele de jar,
L-așteaptă sânurile calde
Și ochii – două mari smaralde –,
Iar sub al dragostei pojar
L-așteaptă buzele de jar.

E sus pe turlă... dar un corb
Croncănitor îl ocolește...
La lună zaua lui sclipește, –
Înaintează ca un orb,
Sub croncănirile de corb.

Și iată-l într-un coridor
Întunecos ca și mormântul,
Dar nu-n zadar și-a dat cuvântul...

Nestrămutat e al său dor,
Și iată-l într-un coridor.

Fantasme ies din orice unghi
Și pe sub bolte feudale
Răsună hohote fatale... –
În mână strânge al său junghi...
Fantasme ies din orice unghi.

Dar raze palide străbat
Din fund, prin geamuri ogivale,
Ajunge-n fundul unei sale,
Aude glasul adorat, –
Și raze palide străbat.

Cuprinsă-n brațe de atlet,
Sub sărutarea furtunoasă,
Copila tremură sfioasă.
Dar el o duce-ncet-ncet,
Cuprinsă-n brațe de atlet.

Pe turla naltă au sosit.
Ea spăimântată se mlădie,
Dar el de scara de frânghie
Se încleștează fericit...
Pe turla naltă au sosit.

Coboară... corbii croncănesc...
De-asupra lor e clar de lună, –
Dar două țipete răsună...
La geamuri râsete rânjesc, –
Pe turlă corbii croncănesc.

POLITICA
[Afară de parada oficială…]

Afară de parada oficială și de abținerea lui Spanachidi (a se vedea mai jos) de a lua parte la această paradă, o altă

împrejurare tot așa de importantă va caracteriza ziua de zece Mai – întrunirea liberalilor la Dacia.

Este un eveniment politic de o mare însemnătate, și care trebuie să dea de gândit Reacțiunii!

Cum?

Când națiunea întreagă se întrunește ca să protesteze contra infamiilor, trădărilor și asasinatelor Reacțiunii, aceasta să aibă curajul să facă paradă pe stradă?

Ar fi imprudent.

Lucrul s-a discutat în consiliul de miniștri, și, deși d. P.P. Carp, cu obicinuitu-i ton de zeflemea, a susținut că cei ce au pus de gând să se-ntrunească la Dacia sunt niște gogomani, d. Lascar Catargiu, cu obicinuitul său bun-simț, a susținut că „Bre, omule, dacă ne-or face vreun tărăboi ca la 5 aprilie? Dacă or da iar cu bolovani și te-or mâzgăli și pe mata cu ouă clocite pe aiasta care o porți la ochi?!“

Este teamă, în adevăr, că liberalii, sătui de atâta așteptare, or să voiască a dovedi M. Sale că sunt gata să se sacrifice pentru binele țării și să primească frânele guvernului.

Astfel guvernul reacționar a alergat la fel de fel de mijloace, care de care mai reacționare, pentru a opri Națiunea să încapă în Dacia! Să nu mai vorbim de amenințări – ele sunt arma cunoscută a Reacțiunii. Să spunem un singur fapt care va arăta în toată goliciunea lor manoperele infame ale acestui guvern, ce nu vrea nicidecum să cedeze puterea, deși voința națională este în contră-i.

Iată. Un pacinic cetățean, al cărui nume suntem rugați a-l trece sub tăcere, ca să nu-l expunem la persecuțiile zbirilor polițienești, a fost chemat în ziua de zece Mai la cumetrie, de cine? de un subcomisar, și aceasta cu vădita intenție de a-l încurca la băutură și a-l face să lipsească de la întrunire.

În zadar însă reacționarii întrebuințează manoperile lor scârboase: luni, Străinul va fi pe bulevard, Națiunea... va fi în Dacia!

DACĂ AȘ FI REGE...

Dacă aș fi Eu rege, aș avea desigur și eu ziua Mea oficială...

A! cum aș ști Eu să-Mi serbez ziua Mea oficială!

Programa?

Aș chema pe prezidentul Consiliului de miniștri și i-aș zice:

Iubitul Meu prezident al Consiliului, știu că poimâine se-mplinesc atâția ani de la proclamarea Mea ca Rege al acestei țări; binevoiește dar a lua notă de dorința Mea în privința serbării oficiale, care sunt sigur că vă pregătiți să Mi-o faceți.

Mai întâi doresc ca la ziua Mea, care e o dată pe an, să petrec și Eu; te rog dar să știi că poimâine voi avea neplăcerea să fiu indispus și prin urmare să nu pot, cu mare părere de rău, primi pe nimeni – adică nici pe dumneata.

D-ta știi că tot anul sunt dator să ascult toate discursurile dv., să înghit și să mistuiesc toate lingușirile și înjosirile unor oameni, cari odinioară m-au înjurat, m-au calomniat și au conspirat contra vieții mele, și cari odată – vai! astea sunt păcatele regimului constituțional! – or să Mă-njure, or să Mă calomnieze și or să conspire contra vieții Mele!

Am dreptul, crez, să fiu scutit o dată pe an, la ziua Mea, de aceste platitudini, pe care mai la urmă, la dreptul vorbind, nu le cred nici cei ce Mi le spun și nu le cred nici Eu.

Nu gândi, iubitul Meu prezident al consiliului, că același limbaj nu l-aș ține și domnului X... dacă el ar fi în locul d-tale, iar d-ta ai fi în opoziție, căci în el ca și în d-ta am deplină încredere că, atunci când Mă consiliați, țineți foarte mult la Mine, și dacă uneori se-ntâmplă să-mi puneți gândul cel rău, asta e numai din dragoste către Mine și Dinastia Mea, fiindcă ați vrea să nu Mă consilieze altul decât dv.

Am dreptul dar, iubitul Meu prezident al consiliului, să te rog a transmite din parte-mi guvernului Meu sentimentele de stimă pe care ți le-am arătat și să te rog a Mă face scutit la ziua

Mea de heretiselele stereotipe, pe care le-am auzit de atâtea ori și le știu pe dinafară.

Fiindcă, precum ți-am spus, iubitul Meu prezident al consiliului, am să fiu indispus poimâine și nu o să pot primi pe nimeni în audiență, prin urmare nici pe dumneata, caută de împiedică pe adversarii dumitale politici să-mi arunce cu pietre în geamuri la ziua Mea, ori să-Mi aducă vrun chipiu de comisar sau vreo moțiune a națiunii!

Contez pe devotamentul d-tale câtă vreme îți pot zice: la revedere, iubitul Meu prezident al consiliului.

*
* *

Și astfel, la ziua Mea, aș sta acasă să joc șah cu nepotu-meu și cu nepoată-mea – presupunând că aș avea un nepot și o nepoată – și am zice cu toții:

– Uf! am scăpat măcar o zi de mofturi și de moftangii.

POLITICA
[D. P.S. Aurelian a fost...]

D. P.S. Aurelian a fost însărcinat să ducă la palat și să prezinte Regelui moțiunea votată de națiune contra reacțiunii, care, contra prescripțiunii constituțiunii, închide opozițiunii căile de luptă legală.

Se știe soarta pe care o va avea demersul dlui P.S. Aurelian: prefectul palatului s-a îngrijit deja să aibă tipărite în mai multe exemplare scrisoarea prin care răspunde la cereri de asemenea natură. D.P.S. Aurelian va căpăta și d-sa un exemplar.

Este o nenorocită nepotrivire între regulamentul palatului și Constituțiune, care nepotrivire sperăm că se va aplana o dată, punându-se cele două texturi în acord.

În adevăr, pe când Constituțiunea dă dreptul Națiunii să voteze moțiuni, regulamentul palatului dă dreptul Regelui să nu primească în audiență decât pe cine se prezintă într-un mod convenabil. Iată două texturi cari se bat cap în cap. Căci, din momentul ce națiunea este suverană, ea trebuie să aibă dreptul de a se prezinta oricum.

Mai întâi ce este, în drept constituțional, palatul? Palatul este casa națiunii, și prin urmare națiunea, ca singură și suverană proprietară, poate intra când și cum îi place în casa ei proprie. Dar dacă palatul este în totalitatea lui proprietatea națiunii, care este o colectivitate de naționali, fiecare național va avea și el o părticică de proprietate în casa națiunii, și prin urmare va avea drept, când va voi să-și spună păsurile sale și ale națiunii contra reacțiunii, să suie treptele palatului și, fără să bată la ușă, să intre la rege, a cărui suveranitate emană de la națiune, și să-i vorbească.

Sperăm că această clară expunere de doctrină constituțională nu va găsi un singur contradictor serios, și de aceea suntem siguri că îndată ce va veni opoziția la putere se va modifica regulamentul palatului în sens paralel cu litera Constituțiunii. Se va înscrie probabil în acest regulament principiul că orice cetățean are dreptul, când vrea, să vorbească cu Regele despre politică, să-i arate voința națională și să-l convingă că trebuie să se lase de reacțiune și să reintre în națiune.

De amintiri d. N. Fleva a spus-o în întrunirea de luni, la Dacia.

„Cuțitul azi a ajuns la os și Regele este despărțit de națiune (apl.). Azi războiul este declarat între națiune și o mână de uzurpatori, cari fac din Rege o pavăză (apl.). Și atunci când ușa palatului ni se închide, avem dreptul *să stricăm ușa* (apl.), *să intrăm în casa noastră* (apl.). *Toți autorii moderni* ne arată că atunci când tirania și despotismul ne sugrumă, dreptul sacru

al poporului este de a se ridica și apăra ordinea (apl. prelungite)“.

MOȘ TEACĂ

În sfârșit, așteptările publicului au fost încununate de succes. Sâmbăta trecută 22 mai 1893, – zi care se va scrie cu litere de aur în Istoria literaturii cazone, – a apărut în Editura Graeve *Moș Teacă*.

Iată-l dar pe bravul căpitan trecut la posteritate alături de Mihai, Ștefan, Corvin și alți bărbați marcanți.

„Moftul Român“, organ disciplinat, își face salutul reglementar în fața superiorului scos în volum, ediție de paradă, a lei 2 b. 50.

Afară de asta, noi am crezut întotdeauna că armata este a țării nu a partidelor, ea plutește deasupra patimilor meschine. De aceea împărtășim împreună cu țara, și mai ales cu autorul, bucuria aparițiunii lui *Moș Teacă*.

Se știe că acest erou a avut în coloanele ziarului nostru un succes deosebit; suntem siguri deci că atât *țivilii,* cât și *melitarii* vor da ordin furierilor să le procure de la librăriile cazone sau particulare interesanta lucrare.

Autorul – fost subofițer fără reangajare – va da în curând la lumină o serie întreagă de opere precum:

Figuri literare (Aron Densușianu, Oprea Țiței, Tanoviceanu, Z. Antinescu, I. Pop Florentin, Moralescu etc.), *Despre poezie*, studiu util, *Nuvele* (Femeia română, Nea Niță etc.), *Jurnalul nostru* (afară de cel cu subvenția, care e de alt autor celebru), *Parnasul român* (afară de acele care sunt datorite altor pene ilustre), și alte opere de valoare, cari au făcut fala valorosului nostru organ.

Prin urmare, grăbiți-vă români!

Faceți să se desfacă „Moș Teacă“, și viitorul va fi cu voi și cu autorul.

„Moftul Român“ e azi în sărbătoare, – faceți-l să fie vecinic, – și editorul vă va fi recunoscător.

UN MARE SCULPTOR ROMÂN

Care român, din clasele culte cel puțin, n-a cunoscut figura simpatică și-n adevăr remarcabilă a lui Dumitru Brătianu? Totdeauna foarte corect, foarte inimos, deși cam exagerat, cam prea vizionar și afectând atât în scris, cât și-n vorbă un stil cam prea apocaliptic, ca să nu zicem bombast – Dumitru Brătianu a fost un patriot mare, un revoluționar îndrăzneț și convins, un bărbat de stat dibaci, un orator și un publicist entuziast: e, în sfârșit, o figură cu care se poate făli o generație întreagă.

Iată ce știam cu toții până astăzi despre Dumitru Brătianu. Dar oamenii mari au în genere niște deprinderi ciudate. Ei, în afară de ocupațiunile lor, de sfera lor de activitate publică, se ocupă, în momentele lor pierdute, cu câte o lucrare de predilecție; în genere, artele sunt acelea cari fac pe oamenii mari să-și uite de preocupările ce le dă misiunea lor publică. Frederic cel Mare cânta cu flautul și făcea versuri; Carol Quintu făcea ceasornice; Goethe – pictură, Dumitru Brătianu făcea sculptură.

Există în capitala vechei republici de Prahova, în cetatea clasică a Ploieștilor, pe Piața Unirii, o operă de artă de o necontestată valoare: este un dar splendid pe care și l-au făcut ploieștenii într-un moment de admirațiune și de respect pentru propriul lor patriotism și curaj civic – este statua Libertății. De câte ori trec prin urbea Ploieștilor mă abat totdeauna în Piața Unirii să văz acel faimos bronz verde ca spanacul. L-am admirat de multe ori, și niciodată n-am putut afla cine-i este autorul:

care artist, care emul al lui Michel-Angelo a produs această capodoperă?

În sfârșit, am aflat, grație eminentului nostru confrate din Ploiești, „Democratul“.

Un articol, în care face apologia virtuților civice ale bărbatului de stat – îndemnând pe cetățeni a-și întări caracterele față cu amenințările „reacționarilor de la 48, ce se scoală ca din mormânt și vor să se puie la locul de la care au fost răsturnați“, – „Democratul“ îl încheie astfel:

„Miercuri, la 9 curent, este prima aniversară *a doliului* pentru pierderea lui Dumitru Brătianu, *autorul statuiei* ce ploieștenii au în Piața Unirii.“

Înțelege bine oricine că după atâta ș-atâta bravură de stil, redactorul „Democratului“ ar merita să aibă un bust în piața de-alături, unde se vinde spanac.

MOFTUL ȘI POLITICA

Din partea unor binevoitori răutăcioși ni se face observația că foaia noastră nu este destul de interesantă, și anume că neglijăm o sumă de împrejurări politice care, bine exploatate de o presă inteligentă, fac totdeauna senzație.

Să ne-nțelegem. „Moftul Român“ n-are absolut, dar absolut nici o pretenție. El vrea să trăiască în înțelesul cel mai elementar al cuvântului, să trăiască pentru a trăi, cum trăiește atâta spanac pe ogorul mănos al patriei române. Și pre cât n-are nici o pretenție, tot atâta n-are nici un principiu politic.

Căci noi credem și vom crede totdeauna că, în această Belgie a Orientului, partidul politic cel mai numeros nu e nici partidul de la guvern, nici cele din opoziție, cari au, slavă Domnului! destule principii, ci partidul nostru, partidul *Moftului* român, care n-are *nici un* principiu.

„Moftul român“ n-are nici pretenție, nici principiu; are o singură dorință: să poată fi dacă nu atât de instructiv, măcar mai puțin grav ca ziarele grave. Dacă pe această cale poate trăi, bine; dacă nu, iar bine.

Căci ce ar însemna să ne apucăm acuma de principii?

Să inventăm victime ale unui regim de teroare și oroare, care persecută ziarele *oneste* și care aplică străinilor o lege de expulzare ce s-a aplicat odinioară românilor ardeleni?

Să pretindem că s-a distrus Școala, Biserica, Industria, Comerțul, Poporul, Națiunea, Libertatea?

Să amenințăm pe vreun șef de partid cu ruperea urechilor?

Să acuzăm guvernul sau opoziția de rezultatele inundațiilor și ploilor?

Să ne apucăm să exasperăm pe un brav ofițer sau pe mai mulți, ca să ne-ncărcăm de Doamne ajută! și să ajungem martiri?

Să azvârlim cu cerneală în oricine o trece curat îmbrăcat pe dinaintea noastră?

Să cerem a se rade barba Mitropolitului fiindcă a ținut să cinstească, după datina europeană, pe dignitarii țării la alegerea sa, care coincidea – vai, nenorocită Biserică ortodoxă! – cu inundațiile? Să pretindem noi liberali și liber-cugetători că trebuie să răspopim pe un om fiindcă a înghițit o trufă, care la urma urmelor era poate o bucățică de galoș vechi? – Se știu minunile industriei moderne.

Să plângem țara ajunsă în așa proastă stare sub dinastia ereditară a Shyllokului încoronat? Să oftăm după o republică cu domnie pământeană, și după un cabinet Spanachidi?

Mărturisim că, cu riscul de a vedea existența noastră compromisă, nu ne putem apuca acuma la bătrânețe de așa ceva. Lăsăm principiile pe seama celor ce au „curajul“ să le afișeze și să le semneze.

Căci dacă ne-am apuca și noi să tragem la oftaturi și la istericale patriotice, atunci n-am mai fi *Moftul român*, ci *Spanacul român*, și nu este asta chemarea noastră, niște bieți cronicari ușurei, asta este chemarea valorosului republicist d. Spanachidi și a altor bărbați politici de talia d-sale.

INOVAȚIUNE. MOFTUL ARTIFICIAL

Primim de la un vechi moftangiu român, un bărbat de spirit, când îl are, și un prost, pentru că știe când nu-l are, scrisoarea de mai jos, căreia ne grăbim a-i da loc cu bucurie în coloanele noastre. Este o ploaie binefăcătoare peste spanacul din brazdele noastre, care începuse a se cam prea ofili, precum s-a și observat la stațiunile meteorologice de la chioșcurile de pe bulevard. Iată:

Iubiți Moftangii,

Văzând în foaia voastră de spanac că vă aflați pe cale de a isprăvi zeama din lămâia care v-a crescut între umeri;

Văzând pericolul la care s-ar expune societatea română prin lipsa eventuală a acestei foi, căci, cum am zis, zeama de lămâie fiind pe sfârșite, Moftangiria voastră e amenințată de pieire,

M-am gândit să vă viu în ajutor, și nici una nici două, fiindcă în acest *fin de siècle* toate sunt artificiale, m-am socotit să vă îndemn ca de azi înainte să stoarceți lămâi artificiale, adică să luați de la băcănie ce lipsește la academie, să întrebuințați dar *sare de lămâie.*

Cu acest chip o să aveți și lămâie și sare, și „Moftul român“ va deveni un *Moft artificial,* adică *Moft fin de siècle*.

Dar o să-mi ziceți sau or să-mi zică alții mai moftangii ca dv. (lucru ce eu crez că n-o să se găsească):

„Bine, nene, toate sunt bune, înțeleg vin artificial, pâine artificială, ou artificial, pui artificial, cloșcă artificială – dar *Moft* artificial, cum are să fie? Ce? e destul să te faci că strănuți ca să și miroasă?

– Ei bine, amicii mei, nimic mai adevărat! nimic mai natural ca moftul artificial!

Uitați-vă, de pildă, la guvernul român. Credeți că e guvern natural?... al națiunii?... din națiune?... Ferească Dumnezeu. E un *guvern artificial! !*

Întrebați presa independentă, de exemplu *Republica Domniei pământene*, despre aceasta; ea vă va da următoarele probe:

Să luăm pe d. P.P. Carp. Ce credeți, că e natural? Deloc... Dacă ar fi om ca toți oamenii, natural, nu s-ar uita printr-un ochi ca să vază mai prost decât cu doi... n-ar avea monoclu; prin urmare, iată un *moftangiu artificial*. Luați-i monoclu[l], va rămâne om ca toți oamenii, și nu mai ar fi bun la nimic.

Să trecem la Tache... Ce credeți că e natural? Nicidecum. Vine în Cameră cu o prostie, pardon, cu un proiect; opoziția îl înhață, îi dă pantalonii-n jos și trage-i. Și credeți că cu asta s-a isprăvit? Aș! Tache încalță alți pantaloni și vine, pardon, iar cu proiectul din nou. Iată dar un *moftangiu artificial*. Dacă n-ar avea șapte pantaloni, el ar fi un om natural, și n-ar fi bun de nimic...

Să trecem la coconu Lascar... dar acesta când a fost vreodată natural? E moftangiul cel mai artificial; căci ne întrebăm: când a spus adevărul? când era contra fortificațiilor sau când este pentru legea Maximului?

Credeți poate pe Lahovari că e un moftangiu român *natural*? Ferească D-zeu. Lahovăreștii sau Lahovarietățile, cari sunt pe cale de a funda, un teatru, zice Claymoor, o dinastie, zicem noi, când dintre ei se va naște un cap încoronat, sunt greci, prin urmare dându-se de români sunt artificiali.

Despre Ghermanis, nu mai vorbim, căci nu ne place să ne copiem. Atâta numai avem de zis că acest grec reacționar are, din același tată și aceeași mamă, un frate român liberal, pe care l-a ales Națiunea în luptă cu Reacțiunea la Giurgiu, deputat. Așa că acu e încurcătură: Menelas e moftangiu artificial român și Efrem moftangiu artificial grec.

Șcl. Șcl.

Cred că v-ați săturat de exemplele citate din *Republica Domniei pământene* și nu veți ezita a cumpăra câteva kilograme de sare de lămâie. Dacă mai stați la îndoială, întrebați și pe dr. Babeș: și apa cotidiană e artificială; de ce n-ar fi și gazeta, pâinea cotidiană, tot astfel?

Băcănie! băcănie! Sare de lămâie și piatră acră... Și virginitate poți avea azi artificială!

Artificialitate și iar artificialitate!

Trăiască dar mofturile artificiale!

REACȚIONARI NEPREVĂZĂTORI

Ca să se vază cât este de deșucheat și neprevăzător acest guvern, pe lângă că este reacționar, n-avem decât să ne gândim la purtarea sa față cu presa și cu serviciul sanitar.

Când găsește regimul ciocoilor vreme să lovească în ziare, să pună piedici opiniunilor, să persecute pe cei mai valoroși ziariști și să voiască a suprima gazetele?

Când?... când, tot din cauza negligenții și neprevederii lui, avem dincolo de hotare holera!

Trebuie să fi pierdut acești oameni cea din urmă doză de bun-simț ca să lucreze astfel.

SUB CE REGIM TRĂIM!...

O probă nouă de destrăbălarea în care a ajuns administrația sub acest regim ne-o aduc foile opoziției. De necrezut, dar adevărat. Ar gândi cineva că ne aflăm într-o țară în adevăr barbară. Judece oricine.

Doamnei Eufrosina Catargiu, soția dlui Lascar Catargiu, primul consilier al M. Sale Regelui Carol I, care rămâne surd la repețitele plângeri ale Națiunii, lăsând astfel reacțiunea să sape cât mai adânc un abiz între Coroană și Națiune, i s-a furat pe calea ferată un geamantan.

Stăm bine de tot!... Acu închipuiască-și oricine. Dacă bagajul soției primului ministru, care stă la putere prin voința regală, este expus la așa accidente, ce trebuie să sufere pe căile noastre ferate bagajele damelor din opoziție, și mai ales ale republicanelor?

BALADE ȘI IDILE DE GEORGE COȘBUC

Pe câmpul vast al publicisticii române, pe care crește atâta spanac des și abundent, a apărut, în sfârșit, zilele acestea și un copac, și e așa de mândru și așa de puternic, că mii și mii de recolte de buruieni se vor perinda, și el va sta tot mereu în picioare, tot mai sănătos și mai trainic, înfruntând gustul actual și vremea cu schimbările ei capricioase, și făcând din ce în ce mai mult fala limbii noastre românești – un volum de *Balade și idile* de *George Coșbuc,* editura librării Socec și Comp.

Până să ne facem datoria pe deplin în privința acestei aparițiuni de cel mai mare preț, credem de ajuns, spre a atrage asupră-i atenția cititorilor noștri inteligenți, a reproduce câteva bucăți din această încântătoare carte. Fără vorbă multă, să-ncepem:

Unde-i apa mai adâncă,
Nu ridică haina lor –
Nu-i frumos ca să-și arate
Pulpa golului picior,
Și-apoi sunt și plopi pe maluri
Și ei văd și spun ușor.
Îndemnate de rușine,
Ele lasă mult mai bine
Să se ude haina lor.

Unde-i mai puțină apă,
Își ridică haina sus –
Ah! și sunt flăcăi pe maluri!
Sunt, dar cine i-a adus?
Să privească-ntr-altă parte!
Și de văd, ce-au ei de spus?
Decât hainele-nmuiate
Tot mai bine e s-arate,
Gol piciorul cât de sus.

Oamenii mă-nvinuiesc,
Că sunt tânăr și iubesc –

Tu mi-ai zis să viu la moară
Pe-nserat, să te-ntâlnesc,

Dar la moară dau de prieteni,
Și de prieteni mă feresc.

Te-am văzut și ieri pe stradă,
M-am temut să te opresc,

Că de mama mi-e rușine
Și de tine mă sfiesc.

Mi-e necaz pe toată lumea
Și mi-e ciudă că trăiesc;

Te-aș lăsa și mi-e cu jale,
Te-aș iubi și nu-ndrăznesc!

Popa Toader din scripturi,
Dă lui Mitru-nvățături:

„Mitre, știi ce spune psaltul?
Să nu faci în viața ta
Ceea ce te-ar supăra
De ți-ar face-o altul!“

Mitru stă și stă gândind,
De el multe nu se prind:

„Dar mai știu eu, cum e asta!
Altul, de! zici înțelept,
D-apoi eu? Să n-am eu dreptul
Să-mi sărut nevasta?“

Ah, cât ești de frumoasă, doamnă,
Când stăm de vorbă amândoi,
Dar mai ales când spui, blazată,
Că viața asta e noroi.

Mi-arăți briliantata mână
Și obositul cap ți-l pleci –
Ești întruparea frumuseții
Visată de poeții greci.

Tu mă omori cu ochii nobili!
Răceala ta m-a fermecat!
La foșnetul cel cald al rochii
Dintr-un copil mă simt bărbat!

Și-atunci când râzi aristocratic
Cu vecinicul tău mon-ami,
Ah! nu-nțelegi, sublimă doamnă,
Cu ce plaisir *te-aș pălmui!*

Șchiop! Dar și eu am să mor:
De ce să mă supăr oare,
Dacă n-am două picioare?
Pot muri și c-un picior.

Locul meu e hotărât:
Iadul! nu-mi ajută ruga –
Iar spre iad, ori mergi cu fuga,
Ori mergi șchiop, e tot atât!

Și-ntre șchiopi găsești eroi:
Când e vorba de băute,
Mergeți voi oricât de iute,
Șchiopul merge-n pas cu voi!

Ei veseli repetau cântarea
Ciocnind paharele în cor –
Eu mi-am lăsat pe mână capul
Și n-auzeam cântarea lor...

Departe-n văi e o căscioară
Cu prispa netedă de lut,
Și mama coase, și-a ei lacrimi
Stau umede pe ce-a cusut.

„MEMORII DIN TIMPUL RĂZBOIULUI“

Acesta este titlul unei cărți sincere în care sergentul Ștefan Georgescu povestește prin câte a trecut el, ca voluntar, în războiul pentru independență. Cartea este scrisă într-un stil natural, absolut lipsit de pretenție și de artificialitate falsă, o carte care merită citită de oricine, și mai ales de amatorii de scrieri clare și născute, iar nu făcute. Are pagine pline de entuziasm neforțat și de umor în adevăr românesc. Sunt cu deosebire prețioase descrierile despre viața soldaților în timpul războiului. În mijlocul ploii de gloanțe, de obuze și șrapnele, oamenii ni s-ar părea nouă, profanilor că trebuie să fie foarte posomorâți; reiese din memoriile bravului ex-sergent, care a scăpat „numai“ cu pieptul zdrobit, cu câteva coaste scurtate și

cu un braț găurit, că veselia este tovarășa nedeslipită a soldatului român în campanie. Următoarea anecdotă, între altele, e bună dovadă despre aceasta. Iată, în focul războiului, cum petreceau bravii noștri.

În regimentul nostru era un soldat anume Ghiță, descendent direct al faraonilor. Bărbat frumos și voinic.

Îi crescuse barba și părul ca la un popă. Nu se știe de unde își găsise un potcap; când îl punea în cap și începea să cânte aghioase pe nas, jurai că e popă. Ce-i dă dracu-n gând!? ca la zi întâi de octomvrie să boteze bulgarii.

Fără să-și spună planul niminui, dis-de-dimineață își pune potcapul în cap, ia o legătură de busuioc în mână și urmat de soldatul Boiangiu Nicolae (un alt pungaș)[1] cu o căldărușe cu apă în mână pleacă prin sat din casă în casă cântând: „În Iordan botezându-te tu Doamne..."

Bulgarii se mirau că ce fel de popă e ăsta?

Cu potcap de popă în cap și îmbrăcat cu manta soldățească... Iar Boiangiu le spunea foarte serios că mantaua a împrumutat-o de la un soldat, fiindu-i frig popii numai în anteriu, și că acesta este un popă foarte învățat, adus tocmai de la București, ca să mai citească ceva molifte pe la soldați, că prea s-au făcut nelegiuiți: *„Doamne iartă-mă!"*

Și când pronunța aceste din urmă cuvinte, Boiangiu făcea niște cruci cât toate zilele de mari.

Botezaseră vreo zece case. La un loc dau peste un soldat stând de vorbă cu oamenii casei; acesta care îi cunoștea, cum îi vede, îl apucă râsul. Să se prăpădească și mai multe nu, cu toate semnele ce i le făcea Boiangiu.

Râd și bulgarii și fac haz cu toții.

Când o bulgarcă, observând căldărușa din mâna lui Boiangiu, începe să țipe:

---

[1] Acesta nu era țigan, ba încă mi se pare că era bulgar de origină (*n.a.*)

„A!! asta-i căldărușa mea de smântână!!“

Apucă căldărușa cu mâinile și trage...

Boiangiu trage, ea trage, până când interveniră ceilalți și căzură la învoială. Adică bulgarca să-și ia căldărușa; iar Boiangiu și cu Ghiță gologanii pe cari îi câștigaseră cu botezul.

Se duce vestea ca fulgerul prin tot satul. Ies toți bulgarii de prin case și fac haz de Ghiță petrecându-i cu alai.

Și așa deșca Ghiță, în loc să câștige ceva, pierde și căldărușa care prețuia mai mult decât gologanii ce-i câștigase.

Sosind în parc, lui Ghiță nu-i ajungea rușinea ce pățise de la bulgari, dar nu mai putea acum să scape de înjurăturile lui Boiangiu, care-i imputa că dacă a furat de acolo căldărușa, ce mai căuta în casa aceea?!!

Multă vreme au râs soldații de drăcia lui Ghiță, despre care a auzit și Regele Carol. Iar bulgarii își reamintesc și astăzi poate că au fost botezați de un țigan, ba încă i-au sărutat și mâna.

Cu astfel de petreceri, cu cântece și glume, viața părea mai ușoară și nu ni se ura niciodată. Ziua de mâine nu ne îngrijea.

VORBA DE ACASĂ

Am ajuns, în sfârșit, și noi scriitorii români să avem publicul nostru.

Mai nainte, nu tocmai de mult, când aproape numai scriitorii străini aveau public în țara noastră, alergam cu liste de prenumerațiune, ne căciuleam pe la toți editorii și ne simțeam îndatorați pe toată viața, dacă vreun mecenat ne lua sub ocrotirea sa și punea la cale publicarea operelor noastre fie în carte deosebită, fie în vreuna din revistele literare susținute cu multe jertfe și cu multă cerșătorie.

Acum, de câțiva ani, editorii de toate categoriile, simțind că operele literare sunt marfă căutată, au început să zâmbească mai prietenește, când vreun scrietor le intră în prăvălie.

Duminecile și zilele de sărbători toate zidurile sunt pline de afișe și se revarsă asupra țării un întreg potop de fel de fel de reviste și așa numite „edițiuni de duminecă“, cele mai multe ilustrate, toate pe cât de variate, pe atât de interesante.

Căci setea de lectură a publicului deprins a citi românește se întâlnește cu setea de câștig a câtorva „antreprenori“ literari.

Tocmai de aceea însă nu se face de obicei literatură, ci negutătorie de vorbe, și-o adevărată spaimă ne cuprinde adeseori, când răsfoim aceste publicațiuni făcute cele mai multe în pripă și fără nici un control serios.

Nu o dată, reamintindu-ne trecutul, o adâncă înduioșare ne cuprinde, când ne dăm seama, cât de mult ne-am depărtat noi de părinții noștri, cum ne-am lepădat de obiceiurile lor, dintre care multe erau atât de bune și de frumoase. S-a rupt oarecum firul vieții noastre naționale și noi nu mai suntem parcă urmașii părinților noștri, nu continuatorii lucrării lor. Și lepădându-ne de obiceiurile vechi, n-am luat altele, ci am rămas o societate în mare parte dezbrăcată de obiceiuri bine stabilite, adică demoralizată.

Nu trebuie oare să ne înspăimântăm, când vedem că demoralizarea aceasta se propagă în cercuri din ce în ce mai largi și ajunge până la românimea cea adevărată, care tot mai păstrează firea ei din bătrâni?

Dacă astfel vom merge înainte, va trebui să ne diferențiem în viața noastră culturală până într-atât, că nici părinții noștri, nici frații noștri din alte țări n-ar mai putea să ne recunoască.

Trebuie să ne întoarcem, pe cât întoarcerea mai e cu putință, la obârșia culturală a noastră.

Așa cum în dezvoltarea limbii noastre numai prin întoarcerea la graiul viu al poporului am putut să ajungem la stabilitate și la unitate, și în dezvoltarea noastră culturală vom ajunge la statornicie și la unitate numai dacă vom ține în toate lucrările noastre seamă de gustul poporului, de felul lui de a vedea și de a simți, de firea lui, care e pretutindenea aceeași.

Acesta e gândul, din care am pornit, când am luat între noi înțelegere să-i dăm d-lui Sfetea mână de ajutor pentru publicarea acestei foi ilustrate.

Nu ne punem alăturea cu somitățile noastre literare; nu voim să îndrumăm pe literații noștri prin critică severă spre o mai mănoasă lucrare; nu ne avântăm spre cercul restrâns al celor aleși; nu ținem nici să facem noi singuri, nici să dirigem „Vatra": ne-am legat numai, ca pentru alte foi să nu mai dăm contribuțiuni literare, și primim răspunderea pentru cele ce se vor publica în coloanele acestei foi, din care am voi să facem un organ literar pentru toți românii, un mijloc pentru propagarea aceluiași gust și aceluiași fel de a simți și de a gândi în toate părțile poporului românesc.

Ne adresăm deci cu încredere frățească la aceia dintre scrietorii noștri, care împărtășesc vederile noastre, și îi rugăm să se unească cu noi, pentru că, lucrând împreună, să le putem da românilor o lectură nu numai variată și interesantă, ci totodată și românească.

Se zice fără îndoială, că arta nu are naționalitate. Operele de valoare universală sunt însă un fel de sinteză a dezvoltării culturale naționale, și credem că n-am ajuns încă noi românii la un stadiu de dezvoltare culturală în care scrietorii noștri pot să aibă pretențiunea de a scrie pentru toate timpurile și pentru toate popoarele. Ne vom mulțumi deci, dacă vom putea să scriem pentru contimporanii noștri români.

Nu ținem, ce-i drept, ca în „Vatra", să se publice numai scrieri originale; ținem, însă, ca traducerile ce se vor publica

să fie făcute cu îngrijire și alese potrivit și ele cu gustul poporului românesc.

Aceasta ni-e vorba de acasă.

Omul, însă, când pleacă la drum, știe numai unde vrea să ajungă și ce vrea să facă el, însă nu poate să știe și unde, în adevăr, va ajunge și ce, poate chiar fără de voia lui, va face. Nu putem dar nici noi să știm, dacă lucrurile vor ieși așa, cum noi le-am plănuit.

Foaia aceasta nu e făcută pentru noi, ci pentru obștia cititorilor ei; nu dar pe placul nostru, ci potrivit cu gustul ei are să fie făcută. Ne vom da deci silința să cunoaștem gustul cititorilor noștri și vom ținea seamă de el, dându-le, pe cât se poate și pe cât se concordă și cu vederile noastre, lectura, pe care ei înșiși doresc s-o aibă.

Astfel ne vom aduna cu toții, public și scrietori, împrejurul „Vetrei“ și vom face un lucru potrivit cu propriul nostru fel de a fi.

I. Slavici, I.L. Caragiale, G. Coșbuc

O A DOUA PROVOCARE

Bucățica din „Vatra“ este, oricine deprins o poate vedea, un fel de *charge d'atelier*, cum o numesc francejii, care jucată, iar nu simplu citită, poate fi mai bine înțeleasă și gustată. De altminteri, în societățile literare se obicinuiește mult acest gen de jucărie fără importanță, nici *pretenție* artistică, și tocmai de aceea, a noastră s-a publicat la varietăți fără iscălitură: n-are să stea un autor să-și iscălească toate fleacurile trecetoare. Pentru că însă „Vatra“ e luată peste picior de „Viața“ cu privire la această glumă proastă, autorul acesteia e dator să se dea pe față: e de aminteri o glumă veche populară, care nu e decât aranjată de dânsul.

Am onoare a declara d-lui A. Vlahuță că „*ciocoiul cel prost*“, autorul acestei *charge*, sunt eu subscrisul. Acum, de ce oi fi prost? D. A. Vlahuță a spus-o: pentru că așa m-a făcut Dumnezeu. Deocamdată eu mă mulțumesc cu această lămurire – pentru că cine se poate pune cu puterea lui Dumnezeu?

Dar cu această ocazie, deși „Vatra“ se ferește din principiu de chestiile personale, voi să adaog câteva cuvinte, căci d. A. Vlahuță nu e oricine, de... e cineva.

D. A. Vlahuță persecută „Vatra“. De ce? Respunsul e ușor de dat. D-sa nu poate înghiți scrierile mediocre, necum pe cele proaste și insipide – și o dovadă pozitivă despre asta sunt ultimele d-sale producții proprii, pe care le-a aruncat în public.

O prostie a noastră de 168 de cuvinte scurte n-o poate înghiți un om de gust ca d-sa fără să strâmbe din nas, pe câtă vreme alți muritori cu mai puțin gust au înghițit cărți de 168 x 2 = 336 de pagine mari fără să facă gură, șoptindu-și numai în barbă, cu umilință și rușine... de rușinea altcuiva: o-nghițirăm și p-asta!

Dar chestia estetică n-are aci atâta importanță. Important e pentru „Vatra“, îndeosebi pentru mine: ce fac eu cu mănușa pe care d. A. Vlahuță ni-o aruncă a doua oară?... o ridic, ori o mai las?

Căci: între d. A. Vlahuță și mine, care se chiamă că suntem oameni copți, un duel literar trebuie să se termine altfel decât cu focuri oarbe, trase în vânt spre înveselirea ironică a spectatorilor, și mai la urmă cu îmbrățișări și pace bună. Noi suntem bărbați – când ne-om apuca la luptă, trebuie, *sans trêve ni merci*, unul să lovească la mir pe celălalt, ca să nu se mai ridice multă vreme. Și mă întreb atunci: ce folos aș avea eu să dobor pe d. A. Vlahuță? și dacă m-ar distruge, d-sa ce ar câștiga?... Dar îmi zic iar: poate că ar ieși un câștig pentru spiritul public și literatură din urmările unei asemenea afaceri.

Așa fiind, aștept cu oarecare emoție a treia oară mănușa. Dar, daca de acuma declar că mi-ar părea foarte rău să fiu silit a o ridica, (că atunci o ridic), asta nu va să zică deloc că îmi va tremura mâna, nici că nu voi putea fi, față cu interesantul meu provocator, de cea mai extremă cruzime de care pot fi capabil.

Crez că stilul meu este destul de cavaleresc. Vechiul meu amic și bravul meu provocator, nu socoti că ai a face cu un laș; ridică-ți însă, te rog, singur mănușa deocamdată; mai gândește-te și hotărăște ce ai să faci cu ea – mi-o mai arunci o dată, sau o pui frumușel în mână...

Până atunci, te salut și iscălesc cu toată stima.

I.L. Caragiale

MĂRGĂRITARE ALESE

I

UN OM MARE DESPRE OAMENII MARI

Sunt în lumea asta atât de puține *glasuri* și *răsunete* atât de multe, încât acuzările cele mai banale, fiind ne-ncetat reproduse, ajung până la urmă să prinză cheag. Oamenii cei mai luminați, cari ar trebui să cază mai puțin în amăgire, se lasă și dânșii stăpâniți de prejudecata generală; tot auzind repețindu-se un lucru, îl repet și ei, și vorbele nerozilor trec în gura oamenilor de spirit. Prin amabilitate pentru eroarea acreditată, credem că descoperim într-o scriere greșelile pe care ea nu le are; afirmăm niște închipuite neajunsuri unui autor, căruia, născut în alte timpuri și-n altă țară, lumea literară i-ar fi dat în viață toate triumfurile talentului, și i-ar fi ridicat după moarte statue și altare.

. . . .

În Germania, pizma (care este aceeași în toată lumea) s-a încercat uneori să mânuiască armele-i perfide aruncând libele contra oamenilor de merit, sau punându-i de-a dreptul pe teatru. Acest fel de lovituri au produs totdeuna puțin efect, afară numai daca scriitorul atacat, înzestrat cu un amor propriu prea iritabil, n-a chemat el însuși asupra detractorilor săi atenția publică, ce într-un mod natural se abătea de la aceștia.

Germanii se deosibesc în asta mult de franceji, și această deosebire le face onoare. În Franța, satiricul care desvăluie publicului cusururile mici ale unui mare scriitor, ciudățeniile lui, mizeriile lui domestice, este primit cu o lacomă curiozitate, cu o pripire stupidă, ca și cum ar trebui să se mire cineva auzind că un om e supus la diversele accidente ale condiției umane.

În Germania din potrivă, satira personală nu nemerește niciodată. Publicul nu cade în cursă și omul de merit nu e nicicând victima bârfelii. Știe toată lumea că și acest om, ca orice om, poate avea defecte de caracter, necazuri de familie ș.cl.; dar nimeni n-aleargă să se informeze despre ele, nimeni nu-i fericit să le descopere: lumea se ocupă de operele scriitorului, de persoana lui puțin îi pasă. Lumea vrea de la scriitor aceea ce el îi dă, și el îi dă lumii ceea ce el are mai bun, sentimentele, gândirile sale, ființa lui intelectuală. Publicul se mărginește cuminte la relația abstractă dintre cititor și autor. Să mai adăogăm pe lângă aceasta că entuziasmul germanilor pentru talentele naționale merge până la idolatrie. Pe atât de liberali în dovezile lor de stimă pe cât sunt de avari francejii în această privință, germanii sunt mândri de gloria unui concetățean. Ei văd în marii lor scriitori avuțiile vii ale patriei. La dânșii, desprețul cel mai adânc se aruncă satiricilor, cari din contra la franceji sunt totdeuna siguri de o bună primire. La germani, omul de geniu devine pentru toți un prietin: onoarea-i obligă pe toți să-l apere. Pentru cititorul francez însă, admirația este un jug nesuferit: francezul este

totdeuna gata să se dea în partea invidiei, și un mare scriitor vede pe aliatul vrăjmașilor săi în cititorul francez.

Și în Germania, oameni celebri au suferit oarecari persecuțiuni; căci în care țară din lume invidia a crutat cu desăvârșire gloria? S-au văzut uneori mâni pizmașe și puternice atârnând furtuna d-asupra unor capete ilustre, dar opinia publică a rămas necontenit credincioasă meritului. Publicul german nu este ecoul nici complicele prigonitorilor; și când a-ncetat furtuna, nu se mai aude (*sic!*) decât șoaptele măgulitoare ale laudelor, cari plouă din toate părțile ca o mană binefăcătoare, fecundând seva talentului și înmulțindu-i florile și roadele.

Aceste exemple de nedreptate au fost de-aminteri în totdeuna foarte rare; mult mai adesea la poporul german, poate avea cineva glorie fără teamă, și siguranța este tovarășa geniului. Când un autor german a comunicat cu franchețã și lealitate națiunii sale roadele vegherilor lui, rolul acestui om este îndeplinit, și atunci începe rolul cititorilor: fără intrigă, fără protecție, reputația se face de sine însăși. Omul se poate odihni de munca sa cu mângâietorul gând că ea va fi, trăind el încă, apreţuită cu echitate și cu bună-voință; el, scriind, poate chiar să se aplece mai mult la adâncimea gândirii decât la limpezimea expresiei. Are a face cu un public ce nu-i leneș de spirit, ce nu se teme de atenție și de luptă intelectuală, căci vrea să zboare înaintea adevărului străbătând norii ușori ce i-l ascund încă.

Autorii germani au uzat într-un chip nobil de această libertate a gândirii și a scrierii, care a fost în Germania mai mare ca pretutindeni aiurea, fiindcă drepturile cele mai sacre și de a căror păstrare îi pasă mai mult omului sunt acolo cu sfințenie respectate; libertatea individuală este asigurată; violarea domiciliului ar fi un lucru îngrozitor; fiecine în orașul său, în castelul, în coliba sa, trăiește, gândește, face și scrie cu desăvârșire independent. Scriitorul n-are să se teamă nici de supravegherea vreunui guvern bănuitor, nici de întunecatele

manopere ale vreunei poliții infame, capabilă, prin groaza ce-ar putea insufla, să răpună geniul, chiar când acesta ar cădea în oarecari erori, publicul ar respecta oricum în el motivul nobil ce-l însuflețește – perfecționarea cunoștințelor și îmbunătățirea destinelor genului uman. Astfel, fie-n pace sau război țara lui, domnească-n juru-i liniștea ori furtuna, talentul, cu o stăruință neschimbată, urmează calea deschisă de geniu, fără nici o privire la evenimentele lumii materiale ce-l înconjură.

În Franța, nu-i tot așa. Acolo autorii n-au a face cu un public atât de binevoitor. Acolo, pentru a cuceri favoarea publică, autorul trebuie să-și impună niște sforțări de deosebite soiuri și să-și lucreze mai mult succesele decât operele. Dacă însă scriitorul francez nu e, ca scriitorul german, eroul publicului, este în schimb corifeul societății sale. El hotărăște, influințează și exercită o stăpânire suverană în micul cerc al unei coterii. Partea luminată a națiunii este în Franța totdeuna împărțită într-un oarecare număr de coterii, cari-și dispută sceptrul opiniei publice și vor să-și impună marei majorități a națiunii jugul hotărârilor și cultul idolilor lor. Loviturile ce-și dau unele altora, succesele și căderile lor se resfrâng în această oglindă mișcătoare a majorității și țin spiritul public într-o vecinică fluctuare.

Aducă-și oricine aminte de comedia *Les Philosophes* a lui Palissot. Această satiră dramatică era îndreptată contra Enciclopediștilor, contra uneia din societățile cele mai strălucite și mai influente din Paris în secolul trecut; toți membrii ei aveau talente și considerație personală. Judece oricine indignarea ce a trebuit să izbucnească din toate părțile contra unui autor care căuta să stropească cu noroi pe acei oameni, să joace pe teatru manierele, moravurile și viața lor privată – atacuri totdeuna supărătoare chiar pentru oamenii de cel mai eminent merit!

În adevăr, se poate spune că niciodată publicul în masă nu judecă real pe un om extraordinar, pentru că publicul în masă se compune de oameni mărginiți, atât de absorbiți într-un cerc

strâmt de interese mici, încât sunt cu totul străini de sfera concepțiilor înalte ale inteligenții omenești: masa știe că sunt gândiri mari, cunoștințe sublime, dar numai așa din auzite; stima ei pentru oamenii de geniu consistă numai și numai într-un sentiment foarte vag, foarte confuz de superioritatea lor și nicidecum în vreo vedere limpede și distinctă a ce le constituie această superioritate. Examenul acesta, această analiză trece peste priceperea publicului în general.

Moravurile, manierele, viața privată, iată partea omului superior comună cu ceilalți oameni; și în această parte toți sunt judecătorii lui autorizați și competenți. De aceea vrăjmașii lui nu uită să-l târască și să-l coboare din sfera-i superioară și înaltă în cercul acesta strâmt, ca să-l supună aci la hotărârile opiniei societății, ba uneori chiar la hotărârile mai aspre ale autorităților publice și judecătorești.

Prin asta, ceea ce geniul are important și recomandabil – lucrările sale pentru sporirea luminilor și fericirii neamului omenesc – e dat în lături: atenția publică își întoarce privirea într-altă parte, pironindu-se exclusiv asupra părții ordinare a omului extraordinar, – parte adesea defectuoasă în proporție directă cu superioritatea chiar a talentului, care modifică pe de-ntregul pe individul ce-l stăpânește, dându-i o coloare particulară în împrejurările ordinare ale existenții: el face toate cele ca nelumea, fiindcă el nu vede, nu poate vedea ca toată lumea. Din înălțimea unde-i pus, obiectele i se par cu totul altele de ce sunt pentru ochii ordinarilor. Observați-i singularitățile, dar feriți-vă de a le biciui cu pripă! Omul superior trebuie să fie mai dinainte justificat în ochii tutulor ca și-n ochii săi proprii: oricât de stranii ne-ar putea părea opiniile lui, ele, dacă sunt sincere, au tot dreptul la stima noastră. El este al lumii numai și numai ca ființă intelectuală. În cunoașterea intimă a gândirilor lui, el nu atârnă de nimeni altul, și nu-i dator să dea seama de ele decât numai lui Dumnezeu și sieși.

El are numai doi judecători negreșiți: pe Dumnezeu după moarte, pe sine însuși cât trăiește.

Omul de geniu aparține universului ca ființă gânditoare, exercitând prin activitatea gândirii o adâncă influență asupra destinelor omenirii întregi. Această putere, cum am mai spus, rezultă mai mult din ascendentul lui asupra spiritelor, decât din cunoașterea exactă ce ele o au de această forță care le subjugă. Ele sunt mai mult târâte decât luminate: ele simt puternic ceea ce nu știu prețui; căci spiritul vulgar nu aprețiază spiritul superior; el până acolo nu poate ajunge; și nici spiritul superior nu se poate mai ușor pune în locul celui vulgar: nu se poate coborî până acolo. Regulă generală: oamenii nu pot fi real judecați decât de semenii lor, – cei mediocri de alții mediocri, cei mari de alții mari.

De aminteri, când un om superior prin partea lui vulgară cade în gheara satirei și a ridicolului, ordinarii sunt încântați de asta; așa și trebuie să fie, e prima mișcare a inimii omenești... Și cine-ar crede? Cauza este-n fond mai onorabilă pentru noi oamenii decât s-ar părea dintr-o dată: este dorința secretă de a se ridica prin gândire, dorința nebiruit legată de însușirea de om, și care când nu poate fi satisfăcută, se schimbă în ciudă contra acelora ce sunt înzestrați cu acest bine, – bine ce toți îl ambiționăm mai ales când nu l-am putut căpăta. Acest sentiment vine pe semne din înălțimea și sublimitatea naturii noastre intelectuale.

II

REFORMA CA LEGE FATALĂ

... Puțini sunt între noi cari să nu știe din experiență că, chiar cu toate avantajele educației, suferința și durerea ne pot face tânguitori și neraționali. De aceea, nu trebuie să ne cuprinză mirarea că, precum zice proverbul scoțian, „este rău

să te pronunți între un sătul și un flămând“, că logica bogatului, care apără drepturile de proprietate, pare foarte slabă săracului, care-și aude copiii țipând după pâine. Nu trebuie adusă nici o acuzație contra claselor muncitoare. Ele n-ar trebui oprite de la nimic ce ar fi spre binele lor să-l posedă. Dacă însă le-aș refuza claselor muncitoare acea parte mai mare de putere, pe care au avut-o unii dintr-înșii, le-aș refuza-o pentru că sunt convins că dându-le-o aș spori suferințele lor. Admit că scopul guvernului este fericirea lor. Dacă însă ele pot fi guvernate pentru fericirea lor, ele nu trebuiesc guvernate după doctrinele ce au învețat de la inculții, incapabilii și strimții lor la minte lingușitori.

Dar faptul că asemenea doctrine au fost preconizate în mijlocul mulțimii este un argument puternic în favoarea unei reforme grabnice și eficace.

Faptul că modul de guvern actual e atacat, este un cuvânt pentru a face temeliile guvernului mai largi și mai adânci și mai solide. Faptul că proprietatea e atacată este un cuvânt pentru a uni pe toți proprietarii la un loc într-un mănunchi foarte tare. Faptul, că agitația cestiunilor de reforme, a pus în stare pe niște demagogi de nimic să propage noțiunile lor cu oarecare succes, este un cuvânt pentru a lămuri numaidecât cestiunea în singurul mod în care ea poate fi lămurită. Este greu să ne-nchipuim o priveliște mai alarmantă decât priveliștea ce ni se-nfățișează când privim la cele două partide extreme dintr-o țară: sus, o oligarhie îngustă; jos, o mulțime înfuriată; de o parte, vițiile născute din putere; de alta vițiile născute de mizerie; de o parte o aversiune oarbă contra îmbunătățirilor; de alta, strigăte nesocotite de destrucțiune; un partid făcându-și o onoare din abuzul politic pe care îl identifică cu sfințenia proprietății, și alt partid strigând tare contra proprietății ca în contra unui abuz politic.

Amândouă aceste partide nu cunosc adevăratele lor interese. Să ferească Dumnezeu orice stat să ajungă vreodată pe mâinele lor, sau să experimenteze nenorocirile ce trebuie să rezulte dintr-o ciocnire între dânsele! Nu augurăm un eveniment așa de oribil. Căci, între aceste două partide, se află al treilea partid, infinit mai puternic decât celelalte două luate-mpreună; – atacat de amândouă, defăimat de amândouă, însă menit, suntem încredințați, a le scăpa pe amândouă de urmările fatale propriei lor nebunii.

. . . .

Acest mare partid și-a luat pozițiunea neclintită între inamicii oricărei ordini și oricărei libertăți. El voiește reforma, nu voiește revoluția; el voiește să sfărâme abuzurile politice; el nu va suferi ca drepturile proprietății să fie asaltate; el va scăpa fără voia lor pe aceia cari au dat asalt la proprietate, din dreapta și din stânga, cu acuzațiuni contradictorii; el va fi partidul păcii, între amândouă partidele; el va pune mâna d-asupra amândurora și nu va suferi să se sfâșie în bucăți unii pe alții. Pe cât timp acest mare partid va continua a fi nesfărâmat precum este acum, nu vom părăsi speranța că această luptă mare va fi condusă, cu mijloace legale, la un sfârșit fericit.

Dar de aceasta suntem încredințați că, prin mijloace legale sau nelegale, la un sfârșit fericit sau nefericit, această luptă trebuie să ajungă în grabă. Tot ce știm din istoria timpurilor trecute, toate observațiunile ce am fost în stare să facem asupra stării actuale a lucrurilor, trebuie să ne fi convins că a sosit timpul când o mare concesiune trebuie făcută democrației, că cestiunea dacă schimbarea în sine este bună sau rea a devenit o cestiune secundară; că, bună sau rea, ea trebuie făcută; că o lege tot atât de puternică ca legea atracțiunii și a mișcării a decretat-o.

Știm bine că istoria, dacă o privim în porțiuni mici, se poate construi astfel încât să ne dea un lucru ce se poate interpreta

în felurite chipuri ca un oracol Delfic. „Revoluțiunea franceză, zice un interpret, a fost efectul concesiunii". „Nu, strigă altul; Revoluțiunea franceză a fost produsă de îndărătnicia unui guvern arbitrar". „Dacă nobilimea franceză, zice cel d-intâi, ar fi refuzat a ședea cu clasa a treia (Tiers-Etat), n-ar fi fost niciodată gonită din țara ei". „Ea n-ar fi (fost) niciodată gonită din țara ei, dacă ar fi primit reformele propuse de Turgot".

Aceste controverse nu pot fi nicăieri aduse la o mărturisire decisivă, sau la o concluzie satisfăcătoare. Dar, precum crez că istoria, când o privim în fragmente nici nu probează nimic, tot așa crez, că ea este plină de învățăminte folositoare și prețioase când o contemplăm în porțiuni mari, când coprindem cu o singură privire întregul curs al vieții marilor societăți. Eu crez că este posibil să dobândim o cunoștință despre legile care guvernează creșterea comunităților și o înțelegere a efectelor produse de această creștere.

. . . .

Crez că asupra marilor schimbări ale lumii morale noi avem tot atât de puțină putere ca asupra marilor schimbări din lumea fizică. Noi nu putem opri timpul de a schimba împărțirea proprietății și a inteligenței, nu putem opri proprietatea și inteligența de a aspira la puterea politică, precum nu putem schimba cursul anotimpurilor și mișcările mării. În pace sau în turburare, prin mijlocirea vechilor instituții, unde ele sunt flexibile, sau pe ruinele vechilor instituții, unde ele opun o rezistență nemlădioasă, marele mers al societății înaintează și trebuie să înainteze.

Slabele străduințe ale indivizilor de a i se împotrivi se pierd și se nimicesc în impetuoasa mișcare ce duce generațiile înainte. Aceia cari par că sunt conducătorii mișcării, sunt, în fapt, rostogoliți mai repede înaintea ei; aceia cari încearcă să i se împotrivească sunt doborâți și striviți de dânsa.

Fiindcă guvernanții nu dau destulă atenție fazelor acestei mari mișcări, fiindcă ei prețuiesc prea puțin forța ei, fiindcă nu-i cunosc legile, de aceea atâtea revoluțiuni violente și înfricoșate au schimbat fața societății. Auzim zicându-se de sute de ori că poporul este mult mai liber azi decât oricând, că guvernul este mai democratic decât oricând; și acest fapt este invocat ca un argument contra Reformei. Admit faptul; dar contest concluzia. Este un principiu, care nu trebuie uitat niciodată în discuțiuni ca aceasta, că națiunile se întărâtă până la turbare nu contra unui guvern absolut rău, ci contra unui guvern relativ rău. Nu este de ajuns să ne uităm numai la forma de guvern, trebuie să ne uităm și la starea spiritului public.

Cel mai rău tiran căruia i s-a răsucit gâtul în Europa modernă, ar fi putut să treacă de un ideal de blândețe în Persia sau în Maroc. Supușii englejilor în India suportă cu paciență monopolul sării; englejii au încercat să pună o taxă a timbrului, o taxă așa de ușoară încât abia s-ar fi simțit, asupra mândrilor urmași ai vechilor puritani, și englejii au pierdut un imperiu.

Guvernul lui Ludovic XVI a fost desigur cu mult mai bun și mai blând decât al lui Ludovic XIV, cu toate acestea Ludovic XIV era admirat, ba chiar iubit de poporul său: Ludovic XVI muri pe eșafod. Pentru ce? Pentru că, deși guvernul făcuse multe trepte pe scara îmbunătățirilor, totuși nu înaintase așa de repede ca națiunea. Să privim istoria englejilor. Libertățile poporului au fost cel puțin tot așa de respectate de Carol I ca și de Enric VIII, de Iacob II ca și de Eduard VI. Dar putut-a aceasta să scape coroana lui Iacob II? Putut-a aceasta să scape pe Carol?

. . . .

Raționamentul lui Carol și al tutulor apărătorilor lui era acesta: Ce abuzuri suferă acum națiunea? Ce a făcut Regele mai mult decât Enric? mai mult decât Elisabetha? Bucuratu-s-a oare

poporul de mai multă libertate decât acum? Bucuratu-s-a chiar de o libertate egală?

Dar ce ar fi răspuns la asemenea argumente un consilier înțelept și onest, dacă Regele Carol ar fi fost așa de fericit ca să aibă un asemenea consilier? El ar fi zis: „Sire, recunosc că poporul n-a fost niciodată mai liber decât sub guvernul vostru. Recunosc că aceia cari vorbesc de restabilirea vechei constituțiuni a Engliterei se servesc de o expresiune improprie. Recunosc că s-a făcut o îmbunătățire continuă chiar în cursul anilor în cari mulți își închipuiesc că s-a făcut o continuă deteriorare. Dar, deși nu s-a făcut în guvern nici o schimbare în mai rău, s-a produs totuși în spiritul public o schimbare care produce exact efectul ce l-ar fi produs o schimbare în mai rău în guvern. Poate că această schimbare în spiritul public este de regretat. Dar ce e de făcut? Nu ne putem întoarce înapoi. Nu poți desface tot ce au făcut 80 de ani plini de evenimente. Nu poți transforma pe englejii din 1640 în englejii de la 1560. Poate că simpla lealitate a părinților noștri era de preferit spiritului examinator, scrutător, rezistent, care acum a mers departe... Și așa se poate copilăria să fie mai fericită decât maturitatea și aceasta decât bătrânețea. Dar Dumnezeu a dispus ca bătrânețea să urmeze maturității, și aceasta copilăriei. Tot așa și societățile își au legile lor de creștere. Cu cât puterea lor sporește, cu cât experiența lor devine mai extensivă, pe atât nu mai poți să le ții înfășurate în scutice, sau să le adormi în leagăn, sau să le încânți cu jucării, sau să le sperii cu gogorițe ori cu ființele fantastice ale imaginației copilărești. Nu zic că oamenii sunt mai buni sau mai fericiți decât erau înainte, dar pretind că ei nu mai sunt ce erau, că nu mai poți să-i faci ceea ce erau, și că nu poți în siguranță să-i tratezi ca și cum ar continua a fi ceea ce au fost“.

Acesta este sfatul pe care un înțelept și un onest ministru l-ar fi dat Regelui. Acestea sunt principiile după cari ar fi trebuit

să lucreze acest nefericit principe. Dar nu. El a voit să guverneze, nu zic rău, nu zic tiranicește; zic numai că a voit să guverneze pe oamenii secolului al 17-lea ca și cum ar fi fost oameni din secolul al 16-lea; și de aceea s-a întâmplat că toate talentele și toate virtuțile lui nu l-au putut scăpa de nepopularitate, de război civil, de închisoare, de judecată, de săcurea călăului. Aceste lucruri sunt scrise pentru învățătura noastră de minte.

. . . .

O schimbare s-a făcut în societate. Trebuie să se facă o schimbare corespunzătoare în guvern. Este în natura lucrurilor că noi nu suntem, nu putem fi ceea ce au fost părinții noștri.

. . . .

Agitațiile spiritului public, așa de adânci și așa de îndelung continuate ca acestea la cari suntem față, nu se sfârșesc cu nici un chip. În pace sau în convulsiune, prin legi sau în contra legii, prin Parlamente sau peste Parlamente, Reforma trebuie realizată. De aceea omul politic să se mulțumească a călăuzi această mișcare pe care n-o poate opri. Deschideți porțile mari acestei forțe care aminteri va pătrunde prin spărturi.

III

OPINIA PUBLICĂ

E o binefacere a naturii că o mare parte din fericirea noastră se reazimă pe judecata altuia. Prin aceasta se stabilește o atârnare mutuală, care ne îndeamnă să ne plăcem reciproc, dând altora un fel de putere să recompenseze sau să pedepsească acțiunile noastre prin laude sau ocară. Dar și de această binefacere ca de multe altele, noi suntem porniți să abuzăm, și astfel ea a ajuns să fie de atâtea ori un izvor îmbelșugat de erori, de nenorociri și de crime.

E desigur un om mediocru acela ce nu știe scutura puțin jugul opiniei publice: excesul de atârnare în această privință face pe om sfios, vatămă lumina și ne robește caprițiilor primului nerod care vrea să ne ia peste picior, sau primului bârfitor care voiește să ne ponigrească – tot așa de nestatornică devine fericirea noastră ca și palavrele publice.

Un nume bun este fără-ndoială un bine de mare preț; dar ce bine poate fi acela pe care cel d'intâi ticălos ni-l poate răpi? Aplauzele acestuia ar fi o ocară; ale oamenilor cinstiți ar trebui să ne măgulească; dar aceștia nici nu le dau pe ale lor nici nu le retrag cu multă ușurință. Ceea ce se spune sau chiar ceea ce se cugetă despre tine n-adaugă nimic la meritul tău intrinsec, și nici nu-l poate scădea cu ceva: ocărât ori lăudat, rămâi același om. Și dacă ești cum trebuie să fii – om – nu te va putea clinti nici o bârfeală, și nici de vreo laudă nu te vei fuduli.

În viața de toate zilele, aprobarea comună atârnă mai puțin de virtuțile înalte decât de acele inferioare – bunăoară circumspecția, modestia, politeța și decența. Nu te-ncrede dintr-odată în omul de care oricine vorbește bine; este desigur un suflet slab și mediocru; sufletele generoase și mari au mulți vrăjmași calzi și prietini mai puțin fierbinți. Nu te grăbi iarăși să desprețuiești pe acel ce-i sfâșiat cu furie de ura multora: desigur el are vreo calitate însemnată asupra căreia invidia, voiește a-și răzbuna. Oamenii îți iartă orice nedreptate mai lesne decât o jignire a amorului propriu.

Cercetarea judecății altora despre prietinii și cunoscuții noștri mai de aproape este în această privință de mare folos. Din această cercetare putem vedea că asupra unor puncte esențiale acea judecată trece prin toate nuanțele de la alb la negru. Și cum ar putea fi judecata uniformă când sunt atâtea și atâtea deosebiri între judecători! E probabil că n-o să găsești în toată lumea două persoane care să vază un obiect moral puțin complicat întocmai din același punct de vedere; și chiar învoindu-se asupra rezultatului, motivele hotărâtoare sunt

deosebite. Pentru a apreția drept trebuie o cuminție rară, și pentru a lăuda cu demnitate, trebuie însuți să poți merita multe laude: căci, fiindcă nu putem stima la altul decât calitățile pe care noi înșine le credem superioare, se poate prea bine-ntâmpla ca un nerod să te facă de ocară voind să te ridice-n slavă.

Spre a ne dezbăra de prejudecata primejdioasă și neliniștitoare care ne îndeamnă a dori ca lumea să se ocupe mult de noi, este destul să observăm cum se ocupă de alții. I se întâmplă vreo împrejurare interesantă, bunioară căsătorie, ori vreo onoare publică, vreun câștig ori o pagubă, fiecare aleargă să-i spună cât de mult ia din suflet parte la aceasta: nu te încrede niciodată în această suprafață de grime convenționale. Ia-te pe urma celui mai zelos complimentator și adu vorba despre același obiect care mai adineaori îl umplea de bucurie sau de mâhniciune, și ai să vezi numaidecât nepăsarea, răceala, poate chiar o ascunsă bucurie dacă e vorba de necazuri, și mai totdeauna o mișcare de necaz dacă-i vorba de vreo fericire.

Puțini sunt oamenii cari să nu se crează niște ființe foarte importante, foarte mult privite și vrednice foarte a nu fi confundate cu mulțimea. Cine ne garantează nouă că această înaltă părere a noastră despre noi înșine este mai întemeiată decât a altora despre ei înșiși? Să ne pătrundem că alții se ocupă de noi și mai puțin decât ne ocupăm noi de dânșii; că fiecărui, absorbit de propriile sale interese, strivit de necazurile proprii, îi rămâne puțină simțire pentru ale altuia, și astfel inima trebuie să-i rămână rece când graiul îi este atât de călduros.

Vrei să știi ce gândește ori ce-o să zică publicul despre cutare acțiune a ta, sau de împrejurarea cutare ce te privește?... Închipuie-ți mai întâi pe altul în locul tău, și pe urmă, daca e cu putință, aruncă de o parte orice sentiment de omenie și de generozitate, orice lumină filosofică, și pune în locu-le puțină invidie și ascunsa plăcere a bârfirii și bajocurii: ceea ce vei vedea tu astfel la acela va fi tocmai ceea ce vor vedea la tine alții. Rar lucru ca această regulă să te-nșele în general. Cât despre cazul

particular, mai adaogă în partea rivalilor și dușmanilor tăi otrava secretă a calomniei rafinate, acțiunea minciunii și toată măestria urii adesea învăluită în haina indulgenții și bunătății. Este adevărat că prietinii ar trebui să potrivească limba tereziei trăgând în partea cealaltă. Dar luându-i în totalitatea lor, nu prea trebuie să te bizui pe dânșii: cei mai buni se cred că au făcut destul pentru tine mărginindu-se a nu zice nici o vorbă, sau apărându-te olecuță cu multă luare aminte; căci e primejdios, zic oamenii, să ne amestecăm în trebile altuia.

E urât lucru ce spun eu, dar din nenorocire este un mare adevăr, care, dacă ai suflet mare, trebuie să-ți producă următoarele mișcări: întâia, indignarea; a doua, despreţul de oameni; a treia, indulgenţa, și în sfârșit o hotărâre bărbătească să-ți urmezi aplecările împăcându-ți-le cu datoriile, fără să-ți pese câtuși de puțin de limbuția faimei.

Caracteristica energiei unui suflet mare este tocmai puterea de rezistență neclintită față cu contagiunea exemplelor, față cu strigătele bajocurii și cu domnia prejudecăților. La ce ar mai sluji luminile învățăturilor, când un fals respect omenesc ne-ar împiedica să le urmăm? Atunci, cât și ignorantul ce se rătăcește, tot atât și omul luminat, care cunoaște binele dar îl ocolește din slăbiciune!

Ia să cercetăm puțin și să vedem ce e în de amănunt aceea ce numim noi *publicul*, și atunci hotărârile lui nu ne vor mai părea așa de grozave. Publicul... E un fel de monstru, alcătuit din părți discordante și din extremele cele mai nepotrivite: bărbat și femeie, copil și bătrân, ateu și bigot, burtă-verde și coconaș, judecător și parte; palavragiu din naștere, apucat și nestatornic prin caracter, ecoul celui d'intâi zgomot, mincinos de profesie și pasionat după minciună, foarte greu de slujit și prea ușor de amăgit, grabnic la ingratitudine și leneș la răsplată. Iată într-un chip sumar trăsăturile confuze ale acestei fantasme atât de temute, și iată cât e de mare încrederea proprie a omului în particular, că poți spune cât de mult rău despre

public fără teamă că vei putea supăra pe cineva, căci fiecare crezându-se mult mai presus de mulțimea aceea vulgară pe care el însuși o acuză că-i ignorantă și nedreaptă, vede toată întinderea propriului său merit personal de care este așa de adânc pătruns. Însă – publicul, deși când merg bine împrejurările generale este nedrept, e mai drept în vreme de primejdii; părțile cari-l compun iau atunci de la sinele treapta greutății lor specifice; talentele desprețuite încep iar să fie luate la ochi buni; teama închide gura invidiei, și necesitatea luminează asupra nevoilor generale.

Până la așa mari ocazii cu toate astea, să nu le nesocotim pe cele mici; să ne purtăm bine cu publicul prin cuminție, să-i jertfim lucrurile de nimic, dar niciodată datoriile noastre; să ne temem de dezaprobarea lui, dar să-l știm înfrunta când așa ne îndatorează cinstea; să avem curajul a sacrifica realității aparențele și a zâmbi în fața falselor bârfeli, când ne putem zice noi înșine: *am făcut ce eram dator să fac*.

Să ne potrivim în sfârșit obiceiurilor când ele nu s-abat de la dreapta rațiune sau nu supără prea mult gusturile și deprinderile noastre, să evităm afectarea singularității în lucrurile și ocaziile mici, căci această singularitate e mai mult deșertăciune decât judecată justă, și dă să se înțeleagă că suntem incapabili a ne deosebi la lucruri mari și în ocazii importante. „Crede-mă pe mine, fătul meu, zicea un tată cătră fiu-său care aspira la gloria distincției, dacă e vorba de nerozie, totul s-a făcut, s-a zis tot; de vrei în adevăr să te deosibești, nu-ți mai rămâne decât s-apuci calea opusă."

IARĂȘI PROMISIA DLUI FLEVA

Se zice că d. N. Fleva, cu toate promisiile d-sale în privința libertății alegerilor, ar fi comis iarăși un act care denotă cât de puțin sincere erau acele promisiuni și cât de naivi au fost aceia

cari le-au acordat oarecare încredere. În adevăr, ni se spune că ministrul de Interne ar fi dat afară din serviciu pe un vechi rândaș al d-sale, sub ridicolul și meschinul pretext că acel nenorocit, bănuit a avea principii conservatoare, ar fi furat din tainul cailor cantități însemnate de ovăz pe care-l dăruia unui cârciumar coreligionar politic, în schimbul unor tratații care i le făcea acesta.

Frumoase alegeri libere ne așteaptă!

CUMUL CIUDAT

Între multele infirmități la care este expusă slaba făptură omenească, sunt anume două boale al căror cumul este imposibil – am putea zice: din norocire, dacă fiecare din ele în parte n-ar fi îndeajuns de fatală și absolut incurabilă, cel puțin până astăzi. Știința nu și-a zis însă ultimul cuvânt – să sperăm în orizontul vast al viitorului medicinii; poate cu vremea și acest cumul să înceteze a mai fi imposibil. Până atunci, o persoană nu poate suferi deodată de aceste două infirmități – voim să vorbim de așa-numita grandomanie și de mania persecuțiunii. Vulnerând amândouă aceleași organe, ele sunt diametral deosebite ca simptome.

Subiectul atins de grandomanie ne face un efect totdeauna vesel și amuzant, pe câtă vreme atinsul de mania persecuțiunii ne face un efect îngrozitor de dureros.

Grandomanul e favoritul tuturor împăraților; fără el, Papa de la Roma nu dejunează niciodată; are comori ca un alt conte de Monte-Cristo, costumuri de fir cu pene de păseri fabuloase și cu bumbi de briliant enormi; Regina Engliterii îl iubește la nebunie; el proorocește toate războaiele; în sfârșit omul acesta plutește în culmea fericirii, într-o grădină fermecată, legănat de concertul adormitor a milioane de sticleți

de aur. Fericitul! cu fruntea placidă totdeauna în sus, cu siguranța biruitorului, totdeauna cu zâmbetul pe buze.

Pe câtă vreme, ia priviți pe nenorocitul persecutat! Vedeți ce cumplit chin! ce chip strâmbat de clătinătura vecinică a groazii! În orice fenomen cât de plăcut al naturii, el vede o primejdie; în orice apropiere cât de amicală și de compătimitoare, el vede năvala unui neîmpăcat dușman, care i-a jurat peirea prin cele mai monstruoase torturi. În zâmbetul unui copil nevinovat, el vede o rânjitură diabolică; mama sa i se pare că e gâdele; comploturi, pumnale, otrăvuri, toate contra lui; sub căpătâi, un duh necurat l-așteaptă să ațipească pentru ca să-l frământe pe grumaji cu ghearele... Oribil! Aci nu mai cântă orchestra mângâioasă a sticleților; aci urlă valurile de smoală clocotită ale Tartarului!

Așa de fundamental deosebite aceste două infirmități, se înțelege că este imposibil cumulul lor la o persoană; da, dar e foarte posibil într-o familie, și mai ales într-un partid politic.

Priviți, de exemplu, pe Excelența Sa P.P. Carp, șeful junimiștilor. Vedeți în acest mare bărbat di ștat pe Mentorul Maiestății sale Regelui. Exc. Sa a dat jos pe conservatori și a pus pe liberali. Exc. Sa are cheia tutulor secretelor diplomatice, de aceea are pentru parade, când călătorește, un costum de catifea plin de fireturi și cu o cheie mare de aur lipită în spate, un costum de mare *chambellan*. Exc. Sa a pacificat Europa o dată, și în curând are să fie rechemat să o repacifice; încrezător în forțele sale diplomatice, acest mare bărbat di ștat când vorbește cu Franz Iosef sau cu Bismarck despre viitorul politic, le zice cu bunătate: „Gogomane, nu știi nimic; ascultă-mă pe mine!“

Mai mare fericire se poate?

Da: dar vedeți în același timp și partidul Exc. Sale! Vedeți, mă rog, ce persecuție din partea guvernului. Priviți cum e urmărit de zbirii venețieni ai lui Puiu Alexandrescu! Iată cum se ascund sub scările „Constituționalului“, sub mesele redacției,

în dulapurile administrației spionii Inchizițiunii Liberale! Iată pe însuși Marele Inchizitor, fiorosul Manolache Culoglu, deghizat ca un simplu particular, cum trece în cupeu, în goana mare a cailor, pe dinaintea clubului junimist, uitându-se în altă parte, ca să adoarmă mai sigur pe biata victimă. Ce oroare!

Ciudat cumul de infirmități! Șeful așa de amuzant, și partidul așa de plictisit!

GRĂMĂTICI ȘI MĂSCĂRICI

Boierii noștri odinioară, afară de rare excepțiuni, nu se prea dedeau la învățătură de carte. Pentru aceea, aveau în genere nevoie de grămătici, copii, mai mult sau mai puțin deștepți, ieșiți din rândurile mojicimii și procopsiți cu carte și condei la umbra mănăstirilor grecești.

Slujba grămăticilor era să ție socotelile curții boierești, să scrie zapisele, corespondența și jelbile boierului către Divan și la Domnie. Un bun grămătic era mâna dreaptă a boierului, mai cu seamă la cele politicești.

Afară de grămătic, însă, orice boier care se respecta mai avea încă un alt slujbaș intelectual, tot atât de neapărat unei curți boierești cu întinse relații sociale. Pe atunci, când nu se pomenea de viață publică și când *elita socială* și *high-life* se numea *protipendadă*, boierul, în loc de *Capșa* și de *Bar*, avea sindrofie și chefuri acasă, numa-n ișlicel și-n meși; în loc de *Hugo*, avea un taraf de lăutari și un măscărici.

Slujba acestuia era să spuie caraghioslâcuri la chef, să păcălească pe musafiri și chiar pe stăpânu-său și să spună pe grecește cocoanelor ceea ce damele aud azi pe franțuzește la Hugo.

Dar în afară de această îndatorire artistică, măscăricii, recrutați mai totdeauna dintre robi, pe lângă că mai făceau

boierului și servicii intime la împrejurări sentimentale, aveau și o sarcină politico-socială.

Când boierul avea necaz pe cineva, când era mahmur din cine știe ce pricină, când era scârbit până în suflet că l-a scos Vodă de la ipolipsis, atunci punea pe măscărici la poarta curții să pândească pe rival sau pe prietenii ori simpaticii acestuia, să le dea cu huideo, să le arunce murdării și să-i înjure năstrușnic.

Boierul ședea cu ciubucul în pridvor și striga: „Hahaha! înjură-l, mă! înjură-l bine, mă!“

S-a dus acea epocă patriarhală; s-a dus epoca de aur și de lapte dulce; astăzi avem epoca de hârtie și de cerneală violentă.

Boierii de atunci erau naivi; cei de astăzi sunt adânci; aceia erau grosolani, din topor; aceștia sunt cilibii și subțiri.

S-au dus grămăticii cu călimările-n brâu și cu pana de gâscă la ureche; astăzi ies din rândurile poporului tineri culți și independenți, proletari intelectuali, cu carte și condei și mai ales cu principii.

Aceștia nu mai scriu jelbi la Divan și la Domnie; dumnealor fac articole politice în privința prerogativelor Coroanii și asupra tacticei de opoziție în urma evenimentelor de la 3 octombre – dată fatală pentru bazele regimului parlamentar.

Se-nțelege că, precum jalba scrisă de grămătic o iscălea odinioară, cu pecetea de la inel, boierul de bună credință, lumea schimbându-și numai forma, tot așa și astăzi: profesiunile de credință politică le scrie „cu îndelungă fidelitate“ proletarul intelectual, iar boierul le subscrie „cu robustă convingere“.

Și pentru ca să se păstreze cu scumpătate bunul obicei străbun, deși nu mai au boierii noștri pe vechii și inculții măscărici, care să polemizeze din poarta curții, avem, slavă Domnului! o presă a elitei sociale destul de spirituală și de convenabilă:

„Combateți-i, băieți! combateți-i «sarcastic» de tot!“

NOTIȚE LITERARE
[Primim la redacție...]

Primim la redacție un volum de versuri cu un titlu, deși savant și exotic, dar îndestul de popular. E vorba de „*Excelsior, poesii* de dnul *Alexandru Macedonski*“.

Excelsior… Iată un comparativ care a iritat de multe ori în mod superlativ pozitiva mea persoană!

Am avut săpunul *Excelsior*; – savantul meu amic, tânărul profesor de istorie la Facultatea de Litere, d. Neculai Iorga, un alt Pic de la Mirandole, între *quibusdam aliis*, mi-a dat și o dulce versiune a odei răposatului Tennyson, dulcele (cu atât mai dulce că a fost cel din urmă) poet oficial al curții britanice; am văzut căzând balonul *Excelsior* și reușind baletul *Excelsior*.

E ciudat: mai adesea reușește o direcțiune să aibă un balet bun decât un balon să aibă o bună direcțiune.

Iată un balet în adevăr mirific! o idee mare vulgarizată prin cadriluri! o gândire virilă simplă, exprimată printr-un complex de pulpe de sex contrariu!

E simplă, în adevăr, această nobilă concepție – simplicitatea este un atribut al nobleții! Spiritul Luminii în lupta-i seculară cu Duhul Întunericului, Luceafărul sclipitor contra Tenebrelor oarbe… Binele contra Răului – *Excelsior*!

Avem mai întâi prologul. În mijlocul unor talazuri negre, sub un cer acoperit cu nori negri, stă în lanțuri pe o stâncă neagră, sub călcâiul unui demon mai negru ca toate, o umbră albă – e geniul civilizației sub călcâiul Răului. Muzica este lugubră – o dezvoltare de acorduri disonante, în care domină nota sfâșietoare a unor dureri haotice, și care urmărește gâfâind o rezolvare depărtată într-un acord perfect.

Deodată, o rază luminoasă – o minune a electricității! – Sparge tavanul scenii și se oprește dasupra interesantului grup a celor două genii. La atingerea luminii lanțurile captivului se sfarmă, demonul negru rămâne trăsnit, iar geniul alb se ridică triumfător: *tutti* la orchestră, – acordul atât de mult așteptat izbucnește și apoi, fără pauză, imnul secular de biruință al libertății! *Excelsior!*

Ni se desfășură pe urmă în cinci acte, – cam lungi, ce e drept, – reprezentarea alegorică a triumfurilor, încet-încet, veac cu veac, câștigate de geniul Luminii: abolirea sclaviei, aplicările electricității la fabricațiunea ciorapilor și la telegrafia submarină, străpungerea Gothardului și Suezului și în sfârșit fraternizarea puterilor garantate sub bagheta miraculoasă a zeiței *Pax-Concordia… Excelsior!*

A! dar uitasem… *Excelsior*… acesta este titlul noului volum de versuri al dlui A. Macedonski, volum neprețuit, căci nu poartă nici pe copertă, nici în corp enunțarea prețului de librărie – *modestie déplacée*, zic unii; convingerea legitimă, zicem noi.

De altminteri, poeziile dlui Macedonski nu mai au, credem, nevoie de vreo reclamă și din partea noastră. Tot ce-i putem zice și cu această ocazie poetului nu este decât: *Excelsior!*

*
* *

A apărut:

Macaulay, *Discursuri*, traducție de d. Anghel Demetriescu, cunoscutul profesor și publicist, cu o prefață, notiță bibliografică a ilustrului orator și adnotațiuni. De vânzare la toate librăriile principale din țară. Un volum mare, 7 lei.

Despre această onorabilă, în adevăr onorabilă lucrare literară, ne vom face o datorie să dăm o notiță specială într-unul din numerile noastre viitoare.

D-SALE DLUI TONY BACALBAȘA,
membru al partidului socialist științific,
prim-redactor la „Epoca“

Dragă Tony,

Gluma ta din „Epoca“ de ieri nu e rea, este însă puțin inexactă: mai întâi, n-am solicitat până acuma nimic, și al

doilea, când o voi face, voi solicita nu o slujbușoară mică, ci două mari.

Oricum, gluma ta e bună; una mai bună însă mi-a făcut-o un birjar muscal, onorabilul *gaspadin Matușef*, când mi-a imputat că n-am destui copii.

La o așa violență, nu puteam să răspund altfel decât cu o grațioasă întrebare:

– *À propos*, ce mai face madam Matușef?

Ți-oi răspunde și ție tot așa de grațios.

Eu ți-am mai spus, dar ai uitat, se vede, că declinul unui scriitor nu se poate judeca după câte bune nu le scrie, ci după câte le scrie proaste. Dar să lăsăm asta, că e cam grea de-nțeles.

Cine nu ne-o cunoaște pe amândoi o să crează, după mila ce-mi arăți, că tu te bucuri de o sănătate înfloritoare, iar că eu d-abia mă mai mișc. Dar cine ne cunoaște are să gândească următoarele:

Tony e un băiat bun, care are, pe lângă multe calități, și un cusur specific foarte caracteristic – Tony vede totdeauna mărite la alții micile lui însușiri proprii.

De exemplu?

Cine impută unui radical că este cu liberalii? Tony, micul Lassale al conservatorilor.

Cine plânge pe un om reputat relativ zdravăn? Robustul Tony.

Cine mă decretează pe mine de istovit, de glorie trecută? Tony, autorul unor opere fundamentale și *de longue haleine*, pe care are să le scrie.

Cine face pe Sturdza veninos și pe Stătescu verde? Bunul și rumenul Tony, bujorul dovleacului.

În fine, cine a făcut cea mai aspră critică despre urechile unui prinț, voinic și frumos băiet? Tot Tony, proprietarul celor mai cazone urechi din presa țivilă.

Apoi de!

O strângere de mână de la

al tău invidios prietin,
Caragiale

MINĂ DE CIRCUMSTANȚĂ

Cunoașteți voi – nu țara und'nfloresc portocalii – ci povestea așa de populară a țiganului cu căciula căzută-n gârlă?

Țiganul trece pe un pod când bate un vânt grozav; vântul îi ia din cap căciula care, cade-n apă. Țiganul începe să se scarpine în cap și să fluiere uitându-se cum a plecat căciula lui pe valuri ca să meargă la Dunăre. Într-un târziu, când nu se mai vede căciula deloc, țiganul începe să zâmbească cu indiferență:

„Ce mai pagubă! tot era s-o dau eu de pomană lu răposatu tetea!"

Așa fac și ziarele conservatoare cu d. Păucescu. Unul se face că nici nu știe că există Păucescu. Cum Păucescu? unde Păucescu? care Păucescu? – Altul știe că există acest Păucescu, dar găsește regretabilă atitudinea acestui d. Păucescu. – Al treilea nu numai că nu regretă pe Păucescu, dar chiar se felicită că în fine a scăpat partidul conservator de acest Păucescu.

Uite noi suntem cu totul de altă părere. Ne pare bine de ce face în fine d. Păucescu, atât pentru noi cât și pentru d-sa.

„NEA ION"

Acesta este titlul unei reviste populare care va apare către finele acestei luni în București.

D. I.L. Caragiale redactor, d. Jiquidi, desenator. „Nea Ion" se va vinde 10 bani exemplarul.

Fără a promite că va fi sarcastic, „Nea Ion" își ia angajamentul să se ferească cât va putea de a fi chiar anost.

Urăm modestului nostru confrate să se bucure de partea ce o merită în publicitatea noastră atât de spirituală.

ASUPRA UNUI FIASCO

Am fost la întrunirea conservatoare de la Orfeu și trebuie să mărturisesc că, deși eram pornit pe zeflemele, am ieșit de acolo sub cea mai penibilă impresiune.

Cum? Bărbați politici de toate nuanțele conservatoare, aproape toți foști miniștri, cheamă pe alegători la o mare întrunire publică, și nimini, afară de două trei cete de cea mai brătească speță, nu răspunde la apel?

Cum? Statul-major întreg junimisto-conservator, peste câteva zile după căderea-i de la putere, nu poate atrage la Orfeu mai mult decât 200 de foști ipistați, de scandalagii din fundături și de slugi de casă boierească?

Ce înțeles poate avea colosalul fiasco de la Orfeu?

Ce însemnează această totală lipsă de popularitate?

Vom explica noi.

Un partid politic nu se poate compune numai din câțiva bărbați politici. Pentru a compune un partid politic trebuie un număr considerabil de cetățeni, trebuiesc clase sociale puternice, producătoare, convinse de interesele de clasă și naționale.

Cu câțiva doritori de slujbe, cu câțiva deșuchiați, cu câțiva boiernași scăpătați, nu se poate face un partid politic. Împrejurări politice de o ordine fatală pot să aducă în capul Statului, uneori, oameni ambițioși cari să confunde în amețeala înălțimii, efectele cu cauzele, oameni cari să-și închipuiască cum că, precum s-ajunge la putere printr-un partid, poate cineva ajunge fără să aibă un partid, prin faptul că a ajuns la putere.

Faptul că ești la putere; că deții forța publică; că dispui de budget; că poți, prin urmare, face rău la o mulțime de lume, a cărei existență stă în mâna d-tale; că poți face bine, mai ales acelora care nu-l merită; că pot năpăstui pe cei ce au dreptul și îndopa cete de clapani, – faptul acesta nu e suficient pentru

a-ți da o popularitate de care să te poți bucura și după ce-ai pierdut puterea.

Despre aceasta credem că orice conservator a trebuit să rămâie convins pe deplin, după fiascul de la Orfeu.

Oricare ar fi viitorul politic al persoanelor marcante cari s-au prezintat alaltăieri pe scena de la Orfeu, și oricari ar fi capacitatea și meritele lor personale, un lucru e mai clar decât toate, în urma întrunirii de alaltăieri; după lumea din sală se poate zice: ori acesta este partidul conservator, și atunci partidul acesta nu poate avea viitor; ori nu este aci partidul conservator, și atunci șefii n-au nici o seriozitate politică.

Căci, dacă, fără ajutorul poliției, nu poți umple o sală unde are să vorbească un Catargiu, un Carp, un Tache Ionescu, decât cu o adunătură de așa mutre; dacă, pentru primirea bărbaților politici marcanți, nu găsești pe altcineva să-l pui la intrare decât pe d. Iancu Brătescu, care să strige ura! cu pălăria în baston, secundat de câțiva cetași, atunci nu te mai face de batjocură.

Fără îndoială, la întrunirile publice nu se pot închide ușile pentru nimeni. La orice întrunire publică, poate pătrunde și bun și rău, și oameni de treabă și spânzurați, și cetățeni cu greutate și haimanale, și oameni treji și alții altfel. Însă, în genere, o întrunire convenabilă trebuie să fie compusă în majoritate de oameni convenabili, mai ales când aceasta este o mare întrunire de partid ce se pretinde mare.

Dacă ne este permis a da o povață adversarilor noștri, atunci le vom spune următoarele: câtă vreme veți gândi că meritele și pretențiile d-v. personale mai pot, în ziua de astăzi, covârși voința cetățenilor, mergeți pe o cale greșită; nu numai că nu întăriți partidul conservator, dar îl mânați în ultimele-i rămășițe, și, mergând tot așa, o să-l nimiciți cu desăvârșire.

Nici tiflele dlui Carp, nici busumflăturile dlui Lahovari, nici sarcasmele „Epocei“, nici entuziasmul dlui Iancu Brătescu nu vor scăpa partidul de un sfârșit sigur.

Cu cât va da mai multe tifle d. Carp lumii cuminți; cu cât se va busumfla d. Lahovari față de oameni de un merit mult mai real decât al d-sale; cu cât conservatorii de calambururi de la „Epoca“ vor lua peste picior „șalvaragiii“ cari, în loc să meargă la Orfeu, merg la Eforie, și cu cât d. Iancu Brătescu va striga mai mult ura! cum numai d-sa știe striga, cu atât vă veți depărta de popularitate.

Iar, fără popularitate, un partid poate nu trăi, ci numai trăgăni, și aceasta într-un chip prea puțin convenabil.

NOTIȚE LITERARE

„Romanii călători“ de Ion Kalinderu, doctor în drept de la Facultatea din Paris, membru al Academiei Române, membru al Societății geografice române, București, 1895

În mijlocul preocupațiunilor utilitare așa de multiple, cari agită lumea în acest veac de oțel și de cauciuc, e frumos să vedem pe un om găsind încă timp pentru studii mai senine, pentru cercetări științifice înalte, pentru cultivarea artelor frumoase. Aceste „nobile inutilități“ au fost todeuna un fel de strict necesariu pentru oamenii cu spirite mai ridicate.

Savantul nostru academic, d. I. Kalinderu, este unul dintre aceștia; iată un studios pasionat, care urmărește cu o neobosită dragoste cercetările sale asupra vieții și civilizației romane.

Romanii călători este urmarea la *Vilegiatura și reședințele de vară la romani*: ea ne arată mijloacele materiale de călătorie, hanurile, drumurile pe uscat și pe apă, atracția ce o exercita Egiptul cu civilizațiile sale superpuse, cea originară și cea dezvoltată prin înrâurirea greacă, limitele geografice ale comerțului, limite mult mai înaintate decât ale Împărăției… E prima lucrare în limba română care reconstituie unul din

elementele caracteristice ale vieții publice în sutele dintâi ale erei creștine.

Nu intră desigur în cadrul unor notițe literare o dare de seamă amănunțită și, în orice caz, nu putem face o critică asupra acestei savante lucrări. Ea a fost citită la Societatea Geografică, și conferențiarul a obținut sufrajele autorităților în materie.

Ne mărginim a spune că *Romanii în călătorie*, deși este o operă de erudițiune, nu e mai puțin o operă de vulgarizare și de delectare pentru amatorii de lecturi frumoase.

FERIȚI-VĂ...

Cine a călătorit prin țările foarte populare a trebuit să vază, pe la toate localurile unde e îmbulzeală mare, un afiș, menit să vâre în mare grije pe călătorul care mai ales nu cunoaște bine limba respectivă. În vestibulurile gărilor și îmbarcaderelor, pe la burse, pe la panorame, se vede în litere enorme următoarea înfiorătoare povață în mai multe limbi:

Feriți-vă de pungașii de buzunare!

Povața aceasta mi s-a părut, când am văzut-o întâia dată, un fel de mărturisire de impotență din partea unei poliții europene, care avusese totdeuna o reputație de sagacitate și de vrednicie mai presus de orice îndoială.

– Cum? am întrebat pe un polițist. Cum? Dumneavoastră să nu aveți destulă măiestrie și destule mijloace să preveniți cazurile de furtișaguri și să recurgeți la așa mijloace? Să vă lepădați astfel de datoria de a apăra publicul contra pungașilor, și să părăsiți pe oameni la propria lor apărare?

– Nu se poate altfel, domnule; statul nu are destule mijloace să combată pungășiile mici. Pungașii mici sunt prea mulți, din cale afară de mulți; ne biruie; micile fapte rele sunt așa de

numeroase, că poliția trebuie să recurgă la concursul individual al fiecărei persoane oneste pentru a le putea împiedica. Atât mai rău pentru cel ce nu ia bine seama la afișul nostru. Prin urmare „Feriți-vă etc.!“

Ca și poliția slabă față cu numărul covârșitor al cazurilor de mici fapte rele, n-avem decât o povață de dat cititorilor:

„Feriți-vă de minciunile foilor opozante!“

– Cum? domnule, o să ne întrebe cititorul; dar dumneata, gazetar al partidului de la putere, ce treabă ai? De câte ori spun ei o minciună, n-ai decât s-o combați, s-o răstorni, s-o dezminți.

– Iubite, zic eu ca și polițistul de care vorbesc mai sus. Minciunile sunt prea numeroase, ca să le pot combate una după alta. În cincisprezece coloane nu pot combate și dezminți minciunile și mofturile a una sută cincizeci de coloane de rea credință și de contra-adevăruri.

În aceeași zi, nu vezi dumneata că ai știri cam ca acestea:

„Stătescu iese din minister, că s-a certat cu Regele...“

„Stoicescu pleacă la Paris, că s-a înjurat cu Palade...“

„Stolojan s-a bătut cu Fleva“.

„Cantacuzino are să puie iar o taxă pe lefuri și pensii, însă de astă dată nu de 5, ci de 35 la sută“.

Și altele și altele.

Cum să biruim a dezminți și combate atâtea mici fapte rele și necinstite. Trebuie și fiecare cititor să ne ajute puțin. Prin urmare:

„*FERIȚI-VĂ DE MINCIUNILE FOILOR OPOZANTE!*“

NU ȚI-E RUȘINE?

Închipuiți-vă o cotoroanță bătrână, a cărei viață a fost un lung șir de scandaluri, de aventuri scabroase, de nerușinare și de trivialitate.

Închipuiți-vă pe această cotoroanță, absolut demodată, scoasă cu totul din circulație, făcând observații răutăcioase asupra unei tinere căsătorite, care, până acuma, are o purtare cât se poate de convenabilă.

Pentru un zâmbet amabil, pentru o grațioasă purtare în societate, pentru *un tour de valse* acordat unui prietin, tânăra este sfâșiată de cotoroanța paraponisită, care șade părăsită într-un colț al salonului, condamnată să facă tapiserie, împreună cu alte câteva contimporane.

Și ține-te critică, și categorisiri, și exclamații de indignare: Cum se poate? S-a stricat lumea! Rea creștere! Depravare! Uite promisiile de onestitate! Ce incorectitudine! Un adevărat scandal!

Cititorul trebuie să înțeleagă ușor această pildă. Cotoroanța, cu moravurile feroci și catoniane, este opoziția noastră.

Partidul chinorozului, partidul cetașilor, scandalagiii din fundături, condotierii de fanaragii, ridică mâinile la cer strigând contra ingerințelor electorale, contra infamiilor administrative, contra teroarii liberale.

Nu se mai pot bate doi bețivi, nu se mai poate sparge nici un clondir nicăieri, nu mai poate cădea un cal pe podul Mogoșoaiei, nu mai poate un ipistat bea un pahar de bere cu un alegător, nu mai poate un prefect face vizite vreunui prietin Mihalache oarecare, nu mai poate un ministru să poftească la dejun pe cineva, fără s-auzi pe cotoroanța strigând: Scandal! Uitați-vă alegeri libere!

Cum, babă dragă? Ai uitat curatul d-tale trecut, că doar nu ești așa de bătrânică? Tocmai d-ta, onestă damă, să fii așa de aspră la judecată? Ți-ai uitat isprăvile? Ai uitat că în tinerețea d-tale ai fost un pui și jumătate?

Nu ți-e rușine, cotoroanțo?

UN MONSTRU DE ACTIVITATE

Minunatul domn Frédéric Damé! Ce monstru de activitate!

D-sa ne aduce aminte de secătura din comedie, care spune că era așa de muncitor când învăța la Paris, încât studia câte douăzeci și patru de ceasuri pe zi regulat, ba erau câteodată zile în cari lucra și mai mult.

Așa și d. Damé. Cât au stat conservatorii la putere a fost:

1. Titular, numit contra legii, la două catedre.
2. Făcător al unui dicționar româno-francez.
3. Subdirector al învățământului primar.
4. Șef al biuroului de statistică al Ministerului Instrucției.
5. Bibliotecar al aceluiași minister.
6. Făcător și organizator al bibliotecilor rurale.
7. Organizator și supraveghetor al muzeului pedagogic.
8. Însărcinat cu diverse publicațiuni ale aceluiași minister.
9. Director al Buletinului aceluiași minister.

Aceste însărcinări, însă, pe cari le îndeplinea cu scumpătate, deși foarte ieftin, îi mai lăsau dlui Damé destul timp liber. Urându-i-se așa neocupat, d-sa s-a gândit să mai ceară încă o ocupație dlui ministru.

– Domnule ministru, îmi mai rămâne încă timp liber; voi să-l sacrific și pe acela pentru folosul statului și al patriei! Iată ce m-am gândit eu, domnule ministru. Este o dare de seamă a dlui Nenițescu despre o călătorie în Macedonia, și care se publică pe socoteala ministerului. Eu cred că ar trebui tradusă în limba franceză, pentru a fi mai accesibilă publicului european. O traduc eu.

– Dar dacă ăi obosi cu atâtea treburi?

– Eu nu obosesc niciodată, dle ministru. Dar pentru a înconjura primejdia oboselii eventuale, o să pui pe altul s-o traducă, pe d. R…

– Ei? și d-ta ce o să faci atunci?

– Eu?… Eu o să supraveghez pe traducător să nu facă traducția rău, pentru că nu prea știe bine cele două limbi.

Și astfel, deși împovărat deja cu atâtea sarcine, d. Damé a mai luat și sarcina aceasta, pentru care a obținut un mandat de plată de 1.000 lei, mandat cu numărul 3.662 din 95.

Fiind însă că această sarcină era prea grea, d. Damé a crezut de cuviință să ceară și un ajutor de supraveghetor al traducătorului. Pentru acest ajutor, d. Damé a mai obținut încă un mandat de plată (cu no. 6.327 din 95) de 1.000 lei; suma aceasta a încasat-o tot d-sa, ca să o dea probabil ajutorului, care, fiind desigur modest și discret, n-a voit să-și spuie numele, ca să nu-l jeneze pe șeful său la achitarea mandatului.

Dar să lăsăm gluma. Este o adevărată nerușinare purtarea aceasta. Cum? bugetul unui minister dat astfel în jaf la toate secăturile! Ce însemnează această sistemă de neobrăzare? Orice nulitate incultă, orice pripășitură se înfige ca râia într-un minister și suge cu sute de trompe necurate din o sută de izvoare bugetare!

Pentru nevoi reale ale țării, bugetul e totdeuna măsurat cu scumpătate, și când e vorba de pricopseala șarlatanilor și negustorilor de doftorii de bătături, de premiarea inculților și de încurajarea nonvalorilor mai mult sau mai puțin literare și științifice, bugetul să nu mai aibă baiere? E o datorie, credem noi, să pilduiască oricine pe acești cavaleri de industrie, și nu ne vom da niciodată în lături de la îndeplinirea ei.

PARDON...

De la reapariția ei și până astăzi, „Epoca“ nu face decât două treburi mai de seamă: întâi, somațiuni; al doilea, sarcasme.

„Epoca“, această ediție de vulgarizare a lui „Moș Teacă“, conține de când a reapărut, în fiecare seară, măcar câte cinci

șase somațiuni adresate miniștrilor, prefecților, subprefecților, polițailor, ipistaților, în fine, tutulor organelor administrative.

Este vorba de a târî pe acești vinovați la bara opiniei publice, atât de respectată de către partidul conservator, și a-i face să declare înșii cât sunt de vinovați că și-au permis să ia puterea în așa dificile ocaziuni.

Așa, de exemplu, miniștrii sunt somați să spună ce cred despre rezultatul alegerilor, și ce știință au despre sigura cădere a opozițiunii în aceste alegeri. Polițaiul Capitalii este somat să spună, în cazul când ar fi adevărat că a voit să-și dea demisia, dacă aceasta este adevărat. Comisia interimară este somată să spună dacă, vremea rece continuând, n-ar fi de părere că ar fi preferabilă o vreme mai bună, șcl., șcl.

La aceste puerilități – cari ne reamintesc interpelările nepoțelului din canțoneta lui Milo, *Chera Nastasia*: „Bunico! cer cuvântul! dă-mi o lingură de dulceață pe pâine!“ – se înțelege că nu va sta să răspunză nici un om matur și cuminte.

Cine este dator să înghiță aceste somațiuni sunt abonații „Epocei“, și ne închipuim ce figură și ce reflexiuni serioase trebuie să facă bietul abonat la citirea gravelor rânduri! Ce mare și ce impunătoare trebuie să se pară bietului boiernaș, care citește regulat ziarul coconașului, atitudinea aceasta bravă și provocantă. Câte speranțe de reîntoarcere a bunelor vremuri, izvorâte din câteva rânduri scrise pe o vreme așa de grozavă.

Dar să lăsăm somațiile și să trecem la sarcasme. Să vedem cu ce se hrănește bietul boiernaș.

La dreptul vorbind, sarcasmele „Epocei“ sunt ca bucatele de prin birturile ieftine din orașele mari. Rămășițele și firimiturile de la restaurantele mai scumpe, în loc să fie aruncate la cățeí, trec în birturile ieftine, unde bucătarul le toarnă sosuri nouă, puțină zeamă lungă, și le servește mușteriilor respectivi ca prospătură și trufanda.

Bietul mușteriu, mai cu seamă daca e și abonat, trebuie să le înghiță și să le digere.

Același fenomen se-ntâmplă și cu sosurile „Epocei“ peste firimiturile de sarcasme ale lui „Moș Teacă“, cea mai spirituală revistă, unică de acest gen, deși singură în genul acesta.

De pildă, într-o sâmbătă, „Moș Teacă“, într-un ceas de înaltă inspirație, ne spune:

„Don’ghenaral Bușteanu, ministru, pardon, cazon, șcl., șcl.“

Abonații „Epocei“ au să înghiță săptămâna viitoare următoarele trufandale:

Luni: Don Mitiță *Scuza*, pardon, ministru de externe.

Marți: Don *Evghenie* Stătescu, ministru, pardon, de justiție.

Miercuri: Don, pardon, Poni, ministru cultelor.

Vineri: Don Gogu Canta... pardon!... cozino, ministru de finanțe.

Joi: Don Nicu, pardon, Pleva, ministru de interne.

Sâmbătă: Don Cosmetică și Don Nespaladi, ministru de lucrări, pardon, publice și de abdomenii, pardon!

Bietul boiernaș abonat înghite pardonurile acestea, și, deși simte că înghite, pardon, de o săptămână mereu, tot acelea și iar acelea, i se par pardon, că sunt prospătură și surâzând le digeră, pardon!

Iată ce va să zică minunile artii culinare moderne! Mântuitorul a hrănit într-o zi cinci mii de oameni cu cinci pâini, și acelea erau cel puțin ale lui. „Epoca“ a găsit mijlocul să hrănească cinci milioane de români o săptămână întreagă cu un singur sarcasm și încă și acela e al lui „Moș Teacă“, pardon!

Noi, față cu somațiile și sarcasmele „Epocei“, o singură somație am avea de făcut în formă de simplă și respectuoasă dorință: dorim să încetați cu somațiile puerile și am dori un singur sarcasm proaspăt, care, se-nțelege, să nu fie adus din dosul bucătăriei lui *Moș,* pardon, *Teacă*.

IAR VORBA CEEA...

Cu ocazia alegerilor, „Epoca“, voind să comunice cât se poate mai la timp publicului succesele partidului conservator, s-a hotărât să apară în cinci edițiuni și jumătate.

Cele cinci edițiuni vor fi consacrate căderii candidaților conservatori, – căderi datorite, se-nțelege infamelor ingerințe electorale ale lui Fleva; – iar jumătatea de ediție va fi rezervată sarcasmelor. Iar vorba țiganului:

„M-a bătut el, turcu, cât m-a bătut; da’, după ce s-a săturat ș-a plecat și nu s-a mai văzut deloc, știu că l-am înjurat și eu!“

O INFAMIE

În desperarea pe care le-a pricinuit-o căderea lor meritată de la putere, și pe care le-o culminează fiascurile lor electorale, apilpisiții conservatori și-au pierdut cu desăvârșire sărita. Neavând absolut nimica real de imputat partidului și guvernului liberal, ei se apucă de născociri cari de cari mai ridicule sau mai infame, și toate egal de absurde.

Un exemplu în adevăr grețos, ni-l dă „Epoca“ de ieri. Turbați de nimicnicirea lor electorală, tinerii de la „Epoca“ și-au pierdut mințile până la a făuri în redacția lor o pretinsă scrisoare a dlui I. Lecca, prefectul de Bacău, către un oarecare alegător local, voind, prin publicarea acestui apocrif în facsimile, să probeze că guvernul a făcut îngrozitoare ingerințe în alegeri.

Când, spre a face senzație, ajunge cineva aci, trebuie să-și fi pierdut, desigur, mințile, presupunând că a avut vreodată minte. Căci numai un nebun sau un prost și-ar închipui că, cu așa născociri brutale și cusute cu ață albă, se mai poate induce publicul în eroare.

„CONSTITUȚIONALUL“ POET

Organul junimist își permite din când în când și accese de lirism. Așa, de exemplu, focul de la Teatrul Maican îl inspiră să ne dea câteva rânduri de înaltă poezie. Se știe că sinistrele inspiră pe poeți în cel mai înalt grad. Cutremurele, uraganele, trombele, incendiile mari sunt tot atâtea pretexte lirice.

Să scoatem florile alese ale bucății din „Constituționalul“. Iată-le:

„*Foc!*… sergentul postat în fața tribunalelor a fost *atras de un fum puternic.*“

Văzându-se atras, ce face sergentul?

„Își *aruncă ochii pe acoperișul caselor,* unde ieșea o coloană de fum puternică și deasă.

Împrejurimile erau luminate *a giorno de puterea focului*… Focul era în toată puterea, cu toate că nu trecuse nici un sfert de oră de la *anunțarea* lui…“

Se știe că un foc, mai ales puternic, nu începe decât de la anunțarea lui. Poetul trebuie să fie și este totdeuna și logic.

„*Totul* fusese pradă flăcărilor“; însă afară de *Totul*, tot „s-a putut salva de la aceeași pradă a acelorași flacăre câte un scaun, o culisă, *un obiect*“.

Vine apoi strofa „Stingerea definitivă“; poetul a crezut de cuviință să nu ne descrie și stingerea provizorie.

Avem apoi *Cauzele* sinistrului, ale cărui *peripeții* au fost viu comentate de asistenți:

„Tot ce e de mirat e că pare cam ciudat cum a luat foc dintr-o mică neglijență un teatru așa de bine aranjat și… asigurat contra incendiului!“

Asta în adevăr este mare minune: cum să poată arde un edificiu bine aranjat și mai ales asigurat tocmai contra incendiului. Asta e tot așa de absurd ca și încetarea din viață a unei persoane asigurate în contra cazului de moarte!

„Mister!“ zice poetul.

Și acum finalul:

„Bieților artiști francezi, cari au dat aseară în fața unei săli goale *La fille du Tambour-major*, le-a fost dată cupa cea mai amară…“

Care să fie acea cupă?

„…le-a fost dat să se întoarcă cu o garderobă de 30–40.000 lei *pierdută*!“

Iată deosebirea între un om de talent și un om ordinar; eu, comun muritor, dacă mi-aș fi pierdut garderoba, sunt sigur că mă întorceam fără ea. Artistul tot artist: după ce i se dă cea mai amară cupă, se-ntoarce cu garderoba lui, măcar c-a pierdut-o.

Frumos lucru e poezia!

SOMNUL CA AGENT ELECTORAL

Sălbaticii și primitivii, neputându-și explica înlănțuirea fenomenelor naturale, atribuiesc ordinea lor de succesiune unor puteri supranaturale, cari cu voie bună, cu intenție personală, mișcă forțele naturii și produc schimbări de raporturi în masa inertă a materiei, spre recompensa și proteguirea sau spre prigonirea și pedepsirea sărmanei spețe umane. Trăznetul e aruncat de un zeu, din chiar senin, ca să pedepsească pe bârfitori. Râurile se umflă și ies din matca lor pentru a îneca ogoarele însămânțate de necredincioși. Cutremurile de pământ, eclipsele de lună, arderea teatrului Maican, înnămețirea trenurilor, seceta, criza, căderea conservatorilor la Senat, toate sunt bătăile zeilor, sunt lovituri date cu personală intenție și voință.

Citiți de pildă „Epoca“, asupra *manoperii electorale de o infamie revoltătoare*, pe care a întrebuințat-o guvernul făcând să se nomolească în zăpadă trenul, în care dormea[u] dd. Lascăr Catargiu și C. Boerescu, cu destinație pentru Galați.

Pentru ca să împiedice pe acești corifei conservatori de la o reușită sigură, în cele două capitale ale breningitei conservatoare, infamul guvern, înzăpădește întâi linia Buzău-Brăila-Galați. În timpul acesta iluștrii pasageri conservatori adorm în wagon-lit și ajung în Tecuci unde se deșteaptă ca să ia trenul Tecuci-Galați.

Aici altă infamie, altă ingerință: linia Tecuci-Galați era întreruptă de viscol de către infamul guvern.

Care va să zică, pe când dormeau boierii în wagon-lit, un alt tren direct plecase deja din Buzău spre Galați, căci infamul guvern, văzându-i așa de adormiți la Buzău și hotărâți a nu se scula din somn decât foarte târziu, găsise cu cale să ridice piedica de pe linia Buzău-Galați.

Care va să zică, ingerințe peste ingerințe. Înzăpădiri pe linia Buzău-Galați, înzăpădiri pe linia Tecuci-Galați, și după toate acestea și adormirea lui conu Lascăr și lui conu Costică.

Și iată cum acest guvern este infam, iar conu Lascăr și când doarme tot deștept rămâne: și în somn face ingerințe electorale, dacă nu pentru *aista*, măcar pentru *aista*, ca să nu-și piardă *aista*, adică obiceiul.

DRAGOSTE ÎN FAMILIE

În suma de „locuri comune“ cu care foile conservatoare combat pe liberali, este mai ales unul care ne amintește pilda din scriptură cu paiul și cu bârna. Nu e foaie de opoziție care să n-aibă pe fiecare zi o dare de seamă, o critică, o informație măcar asupra unor pretinse neînțelegeri grave ce ar fi frământând măruntaiele partidului liberal. Apoi de!

E cunoscută armonia perfectă ce a domnit odinioară în căsnicia Carp-Lahovary, o armonie tot așa de perfectă ca și a căsniciei regelui *Bobêche* cu regina *Clémentine*: în intimitate își

spărgeau castroanele în cap, iar când venea vreun musafir, se sărutau căzăturile și se giugiuleau ca să dovedească vasalilor că luna de miere poate dura o viață întreagă.

Știam dragostea junimisto-conservatoare, pe vremea când acest bicefal era la putere; cu toate astea nu ne puteam închipui că neînțelegerile și schimbul de castroane în cap aveau să se manifesteze și în vremuri de adversitate.

Așa, în seara când am aflat de alegerea dlui Maiorescu la colegiul universitar de senat, ne gândeam că toate ziarele opoziției au să ne cânte a doua zi o odă de triumf; și trebuie să mărturisim că, după succesul monstru al dlui Brabețeanu, tema odei era foarte comodă, deși foarte banală și destul de uzată: „Colegiul universitar! colegiul inteligenței nediscutabile! știința, literele, artele!... O lovitură dată liberalilor de colegiul universității, trăgând în cumpăna luptei mai mult decât toate voturile inconștiente etc., etc?“

Am așteptat degeaba accentele virile ale odei. Ba ceva mai rău! A trebuit și de astă dată să ni se denunțe dragostea lui *Bobêche* pentru *Clémentine* prin următorul castron, cu ciorbă fierbinte, pe care „l'Indépendance roumaine“ îl aruncă asupra alesului universității; e prea caracteristic pentru ca să nu-l reproducem întreg:

Unul și jumătate

„D. Maiorescu a fost ieri ales de către colegiul universitar din București. Din 55 de voturi, d-sa a întrunit 28, 24 au fost date concurentului său liberal, d. G. Cantili, și 3 dlui Hasdeu, care candida ca radical.

Rectorul universității a trecut prin urmare cu o majoritate de o jumătate de vot.

Presupunem că Senatul nu va avea răutatea să șicaneze pe alesul universitar asupra jumătății de vot, care i-a dat majoritatea și care face din d-sa o jumătate de senator. Este desigur loc de controversă, căci, după lege, majoritatea se

compune din jumătate plus unul de voturi. Să sperăm cu toate astea că ministerul, găsindu-și destul de compactă majoritatea, va avea generozitatea să considere pe d. Maiorescu ca pe un senator întreg, și că-i va lăsa jețul cucerit cu atâta greutate. Sperăm aceasta cu atât mai mult, cu cât d. Stătescu, neprevăzând această ipoteză în circulara d-sale, n-a arătat o dezlegare contrară care să fi legat pe guvern și să apese asupra voinței Senatului.

Oricum ar fi, alegerea, deși cam șchioapătă, a dlui Maiorescu a fost un succes pentru partidul conservator, și d. Brabețeanu nu mai este acuma singurul conservator ales. S-ar putea chiar susține că acest succes compensează alte nesuccese ale partidului conservator, căci sufragiul luminat al unui profesor de Universitate are o altă valoare morală decât buletinul oricărui obscur alegător. Nu voim însă să tragem această concluzie din votul universitar, căci, în sfârșit, profesorii sunt și ei oameni ca toți oamenii muritori și apoi, vorbind pe față, ar fi fost mai bine să rămână d. Brabețeanu singur. Tribuna Senatului cu toate astea n-are să fie îngrămădită, căci se știe că d. Maiorescu nu pronunță mai mult de două discursuri pe sesiune."

Attrape, Clémentine!

Cu toate astea, noi nu împărtășim, nu putem împărtăși vederile ziarului dlor Lahovary. Orice ar gândi dnii conservatori, d. Maiorescu va fi, cum zice românul, un senator și jumătate, mai ales că are alături pe d. Brabețeanu, care nu e o cantitate cu totul neglijabilă.

DOUĂ MAZETE

Am voit să jucăm o farsă gazetelor opozante și mărturisim că n-am reușit decât numai cu două. În adevăr, prea naiv

trebuia să fie cineva pentru a cădea într-o cursă așa de grosolană. Iată scurt de ce-i vorba.

Cine nu cunoaște scrisoarea dlui Lecca, prefectul de Bacău, încriminat într-un mod așa de pueril pentru că a dat un răspuns, solicitat, unui alegător? Au publicat-o toate ziarele, am publicat-o și noi, împreună cu o scrisoare a dlui Caton Lecca, fratele prefectului. Era destul și prea destul.

„Epoca“ însă, peste patru zile de la aceasta, s-apucă să publice și în facsimile acea scrisoare. Când am văzut naivitatea gratuită a „Epocei“, care ne amintește apucăturile „Adevărului“, ne-am propus să i-o împingem la absurd. În acest scop, am turnat numaidecât un articulaș de o extremă violență voită, sub titlul *O Infamie*, în care nici mai mult nici mai puțin tăgăduiam existența scrisorii și o acuzam pe „Epoca“ de născocire brutală.

Speram că ziarul conservator o să afirme încă o dată, cu candidă seriozitate, că *noi* suntem infami; că acel facsimile e autentic, iar nu făurit; că deține textul original ș.cl., ș.cl. pentru ca apoi să-i răspundem pur și simplu:

Sunteți niște mazete. N-ați înțeles că am făcut o glumă ca să râdem de flecăria voastră? Dar n-am publicat și noi acea scrisoare? Cum o să tăgăduim un așa palpabil adevăr? Am voit numai să râdem de aerul serios cu care ați publicat un biet facsimile pentru a face senzație, asupra cui? asupra lui gură-cască desigur, fiindcă scrisoarea se bucurase deja de o publicitate cu mult prea largă pentru nevinovatul ei conținut.

Nu s-a prins cu „Epoca“; mărturisim că ne pare rău; dar avem cu ce ne mângâia: cu „Timpul“ și cu „Țara“ s-a prins.

Cel dintâi stă la îndoială, neștiind pe cine să crează acum, pe noi sau pe „Epoca“ în chestia scrisorii Lecca. Iar „Țara“, și mai și, ne ia la refec rău pentru că *avem curajul a dezminți o scrisoare adevărată, că ne permitem a denunța ca apocrif un*

document real etc., etc. Și ne maltratează, și ne înjură: „auzi d-ta îndrăzneală și infamie!“

Bravo „Timpul“! Brava „Țara“! Credem că cel puțin de azi înainte, naivii confrați ne-or numi oricum, numai Mazeta, nu.

P.S. – „Țara“, în articolul ei zice în treacăt că „nu mai face caz de infamia pe care o comitem noi împotriva bietei gramatici române“.

De! Presupunem că „Țara“ nu știe cine e acela ce a scris articolul nostru în chestie. Aminteri, sperăm că ar fi trecut cu vederea aceea ce i s-a părut ei greșeli gramaticale din parte-ne, și n-ar prea fi îndrăznit să pomenească măcar despre așa ceva.

În orice caz, *acela* ar primi bucuros un concurs de compoziție cu oricare d. redactor al „Țării“ în parte, ba chiar cu toți deodată, dacă or pofti.

IAR DRAGOSTEA ÎN FAMILIE

Hotărât, conservatorii puri sunt mai puțin nemulțumiți de căderea lor totală în alegeri, decât de reușita parțială, foarte parțială, a câtorva junimiști. Ziarul dlor Lahovary continuă a-și arăta amărăciunea ce i-o cauzează succesele problematice ale junimiștilor. „L'Indépendance roumaine“ fără nici un încunjur și foarte pe față, după ce a numit pe d. Maiorescu *o jumătate de senator,* ne spune astăzi adevărul că: d. Ghermani s-a ales la R.-Sărat *grație dezbinării liberalilor*; că d. Marghiloman a fost *destul de dibaci* (!) ca să capete un jeț la Buzău; iar d. P.P. Carp are să găsească până la urmă *o combinație*. În momentul când scriem aceste rânduri, d. Carp o caută *combinația* la R.-Sărat în balotaj. Ziarul francez *speră*, cu o vădită amărăciune că d. Carp are s-o găsească; noi, cu mult mai liniștiți, sperăm că nu. Căci, să presupunem că d. Carp, grație unui joc de noroc, un joc de acelea în care mintea n-are nici un rol de jucat,

reușește. Ei și? Are să facă în Cameră câteva *intermezzo* comice, are să vie cu jiletca descheiată, poate chiar ceva mai mult; are să ție și vreo cuvântare patetică stropită cu câteva lacrimi, o să-i zică lui d. Marghiloman, gogoman, că nu înțelege politică înaltă; are să se laude-n bufet că regele i-a spus ceva, jurându-i să nu-l spuie nimănui. Ei? și pe urmă?

Dar cine nu cunoaște pe d. Carp? să trecem la ce ne spune „Independența“; din toate punctele de vedere, e mai interesant. Iată:

Întâiul colegiu al Camerei a fost pentru conservatori puțin mai galantom decât colegiile senatoriale. Din 86 de locuri, ne-au dat trei. N-avem pentru ce ne mândri de acest rezultat, dar proporțiunea este mai onorabilă decât a Senatului, unde, din 120 de locuri, avem numai două locuri. Într-un chip general, după cum rezultă din lista celor aleși la colegiul întâi, conservatorii s-au înfățișat mai bine la alegerile acestea decât la cele senatoriale. Au căzut, însă au obținut minorități însemnate în o mulțime de județe.

Se-ntâmplă că între cei trei aleși conservatori figurează dnii Ghermani și Marghiloman. D. Ghermani a avut norocul să ajungă la reușită în Râmnicul-Sărat, unde liberalii erau foarte dezbinați, și d. Al. Marghiloman a fost destul de dibaci ca să capete un jeț la Buzău care cu toate astea aflasem că e pierdut pentru d-sa. Șefii junimiști au ieșit înot deasupra din acest dezastru general... E regretabil numai că d. P. P. Carp a fost mai puțin fericit decât amicii d-sale. D-sa a căzut în 5 colegii – două pentru Senat și 3 pentru Cameră – și din nenorocire pretutindeni a căpătat un număr de voturi aproape de nimic.

Să sperăm cu toate astea că până la urmă se va găsi o combinație care va permite dlui Carp să meargă alături cu dnii Ghermani și Marghiloman în Cameră. Nu ne îndoim că d-sa o să se prezinte din nou la alegerile suplimentare și toate ne fac să credem că alegătorii, întorși la mai bune sentimente, îi vor hărăzi un mandat de deputat. Astfel dar cei patru foști miniștri junimiști ai cabinetului T. Rosetti vor face parte din Parlament, unde vor reprezenta opoziția contra guvernului liberal. Poate colegiile II și III vor mai trimite câțiva opozanți în Cameră, însă situația de acuma nu va mai putea fi

schimbată într-un chip simțitor. Partidul liberal va dispune deci aproape de unanimitate în cele două Camere, nu va avea opoziție militantă, căci una ca aceasta nu s-ar putea înțelege fără dnii Catargiu, Al. Lahovary, Take Ionescu, general Mano șcl.

Vom aprecia într-un viitor articol situația creată de aceste alegeri; să ne mulțumim astăzi a formula dorința ca partidul liberal să-și întrebuințeze forțele în serviciul afacerilor țării mai mult decât serviciul afacerilor sale proprii.

„Epoca“ la rându-i, intervine în această dezbatere, și denunță spusele ziarului francez ca neautorizate de partidul conservator, care ar considera pe aleșii junimiști ca aleși ai acelui partid. Am voi să știm întru cât e mai autorizată „Epoca“ a vorbi în numele partidului conservator, decât ziarul acreditat al dlor Lahovary. Un răspuns valabil la această întrebare, ar putea da, după părerea noastră, numai acesta din urmă.

S-A ACHITAT...

O mare nenorocire a lovit instituțiunile noastre parlamentare: d. P.P. Carp a căzut pentru a cincea și ultima oară în balotajul de la colegiul II de R.-Sărat.

Este cu atât mai regretabil, cu cât d-sa și-a fost dat toată osteneala, n-a cruțat nici un sacrificiu, nu s-a dat înapoi de la nici o platitudine sau umilire pentru a căpăta un scaun în Parlament.

D. P.P. Carp a fost pe deplin achitat.

D-sa trăsese odinioară o poliță asupra alegătorilor, pe care ei trebuiau să i-o plătească acuma.

Cu o regularitate vrednică de toată lauda, d. Carp a fost achitat de cinci ori.

Ori la ce Colegiu s-a prezentat, d-sa a primit, în schimbul tiflei trase asupra mulțimii în București, câte una de o speță mult mai solidă.

Cinci tifle de talpă în cinci zile: desigur, merge repede șeful junimiștilor!

JULICA...

Cine n-a citit, între un anunț de pomadă pentru renașterea părului și o telegramă urgentă anunțând amânarea tragerii cutărei lotării, anunțul unei anume Ana, vestita cărturăreasă care prezice nu numai viitorul, dar și prezentul și ce-i mai mult, chiar trecutul. Puțin mai la vale însă aceeași prezicătoare anunță că dă un premiu important aceluia ce-i va denunța unde se găsește cățelușa ei favorită, pătată pe bot, răspunde la numele Julica, și pe care i-a furat-o nu știu cine. Iată ironia soartii. Celebra Ana ghicește fiecui până și trecutul, și nu-și poate ghici sieși ce s-a făcut biata Julica.

Atunci, un comun muritor, care n-are deloc darul ghicitului, vine și-i spune ghicitoarii noutăți despre Julicuța. El, care o cunoaște bine pe cățelușe, a văzut-o la gară gudurându-se după o cocoană bine îmbrăcată, care s-a suit în clasa I. Deși cocoana aceea a tot gonit-o pe Julica, aceasta a profitat de ocazie în învălmășeală, a sărit în vagon după cocoană, și trenul a pornit cu amândouă. De aminteri, cărturăreasa n-are de ce să fie așa dezolată: Julica a căzut pe mâini bune. Mai la urmă trebuie să fie cineva prea sălbatic ca să dea cu piciorul la o creatură așa de bine dresată, care nu mârâie niciodată, și face bucuros sluj ori la cine.

Absolut în aceeași situație se află și organele conservatoare. În adevăr, ele prezic tot ce se va întâmpla și mai cu seamă tot ce s-a întâmplat în partidul liberal; prezic, de exemplu, cine nu

are să fie prezident al Camerei sau al Senatului; prezic cine este ministrul care odată și odată are să iasă din minister; prezic mai ales că la 1888, când au căzut liberalii de la putere, a venit alt guvern, șcl. Ceea ce însă nu le e permis să știe, ceea ce rămâne un secret chinuitor chiar pentru pătrunderea acestor atot-știutoare, este ce are să facă favorita, care răspunde la numele de Junimea.

Noi, cari nu avem darul ghicitului, le putem spune conservatorilor ceea ce ei nu pot sau nu vor să ghicească. Ce mai una alta! Tot se mai îndoiesc dânșii de patriotismul junimiștilor? Când au mai făcut aceștia opoziție orbește, ca să mai facă și acuma? Junimiștii sunt prea binecrescuți și cunoscuți ca să nu mai aibă nimini dreptul să se îndoiască de patriotismul lor. Cum o să pună ei bețe în roatele carului constituțional? O să-i vedeți odată țup! în vagon după cocoană, de unde nici cu lopata să nu-i mai poți da jos; trenul o să plece și dv., conservatorii, o să rămâneți cu gurile căscate pe peron.

JUNIMIȘTII ȘI CONSERVATORII

Ruptura între junimiști și conservatori este azi un fapt împlinit.

Imediat după alegeri, conservatorii au invitat pe junimiști să fuzioneze cele două cluburi.

D. Carp a răspuns că dacă conservatorii vor să fuzioneze cu clubul *constituțional*, nu au decât să vie să se înscrie la acest club. Dacă conservatorii vor să aibă un singur șef, d-sa este gata a-i primi.

D. Carp a mai declarat că de altfel partidul conservator trebuie să dispară, locul căruia-l va lua partidul junimist aliat cu radicalii. Mai mult, d. Carp a adăogat că eventual junimiștii vor fuziona cu radicalii, dând naștere unui nou partid cu

eticheta democratică și cu un program care să cuprinză mai multe reforme ca legea electorală, reforma impozitelor etc.

La auzul acestui răspuns conservatorii s-au făcut foc. Mai mulți din ei au început să atace în mod violent pe d. Lahovari, care, acum patru ani, a susținut unirea cu junimiștii.

D. Lahovari ca să scape de aceste atacuri și-a făcut geamantanul și a plecat în streinătate.

Acest exemplu dat de fostul ministru de externe va fi imitat de mai mulți alți conservatori fruntași.

Junimiștii sunt încântați. E probabil însă că hohotul de râs cu care țara va primi noul partid junimisto-democrato-radical, îi va readuce în sferele realității. Oricum, se poate vedea că d. Carp ține cu orice preț să se achite de făgăduiala ce a dat dlui Catargiu, de a-i face adică o înmormântare de clasa I.

ETC.… ETC.…

„Epoca“ numește partidul și guvernul liberal, judecând după mesagiul de deschidere, *cârpaci*. Pentru ce? pentru că, zice ziarul conservator, „guvernul făgăduiește că va prezenta câteva legi de amănunt *pregătite* de ministerul conservator și pe cari acesta nu avusese timpul să le transforme în legi, precum legea pescăriilor, legea pentru înființarea unui servici special de pază a fruntariilor *etc.*“

Acest *etc...* e încântător. El ne amintește cărțile de vizită pe cari respectivul pune să i se tipărească toate titlurile plus unul – adică *etc.*

În acest *etc...* se înțelege cine mai știe ce; el deschide ca muzica simfonică orizonturi de vaste înțelesuri și imagini fiecăruia dintre noi după propria-ne elasticitate de fantezie.

Are omul patru titluri, de exemplu: atâtea nu i se par destule, îi mai trebuie unul – *etc...* Și notați bine că acest

singular și fantastic *etc*. are sensul mult mai plural și aerul mult mai pozitiv decât celelalte câteșipatru. Avem dar o carte de vizită așa:

Grigorie G. Grigorescu
Profesor, membru al societății pedagogice,
membru al societății „Solidaritatea“,
decorat cu „Serviciul credincios“
etc.

Ce-o mai fi oare d. Grigorie G. Grigorescu? se întreabă oricine. Nimica, răspunde omul sceptic, care știe că *etc.* nu e decât semnul pozitiv al lipsei de alte titluri.

Care să fie oare acele legi *etc.*, pe cari ministerul conservator, deși le *pregătise*, totuși nu avusese timpul să le transforme în legi?

O fi oare legea descentralizării administrative? ori legea pentru reducerea și transformarea căilor de comunicație? ori desființarea popăritului? O fi oare legea pentru soldele ofițerilor? căci despre aceste legi vorbește mesajul.

Nu cumva guvernul conservator le pregătise și pe acestea fără să aibă timpul să le transforme în legi?

Desigur, nu. Atunci ce însemnează *etc*. acela? Nici mai mult nici mai puțin decât însemnează pe cartea de vizită a naivului Grigorie de mai sus.

Guvernul liberal n-a voit să vie înaintea țării cu promisiuni late, încheiate cu *etc*.; el și-a așternut programul unei activități posibile și realizabile a unei sesiuni, al cărei obiect principal este, se înțelege, votarea bugetului, lăsat atât de zdruncinat de guvernul domnitor cu *etc*... A repara ce au stricat aceștia este o operă destul de importantă, pentru ca deocamdată dumnealor chiar să nu aibă dreptul a cere mai mult și peste mai mult încă și *etc.*

Afară de amicul Grigorie G. Grigorescu, nu credem să fie vreun om cu sensul matur care să gândească altfel.

S-A SCHIMBAT BOIERUL

Adversarii noștri de la o vreme sunt grozavi de plictisiți – nu voim să vorbim despre acei ce au plecat să vază Europa apuseană spre a se mângâia de nenorocirile ce au zbuciumat acu două luni Orientul, vorbim de acei cari au rămas să ducă o luptă așa de ingrată.

În plictiseala lor, obosiți de combinații și paracombinații asupra apropiatei căderi a liberalilor, sleindu-și toate izvoarele de imaginație în privința misterelor politice, cari nu s-au petrecut, dar au să se petreacă, ei au început să dorească cel puțin o iritare a spiritelor, o turburare publică. Ei constată cu regret că lumea este liniștită, că publicul este indiferent, pentru că guvernul și Parlamentul nu sunt destul de „senzaționale". Ziarul junimist se plânge categoric de asta. Ciudat ni se pare din partea unor oameni cari au făcut totdeauna profesie de iubitori ai ordinii, ai liniștii și ai păcii europene, să dorească astăzi iritare, încordare și turburare de spirite. Ciudat lucru: să ajungă d. Carp, odinioară împăciuitor al Europei, să dorească agitație, unde? tocmai aproape de Orient, care are atâta nevoie de un pacificator.

PUȚINTICĂ RĂBDARE

Adversarii noștri conservatori, pe lângă alte cusururi politice, mai au și unul, care în viața politică e mult mai dăunător decât în viața particulară – sunt grozav de nerăbdători. Ei stau la putere șapte ani și jumătate, în timp ce fac boroboațe peste boroboațe, și când cad ne pun nouă sulița-n coastă să reparăm dintr-o răsuflare, în timp de trei săptămâni, să răsturnăm tot ce au grămădit ei fără nici o socoteală, și

numaidecât să și reconstruim o așezare rațională și sistematică a lucrurilor publice.

Să ne ierte a le pretinde puțintică răbdare. În politică nu merge ca în basme. În basme, ce strică într-o lună Făt-Frumos, îndemnat de duhul cel rău, zâna protectoare drege cu un semn; în politică trebuie adesea mai mult timp unui guvern să dreagă decât i-a trebuit altuia să strice.

Ni se face imputarea că nu luăm pe dată niște măsuri pe cari le preconizam pe când eram în opoziție, că nu desființăm la moment niște legi și așezăminte pe cari le-am combătut ca opozanți, și de aci se deduce cu un fel de comodă naivitate, adesea nu prefăcută, că nu suntem consecuenți.

Să ne înțelegem. Măsurile pe cari le-am preconizat le preconizăm și astăzi; legile și așezămintele pe cari le-am criticat, le găsim și astăzi criticabile. Dar putem noi oare, poate, în genere, un guvern serios a face *tabula rasa* într-o țară cu toate legile și așezămintele? se poate suspenda mersul serviciilor publice, oricât ar fi fost el de dezorganizat și asistematic, pentru a fi d-a dreptul înlocuit în toate amănuntele?

Lăsați un buget dezechilibrat și sorgințile de venituri secate; ce voiți acuma, să vă aruncăm toate catastifele încurcate și rase în foc, și să batem din picior, ca în poveste, ca să scoatem din pământ, cât îi clipi din ochi, o întreagă stare de prosperitate și o sistematică organizație, care să pornească a funcționa fără greș? Asta nu o putem face, și nici un om cu mintea întreagă nu ne-o poate pretinde.

Dar asta nu va să zică deloc că nu lucrăm a înlocui încetul cu încetul fără zguduire și fără pripă toate măsurile, legile și așezămintele dv., pe cari vi le-am criticat când eram în opoziție. Și pentru că voim să fim metodici, trebuie să procedăm potrivit posibilului: la greșelile mici aducem și chiar am adus reparația cuvenită, la cele mari o vom aduce.

Nu vă grăbiți; aveți răbdare, cu atât mai mult vă trebuie răbdare, cu cât aveți, credeți-ne, destul timp pentru aceasta.

O EPIDEMIE

O epidemie de cel mai infecțios – ca să nu zicem infect – caracter bântuie astăzi la noi cu o furie înspăimântătoare. Este un flagel care, desigur, ar fi fost trimes și asupra Egiptului de biblică memorie, dacă și în organizația bătrânului stat ar fi fost loc pentru o *a patra putere*, așa de importantă în organizația statelor moderne. Înțelege oricine că e vorba de presă. Pe lângă multe alte rele de care suferă presa noastră, atât de mult încercată, ca să zicem așa, trebuia să fie acuma lovită și de cruda epidemie a *spiritului*. Nu este scriitor care se respectă, care de la o vreme încoace să se mai respecte, când e vorba de a face un articolaș cât de mic: articolașul aibă, sau nu subiect, spună ceva sau nimic, trebuie să fie de la un capăt până la altul de spirit.

Orice băiat de la orice ziar, fie deaminteri nu tocmai prost, se crede dator a face spirit în fiece șir. Așa avem o inundație de glume care de care mai imposibile, un potop de jocuri de cuvinte care de care mai piramidale.

Care ar fi leacul acestei epidemii? E greu de găsit, dar tot s-ar putea găsi. Noi punem întrebarea și așteptăm de la toți confrații noștri răspuns, fie chiar de spirit. Din parte-ne propunem leacul următor: fiecare redactor să plătească la o casă de binefacere câte zece parale de fiecare vorbă de spirit, și câte cinci de fiecare calambur. Nu e urât lucru să luminezi opinia contimporanilor, dar tot așa de frumos este să le ușurezi mizeria.

Credem că instituțiunea aceasta de binefacere ar lua un frumos avânt, deși sperăm că de astă dată n-avem să-i dăm nici din parte-ne nici un gologan.

PRINCIPII ȘI VACCINĂ

Lunile trecute, județele de jos ale Olteniei, o parte a județului Oltul și întreg județul Teleorman au fost bântuite, acesta din urmă într-un mod înfiorător, de epidemia variolei. Astăzi încă, deși răul merge descrescând, mulțumită măsurilor energice pe care le-a desfășurat serviciul sanitar, nenorocitele populațiuni de la țară dau o mortalitate extraordinară din cauza flagelului.

Alarmat de această stare nenorocită de lucruri, serviciul sanitar central a pornit inspecțiuni peste inspecțiuni, și ce a descoperit până în sfârșit? că în județul Teleorman, mai cu seamă, de vreo 17–18 ani niciodată nu s-a aplicat regulamentul pentru vaccinare; că rapoartele serviciului sanitar local în privința numărului vaccinărilor erau toate arbitrare și prin urmare fictive; că cifrele arătate, privitor la numărul copiilor vaccinați, nu erau decât închipuite de către acei ce erau datori să execute vaccinarea.

Aproape douăzeci de ani, prin urmare, nu s-au vaccinat în Teleorman nici 5 la sută din câți se declarau de serviciul respectiv ca atari. Așa, se înțelege de la sine ce favorabil teren a găsit epidemia; firește că succesul strălucit al variolei era mai dinainte garantat de onesta activitate a serviciului medical public.

Dar, va zice cineva, oamenii prepuși la serviciul medical din localitate au fost niște criminali când au mințit astfel, căci, din neîndeplinirea datoriei lor, din minciunile oficiale cu care ascundeau acea abatere a lor, a rezultat pieirea atâtor copilași,

mai fericiți poate aceia chiar, decât cei ce scăpând de moarte au rămas infirmi, orbi, surzi, tâmpi! Dar ar trebui o pedeapsă exemplară pentru acei ce au cauzat atâta rău! Și ce făceau dacă nu se ocupau cu datoria lor, acei oameni? Pentru ce, în ce scop au desăvârșit ei această infamie contra vieții atâtor nenorocite familii?

Până aci! zicem noi. Cum se poate astfel acuza niște oameni nevinovați. Cum? ce făceau? Făceau politică și mi se pare că aceasta este datoria cea mai de căpetenie a unui cetățean. Și înainte de a fi doctor, felcer, vaccinator, cineva e cetățean.

Se știe că Teleormanul este județul în care luptele politice sunt conduse de unii din cei mai aprigi și mai intransigenți bărbați politici; este de ajuns să pomenim numele onor. d. Kirițescu sau Kirițopolu – căci până acuma Academia nu a fixat ortografia acestui nume ilustru. Poftim, în mijlocul unor lupte de principii, de te mai ocupă cu detalii ca acestea, salubritate, igienă, vaccinare și altele, căci se știe că spiritele politice superioare neglijează detaliile; astfel de spirite îmbrățișează numai generalitățile și astfel sunt obligate să cultive nu vaccina, ci principiile.

Presupunem că toți copiii – cari au pierit de atâți ani – al căror nume nu se poate ști, și nici nu trebuie să-l știm, pentru că iar am cădea în detalii, – presupunem zic că ar fi trăit, sau alții n-ar fi orbit; ce fel de viață ar fi fost aceea? ce fel de cetățeni ar fi fost ei fără conștiința drepturilor lor politice, fără înțelegerea instituțiilor pe cari și le-a dat națiunea, într-un cuvânt fără principii? Ar fi vegetat, ar fi trăit ca robi, nu ca oameni liberi; alții ar fi văzut; dar oare vede omul fără lumina inteligenții și a conștiinței de cetățean? Ar fi fost vaccinați, dar n-ar fi avut principii, și știut este astăzi că un om fără principii, o națiune fără principii, este, cum să zic? – în fine este rău, este o nenorocire pe lângă care toate variolele din lume nu s-ar putea compara.

Să lăsăm dar micile detalii, și să căutăm a avea principii. Principiile mai întâi! apoi, vine variola și apoi vaccina.

Și în adevăr după atâta calamitate, județul Teleorman, tare în principii, a primit în fine de la serviciul sanitar superior o întreagă brigadă de vaccinatori, care, după afirmația onor. șef dr. Felix, a și făcut în trei săptămâni până azi vreo 26 000 (citește douăzeci și șase de mii) de vaccinări.

S-a constatat se-nțelege prealabil dacă micii și marii cetățeni aveau principii, pentru că vaccina, cum am zis, nu poate trece înaintea principiilor.

FRUMOS ROL

În organizațiile de stat moderne, un partid politic, pe lângă rolul de critic în opoziție sau rolul de legiuitor și administrator la putere, mai are în ambele cazuri și un rol educativ.

Acolo chiar unde cultura intelectuală este adânc răspândită în corpul electoral și în masele populare, un partid politic, care se cheamă a fi compus din *aleșii* națiunii, caută de la tribună sau prin presă, a împrăștia cât mai mult dreapta judecată, pătrunderea din ce în ce mai înaltă a chestiunilor economice și sociale, cărora corpul electoral și masele nu le pot da soluțiunile reclamate de cerințele vremii și de nevoile generale, deși acestea rezultă din propășirea treptată a culturii, din gradul la care a înaintat spiritul public. În cazuri de criză de orice natură, fie materială, fie morală, partidul politic conduce opinia publică alarmată, o îmbărbătează, o lămurește și astfel, pe cât posibil, înlătură conflictele ce ar urma din nedomiriri, din iritarea spiritelor, din patimi și din incapacitatea mulțimii de a-și rezolva cu sânge rece și în cunoștință de cauză niște probleme prea dificile ale proprielor sale interese.

Iată rolul educativ, esențialmente moral, al unui partid politic, rol care devine cu atât mai obligatoriu cu cât nivelul culturii corpului electoral și al maselor populare în genere este mai puțin ridicat.

Să vedem cum și-l îndeplinește acest rol partidul de la putere.

Orice liberal luminat, cât de parțial ar fi acela, numai să fie om cu idei și cultură generale – om cam greu de găsit printre liberali, ce-i drept – va recunoaște împreună cu noi că partidul său dă o frumoasă educație la „ai noștri". Iată un partid care opt ani face cea mai demagogică opoziție; promite ceea ce știe bine că n-are să poată ține; calomniază fără nici o omenie pe adversarii cei mai onorabili; face, pe tema chestiei naționale, instrumente de turburări de stradă din tinerimea universitară, pe care o amestecă la un loc cu bătăuși dezmățați, cu argați și rândași; ridică contra legii maximului pe nevinovații negustorași cinstiți, înverșunându-i prin o propagandă deșucheată și de rea-credință manifestă; sminteşte lumea cu sforăieli ridicule, și uită – uită că, în opoziție, un partid politic mai trebuie să cugete și la ce are să facă, în cazul totdeuna probabil, dacă se crede partid serios, când va veni la putere.

Ce educație au făcut liberalii în opoziție studenților, negustorilor, meseriașilor, poporului întreg? Ce trebuie să gândească astăzi oamenii onești despre naivitatea ce au avut de a se încrede în mofturile acelea cu cari liberalii au îndopat opinia publică? Dacă un liberal, înainte de a fi om, e liberal, atunci trebuie cu bucurie să gândească pur și simplu: lasă că e bine! să fie numai ai noștri la putere; cât de rău să fie, și tot e bine! Dar dacă înainte de a fi liberal, e cineva om și om cu mintea sănătoasă și om de treabă, trebuie cu mâhnire să zică în cugetul lui: mari șarlatani și mari secături sunt ai noștri!

Căci, pentru lumea turburată opt ani de atâtea fantasmagorii și panglicării, la ce se reduce venirea liberalilor la putere,

triumful națiunii contra reacțiunii? La mulțumirea câtorva apetituri și la satisfacerea câtorva ambițiuni – zicem câtorva, fiindcă știm câți liberali sunt încă foarte paraponisiți și știm asemenea că nenumărații ambițioși, cetele mediocrităților bolnave de dorința distincțiunilor, nu pot încăpea la înaltele dignități numărate ale statului.

Dar ce fac măcar liberalii fiind la putere? Ce lucrează acest mare partid de când a venit la guvern? Fac mult: strică și cârpesc, cârpesc și strică. Uitați-vă la guvernul lor, la parlamentul lor, la presa lor. E adevărat că nu au curajul să facă ceva de seamă măcar stricând. Nu au îndrăzneala să desființeze una măcar din legile, contra cărora au vociferat, cum e legea maximului, a inamovibilității magistraturii, a minelor. Nu au îndrăzneala să mai favorizeze agiul și apoi să-l cultive sistematic. Nu au curajul să mai exploateze copilărește și mitocănește chestia națională? Pentru ce? Pentru că pe d. Sturdza îl apucă istericalele când deputați naivi sau malițioși, amintindu-i promisiile d-sale din trecut, cutează măcar a pomeni astăzi de așa ceva. Cine voiește să-l iriteze până la furie, până la accese de inconștiință, pe primul ministru, n-ar decât să vie cu o propunere în Parlament, scurtă și simplă: se suprimă cutare lege, pe care a combătut-o d. Sturdza în opoziție.

Exemplul dat de d-nii Iarca și Ionel Grădișteanu, cu legea maximului și cu a minelor, sunt recente. Nu povățuim, de altă parte, pe nici un ardelean sau lighist cultural să-și permită a mai ridica vreun toast ostil, fie cât de platonic, regatului unguresc: supărarea dlui Sturdza, deja destul de enervat după cinci luni de guvernare, poate să-i cauzeze acelui cutezător mari neplăceri.

A! dar dacă n-au curajul să se atingă de operele de căpetenie ale „reacțiunii“, asta nu va să zică deloc că sunt lași; căci au avut deja curajul să modifice legea servitorilor și au să meargă chiar mai departe, au să modifice pe ici pe colo și legea judecătoriilor

de ocoale, fără să mai vorbim de modificarea circumscripțiilor subprefectoriale.

Acest curaj merită toată lauda, cu atât mai mult cu cât d. prim-ministru Sturdza a declarat, în dezbaterea foarte serioasă asupra biurourilor de servitori, că d-sa nu știe de ce e vorba, că nu voiește să lovească legea aceasta așa de importantă, în economia ei, dar că voiește să facă economie comunelor și statului. Cum am zice: nu cunoaștem legea pe care o modificăm, pactul fundamental al servitorilor; însă o modificăm pentru vederi largi finanțiare și economice: comunele și statul fac astfel o iconomie de lei 289 123, bani 73.

Iată cum un partid politic serios, consecuent promisiilor sale solemne, onest și curajos, știe să facă potrivit programei sale educația opiniei publice în privința marilor chestiuni economice, finanțiare, sociale, naționale etc. Așa știu liberalii să-și îndeplinească rolul lor educativ ca partid politic; smintind când sunt în opoziție opinia publică pentru nimicuri și prostind-o cu nimicuri când sunt la guvern.

PROCURORUL, DA; DUMNEZEU, BA!

Vai vouă, fariseilor și cărturarilor, că strecurați țânțarul și înghițiți cămila! Așa spune la sfânta Evanghelie, și așa trebuie să spunem și noi astăzi, când vedem încă pe călugărul Ghenadie, stând tot în jețul de archipăstor al Bisericii noastre.

Dacă un nenorocit de popă de mahala ori de la un sat ar fi căzut în vreo vină de nimica, sfeterisind o oca de lumânări ori o litră de undelemn, până acuma ar fi fost afurisit, fără dar și fără barbă. Dacă un paracliser ar fi rătăcit vreun disc de aramă, ar fi fost îndată aruncat din umbra bisericii în umbra arestului.

Cu Mitropolitul însă merge altfel. Iată atâtea zile de când această faţă bisericească este acuzată în vileag de cele mai înjositoare fapte rele pedepsite categoric de condica penală, şi ce se-ntâmplă? Este măcar dat judecăţii? Este măcar vreun pas făcut în acest sens de către cei datori a urmări şi pedepsi asemenea fapte? Nu. Mitropolitul e tot mitropolit – o aşa faţă poate primi oricât noroi, tot curată rămâne. Dar asta e un scandal monstruos? vor zice creştinii, ba şi chiar jidanii. Aşa este... însă – este un însă.

Se pare că guvernul, şi îndeosebi Oculţii, care până mai când era, stau la cuţite cu Ghenadie, astăzi n-ar fi tocmai aşa de porniţi contra oricărei idei de împăcăciune. Un om compromis, un om d-asupra căruia apasă o învinovăţire întemeiată, poate fi un preţios instrument, o unealtă absolut ascultătoare, în mâinile Ocultei.

Lucrurile se vor cocoloşi, după obiceiul pământului liberal. Vor trece câteva zile, câteva săptămâni, un an. Se vor fi făcut în acest timp cercetări, se vor fi luat informaţiuni şi se va fi dovedit până la urmă, când opinia publică va fi uitat aproape despre afacerea Ghenadie, că nu fusese nici un caz de urmărire.

Cum nici un caz de urmărire? Acuzaţiile erau precize.

Vezi, asta e meşteşugul liberalilor. Să reuşească părintele Ghenadie a-i îmblânzi pe liberali, şi lucrul este uşor de dres. Deja se zvoneşte în cercuri bine informate că s-ar fi găsit marafetul – *le truc* – pentru a declara că nu e caz de urmărire – *prescripţia*.

Atunci, dacă e aşa, părintele Ghenadie a scăpat de a mai da oamenilor socoteală pentru faptele ce i se impută. Înţelegem că nu mai trebuie dus, pentru nişte fapte prescrise acolo, unde l-ar duce pe orice mirean, adică cel puţin într-un arest preventiv deocamdată, până la dovedirea hotărâtă a prescripţiei. Ceea ce însă nu se poate înţelege este cum de se îndărătniceşte părintele Ghenadie să mai stea pe scaunul de archipăstor fără

să dovedească numaidecât, nu că i s-a prescris vinovăția, ci că n-a săvârșit deloc acele fapte rele.

Căci, prescripția poate scăpa pe om de judecata oamenilor. Dar cu Dumnezeu, ce te faci, părinte? La el mai poți invoca prescripția ca la d. Sărățeanu? Dumnezeu, mi se pare, ne-a fost poruncit odinioară: *să nu pui mâna pe ce nu e al tău! să nu ciupești nici femeea, nici casa, nici toate câte sunt ale aproapelui tău!* Nu e păcătos acela care calcă poruncile lui Dumnezeu?

Ei? cum o să mai miruiești, părinte? Orice creștin adevărat o să aibă dreptul să-ți dea peste mână când ăi încerca să-l ungi pe frunte – căci Dumnezeu nu primește untul-de-lemn al păcătosului!

CHESTIUNI POLITICO-SOCIOLOGICE

În programul liberal-național din 1892 se spune că *sufragiul universal* este idealul partidului și că la acest ideal se va tinde *treptat*.

Vădit că aceasta este tendința nu numai a partidului, ci a tuturor partidelor și în toate țările.

În acești doi-trei ani din urmă în Europa două țări și-au lărgit legea electorală: Belgia și în momentul de față Austria. Iar o mișcare regresivă, de restrângere a drepturilor electorale, nu s-a pomenit de zeci de ani până astăzi când regatul Saxoniei caută a face această comedie sub impulzia fricei, pe care socialiștii inspiră clasei dirigente.

Aceste două tendințe, din care cea din urmă e menită a cădea cu rușine, pun din nou chestia: care este regimul cel mai bun pentru ca popoarele să se poată guverna? Și o altă chestie cu un caracter mai sociologic, regimul reprezentativ și parlamentar având la bază votul universal, dura-va el și în viitor? Fi-va el și regimul popoarelor culte peste 100 sau 200 de ani? Sau acest regim este numai o fază superficială trecătoare și

menit a fi înlocuit cu un sistem având un caracter mult mai serios și mai științific?

Cei cari se ridică cu tărie în contra ignoranței alegătorilor și acea de multe ori mai mare a aleșilor se grăbesc a prezice că regimul actual în care un negutător de porci este presupus că cunoaște cele mai subtile chestiuni de finanțe, igienă, drept etc. numai fiindcă e deputat, va dispărea în o societate mai cultă.

Idealul regimului reprezentativ după unii este că alegerile să se facă după specialități sociale, economice și științifice care să trimită specialiști aleși de alegători cu cunoștiinți ale specialităței corespunzătoare.

Așa în Cameră să fie reprezentate nu toate interesele materiale cum sunt astăzi în regimul nostru de colegii, ci toate cunoștințele și specialitățile care compun domeniul legiferărei în un stat.

Susținătorii acestui sistem, al cărui promotor este Auguste Comte, pornesc de la o constatare de fapt, anume că astăzi deputații legiferează de lucruri pe cari nu le știu.

Odată constatând acest lucru, ei își propun a remedia răul? Cum? Natural. Introducând în parlament numai oamenii care știu și sunt speciali în deosebitele materii ce comportă legiferarea.

Iată deci admis principiul cum că numai oamenii de știință în diferite specialități vor putea fi aleși. Dar cum și de cine să fie aceștia aleși?

Dacă dreptul de alegător îl va avea oricine, apoi scopul la care se tinde nu poate fi atins. În adevăr, alegătorii ignoranți nu vor alege pe oamenii de meserie în ale legiferărei statului, ci pe alții de cultura lor. Și chiar când s-ar hotărî să facă alegere numai dintre savanți, încă neavând o cultură specială, alegătorii vor greși foarte ușor, alegând pe unul mai slab și mai puțin învățat.

Prin urmare ca consecuență a sistemului pe care îl arăt, va fi nevoie de a lua drepturile politice de la cei care nu sunt culți și a le rezerva numai pentru cei învățați și savanți.

Dar savanții tocmai pentru că sunt savanți în specialitatea lor sunt ignoranți în celelalte ramure de științe. Așa un financiar nu se pricepe în chestie de cosmografie.

Ținându-se seamă de acest adevăr, în viitoarea organizație nu va fi nu un singur colegiu electoral, ci atâtea colegii câte categorii de cunoștințe de stat sunt. Iar în acele colegii vor fi înscriși și vor vota numai cetățeni care prin studiile și ocupația lor aparțin acelei ramure.

Încă o chestie. Dar în parlament cum vor vota acești reprezentanți ai tuturor științelor și cunoștințelor de stat?

Desigur că tot pe categorii. Parlamentul se va împărți în atâtea secții câte sunt ramurele principale privitoare la nevoile statului. Legile se vor vota numai de secțiile specialiste. Așa, o lege financiară, nu se va vota de deputații sociologi, nici de cei juriști. Iar la votarea unei legi economice, secția sanitară și igienistă nu va lua parte.

Acesta este sistemul!!!

Numai arătându-l în liniamentele lui, vede cineva cât este de neaplicabil și periculos chiar, căci, sub pretext de știință etc., dai puterea statului și legislația pe mâna unui număr restrâns de cetățeni care cu toate diplomele și studiile lor pot abuza sau a se înșela în modul cel mai grosolan. Dar nu aceasta este obiecțiunea principală.

În altă cronică, voi arăta că acest sistem politic a domnit sub altă denumire și domnește încă, dând rezultate rele.

Nu acest sistem este acela a viitorului.

GALANTOMIILE LUI GHENADIE

I

Multe cusururi o fi având părintele Ghenadie, o fi făcut și el vrun păcat, că omul e om; dar un lucru nu poate fi tăgăduit;

are și o mare calitate, e galantom ca sf. Niculae și încă nu e nici deșert ori lăudăros cumva, Doamne ferește!

Să vedeți.

Pe când era episcop de Argeș, niște popi și călugări, haini și negri la suflet, s-au apucat de au scornit fel de fel de snoave: ba că toate bisericile ce s-au zidit pe vremea sf. sale erau clădite, împodobite și înzestrate de părintele Ghenadie; ba că o trapeză la mânăstirea cutare, ba o fântână dincolo, ba icoana la cutare chinovie, ba pomeni. Calomniatorii voiau să-i scoată părintelui episcopul numele că e risipitor, bată-i vina lor! Azi una, mâine alta, calomnia a prins rădăcini, că e așa e purdalnica de calomnie. Ce să te mai apuci s-o dezminți, că tot e degeaba; vorba ceea: mai bine să-ți iasă un ochiu decât nume rău.

Când toată eparchia a dat crezământ calomniilor, bietul episcop, modest și nu lăudăros, și-a plecat capul și a început să crează și el pe trei sferturi acele bârfeli. Gura lumii numai pământul o astupă.

Ca episcop, cucernicul Ghenadie, într-un moment de avânt generos, a făgăduit pentru Facultatea de Teologie, care era a se înființa, 30 000 lei; s-a înființat facultatea. Ni se va zice însă că părintele a uitat să dea paralele făgăduite. Nu face nimica, faptele nu au importanță, se caută intenția bună.

Regele, cu prilejul jubileului de 25 de ani de căsătorie, înființează un fond pentru ajutorul sătenilor lipsiți de mijloace în anii neroditori. Ce zice cuviosul Ghenadie? „Și eu sunt prinț, al bisericii; dau și eu, taică, 20 000 lei!“. A zis-o asta, ce e drept; dar fiindcă, din norocire, n-a prea fost ani neroditori până acuma, părintele Ghenadie n-a avut cum să-și aducă aminte că trebuie să le și dea paralele.

S-a întâmplat aldată să cază clopotul cel mare al Mitropoliei și altul mai mic să se spargă. Mitropolitul cere bani de la minister să ridice pe cel mare și să toarne la loc pe cel mic; ministerul îi dă suma cerută; părintele dă poruncă la turnătorie

să scrie pe clopot: turnat din nou cu bani dați de preafericitul Ghenadie. Adevărul e că banii fuseseră ai ministerului; așa e; însă cine i-a dat turnătorului? nu părintele Ghenadie? Turnătorul zice: „Eu n-am de-a face cu ministerul; mie, banii, mi i-a dat părintele Ghenadie, eu scriu pe clopot că părintele Ghenadie mi-a dat banii“. Mă rog, să fim drepți: mai poți să zici turnătorului ceva? Poți să-i spui că e o secătură?

Odată iar, preafericitul Ghenadie își serbează onomastica întâia ca Mitropolit. Din pahar în pahar se înfierbântă galantomia părintelui; și, scurt, făgăduiește cinci burse de câte 500 lei pe an la Facultatea de Teologie. Dar cu atâtea griji pe cap, unde a mai avut omul vreme să-și aducă aminte de asta! Când ar sta omul să-și aducă aminte de câte le spune la praznice, în înfierbințeală! Și mai întâi, vorba de la chef nu e datorie platnică. Ce-ar mai fi atunci? L-ai încurca pe omul galantom la chef și i-ai lua și iapa și șaua și ipingeaua! Asta nu merge. Bine, galantom sunt, am făgăduit: dar iar așa să mă toace băieții de la facultate! Ca ce!

Deocamdată să ne oprim aici. În numărul viitor vom urma cu enumerarea galantomiilor cucernicului Ghenadie, robul lui Dumnezeu. Una mai ales, cu profesorii de la Seminariul Nifon, e frumoasă de tot.

II

Curând după suirea în scaunul de Mitropolit, cucernicul Ghenadie primește o deputațiune a profesorilor de la Seminariul Nifon; din acea deputațiune făcea parte un bun și vechi prieten al călugărului. Se știe că Mitropolitul are, după testamentul fundatorului Nifon, prezidenția consiliului epitropiei. Profesorii Seminariului Nifon nu au dreptul de pensiune ca la școlile de la fundațiunile brâncovenești. Ei făcuseră fel de fel de demersuri pe lângă epitropii respectivi spre a obține și ei în bugetul Seminariului o prevedere în acest scop.

Nu reușiseră. Acum, în puterea vechiului prieteșug, profesorul merge însoțit de doi colegi la Ghenadie și-l roagă să stăruiască a li se face și lor o soartă mai bună pentru viitor.

Părințelul aprobă cu entuziasm legitimele reclamațiuni ale profesorilor și promite că va îmbrățișa cu toată căldura cauza lor, că nu se va lăsa cu nici un chip până ce nu va obține o satisfacere completă a dreptelor lor plângeri. Bieții oameni pleacă încântați, siguri de reușita lor, de vreme ce Mitropolitul cu autoritatea lui le-o garantează într-un chip așa de călduros.

Vine formarea bugetului Seminariului. Mitropolitul pune chestiunea pensiunilor și o susține cu toată energia. Atunci epitropii, cunoscând se vede mai bine pe călugăr, decât îl cunoștea vechiul prieten, văzând că n-au încotro, întrebuințează marafetul următor:

„Înalt Preasfințite, mijloacele nu ne permit să încărcăm bugetul cu suma la care s-ar ridica cerințele de pensii. După socotelile toate, n-avem prisos, de care să mai dispunem, decât 9 000 de lei. Ca să vedeți că nu din zgârcenie sau neomenie ne refuzăm să dăm satisfacere plângerilor profesorilor, iată: prisosul de 9 000 lei, vi-l dăm Înalt Preasfinției Voastre, să-l împărțiți în pomeni și milostenii cum știți și poftiți.

– Bine, taică, dacă nu se poate. Dacă n-ai de unde da, nici Dumnezeu nu-ți poate lua. S-o lăsăm atunci pe altădată."

Și zicând acestea, Ghenadie ia cei 9 000 de lei și se duce cu ei în deal acasă.

Vin profesorii nerăbdători să afle ce s-a făcut în ședința consiliului. Părintele le spune că cu toată bunăvoința-i nu s-a putut deocamdată face nimica, fiindcă lipsesc mijloace; dar că la bugetul viitor negreșit se va face, căci nu va lăsa cu nici un preț să rămână chestia jos.

La bugetul următor, părintele Ghenadie face tapaj mare asupra dreptelor plângeri ale profesorilor; dar ce se-ntâmplă? Bugetul iarăși n-are decât un prisos de 7 000 – astă dată mai

puțin. Părintele se convinge iarăși, ia bănișorii și iar dă profesorilor răspunsul și promisia stereotipe.

Și astfel, dacă profesorii nu obțin ce ar fi drept să obțină, adică o pensie pentru bătrânețe; dacă smeritul și galantomul Ghenadie nu le-a putut câștiga cauza, cel puțin are el încă vreo câteva mii de lei pe an. Nu e vorba, epitropii, cum au luat-o, o să-i mai scază din an în an porția; dar nu strică oricât de puțin – mărunțele de pește!

III

Pe vremea când era la Argeș, Ghenadie pleca de la reședință cu mare saltanat pe socoteala creștinilor în cutare sat. Ajuns în sat, inspecta firește biserica. Dacă n-o găsea în stare bună, sau dacă, potrivit instrucțiilor date mai dinainte protopopilor, afla biserica numai cu jumătate de sfințire (auziți comedie! jumătate de sfințire era cea săvârșită de protopopi), așadar nu destul de sfințită ca să se poată face în ea sfintele slujbe, negreșit începea să pună la cale pe săteni să-și facă biserică sau să o sfințească deplin, adică cu *sfințirea cea întreagă*, pe care numai episcopul putea s-o săvârșească.

Bieții săteni începeau să se vaiete că n-au cu ce face asemenea cheltuială, fiind vremile grele, că nu s-au făcut bucate, că-i laie, că-i bălaie. Dar părintele Ghenadie nu-i slăbea.

De nu veți face biserica, le zicea, sau de nu veți sfinți-o desăvârșit, încetează preotul de a vă mai face vreo slujbă. La așa cuvinte de amenințare, sătenii începeau să dea din colț în colț.

Dibaci cum e, când e vorba să-și înfigă ghearele în punga altora, părintele Ghenadie scornea îndată mijlocul de a scoate din încurcătură pe săteni, cari se tot văicăreau că n-au cum face sau sfinți biserica, sfătuindu-i să facă o listă de subscripție.

Sfinția sa se iscălea în capul listei pentru o sumă, mai totdeauna foarte însemnată. Bieții țărani cu preoții și epitropii trebuiau să se execute acum de rușine, căci, își ziceau, dacă

episcopul însuși ne vine în ajutor cu atâta sumă de bani, noi să nu dăm nimic? Apoi de frică să nu rămâie fără biserică, făceau ce făceau și lista încredințată unui om al Episcopului se acoperea încet-încet, unul mai mult, care mai puțin, până ce se aduna o sumă peste cea necesară pentru scopul propus.

Atunci darnicul Ghenadie, nu numai se credea scutit a mai da banii făgăduiți pe listă, dar încă din suma încasată trăgea frumușel și taxa hotărâtă pentru sfințirea *întreagă* a bisericii, adică 400 (patru sute) de lei. Lauda însă rămânea laudă, căci vestea că a dat și Episcopul bani la zidirea sau sfințirea bisericii mersese din gură în gură și umpluse lumea.

Dar să cităm un anume caz.

În Pitești s-a ridicat din temelie biserica sf. Ioan. Galantomul Ghenadie se oferă să dea 4 000 de lei. Călugărul merge în persoană la M.S. Regele spre a-l ruga să ajute și Măria Sa cu ceva la zidirea bisericii. Regele dă 2 000 lei; dar sfinția sa nici până azi n-a dat cei 4 000! Numele de ctitor însă și de darnic i-a rămas.

IV

Când e vorba de a susține drepte cereri *fără interes*, îl aflați totdeuna gata pe părintele Ghenadie. Dovadă, cererea ce i-au făcut profesorii de la Seminarul Nifon, cerere susținută de sfinția sa cu atâta căldură. De asemeni când e vorba de a da ajutor *pe hârtie* pentru zidiri și sfințiri de biserici, tot sfinția sa e în frunte. Dovadă, ajutorul dat de sfinția-sa bisericii Sf. Ioan din Pitești, așa cum numai sfinția sa știe să dea. Mai adorabil îl aflăm încă la Mânăstirea Stânișoara, cea cu vestita trapeză, pentru care din a sfinției sale *râvnitoare* inițiativă s-au adunat prin subscripție peste 4 000 de lei. – Lucru curios însă, că în mânăstire nu s-a dat încă până azi de urma acestor patru miișoare de lei. Dezinteresatul Ghenadie a știut mai bine decât părinții călugărași ce să facă cu acei bani!...

De ce dar nu i-ar fi mers vestea că este cel mai milostiv călugăr? Această faimă despre fericitul Ghenadie făcea pe cei ce doreau să se-nvrednicească de darul preoției, a alerga din toate unghiurile Eparhiei la preasfinția sa și după primirea sfintei hirotonisiri a-l ruga să primească un mic dar în bani, pentru a face pomeniri cum numai sfinția sa știe bine a face. De la unii primea filantropul Episcop chiar până la 60 de napoleoni! ei țineau să-i dovedească că știu cuvântul Scripturii, *că e mai fericit a da decât a lua*. Pe lângă aceste daruri *de bună voie* (?) la hirotonisire, preoții și după aceea nu slăbeau nici cum în evlavia lor pentru caritabilul Episcop, căci n-apucau protopopii să deschidă gura și fiecare preot era gata să dea câte o măsură de orz, care adunându-se se ducea la Episcopie, pentru hrana cailor Episcopului și în fiecare an preoții dădeau protopopilor dovada de evlavie pentru Episcop, iar protopopii o transmiteau regulat la Episcopie.

*
* *

Ce voiești, părintele Ghenadie ține mult la pravilele vechi!

După acele pravile, preoții trebuiau să dea Vlădicăi plocon la hirotonie, un berbece, câteva vedre de vin, câteva obroace de făină, mai mulți pui și opt galbeni. – Sfinția sa însă voind a trece și ca om de modă nouă, căci dè! vremile se schimbă și noi cu dânsele, nu mai catadicsea a primi berbeci, pui, făină și mai multe mărunțișuri de acestea, dar primea ca plocon pentru hirotonie galbeni, în lipsa acestora și napoleoni, iar ca dovadă de evlavie, orz, uneori primea și câte o pereche de cai, însă numai de la preoții cei mai evlavioși, cari voiau să se țină de vorbă: *Mai bine să întreacă decât să nu ajungă.*

Și atât era de înrădăcinat acest blagoslovit obicei în Eparhia Argeșului, că chiar după ridicarea fericitului Ghenadie la scaunul de Mitropolit, protopopii foști ai săi se crezură în

drept a-l păstra cu religiozitate. De aceea oricând ei găseau vreme cu bun prilej, aminteau preoților să dea măsura de orz, pentru Episcop, iar preoții în evlavia lor erau de cuvânt. – Unul din protopopi însă cu mai mare râvnă pentru fostul său stăpân, adunând un vagon de orz, în loc de a-i da destinație pentru Curtea de Argeș îl trimise prin Pitești drept la București. Noul Episcop, aflând despre această ispravă a protopopului și supărat, se vede, că pre el nu vrea să-l bage în seamă, destitui pre zelosul protopop. – Părintele Ghenadie însă, drept răsplată reintegră pe acel protopop în un oraș din Eparhia Mitropoliei. Politeță pentru politeță.

NEMULȚUMIRI SERIOASE

Se pare că era nemulțumirilor în rândurile partidului liberal d-abia se deschide. Dintr-o sorginte demnă de încredere aflăm că între ofițerii superiori nemulțumirile în contra dlui ministru de război și-n contra proiectelor d-sale, merg așa de departe, încât chiar acei cunoscuți ca devotați partidului liberal nu se sfiesc a declara că sunt gata să părăsească partidul și să treacă măcar cu cine în rândurile opoziției.

Pe lângă aceasta, membrii marcanți ai partidului de la putere pun mereu în circulație zgomotul că d. Sturdza trebuie să se retragă îndată după închiderea sesiunii și să fie înlocuit de d. Stătescu, care și-ar fi asigurat concursul dlui Păucescu.

Dd. E. Costinescu, Nacu și alții ar fi în capul mișcării pentru eliminarea dlui Sturdza și instaurarea unui cabinet Stătescu, care să ia față cu opinia publică o atitudine mai puțin șovăitoare.

Se-nțelege că tutulor acestor zgomote nu se poate da vreo încredere în privința amănuntelor precise; totuși rămâne

constant că o criză este iminentă și că d. Stătescu este persoana indicată a aduce forță nouă organismului slăbit de d. Sturdza.

Așteptând să vedem ce va ieși din toate astea, constatăm că prea degrab a ajuns marele partid la nevoia de a se cârpi cu petice, și încă petice vechi.

O NOUĂ SOCIETATE ROMÂNĂ

Mai mulți domni și doamne din societatea aleasă ș-au propus să înființeze o societate pentru cultivarea limbii și literaturii naționale. Scopul lor este frumos și cu atât mai lăudabil cu cât este lipsit de orice intenție de câștig material, sperăm.

Vom avea deci o societate în care nu se vor subscrie acțiuni, ci poezie sau proză frumoasă; nu se vor mai tăia cupoanele cu folos, ci versurile de prisos, și în adunarea generală, în loc de dividende, se vor împărți aplauze și complimente.

Proiectul de statute obligă pe membrii de ambe sexe să nu mai vorbească nici în lume, nici în intimitate limbi străine și mai cu seamă limba franceză; ei sunt obligați a vorbi, cu copiii, cu amicii, la biserică, la *five-o-clock*-uri, la teatru, la baluri, numai românește. Dorința poetului: „O, vorbiți, *scriți* românește, pentru Dumnezeu!“ va căpăta pentru membrii tinerii societăți putere de lege.

Era în adevăr timpul ca societatea noastră din straturile superioare să ajungă la convingerea că dispretul limbei naționale și uzul limbii franceze trebuiau să înceteze.

A vorbi românește, *a scri* (cum zice poetul), a citi *numai* românește este o datorie pentru orice român, și mai ales pentru orice româncă, pentru orice mamă, care, se-nțelege, are copii, căci altminteri nu am mai putea înțelege de ce limbii naționale i se zice limba maternă.

Naște numai o întrebare, chiar mai multe.

Limba românească este mai grea puțin decât limba franceză, mai cu seamă dacă voim să vorbim sau să scriem cugetări mai ridicate de la nivelul absolut banal al vieții de toate zilele, sau când voim să exprimăm simțiri mai alese.

Nu vrem să zicem, Doamne ferește, că limba română n-ar fi cumva în stare să exprime toate cugetările și simțirile, fie ele cât de înalte sau de adânci; nu, dar limba franceză este o limbă deja aproape cristalizată în formule precise, așa că orice minte găsește în repertorul de formule franceze pe aceea care-i trebuie în orice ocazie.

Așa se explică ușor cum atâtea domnișoare au aerul că spun ceva când baraguinează franțuzește. De câte ori n-auzi foarte pe nepotrivite un *Avec ça! Ça y est! Par exemple!* Și totuși, parcă auzi ceva potrivit.

Mai ales când e vorba de ceea ce se zice în limba franceză *un bout de causerie*, ce te faci fără *Avec ça*?

Apoi noua societate mai obligă pe membrii de ambe sexe să scrie numai românește. Foarte bine – asta pentru public. Dar presupune că o doamnă voiește să scrie un răvășel trandafiriu, poftim să-l înceapă altfel decât cu: *Mon petit chien bleu*; ce te faci cu statutele? afară numai dacă doamna nu va împinge respectarea lor până a scrie: *Cățelușul meu albastru*!

Pe urmă vine chestia cititului. Să nu mai citească nici un membru nimic afară de românește, zic statutele.

Dar atunci din două una: ori că societatea e compusă din membri cari scriu numai și nu vor să citească, ori membrii ei s-au hotărât a nu citi decât foarte rar sau chiar deloc, – pentru că desigur nu poate fi vorba de citirea publicațiilor politice, ci de literatura propriu-zisă – și tot ce se tipărește negru pe alb, ba de la o vreme și roșu, nu se cheamă tot literatură.

Atunci ce-i rămâne tinerei societăți de făcut? va întreba cineva.

Mult, îi vom răspunde: să învețe românește, și asta nu e lucru ușor. O societate care a vorbit treizeci de ani limba franceză a guvernantelor elvețiene nu poate lesne, prin niște statute, s-o schimbe pe o alta, pentru care nu există până acuma guvernante.

Societatea să înființeze o școală de guvernante, fie chiar elvețiene, numai să fie o școală de guvernante care să vorbească românește.

Aceasta credem c-ar trebui să fie articolul fundamental al statutelor tinerei societăți.

CRONICA DE JOI.
LITERATURĂ

Dacă literatura este, în adevăr, o artă, atunci se întâmplă cu dânsa, în deosebire de toate celelalte arte, un lucru foarte ciudat. Să vedem.

Toate artele cer de la om o strădanie mai mult sau mai puțin îndelungă. Muzica, pictura, sculptura, architectura, teatrul, până și călăria, trebuiesc învățate încet-încet, ani întregi. Cu cât le învață omul și le pătrunde, cu atât descopere că-i mai rămâne încă mult de știut; așa, s-a zis cu drept cuvânt, că viața este prea scurtă și arta prea lungă.

Toate – afară de literatură.

Literatura este o artă care nu trebuie învățată; cine știe cum din litere se fac silabe și din acestea cuvinte, este destul de preparat pentru a face literatură.

Deosebirea acestei nobile arte de celelalte se poate compara cu privilegiul de odinioară al claselor aristocratice: când intra copilul nobil în armată, intra dintr-o dată cu un grad înalt; nu-i trebuia, pentru ca să ajungă polcovnic, nici vechime, nici practică, numele lui era de ajuns pentru înaintare.

Așa e și-n literatură: ai învățat alfabetul, poți fi literat. Aminteri nici nu s-ar explica progresul și bogăția de producere a acestei nobile arte la noi.

Întrebați pe un muzicant, pe un pictor, pe orice alt artist, om matur: în câtă vreme ai învățat d-ta arta dumitale? Are să-ți răspunză, dacă e adevărat artist, aproape invariabil: „În foarte mult timp, vreo douăzeci de ani, și tot nu o știu bine“. Dar ia întreabă și pe un june literat, în cât timp și-a învățat arta sa; are să-ți spună: „Domnule, literatura nu se învață; talentul este suficient; am talent, prin urmare, am tot ce-mi trebuie ca să fiu un literat desăvârșit“.

Și astfel vedem că zi cu zi lumea părăsește artele ingrate, cari reclamă atâta bătaie de cap până să le înveți, și tinerimea toată dă năvală în ogorul literelor, pe atât de comod pe cât de nobil.

Dar nu numai pe calea producerii literatura este așa de puțin exigentă, ci și pe calea judecării producerilor.

Un exemplu. Ca să judeci o operă de artă, un tablou, o statuă, o sinfonie, mai știu eu ce, îți trebuie, pe lângă gustul înnăscut, și o deprindere îndelungată, o anume pregătire, care nu se pot căpăta decât cu vremea.

Un muzicant bătrân, om care și-a petrecut o viață cu cercetarea secretelor artei sale, nu îndrăznește a se pronunța așa dintr-o dată asupra valorii unei produceri de școală nouă.

Un pictor, vechi meșter, nu poate judeca lucrarea altuia, trecând numai pe dinaintea ei, dintr-o singură aruncătură de ochi.

Așa cu toate artele, cu toate – afară de literatură. Și e drept să fie așa: dacă pentru ca să o faci cu succes nu-ți trebuie altă pregătire decât scrisul, de ce ți-ar trebui mai mult decât cititul ca să o judeci cu competență?

Știi să scrii? ești literat. Știi să citești? ești critic.

Prin urmare, eu, care nu am învățat arta ce profesez, nu am deloc dreptul să mă supăr, nici cuvânt să mă mir că d-ta, fără

nici o preparare, îmi critici producerile; cum mie nu mi-a trebuit învățătură ca să le scriu, nici d-tale nu-ți trebuie ca să pricepi producerea mea decât să o citești.

Și iată, nu mai departe decât joia viitoare, în loc de cronică, am să dau aci o novelă. Eu n-am făcut până acuma literatură serioasă, și mă jur că n-am vreo prealabilă pregătire pentru așa ceva; de astă dată însă, m-am hotărât. Trebuie, pe lângă teoria de mai sus, să dau și un exemplu și mi-am ales novela, un gen la modă.

Iată argumentul novelei:

Un jidan, foarte fricos de fel, ține un han la marginea unui sat din Moldova. Hanul de la o vreme merge cam prost, pentru că, paralel cu drumul în care e pus, s-a construit o cale ferată. Totuși diligența mai trece pe acolo, legând pe o linie mai scurtă două orășele de provincie.

Jidanul are friguri. Nevasta și copilul, asemenea.

Hangiul ia odată în serviciu pe un drumeț care căuta de lucru. Această slugă se vede numaidecât că nu e om de treabă, fură și are și toane de violență față de stăpâni. Hangiul, căruia nu-i plac deloc apucăturile slugii, îi face socoteala și-l gonește. Sluga nu vrea să meargă, și începe să rânjească. Atunci, stăpânul îi spune că se duce să aducă oameni de la sub-prefectură ca să-l dea afară cu d-a sila, dacă nu pleacă de bunăvoie. Slugoiul atunci îndârjit se repede cu un cuțit la stăpân; acesta se dă înapoi speriat. Noroc că sosește atunci la han un chervan cu lume. Sluga își ia banii și pleacă amenințând pe stăpân că are să vie în noaptea Paștilor să-l calce și să-i facă seama.

Cine era acest slugoi? Un tâlhar.

Jidanului îi intră spaimă în oase. Visează, mai ales cum e bolnav de friguri, tot scene de cruzimi și de tâlhării. Ca să fie și mai chinuit, ce se întâmplă? Tocmai în ajunul Învierii sosește diligența foarte întârziat, pentru că la stația unde se schimbau

caii, se făcuse o grozavă tâlhărie – patru jidani fuseseră omorâți peste noapte de niște bandiți.

Jidanul începe să tremure de frică. Își aduce aminte de amenințarea tâlharului de slugă; și se pregătește să reziste la atac.

În adevăr, cam pe la miezul nopții aude cum tâlharii lucrează să spargă poarta hanului și recunoaște din vorbirea lor glasul slugii.

Prin urmare, s-a apropiat moartea prin chinuri îngrozitoare pentru el, pentru balabusta și pentru copil.

Jidanul este apucat de cea mai cumplită groază.

Ce să facă?... Nu mai e nimic de făcut. E prins în laț! Însă, printr-o fericită asociație de idei, el are o inspirație minunată: să prinză el în laț pe tâlhar!

Tâlharii vor să facă o bortă în blana de stejar a porții; unul să introducă pe acolo mâna, să tragă într-o parte bârna cu care e înțepenită poarta, și să intre comod cu toții.

Ce-i plesnește-n cap jidanului, aiurit de groază? Ia o frânghie, face un laț și, când tâlharul vâră mâna, jidanul i-o prinde de la încheietură și trage brațul întreg înăuntru, fixând capătul frânghiei de butucul de la gârliciul beciului.

L-a prins în laț el pe tâlhar! Complicii acestuia fug înspăimântați, lăsând pe cel prins la discreția hangiului.

Dar hangiul nu se mulțumește cu atât. În culmea triumfului atât de întâmplător imaginat, el vrea să pedepsească pe acela ce desigur nu l-ar fi cruțat pe el. Atunci ce face? Aprinde o făclie mare și o pune să arză sub mâna fixă a tâlharului... și stă așa multă vreme să se bucure de acest grozav spectacol, până ce mâna este friptă cu desăvârșire.

Când vine nevastă-sa în gangul hanului, îl găsește cu ochii țintă la făclie și la mâna arsă. Tot atunci vin de la Înviere la cârciumă țăranii cu făcliuțele aprinse.

Îl întreabă toți ce este. Aș! jidanul, pe de o parte de spaima prin care trecuse, pe de alta de emoția triumfului, înnebunise...

Așa, nebun, i se pare că e creștin, pentru că-a aprins o făclie de Paști, și pleacă la Iași să spună rabinului despre convertirea sa.

*

* *

În momentul când cronica mea este deja culeasă la tipografie, un amic îmi spune că i se cam pare a fi citit odată o novelă ceva cam așa.

Acuma e prea târziu ca să mai schimb subiectul.

Nu voi putea fi acuzat de plagiat, căci mai la urmă subiectul nu e atâta de important în artă cât este de importantă tratarea.

Vedeți, de exemplu, în pictură sau în sculptură, de câte ori nu s-a tratat același subiect, fie profan, fie sacru, de diferiți artiști, și n-a mai făcut nimenea gură.

Voi încerca dar și eu să tratez în modul meu original un subiect pe care poate l-a tratat și un altul. De unde știi? poate să am norocul să fac mai bine. Novela mea o voi intitula: *Noaptea-nvierii*.

CÂTEVA CUVINTE

Iată întâiul număr al „Epocei literare“. O programă amănunțită nu e neapărată; totuși, câteva cuvinte de introducere nu pot fi de prisos.

Dând la lumină această publicație, noi știm bine că ne luăm o sarcină destul de grea, dacă nu chiar covârșitoare față cu forțele literare de cari dispunem. Știm că o atare publicație trebuie să dea mai mult produceri propriu-zise decât dezbateri literare, oricât ar fi acestea de interesante. Asemenea mai știm că puțini scriitori serioși de la noi, din deosebite cauze, fie politice, profesionale sau curat personale – atât de puțini

scriitori și atât de multe cauze! – nu vor veni deocamdată cu noi; căci și republica literelor nu e scutită de animozități și lupte civile. Pentru aceea, nici n-am încercat să ne adresăm la toți acei puțini.

Este prea adevărat că, din nenorocire, școalele noastre produc mult mai mulți scriitori decât cititori, și, ce e mai rău, mult mai mulți critici decât scriitori; dar iarăși nu poate fi de tăgăduit că tot avem un public cititor. Acesta ar putea fi mai bine prins dacă, din multitudinea de publicațiuni literare și critice, s-ar despărți hotărât și s-ar grupa la un loc toate spiritele competente, toate talentele de cari dispune țara astăzi. Și Dumnezeu știe dacă ar fi așa de multe, încât să nu poată încăpea convenabil într-o casă.

Dar nu! Ne place mai bine să stăm risipiți și confundați în mulțimea anonimă a diletanților, pentru a nu ni se atinge o închipuit meritată întâietate. Care este rezultatul acestei risipiri de forțe literare, acestei lipse de comunicativitate și de conlucrare între contimpuranii în adevăr înzestrați? Iată.

Publicul cititor, atât de puțin format până acuma, nu poate totdeauna distinge între producerile literare pe aceea ce-și poartă fără onoare eticheta. El pune mâna pe ce-i cade din întâmplare sub ochi, având unul la mie sorț să dea peste o lucrare de seamă. Omul ia din grămadă și, la citirea unei secături literare, ori e amăgit cu totul, dacă e prea simplu, și ia secătura drept un talent, ori, dacă are bun-simț, rămâne nedomirit, zicându-și: dacă asta se cheamă literatură, apoi nu-i o artă literatura, e o secătură.

Dar cine o să aibă răbdare și vreme, – vorbim de public, nu de critici, – să pescuiască în vastul nomol de publicațiuni actuale pe cea în adevăr bună? Și cum, dacă n-are priceperea și deprinderea făcute, o s-o știe prețui lucrarea cea bună când va avea norocul să dea peste dânsa?

Iată rezultatul lipsei unei publicațiuni literare și critice mai îngrijite, la care să contribuie cu toată inima și fără pretenții de preseanță, direcție sau orice fel de gloriolă toți acei ce țin o pană în mână nu pentru a-și bate joc de ea.

Dăm la lumină foaia noastră, sperând că o dreaptă linie de purtare profesională ne va atrage încetul cu încetul sprijinul publicului cult iubitor de literatură românească mai îngrijită, și că, astfel, vom avea doar cu vremea alături cu noi și pe alții, cari poate se vor pune în fruntea noastră îndemnându-ne a păși cu mai multă încredere și făcând succesul acestei foi sigur și mai durabil.

Cu multă dragoste vor fi primiți aceia. Să vie un talent să ne bată la ușă! va fi venit la casa lui, unde e atât de dorit: ușa i se va deschide de perete, va fi întâmpinat cu o caldă și frățească îmbrățișare și va găsi între noi toată stima sinceră ce trebuie s-o merite talentul adevărat!

D. B.P. HĂSDEU

Am avut alaltăieri plăcerea să revăz pe onor. d. B.P. Hăsdeu, și fără mult încunjur l-am rugat, dacă nu vrea chiar să ne dea din când în când câteva rânduri, să ne permită măcar a reproduce în „Epoca literară" câte ceva din scrierile d-sale mai vechi, pe cari publicul actual nu le mai poate găsi… Sunt bucăți mai ales umoristice remarcabile.

Onor. d. Hăsdeu a binevoit să ne acorde această permisiune. Dar, cum e omul, totdeuna nemulțumitor, am îndrăznit a-l mai ruga să ne dea și o scrisoare cel puțin de trei rânduri, în care să ne consemne în scris această permisiune. Totdeuna scrisorelele oamenilor mari către cei mici îi ridică în opinia celor mici pe cei mari și pe cei mici în opinia publică – este un schimb amabil de ridicări reciproce.

La aceasta spiritualul academic mi-a răspuns:
– Reprodu ce vrei, dar scrisoare nu-ți dau.
– Pentru ce?
– Unde ai văzut tu om serios ca mine să dea hârtie la mâna unui cioflingar ca tine?!

Fără o glumă nu se putea! Dar tot e bine: îi avem vorba, suntem în stare, prin urmare, să anunțăm că vom da în unul din numerele viitoare o minunată și foarte rară bucată umoristică din tinerețe a ilustrului academic.

O CARTE RARĂ

Norocul ne-a făcut să dăm peste o carte rară, o carte pe care o căutam de atâta vreme și pe care pierdusem orice speranță de a o mai putea găsi.

Iată coperta doritei cărticele pe care am primit-o cum se primește, după o îndelungată despărțire, un prietin bun pe când îl credeam de mult pierdut pentru totdeuna.

Și fiindcă avem, cum am spus, autorizația ilustrului ei autor, ne grăbim a împărtăși cititorilor acest giuvaier în locul foiletonului. De astă dată, nostima *Micuță* regăsită nu se va mai putea pierde.

TRAIAN DEMETRESCU

Zilele trecute s-a stins, așa de timpuriu, Traian Demetrescu, unul dintre poeții distinși ai generațiunii tinere. Era un talent mic și feminin, dar era un talent, și așa moartea lui poate fi considerată ca o pagubă pentru literele noastre. Pentru aceia cari au avut plăcerea să-l și cunoască personal părerea de rău trebuie să fie și mai mare. Era un caracter cu deosebire afabil

și apropiat – maniere de domnișoară blândă, sfioasă și prea simțitoare – distincție și politețe de adevărat gentilom, apucături poetice chiar în cele mai de rând prilejuri ale vieții – onest și dezinteresat – figură simpatică, glas dulce și mângâios și un zâmbet de copil bun. El trăia așa cum scria, învăluindu-și viața practică în atmosfera eterată a poeziei sale, și aceasta nu era afectare, pentru că-l prindea. Traian Demetrescu era un spirit totdeauna entuziast sincer și adesea destul de pricepător al artei. Melancolic din cauza boalii care-l istovea, dar totdeauna inimă bună și deschisă, și vesel tovarăș ca și prieten cinstit, Traian, blândul pesimist pe care-l pierdem, ne lasă tuturor, cari l-am cunoscut bine, multă părere de rău și o duioasă amintire.

„RĂZBUNAREA LUI ANASTASE"

Acesta e titlul povestiri istorice pe care d. Ciru Oeconomu a publicat-o zilele trecute. O analiză critică amănunțită nu poate încăpea în cadrul nostru; noi trebuie să ne mărginim a ne arăta numai în linii generale impresia ce ne-a făcut-o citirea acestei lucrări.

Autorul, ocupându-se mai demult cu studiul așezămintelor juridice de pe vremea marelui Teodosiu, a fost atras de farmecul acelei epoce așa de frământate în urma cuceririi dreptului de dominare în statul roman de către religia creștină. Cercetările juridice l-au îndemnat să penetreze și-n domenul celor istorice, și farmecul acestora a inspirat jurisconsultului povestirea ce ne prezintă.

În scurt, este istoria unui tânăr pribeag, de cea mai joasă proveniență, care, din depărtările vastei împărății, vine cu un băț în mână și cu o traistă-n spinare în marea cetate romano-creștină, să-și caute și el, ca alți mulți, norocul. Și îl și găsește ca toți acei ce știu bine să rabde și pot să-ndrăznească

mult. Norocul îl ia de mână și-l duce pe cărările sucite, strimte și prăpăstioase, pe cari numai el le cunoaște; și când ajunge la capăt după atâta multîncercată răbdare, norocul îi dă voie să-ndrăznească: atunci Anastase aruncă bățul pribeagului și ia sceptrul împăratului, aruncă de pe umeri traista, ca să îmbrace hlamida împărătească.

Este o povestire cu deosibire interesantă. Tabloul luptelor și sfâșierilor partidelor religioase, descrierea amănunțită a moravurilor și obiceiurilor, și-n genere a modului de trai de pe vremea aceea (secolul V) constituiesc aparatul decorativ al acestei simple povestiri.

Figura răbdătorului, îndrăznețului și norocosului Anastase, în toată această luxoasă punere-n scenă, la început d-abia luată în seamă, crește încet-încet, se ridică treptat, până ajunge a domina scena întreagă.

Anastase este la sfârșit aproape de tron, pentru că este amantul împărătesii Ariana, soția rănită în suflet a smintitului Trascaliseu, cunocut sub numele de Zenon Isauricul. Smintitul împărat este tras într-o cursă și-ngropat de viu într-un cenotaf, unde merge însoțit de credinciosu-i Anastase să caute un inel făcător de minuni. Zenon se coboară în sicriul de piatră să ia din fund inelul mult dorit; atunci Anastase apleacă încetinel lespedea grea, care se lasă pe un scripet ascuns și aproape acopere sicriul. Rugăminți, promisiuni, amenințări, blesteme – toate de prisos: capacul se așază d-a binele pe muchile cenotafului, prin pereții căruia nu se mai poate auzi îngrozitorul zbucium al smintitului și nefericitului îngropat.

Anastase e a doua zi soț al Arianii și împărat al Răsăritului.

Povestirea dlui Ciru Oeconomu, afară de unele mici ezitări și asperități de formă externă, este limpede și curgătoare: e o melodramă pasionată, cu mare spectacol și cu o strălucită și savantă punere în scenă.

D. EUGENIU STĂTESCU POET

Românul e născut poet. Și d. Eugeniu Stătescu, ministrul justiției, a fost odinioară poet.

Pe la 1854 se stabilise în poalele Penteleului celebrul Persescu, autorul faimoaselor cașcavaluri; om cu avere, el construise pe valea Bârsei o casă mare, un falanster bine mobilat, bine întreținut și bine aprovizionat, unde primea cu multă bucurie pe numeroșii vizitatori cari fugeau de pâcla orașelor, la aerul binefăcător al munților.

Persescu, galant amfitrion, îi primea pe toți cu cea mai mare bucurie, îi ospăta câtă vreme ei voiau să stea acolo și drept mulțumire nu le cerea în schimb decât să scrie o gândire, o strofă, o iscălitură măcar, în semn de amintirea petrecerii la Penteleu, pe un frumos album.

Într-unul din aceste albumuri se găsește poezia de mai la vale, iscălită de actualul ministru al justiției. Sunt de atunci aproape patruzeci și doi de ani! Suntem siguri că bărbatului politic de astăzi îi va face o dulce plăcere să-și revază improvizația poetică de odinioară, când desigur, cu toată încrederea ce putea să aibă în talentul său, nu bănuia furtunile prin care trebuia să treacă mai târziu, nici înălțimile la care, pierzându-și entuziasmul, era menit să ajungă către bătrânețe.

Iată poezia:

LUI PERSESCU

Plăcut îți e azilul în mijlocul naturii,
Departe de-orice zgomot, d-un glas înșelător,
Căci nu pătrunde-aicea mizeria făpturii,
Și viața-ți pare dulce, un vis îmbătător.

Din astă lume falsă, gonită simplitatea
Fugi să-și cate locul ș-aicea l-a găsit,
Veni cu ea de mână și chiar fericitatea,
Iar grija, care roade, în lume s-a oprit.

Îmi place tot aicea, ce ochiul întâlnește,
Îmi place al naturii spectacol răpitor,
Îmi place s-aud Bâsca în vale cum mugește,
Îmi place și primirea-ți către un călător.

Oriunde dar voi merge,
Din minte-mi nu se va șterge
Ce-aici văzui realizat
Traiul, viața ce-am visat.

1885, septembrie 1

Eugeniu Stătescu

CRONICA DE JOI. ARHEOLOGIE

S-a zis cu drept cuvânt că, precum naturalistul poate reconstitui, după câteva oase împietrite de vremuri, structura completă a unui animal de o speță dispărută, asemenea arheologul și istoricul pot reconstitui o epocă, un tip de civilizație, stinse de mult, după niște ruine. Arhitectura este arta care ne dă, mai bine decât oricare alta, măsura dezvoltării materiale și intelectuale a unui popor la o anumită vreme.

Templele și palatele egiptene ne arată mai clar decât orice povestire ieroglifică mărirea superbilor faraoni și înalta civilizație a poporului lor. În dimensiile acestor ruine, vedem formidabila putere materială; în gustul alcătuirii lor originare vedem înălțimea superioară a concepției, forța intelectuală, acea nobilă și grandioasă…

A! dar nu gândiți că am să vă fac o tiradă, entuziastă deși savantă, poetică deși științifică, asupra arhitecturii clasice la diferite popoare și epoce?

Voiți poate să deschid numaidecât excelentul meu dicționar enciclopedic și să vă înec într-un duș, o cascadă, o Niagară de eruditiune?

Voiți poate să vă fac o amănunțită analiză a Acropolei? ori să vă reconstituiesc faimosul templu al lui Neptun? să vă dovedesc că anticii întâi așezau bucățile și apoi le ciopleau? căci trebuie să știți că din coloanele de la Pestum unele sunt canelate, iar altele au rămas nescobite.

Sau doriți, poate, o plimbare prin curtea Leilor de la Alhambra?

Ori nu știți și trebuie să vă mai spun că divinul MichelAngelo a suprapus planului lui Bramante vechiul Panteon roman – o genială concepție!

Să vă vorbesc de acea minune, de acel mărgăritar, de acea nestemată, pe care o numim *La Sainte-Chapelle*?

Ori poate voiți să vă vorbesc de minunea minunilor, de catedrala de la Argeș, de faimosul Manole, acel sublim artist, acel devotat soț, care se sacrifică cu entuziasm, lăsându-se văduv numai și numai să facă un nume nepieritor iubitei sale soții?

Dar cine sunteți dv.? Dar cine sunt eu? Dar unde ne aflăm aici? la Ateneu? ca să vă fac o conferință mirifică? Nu! să lăsăm să se odihnească în raftul său iubitul meu dicționar enciclopedic, această generoasă lampă care luminează cu atât mai splendid încăperea unui cap cu cât el e mai puțin mobilat. N-am nevoie deocamdată de lumina colosalei enciclopedii, pentru că mă adresez unui cititor destul de luminat ca d-ta, și vin la ceea ce aveam de spus fără mai mult încunjur.

Să sperăm că Bucureștii noștri, iubita și frumoasa noastră capitală, n-or să aibă niciodată soarta celebrelor orașe și centre egiptene. Să sperăm că ofensele vremilor nu-l va clăti în vecii vecilor de pe solidele lui temelii, fiindcă e știut că „românul în veci nu piere!“

Dar să ne închipuim așa, pentru ca să ne treacă de urât, o vreme foarte depărtată în adâncul câtorva mii de ani, când centrul culturii și activității poporului nostru să se mute de aci mai înspre inima Europei, la Alba-Iulia bunăoară. Atunci ce

s-ar întâmpla cu Bucureștii? Ar începe, firește, să decadă, să fie părăsit încet-încet. Acum să facem încă un apel la bogata noastră fantazie: să ne închipuim evenimente pe cari viitorul le ține ascunse pentru cine nu e proroc, de exemplu focuri grozave, cutremure, potopuri, vulcani, cari l-ar preface în ruine.

Ia să vedem acuma ce ar putea să constate și să reconstituie arheologul depărtatului viitor din ruinele iubitului nostru București.

El va găsi mai întâi că, la poporul român din veacul XIX, vecinii erau unii cu alții eminamente politicoși și discreți. Plecând din capătul unei strade, el ar vedea că fiecare casă, una după alta, întoarce spatele celei de la stânga și are în față spatele celei din dreapta. Arheologul, după aceasta, va constata că locuitorii acestor case erau iubitori de lumină și aer, pentru că fiecare casă are toți pereții găuriți.

Apoi ar constata că ei erau foarte curați și că mâncau foarte puține sărături, pentru că el n-ar găsi decât foarte rare urme de fântâni și de conducte de apă; că erau deștepți, adică foarte puțin iubitori de somn, pentru că în interiorul caselor n-ar găsi un perete nespart, unde să presupună că s-ar fi putut convenabil alătura un culcuș omenesc; iar rămâne însă îndoiala că poate dormeau în mijlocul odăii.

Din arhitectura domestică ar constata cele privitoare la moravurile private ale oamenilor; întrucât privește cultura publică, arheologul după monumente ar putea trage și mai hotărâte concluziuni.

El ar constata mai întâi că poporul român din suta XIX era econom, că ura luxul și artele, pe cari prin eufemism le numim frumoase, în loc de inutile. Așa, ar constata că nu prea se-nnebunea după teatru, fiindcă într-un oraș așa de vast n-ar găsi decât o clădire cu așa numire. În schimb, însă, ar vedea cât era acest popor de religios, după sutele de biserici și bisericuțe, care de care mai fără pretenții și mai modeste, așezate în

genere cu spatele la drum, probabil pentru a scuti serviciul sfintei liturghii de zgomotul circulației și de strigătele bravilor olteni.

Ar mai constata că acest popor, deși nu iubea luxul, îl suplinea totuși cu mult bun-gust; că disprețuia piatra și bronzul, dar le înlocuia cu mult succes prin teracotă și tinichea, pentru cari avea o deosebită simpatie; că, neavând destui bolovani pe gârlă, cultiva cu multă pricepere fabricațiunea pietrii artificiale; că era așa de învățat, încât nu mai avea nevoie să mai citească, și de aceea n-avea nici o clădire de bibliotecă.

Arheologul ar mai constata la epoca noastră o deosebită repulsiune pentru monotonia liniei drepte, o pronunțată pornire contra calapoadelor simetrice demodate, ci, dimpotrivă, o mare înclinare, aproape un cult pentru liniile și formele capricioase, adică strâmbe.

Ar constata indiscutabil această dragoste de strâmb după mersul stradelor, după fizionomia piețelor, după toate locuințele particulare, și mai ales după palatele noastre publice. Ea se manifestă într-un chip strălucit la palatul regal, care e strâmb, ca și casele cetățenilor; la palatul poștelor, care e strâmb; la palatul municipal, la palatul poliției, la palatul județului, la palatul finanțelor, cari sunt strâmbe; la Teatrul Național, la palatul Ateneului, la palatul Academiei, cari sunt strâmbe. Ar constata ura aceea de drept și dragostea aceasta de strâmb până și la palatul Justiției.

Puterea acestei pasiuni de strâmb se va vedea cât a fost de irezistibilă mai cu seamă la Teatrul Național. În adevăr, acest monument, clădit într-o epocă anterioară, când gustul nostru nu era destul de format și educat, fusese drept dintru început; astfel, făcea un efect detestabil, o notă din cale-afară discordantă între celelalte monumente. Gustul bun a trebuit să biruie până în fine; era peste putință să lăsăm în picioare o monstruozitate,

un edificiu drept: am reparat și Teatrul Național și l-am făcut și pe el convenabil ca toate celelalte, adică strâmb.

Toate strâmbe… toate.

O, ilustre arheolog, care vei trage în viitorul depărtat din ruinele sublime ale Bucureștilor esența civilizațiunii noastre actuale, ce o să gândești tu despre capul meu și despre al contemporanilor mei?!

UN CAZ LITERAR INTERESANT

Vom publica în numărul viitor mai multe amănunte asupra unui plagiat în toată regula, cunoscut deja publicului nostru, plagiat comis de unul dintre cei mai mari scriitori actuali ai Franței în detrimentul unui român. Émile Zola, după cum a fost silit să mărturisească singur până-n fine, a copiat în *La Débâcle* pasaje întregi din opera prințului George Bibescu, *Belfort, Reims, Sédan, Campania din 70.* D. prințul Bibescu, membru corespondent al Institutului Franței, a binevoit să ne dea spre publicare documentele necesare, împreună cu mai multe scrisori pe cari le-a primit, în urma publicației d-sale, de la persoane foarte înalte, ca, de exemplu, prințul Frederic al Germaniei, mai târziu împărat, prințul imperial Napoleon și alții. În numărul viitor, plagiatul Zola-Bibescu.

PLAGIATUL ZOLA–BIBESCU

O campanie întreagă s-a ridicat în contra lui Zola după publicarea romanului său *La Débâcle.* Se știe metoda, – noi am zice mania, dacă n-ar fi interesată – marelui scriitor francez de a îngrămădi pe o țesătură simplă, pe o intrigă foarte banală, o colosală garnitură așa-numită „documentară“, pe care o

învârtește, o răsucește, o răstoarnă pe toate fețele, o multiplică așa că, dintr-o povestire ce ar putea, cu tot aparatul cuviincios, să încapă în patruzeci de file, el reușește să scoată un volum de 400 de pagini. Garnitura documentară consistă în cea mai mare parte din vocabularele tehnice.

Așa, de exemplu, aproape jumătate dintr-un roman consistă din cuvintele tehnice ale mecanicilor de la drumul-de-fier. Zola a făcut cu multă răbdare vocabularul lor: taie cuvintele, face o grămadă mare din ele, și apoi ia câte un pumn din grămadă și presară peste paginele sale, cum se presară zahăr și scorțișoară peste plăcintă ca să-i dea dulceață picantă. Ce rezultă d-aici? că cititorul naiv, profan în mecanică, fără să-nțeleagă mare lucru, cască ochii mari în fața adâncimii marelui naturalist, care știe să documenteze așa de admirabil, să dea așa de exact coloarea locală; dar, dacă se-ntâmplă să cază cartea în mâna vreunui mecanic de drum-de-fier, apoi acela are să se amuzeze foarte mult cu balivernele documentare ale naturalistului: trei din patru părți sunt potrivite ca nuca-n perete.

Această manie, ca să nu zicem chiar ghidușie, a lui Zola s-a descoperit cu vârf la *La Débâcle*. Se-nțelege că în *La Débâcle* nu mai era vorba de catastrofa unei locomotive, ci de a unei armate colosale. Aci, romanul nu era în primejdia neînsemnată de a cădea la zece ani o dată în mâinile unui cunoscător; era o carte ce a doua zi chiar trebuia să cază în mâna a mii de bravi ofițeri și soldați, la cari balivernele militare ale documentalistului nu puteau trece cu atâta ușurință neluate-n seamă. În adevăr, încep rectificările. Zola, neștiind el însuși cât erau de grave greșelile lui, nu se astâmpără și aruncă prin „Figaro“ o sfidare: „Persoanele cari au asistat, ca militari sau civili, la tragedia de la Sedan și cari au cetit *La Débâcle*, poftesc oare să spună dacă au găsit vreo inexactitate sau vreo greșală de amănunt în acest roman?“ Ține-te, apoi, o cascadă, o furtună

întreagă de denunțări: inexactități, greșeli imposibile, vocabular tehnic pocit ș.cl.

Cu ocazia aceasta, însă, câțiva din acei ce căutau cu de-amănuntul în *La Débâcle* elemente pentru a răspunde sfidării prea îndrăznețe a lui Zola mai dau peste altceva și mai grav decât o inexactitate sau o falsă pricepere de vorbe tehnice: dau peste un *plagiat* în toată regula. Ofițerii descopăr că naturalistul, atât de amator în documente, luase o eminentă operă personală a unui camarad al lor, prințul George Bibescu, fost adjunct al generalului Douay în corpul 7 al armatei franceze (*Belfort, Reims, Sédan, Campagne de 1870*) drept un document impersonal, o caldă lucrare originală, drept un rece raport anonim, și astfel se crezuse în dreptul său a o forfeca pagină cu pagină și a o turna ca aparat documental în romanul său.

Dacă Zola s-ar fi mărginit a întrebuința opera prințului Bibescu numai ca un izvor de date sigure asupra mișcării corpului 7, se-nțelege că nimeni n-ar fi avut ceva de spus; cu toate că și atunci onestitatea literară ar fi reclamat o declarare cât de trecătoare, o notiță măcar, în care să se facă onoare izvorului prețioaselor date. Dar Zola a luat în întregimea lor pagine întregi, mărginindu-se a schimba pe ici pe colo câte o vorbă, cel mult câte o propoziție; a luat imaginile *telles-quelles* și le-a transpus într-o deosebită ordine, presărând printre ele câte o propoziție a sa, care în genere se potrivește foarte puțin cu întregul pe care-l plagiază.

Deși Zola nu a avut un proces în fața justiției, cum prea ușor se putea să-l aibă, dacă în locul prințului Bibescu era un autor mai puțin cavaler și mai interesat, totuși, a fost aspru judecat și pedepsit de opinia publică. S-a făcut un zgomot asurzitor în toată presa europeană; ziarele continentului și insulelor au aplicat pe rând lui Zola execuția paralelelor. N-avem loc a reproduce mai mult decât următoarea mustră – trecerea cuirasierilor pe puntea plutitoare de la Rémilly:

Bibescu

…Droits sur leur étriers, enveloppés dans leurs grands manteaux blancs, les cuirassiers passent silencieux; ils semblent portés par les eaux. Deux feux, allumés sur chacune des rives aux deux extrémités du pont, éclairent seuls de leur lumiére blâfarde hommes et chevaux; leurs flammes se reflètent, d'une façon étrange, dans les casques brillants des cavaliers et donnent à ce spectacle quelque chose de fantastique etc.

Zola

…Les feux brûlaient sur les deux rives… Debout sur les étriers, serrant les guides, les cuirassiers passaient, passaient toujours, drapés dans leurs grands manteaux blancs, ne montrant que leurs casqué tout allumés de reflets rouges. Et l'on aurait cru des cavaliers fantômes, allant à la guerre des ténébres, avec des chevelures de flammes etc…

Și așa, zeci de pagine.

Zola, încolțit din toate părțile, se hotărăște în fine să răspunză. El publică în „Figaro“ un lung articol, în care caută să se scuze arătând că își ia documentele de unde le găsește. Mărturisirea se pierde în o grămadă de vorbe: e bine s-o extragem și să o dăm singură; ea poate sta de sine și fără atâta garnitură zolaică:

„…Unul dintre adjutanții generalului Douay, prințul Bibescu, a scris asupra mișcării corpului 7 o operă de o extremă însemnătate, de care *m-am servit mult*…

Mi s-a imputat cu asprime că am furat acea carte: asta este *adevărat*…“

De câteva zile a apărut *Rome* de Zola; e un enorm volum de 700 pagine; desigur, naturalistul n-a lipsit nici de astă dată să documenteze cu profuziune. Dacă însă l-o fi împins care cumva păcatul să ciupească de la vreun prinț al bisericii, cum a ciupit de la prințul Bibescu, poate n-are să-i meargă tot așa de ușor: altu-i popa și altu-i soldatul.

SPITALUL AMORULUI. O PREFAȚĂ

Barbu Lăutarul a lui Alecsandri ne-a spus așa de bine cum se făceau ziafeturile și curtea în vremea veche și ce rol important jucau pe atunci glasul și cobza lui: societatea înaltă de atunci, negustorimea și poporul se nebuneau după lăutari, cari le cântau de la naștere și până la groapă – la botez, la nuntă, la înmormântare, de dimineață, toată ziua și toată noaptea: era un adevărat cult pentru muzica greco-turcă-țigănească, pe care, pentru exigențe politice, am numit-o mai târziu muzică națională. Repertoriul țigănesc se compunea din danțuri primitive populare și câteva danțuri fanariotice de salon, și mai cu seamă din așa-numitele cântece de lume: toate saloanele, toate mahalalele, hanurile, grădinile, cârciumile și noaptea târziu chiar ulițele urlau de ahturi.

În mijlocul acelei mode stupide, acelui curent de erotism trivial, de sentimentalism grețos și de galanterie ridiculă, cari au târât și mânjit chiar pe mulți oameni de spirit și de adevărat talent, Anton Pann, vestitul nostru poet popular, a publicat, pe lângă atâtea admirabile lucrări originale și traduceri, și o colecție de cântece și poezii la modă pe acea vreme. Minunatul poet și povestitor, care era în același timp un excelent cântăreț și cunoscător al Psaltichiei, publică acea colecție însoțind fiecare bucată cu muzica ei, transcrisă, fidel după cum se cânta, firește după felul oriental.

E un trist tezaur, mai ales în partea poetică. În această grămadă de orduri literare, de testimonii de imbecilitate a unei epoce, se găsesc totuși rătăcite rare exemplare oneste, câte o bucată a unui adevărat poet și câteva încă populare românești propriu-zise, nu grecești sau țigănești, Câteva specimene din stupida grămadă va ilustra destul de bine cele ce spunem:

Nu de multă vreme amorul mă muncește.
Mii de chinuri grele îmi pricinuiește;
Noaptea mai cu seamă când natura tace
Parcă tot mă cheamă, nu mă lasă-n pace.

*
* *

O să mor of! o să mor
Amărât și plin de dor;
Nu știu scris, nu știu făcut,
Văz că parte n-am avut
O să mor ah! o să mor...

*
* *

Trei minute fără tine,
Mi se par, îngerul meu,
Veacuri a fi [pentru] mine,
Și le petrec prea cu greu.

*
* *

L-amăgitoarea-ți parolă
Credeam și temei puneam,
Și să-mi joci tu așa rolă
Niciodată nu credeam.

*
* *

Nu mă pedepsi, stăpână,
Și spune-mi de mă iubești,
Și dacă l-a mea durere
Poți să te milostivești.

*

*   *

Eu pentru al tău amor
Pătimesc, bolesc și mor,
Iar tu nici nu ai habar
Să simți o milă măcar.

*
*   *

Toată noaptea bat la poartă
Și tu dormi, dormire-ai moartă!

Destul și prea destul. Anton Pann a făcut un adevărat serviciu literaturii culegând toate aceste documente caracteristice a stării noastre sociale din prima jumătate a veacului. Și pentru că omul de spirit simțea bine ce murdării culege, el a trebuit să le găsească o etichetă convenabilă; colecția poartă ca titlu *Spitalul amorului*. De unde se inspiră el a găsi acest titlu? Să-l lăsăm să ne-o spună el însuși în următoarele spirituale rânduri de critică, pe cari le pune ca prefață la *Spitalul amorului*:

„Către cititori

Domnilor,

Socotesc că nu fără cuviință am intitulat această ediție *Spitalul amorului*, căci în coprinderea-i nu veți vedea decât plângeri de inimi rănite, suspinuri de piepturi sângerate, tânguiri de dureri cumplite, oftări și tot felul de văitări, din pricina amorului: întocmai ca într-un spital în care se află mulțime de ostași loviți în bătaie și răniți de tot felul de arme, cari-și arată ranele și își spun durerile, cerând ajutor doftorilor. Pentru că acest amor, copil nebun, fiu al Vinerii, râzgâiat d-a sa mumă și crescut zburdalnic, în mână cu arc și săgeți, cu neastâmpăr petrecându-și timpul totdeuna ca cu niște jucărele, întinde arcul și, aruncând săgeți în toate părțile, răzbește și pătrunde inimi de tot felul de vârste, fără a se rușina de bătrâni, fără a se teme de viteji, fără a se sfii de filosofi, fără să aibă milă

de tineri și chiar de săraci. Săgetează pepturile, le înflăcărează sângele, și atât îi aruncă în călduri grozave, încât mulți își smintesc simțirile și se pomenesc ca cei lunateci, în somn și chiar deștepți, vorbind aiurea, neștiind cum și către cine. Ba încă unii rămân smintiți pentru totdeauna, fără a-și mai putea găsi leacul, și din Spitalul Amorului ajung în Spitalul Nebunilor (la Balamuc). Alții cad în melancolie și încet-încet se topesc și-și sfârșesc viața; alții iar, ca muierile cari se bocesc la morminte, prin cântece *își ușurează* durerile, ca prin niște rețete, potrivit după chipul și asemănarea patimei, drept ierburi și alifii: pentru că în Spitalul Amorului numai astfel de doftorii alină durerile.

Primiți dar acest *Spital al amorului* și, preumblându-vă într-însul, veți vedea mulțime de nenorociți tânguindu-se în dureri, pe cari nedefăimându-i, să luați de pildă patimile lor și să vă păziți a nu cădea într-însele."

SCIZIUNE ARTISTICĂ
MANIFEST

Publicăm aci manifestul pe care l-au dat artiștii retrași de la „Expoziția oficială anuală a operilor artiștilor în viață".

Din acest manifest, se vede că acești artiști pun arta lor mai presus de orice chestiune de interes material și sunt hotărâți să lupte independent.

Atragem atențiunea publicului asupra Expozițiunii Artiștilor independenți despre care vom face și noi o dare de seamă. Iată manifestul:

Un ministru inteligent, amic și protector al artiștilor, a fondat, sunt acum câțiva ani, un salon de pictură la București. Acest salon oficial avea în însăși organizațiunea lui defecte, astfel că rezultatele obținute până acum au fost pur negative.

Azi noi voim s-o rupem cu trecutul și să ne declarăm independenți, convinși fiind că orice tutelă, orice autoritate este o piedică pusă dezvoltării artei și vătămătoare personalității artistice.

Arta trebuie să fie liberă, arta trebuie să fie independentă, și artiștii nu trebuie să fie mânați decât de propria lor conștiință și de operile lor.

Fără ură contra persoanelor, fără venin și fără recriminații contra nulităților și neputincioșilor cari închid calea celor tineri și poate celor talentați, – noi ne despărțim pentru a face o încercare de artă independentă, pentru a zgudui un jug care apasă.

Nu incapacitatea vădită a cutărui sau cutărui personaj încurcător și cumulator, actualmente în capul expozițiunii oficiale, ne împinge la revoltă, ci ideea că poate încercarea noastră va da un nou avânt artei în România. Noi credem în adevăr că expozițiunea oficială nu poate să aibă în capul ei decât un om care să întrunească aceste două condițiuni: lipsă de valoare și șira spinării foarte flexibilă. Un adevărat artist va respinge totdeauna inspecțiunile și controlul oamenilor străini de artă într-o instituție pur artistică. Experiența de altfel ne-a dovedit că, dacă se găsește un artist în capul ministerului de care depinde expozițiunea, aceasta nu-i decât o întâmplare.

Nu trebuie ca publicul să se înșele asupra intențiunilor noastre, iată de ce publicăm acest manifest.

Cearta noastră nu-i o ceartă de persoane. Cearta a fost picătura ce a făcut să se verse vasul. Sciziunea noastră e manifestația de independență a câtorva artiști cari vor să se îngrijească numai de arta lor, iar nu de preocupațiuni de lumea mare și politică.

Noi voim să ne prezentăm înaintea publicului cu sinceritatea operei noastre și nu cu medalii câștigate prin mai multă sau mai puțină servilitate, abilitate sau protecțiune.

Nu suntem nici campionii unei arte noi sau unei școale noi.

Jos coteriile! jos bisericuțele! jos cercurile de admirațiune mutuală!

Porțile noastre sunt larg deschise la toți, tutulor genurilor de artă: pictură, desenuri, ilustrațiuni, arhitectură, statuarie, sculptură în lemn etc. O singură condițiune cerem unei opere de artă pentru a fi primită, aceea de a fi cu adevărat o operă de artă.

Prima noastră expozițiune va fi deschisă de la 2 mai până la 1 iunie 1896 în strada Franklin No. 12 (în fața Ateneului). Intrarea va fi liberă în toate zilele, afară de vinerea, când se va percepe 2 franci de persoană.

Juriul expozițiunii de față îl vom forma noi înșine, iar al expozițiunii viitoare se va forma de noi împreună cu alte 6 persoane, pe care le vor alege toți expozanții din anul acesta în ultima zi a expozițiunii la ora 10 a.m.

Facem apel la toți artiștii precum și la public, și suntem siguri de mai nainte că încercarea noastră va fi încurajată de toți aceia cari iubesc arta și-i doresc emanciparea, – singura condiție a prosperității sale.

În fața artei oficiale, noi constituim arta independentă.

Sperăm că ni se va ține cont, de astă dată, că nu avem înaintea noastră decât 15 zile pentru a ne ridica dasupra tutulor dificultăților, tutulor șicanelor, tutulor intimidărilor și tutulor voințelor rele, spre a ne putea organiza.

Comitetul de inițiativă al „Expoziției artiștilor independenți".

Const. Artachino, S.D. Lukian,
Niculae Vermont, Alex. Bogdan-Pitești

CILIBI MOISE.
CÂTEVA RÂNDURI ALESE

O figură remarcabilă în istoria literaturii noastre sănătoase a fost, fără-ndoială, *Cilibi Moise*. Iată un tip în adevăr popular, și pe drept cuvânt. Acest – putem avea îndrăzneala a zice –

filosof nativ trăia din comerțul ambulant de mărunțișuri, umblând cu micul său magazin universal, din oraș în oraș, pe la târguri. Sosirea lui Cilibi Moise într-un târg era un eveniment care făcea totdeuna senzație, pentru că negustorul aducea de vânzare, pe lângă mărunțișuri, și câteva cărticele de aforisme foarte gustate de public. Adesea câștiga cu literatura lui scrisă și cu bonimentul lui spiritual mai mult decât cu negustoria; nu oricine avea nevoie de mănuși, ciorapi, nasturi, gulere și altele; oricine însă trebuia să-l asculte și să ia o cărticică din *Pildele și apropourile* lui Cilibi Moise, vestitul în Țara Românească.

Cărticelele acelea au făcut multă plăcere copilăriei mele; cu ele am petrecut multe seri într-adevăr încântătoare, pe atunci când începusem să știu citi, și poate nu puțină influență a avut acea citire, și dânsa, asupra spiritului meu. Acele minunate *pilde* și *apropouri*, buni prietini ai copilăriei mele, erau pierdute de mult. D. Schwarzfeld, cunoscutul bibliofil, căutându-le cu multă răbdare, a avut norocul să le regăsească și să ni le redea– după metoda folcloristică – acea metodă care consistă în a respecta cu scumpătate ultima formă dubioasă a unei produceri intelectuale, fără mai multă considerație pentru gândul sigur al autorului – cum ar zice, poate, Cilibi Moise: o metodă dupe care adună cineva nucile risipite mai mult de hatârul cojilor decât de al miezului (dar despre asta, poate, altă dată mai pe larg). Oricum, d. Schwarzfeld a făcut un însemnat serviciu literaturii noastre redându-ne rătăcitele *pilde* și *apropouri*, serviciu de care trebuie să-i mulțumim. Le-am recitit cu dragoste aceste bătrâne prietine din copilărie. E drept că astăzi îmi plac mai mult acelea pe cari nu le-nțelegeam bine odinioară și viceversa. Așa, cele cari odinioară mă fermecau – despre Dumnezeu, onoare, noroc, femei, patrie, copii, moarte, viață, înțelepciune, adevăr etc. – deși unele spirituale, îmi par

astăzi banale și prea fără de caracter. Câteva specimene fără multă dezbatere sau comentări:

– Lui Dumnezeu crez că-i plac mai bine nevinovăția și sfințenia decât rugăciunile așezate cu meșteșug.

– Dumnezeu ne dă ploaie și țăranul de mâncare.

– În toată lumea nu se poate găsi un om să cumpere o țară, dar se găsesc cari s-o vânză.

– Unei femei nu-i trebuie multe limbi, căci și ceea ce o are în gură e prea mult.

– Muierile când mor cinstite, curtezanii sunt de vină.

– Sunt unele muieri așa de vrednice: în lipsa bărbatului fac toate, până și copii.

– Adevărul e să nu spui niciodată minciuni.

Sunt totuși, chiar între acestea nu tocmai de frunte, unele în adevăr minunate:

– Norocul e ca frigurile: nu apucă pe toți.

– Vai de sărac când e dator la un bogat, și vai de bogat când are să ia de la un sărac!

– Vedeți, domnilor, în ce timpuri am ajuns: hârtia scrisă e mai ieftină decât cea nescrisă.

– Trei lucruri nu sunt goale niciodată în orașul București: catastifurile, gârla și pușcăria.

– Auz că ne spun doctorii în medicină că dacă mănâncă cineva mult se îmbolnăvește; eu știu mulți cari au mâncat milioane și nu s-au mai îmbolnăvit.

– Trei articole cari s-au căutat anul ăsta: hârtie, cerneală și condeie – unii scriau ce au să ia și unii ce au să dea.

– Înainte vreme săruta lumea pe popi, acum sărută pe preotese.

– Am observat, în excursiunile mele, că planul temnițelor este greșit: ar fi trebuit să fie tavanurile mai înalte, ca să încapă și oameni mari.

– Toți astronomii zic că de la cer până la pământ sunt sute de poștii; dar Cilibi Moise a găsit că nici o poștie nu este, că trebuia să fie cel puțin o cârciumă la mijloc.

La dreptul vorbind, pentru un spirit așa de original ca al filosofului nostru, acestea nu sunt decât bagaj literar, așa-numitul procedeu profesional. Dar mărgăritarele lui fine nu sunt aici, sunt acolo unde el, cu aceeași clasică bonomie orientală a legendarului Nastratin-Hogea, vorbește despre el însuși, despre lipsa lui de noroc, care luptă să-i covârșească înțeleapta răbdare, despre pățaniile lui proprii; sunt acolo mărgăritarele lui fine, unde, cu un delicios zâmbet de amărăciune, își biciuiește soarta rea; acolo unde, cu un superior humor, își bate joc de necazurile vieții lui proprii ca de ale alteia.

A fost un copil cuminte, dar fără noroc, al unui tată odinioară negustor cu dare de mână ș-apoi scăpătat, – rămas sărac, – în urmă, om împovărat de o familie numeroasă, o spuză de copii neprocopsiți, susținându-i cu o muncă neobosită de mărunțișar ambulant, în care biruia mai bine „cu gura“, decât cu marfa, mai mult cu filosofia decât cu daravera, – om sentimental, foarte moral în faptă, ca și în precepte, dar, mai presus de toate, om de un eminent spirit. Iată cum acest alt Nastratin-Hogea vorbește despre sineși:

– Cilibi Moise zice că de la gură pân-la pungă este cale de-o poștie.

– Cilibu Moise moare om cinstit: puțin plătește, și mult nu i-a dat nimeni.

– Aș plăti la unii din creditorii mei, dar mi-e frică să nu afle ceilalți.

– Răposatul tatăl meu treizeci de ani a mers la Lipsca: cumpăra cu talerul, vindea cu talerul, mânca cu talerul și s-a îngropat cu talerul.

– Pe Cilibi Moise de trei lucruri l-a păzit Dumnezeu până astăzi – de dușman, de păr alb și de monedă.

– Înainte vreme alergau banii după mine și mă găseau; acum alerg eu după dânșii și nu-i găsesc.

– Moise ovreiul are un clopoțel pe masă; când sună o dată, aduce apă singur, că n-are slugă.

– Întotdeuna la Sfântul Gheorghe și la Sfântul Dumitru, Cilibi Moise are două perechi de case: unde șade, nu-l lasă să iasă; unde vrea să se mute, n-are să plătească.

– Într-o zi Cilibi Moise a dat de-o mare rușine: l-au călcat hoții noaptea și n-au găsit nimic.

– Cilibi Moise a găsit un bun arhitect, care i-a dat un bun plan pentru o pereche de case ce voiește să-și facă: acuma caută un arhitect mai bun, să-i facă plan pentru parale.

– Cilibi Moise are trei prăvălii: întâmplându-se să-i arză, nu pierde nimic.

– Mai curând poate ajunge milionistul ca Cilibi Moise decât Cilibi Moise ca el.

– Cinci lucruri minunate se află în lume: cel întâi vapoarele; al doilea, drumurile-de-fier; al treilea, telegrafurile; al patrulea, a făcut Englitera un balon care merge în aer; al cincilea este Cilibi Moise, care hrănește zece suflete cu gura.

– De treizeci de ani de când se ține sărăcia de mine și paisprezece de când mă țiu de politică; mie mi s-a urât cu politica, și sărăciei nu i s-a urât cu mine.

– Cilibi Moise se roagă de sărăcie de vreo câțiva ani ca să iasă din casă numai până se-mbracă.

– Cilibi Moise trăiește cu speranța că după moarte va deveni ca Rothschild de la Viena.

– Lumea cumpără mănuși de la prăvălii cu patru sfanți perechea – la trei zile le rupe; mai bine de la Moise ovreiul – cu un sfanț, rupte gata.

– Rothschild este mai bogat decât Moise ovreiul cu 29 de galbeni; căci când moare Rotschild îi trebuie lino de 30 de galbeni, și lui Moise îi trebuie madepolon de 1 galben.

– Astă-vară au fost două femei vesele: o prințesă din Austria, fiindcă a câștigat un lot de două sute de mii de fiorini, și nevasta lui Cilibi Moise din România, că a câștigat un copil.

– La 8 decemvrie 1866, Cilibi Moise s-a bolnăvit foarte rău: s-au apucat sărăcia cu boala la luptă, și – bodaproste! a biruit sărăcia.

O DESLUȘIRE

O revistă literară nouă „Tribuna liberă“, sub direcția dlui A. Cantilly, publică un articol al dlui A. Macedonsky în care se relevează, cu drept cuvânt, faptul că d-sa și alți poeți de școala d-sale n-au urmat curentul Eminescu, precum d. G. Panu avusese aerul a spune despre poeții generației actuale în genere. Să nu se uite că d. G. Panu a subliniat îndestul că, cu tot curentul Eminescu, se găsesc în literatura noastră și *unele onorabile excepțiuni*. În seria articolelor d-sale, d. Panu nu putea lăsa tema generală a dezbaterii, pentru a se ocupa îndeosebi de acestea: la cuvenitul loc însă, în seria articolelor d-sale, d. Panu nu va lipsi să-și facă pe deplin datoria de critic drept și în privință-le.

„LITERATURĂ PATOLOGICĂ“

Unul dintre acei scriitori ale căror dezinvoltură și exuberanță îi fac să fie gustați fără a fi înțeleși, înțeleși fără a fi pricepuți, pricepuți fără a fi penetrați, penetrați fără a fi împărtășiți – împărtășiți! Dumnezeul meu! nu în sensul

propriu al sfintei grijanii a cucernicului și cuviosului Popa Zăbavă, care te face, chiar la ceasul suprem al morții, să aștepți și să-ți amâni plata acelei ultime scadențe de la care, să fii cât de rău platnic, e peste putință a te sustrage prin fraudă, când palidul portărel etern – *Mors* – îți calcă, cu somația fără apel, umila ta colibă de *pauper*, *aequo pede* ca și *regumque turres* – să aștepți, zic, pe Popa Zăbavă, ținându-ți sufletul în dinți, fie aceia chiar nu ai tăi proprii, ci ai lui Young (a nu se confunda cu pesimismul mohorât al faimoaselor *Nopțile lui Young* – acelea nu albe, ci negre) – împărtășiți, am zis, în sensul modului de a vedea, de a simți, de a gândi și a nu gândi, de a pricepe, de a gusta, de a spune și de a face – *de rendre et de faire* – și cari, pentru această neîmpărtășire, – cu toată admirațiunea meritată ce ei obțin de la contimporanii uimiți, minunați, *epatați*, și vor obținea de la posteritatea a cărei imparțialitate nu poate fi pusă la îndoială de cineva, afară numai dacă acela va fi un om parțial – sunt blagați și vilipendați de unii dintre aceia cari nu înțeleg că entuziasmul, că avântul și spontaneitatea nu exclud deloc acele bigaruri capricioase, acele mozaicări fantaziste demne de clasicii maeștri mozaiști ai Veneției dogale, că profunditatea concepției nu împiedică alegreța expresiunii, – că erudițiunea serioasă nu urăște badineria ușuratecă și că formele nebunatice și ștrengărițe pot fi vestminte foarte convenabile pentru gândiri severe, severe nu în înțelesul pedantic – parcă văz posomorându-se un doct pedant, profesor de filosofie de pe malurile râposului Motru, și făcând o mutră grozavă conferențiarului erudit, deși *mondain*, de pe malurile mai puțin stâncoase ale Dâmboviței! – severe nu în sensul pedantic al catedrei, roaba disciplinei, ci în sensul pur estetic al tribunei libere – unii dintre acei scriitori neîmpărtășiți de la începutul acestei fraze este blagat și vilipendat de unul dintre aceia de la sfârșitul ei: Gion este atacat, lovit, criticat, sfâșiat de R.-Motru într-un studiu al acestuia publicat în „Convorbiri

literare“ sub titlul *Un caz de literatură patologică: Marea frescă a Ateneului Român* (conferență ținută de Gion la Ateneu în seara de 1 fevruarie).

Bizar! și cu atât mai straniu! Absurd! daca nu chiar inconceptibil!

Începând de la Hamlet, – întorcându-i vorbele și cu naivitate întrebând: mai e oare ceva neputrescent în Danemarca? – care trimete pe Polonius pentru că acesta și-a permis o observație de incult asupra unei bucăți de artă ce i se pare prea lungă, să-și potrivească la bărbier barba și mai lungă, și terminând cu vorba cântecului:

„Frunzuliță lobodă,
Gura lumii slobodă…“

lăsând deoparte toate temele fantaziste și variațiile abracadabrante ce s-ar putea broda pe cunoscutul preludiu popular *hop zârna-zârna*! de către un Mozart român, pe care-l așteptăm, ca și pe un Virgiliu, ca și pe un Rafael, la fiecare examen al Conservatorielor de Muzică și de Declamațiune din cele două capitale ale tânărului nostru Regat Independent, – să ne descoperim, domnilor! – și care va veni desigur – nu ne putem deocamdată opri a da aci încheierea articolului dlui R.-Motru.

Iată:

„Aceea ce izbește la prima vedere în conferența-broșură a dlui G.I. Ionnescu-Gion este, fără îndoială, mulțimea și calitatea citatelor. În 59 pagini sunt citați peste 30 literați și artiști străini, dintre latini, elini, franceji, italieni, greci, engleji, germani etc. și reproduse peste 15 locuțiuni luate din diferite limbi: latină, franceză, ungurească, italiană mai ales, greacă etc. Mai e de observat, și încă cu deosebire, maniera în care sunt dispuse aceste citațiuni: pe fiecare pagină o glorie citată sau o locuțiune reprodusă; nici prea multe la un loc, dar nici fără nici una. Succedarea citațiunilor iarăși urmează un

plan – extraordinar, bineînțeles dacă l-am compara cu planurile din alte scrieri – dar în felul lui foarte consecinte. Rareori două citațiuni grele de înțeles laolaltă, totdeauna se păstrează un fel de ritm: după ceva relativ greu urmează o banalitate.

*

Astfel, lui *ceterum censeo* urmează: «sfâșietoarea romanță: *Nici noaptea nu mă lași în pace, Palatule ateneist!*»; lui *fin de siècle: Frunză verde izmă creață...*; versurilor din Virgiliu și lui *exoriare aliquis: Dâmboviță, apă dulce*; unor frumoase versuri franceze: banalitatea *aspettare e non venire e un cosa di morire* etc. (p. 6–7, 8–9, 10–11, 23–24).

Toate acestea ne fac întrucâtva să bănuim că asemenea citațiuni și locuțiuni nu sunt ceva inerent cugetării autorului, ci sunt numai un adaos – și poate la urmă venit –pentru a *înscena* o bogăție de cunoștințe...; dar, în definitiv, o concluzie precisă nu poate fi dedusă numai din atât.

Dacă observăm mai departe tonul afirmărilor, căpătăm iarăși din citirea broșurii o impresiune prea neobicinuită. De regulă suntem deprinși, la scriitorii cunoscuți și necunoscuți, să găsim în întreg cuprinsul operei tonul afirmător la aceeași înălțime: un ton indiferent aproape la scriitori științifici, ceva mai variat la artiști, dar nici un caz însă cu salturi de la o extremitate la alta. Numai în romanțurile și dramele de foileton se trece de la plâns la râs, de la pumnal la scrisori de dragoste, fără un minut măcar de repaus. Pentru ce se face așa în romanțurile și dramele proaste cred că înțelege oricine; de ce însuși d. Gion a urmat aceeași cale poate fi însă discutabil. Am citat mai sus pasajele cari se referă la Ateneu, și la aceste câte nu s-ar mai putea adăoga! Nu-i expresiune mai tare pentru a arăta entuziasmul care să nu fi fost întrebuințată; «expresiune de bucurie – chiote de bucurie –» și de întristare – *crescendo* și *rinforzando* – care să fi fost uitată; expresiuni de indignare

contra pictorilor în viață, pe care-i apostrofează cu vorbele (p. 24–25):

«Suntem... poate! nu știu!... în vremea portretelor țepene, c-o viață moartă, cu ochi cari nu văd, cu buze cari nu sărută, cu sânge care s-a închegat, portrete cari produc pictorului și cari, peste 9 ori 10 ani, se vor duce în pod sau în cămară.

Suntem... poate! nu știu! în vremea *paysagielor* rachitice și tutulor genurilor chlorotice, anemice, ftizice, mai moarte decât Moartea din icoanele zugravilor de odinioară cari, după tipicul canon de la Sfet. Agora, adică după regulele Muntelui Athos și ale învățătorului lor Panselinos, îți făceau dintr-un condei patru morți, cinci sf. Nicolai și șapte draci cu căngile gata să te apuce», pentru ca mai în urmă să se exalteze, așteptând ca dintre acești zugravi să iasă un nou Rafael:

«Facă Apoline, zeul frumoaselor arte, hotărască eternele muze să apară, să vie acest multdorit Rafael!

Marea frescă l-așteaptă; l-așteptăm și noi ca pe un Mesia al picturei române. Îi vom face schele de aur, îi vom împleti cununi de lauri, îl vom ridica la ceruri cu laudele și cântările noastre» (p. 59).

Nu e frază mai sforăitoare ca să exprime patriotismul care să nu fie binevenită pe p. 32–59; o neîntreruptă zbuciumare de la început până la sfârșit.

Fără voie îți vine atunci pe buze exclamarea: Omul acesta joacă o adevărată comedie!...

Mai bănuitor decât oricând, te apuci să-i descoși pagină cu pagină și să vezi dacă nesinceritatea merge până la cele mai elementare grupări de cuvinte. Ce să însemneze oare expresiunea:

«Ateneiștii... erau răi, dârji, suciți» (p. 7)

și apoi întorsătura de cuvinte:

«un palat – și ce palat! – o cupolă – și ce cupolă! – o colonadă – și ce colonadă! – care s-ar fi găsind, desinându-se în linii *sangvinolente*, pe inima *Ateneistului-cadavru?!*»

Ce însemnează propozițiunea:

«Și totuși, așa nu era, așa nu este, așa nu va fi!» de la p. 14? Apoi cele următoare, pe cari le citez la întâmplare:

«Palatul acesta splendid și falnic... falnic și splendid, dar care plânge» (p. 15).

«Marea frescă istorică! Istorica marea frescă!»

«Dorința devine obsesiune; obsesiunea, durere; durerea, chin» (p.18).

«... a stat și va sta vreme îndelungată cu ochii pironiți pe tabel...» (Cine? vizitatorii muzeelor din Paris, Viena sau Berlin!) (p. 42).

«Să apară, să se arate, să vie acest multdorit Rafael!» (p. 59).

E timpul să termin cu această broșură, pe care, cu cât o examinez mai mult, cu atât îmi pare a deveni, cum ar zice autorul ei, «o obsesiune, o idee-mreajă, care te înfășoară în vrăjile sale».

E nevoie să mai formulăm concluzia?

Sunt aproape treizeci de ani de când tot în „Convorbiri literare“ se scriau următoarele cuvinte:

«Vițiul radical în toată direcția de astăzi a culturii noastre este *neadevărul*, pentru a nu întrebuința un cuvânt mai colorat, neadevăr în aspirări, neadevăr în politică, neadevăr în poezie, neadevăr până în gramatică, neadevăr în toate formele de manifestare a spiritului public.»

Și mulți pe acea vreme le-au crezut exagerate!

După treizeci de ani, astăzi, ele totuși sunt singurele cuvinte cari ar putea caracteriza multe din scrierile ce apar.

Și – suntem o generație nouă.

Un progres cu toate acestea: expresiunea de *neadevăr*, întrebuințată odinioară, pentru noi rămas-a puțin cam vagă – scrierile nouă cer termini noi.

De aci, *literatură patologică*".

UN NOU PLAGIAT ZOLA

Am terminat articolul nostru din numărul penultim despre plagiatul Zola–Bibescu cu bănuiala că celebrul autor francez, în ultima sa lucrare *Rome*, o fi făcut ceea ce a făcut și în *La Débâcle*: un vast împrumut forțat din opera altcuiva pentru a-și ridica creditul propriu. Bănuiala noastră s-a adeverit. D. Gaston Deschamps, într-o savantă și spirituală cronică literară, publicată în „Le Temps", arată pe larg cum Zola a plagiat pe scriitorii Georges Goyau, André Pératé, Paul Fabre și pe arheologul Gaston Boissier.

Câteva rânduri din cronica lui Gaston Deschamps sunt prea interesante ca să nu le dăm aci. Iată:

„D. Emile Zola, zice criticul, nu cunoștea Roma... Totuși, voia să «facă» *Rome*, precum a «făcut» *Lourdes* și cum va «face» *Paris*. Atunci s-a «documentat».

«A se documenta», în limba particulară a școalei naturaliste, este a căpăta asupra cutărui sau cutărui subiect – fie vorba de căi ferate, de marile magazinuri, de poduri și șosele, de tutunuri sau de mine, – o știință repede, expeditivă, superficială, făcută din peticele de hârtie puse unele peste altele. Grămădești un dosar, adunând la întâmplare orice fel de note și informații. Rotunjești toate aceste peticele, potrivit cu mersul fabricațiunii. Coși toate bucățelele, mai bine sau mai rău, cu ață albă. Când toate au fost compilate, cusute și țesute, numaidecât tragi clopoțelul telefonului la librărie. A venit momentul să se

împrăștie prospectele, să uruie tobele reclamei, și afișele pestrițe să acopere zidurile.

Uzina literară a lui Zola e un stabiliment model. Nimic mai instructiv decât vizitarea acestei fabrici de la Médan. Ia să vedem puțin cum se face acolo pentru a se modela materiile prime, a se spăla cârpele strânse, a se utiliza petecele și a se turna, fie anul bun, fie rău, un volum de 600 pagini.

Câțiva reporteri curați la suflet au crezut că fac un bine dlui Zola îndemnând pe public să crează că întreprinzătorul industrial al *Romei* era cât p-aci să se prăpădească din pricina unei munci de ciclop. A! ce mai foc de cuptor! ce zgomot de ciocane și de nicovală! ce gesturi zbuciumate! ce năprasnice opinteli! sudoarea curgea de pe fruntea încrețită a Maestrului, și brațele-i răsuceau metalul cald, pe când picioarele i se-nglodau în vrafuri de documente îngrămădite… Pe când această viziune ne umplea ochii de admirație, de groază, aproape de milă, d. Zola, așezat frumușel înaintea mesii de lucru, jumulea liniștit două-trei repertorii, a căror listă e lesne de așternut."

Iată acum și câteva specimene din noul plagiat al documentalistului Zola:

Goyau	*Zola*
En mourant à Rome, saint Pierre fut le suprême bienfaiteur et comme le second fondateur de cette ville: et *si les oracles antiques qui pressentaient l'éternité du Capitole* ont échappé dans la suite des temps au reproche de mensonge, c'est à Pierre qu'ils durent cette fortune. En choisissant pour capitale d'un monde naissant la capitale d'un monde expirant, Pierre fit *un coup de génie*.	C'était d'abord saint Pierre, ignorant, inquiet, tombant à Rome par *un coup de génie,* venant réaliser *les oracles antiques qui avaient prédit l'éternité du Capitole.* C'étaient les premiers papes, de simples *chefs d'associations funéraires*… *Immortale Dei*, sur la constitution des états; *Libertas*, sur la

Dès le temps de Sévère, les papes sont connus des pouvoirs publics comme *les chefs d'une association funéraire*.

L'encyclique *Immortale Dei*, de 1883, sur la constitution des états, l'encyclique *Libertas* de 1888, sur la liberté humaine, l'encyclique *Sapientiae* de 1890, sur les devoirs des citoyens chrétiens et l'encyclique *Rerum novarum*, de 1891, sur la condition des ouvriers, développent en toutes ses parties la conception chrétienne de la société... L'Eglise *constate*, autour d'elle, la *„misère imméritée"* *des travailleurs*.

L'ouvrier, souvent, reçoit *un salaire insuffisant* ou subit *un nombre exagéré d'heures de travail... Tout homme a le droit de vivre... le contrat* qui lui a été *extorqué au moment où il avait faim est injuste*.

Deux heures après la mort de Giovanni Mastaï, que l'Italie et l'Eglise avaient aimé sous le nom de Pio Nono, le cardinal Pecci s'approcha du lit funèbre... Le voile blanc qui couvrait le visage de Pie IX fut levé: „Giovanni! Giovanni! Giovanni!" appela le camerlingue; et, par trois fois, il lui frappa le front d'un marteau d'argent. A trois reprises la bouche demeura muette, les rides immobiles. „Le pape est vraiment mort", dit-il aux assistants.

liberté humaine; *Sapientiae*, sur les devoirs des citoyens chrétiens; *Rerum novarum*, sur la condition des ouvriers... Le pape y *constate la misère imméritée des travailleurs, les heures de travail trop longues, le salaire trop réduit. Tout homme a le droit de vivre, et le contrat extorqué par la faim est injuste*.

Il (le cardinal Boccanera) irait, armé du petit marteau d'argent, taper les trois coups symboliques sur le crâne de Léon XIII, glacé, rigide, étendu sur son lit, entouré de sa cour pontificale! Ah! taper enfin à ce mur de cerveau, pour être bien certain, que rien ne répondait plus, qu'il n'y avait rien là dedans que de la nuit et du silence! Et ces trois appels retentiraient: Joachim! Joachim! Joachim! Et, le cadavre ne répondant pas, le camerlingue se tournerait, après avoir patienté quelques secondes, puis il dirait: „Le pape est mort".

Toate acestea din savantul volum intitulat *Le Vatican, les papes et la civilisation, le gouvernement central de l'Église* par Georges Goyau, André Pératé, Paul Fabre, vechi membri ai școalei franceze de la Roma.

Dar exploatarea capodoperilor de știință sigură, de artă și de spirit ale lui Gaston Boissier, publicate sub titlul prea modest de *Promenades archéologiques*? Dar indicațiunile prețioase ale cărții lui Charles Benoist, *Souverains, hommes, d'État, hommes d'Église*, din cari Zola a făcut un miș-maș de mahalagisme, obținute (după propria lui mărturisire) „prin bacșișuri potrivite“? căci se știe că Zola, neputând obține de la Leon [al] XIII-lea o audiență, pe care-o solicitase, s-a „documentat“ cum a putut...

Însă spațiul nu permite să ne lungim prea mult. Cine dorește să citească *in extenso* remarcabila cronică literară a lui Gaston Deschamps o va găsi în „Le Temps“ de la 12/24 mai c.

Cu toată critica, însă, succesul lui Zola nu poate suferi nimic, și succesul legitimează tot, de la opincă până la vlădică. Cu Zola se întâmplă ce s-ar întâmpla și cu un mitropolit răufăcător: un biet autor modest și obscur, când imitează câteva șiruri, e pierdut; Zola ia cu lopata de unde apucă, și-i merge bine; un popă de sat, dacă ar ciupi din beteala de metal prost a unei icoane, ar înfunda, ras și tuns, pușcăria, iar pe I.P. Sfinția-sa, după nenumărate clasice plagiaturi, nici sinod, nici guvern, nici vodă n-ar avea de unde să-l apuce, cu toată barba-i cea lungă.

Dacă toată lumea – și cea „burgheză“și cea „nouă“ – ține și cu Zola și cu mitropolitul: cât i-ai prinde, n-ai ce le face!

UN PAMFLET CLASIC

În 1729, Irlanda era bântuită de o îngrozitoare foamete, care aruncase populațiunea săracă în cea din urmă neagră mizerie. Adânc afectat de această calamitate și indignat de nepăsarea crudă

a claselor bogate, celebrul Jonathan Swift, autorul lui Gulliver, *scrise următorul pamflet amar, care făcu la vremea lui mare senzație și care, pe drept, e considerat în literatura europeană ca un cap-d'operă de acest gen.*

E o priveliște tristă pentru cei ce se plimbă prin această mare capitală a Irlandei, sau călătoresc pe la țară, să vază stradele, drumurile și porțile colibelor acoperite de cerșetori, urmați de trei, patru sau șase copii, toți în zdrențe și supărând pe fiecare călător ca să le dea milă... Toate partidele sunt de părere, cred, că acest număr prodigios de copii este, astăzi, în starea de plâns a acestui regat, o povară prea mare; de aceea acel ce ar putea descoperi un mijloc onorabil, lesnicios, puțin costisitor, de a transforma acești copii în membri folositori societății ar aduce publicului un serviciu așa de mare, încât ar merita o statuie ca mântuitor al națiunii. Voi propune așadar, cu toată umilința, părerea mea, care sper că nu va întâmpina nici o obiecțiune.

Un american, pe care l-am cunoscut în Londra, bărbat foarte capabil, m-a asigurat că un copil sănătos, bine hrănit, este la vârsta de un an o hrană foarte delicioasă, substanțială și sănătoasă, fript sau fiert, cu stufat sau la coptor, și nu mă îndoiesc că poate folosi tot așa de bine prăjit sau iahnie.

De aceea, rog umilit publicul să se gândească că, din acești o sută douăzeci de mii de copii, douăzeci de mii s-ar putea păstra pentru reproducerea speței, dintre cari un sfert să fie bărbați; iar ceilalți o sută de mii ar putea, la vârsta de un an, să fie vânduți persoanelor de calitate și avute din tot regatul, muma fiind înștiințată să-i lase să sugă bine în luna din urmă, spre a-i face grași și cărnoși pentru mesele bune. Dintr-un copil s-ar face două feluri de bucate la un ospăț de amici; când familia cinează singură, partea dinainte sau dinapoi ar face un fel de bucate foarte cum se cuvine.

Am făcut socoteala că, în medie, un copil, atârnând 12 livre la naștere, poate, după un an, de va fi bine hrănit, să ajungă până la 28 livre.

Am mai făcut socoteală că cheltuielile de hrană pentru un copil de cerșetor (și în acest număr pun pe toți țăranii, pe toți muncitorii cu ziua și patru din cinci părți dintre arendășei) sunt de doi lei și jumătate pe an, socotind și zdrențele de pe el, și crez că nici un *gentleman* nu se va plânge dând zece-doisprezece lei pentru corpul unui copil gras, din care va face cel puțin patru feluri de bucate de carne minunată.

Cei care sunt mai economi – și mărturisesc că timpurile ne cer să fim economi – vor putea să jupoaie un copil, și din pielea lui, argăsită cum se cade, să facă mănuși admirabile pentru dame și cizme de vară pentru *gentlemanii* eleganți.

Cât despre orașul nostru Dublin, s-ar putea înființa într-însul măcelării în locurile cele mai potrivite; de măcelari putem fi siguri că nu ne vor lipsi...

Crez că foloasele acestui proiect sunt numeroase, vădite și de cea mai mare însemnătate:

I) prin aceasta vom micșora numărul catolicilor, de cari suntem cutropiți în fiecare an, pentru că ei sunt producătorii principali ai națiunii;

II) fiindcă întreținerea a o sută de mii de copii nu poate fi evaluată la mai puțin de peste doisprezece lei pe an, avuția națiunii ar crește pe an cu un milion două sute și ceva de mii de lei, afară de profitul unui nou fel de bucate introdus la mesele tutulor *gentlemanilor* avuți, cari au oarecare delicatețe în gust; – și banii ar circula între noi, deoarece acest product este al pământului și al manufacturilor noastre;

III) aceasta ar încuraja foarte mult căsătoriile, pe cari toate națiunile înțelepte le-au încurajat prin recompense sau le-au garantat prin legi și pedepse; aceasta ar mări grija și dragostea mumelor pentru copii, când ele vor fi sigure de un stabiliment pentru sărmanii lor prunci, înființat oarecum chiar de public.

Am putea enumera alte multe foloase, cum, de exemplu, sporul cu câteva mii de bucăți pentru exportarea noastră de carne de vacă în butoaie; expediarea unei cantități mai mari de

carne de porc și perfecționarea șuncăriei bune; dar le las la o parte pe toate astea și multe altele, ca să fiu mai scurt.

Câteva persoane descurajate se mai ocupă de marele număr al săracilor, cari sunt bătrâni, bolnavi sau schilozi, și m-au invitat să aflu un mijloc de a scăpa națiunea de o sarcină așa de supărătoare; dar de partea aceasta nu duc nici o grije, fiindcă se știe foarte bine că pe fiece zi ei mor și putrezesc de frig, de foame, de murdărie și de viermi, pe atât de iute pe cât un om cuminte și-o poate-nchipui. Iar cât despre muncitorii cu ziua, cari sunt tineri, starea lor ne dă niște speranțe analoage: ei nu pot găsi de lucru, și prin urmare se topesc din lipsă de hrană, astfel că, dacă în unele ocazii, îi tocmește cineva să lucreze, n-au destulă putere ca să-și sfârșească lucrul. Cu acest chip, țara și ei înșiși scapă, din fericire, de toate relele ce-i așteaptă.

Declar în curăția inimei mele că nu am cel mai mic interes personal pentru îndeplinirea acestei salutare opere, fiindcă n-am alt motiv decât binele țării mele. N-am nici un copil de la care aș trage nădejde să pot câștiga un ban, căci copilul meu cel mai mic e trecut de nouă ani și nevastă-mea a încetat de câtva timp a mai rămânea însărcinată.

GHEORGHE BARONZI

Alaltăieri a încetat din viață, în etate de 83 de ani, Gheorghe Baronzi, cunoscutul veteran al literelor române. În lunga lui carieră, publicist neobosit, a scris de toate, atât originale, cât și traducții: poezii de toate genurile și proză asemenea, de la epigramă până la poemă și de la articol trecător până la dramă. În aceasta arenă vastă a republicii literelor române, răposatul veteran a luptat cu toate armele, cu o egală bărbăție și cu o egală consecuență la jurământul ce-l făcuse muzelor, păsându-i puțin de lipsa succesului personal.

Nici un mare succes îndeosebi, afară de urmarea cu credință nestrămutată a datoriei și legământului.

Și câți, oare, dintre cei târâți în falangele unui Alexandru Machedon sau în cohortele unui Cesar pot să se înscrie anume în istoria strălucitelor isprăvi ale acestor cuceritori?

G. Baronzi n-a fost unul dintre marii eroi ai republicii literelor române, e adevărat; ci unul dintre neobosiții legionari, și poate nu unul dintre cei mai puțin îndrăzneți; o dovadă e poezia de mai la vale, *Cățelul pământului*, al cărei refren îl pune mai târziu, ca *motto*, Eminescu la ciudata sa poemă *Strigoii* – e ca un pompon pierdut de un legionar obscur în luptă, și ridicat în treacăt de un erou mare, pentru a-l înfige în strălucita-i cască.

„Când eram copil cuminte,
Mama-adesea îmi zicea,
Ș-a mea lacrimă fierbinte
De pe ochii mei ștergea:
În numele sfântului!
Taci, s-auzi cum latră
Cățelul pământului
Sub crucea de piatră.

Mi-era sete, mi-era foame,
Lângă mama mă duceam
Să-i cer apă, să-i cer poame,
Și cu hohote plângeam.
Dar în voia vântului,
Stam s-auz cum latră
Cățelul pământului
Sub crucea de piatră.

Tot așa și azi și mâine
Ea cu vorba mă purta;
Nu-mi da apă, nu-mi da pâine,
Ci mereu îmi tot cânta:

În numele sfântului!
Stăi, s-auzi cum latră
Cățelul pământului
Sub crucea de piatră.

La a noastră locuință
Răsturnată pe pământ
S-află plină d-umilință
Crucea unui trist mormânt.
Ziua, noaptea așteptam
În bătaia vântului,
Niciodată n-auzeam
Cățelul pământului.

Venea Paștele, Crăciunul,
Haine nouă îi ceream;
Plângeam singur tot ajunul
Și a doa zi plângeam.
În numele sfântului!
Taci, s-auzi cum latră
Cățelul pământului
Sub crucea de piatră.

Mă culcam în bătătură
Cu urechea la pământ,
Nu-mi păsa de frig, de bură,
De răceală sau de vânt.
Vream s-auz și eu cum latră
Est cățel prea blestemat,
Care m-adormea p-o piatră
Nebăut și nemâncat."

POMADA FERMECATĂ

Multe pomezi pentru creșterea părului pierdut s-au încercat în deosebite veacuri, totdeuna cu sinceritate și niciodată cu succes, amăgind astfel necontenit iluziile bietei noastre

omeniri. Dar geniul cutezător al omului nu a desperat. Cu nästrămutată încredere într-un „viitor mai mare, mai bun, mai frumos", el a urmat fără preget să caute ce-i trebuia – pomada fermecată – și iată că în fine providența i-a încununat cu prisos strădania seculară, dându-i acum de curând ceva mai mult decât el ar fi îndrăznit să-și închipuie a spera.

Aceasta este de aminteri un obicei cunoscut al providenții: după ce vreme îndelungată îți pune la încercare răbdarea, tocmai când, zdrobit, începi a crede că ți-ai sleit toată energia în zadar, îți scoate generoasă înainte o strălucită răsplată.

În antichitate, Arhimede, făcând regulat băi reci, află legea greutății specifice; în evul mediu, alchimiștii, căutând piatra filosofală, descopăr chimia, fără de care n-am fi avut apoi chibriturile, hârtia de muște și Salvadentul român; mai târziu, în secolul XV, genovezul Columb, căutând Indiile, dă peste America, fără de care n-am fi avut picioicile, Regia și pelagra; în fine frizerii, urmărind pomada pentru creșterea părului pierdut, descopăr azi rețeta pentru căpătarea talentului și frumoaselor daruri intelectuale pe cari nu le-ai avut niciodată.

Ca toate marile invențiuni, și aceasta este neînchipuit de simplă. E o rețetă care se poate face cu prea puțină cheltuială în orice familie.

Iei: *dureri* și *chinuri sociale, năzuințe, avânturi* și *idealuri sociale;* le pisezi tare la un loc, le amesteci bine în *mediul social*, torni peste ele câteva linguri de cerneală de tipar – și pomada e gata.

E foarte simplu – nu-i așa?

Astfel, ajungi ce poftești – poet liric, satiric, epic, novelist, dramaturg, publicist, critic, într-un cuvânt artist, pe atât de mare, se-nțelege, pe cât ăi întrebuința cu mai multă stăruință noua pomadă a *idealului social.*

Își închipuie oricine ce viitor are rețeta asta, care, cu drept cuvânt, a ajuns a fi astăzi un cult pentru cei ce sufăr de chelie

pe dinăuntrul capului, și se știe cât e de rar părul pe dinăuntru, prin urmare, se-nțelege cât de universală va deveni întrebuințarea minunatei invențiuni.

Iată, de exemplu, încep cu o poezie:

„O! lună, tu, regină, și palidă, și moartă,
Ce tainic treci alene pe-a bolții-albastre poartă,
Din naltul fără margini pe care-l bați de veci,
Ne-aduci tu vreo nădejde? Nu! razele-ți sunt reci!“

– A! dar asta, domnule! exclami d-ta. Poezia aceasta este o platitudine, o secătură literară. Iar lună? iar palidă, iar moartă? iar tainic, boltă, albastră, raze reci? Pentru Dumnezeu, încetează, rogu-te, cu vomitivul d-tale literar.

– Așa? zic eu. Stăi, că am să-ți dau îndată un cordial, ori mai bine un constipant…

Mi-am aplicat rețeta, și iată urmez poezia:

„Dar caldă-ți va fi raza când, sub a ei lumină,
Va trece-o lume nouă, o lume mai senină,
Când răul va dispare, și-atâtea năzuinți
Vor fi nu chinuri goale, ci pline biruinți!“

Lume nouă… senină… răul… năzuinți… chinuri… biruinți…

Așa e că am un ideal social?

Apoi, dacă am un ideal social, nu-i așa că am ajuns talentat? și poate încet-încet, tot dând cu pomadă, s-ajung și genial.

Nu-i decât idealul social în artă!

Dar ceva mai mult, nici nu se poate să fie talent sau geniu fără să fi întrebuințat pomada mea.

– Ba se poate, zici d-ta.

– Ba nu se poate, răspund eu.

– Dar Anacreon, dar Shakespeare, Machiavelli, Molière, Goethe? doar pe vremea lor nu se pomenea de invenția aceasta recentă.

– Așa? strig eu, fără să-mi pierz cumpătul. Ia stăi, să vezi!

Și pun mâna în borcanul meu cu pomadă și-ncep să-i frec și pe Anacreon și pe Machiavelli și pe toți, și-i frec, și-i năclăiesc, și iar îi frec, pân' le scoț și lor lustrul durerilor sociale, chinurilor sociale, năzuințelor sociale, avânturilor sociale, idealului social.

Astfel, am împăcat, într-un chip ingenios, reputația rețetei mele infalibile [*sic*], care trebuie de acuma să fie o religiune, cu reaua deprindere și rutina îndărătnică a societății vechi: orice religiune proaspătă trebuie, la apariția sa, să fie politicoasă și să știe face oarecari concesiuni vechilor credințe ruinate, pe cari vrea să le dărame.

Așa, așa, tinere! încrede-te în rețeta mea – ea singură te poate scăpa de chelia interioară.

Nu trebuie să uit însă a-ți spune – deși mi se pare c-ai înțeles deja, fiindcă ești deștept – că noua pomadă se deosibește de toate cele vechi la aplicare: ca să obții rezultatul dorit, trebuie să freci cu ea nu capul tău, ci pe al altora; dar să-i freci vârtos! să-i freci pân-ăți năduși bine și tu și ei.

UN DICȚIONAR ROMÂN

Dicționarele au fost întotdeuna considerate ca contingentul cel mai însemnat al genului plictisitor. Răsfoirea unor asemenea cărți nu se face decât la momente solemne în viața școlărească, la traducerea unui autor sau la prepararea unui examen, și atunci, vorba o dată găsită, nenorocitul caută să se sustragă cât mai repede de sub acea atmosferă savantă, dar obositoare.

Iată, însă, un dicționar, apărut zilele acestea – *Dicționarul universal al limbii române* de Lazăr Șăineanu – care pare a respira un aer mai simpatic și unde parcurgerea unei pagini îți satisface nu numai curiozitatea, ci-ți insuflă dorința de a nu bate

în retragere. Prin ce mijloc a reușit autorul să facă întrucâtva interesante niște materiale obicinuit atât de aride? Prin faptul, cred, că el nu s-a mărginit în opera sa de a înregistra un singur factor de cultură, ci a căutat să îmbrățișeze toate manifestațiunile vieții ale unui popor modern: literatură, științe, arte, meserii, industrie, comerț etc. Astfel, acest dicționar universal oferă o imagine redusă, dar precisă a culturei noastre actuale, întrucât ea se oglindește în limbă.

Un alt mijloc de care s-a servit autorul spre a da viață definițiunilor sale a fost preocuparea de a sprijini cu mărturii autentice vorbele și nuanțele lor de sens. Parcurgând vrun cuvânt cu o bogată ramificațiune de însemnări, dispuse cu pricepere și metodă, în momentul de a-și opri pașii, o citațiune frumoasă dintr-un poet sau prozator de ai noștri încurajează pe călător a-și continua calea…

D. Șăineanu acordă cu drept cuvânt neologismelor o importanță egală cu elementele neaoșe ale limbei. Aceste neologisme reprezintă ultima fază a culturii noastre sub acțiunea Occidentului, și în specie a Franței. Prin răspândirea din ce în ce mai mare a presei și a învățământului, ele încep a pătrunde în stratele de jos ale populațiunii urbane și a deveni astfel o parte integrantă a vocabularului românesc. Mahalagiul cel mai înapoiat nu mai așteaptă astăzi să primească în efecte, *în natură*, „stima și considerația“ ce o adăstase mai multe zile de la șeful său, subprefectul din vremea lui Alecsandri. Viața modernă, cu curentele ei multiple, vulgarizează pretutindenea noile achizițiuni ale culturei.

Dar nici arhaismele nu sunt trecute cu vederea în opera dlui Șăineanu. Cunoașterea acestor vechi termini de ordine culturală este indispensabilă celui ce nu voiește să se înstrăineze cu totul de trecutul istoriei noastre. Altmintrelea, se expune la pățania ziaristului despre care povestește Ioan Ghica într-una din epistolele sale. Acesta scrisese că s-au luat de la turci

400 care de *zaherea*, și criticul inteligent protesta că turcii nu puteau să aibă nevoie de 400 de care încărcate numai cu *zahăr*!

Valoarea dicționarului crește încă prin adaosul noțiunilor generale relative la biografia, geografia și istoria atât națională, cât și străină. Până azi nu posedam încă nici o lucrare specială în aceste diferite ramuri ale științei, așa că *Dicționarul universal* e o inițiativă lăudabilă și în această privință. N-am nevoie să mai fac elogii autorului pentru munca sa îndelungată și conștiincioasă spre a înzestra școala și societatea noastră cu o carte atât de indispensabilă. D. Șăineanu este unul dintre tinerii noștri învățați, la cari soliditatea științifică se asociază cu un adevărat talent de vulgarizare.

OPERĂ NAȚIONALĂ
[Este o vorbă veche...]

Este o vorbă veche: pentru ca să faci război, îți trebuiesc trei lucruri – bani, bani și bani. Altă vorbă și mai veche ne spune că *pas d'argent, pas de suisse,* adică pe românește aplà: *n-ai bani, n-ai arnăut.* Se știe că elvețienii au fost odinioară pentru regii Franței ce erau tot cam pe atunci arnăuții pentru Domnii principatelor noastre.

Vorbele acelea se potriveau până acum câtva timp și la operă. Pentru ca să ai o trupă de operă, îți trebuiesc trei lucruri: bani, bani și bani; și *pas d'argent, pas de chanteur* – n-ai bani, n-ai cântăreți.

Da, însă Danton, mai democrat, avea altă formulă. El zicea că pentru orice îți trebuiesc alte trei lucruri: îndrăzneală, îndrăzneală și iar îndrăzneală. Astăzi, în timpurile noastre democratice, trebuie să aplicăm vorba lui Danton și la Operă. Pentru ca să ai o Operă, și mai cu seamă Operă națională, îți trebuie îndrăzneală, îndrăzneală și iar îndrăzneală.

A îndrăzni, iată secretul în artă. A îndrăzni va să zică a putea. Voiește și vei putea, luminează-te, și vei fi! a zis un alt mare democrat. Îndrăznește, și vei cânta! zicem noi. Vei cânta ieftin, dar vei cânta; vei cânta rău, dar vei cânta; vei cânta fals, deplorabil, ridicul, dar vei cânta. Ce se cere la Operă? A cânta.

Da. Trebuie încurajat orice act de îndrăzneală națională, chiar dacă el se face cu concursul străinilor, căci aci străinii sunt aliații noștri. Trebuie să fie cineva lipsit de orice sentiment de iubire pentru națiunea sa, pentru progresul acesteia și pentru încurajarea acestuia, ca să nu aplaude orice act de îndrăzneală de acest fel.

Scenele mari din Europa se țin totuși de vechea sistemă. Ele, în loc de îndrăzneală, întrebuințează tot banii. Un grupet, un tril, o cadență costă mii de franci. Ce sistem de corupție! ce venalitate!

Unde este patriotismul artiștilor noștri! unde este îndrăzneala Teatrului nostru!

Și unde mai pui că artiștii în sistemul cel vechi nu fac o notă mai mult peste câte sunt plătiți să facă; pe câtă vreme, ai noștri, peste câte sunt datori, îți mai fac pe dasupra grupete, triluri, cadențe – toate gratis! Prefer sistemul național. Pe lângă alte avantaje, mai avem și pe acela că orice operă, cât de veche, de câte ori se joacă e ceva nou.

Se zice, eu nu pot afirma cu siguranță, că în străinătate primadone bune ar fi plătind pe o cameristă sau o damă de companie mai mult decât plătește Teatrul nostru pe o primadonă. Se înțelege că dama de companie sau cameriera joacă acolo rolul și de secretar intim – o misiune delicată, unde se cer adesea calități și fineți de stil deosebit. Ce rușine!

Asta este imoral. Prefer simplicitatea noastră națională: moravuri curate, leafă mică, îndrăzneală mare, triluri gratuite, toate astea fără cameriere plătite așa de scump încât ar sări cât colo în ochii opiniei publice că nu e lucru curat la mijloc.

Modestia este decorul talentelor tinere. O primadonă plătită foarte scump, chiar dacă ar avea talent, ar însemna că

nu e modestă, și începuturile trebuiesc să fie modeste, deși îndrăznețe.

De exemplu, poți să începi rău, fără talent, fără pricepere, fără apucătură: e o îndrăzneală lăudabilă, dacă este modestă.

Publicul nu trebuie să fie pretențios. Trebuie să nu uite că și acesta este un început nou de Operă română, un început îndrăzneț, poate, dar fără-ndoială modest.

Publicul trebuie să aibă îndrăzneala a-l încuraja și să fie modest în pretențiuni.

O greșeală de tipar însemnată s-a strecurat în cronica noastră literară din numărul trecut. La rândurile 85 și 86 din coloana a cincea pagina întâia, s-a pus: *bate pe auritul Cres,* în loc de: *bate pe aiuriții greci.*

TERIBIL NAUFRAGIU, DIN NOROCIRE FĂRĂ ACCIDENT DE PERSOANE

Statul nostru avea odată, pe cât își poate aminti oricine, o mare magazie de cărți, pe care o numea Biblioteca Națională.

De mult, foarte de mult nu se mai pomenește despre dânsa.

De multe ori acea magazie plină de înțelepciuni a avut imprudența să se mute cu chirie, ca un amploiat hărbar, de colo până colo, netinând seama că o mutare face cât o inundație, și două cât un foc.

Călătorind multă vreme de colea până colea, ca o corabie îndrăzneață pe întinsele mări, a trebuit până în fine să se prăpădească în neguri ca orice Leviathan.

A fost un dezastru, un cumplit nenoroc, o catastrofă memorabilă.

Unde o mai fi sărmana corabie pierdută de atâta vreme în pustiurile zbuciumate ale oceanelor? mai există, oare, sfărămăturile ei? ce s-au făcut scoarțele faimoasei Bibliotece Naționale?

Mister!

Nici un muritor n-ar putea îndrăzni să răspundă la aceste întrebări indiscrete, nici chiar personalul Bibliotecei... Căci uitasem să spun că, din norocire pentru statul nostru, deși nu se mai știe de urma Bibliotecii Naționale, personalul ei există și se află în bună stare, în afară de orice pericol.

Statele de prezență achitate în regulă la Amiralitate, adică la Ministerul Cultelor, sunt o dovadă sigură despre scăparea echipajului complet al corăbiei dispărute. Nici un odăiaș măcar nu s-a pierdut și, ce e mai îmbucurător, nici unul n-a dezertat, cum se-ntâmplă adesea în așa mari catastrofe. Ba încă, ceva și mai îmbucurător, se afirmă pozitiv că echipajul s-a sporit, în urma naufragiului, cu încă vreo trei mateloți, cari sfidează valurile vieții cântând veseli; iar când, o dată pe lună, ajung la liman, iscălesc cu bărbăție neclintită statele de prezență.

Bravi mateloți! cu același sânge rece și pe vreme bună ca și pe tempeste, tot așa de neclintiți și-n siguranța statelor, ca și în primejdia naufragiului. Bravi lupi pe uscat, ca și pe mare!

E drept că la ridicarea și menținerea sus a moralului și bărbăției lor a contribuit și contribuie mult atitudinea hotărâtă și neclintită a intrepidului lor căpitan.

Aflăm că Amiralitatea Cultelor ar fi intervenit pe lângă Direcția Generală C.F.R., secțiunea serviciului maritim, rugându-o a pune să se facă sondaje în toate părțile spre a găsi resturile corăbiei înghițite de valuri; o bună măsură – stând atâta în apă, ar putea mucezi; unde mai pui că-n mare sunt și șoareci.

PARAGRAFIA TALENTULUI

În creierul națiunii, capitala regatului, s-a înființat de curând „Cercul Amicilor Literaturii și Artei Române". E frumos ca un cerc intelectual să nu uite niciodată că, înainte de a fi amic al artelor și literaturii, este fiu al națiunii, că e compus mai-nainte de toate de români, iar nu de artiști, literați sau amatori.

„Cercul Amicilor Literaturii și Artelor Române“ ne trimite spre publicare următoarele:

„Lucrările, în mare parte meritorii, trimise pentru concursul publicat în iunie trecut cu privire la coperta revistei „Literatură și artă română“, negăsindu-se pe deplin corespunzătoare dorințelor «Cercului», au fost înlăturate și stau la dispoziția autorilor lor.

În privința concursurilor literare se reamintește că *termenul pentru depunerea manuscriselor* – 46, strada Fântânei – *expiră* la 15 noiemvrie.“

Care va să zică, avem aci a face cu un termen fatal – 15 noiemvrie; nu se indică și ora; desigur că trebuie să fie până la miezul nopții.

Presupunem – lucru foarte posibil, cu toată starea înfloritoare a literaturii și artelor române – că „Cercul Amicilor“ nu primește până la 15 noiemvrie, miezul nopții, nici o bucată literară mai de seamă, și că, tocmai a doua zi, la 16 noiemvrie, la amiaz, se pomenește cu o lucrare remarcabilă – sunt așa de frecuente lucrările remarcabile în literatura și artele române! tot așa de frecuente ca și neglijarea termenelor fatale!

Ei! Ce te faci?

Dacă vrea să fie consecuent, „Cercul Amicilor Literaturii și Artelor Române“ respinge bucata remarcabilă, precum Curțile de Apel resping un apel tardiv, și adoptă spre publicare numai bucățile slabe cari s-au prezentat la vreme.

În zadar talentatul autor face apel la sentimentele „Cercului“, în zadar se scuză că n-a băgat de seamă termenul. El întâmpină același răspuns ca și apelanții ignoranți veniți după termenul fatal la Curtea de Apel.

– Nu se poate, domnule; vei fi având dreptate, n-avem ce-ți face – a trecut paragrafia.

– Dar, domnilor, sentimentele de amiciție pentru literatura și artele române…

– Domnule, amiciție… dar până aici! nu putem: a trecut paragrafia!

– Dar, domnilor, talentul meu… socotiți! celelalte lucrări sunt din cale-afară mediocre, niște banalități, niște platitudini… pe când lucrarea mea e de talent.

– Știm; dar acelea au venit la vreme; d-ta ai trecut paragrafia!

Talentatul autor este respins; iar secretarul prezidentului biuroului comitetului redacțiunii „Cercului Amicilor Literaturii și Artelor Române“ scrie următoarea notă pentru numărul întâi al revistei:

„Regretăm că în numărul acesta n-am publicat și o bucată de talent: nu e vina noastră; vina e a dlui X… care, deși are mult talent, a trecut paragrafia.“

DECADENȚĂ

Puteți râde voi, tineri sceptici, cari ați aruncat sfintele credințe în schimbul științei profane. Eu sunt mâhnit de câte văz.

Am fost la întrunirile opoziției în Craiova și în Iași, și mărturisesc drept că am ieșit adânc afectat de decadența moravurilor noastre politice.

Asta e opoziție? Astea sunt întruniri de opoziție?

Oratori cari vorbesc ca toți oamenii, liniștiți parcă n-ar fi la guvern un partid adversar, dezbătând cu sânge rece ca la Academie, ba încă permițându-și a face și glume și spirit. Auzi, glume și spirit când ești în opoziție!

Nici un orator nu se bate cu pumnul în piept. Nici unul nu răstoarnă sfeșnicele, nu sparge tribuna, nu-și taie mâna în țăndările paharului spart. Nici unul nu-și mai scoate brațul din umăr printr-un suprem gest patriotic.

Nimic din toate astea. Și ce e mai rău, e că școala asta decadentă prinde – poporul, publicul, are aerul că aprobă acest curent menit să ucidă cu desăvârșire avânturile mari, să stingă focul sacru al pasiunilor politice?

Unde sunt vremurile clasice ale liberalismului român? Unde e sala Slătineanu? Sala Bossel? Circul de la Constandin-Vodă? S-au dus toate ca niște frumoase legende care au încântat de atâtea ori tinerețile mele.

Din tinerețe mă-nnebuneam după întrunirile publice, și aveam de ce. O jale mă cuprinde astăzi când mi-amintesc de frumoasele momente ale eroicei opoziții liberale, al cărei am fost unul dintre cei mai fervenți spectatori!

În acele întruniri îmi făceam eu, împreună cu un popor întreg, educațiunea națională. Acolo am cules cele mai bune inspirațiuni pentru operele mele patriotice, aceste opere menite să ajungă peste puțin uitate cu desăvârșire devenind neînțelese, grație părăsirii școalei clasice a liberalismului. Acolo am făcut cunoștința iubiților mei eroi, pe care am căutat, cu modestele mele mijloace artistice, să-i păstrez pentru posteritate.

Puteți spune orice, eu cred că suntem în plină decadență.

D. N. Filipescu îmi face doctrina unui curent sănătos de judecată publică, în care să nu mai fie posibilă minciuna și fraza goală.

Dd. Tache Ionescu și Disescu vorbesc la tribună ca de pe catedră, cu cărți și citate din autorii străini, cu teorii moderne, cu dezbateri academice.

D. Panu face satire, glume și spirit pe socoteala guvernului, susținându-mi că sunt situațiuni, în viața popoarelor ca și a indivizilor, când nu se poate vorbi decât în bătaie de joc.

Și acești domni oratori pretind să mă convingă cu metoda d-lor rece, care n-are alt merit decât logica și înțelesul.

Dar eu sunt copilul școalii clasice a opoziției liberale! mie nu-mi trebuie logică, nu-mi trebuie înțeles! Pentru astea merg

eu la o întrunire publică a opoziției? Eu caut emoțiune, excitațiune, iritațiune!

Mi-aduc aminte de bravura, de avântul impetuos și mai ales de sintaxa îndrăzneață a neuitaților mei oratori clasici:

«Fraaților! Ciocoii domnesc, în adevăr domnesc; dar să vă spui eu, fraților, cum domnesc! domnesc prin mișelie, prin infamie, prin crimă, prin reacțiune, lucruri care fac onoare poporului că e contra, care în orice ocazii s-a pronunțat și nu permite, mai ales când sângele acestui popor, vărsat cu cruzime și fără nici o necesitate, când țipetele disperate ale femeilor și copiilor, fugăriți și torturați de sălbăticia oamenilor odiosului regim, când vaietele celor schingiuiți pe stradele Capitalei, cu felinarele stinse, sunt încă vii în mintea tuturor!»

Iată ceea ce smulgea din mii de suflete răcnete zguduitoare. Iată pentru ce n-am lipsit de la nici una dintre acele faimoase întruniri.

Astăzi, ce avem? dezbateri, dezbateri și iar dezbateri. Foarte mulțumim de întrunirile dv.

Eu nu cer de la orator să mă lumineze – îi pretind să mă-ncălzească.

Oratorul trebuie să vină la tribună fioros ca un leu, și când o striga o dată *Fraaților!* să mă facă pe mine, fratele lui, să sar din loc. El n-are nevoie să spună nimic de la tribună; dar trebuie să mă-nfierbinte; să mă asude; să nu-mi dea pas să mai judec; să mă aiurească; să mă clatine fără a mă lăsa să răsuflu; să-mi dea creierul de pereții capului prin salturi enorme de propoziții, chiar ilogice, chiar absurde, stupide dacă e nevoie, numai să fie calde și spontanee, până m-o năuci, până m-o face să scrâșnesc din dinți și să strig ca un turbat: sus poporul!

Iată ce înțeleg eu prin orator. S-a pierdut astăzi, din nenorocire, această școală mare:

„Jos reacțiunea! jos ciocoii! sus libertatea, egalitatea și fraternitatea! sus boborul!“

Și la glasul amicilor boborului, boborul, ridicând reteveiul, simbolul suveranității sale, izbucnea, la adresa vampirilor, cari-i sugeau sudoarea și sângele, în imprecațiuni naționale de se cutremura catapeteasma circului.

Dumnezeu al părinților noștri! la ce grandioasă epopee aș fi asistat eu, daca, nu clasicii mei, ci vampirii de reacționari ar fi caterisit pe un mitropolit, iar clasicii mei s-ar fi apucat să apere biserica în fața boborului!

„Astăzi s-a împlântat cuțitul până-n prăsele în sânul nenorocitei Românii, iar cadavrul ei sângerând s-a aruncat la picioarele tigrului negru pe care-l cheamă Partenie! Jos!... Sus!... Sus!... Jos!...“

Acelea ar fi fost întruniri! nu dezbateri ca ale dv.

Păcat! Am pierdut mult.

CRONICA DE JOI [I]
[Luni seară, plecând din Iași...]

Luni seară, plecând din Iași am avut plăcerea să călătoresc împreună cu d. Ceaur Aslan. În același vagon se aflau, între alții, și dnii Lascăr Catargiu, șeful conservatorilor, și N. Filipescu.

Trenul a plecat în mijlocul unei manifestații strălucite și noi am rămas să ne comunicăm impresiile celor două zile frumoase, petrecute în mijlocul bunilor și inteligenților noștri prietini din Iași.

Mă prind că n-o să puteți ghici nimeni despre ce am vorbit, sau mai bine zis, despre ce am auzit vorbindu-ni-se; căci, la drept, nimeni n-a vorbit, toți am ascultat – pe d. N. Ceaur-Aslan. Succesul acelei seri intime îi revine tot d-sale.

E fenomenal omul acesta.

Am stat toți în picioare și l-am urmărit cu cea mai deplină sfințenie.

Ce frumoasă inteligență și ce caracter neînduplecat! A! neînduplecarea, neîncovoierea caracterului, iată semnul naturilor întregi.

O oară și mai bine, până aproape de Vaslui, ne-a ținut, cu un farmec de nedescris, o magistrală conferență. Încântătorul conferențiar se adresa îndeosebi venerabilului șef conservator. Acesta, rezimat de ușa compartimentului său, fără să-ncerce a face vreo întrerupere chiar binevoitoare, da din cap în semn de aprobare, la fiece cuvânt al conferențiarului. Un zâmbet blând, plin de sinceră bunătate, zâmbetul caracteristic al unui spirit dezarmat de orice lipsă de încredere, de orice umbră de ironie – lumina figura bătrânului.

Ce vervă! ce convingere, ce adânc înțeles atât de spusele vorbitorului, cât și în zâmbetul ascultătorului. Era o scenă delicioasă. Voi uita vreodată amănuntele conferenței dlui Aslan; dar zâmbetul dlui Catargiu n-am să-l uit niciodată.

Ghiciți – mă prind încă o dată că nu o să puteți – despre ce ne-a vorbit conferențiarul... Despre consecuența în politică!

Atât de adâncă și caldă convingere era în cuvintele acestui idealist, încât eu, crescut la școala scepticismului, simțeam o adevărată remușcare: eram vinovat desigur că nu văzusem până aci nimic de reprobat în micile inconsecuențe politice, așa de frecuente și de naturale în starea actuală a moravurilor noastre publice.

Iată, îmi ziceam, tot se mai găsesc și în țară la noi oameni de caracter. Iată – am înaintea mea un bărbat care poate avea îndrăzneala să spună oricui vrea să-l asculte că el, cu toată ușurătatea de la noi, a fost totdeauna consecuent, totdeauna neschimbat și neclintit, totdeauna același – același!

„Coane Lascăre, mi se poate imputa orice, afară de inconsecuență în viața politică. Am fost consecuent și voi să rămân consecuent!»

Astfel și-a terminat d. Aslan magistrala conferență, care, literal, ne-a uimit pe toți.

D. Lascăr Catargiu și-a luat cu multă politețe seara bună, și ne-am retras fiecare să ne culcăm.

E greu să adormi când spiritul ți-este încă plin de o extraordinară impresiune. Oboseala m-a biruit totuși până să nu trecem de Bârlad. Am adormit cu gândul la bărbăteștile declarațiuni ale tovarășului nostru de călătorie.

Peste noapte, am avut un vis ciudat.

O ședință furtunoasă la Cameră. Tribunele gem de public. În tribuna ziariștilor, toată lumea în picioare.

„D. Nicu Ceaur-Aslan are cuvântul în chestiune personală“, zice președintele.

Tăcere și emoțiune profundă în toată sala…

Oratorul vorbește în contra dlui Lascăr Catargiu, care a îndrăznit să facă aluziune la o pretinsă inconsecuență politică a d-sale.

Niciodată n-am văzut o mai nobilă și mai sinceră revoltă. Niciodată n-am să auz un discurs așa de vehement, niște accente mai înalte. Niciodată n-am asistat la o ședință mai stăpânită de talentul unui orator. Toată arta parlamentară pusă în serviciul unui prestigiu de caracter absolut autorizat. La fiecare cuvânt, cuconul Lascăr roșea până în vârful urechilor, neîndrăznind să întrerupă nici una din cascadele vertiginoase ale adversarului. Zâmbea strâmb, vrând să-și dea o contenență. Își frângea mâinile; tremura din genunchi și din picioare, cum se ridicase să înfrunte loviturile, încet-încet recăzu zdrobit pe scaun, ascunzându-și fruntea cu amândouă mâinile.

Era executat.

Oratorul continua încă și poate ar mai fi continuat încă, în aplauzele Adunării, dacă niște fluiere sfâșietoare nu m-ar fi deșteptat din vis.

Intram în stația Mărășești, unde se-ncrucișează atâtea trenuri. Tot restul nopții n-am putut să mai adorm, gândindu-mă la puterea colosală ce o dau unui om politic consecuența și prestigiul caracterului.

O NOUĂ REVISTĂ LITERARĂ

O nouă revistă literară va apare zilele acestea în București; asta mai înainte de orice va dovedi că n-avem până acuma destule. Noua publicație va fi condusă de „Cercul Amicilor Literaturii și Artelor Române“. Acest cerc este instituit și funcționează de mai mult timp sub prezidenția tânărului și simpaticului ministru plenipotențiar fără portofoliu D. Olănescu, cunoscut, ca mare amator de literatură, sub pseudonimul Ascanio. Ascanio a lucrat mult, proză și versuri, și cu un succes așa de strălucit încât până la urmă a ajuns nemuritor: Academia noastră a trebuit să-i deschidă brațele. Alături cu Ascanio, un alt tânăr diplomat, d. N. Pătrașcu, un critic de școală idealistă, dă sprijinul său „Cercului Amicilor Literaturii“ etc. Pe lângă aceștia s-au grupat un mare număr de literați, poeți și prozatori, artiști și savanți, cari vor da concursul lor grațios revistei „Cercului Amicilor“ etc.

Va fi o revistă puțin pedantă. Pe lângă literatura frumoasă și articole savante, revista va da în fiece număr mai multe ilustrațiuni, cea mai mare parte originale, deocamdată numai în negru, iar mai târziu și în colori. Sub așa auspicii, tânăra publicație va avea desigur mult succes, cu atât mai sigur că o sumă de doamne din înalta noastră societate au promis să-i acorde tot interesul – un puternic sprijin.

Ce mai putem dori tinerei reviste alta decât viață lungă? Căci, în adevăr, când un copil se naște cu așa de frumoase ursitoare, altceva nu-i mai trebuie decât viață și sănătate. Din toată inima i le urez eu, care am văzut până acuma atâtea tinere mlădițe din ogorul literelor, științelor și artelor degerând în primăvara existenței lor. Câți copilași de aceștia intelectuali nu i-am îngropat eu! Câte reviste, începând cu „Transacțiunile literare" și sfârșind cu „Revista nouă" n-am văzut prăpădindu-se fără să știu de ce!

Una singură din ele a rezistat și rezistă încă; ce longevitate! Ați auzit adesea că în fundul unei mahalale trăiește câte o babă care și-a uitat anii. Își aduce aminte de cutremurul cel mare, de răzmirița cea mare, de ciuma cea mare, de focul cel mare, de toate-și aducea baba aminte, și moartea pare că nu-și mai aduce aminte de dânsa. Câte fete frage și frumoase, câte femei tinere n-a dus ea la groapă! Iată efectul ce mi-l face revista „Convorbirile literare". Câte reviste literare, artistice, beletristice, savante șcl., cu sau fără ilustrațiuni, acestea cu sau fără culori, și cari, ușurele ca toate tinerele, se uitau cu milă la bătrâna ce moțăia și ea câteodată. Au fost! Unde sunt astăzi? Și bătrâna tot trăiește, ba încă are de la o vreme veleități de o nouă dentițiune.

De aceea, crez eu, care am văzut atâtea, că nu pot ura revistei „Cercului" etc. altceva mai bun decât să aibă sănătatea și longevitatea „Convorbirilor literare".

D. Zaharia Antinescu, un venerabil veteran al școalii românești, profesor iubit în Ploiești, o viață întreagă a publicat un volum de memorii intitulat: *O călătorie de 70 de ani*. E o publicație interesantă din multe puncte de vedere, asupra căreia îmi voi face o deosebită plăcere să revin mai pe larg într-o cronică specială.

CRONICA DE JOI
[Ați avut vreodată imprudența…"]

Ați avut vreodată imprudența să susțineți că liberalii sunt tot atât de inepți pe cât sunt de răi? Mușcați-vă limba și vârâți-vă mințile-n cap: nu se pronunță cineva așa de ușor asupra unui mare partid.

Ia să vedem.

Până la deschiderea Camerelor, toată lumea credea că cestiunea Ghenadie era o cestiune foarte gravă, a cărei soluție întrece imaginația celui mai fertil reporter.

Câte combinațiuni n-am făcut eu însumi, căutând o soluțiune la întrebarea: ce se face cu monahul Ghenadie?

Mai întâi gândeam: hotărât, colectiviștii n-au altă scăpare decât să se împace cu monahul; să-l reintegreze în scaun cerându-i scuze de reaua lor purtare, și făcând o solemnă și creștinească retractare a mișeleștilor lor calomnii. Apoi, apelând la patriotismul lui, să-l roage călduros a renunța numaidecât de bunăvoie la scaunul arhipăstoresc, pentru a da nenorocitei afaceri o încheiere cu caracter de împăcăciune sinceră și leală de ambele părți, iar nu cu caracter de biruință dintr-o parte – lucru ce ar fi fost din cale afară păgubitor dignității puterii statului, îndestul de compromisă prin dibăcia dlui Dim. Sturdza.

Dar, venind la această din urmă idee, mă gândeam la uzurpatorul Macbeth, înglodat atât de adânc în calea relelor, încât îi e mai greu să se-ntoarcă înapoi decât să meargă-nainte din ticăloșie în ticăloșie.

A făcut-o? – a făcut-o…

Ce-i mai rămâne față cu încăpățânarea, cu atât mai primejdioasă, cu cât e mai dreaptă, a victimei?

Să se umilească, în metanii, în fața caterisitului? Să îngenunche înaintea unui om, fie acela chiar un sfânt martir, prestigiul puterii timporale? Să facă din Căldărușani o Canossa?

Nu. E o crimă ce s-a făcut cu Ghenadie! Dar rațiunea de stat poate uneori scuza o crimă, mai ales atuncea când reparațiunea ei ar putea zdruncina mai rău statul decât a făcut-o ea însăși.

Această din urmă conjectură mi se păru alaltăieri aproape realizată, când aflai că guvernul are de gând să reteze nodul gordian: să convoace sâmbătă marele colegiu electoral și fără vorbă multă, să dea un urmaș lui Ghenadie.

Mi-am zis atunci: ticăloși, dar nu pe jumătate – ticăloși întregi. Și așa tot e bine.

În sfârșit, sâmbăta o să strigăm: *habemus... papas,* în loc de *papam*! Atât mai bine! se va fi dovedit că partidul colectivist este, pe lângă altele, și consecuent.

Colectiviștii, se știe, puseseră odinioară de gând și promiseseră să suprime una din mitropoliile țării și să declare pe cea din Iași singura mitropolie a Bisericii autocefale române. Ei! au văzut oamenii că nu-și pot îndeplini promisia în sensul acesta și atunci, fiindcă ei fuseseră contra a două scaune, s-au gândit așa: de vreme ce nu se poate să avem un singur mitropolit, nu vom avea nici doi – vom avea *trei*.

Și astfel, pe sâmbătă, eu, naivul, speram să avem un mitropolit la București, unul la Iași și altul la Căldărușani – acesta, special însărcinat a ține corespondența și relațiile oficiale ale Bisericii noastre cu Bisericile române surori...

Habemus papas...

Își închipuie oricine cu ce legitimă nerăbdare așteptam mesajul... Mă rog, ați văzut mesajul.

Nu; sunt fenomenali colectiviștii!

Când eu îmi băteam capul de grija lor, ei găseau mijlocul pe atât de ingenios pe cât de simplu pentru a potoli spiritul public, pentru a liniști lumea românească întreagă care fierbea de neastâmpăr și se pierdea în conjecturi, așteptând rezolvirea afacerii Ghenadie.

Ei bine, ne-o dă mesajul această mult dorită rezolvire.

Ghenadie?…

Mitropolit?…

Dar astea sunt născociri absurde ieșite din imaginația bolnavă a lui Fleva… Putem noi oare vorbi de așa absurdități în mesaj?

Mitropolit?… care mitropolit?

Ghenadie?… dar Ghenadie nu există. – Să nu vorbim prin urmare deloc de Ghenadie.

Ș-apoi să mai spui că dnii colectiviști nu sunt ingenioși! Mă rog.

P. S. – În ultimul moment, aflu de la câțiva colectiviști de frunte că alaltăieri luni niște bande conservatoare, sub ochii armatei și ai poliției, făcute prizoniere, au avut îndrăzneala să atace Universitatea din București, să stâlcească pe studenții cari se găseau în sălile de cursuri și să devasteze edificiul.

Ceva mai mult, bandele îndrăznețe ale conservatorilor au mers cu infamia până la a forța pe d. Paul Stătescu, polițaiul Capitalei, și pe directorul poliției, cari plângeau de ciudă, să se pună în fruntea mișeleștilor lor isprăvi.

Toate acestea, *apropos,* de ce credeți?

Apropos de chestiunea Ghenadie.

Așa se simplifică sub un guvern inteligent toate chestiunile complicate.

O POLEMICĂ

O polemică foarte virulentă se urmează de câtăva vreme, în arena literelor române, între doi tineri poeți și publiciști, dd. N. Țincu și Radu Rosetti.

Ca toate polemicile între băieți bine crescuți, și aceasta a trebuit să ajungă la vorbe regretabile.

Irritabile genus...

Așa sunt poeții, n-ai ce le face. Pentru dânșii, senzitive ultranervoase, fenomenele cele mai de nimic iau proporții și dimensii extravagante.

Să te ferească Dumnezeu, pe tine, burghez care mergi pe drum, nu ca să visezi, ci ca să cauți de meschine daraveri, să calci din grabă un poet pe galoși: imediat ai o epigramă pe spate.

„Poet sărac, sunt ticălos,
Nu pot în birje, merg pe jos...
Dar sunt cu mult mai ticăloși
Cei ce mă calcă pe galoși!"

Înghite-o, burghezule, care ți-ai permis să nu consideri, fie chiar din greșală, ori, și mai rău, din distracție, decât picioarele poetului.

Nu picioarele, capul poetului trebuie considerat, burghezule! acolo e tot interesul. Și tu, care ții la interes, tocmai acolo nu te uiți?

Dar care este obiectul polemicei între cei doi tineri poeți?

Pentru ce anume se schimbă atâtea focuri de artificii și se rup atâtea lănci de o săptămână?

Precis n-aș putea-o spune; aproximativ, parcă m-aș încumeta.

D. N. Țincu susține că d. Radu Rosetti scrie mai prost decât d-sa. Din contra, d. Radu Rosetti susține că scrie mai bine decât d. N. Țincu.

Ce putem noi, profanii, să zicem?

Putem noi spune cu siguranță de pe acuma care dintre amândoi are dreptate? E prea greu pentru noi de răspuns la așa întrebare. Noi să fim cuminți și să nu ne băgăm în cearta celor mai pricepuți. Te pomenești că d-lor se împacă, și ne-am găsit noi beleaua. Să așteptăm mai bine. Când unul dintre combatanți va rămânea lat pe teren, atunci vom putea spune cu oarecare siguranță că acela n-a fost cel mai tare. Până atunci

să lăsăm chestiunile politice, sterpele frământări la ordinea zilii, și să urmărim, cu tot interesul încordat ce merită, această polemică importantă.

De unde a pornit ea? De unde pornește orice polemică – dintr-o regretabilă scăpare din vedere. Apoi, ține-te!

Am avut mai întâi articolul de fond critic – o denunțare de plagiat:

– Plagiat? Eu, plagiator, când tu nu știi nici gramatica elementară?

– Eu! nu știu gramatica elementară? Dar versurile tale ce este?

– Dar ce zice cititorii de proza ta când o citește?

Aci urmează o epigramă, pe cari cititorii o gust.

Da, dar răspunsul la epigramă aceiași cititori îl va găsi zdrobitor.

Și pe câtă vreme se lupt în arenă cei doi tineri combatanți, ce face amatorii? amatorii urmez toate mișcările, și dorește să vază că se va sfârși cât mai târziu aceste hărțuieli, cari ține arena literelor într-o încordată atențiune.

Cu atât mai încordată trebuie să fie această atențiune a amatorilor cu cât, în privința fondului polemicei, toate atacurile și ripostele tace.

Na gramatică!

REACȚIUNEA

Degeaba – eu sunt nemulțumit. Încă o iluziune pierdută! încă o legendă, pe care mi-a distrus-o vremea și școala noastră modernă: Reacțiunea!

Ce era Reacțiunea!

Un monstru odios, eminamente antipatriotic, antinațional, antiliberal, – o Plevnă internă!

Ea disprețuia, batjocorea, strivea, trăda, sugruma poporul, și apoi tot ea îl exploata sistematic. Vrăjmașă jurată a libertăților publice, a Constituțiunii și a tutulor instituțiunilor, ea îneca mai întâi și apoi scălda țara în sânge.

Era neagră; avea sute de capete ca hidra și mii de gheare de vampir; fugea de lumină și lucra la întuneric, fără să aibă vreodată curajul opiniilor sale, și complota cu străinii contra Românismului.

Uneori, ea își înfigea ghearele în coastele Națiunii și, odată călare pe pradă, sugea cu lăcomie sângele și sudoarea poporului-martir; alteori, înfigea în sânul României un cuțit până-n prăsele și cadavrul ei sângerând îl arunca la picioarele comitelui Andrassy!

Era în fine oribilă și hidoasă.

Dar, pe lângă atâtea grozăvii, avea și o mare calitate: închipuirea ei era sprijinul cel mai pozitiv al patriotismului și liberalismului meu.

Când aceste sentimente, cari erau singura-mi demnitate în ochii mei proprii, șovăiau sau moțăiau; când, în viața de toate zilele, copil sărac, necăjit de nevoi și păsuri grele, uitam un moment că sunt dator să mă gândesc mai presus de toate la patrie și la libertate – un glas profetic mă zguduia din amorțire strigându-mi:

„Deșteaptă-te, cetățene! Reacțiunea stă la pândă!“.

La această teribilă amenințare apocaliptică, săream în picioare rușinat de lașitatea mea vinovată de-o clipă.

Uitasem Reacțiunea!

Deodată treceau prin gândul meu aiurit toate prăpăstiile. Vedeam capetele hidrei cu ciocurile căscate gata să mă sfâșie; simțeam în carnea mea pătrunzând până la oase ghearele monstrului; mă simțeam sugrumat și afundat în întunerec sub ruinele vastului nostru edificiu politic, unde un călcâi de străin îmi strivea capul! Sânge! o baie de sânge!

Atunci patriotismul și liberalismul meu se redeșteptau formidabile cu o supremă încordare, și, trezit dintr-un vis haotic, răcneam ca un apucat:

„Jos Reacțiunea!"

A trecut vreme, și spiritul de examen, – acest fatal spirit, care ne-mpinge să știm mai mult, poate, decât ne trebuie – vierme nenorocit care roade cu tenacitate rădăcinile credințelor – începu să găunoșeze bazele giganticei mele legende. Perfidul!

Odată, când săream din loc pentru a nu știu câta oară de spaima hidrei, iată ce mi-a șoptit viermele la ureche:

„Reacțiunea?… prostule! Deschide-ți ochii bine; uite-te împrejuru-ți, și revino la sensul realității.

Mai ți-este permis ție, om cu oarecare cultură, să crezi în existența ființelor fabuloase? Nu ți-e rușine ție, om matur, să aibi frică seara când te culci, ca un copil pe care bunica îl stăpânește speriindu-l cu Muma-Pădurii?

Dar Reacțiunea e tot atât de reală cât sunt de reali grifonul, sfinxul, zmeii și căpcăunii din basme. Reacțiunea ta nu este decât o vedenie, un *cauchemar* cronic, pe care l-ai contractat, nenorocitule, prăpădindu-ți creierul și nervii cu băuturile falsificate ce ți le-au debitat niște șarlatani!

Vrei să faci o experiență? Încetează a mai înghiți necontrolate produsele negustorilor politici lipsiți de orice scrupul, și are să-ți treacă boala cronică – ai să scapi de halucinația Reacțiunii".

Boala mea ajunsese, în adevăr, așa de chinuitoare, că n-am putut respinge povețele spiritului de examen. Le-am urmat – și m-am tămăduit.

De multă vreme dorm acuma liniștit fără visuri rele, fără teamă de primejdie pentru Națiune, Constituțiune și alte instituțiuni.

Sunt sănătos, da; dar câteodată îmi pare rău: am ascultat spiritul de examen – am ucis legenda – s-a dus liberalismul!

Ca un înțărcat băutor de haciș, care regretă extazurile ce și le procura odinioară, mi-aduc aminte adesea cu duioșie de ciudatele vedenii ce aveam când mă apucau accesele de febră liberală. Adesea mă apucă un dor nespus de acele vremuri când, înainte de a fi om cuminte, eram un patriot liberal zănatic.

Da, sunt sănătos astăzi, dar tot am rămas cu o apucătură, o meteahnă, pe care n-o pot stăpâni totdeauna.

Așa, zilele trecute, – când am văzut pe d. Paul Stătescu, prefectul liberal, trăgând în studenții nevinovați cu reteveiul; când am auzit de atrocitățile din beciurile poliției, – mărturisesc drept că, deși suntem aproape de sfârșitul veacului XIX, nu m-am putut opri să strig, ca în vremurile liberalismului meu clasic:

„Jos Reacțiunea!“

DA ȘI NU

Ați cunoscut desigur gloaba sacagiului care vă cară în toate zilele apă. Bietul animal, modest pe atâta pe cât e de brav, nu s-a plictisit niciodată să meargă la pas de la casa sacagiului până la Filaret, și de acolo la altă casă, și iar înapoi la Filaret, și pe urmă… în fine, slujba pe care e chemată s-o facă orice gloabă de sacagiu.

Nici un moment deosebit în viața nobilului animal pân-acuma. Dar se-ntâmplă o dată și altfel. Sacagiul are o dată fantazia să meargă mai degrabă acasă. Gloaba refuză să schimbe pasul. Din ce știe ea nu vrea să iasă nici moartă. La pas știe să meargă și anume pe un drum dat: nu schimbă nici mersul, nici drumul, în ruptul capului.

Sacagiul o ia pe gloabă cu vorba bună, o mângâie, o cheamă pe nume, o îndeamnă binișor: degeaba. Impacient, îi dă câteva bice: gloaba începe să țopăie din picioare pe loc și nu vrea să pornească – o zi întreagă e în stare să țopăie din picioare de-atâtea ori câte, daca ar merge, ar face o poștie întreagă – dar din loc nu se mișcă.

Sacagiul, văzând încăpățânarea bestiei, recurge la alt mijloc: începe, râzând, să gâdile gloaba la urechi, doar de-o putea-o urni din loc. Atunci, gloaba bătrână e apucată de toate furiile: începe să sforăie, să dea din picioare, să se răscacăre, să gâfâie, să tușească și să facă niște salturi ridicule, amenințând să sfărâme ulubele căruții.

Să te ferească Dumnezeu de gloaba bătrână când o apucă revolta dignității personale.

Ei! Credeți că numai la sacale sunt gloabe? Ași! Vreți gloabe, adevărate gloabe, cele mai nărăvașe? Căutați-le în literatură. Cum ăi scoate-o din drumul bătut, cum i-ei cere, gâdilindu-o cât de puțin, să meargă altfel decât la pasu-i cunoscut de gloabă bătrână, începe să sforăie, să țopăie, să se screamă, să se răscacăre, pentru a-și afirma dignitatea personală.

Pas de o zi o vorbă de glumă asupra unui așa de nobil animal! Animalul n-are să o înțeleagă și are să-ți facă o demonstrație ridiculă.

Se poate glumi?

Da și nu.

Se poate – când ai a face cu oameni sănătoși.

Nu se poate – cu oameni bolnavi.

Se poate – cu oameni veseli și bine dispuși.

Nu se poate – cu oameni posaci și mâhniți.

Se poate – cu oameni de spirit.

Nu se poate – cu oameni proști.

Se poate – cu literați și artiști.

Nu se poate – cu gloabe literare și artistice.

CONCERTELE SIMFONICE PETERS

Duminica viitoare începe în sala Ateneului o serie de concerte simfonice sub direcția cunoscutului șef de orchestră d. Peters. Nu putem recomanda îndestul publicului amator de muzică bună aceste producțiuni artistice.

La Peters e vădit că interesul succesului artistic domnește, iar nu succesul intereselor materiale. Peters e înainte de toate artist în adevăratul înțeles al cuvântului, un artist conștiincios, capabil și pasionat de arta lui. El începe modest și fără multă reclamă, și nu mă îndoiesc că va găsi ceea ce caută – aprobarea amatorilor inteligenți.

Iată, avem, prin urmare, la București, două orchestre pentru concerte simfonice: una Peters și alta Wachmann. Asta e bine. Deși, în mare parte, compuse de aceleași elemente, cele două orchestre se vor deosebi, în producțiile lor, prin gustul de alegere a repertoriului și mai ales prin modul de interpretare.

Fără îndoială, concertele dlui Wachmann au lăsat totdeauna mult, foarte mult de dorit, daca vrem să judecăm strict. Orchestra, compusă din elemente de strânsură, fără unitate și tradiție de interpretare, fără spirit artistic, cu repetiții îngălate, nu ne-a dat până acuma decât aceea ce se poate numi producție mediocră, pacotilă, marfă ieftină de artă. Nu e însă mai puțin adevărat că datorim noi, amatorii, mult, foarte mult, neosebitului Wachmann, care, cu sacrificii mari la început, și cu puține foloase mai târziu, a dat publicului bucureștean mărețe lucrări ale maeștrilor clasici. Și Wachmann are drept să fie mândru de aceasta.

Peters vine astăzi cu modestie să dea și el o serie de concerte simfonice. Cunosc pe acest artist, știu câtă conștiință pune în exercitarea frumoasei sale profesiuni și nu mă îndoiesc de succesul moral ce-l așteaptă.

Va avea și succesul material? Să vedem. În orice caz, ar fi păcat ca o întreprindere atât de folositoare pentru cultura publicului românesc să nu poată reuși.

„AMINTIRI MILITARE"

Iată titlul unui volum ce apare zilele acestea. Autorul este un veteran din războiul independenții, căpitanul Mihail Dimitrescu, care a luat parte la memorabilele lupte din Bulgaria cu regimentul 8 de linie.

Le-am citit aceste *Amintiri militare* cu o deosebită plăcere. Este o povestire simplă și plină de interes a evenimentelor eroice de peste Dunăre, o povestire pe care ne-o face nu un artist prin închipuire, ci un părtaș de fapte.

Nu avem prin urmare a face cu o operă de artă, ci cu relația exactă a unuia dintre făptuitori. Astfel, tot aparatul artistic lipsește; el e înlocuit, în această dare de seamă, prin bogăția epizoadelor și prin simplicitatea expunerilor.

Felul natural și simplu de expunere a faptelor vitejești, fără încărcături retorice, fără declamațiuni, mai mult sau mai puțin artificiale, este cu desăvârșire interesant.

Aci povestirea ne atrage și ne subjugă nu prin *cum*, ci prin *ce*. Acest *ce* este dezbrăcat de orice meșteșugire și câștigă foarte mult prin această manieră naturală cu care ni se prezintă.

Ceea ce distinge iarăși povestirea veteranului căpitan este lipsa de personalitate, lipsa aproape completă a acestui *eu*, atât de destestabil mai ales în povestirile de vitejie. În vinele fiecărui povestitor de isprăvi eroice circulă mai multe sau mai puține picături din sângele faimosului baron de Muenchhausen. Ei bine, sângele autorului acestor *Amintiri militare* a rămas curat moldovenesc.

Dar daca, întrucât privește personalitatea-i proprie, autorul nu face niciodată vreun caz deosebit, asta nu înseamnă că povestirile sale sunt reci și lipsite de orice entuziasm.

Din contră. De câte ori vorbește de patria și oastea românească, de marele lor Căpitan, de mândrul drapel, atunci acest veteran care-și târăște picioarele, schilodit în război, capătă aripele inspirației.

Sunt pagine în *Amintirile militare*, în adevăr mișcătoare prin sinceritatea și căldura cu cari sunt scrise.

Amintirile militare, prin exactitatea faptelor, prin simplicitatea expunerii, prin lipsa de pretenție personală și de meșteșugire a autorului și prin frumoasele sentimente patriotice, sunt astfel vrednice de recomandat cititorilor ca o carte în adevăr bună.

A lua parte la un război este desigur una din cele mai mari împrejurări ce se poate ivi în viața unui om. Dar aceasta nu e dat oricui. Pentru aceasta ne atrag așa de mult povestirile războinice. Povestirea, fără reflexiuni personale și fără mult aparat, despre grozavele amănunte ale unui război, constituie cea mai interesantă lectură.

Între astfel de povestiri, găsesc *Amintirile militare* ale veteranului căpitan Mihail Dimitrescu cu deosebire prețioase.

LASCĂR CATARGIU

Mihalache Kogălniceanu face pe 2 Mai și pune s-arunce pe ferestre cu patul puștilor pe reprezentanții națiunii; Iancu Brătianu ajunge vizir odios; stăpânește ca un african, cu niște camere de mameluci, și banchetează încunjurajat de baionetele ienicerilor lui Radu Mihai; C. A. Rosetti fuge rușinat de trista sa amăgire, și moare scârbit și amărât.

Așa trebuie să se-ntâmple!

Un curent – generos, dar și ridicul, poate onest ca intenție și sentimental în fond, dar desigur pernicios ca urmări pe cât de grotesc în formă – suflase cu putere și spulberase cenușa Regulamentului, făcând să răsară în locul ei un miraj, *o fata morgana*: România deplin fericită prin sistemul reprezentativ.

Ce s-a întâmplat?

Ce se-ntâmplă totdeauna cu *fata morgana*: când dai să te-apropii de ea, se topește în aer.

Atunci, o urâtă ironie a soartii: proclamarea redeșteptării și emancipării noastre politice a fost semnalul inaugurării celei mai teribile și înjositoare tiranii – tirania vorbei. Iată cine ne-a stăpânit o jumătate de veac cu ultima cruzime: vorba, vorba umflată și seacă – legenda.

Ea a avut, ca toți tiranii clasici, gardă și gâzi, curtizani, lingușitori, bufoni și mulțime aiurită. Vai de cel ce cuteza să nu i se-nchine fără condiție! era huiduit de curtezani, scuipat de bufoni, biciuit, stigmatizat și executat în aplauzele mulțimii nenorocite de-nchinători.

A gândi era cea mai grozavă vină; a râde, cel mai negru păcat. Niciodată gândirea n-are alt vrăjmaș mai cumplit decât vorba, când aceasta nu-i este roabă supusă și credincioasă, nimic nu arde pe ticăloși mai mult ca râsul.

Zdrobitoarea opresiune a acelei stupide tiranii trebuia neapărat să dea naștere la încercări de revoltă. S-au mai găsit și bărbați, cari să-ndrăznească a gândi și a râde. Mulți dintre ei au căzut jertfa îndrăznelii lor. Huliți și urgisiți de cei mai aproape ai lor, înfierați ca reacționari, vrăjmași ai poporului, ai națiunii, ai libertății, ai patriei, – legenda i-a executat fără nici o milă. Dintre aceștia, unii de frunte au fost oameni superiori care se chemau Petre Mavrogheni, Costaforu și Boerescu.

…Tot așa și Eminescu și bunul său prietin Manolache Costache.

Câți au murit, s-au dus toți cu inima înnegrită de credința că orice revoltă e de prisos, că legenda va triumfa totdeauna asupra adevărului, că tirania vorbii și-a clădit în România un imperiu vecinic. Iar cei ce n-au murit, obosiți de luptă, au dezarmat cu aceeași tristă credință.

Dar a fost și unul care nici n-a pierit înainte de vreme, nici n-a dezarmat un singur moment: un revoluționar îndărătnic și cuminte, dibaci și neînduplecat, fără măcar o clipă de descurajare sau îndoială.

Acela e Lascăr Catargiu.

Sub înfățișarea aceea blajină, nimini, poate, nu știe câtă tenacitate și câtă energie stau ascunse; îndărătul acelor doi ochi blânzi, stă dârză o voință neîncovoiată; sub chipul acela de răzeș plin de bonomie naivă, e totdeauna deșteaptă la pândă cea mai sigură judecată politică, cea mai adâncă dibăcie de om de stat. Toate acestea, pe un fond moral fără cea mai mică imputare.

Mai-nainte de 2 Mai – pe atunci corpul electoral era corp electoral, și Parlamentul, parlament –, Lascăr Catargiu merge ca prezident al Camerei, cu ceremonialul de rigoare, la palat să prezinte răspunsul la adresa Tronului.

Vodă Cuza, cu un zâmbet răutăcios, face semn primului ministru M. Kogălniceanu, care era de față ca de obicei, să primească adresa Camerii, și apoi, cu o mișcare ușuratecă, pune mâinile la spate.

„Eu vorbesc aici cu Vodă!“ zise Lascăr Catargiu, și, îndoind adresa la loc, imită mișcarea prințului și puse mâinile la spate.

Cuza simți că trecuse măsura: își desfăcu mâinile și întinse dreapta către președintele Camerii; atunci, acesta făcu asemenea și întinse lui Cuza adresa.

Când la 2 Mai, soldații au năvălit în Cameră, deputații au sărit pe ferestre. Lascăr Catargiu sta la biuroul său de președinte

și scria. Un ofițer cu câțiva soldați se reped la dânsul și vor să-l arunce cu violență. El ridică ochii de pe hârtie și zice liniștit:

„Mă rog stați încă olecuță… Eu sunt președinte; nu pot pleca până nu-mi termin procesul-verbal al ședinței“.

Și președintele Camerei, Lascăr Catargiu, apărătorul libertății parlamentare contra unei lovituri de stat, și-a terminat procesul-verbal și a plecat fără să se pripească.

Când cu scandalurile de la 5 aprilie, mulți tineri au plecat de la Cameră în trăsuri închise pe partea din dos a Mitropoliei. Lascăr Catargiu, prim-ministru, a ieșit pe jos, a coborât în fața teatrului rebeliunii și, trecând fără grabă pe sub o grindină de bolovani, a mers încet-încet până acasă, însoțit numai de doi trei prieteni.

În ministerul conservator din urmă, se ivește între colegi o neînțelegere. Unul, mai neastâmpărat, se supără și face unui reporter de gazetă niște declarațiuni răuvoitoare pentru guvernul său propriu. Înainte de a se pune foaia sub presă, un amic fidel află de asta; face ce face și pune mâna pe o corectură, cu care merge foarte emoționat în fugă la președintele consiliului:

„Iată, coane Lascăre, ce are să se tipărească astăzi în cutare foaie oficioasă: astea sunt informații date de amicul nostru X…“

Președintele consiliului citește cu atenție corectura, și după ce termină, fără să arate cea mai palidă alterare sufletească, înapoiază hârtia.

„Ce-i de făcut coane Lascăre? întreabă amicul. Să împiedicăm publicarea…

– Da de unde? răspunde cu liniștea-i obicinuită conul Lascăr. Să vedem întâi dacă le-a dat d-sa… Dacă nu le-a dat d-sa, să nu se puie; dar dacă le-a dat, să se puie“.

Într-o noapte memorabilă, Lascăr Catargiu a făcut un incalculabil serviciu țării. Acestui om de stat se datorește că mersul istoriei noastre nu s-a strâmbat și rătăcit. Fără curajul

și devotamentul lui patriotic, n-am fi avut, poate, acele succese naționale, cari erau să fie zădărnicite de către chiar acei ce și-au făcut apoi dintr-însele o apoteoză.

Român neaoș, fără declamații și poze teatrale; spirit liberal limpede, fără apucături zănatice; dinastic, fără târâre; patriot cuminte și dezinteresat până la a refuza un scaun de Domn; cunoscând profund țara și lumea ei, – Lascăr Catargiu niciodată n-a avut să-și mărturisească o greșală.

El n-a stat niciodată în drum la gânduri fără să știe încotro s-apuce; el n-a pipăit niciodată cu ezitare terenul: a pus piciorul ferm și a pășit sigur cu fruntea-n sus; iar când n-a putut păși, a stat țapăn pe loc; dar înapoi, nu s-a dat niciodată.

Iată de unde a rezultat autoritatea și prestigiul din ce în ce crescânde ale acestei frumoase cariere, recompensată zilele acestea de un așa strălucit succes. Și iată iarăși de ce asupra acestui neînduplecat revoltat contra tiraniei vorbei, contra legendei liberale, s-au năpustit atâta bârfeală și atâta ură.

Dar nimic nu l-a clintit din loc. Nici pantalonadele bufonilor și arlechinilor, nici fluierăturile păcătoșilor, nici amenințarea cu înfieratul roșu, nici năvala mercenarilor – nimic nu l-a făcut să-și lase gândul și să părăsească lupta.

De mai bine de cincizeci de ani stă răzeșul zdravăn în picioare în fața dușmanului: s-a oprit de multe ori în loc să-și reia răsuflarea; dar niciodată nu s-a-ncovoiat să cază, și, de câte ori a reînceput lupta, a dat lovituri de moarte legendei caraghioase.

Și pe lângă atâtea virtuți, a avut un singur noroc – sănătatea.

A trăit întreg pentru ca, după o luptă eroică atât de îndelungată, să fie, de afară din Parlament, chemat de Coroană și de țară să dezlege una din cele mai grele cestiuni ce a agitat lumea românească.

Lascăr Catargiu nu a stat un moment la îndoială ca să răspunză la înalta chemare. Făcându-și datoria, fără condiții și fără rezervă, el și-a serbat într-un chip strălucit jubileul de 50 de

ani ai frumoasei lui cariere: alaltăieri el a dat lovitura de grație adversarilor săi.

Acei ce i-au adus omagiul pentru triumful lui sunt pretinșii continuatori ai scornitorilor legendei, ultima gardă a tiraniei vorbei.

CONCERTUL SIMFONIC PETERS

În sfârșit! Am auzit la noi o producție muzicală clasică în adevăr onestă. De mult, de la moartea neuitatului meu prietin Franz Schipek, și e d-atunci mai mult de zece ani, nu mi-a mai fost dat s-auz executându-se măcar convenabil o bucată de pretenție.

E adevărat că Franz Schipek n-avusese niciodată curajul să dea un concert de orchestră. El se mărginise la quartete. Muzica așa-numită de cameră avea pentru dânsul îndoit cuvânt de preferență: pe de o parte cadrul material era mai ușor de completat, pe de altă parte însuși temperamentul lui delicat și seniorial îl îndemna mai mult la producțiunile de finețe și de efecte intensive decât la lucrările de efecte populare prea zgomotoase.

Dar despre amicul meu Franz Schipek – și îmi voi împlini această datorie – altă dată mai pe larg.

D. Wachmann ne-a făcut o serie de concerte simfonice. Directorul Conservatorului nostru de muzică este cel dintâi care a avut la noi curajul să ne dea audițiuni clasice de mare orchestră. El a avut să se lovească de multe piedice în calea sa de bravură; dintre acestea, pe lângă greutatea de a deștepta, la un public prea primitiv, interes intelectual înalt, cea mai grea piedică i-a fost lipsa de elemente serioase pentru compunerea unei orchestre. Și poate că în dificultatea ce a întâmpinat dânsul la tentativele sale artistice a văzut de multe ori, cu mai mare

durere decât noi, simpli amatori, zădărnicia Conservatorului de Muzică, pe care-l dirijază, de aminteri, cu atâta bunăvoință. Cum? Avem un Conservator de Muzică de atâta vreme? avem o școală atât de scumpă, unde se află și o clasă de harpă, și o clasă de trombon, ba mi se pare și una de toba mare și de triangul, și nu am ajuns încă să înjghebăm o orchestră măcar convenabilă?

Cu toate astea, d. Wachmann, putând să facă prea puțin ca succes artistic, a făcut ce a putut ca succes popular. Și astăzi, grație ostenelelor lui meritoase, publicul nu mai privește afișul unui concert simfonic cu aceeași lipsă de interes cu care oamenii sănătoși privesc reclamele hapurilor de catramină.

Astfel, când Peters reușește, după atâta muncă, să-și organizeze o orchestră mai presus de convenabilă, el găsește publicul preparat, cu o oarecare educație făcută. De aceea, minunatul concert de alaltăieri a produs o impresiune atât de mare. Peters și oneștii lui artiști au repurtat un succes strălucit, pe care-l meritau, dar pe care desigur, cu tot meritul lor netăgăduit, nu l-ar fi putut obține în fața publicului de acum vreo zece ani.

Crez de prisos să intru în amănuntele banale ale dărilor de seamă de acest fel.

Un lucru principal trebuie să spun, și e lucru care pentru prima oară se poate spune: orchestra lui Peters este… ce? este acordată. În sfârșit am auzit și eu la București o orchestră acordată. Mi-ar fi fost destul și atât. Dar bravul Peters mi-a dat și mai mult – o execuție magistrală.

Peters este un artist în toată puterea cuvântului. Cu atât de puține mijloace, având o orchestră de cadru mic, el știe, prin studiu, pricepere și gust, să ajungă la rezultate la cari un altul cu mase mai mari n-ar ajunge niciodată. La el nu e nimica pripit și îngălat. Și are, pe lângă talentul și priceperea lui, și o orchestră compusă din elemente de adevărată valoare.

Executarea Simfoniei întâia a lui Beethoven, acea minune neprețuită, îndeosebi, a întrecut tot ce s-a auzit vreodată la noi, ca spirit de interpretare, tot așa și *allegro fugato* din celebrul *intermezzo* al lui Goldmark. Uvertura cochetă la *Mignon* a fost dusă cu multă mișcare tinerească și zveltă, ceea ce a făcut pe un amator de lângă mine să fredoneze, pe motivul favorit *„Connais-tu... l'ouverture où fleurit l'oranger?"*... În adevăr, mirosea a portocali uvertura!

Un mare amator și cunoscător de artă a asistat la acest delicios concert – e o ființă care, pentru că nu înțelege lumea aceasta decât prin frumos, o înțelege mai bine decât mulți. Ea dedea semnalele aplauzelor: era Carmen Sylva. Din fundul sălii, ea urma, cu o infinitate de zâmbete și de mișcări de inteligență, fiecare mișcare a genialei sale prietine – Simfonia I.

După un așa succes, Peters și valoroșii lui tovarăși sunt legați și nu mai pot scăpa: toată lumea așteaptă al doilea concert simfonic. Ceva Mozart... și Haydn... bătrânii aceia totdeauna tineri!

TOXIN ȘI TOXICE

Toxinul a sunat despre ziuă. La glasul lui, s-au deșteptat în grabă tinerii patrioți adăpați la izvoarele europene. Fără să-și ia rămas bun de la părinți, lepădându-se cu entuziasm de dreptul de moștenire al privilegiilor, au ieșit din casa părintească; au coborât hotărâți în piață, s-au amestecat cu poporul, care suferise atâta, și au strigat din toate puterile tinereții: Libertate! Egalitate! Fraternitate! Și Popa Șapcă binecuvântă mișcătoarea scenă a fraternizării tutulor fiilor patriei. Negura care atâtea veacuri apăsase asupra țărilor române era spartă: încet-încet, ea trebuia să se risipească pentru a face loc luminii moderne.

Dar de la strigătul acela de generoasă revoltă contra unei stări seculare de rușine, de înjosire, de mizerie politică și socială, și până la realizarea frumosului vis, trebuia, afară de binecuvântarea lui Popa Șapcă, încă mult.

Tinerii patrioți, după vorbe, fură chemați la fapte. Trebuia făcută scara jertfelor pentru a ajunge la vârful dorit. Ei nu s-au dat înapoi. Entuziasmul lor nu a fost de o singură clipă: voiește și vei putea!

Atunci începu pe-ntrecute fiecare să alerge în fața primejdiilor. Adevărați apostoli, ei își părăsiră familiile, căminurile, dragostile: un scop unic îi mișca – triumful cauzei libertății, singurul viitor acceptabil în închipuirea lor pentru patria românească, singura ei putință de fericire.

A fost semnalul unei mari răsturnări sociale această pornire. Acești generoși tineri, urmărind idealul lor, lepădară fără socoteală cea mai puternică armă politică, averea. Ei credeau că generozitatea lor de rasă avea să izvorască fără istovire din pământul patriei. Cu iuțeala vertiginoasă începură să se ducă pe copcă marile averi boierești – un palat, pentru un act de propagandă; mii de galbeni, pentru o misiune fantazistă; o moșie pentru o broșură puerilă tipărită la Paris: luminează-te și vei fi!

A! generoși patrioți, cari vă jertfeați și pe voi și pe copiii voștri pentru viitorul neamului, voi întemeietorii partidului liberal clasic, voi nu știați desigur în ce mâini bune avea să cadă drapelul vostru. De ce, la Paris, între un curs al lui Michelet și o predică a lui Lamennais, n-ați mers o dată și la Madame Lenormant, celebra cărturăreasă, ca să vă prezică viitorul partidului liberal?

Erați prea naivi pentru a ști că ideile sunt în organismul social ca fermenții în corpurile vii. Voi nu puteați ști că fermenții cei mai dulci pot produce toxice primejdioase. Și de

aceea ar fi păcat să vă învinovățim pe voi de urmările unor intenții curate.

Și ori nu sunt frumoase urmările?

Voi patru copii ai lui Dinicu Golescu, și Câmpinenii și Negrii, păcat că nu trăiți să vă vedeți urmașii! N-aveți de ce să nu dormiți în liniște, n-aveți de ce fi mâhniți că ați jertfit averile voastre colosale cauzei liberale române. Voi ați lucrat pentru această cauză fără socoteală – pretinșii voștri continuatori mai socotiți, lucrează prin această cauză.

Voi ați murit ruinați; dar nu face nimica – v-ați îndeplinit o datorie sacră pentru patrie. Mai târziu, prin patrie, copii săraci, luați de voi pe procopseală, începând cu doi galbeni pe lună, au ajuns milionari... Și d. Carada să nu iubească patria română? Dar desigur că o iubește mai mult decât ați iubit-o voi!

Voi ați abolit privilegiile, pe cari le puteați moșteni; v-ați răsturnat boieriile voastre proprii, v-ați vândut moșiile – ați dărâmat cetatea nobiliară. Bravi boieri democrați, bine ați făcut! Totul s-a câștigat și nimic nu s-a pierdut! Am obținut îndeplinirea formelor democratice, pe de o parte; iar pe de alta, acei ce v-au cumpărat proprietățile, cei ce au cules averile risipite, au restatornicit privilegiile, au reclădit cetăți de trei ori mai tari decât bietele voastre bătrâne boierii.

Avem bănci și credite, instituțiuni de toate felurile, tot atâtea castele tari, de unde nu se scoate ușor o castă nobiliară!

Și voi, părinți ai noștri, obscuri entuziaști, cari ați plâns de bucurie când v-ați sărutat cu feciorii de boieri pe câmpul Libertății sub binecuvântarea lui Popa Șapcă, n-aveți de ce să fiți mâhniți.

Iată urmașii voștri liberali.

Iată haitele catilinare de politicieni liberali, de diplomați de mahala, de vânători de slujbe și de mici gheșeftari: avocăței lătrători, samsarași dibaci, toate lichelele și drojdiile sociale, tinzând să suie sus, cât mai sus, – distincție fără merit, avere

fără muncă, pofte fără sațiu – roade minunate ale unei școli ce le-a înarmat numai instinctele pernicioase, pândind alegerile și toate nevoile publice pentru a ciupi pataca; neghiobi fără naivitate, răi fără bărbăție, urând meritul și talentul deosebit ca pe niște vrăjmași de moarte.

Așa sunt toți câtă vreme soarta îi ține jos în masa cea mare, cufundați în valurile neastâmpărate ale semenilor lor. Dar când norocul, voind să tachineze pe ceilalți, ridică pe unul sus, încununându-și agitațiile neomenoase cu un succes de avere și de situație, atunci e un spectacol, care mă umple pe mine de respect și de stimă pentru liberali.

Iată-l pe mititelul veninos și ridicul, care se zbătea ieri în noroi, cât e de mare acuma, cât e de arătos și de senin. Iată-l cu ce bravură încalecă milionul! Privește emfaza dezgustătoare a parvenitului! Vezi ce indiferență crudă pentru suferințele semenilor și tovarășilor lui de adineaori! Vezi această mândră lipsă de liberalitate, de generozitate, de orice avânt nobil. El n-are înțelegere, ba simte chiar repulsiune pentru tot ce e frumos, pentru tot ce face mulțumire umană fără imediată utilitate practică. Stropește cu noroi și pe mamă-sa. Nesăturat cu milioane, e-n stare să-și mânjească mâinile în gheșefturi spurcate.

Credință, talent, merit, onoare, sentiment? – «le cumpăr pe toate – am cu ce!»

Fraternitate? – gheșeft și chiverniseală!

Egalitate? – impertinență față cu distincțiunea, cu meritul și cu talentul!

Libertate? – bani, insultă și retevei!

Iată marele partid colectivist, urmașul partidului liberal clasic! iată continuatorii patrioților vizionari de odinioară – toxice partide ale unor bătrâne idei generoase.

LIBERALII ȘI LITERATURA

Un celebru om de Stat englez, liberalul lord Macaulay, în 1846, într-un toast la inaugurarea Institutului filosofic din Edinburg, a susținut că literatura este cea mai strălucitoare, cea mai curată și mai trainică dintre toate gloriile unei țări; că literatura unei națiuni poate exercita în lume o influență mult mai vastă decât a celui mai vast comerț și mult mai puternică decât a celei mai puternice oștiri.

E drept că el vorbea înainte de 48. Era firește un om înapoiat. Școala liberală s-a schimbat mult de atunci: teoria ilustrului lord a căzut cel puțin la noi între teoriile demodate.

Ce este literatura pentru un liberal colectivist? o inutilitate, în cazul cel mai bun – o primejdie socială foarte adesea.

Priviți la liberalii noștri. Vedeți pe acești serioși politicieni, care nu știu râde. Ce înalt dispreț pentru literele naționale! Față cu cea din urmă lichea colectivistă, cu cel mai sec pișicher lătrător, sau cu cea mai brută burtă-verde, un om de litere nu înseamnă nimic pentru cel mai omenos și mai inteligent liberal.

Spre onoarea partidului colectivist, trebuie să mărturisim cu toții că el n-a numărat niciodată în rândurile lui un singur literat de seamă, afară, poate, de o singură excepție, Delavrancea – și încă ș-aceea îndoioasă. Am zis „îndoioasă“, întâi, pentru că acest scriitor nu a dat, ca literat de seamă, decât producțiuni romantice, eminente ca lucrare artistică, dar absolut lipsite de vreo tendență sau pornire combativă, și al doilea, pentru că opera lui nu e terminată. Desigur, voind odată să-și continuie cu dragă inimă frumoasa operă începută, are să fie silit să ia un ton potrivit vârstii coapte și gândirilor mature, și atunci, vrând nevrând, are să se despartă de liberali: din inutil ce era, ca literat, – le va deveni d-a dreptul primejdios.

Cazul lui va fi identic cu al tânărului senior prins de o ceată-n pădure – va fi urmărit-o de silă în isprăvile ei eroice, dar nu-și va fi pierdut o picătură din fondul moral. Când se

va întoarce în lume, va trebui să povestească cu humor senin toate peripețiile tragicomice ale captivității sale. Nu, de bună seamă pe Delavrancea nu l-a pierdut încă literatura; dar liberalii o să-l piarză desigur, dacă e, cum crez eu, un adevărat literat.

Literat și liberal nu pot sta la un loc decât în călătorie: liberalul e din cale afară serios.

Dacă liberalii noștri de seamă n-au avut totdeuna aceleași sentimente politice pozitive, ba încă unora dintre ei astfel de sentimente le-au lipsit chiar cu desăvârșire, – totdeuna un sentiment negativ au avut: repulsiune pentru partidul liberal.

Pentru ce? E un cerc vițios: pentru că liberalii n-au putut suferi niciodată pe literați, nici literații n-au putut suferi niciodată pe liberali.

Se-nțelege că e vorba de literații cari merită acest nume: căci aminteri, toată caracuda și plevușca literară, ca mardà a societății, nu-și poate găsi mai bun loc decât în marele partid. Cine e literat fiindcă n-a putut fi altceva pe lume, trebuie să fie liberal – altfel, n-are ce să mai fie; acela trăiește chiar bine cu liberalii, ba face și minunea că-mpacă apa cu focul, politica liberală cu literatura frumoasă.

Alexandrescu, Alecsandri, Eminescu, dintre cei pierduți; dintre cei în viață, Maiorescu, onoarea catedrei și literelor române, și Hasdeu, cel cu uimitor talent, puteau vreodată să se lipească de liberali? Puteau vreodată să inspire unui colectivist altceva decât fiori și crispațiuni tetanice?

Dar colectivismul fuge de o carte de literatură frumoasă cum fuge habotnicul talmudist cel mai jurat de o mâncare oprită.

Dar un colectivist mai ușor înghite, peste toate diurnele, o broască râioasă decât o discuție judicioasă și mai ales o satiră.

Vorbește dacă vrei, în literatura ta, de munți, de râuri, de flori, de fructe, și din zoologie, de toate dobitoacele domestice și sălbatice, afară de colectivist. Pătrunderea lumii ți-e permisă

până aci. Până aci rămâi inutil; nu ne-mpiedicăm de tine, nu te băgăm în seamă și nu te lovim. Dar dacă ai voit să pătrunzi fenomenul mirific și sacru al liberalismului român – ură de moarte!

Să răstorni balivernele răscăcărate și apocaliptice, să combați apucăturile lipsite de omenie, să-ți bați joc de ridicul? Dar atunci vrei să ne răstorni pe noi liberalii; atunci, ne combați pe noi, îți bați joc de noi liberalii, domnule literat. Atunci literatura d-tale nu e numai un lucru de prisos în societate, cum credeam noi, necunoscând-o; ci d-a dreptul o primejdie națională!

Nu! condeiul trebuie rupt și aruncat ca un stilet otrăvit. Jos literatura! Condeiul trebuie să fie o unealtă practică de toate zilele pentru afaceri serioase; cu el facem socoteli, contracte și statistice; comande, facturi și conturi; acte, legi și invitațiuni diverse. Condeiul nu trebuie să fie un instrument de lux corupător cu care o nație să-și fixeze, spre păstrare din generație în generație, pentru depărtate vremuri, gândirile și simțirile: o astfel de fixare nu ne poate conveni deloc nouă colectiviștilor de astăzi.

Iată cum gândește adevăratul colectivist: modest, pe cât de dezinteresat, el vrea în viitor o discretă uitare mai bine decât meritata-i glorie. Iată sentimentele liberalilor față cu literatura națională. Iată ceea ce a declarat d. Dim. Sturdza în fața Academiei Române – cu aceeași solemnitate cu care lord Macaulay odinioară, la Institutul filosofic din Edinburg, și-a ținut mândrul toast pentru glorioasa literatură britanică.

ENERGIE ȘI SAȚIU

Timpuri clasice! când un adevărat liberal umbla cu pălărie de paie și cu pantaloni de dril la Crăciun și nu răcea, fiindcă-l

încălzeau principiile; când liberalul meu se sătura cu o cafea cu lapte pe zi la Fialkovsky, căci acolo era adevărata reprezentație națională, iar nu în Dealul Mitropoliei, unde trona Reacțiunea – timpuri clasice, unde sunteți!

Astăzi liberalul, cu toate blănile și căciulile lui de biber, este răcit; cu toate delicatesele, mezelurile rare și icrele moi, se simte pierind de slăbiciune.

Ciudat lucru! Cum să-ți explici acest fenomen istoric? Pentru ce un partid, odinioară, așa de subțire îmbrăcat ducea la ger, și așa de frugal hrănit era atât de robust, iar astăzi, așa de bine-nțolit și-mbuibat, se prăpădește pe văzute?

Pentru ce? pentru că blănile și căciulile au năbușit focul sacru! pentru că delicatesele și șampania au stins entuziasmul!

Faraonul visase șapte vaci grase și șapte vaci slabe, și Iosif i-a tâlcuit visul: împărate, or să vină șapte ani roditori – umple-ți hambarul, căci vor urma, după aceea, șapte ani de foamete.

Ion Brătianu a visat doisprezece boi grași și opt slabi, și a chemat pe d. Carada și i-a spus:

„Iacă și iacă: oare ce să fie visul acesta? Tâlcuiește-mi-l!“

Iar d. Carada i-a răspuns:

„Vor veni doisprezece ani de putere – procopsește-i pe ai tăi; căci vor urma opt ani de opoziție!“

Și Brătianu atunci, aducându-și aminte pe jumătate de niște vorbe mari ale altuia – cum avea obicei să-și aducă aminte de toate vorbele mari, pe cari, drept învățătură, le apucase în fuga mare numai pe jumătate, – a zis către ai săi:

„Îmbogățiți-vă!“

Dar mai trebuie oare să le mai spună una ca asta? Dar era oare marele partid compus din niscai naivi sfioși, pe cari trebuia să-i rogi mult ca să guste o dată? Ți-ai găsit pe cine să-mbii de două ori!

Și așa, s-a adeverit tâlcuirea dlui Carada.

Doisprezece ani de belșug!

Conversiuni, bănci, credite, întreprinderi, daraveri mai mult sau mai puțin curate… Mană cerească a plouat peste oastea liberală, și, fiindcă ploaia din cer nu caută și n-alege, a căzut și pe bun și pe rău, și pe deștept, și pe neghiob, și, poate, pe vreunul cu merite reale, și, desigur pe toate lichelele. Încet-încet, în doisprezece ani atât de roditori, toată oastea bravilor democrați s-a aristocratizat constituindu-se în castă bogată și puternică – casta colectiviștilor. Puțini au fost acei nesocotiți cari să uite, în fumurile puterii, tâlcuirea făcută de d. Carada visului lui Brătianu, și să nu se gândească la anii următori de opoziție.

Dar ce s-a-ntâmplat cu colectiviștii? Ceea ce se-ntâmplă totdeuna cu castele: excesul de absorbire le-a produs slăbiciunea.

Oastea bravă a flămânzilor de altădată s-a pus după atâtea isprăvi la ospăț. Au ospătat doisprezece ani așa de bine încât, când a sunat trâmbița, bravii au fost așa de îndopați că nu-i mai încăpea armura, ba unii nici nu se mai puteau ridica de greutatea pântecului.

Poftim de mai trimete pe umflații de astăzi să mai alerge ca trepădușii de odinioară, să mai latre ca tribuni ai poporului prin mahalale, să mai facă spume la gură ca apostoli iluminați ai liberalismului.

Ducă-se la așa treabă puținii ce au uitat tâlcuirea proorocului Carada! ducă-se cei mai târziu veniții, neofiții!

Dar aceștia sunt prea puțini la număr, pentru ca să mai poată apăra cauza liberalismului…

– Ei și? ce-mi pasă mie? zice colectivistul adevărat. Liberalismul?… dar asta a fost un moft. Democrația?… dar asta a fost o unealtă, nu un scop. Nu opt, optsprezece, cincizeci de ani pot sta în opoziție! Eu n-am fost neghiob: am înțeles tâlcuirea lui Carada ca și dânsul însuși. Atât ar mai fi trebuit: să stau doisprezece ani la putere ca pe urmă să mă-ntorc iar cu

pantaloni de dril la Fialkovski, la cafea cu lapte, să latru contra Reacțiunii?… Entuziasm? pentru ce să am? ca să căpătuiesc pe nu-știu-cine? Sunt prea copt ca să mai am entuziasm pentru nu-știu-ce!

În așa stare a partidului, pe corifeii colectiviști deplin chivernisiți îi apucă și porniri de lux – veleități de preseanță, dorințe de întâietate (ca odinioară a vizirului Brătianu) și pofte de o pagină specială în istoria politică a veacului: de aci, zâzania și grupurile personale, micile bisericuțe în marele Panteon colectivist.

Astfel, dacă vrei să știi cât de nemernici și de răi sunt colectiviștii în genere, trebuie să întrebi pe colectiviști în parte: să vezi recomandație! Dacă vrei să știi cât de puțini sorți au de a mai rămâne la putere în actuala formație, întreabă pe dd. Stătescu și Sturdza. Dacă vrei să știi ce boroboațe și ce ticăloșii au să facă în o altă formație eventuală, întreabă pe dd. Aurelian și Lascăr.

Așa stă partidul colectivist astăzi.

Cine strică? Fără un moment de îndoială, poți răspunde: d. Carada, că le-a tâlcuit visul lui Brătianu, și Brătianu, că i-a lăsat să prea adeverească tâlcuirea dlui Carada.

Cu toate parigoriile ce și le fac cei încă necăpătuiți și câțiva naivi drept-credincioși, un partid politic mai slab, mai neputincios și mai pierit decât cel colectivist nu se poate.

Marele partid a fost ca șarpele sunător: primejdios și năvalnic pe câtă vreme-i era foame. S-a repezit cu pornire monstruoasă pe pradă: a-mbălat-o și, pe nemestecate, a înghițit-o. Astăzi, că s-a umflat, crotalul stă la soare, amorțit de enorma greutate a mistuirii: sfârcul de la coadă d-abia-i mai mișcă sunând alene din clopoței; capul doarme de somnu-ndopării nemăsurate: oamenii de treabă pot să i-l sfărâme fără multă luptă.

AL DOILEA CONCERT SIMFONIC PETERS

Am avut alaltăieri o bună duminică: încă un concert simfonic al orchestrei Peters. Nu pot îndestul mulțumi valorosului maestru și bravilor săi artiști pentru momentele-n adevăr fericite ce ni le-au procurat.

Peters și orchestra lui sunt netăgăduit chemați la mari succese viitoare. Atâta muncă competentă, sinceră și conștiincioasă desigur nu poate rămâne fără roade.

A solicita, după vechiul calapod, „încurajarea publicului pentru o întreprindere culturală, care etc., etc… “ credem de prisos. Întreprinderea lui Peters este prea serioasă ca să mai aibă nevoie de reclama banală. Viitorul are s-o dovedească îndestul aceasta.

Dacă inteligentul maestru va avea totdeuna acea dragoste, ce i-o cunosc, pentru nobila lui profesiune, întreprinderea lui va triumfa, orice piedici răutăcioase i se vor pune.

Concertele simfonice populare ale lui Peters trebuie să reușească!

*
* *

Daca e o favoare viața, cine nu gustă din farmecul generoasei muzici este un fel de orb care nu o poate simți întreagă acea favoare: el nu se poate bucura de o nemăsurată frumusețe binefăcătoare, cărei numai lumina îi poate fi pereche.

Un bun concert simfonic!… E o vastă paradă triumfală, un carnaval monstru cu nenumărate cortejuri de gândiri și patimi costumate în atribute sclipitoare, perindându-se sub o colosală ploaie vertiginoasă de scântei colorate.

Iată, parada începe.

Smetana, unul dintre cei mai de curând celebri – unul care începe să trăiască după ce a murit. Ursitoarea lui a fost bună

numai pentru noi, căci i-a dat talentul; pentru el a fost crudă – Smetana a murit înainte de a se putea bucura de marele lui triumf, care va crește mereu. Uvertura lui la *Secretul* e o strălucită bucată romantică.

Apoi un concert pentru vioară de Paganini... Hartzer este un excelent violonist, cu atât mai excelent cu cât instrumentul lui este de prea inferioară calitate. Hartzer e departe de a fi un Paganini; dar desigur vioara lui e o vioară pe care Paganini ar fi azvârlit-o în sobă. Și, cu toate astea, bravul artist s-a achitat cu o perfectă onoare de greaua lui sarcină. Trebuie să fie un mare meșter bărbierul care, în lipsă de brici, mă rade cu o custură – și fără să mă zgârie.

Acum, trece cortejul fantastic al lui Dvorzak – o poemă simfonică. E *Duhul Apelor*: vestita legendă slavă, ilustrată prin sunete. Ce lumini și ce cântece de valuri! ce adâncimi străvezii în această stranie compoziție!

După Dvorzak, Wagner, titanul revoltat, care d-abia mai încape în posibilitatea sonorităților: Enceland zbuciumându-se sub stânca pe care vrea s-o clatine din temelii – pentru aceea el nu-și încheie pornirea melodică decât când ostenește sub greutatea covârșitoare.

*
* *

Dar s-au stins aurorele nordice ale lui Smetana, și lampioanele veneziene ale lui Paganini, și fântânele luminoase ale lui Dvorzak, și valurile volcanice ale lui Wagner – s-a stins toată iluminația feerică: a răsărit soarele, soarele însuși – Mozart!

Ce limpiditate și putere apoloniană!

E așa de strălucitor, pe lângă luminile pe cari le-a stins prin înfățișarea lui, încât trebuie să-ți acoperi un moment ochii: o emoțiune mai înaltă decât aceea ce ne-o produce acest splendid răsărit nu se poate.

Și când soarele a apus, începe lumina unei aurori polare, o zgomotoasă petrecere populară norvegiană, o bucată clasică de caracter rustic a lui Swendsen, poate prea manierată, dar tot frumoasă, – pentru că muzică urâtă nu se poate, – un glas sentimental care-și cântă patetic cântecul de dor alături de veselii dănțuitori.

*

* *

Nici la al doilea concert al lui Peters nu a lipsit marele închinător al artei, poetul care se numește Carmen Sylva.

Tu, care nu ai darul să înțelegi farmecul muzicei, poți pricepe câtă putere are acest farmec asupra unui suflet uman întreg înzestrat, privind numai cum i se iluminează amatorului chipul sub razele sonore ale lui Mozart.

Emoția-i este nebiruită. Iată cum i se ridică mâna la arcul sprâncenelor, sub pornirea unei voluptăți sufletești care aproape doare; iată ce legănare a capului, și ce zâmbet lăcrămos și extatic de duioasă mulțumire ca pentru o binefacere ce-i vine din generozitatea cerului!

CABINETUL HAGI-TĂNASE

Era odinioară obicei să meargă oamenii mai cu dare de mână la hagialâc – bun și frumos obicei creștinesc!

Plecau a doua zi după lăsata secului, umblau tot postul mare, și ajungeau pe vremea sărbătorilor Învierii la Ierusalim. Acolo se spovedeau, se-nchinau, se grijeau și luau lumina de la Sfântul-Mormânt. Apoi plecau înapoi, treceau pe la Sfet-Agora și soseau înapoi acasă către vară.

Întoarcerea lor, așteptată cu multă nerăbdare, era un mare eveniment pentru toți mahalagiii.

– Când vin hagiii? întrebau aceștia în toate zilele pe jupâneasa de-acasă.

– Nu se știe… când o vrea Dumnezeu.

Dar, în sfârșit, iată de la Brăila știrea, care se-mprăștie ca fulgerul din mahalagioaică în mahalagioaică:

– Sosesc! vin hagiii… duminică!

Emoție, fierbere și neastâmpăr!

Cu toții, bărbați, femei, bătrâni, tineri, cu toții duminică, dis-de-dimineață, la streaja orașului! Tocmai, pe seară, iacătă… au sosit chervanele.

Hagiii cobor!

Toată lumea se repede… Fiecare caută măcar să s-atingă câtuși de cât de-un hagiu: îmbrățișări, sărutări, pe obraz, pe mâini, pe pulpana anteriului; babele mai credincioase fac mătănii și sărută papucii prăfuiți de pulberea pământului sfânt, și fericit acel care capătă din anafura, aiasma și mirul aduse așa de departe!

Acu pornesc cu toții în alai spre casă.

Hagiii merg înainte cu finice, cu lumânările de la Înviere și cu candela în care arde încă, cum a ars pe tot drumul, flacăra împrumutată de la mormântul Domnului. Hagiii cântă și mahalagiii țin isonul în sunetele clopotelor de la biserici.

Ajungând acasă, hagiul începe să povestească prietinilor câte a văzut: icoanele, făcătoare de minuni, plângând cu două șiroaie de lacrimi, unul fierbinte și altul rece; candela aprinzându-se de sine dasupra Sfântului-Mormânt, și toaca bătându-se singură, și papucii puși acum un an în groapa străjuită a lui Sfântul Nichifor, și scoși acuma tociți și învechiți de sfântul, care i-a purtat un an întreg în rai – și câte și mai câte minuni.

Și hagiul se umflă cu ifos, și bigoții mahalagii ascultă cu gurile căscate plini de venerațiune.

De acolea, cu toate micile zâmbete răutăcioase ale câtorva pizmași cari nu s-au învrednicit să meargă și ei la hagialâc,

omul, care s-a-ntors, își adaogă un titlu mare la micul său nume. A fost, cât a fost Tănase – de-acuma Hagi-Tănase. Și astfel, chiar dacă mai înainte, ca simplu Tănase, n-o fi avut multă trecere în mahala, de acuma și-a asigurat netăgăduite creditul și autoritatea.

De-acuma, Hagi-Tănase e deputatul mahalalei; Hagi-Tănase dă povețe, e martor la învoieli și arbitru la desfaceri de daraveri încurcate; Hagi-Tănase împacă certurile și aplanează vechile prigoniri dintre mahalagii; Hagi-Tănase, cu un cuvânt, e temeiul moral al opiniei publice locale.

Frumoase timpuri patriarhale! multe din obiceiurile voastre s-au pierdut, dar cel puțin hagialâcul tot a rămas. Decât numai, în loc să-l facă omul spre răsărit ca aldată, astăzi îl face spre apus; dar asta nu-nsemnează cumva că ar fi mai slabă evlavia.

Uitați-vă cu ce nerăbdare așteaptă colectiviștii pe d. Sturdza.

– Când vine? întreabă toți cu neastâmpăr.

– Nici noi nu știm… când o vrea Dumnezeu, răspunde „Voința“.

Și așteaptă toți… Dar în sfârșit iată că o dată se răspândește zgomotul:

– Vine! vine Hagi-Tănase!

Ce emoție! ce forfotă printre colectiviști!

La gară toți! de la Carada până la Zaharia: toți, care mai degrabă, vor să-l vază, să-l atingă pe omul sfințit și să-l asculte.

Hagiul coboară cu ifos din vagon, și e literal luat pe sus și dus cu mare alai acasă.

Aci, le povestește, la câți n-au rămas afară-n curte, minuni peste minuni: cum a plâns Goluchowsky când l-a luat în brațe; cum l-a sărutat Hohenlohe; cum cei doi cancelari l-au rugat să vie numaidecât la putere, că aminteri se prăpădește Tripla-Alianță; cum Împăratul Wilhelm l-a însărcinat să spuie Regelui Carol că nu mai vine în țara românească, după făgăduială, dacă nu or fi colectiviștii la putere…

Și le taie Hagi-Tănase și le croiește, cu cotul; iar bigoții colectiviști ascultă cu venerație și se-nchină uimiți de atâta diplomație.

S-a isprăvit… Hagiul și-a recăpătat autoritatea și creditul, atât de compromise înaintea hagialâcului.

Colectiviștii mari și mărunței pornesc și aleargă cu limba scoasă, la cluburi, la cafenele, la palatul Justiției, la toate răspântiile, oriunde e loc larg de căscat gura și de lătrat, și nu se mai aude alta decât unisonul loazelor:

– Nu mai merge fără Hagiul! e poruncă de la Împăratul!

Și peste câteva zile, ortodoxa „Voință“ anunță cu litere entuziaste constituirea cabinetului Hagi-Tănase, pe când „Liberalul“ zâmbește verde, ca orice liber-cugetător, căruia nu-i convin nici candele ce se aprind de sine, nici papuci purtați în rai, nici altfel de superstiții.

PUTEREA CREDINȚEI

Era, în adevăr, până alaltăieri marele partid colectivist într-o stare disperată.

Dintre partizani chiar, foarte puțini mai credeau într-o îndreptare a situațiunii. Fiecare colectivist, atribuind la deosebite cauze starea de slăbiciune a partidului, o constata cu durere.

N-avem șef, ziceau unii; n-avem cap, ziceau alții.

Ne omoară lupta mediocrităților cari se vâră la întâietate.

Ne prăpădește lipsa de directivă.

Ne minează țâfna ciocoiască a lui Stătescu.

Ne duce de râpă strâmtimea de vederi a lui Sturdza.

Ne-a compromis Stoicescu.

Ne-a încurcat Porumbaru.

Ghenadie ne-a mâncat.

Fleva ne-a distrus.

Cum să meargă cu un Aurelian?

Ce ne face mai rău e gașca îmbuibaților, cari stau deoparte și nu se mai interesează de soarta partidului.

S-a dus partidul! Cădem de la putere, cădem cu rușine fără să fi făcut, într-un an și jumătate, decât neghiobii și răutăți gratuite, și în locul nostru are să vie iar Reacțiunea!

Reacțiunea!

Săriți, frați colectiviști! lăsați deoparte micile pasiuni! uniți-vă cu toții într-un gând și într-o simțire, să salvăm onoarea partidului!

Așa lătra potaia colectivistă; dar ea lătra, ea auzea.

Nici mediocritățile pretențioase, nici nulitățile ajunse, nici îmbuibații reci și prudenți nu-i dădeau ascultare.

O situație mai disperată nu se putea; când, d. Dim. Sturdza se gândi să plece la hagialâc. Fericită inspirare! menită să reaprinză în inimile întristate ale drept-credincioșilor colectiviști, scânteia stinsă a credinței.

De la apus răsare acum lumina dreptății: e peste putință ca Tripla Alianță să lase pe marele partid în pieire, cu atât mai mult că Reacțiunea, care anțărț era vândută la Austro-Maghiari, acuma e vândută la Muscali.

Cu inima strânsă de cea mai chinuitoare nerăbdare așteptau drept-credincioșii întoarcerea diplomatului lor de la hagialâc.

Dar, câteva zile mai nainte de această mult dorită întoarcere, un eveniment politic internațional de cea mai extremă importanță s-a petrecut în Europa, – unul din acele evenimente ale căror urmări sunt, cum să zic? incalculabile –, un eveniment menit să readucă la înflorire sănătatea atât de ofilită a partidului colectivist: d. Dim. Sturdza, după ce s-a fost înscris la palatul imperial din Berlin, a fost poftit la un prânz al Împăratului Wilhelm, și ceva mai mult, Împăratul a fost politicos cu d. Dim. Sturdza.

Ei! să-mi mai spună cineva că partidul colectivist stă rău!

Vestea despre marele succes diplomatic a umplut, se-nțelege, de bucurie pe toate caradàlele și budalàlele marelui partid.

Vezi că, în datinile colectiviste, prânzul joacă un rol sacru. Așa bunioară mi-aduc aminte de un prefect colectivist naiv, depărtat de ministrul de interne ad-interim, d. Gogu Cantacuzino: făcea un tărăboi grozav, fiindcă nu-i intra omului în cap cum se poate un ministru care a fost de două trei ori la masa lui să-l dea afară din slujbă! E ceva de neînchipuit.

Dacă mănânci la un colectivist, ori dacă mănâncă el la tine, s-a isprăvit! ești legat cu secul pe vecie, la moarte și la viață: e ca și cum ai fi tras fum din aceeași lulea cu un șef de Piei-Roșii.

S-a isprăvit! dacă Împăratul Wilhelm a poftit pe d. Sturdza la masă și a fost și politicos, atunci, cât va trăi Împăratul, care e tânăr și voinic, colectiviștii n-au să mai cază de la putere.

Frumoasă perspectivă!

Și amicul meu d. Ghiță Bursan, care, spre onoarea lui, nu face parte din caradàle, când mă-ntâlnește, mă tachinează:

„Ei! amice, ce mai zici? ai aflat?“

Eu mă fac că nu pricep ce vrea să zică: atunci bunul colectivist adaugă, umflându-se-n gușe:

„N-ai citit depeșa din Berlin?

– Nu!

– Cum se poate?… Sturdza!… a mâncat… la Împăratul Germaniei!

– Nu mă-nnebuni!

– *Parole d'honneur…* Ei, apoi?… Salutare! salutare!“ și d. Ghiță mă lovește peste pântece și pleacă radios.

Mie nu mi-e că m-a lovit peste pântece, nici că pleacă radios: mi-e că amicul meu crede în adevăr că Împăratul Wilhelm e de acu colectivist. Dar nici de asta nu mi-ar fi atâta, fiindcă mai la urmă pe amicul meu îl cunosc și-l știu că e în

stare să crează altele și mai și: mi-e că toți colectiviștii, și caradàle și budalàle, cred toți ca fratele Ghiță.

O, drept-credinciosule colectivist! credința ta – e cazul să spun – nu te va mântui.

Și să vedeți pe urmă supărare când Împăratul, la o adică, n-are să pună în condițiile Triplei Alianțe menținerea colectiviștilor la cârma României! Să vedeți tărăboi! N-are să intre în capul amicului meu Ghiță: cum se poate? să te cheme la masă, și pe urmă să te lase așa? În adevăr, lucru de neînchipuit!

AL TREILEA CONCERT SIMFONIC PETERS

Al treilea concert simfonic al orchestrei Peters a fost, pe lângă o producere de mare merit, și o faptă bună – concertul era dat sub patronajul primarului, în folosul săracilor din capitală.

Programul a fost minunat – Mendelssohn, Haydn, Liszt, Grieg și Wagner.

Toate bucățile din program au fost executate într-un mod magistral, demn de o orchestră bătrână cu vechi și sigure tradiții. Atât maestrul Peters, cât și bravii lui artiști au fost călduros aplaudați după fiecare bucată.

De mirare câtă putere are arta asupra prejudecăților! deși sala Ateneului era în mare parte populată de cetățeni cari iubesc desigur pe dd. Robescu, Melissiano și Solacolu, organizatorii operii de binefacere, mai mult decât pe Haydn, pe Mendelssohn și Wagner, operile acestora au fost încununate de un frumos succes. E drept că semnalul aplauzelor îl dedeau cei trei mari amatori de la primărie, cu netăgăduita lor autoritate în materie. O! melomanie!

Dar ceva mai mult: până și Liszt a fost aplaudat! Nu mai înțeleg politica dlui Robescu! O rapsodie ungurească! Atâta

entuziasm pentru muzică din partea dlui primar nu mi-l pot explica decât poate punându-l în legătură cu ultima întrevedere a dlui Sturdza cu Goluchowski. O! diplomație!

Cine însă i-a-nfundat pe toți a fost Grieg. Irezistibil! Suita danțurilor norvegiene, cari au o fizionomie de o depărtată asemănare cu a celor naționale românești, a umplut de veselie, se-nțelege, numai prin părțile lor alegre, toate inimele; danțurile nordice au smuls prin ritmul lor țopăitor cea din urmă umbră de melancolie din sufletele auditorilor, așa că Grieg a fost acompaniat, afară din partitură, de tropăieli, mai mult sau mai puțin în tact, dar toate, firește, sincere și dezinteresate.

La splendida producție de duminică a orchestrei lui Peters au asistat M.-Sa Regina și A.Sa principele Ferdinand.

MONUMENTUL LUI BRĂTIANU…

Știu ce au să spună colectiviștii citind rândurile de mai la vale. Or să strige: impietate!

Da, orice adevăr nediscutabil despre actele lor, orice glumă cât de inocentă despre cusururile lor, orice cercetare cât de obiectivă asupra istoriei partidului lor e o profanare, un sacrilegiu, care pune pe acești domni într-o stare de iritație ridicolă.

Dar tot acești domni, când e vorba de un act pozitiv de pietate, din parte-le, chiar în cauza lor, au niște apucături foarte stranii.

Într-o primăvară, fiind în opoziție, se hotărăsc să meargă în pelerinaj cu mare alai la mormântul lui C. A. Rosetti, și, zor nevoie, vor să treacă anume prin fața palatului ca să facă o manifestație de zavragii. Procurorul îi somează să se retragă, și dă ordin jandarmilor să respingă mulțimea de caraghiojii și de

gură-cască. Ce fac atunci bravii mei? Aruncă jos coroanele destinate mormântului și se risipesc înjurând reacțiunea, care nu-i lasă să facă mascarade neomenoase sub balconul suveranului.

Iată însă că peste puțin timp, toamna, bravii și pietoșii pelerini vin la putere. Credeți că-și mai aduc aminte în primăvara următoare de aniversarea morții ilustrului lor Rosetti? Credeți că acum, când pot face, fără nici un scandal și într-un mod cu deosebire strălucitor, pelerinajul lor, se mai gândesc la mormântul sacru? Ți-ai găsit!

Ce s-a întâmplat cu Rosetti se întâmplă și cu Brătianu. Credeți că au să facă evlavioșii colectiviști, cât or sta la putere, monumentul lui Brătianu? Ași! Ce? sunt nebuni să nu rezerve actul lor de pietate pentru a-l exploata în opoziție?

Îl vor ridica acel monument, dar atunci când vor avea cu el vreun prilej de scandal pe cale publică. Închipuiți-vă pe colectiviști paraponisiți, jalnici, cu lacrimile pe mustăți, cu cunoscutele lor mutre tragi-comice de circumstanță, mergând la inaugurarea monumentului și vrând să treacă pe la palat ca să dea cu huideo reacțiunii!... Așa mai înțeleg evlavie! să folosească la ceva!

Dar oricum, fie! Domnilor colectiviști, trebuie să faceți monumentul lui Brătianu, sunteți datori să-l faceți: nu doar pentru că ați strâns în acest scop trei sute de mii de lei – mai la urmă, câteva sute de mii de lei, într-o țară bogată ca a noastră, e un condei care se poate neglija –, dar aveți o datorie morală.

Cine l-a albit pe Brătianu în doi-trei ani? Cine l-a zdrobit și i-a precipitat moartea? Răutatea adversarilor sau ticăloșiile partizanilor? La aceste întrebări a răspuns el singur, și n-a fost niciodată așa de violent și de crud cu adversarii cum a fost cu colectiviștii lui. Tocmai pentru aceea colectiviștii sunt datori memoriei marelui lor răposat o reparațiune, pe care au promis-o de atâtea ori, dar a cărei realizare o amână necontenit.

Dacă datoria aceasta ar fi curat politică, n-ar fi așa de urgentă îndeplinirea ei: figura unui mare om de stat nu pierde nimica privită mai de departe, și întârzierea ridicării unei statui nu poate strica nimic celebrității, mai ales când aceasta e meritată. Dar colectiviștii au fiecare o datorie personală față cu memoria lui Brătianu.

Ieșiți pe podul Mogoșoaii; mergeți la șosea, la spectacole, oriunde; vedeți această strălucitoare noblețã, în cea mai mare parte de proveniență transdanubiană, în echipajele ei lustruite, așa de proaspăt blazonate că nu li s-a uscat încă bine poleiala; uitați-vă ce găteli mirifice, ce giuvaericale scânteietoare, ce lux princiar, ce somptuoase palaturi, ce oteluri aristocratice! – toate, toate răsărite în câțiva ani, ca prin farmec, în mijlocul unui popor eminamente agricol, care, în loc să prospere și el în acest timp, a dat mereu înapoi.

Cine este creatorul acestei mândre și puternice caste nobiliare?

Brătianu!

Voi, cari ați pescuit în undele Dunării saci cu ruble; voi, cari v-ați culcat într-o seară pe un modest mindir de paie ca să vă deșteptați a doua zi pe saltele moi umplute cu bilete ipotecare; voi toți în fine, atâtea nimicuri sociale de odinioară, răsăriți din gunoi de la 78 încoace, nobili străluciți de ieri, – voi, dacă nu ridicați lui Brătianu un monument măreț (dar, bineînțeles, nu în inimile voastre, ci pe o piață mai curată), veți da dovadă de lipsa celui mai elementar sens moral, pe care-l are orice câine cât de hârbar.

Trebuie numaidecât să-i ridicați un monument, și norocos artistul care va fi însărcinat cu această lucrare! Mare subiect! Bogat motiv pentru o operă de artă!

Închipuiți-vă un piedestal de marmură albă cu patru basoreliefuri de bronz reprezentând triumful Colectivității. Primul: Colectivitatea, o femeie slabă, zdrențuită, hidoasă, venind cu părul vulvoi ca o furie palavratică în fuga mare, urmată de

o haită de lupi hămisiți; – al doilea: Colectivitatea, în dreapta cu reteveiul și în stânga cu masalaua, și potaia urlând; al treilea: Colectivitatea și lupii înghițind pe nemestecate care încărcate cu provianturi, clăi de fân, tunuri, drumuri de fier, hârtii de bancă, fel de fel de delicatețe, și al patrulea basorelief: Colectivitatea grasă, costumată și înarmată à la Minerva, dictând legi norodului, și împrejuru-i, lupii îndopați și domesticiți, purtând zgarde de aur masiv la gât și făcând sluj frumos…

Și deasupra piedestalului, ilustrul om în picioare!

Care ar fi momentul cel mai personal, cel mai caracteristic, cel mai adânc psihologic, ce ar trebui prins? Nici o clipă artistul n-are să stea la îndoială. Figura marelui om de stat va trebui să fie posomorâtă; în expresia ei, un amestec de căință și de dezgust – de căință pentru jertfele de conștiință ce a făcut crezând că face un bine patriei, de dezgust pentru trista lui amăgire.

Voi, cari ați pescuit în undele Dunării saci cu ruble; voi, cari v-ați culcat într-o seară pe un modest mindir de paie ca să vă deșteptați a doua zi pe saltele moi umplute cu bilete ipotecare; voi, toți în fine, atâtea nimicuri sociale de odinioară, răsăriți din gunoiul de la 78 încoace, nobili străluciți de ieri – treceți, cu capul descoperit, repede pe dinaintea monumentului, ca nu cumva buzele omului de bronz să capete glas și să vă strige:

„Am tolerat asasinate, jafuri și procese scandaloase!…“

RĂRUNCHII NAȚIUNII

E frumos când un popor își apără veacuri întregi partea de pământ care-i dă hrana și-și păstrează limba, unealtă neprețuită a simțirilor și gândirilor lui…

E frumos când un popor, după ce a tânjit sub biciuirea celor mai crunte împrejurări, se ridică din genunchi drept în picioare și zice lumii întregi: sunt ce am fost și voi să fiu ce sunt!

E frumos mai ales când un așa popor poate să și rămână în picioare și să și confirme, în mersul complex al lumii, o așa bărbătească și demnă afirmare.

Dar e și mai frumos când – lucru așa de rar, s-ar crede; însă nu de tot imposibil, precum vedem – un popor se simte așa de voinic și de încrezător în sine, încât pentru avântul lui în viitor nu-i mai trebuie nici un sprijin în trecut.

Tu, popor român, aruncă dar departe de tine, fără cea mai mică umbră de mustrare, poveștile triste despre suferința, îngenuncherea și rușinea, de cari au scrâșnit atâți strămoși ai tăi. A fost un lung vis urât, care s-a stins. Te-ai deșteptat. Opresiunea nocturnă a dispărut la sunetul toxinului liberal.

Ranele seculare s-au vindecat… De ce să te mai doară? Rușinea istorică s-a spălat… De ce să-ți mai fie scârbă. Ești stăpân pe viitoru-ți… De ce să te mai gândești înapoi?

Uită vitejia îndărătnică și fără izbândă hotărâtoare a acelor ce dorm sub lespezi, în mânăstiri stăpânite nu de urmașii lor! Uită umilirile pe cari le-au îndurat părinții părinților tăi de la spurcăciunile Fanarului! uită sângele vărsat; uită obrajii crăpați de palme; uită copiii traficați la Țarigrad! Uită-ți cântecele de jale și de revoltă! Uită tot, tot, tot…

Ca să răzbați peste atâtea prăpăstii, prin întunerec, la câmp liber și lumină, a mai trebuit și altceva afară de vitejie și de răbdare. A trebuit, în fundul cugetului și sufletului tău, o forță, pe care nici o năvală de împrejurări nefaste să n-o poată covârși.

Tu nici nu știi ce nobilă putere, ce izvor nesecat de energie păstrezi în fundul rărunchilor tăi!

Mândrește-te, că ai de ce! Iată.

…O zi splendidă!… Un vânt, înviorător de muguri, suflă încetinel pe coasta de la Florica, unde doarme întru Domnul

țărâna lui Brătianu. Vântul aduce acolo, din larga depărtare a văii Argeșului, glasuri de talange, pe deasupra cărora clipește limpede un clopot de la cine știe ce biserică săracă. În vale, deasupra satului, se ridică în sus fumul alburiu din vetrele unde s-a gătit hiertura de dimineață. Pe poteci, coboară iute și mărunțel, neveste și copii cu demâncarea către țarină colo departe, unde plugurile românești trag încet-încet brazda grasă de primăvară; iar pe drumul care duce la bătrânul Câmpulung, merg, în pasul cailor, o ceată de tineri călărași cântând din frunză.

Iată, pe când din muscele și văi, învăluite în aburul străveziu al luminoasei dimineți, se ridică parcă un singur fior – suflarea Patriei românești – un om mic de stat suie gâfâind, cu cerbicea-ncovoiată, cu capul plecat și cu privirea întunecată, pe cărarea care merge sus la mormântul patriotului.

Știi cine e omul acesta? – E d. Sturdza. Și știi ce gând îl mână? – Merge să ia de la răposatul o inspirație românească, națională.

S-a oprit, și, întors cu spatele către vasta panoramă vie din vale, care i-ar putea sugera atâtea ș-atâtea inspirațiuni, ascultă în genunchi glasul misterios de sub pământ…

L-a auzit în sfârșit… Se ridică și zice:

„Da, colectivitatea a izvorât și izvorăște din rărunchii națiunii!“

Măreață inspirație! S-o aplaude toată lumea!

S-o aplaude mai ales toți aceia câți n-au încăput în insulele Arhipelagului grecesc; toți câți n-au mai putut haiduci prin munții peninsulei Balcanice; toți hidrioții sătui de viață de șaică pe mările Levantului; toată spuma de pe dospeala Orientului poliglot; toți din toate părțile, pe cari i-a gonit casa lor fiindcă erau ori prea îndrăzneți, ori prea lași, ori prea nemernici ori prea ischiuzari, – toți în fine câți au venit aci la noi să instaureze, vrednici cuceritori, o strălucitoare și nebiruită aristocrație modernă.

Aplaudă și tu, cioban din munți, și tu, plugar din vale! și tu, răzeș moldovean, și tu, moșnean muntean, și tu, boiernaș oltean! Aplaudă și tu, șindrilar moț din Abrud, și tu, trocar de pe Bârsa! și tu, minunatule învățat Hasdeu, boier din Basarabia, și tu, dulce poet Coșbuc, nobil copil din poporul Năsăudului! Aplaudați și voi!

Tu, națiune română întreagă, tu, popor nemernicit odinioară de-atâtea necazuri și aiurit atâta vreme de restriște seculară, uită tot, bucură-te și fii mândru!

Pune-ți capul, ca un alt Jupiter, sub lovitura barosului celui dintâi Zorilă care ți-o ieși în cale, ca prin spărtură să țâșnească înțelepciunea! Apoi, ia cuțitul de la brâul unui hamal levantin, care înjură o singură Maică-Precista în șapte limbi, și, plin de entuziasmul unui iluminat, spintecă-ți foalele. Vâră-ți mâinile adânc în măruntaie și scoate din rărunchii-ți pe toți Iulicii, Scupiewskii și Cavalliotti, toate malaxalele, caradàlele, budalàlele și paciaurile lepădate de ostroavele și ținuturile orientale… Nu i-ai găsit pe toți încă! Mai adânc, nenorocitule! Scotocește bine și scoate la urmă, ca un mărgăritar fin, și pe *țelebi* Sechiaris.

Astupă-ți apoi spintecătura pântecelui cu amândouă mâinile, rămânând să nu mai ai cu ce-ți acoperi obrazul, și strigă lumii, cu tonul celui mai înalt triumf național, aceea ce mormântul lui Brătianu a șoptit așa de discret la urechea lui Sturdza:

„Da, colectivitatea a izvorât și izvorăște din măruntaiele mele – din rărunchii națiunii române!“

CARADÀLE ȘI BUDALÀLE

Afară de foarte rare excepții onorabile, și țin s-o spun asta dintru început, dar foarte rare, familia colectivistă are două mari

varietăți prea bine caracterizate – caradàlele și budalàlele. O statistică serioasă nu s-a făcut încă pentru a se ști care din aceste două e mai numeroasă; dar un studiu fiziologic poate să ne arate sigur însușirile distinctive ale fiecăruia din aceste două varietăți colectiviste.

Astfel…

Caradàlele sunt eminamente pozitiviste, iar budalàlele tot atât de idealiste.

Caradàlele, deși le merg treburile din bine în mai bine, sunt totdeauna grave, posomorâte și deprimate – reflexul unei conștiințe acrite, nu doar de vreo remușcare, acrită, pentru că o roade mereu la rădăcină o teamă nedefinită de pagubă în viitor, ori de răspundere pentru trecut. Budalàlele din contra, meargă-le trebușoarele cum le-or merge, sunt veșnic vesele, degajate și cheflii – semnul unei conștiințe placide, plină de convingerea că, pe câtă vreme va exista Tripla Alianță, pe câtă vreme va trăi Wilhelm al II-lea, Mitiță Sturdza și Franz-Iosef, Colectivitatea n-are frică de Reacțiune.

Căci budalaua este tot atât de pasionată de diplomație și de politica înaltă exterioară, pe cât e de amatoare caradaua de finanțe, de credite, de bănci, în genere de zaraflâc. Așa se explică fenomenul curios pe care l-am aflat zilele acestea, și anume că mai multe caradàle au vândut, cu prețuri relativ fabuloase, la o mulțime de budalàle scobitoarea de dinți adusă de d. Sturdza din Berlin, de la prânzul împărătesc – precum călugării pribegi vând babelor mereu țăndări de lemn din Sfânta-Cruce, care nu se mai isprăvește niciodată. Câte budalàle sunt, ca să le hrănească credința, le trebuie caradàlelor un stânjen cubic de lemne.

Caradàlele sunt totdeauna apucătoare și strângătoare; budalàlele sunt în genere dezinteresate, ba adesea chiar generoase. Astfel, de exemplu, când cu monumentul lui Brătianu, caradàlele au trepădat cu listele, iar budalàlele le-au

subscris; caradàlele au luat demult banii, iar budalàlele așteaptă încă monumentul; și ce e mai delicios e că, dacă cineva, indiscret, interpelează să afle ce s-a făcut cu banii aceia, își găsește beleaua tot cu budalàlele; tot ele se necăjesc:

„Auzi d-ta! Cum se poate să cuteze cineva a se îndoi de filotimia caradàlelor?! Ce infamie!“

Pe cine nu poate fi colectivist, pe cine îndrăznește să critice actele deplorabile ale Colectivității, sau să glumească asupra ridiculelor ei patente, caradàua îl dușmănește de moarte, rânjind și mocnind înfundat, fără să zică o vorbă, iar budalaua, fără să-l dușmănească, îl ocărăște pe față chelălăind; de ce? fiindcă, de regulă, budalaua e sinceră și are o inimă trandafirie, iar caradaua e haină și are mațe pestrițe.

De câte ori o budală drept-credincioasă, având vreo nedumerire asupra situațiunii politice, își permite să fie indiscretă și să interpeleze pe vreo caradà pricepută, – aude toate minunile diplomației, tractate dintre puteri cu toate amănuntele lor, jurăminte și pupături împărătești, planurile Rusiei, gândurile suveranilor și cancelarilor, și la urmă primește, ca gaj solemn de întărire, scobitoarea autentică, morfolită în dinții lui Hagi-Tănase.

Așa, căutând să scape de nedumerire, biata budalà cade într-o stare de completă aiureală; și, deși priceputa caradà, ca să-și culmineze autoritatea, i-a recomandat sever budalàlei o extremă discreție, aceasta d-abia iese și aleargă să caute un cunoscut: celui dintâiu pe care îl întâlnește îi spune cu gravitate alandala halimàlele gogonate pe cari le-a auzit adineaori, și-i arată scobitoarea, dar fără să-l lase s-o atingă.

Acesta este cazul interesant când o budalà seacă vrea să treacă și ea drept o caradà adâncă.

Dar este, poate, și mai interesant cazul când o caradà adâncă vrea cu orice preț să treacă drept o budalà seacă.

Ia întâlnește-o, atunci când colectivitatea, ori este în plină criză, ori a făcut iar vreun scandal sau vreo boroboață așa de mari încât opinia publică e saturată de scârbă; ia întâlnește atunci caradaua. Dacă nu te-a putut ocoli de departe, oprește-o față în față și n-ai nevoie s-o mai interpelezi, că-ncepe ea singură. Ascult-o cât e de obidită de tot ce se întâmplă; cât e de dezgustată și cât regretă că a avut iluziuni liberale; cum nu se mai amestecă de mult în nimic; cum a spus, așa și pe dincolo, că nu mai merge; dar cine-a vrut s-o asculte!?…

Ia uită-te în ochii ei – să vezi cum și-i pleacă în jos și cum clipește cuvioasă, ca un vulpoi pocăit, care a uitat de mult că se află și găini pe pământ, ca doar de te-o prosti să crezi că acest patriot este, nu una dintre cele mai subțiri caradàle, ci una din budalàlele cele mai grosolane.

Și e curios cât de des oricare colectivist ține cu orice preț să te înșele la categorie.

Spune-i unui colectivist, când vrea să-ți toarne gogoși diplomatice: „Taci din gură, budalà; astea sunt mofturi!“ Să vezi cât de demn îți răspunde: „Îmi pare rău că nu mă cunoști; eu nu fac parte dintre budalàlele partidului, domnule. Eu sunt o caradà!“ Dar ia întreabă și p-o caradà să-ți spuie cum stă politica… Îți răspunde dulceag: „Da de unde să știu eu? Ce pot să știu eu?… Eu sunt o biată budalà în partid!“

De aceea, cât de deprins să fii cu fiziologia Colectivității, te mai poți câteodată înșela; poți lua de exemplu, la prima vedere, pe cel nerod dintre budalàle drept cel mai pișicher dintre caradàle și – poate și mai gravă amăgire – viceversa.

Cine nu se înșală niciodată la clasificarea exemplarelor colectiviste…a! dar am uitat… mai este și o a treia varietate, corcitura celor două: nu atât de lipsită de calități de inimă ca să poată fi o caradà, nici atât de slab înzestrată cu calități de spirit ca să fie o budalà… cine nu se înșală, zic, este însăși Colectivitatea.

La marele ziafet colectivist, niciodată nu se face confuziune de locuri și de bucățele. Din marea gâscă friptă de pe masa Colectivității, caradàlele degustă pe tăcute pulpele, pieptul și ficatul; nevoiașii corci ciugulesc discret carnea rămasă pe coșul pieptului; iar budalàlele clefăesc și sug cu entuziasm căpățâna și ciocul, cotoarele și labele, mâzgălite prin sos de Patrie, libertate! egalitate și jos ciocoii!

Cu toate astea, fără a mai vorbi de corcitura nevoiașă, eu gândesc că, dacă e, poate, mai profitabil, mai bine, pentru un colectivist să fie o caradà, desigur tot e mai frumos și mai onorabil să fie o budalà.

LITERATURA ȘI POLITICA

(Toastul dlui Caragiale la banchetul dat în onoarea dlui N. Filipescu la 29 ianuarie)

Stimate oaspete și stimați meseni,

Pentru întâia oară mă găsesc într-o adunare politică – nu e cea dintâi la care iau parte: de douăzeci și cinci de ani, iubirea de artă m-a îndemnat să scap cât mai puține din cele ce s-au ținut la noi – o adunare politică unde am auzit cuvintele ce m-au îmbărbătat; pentru prima oară am auzit că se vorbește de altceva și mai ales că se gândește la altceva decât la treburi și la izbânzi materiale.

E drept că de vorbe mari – libertate, naționalitate, constituționalitate și celelalte – n-am fost deloc lipsit: am auzit destule… n-am să plâng. N-auzisem însă până astă-seară că Politica este ceea ce credeam și eu că trebuie să fie – arta de a evoca toate izvoarele de energie proprie a unei națiuni, de a le regula curgerea, garantându-le alimentarea continuă și de a le face ca toate împreună să producă acea putere de particulară

existență, putere care singură înseamnă locul ce trebuie să-l aibă un popor în complexul lumii.

Ei! m-am învrednicit astă-seară s-auz în sfârșit, de la valoroșii cuvântători cari m-au precedat, confirmarea înțelesului ce aveam eu despre arta politicei. Cu atât mai îmbărbătat a trebuit să fiu, cu cât am văzut că și aceste bine inspirate și deplin autorizate glasuri au ținut să afirme cum că energia cea mai înaltă a unei națiuni îi este propria gândire, a cărei cea mai puternică manifestare nu poate fi decât literatura națională.

Ce bine că în sfârșit am auzit acestea afirmate aci, în o solemnă profesie de credință, de către niște bărbați meniți a conduce destinele patriei noastre, bărbați cari fac fală partidului conservator! Și cât este de sinceră această sănătoasă credință a tineretului conservator, o simț eu îndeosebi, văzând, plin de emoțiune, măgulitoarea primire ce mi-o faceți mie, prea măgulitoare firește potrivit cu infima mea activitate literară și cu slabele mele merite. Desigur dv. faceți nu pentru mine anume, ci pentru literatura națională un caz de considerațiune… Mă primiți cu așa bunăvoință în sânul dv., dv. conservatori monarhiști, pe mine, care, în copilărie, am servit cu fanatism atât de fieros sub gloriosul drapel al Republicii Ploeștilor?… A!

Am auzit în sfârșit-astă seară că Politica nu e numai și numai meșteșugul de a căpătui interesele materiale ale unor sau chiar ale tutulor; căci Politica aceea care n-ar pretinde decât să descurce sau să încurce de azi pe mâine doar nevoi materiale, ar fi abia vrednică de o seminție primitivă, o seminție ce nu ar putea avea vreodată o istorie, ci numai o istorie naturală.

Un popor, ca să aibă o istorie, are mai întâi o poezie populară, apoi cronicari, pe urmă un Alecsandri, un Bălcescu, un Eminescu, și tocmai mai târziu, dacă, din nenorocire, trebuie, și nu se poate altfel, alege… alege și pe un *țelebì* Sekiaris.

Da, să avem în templul nostru pe Vulcan, pe Mercur și pe Plutus, dar să-i avem ca zei slujitori; ei trebuie să ne ajute ca

noi să putem sluji cu cât mai multă dignitate pe Minerva și pe Apollo. Da, domnilor, așa e; gândirea – iată cea mai înaltă și cea mai nobilă energie a unei națiuni; și de aceea Literatura este, precum cu drept cuvânt s-a spus, sora mai mare a Politicei.

Este artă literară Poezia, care fixează atât de frumos felul specific de simțire al națiunii; e artă literară Istoria, care povestește și judecă rătăcirile și isprăvile, suferințele și triumfurile națiunii, și astfel întărește acesteia conștiința puterii ei de dăinuire; sunt artă literară Satira, Teatrul și Romanul, care întipăresc spre păstrare trecătoarea fizionomie socială a deosebitelor epoce; sunt artă literară și Polemica și Cronica ușoară și Pamfletul – zic pamflet în înțelesul larg, pe care occidentalii îl dau acestui cuvânt, iar nu în înțelesul strâmt, pe care i-l dau la noi unii, prea puțin cunoscători de clasificația genurilor literare – artă rafinată și incisivă – și tot artă literară e și arta măreață a oratoriei.

Cu aceste din urmă două ramuri ale ei, Literatura vine la fiece moment să dea de-a dreptul ajutor Politicei; cu acestea, îi este aliată combativă; cu celelalte, îi este călăuză cuminte: o ia de mână, o îndeamnă și o asigură pe căile grele către un viitor al cărui capăt și termen numai Dumnezeu îl poate cunoaște.

Ca literat dar, primit într-un mod așa de cordial în sânul marelui partid conservator, ridic acest pahar în sănătatea ilustrului fruntaș care lipsește dintre noi și care ar fi dat atâta strălucire adunării noastre de astăzi, în sănătatea aceluia care este onoarea presei și tribunei române, – în sănătatea domnului Alexandru Lahovary!

C. A. ROSETTI

Un om care a exercitat în adevăr o puternică înrâurire în vremea lui a fost C.A. Rosetti. Ca toți oamenii de felul acesta,

el a fost luat de unii ca un apostol, ca un om providențial, care merită dragoste și adorațiune; de alții a fost considerat ca un mare soitariu, și ridicul și pernicios, care merita pe rând dispreț și ură. Nici unii nici alții n-aveau perfect dreptate, și unii și alții o aveau în parte. Era un om de mare temperament: actele lui erau produsele unui amestec de fanatism și de apucătură, de convingere și de manie, de credință și de încăpățânare.

Ștrengar și drăcos de mic, copil înrudit cu cele mai mari familii, se înhăitează în tinerețe cu mai mulți de teapa lui, și se pune în revoltă fățișă cu disciplina societății de pe acea vreme. Își lasă plete lungi, face fel-de-fel de giumbușuri și de tămbălăuri, băgând în nădădăi pe isnafi și mahalagii; încalecă d-a-ndăratele pe o saca și se plimbă pe podul Mogoșoaii, escortat în triumf de toți ștrengarii zamparagii, cari îl aclamează strigând: „Ura! vivat musiu Berlicoco!“. Se duce vestea pân'la Vodă de isprăvile bandei; Vodă râde și dă poruncă lui Aga să prinză numaidecât pe musiu Berlicoco și să-l tunză muscălește. După aceea, ca să scape târgul și marginile de ceata derbedeilor, Vodă începe să le dea slujbe pe afară: pe unul îl face sameș, pe altul zapciu, pe altul altceva, iar pe Rosetti îl trimite polițai la Pitești. Tânărul Berlicoco merge la post și primul act care-l săvârșește, ca depozitar al siguranții publice, care e? Pune câțiva dorobanți și doi bărbieri în piață: pe cine dintre isnafi ori cupeți or prinde, să-l tunză ridiche. Țipă lumea: scandal! ce-i asta?

„Așa a poruncit Măria-sa Vodă, răspunde polițaiul... Uite pe mine cum m-a tuns!“

Slujește în oaste ca iuncăr și-n același timp face poezii. E foarte curios cum în toate *Ceasurile de mulțumire*, cari sunt dedicate *Sexului frumos*, Rosetti nu cântă libertatea, nici nu accentuează vreo tendință politică; el rămâne poet liric în toată puterea cuvântului, cu o deosebită înclinare către genul galant – și drept să spun, versurile lui, fără a fi de vreo valoare prea însemnată, nu sunt deloc lipsite de grație și de sentiment.

Tânăr, părăsește o puternică relație de inimă și merge la Paris. Acolo ascultă pe Lamennais, pe Michelet, pe Quinet, pe Baudrillard. Torentul confuz de idei dinainte de mijlocul veacului îl răpește și-l îmbată. Se-mbuibă pe nemestecate cu un repertoriu de formule și de clișeuri liberale, republicane, umanitare, pe cari și le reduce chintesențiate la două hapuri particulare, celebrele lui propoziții mistice: „Luminează-te și vei fi – Voiește și vei putea", și se întoarce în țară înainte de Revoluțiune. În timpul când el se hrănea cu principii la Paris, tânăra părăsită nu voia să se lase de tot neconsolată. Rosetti află de asta îndată ce sosește în București – un prieten bun se găsește totdeauna pentru a-ți face așa serviciu de inimă. În luna lui Cuptor, pune caii la o sanie și pornește la mânăstirea unde infidela petrecea vara. Toată lumea din sat și din mânăstire se strânge ca la urs, la chiotele surugiului, să vază pe boierul.

„Ce-i asta, Costache? întreabă femeia râzând... Cu sania?

– Ca să viu mai degrabă, iubita mea: știam cu ce nerăbdare mă aștepți!"

După potolirea definitivă a evenimentelor de la 48, Rosetti se întoarce în țară și începe febrila-i activitate politică. Librar editor, tipograf, ziarist, staroste de negustori, director de teatru și mai presus de toate agitator și conspirator, om de un temperament și de o putere de sugestiune extraordinară, face propagandă în clasa mijlocie, lipsită pe atunci aproape cu desăvârșire de cultura apuseană. Pentru asta fundează „Românul". Inventează atunci vestitul său limbaj italo-macaronic: el este „fundatorele, directorele și redactorele acestui ziar liberale"; combate pe un „mareșale franceze, o creatură imperiale, care n-are nici o idee geniale și nici-un avânt naționale"; admiră din contra pe un „admirale engleze pentru convingerea-i constituționale"; este „inimic mortale al unui regime personale și fatale". „E iust, vrea iustiție!..." Apoi în ajunul războiului, face apel „la cetățiani, la sătiani, pompiari, oficiari, serginți, etc."...

să nu uite că: „unei națiuni snervate, speriința ne spune, trebue să i se stragă sânge!“.

Urme de influența acestui jargon baroc ne-au mai rămas astăzi doar pe biletele, pe scriptele și pe edificiile Băncei noastre. Peste tot se scrie „Banca Naționale“ – este ultimul omaj, destul de ieftin de altminteri, pe cari îl fac foștii săi discipoli, dd. Costinescu și Carada, micilor manii ale marelui om.

Tot Rosetti a inventat și chenarul negru la gazetă pentru ocaziunile de „profund doliu naționale“. Când s-a votat prima convenție cu Austro-Ungaria, „Românul“, cernit de jur-împrejur, începea astfel:

„Astăzi s-a împlântat cuțitul în sânul României, iar cadavrul ei sângerând s-a aruncat la picioarele comitelui Andrassy...“.

Tot Rosetti a inventat și *Plevna internă*, adică cetatea Reacțiunii.

Rosetti avea, ca artist, mai multă pasiune de parada democratică decât convingere de principiile democratice. Ca ministru, combate adesea actele propriului său guvern prin ziarul al cărui „directore“ nu încetează niciodată a fi. Ministru de culte, dă circulară către primari, prin care le spune că, fără învățătură, poporul nu poate face progres, și deci trebuiește un „sacrificiu reale pentru a avea o școală naționale și liberale“. Circulara începe așa:

„Frate Primare, luminează-te și vei fi!...“, și la sfârșit, în loc de banala formulă: „Primiți, d-le primar, asigurarea, etc....“, încheie cu: „Primește o strângere de mână de la al tău frate, Ministrul Cultelor etc....“.

Dar unde activitatea lui, în afară de orice ghidușie, a fost în adevăr eminentă, a fost la prezidența Camerei.

Mult glumiseră liberalii pe socoteala prințului Dimitrie Ghica, prezident în atâtea rânduri, pe care-l zugrăveau în foile lor umoristice cu un clopoțel de gât:

„Frunzuliță trei lalele,
Avem două beizadele:
Unul e simplu vițel,
Altul e cu clopoțel“.

Rosetti n-a pus o dată mâna pe clopoțel. În cele mai furtunoase împrejurări îi era de ajuns, ca să conducă ședința, un condei de plumb, cu căpătâiul căruia ciocănea tacticos în tribună. Dar câtă autoritate în vârful unui condei! Curând după venirea liberalilor, reușește la o alegere parțială a colegiului I de Iași d. Maiorescu. Turbați, colectiviștii vor să invalideze alegerea. Raportul conchidea la invalidare. Biletele negre curgeau în urnă. Era aproape să se completeze cele două treimi necesare pentru eliminarea alesului opoziției, când acesta se adresează către prezident și-i zice:

„Am înțeles, dle Rosetti, mă invalidați“... și voiește să plece.

– N-ai înțeles, onorabile, bine – zice prezidentul.

Se scoală după fotoliul său, pe care-l cedează unui vicepreședinte, se coboară degrabă, își face loc prin înghesuială la vot, ajunge la urnă și, privind cu autoritate în dreapta și-n stânga la toți cari se îngrămădeau să voteze, arată bila albă și o aruncă ostentativ în urnă contra invalidării. Se înțelege că bilele albe au început să curgă: fiecare a imitat mișcarea prezidentului; invalidarea a căzut – d. Maiorescu a fost declarat deputat.

Alesul Iașilor peste câteva zile își dezvoltă o faimoasă interpelare: toată Camera colectivistă se frământă de turbare... întreruperi, rânjituri, zgomot. Oratorul, obosit de atâtea hârțuieli, asupra unei întreruperi grosolane făcută de Nae Dimancea, invoacă ocrotirea prezidentului.

„Dle Dimancea, zice Rosetti, vă rog nu întrerupeți, sunt aci ca să apăr minoritatea contra majorității!“.

Tumultul încetează. Îmbărbătat de sprijinul prezidentului, oratorul, continuând, aruncă majorității o săgeată înveninată:

majoritatea cu ochii la prezident fierbe și nu cutează să miște. Atunci, ciocănind liniștit cu condeiul pe masă:

„Dle Maiorescu, zice, sunt aici ca să apăr nu numai minoritatea contra majorității, dar și majoritatea contra minorității!“

Oratorul începe să râză și majoritatea, apărată astfel, începe iar să urle; dar căpătâiul condeiului restabilește liniștea.

Cu ocazia unei interpelări adresată de un colectivist răposatului colonel Slăniceanu, pe atunci ministru de război, se face în Cameră un scandal de familie infernal. Condeiul nu mai are nici o putere. De două ori prezidentul părăsește tribuna și ridică ședința. În sfârșit, cu mare greutate, se potolește furtuna, și, după explicația ministrului interpelat, se cere închiderea discuției... Iarăși țipete: contra! pentru!... În fine, se votează închiderea. Când se stinge de tot tumultul, și prezidentul obosit zice: „în fine trecem la ordinea zilei“, hop, nenea Dincă Schileru: „Cer cuvântul!“. Prezidentul întreabă distras:

„Pentru ce, onorabile?

– Vreau să dau dlui ministru de război niște lămuriri.

– Despre ce?

– Despre chestia de adineaori.

– Apoi, d-ta n-ai văzut că s-a isprăvit cu chestia de adineaori?

– Nu face nimic, stăruie nenea Dincă, vreau să-i dau și eu niște lămuriri.

Dar prezidentul, în culmea plictiselei:

– Mă rog, dă-mi voie: ți le-a cerut lămuririle astea d. ministru?

– Nu.

– Ei, atunci stăi la loc pân'ți le-o cere“.

Și nenea Dincă a ascultat.

Dar una din cele mai caracteristice întâmplări ale lui Rosetti este fără îndoială aceea cu care voi să termin și din care se vede

felul spiritului acestui om și puterea ce-a avut-o el odinioară de a fanatiza oamenii.

Era pe vremea lui Cuza. Rosetti publicase în „Românul“ un articol fulminant. Se aștepta să fie arestat și „Românul“ suprimat. Ședea cu locuința pe strada Academiei, peste drum de Rașca, birt și cafenea la modă pe atunci. Rașca, ceh de origină și fanatic republican, profesa ideile cele mai înaintate, și, firește, se închina lui Rosetti.

Directorul „Românului“ află de dimineață că înainte de amiază are să fie călcat de procuror... Era prin iunie. Până să vie să-l aresteze trece peste drum la Rașca să ia o ceașcă de supă și un pahar de vin, și lasă acasă vorbă unde să-l găsească oricine. Rașca îl întâmpină cu cel mai profund respect și-l servește în grabă. Pe când conversează amândoi, se întunecă deodată și se pornește afară o vijelie îngrozitoare de vară; se aud geamuri spărgându-se și țipetele celor apucați pe drum. Rosetti soarbe încet din supă, spunând amicului său, care șade în picioare, că Europa în veacul viitor va fi ori căzăcească, ori republicană. Afară furtuna crește mereu. Deodată ușa se deschide și procurorul, urmat de dorobanți, intră; înaintând grav pân’ la masă, întreabă:

„D-ta ești cetățeanul C.A. Rosetti?

– Da, dle.

– În numele legii ești arestat!... Urmează-mă!

– Vă rog, dlor, lăsați mai întâi pe bietul prizonier să-și bea cafeaua!“ și face semn să șază procurorului, care ascultă.

Apoi cu tonul celei mai înalte politețe:

„Dv. nu luați un cognac?... Fratele Rașca are cognac minunat.

– Nu, mulțumesc.

– Eu o să iau“.

Rașca era în culmea admirației; nu putea înțelege tăria omului aceluia care-și lua cafeaua și-și degusta cognacul cu atâta

liniște sufletească, cu atâta sânge rece, parcă n-ar fi fost alături zbirii, gata să-l înhațe; nu se putea îndestul minuna de ascendentul ce avusese Rosetti asupra zbirului.

Dar acum s-a întunecat cu totul și furtuna e în culme.

„Sunt gata, dlor să vă urmez“, zice Rosetti.

– Haidem, zice procurorul.

Rașca se repede să sărute mâna martirului, acesta l-atrage în brațe, îl pupă frățește și pornește fără pripă urmat de zbiri. Când deschide ușa să iasă, o clipire orbitoare despică văzduhul întunecat și numaidecât urmează răcnetul formidabil al trăsnetului, care a căzut aci foarte aproape, zguduind din temelii toată împrejurimea. Martirul a plecat, iar Rașca pică în genunchi și începe să-și facă repede cruci peste cruci:

„Jesus! Maria! Das ist ein Christus!“

Până la moarte, Rașca a rămas cu convingerea că Rosetti era o ființă supranaturală.

C.A. Rosetti, odinioară sufletul liberalismului utopic, om de atâtea succese ușoare, inventator al atâtor năzdrăvănii politice, dar totuși una din cele mai interesante figuri ale partidului „național-liberal“, mai târziu, cătră sfârșitul carierei sale, dizgrațiat de colectivitate, a murit părăsit de toți partizanii lui cei mai apropiați, de aceia cari îi datorau lui personal tot norocul lor. Biata cloșcă târziu a văzut că ouăle clocite cu atâta căldură fuseseră de năpârcă. Soarta crudă a voit ca acest om de mare temperament să nu moară până ce n-o vedea măcar începând tristele urmări ale activității sale politice, inspirată de o foarte greșită, dar desigur sinceră convingere. Soarta crudă a precipitat rodirea semințelor pernicioase pe cari le aruncase el cu multă bună intenție: semănase umanitarism eterat și liberalism trandafiriu și i-a răsărit cel mai negru egoism și cel mai infect ciocoism; semănase crinul democrației, și a văzut răsărind mătrăguna colectivității.

Amară decepție!... Voiește și vei putea! Ce voise și ce putuse!

Pentru o viață așa de veselă, sfârșitul a fost destul de trist.

VISURI DE RĂZBOI

Umblă de la o vreme vorba de război.

Acum, duminică dimineaţa glasul goarnei nu mai despică nebăgat în seamă de femei aerul dimineţii. Satul d-abia deş - teptat are acum mult mai multe urechi decât în zilele trecute; mult mai multe inimi tresar la glasul goarnei astăzi. Chemarea şefului garnizoanei e auzită nu numai de soldaţii lui.

Bătrânii, cari-şi aprind vatra de dimineaţă, nevasta, care-şi înfaşă copilul, şi logodnica tânără, care-şi pregăteşte din vreme găteala pentru horă, sunt toţi cuprinşi de un fior adânc la glasul ameninţătoarii chemări. În fiecare inimă de bătrân şi de femeie câtă grijă e acum, numai Dumnezeu ştie! Poate că astăzi chiar, fiul, ori omul, ori logodnicul o să plece departe după steagul lui, şi cine poate spune când s-or mai întoarce – de s-or mai întoarce! E neînchipuită starea sufletească a acestor fiinţe.

Războiul! Dar cine oare se gândeşte la el fără groază?

Cine? – Oamenii cuminţi, Colectiviştii adevăraţi!

Dar nu numai fără groază, chiar cu dor nespus se gândesc la război aceşti patrioţi. Pe câtă vreme mume, taţi, neveste şi copii tremură nebuni de groază gândindu-se la râurile de sânge, Colectiviştii cuminţi tremură de neastâmpărul apetitului, gândindu-se la râurile de carboave.

Pe când fantazia, bolnavă de grea teamă, a unei lumi îşi face icoana unor supreme nenorociri, în cadrul căreia vede copii, fraţi şi taţi schilodiţi, măcelăriţi şi pierduţi în cele mai oribile chinuri, pe pământ străin, – calculul înalt al Colectivistului clădeşte cele mai strălucitoare planuri de viitor: jocuri de bursă, întreprinderi, beilicuri, pahonţi, Warschawski!… O carboavă pentru o pâine! un pol pentru o sticlă de rachiu! o mie de lei pentru sărutul unei matroane! şi zeci de mii pentru mijlocirea sau votul unui patriot colectivist!

Dar oare numai la atât se poate reduce eroismul colectiviștilor în vremea unui război? Doamne ferește! Bravii mei vor lua și armele; ei vor forma așa-numita gardă civică. Toți agenții electorali, toate haimanalele și toți haidamacii de mahalale vor forma cadrele, și vai de reacționarul care va refuza să servească de două ori pe rând! Va trebui să plătească rubla spre a fi, în greaua misiune de sentinelă la Vistierie sau la alte posturi strategice, înlocuit de un patriot colectivist.

Garda națională! Iată încă o instituție bravă, eminamente colectivistă. Care dintre caracuda și plevușca patriotică nu are în război atâta minte, ori atât noroc, să pătrunză până-n toiul daraverilor mari și mănoase, se mulțumește să ciupească barem câteva zeci de ruble ca ofițer de gardă civică.

În vijelia războiului, firește, – și colo departe, în luptă, unde ar trebui devotament, uitare de sine și de ai săi, oarbă vitejie, și aci, unde ar fi stăpână în pace Colectivitatea –, n-ar mai putea fi cumva vorba de socoteală.

Și când s-ar întoarce bravii supți și veștejiți de mizeriile luptei, cu steagurile ciuruite, garda civică, cu burțile umflate și cu nasurile mai roșii decât penele de la pălării, ar deschide ea marșul paradei triumfale.

Și bravului întors i s-ar da o medalie de aramă, după ce colectivistul cuminte ar fi legat bine la gură sacul cu aur: invalidului i s-ar da o diplomă, în virtutea căreia să poată cerși la casa colectivistului, când aceasta și-a umplut sertarele cu pachete de bonuri. În cine știe ce răspântie de vâlcele s-ar ridica un monument ieftin, spre vecinica pomenire a anonimelor sute și mii de viteji îngropați acolo, pe când colectiviștii și-ar ridica fiecare în parte palate și hoteluri nobiliare în Capitala Regatului.

Și iarăși, colectiviștii, geloși de sacrificiile pe care le-au făcut în niște momente mari, ar înscrie încă o pagină grandioasă de glorie națională în istoria patriei, pagină datorită, nu doar

puterilor vădite ale patriei întregi, ci numai și numai particularei lor energii misterioase:

«Tot noi, colectiviștii, săracii!»

Deci, încă un triumf pe câmpul de război! Încă un pas gigantic pe calea economică! Încă o dublă victorie de înscris pe drapelul partidului colectivist!

Ș-apoi mai vreți să nu se mai bucure corbul când miroase a hoit, și colectivistul adevărat să nu viseze a război!

UN FESTIVAL ARTISTIC

La Ateneu se va da, cu splendidă pompă, un mare festival artistic.

Printr-o fericită întâmplare, se află în București în același timp două celebre artiste străine, – d-na Theodorini, cantatrice italiană, și dșoara Agatha Bârsescu, artistă dramatică germană.

Programul acestui festival e cât se poate de ales. Pe lângă minunatele bucăți de muzică și declamațiune, se va produce și o scenă în adevăr mișcătoare: membrii „Cercului Amicilor Artei și Literaturii Române“, inițiatorii acestui festival artistic, vor oferi câte o coroană aurită fiecăreia dintre cele două artiste străine – mărturie de respect datorit talentului și în același timp dovadă mai ales de sentiment național.

În adevăr, aceste două stele, și cantatricea italiană, și artista dramatică germană, sunt de origină română.

Iată un lucru care pe de o parte ne face mare onoare nouă, românilor, în genere, iar pe de altă parte, pe mine îndeosebi mă umple de multă melancolie. Pentru aceea, deși amator pasionat, cu toate că puțin cunoscător de artă, n-am să mă duc la veselul festival, care-mi face numai prin afișul său un efect atât de penibil.

Poate că exagerez; însă sărbătorirea aceasta mi se pare mie că seamănă prea mult cu primirea ce o familie săracă și umilă o face unui copil care a avut, plecând de acasă de mic, izbânzi strălucite printre străini.

În fața unei case sârmane de mahala se oprește o trăsură elegantă cu lachei în livrele. Din trăsură, coboară o prințesă, care a copilărit în casa aceea, de unde a plecat de mult, chemată de glasul norocului departe. Ce emoție pe părinți și pe frați! Câteva ceasuri are să se petreacă prințesa în sânul familiei, căreia nu lipsește a-i face onoarea unei vizite niciodată, dacă îi stă în drum ca un călduros și bun conac.

Familia întreagă așterne patul prințesii cu primenele curate. Se simt toți onorați cu amiciția lacheilor ei, de la cari vor să-i afle tabieturile. Îi îngrijesc de cai și de trăsură; îi jumulesc gâsca cea mai grasă din curte; o servesc pe prințesa toți în picioare la masă și sunt fericiți să-i poată preveni toate nazurile și apucăturile prințiare, cu toată stângăcia lor roturieră.

A doua zi, după o bună ospătare, după un bun somn, prințesa ia din casa părintească cea mai frumoasă glastră cu flori, pe lângă alte daruri, se suie în splendidul său echipaj și „la revedere! la revedere!“ pleacă zâmbind cu satisfacție și lăsând în urmă-i o casă întreagă de mahalagii cu lacrimile în ochi.

Dar oare sunt nenorociți pentru aceasta mahalagiii noștri? – Nicidecum.

E adevărat că, pe de o parte, sentimentele lor intime sunt crud rănite de ifosele de protecție ale nobilei vizitatoare; că vizita aceasta pe de o parte îi umilește, dar nu e mai puțin adevărat că au pentru aceasta o covârșitoare compensare în invidia pe care norocul lor o inspiră vecinilor. Toată mahalaua a fost în picioare să comenteze evenimentul strălucitei vizite, să fericească pe norocoasa familie și să admire pe nobila călătoare, care a binevoit să tragă în gazdă pentru câteva momente în casa părintească.

Ce onoare! Ce noroc!

Iată ce impresie îmi face mie festivalul anunțat.

Dar, va zice cineva, ce e oare rău în aceasta? Ce, oare un copil, având norocul unei deosebite înzestrări, trebuie să mucezească în casa părintească și să nu caute izbânde în altă lume?

Desigur, nu! răspunz eu.

Înțeleg foarte bine ce-a făcut copilul; dar nu înțeleg familia care, cu atât de comică ostentație și emoție stângace, festivează pe un copil, rupt – desigur spre fericirea lui, iar nu spre gloria familiei – pentru totdeauna de casa părintească.

Și pentru aceasta nu mă duc la festival, cu tot dorul ce-aș avea să mai auz variațiunile de vioară din *Kaiser-Quartett*, pe care desigur le cântă d. Dinicu cu violoncelul, deoarece este primul trecut pe afiș, între cele patru instrumente de coardă.

NU-I DELOC DE MIRARE…

Înțeleg să se mire omul de un fenomen pe care-l întâlnește întâia oară sau foarte rar în viață: de o stea cu coadă, ori de trei sori pe cer, ori de un vițel cu două capete și cinci picioare. Dar, de fenomene care îi trec pe dinainte în toate zilele cu o perfectă regularitate periodică – de exemplu, de fiecare răsărit și apus de soare, de fiecare stea fixă, de fiecare bou, ca toți boii, cu un cap și patru picioare – nu înțeleg deloc de ce să se minuneze cineva.

Faceți un caz colosal din declarațiunea generalului Berendeiu, că pușca Mannlicher – pe care generalul Budișteanu, într-un moment de rânză răsturnată, a denunțat-o că e un simplu ciomag – e cea mai bună armă din Europa; și nu vă poate intra în cap cum aceeași unanimitate, care aplauda

fleacurile unui general beteag, aplaudă cu o egală căldură dezminţirea unuia mai zdravăn.

Dar astea sunt lucruri de mirare?... doar, poate, pentru cine nu cunoaşte pe colectivişti decât de la ciomagul dlui Budişteanu încoace; dar eu, care-i cunosc cu mult înaintea ciomagului, de pe vremea reteveiului clasic, n-am de ce să mă mir. Ştiu bine că a minţi, a răsminţi şi a dezminţi, şi cu vorba şi cu fapta, a aplauda în toate cazurile, astea sunt la Colectivitate nişte acte fiziologice normale, cari nu se produc astăzi nici întâia, nici cea din urmă oară.

La Mazar-Paşà, în celebrele întruniri de sub cerul liber – şi trebuiau să se ţină acele întruniri, contra literei Constituţiunii, sub cerul liber, căci sală aşa de largă ca să încapă atâtea vaste minciuni nu se pomeneşte, – la Mazar-Paşà, se iscălea de sute de lătrători şi de mii şi mii de gură-cască jalba-monstră, prin care rugau pe Vodă să nu sancţioneze Convenţia cu Austria, Convenţie care era „un cuţit ce se împlânta până în prăsele în pântecele României!“ Şi aplaudau Colectiviştii de se cutremura catapeteasma şandramalelor lui Mazar-Paşà.

Cine era oare omul însărcinat, în aplauzele imensei gugumănii, să ducă-n proţap lui Vodă jalba plouată cu atâtea lacrimi şi bale patriotice? D. Mişu Pherikydi... Câteva zile în urmă, se împlineşte pofta patrioţilor colectivişti: cade Reacţiunea, vine Naţiunea şi – promulgă Convenţiunea.

În faţa palatului, e multă lume aglomerată: sunt jalnicii de alaltăieri de la Mazar-Paşà, foarte veseli acuma. Ce aşteaptă Naţiunea? Aşteaptă să vază ieşind de la Palat pe acelaşi d. Mişu Pherikydi, care contrasemnează sub sancţiunea domnească pe Convenţiune, după cum scrie la Constituţiune. Când apare d. Pherikydi în mână cu sancţiunea, izbucneşte în urale prelungite toată Naţiunea!

Mai apoi, sub primul guvern colectivist, opoziţia, aflând că e vorba să emită Statul hârtie-monedă, înregistrează în ziarele

sale acest zgomot, p-atunci de mare senzație, finanțele noastre fiind pe vremea aceea încă vergine în această privință. Răposatul C. A. Rosetti e cuprins de o adâncă indignare față cu zgomotul de atentat la virginitatea finanțelor României, și trage prin „Românul“ o „dechiarațiune formale“, prin care dezminte categoric „infama și sfruntata născocire“. Hahalèrele colectiviste aplaudă glasul autorizat al ogeacului.

Dar nu trece o săptămână, și tot „Românul“ dă știrea că se vor emite peste câteva zile 27 milioane „bilete-ipotecare“. Hahalèrele aplaudă frenetic această ingenioasă operație finanțiară.

Mai pe urmă, Brătianu: „Nu dau Basarabia!“ Aplauze unanime. Apoi: „Ba o dau Basarabia, dar nu primesc Dobrogea!!“ Aplauze și mai unanime. În sfârșit: „Ba primesc și Dobrogea!!!“ Aplauze foarte unanime.

Asta e iar ceva caracteristic al hahalèrelor colectiviste: la ele și vorba unanim, ca și vorba patriot, e susceptibilă de comparativ și de superlativ. De exemplu, hahalèra colectivistă, când o întrebi cum merge politica, îți spune năclăit: „Aurelian are aprobarea unanimă a partidului; dar Sturdza o are mai unanimă; și, dacă e vorba, Cantacuzino ar avea-o foarte unanimă!“ Cum am zice: Aurelian e patriot, Sturdza mai patriot și Cantacuzino foarte patriot!

Acum câtva timp, d. Sturdza în fruntea Colectiviștilor, în opoziție, agită lumea până la scandal de uliță cu chestia națională. Se țin întruniri monstre în grădina maiorului Fănuță – iar sub cer liber, firește. Națiunea hahalèrelor amenință să sfâșie steagurile de la legațiunea austro-ungară. D. Sturdza face în Senat o interpelare, în care acuză de infamie și de trădare națională pe guvernul conservator, că nu intervine în daraverile interioare ale Statului vecin, în plină pace. Colectiviștii aplaudă cu furie.

Dar, câteva zile pe urmă, același d. Sturdza, ajuns prezident de consiliu, merge la Iași, și, într-o întrunire publică, cere solemn scuze Statului vecin pentru necuviințele pe care d-sa le rostise în pofida Conservatorilor. Și aceiași colectiviști îi aplaudă tot așa de fierbinte scuzele de la Iași, pe cum îi aplaudaseră și necuviințele de la București.

Aceiași colectiviști apoi, care voiau să dea năvală la legațiunea austro-ungară ca să sfâșie steagurile imperiului-regat, acum, câteva zile în urmă, într-o ocaziune onorabilă pentru țara întreagă, ca semn de entuziasm înalt, anină sute de steaguri austriace și ungurești pe balconul și fațada Clubului lor.

E drept că numai tricolorul regal unguresc era din stofă proaspătă; pentru steagul împărătesc austriac însă, pe jumătate contribuiseră resturile unei vechi pantalonade colectiviste; numai bandele galbene trebuiau cumpărate din nou – bandele negre au putut fi răscroite din mardàlele rămase de la ridicula manifestație funebră cu ocazia morții nenorocitului Meschiu!

Ei, ce se întâmplă azi mai mult decât s-a întâmplat totdeauna?

Au aplaudat pe generalul Budișteanu când a spus un contra-adevăr, și acum aplaudă pe generalul Berendeiu când îl dezminte. Nu găsesc nimic anormal din partea colectiviștilor.

Vedeți pe tânărul ministru de interne cât e de aplaudat! Și, cinstit, și merită. Om inteligent, d-sa a văzut mai bine decât oricine cum merge treaba în partidul colectivist, în care vrea să-și păstreze o situație înaltă. Ce și-a zis d-sa? „Contra-adevăruri vă trebuie? Apoi stați, să vă arăt eu!“ Și, ce e drept, i-a înfundat pe toți.

Cu o artă superioară și un talent eminent, ministrul de interne, de la mână pân' la gură, le taie mari și late în cele mai mici și mai înguste împrejurări. E capabil, de exemplu, fără să clipească măcar, să-ți toarne una colosală *à propos* de numirea

unui zapciu ori a unui felcer de plasă. De aci, imensul d-sale succes.

Nimeni dintre fruntașii colectiviști n-a obținut vreodată atâtea aplauze de la haidamacii și hahalèrele partidului. Ar fi însă cineva care, mâine-poimâine, ar putea să obțină mai multe: acela ar fi eventualul succesor al dlui Lascăr pe banca ministerială, și le-ar obține, la sigur, anume când ar dezminți pe d. Lascăr cu aceeași bravură cu care generalul Berendeiu a dezmințit pe predecesorul său de la război.

M-oi pomeni, Doamne iartă-mă, că și atunci o să vă mirați ca de cine știe ce lucru rar!

EXCES DE ONOARE

A apărut zilele acestea, în Editura Socec, primul volum de *Discursuri parlamentare, 1866–1876* ale dlui Titu Maiorescu. La p. 43, în prefața „asupra dezvoltării politice a României sub domnia lui Carol I“, autorul enumeră pe domnii cari mergeau la întrunirile „Junimii literare“ din Iași încă din anul 70; apoi, după un etc., ne trimite în josul paginii la această notă:

„Membri mai erau căpit. T. Șerbănescu, N. Burghele, Al. Farra, Caraiani, Paicu, Burlă, Bodnărescu, Miron Pompiliu. Ceva mai târziu vin Eminescu, Slavici, Tasu, G. Panu, Lambrior, B. Conta, T. Nica, P. Missir, Al.I. Philippide, G. Vârnav-Liteanu, B. Bossy, colonelul Bengescu-Dabija, Chibici-Râvneanu, C. Leonardescu, Meissner, Volenti, A.C. Cuza, Strajan, T. Istrati, Ollănescu-Ascanio, dr. Christea Buiucliu, Duiliu Zamfirescu, I.L Caragiale.“

Ce-o fi căutând numele meu aci, atâta nu-nțeleg, încât, cu toată aversiunea ce-mi inspiră banalitatea citatelor clasice, am să-ntrebuințez acuma unul, neputând găsi ceva mai potrivit

spre a-mi exprima gândirea: „… *je n'ai mérité ni cet excès d'honneur*…“ etc.

Eu știu că am fost din întâmplare odinioară la o întrunire literară a „Junimii“ în casa onor. d. Titu Maiorescu, la București, într-o seară din toamna anului 1877… Erau acolo o sumă de ilustrațiuni literare și politice; dar e așa mult de atunci, încât nu mi le mai aduc aminte pe nume. Și iată cum s-a întâmplat să merg: eram prietin cu Eminescu de mult; întâlnindu-ne, mi-a propus să-l însoțesc la o adunare literară, am primit bucuros, fără să presimț ce avea să mi se-ntâmple.

A fost o perfidie din partea amicului meu să mă atragă acolo: toată noaptea, căci s-a cinat după serata literară, s-a râs cu o vervă nespusă pe socoteala mea, care fusesem denunțat de Eminescu ca un vechi brav al Republicei de la Ploiești. Dar mai la urmă nu-mi pasă: am petrecut așa în „Junimea“, în vremea ei de prosperitate curat morală, încât pentru a uita petrecerea aceea ar trebui să fiu nu un ingrat, ci un om absolut lipsit de spirit.

De atunci n-am mai avut nici o atingere cu acea societate literară, decât, poate, vreodată-n treacăt, lucru de care nu-mi pot aduce aminte; căci n-am jucat absolut nici un rol deosebit în „Junimea“, afară doar de rolul de naiv din seara aceea, singura de care mi-aduc aminte, având de ce. Dar încă o dată nu-mi pare rău de asta: a juca un rol cât de ingrat, numai să-l joci conștiințios și cu sinceritate, oricât de nul ar fi succesul practic, ba chiar dacă ți-ar pricinui mai târziu nereparabile mâhniri, tot e oarecare mulțumire sufletească.

Însă, pentru una sau două vizite făcute „Junimii“, vizite întâmplătoare, cari nu leagă la ceva pe cel ce le face și mai ales pe cel ce le primește, crez că onor. d. Maiorescu îmi acordă o onoare prea exagerată trecându-mă și pe mine după atâtea figuri remarcabile ale unui cerc literar.

Este o limită de la care, pentru un spirit cât de mediocru, onorurile nu mai sunt acceptabile. Numele cuiva, fie acel nume mare, potrivit, mic sau absolut nul, pus unde i se cuvine, înțeleg; dar să-l trântești așa, unde nu se potrivește, de ce? doar pentru că tocmai nu se potrivește.

De exemplu, eu, după petrecerea aceea, memorabilă, pentru mine, se înțelege, de la onor. d. Maiorescu în toamna anului 1877, când eram foarte tânăr – sunt de-atunci douăzeci de ani pierduți – am mai petrecut cu multă lume – mai des cu oameni de seama mea, cu oameni de o treaptă inferioară mai rar, și uneori și cu oameni foarte sus-puși. Închipuiți-vă că într-o lucrare a mea, după ce-aș enumera pe cei cu cari am avut în clin și în mânecă odinioară, aș pune o notă jos cam așa:

„Am mai petrecut pe urmă cu dd. A…, B…, C. Mai târziu apoi, am mai petrecut cu dd. Niță, Stoica, Agop, Maiorescu".

Mi se pare că nu s-ar potrivi deloc – căci las' că am petrecut așa în treacăt cu onor. d. Maiorescu, încât n-am de ce să-i pomenesc aci numele; dar apoi, n-am petrecut cu d-sa tocmai la sfârșit, am petrecut foarte de mult, cu mult înainte de a mă gândi că am să petrec o dată și cu Niță, Stoica și Agop.

De aceea, neavând dreptul să mă măgulesc văzându-mi numele la urma notiții de care e vorba, sper că ilustrul orator, la o nouă ediție a *Discursurilor parlamentare*, va binevoi să mi-l șteargă de acolo.

DIM. A. STURDZA

Senatul a ales prezident pe d. Dim. A. Sturdza. Această alegere, în afară de planul politic, mai are, poate, și o intenție artistică. Prezidentul Senatului, sobrul și posomorâtul d. Sturdza, va face un frumos *pendant* prezidentului Camerii, d. Tache Giani, un bărbat atât de vesel și de zefliu. D. Sturdza,

prin această alegere, în urma declarațiilor d-sale din ajun, a fost confirmat totodată ca șef al partidului. Și asta e bine. D-sa, desigur, e o figură foarte marcantă a partidului. În d-sa sunt chintesențiate clasicile însușiri psihice, și morale și intelectuale, ale Colectivității. Era deci șeful indicat.

Bigot, netolerant, fanatic, e în stare să prigonească toată viața pe un om cu spiritul liber. Orice idee câtuși de puțin neasemănată formulelor liberalismului său o consideră ca o neagră erezie. Pentru d. Sturdza, orice om care-și permite să judece sau să nu crează, fără a le cerceta, îngustele propozițiuni talmudice de liberalism, patriotism, naționalism, e un eretic care merită să aibă sfârșitul lui Arie.

Ca membru factotum al Academiei, fiind vorba de premierea unei lucrări literare cu caracter umoristic, declară violent că asemenea lucrări, nu numai nu trebuiesc încurajate, dar merită chiar persecutate, fiindcă talentele umoristice și satirice n-au nimica sfânt și deci sunt nu numai nefolositoare neamului, dar chiar de-a dreptul primejdioase. Un membru al Academiei, podoaba acelei instituțiuni, dar om nesocotit, ușuratic și slab de caracter, câștigă odată acolo un premiu. D. Sturdza, care, în loc să considere marile merite literare ale nenorocitului său coleg, îl vrăjmășea pentru micile lui incorectități personale, îl șicanează la liberarea banilor, până dă pas creditorilor omului, după care d-sa trimisese într-adins, să vie a face poprirea sumii.

La d. Sturdza, mișcările intime sufletești de evlavie au un caracter fieros: e un amestec de rabin habotnic, de neînduplecat inchizitor și de jacobin jurat. Om mărginit și nedrept, pornit totdeauna, nu de sentimente, ci de resentimente, d-sa nu iubește atât ceva, pe cât poate urî altceva; și culmea urii o are nu pentru cel ce nu iubește ceea ce iubește și d-sa, ci pentru cel ce nu poate urî ceea ce d-sa urăște. E colectivist, nu atât fiindcă e colectivist, ci fiindcă urăște pe cel ce nu e colectivist.

Astfel, d. Sturdza este, poate, singurul om cult de la noi care încă mai rostește cu toată convingerea, ca și cel din urmă partizan incult de mahala, crezând că spune ceva, cuvinte ca „Reacțiune“, „ciocoi“, „rărunchii națiunii“, și tot calabalâcul de vorbe late, cu cari falsa școală liberală a umplut de cincizeci de ani capetele seci. Cine nu e colectivist ca d. Sturdza, e fanariot, e antipatriot, e dușman al Românismului, șcl…

Când vorbește în Parlament, sau oriunde, nu e pentru ca să discute, ci pentru ca să ocărască; nu pentru ca să-și arate vreo vedere, ci pentru ca să-și verse răutatea. În cea mai mică deosebire de păreri, vede o pornire de dușmănie, care trebuie să-i deștepte ura. Tonul său totdeauna dârz și mârâit, mișcările scurte și îndesate, privirea mijită, gura rânjitoare, fălcile încleștate și scrâșnind, toate arată că ceea ce-l inspiră nu e vreo deosebire de gândiri limpezi, ci numai o fierbere surdă de patimă.

În memorabila scenă, unică în analele parlamentare, pe care a avut-o cu d. Fleva, stând amândoi imediat alături pe aceeași bancă ministerială, atunci când, în fața Camerii, a dat afară din minister pe colegul său de la interne, d. Sturdza a ținut unul dintre cele mai interesante discursuri ale d-sale. Patima, care-l inspira, era așa de arzătoare, ura contra colegului său așa de nemăsurată, încât d. Sturdza s-a întrecut pe sine însuși – a avut momente de adevărată elocuență: o cascadă vehementă și impetuoasă de ocări a unei babe rele scoasă din pepeni.

Dacă omul acesta ar putea avea și seninătate de minte și tactul potrivit, desigur că ar fi un om pernicios dezvoltării noastre politice. Dar așa, fără tact, supus numai temperamentului său veninos, om precipitat, extrem de iritabil, și cu totul nesocotit în momentele-i de fierbere, rămâne primejdios numai pentru politica partidului său. Colectiviștii nu-și tăgăduiesc că zdruncinarea lor se datorește, în cea mai mare parte,

disproporției dintre temperamentul și judecata dlui Sturdza, – îngustimii vederilor și adâncimii privirilor lui pătimașe.

Cu două vorbe, răposatul Kogălniceanu l-a caracterizat: „Hiena Moldovii!...“ Răutate fără multă îndrăzneală, cruzime fără destulă forță, ferocitate fără nici o bravură. Dar d. Sturdza e un om desigur onorabil; își iubește, firește, patria și neamul; e netăgăduit om conștiincios și priceput la lucru, punctual și sobru, bun creștin și bun tată de familie. Însă toate aceste calități dau, din nenorocire, naștere unui enorm și nesuferit defect. D-sa crede că ele îi dau dreptul să le tăgăduiască altuia, din momentul ce nu se manifestează și la acela în același mod ca la d-sa, din momentul ce acela nu vrea să facă aceeași paradă ca d-sa de ele.

E un om harnic și de o putere de muncă extraordinară; dar toată hărnicia și toată energia și le cheltuiește în lucrări de migăleală: cea mai mare pasiune a spiritului acestui om de stat e să însemneze întruna, pe fel de fel de peticele de hârtie, nu gândiri sau observațiuni morale, ci note și observațiuni statistice. Spirit îngust, îndărătnic și tipicar, ca ministru al Instrucțiunii Publice, socotește până la minută absențele profesorilor, citește singur temele de la toate școalele, verificând până la a șaptea zecimală notele examinatorilor, și una dintre măsurile pedagogice de seamă, pe cari le impune directorilor, e să ia la goană din preajma școalelor pe rahagii, bragagii și simigii. Ca ministru al Cultelor, dă poruncă autorităților administrative să ducă lumea de la țară cu de-a sila la biserică.

În opoziție, se pune în fruntea cârdului de colectiviști cari pornesc să facă o manifestație ostilă la Palatul regal. Procurorul îi întâmpină și le face scandalagiilor cuvenitele somațiuni de retragere. Atunci, conducătorul manifestațiunii, d. Sturdza, formalist și meticulos ca totdeauna, scoate ceasornicul și, tremurând, vânăt de necaz, că iar se pune în fața vechiului Baron de Hahn o piedică sentimentelor sale de ordine și de

dinasticism, țăcănește din dinți: „Domnule procuror, vă fac atent că, între o somațiune și alta, n-au trecut cele cinci minute legale; au trecut numai patru și jumătate!“ Și după ce a constatat eroarea de fracție, fără să aștepte a treia somațiune, Baronul întoarce politicos procurorului spatele și pleacă iute și mărunțel, ca un arici cuminte, care a dat pe-ntuneric cu botșorul de un gard țepos.

Cu așa însușiri de spirit, d. Sturdza ar fi fost în orice țară cultă excelent pentru directoratul unui minister, slujbă pe care și-ar fi îndeplinit-o neapărat cu cinste și cu sfințenie, deși, din cauza însușirilor d-sale de inimă, ar fi fost odios impiegaților săi subalterni, pe care i-ar fi canonit cu punctualitatea până la meschinărie ridiculă, cu severitatea până la tiranie revoltătoare și cu activitatea materială până la extincțiunea de puteri.

Nu știu ce are să mai pătimească de acum, politicește vorbind, partidul colectivist în genere și Senatul îndeosebi; dar sunt convins că stenografilor, impiegaților și aprozilor Senatului, noul prezident are să le scoață sufletul, calculându-le până la tenchi prezențele și absențele de la serviciu. Vai de stenograful care va scăpa o silabă! vai de impiegatul care va veni cu o secundă mai târziu la cancelarie! vai de aprodul care va lipsi o clipă pentru vreo trebuință intimă, fără să-și fi cerut voie de la d. Sturdza! În genere, vai de subalternul care, oricât de inteligent impiegat ar fi, s-ar dovedi că are moravuri disolute! Acela ar fi un om pierdut, căci d. prezident, om cu moravuri eminamente austere, nu poate suferi oameni de felul acesta.

Cu așa vederi largi, un om poate juca, desigur, rolul de șef al unui partid! Nu m-aș mira deloc să văz pe un aprod de la Senat destituit cu un lung raport oficial al prezidentului, raport susținut cu date statistice pozitive, fiindcă a fost dovedit că citește regulat, nu „Voința“, ci „Kikirezul“. Nu mă pot însă mira îndestul cum alaltăieri, când noul prezident al Senatului

a pupat *coram populo* pe d. Aurelian, acesta a scăpat cu urechea nemușcată.

EXCES DE ZEL

Credeam că rândurile mele *Exces de onoare*, publicate alaltăieri sub această rubrică, cu privire la nepotrivirea locului cu numele meu într-o notiță din prefața *Discursurilor parlamentare* ale onor. d. Maiorescu, aveau să rămână cu totul lipsite de răsunet până la o a doua ediție a acelor *Discursuri*, ediție în care speram că ilustrul orator îmi va șterge numele din coada celor mai târziu veniți în „Junimea literară". M-am înșelat însă. Un domn Agop, aùcat desigur, printr-un exces de zel profesional, „se simte dator a interveni în chestie personală" prin „Era nouă" din Iași a dlui P. Missir, foaie la care colaborează. D. Agop „interpretează cu multă bunăvoință sensul străveziu al rândurilor mele" în câteva ale d-sale, pe cari le intitulează *Exces de ironie*. Un bun avocat știe provoca procese nu numai înăsprind diferenduri materiale, ci și iritând slăbiciuni morale.

Deocamdată însă, stimate domnule Agop, o să vă spun numai câteva cuvinte. În afară de orice necazuri ale mele ori ale dv., libere de orice disciplină, există o regulă literară strictă: o enumerare rațională de persoane, cari au colaborat la o lucrare ce a durat mai multă vreme, nu se poate face decât în trei feluri – ori în ordine alfabetică, ori după clasificare de merite, ori după ordine cronologică. În lista „Junimii" literare, dată de d. Maiorescu, numele nu sunt trecute în ordine alfabetică, și însuși d-sa spune că nu sunt trecute nici după merit, ci după vechime – iată:

„*Ceva mai târziu* vin Eminescu, Slavici, Tassu, G. Panu, Lambrior, B. Conta, T. Nica, P. Missir, etc… etc…"

Care va să zică, stimate domnule Agop, – fiindcă aceşti veniţi mai târziu n-au venit toţi grămadă deodată (ca să pot crede că, din grămadă, sunt număraţi după merit, şi, fireşte, în cazul acela, să n-am nimic de zis, căci nu poţi pretinde niminui să-ţi acorde mai mult decât crede el de cuviinţă), ci au venit unul câte unul, – ar însemna, după notiţa onor. d. Maiorescu, că eu am venit cel din urmă. Ei! asta *nu e adevărat*. Şi dv., stimate domnule Agop, puteţi întreba pe d. Petru Missir, colegul dv., ca să vedeţi că ce vă spun e drept.

Despre aceasta dar, cu tot excesul dv. de zel profesional, să nu mai vorbim amândoi. Dacă vreţi însă cu orice preţ să staţi, nu ca avocat, ci personal, de vorbă cu mine, ori în ce pricină dintre noi amândoi, dacă gândiţi că e vreuna, sunt gata să o fac oricând cu mare plăcere – cu o condiţie numai: precum eu spun cum mă cheamă pe de-ntregul, aşa să spuneţi şi dv. Dacă, ce ştiu! pe dv. v-o fi chemând Bedros, iar nu Agop, şi spuneţi curat că sunteţi Bedros, pentru ca schimbul nostru să nu fie vreodată lovit de nulitate. Dv. sunteţi avocat, ştiţi ce va să zică asta. N-aş vrea să mă pomenesc că m-apucă Bedros după ce am plătit lui Agop, şi că sunt silit să intru în forme şi cu Agop şi cu Bedros: nu sunt amator de aşa ceva; refuz categoric – mie nu-mi place ce vă place dv., stimate domnule Agop.

INFAMIE…

N-am obicei să arunc cuvintele în deşert: când zic o vorbă aşa de grea ca „infamie“, am temei potrivit cu greutatea ei. Da; s-a petrecut în Camera colectivistă, cu ocazia piramidalelor dezbateri asupra Casei Rurale, o adevărată infamie revoltătoare, care nu trebuie trecută cu vederea, ci înscrisă cu scumpătate în analele vremii noastre, pentru ca istoricul viitor să nu piardă nici o cută a neomeniei colectiviste.

D. Pană Buescu, – pe care-l cunoaştem toţi, câţi am asistat la luptele noastre politice de la 66 încoace, ca pe unul dintre cei mai ferventi partizani colectivişti – a voit cu orice preţ să spună şi părerile d-sale asupra proiectului. Fără îndoială, d. Pană Buescu, care, în ştiinţa economică şi financiară, s-a priceput totdeauna cu atât mai puţin, cu cât s-a pretins mai mult, astăzi a ajuns să fie de un rococo cu desăvârşire demodat; fără îndoială, d-sa, care niciodată n-a fost ceea ce numim *un foudre d'éloquence*, face astăzi la tribună o figură vrednică de milă; fără îndoială, d-sa, fără a fi fost vreodată un vultur, se află astăzi, ostenit de atâtea lupte politice, în starea de beatitudine mentală, caracteristică la vârsta nevinovăţiei.

Dar oare sunt acestea cuvinte cari să îndreptăţească pe colectivişti a-l maltrata într-un mod atât de crud? Dacă ar fi fost el singurul colectivist în opoziţie, într-o Cameră cu alte vederi politice, dar compusă din oameni bine crescuţi, sau cari ar fi avut o cât de palidă umbră de sentiment moral, bătrânul Pană Buescu, cu discursul său pueril, ar fi avut desigur o soartă mai bună. Cel mult n-ar fi fost ascultat; dar mai multă decât atâta răutate, desigur n-ar fi întâmpinat. Însă în mijlocul unanimităţii colectiviste, un ceas întreg a fost aplaudat în bătaie de joc, întrerupt mereu şi mereu zeflemisit; discursul său a fost acompaniat de sâsâituri şi de exclamaţii ireverenţioase, de râsete şi de sarcasme grosolane, de tot ce intră în deprinderile cafenegiilor, alunarilor, ştrengarilor vânzători de gazete şi tutulor clienţilor noctambuli ai tunelului de sub Pasajiul Român.

Şi pentru ce oare atâta batjocură?

E oare primul sau ultimul discurs ridicul pe care colectiviştii îl aud de la un colectivist? Dar oare, erau mai puţin ridicule discursurile şi proza răposatului Dumitru Brătianu?... sau unele discursuri ale lui Ion Brătianu?... Dar nu erau şi mai ridicule discursurile pe care tot d. Pană Buescu le ţinea

odinioară la circul de pe piața Constantin-Vodă și la Mazar-Pașa? Și n-a fost tot așa de ridicul discursul pronunțat de d. Aurelian în aceeași dezbatere asupra Casei Rurale, în urma dlui Pană Buescu?

Desigur, că da!

Însă, așa e școala colectiviștilor. La dânșii, oameni pozitivi, nu încape sentimentul de pietate față de cei slabi. Dacă cineva îndrăznește să critice cât de cuviincios actele politice ale unui mort de-ai lor, ei ridică brațele la cer strigând: „sacrilej!" Dar ei însde ei își maltratează și-și batjocoresc pe bătrânii lor luptători, incapabili să mai facă nici bine, nici rău. Colectiviștii se aseamănă cu bandele de flibustieri, care aruncă în mare pe tovarășii mutilați în luptă, și cu sălbaticii care își ucid și-și mănâncă părinții ce nu mai pot vâna sau fugi.

Așa au făcut colectiviștii totdeauna cu cei mai bravi veterani ai lor, când aceștia au devenit impotenți; așa cu răposații C.A. Rosetti, Serurie, Mălinescu și Pandrav; așa cu Fundescu și cu Valentineanu; tot așa au făcut alaltăieri cu d. Pană Buescu, tot așa vor face mâine-poimâne cu d. Aurelian, care, dacă e vorba de discursuri puerile, de beatitudine mentală, de stare de nevinovăție, promite de pe acum un mult mai strălucit viitor decât al dlui Pană Buescu.

Sentiment de pietate la colectiviști?…

Gheorghe Chițu, un om de o adevărată valoare intelectuală, lucru așa de rar printre colectiviști, e lovit de cea mai cruntă boală, care-l ține țintuit de atâta vreme pe patul lui. Omul, odinioară așa de festivat, stimat sincer chiar de adversarii lui politici pentru spiritul lui cultivat, cât și pentru manierele lui distinse, vegetează astăzi la o moșie de lângă Craiova, pierdut pentru totdeauna. Ei bine! de atâția ani de când acela ce a fost Gheorghe Chițu duce o așa de nenorocită existență, un colectivist, unul singur măcar, n-a mers a-l cerceta, a-l vedea,

a-i ajuta mâna, – cu care poruncea secăturilor colectiviste, – să ridice o bărdacă de apă la gură.

Când însă se va pune capăt încercării dureroase la care omul acesta e supus, când va vrea Dumnezeu să-l ierte, atunci să vedeți pe colectiviști... Să-i vedeți cum or s-alerge să puie mâna pe cadavrul lui, care-i proprietatea marelui partid! Cu strălucit alai îl vor plimba pe ulițe, încărcat de coroane și de panglici cu inscripții poleite și duioase; cu multă pompă vor cinsti rămășițele aceluia care odinioară, cu meritele sale personale, a făcut atâta fală netrebnicului lor partid, și pe care ei atâta vreme l-au fost uitat în nenorocirea lui. Iar d. Dimitrie Sturdza, care cu tot atâta cucernicie iubește pe cei morți, cu câtă patimă dușmănește pe cei vii, va spori cu alte câteva pagini de platitudini sentimentele scremute, nesărata d-sale colecție de discursuri funebre: „La morminte de eroi".

N-ai ce-i face! asta e școala colectivistă: tânăr sau bătrân, deplorabil sau ridicul, spiritual sau imbecil, cinstit sau mișel, în fine viu sau mort, dacă le poți aduce foloase materiale, ți se închină și-ți dau din coadă ca cel mai ascultător samurache; nu mai ești bun pentru asta, nu te-aștepta să întâlnești la colectiviști sentimentele leului lui Androcles – acela era un animal cu inimă. La colectiviști, despre legături morale – respect față cu meritul, cinstea bătrâneții și nenorocirii, mila de slăbiciune și de cădere, mângâiere în adversitate, recunoștință pentru jertfe trecute – în genere tot ce numim, cu o singură vorbă, omenie, nici pomeneală!

Să ferească Dumnezeu pe oricare dintre colectiviști să cază în beteșug, să ajungă un invalid! Toate serviciile din trecut, tot devotamentul și sacrificiul pentru pretinsele principii ale marelui partid nu-i vor fi socotite... Va fi călcat în picioare de le va sta în drum, drept, ca Fundescu; va fi scuipat de le va ieși în față, naiv, ca Pană Buescu, și nu-i va mai rămânea alt noroc în nenorocirea lui decât să zacă uitat și părăsit într-un ungher,

departe din fața cruzilor și neomenoșilor lui partizani de odinioară.

ALEXANDRU LAHOVARI

Acuma, când nu mai este, acuma vedem cât era de mare. Acuma știm măsura înălțimea muntelui după grămada surpăturii, după largul ce se deschide în locul acelui masiv. După golul ce-l lasă, măsurăm locul ce-l împlinea acest mare om în mica noastră lume, și, tocmai acum, i-aducem laude cari nu-i mai trebuiesc lui, fiindcă ieri era mai presus de ele și astăzi nu le mai aude, dar cari ne trebuiesc nouă, spre lauda noastră înșine. E pierdut de-acuma; de-acum nu mai poate face nici bine nici rău, nu mai poate arunca nici lumină, nici umbră; de-acum îl putem lăuda.

Era în apucăturile omului acestuia, mai ales de la o vreme, ceva straniu, ceva pe care d-abia acum l-am înțeles: era o suflare de fatală prevestire, o încordare finală.

Ce însemna oare discursul acela de iluminat, ultimele accente ale glasului lui, pe care le-am auzit la Dacia, în toamna trecută? Ce-au însemnat graba aceea de plecare, aerul acela solemn și rece, cu care s-a despărțit de iubiții și devotații lui prieteni? Ce însemna acel *Tristia*, acea plângere profetică din depărtări a unui suflet, care, parcă din altă lume de mai sus, era pătruns de durere adâncă pentru mizeriile noastre de jos? Și această frază, dintr-o scrisoare a sa către un prieten, ce însemna?: „…amicii mei îmi fac o onoare cam mare pentru meritele mele și-i prevestesc că vor întâmpina poate crude dezamăgiri…“

O mai crudă, nu se putea! Da; e o pierdere incalculabilă; căci, între alte ilustrațiuni ale neamului nostru, el era un om cu deosebire prețios. Pe câtă vreme atâția bărbați politici, bine

înzestrați și bine inspirați, au în vedere ridicarea stării materiale și intelectuale a poporului, la Alexandru Lahovari preocuparea de căpetenie era cu totul alta. Scăderea nivelului moral, pierderea credinții și marilor avânturi, alături cu ridicarea stării materiale și intelectuale, iată ce-l preocupa și-l revolta; și asta era pentru el sorgintea celor mai înalte inspirațiuni. El era incapabil de vederile strâmte ale unei politici de succes material, și de aceea, poate, era impopular. Dar, el nici nu se gândea la popularitate. Stâlp puternic al partidului conservator și măreață podoabă a parlamentului român, el, în momentele sale de revoltă contra micimilor politicei utilitare, el nu combătea, ci fulgera; nu critica, ci înfiera. Discursul lui era biciul răzbunător al judecății drepte și al dreptului sentiment.

Era un om ciudat, ca toți oamenii aleși – un om ca neoamenii. El împingea cinstea până la bigotism și corectitatea până la naivitate.

Într-un moment greu pentru guvernul conservator, la dezbaterea unui proiect de lege, un nemulțumit strecoară un amendament cu intenții subțiri și perfide de a blama administrația. Propunătorul amendamentului era prietenul unui devotat prieten al ministrului Lahovari. Ministrul merge încruntat la acesta, și începe să-l judece. Înecat de cascada vehementă de imputări a ilustrului orator, prietenul nevinovat îndrăznește să-l întrerupă:

– Dar bine, dle Lahovari, în definitiv ce stric eu? Sunt eu autorul amendamentului? L-am iscălit?

– Nu, nu! strigă Lahovari; dar ți l-a citit.

– Ei, da.

– Și l-ai ascultat?

– Da.

– Ei, vezi! L-ai ascultat cu bunăvoință.

Sub aparențele cele mai reci, el hrănea inima cea mai caldă. Mândru la înfățișare, aproape chiar trufaș, el ascundea, sub cea

mai rigidă formă, un suflet prea mult sentimental. În aparență, absorbit exclusiv de pasiunea politicei și nesocotind absolut artele și literele; în fond însă, un spirit care nu iubea politica și de multe ori o disprețuia, rămânând totdeauna amator pasionat și fidel al artei și al poeziei. Și nu se vede oare destul aceste nobile porniri ale sufletului lui în eminentele-i producții de artă oratorică? Accesele lui de violență erau izvorâte din ciuda dreaptă a unei inimi de copil bun. Discursurile lui sunt pline de momente de vehemență, care vor rămâne pentru totdeauna celebre în istoria literelor noastre; dar nu se va găsi într-însele un singur moment de răutate sau de micime de suflet. Era prea tare ca să poată fi rău; prea mare artist, ca să poată fi mic policastru. Bun și drept, într-o lume ca a noastră, rea și nedreaptă, era totdeauna aspru, dar niciodată crud.

Desigur, fără aceste calități sufletești, cu toată strălucita lui cultură, nu s-ar fi putut ridica niciodată atât de sus. În operele lui, bătăile inimei mânau avântul spiritului. Astfel, discursurile lui începeau simplu, și adesea chiar greoi; expunerea lui era rece; argumentarea redusă la câteva propoziții lente și apăsate; dar, la un moment, cu o imagine cutezătoare, oratorul se ridica deodată la o colosală înălțime; apoi îndată, încă o imagine și încă o ridicare; și din imagine în imagine, orizontul se lărgea potrivit unei vertiginoase înălțări. Și așa, cu drept cuvânt, i s-a aplicat și lui vechea comparație pentru un orator într-adevăr mare: discursul lui semăna cu zborul unui vultur, care se dezlipește așa de stângaci și de neputincios de pe pământ, pentru ca, peste câteva momente, să plutească așa de mândru și de maiestos sub bolta albastră, departe sus deasupra piscurilor.

Fără îndoială, României și cu deosebire partidului conservator nu le-au lipsit și nu le lipsesc oratori de netăgăduit și superior talent. Dar tot așa e de adevărat că Lahovari a fost la noi, poate, primul și, desigur, ultimul orator de genul riguros

clasic. Onoare a tribunei române, elocuența lui crescuse la o școală bătrână, la care, astăzi, rar se mai găsesc elevi: talentul lui învățase zborul de la faimosul *l'Aigle de Meaux.*

Și cu toate astea, cu tot prodigiosul lui talent, era un om așa de modest! De ce n-ar fi fost astfel? Lui nu-i plăcea popularitatea ieftină. Nu în opinia mulțimii schimbăcioase și-ar fi putut căuta sprijin un spirit așa de luminat, o inimă așa de caldă și un talent atât de puternic. Cu frumoasele lui virtuți, a căror măsură i-o dădea viguroasa lui conștiință, el n-avea nevoie să caute, ca alții, în opinia anonimă, prin afirmări exterioare de paradă, reazem pentru vreun nemăsurat amor propriu. E de mirare cum la un om așa de superior să lipsească atâta ambițiunea de întâietate. Odinioară, se afla la o petrecere de prieteni cu un alt distins membru al partidului conservator, un bărbat de însemnată valoare, care pe atunci urma o cale deosebită în politica de guvern. Unul dintre meseni, care dorea o repede conciliere, ridică un toast:

– Dați-mi voie să amestec în același pahar aurul cu oțelul: să beau deodată pentru sănătatea lui Lahovari și a lui P…

– Bucuros, răspunde P… Eu sunt aurul.

– Da, răspunde Lahovari, surâzând cu bunătate; dar nu uita, amicul meu, că aliajul face aurul durabil.

Căci pe lângă talentul lui de orator, avea și minunatul dar al replicii scânteietoare… Era ca o bobină electrică încărcată: cum o atingeai, te răsturna cu un trăsnet.

Dar nu era numai un mare orator; era un român mare. Pentru el nu exista altă cauză decât cauza publică: un caracter de senator antic din glorioșii timpi ai Republicii romane – rectitudine nemlădioasă, intransigență față cu opinia vulgară, patriotism îndărătnic, respingând orice umbră de paradă personală. Lauda lui întreagă nu o putem face noi… O va face istoria, care, privind de departe înapoi spre noi, la atâtea nedemnități, la atâtea porniri ce se mai pot numi inspirate, nu

de egoism, ci de egomanie, la atâtea lupte de interese meschine, va vedea deosebindu-se figura lui strălucită între cele mai strălucite ale vremii noastre așa de întunecate. Pe piatra care va acoperi pentru vecie rămășițele acestui nobil copil al patriei, nu se va putea scrie nimic mai nimerit decât vorbele lui Antonius despre mândrul Brutus:

„A fost o vrednică viață! Așa de potrivit se amestecaseră într-însul elementele, încât Natura se putea făli să-l arate lumii zicând: Iată-vă un bărbat!“

CRIZĂ…

Și cu toate acestea, colectiviștii stau și vor sta la putere până la sfârșitul ciudatei lor legislaturi, ca să dovedească că ceea ce pare anormal poate deveni și o stare normală. Însă, deși le cunosc pielea, sper ca atunci când vor cădea, tot or avea atâta omenie să nu se mai plângă de altcineva decât numai de ei înșii. Și tare îmi vine a crede că tocmai pentru asta sunt îngăduiți. Căci, mai îngăduiți decât au fost ei din toate părțile, nu s-a mai pomenit vreodată partid într-o țară constituțională. Ia să recapitulăm scurt actele lor politice din urmă.

După o serie de agitări în opoziție, și infructuoase și caraghioase, cu tămbălăuri de stradă, sătui ei înșii de răscăcărări retorice și de pantalonade, se hotărăsc să țină, pe la sfârșitul lui septembrie 95, un mare congres pentru a decide asupra unei directive mai serioase în luptele lor opoziționiste. Se adună în Capitală spuma paraponelor provinciale, și congresul se deschide în sala de la Hugo. Aci, d. Dimitrie Sturdza, cu aeru-i cunoscut de dihor pocăit, jurat să nu mai mănânce carne de pasăre, desfășură o cuvântare plină de amărăciune, îndemnând strânsura să se îmbărbăteze pentru lupta grea care trebuie să înceapă. Bietele mutre ies de la congres, foarte lungi și foarte

plouate: veniseră să auză un semnal de dat iama la buget, și când colo, șeful le arătase numai o perspectivă onorabilă de bravură. Însă, oameni norocoși! nu trece o săptămână după congres, și colectiviștii sunt chemați la putere în urma retragerii de bunăvoie a conservatorilor.

Dă-mi, Doamne, ce n-am gândit... De-acu începe seria actelor mari politice. D. Sturdza, prezidentul consiliului, care în opoziție exploatase fără cea mai mică rezervă cuminte chestia națională, merge în grabă la Iași și face celebra platitudine a scuzelor. Peste câtva timp apoi, d. Sturdza ia de piept pe colegul său de la interne, d. Fleva, îl scutură bine și-l aruncă afară de pe banca ministerială în plină ședință a Camerii. Ceva mai târziu, caracatița necăjicioasă, care ținea departamentul războiului, declară de pe banca ministerială că pușca model a armatei române plesnește în mâna soldaților la orice încercare, așa că soldații au groază a se mai servi cu ea, și astfel armata aceasta nu e decât un bastonaș ciocoiesc de promenadă. Și nu numai atât – oprește comanda de arme făcută cu aprobarea înaltului consiliu de război.

Nu trece mult, și guvernul provoacă un scandal nemaipomenit, care ține vreo șapte luni și care cât p-aci amenință să ia proporțiile unei revoluțiuni. Scandalul începe cu călcarea Mitropoliei și cu brutalizarea Mitropolitului, și merge crescând până la călcarea Universității, unde bătăușii, entuziasmați de basamac, sub comanda prefectului de poliție, fratele ministrului de justiție, atacă pe studenți în salele de studii, le sparg capetele și-i stâlcesc cu parul. În același timp, la poliție, câțiva haidamaci se dedau la urgia torturei contra unor oameni prinși la întâmplare în învălmășeala de pe drum.

Atât sunt de aiuriți colectiviștii în pornirea lor, inexplicabilă aminteri decât doar prin răutate stupidă, încât, ca să-și justifice tot scandalul acesta gratuit, publică în vasta „Voința Națională“ niște închipuite acte compromițătoare pentru victima lor nevinovată. Mai târziu recunosc ei înșii că acelea

erau numai niște plastografii, că ei au fost atât de orbiți, încât au luat drept dovezi temeinice născocirile unui biet ocnaș, care nu mai avea nimic de pierdut. Dar, înainte de a fi siliți să recunoască aceasta, mai fac încă o ticăloșie: celebra tăgadă de dreptate. Mai în urmă, se dovedește că însuși ministrul de justiție, cu niște nenorocite unelte omenești, făurise, ulterior provocării scandalului, toate actele de năpăstuire contra Mitropolitului: după ce l-au pedepsit, s-au gândit să-i găsească și o vină. Atunci, d. Stătescu, văzând că lucrul nu poate merge mai departe în fața răscoalei generale, scrâșnind de ciudă, consiliază partidul să se retragă de la putere – atât e de adevărat că scorpia, când nu mai poate împunge altceva, se frânge de mijloc și se împunge singură cu coada în ceafă să se ușureze de venin…

Și cu tot îndemnul dlui Stătescu, colectiviștii rămân la putere. Pentru decor însă, schimbă, cu intenție de provizoriu, firma guvernului: în loc de Sturdza-Stătescu-Poni: Aurelian-Lascăr-Mârzescu. Firma nouă colectivistă încearcă în zadar să lichideze falimentul lăsat de firma veche și multă vreme se zbate neputincioasă. Toată lumea crede că s-a sfârșit cu colectiviștii; dar noua firmă face apel la creditul șefului opoziției conservatoare, la d. Lascăr Catargiu. Chestiunea e rezolvată prin conservatori și prin șeful lor, scandalul se curmă, și bogatul nostru dicționar de formule politice mai sporește cu una nouă: „Grație concursului *fruntașilor țării*… șcl."

Așa țară constituțională, înțeleg și eu! Iată un partid exclusiv, care, în momentul când se convinge că-i este absolut imposibil a dezlega o chestiune foarte primejdioasă, ce singur, prin răutate stupidă, și-a suscitat-o, face apel la adversari, le dă soarta afacerii în mână, li se lasă umiliți la discreție, iar adversarul, din opoziție, rezolvă chestiunea spre potolirea unei fierberi publice, a cărei urmări nu o puteau socoti. Și după aceea?… După aceea, colectiviștii rămân la putere.

Acum, după ce au sărit hopul cel mare, dd. Aurelian și Lascăr se iau în serios, și *beati possidentes*, accentuează categoric, veleitatea de a preschimba o stare de provizorat într-o stare definitivă. Dar dd. Sturdza, Stătescu și Poni, această sfântă treime de cocleală, combinată din negru, verde și vânăt, denunță partidului actuala formațiune ca uzurpătoare și încep să urzească pe dedesubt. Atunci, începe în colectivitate o mișuială și o clocoteală surdă asemenea activității viermilor într-un buștean vechi, pe care-l rod pe dinăuntru ca să-l prefacă cu vremea în făină de cari. Dd. Aurelian și Lascăr nu se lasă. Însă, potrivit sistemei fruntașilor, de-acu toate secăturile, toți avocățeii neisprăviți, toți politicastrii trepăduși de cafenele de provincie, puțintei la minte pe cât de nemăsurați la pretenții, se apucă să crează că Parlamentul și politica sunt o arenă unde pot să se ia la întrecere toate neputințele intelectuale și toate putințele imorale, spre gloria regimului constituțional. Conciliabule peste conciliabule, tratative și negocieri, unde fiece loază își permite a accentua nota sa personală, ochindu-și de departe daraverile și mai personale.

Din toate acestea, rezultă la un moment o proclamare teatrală a dlui Sturdza ca șef efectiv al partidului, pe temeiul căreia a doua zi se face alegerea d-sale ca prezident al Senatului, alegere pecetluită printr-o solemnă sărutare cu d. Aurelian. Dar zadarnică paradă! Scopul d-lor Sturdza-Stătescu-Poni nu se poate ajunge: dd. Aurelian-Lascăr se țin bine. D. Sturdza atunci ia o hotărâre mare. Ștergându-se de rămășițele sărutatului cu d. Aurelian, scrie plin de parapon puerila-i demisie din prezidenția Senatului și declararea de retragere în viața privată pentru motivul că a împlinit tocmai: 64 ani, câteva luni, câteva zile... Cu aceeași gură cu care-l pupase alaltăieri pe d. Aurelian, acum s-apucă să-l scuipe; iar peste trei-patru zile, când trebuia măcar cu atâta să aibă mai multă seriozitate, cu aceeași gură sărută pe veteranul Nicolae Ionescu. Și astfel din scuipat în

pupat și din pupat în scuipat, colectiviștii o duc… și rămân la putere.

La fiece răspântie n-auzi decât strigăte contra acestei absurde stări de lucruri. Cine strigă? Tot colectiviștii. Față cu băieții de la gazete, cu cei mai tineri reporterași, colectiviștii nu se sfiesc a bârfi unii contra altora și a înfiera păcătoșenia partidului lor. Ei citesc cu deliciu gazetele opoziției în cari se înregistrează cancanurile lor triviale de mahalagioaice țâfnoase. Sunt perfect convins că de la cel dintâi colectivist pe care-l voi întâlni, după ce vor fi apărut aceste rânduri, voi căpăta pentru ele un zâmbet de mulțumire și o strângere de mână cordială. Cine vrea să se bucure de tratație seara la Capșa, din partea colectiviștilor, n-are decât să scrie un articol, în care s-arate nemernicia lor; cu cât o va arăta mai frumos și mai bine, cu atât tratația va fi mai însemnată. De pildă eu, pentru un articol destul de mediocru, în care încercam a schița fiziologia dlui Sturdza, am fost festivat de niște colectiviști cu șampanie la Capșa. Onoarea aceasta se înțelege că trebuia să mă încurajeze. Tot acolo, alaltăseară, unde erau foarte mulți de-ai lor adunați, unul dintre ei, om glumeț, ne-a spus:

„Înainte de votarea budgetelor, e o nebunie să ne gândim a elimina pe Sturdza din organismul partidului nostru; am face ca un imprudent, care, pentru a-și întări pofta de mâncare, s-ar lăsa să i se extirpeze din corp tocmai bășica de fiere, atât de necesară digestiunii“.

De trei luni de zile doi miniștri își dau demisia continuând a gira afacerile; de cincisprezece zile criza e declarată, și prezidentul consiliului refuză a da în Cameră explicațiuni. Alaltăieri în fine, el declară că s-a primit demisiile celor doi miniștri, pe cari d. Sturdza îi pusese iscoadă și d. Aurelian îi luase zălog în actuala formațiune, și că s-au îndeplinit fotoliurile prin două interimuri. Asta însemnează că starea de criză tinde a deveni normală… Și cu toate astea, colectiviștii rămân la putere.

Toată lumea se întreabă: cum se poate și cât o să meargă aceasta? Ciudate întrebări! Răspunsul e foarte ușor de dat. Câtă vreme sunt lăsați la putere, pentru ce să nu-și facă de cap? Dacă o legislatură ar fi să ție, nu patru, ci zece ani, colectiviștii au pielea destul de tare și buzele destul de deprinse, ca s-o poată duce tot așa, fără altă ispravă politică decât alternarea, când ridiculă, când grețoasă, a pupăturii cu scuipătura. În starea în care ne aflăm, rolurile puterilor politice s-au răsturnat: partidul la guvern e în deplină anarhie – ordinea rămâne s-o păstreze cine nu guvernează. Dacă puterile, din afara aceleia unde se produce scandalul, nu intervin să se restabilească ordinea, dacă toată lumea stă cu mâinile încrucișate și privește, unul râzând, unul mâhnit, unul nu știu cu ce alt sentiment, la acest spectacol extravagant, de ce colectiviștii n-ar rămâne la putere?

Starea noastră nu se poate ilustra mai bine decât cu o veche și înțeleaptă anecdotă orientală… Un om mergea cu pepeni la târg; la o culme de deal, i se rupe căruța și se răstoarnă pepenii, cari pornesc unul după altul, care încotro, la vale. Omul, văzând catastrofa, își încrucișează mâinile începând să fluiere și, uitându-se lung la prăvăleala nebună a pepenilor, cari se burdușesc lovindu-se unii de alții, sărind unul peste altul, fără rațiune decât fatalitatea mecanică, zice cu un zâmbet filosofic: „Uite mă! cum se duce fiecare după capul lui!“ Apoi, după un moment de reflecție, adaugă, fără a mai zâmbi: „Bună vorbă, dar pagubă mare!“

OPINIA BĂRBIERULUI MEU ASUPRA REPAOSULUI DUMINICAL

M-am dus duminică de dimineață ca să mă tund la bărbierul meu, – numele și strada nu vi le comunic pentru motivul că „Dreptatea“ nu rezervă pentru anunțuri decât pagina patra.

Afluență neobișnuită în „salonul de ras, tuns și frezat". Personalul ocupat; scaunele ocupate, ziarele ilustrate destinate să delecteze pe clienții în așteptare, ocupate.

Am aruncat o privire dezolată patronului stabilimentului.

Acesta a înțeles durerea mea și, lăsându-și mușteriul c-o jumătate de falcă nerasă, se repezi la mine:

– Știu de ce-ai venit, domnule, ai venit să te tunzi. Da' azi nu tunz și-mi pare rău că tocmai pe d-ta te tratez astfel care ești abonat!

– Cum așa? întrebai eu mirat.

– Iac-așa, n-o să mai tunz pe nimeni de-acum încolo, duminica până la amiază. Și numai din cauza repaosului duminical al d-vostră! N-am ce zice frumos ați combătut pentru libertate, da' eu vă mulțumesc pentru așa repaos!... E o infamie, domnule! e o infamie! să știi dumneata!

– Bine, îngânai eu – dar noi gazetarii nu suntem pentru repaosul dumneavoastră, fiindcă dacă e vreo criză ministerială, ziarul apare și duminica cu tot repaosul.

Încercarea mea de a întoarce lucrurile în glumă rămase fără succes. Și mai îndârjit, bărbierul meu continuă:

– E o infamie, domnule, o infamie... își bate joc de noi... vrea să ne aducă la sapă de lemn... să ne smulgă bucățica de pâine de la gură...

În acest moment, domnul cu o jumătate de falcă nerasă, interveni în discuție indignat, c-o falcă-n cer și cu una în pământ:

– Ba, să iertați, domnule, legea repaosului duminical e o lege excelentă care face onoare unui parlament liberal și aceasta pentru următoarele zece puncte de vedere...

Amenințarea dezvoltării celor zece puncte de vedere avu darul să exaspereze pe bărbierul meu. Și vehement izbucni:

– Așa?! Dumneata admiți repaosul duminical? Stai atunci să-ți explic eu chestia:

Legea ne obligă să ținem prăvăliile deschise, duminica, numai pân' la prânz. În timpul ăsta n-aș putea să tunz decât cinci-șase mușterii, ba încă dacă aș avea parte numai de mușterii cari cer să-i tunz *ambros* (en brosse), n-aș putea să tunz decât trei până la ora 12. Apoi bine, să țiu eu prăvălie deschisă, să țiu eu personalu' duminica numai pentru trei-patru franci! Mersi! doar n-am omorât oameni la drum. D-aia și eu, în ciuda repaosului d-voastră, m-am hotărât ca duminica să nu mai tunz pe nimeni. Cu rasu-i altceva. Dai de două ori cu briciu, tragi un perdaf și gata, ai încasat băncuța!... Ba de am noroc să vină clienți ca d. Pavlică Brătășanu, îi rad și mai momental!...

Domnul c-o jumătate de falcă nerasă întrerupse:

– Dar ce fac cucoanele care trebuie să se coafeze ca să se ducă la vreun bal duminică seara?

– Să se coafeze de sâmbătă!

– Imposibil! până a doua zi li se deranjează părul. Doar n-o să pretinzi ca bietele dame să nu doarmă toată noaptea ca să-și păzească coafura!

– Atunci atât mai rău pentru dumnealor să vă săturați de repaosul duminical!

Și, întorcându-se către mine:

– Scuză-mă, domnule, nu pot să te tunz astăzi. Vezi și d-ta, repaosul duminical e de vină.

...Am părăsit pe bărbierul meu care, după ce trăsese o săpuneală repaosului duminical, începuse să tragă alta mușteriului său.

Și mi-am zis că într-o țară constituțională și liberală, parlamentul ar trebui să țină seama și de opinia bărbierului meu.

P.S. Un coleg de redacție mă roagă s-adaog că repaosul duminical a îndârjit nu numai pe bărbierul meu, ci și pe tutungiul lui care e indignat din pricina faptului că el e obligat să închidă duminica prăvălia, pe când cârciumarii cari au și debite de tutun își țin, după lege, cârciumile deschise și-i fac astfel o concurență.

LIPSĂ DE PIETATE ȘI DE GUST

E o datorie creștină, care în țara noastră nu s-a călcat până azi: locul unde a stat pristolul unui altar sfânt trebuie să rămână totdeuna acoperit și însemnat cu o cruce, îngrădit și apărat de orice călcare profană, de orice ofensă. După cum se știe, Primăria votase o sumă însemnată sub conservatori pentru ridicarea unui monument al lui Matei Basarab Vv. și dăduse chiar un acont dlui arhitect Lecomte du Noüy, însărcinându-l să facă o schiță de proiect. Monumentul trebuia să aibă caracterul religios și să fie ridicat pe locul unde a stat pristolul vechii biserici Sărindar, a patruzecea biserică clădită de bătrânul Domn. Dar au ceva sfânt colectiviștii? Respectă ei vreo datină ori vreo pomenire? Ei sunt absolut lipsiți de pietate pentru tot ce e istorie românească, tradiție și credință românească, în afară de istoria, de tradiția și de credința colectivistă. Întrucât nu stau în strânsă legătură cu daraverile și mascaralâcurile nenorocitului lor partid, orice figură strălucită istorică, orice tradiție națională, datina și credința poporului întreg, pentru colectiviști n-au nici o valoare.

Ei sunt capabili să crează mai demnă de imortalizat mutra dlui C.F. Robescu decât figura lui Matei Basarab, și mai demnă de pus la o răspântie figurina pocâltită a dlui Sturdza, decât statua mândră a lui Tudor Vladimirescu; pentru că, mai la urmă, nici Matei Basarab, nici Tudor Vladimirescu n-au fost colectiviști.

Așa, pe locul unde se ridica odată pristolul Sărindarului, și unde se hotărâse a se ridica monumentul lui Matei Basarab cu crucea în mână, colectiviștii s-au hotărât să mențină fântâna decorativă improvizată cu ocazia vizitei împăratului Franz-Joseph, o lucrare artistică de un gust nenorocit, care n-avea decât o scuză – scopul provizoriu: această lucrare trebuia să trăiască numai câteva zile de paradă, ca și arcurile de triumf

pleoștite, ce s-au ridicat cu aceeași ocazie, și care, din norocire, au fost desființate.

Se înțelege că, în afară de gustul artistic, așa de variabil și așa de rar, lucrările de felul acesta, ridicate în pripă în câteva momente pentru a trăi numai câteva momente, trebuiesc, și din cauza grabei, și în vederea scopului, executate din materialuri ușoare. Se întrebuințează, de exemplu, hârtie, carton, pânză, scânduri de brad și gips, simulând piatra, marmura, fierul și bronzul. Este același procedeu ca la decorul de teatru, pentru a obține numai aparența. Nimănui nu-i trece prin cap, dacă are câtuși de puțină minte, să mențină pe o piață publică, ca un monument menit să dureze, o improvizare decorativă de ocazie, chiar când această improvizare are un oarecare merit artistic; darmite când este o lucrare barocă, inspirată de o lipsă absolută de gust și de pricepere?

Cu toate astea, colectiviștii nu se îndură să dărâme și să arunce în foc minunata fântână de carton. De la ferestrele clubului lor, ei nu se satură să privească cu mândrie monumentala producție a dlui C. F. Robescu, o operă care-i dovadă vie de aptitudinile d-sale intelectuale. În momentele lor de melancolie, pricinuite de interminabila criză a partidului lor, ei își odihnesc spiritul privind cu deliciu la această ignobilă parodie artistică, care ar trebui ridicată de acolo spre a fi păstrată într-un muzeu istoric, ca o dovadă de cultura, de spiritul și de gustul colectiviștilor la sfârșitul secolului XIX.

N-ați văzut oare, cu ce solicitudine au îmbrăcat colectiviștii în timp de iarnă, în niște cotețe călduroase căptușite cu paie, minunatele figurine alegorice de ipsos, ca să le apere gingașa structură de asprimea intemperiilor? Și sunt sigur că atunci când, în ciuda lor, ridicula fântână monumentală de carton o putrezi, colectiviștii or să puie în locu-i, ori reproducția ei, ori statua dlui C. F. Robescu. Căci, ce poți să te aștepți de la acești oameni lipsiți tot atât de gust, cât și de pietate? Toată această

nobilime improvizată de Brătianu ce-a făcut cu avuțiile cu care a fost încărcată în câțiva ani?

O singură casă de gust, o singură construcție convenabilă n-au putut ridica în București acești favoriți ai norocului, ai gheșeftului și ai hrăpirii. Pretutindeni, pretenție bădărănească, lux ridicul, încărcat nepotrivit și lipsit de eleganță; pretutindeni, grosolănie și lipsă de intenție inteligentă – poleieli peste poleieli, grămădeli de figurine și de ornamente, construcții strâmbe și într-un peș, absurdități și nedemnități arhitectonice. Capitala are aerul unei vaste sindrofii de mahalagioaice bogate, sulemenite, împopoțonate cu panglici, cu zorzoane și cu flori artificiale, cari stau una cu spatele la alta, luându-se la întrecere să fie care de care mai pretențioasă și mai grotescă.

Dar dacă le e permis acestor parveniți să-și întrebuințeze banii lor ca să-și arate teapa și inferioritatea intelectuală, nu li se va permite să pocească fizionomia locurilor publice și să profaneze locurile sfinte. Pe piața Sărindarului, în locul unde a fost pristolul bisericii nu trebuie și nu se poate pune decât un monument de caracter sacru, sacru, se înțelege, în înțelesul religios și național, iar nu în înțelesul colectivist.

CERINȚE ABSURDE

Alaltăieri s-a petrecut în Cameră un incident foarte dureros. Nu e vorba, multe incidente dureroase s-au petrecut în Camerele colectiviste; dar, după părerea mea, cel de alaltăieri e cu atât mai dureros, cu cât nu atinge numai pe colectiviști, ci și pe un eminent conservator, pe unul dintre cei mai distinși fruntași ai noștri, pe d. Take Ionescu. Trebuie să mărturisească însuși d-sa că a pățit-o destul de bună. Cu mult temei, d. Mârzescu l-a acuzat, în plină ședință a Camerei, că a făcut

o lege absurdă pentru învățământul primar. Iată cum s-au petrecut lucrurile.

D. Bianu, cunoscutul secretar intim al dlui Sturdza – pe cum e știut că orice secretar intim care se respectă împărtășește, ba chiar exaltă sentimentele și resentimentele șefului său – a aruncat o săgeată ministrului Cultelor, cerându-i să-i dea explicațiuni: pentru ce numește numai cu titlu provizoriu inspectori, revizori și chiar directori de școli primare? D. Mârzescu a avut curajul lăudabil să răspunză imediat la interpelare și să satisfacă pe deplin, sper, curiozitatea dlui Bianu.

Ministrul Cultelor a declarat că anomalia pentru care este interpelat se datorește dlui Take Ionescu; acesta, în legea învățământului primar, a pus, pentru recrutarea personalului inferior, niște condițiuni de capacitate așa de grele, încât d-sa, d. Mârzescu, cu toată bunăvoința d-sale, „n-a găsit pe nimeni în partidul colectivist capabil să poată fi numit cu titlu definitiv".

Răspunsul franc al dlui Mârzescu a stârnit din partea majorității Camerei mormăieli, grohăieli și protestări – desigur, contra ministrului reacționar, autorul absurdei legi.

Ei! Cu toată stima ce am pentru d. Take Ionescu, cu tot respectul ce datorez acestui general, printre soldații căruia am onoarea să mă număr, nu mă pot opri să mărturisesc că, de data aceasta, sunt cu totul de părerea dlui Mârzescu și a colectiviștilor... Dacă au dreptate oamenii, n-am ce le face – au dreptate. Cum? D. Take Ionescu, după atâtea și atâtea studii cu oameni competenți aleși, face o lege a învățământului primar și nu ia seama că această lege nu poate fi aplicată decât pe jumătate? Zic, pe jumătate, căci nu trebuie să se uite niciodată că suntem o țară constituțională, în care două partide politice trebuiesc să se perinde la guvern și să aplice, când unul, când altul, legile. Și dacă unul e pus în imposibilitate de a aplica, la

rândul lui, o lege, va să zică că această lege nu se poate aplica decât pe jumătate.

D. Take Ionescu a uitat oare că, afară de partidul conservator, mai e în țară un alt partid care trebuie să vie și el la rândul lui la putere? Și dacă n-a uitat, îi era permis dlui Take Ionescu, un om politic așa de pătrunzător, să nu știe că partidul colectivist nu dispune de forțe intelectuale și de elemente de cultură suficiente pentru a satisface exigențele grele ale legii d-sale?… Da; e o mare greșeală din partea unui om politic să nesocotească forțele brutale ale adversarului, dar, crez că e o greșeală tot atât de mare să-i exagereze valorile intelectuale.

Dar eu îl cunosc bine pe d. Take Ionescu; știu că e capabil să răspunză la această învinuire; o să-mi spună că n-a exagerat deloc capacitatea adversarilor, dar că asemenea nu voia să exagereze insuficiența lor. D-sa știa, mai nainte de d. Mârzescu, că nu ușor s-ar găsi în tot partidul liberal capacitățile școlare cerute de lege; dar că nu se gândea cum că un ministru colectivist, voind să aplice legea, va căuta să nu numească în funcțiunile școlare decât colectiviști. Mai la urmă, va zice fostul și viitorul ministru conservator, eu am avut o bună intenție; am vrut să fac o lege care să garanteze școala contra năvălirii secăturilor inculte, nonvalorilor pretențioase și nulităților intelectuale.

Însă la aceasta îi răspunz eu dlui Take Ionescu. Bine, secături, nonvalori și nulități, cât poftești; astea le știm noi; dar nu trebuia d-ta, bărbat de stat, să uiți că nu poți îndrepta lumea cu umărul; că nu poți schimba pe adversarii d-tale politici. Așa i-a făcut Dumnezeu și Brătianu; nu poți d-ta face cu o trăsură de condei căpșuni din mere pădurețe. D-ta trebuia să știi că partidul colectivist nu vede în cauza publică decât interesele sale particulare; că pentru colectiviști, aparatul și funcțiunile statului sunt niște iesle, cari trebuiesc să aibă o anumită înălțime

și lărgime de gratii, ca să poată ajunge orice partizan cu capul în ele. Pentru ce n-ai avut d-ta prevederea aceasta?

Căci, din două una: ori n-ai cunoscut pe colectiviști, când ai pus în legea d-tale condiții de capacitate, pe cari dânșii nu le pot împlini; ori i-ai cunoscut, și atunci ai făcut din legea d-tale o armă politică. D-ta, care va să zică, ai voit, cu un cusur subțire, să osândești un partid întreg la neputința de a ocupa dignități publice, din cauză de incapacitate. Care va să zică, dacă numai în partidul d-tale se găsesc oameni capabili, și între colectiviști nu se află deloc, precum a declarat, cu o franchețâ care-l onorează, d. Mârzescu, atunci aceștia n-or să poată fi numiți decât provizoriu…

Dar ce fel de politică e aceasta? Cu sistema aceasta de a cere condițiuni serioase de capacitate, mâine-poimâine, conservatorii sunt în stare să facă pe colectiviști imposibili pentru mai toate ramurile administrative. Și mă întreb: ar fi un bine aceasta pentru instituțiunile noastre constituționale? Un partid întreg să nu poată guverna, fiindcă nu va găsi în rândurile sale, cum foarte bine a spus d. Mârzescu, pe nimeni capabil de a îndeplini niște covârșitoare condiții de capacitate?

Nu. În urma declarației dlui ministru al Cultelor, atât de francă și de categorică, legea dlui Take Ionescu trebuie modificată în economia ei totală, temperându-i-se cerințele absurde; și lucrul nu e atât de greu pe cât s-ar părea: un singur articol adițional poate face din această lege, absurdă după experiența colectiviștilor, o lege bună, convenabilă. Legiuitorul n-are decât să adaoge la sfârșitul ei, următoarele:

„Partidul colectivist eventual la putere, negăsind în rândurile sale pe nimeni capabil să îndeplinească condițiile de capacitate cerute de legea de față, va putea dispensa de ele pe partizanii săi“.

Numai astfel legea dlui Take Ionescu va fi o lege binefăcătoare pentru țara întreagă, adică și pentru colectiviști, nu numai pentru școală. Aminteri, orice ministru colectivist care se va

respecta pe el tot atât cât respectă principiile partidului, de a nu numi în serviciile școlare decât partizani politici, nu va putea face decât ceea ce a făcut d. Mârzescu: prin respect către principiile Colectivității va numi colectiviști, dar îi va numi, prin respect pentru sine însuși, numai în mod provizoriu.

D. Mârzescu a știut mai bine decât oricine să concilieze cele două respecte și, mărturisesc, e mare lucru din partea d-sale, mai ales când mă gândesc la cel din urmă.

SFÂRȘIT MERITAT

Dionisie, tiranul Siracuzei, izgonit de pe tron pentru multele-i ticăloșii, ajunsese, nevoiaș și sărac, dascăl de copii la Corint. Într-o zi, Diogene cinicul se hotărî să-l viziteze la școală. Tocmai atunci, copiii chinuiseră cu zgomotul și cu nebuniile lor mai mult ca totdeauna pe nenorocitul dascăl. Când intră Diogene pe ușă, amărâtul Dionisie, sperând un cuvânt de filosofică mângâiere de la musafir, se repezi înainte-i și, îmbrățișându-l, îi zise:

„Iată, Diogene, nestatornicia lumii! Mai te gândeai vreodată să ajung eu în așa proastă stare?“

Dar Diogene, drept toată mângâierea, îi răspunse zâmbind cu simplicitate:

„La ce mai bine se putea aștepta o secătură ca tine?!“

De câte ori te vei întâlni cu o mutră de colectivist opărită, opărită astăzi, cu atât mai mult cu cât era mai impertinentă acum un an și jumătate, să știi că invariabil are să-ți zică, așteptând un cuvânt de mângâiere:

„Te-ai fi gândit vreodată să ajungă partidul nostru în halul ăsta?“

Răspunde-i, prin urmare, invariabil:

„Dar la ce mai bine vă puteați aștepta niște secături ca voi?“

Nu mi-e milă deloc, și nici unui român cu mintea sănătoasă nu trebuie să-i fie milă de niște secături, care își merită soarta. Și mai la urmă, colectiviștii nu sunt toți nenorociți căzând de la putere. Oare, fără să fie la putere, d. Sturdza, de exemplu, nu va avea el la Academie, la Creditul Funciar și în multiplele daraveri ale prințesii Gorceacoff, al cărei vechil este, destul teren să-și verse răutatea și veninul? Și oare, atâtea alte caradàle nu vor sta destul de bine pitite în deosebitele cașcavaluri, unde sunt căpătuite de pe vremuri? Pentru toate aceste creaturi procopsite ale lui Brătianu, căderea de la putere nu însemnează o mare nenorocire; în orice caz, ar însemna o mare rușine dacă pentru un colectivist gras ar mai exista așa sentiment. Fiindcă însă, pentru colectiviștii grași, rușinea a plecat demult, de când cu drumul de fier, căderea de la putere nu le va produce decât un moment de ciudă.

Fiecare dintre ei se va retrage în cetatea sa, la lefurile, tantiemele și gheșefturile sale, făcând pe blazatul și pe dezinteresatul în politică, și aruncând unul asupra altuia vina pentru păcătoșia partidului lor. Ar trebui să fie cineva din cale afară naiv să compătimească pe un Caradà sau pe vreo altă caradà. Caradàlele sunt astăzi în cazul ovreiului care plânge în urma tragerii unei lotării, fiindcă a pierdut ce n-a câștigat. Dacă ar fi stat la putere, desigur că ar mai fi gheșeftărit gros. Căzând însă, nu sunt pierduți: săculețele le sunt demult destul de pline, așa ca ei să poată dormi pe moale, și cașcavalurile în cari sunt căpătuiți, destul de grase, așa ca ei să se găsească aproape tot atât de bine în opoziție ca și la guvern.

Cine însă, dintre colectiviști, sunt în adevăr nenorociți și merită compătimire, sunt plevușca și caracuda colectivistă. Aceștia vor rămâne să ducă în opoziție toată activitatea politică a partidului. Caracudele, rămase pe drumuri din cauza păcătoșeniei caradàlelor, cari au reușit, după un an și jumătate, să facă partidul imposibil de a mai guverna, – caracudele și budalàlele vor trebui să-și ia d-a capul picioarele la spinare și

să înceapă a juca pe opozantul martir, trepădând de la cârciuma lui nenea Niță Sterie din dealul Spirei până în Popa-Nan la Berechet, chelălăind la fiecare răspântie de jalea durerilor Națiunii, sugrumată de Reacțiune.

Pe când caradàlele vor face pe cuminții dezgustați, urmând la timp cura regulată la Carlsbad, caracudele cu mațele fripte vor juca concina pe boabe la Clubul colectivist. Multă vreme partidul colectivist va sta în opoziție fără să se miște, sub greutatea păcătoșeniilor de la guvern, până când foamea, răzbind pe caracude, îi va determina să se coboare iar în stradă, unde să târască pe câteva caradàle mai de seamă, amenințându-le cu sfâșierea și impunându-le o acțiune de scandal pe cale publică.

Atunci, iar vom vedea pe d. Sturdza îmbrățișând cine știe ce chestiune națională și ieșind în capul cetelor de haidamaci în uliță, ca să socotească clănțănind din dinți minutele legale, cari trebuiesc să distanțeze cele trei somațiuni ale procurorului. Și iarăși vom avea să vedem cu ocazia morții vreunui bătăuș colectivist, orice cine știe cărui bețivan hidropic al partidului, Clubul colectivist cernit și infama Reacțiune condamnată ca asasină prin coloanele kilometrice ale „Voinței Naționale".

De aceea, la plângerea lor de halul nenorocit în care a ajuns, să le spună fără milă orice român cuminte:

„La ce mai bine se puteau aștepta niște secături ca voi?!"

O LICHEA

Lekè, sau *lichea* însemnează pe turcește *pată;* cu deosebire, pată de care nu te poți scăpa, pată neștearsă. În limba românească, cuvântul a trecut în accepție figurată: *lichea* va să zică o secătură care, dacă ți-a căzut în spinare, se ține de tine mai rău ca scaiul, și de care nu te mai poți scăpa decât prin mijloace violente. Să-i dai cu piciorul de sute de ori, să-l batjocorești,

să-l scuipi, și încă n-ai să scapi de gudurăturile și pupăturile lui grețoase, până nu te-i hotărî să-i dai brânci într-un canal, ca să te cotrorosești de el. Să mă ferească Dumnezeu a întrebuința cuvântul acesta în accepția alterată pe care o are în limba noastră; îl voi întrebuința numai și numai în înțelesul propriu, pe care-l are în limba originară.

Care va să zică, să nu mai încapă vorbă: *lichea* însemnează pată peste putință de scos. În acest sens propriu zic dar: teribilă lichea e d. Sturdza!…

În toamna anului 1895, după ce se lipise de tricolorul român care fâlfâia în capul haidamacilor, pe stradă, în chestia națională; după ce mânjise chiar simbolul adâncii dureri și al înaltului respect ce trebuie să ni-l inspire moartea, lipindu-se pe steagurile negre de la Clubul colectiviștilor, când cu sfârșitul nenorocitului zbir electoral Meschiu – deodată, licheaua apare pe pagina întâia a „Monitorului“, ca prezident al Consiliului.

Să nu uit a spune că licheaua, cu o zi înainte, după ce depune la Palat jurământul, zice Suveranului:

„Sire, plec de aci tocmai la Mitropolie. Nu vreau să pun mâna pe afacerea publică până să nu cer iertare Mitropolitului Ghenadie că l-am mânjit odinioară. Mă duc să-l rog să-mi dea binecuvântarea lui archipăstorească spre a mă însufla de la Duhul Sfânt, ca să pot duce cu tărie înalta sarcină ce Maiestatea Voastră mi-a încredințat!…“

S-a pus în birjă și a mers în goana cailor la Mitropolie… Acolo a suit scările în genunchi, și încet-încet, strâmbându-se și miorlăindu-se, a apucat pe bietul Ghenadie, care se retrăgea de frică și de scârbă d-a-ndăratelea, și i-a sărutat pulpana anteriului. S-a lipit licheaua de anteriu așa de bine că n-a mai putut s-o spele nici afurisenia, până când n-a venit Lascăr Catargiu și i-a zis lui Ghenadie:

„Înalt prea sfinte părinte, ascultă-mă pe mine: ce mai încoaci și încolo? De licheaua asta nu te mai speli, fără să faci

o mare jertfă… Ia anteriul de Mitropolit și aruncă-l departe cu lichea cu tot!“

Și numai așa s-a putut scăpa Ghenadie de lichea, aruncând-o în obrazul Colectivității. Dar, cât e Colectivitatea de neobicinuită cu lucru curat, a avut și ea un moment de dezgust: a luat și ea mantaua cu licheaua și a aruncat-o la negre, în coșul cu rufele murdare; și, fiindcă rufele murdare trebuiesc spălate în familie, cu mai multă sau mai puțină discreție, a fost chemat din familia colectivistă d. Aurelian, marele cultivator de spanac, sământă de la 48, și însărcinat să spele murdăria. Celebrul agronom a frecat-o băbește cu rădăcină de ciuini multă vreme, a frecat-o și iar a frecat-o fără succes, până când a dat în genunchi de oboseală.

L-a biruit licheaua!

În fața Colectivității, umilită de această neizbândă, și în ochii țării întregi, minunată de nedibăcia bătrânei spălătorese, licheaua a reapărut la tribuna prezidenței Senatului. Această apariție necurată a demoralizat atâta pe biata babă, ale cărei puteri erau covârșite, încât a trebuit, cu lacrimile în ochi, să-și depuie mandatul și să prezinte demisia Cabinetului.

Atunci, licheaua s-a gândit să se arunce iar sus de tot, și, după multe lipituri, a apărut în fine iarăși pe fruntea – destul de nespălată și fără asta – a Colectivității. Și Regele, fiindcă era grăbit să plece pentru o cură de odihnă, s-a mărginit să dea din umeri, zicând: „Fie!“ Dar licheaua, nemulțumită cu atât, a început să se miorlăiască:

„Sire, ia-mă și pe mine pe pulpana Maiestății Tale în străinătate; măcar până la Viena…“

Regele a răspuns:

„Asta, nu! Asta nu trebuie. Mantaua și licheaua să rămâie acasă. Vreau să călătoresc și să mă odihnesc fără jenă; mă voi gândi la întoarcere ce e de făcut“.

…Ce e de făcut? Nu e de făcut nimica altceva când ți se lipește licheaua de pulpană, decât să iei foarfecele, să tai bucățica

mânjită și să o arunci în foc: nu s-a născocit până acum săpunul care să poată curăți pe cineva de așa lichea…

Rămâne bineînțeles – o spui încă o dată – că întrebuințez cuvântul de lichea în sensul propriu pe care-l are pe turcește. Nicidecum nu mi-ar trece prin cap să-l întrebuințez în concepția figurată din românește. Cum aș îndrăzni eu să spun că d. Sturdza e o ființă de care nu te mai poți scutura, dacă ți-a căzut în spinare, o secătură care se ține de oameni mai rău ca scaiul, și de care nu se mai poate scăpa lumea decât prin mijloace violente? Cum aș îndrăzni să zic că, până nu te-i hotărî să-i dai brânci într-un canal, n-ai să te poți descotorosi de el?

Aș putea eu îndrăzni să zic așa ceva?

Mâine, poimâine voi mai prezenta o carte la vreun premiu academic pentru produceri literare: licheaua ar fi capabilă să se așeze pe cartea mea și să latre că premiul literar se cuvine mai potrivit unui manual de geologie franțuzesc de la 48, tradus în românește de d. G. Ștefănescu, cum poate dumnealui traduce.

Aș fi nebun să-i zic lui d. Sturdza lichea la figurat. La propriu însă, i-o zic fără teamă: îl știu că e om fără pasiuni mici și mare iubitor de adevăr; o dovadă strălucită despre aceasta e că, atunci când trece, prin temperament, marginile permise, o drege numaidecât prin judecată, cerând scuze.

Teribilă lichea!…

O BUNĂ LECTURĂ

Oricine citește literatura românească, se înțelege originală, și se interesează de mersul ei, trebuie să rămână izbit de un fenomen curios, particular literelor noastre. Pe când în toate literaturile moderne versurile reprezintă în totalul producției

o minimă parte, în literatura noastră proporția este răsturnată: trei sferturi din ce se scrie la noi sunt versuri.

La ce să atribuim această enormă disproporție? – Desigur, ușurinței versului și greutății prozei.

Tehnica versului, care ar părea la prima vedere foarte dificilă, e desigur cu mult mai facilă decât a prozei. În limbile moderne, versul silabic nu are aproape decât două-trei regule: respectarea accentului natural al vorbei, numărul silabelor și exactitatea rimelor, regule pe cari orice școlar inteligent de gimnaziu le poate pricepe și le poate aplica. Apoi, se pot scrie multe versuri cari să pară foarte convenabile, fără multă gândire, dacă factura lor este mai mult sau mai puțin desăvârșită. Cu proza, însă, nu poate merge tot astfel. Dacă proza nu îmbracă niște gândiri, numaidecât la mintea deprinsă sună a sec, se denunță singură ca lipsită de orice valoare. Afară de asta, tocmai pentru cel ce gândește, și prin urmare are ceva de spus, tehnica prozei ascunde sute și mii de secrete, a căror subtilitate ar sfida cele mai rafinate cursuri de retorică. E o artă care s-ar părea, pentru cine nu o cunoaște, tot așa de ușoară și de naturală ca și deprinderea vorbirii uzuale, dar care, pentru cel ce-i știe câteva secrete, rămâne un vecinic deziderat. Cine a pătruns o dată în greutățile ei s-a convins că pe deplin n-are să le poată birui niciodată.

De aci provine disproporția cantitativă dintre producerile în versuri și cele în proză. Pentru aceea asemenea, dintre cele dântâi, o mare parte sunt destul de curățele, deși foarte lipsite de originalitate și de puternică inspirație; iar dintre cele puține în proză, rare, foarte rare pot părea convenabile în înțelesul european al cuvântului. Se înțelege că vorbesc de producțiile de proză numită, într-un mod așa de baroc, beletristică. Despre o proză de înaltă concepțiune, de gândire superioară, de ceea ce am putea numi, cu un singur cuvânt, „o carte“ – cum, de

exemplu, un Machiavelli, un Carlyle, ori chiar un Taine, – desigur nu poate fi până acum vorbă.

Astfel, pentru cititorul puțin deprins, e greu să distingă și să aleagă o bucată bună din noianul vast al publicațiilor noastre „beletristice“. Dar ce va să zică o bucată bună? E ușor de răspuns: aceea care ne poate plăti drept munca intelectuală a cititului. Prin urmare, cartea care îmi va plăti nu numai drept, ci chiar cu prisos acea muncă, pe acea carte o voi numi o carte excelentă. Ba încă, știindu-i cât de puțin darnici sunt, în această privință, poeții și prozatorii noștri, o voi numi, din toată inima, o carte generoasă.

Încă o dată însă, trebuie să ne înțelegem: nu e vorba de dimensiunile, de obiectul sau de pretențiunile unei lucrări literare; e vorba numai de raportul între osteneala ce și-a dat spiritul meu cu dânsa citindu-o și folosul ce el a obținut după osteneala sa.

Sentimentul nostru de admirațiune față cu lucrările de artă este analog cu sentimentul de contemplare față cu minunile naturii. În cea mai de nimic, în cea mai măruntă lucrare a naturei, noi vedem revelarea unei incomensurabile puteri și unei eterne voințe. Tot așa, în fața unei opere de artă, fie cât de infimă, fie cât de măreață, suntem apucați de sentimentul contemplațiunii. Și pentru aceea numim pe artist cu același cuvânt cu care numim și natura – creator.

Pe cât ne mulțumește de mult natura creatoare cu cea mai mică porțiune a operei ei, fie aceasta o simplă celulă, pe atât ne mulțumește arta creatoare cu cea mai măruntă producție a ei. Câtuși de puțin, și una și alta, să ni se manifesteze, ele vor fi covârșit sentimentul nostru de contemplare, plătindu-ne astfel totdeauna cu prisos cheltuiala de atenție, și meritând astfel să le numim generoase.

Așa, o cărticică cât de mică, numai însuflată de adevărat talent să fie, va fi o lucrare generoasă, și o astfel de lucrare este desigur publicațiunea dlui Vasile Pop, intitulată *Fleacuri*

(amintiri duioase, schițe și nuvelete, 77 de pagini, în editura lui Carol Müller, „Biblioteca pentru toți“, nr. 118).

Sunt douăsprezece schițe umoristice, de o originalitate și de o vervă foarte rare în literatura noastră. Pe departe, ele amintesc unele din schițele lui Mark Twain. A face o dare de seamă despre o carte așa de mică este imposibil. Fără să o cetească cineva, nu-și poate face o idee exactă de valoarea ei după o dare de seamă, fie aceasta cât de inteligentă. E destul să spun, pentru a îndemna pe amatorii de literatură originală, că aceste mici schițe sunt așa de bune, îți plătesc așa de cu prisos munca cititului, încât, foarte bucuros, dacă le-ai cunoscut o dată, te reîntorci la ele cu siguranța că o a doua încercare va fi și mai cu folos.

Am rugat pe d. Vasile Pop să ne dea din când în când concursul pentru rubrica literară a „Epocei“; d-sa a primit, și chiar mâine vom da o schiță umoristică a d-sale, inedită.

GRIGORE PĂUCESCU

Deși om politic, deși avocat, Grigore Păucescu era mare amator de literatură și de artă și cultiva cu căldură prieteșugul artiștilor și literaților.

Afară de articole de studiu și de niște fragmente de traduceri din *Eneida* lui Virgiliu, de care era pasionat, el nu a scris nimic. Nu scria, și tocmai pentru aceasta, poate, era unul din cei mai rafinați cunoscători: judecata lui era totdeauna sigură, și, oricât ar fi fost în fond de nefavorabilă, totdeauna era îmbrăcată în formule blânde și amabile.

Găseai întotdeauna la Păucescu cele două mari favori, de cari un literat are atâta nevoie: multă atențiune și judecată dreaptă. Astfel, nu puțin am folosit din convorbirile cu acest prieten.

Era un spirit incapabil de judecăți extreme, fiindcă avea o inimă și un temperament incapabile de patimă. Niciodată Păucescu nu s-ar fi orbit de vreun curent exclusiv de școală; niciodată n-ar fi scăpat din vedere calitățile, slăbiciunile sau greșelile unei lucrări, târât de unisonul vreunui cor de ucenici, dresați de cine știe ce magister. Și dacă niciodată n-ar fi prețuit vreo lucrare după banderola și ștampila de control a vreunei direcțiuni literare, cu atât mai puțin ar fi fost în stare să disprețuiască o lucrare pentru că ei i-ar fi lipsit acele testimonii de liberă trecere.

Păcatul nenorocit care domnește în literatura noastră, așa de nenorocită și fără acest păcat, și care consistă în a împărți și clasifica producerile literare după grupări de gaște interesate, după simpatii personale și după asociațiuni de asigurare mutuală a admirațiunii între mici vanitoși, decernând testimonii de talent, ori pronunțând hotărâri de incapacitate deosebiților noștri scriitori – acest păcat nu l-a putut vreodată atinge pe Păucescu, fiindcă el era un amator sincer și luminat, iar nu un sectar cu spirit îngust și pasionat. Foarte cult, dar fără nici o falsă pompă de erudițiune; deși având un statornic criteriu, spiritul lui era lipsit de orice pretenții de sistemă. De aceea, prieteșugul lui era un noroc pentru un literat: talentul adevărat, indiferent de origină, de școală sau sistemă, găsea la Păucescu stima ce i se cuvenea.

Dar, ceva mai mult; în afară de spiritul lui delicat și cult, în afară de calitățile lui intelectuale, el mai avea încă un dar mare, care trebuia să ne facă pe noi, literații, nu numai să-l stimăm, ci să-l și iubim mult: avea un caracter de o gingășie și de o afabilitate exemplară, o sensibilitate sufletească de elită. El simțea cât suntem noi, literații, de răniți în amorul nostru propriu când vedem cum trecem de nesocotiți în societatea românească și cât de puțin ni se ia în seamă concursul ce-l dăm la dezvoltarea patriei și națiunii noastre. El înțelegea bine că noi trebuie să avem în fundul sufletului un sentiment ascuns

de mâhnire, văzând cum forțe intelectuale inferioare, exercitate în cariere mai lucrative, se bucură de o covârșitoare importanță socială față cu noi și cu munca noastră.

Astfel, omul cu sufletul superior se simțea dator să ne mângâie unde ne doare, să ne facă să uităm, măcar la el acasă, nedreptățirea ce o sufeream pretutindeni aiurea. Când un literat, ori un artist, intra în casa lui Păucescu, era întâmpinat cu acea înaltă considerațiune, cu acele distinse maniere, cu acea dragoste francă și fără afectare, cu care este întâmpinat omul de talent în saloanele celui mai cult, mai demn și mai omenos aristocrat, într-un cuvânt, cu onorurile datorite unui nobil din partea unui nobil.

Pe câtă vreme, adesea, în casa și la masa unui literat de profesiune, stau în frunte oamenii de afaceri, magistrații, șuruparii politici, avocații influenți, iar talentele servesc să decoreze coada mesei și ungherele unde nu se mai găsesc scaune, – la Păucescu, literații și artiștii au stat totdeauna la locurile de onoare. Aceasta pot s-o spună toți câți au avut norocul prieteșugului lui Păucescu, prieteșug care a fost pentru mine, îndeosebi, o mare favoare.

Un așa prieten prețios pentru literatura și arta românească cu greu vor mai găsi artiștii și literații noștri.

Despre morți, numai bine! De câte ori nu ne supunem cu oarecare silă acestui bătrân și frumos adagiu moral! Iată însă mortul, despre care, în adevăr, din toată inima zic numai bine: era așa de bun om, încât altceva nu poate nimini zice, nici gândi despre dânsul!

10 MAI 1897

„Ziua de 24 Ianuarie și cea de 10 Mai sunt cele două mari sărbători naționale.

Ele amintesc punctele culminante ale istoriei noastre contemporane, cari strălucesc cu atât mai puternic, cu cât, dindărătul lor, înspre trecut, se-ndesește negura atâtor vicisitudini seculare.

În mai puțin de patruzeci de ani, două țări surori, unite în fine, după o despărțire de veacuri, constituind un stat, își recapătă neatârnarea, se proclamă regat și devine una dintre garanțiile de ordine și de pace în orientul Europei.

Fără-ndoială, succesele politice, dezvoltarea economică, progresul nostru în general se datoresc tutulor forțelor poporului nostru. Acei ce au voit să facă din acest progres o legendă particulară, a unui singur partid politic, au fost niște șarlatani. Fără-ndoială că tot ce țara noastră a realizat ca propășire și morală și materială este datorit țării întregi; dar e tot așa de adevărat că nu puțin a contribuit la realizarea acestui bine concursul superioarei inteligențe, prudenței totdeauna deștepte, înaltei dibăcii politice a Regelui Carol I.

În mijlocul frumoasei parade de astăzi, e bine să amintim că acum douăzeci și șase de ani și două luni, exact, partidul politic care a tins mereu, de la o vreme, să-și facă din progresul țării noastre, o legendă particulară, hotărâse izgonirea tânărului prinț Carol I de pe tronul României, după d-abia cinci ani de domnie.

În noaptea de 10–11 martie 71, fiind prim-ministru răposatul Ioan Ghica, iar prefect de poliție Simeon Mihălescu, prințul Carol I, obosit de agitațiile antidinastice ale partidului căruia îi încredințase cârma afacerilor publice, se pregătea să părăsească tronul și să plece.

Și ar fi plecat... Dar a venit atunci un bărbat politic lângă M. Sa, și i-a spus cu hotărâre:

„M. Ta, ai o legătură cu țara aceasta cu mult prea serioasă ca să o rupi într-un moment de oboseală și de dezgust. Țara aceasta mai are încă elemente sănătoase și cuminți, pe lângă

elementele turburătoare și zmintite cari vor s-o arunce la fiecare cinci ani în aventuri nebunești. M.Ta, trebuie să rămâi!“

Și M. Sa a rămas... Omul care vorbise astfel M. Sale era L. Catargiu.

Astăzi la 10 Mai 1897, ne întrebăm: ce s-ar fi-ntâmplat, dacă scopurile și dorința agitatorilor s-ar fi realizat la 10 martie 71?

Desigur nimini nu o poate spune. Dacă istoria lucrurilor întâmplate este așa de îndoioasă adesea, și, din nenorocire, adesea este așa de ușor uitată, desigur că istoria lucrurilor ce a fost să nu se-ntâmple, e cu atât mai greu de închipuit și nici nu trebuie să ne gândim la dânsa.

Fără a uita istoria celor întâmplate, mulțumim norocului că n-a lăsat să se întâmple altceva, și, ca partid conservator, care am ajutat la opera acestui noroc, salutăm din toată inima pe M. Sa Regele Carol I, cu toată dragostea și respectul ce se cuvin unui suveran brav și înțelept.“

UN ARTICOL REGRETABIL

Amicul meu, d. C.R.-Motru, în tribuna noastră literară de ieri, sub titlul *Un articol regretabil*, a criticat tendința unor scriitori ai noștri cari, în lipsă de talent măcar mediocru, caută să facă senzație cu subiecte abracadabrante și mirobolante, atroci pe cât de revoltătoare, bizare pe cât de stranii, cum ar zice un alt amic al meu, d. Gion. D. Motru crede că un articol, o schiță, o nuvelă, nuveletă, nuvelică, fantazie sau chiar fantazioară, numai fantazistă să fie, fie măcar isterică, trebuie să stea dacă nu e în deplină pace, măcar într-un cuviincios armistițiu cu morala.

Mizericordie divină! cum ar exclama același amic Gion. Dar atunci, dacă e vorba de teorie, d-ta, dle Motru, ai pe a dumitale;

Gion o are pe a lui; dar eu, eu cum rămân? Eu nu pot avea și eu pe a mea? Ba da, o am; și voi să o arăt.

Mie nu-mi pasă, când e vorba de literatură, cum am avut onoarea a o spune și altă dată, de intenție, de tendență, de teză, de morală, de Motru, de Gion, de *fin de siècle*, de abracadabrant, mirobolant, bizar, straniu și celelalte; mie îmi pasă dacă pe autor îl prinde sau nu-l prinde când se apucă să-mi spună ceva.

Vezi, asta-i asta.

Gion a scris, de exemplu, ceva pe care redacția „Kikirezului“ ar fi stat la îndoială să-l publice. Ei și? asta ar însemna oare că lucrarea lui Gion n-ar fi, din punct de vedere literar, bună? Mă rog, amice domnule Motru, să mă ierți! Daca, pentru scrupuluri morale, „Kikirezul“ ar fi refuzat publicarea, asta încă nu însemna o judecată literară. Dar daca comitetul revistei „Literatură și artă română“, fără să se gândească la morală, s-ar fi gândit la artă și literatură, desigur ar fi refuzat articolul pur și simplu:

– Amice Gion, scrie altul…

– De ce?

– Acesta nu te prinde.

Căci acesta e marele cuvânt în artă și-n literatură: te prinde ori nu te prinde.

Aci stă toată chestiunea talentului – și fără talent, singurul care te face să nemerești fără să vrei chiar, nimic nu te poate prinde, oricâtă bunăvoință ai avea să te lași prins.

„Nu siliți natura, a zis fabulistul; veți fi neplăcuți cu talentul, cu talentul cu care nu sunteți născuți.“ Și atât e de adevărat ce-a zis el, că, oricât de necorect și de schilod a spus-o, îi șade bine lui, îl prinde s-o spună astfel.

Dl Motru pretinde că Gion se silește, insistă, spre a face senzație, asupra punctelor imorale din schița lui fantazistă. „La ce va fi folosind asemenea insistență?“ se-ntreabă d. Motru.

La ce? răspund eu. Ca să dovedească numaidecât că nu-l prinde să scrie schițe fantaziste.

Putea amicul Gion să insiste și asupra unor puncte morale: cu toată insistența lui, tot acolo ajungea.

Și o dovadă despre aceasta este o întreagă activitate literară a aceluiași amic al meu, o activitate plină de cele mai frumoase intențiuni morale.

Prin urmare, încă o dată să mă ierte celălalt amic al meu, d. Motru, să-i spun că dacă e cazul să zicem că e regretabil articolul lui Gion, aceasta e pentru *cum*, nu pentru *ce* al acestui articol, în adevăr mai mult decât regretabil.

Gion imoral?

Allons donc, farceur!

Mizericordie divină! *Où ç'qu'est son fusil alors?*

Quand tu auras fini avec tes balivernes, espèce blagueur!

Mon Dieu! În țara noastră, în arta noastră, în literatura noastră, în progresul nostru, în toate ale noastre, *et coetera*, cum zicea românul de pe malurile Tibrului, și celelalte, cum zice românul de pe malurile Dâmboviței cu apă dulce, *che ta lipa*, cum zicea răposatul Vilara, *iproci, iproci*, cum spunea adormitul întru nefericire, răposata victimă dizgrațiată a lui Neselrode, gheneral lieutenant și locțiitor împărătesc Pavel Dimitrievici Kisselef, autorul celebrei rivale bucureștene (*quelle fraîcheur!*) a parizienii păduri de Boulogne, *et, puis, va te faire fiche*, cum ar zice amicul meu Gion, în mozaicatele-i arabescuri și bigaruri stilistice – în toate, zic – artă, literatură, progres – fiecare face rar ce știe și ce poate și foarte des ce nu știe și mai ales ce nu poate.

Aci e buba, amice Gion, și nicăieri aiurea, amice Motrule!

NIHIL SINE DEO…

Adu-ți aminte din când în când, omule, de clipele crunte ale primejdiei pân care a fost înaltă poruncă să treci, și ridică laudă și mulțumire lui Dumnezeu.

Să-ți fie zi de mare rugăciune ziua când voia Tatălui nostru carele este în ceruri a fost să te ierte pe tine și pe ai tăi de cea din urmă durere a lumii acesteia de jos.

Nu uita în dimineața zilei aceleia să zici din fundul sufletului:

Doamne! în primejdie de pieire călca piciorul meu și tu, bunule, ai poruncit să se ridice stavilă între mine și moarte!

Prin dese perdele de lacrimi, citiseră ai mei osânda mea și, fără să se răscoale împotrivă-ți, dreptule judecător, plecaseră zdrobiți frunțile la pământ, căutând un locaș de veci pentru rămășițele mele de lut.

Spânzurat de un fir de păianjen, un fir de nimic cu căpă - tâiul pierdut în tăria ta albastră și luminoasă, atârnam deasupra unei înfiorătoare prăpastii, ce se deschidea, cu fundul negru fără o rază de lumină, pântre colțuri de stânci sparte de izbiturile de mii de mii de ani ale trăsnetului. Și acolo, sufletul meu, deznădăjduit, o clipă a crezut că și el va să moară o dată cu greul meu trup, și din adânc strigat-a către tine: Doamne, auzi-mă și mă mântuiește!

Și tu m-ai auzit și n-ai vrut pierzarea mea! Ți-ai aplecat ochiul asupra robului tău, și mila ta a poruncit firului de păianjen să nu se rupă, și acel de nimic fir aproape nevăzut a fost odgonul meu de scăpare.

Mulțumescu-ți, Doamne! Nimic fără voia ta!

*

E zece Mai poimâine, cea mai mare sărbătoare pe care a avut-o până astăzi neamul românesc. Una numai, numai una ar mai putea fi tot așa de mare.

Omul care scrie aceste rânduri a trecut de jumătatea drumului vieții… Poate oare dânsul îndrăzni să roage pe Dumnezeu a-i mai da zile să apuce și acea altă mare sărbătoare?

Ar fi oare cu putință ca, mai nainte de a părăsi eu lumii acesteia ceea ce am avut din această lume pentru a duce alteia

ce este al aceleia, să vază ochii mei bătrâni acea nouă minune a voinței Domnului?

Oricum, Doamne, dacă mie nu mi-e dat să intru în pământul făgăduinții, să auz trâmbițele cântând și să văz zidurile Ierichonului surpându-se în fața soarelui ce s-a oprit în cale din porunca ta, fă-mă s-adorm pe drum cu speranța că aceea ce nu mi-a fost dat mie, fiilor mei le va fi dat!

*

Poimâine e zece Mai!

În strălucirea sfintei sărbători, să nu uite nimeni că se-mplinește anul de când în palatul Cotrocenilor a fost o crâncenă luptă între viață și moarte.

Moartea! Înșelase strejile de noapte. Se furișase pân umbră, păzindu-se bine a nu ciocăni din ciolane, suise hoața treptele palatului și apucase în brațe pe tânărul prinț, care dormea fără grije.

Ce luptă deznădăjduită!

*

Multe zile crunte și mai crunte nopți a stat, la cumpăna grea dintre o lume și alta, soarta unei auguste case, care de mai bine de treizeci de ani e soarta unei patrii, unei nații.

Această nație, care avea dreptul să spere că vremea necazurilor și mâhnirilor seculare se apropia de sfârșit, privea toată cu sufletul încordat la palatul Cotrocenilor…

Doamne, redă-i acestui neam, destul de amărât și certat, liniștea și încrederea în viitor! Aibi milă, Doamne, de bunul lui Rege, de Patria românească, de micul și nevinovatul Carol II, viitorul rege al Românilor!

Și Dumnezeu a avut milă.

*

A vrut Dumnezeu cu Regele și cu noi.

Când, după nespusă suferință, Prințul moștenitor a trecut ultima cumplită criză, ilustrul nostru suveran s-a arătat în balconul palatului și, cu glas tare, a strigat către poporul său:

„Prințul merge mai bine!“

Pentru întâia oară de treizeci și unu de ani a auzit poporul românesc d-a dreptul glasul Maiestății Sale Regelui, fără calitate oficială nici dintr-o parte nici dintr-alta.

În culmea fericirii, cu ochii încă neșterși de lacrimi, Carol I a vorbit Poporului ca un tată duios către un vechi prietin de inimă, nu ca un sublim magistrat.

*

De treizeci și unu de ani era atâta dragoste între Regele și Poporul român.

Dar acești doi suverani erau prea sever unul, prea cumpătat celălalt, prea cuminți și de nobil neam amândoi, ca să facă paradă zgomotoasă de sentimente.

A trebuit o puternică zguduire, a trebuit amenințarea unei mari catastrofe în familia regală, pentru ca severitatea Regelui și cumpătarea Poporului să fie biruite.

Acești suverani n-au mai putut rezista: amândoi au trebuit să rupă vechea și stricta lor etichetă și, în culmea emoțiunii, să-și trădeze sentimentele adânci și călduroase care-i legau de atâta vreme.

Ferice de Prințul tânăr, care, cu prețul unor groaznice suferinți, cu jocul vieții sale, a pecetluit dragostea dintre Dinastia și Poporul român!

Așa a vrut Dumnezeu!

Să nu uităm nimini că-i datorim tămâie în dimineața zilei de 10 Mai.

*

Adu-ți din când în când aminte, omule, de clipele crunte ale primejdiei prin care a fost înaltă poruncă să treci, și ridică laudă și mulțumire lui Dumnezeu.

Să-ți fie zi de mare rugăciune ziua când voia Tatălui nostru carele este în ceruri a fost să te ierte pe tine și pe ai tăi de cea din urmă durere a lumii acesteia de jos.

Nu uita în dimineața zilei aceleia să zici din fundul sufletului:

Doamne! În primejdie de pieire călca piciorul meu și tu, bunule, ai poruncit să se ridice stavilă între mine și moarte!

Prin dese perdele de lacrimi, citiseră ai mei osânda mea și fără să se răscoale împotrivă-ți, dreptule judecător, plecaseră zdrobiți frunțile la pământ, căutând un locaș de veci pentru rămășițele mele de lut.

Spânzurat de un fir de păianjen, un fir de nimic cu căpătâiul pierdut în tăria ta albastră și luminoasă, atârnam deasupra unei înfiorătoare prăpăstii, ce se deschidea, cu fundul negru fără o rază de lumină, pântre colțuri de stânci sparte de izbiturile de mii de mii de ani ale trăsnetului. Și acolo, sufletul meu, deznădăjduit, o clipă a crezut că și el va să moară o dată cu greul meu trup, și din adânc, strigat-a cătră tine: Doamne, auzi-mă și mă mântuiește!

Și tu m-ai auzit și n-ai vrut pierzarea mea! Ți-ai aplecat ochiul asupra robului tău, și mila ta a poruncit firului de păianjen să nu se rupă, și acel de nimic fir aproape nevăzut a fost odgonul meu de scăpare!

Mulțumescu-ți! *Nihil sine Deo!*

„MERGE MAI BINE!“

Alaltăieri, când Prințul moștenitor a trecut ultima cumplită criză, M. Sa Regele, înecat de bucurie a apărut în balcon și, cu

glas tare, a vorbit Poporului, care, înecat de spăimântătoare grije, aștepta în curtea palatului de la Cotroceni. M. Sa Regele a strigat Poporului:

„PRINȚUL MERGE MAI BINE!"

Pentru întâia oară de 31 de ani, Poporul românesc a auzit de-a dreptul glasul M. Sale Regelui, fără calitate oficială nici dintr-o parte nici dintr-alta.

După trecerea fericită a unei primejdii de moarte a Moștenitorului, Carol I, în culmea fericirii, cu ochii încă neșterși de lacrimi, i-a vorbit acestui Popor ca tată duios, nu ca înalt magistrat al lui.

Era de 31 de ani atâta dragoste între Regele și Poporul român! Dar acești doi suverani erau, prea sever unul, prea cumpătat celălalt, prea cuminți amândoi, ca să facă manifestări zgomotoase pe tema sentimentelor lor de reciprocă stimă și iubire.

Din această sobrietate de manifestațiuni exterioare, din această lipsă de expansiune, unele spirite fără pătrundere mai adâncă au dedus adesea că legăturile dintre Dinastia și Poporul român se reduceau la simpla oportunitate politică, fiind numai și numai legături raționale fără vreun caracter moral și sentimental.

A trebuit o puternică zguduire, a trebuit amenințarea unei mari catastrofe în familia Regală, pentru ca severitatea Regelui și cumpătarea Poporului să fie biruite.

Acești doi Suverani n-au mai putut rezista: ei au trebuit să părăsească vechea și stricta lor etichetă practicată de 31 de ani, și, în culmea emoțiunii, să-și trădeze sentimentele călduroase cari-i legau de atâta vreme.

În fața expansiunii M. Sale Regelui și a Poporului român, în fața acestei declarațiuni de dragoste fără rezervă între cei doi Suverani, orice spirit necrezător a trebuit să crează, și orice glas răuvoitor să amuțească.

Ferice de Prințul tânăr, care, cu prețul unor groaznice suferinți, a pricinuit această manifestare, pecetluind cu jocul vieței sale dragostea dintre Dinastia și Poporul român.

Urmările acestei supreme manifestări sunt nemăsurate.

Să trăiască și să se bucure de ele El, urmașii și urmași din urmașii Lui!

[CUVÂNTARE LA BANCHETUL ÎN ONOAREA LUI COȘBUC]

Domnilor,

Cine, cunoscând foarte bine dezvoltarea talentului lui Coșbuc, n-ar cunoaște îndestul condițiunile particulare ale vieții publice și ale progresului nostru, și ne-ar vedea adunați aici ca să sărbătorim pe acest minunat poet, fiindcă a obținut un premiu academic, ar trebui să gândească rău despre noi, amintindu-și vechea judecată pesimistă: succesul moral inspiră foarte multă invidie, respect prea puțin și dragoste deloc; iar succesul material inspiră, pe lângă invidie, tot atât de mult respect și, dacă nu dragoste, închinăciune desigur. Care va să zică, i-a trebuit un premiu academic pentru o traducere acestui original talent, autorul incomparabilelor *Balade și idile*, ca admiratorii lui să se strângă la un loc și să-l festiveze!

Cel ce ar gândi așa rău despre noi ar fi poate prea nedrept. În condițiunile particulare de viață publică în cari trăim, premiul lui Coșbuc nu e numai un succes material: e un mare succes moral.

Desigur, poetul zâmbește acum ascuns; el, ca toți semenii lui, n-are nevoie și râde de succesul moral: pe acesta îl are mai mare, decât l-ar putea găsi altundeva, în puternica și nobila lui conștiință de artist; și astfel, dacă nu-l disprețuiește chiar venind de la alții, cel mult îi este absolut indiferent. Ceea ce-l poate

afecta într-un mod plăcut nu e decât un succes material. Dar, pentru noi ceștilalți, cari nu ne putem bizui pe atâta talent, cari nu putem găsi prin încrederea-n noi înșine virtutea de a nesocoti aplauzele – pentru noi e cu totul altfel.

Într-adevăr, noi, literații în genere, nu ne putem tăgădui starea noastră de inferioritate socială. Oricât de puțin talent am avea noi, oricât de puțin folositori am fi societății noastre, această stare de inferioritate ne produce un fel de depresiune morală, care s-ar asemăna cu mâhnirea unui copil nevoiaș între atâția alți copii procopsiți, tolerat la coada mesei, în intimitate, și exclus de la orice reprezentațiune de dignitate a familiei. Și așa, noi, cari facem profesiunea literară, obicinuiți cu atâta lipsă de considerație din partea societății noastre, obicinuiți cu atâta nesocotire, aș putea zice chiar dispreț, din partea tutulor fraților din alte profesiuni liberale, cari stau la cârma mișcării publice, cum sunt avocații, medicii, tehnicii, oameni de afaceri – toți, în genere, oameni politici; noi, deprinși a juca în societate un rol sărac și umilit adesea până la a părea chiar neonest, trebuie să considerăm că ni se face o mare favoare când ni se întinde, cu oarecare bunăvoință, o mână, fie amestecată acea oarecare bunăvoință cu oricâtă mândrie. Când, mai ales, din înălțimea unei mărețe instituțiuni publice se aruncă unuia dintre noi, cât de în treacăt, o privire binevoitoare, trebuie să ne simțim cu toții măguliți și încântați și să fim recunoscători.

De aceea consider, în afară de succesul material al lui Coșbuc, actul Academiei Române ca un succes moral pentru noi toți. Savanta adunare, premiând pe acest mare poet, a arătat că știe a avea considerațiune pentru literații români în genere; ea a dat dovadă pipăită că nu-i nesocotește totdeauna.

Și de aceea dați-mi voie ca, aducând și eu, ca literat, umilul meu omaj Înaltei Academii Române, să beau acest pahar pentru cea mai frumoasă podoabă a ei și falä de căpetenie; în sănătatea celui mai celebru academician, în sănătatea bărbatului de talent

prodigios, care va covârși cu numele lui mișcarea intelectuală românească a unui veac întreg, în sănătatea ilustrului Bogdan Petriceicu Hasdeu.

TAKÉ IONESCO[1]

C'est avec plaisir que je ferais le portrait d'un homme qui a accompli sa carrière: il est facile de dessiner une figure qui s'est montrée à vous sous toutes les faces possibles, d'analyser un talent qui s'est complètement dépensé, d'apprécier une vie qui a donné à la société tout ce qu'elle pouvait lui fournir par le concours personnel de l'intelligence et de la volonté, de l'idée

[1] Né la 13 octobre 1858 a Ploësti. Il a fait ses études au lycée de St. Sava a Bucarest. Bachelier en 1875. En 1881 il obtient à Paris son diplôme de Docteur en droit en présentant une thèse: *De la condition de l'enfant naturel à Rome, de la recherche de la paternité en France et à l'Etranger.*

Rentré dans le pays, il fit une série de conférences a l'Athénée qui marquèrent l'apparition d'un grand talent de tribun – sur le *Divorce,* les *Enfants naturels,* la *Philosophie d'Auguste Comte,* le *Devoir de vivre,* la *Question des nationalités*, la *Démocratie en Angleterre, Notre manière de penser.*

Elu député, il combat de 1886 à 1888 avec violence le gouvernement Bratiano, en même temps que M. Fleva, Djuvara et C.C. Arion, dans l'opposition unie. Sous le gouvernement junimiste de 1888, il combat d'une façon magistrale la mise sous jugement du cabinet Bratiano.

Ministre de 1891–1895, il a fait la *loi du Clergé,* la *loi sur l'enseignement primaire et normal primaire,* la *loi sur l'organisation du Ministère de l'Instruction publique* et le *Projet de loi sur l'Enseignement secondaire et supérieur*.

Il a doublé le nombre des écoles en Macédoine; dernièrement il a rédigé la pétition du Métropolitain Ghenadie, puis été élu à Caracal par l'opposition conservatrice.

Sa place, cela va de soi, est toute désignée dans le futur cabinet conservateur.

et de l'acte; en un mot il est aisé de faire la silhouette d'un héros qui a donné la mesure de sa force. Mais faire le portrait d'un homme qui, certainement, n'a pas atteint à l'apogée de sa carrière, est une tâche plus difficile – parce les promesses y ont leur part. Il est vrai que M. Take Ionesco promettait depuis longtemps et tout ce qu'il promettait, il l'a tenu jusqu'a présent et au-delà, eu égard à son âge. Il promet toujours beaucoup et il tiendra peut-être encore davantage.

Sans aucum doute, cet homme qui possède une grande vertu, l'ambition, possède en outre tous les moyens intellectuels et moraux propres à la réussite; car on sait de reste qu'il n'est pas de vertu sociale plus grande que l'ambition, quand elle est secondée par un talent égal et par l'amour du bien public.

Un homme politique distingué, publiciste en même temps, disait, il y a longtemps déjà, lors de la session parlamentaire de 1888, au sujet de M. Take Jonesco: „C'est un jeune homme plein d'avenir, ambitieux, très ambitieux; comme tout les hommes qui se sentent quelque chose dans le coeur et dans la tête, il cherche à atteindre où sa culture intellectuelle et ses talents le poussent. Sa situation politique n'est pas bien définie pour le moment. On ignore avec qui M. Take Jonesco *arrivera*. Comme qu'il en soit, ce député de Craiova est, pour le Parlement roumain, un vértable ornement".

L'homme supérieur qui écrivait ces lignes et qui lui-même est une illustration de notre temps, ne s'est pas trompé. M. G. Panu a bien prévu l'avenir du jeune député de Craiova de 1888. M. Take Jonesco – après que sa situation politique se fut éclaircie – s'en est fait une à part, comme il convenait à un esprit supérieur qui ne doit pas se confondre dans la masse, mais s'en distinguer, et il est parvenu à s'imposer comme un personnage politique de la plus haute marque. Tous ceux qui font de la politique sérieuse dans le pays sont tenus de le placer

au premier rang ou de leurs amis ou de leurs adversaires, soit qu'ils s'appuient sur lui avec confiance, soit qu'ils le redoutent.

L'amitié d'Alexandre Lahovary, l'illustre défunt, a été pour M. Take Jonesco qui a eu au début de sa carrière des moments d'hésitation, un grand bonheur. Il ployait sous le faix de quelques préjugés fallacieux, encore courants alors, mais bien morts aujourd'hui, grâce en grande partie assurément à la puissance de son propre talent. Eh bien, c'est dans ce temps, alors qu'il fallait une extrême bravoure pour attaquer une légende invétérée, alors que M. Take Jonesco balançait entre une piété exagérée pour le libéralisme doctrinaire et démodé du passé et l'esprit démocratique moderne, que la main d'un grand ami s'est tendue vers lui. Et cette main, en lui caressant le front avec la bonté et la sympathie qu'inspire à un véritable talent un talent véritable, la rendu à lui-même et dèlivré de ses doutes.

La volonté de M. Take Ionesco, ranimée de la sorte, se réveilla aussitôt dans toute sa puissance. Rompant avec les liens de la routine, il entra sur le champ dans cette voie large oú sa volonté pouvait se donner libre champ et son talent supérieur se déployer sans obstacle ni frein.

C'est à ce moment que M. Take Jonesco commence – et avec quel élan! – sa belle carrière. C'est de ce jour également, et c'est tout naturel, que datent aussi, à côte des applaudissements des admirateurs, à côté d'une popularité croissant de jour en jour, les premiers aboiements de l'envie et de la calomnie.

Ce jeune homme, qui, parti des rangs du peuple, réussissait, seul entre tant d'autres, à s'élever si haut, grâce à l'unique prestige de ses éminentes qualités, devait être, sinon détruit, du moins renversé; sinon renversé, du moins vilipendé; – deux fois honni, une fois pour ses mérites, une fois pour ses succès. Si le sort l'avait destiné à être tout aussi brillant dans une autre carrière, où le succès du talent n'eût pas dépendu de l'énergie

de la volonté, comme c'eût été le cas dans la carrière des arts et des lettres, par exemple, il est certain que la puissance du talent aurait été précisément pour lui le plus grand danger, et le premier triomphe le signal de la perte. Mais le destin l'a jeté dans une autre carrière, la carrière politique, où la volonté seconde le talent; de la sorte les haines, que ses succès prodigieux eussent suscitées chez les envieux, n'ont pu ni l'amoindrir ni le blesser. M. Také Jonesco est une haute intelligence politique qui joint à un esprit profondément pénétrant le tact le plus subtil.

Derrière le sourire affable et charmeur de cet homme d'Etat, sourire toujours accompagné d'une légère contraction des paupières, l'observateur exercé saisit beaucoup de profondeur. Cette figure est celle d'un camarade bon enfant, tels qu'on pourrait le trouver dans n'importe quel cercle – tant parmi de savants professeurs d'Université, que chez tels ou tels electeurs de province, tant parmi les artistes les plus raffinés, que parmi de simples paysans. Mais sous ces traits on entrevoit, prête à se defendre à tout besoin la volonté la plus arrêtée, la plus inébranlable et la plus sérieuse.

Son âme est un clavier spirituel d'une richesse rare. Tous les tons peuvent, selon le moment, y prendre le rôle dominant. Joyeux étudiant, diplomate raffiné, orateur tout aussi éminent dans la discussion parlementaire ou académique la plus haute, que dans une réunion publique agitée et houleuse; journaliste et publiciste d'une extrême habileté, excellent avocat, amateur passionné d'art et de littérature, conseiller devoué et éclairé du trône, patriote infatigable et sage, il embrasse avec le même intérêt, il discute avec la même assiduité, il résout avec la même pénétration toutes les questions politiques et sociales. Partout et en tout temps une égale limpidité d'esprit, une égale intensité de volonté.

Assurément, de toutes ces qualités, celle qui surtout lui a rendu le succès facile, en les mettant toutes en relief et en

lumière, c'est son talent d'orateur, un talent rare, en vérité, et d'autant plus difficile à contester. Aussi bien personne n'a osé jusqu'a présent, si peu que ce soit en discuter la valeur.

Il y a dans la parole de M. Take Jonesco quelque chose de spécifique, comme chez tout les grands orateurs, une note personnelle qui défie toute méthode. Une phrase élégante et correcte, une limpidité parfaite, sans aucune espèce de prétention, une facilité et une souplesse sans égales, tout cela dans une langue roumaine parfaitement litteraire – voilà pour la partie extérieure, mécanique, de ce splendide talent d'orateur. Mais, outre cela, – et ce qui est infiniment plus important chez un orateur – il faut considérer dans ses discours la partie intérieure, passionnelle, qui leur donne la note propre, le cachet personnel de Mr. Také Jonesco. Chez lui les mouvements violents, ce débordement du bon sens qui lutte par la revolte, sont fort rares. En revanche vous trouverez en lui la violence intérieure toute concentrée dans l'architecture de l'argumentation.

Cette argumentation opère comme une sorte de tenaille, qui, une fois qu'elle a mordu, étreint peu à peu, avec froideur, sans hâte, mais avec une cruauté, qui va croissant jusqu'à ce qu'elle écrase.

L'activité et le développement de son talent comme orateur jusqu'à ce jour pourra être étudiée plus à fond, après la publication prochaine de ses discours politiques des dix dernières années. Quant à sa carrière politique, elle ne saurait pour l'heure être étudiée, attendu qu'elles n'a pas atteint encore a son apogée. La courbe ascendante qu'elle suit n'est point encore parcourue: cet homme n'a point encore l'âge de pouvoir entré au Sénat. C'est pourquoi j'ai dit dès le début qu'esquisser la phisionomie de Také Jonesco n'est point une tache și aisée.

La carrière d'un homme de talent est pareille au sillage que trace une barque sur l'immensité de la mer. Le travail du

bâtelier ne peut s'apprécier que lorsqu'il a passé sur l'autre rive. Combien de périls l'assairlliront encore et combien de promesses il accomplira, même à son propre détriment, mais toujours pour le bien des siens, tout cella dépend des accidents de la vie tout aussi nombreux que les vagues dans lesquelles il s'est jeté. Mais, dominant toutes ces circonstances, ils reste à ce bon marin une chose pour lutter contre tous les éléments, c'est sa puissance de volonté et sa dextérité même.

Telle est la carrière du talent, et telle est la carrière de M. Také Jonesco.

Cet homme est encore au large parmi les lames; personne parmi ses amis ou ennemis et encore moins lui-même ne se doute du pouvair de son talent et de sa volonté. Ce que M. Pano disait en 1888 de M. Také Jonesco pourrait aujourd'hui se compléter ainsi:

Ce bâtelier, à la façon dont il sait diriger sa barque, ira très loin. Quand il s'arrêtera, sur le tard, il aura été une vraie gloire pour son temps et pour son pays.

Traducere:

Ușor e să desenezi o figură care ți s-a arătat sub toate înfățișările posibile, să analizezi un talent care s-a cheltuit întreg, să apreciezi o viață care a dat societății tot ce-i putea da prin concursul personal al inteligenței și al voinței, al ideei și al faptei; să schițezi însă chipul unui om care, desigur, încă nu și-a ajuns culmea carierei, este o sarcină mai grea, fiindcă promisiunile acesteia sunt încă supuse îndoielii.

Este adevărat că Take Ionescu promitea mult și că tot ce a promis până acum a îndeplinit cu prisos, potrivit vârstei; și mereu promite mult, și poate, va îndeplini și mai mult. Fără îndoială, acest om care posedă o mare virtute, ambițiunea, posedă toate mijloacele de izbândă; și e știut că nu este virtute socială mai mare decât ambițiunea, când, ajutată de un potrivit talent, e insuflată de dragostea binelui public.

Un politic distins, în același timp un publicist de valoare, zicea încă demult, pe vremea sesiunei parlamentare din 1888, asupra lui Take Ionescu:

„Este un tânăr plin de viitor; ambițios, foarte ambițios; ca toți oamenii care simt ceva în inimă și-n cap, caută s-ajungă acolo unde cultura lui intelectuală și talentele lui îl împing.

Situația lui politică nu e încă bine definită pentru moment. Nu se știe ce va ajunge Take Ionescu. Oricum ar fi, acest deputat al Craiovei e pentru parlamentul român o adevărată podoabă".

Omul superior care scria aceste rânduri, și care el însuși este o ilustrațiune a vremii noastre, nu s-a amăgit. G. Panu a prevăzut bine viitorul tânărului deputat din Craiova. Acest tânăr și-a făcut el însuși o situație deosebită, care nu se poate confunda în grămadă, ci trebuiește distinsă; și a ajuns să se impună ca o personalitate politică de cea mai înaltă marcă. Toți aceia care fac politică serioasă în țara asta sunt legați să-l pună în rândul întâi sau al amicilor, sau al adversarilor; să se rezeme pe dânsul cu încredere sau să se teamă de el.

Amiciția lui Alexandru Lahovari, ilustrul repauzat, a fost pentru Take Ionescu un mare noroc. Tânărul avea la începutul carierei momente de ezitare; era încovoiat sub greutatea câtorva prejudecăți amăgitoare, pe atunci încă dominante, risipite astăzi, grație în mare parte și puterei talentului lui. Tocmai în acele momente, când trebuia firește o extremă bravură pentru a lovi o legendă învederată, atunci când tânărul sta la cumpănă între pietatea pentru demodatul liberalism doctrinar și spiritul democratic modern, – un mare amic i-a întins mâna. Și acea mână atingându-i fruntea cu bunătatea și simpatia ce o inspiră unui adevărat talent un talent adevărat, l-a redat lui, l-a dezelgat de îndoială.

Voința lui Take Ionescu astfel îmbărbătată s-a ridicat îndată cu toată vigoarea. Rupând legăturile rutinei, el a intrat numaidecât pe calea largă, unde voința-i putea găsi loc liber de mișcare, unde talentu-i superior se putea dezvolta fără piedici nici frâu. În acele momente începe el cu atât avânt frumoasa-i carieră, și din aceleași momente, firește, se pornesc asemenea, alături cu aplauzele admiratorilor, alături cu popularitatea ce crește pe văzute, primele scrâșneli ale invidiei și ale calomniei.

Tânărul acesta care, din rândurile poporului, izbutea singur între atâția alții, să se ridice așa de sus, grație numai prestigiului eminentelor sale daruri, trebuia zdrobit; dacă nu zdorbit, cel puțin răsturnat; dacă nu răsturnat, barem murdărit! – de două ori dușmănit: o dată pentru meritele și încă o dată pentru succesele lui. Dacă l-ar fi ursit soarta

să strălucească tot așa de mare în altă carieră, unde succesul talentului să nu fi atârnat atâta de puterea voinței, ca bunoară în carierele artelor sau literelor, desigur tocmai superioritatea talentului i-ar fi fost ea mai mare primejdie: primul triumf ar fi fost semnalul nenorocirii, dacă nu chiar al pieirii triumfătorului. Dar soarta l-a aruncat în cariera politică, unde voința ajută atât de mult talentului, așa că urile invidioșilor, ațâțate de repezile-i succese, nu l-au putut nici răni, nici micșora.

Take Ionescu posedă o extraordinară putere de pătrundere a lucrurilor, și cel mai subtil tact față cu oamenii. Observatorul deprins ghicește câtă adâncime se ascunde sub zâmbetul afabil și mângâietor al acestui bărbat de stat, zâmbet însoțit totdeauna de o ușoară clipire a pleopapelor. E figura unui camarad, băiat bun, ori în orice mediu s-ar afla, între profesori de universitate, între bărbați politici, între publiciști sau alegători, între artiști rafinați, între diplomați sau între simpli țărani. Dar sub trăsăturile acestei figuri se întrevede, gata de apărare la orice nevoie, voința cea mai hotărâtă și cea mai neclintită.

Sufletul lui e o bogată claviatură. Toate tonurile pot, după moment, să ia rolul dominant.Vesel student, diplomat iscusit, orator tot atât de eminent în dezbaterea parlamentară sau academică înaltă, cât și în întrunirea zgomotoasă și zbuciumată; jurnalist și publicist extrem de abil, eminent avocat, călduros amator de artă și literatură, consilier devotat și luminat al Tronului, patriot neobosit și cuminte, – el îmbrățișează cu același interes, discută cu aceeași aplicare, rezolvă cu aceeași pătrundere toate chestiunile politice și sociale. Peste tot și oricând, aceeași limpezime de spirit, aceeași încordare a voinței.

Dintre toate aceste calități, aceea care i le pune pe toate în lumină și i-a-nlesnit succesul este talentul de orator, talent rar, în adevăr, peste putință de tăgăduit; și de aceea, până acuma n-a cutezat nimeni a i-l discuta. Este ceva specific în cuvântasrea lui, ca la toți oratorii mari, o notă personală care sfidează orice metodă. Frază comodă, corectă și elegantă; limpezime desăvârșită și nici un fel de pretenție; facilitate și mlădiere fără artificii nici prețiozitate – toate astea într-o limbă românească adevărat literară. Dar afară de partea exterioară, mecanică, el are, ceea ce e mai important la orator, partea interioară, pasională, nota personală. La el, apucăturile vehemente, pornirea bunului-simț care luptă adesea revoltat, cruzimea spontană a dreptății nedreptățite

sunt foarte rare. În schimb însă, în cuvântarea lui fierbe violenţa interioară, concentrată toată în structura expunerii şi argumentării. Argumentarea la el lucrează ca un fel de cleşte, care, după ce a apucat, strânge, încet-încet, cu răceală, fără grabă, dar cu o cruzime care creşte, creşte mereu, până sfărâmă.

Cariera lui politică pentru moment nu poate fi socotită – este încă o avere de promisiuni; de aceea am spus dintru-nceput că a schiţa figura lui Take Ionescu nu e o sarcină tocmai uşoară. Cariera unui om de talent seamănă cu brazda ce-o lasă-n urmă o luntre în imensitatea mării. Munca lopătarului se poate preţui numai după ce el a ajuns la ţărmul hotărât. Câte primejdii îl vor împresura pe omul de stat, câte promisiuni va îndeplini el, jertfindu-se uneori pe sine spre a folosi totdeauna la ai săi şi binelui public – toate atârnă de atâtea şi atâtea împrejurări, nenumărate şi acestea ca şi valurile pe cari a pornit îndrăzneţul luntraş.

Spre a birui împrejurări şi valuri, le rămân, şi unuia şi altuia puterea voinţei, limpezimea minţii şi nestrămutată credinţă în ele. Asta e cariera talentului; asta va fi cariera lui Take Ionescu.

El de-abia a intrat în largul mării, pe valurile înalte; nimeni dintre prieteni ori vrăjmaşi, nici el însuşi, nu se îndoieşte de puterea talentului şi voinţei lui. La aceea ce spunea în 1888 d. G. Panu despre Take Ionescu, astăzi, peste aproape zece ani, am putea adăuga: cum îl vedem mânându-şi luntrea, vâslaşul acesta departe are să ajungă, şi când, într-un târziu, se va opri, el va fi fost o adevărată glorie pentru vremea şi ţara lui.

1897, iunie

CRITICELE LUI GHEREA
Volumul III. Editura Socec şi Comp.

Zilele acestea a apărut al treilea volum de *Critice* al lui Gherea.

O parte însemnată din volum conţine articole de critică asupra unor critice ale altor critici. Eu, cetăţean al unei ţări care se află într-o situaţie destul de critică în privinţa producerilor

și prea productivă în privința criticelor, simț firește sațiul pentru cele din urmă, cu atât mai mult cu cât mi-e sete de cele dintâi; așa că nu mi-ar putea da prin cap să încerc a face și eu vreo critică asupra volumului de *Critice* al lui Gherea.

Mai la urmă, la ce bun atâta încunjur? Nu mă pricep la critică și de aceea nici nu o fac; mi s-a părut totdeauna că un om nu trebuie să încerce decât ce poate face. M-aș mărgini dar a spune că volumul lui Gherea a apărut; autorul are prea puțină nevoie de reclamă din partea mea sau a altuia, cu atât mai puțină cu cât, în publicitatea noastră serioasă, o lucrare intelectuală nu este o afacere. Dar sunt dator a spune câteva cuvinte despre volumul pe care bunul meu amic Gherea mi l-a trimes cu următorul autograf:

„Iubitului meu adversar politic și literar, Caragiale."

Autograful acesta, cu toată oroarea ce am de critică, mă silește să-i fac măcar câteva comentarii. Voi căuta să fiu scurt.

Adversar politic nu pot să-i fiu lui Gherea, fiindcă el nu face politică – și cred că foarte bine face; politica e terenul faptei, nu al teoriei. Adversar literar iarăși nu pot să-i fiu, fiindcă adversar literar nu pot fi decât omului lipsit de talent, oricât de puțin talent aș avea eu însumi. Gherea știe bine că, dacă e vorba de literatură și de artă, pentru mine nu pot încăpea nici sistemă, nici opinie, nici tendință, nici morală; nu poate încăpea decât numai și numai talent. El știe bine că pentru mine, când e vorba de frumos, nu mai poate fi vorbă și de bun sau rău, de drept sau nedrept, de onest sau neonest. Frumosul este singurul atribut potrivit al lumii, tot așa de nemărginit ca și dânsa; precum în ea nu încape decât ea însăși și nu mai poate încăpea altceva, fiindcă oriunde tot ea este, asemenea și când e vorba de frumos, numai de el poate fi vorba și de nimic altceva.

Astfel dar, cum aș putea fi eu adversarul politic și mai cu seamă adversarul literar al lui Gherea? Doar poate că el ar vedea

adversari în oameni cari văd ca mine, cu toate că ei nu se simt deloc a-i fi lui adversari.

Dacă nu împărtășesc părerile cuiva, acela nu poate zice numaidecât că-i sunt adversar; căci atunci ar trebui să fiu adversarul tutulor celor ce au o părere sau o sistemă, deoarece eu nu sunt în stare să am vreo părere și nici să împărtășesc vreuna pe de-a-ntregul. Pentru mine, toate părerile sunt egal de legitime, egal de întemeiate și, prin urmare, egal de respectabile. Nici una însă nu poate să facă pentru mine lege, căci în lumea aceasta, care-mi dă numai înfățișări, ar trebui să fiu din cale-afară laș ca, mărturisindu-mi că nu pot avea eu însumi o părere statornică, să mă înjug la părerea altuia, pentru că el a avut bravura să mi-o strige la ureche cu un ton mai mult sau mai puțin răstit.

Fie din lipsă de educație intelectuală, fie din insuficiență de cultură, sau de organizație a spiritului, n-am putut niciodată jura *in verba magistri*; și dacă n-am făcut aceasta până acuma, vârsta mea e o garanție pentru mine că n-am să reușesc a o face nici de acum încolo.

Am comparat totdeauna fenomenele ce se numesc spirite omenești cu corpurile cerești. Între unul și altul sunt prăpăstii haotice; unul altuia, din colosalele mase proprii de lumină, nu-și trimet decât o fâșie subțire de palide raze. Între un om și altul este adesea ca de la o stea la alta. Arde colo un soare uriaș și dincolo altul. Printre învârtitoarea pulbere de lumi, un colos de flacări d-abia zărește pe celălalt, ca o scânteie ce clipește, pierdută în negura fără fund… Ba câți încă nu se mai zăresc deloc și unul de altul nici măcar nu bănuiesc.

Adesea tot așa se pricep oamenii între ei și pot înțelege unul altuia sufletul.

Se poate cineva numi oare adversarul unei idei, unei păreri, unei sisteme, numai și numai pentru că nu e în stare să aibă, necum să împărtășească o idee, o părere, o sistemă? Dar dacă

nu pot avea, nici nu pot împărtăși vreuna, va să zică atunci sunt egal adversarul tutulor și oricăreia; și dacă, astfel, sunt adversarul oricăreia, sunt prietenul oricăreia alteia, contrarie aceleia. Care va să zică, aș fi în același timp și prietenul și adversarul oricărei idei, păreri, sau sisteme… Dar asta ar fi absurd.

Ei bine, nu! Orice idee, părere sau sistemă, pentru mine e absolut, în sensul cel mai absolut, indiferentă. Nu o pot nici prețui, nici disprețui, nici primi, nici respinge, nici aplauda, nici șuiera. O idee, părere sau sistemă, ori va trece pe dinaintea mea, ori va trece pe dinaintea unui par de telegraf, aceeași urmă va putea lăsa. Ce poate să aibă valoare și preț pentru mine este talentul, puterea cu care acea idee, părere sau sistemă, cu desăvârșire nule prin ele însele, se pot susține și manifesta față cu posibila mea iritabilitate intelectuală.

Puțin le pasă la doi ochi iubitori de lumină, puțin le pasă de dimensiunile, sistema de rotațiune și revoluțiune, în genere de legile cosmice cari stăpânesc existența și mișcarea unei depărtate stele: ea va însemna pentru ei numai atâta câte raze de lumină poate cumva să le arunce de acolo de unde neînțeleasa putere i-a poruncit să se afle.

Căci lumina nu o judec, ci o văz, și bucuria mea e potrivită cu intensitatea cu care ea a ajuns la mine, iar nu cu judecata mea despre bogăția și condițiile izvorului care mi-a trimis-o.

Gherea e un critic de sistemă, ca orice critic serios; sistema lui însă puțin mă importă; ce mă importă e talentul cu care el și-o urmărește.

E, în adevăr, un om de mare talent, care mi-aruncă, cu articolele lui, multă lumină. Volumul lui din urmă și mai ales articolul despre Coșbuc mi-au dat o mare mulțumire intelectuală. Una poate și mai mare mi-au dat-o cele câteva rânduri privitoare la producțiile mele literare. Gherea e singurul critic care se ocupă serios de aceste lucrări, cu mai multă bunăvoință, poate, decât ele ar merita. Se înțelege, ca om ce sunt, nu pot

rămânea neatins de această însemnată onoare și regret că nu pot plăti talentatului critic îndatorirea de inimă care mi-o face cu atâta grațiozitate: eu, încă o dată, nu sunt critic. Astfel dar, ce aș putea zice mai mult decât am zis despre criticele lui?... poate, după obiceiul pământului, deplorabile platitudini amabile, sau observațiuni de pretenție ridiculă... Nu... El n-are în nici un caz nevoie de rușinarea mea.

Mai la urmă, Gherea are destulă conștiință de talentul lui, ca să nu mai aibă nevoie de complimente banale, nici să-i mai pese de dezaprobări puerile și precipitate; se va mulțumi desigur perfect cu o salutare călduroasă din partea prietinului său îndatorat,

Caragiale

DE LA D. C.D.-GHEREA

Sosesc în gara de la Ploiești la șapte seara. Îmi fac loc prin mulțimea care se îngrămădește înaintea bufetului, cu mâinile întinse să-și capete porția de friptură de vițel (o specialitate a acestui restaurant), și voi să salut pe patron. Dar e peste putință să răzbat prin gloată...

Prefer să aștept plecarea trenului.

O pulpă de vițel se istovește ca prin farmec sub cuțitul lui Gherea, care aruncă ciolanul gol deoparte pentru a apuca o a doua pulpă ce sosește caldă. Iată, zic eu în gând, imaginea fidelă a nimicniciei adâncilor cercetări științifice. Pulpa de vițel reprezintă natura, lucrul în sine; cuțitul lui Gherea reprezintă spiritul nostru: el nu poate face alta decât să taie felii, mai mult sau mai puțin subțiri, după cum e mai mult sau mai puțin ascuțit, mai dibaci sau mai stângaci mânuit. A tăia o felie, a tăia cât de multe, nu va să zică a pătrunde în esența pulpii de vițel. După fiecare tăietură ne vom afla în fața altei suprafețe: pulpa

de vițel nu va voi să ne arate decât suprafețe, ascunzându-și sistematic sinele, așa încât, când vom rămânea pe farfurie cu cea din urmă bucățică și cu ciolanul în mână, ne vom găsi tot în fața unei suprafețe… Vom fi distrus, până la cea din urmă firimiță, obiectul cercetărilor noastre fără să putem pătrunde o clipă măcar în intima lui esență, în sinele însuși al lucrului. Atunci vom face ce-a făcut d. Gherea: cu un zâmbet ironic, vom arunca ciolanul deoparte – și iată scepticismul! Vom arunca ciolanul la câini, precum aruncă, obosit, filosoful chestiunea impenetrabilă în ghearele comentatorilor și a profesorilor de universitate.

Pe când fac tristele mele reflexiuni, călătorii părăsesc sala restaurantului… A sunat a doua oară pentru București și, în același timp, s-a anunțat sosirea trenului următor. Profit de momentul acesta și m-apropiu să salut pe d. Gherea, care mă întâmpină cu zâmbetul lui placid. E peste putință deocamdată să stăm de vorbă… Sosesc alte trenuri… Ne dăm întâlnire la nouă fără un sfert, după plecarea ultimului tren. Peste câteva minute, altă năvală la bufet, altă pulpă, altă imagină a zădărniciei tutulor sistemelor filosofice – iar ciolanul! iar scepticismul!

În sfârșit, după patru lecțiuni consecutive de filosofie, trenul din urmă a plecat. Patronul se dă jos de la bufet și mă îmbrățișează, ca totdeauna, cu căldură.

– Știi pentru ce am venit? îl întreb.

– Spune-mi.

– Am venit să-ți fac un interview literar.

– Vrei să glumești…

– Ba, deloc…

Și încep să-l întreb… La întrebările ce i le pun, d. Gherea se uită din ce în ce mai curios la mine.

Astfel, de exemplu, îl întreb:

– Ce părere ai d-ta despre literatura noastră în genere? În ce raporturi stă această literatură cu societatea noastră și cu criteriul absolut care se poate aplica literaturii în genere? Cari sunt figurile cele mai remarcabile între literații noștri? Ce viitor ți se pare d-tale că poate avea literatura română?

D. Gherea, după ce se uită mult și lung la mine, dă din umeri și începe să râză:

– Bine, dle reporter, să presupunem că d-ta nu știai ce oroare am eu de interviewuri. Asta o înțeleg: d-ta credeai, necunoscându-mă bine, că o să-mi faci plăcere cerându-mi un interview. Dar ce mă miră este faptul că d-ta – reporter, ziarist, publicist – nu știi că te-ai deranjat degeaba să vii la Ploiești… Dar am răspuns de mult la întrebările d-tale, cu mult mai nainte de a avea onoarea vizitei d-tale. Eu mi-am pus singur, și într-un chip mult mai larg, aceleași întrebări pe cari mi le faci d-ta acum, și le-am și dat răspunsuri cât am putut mai mult de dezvoltate.

– Știu: cele trei volume de critice ale d-tale.

– Le știi cele trei volume de critice?… dar poate că nu le-ai citit.

– Ba le-am citit, răspund eu.

– Atunci… poate că nu le-ai înțeles…

– Ba, te rog! le-am înțeles.

– Atunci, dacă le-ai înțeles d-ta cele trei volume ale mele, eu trebuie să mărturisesc că nu înțeleg deloc cele patru întrebări ale d-tale. Căci, dacă mi-ai citit criticele și le-ai înțeles, precum zici, atunci la ce mai ceri să-ți dau, într-un ceas și în fuga mare, niște răspunsuri, pe cari le vei găsi tratate pe larg și îndelete, în atâția ani, în volumele mele?

– Mă iartă, dle Gherea, zic eu… să distingem: alta este sistema d-tale scrisă, din care poate eu n-aș fi în stare să scot la iveală, ca d-ta însuți, punctele conchizătoare, și alta părerea d-tale exprimată spontaneu, deși, desigur, fără să iasă din

sistema d-tale. De exemplu, d-ta ești un critic care recunoști multora dintre scriitorii noștri mai mult talent decât pot eu (firește mai puțin cult și mai puțin preparat ca d-ta) să le recunosc. Desigur, dreptatea d-ta o ai; dar aș vrea să știu, dintre toți scriitorii noștri, care sunt figurile cele mai remarcabile, după părerea d-tale?

– După părerea mea?... Eminescu și Coșbuc... Pentru ce?... Te rog, citește criticele mele cu mai mare luare-aminte încă o dată și vei vedea pentru ce. În privința criteriului absolut după care se poate judeca o literatură, vei găsi răspunsul tot acolo. Literatura noastră, fără îndoială, posedă multe talente reale; nici unul însă atât de puternic, atât de egal și atât de continuu, încât să poată trece ca un tip de artist ce s-ar putea număra între artiști în înțelesul european al cuvântului. De ce? Vei găsi în criticele mele și pentru aceasta o explicație destul de largă. În scurt, într-o societate unde arta nu poate fi o profesie, un talent artistic va trebui, fatal, să nu se poată dezvolta întreg.

– *A proposito* de talent, întreb eu, văzând că d. Gherea nu vrea să-mi dea mai mult decât ne-a dat în criticele sale: crezi, dle Gherea, că odată literatura română va avea un concurs de talente mari, așa cum zici d-ta, în sensul european al cuvântului? Crezi că vom avea odată o epocă, în care simultan producându-se mai multe talente mari, acestea să o facă celebră?

– Se poate, răspunde d. Gherea; dar asta este o chestiune de noroc. Orice s-ar zice, talentul este un accident datorit la o nenumărată și complexă serie de împrejurări norocite... Fără îndoială, mediul social are o colosală influență asupra gândirii și operii unui talent; dar talentul trebuie să existe prealabil: el însuși este o împrejurare. Și dacă mediul social exercită o înrâurire puternică asupra talentului, și talentul, la rândul lui, va exercita asupra mediului o influență cu atât mai puternică, cu cât el va fi mai puternic. Iată un exemplu. Avem atâtea

talente la noi, mai mult sau mai puțin însemnate: asupra lor mediul social își exercită influența în măsura în care ele sunt susceptibile de a o simți, pe câtă vreme ele nu pot răstoarce și influența lor asupra mediului social, întrucât el ar fi susceptibil să o simță. Aceasta este cauza pentru care literatura românească, în totalitatea ei, nu are o fizionomie completă, în sensul european al cuvântului. Nimic însă nu poate justifica temerea că niciodată împrejurările nu vor favoriza națiunea românească – cum a favorizat pe celelalte, mai vechi în cultură – cu o pleiadă de talente mari, cari să-i onoreze limba, dând expresie, în adevăr mare în sensul omenesc, gândirilor și simțirilor ei. E foarte probabil, e chiar sigur că marile reforme sociale și economice, cari se prepar în Europa și cari vor trebui neapărat să folosească și națiunii românești, vor înlesni evocarea și răsărirea multor talente mari din rândurile acestui popor, înzestrat cu atâta putere de viață și cu atâta spirit.

Am mulțumit cu atât mai călduros dlui Gherea de bunăvoința cu care m-a primit și cu care s-a executat la dorința mea de a-l interviewa, cu cât dintru început îmi declarase că are oroare de interviewuri.

CERCETAREA NOASTRĂ LITERARĂ. CÂTEVA PĂRERI ANONIME

Primim, cu privire la cercetarea noastră literară, niște scrisori de la un literat, care nu voiește să-și dea numele. Le dau aci între rezultatele celelalte, sperând că exemplul anonimului autor are să fie imitat, și că astfel sarcina ce ne-am luat de a interviewa pe scriitorii noștri va fi ușurată întrucâtva, trimițându-mi-se deosebite păreri mai nainte de a le cere anume:

Voiți, domnule redactor, a consemna părerile deosebiților scriitori asupra literaturii românești, și pentru acest scop ați

adoptat metoda interviewului. E o metodă bună, în parte; dar nu este suficientă. Unii oameni sunt lipsiți de îndrăznelă și de spontaneitate – mai cu seamă printre artiști se găsesc mulți de felul acesta; – ei nu-și pot exprima părerile așa de complet și așa de clar prin viu grai pe cât și le pot așterne în scris. Alții – și dintre aceștia sunt mai toți artiști – sunt oameni apucați, oameni cu toane; ei nu sunt totdeuna bucuros comunicativi.

Eu, de exemplu, sunt câteodată așa de sfios, îmi lipsește atât de mult îndrăzneala, încât, dacă unul dintre colaboratorii dv. ar veni să mă interpeleze odată tam-nisam, și-ar face despre mine și despre spiritul meu o foarte tristă opinie. Și, cu toate astea, nu sunt atât de slab de minte pe cât s-ar părea la întâiul examen. Cine ar voi să vază bine slăbiciunea mea, ar descoperi-o poate mai sigur la examenul din urmă.

Mai cu seamă, față cu dv., ziariștii, fiindcă vă citesc regulat și vă cunosc forțele, îmi pierz mult cumpătul și încrederea în mine însumi, mă simt covârșit de autoritatea dv.... Unuia dintre dv. – mai cu seamă când aș ști pentru ce mi-a făcut onoarea unei vizite – n-aș fi capabil să-i înșir limpede o propoziție cât de simplă. Aș fi în stare să comit o greșală de gramatică răspunzând măcar cu un cuvânt la salutarea confratelui dv. și știu, firește, cât de departe mergeți dv. cu cultul gramaticei. Adeseaori în polemicele dv. uitați obiectul propriu al polemicei numai și numai pentru a constata ereziile gramaticale ale adversarului. Se-nțelege că și adversarul *vous rend la pareille.* Eu tremur numai gândind că dv. o să-mi citiți aceste rânduri.

De când eu am părăsit profesiunea de scriitor, s-a făcut atâta progres în publicitatea românească, încât mă simt absolut zdrobit când mă aflu în fața unei file curate de hârtie, știind bine că ea astăzi nu mai sufere să fie mânjită, ca pe vremea mea, cu negreală decât doar pentru a spune o gândire. Care va să zică, astăzi nu mai e permis niminui a strica hârtia degeaba. Fericit publicul de astăzi!

Am fost și eu odinioară, domnule redactor, scriitor. E cam mult de atuncea; astfel, e probabil că numele meu l-ați uitat, ori poate că nici nu l-ați știut vreodată. Am publicat foarte puține lucruri; despre acestea însă prietinii mei aveau o foarte înaltă opiniune – pe care, se-nțelege, eu o împărtășeam cu căldură. S-a întâmplat însă, încetul cu încetul, pe unii să mi-i răpească moartea, pe alții să mi-i fure o soartă mult mai bună ca a mea – prăpastie mai adâncă decât chiar a morții – iar cu alții să mă cert, desigur din pricina caracterului și defectelor mele morale cari-i supărau mai mult decât puteau să-i mulțumească talentul și calitățile mele intelectuale.

De cum m-am despărțit de prietinii mei, ei și-au schimbat – firește – părerile lor despre lucrările mele. Eu – nesocotit – am avut ușurătatea să crez că talentul meu era în mine, pe câtă vreme el, în realitate, era în cercul literar din care nu mai putusem face parte; mi-am închipuit că meritul lucrărilor mele era al meu, pe câtă vreme el fusese al foștilor mei prietini, – și astfel, am îndrăznit, deși rămas stingher fără seminție în deșert, să mai public ceva. Am văzut atunci că opinia înaltă despre meritele mele, rămăsesem s-o împărtășesc singur – numai eu! Numai eu?… mi s-a părut prea puțin și am încetat a mai scrie, nemaiavând la vârsta mea vreme să caut a-mi face un nou cerc de prietini noi.

Oricum, chiar daca nu mai sunt, am fost și eu literat, și, daca intenția dv. de a cunoaște părerile, pe cât se poate, ale tuturor literaților noștri asupra literaturii românești este sinceră, atunci neapărat veți publica în tribuna dv. literară și părerile mele. Veți face, crez, aceasta cu atât mai bucuros cu cât vedeți că o iau înaintea dorințelor dv.; fără să aștept pe colaboratorul dv. a-mi face un interview, mă grăbesc a vă răspunde la întrebările d-voastre cunoscute.

Să le rezum. Dv. voiți a ști de la fiecare literat, mare sau mic, talentat ori nu, numai literat să fi fost – și asta mă autoriză

deplin și pe mine – ce gândește el asupra următoarelor întrebări:

În ce stare se află literatura noastră astăzi? Ce raporturi sunt între literatura noastră și societatea noastră? Cari sunt scriitorii români cu adevărat remarcabili în sensul european al cuvântului? Cari sunt sorții de dezvoltare a literaturii noastre în viitor?

În această primă scrisoare mă voi mărgini a răspunde numai la întrebarea întâia; la celelalte voi răspunde în a doua scrisoare. Încep dar.

Se-nțelege că nu nedomirirea dv. personală, ci numai o curiozitate răutăcioasă v-a inspirat ideea de a ne pune tocmai nouă literaților o așa întrebare.

În ce stare se află literatura noastră astăzi?

Dar dv. nu vedeți în ce stare bună se află?

Dar oare când am avut noi mai mulți scriitori decât astăzi?

Dar când oare s-a scris românește mai frumos, mai cu înțeles și mai cu miez decât astăzi?

Eu însumi am numărat, trecându-i într-o listă alfabetică, peste una sută cincizeci (150) poeți lirici. Ce este mai îmbucurător chiar decât numărul lor prodigios este egalitatea talentelor lor – nici unul nu e inferior altuia. S-ar părea incredibil pentru cine nu știe ce se petrece la noi, dar este adevărat.

Nu-i vorba, rar, foarte rar se-ntâmplă și câte o excepție; dar se știe că excepția tocmai confirmă regula. Așa, bunăoară, Coșbuc și Vlăhuță, făcând excepție, confirmă, prin nota lor discordantă în armonia generală, adevărul că toți ceilalți sunt absolut egali, că nici unul dintre aceștia nu poate fi considerat ca mai prejos de altul. Această egală intensitate de talent la poeții noștri va da desigur mult de lucru criticilor viitorului. Poftim de clasifică niște cantități de aceeași materie așa de egale la cântar: ar fi ca și cum ai voi s-alegi într-o băcănie, dintr-un

raft de căpățâni de zahăr, de aceeași proveniență și de aceeași greutate, pe una care o fi mai dulce.

Dar pentru aceasta, pentru că avem atâța poeți, iarăși nu trebuie să ne mândrim prea tare, precum n-ar trebui, crez eu, să ne rușinăm sau să ne umilim daca nu i-am avea deloc. Este o chestiune de noroc, și mai mult nu. Daca a avea arte și literatură este o mare onoare și laudă pentru un popor, a nu avea arte și literatură nu e deloc o dezonoare și o rușine. Să presupunem că n-am avea pe cei 150 de poeți ai noștri de cari vorbesc mai sus și am rămânea numai cu Coșbuc și Vlăhuță. Ei? ce mare rușine ar fi pentru nația noastră? Ne-am hotărî să zicem că n-avem decât doi poeți, ne-am lua inima-n dinți spre a mărturisi că la noi poeții sunt, ca la multe alte națiuni, niște rare excepțiuni, și atâta tot. Dar fiindcă-i avem, putem să nu-i constatăm? Am fi din cale-afară modești.

Prin urmare închei răspunzând scurt la întrebarea dv. întâia: starea în care se află literatura noastră astăzi este cu deosebire satisfăcătoare; după statistica personal făcută de mine, avem peste 150 de poeți, mai mult decât ar trebui unei națiuni în stare normală ca să se prezente convenabil în fața Europei culte.

A! nu degeaba acest popor și-a vărsat sângele nobil pentru neatârnarea sa. Secule întregi a plâns acest popor lipsit de lumina școalii; era natural ca, îndată ce i s-a deschis ochii la această sfântă lumină, să-nceapă a cânta încă din clasa IV gimnazială. Și mi se pare că nu cântă prost deloc!

În a doua scrisoare, mâne, domnule redactor, voi căuta să vă răspunz și la celelalte întrebări ale dv.

II

În ce raporturi stă la noi literatura națională cu societatea? Iată a doua dv. întrebare, domnule redactor. La aceasta răspunz scurt: aproape în nici un raport.

Societatea română actuală este prea serioasă și prea pozitivă ca să aibă raporturi cu o artă de lux; iar literatura noastră este prea independentă și prea mândră ca să aibă raporturi cu o societate utilitară. Astfel, una și alta se dezvoltă de sinele, fără a căuta să se atingă, să se înfluențeze cumva una pe alta.

Un om deprins a judeca după cele ce se-ntâmplă-n genere în lume, daca ar cunoaște mai întâi societatea noastră, nu și-ar putea închipui că avem o literatură în care predomină într-un mod atâta de covârșitor poezia lirică romantico-pesimistă și apoi, – în proporție mai mică, ce-i drept, dar totuși destul de respectabilă – novela sentimentală și lăcrimoasă. În adevăr, cine ar putea crede că din grava noastră societate, care prosperează de la o vreme într-un chip vertiginos, din această societate compusă în marea ei parte de oameni de tot soiul de afaceri, spirite pozitive și sănătoase, n-are să răsară decât florile palide și triste ale lividocloroticei noastre poezii? Fără-ndoială, și societatea noastră, ca toate societățile omenești, o fi având patimile ei, suferințele și dorurile proprii; firește că și societatea noastră are un mod specific de a gândi asupra acestor păsuri ale ei. Dar desigur poezia noastră nu este expresia societății noastre.

De aci – din faptul că poeții și scriitorii noștri nu țin socoteală de societate și sunt prea mândri și prea independenți pentru ca să considere necesară atenția acesteia în privința lor, – rezultă această aproape totală lipsă de raporturi între literatură și societate.

Tot de aci rezultă că producția literară nu mai poate fi considerată ca o marfă de oarecare valoare cât de mică, și prin urmare munca literatului nu mai poate fi o profesiune. A face literatură ajunge a fi sinonim cu a tăia câinilor frunză.

La București, în centrul activității intelectuale a națiunii românești, o poezie bună, foarte bună se vinde între cinci lei și cincizeci de bani pentru a fi publicată în reviste literare; o

novelă de dimensiuni respectabile se plătește cu șapte până la trei lei. După elocuența acestor cifre putem judeca sigur câtă pasiune pentru arta lor au literații noștri, și totodată cât preț au în fața cititorilor producțiile literare naționale.

Iată raporturile dintre societate și literatură și viceversa.

Trec acum la a treia dv. întrebare: cari sunt figurile mai remarcabile în literatura noastră? La aceasta, domnule redactor, este greu de răspuns într-o privință. A vorbi despre cei vii este o sarcină prea ingrată. Dv. nu știți cât de susceptibili sunt literații. De aceea prefer să-mi mai învârtesc de multe ori condeiul în mână până să zic mai multe în această privință, și astfel, vă rog să-mi dați voie a răspunde pe larg la întrebarea a treia tocmai la sfârșit.

Până atunci, ca să nu fiu prea laș, spun cu hotărâre: figurile cele mai remarcabile în literatura română sunt fără un pic de îndoială dd. Hașdeu și Maiorescu, cel dintâi prin opera sa proprie, cel d-al doilea prin influența ce a exercitat-o asupra câtorva dintre scriitorii noștri; unul prin invențiune, altul prin direcțiune.

Trec dar acuma, ca să termin pe astăzi, la întrebarea dv. a patra și cea din urmă: ce sorți de dezvoltare poate avea literatura noastră în viitor?

Dezvoltarea unei literaturi, domnule redactor, atârnă de multe împrejurări; din toate acestea, însă, cea mai împortantă este prezența talentelor. O stare înfloritoare politică și economică a celei mai inteligente societăți nu este de ajuns pentru a da naștere unei literaturi puternice; o așa stare poate contribui mult la încurajarea talentelor, dar trebuie mai nainte să existe acele talente. Cea mai cultă și mai bogată societate, suveranul cel mai iubitor de artă și de litere, cu tot aurul și cu toate aplauzele lor, nu vor putea face să se ivească talente acolo unde pământul nu poate produce așa buruiană. Este o chestiune de dispoziție de rasă.

Daca în poporul român, care are atâtea calități frumoase, există, ascunsă de precarii împrejurări istorice, sămânța talentului literar, – și probabil există, atunci desigur la cea dintâi ocazie favorabilă ea va trebui să răsară, să crească și să rodească. Până acuma, deși nu am putut realiza o stare politică și socială în adevăr puternică, am constatat la noi destule semne neîndoioase că talente literare mari se pot arăta. Am avut pe Alexandrescu, Alecsandri, Bălcescu, Odobescu, Hăsdeu, Eminescu, Coșbuc.

După părerea mea, este o mare greșală a spune că operele acestora sunt numai niște începuturi literare.

Operele lui Alexandrescu, lui Alecsandri și lui Bălcescu din generația trecută nu pot fi considerate ca opere imperfecte numai și numai fiindcă, pentru moment, în starea febrilă a progresului nostru pripit, sunt ieșite din modă. Mi se pare că mult mai imperfecte sunt multe lucrări actuale. Alecsandri și Alexandrescu, pentru cine înțelege arta literară, sunt niște poeți desăvârșiți, cari vor rămâne totdeuna poeți desăvârșiți. Vremea trecând peste operele lor nu le va putea aduce nici o stricăciune. Asemenea și cu ceilalți. Căci să ne înțelegem; în artă nu este ca în știință; în artă nu e vorba de o sistemă care poate fi detronată de o altă sistemă; e vorba de intensitatea talentului de invenție și de expresie. Câtă vreme se va vorbi românește, versurile minunate ale acestor poeți, afară bineînțeles de acele cu aluziuni locale și actuale odinioară, vor avea același preț pentru cititorul care va pricepe arta.

Putem dar, după trecut, judeca bine despre viitor. Limba română, care atâtea veacuri n-a avut nici un scriitor artist de seamă, a avut în veacul nostru, de la renașterea națională încoace, câțiva scriitori de mare talent. E, prin urmare, sigur că acest popor are în sânu-i sămânța nobilă a talentelor literare. O epocă de mare prosperitate și strălucire politică ar putea fi asemenea și o epocă de înaltă glorie literară.

Pe mâne, despre întrebarea a treia și despre societățile literare.

III

Am zis că figurile cele mai remarcabile ale literaturii noastre sunt dd. Hăsdeu și Maiorescu, – cel dintâi, prin operele-i proprii, cel d-al doilea, prin influența ce a exercitat-o asupra câtorva talente; unul prin invențiune, celălalt prin direcțiune.

Cel dintâi este un savant și în același timp un poet, în cea mai înaltă accepțiune a cuvintelor. Numele său se bucură, cu toată dreptatea, de o mare autoritate în cercurile competente europene; granițele publicității române nu-i erau suficiente desigur. Cu vastitatea cunoștințelor sale și cu adâncimea izvorului său de invenție, cu spiritul său totdeuna strălucitor, ilustrul nostru academician ar ține, fără-ndoială, un loc de onoare printre corifeii oricărei literaturi europene desăvârșite; ba, poate, cu însușirile sale prodigioase, ar stăpâni acolo un loc, într-un chip mult mai hotărât și mult mai puțin discutat, decât acela cu care își stăpânește locul la noi, în primitiva și necompleta noastră mișcare intelectuală. Hăsdeu, precum am mai spus o dată, e o fântână nesecată de învățături înalte și de glume scânteietoare – o activitate de spirit în adevăr fenomenală. Cercetări filologice și istorice, experiențe și comunicări spiritiste, religiune, filosofie, arte frumoase, totul și toate îmbrăcate în pânza minunată pe care numai cel mai înalt dar al minții omenești o poate țese, îmbrăcate în poezie – toate cu o egală vigoare îmbrățișate. Jocurile acestui spirit sunt vertiginoase, toate egal pline de farmecul inspirațiunii și de puterea unei neîncovoiate convingeri – fie că ar sonda problema creațiunii, fie că ar face o glumă răutăcioasă asupra cutărei persoane.

Cel d-al doilea, d. Maiorescu, în afară de strălucitorul lui talent de orator de catedră și de tribună parlamentară, este un mare literat, om cu o înzestrare intelectuală în afară de orice concurs. În privința judecății despre lucrările literare, este unul din spiritele cele mai pricepute ce s-ar putea găsi vreodată. Fără-ndoială, talentul de invențiune îi lipsește cu desăvârșire;

pe calea invențiunii, tocmai fiindcă pricepe așa de adânc arta și realitatea talentului, n-a încercat să producă niciodată. Însă gustul rafinat, priceperea și puterea de judecată în tot ce privește arta literară iau la acest om proporțiile unui extraordinar talent, atât sunt de active și de fecunde. Povețele acestei minunate inteligențe critice sunt neprețuite pentru un talent de invențiune lipsit încă de judecata și măsura exactă a frumosului. Criticele dlui Maiorescu, oricât ar putea zice cineva astăzi că sunt gratuite sau prea primitive, au îndeplinit odinioară o mare misiune. Nu a fost puțin lucru a răsturna metodic o întreagă direcțiune falsă în literatură, în știință și în politică – direcțiune falsă care stăpânea cu tiranie și pervertea toate spiritele. În starea de astăzi a literaturii noastre (când pare că și publicul cititor, mult-puțin cât îl avem, și scriitorii, foarte, prea foarte mulți, au pierdut criteriul după care se poate judeca și cântări normal o lucrare ce vrea să se numească literară), poate că un alt rând de critici întocmai ca ale dlui Maiorescu de odinioară ar face un mare bine și publicului, și scriitorilor, acelora se-nțelege cari sunt chemați, iar nu numai se cheamă singuri, a fi scriitori. Criticele de odinioară ale dlui Maiorescu au fost la vremea lor un semnal de raliare pentru mințile sănătoase în mijlocul anarhiei și decăderii, cari bântuiau republica literelor noastre între anii 48 și 68. Multe spirite în adevăr înzestrate s-ar fi rătăcit de-a binele în noianul falsei direcțiuni de atunci, sau, mai bine zis, în acea completă lipsă de direcțiune, dacă n-ar fi sunat cu atâta putere de la Iași semnalul acela de raliare.

Iată pentru ce zic eu că astăzi cele mai remarcabile figuri ale literaturii noastre sunt dd. Hăsdeu și Maiorescu.

Și cine ar crede că între acești doi corifei, amândoi cu spiritul atât de bine înzestrat în parte, încât să n-aibă-ntr-însul loc nici o umbră de invidie, există de demult, – încă de pe vremea începuturilor frumoasei lor activități intelectuale, acu vreo treizeci și cinci de ani – o aprigă dușmănie? Cu toate astea

e așa: unul pe altul nu se pot suferi; să nu se vază, să n-auză unul de altul!

Dușmănia aceasta merge în raport crescând cu vârsta; ea face pe cei doi mari bărbați, azi aproape bătrâni, să ajungă adesea la puerilități și naivități regretabile și la micimi și mai regretabile. Unul e-n stare să tăgăduiască celuilalt cele mai vădite merite; celălalt e capabil să numere băbește măruntele defecte comun umane ale celui dântâi; să-l persecute și să-l lovească în interesele materiale.

D. Hăsdeu, de exemplu, întrebuințează un întreg arsenal de malițiozități și de trăsături satirice la adresa dlui Maiorescu. Îi caricaturează adversarului său capul caracteristic cu un mare punct de întrebare pe frunte – adică: „ce-o fi înăuntru? că de văzut nu se vede nimic!“ – și-i reduce toată activitatea intelectuală, critică și oratorică la celebra „gimnastică a barbișonului“, făcând aluzie la prolixitatea de gesticulare cunoscută a celebrului orator.

Din parte-i, și d. Maiorescu tăgăduiește orice seriozitate științei profunde și colosalului talent ale dlui Hasdeu. Ca răsunet apoi la punctul de întrebare ce ilustrul său coleg din Academie i-a lipit pe frunte și ca ripostă la „gimnastica barbișonului“, îi toarnă o arsătură prea puțin potrivită cu magnanimitatea la care s-ar putea aștepta cineva din partea unui om mare, așa de sus pus și așa de la adăpost astăzi de micile mizerii economice ale vieții de toate zilele, adăpost datorit nu activității literare.

Astfel, d. Maiorescu publică, în fruntea recentului d-sale volum de discursuri parlamentare, o prefață în care face pe scurt istoria critică a evenimentelor noastre politice de la 1866 încoace. În această prefață autorului îi place a constata cu multă stăruință că dânsul și câțiva amici au fost singurii nestrămutați dinastici dintru începutul domniei M.-sale Carol I. Astfel de constatare nu ar însemna pentru cestiunea care mă preocupă

aci nimic; dar iată că autorul nu se mărginește a o face spre lauda sa meritată, ci o întoarce cu neînduplecată răutate contra altora și mai cu deosibire contra ilustrului său coleg de Academie.

D. Maiorescu subliniază că însuși d. Hasdeu, care odinioară a fost hotărât antidinastic, acuma *a devenit fervent dinastic de când primește o subvențiune de la M.-s regele(!).*

A… *Tant de fiel entre-t-il dans l'âme… élus?*

Dar… e poate prea strâmtă lumea noastră pentru a-i putea încăpea pe amândoi! Altfel n-ar fi explicabilă această legendară dușmănie, acest neîmpăcat duel dintre doi oameni mari, duel cu arme așa de mici.

Încă o coloană mâine, iubite domnule redactor, despre societățile literare și am terminat.

IV

Se știe ce mare influență au exercitat totdeuna cercurile și saloanele literare în lumea cultă, când au fost compuse din oameni de spirit și de gust, din specialiști și amatori luminați. Mai ales un amator luminat este un dar ceresc pentru un producător.

Nemăsuratul folos ce-l poate aduce un asemenea cerc unui artist este mai întâi atențiunea aceea binevoitoare, este interesul acela sincer călduros, cu cari orice lucrare nouă e întâmpinată. Apoi, un scriitor în genere – înțeleg un scriitor înzestrat – oricâtă încredere ar avea în talentul său, nu mai poate avea judecata destul de sigură asupra lucrării pe care a sfârșit-o. El are atunci mare nevoie de alți judecători, cu capul mai puțin fierbinte, cu mintea proaspătă și neobosită, nesaturată încă de impresia acelei lucrări; are nevoie de alte spirite limpezi cari să judece exact valoarea ei. Din aprețierile lor autorizate, el va înțelege imperfecțiile operei sale și posibila reparare a acestora, și, după impresia ce va fi produs citirea sa cercului, va căpăta

aproape sigură măsura efectului ce noua lucrare va produce publicului.

Un cerc inteligent și-n adevăr pasionat de artă?… Dar ceasurile pe cari le va petrece acolo un artist vor fi fost cele mai bune ale vieții sale. În adevăr, numai acolo el va putea înțelege ce mare favoare a făcut natura omului acordându-i înțelesul; numai acolo va simți ce înaltă voluptate este în acordul a două înțelesuri, acel acord care e suprema rațiune a artei.

Din nenorocire un asemenea cerc se găsește foarte greu, mai ales la noi! La noi! câte cercuri și saloane literare n-am văzut! Adunătură de spirite mai jos adesea decât mediocre, cari nu numai că nu pricep și nu pot, prin urmare, iubi arta, dar chiar o consideră ca un exercițiu intelectual fără nici o rațiune de a fi, cel mult ca o petrecere puerilă. De ce dar se mai strâng la un loc într-un salon literar? Așa bate câteodată vântul modei, care ia adesea proporțiunile unei epidemii. E de bun ton măcar să decoreze cineva cu persoana sa salonul altuia, intoxicându-se cu ceai spălăcit și cu rime și mai spălăcite, dacă nu-i dă mâna chiar să deschiză salon pe seama sa proprie și să supună la o tortură similară pe alții. Mai la urmă se strâng acolo fiecare pentru cine știe ce scopuri în parte: interese politice, ori afaceri private, legături de rudenie, sentimente intime, conveniențe etc. Foarte rar se găsește rătăcit pe acolo un adevărat artist, și încă și mai rar un spirit în adevăr ales, care să merite osteneala unei lecturi, fiind în stare s-o plătească cu o aprețiere sau o observațiune de vreo valoare.

Și tonul îl dă, cine?… Cocoanele.

– *C'est spirituel!*

– *C'est fin!*

– *C'est délicat!*

– *C'est charmant! charmant!! charmant!!!*

Și poețelul de calapod asudă de ceai și de satisfacție și începe îmbălat să-și întindă o nouă acadea, ca să probeze încă o dată

cum, cu același „tei sfânt“, cu aceleași „mâini subțiri și reci“, cu același „țintirim“, un tânăr promite foarte mult – după cum promite cocoana, stăpâna casei.

Doi trei poeți și câțiva gravi oameni de știință și filosofi, ai statului, bineînțeles – particularii nu ar avea destulă autoritate – sunt de ajuns: cercul e gata; mai trebuiesc mosafirii amatori, de cari vorbesc mai sus, și salonul e complet.

Mi-aduc aminte de o serată literară unde am făcut pe mosafirul. Eram poftiți să ascultăm o piesă originală de teatru – adică, originală, vorba vine; destul că era scrisă, cum dăduse Dumnezeu, în versuri românești. Între mosafiri se afla și un diplomat străin, un fel de secretăraș spânatec, de consulat, care nu pricepea boabă românească, și, afară de limba lui maternă, o rupea numai ciat-pat la mare nevoie și pe franțuzește – *un vranzais horripel*!

Citirea piesei originale a ținut mai bine de trei ceasuri, cu o întrerupere numai de câteva minute. Trebuia o mică întrerupere: poetul era extenuat la un moment; i se-ncleise limba în cerul gurii – o mie două sute de versuri de câte 16 silabe! În timpul pauzei, fericitul autor a fost cu prisos răsplătit de osteneala sa inteligentă: toate damele s-au repezit pe întrecute să-l alinte și să-l servească, încântate și pline de admirație – una i-a făcut ceaiul, alta i-a adus zaharnița, alta cozonacul, alta țigareta, alta chibrituri – și iar: *charmant! charmant!! charmant!!!*

Mai mult însă decât piesa, pe care, mărturisesc drept, n-am ascultat-o deloc; mai mult decât neroziile damelor și ale barbaților, a trebuit să admir răbdarea, tactul și arta tânărului diplomat; un talent remarcabil, în adevăr! de neînchipuit cu ce interes urmărea citirea și mai ales mișcările auditoriului – râzând, încruntându-se, palpitând o dată cu toate cocoanele; în sfârșit, toate mișcările unei desăvârșite înțelegeri. Am fost curios să știu pentru ce omul acela se canonea astfel, și am

întrebat pe un alt tânăr, un zevzec de avocățel, care toată seara mă plictisise cerându-mi la fiecare vers explicații asupra piesei:

– Bine, i-am zis, d-ta înțelegi cel puțin românește; dar neamțul… ce caută neamțul aici?

– A venit pentru dșoara Sesila X… îmi răspunse avocățelul; o curtează la nebunie; o urmărește peste tot ca o umbră…

Atunci am înțeles că fusese aci o virtute și mai mare decât a neamțului: era *maman*.

Dșoara Sesila, un boboc, pe atunci încă destul de înflorit, era pasionată de literatură; crescută de o guvernantă elvețiană, dșoara devenise *une pure parisienne*. Neavând mijloace suficiente pentru a deschide un salon pe seamă, își târa pe *maman* la toate seratele literare. Biata bătrână, o analfabetă foarte naivă, considera pe dșoara ca pe o ființă supranaturală și se lăsa bucuros purtată. În fiecare seară *maman* ducea, uneori cu oarecare succes, lupte eroice contra somnului, deși acesta, pe lângă forțele-i proprii, mai găsea niște puternici aliați în tinerii poeți.

Și cu toate astea, cine și-ar închipui că cercurile literare cam așa constituite iau fiecare încet încet, mai ales când sunt stăruitoare, o puternică personalitate. Între deosebite cercuri atunci, încep să se ivească diferențe de vederi, de direcțiune, de școală! Se împart diplome de talente, se decapitează reputațiuni! Și ce animozitate!

– *Quoi, ma chère?* (zice dșoara Sesila)… *Bourbon et Rambouillet! c'est toujours la même vieille histoire!*

Eu însumi, cum am spus acum câteva zile, am făcut odinioară parte dintr-un cerc literar, de unde căpătasem fără multă bătaie de cap o diplomă de talent. Câtă vreme m-am numărat printre adepții cercului, diploma mea a fost valabilă; când însă, sătul, am pășit afară pragul minunatului salon, pentru a nu-l mai păși niciodată înăuntru, diploma mi-a fost anulată și tot talentul meu a dispărut. Am rămas numai cu

defectele mele de om ca toți oamenii, pierzând cu desăvârșire calitățile deosebite de odinioară! Mărturisesc: daca talentul care-mi fusese acordat mi-ar fi fost de vreun folos material în viață, aș fi regretat imprudența cu care-mi pierdusem diploma; dar fiindcă în realitate nu puteam pierde un talent (că l-aș fi avut ori mai ales că nu l-aș fi avut), ci pierdeam numai aplauzele dșoarii Sesila, ale babei, ale diplomatului, ale avocățelului și ale altora – nu mi-a părut deloc rău că mă dezbărasem de năravul unor așa succese de post.

Tinere cititor, ascultă-mă pe mine, că eu sunt pățit; daca bănuiești că ai vreun talent literar și simți că, pentru a ți-l confirma ție însuți, n-ai nevoie de aplauzele dșoarii Sesila și de ale curții sale, – caută, când te rătăcești din întâmplare în așa cercuri, să te depărtezi cât mai degrabă, respingând orice solidaritate intelectuală cu ilustra companie și refuzând scurt orice diplomă de talent. Du-te, daca ești amator de ceai foarte blond, în toate saloanele literare, dar nu fă nicăiri purici. Aminteri, daca te lipești undeva, vei face prin tine pe alții să poată zice *noi*; ajungând prin aceasta tu însuți să nu mai poți zice multă vreme: *eu!*

INSTITUȚIILE DE ARTĂ

D. Haret, ministrul instrucției publice, încă de prin mai trecut, s-a adresat prin două circulări către toți artiștii și oamenii noștri de cultură, cerându-le părerea, ca la niște „*binevoitori ai progresului artei naționale*“, asupra reorganizării Teatrului Național și al conservatoriilor de muzică și declamație. Solicitudinea aceasta oficială din partea dlui profesor de matematică superioară la Facultatea de Științe, pentru instituțiile naționale de artă, dovedește încă o dată că știința, ca o soră a artei, știe să o ajute totdeuna când aceasta are nevoie

de ajutor, ba, ceva mai mult, chiar n-are așa nevoie. Mai dovedește apoi cât de bine înțelege progresul statul nostru, care, îndată ce simte o lipsă în cadrul factorilor de cultură a poporului, nu întârziază un moment a decreta împlinirea acelei lipse. Astfel, la noi, daca am avea o Biblie națională, Dumnezeu, după ce ar fi făcut cerul și pământul, soare, lună, stele, pești în apă, păsări în aer, dobitoace pe uscat, om, în fine femeie, nu ar fi considerat opera sa ca încoronată și nu s-ar fi odihnit a șaptea zi. Dumnezeul părinților noștri a șaptea zi ar fi lucrat... ce? ar fi lucrat talente și ar fi întemeiat instituțiuni de cultură națională română.

Nu mă-ndoiesc nici o clipă că, în ceasul în care scriu aceste rânduri, d. Haret, ministrul instrucției publice, are deja în cartoanele d-sale vreo trei-patru geamantane pline de memoriile „binevoitorilor progresului artei naționale“, literați, artiști, oameni politici și alte spirite pline de deșertăciune. Vai de mine! auzi! d. ministru să mă consulte pe mine în privința reorganizării teatrului și conservatoriilor! și eu să stau? să las hârtia vergină? Dar atunci n-aș fi meritat atâta atenție din partea dlui ministru! dar atunci n-aș mai fi și eu unul dintre „distinșii“ noștri oameni de cultură! dar atunci aș abdica [de] la dignitatea cea mai mare la care trebuie să aspire un tânăr! aș abdica adică [de] la sfânta misiune de a mă amesteca într-o comisiune înțeleaptă, care, cu diurne, se-nțelege, dezbate și ia hotărâri despre modul cum să cheltuiască d. ministru banii publici pentru onoarea națiunii.

Nebun ar fi acela care ar răspunde dlui ministru cam așa ceva la circulările d-sale:

D-le ministru, iartă-mă, dar circulările d-tale, pentru un om serios și socotit cum ar trebui să fie un profesor de matematici superioare, și pentru un om inteligent, după atâta experiență pe care a făcut-o statul nostru, sunt de o puerilitate și ridiculă, și deplorabilă! Cum, stimate dle Haret? și d-ta ai

rămas încă la părerea că atunci când e vorba de artă și de progresul artei, trebuie să ne gândim întâi-ntâi la organizări oficiale de instituțiuni? și d-ta, om tânăr și modern, tot de părerea, veche la noi, ești că pentru jumări îți trebuiesc numai rețeta, focul și tigaia, iar unt, ouă și sare nu-ți mai trebuiesc deloc? Atâta am să răspunz, d-le Haret, la circulările d-tale puerile; amicul meu Gion să-ți răspunză altfel dacă vrea; eu atâta știu, atâta-ți spun.

Nebun poate ar fi acela care ar răspunde astfel; dar om de treabă desigur.

Să deschidă d. Haret geamantanele cu răspunsurile și memoriile pe cari le-a primit în urma circulărilor d-sale; și să-și deschidă și ochii, să vază ce ploaie de mofturi, de secături și baliverne a stârnit d-sa cu acele circulări, ca și cum nu plouau destule și fără asta mai nainte.

Până atunci am onoarea să-i spun cu siguranță câteva cuvinte.

Domnule ministru, știi d-ta care ar fi cel mai mare bine ce l-ai putea face instituțiilor de artă la noi, daca în adevăr ai bunăvoință pentru dezvoltarea lor și nu ești un moftangiu ca toți moftangiii, care vrei numai să te crează lumea că te afli-n treabă? – să nu te mai amesteci deloc, să le lași în pace a se dezvolta de sine, fără ajutorul statului, așa precum societatea și publicul le cere să se dezvolte și pe cât cu talentele existente se pot dezvolta.

Nu mai umbla după părerea cutăruia sau a mea că cheltuiești diurne degeaba. Artele nu se pot dezvolta decât acolo unde sunt amatori adevărați de artă, cari pot plăti. Statul nepersonal nu poate fi amator de artă, și pentru aceea, oricât ar cheltui, nu ar putea face nici un serviciu artelor, cel mult ar putea pomănui persoane pretinse, cu mai puțină sau mai multă dreptate, artiști.

Scurt.

Vreți să faceți să se dezvolte teatrul și muzica în țara noastră, retrageți mâna statului de deasupra lor. Să trăiască ce poate trăi; să nu susțineți artificial ce n-are nici o putere de viață proprie, împiedicând prin aceasta dezvoltarea adevărată a elementelor vitale de artă, multe-puține, de cari dispune în acest moment țara noastră.

Atât deocamdată pentru d. ministru Haret; pentru publicul meu cititor, voi căuta să dezvolt într-un număr viitor proporțiile de mai sus.

O NOUĂ „CARTE DE CITIRE“

După o muncă fără preget de mai mulți ani, dd. profesori Miron Pompiliu și Ion Paul din Iași au dat la lumină o *Carte de citire* pentru toate școalele secundare – licee, seminare, normale, militare, de fete etc. Publicațiunea celor doi distinși pedagogi este lucrarea deosebit de importantă, asupra căreia nu s-ar putea atrage niciodată cu prisos atenția profesorilor noștri. Până să spun câteva vorbe asupra unei cărți de citire în genere, voi să dau aci planul după care a fost făcută această nouă *Carte de citire*.

Lucrarea întreagă, în prima ediție, apare în patru volumuri. Dintre acestea au apărut, zilele acestea, trei, și anume: vol. I, pentru clasele I și II; vol. II, pentru clasele III și IV, și vol. III, pentru clasele V și VI. Volumul IV pentru clasa VII va apărea în decursul viitorului an școlar. La prima ediție s-au pus câte două clase într-un volum pentru a experimenta bucățile de citire în care clasă se potrivesc mai bine și pentru a lăsa profesorilor alegerea după puterea clasei; la ediția a doua se va despărți fiecare volum în două pentru fiecare clasă în parte.

În cele trei volume apărute s-au pus numai scrieri de valoare estetică, modele de cugetare și stil, și mai ales de limbă

românească. În volumul IV pentru clasa VII se vor pune bucăți din toți scriitorii vechi și moderni, bucăți cari au o valoare netăgăduită din punct de vedere estetic sau istoric. Acest volum va servi ca ilustrație pe lângă manualul de istoria literaturii. După ce școlarul se va fi deprins a gusta și prețui o lucrare literară, la volumul IV va începe să-și dea seama limpede de felul și valoarea deosebiților autori, și nu vor mai înghiți cu aceeași poftă, imediat după o novelă romantică sentimentală, un sever articol de economie națională a celebrului nostru economist d. P.S. Aurelian.

Până acuma toate cărțile de citire erau o grămădire într-un singur tom a bucăților de citit pentru toate șapte clasele. Asta era o sistemă cu desăvârșire greșită. Alegerea, potrivirea și gradarea citirilor nu trebuiesc lăsate cu totul în sarcina profesorului. În adevăr, presupunând chiar că orice profesor ar fi, pe lângă bun pedagog, și bun cunoscător de artă literară, tot nu trebuie lăsat să-și bată degeaba capul ca să ordoneze o materie aruncată, fără nici o metodă, în dezordine într-un volum. Dar cu atât mai mult sistema de până acuma trebuie înlăturată, cu cât oricine știe că nu toți profesorii sunt excelenți pedagogi și desăvârșiți critici de artă literară. Un profesor de stil, de limbă și literatură ar trebui el însuși să fie, ce e drept, dacă nu un suflet de artist, cel puțin un spirit deprins mult cu cunoștința lucrărilor de artă, și deocamdată multe suflete de artiști și mulți cunoscători de artă literară nu putem pretinde s-avem; suntem datori deocamdată să ne mulțumim a avea profesori cu bun-simț; dar bunul-simț singur iarăși nu e de ajuns pentru a distinge când e vorba de estetică. Aceste considerațiuni au determinat pe autorii *Cărții de citire* să așeze bucățile ei în mod gradat: la început, narațiuni; apoi, descrieri, și, tocmai la sfârșit, psihologie, estetică mai rafinată și filosofie, și toate întocmite după priceperea normală a deosebitelor clase.

Este știut astăzi că o limbă nu se poate învăța din gramatică sau din dicționar. Vorbele de sinele sunt instrumente moarte; ceea ce le dă viață și putere sunt gândirile și ideile – înțelesul. Astfel, în *Cartea de citire* a d-lor, dd. M. Pompiliu și I. Paul au pus multă luare-aminte cu privire la curăția și frumusețea limbii, care sunt în literatură unele dintre esențialele condițiuni estetice. Formele frumoase ajută ideii și sentimentului să se strecoare în suflet, și aceasta este menirea educațiunii: semănarea și cultura ideilor sănătoase și bunelor sentimente. Iată pentru ce *Cartea de citire* a profesorilor ieșeni conține numai și numai bucăți frumoase de literatură – frumosul a fost ales ca instrument al binelui. Autorii au căutat să ordoneze metodic bucăți de cuprins religios, moral, național și pur estetic.

Pentru a-și ajunge însă scopul, autorilor *Cărții de citire* literatura noastră originală nu le era suficientă; ei au trebuit dar să recurgă și la traduceri. Aci, tocmai poate în partea traducerilor, lucrarea lor a devenit cu totul originală. În loc să urmeze pe drumul cunoscut și atât de bătut al traducerilor nesărate și nemestecate moderne, ei s-au pus să cerceteze lucrările similare ale predecesorilor noștri, ale acelora din generațiile bătrâne, cărora le datorim renașterea limbii și literaturii noastre. Și autorii *Cărții de citire* au fost bine răsplătiți de osteneala cercetărilor lor fără de preget. Ei au cercetat toate traducerile românești dintre anii 1820–1884 și au găsit bogății însemnate. Sunt traduceri din Homer, Vergiliu, Horațiu, Cicero, Ovidiu, Young, Pope, Voltaire, Goethe, Lamartine, Hugo, Bossuet, Massillon, Bridaine, Cantemir, Fénelon, St-Pierre, Chateaubriand și alții – traduceri excelente.

Dd. Pompiliu și Paul au descoperit (și desigur nu în bibliotecele noastre, cari nu există) o bogată proză românească din întâia jumătate a veacului, proză de înaltă valoare și ca fond și formă, și ca gândire și ca limbă. Toate acele producțiuni

literare zăceau uitate, grație lipsei noastre de metodă și de conștiință în învățământul public, și uitate ar fi rămas pentru multă vreme, ori poate chiar pentru totdeuna, daca autorii *Cărții de citire* nu le-ar fi redat la lumină: sunt admirabile lucrări dezgropate – lucrări și traduceri de Istrati, Marcovici, Gorjan, Pleșoianu, Drăghici, Rallet, doi Golești, Căpățineanu, Florian și alții, și de o sumă de anonimi.

Din literatura românească s-a dat mare importanță poeziei populare și poveștilor. Din acestea elevul va înțelege spiritul națiunii sale, moravurile, apucăturile, idealurile, slăbiciunile, talentele și limba poporului. Patriotism adevărat fără o adâncă înțelegere a poporului nu se poate. Din literatura populară au ales însă numai ceea ce e în adevăr mai de seamă și mai caracteristic, fiindcă nu toată literatura populară este caracteristică și de seamă.

Vom arăta mâine foloasele imense pe cari excelenta lucrare a dlor Pompiliu și Paul, *Cartea de citire*, e menită să le aducă tinerelor noastre generațiuni.

II

Am arătat în numărul de ieri principiile după cari s-au condus și planul pe care l-au urmat dd. M. Pompiliu și I. Paul pentru întocmirea operei lor didactice.

Eu cred că o carte didactică întocmită astfel este un adevărat eveniment pentru școalele noastre. Se știe că până acuma la cursul de limba română, care se predă numai două ore pe săptămână, nu se făcea, în genere (un gazetar zice totdeuna, la momente grele, „în genere“, pentru îndulcire), decât analize gramaticale sau logice, teorii despre stil, poezie, oratorie, genuri de artă literară, literatură și istorie a limbii – toate în mod dogmatic și pedant. Se găsea foarte rar un profesor care să-și dea osteneala a alege, dintr-o carte de citire, carte alcătuită fără nici o metodă, o bucată serioasă de literatură spre a o face

pricepută și gustată ca atare de către elevi. Cărții de citire nu i se dedea altă importanță de câtă trebuia dată unei grămădiri de scrieri cari să servească de pretext pentru o sarbădă lecție teoretică; și, cu toate astea, dnii pedagogi, iar „în genere“, trebuie să știe cât de înaltă importanță instructivă și educativă are o carte de citire pentru uzul tinerelor generațiuni la o nație cu pretenții de civilizație.

Cum se făcea până acuma o carte de citire? Iată.

În două-trei luni de zile se căuta bucățile, se alegea, se culegea, se tipărea (să observe, mă rog, bine gramaticii noștri că, deși e vorba de bucăți, la plural, toate verbele sunt la singular! a!)și cartea, care trebuia să fie hrana intelectuală și morală a generațiilor tinere, ieșea la lumină, cu ștampila înaltei aprobări, bineînțeles.

Metoda după care și d-ta, cititorule, care habar n-ai de pedagogie, puteai întocmi o *carte de lectură* pentru șapte ani de curs de limba românească era foarte comodă; anume:

Ori luai o listă alfabetică a tutulor câți au mânjit hârtie în Dacia Traiană; însemnai, din fiecare murdăritor de hârtie candidă, câte una sau mai multe bucăți; le tipăreai una după alta, în ordinea în care îți cădeau sub mână, sau, și mai lesne, luai o carte veche de citire și, cu aceleași bucăți, cu aceeași metodă, sau, mai bine, lipsă de metodă, numai într-o dezordine alta, făceai dintr-una veche o *nouă* carte de citire.

Astfel, ceea ce în cartea dlor X, Y și Z se afla la pagina 13, în cartea d-tale se nemerea la pagina 31, și așa mai departe.

Cum am zice, ca să faci o carte nouă, descoseai una veche, risipeai pe masă coalele, răvășeai filele, împrăștiai bucățile, și apoi le luai la întâmplare și pe sărite din grămadă și le coseai la loc și la… noroc.

Ce e drept, această sistemă dedea adesea rezultate bunicele… anume: se-ntâmpla ca bucățile să se aranjeze, prin voia oarbei fatalități, într-un chip oarecum mai rațional în

cartea dumitale decât fuseseră întocmite, după regule pedagogice, în cartea dlor X, Y și Z.

Și încă o dată toată această operație pedagogică nu-ți lua mai multă vreme decât cel mult două luni! Ba încă, dacă autorii cărții de citire, mai mult sau mai puțin nouă, erau activi, lucrul se putea termina în și mai scurtă vreme – totul atârna de la expeditivitatea tipografului! O, sfântă pedagogie!

Cei doi profesori ieșeni au avut veleitatea să părăsească vechea metodă.

Ei s-au gândit că, dacă nu se poate face o carte de citire chiar în mai puțin decât o lună și jumătate, asta nu însemnează că nu s-ar putea face aceeași operă pedagogică într-un timp mult mai îndelungat; și astfel, după șase ani de muncă, ei dau astăzi la lumină o carte de citire *nouă* în loc de o *nouă* carte de citire.

Împrejurarea a mijlocit să văz această lucrare inteligentă zilele trecute, pe când încă se afla sub teascurile tipografiei „Dacia“ din Iași: mi s-a părut o lucrare stranie, deprins cum eram cu marfa noastră ieftină de cultură națională. Am cercetat să aflu cine este autorul acestei lucrări pedagogice, și, grație discreției caracteristice a tipografilor, numaidecât am aflat că inteligenta lucrare este a vechilor mei prieteni dd. Miron Pompiliu și Ion Paul.

Așa? am strigat eu, gazetar în vacanță. Am să-i intervievez! și – i-am intervievat! Iată de unde știu amănuntele pe cari le-am dat cititorilor.

Și mă reîntorc, tocmai la sfârșit, la propoziția: care este folosul unei cărți de citire? La care răspunz:

O carte de citire bună, în vârsta fragedă, este poate una dintre împrejurările cele mai hotărâtoare ale vieții unui om. Multe cariere intelectuale nu se datoresc altei împrejurări decât unei cărți căzute la vreme bună în mâinile unui copil, tot așa precum umbra multor stejari seculari se datorește întâmplătoarei căderi a unei ghinde pe pământ prielnic.

Dar despre puterea unei cărţi asupra unei vieţi, într-un al treilea articol despre cartea de citire a profesorilor ieşeni.

OPERA NAŢIONALĂ
[Teatrul Naţional ne promite...]

Teatrul Naţional ne promite pentru stagiunea apropiată îndeplinirea unui mare vis naţional.

Vom avea Opera naţională, cu text naţional, partiţiune naţională, cântăreţi şi figuranţi naţionali, decoruri naţionale, maestru naţional, etc. – naţionale.

Vom avea, în sfârşit, o execuţie naţională.

Mai rămâne încă un lucru de dorit. E adevărat că acest lucru la noi nu prea e lucru mare; dar, în fine, pentru că trebuie adesea să ne gândim şi la cele mai mici lucruri, şi acesta este un lucru la care trebuie să ne gândim în treacăt – mai rămâne publicul naţional.

Iată, în adevăr, ce ne mai lipseşte.

În adevăr, din câte elemente trebuiesc pentru instituirea şi propăşirea unui teatru naţional, afară de public, fie chiar nenaţional, le vom avea pe toate: şcoale de artă naţionale, direcţia naţională, literatura naţională, artişti naţionali.

Ce e drept, însă, în loc de public naţional avem un stat naţional. Acesta plăteşte arta şi pe artişti – cam ieftin, fireşte – dar oricum, decât nimic, tot e mai bună o bună subvenţiune cu care se pot întreţine multe lucruri naţionale.

Şi iată cum se face lucru, foarte uşor.

Dumneata, cititorule, de la Vălenii-de-Munte, de la Târgul-Neamţului, din Calafat, sau dintr-o mahala a Bucureşti - lor, nu vrei să ai sentiment naţional destul de dezvoltat; nu pofteşti la teatrul naţional să asculţi opera naţională, cu vorbe naţionale şi cu muzica naţională, cântată naţional de artişti naţionali. Care va să zică, d-ta nu-nţelegi ce importanţă au

literatura națională, arta națională, primadona națională? Foarte bine. Atunci, statul național este dator să te facă să susții Opera națională.

Cum?… Foarte ușor. Statul național ia din birul dumitale cât nu vrei să dai de bunăvoie Teatrului Național și întreține acest focar de cultură națională.

Dumneata știu ce ai să-mi zici la acestea:

– Dar bine, domnule, mie-mi trebuie lumină, apă, apărare împotriva boalelor infecțioase și împotriva barbariei administrative; eu n-am nevoie deocamdată de operă națională.

Dar eu îți răspunz:

– Daca n-ai dumneata nevoie, am eu.

– Bine, zici dumneata; daca ai nevoie, plătește-ți-o; ce sunt dator eu să ți-o plătesc?

– Ba nu, răspunz eu, plătește d-ta; eu am intrarea liberă la opera națională.

Da, da, iubitule; așa se face progresul național.

În toată lumea, publicul se-mparte în două părți: o parte care merge la teatru și plătește, și alta care nu plătește și nu merge la teatru. La noi se-mparte altfel: o parte care plătește teatrul național și nu merge la teatrul național, și alta care merge la Teatrul Național fără să plătească.

Dumneata, mitocan național, din birul căruia se-ntreține teatrul național, fă și d-ta o dată un sacrificiu, că ești și d-ta român, ce Dumnezeu! dă o dată un leu și du-te în galerie la Opera Națională; nu atâta pentru operă, că tot n-ai s-o pricepi grozav, ci pentru ca să te convingi de ce-ți spun eu. Uite-te-n toate lojile, uite-te-n staluri și vezi cât de multă lume! ce de cocoane gătite! ce de tineret elegant! Ei! fă socoteală d-ta, că ești negustor, cam cât bănet să fi intrat la casă în seara aceea, și apoi du-te la casier și întreabă-l să vezi daca a încasat destul ca să plătească cheltuielile serale. Pentru ce? pentru că trei sferturi din lumea aceea națională a intrat gratis, cum am zice, pe mofturi, la Opera Națională.

Ba mă prinz că odată, dacă te vei duce mai des, ai să vezi că și așa, de pomană, tot nu s-a putut umplea sala națională decât mai puțin ca pe jumătate.

A cui e vina?

A dumitale, mitocane! de ce nu dai cu neamurile d-tale năvală la Teatrul Național?

Uite! îți dă *Norma* națională, cu vorbe naționale, cu muzică națională, cu primadone și tenori naționali, cu maestru național, și toți cântă național. Ce mai vrei, mitocane?

De ce nu mergi la opera națională?

P. S. În ultimul moment aflu că bravul maestru Peters, cu care direcția Teatrului Național intrase în tratative pentru conducerea orchestrei naționale, a fost, după mai multe stăruințe naționale, înlăturat pe motiv că nu este destul de național ca să poată dirija opera națională.

„SUFLETE OBOSITE"
Un nou roman de moravuri

Un nou roman?… Da, un nou roman.

De cine?… De d. Const. I.A. Nottara, cunoscutul autor al minunatului *De vânzare*.

Suflete obosite…

Iată un titlu care spune mai multe decât spunea titlul primei încercări – *un coup d'essai, qui valait un coup de maître*.

Îndată ce am aflat că *Suflete obosite* sunt pe gherghef în lucru, am alergat într-un suflet să găsesc pe autor. Eu cunosc pe toți autorii… Sunt mulți; dar asta nu face nimica: eu îi cunosc pe toți. L-am întâlnit și l-am interviewat.

– Mă rog: e adevărat? d-ta? alt roman? altul? *parole d'honneur*?… *Suflete obosite*?

– Da, mi-a răspuns tânărul.

– Atunci, rogu-te, spune-mi ce este, ce tratează, ce vrea, ce susține acest roman?

– Să-ți spun.

Și a-nceput a-mi spune.

Dar m-am gândit… Să caut a reproduce eu cu vorbe reci de la mine acea călduroasă expunere a viitoarei opere, aș da o prea palidă idee cititorului…

– Nu, i-am zis autorului; prefer să-mi scrii d-ta argumentul nouei d-tale inspirațiuni. Scrie-mi-l, cald, cald… Îl voi reproduce *tale quale*.

Tânărul autor s-a executat grațios. Iată argumentul noului roman, așa cum l-am căpătat de la d. Const. I.A. Nottara.

„*Suflete obosite*, care va apare în iarna anului acesta, este istoria tristă a unei generațiuni neputincioase, fără de voință și fără nici o speranță în viitor. Nemaiputând să lucreze, cu toată cultura și educațiunea lor fină, distinsă și rafinată, trăiesc singuratici, în legătură numai cu câteva familii, sub suggestiunea faptelor trecute ale membrilor familiei de altădată.

Eroii sunt cotropiți cu desăvârșire de toate micile fapte de odinioară, nu urmăresc decât satisfacerea amorului rafinat, a dorințelor vane. În contradicție cu societatea noastră practică, brutală și mercantilă, suflete iluzioniste, lipsite de voință și de putere de acțiune, când cearcă să iasă la luptă sunt descuragiați, scot un strigăt de desperare și se-nchid într-o atmosferă tenebroasă, sensuală, căzând pradă eredității, vițiului invincibil al unei sensualități rafinate.

Eroina, Maria Mavrodi, crește singură într-o casă veche boierească, alături de un tată ataxic, degenerat, și o guvernantă bătrână engleză, care o lasă să se dezvolte singură, fără să-i turbure pacea visurilor ei extraordinare.... Maria Mavrodi Vărzaru, coborâtoare dintr-o familie istorică, legendară, moștenește pasiunea voluptății. Cum nimeni nu i-a-ndepărtat visurile ei, simte în suflet ceva misterios și neînțeles; ceva care o făcea, la etatea de șeaisprezece ani, să aștepte până cade roua pe trandafirii din grădina vechiului palat, și apoi, dezbrăcată, pe iarba umedă, își udă părul, brațele și corpul de Venus Aphrodită în roua petalelor de trandafiri... În galeria

bătrânească, unde se conservau tablourile cu chipurile membrilor familiei, observase o figură distinsă de domniță, cu ochi mari, buzele umede, sângerânde, «domnița Ruxandra», care semăna aidoma cu Maria. Din acel moment, caută să afle viața acelei domnițe, și găsește, într-o psaltirie vechie, pagini scrise de un membru al familiei despre viața domniței Ruxandra, moartă la 24 de ani, într-un chip misterios, din pricina unui amor.

Printr-o coincidență curioasă, vede pe un tânăr, Alexe-Villara Comnean, tot dintr-o familie veche, epuizată nervozicește, și la un bal costumat de la d-na Banu, soția ministrului plenipotențiar la Berlin, sora Mariei, reușește să-i spuie toată pasiunea ei.

De aci se deschide tot sufletul ei către acest tânăr, duc o viață de voluptate neroniană, singuratică și misterioasă.

Alexe-Villara Comnean își vede sufletul încărcat de o mulțime de idei, ce i s-au impus, asupra moralei, asupra societății, idei pe cari nu le-a simțit niciodată, pe cari le aruncă, și face «tabula rasa».

Pe el nu-l delectează nimic din formele moderne, decât arta și acea artă, care reamintește arta lui Phidias și Praxitele, Renașterea Italiei...

El, cel din urmă vlăstar al unei familii prințiare, legendare, își concentrează tot sufletul acolo, fără să lucreze nimic. O singură pasiune îl domină și-i turbură toți nervii: sensualitatea, ereditatea, vițiul invincibil triumfă în acești doi vlăstari, rămași fără de vlagă, fără de voință, ale unor familii cari altădată lucraseră prea mult, cheltuindu-și toate forțele vitale, intelectuale și fizice.

Toată boala intensă și ciudată, maladia neputinței, a visurilor nerealizabile, care părea vindecată prin marile promisiuni de la 48 și prin războiul trecut, apar în aceste personagii, ramuri fără de sevă din vechile familii de altădată. Urmașii lor fără de voință, cu nervii distruși, se închid într-o atmosferă de visuri saphice, și mor învinși, distruși și otrăviți de propriile lor visuri, de pasiunile lor nesățioase și invincibile."

A!... ți se cutremură carnea gândind numai la așa ceva, fără să citești romanul... Dar când îl vom citi...

Dacă nici un așa roman n-ar reuși să trezească din amorțeală pe publicul nostru cititor, care, de la o vreme, a căzut, față cu literatura originală, într-o stare de fatală indiferență, desigur am putea spune că acest public cititor nu știe să citească.

Ar fi regretabil să constatăm acest fenomen; nu voim să credem că el s-ar putea produce; sperăm că este imposibil să se producă, și astfel suntem siguri de succesul noului roman al dlui Nottara – *Suflete obosite*.

[MI-AI FĂCUT ONOAREA SĂ-MI CERI ȘI MIE CONCURSUL LITERAR…]

Stimate amice,

Mi-ai făcut onoarea să-mi ceri și mie concursul literar pentru „Gazeta săteanului“. Cererea d-tale mă măgulește și o primesc cu multă plăcere. Mă cred dator să ajut cu ce pot la valoroasa dumitale întreprindere.

Dumneata ești unul dintre rarii publiciști de la noi cari lucrează pentru alte scopuri decât personale, cari uită interesul și personalitatea lor proprie în folosul publicațiunii; dintre acei rari publiciști cari n-au și nu poartă altă grijă decât grija operei lor.

Ce situație grea își creează astfel de publiciști, dumneata o știi bine: atâția ani de muncă fără preget, de jertfe și morale și materiale fără răsplată, de când conduci cu atâta devotament „Gazeta săteanului“, te-or fi învățat, ca și pe mine alte împrejurări, că un tată ar trebui să fie din cale-afară denaturat ca să ureze vreunuia, celui mai nemernic dintre copiii săi cariera de publicist onest.

Douăzeci și patru de copii să am – să mă ferească Dumnezeu! – pe toți i-aș face oameni politici, adică avocați; și dacă unul n-ar fi în stare să învețe măcar atâta, l-aș învăța să prinză câini cu lațul. Hengher, da! da’ literat, nu! Mai bine să-și bată el joc de literați când o întâlni la un an o dată unul decât să-și bată joc hengherii de el pe toate potecile.

Le știi și dumneata astea ca și mine; și totuși, n-ai avut o clipă de descurajare ori de silă – cum am avut și am eu destule. Dacă eu aș fi condus „Gazeta săteanului“ în locul dumitale, având să lupt cu atâtea greutăți, întâmpinând la o faptă așa de bună atâta nerecunoștință și, ce e mai rău și mai neomenos, atâta nesocotire, de mult i-aș fi pus cruce cu inscripția: „ce nu poate trăi, dacă n-a avut norocul să nu se nască, tot mai are un noroc – să moară!“ Multe cruci asemenea am pus eu în viața mea. Mai la urmă, oare pentru toate faptele bune de aci, de jos, să așteptăm răsplată tot pe lumea cealaltă? Foarte mulțumim. După douăzeci de veacuri de la neplăcuta-i aventură, și Domnul Christos gândesc eu c-ar da din umeri la așa propoziție.

Dar dumneata nu gândești ca mine, și bine faci că poți așa. „Gazeta săteanului“ trăiește și, mulțumită energiei dumitale, va trăi.

Nu mi-este drag condeiul, crede-mă; ba chiar dimpotrivă. E o unealtă cu care n-am făcut niciodată ceva cumsecade pentru lumea mea, dar cu care mi-am făcut totdeuna mie însumi mare necaz și multă pagubă. Oricând aș putea l-aș schimba bucuros pe o unealtă mai onorabilă, mai folositoare și altora, și mie. Să aibă de la mine toți vrăjmașii mei numai această urare: neam de neamul lor, măcar unul la trei copii să le ajungă literați români, dar nimic altceva decât literați români!

Probabil după cine știe ce bunătăți și fapte de ispravă ale bunilor mei, eu n-am altă unealtă-n lume decât „iubitul meu condei, scumpul meu condei, onoarea mea, mândria mea“ (îți jur pe cinste că astea le-am auzit de la un om în toată firea). Fiindcă dar tot nu mai pot fi altceva decât literat român, cel puțin să am mângâierea că-mi fac uneori cu „nobila“ mea unealtă (și asta am auzit-o nu de la același; de la alt sec) o mulțumire morală.

A colabora la o revistă ca a dumitale, care caută să împrăștie lumina culturii în popor, este desigur o mulțumire morală. Deci numără-mă, te rog, de astăzi între colaboratorii

dumitale și dă-mi, dacă e cu putință chiar în numărul de sărbători, un locșor în mult prețuita „Gazeta săteanului“, pentru povestea alăturată.

Cu toată dragostea, al dumitale amic,
Caragiale

„DICȚIONARUL CONTIMPURANILOR“ DE DIM. R. ROSETTI

Zilele acestea a ieșit la lumină *Dicționarul contimpuranilor* de d. Dim. R. Rosetti, cuprinzând numele aproape al tutulor acelora cari s-au deosebit cumva în viața publică a românilor pe vremea veacului ce peste puțin se sfârșește.

Este o lucrare de foarte însemnată valoare, din toate punctele de vedere, și care a trebuit să coste pe autor multă strădanie – cu atât mai multă cu cât, în genul acesta, este întâia încercare la noi.

Desigur nu e glumă să aduni atâtea mii și sute de date pozitive fără să ai măcar un reazim, fără să poți culege măcar două-trei de la același izvor. Să alergi, fără nici o călăuză, pe un drum cu totul neumblat, a prinde tu, pentru întâia oară, Dumnezeu știe cum și unde, fir cu fir, bob cu bob, elementele risipite haotic ale unei așa de enorme construcții sistematice, este fără-ndoială o faptă de minte și de voință, pentru care toți trebuie să aplaudăm pe vrednicul autor.

În adevăr, *Dicționarul contimpuranilor* al dlui Dim. R. Rosetti este, pentru oricine se interesează de istoria și de cultura românească, și, îndeosebi, pentru publiciștii noștri, o binefacere. Pentru cine va scrie odată istoria veacului nostru, lucrarea dlui Rosetti va fi un indicator neprețuit de date biografice și bibliografice.

Dicționarul contimpuranilor are, pe lângă altele, un mare merit, foarte mare mai ales dacă ne punem din punctul de vedere românesc: este o lucrare onestă în adevăratul înțeles al cuvântului.

Autorul n-a cruțat nici o osteneală pentru a afla datele și a le controla exactitatea. El, deși a făcut o lucrare de știință, a rămas același pe care noi, confrații săi, ca și publicul, îl cunoșteam – un om de spirit: nicăieri, în *Dicționarul contimpuranilor*, d. Rosetti nu și-a uitat datoria de cercetător obiectiv, de compilator conștiințios; nicăieri n-a alunecat să-și dea cumva vreo părere personală, bună sau rea, să lase a pătrunde cât de palid vreo predilecție ori vreo repugnanță în privința cutărui sau cutărui nume contimpuran. Cu răceală demnă, cu inalterabilă imparțialitate și cu dragoste întreagă de adevăr ne-a dat omul o grea lucrare, pentru care nu i se poate aduce îndestulă laudă.

Nu-ncape-ndoială că o așa enormă operă, ce apare pentru întâia dată la noi, nu poate fi scutită de lipsuri; dar acelea, la o nouă ediție, se pot lesne acoperi, când cineva are atâta sârguință și atâta pricepere ca autorul nostru.

Atât pot spune deocamdată despre lucrarea amicului meu, d. Dim. R. Rosetti. Îmi voi face cu plăcere datoria de a reveni mai pe larg într-un număr viitor al „Gazetei săteanului“ asupra minunatului *Dicționar al contimpuranilor*.

PÂINEA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE…

Gazeta este pâinea cea de toate zilele a opiniei publice… O metaforă mai fericită nu cunosc. De ea s-a legat, probabil, un vis, strălucit la început și groaznic la sfârșit, pe care l-am avut într-una din nopțile acestea și care mi-a inspirat ideea unei piese teatrale fantaziste. Îmi vor îngădui oare împrejurările să mă

întorc iarăși la meșteșugul pe care nu trebuia să-l părăsesc niciodată? Oare voi mai putea avea răgaz să mă pocăiesc? Nu știu... Dar dacă da, atunci desigur actul meu de pocăință va fi *Pâinea noastră cea de toate zilele...*

A fost un vis de o stranie limpiditate, care trebuia să trezească în sufletul meu niște sentimente amorțite de atâta timp. Voi numaidecât să vi-l povestesc.

Toată seara stetesem de vorbă cu un vechi prieten despre deosebirea monstruoasă dintre viața publică de acum treizeci de ani și cea de astăzi... Ce vertiginos progres! Prietenul meu plecase de la mine foarte târziu, și eu, obosit, adormisem îndată.

Se făcea că mă plimbam seara cu prietenul meu pe bulevard; mergeam înspre răsărit pân fața Universității. Prietenul meu îmi descria cu multă vervă scenele de năvală de dinaintea tarabei unei brutării în seara despre Înviere: era cuptorul din urmă – o nepomenită îmbulzeală de mahalagii, slugi și sărăcime, cari își făceau provizie pentru trei zile întregi.

În timp ce vorbea prietenul meu, un vânt tăios începu să ne sufle în față: un ger uscat și senin prevestea o aspră noapte...

Suntem siliți să ne întoarcem, grăbind pasul.

Pe când acum, la spatele nostru către Obor răsare posomorâtă fruntea nopții, în fața-ne, deasupra siluetei negre a Cotrocenilor, cerul este în flăcări.

Soarele a asfințit și aruncă cea din urmă vâlvoare în aerul sticlos.

În cele patru colțuri ale răspântiei bulevardului cu Calea Victoriei se strânge din toate părțile lume peste lume, să privească văzduhul arzând din ce în ce mai tare... Este un fenomen în adevăr covârșitor de suflet. Dar, încetul cu încetul, para cea uriașă începe să-nvinețească; încet-încet, se stinge maiestoasa arătare meteorică, pe când fruntea nopții a și trecut pe dasupra capetelor noastre și s-apleacă repede să-nece ultimele urme ale asfințitului.

S-a-ntunecat de tot… Lampele electrice încep deodată să clipească reci. E o circulație de trăsuri, de tramvaiuri, de tramcare, e o mișuială de public, parc-ar fi la luminație. Dar până să luăm seama, cerul s-a-nnorat; începe să cearnă fulgi de zăpadă, mai rari, apoi mai deși și tot mai deși. Un decor de feerie…și numaidecât, apoteoza.

Deodată, circulația se oprește ca prin farmec. Toată lumea din cele patru colțuri ale răspântiei, – public pestriț de mare capitală, mânat care-ncotro, fiecare suflet în parte, de deosebite necazuri și de dorinți deosibite, – toată lumea –, pătrunsă până-n fundul sufletului de maiestatea acelui apus de soare, în care se arătase așa de hotărât puterea nemărginită a lui Dumnezeu – stă deodată pe loc. Toată lumea, uitându-și fiecare de motivul care-l mânase până-n larga răspântie, cade binișor în genunchi, ca la o comandă cunoscută, ridicând mâinile.

Atunci… am auzit cea mai minunată cântare ce mi-a fost dat vreodată să auz, o cântare care ar fi făcut pe divinul Bach să-și spargă clapele, renunțând a mai lăuda pre Domnul în organe. Toată lumea, bătrâni cu glasuri tremurate, tineri cu glasuri puternice, copii cu glasuri îngerești, toți cântau un imn sublim, un psalm ridicător la ceruri: „Pâinea noastră cea de toate zilele dă-ne-o nouă astăzi!…“

Și, de deasupra izvoarelor de unde curg fulgii de zăpadă, de mai sus de acoperișul întunecat cu care noaptea învălește firmamentul, Dumnezeu ascultă rugăciunea.

Deodată, iarăși ca la o comandă cunoscută, toată lumea, ridicându-se-n picioare, dă năvală la chioșcul de ziare cel mai la-ndemână. Fiecare-și smulge bucățica de pâne cea de toate zilele, o strânge cu scumpătate și o vâră-n sân, pornind degrabă care-ncotro, mânat fiecare suflet de om în parte de cine știe ce necazuri deosebite, ce deosebite dorinți. O clipă… și totul nu mai este…

Iar eu?… Eu rămân – unde? cum?

După atâta lumină, după o așa cântare, o tăcere absurdă, o beznă goală, o rătăcire fără fund. Îmi pierise de sub tălpi planeta. Mă duceam mai iute ca fulgerul, mă duceam învârtindu-mă. În goana mea, sufletul mi-era cuprins de o deznădejde tot așa de neagră ca și bezna pe care o despicam. Încotro mergeam? peste putință să-nțeleg. În sus mi-era capul? în jos? la dreapta? la stânga? Nu știu. Simțeam însă bine că în țeasta mea, creierul se răsucise, făcând să scârțâie măduva de la cerbice: partea lui din ceafă îmi venise în dreptul ochilor, iar partea de la frunte se-nțepenise la ceafă, unde în zadar căuta o deschizătură cât de mică prin care să soarbă o cât de palidă rază de speranță. Un lucru ciudat însă: în schimbarea lui de poziție, creierul se așezase cu partea de la urechea stângă la urechea dreaptă și viceversa. Urechile simțeam că ar fi putut auzi; dar ce să auză? întunericul și nimicul nu s-aud!

„A murit lumina!… S-a stins putința celui mai umilit adevăr!“ – am voit să strig; dar în ceafă nu aveam gură.

Câte veacuri a ținut pierzania mea? Nu știu… Demult, foarte demult, mă tot duceam, tot mai iute și mai iute, când, în vârtejul meu nebun, m-am plesnit cu țeasta de ceva tare și neclintit – era poate o stâncă rătăcitoare ca și mine prin haotica beznă. În fibrele nenorocitului meu creier a sunat atunci glasul înfiorător al trâmbiței pentru judecata de pe urmă… Atât mai bine! Mai bine iadul decât nimicul!

Mă lovisem cu capul de mesuța de lângă pat. Am sărit drept în picioare.

Adormisem cu ochii în lampă… Lampa se stinsese nemaiavând ce arde. Cuprins încă de groază, caut bâjbâind pe-ntunerec chibriturile. A! un biet chibrit după atâta întunerec!… A fost poate mai generos decât apusul măreț de adineaori.

În sfârșit! n-a fost nimic adevărat din toată neagra mea deznădejde de câteva clipe. Sunt solid așezat pe patul meu; simt

neclintită sub tălpi iubita și frumoasa noastră planetă: catapeteasma lumii nu s-a clătit.

Iată pe mesuța mea gazetele, ediția a treia, pe cari nu le-am citit aseară.

A! iată cauza adevărată a visului meu, la început atât de luminos, atât de-ntunecat la urmă. Au fost mustrările chinuitoare ale foamii: spiritul meu adormise nemâncat; somnul îl amăgise și-l biruise flămând – nu-mi citisem gazetele.

Da, aveau dreptate fantasmele acelea pe care le-am auzit cântând… Vino, binefăcătoare pâinea mea cea de toate zilele! gazetele mele! și cu o poftă de căpcăun le-am mâncat pe toate.

*

Aș fi dar un ingrat dacă până să fac pe teatru [*sic*] – dacă voi mai putea face – apologia gazetei, n-aș profita de ospitalitatea ce mi-o acordă cu atâta grațiozitate confrații de la „Drapelul", ca să fac analiza „pâinii noastre cea de toate zilele".

Gazeta e una [*sic*] din cele mai interesante produse organice ale vieței publice. Îmi propun, după modestele mele mijloace și cu slaba mea experiență, să-i fac fiziologia în două-trei cronice literare.

Pe poimâine dar voi începe, și pentru că scriu, chip și seamă ca literat, în a cincea coloană, voi începe studiul meu fiziologic tocmai cu: *Coloana V-a*.

COLOANA V-A…

Fără să te gândești mai adânc, ai putea, auzind de coloana a cincea, să-ți aduci aminte de a cincea roată. În adevăr, această coloană – literară, științifică, artistică, economică, industrială, comercială, statistică – s-ar părea la întâia privire că slujește în cadrul unei gazete numai și numai pentru umplutură…

Ce-mi pasă mie, public, care mă interesez exclusiv de mersul afacerilor politice; ce-mi pasă mie, public, care vreau să aflu fapte, accidente și scandaluri întâmplate, și dacă nu întâmplate, măcar neîntâmplate – ce-mi pasă mie de ce păreri, de ce idei, de ce gândiri, sau de ce închipuiri e capabilă mintea dlor X sau Y? Pentru mine, căruia mi-e totdeuna degrabă, măcar că foarte rar am treabă; pentru mine, care am nevoie de încordare a închipuirii, coloana d-tale a cincea este peste măsură de lungă. O consider ca o fraudă ce mi se face.

Cum, domnule redactor? Dar d-ta mi-ai furat cu marafetul acesta, cu rasolul d-tale literar, măcar cinci bucățele picante, cari ar fi încăput în locu-i. Dezbateri senine? Fantazii frumoase? Teorii personale?… Mofturi! Nu-mi trebuiesc. Mie dă-mi titluri – un titlu bun este singur o idee. După fiecare titlu, dă-mi un fapt pe care l-ai aflat, sau, dacă n-ai aflat nici un fapt deocamdată proaspăt, dă-mi un fapt de alaltăieri, încălzit; în fine, dacă nu, dă-mi un fapt fierbinte de poimâine. Care va să zică, am titlul, am faptul; mai îmi trebuie o concluzie a d-tale, scurtă, nervoasă, caldă, caustică, corosivă. Toate, împreună cu pseudonimul d-tale cu tot, să încapă cel mult în două vingalace și jumătate.

Dar articole cari să treacă peste o coloană și jumătate! Dar eu, când văz așa articole, simt o impresie monstruoasă: parc-aș privi în mijlocul unei ogrăzi, printre animalele domestice din ziua de astăzi, de proporțiuni potrivite, plimbându-se grav un mastodonte antediluvian.

*

* *

Da, zic și eu, redactorul coloanei V, ca și d-ta, publicul; da, *articolul* a murit, fiindcă trebuia să moară; mai bine zis, fiindcă nu mai putea trăi. Căci, să fim drepți, poate că nu e vorba numai de cine o să stea să mai citească articole; de! ar mai fi

vorba, poate, și de cine o să stea să le mai scrie. Mai la urmă, ar fi greu desigur, dar nu chiar imposibil de susținut că-i tot așa de puțin ușor a scrie un articol, cât a-l citi. Dar, în sfârșit, asta puțin importă; e destul să constatăm că articolul a murit – mastodontele nu se mai plimbă de colo până colo; stă liniștit în salonul special al muzeului – fosila literară își are, între atâtea vietăți actuale, locul său în coloana V. Din când în când, foarte rar, nu-i lipsește mastodontelui vizita vreunui amator; din când în când, veseli studenți se abat pân salonul grosolanei fosile.

Atunci, dacă e așa, zici d-ta, cititorul, pentru ce coloana V-a? Ce nevoie are fiecare gazetă de un mastodonte?

Domnule cititor, răspunz eu, nu trebuie dusă comparația d-tale decât până la o limită potrivită. Coloana a cincea seamănă numai într-o privință cu un mastodonte; în alte privințe, seamănă cu alte celea. Așa, de exemplu, ca să-ți explic pentru ce toate gazetele au adoptat coloana aceasta, eu am s-o compar cu un instrument muzical de lux, foarte la modă astăzi – cu aristonul.

*

* *

Odinioară la sindrofii cocoanele cântau din ghitară; mai târziu cântau la serate damele din piano; astăzi, în secolul nostru eminamente economic, avem aristonul. Ce progres! Ghitara se învață în opt ani, pianul în zece. Aristonul, presupunând că ai oarecari dispoziții muzicale, îl poți învăța în câteva săptămâni; cu multă stăruință, poate chiar în cincisprezece zile. Eu, de exemplu, l-am învățat astă-vară la țară într-o săptămână, și n-am lucrat exagerat – câte cinci-șase ceasuri pe zi; când îmi ostenea o mână, începeam cu cealaltă – într-o săptămână am ajuns la perfecție. Ei! dar eu am mult talent la muzică.

Când dar avem aristonul, mă-ntreb, care casă de oameni să se mai lipsească de binefacerile muzicei? Care petrecere, fie

în salon, fie pe iarbă verde, să n-aibă muzică? Unde pui și avantajul acesta? Aristonul e ușor; îl poți lesne transporta. Iată, de exemplu, eu cu al meu am cântat la „Epoca“, și acuma cânt la „Drapelul“; pe câtă vreme amicul meu Rădulescu-Motru… viceversa. Ba încă el, mai tânăr, a făcut odată *un tour de force*: a cântat într-o zi și colo, și colo.

Prin urmare, domnule cititor, ia bine seama: la orice petrecere – aristonul; la orice gazetă – coloana V. Muzica îndulcește moravurile, și de! poate ale dumitale nu sunt tocmai așa de dulci încât să nu le mai trebuiască măcar un praf de zahăr. Știu că ai să-mi spui cum că muzica este un lux – de prisos. Însă trebuie să ne supunem modei și cerințelor epocei. Mai la urmă, nu ești obligat să asculți aristonul: întoarce pagina repede, și desigur o nouă Barbara Ubryk sau o altă barbarie are să-ți nutrească cu prisos spiritul flămând de miracule, mai consistente decât niște simple sunete fără înțeles imediat palpabil.

*

* *

Dar oricum, eu gândesc că d-ta, cititorule, te-nșeli câteodată desprețuind prea mult aristonul. Mie parcă-mi vine a mă-ncumeta să-ți probez că și-n coloana V d-ta ai putea găsi din când în când lucruri cari să te intereseze, cari să obție de la atenția d-tale oarecare succes de curiozitate.

Eu care, precum am spus, știu învârti aristonul, am să-ți dau în viitoarea mea cronică vreo câteva modele de cântece. Voi încerca să-ți prezint câteva probe de coloana V de deosebite caractere: literar, științific, filosofic, artistic șcl. Am un teanc de cartoane pentru ariston, culese de pe la confrații mei.

Deocamdată, mă opresc: mi-e teamă să nu te sperie dimensiile mastodontelui meu.

O SĂPTĂMÂNĂ

Mărturisesc drept, nici gând n-am avut zilele acestea să pun mâna pe condei, deși atâtea îmi fierbeau în minte și atât de bine mi-ar fi făcut să le spun. Pentru a le spune însă, aveam nevoie de alt loc decât coloana V, și de locul acela nu oricine poate dispune în presa noastră.

Să scriu articole literare în niște asemenea momente?… Aș semăna cu baba care se pieptăna când ardea satul. Și încă baba surdă se pieptăna pentru sine. Eu pentru cine aș fi stat să-mi pieptăn proza împâslită?

Eu scriu pentru d-ta, cititorule. Ei! drept să-ți spun, când te văd pe d-ta umblând forfota de colo până colo, fără să știi unde dai cu capul, plin, pe deasupra necazurilor personale, de atâtea ș-atâtea preocupări politice – crize, deficite, universități, devastări, despăgubiri, Berendei, Rotterdam, *Bon-Goût* și altele mult mai triste – mi se taie pofta de scris.

Îmi zic: omul acesta nu mai poate avea chef de nimicurile mele literare; pentru așa producții se cere un public mai puțin enervat, o epocă mult mai liniștită.

*
* *

Da. E o vreme ingrată pentru coloana V.

În mijlocul agitației care frământă toate spiritele, nu mai este loc pentru o cronică literară; în mijlocul larmei de: sus! jos! și geamuri, obloane, capete sparte, și tropote de gendarmi, și fapte mari de arme, ar fi fost un lucru de foarte prost gust să învârtesc aristonul. De aceea nici nu l-am atins câteva zile: mai la urmă, l-aș fi-nvârtit degeaba, – cine oare i-ar fi dat cea mai mică atenție? Încă tare mi-e teamă că, dacă spiritul public nu se liniștește, confrații de la „Drapelul“ or să-mi spună scurt:

– Nu mai trebuie muzică, amice!

Până atunci, îmi ascund cât pot melancolia, foarte naturală la un flașnetar care simte că va fi rugat să plece, și tot sper că liniștea publică se va restabili.

*
* *

Dar chiar să mi se-ngăduie, cum se-ngăduie în lume atâtea inutilități, să urmez a scrie cronici ușurele, mofturi și nimicuri literare, mă întreb: oare ce sunt eu în organismul social? un grăunte de nisip închistat în carne? un corpușor străin economiei totale a lumii mele, care să rămână neafectat de scăderea sau urcarea temperaturii ființei întregi; căruia să nu-i pese deloc de durerile și de fiorii ce furnică tot trupul?

Nu. Eu sunt o celulă în organismul întreg. Oricât de puțin ar contribui la economia totală, să fie, poate, chiar inutilă, această celulă e vie. Frigurile ce au apucat marele organism au cuprins-o și pe dânsa. Simt, atât cât poate-ncăpea întreg sufletul meu, durerea trupului în care Dumnezeu mi-a poruncit să trăiesc când a voit să-mi dea și mie un loc în lumină.

Pot eu dar sta, în momentele de emoțiune publică prin care trecem, să pieptăn proză? Nu. *Inter arma silent musae*…

*
* *

E vremea geamgiilor. Să vorbim dar de geamuri.

E un lucru astăzi deplin constatat că un geam se sparge dacă-l lovești de câteva ori, sau chiar numai o dată, însă bine, cu un lucru care se sparge mai greu, de exemplu cu un bolovan sau cu un drug de fier. Numeroase experiențe recente au confirmat acest adevăr, punându-l mai presus de orice îndoială.

S-a constatat asemenea că geamurile sparte se pun la loc cu atât mai degrabă cu cât termometrul e mai puțin ridicat, și că se poate uneori întâmpla într-o localitate să se spargă mai multe

geamuri de câte se pot pune la loc îndată. Atunci, după o lege de mult cunoscută în economia politică, – raportul dintre cerere și ofertă –, geamurile se scumpesc.

În virtutea dar acestei nestrămutate legi, nenorociții scăpătați rămân la urmă: foarte târziu își pot repara spărturile. Dar cu toată asprimea vremii, n-au de ce să se grăbească: oamenii scăpătați, ce e drept, au mai totdeauna în casă mulți copii, în genere iarna bolnavi, dar n-au termometru. Mai la urmă, ar fi chiar imoral să aibă săracul în casă un termometru; termometrul este mai mult un obiect de lux decât un instrument de preciziune: când ai piele, ce-ți mai trebuie termometru!

Săracul, dacă n-are cu ce-și pune geamurile, să-și cârpească ferestrele cu țoale, mindire ori hârtie groasă. Ca să te aperi de ploaie și de frig, puțin importă cu ce-ți astupi fereastra. Se-nțelege că nu prin orice fel de materie poate trece lumina ca prin sticlă; dar omul trebuie să se mulțumească cu ce găsește la vreme de nevoie. Lumina nu se poate împrăștia cu lopata la toată lumea prin mahalale; deocamdată, avem destulă lumină la Universitate.

Da… da… la Universitate e lumină…

*

* *

Când terminam de copiat, cu adâncă silă, rândurile din urmă, un prietin intră năvală la mine. Foarte zdruncinat, îmi spune știrea despre sfârșitul tragic al afacerii Filipescu–Lahovary…

O știre culeasă de pe stradă!… Nu. Nu pot crede să se fi-ntâmplat un așa dezastru…

Alerg… Am văzut… E adevărat.

Sărmană victimă!

Dormi liniștit, om de omenie! Tu n-ai murit pentru nimic, cum spun unii. Nu! Te-a ajuns grozava osândă a fatalității…

Păcatele presei în care absurdul neadevăr încă domnește cu violența și cruzimea unui nempăcat zeu păgânesc, tu, tu trebuia să le plătești cu viața, tu, care ai greșit să slujești deoparte, cu blândețe și cumpătare, bunului adevăr!

Oarbă fatalitate! și surdă, și nebună.

NOTIȚE CRITICE. [INTRODUCERE]

Odinioară, nu prea de multă vreme, – popoarele mici fac repede progrese mari, – părinții noștri ziceau cu mândrie că românul e născut poet. Astăzi, tot cu atâta mândrie, dacă nu chiar cu mai multă, noi putem zice că românul e născut critic.

Poezia este atributul tinereței; critica – al bărbăției. Să fim bărbați! și sper că suntem.

Astăzi orice român care se respectă trebuie să fie un critic; și, din norocire, foarte rar se găsesc români cari să nu se respecte; ba încă și aceia, crez eu, nu sunt români curați; nu se poate: trebuie să fie de cine știe ce viță străină.

Așadar, am să aștern și eu câteva notițe critice. Decât… trebuie să previu la vreme pe cititor despre extrema modestie a obiectului criticei mele, și adică…

În genere, românii critică lucrări, împrejurări și persoane de cea mai mare importanță în viața publică; de exemplu, critică justiția supremă, universitățile și alte instituții de cultură înaltă, direcția superioară a politicei ș.c.l., și, firește, în același timp, critică persoanele ilustre cari dau suflet lucrurilor și împrejurărilor. Iar acei cari vor să fie și mai și critică criticele acelor critici. Ce aripi trebuie să aibă acei ce vor să vază de d-asupra pe vulturii cari văd de sus fizionomia celor mai înalte culmi ale societății!

Așa sunt toți criticii noștri cu gândul tot la sus: ei privesc atât de departe peste capetele noastre, ale comunilor muritori,

încât pentru lucrurile umile, pentru împrejurări banale, pentru persoanele ordinare – cari ating viața noastră de toate zilele și ne-o afectează în proporție cu atât mai mare cu cât sufletul nostru e mai individual, – nu mai rămâne o singură privire interesată a le face onoarea unei critice.

Mi se vorbește de monumentele publice… Dar ce-mi pasă mie de monumentele publice! Să ne ferească Dumnezeu, neam de neamul meu, să dormim în monumente publice! Le văz în treacăt și, când le-am văzut o dată, n-am nevoie să mă mai uit la ele a doua oară: știu că sunt toate strâmbe. Mie-mi pasă de casa-n care stau cu chirie, unde deger iarna și mă prăjesc vara; unde n-am un zid întreg să-mi așez patul.

Mi se critică profesorii de științe înalte. E vorba să mă facă și pe mine să știu dacă sunt sau nu acești celebri savanți vrednici de misiunea lor. „Nu!“ zice un critic. „Ba da!“ răspunde criticul criticului. Ei! domnilor! dar ce-mi pasă mie cine dintre dv. are dreptate! Eu aș vrea să mă luminați dacă bucătăreasa mea e sau nu demnă de misiunea ei.

À propos… Mi se critică primadonele de la opera națională. Dar eu nu sunt aristocrat, să merg la opera națională. Mie-mi trebuie să mi se dea o critică asupra flașnetei, instrumentul eminamente democratic, care, ca tot ce este eminamente democratic, mă-nveselește când sunt trist și mă-ntristează când sunt vesel.

Eu nu mă pot gândi sus când umblu cu picioarele goale pe coji de nuci. Viața banală a mea, a noastră a tutulor românilor, iată ce mă interesează, iată ce-mi atrage irezistibil atenția.

Ferice de cei ce pot să gândească sus, nesimțind pe ce calcă jos! Ferice de ei! groase tălpi trebuie să aibă.

Mie mi-e capul gros. Imposibil să mă uit acolo unde-mi arată cu degetul criticii noștri. Aplec ochii în jos, la cojile de nuci cari mă înțeapă, mă taie, mă sângeră – și iată, dar, obiectul

criticei mele, fiindcă și eu sunt român care mă respect, adică fiindcă și eu am dreptul, pot zice chiar datoria, să fac critică.

Voi critica bucătăresele și stăpânele, flașnetele și amatorii lor, chelnerii, birjarii și mușteriii; voi critica tramvaie, tramcare, precupeți, marfă, consumatori – tot.

Voi fi sever, dar drept.

Voi fi blând și naiv în formă, dar violent și caustic în fond.

Și, cu toată josnicia obiectului, cu toată urbanitatea tonului meu, sunt sigur că se vor găsi mulți compatrioți să facă aspră critică criticei mele. Parcă-i auz…

„Cum, domnule? D-ta denunți străinilor micile noastre mizerii, și încă unde? în «Universul», care are un tiraj colosal. Vrei să împrăștii în toate unghiurile lumii veninul pesimismului d-tale? Rufele murdare, domnule, trebuiesc spălate în familie, cum zice francezul!"

La toate astea răspund anticipat…

Domnilor, francezul o fi zicând așa; dar eu am văzut acu de curând că francejii fac nu cum zice francezul.

Pe urmă, orice critică implică o plângere, și orice plângere implică o dorință: plângere împotriva a ceva care-mi turbură liniștea, care mă supără, care-mi face rău, și dorința, daca nu a suprimării acelui ceva, cel puțin a pedepsirii lui – o răzbunare ca toate răzbunările. Și tocmai de aceea, domnilor, am ales „Universul": pentru ca plângerea mea să fie auzită de foarte multă lume și astfel răzbunarea mea să fie cât se poate mai strigătoare.

Cât despre denunțarea micilor noastre mizerii față de străini…

A! domnilor, desigur mă socotiți din cale-afară naiv ca să mă credeți în stare a-nghiți așa mofturi!

Să mă iertați: aci nu e vorba de murdăria rufelor, e vorba de bubele trupului.

Auzi dumneata! Să n-afle străinii de micile noastre mizerii!

Dar asta, domnilor, nu e judecată de bărbat; e curată țachismă muierească; asta mi-aduce aminte de cocheta veștedă: ar vrea mititica să facă și pe dentistu-i cunoscut s-o crează că are toți dinții naturali.

O! iluștrii mei patrioți! Dar străinii, oricât am tăcea noi despre micile noastre mizerii, ni le știu mai bine chiar decât ni le știm noi – și pe cele mici, și pe cele mijlocii, și pe cele mari, – și n-au nici naivitatea, ca mulți dintre noi, să-și facă iluziuni, nici interesul, ca mai mulți dintre noi, să-și mință asupra stării noastre publice.

Mi-aduc bine aminte de când s-a jucat pentru prima oară *Noaptea furtunoasă* la teatrul din București. Ce indignare din partea patrioților! Un ziar patriotic a doua zi mă denunța tuturor bunilor români ca pe un trădător care denunț străinilor micile noastre mizerii. La a doua reprezentație, am fost fluierat, huiduit și amenințat de o droaie de patrioți din garda civică cu bătaie în Piața Teatrului. Niște ofițeri m-au scăpat de furia poporului. Piesa a fost scoasă din repertoriul teatrului.

Pentru ce toate acestea? – pentru că-mi permisesem să glumesc „față cu străinii“ asupra gardei civice: ca și cum străinii, oficiali și neoficiali, n-o vedeau la parade în toată ridicula ei maiestate!

De câte ori vine așa, în treacăt, un străin să ne laude din cale afară, să aplaude entuziast toate cele de la noi, minunându-se fără nici un frâu, la fiece pas, de doina română, de strachina română, de opinca română, de femeia română, de bărbatul român, în fine, de literele, arta și știința române, – eu strâng din fălci, îmi încrețesc nasul în sus și zic în gândul meu:

„Domnul acesta, dacă nu e un găgăuță patentat, de exemplu, vreun erudit pivat-doțent de la cine știe ce universitate rurală, a cărei reședință s-ar găsi numai pe hartele de scară enormă ale Statului-major german, ori vreun xenamorasit de ginte latină,

atunci desigur e un om deștept, care ne știe bine slăbiciunile și slăbiciunea: e un filo-român de industrie!

De câte ori un om îmi exaltează calitățile, pe cari eu nu mi le constatasem prea bine, – nesocotindu-mi defectele, pe cari foarte bine mi le cunosc, – și subliniază prea mult bunele sale opinii despre mine, îi zic politicos: foarte mulțumim! și-l părăsesc, ducând în cugetul meu o mare îndoială: e prost? ori ticălos?

Căci eu sunt, în privința opiniei unui om asupra semenului, cu totul pesimist: știu bine cât de greu i-e omului, cu tot dreptul ce i s-ar părea că are, să împlânte pentru sine în cugetul altui om o opinie bună, care să-i rodească un tratament potrivit de omenie.

*

* *

Introducerea la notițele mele critice e sfârșită. Mulțumind amicului meu, d. Cazzavillan, pentru ospitalitatea ce dă modestelor mele opinii în multrăspânditul său „Universul“, le recomand cu sfială cititorilor acestui prețios organ popular.

NOTIȚE CRITICE
[FRAGMENTE]

Sunt oameni cari gândesc că a vorbi cu bun simț și cu pricepere despre lucruri umile, bunăoară despre cestiuni de viață practică, este o înjosire a spiritului omenesc, și că, din contră, pentru spiritul omenesc este o onoare a debita prostii despre cestiuni înalte.

Eu gândesc altfel, adică tocmai dimpotrivă.

Eu, care am fost și birtaș la gara din Buzău, pricep, de exemplu, că cestiunea hranei de toate zilele, mai cu seamă

pentru un om cu copii, este o cestiune vrednică de toată atenția, și că societatea noastră românească suferă în privința aceasta de multe neajunsuri. Vroi dar să spun ce gândesc despre bucătărie și bucătărese.

Un sec crede că m-am înjosit cu asta. De ce? Pentru că nu m-apuc să dezbat ca dânsul, fără să le pricep deloc, asupra cestiunilor de înaltă cultură, pentru cari știu bine că aș avea, ca și el, mai puțină competență decât un bou bătrân pentru alergările Jockey-Clubului.

Nu. Ocupe-se dumnealui de cestiuni înalte, eu voi să dezbat asupra întrebării: este sau nu bucătăreasa mea, a dumitale, a noastră a tuturor, vrednică de misiunea ei?

Dintru-nceput trebuie să spun, cu părere de rău: nu! nu e vrednică.

*
* *

Dumnezeu să mă ferească de șovinism și de brașovinism!

Dacă șovinismul este caricatura patriotismului, brașovinismul este caricatura românismului.

Când ar fi să dau vreo povață unui tânăr român, iată pe care i-aș da-o:

„Tinere, să-ți fie patria scumpă și sfântă ca și mama ta! S-o iubești și s-o respectezi din adâncul sufletului tău! De dragostea și de respectul tău pentru ea să nu faci vreodată reclamă și paradă. Ba, ai dreptul și datoria să urăști, să lovești, să sfărâmi pe acei frați ai tăi ticăloși, cari, în loc s-o iubească și s-o respecteze ca pe o mamă cuminte, onestă și severă, o curtează, o măgulesc și o exaltează ca pe o bătrână cochetă, nebună bună de tocat!“.

Atât despre patrie – și sper că-n tot ce am scris nu se va găsi despre frumoasa și generoasa mamă vreo altă tiradă.

*
*   *

Nu! nu sunt șovinist, și ura de rasă nu a putut vreodată încolți în sufletul meu. Dar trebuie să mă ridic odată cu toată puterea contra Ungariei și poporului maghiar!

Acolo este izvorul unui mare rău ce ne bântuie... De peste Carpați ne vin bucătăresele cari fără omenie ne exploatează pe noi, părinții de familie, ne supără, ne îmbătrânesc fără vreme și ofticează pe cocoanele și soacrele noastre, și fără milă ne ruinează sistemul digestiv al moștenitorilor noștri. În nici o țară civilizată din lume nu se consumă atâta sinamichie pentru copii. Care cocoană o întrebi: „Da' ce a avut Gogușor al dumitale?" îți răspunde: „Mersi! a avut deranj la stomac!".

Să fie oare o manoperă politică? Să meargă maghiarii cu ura lor seculară contra noastră până acolo? Bănuiesc; nu pot fi sigur. Dar ceea ce e vădit lucru e că toate aceste misionare ale papricașului și sosului de făină prăjită-n osânză de râmător lucrează, după o sistemă urmărită cu persistență, la distrugerea românilor.

Ia să examinăm lucrul mai de aproape.

*
*   *

O bucătăreasă maghiară la o modestă casă română din capitală câștigă:

30 de lei pe lună leafă;

20 de bani pe zi, tain, fac 6 lei pe lună;

are odaie bună de locuit, încălzitul, luminatul, spălatul, toate astea să facă măcar 20 de lei pe lună, cum sunt toate scumpe-n București;

are hrană din destul, ea, și mai oprește ale mai bune bucățele de carne și ficățeii de la pui pentru *borbat*, care vine

seara să doarmă la căldurică; hrana a o pereche de maghiari, care va să zică, ar face barem 45 lei pe lună;

mai ciupește și de la coșniță măcar o băncuță pe zi, adică pe lună 15 lei;

Ia să facem acuma totalul: 30 + 6 + 20 + 45 + 15 = 116; care va să zică, una mie și aproape patru sute de lei pe an. Colosal! Aproape cât o artistă de la opera română!

Și în schimb?

*

* *

Vine stăpânul acasă de la daraveri și, flămând, se așează cu familia la masă.

Ciorba!

Toate lingurile încep să lucreze; dar la prima sorbitură, toate fețele se strâmbă.

– Iar apă chioară! păcătoasa! zice soacra indignată.

– Du-o îndărăt, zice ginerele aspru, și spune-i că al'dată i-o torn în cap, mizerabila!

– Adu bamele! comandă cucoana...

Bamele! Copiilor le plac bamele cu pui. Acu e rândul furculițelor.

– Uite, trăzni-o-ar Dumnezeu! cum le-a terciuit! uite cum a sdrențuit frumusețea aia de pui! Bătu-te-ar Maica-precista!...

– Unde sunt ficățeii?

Și toate furculițele sondează marmelada de bame: nici un ficățel!

– Nu mâncați! sbiară stăpânul, care a gustat din marmeladă. Nu mâncați! are gust de coclit! vă otrăviți!

Și pe câtă vreme bieții copii se-ndoapă cu pâine, cucoana ginerelui zice tristă:

– Adu biftecul!

(În familiile mai bune, la friptură se zice biftec, și coada vacii friptă pe clește tot biftec se chiamă).

Aha! biftecul...

Cucoana soacra ascute cuțitul. Aș!

– L-a ars!

Atunci începe potopul de încriminări: domnul acuză pe cocoane că nu se ocupă destul cu menajul; cocoanele-l acuză pe domnul că nu e destul de sever cu slugile... Ginerele scapă o vorbă groasă, soacra se scoală indignată de la masă drăcuind pe șoangherița, și fiică-sa cu copiii încep să plângă:

– Masă e asta, ori otravă?

Atunci, domnul ia farfuria cu biftecul carbonizat și merge încruntat la bucătărie:

– Madamo! biftec e ăsta! bagăți-l în ochi!...

Apoi, după ce trântește farfuria:

– ... Și altă dată să știi că-ți trag palme, mă-nțelegi!

– *Apo, ala nu slobod la domnu!* răspunde, cu toată dignitatea maghiară, bucătăreasa.

Se-nțelege; omul, cât de iritat, nu uită că trebuie evitată cu prudență orice complicație internațională.

Toată lumea se pune iar la masă, cu multă gravitate și, fără a mai schimba o vorbă, o răzbește în telemea cu struguri. Foarte bună mâncare, telemea cu struguri, și sănătoasă: telemea fără struguri ar fi prea grea; struguri fără telemea, prea ușori.

*
* *

Tatăl de familie supărat se culcă și se gândește serios, – la ce? la neajunsurile culturii noastre publice:

De ce n-avem odată curajul să ne emancipăm de străini? De ce, pe lângă atâtea școale de științe și de arte înalte, pe lângă atâtea Universități și Conservatorii de muzică și declamațiune, să n-avem și o școală de bucătărese cu o direcțiune curat

națională? Dacă ar fi fost romåncă, mizerabila! cum i-aș fi tras cu biftecu'n cap!

*
* *

Când termin rândurile aceste dureroase,, primesc, de la un vechi prieten, o scrisoare plină de parapon.

Bietul bătrân! Iacă un prototip de *tombateră* demodată, care mă-ndoiesc să fi fost vreodată la modă: căci, de tânăr, de când îl cunosc, a avut ca și acum, spiritul foarte mălăeț.

Ca orice român, mai ales mălăeț, a-ncercat, firește, și el, toată viața, să colaboreze la ieftinul progres al scumpei sale Românii, – să lucreze și el în așa numitul „ogor al culturii naționale!“. Dar, de câte ori a asudat și gâfâit, i-a ieșit înainte un sceptic, un om care nu este așa de naiv ca să lucreze un ogor fără siguranță că acesta-i va da rod potrivit ostenelii.

Scepticul s-a uitat la obosita nulitate cu un zâmbet de milă prefăcută și – ca răutăciosul sufler, care părăsește în îngăimeală pe un actor și prost și surd și cu rolul neînvățat – i-a șoptit, dând din umeri:

– Ogor ingrat! vană laboare!

Iar lumea toată, cuminte, a clătinat din cap, adică: așa e, are dreptate scepticul.

Zâmbetul acestuia și mai ales aprobarea opiniei publice, umplu cu amar sufletul gol al bătrânului meu. Mâhnit, el gândește ca acum o jumătate de veac, și astăzi, că a perfora cu-mpunsături de condei gogoșile umflate ale secăturilor intelectuale, a trata cu ușurință pe xenamorasiții cu greutate, a nu lua în serios pe toate budalalele literelor și artelor române – sunt niște crime de înaltă trădare a patriei, a națiunii, a... mai știu eu ce, sacru și inviolabil.

Se pune deci să-mi scrie în consecuență.

Sfântă Retorică! În ce proză năclăită, în loc de pieptănată, izbucnește indignarea lui patriotică în potriva acelor spirite cari

nu-i seamănă, cari nu respectă nimic, zeflemisesc tot, veștejesc, întinează, distrug tot ce e românesc! – se-nțelege că în „tot ce e românesc“ intră mai ales și rânceda lui pomadă.

Auzi dumneata! ... Moftul român!... Să pui sfântul calificativ român lângă moft!... A! scepticismul! O! nenorocită școală!

Și când te gândești că, sub barba venerabilă a ilustrului meu român, oamenii acestei nenorocite școale, acești rău făcători ai națiunii, au câteodată chiar succes!

– A!... zice tombatera cu amărăciune... Succes ușor!

Acu nu știu ce să fac? să-i răspund ori să nu-l mai mâhnesc? Am să-i răspund o dată pentru totdeauna, ca să-l mângâi. Iată:

„Ilustrul meu amic,

Să ne punem împotriva voinței lui Dumnezeu – ar fi nebunie. Nu vezi dumneata că la tot ce viază e o nepătrunsă chestie de sămânță? Dovleacul mălăeț, la cuptor, are succes – ușor, ce e drept, însă îl are; dar stoarcă-se cât s-o stoarce să facă limonadă, n-are să-l aibă niciodată.

Dumneata nu ești încă așa de bătrân încât să-ți pierzi toată speranța. Încearcă și dumneata o dată să ai un succes ușor. Dacă n-ai avut până acum nici unul, de! trebuie să mărturisești că și dumneata ești puțin de vină: ai umblat totdeauna după succese prea grele pentru puterile și felul dumitale.

ANTON BACALBAȘA

Tony a plecat aseară dintre noi – atât de tânăr. Păcat pentru lumea noastră!

De aci de jos, unde e poruncă să mai rămânem, nu cu platitudini și banalități se cuvine să salutăm la plecare-i pe omul de spirit, care, iertat de o rămășiță a osândei pământești, e chemat dincolo.

Iubite Tony, doarmă-ți în liniște dulce rămășițele tale de lut, iar sufletul tău, primească-l Dumnezeu cu vecinica-i dragoste în sânul lui!

Vechiul tău prieten
Caragiale

INTELECTUALII...

Intelectualii! Iată un soi prețios de cetățeni, de lipsa căruia patria noastră nu se poate plânge. Slavă Domnului! avem destui.

Odinioară, intelectualii, mult mai puțini la număr ca astăzi, formau un fel de sectă, care respingea sistematic orice contact cu profanii. Sediul acestei prețioase secte era la cafeneaua Brofft, – singura rimă posibilă la *moft* –, peste drum de Capșa, în prăvălia caselor Zerlendi, unde acuma se află Luvrul de București. Acolo – precum odinioară muzele în Parnas – se adunau intelectualii spre a-și împărtăși înaltele cugetări și inspirațiuni, gustând un fel de ambrozie, compusă din puțin lapte, puțin „jvarț“ și puțin zahăr, și numită în limba vulgară „caputin“. De aceea, profanii invidioși, cari nu erau admiși să se apropie de intelectuali, i-au poreclit pe aceștia: „caputiniști“, de unde, apoi, orice dezbatere prea mult prelungită despre lucruri ideale, despre înalte chestiuni de artă, litere, științe, s-a numit „caputinism“. Aceea a fost prima perioadă, cum am zice perioada eroică, a caputinismului și caputiniștilor.

Cafeneaua Brofft, poate tocmai din cauza mândriei excesive a intelectualilor, a început să-și piarză încetul cu încetul clienții, cari consumau altceva decât caputin. Ar fi lucru oarecum explicabil: omul inferior se găsește foarte strâmtorat într-o atmosferă prea înaltă. Ce să caute un biet mojic de rând acolo unde se strâng persoane de elită?... Din pricina intelectualilor

sau din altă pricină, puțin importă, cafeneaua Brofft, mergând din ce în ce mai slab, a trebuit până la urmă să se desființeze. Dar intelectualii nu puteau rămânea pe drumuri; trebuiau deci să-și caute un nou sediu numaidecât... Atâtea chestiuni arzătoare de esetică, de filosofie, mai știu eu de ce! reclamau soluțiuni urgente. Caputiniștii își aleseră un local mult mai frumos și mai confortabil decât cel vechi; își strămutară sediul la Fialcowsky, cafenea-cofetărie celebră mai ales pentru beltelele ei.

Aci, – lucru foarte ciudat! și care nu s-ar putea explica decât prin teoria evoluțiunii, – aci s-a făcut o schimbare însemnată în moravurile intelectualilor. De unde, la Brofft, erau foarte exclusivi și din cale-afară discreți, discutând pe șoptite, așa ca să nu le poată profanii auzi înaltele înțelepciuni – la noul sediu, începură să primească alături cu ei, deocamdată la mese învecinate, apoi chiar la masa lor proprie, mușterii cari nu luau caputin, oameni cu totul nedemni a se numi intelectuali. Apoi, dezbaterile caputiniste începură să se facă în gura mare, așa că toată lumea profană de cafenea și cofetărie, ba, vara, chiar din Piața Teatrului, le putea auzi perfect. Dar dacă zic că lumea profană le putea auzi, asta nu însemnează că le și putea pricepe. Numai aleșii le-au putut pricepe, și asta a făcut un mare bine public: încet-încet, și din ce în ce mai numeroși, începură să iasă, din rândurile poporului, o sumă însemnată de tineri a căror vocațiune era să fie intelectuali. Până aci, nu se știuseră număra, neavând un semnal de raliare, o eclesie. Aceasta a fost perioada clasică a intelectualilor.

În curând, potrivit principiului evoluțiunii, eclesia a numărat așa de mulți adepți, încât Fialcowsky nu i-a mai putut încăpea și ei au pornit care-ncotro să propovăduiască... Azi, mai mult ca totdeuna, la noi mai mult decât oriunde, intelectualii sunt, am putea zice, inspiratorii, diriguitorii opiniei publice, mai ales când e vorba de mișcarea „culturală“. Ei fac ploaie și

vreme bună, ei tarifează prețurile succeselor și decernă laurii, ei condamnă, îngăduie sau încununează – în literatură, în teatru, în arte, în științe, în fine în tot: ei! ei, intelectualii!

Aceste exemplare de lux ale omenirii mișună astăzi prin toate unghiurile publice. Lipsiți cu desăvârșire de vreo falșă fudulie, intelectualii intră în toate localurile de consumație și se amestecă bucuros cu toți comunii muritori... Asta e o tactică iezuitică, așa crez eu; căci, pentru a renunța acești aleși la mândria lor legitimă și a se apleca așa cu dinadinsul la contactul nostru, trebuie că au un scop; și acela desigur nu poate fi altul decât luminarea maselor ignorante.

O dată cu ieșirea de la Fialcowsky, care numaidecât s-a desființat și el ca și Brofft, eclesia capuținistă a trecut din perioada clasică în perioada politică: de la revelațiune la apostolat. Iată-i... La orice masă de la berării, birturi, cafenele, dacă sunt trei mușterii, unul desigur este un intelectual. Ce face el, omul ales, alături cu cei doi profani? Își îndeplinește misiunea: propagă, luminează, vulgarizează. Sunt chelneri cari, după cât au prins pe apucate din dezbaterile și conferințele intelectualilor, pot face marț pe un profesor de universitate, mai ales dacă l-or lua repede.

Dar mai la urmă, o să mă-ntrebi dumneata:

– Bine, după câte mi-ai scris aci, cam înțeleg eu ce sunt intelectualii; dar atâta nu mi-e de ajuns; aș voi să-mi dai o definițiune mai scurtă și mai limpede; să-mi spui deslușit: ce este un intelectual?

– Bucuros, răspund eu; iată:

Omul care desprețuiește orice ocupație de imediată utilitate și pentru el și pentru lume și se dedă la nobila profesiune de gânditor – se numește un *intelectual.* Sunt mii și mii de unelte-n lume: glonț și năvod, plug și sapă, teslă și rândea, ciocan și nicovală, cot și terezii – cine le mai știe pe toate? – un întreg arsenal inchizitorial! fără acesta omenirea n-ar putea stoarce binele ei din sânul naturii, din sânul mamei crude, care

mai totdeuna trebuie apucată strâns în cleşte, canonită, bătută până la sânge, ca să-ţi dea o picătură de lapte. Ei!... Intelectualul e prea blând fiu ca să-şi maltrateze cumva mama. Mâna lui, care n-are altă menire decât să treacă uşor pe frunte-i, s-ar murdări la atingerea vreuneia dintre uneltele de tortură. Intelectualul a venit în existenţa terestră înarmat cu o unealtă mult mai nobilă, o zestre divină: *gândirea!*

Acu... deştept ori ba, spiritual ori nerod, cu scaun la minte ori lovit cu leuca – astea sunt întrebări absolut indiferente; e destul că poate zice cu toată siguranţa:

„Eu?... Eu sunt un intelectual!"

[NOTĂ]

Întrerup astăzi seria notiţelor critice, cari vor urma în „Universul", de joia viitoare, şi apoi, la fiecare două săptămâni, alternând cu alte articole independente de acea serie. Deocamdată, iată aceste telegrame, reproduse cu cât se poate mai multă sfinţenie după originalele lor, şi din cari, deşi laconice ca orice telegrame, cititorul atent va prinde poate un înţeles destul de pozitiv pentru o cronică fantazistă.

„D-A VALMA (VIAŢA LA MAHALA)" DE MARION

Sunt scriitori destui cari te fac să râzi de operele lor; mai rari sunt acei cari prin operele lor te fac să râzi, şi între aceştia, fără-ndoială, este şi Marion.

Neobosită imaginaţie şi veselie gata totdeuna, bunătate de suflet şi absolută lipsă de pretenţie – iată darurile preţioase ale acestui scriitor popular, ale acestui talent remarcabil.

Scenele lui de mahala sunt demne de orice literatură europeană, și ori în ce limbă cultă și-ar fi produs talentul, Marion ar fi fost un scriitor popular de treapta-ntâia.

Dacă Gion, – criticul pretențios, care preferă cea mai sălcie serbezime a fondului pe lângă cea mai suculentă concepțiune, când asta din urmă se prezintă fără, iar cea dintâia se prezintă cu impecabila formă externă, – rămâne biruit în fața lui Marion, ce să mai zicem noi, ceilalți, cari suntem mai puțin severi? ce să zică publicul, care mai la urmă vrea, cetind, să se amuze?

Ei bine, minunata colecție *D-a valma* a lui Marion se tipărește astăzi în a doua ediție, și-mi fac o datorie și o plăcere a mă grăbi ca s-o anunț numeroșilor cititori ai „Universului".

La apariția ediției, voi căuta să fac o dare de seamă mai amănunțită.

SALONUL

Dumineca viitoare, 31 octomvrie, se deschide la Ateneu Salonul anual de pictură și sculptură. Dintre bucățile admise, o comisiune specială va fi și ales pe cele mai de seamă pentru secția română de la Expoziția din Paris.

Am avut norocul să pot intra la Salon înainte de deschiderea-i oficială. Erau acolo câțiva cunoscători, cari făceau observațiuni tehnice ce eu nu prea am înțeles. Eu, drept să spun, nu pot avea pretenția că știu judeca producțiile de arte plastice: îmi lipsește prea mult educațiunea specială a priceperii. Din pricina aceasta desigur eu, în fața unei lucrări, îi văz defectele mai degrab decât calitățile. Aș putea spune mult mai ușor de ce nu-mi place o lucrare decât de ce alta îmi place; pot dar spune de pe acuma că mi-au displăcut multe dintre lucrările expuse și mult mai puține mi-au plăcut – între acestea, cu deosebire, o idilă romană de d. Kimon Loghi.

O dare de seamă mai amănunțită despre Salon, fără nici o pretenție de cunoscător, voi face, după slaba mea pricepere, într-o cronică viitoare a „Universului".

Deocamdată, constat că la Salon – din ce pricină, nu pot ști – maestrul Grigorescu nu ia parte.

Oricine se va-ntreba dar, cu ce pictură românească ne prezentăm la Paris; căci, fără să se supere tinerii noștri artiști, nici unul n-are în lucrările lui așa-numitul element genuin. Toate lucrările, cele remarcabile, ca și cele mai slabe, sunt lucrări de școală, tot atât de franceze, germane sau italiene pe cât de române, ba poate chiar mai mult. Producțiunile după maniera lui Grigorescu, se-nțelege, nu contează, cum nu contează-n literatură nici o producție în maniera lui Eminescu sau a lui Coșbuc. (Se găsesc totdeauna oameni cari cred că succesul se datorește manierii, nu mâinii.)

A expune la Paris pictură românească fără Grigorescu este a renunța la un succes sigur pentru a risca să trecem foarte puțin luați în seamă, și vorbesc numai de elementul genuin, fără să mai pomenesc de incomparabila putere creatoare a ilustrului maestru.

Să sperăm că dd. comisari însărcinați cu alegerea bucăților pentru Paris vor ști să obțină adeziunea marelui nostru artist – onoarea vremii noastre – fără de concursul căruia ne-am prezenta cu mult prea slabi pentru o expoziție universală.

NOTIȚE CRITICE. [NOI ȘI BISERICA]

Încă de mult, lumea noastră românească nu mai merge la biserică.

Oamenii de sus, de mijloc și de jos au uitat de mult cărarea ce duce la locașul icoanelor.

Boieri, ostași, negustori, meseriași, dascăli, slujbași, mari și mici, s-au lepădat de datoriile cătră legea lor creștinească – toți sunt astăzi liberi-cugetători.

Și, firește, daca dumnealor sunt astfel, trebuie și femeile dumnealor să fie tot astfel, adică libere-cugetătoare; și, prin urmare, cum ar putea să fie copiii dumnealor altfel decât sunt mamele, adică altfel decât liberi-cugetători!

Dar să nu exagerăm.

Boierimea, ostașii și slujbașii, deși liberi-cugetători, tot mai merg uneori să auză, dacă nu chiar s-asculte, evanghelia – anume când M. Sa Regele se duce cu ceremonialul obicinuit, la zile mari, ori la Mitropolie, ori la Sf. Niculae-n Șelari, ori pe malul gârlii la Bobotează.

De altă parte, tinerimea și damele se abat uneori la câte o biserică *high-life*, și, spre cinstea lor, trebuie să mărturisim că sunt pătrunse de tot respectul cuvenit casei Domnului: atât tinerimea cât și damele se prezentă acolo gătite cu toată-ngrijirea. Atâta numai că vorbesc cam prea tare.

O fi aceasta bine sau rău, – că s-a lăsat adică lumea noastră de biserică – nu o pot spune, căci n-am în această privință nici-o părere hotărâtă.

Poate, după cum zic unii, să fie bine; poate că lipsa de aplecare către religie să fie dovada unui spirit care se emancipează lesne de ideile învechite și devine astfel mai susceptibil de idei nouă, de progres intelectual și moral.

Poate, din potrivă, după cum zic alții, să fie rău; poate că lipsa aceasta să fie dovada unei porniri la descreerare, la scădere, la înjosire progresivă intelectuală și morală, la o din ce în ce mai mare pierdere a omeniei.

Nu știu deocamdată cine să zic că au dreptate – pesimiștii ori optimiștii; trebuie să mai mă gândesc mult la această

întrebare. Dar până s-ajung a-mi da un răspuns, voi să consemnez aci în fuga condeiului câteva observațiuni, pe cari le fac demult.

Pe câtă vreme bisericile noastre românești ortodoxe, părăsite de credincioși, mai ales în capitală și-n orașele mari, decad pe văzute; pe câtă vreme toaca și clopotele noastre fac zgomot de-a surda, nemaiaflându-se urechi cari să le-nțeleagă glasul și chemarea; pe câtă vreme o biată prescură și câteva lingurițe de vin ajung unui trist altar pe multe duminici – ce se-ntâmplă în altă parte?

Ia să vedem.

Treceți, vă rog, foști creștini ortodocși, astăzi liberi-cugetători, treceți duminica dimineața pe la frumoasa catedrală catolică a Sfântului Iosef, pe la Bărăție, pe la biserica protestantă și pe la cea calvină; treceți, vă rog, foști creștini ortodocși, compatrioții mei, liberi-cugetători astăzi, treceți vineri seara pe la sinagogele mosaice – și vedeți ce se petrece acolo, în acele locașuri clădite de oameni pentru adăpostirea sfintei credințe în Dumnezeu, lăsate lor de la moși strămoși.

Vedeți, ce de lume! Ce de oameni, ce de femei și de copii!

Priviți-i! Bogați și săraci, voinici și neputincioși, tineri și bătrâni. Sunt între ei învățați deosebiți și oameni de rând, ființe, pe drept ori nu, mândre și ființe umile, oameni cu griji zdrobitoare și oameni fără nici o grije; toți vin să-și ridice acolo sufletul, ascultând cuvântul Domnului; toți vin acolo să se roage împreună Lui, cum I s-au rugat și părinții lor, și să-nvețe și pe copiii lor a I se ruga ca dânșii.

Sunt între ei bravii și cuminții germani, francezii cei subțiri la minte și nobilii italieni, și alte neamuri strălucite ale Europei, și îndrăzneții unguri și neînduplecații evrei.

Intrați, foști creștini ortodocși, astăzi liberi-cugetători; intrați după acești credincioși în sfântul pentru ei locaș.

Ascultați cum răsună, legănându-se-ntre-naltele bolți, acele cântări înălțătoare în slavă. Ia uitați-vă cum, cu capetele plecate, se lasă acei oameni pătrunși de binefacerea A-tot-Țiitorului.

Vedeți-i voi, cari sunteți totdeauna posomorâți, cum, după ce s-au împărtășit de acea binefacere, ies toți cu fețele senine și vesele.

Și dacă, liberi-cugetători, nu mai puteți crede în Dumnezeu, căci nu mai sunteți în stare să-l vedeți, pe El care s-arată pretutindeni afară decât în sufletul vostru, nu puteți crede nici măcar în ce vedeți la acești semeni ai voștri? Nu înțelegeți voi, cari tot vă plângeți de slăbiciunea „noastră“ față cu ei, ce întăriți ies după ce s-au rugat și au primit binecuvântarea?

Și dacă nici atâta nu-nțelegeți, nu v-aduceți aminte barem de o vreme nu tocmai depărtată, când părinții voștri, cari dorm sub umbra crucii, cunoșteau izvorul acelei întăriri binefăcătoare și știau să s-adape la el?

Părinții noștri!

Prăpastie de vreme nemăsurată între ei și noi! Mii și mii de ani să fi trecut de la viața lor până la a noastră, și tot nu li s-ar fi șters mai bine din inimile copiilor pomenirea și dragostea și evlavia și felul.

Ei au crezut și s-au închinat, și sufletele lor găseau mângâiere și tărie în închinăciune.

Noi nu ne mai închinăm, fiindcă nu mai credem.

Sufletele noastre nu mai au nevoie de mângâiere; inimile noastre nu mai au nevoie de tărie, fiindcă sunt de piatră, și din piatra aceasta scăpărăm scânteile liberei-cugetări, noi românii foști ortodocși, cari suntem mai deștepți, mai luminați, mai mândri, mai puternici decât toate neamurile lumii.

Închine-se Asia, bătrâna înțeleaptă și nobila și ingenioasa ei fiică Europa! închine-se Africa cu toate negrele ei seminții! închine-se iscusita Americă!

Noi – nu ne-nchinăm.

Închine-se nerozii!

Filosofia noastră ne pune mai presus de nevoia închinăciunii!

Clopotele – zgomot! Icoanele – fleacuri! Credința – moft!

Închiză-se bisericile, surpe-se zidurile lor!

Părinții noștri cari le-am zidit erau niște barbari, niște primitivi, fără nici o cultură serioasă; ei nu aveau spiritul de examen.

Noi suntem oameni moderni.

Mături-se dărămăturile bisericilor, ca să se deschidă locuri largi, piețe vaste, pe cari, după cerințele progresului, să se zidească oteluri mărețe și cluburi politice, teatre de varietăți și burse de comerț!

Și nu care cumva să-ndrăznească-a ridica glasul cineva! În cazul cel mai bun pentru dânsul, ar fi un om ridicul.

E destul că biserica e tolerată!

Un slujitor al altarului, când stetea sub loviturile unei cumplite prigoniri, unei năpăstuiri strigătoare la cer, izgonit și maltratat ca odinioară Sf. Ignatius al Constantinopolei, mi-a spus cu adânc amar:

– Nu li e frică, fiule, de bătaia lui Dumnezeu?

– Nu, părinte, i-am răspuns, nu e frică niminui de bătaia cui nu crede că este.

Ai uitat că ai a face cu o lume, care nu crede în Dumnezeu? cu o lume căreia nu i-a fost frică să prefacă în pușcării locașurile sfinte, închinate credinții străbune, unde zac osăminte de măreți voievozi?

Se va mai schimba lumea noastră românească? va mai vrea Dumnezeu să o reîntoarcă la dânsul?

Dumnezeu știe.

Deocamdată, copiii noștri vor merge pe calea noastră cuminte. De ce avem școli românești, în cari urmează înaltele

învățături ale omenirii? Pentru ca să ni-i lumineze și să ni-i crească.

Ești fiară, fii fiară.

Fiarele n-au biserică, fiarele nu se-nchină; fiarele n-au Dumnezeu!

NOTIȚE CRITICE. [ARMATA NOASTRĂ]

Cu toate nevoile particulare ale deosebitelor neamuri, state și ținuturi, lumea toată stă cu privirile încordate la mărețele împrejurări ce se desfășură în emisferul austral.

Este în adevăr o priveliște din cale-afară mișcătoare; acolo se petrec fapte a căror urmare poate fi o adâncă schimbare a lumii-ntregi.

Se stinge prestigiul britanic!

Orgoliosul drapel a cărui singură fâlfâitură făcea până ieri să cază-n genuchi nenumăratele seminții nedomesticite ale Africei și să-și plece fruntea cele mai mândre neamuri ale Europei; falnicul drapel care ducea în vârful suliței sale lumina civilizației până în cele mai întunecate funduri ale continentelor, sigur că n-are nimini să cuteze a nu i se-nchina, – drapelul Marei Britanii este sfâșiat, tăvălit și călcat în picioare.

În fața lumii uimite, leul britanic sufere palme sângeroase peste fălcile-i formidabile, peste fruntea-i vastă.

Trântit la pământ și paralizat, cu ghiarele nu mai poate decât să-și sfâșie singur sânul, iar gura nu-i mai slujește decât să răcnească de cea mai adâncă pricină a durerii – de umilire.

Un vrăjmaș, pitic la trup, dar uriaș la suflet, îl ține jos, și poate nu-i departe clipa când îi va da pe cerbice ultima lovitură de călcâi, strivindu-i gura în țărâna africană.

*
* *

Cine?

Marea Britanie, care, într-o furtună, i-a răpit împărăției lăsate moștenire de Carol-Quint stăpânirea lumii împreună cu toată mândria; Marea Britanie, împărăția fără de noapte, spaima și onoarea oceanelor…

Și cu cine?

Cu o mână de olandeji, mai puțini la număr decât publicul englez de la un meeting electoral ; o mână de țărani pușcași câți, așezați la rând, ar putea încăpea comod la o paradă în Hyde-Parc.

Cine și-ar fi putut închipui?

Atât erau de disproporționate staturele celor doi luptători, atât era lumea-ntreagă deprinsă să socotească nebiruită puterea uriașului Filistean, încât nu putea bănui nimini cât de pe departe ce va izbândi praștia micului David.

Boerii aveau o armată desăvârșită, covârșitoare și ca artă și ca avânt asupra forțelor britanice.

Armată!

Iată vorba care nu se va șterge din graiul omenesc câtă vreme va fi omenire cu interese materiale și morale.

Exemplul groaznic al înfrângerii Engliterei va răcori mult capetele vizionarilor, cari nădăjduiesc o stare a omenirii fără de războaie.

*
* *

Omul cuminte dă din umeri de câte ori i se cântă ode la pacea universală, și se uită totdeuna cu grijă la ziua de mâne: e atât de șubredă pacea și atât de inevitabil războiul!

Secolul care vine îl deschide Franța cu o mare sărbătoare a păcii universale; e un fel de amendă onorabilă, pe care

națiunea franceză vrea s-o facă în fața lumii civilizate pentru cruntele vărsări de sânge ce ea a făptuit acum o sută de ani.

Dar, desigur, în mintea fiecărui francez cu conștiința intereselor patriei sale, trebuie să fiarbă multă părere de rău că s-a-ncurcat Franța cu această sărbătoare, la care a invitat lumea întreagă.

Sărbătoarea aceasta, dacă nu va fi contramandată, va fi desigur pentru cel ce o dă *un mortel ennui.*

Ce moment!... Faschoda!... Suez!... Egipt!...

Dar vremea nu e pierdută!

Secolul ce vine va vedea multe, și vai de acela pe care ceasul încercării îl va găsi nepregătit!

Îngrozitoare talazuri se vor dezlănțui; vai de acela care nu va ști și nu va putea înota! Acela va fi fost!

Armată! Nimic alt nu trebuie mai mult astăzi!

*
* *

Multe critice s-au făcut asupra armatei noastre, și de bună și de rea credință și cu și fără competență.

Nota cea mai susținută atât de critici cât, din nenorocire, și de opinia publică a fost nota antipatică.

S-a persecutat în presă prin denigrări și batjocure ofițerii severi, propagându-se spiritul de nesupunere la disciplină.

Toți soldații leneși și nesupuși, toți soldații isterici, incapabili de serviciu, până și dezertorii, au fost scuzați, ba chiar aplaudați și cântați în presa politică.

În nici un incident de cazarmă cât de neînsemnat, n-a lipsit să se amestece presa, trăgând la bara opiniei publice de cafenele pe superiorul și pe inferiorul în cauză, pentru a da totdeuna fără judecată și sistematic dreptate „sărmanului“ inferior.

Ofițerii noștri de toate gradele au fost acuzați că sunt demodați, că vor să aplice cu brutalitate niște regule de disciplină condamnate de spiritul liberal modern.

Ba cât pe-aci să se asmuță toată lumea civilă contra *castei militare.*

Umanitarism copilăresc de școlar leneș și rebel!

Și încet-încet, din nenorocire, spiritul acestui umanitarism ieftin a început să pătrunză chiar printre ofițeri; încet-încet, neavând tradiția soldatescului și disciplinei, au fost atrași de curentul care caută să sape temeliile armatei: soldatescul mândru și severa disciplină.

*

* *

Ofițerii noștri aspri?!

Ofițerii noștri *castă militară?!*

Pentru Dumnezeu! Dar tocmai ce lipsește unora dintre ofițerii noștri este, cum să zic? asprimea, rigiditatea aceea, înfățișarea aceea neîncovoiată, într-un cuvânt soldatescul, ce șade atât de bine unui bărbat, căruia societatea, patria i-au dat cu jurământ o armă-n mână ca să le apere, mai înainte de orice, onoarea.

Dar unii dintre ofițerii noștri sunt mai dulci decât niște fete mari, niște blajini impiegați în uniformă.

În genere, aproape fără excepție, sunt afabili cu civilii, cu cari s-amestecă bucuros; sunt politicoși în localuri publice, unde intră *sans façon,* și îngăduitori cu inferiorii slabi sau îndărătnici.

Ba, să am iertare, cât de puțin inițiați sunt unii din familie, în genere sunt foarte bine crescuți, o! fără-ndoială cu mult mai bine decât civilii în genere, chiar din clasele mai nalte și mai culte ale societății noastre.

*

* *

Observația pe care cu toată dragostea le-o fac, în privința soldatescului ce le lipsește, nu trebuie să mi-o ia în nume de rău. Din toată inima aș dori să prinză această observație, asupra căreia poate voi reveni, fiindcă, spirit învechit și puțin accesibil la ideile umanitariste moderne, declar că pe cât mi-este de antipatică mulțimea când se prezentă chaotic ca turmă de vite sau ca haită de fiare, – rușinea ori necinstea neamului omenesc! – pe atât mi-este de simpatică mulțimea când mi se prezentă în șir poruncit, cu pieptul nainte, cu fruntea sus, cu urechea la trâmbiță și cu ochiul la drapel, – virtutea, demnitatea și onoarea patriei!

*
* *

În fața groaznicului exemplu din Africa de Sud și-n fața prevestirilor cu cari s-apropie un nou veac, orice neam, dacă ține la viață și la cinste, are de făcut cu totul altceva decât teorii umanitariste.

Dezastrul Marii Britanii este o dovadă că, a doua zi după predicarea păcii, un stat n-are de altceva nevoie mai mare decât de armată.

Cine astăzi n-are cazarmă sigură, nu mai poate avea sigur nimica.

Bravii noștri ofițeri să desprețuiască criticele copilărești și să nu uite un moment că de la împlinirea fără rezervă a datoriei lor atârnă salvarea intereselor materiale și morale ale patriei și nației românești.

Soldatul român[,] copil liber acuma al unor părinți creștini, cari au suferit până în veacul acesta jugul păgânesc, trebuie să gonească de la el orice șoaptă ce l-ar îndemna la nesupunere față cu mai marele lui, la lipsă de dragoste fără margini pentru steagul țării, pentru steagul care adumbrește vatra lui, avutul lui, cinstea casei lui, mormântul părinților lui.

A da ascultare la asemenea șoapte va să zică a fi cu sufletul gol de orice simțire omenească, a nu avea nimica sfânt, nici cinstea mamei și femeii, nici viața copiilor, nici amintirea morților.

Cine vorbește altfel soldaților români este ori un descreierat, ori un vrăjmaș jurat al românilor.

NOTIȚE CRITICE. [ȘCOALA ȘI FAMILIA]

În nici o țară din lume poate că nu cheltuiește Statul, potrivit cu mijloacele sale, atât de mult pentru învățământul public cât în țara noastră.

Este lucru foarte natural. Poporul nostru, din cauza împrejurărilor istorice, a rămas cam înapoi de cultura europeană, și simte astăzi că trebuie să facă toate sforțările, toate jertfele posibile pentru a recâștiga timpul pierdut și a ajunge la nivelul popoarelor culte.

Față cu jertfele Statului, cetățenii au deci tot dreptul să ceară mult de la școala românească. Trebuie să mărturisim însă că în genere cetățenii trec foarte adesea peste limitele pretențiilor legitime.

Ei cred că școala este datoare să facă la noi chiar aceea ce nu este datoare să facă, chiar aceea ce nicăieri nu a putut și nu va putea face.

De aci nasc adesea critici absurde contra corpului didactic.

Despre lipsa de temei a acestora vreau să vorbesc aci.

Dar mai întâi să stabilim un lucru.

Aceea ce numim cultura și civilizația unui popor nu consistă numai în înmulțirea cunoștințelor, în încărcarea inteligenței generațiilor cu știință, ci și în dezvoltarea apucăturilor sociale, în așa numita artă a vieții; cum am zice, cultura și

civilizația unui popor consistă nu numai în instrucțiune, ci și-n educațiune.

Îndestularea ambelor acestor nevoi ale unui popor nu se pot da deopotrivă în sarcina școalei publice, și chiar nici una din ele nu i se poate da pe de-ntregul.

În sarcina școalei cade instrucțiunea în cea mai mare parte, iar educațiunea în parte foarte mică.

În sarcina altcuiva cade în parte mică instrucțiunea și în cea mai mare parte educațiunea.

Acest altcineva este desigur familia.

Un copil care vine la școală fără să aibă de acasă absolut nici un început de legătură cu ceea ce se numește patrimoniul de cultură europeană este un element prea din cale afară nativ pentru a-și putea asimila ușor acest patrimoniu numai din învățătura dascălului.

Vorbim, se-nțelege, de un copil înzestrat cu o inteligență normală, cum sunt în genere copiii, iar nicidecum de copii fenomenali, cari se găsesc așa de rar; căci școala e făcută pentru mulțimea normală, iar nu pentru exemplarele umane anormale.

Un copil deci care vine la școală dintr-o casă părintească unde n-a văzut carte ori hârtie tipărită, unde n-a văzut condei, nici hârtie scrisă, va fi mai greu de introdus în mașina de umplut cu învățături, decât un altul care ar veni dintr-o casă unde a văzut și a auzit citit și scris.

Și afară de asta, un copil care, de mic, de când a început să prinză grai, a tras cu urechea la convorbiri de oameni cu oarecare cultură, posedând un vocabular mai bogat decât vocabularul celor câteva sute de cuvinte uzuale ale unei vieți umile, și procedeuri de expresie mai subtile decât ale comunicărilor de interese absolut joase – firește că are să se găsească mai puțin străin în fața dascălului, decât un alt copil mai puțin favorizat de împrejurările familiale.

Pe de altă parte, un copil va învăța cu atât mai ușor cu cât ceea ce învață la școală va găsi totdeauna contact similar, control și confirmare în casa părintească.

Care va să zică, chiar instrucțiunea nu poate cădea întreagă în sarcina școalei publice; o parte însemnată rămâne totdeauna în sarcina casei de unde pleacă la școală copilul și unde se-ntoarce.

În privința educațiunii, lucrul stă în proporție răsturnată; aci școala poate foarte puțin, de aceea casa părintească trebuie să facă foarte mult.

Părinți însă cu oarecare cultură și situație socială nu vor să știe de asta. Ei nu numai că nu-și fac datoria luându-și partea de sarcină ce le revine, dar chiar împiedică adesea școala să-și îndeplinească măcar sarcina mică pe care și-o poate îndeplini.

Să ne-nțelegem.

Un copil, care merge regulat la datorie, stă în zilele de lucru câte 5 ceasuri pe zi în școală, și câte 19 acasă sau, în orice caz, nu la școală; iar în zilele de sărbători și dumineci, afară de trei luni și jumătate întregi de vacanțe, nu merge la școală deloc.

Dar încă acei ce nici în zilele de lucru nu merg regulat la datorie!

În acele cinci ceasuri din zilele de lucru, dascălul trebuie să-l învețe, după o programă anumită, și este știut, de cine cunoaște puțin populațiunea noastră școlară, atât urbană cât și rurală, că acele cinci ceasuri foarte rar ajung pentru realizarea dezideratelor programei.

În afară de asta, sunt adunați la un loc în școală copii de deosebite straturi sociale, cu deosebite moduri de a înțelege raporturile dintre cel mic și mai marele lui.

Unii știu că cei mici au dreptul și puterea, tocmai pentru că sunt mici, să tiranisească pe cei mari; părinții se ceartă între dânșii de câte ori unul dintre ei, tata ori mama, voiește să facă un act de autoritate față cu copilul.

Alții, din familii mai de jos, sunt deprinși a nu asculta și a nu se supune decât la constrângere brutală. De câte ori poruncește unul dintre părinți poruncește înjurând; de câte ori nu e ascultat pedepsește cu bătaie.

Alții, în fine, sunt așa de neglijați de părinți încât nu le intră în cap că voința lor copilărească ar putea avea vreun obstacol în lume, altul decât al imposibilității materiale.

Cum are să se mânțină în școală o disciplină unitară cu o adunătură de așa elemente?

Îi mai rămâne oare bietului dascăl vreme să mai facă din temelie o educație copiilor, ba adesea să desfacă apucături rele hrănite de părinți?

Poate dascălul, să și umple capetele goale și să și dreagă sufletele stricate ori părăginite? să îndrepteze în cinci ceasuri din zilele de lucru ceea ce a stricat familia în câte nouăsprezece, în toate duminicile, sărbătorile, zilele de absențe și în cele trei luni și ceva de vacanțe?

Foarte rare familii, din nenorocire, controlează, nu mai zic îndeplinirea datoriilor școlare ale copiilor, dar măcar actele și faptele copiilor afară din școală.

Zile întregi copiii lipsesc de acasă.

Unde a fost școlarul după ce a ieșit de la școală? Măcar fost-a la școală?

Așa de des îi întâlnești pe stradă, prin unele localuri publice, câteodată ascunși în localuri de jocuri de noroc și de consumațiuni nepermise la vârsta copilărească, în vizuini de pierzare sigură, încât îți vine să crezi că altă scăpare n-ar avea acești copii nenorociți, lipsiți de îngrijirea părintească, decât o sistematică urmărire a poliției preventive și chiar de-a dreptul corecționale.

Stimabili părinți de familie și mai ales onorate matroane române, să stăm strâmb și să judecăm drept.

Câți părinți și câte mame se găsesc cari, în cel mai mic incident dintre dascăl și copilul lor, vor cerceta bine înainte de a da dreptate copilului?…

Este oare undeva în lume un corp didactic mai împiedicat de la îndeplinirea datoriei stricte, mai torturat cu pretențiile și cu amestecul părinților în direcțiunea școalei și în aplicarea legilor școlare, ba chiar în metoadele de învățământ?

Dar lucrurile acestea anormale, dar obiceiurile acestea, atât de absurde și de păgubitoare progresului școalei românești, iau adeseaori proporții în adevăr scandaloase.

Sistemul hatârului și protecțiunii zdrobește adesea conștiințele cele mai solide ale dascălilor.

Unde nu pot birui rugăciunile, stăruințele și umilirile părinților, încep să lucreze intregele, amenințările, denunțările la autoritățile superioare școlare, calomniile prin gazete ș.cl.

Influențele politice împart notele și premiile: profesori conștienți sunt rău clasați, adesea persecutați cu asprime; profesori cari, mai slabi de înger, nu vor să se jertfească luptând cu apăsarea unei lumi fără scrupuluri, sunt adesea protejați și înaintați. Se-nțelege: *donnant donnant.*

De aci rezultă că școala noastră, cu toate silințele și sacrificiile Statului, nu dă tocmai roade relativ suficiente. Școala nu numai că nu e pe cât ar trebui ajutată, e din contra foarte adesea paralizată, de familie.

Până când casa părintească nu va înceta să strice școalei și nu va începe cu tot dinadinsul să-i dea tot concursul ce-i datorește, școala nu va putea da, oricâte jertfe va face Statul, decât roadele pe cari le dă: generații foarte slab instruite și rău crescute; generații de semi-barbari orientali, nu de europeni în adevăr civilizați.

CRONICA LITERARĂ
[Un bătrân maniac murind...]

Un bătrân maniac murind, lasa lui fiu-său o foarte ciudată moștenire: o ladă enormă plină cu fel de fel de obiecte, aruncate fără nici o socoteală unele peste altele. Se găsesc în ladă, amestecate și înghesuite la un loc, petece de deosebite stofe și fețe, monede bune și fise, bucățele de sticlă colorată, fiole cu otrăvuri și cu parfumuri, rupturi de gazete, mâzgălituri fără înțeles, hârtii de bancă mototolite, giuvaere fine, potcoave ruginite, pietre prețioase, cărămizi, cutii goale de conserve și bucățele de zahăr, titluri de noblețe și sentințe infamante, acte de proprietăți și testimonii de paupertate, semințe vii de flori și sorcove terfelite și tot soiul de mardale – în sfârșit, o grămădire haotică de lucruri: unele, mai rare, de relative valori, altele, cele mai multe, fără nici o valoare, ori de-a dreptul vrednice de aruncat în cutia care trebuie să le ducă la crematoriul gunoaielor.

În fața ciudatei moșteniri, moștenitorul își pune mâinile în cap.

Să le dea la toate foc! Ăsta este primul gând ce i-l inspiră necazul contra răposatului, contra maniacului care, lipsit de orice direcție mentală, nu s-a gândit un moment să pună ordine în avutul său. Dar totuși se gândește îndată că-n acel morman dezordonat sunt și unele lucruri de preț: pe acestea ar fi păcat să le distrugă.

Atunci, ceea ce n-a făcut răposatul trebuie să facă moștenitorul. Și începe omul cu răbdare să ia rând pe rând, petec cu petec, bucățică cu bucățică, prețuind cu socoteală pe fiecare, dând, mai rar, la o parte ceea ce merită păstrat, aruncând, mai des, la gunoi ceea ce nu merită să stea-n alt loc.

Este desigur o muncă foarte obositoare, dar trebuie s-o facă, daca răposatul n-a vrut să așeze toate acelea la locul lor cu socoteală.

Iată, în câteva rânduri, parabola secolului ce se stinge, a acestui secol care, tocmai către sfârșitul lui, lipsit de orice direcție de spirit, lasă moștenire secolului următor o enormă ladă de literatură românească.

Literatura românească, mai ales a acestor cincisprezece ani din urmă!

Care alt cuvânt poate caracteriza mai nemerit literatura aceasta decât cuvântul francez *fatras* – grămădire informă, confuză, haotică?

Și când mă gândesc că lada maniacului a fost odată scuturată și măturată de lucruri netrebnice, așezându-i-se cu rânduială și socoteală lucrurile de seamă!

Nu e demult de atunci. Binefăcătoarea operație s-a săvârșit acu vreo treizeci de ani de către o școală care nu dorea decât dreapta măsurare a lucrărilor intelectuale.

A mers câtva timp binișor, fiindcă era bine păzit capacul lăzii: o cutie de sardele goală, oricât i-ar fi fost de amăgitoare eticheta, n-ar fi fost așezată între conserve alimentare, și nici o sorcovă, chiar parfumată cu esențe, n-ar fi fost pusă în rândul buchetelor vii.

Dar, cu încetul, păzitorii capacului au obosit; a început să le fie silă de sarcina lor; încetul cu încetul, a ajuns lada lipsită de păzitorii cuminți, și astăzi – iată starea în care secolul următor va primi moștenirea secolului ce moare.

Cine ar fi crezut că în atât de scurt timp avutul curat al bătrânului maniac va fi înecat iarăși de atâta marda.

Tipar binecuvântat pe drept cuvânt de omenire! tu, care erai menit să păstrezi pe vecie comoara științelor și artelor, experiența și inspirația omenească, tu nu ești lipsit cu totul de grave inconveniente!

Am mai spus odată, demult: minunată invenție! Ea a dat umanității oarbe lumina ochilor; ea a rupt lanțurile robiei; ea a ridicat din uitare și părăsire seculară seminții ce păreau

blestemate la vecinic întuneric; ea a îmblânzit sau a distrus fiarele pustiilor; ea a consfinţit şi apără drepturile omului; ea călăuzeşte paşii omenirii.

Dar… Dar uneori, în unele împrejurări, în unele… locuri, invenţia tiparului a adus şi oarecari stricăciuni, şi anume pe tărâmul frumoaselor litere. De exemplu, a făcut pe mulţi oameni să crează că literatura este o lucrare de utilitate pipăită, că arta literelor este o necesitate imediată pentru societatea omenească, că este menită să aducă foloase imediate, practice şi pozitive, şi că, prin urmare, cum oricine judecă, mai mult sau mai puţin exact, asupra ceea ce-i este de folos imediat, practic şi pozitiv, tot aşa poate judeca şi asupra literaturii.

Însă cel mai extrem utopist umanitar nu şi-ar putea închipui o lume compusă din indivizi absolut deopotrivă la spirit, deopotrivă de talentaţi, fie ca producţie intelectuală, fie ca judecată asupra producţiei altora.

Talentele diverse, mai ales cele de concepţie artistică, fireşte vor fi totdeuna excepţiuni în omenire, şi tot excepţii vor fi şi spiritele cari să fie în stare a judeca bine, în afară de interes practic şi pozitiv, producţiile talentelor. Totdeuna omenirea va fi compusă în imensa-i majoritate de fiinţe normale, cari vor judeca bine înăuntrul cercului intereselor practice şi pozitive, dar nu vor fi în stare să judece deloc dincolo, în afară de acel cerc.

Astfel, cu controlarea, cu consfinţirea şi cu păstrarea patrimoniului de gândire, cu continuarea speculării lui, vor fi însărcinaţi totdeuna numai câţiva aleşi, un foarte restrâns număr.

Şi ceea ce spun aci despre omenire în genere, este cu atât mai adevărat pentru o porţiune din omenire, porţiune mai vremelnică decât întregul, şi cu atât mai interesată a nu da din generaţie în generaţie o moştenire încâlcită ca a maniacului de care vorbim mai sus.

Dacă aș avea o dorință, ar fi să asist încă o dată, la bătrânețe, la o catagrafie a faimoasei lăzi, cum am mai asistat odată în tinerețe.

Aș mai vrea să văz un om ridicându-și fruntea sus de tot și, aruncând adânci priviri de jur împrejur, să facă a se cutremura impostura.

Aș mai vrea să auz încă o dată glasul autorității, căruia, daca ar îndrăzni cineva să-i răspunză, spre pieirea sa totală să fi îndrăznit.

Aș vrea să-l mai auz:

...D-ta, care stai acolo sus, foarte sus, pe treptele Parnasului; d-ta, oricât te-ar unge poet acei pe cari-i slujești, d-ta nu ești decât un ordinar farsor; versurile d-tale sunt bune să facă deliciile bonelor și funcționarilor comerciali, și încă numai pentru puțină vreme! Fii bun, prin urmare, de coboară treapta pe care nu trebuia să cutezi a te sui nici o clipă, fiindcă acolo se suie cine are aripi, nu cine umblă prea de curând în două labe...

...D-ta, care faci proză patetică și sentimentală, ești un om așa de beat de vorbe, că nu ești în stare a vedea nimic în lume, necum a ne mai arăta altora ceea ce vezi.

...D-ta, domnule, care crezi că dintr-o sumă de petece vechi și uzate din stofe demodate poți face, după voință, mantale nouă pentru severa Melpomenă, și din pingele găsite pe drumuri coturni pentru grațioasa Talia, ești nu un dramaturg, cum au crezut gură-cască, ci un prost croitor și un cârpaci șarlatan!

A! sărmanii mei contimpurani! ce o să pățim noi, daca va mai veni cineva să scuture lada pe care secolul ce moare o lasă moștenire secolului următor! cu ce lăcomie or să fie înghițite scumpele noastre capodopere în cutia care va trebui să le ducă, cum a mai dus pe ale altora, acu vreo treizeci de ani, la crematoriul gunoaielor!

„MOLDO-VALACHIA“

[I]

Între niște cărți vechi, am găsit una cu deosebire interesantă: este o descriere scurtă a Principatelor-Unite române pe la 1864–65, făcută de un călător francez. Coperta cărții e ruptă, așa că nu se poate ști numele autorului; dar din colontitlurile de pe pagini se vede că titlul cărții este: „la Moldo-Valachie“. Deși este o lucrare cam superficială, are însă multe observațiuni și impresiuni juste și adesea destul de picante; așa, am crezut că voi face plăcere cititorilor „Gazetei săteanului“, dându-le din acea carte câteva șiruri alese. Deocamdată e interesantă impresia ce moravurile societății moldo-române de acum patruzeci de ani a făcut-o asupra călătorului francez.

Ceea ce-l izbește mai mult pe acesta este între altele pasiunea neînfrânată a moldo-românilor pentru jocul de cărți. El crede că rușii ar fi introdus la noi obiceiul jocului pe vremea ocupației din 1808-1812; căci boierii bătrâni cu cari a avut a face i-au afirmat că înainte de venirea rușilor nu se pomenea să se joace. Tot boieri mari i-au spus însă că se juca mult încă de pe vremea fanarioților, și că, prin urmare, rușii dedeseră de teren bine pregătit.

Ceea ce-i pare caracteristic străinului e că la moldo-români nu se joacă nici un joc savant, de combinație și de inteligență, care cere timp mai îndelungat pentru săvârșirea unei partide; ci numai jocuri de noroc, jocuri oarbe, când sunt jucate cinstit, jocuri expeditive, cari dintr-o aruncătură de carte într-o clipă decide de soarta jucătorului. Cu deosebire se juca pe vremea aceea așa-numitul de europeni *faraon*: moldo-românii îl numeau ca și rușii, de la cari-l învățaseră, *ștos*.

Dibăcia jucătorilor inspiră francezului o adevărată admirație. Un joc de cărți în mâna unui moldo-român este un instrument care ascultă de orice poruncă a jucătorului: un

talent extraordinar de cea mai înaltă scamatorie. Deși în genere moldo-românii au aerul foarte liniștit și domol, deși sunt nepăsători mai în toate împrejurările vieții, la joc sunt foarte ageri și arată un temperament fierbinte.

Foarte rar un român se mânie ori își iese din fire; el este totdeuna stăpân pe sine și cuminte; are în genere sânge rece; nu se turbură ușor; aceste daruri fac din români de la vârsta cea mai tânără excelenți diplomați. La joc însă se schimbă lucrul: la joc nu-l mai cunoști pe român – febril, nervos, iritat întruna.

„Cine nu a văzut pe români, zice autorul, mânuind, amestecând, aruncând, întorcând, mototolind și rupând cărțile – n-a văzut nimica! Acolo, la joc, își petrec nopțile și zilele, uitându-și de toate, de casă, de masă, de slujbă, de datorie, de rude și de prietini. Pe o carte au pus tot: moșii, acarete, cai, trăsuri, mobile, giuvaiere; și-ar juca femeile și copiii, dacă s-ar primi și astfel de miză.

Cu felul acesta de trai, românii se ofilesc și se prăpădesc foarte de tineri; la patruzeci și cinci, mult la cincizeci de ani, sunt bătrâni hodorogiți.

În cincizeci de ani s-au prăpădit – autorul vorbește la 1864 – colosale averi. Au trebuit boierilor bani, bani și iar bani ca să aibă cu ce juca. De aci, și asemenea din iubirea luxului nemăsurat, a izvorât răul cel mare: camăta; și din aceasta, apoi, zdruncinarea, răsturnarea unei întregi societăți prin trecerea avuțiilor mari din mâinile boerimii românești în mâinile zarafilor evrei.

Dar vă lăsăm să vorbească autorul:

„Jocul a năvălit pretutindeni, în administrație, în magistratură, în armată.

Se spune, dar eu n-am verificat deloc, ba chiar voi să crez contrariul, că aicea o prea strictă lealitate nu domnește totdeuna la joc și că uneori talentul ajută norocului, – dar ce

importă? se cunosc jucătorii între ei; sunt preveniți, luptă cu arme egale; dar agiamiii nu e rău să ia seama bine.

Dacă unele averi se surpă, altele se ridică. Se vorbește de un jucător foarte dibaci și foarte... norocos, arhimilionar, care dă serate și petreceri ca în Halima și ziafeturi ca Baltazar; clădește castele, spitale, biserici! Acest predestinat n-a întâlnit până acuma vânt protivnic. Se spune că pe portalul uneia dintre strălucitele sale locuințe stă sculptat *en éventail* un joc de cărți cu un as de pică în mijlocul cercului - cartea credincioasă, izvorul nesecat al câștigurilor nesfârșite.

Dar un jucător se ridică; câți însă cad spre a se târî în mizerie murdară. Exemplele acestor căderi nu folosesc nimănui; camăta lacomă urmează a-și ține gura căscată înghițând aurul.

Jocul este o plagă socială gravă, și nu va dispărea, teamă mi-e, decât cu cel din urmă galben de aur al celui din urmă boer.

Astfel se risipește aci viața în galanterie, în joc și în alte ușurătăți, printre cari domină și consumarea unei mulțimi incredibile de țigarete, cari ard fără întrerupere. Ce timp mai poate rămânea pentru afacerile private, necum pentru cele publice? Lumea d-aci nu e curioasă să studieze. Și punându-ne din acest punct de vedere, nu descoperim oare cuvântul prostrațiunii crescânde a claselor înalte? Nu înțelegem astfel pentru ce spiritul de familie este stins, cinstea în daraveri foarte rară și plata datoriilor imposibilă? pentru ce gustul studiului, practica artelor și literelor, integritatea magistratului și funcționarului sunt virtuți așa de rare? Iată poate și cuvântul pentru care religia nu e decât un simulacru și morala e numai o formulă rezumată în două vorbe: fă tot ce nu-i d-a dreptul oprit și permite-ți tot ce poți ascunde.

Mai e oare nevoie să adăogăm că spiritul de salon este incompatibil cu această societate așa de strălucită pe din afară și atât de puțin consistentă înăuntru? Cum se poate înființa aci

un centru intelectual, vreo întrunire intimă, unde să se schimbe idei, unde să scânteieze conversația, unde ciocnirea unei gândiri de spirit să facă a țâșni una după alta alte scântei? Nu există, crez, o altă țară, cu pretenții de civilizație, unde *les resources d'une spirituelle causerie* să lipsească mai mult. La bărbați instrucțiunea este ori nulă ori prea puțin solidă, afară se-nțelege de rari bărbați cari au făcut studiuri complete în străinătăți; dar în genere aceștia nu fac parte din înalta societate. La femei instrucția este încă și mai rară și mai neîngrijită.

Se vorbește mult franțuzește la București și chiar destul de curat, cu un ușor accent meridional, care nu e deloc neplăcut. Nu poate cineva pretinde românilor să cunoască perfect bogăția și subțietatea extremă a acestei limbi străine. Aceia cari au locuit în Franța s-au întors de acolo în patria lor aducând cu dânșii de preferință limbajul de turf și de la Palais-Royal. Cărțile cari fac zgomot la români sunt romanele franceze cel mai puțin serioase ale zilei și cele mai ușoare ca moralitate ale unei alte epoce. Se găsesc însă și biblioteci cu opere de buni autori franceji; dar mai mult ca mobile de lux și de paradă."

Sunt aproape patruzeci de ani de când călătorul francez a văzut țara noastră, umblând de colo până colo cu căruța de poștă.

Deși superficiale impresiile și observațiile lui, ele au, precum știm de la părinții noștri, și precum ne amintim vag să fi văzut chiar noi în copilărie, un fond de adevăr, – pentru vremea de atunci, firește.

De atunci până acuma lucrurile, din norocire, s-au schimbat mult – mult, dar nu de tot.

Să sperăm că în curând se vor schimba cu totul, așa că peste alți patruzeci de ani copiii noștri să nu mai aibă despre așa stare altă amintire decât descrierile ușoare ale călătorilor străini.

Asupra cărții *la Moldo-Valachie*, voi mai reveni încă o dată.

II

În numărul 2 din luna trecută a „Gazetei săteanului“, am vorbit despre interesantele impresiuni de călătorie ale unui francez în țările române, pe la 1863–64, cunoscute atunci Europei sub numele de Principatele Unite sau Moldo-Valachia.

Continuăm a spicui din cartea călătorului francez, alegând părțile cele mai pitorești; căci, ce e drept, – dacă, în privința observațiilor ce el face asupra moravurilor, limbii și așezămintelor moldo-române, i se poate aduce multă imputare de ușurătate, – în privința părții pitorești are netăgăduite merite.

Astfel, capitolul despre mânăstirile noastre este cu deosebire atrăgător, cu atât mai mult cu cât astăzi sunt aproape uitate cu desăvârșire moravurile și fizionomia acelor așezăminte religioase...

Mânăstirile din Moldo-Valachia aveau pe atunci o fizionomie foarte caracteristică; ele erau una *(sic)* dintre semnele particulare ale țărilor. Fără să cunoască cineva acele mânăstiri, nu-și putea da seama bine despre țările acestea.

Călătorul francez le vizitează un an după secularizare, când încă acele așezăminte nu-și schimbaseră decât numai proprietarul. Moravurile, întreținerea și modul de administrație erau încă, cu foarte puține schimbări, aceleași ca și înainte de secularizare.

Cele mai vechi dintre mânăstiri fuseseră întemeiate de pe vremurile eroice, de pe vremurile propovăduirii și credinței puternice; mai târziu s-au ridicat altele prin evlavie și prin adiate de către credincioși boieri și oameni avuți.

Toate aceste așezăminte închinate crucii fuseseră ridicate pentru scopuri de binefacere; pentru ajutorarea sărăcimii și neputinții; pentru ușurarea scăpătăciunii, îngrijirea bolnavilor și nevoiașilor; pentru adăpostirea bătrânilor; pentru ocrotirea și învățătura copiilor sărmani; pentru înzestrarea fetelor sărace; pentru găzduirea călătorilor șcl. șcl.

Dar scopul pentru care erau clădite acele frumoase și sfinte așezăminte n-a fost decât prea puțin urmărit. Afară de găzduirea călătorilor, nimic alt, sau, mai exact, prea puțin alt au mai făcut mânăstirile închinate cătă vreme au fost sub administrația călugărimii grecești.

Dacă scopul primitiv ar fi fost urmărit cu scumpătate de acei cari administrau mânăstirile, și barem dacă abuzurile acestora n-ar fi luat proporțiuni din cale afară scandaloase, poate că guvernul prințului Cuza n-ar fi cutezat să se atingă de instituția mânăstirilor sau, în orice caz, n-ar fi putut seculariza bunurile mânăstirești cu atâta ușurință.

Averile mânăstirești închinate, în loc să fie, cum gândiseră și socotiseră fondatorii, un izvor de binefaceri pentru societatea românească, ajunseseră a fi un mijloc puternic pentru îndeplinirea ambițiilor și poftelor personale, pentru întreținerea trândăviei cele *(sic)* mai nerușinate și a tutulor vițiilor și întregului desfrâu ce decurg din o astfel de bogată trândăvie.

Fiindcă boierii și domnii fundatori hotărâseră odinioară ca din veniturile unor mânăstiri să se trimită ca dar o parte la mânăstirile de la Sfântul-Munte, din Alexandria Eghipetului și de la Ierusalim, și la patriarhia din Țarigrad, aceste daruri încet-încet au fost socotite ca drepturi de posesiune asupra veniturilor întregi; domnii fanarioți, se-nțelege, au consfințit aceasta.

Astfel deveniseră mânăstirile deplină posesiune a călugărilor greci.

Veniturile mânăstirilor închinate erau evaluate la peste 15 000 000 de franci.

Bunurile mânăstirești, deși călugării greci se bizuiau pe sprijinul Rusiei și Turciei, au fost în fine secularizate prin votul Adunării legislative de la 12 decembre 1863.

Puțin în urma acestei secularizări, trece călătorul francez prin țară. Iată cum vede el acele așezăminte și ce gândește despre ele:

„Când intri pe moșiile mânăstirești, recunoști îndată că felul cum se cultivă pământul este cel mai cuminte din toată țara. Trecând prin pădurile cari înconjură aceste moșii, admiri conservarea lor, măreția și bogățiile lor. După pădure, vine un lac, apoi un ostrov, în mijlocul căruia se ridică mânăstirea. Nu numai că au ales cele mai frumoase locuri acei ce au ridicat acele locașuri sfinte, dar s-au gândit să aleagă în mijlocul pădurilor un azil nepătruns; lacurile apoi au fost ca un al doilea adăpost, ca o a doua linie de apărare. Pe acele vremuri, așa măsuri trebuiau luate contra prădăciunilor și atacurilor cu mâna armată.

Astăzi, asemenea primejdii mai că nu mai există; mânăstirile sunt astăzi niște răcoroase și încântătoare cuiburi de repaos, unde găsești liniște și trai bun. Multe familii își adăpostesc rămășițele pământești ale părinților la mânăstiri; de aceea, plimbările prin acele sfinte locuri nu sunt numai partide de plăcere, sunt mai mult pelerinajuri de evlavie.

Bisericile, arhitectura lor, turnurile scânteietoare, arhondaricurile unde sunt ospătați trecătorii și musafirii, casele monahilor, despărțite cu grădinițe, totul e foarte elegant, totul strălucește de colori vii și având un aspect foarte plăcut, cu toată iregularitatea lor. Nimic nu e mai pitoresc decât, după ce ai umblat pe poteci ascunse-n păduri, descoperirea acelei îngrămădiri de turnuri, căsuțe cochete, porticuri bătrâne, grădinițe, viișoare și copaci, cari se oglindesc în apele limpezi ale lacurilor.

Astfel sunt în genere mânăstirile de câmp. Cele de la munte se deosibesc numai prin lipsa lacului; însă ce locuri pitorești! ce frumusețe de vederi!“

Acei dintre noi cari în copilărie au apucat încă mânăstirile noastre-n floarea lor, desigur vor gusta mult rândurile sincer entuziaste ale călătorului francez, amintindu-și de pădurile mânăstirești și de grădinile acelea, de pe vremurile când toporul nu-și îndeplinise fapta, nici părăsirea nu se abătuse asupra acelor mult căutate locașuri de închinăciune-n ticnă.

Dar să lăsăm pe călătorul francez să-și spună mai departe constatările și impresiile:

„Disciplina în mânăstiri este foarte blândă, afară de slujba bisericească, slujbă obligatoare pentru toți fără excepție, și de munca cu care sunt însărcinați frații... Cea mai severă regulă de păstrat este postirea, care este îndoit de aspră pe vremea celor patru posturi anuale. Și așa se cam explică așezarea mânăstirilor în apropiere de lacuri, din cari se scot pești mulțime și raci și scoici...

... Sub toate raporturile, mânăstirile femeiești seamănă cu cele bărbătești; cu deosebire că la cele femeiești domnește mai mare libertate și că personalul este în general mai bine compus întrucât privește extracțiunea. Călugării sunt țărani și oameni de rând; călugărițele în mare parte sunt copile de familii nobile și burgheze.“

Călătorul francez se miră de moravurile sociale ale călugărițelor române. În loc să găsească în mânăstiri niște creaturi bigote, respingătoare și ursuze, găsește niște dame cu maniere destul de libere, niște persoane de lume, foarte dezlegate de bigoterie, mai toate de un comerț social foarte accesibil. La cele mai multe vede o instalație de femeie de lume, piano, bibliotecă profană și toate superfluitățile lumești. Unele dintre ele dau prânzuri, unde se *dinează à la française*, iar după masă se iau cafele și *des liqueurs* și se fumează țigarete împreună cu stăpâna casei.

Francezul admiră ospitalitatea bogată și grațioasă cu care oricine este primit, ospătat și-ngrijit în mânăstiri.

Mai cu seamă își aduce aminte de ospitalitatea măreață ce i s-a dat la episcopia Buzăului, unde pe atunci era arhimandritul Eftimie, mort la anul 1863. Călătorul spune într-o notă că acel venerabil bătrân a murit, pe cât se crede, de mâhnirea ce i-a pricinuit-o secularizarea. În nici un palat prințiar nu i s-ar fi putut face străinului călător o mai splendidă primire.

Francezul încheie capitolul despre mânăstiri cu următoarele cuvinte, ce par a fi fost o adevărată cobire:

„Nu știm ce păstrează mânăstirilor române viitorul...

... Ceea ce am dori noi este să fie mărețele păduri prin cari am trecut scutite de secure, și acele aziluri, unde călătorul sărac ori bogat găsește, noaptea și ziua, masă și adăpost, să fie respectate de cazmaua dărâmătoare!“

Cine a cunoscut mânăstirile noastre și le vede astăzi înțelege de ce am considerat cuvintele sentimentale ale călătorului străin ca o adevărată cobire.

S-au dus pădurile!

Zidurile, câte nu le-au *(sic)* atins cazmaua, se surpă unele, nemaifiind nimini să le proptească, iar altele sunt proptite și întărite pentru ca să slujească drept pușcării și temnițe.

Cât despre vestita ospitalitate mânăstirească, acum, zilele acestea, s-a hotărât a i se șterge și cea din urmă slabă umbră de amintire: neînsemnata subvenție, pe care o dădea statul mânăstirilor în acest scop de omenie, a fost suprimată din buget – arhondaricurile sunt cu desăvârșire suprimate.

Păcat!

NOTIȚE CRITICE.
[ÎMPOTRIVA SUBVENȚIILOR DE STAT]

Poeții, literații, artiștii sunt oameni foarte ciudați; dar ceea ce e foarte ciudat e că poeții, literații și artiștii sunt foarte ciudați

tocmai când n-au talent deloc, așa că nu poți să-ți explici de ce, fiind oameni ca toți oamenii, sunt așa de ciudați…

Dar, în sfârșit! așa sunt poeții, literații, artiștii, mai ales când n-au talent deloc.

De una dintre ciudățeniile acestora voiesc să spun câteva cuvinte, anume despre vecinica plângere că poeții, literații și artiștii nu sunt încurajați la noi îndestul, ba chiar că sunt foarte puțin luați în seamă.

Plângerea aceasta este o temă pe care se fac fel-de-fel de variațiuni. De exemplu…

„Publicul nostru cel mare este indiferent față cu literatura și arta națională… Societatea cultă citește cărți străine… Publicațiunile literare române și mai ales poezia română nu se caută…“

Apoi…

„Poeții și literații, prin urmare, pier de lipsă; după o viață vrednică de milă, ori mor de tineri, ori ajung la bătrânețe mizerabili; adesea nenorocita lor petrecere pe pământ se sfârșește într-un spital!…“

Multe lucruri nepotrivite în lumea noastră românească, dar unul dintre cele mai nepotrivite este, fără-ndoială, plângerea unora dintre oamenii cari, dintr-o nenorocită întâmplare, țin un condei în mână sau profesează o artă frumoasă.

Această vecinică plângere, ciudățenia aceasta atinge culmea când, după osândirea publicului celui mare și a societății culte, se începe acuzarea guvernului, a Statului…

„Încai dacă particularii nu simt nevoia poeziei, literelor și artelor; dacă societatea română n-are destul sentiment patriotic pentru a încuraja versul, proza și orice artă făcute de români, – măcar guvernul, Statul să vie în ajutorul acestor nobile producțiuni! Dar nu! guvernele, Statul, sunt și mai indiferente și mai vitrige cu închinătorii muzelor naționale!…“

Auzi dumneata! Să nu se prevază în budget măcar două-trei milioane pentru încurajarea indispensabilei producțiuni literare și artistice!

Ia să cercetăm mai de aproape plângerea dumnealor…

Mă rog, să ne înțelegem: ce poftiți d-v?… să se-ncurajeze poezia, literele și artele, sau poeții, literații și artiștii? Căci este ceva aici, care nu trebuie trecut cu vederea… Presupunând că, în adevăr, poezia, literele și artele sunt lucruri neapărat necesare unei societăți – pentru a le avea, trebuiește talent mai nainte de toate; pe câtă vreme, pentru a te face poet, literat sau artist nu trebuie talent numaidecât.

Care va să zică, o societate cu cât va simți nevoia acelor frumoase inutilități, cu atât va fi mai puțin dispusă a încuraja pe aceia cari se-ncearcă a i le da fără să fie deloc chemați a i le putea da.

Că trăiesc poeții în lipsă… Dè! asta poate fi adevărat, însă numai pentru acei poeți cari sunt săraci de fel; fiindcă, în nici o parte de lume, poezia n-a constituit și nu ar putea constitui o industrie prea lucrativă. Când poeții au avere, firește că nu trăiesc în lipsă.

Că poeții, literații și artiștii mor în spitale; aste e adevărat, însă iar în parte; fiindcă, dacă au casa lor și rostul lor, mor acasă. Dacă n-au însă casă, unde să-și zacă boala din urmă, atunci, tot e bine că mor la spital; ar fi desigur mai rău să moară la vreun gard.

Eminescu și Alecsandri, Dumnezeu să-i odihnească! au murit unul la spital, fiindcă suferea de o boală foarte greu de îngrijit într-o casă particulară săracă; cestălalt a murit în vestitu-i castel de la Mircești…

Pentru această deosebire de stare, contimpuranii și urmașii n-au făcut și n-au să facă vreo deosibire în stima acordată celor doi iluștri poeți naționali.

A! stima!… Dar asta e puțin lucru?

Cine are puțin talent, slavă Domnului! este la noi destul de stimat și de considerat. Afară, se-nțelege, de câteva secături invidioase, pe cari nu le lasă să doarmă, pe cari le doare și le ofticează succesul omului cu talent, nici un concetățean nu-i refuză acestuia tot succesul, toată stima.

Dar nu cumva omul de oarecare talent ar dori să aibă din partea concetățenilor tămâie de adorațiune și grămezi de dinari ca un pontifice, ca un dalai-lama din partea fanaticilor?

Și… a avea oarecare talent! și asta este un lucru care trebuie lămurit. A avea talent nu va să zică numai a crede singur că-l ai, ci a face și pe vreun competent să crează ca tine – va să zică, a-l avea în realitate, nu numai în închipuirea-ți proprie.

– Dar n-ai zis singur, îmi observă cineva, că dacă ai avea nu știu câți copii nu ai face nici pe unul literat sau artist?

– Ba, da, am zis, răspund eu; însă, desigur fiindcă nu m-am exprimat destul de clar, dumneata n-ai înțeles destul de bine vorbele mele. Să-ți spui, așadar, mai bine.

Să am nu știu câți copii, n-aș face pe nici unul literat sau artist, dacă n-aș vedea foarte lămurit și hotărât că îndeplinește condiția absolut indispensabilă pentru cariera frumoasă, cu un cuvânt, că are talent; fiindcă, de! ca părinte, ai milă de copii și te gândești, firește, cu mare grije la viitorul lor.

Și nu se teme atâta părintele cu dragoste adevărată că au să-i fie copiii săraci, cât i-e groază să nu fie betegi, ori nenorociți, ori de bătaia de joc a lumii. Că se văd mulți oameni săraci, fericiți și veseli, stimați și considerați de concetățeni; și iarăși se văd bogați nefericiți, becisnici și triști, și fără să-nsemne mai mult în lume decât pot cumpăra supunere ori lingușire.

De viață tristă pentru copii, se teme părintele, și, după viața bolnavă, nu e viață mai tristă decât viața ridiculă, și nu e, poate, o viață mai ridiculă decât a omului care, închipuindu-și că are talent, își dă toate ostenelile să probeze cu prisos că nu-l are, – viața omului care strică în sec hârtie nevinovată, pentru a se

putea plânge din ce în ce mai amar contra societății indiferente și ingrate, că nu încurajează poezia, literele șcl… șcl…

Dar, în sfârșit, chiar așa, eu nu crez să fie undeva o societate, unde care cum se scoală și ia o pană în mână sau îmbrățișează o carieră frumoasă, să fie atât de binevoitor primit sau tolerat ca la noi.

Nu cred să fie pe lume tipografie mai puțin năzuroasă decât a noastră românească. Cu ce cheltuială, puțin importă, fie din avere proprie, fie de la părinți, de la amici, din pomană, se găsesc totdeauna destui gologani ca orice e scris pe hârtie cu mâna astă-seară, să fie a doua zi dimineața chiar tipărit, spre vecinică păstrare.

Pas acuma de le-ncurajează mai departe pe toate aceste nenumărate producțiuni, parcă a fi posibil unora să vază astăzi lumina nu e deja destulă încurajare pentru altele ca s-o vază mâne, și de mâne poimâne și așa mai departe.

Însă o societate nu poate dispune la un moment dat decât de o anumită putere de încurajare a industriilor inutile. Și aci stă răul cel mare. Puterea aceasta limitată, împrăștiindu-se fără socoteală la oricine face literatură și artă, chemat ori nechemat, priceput ori ba, serios sau ridicul, se pierde fără să poată folosi acolo unde în adevăr și pe drept ar trebui să folosească.

De câte ori auz pe cineva văicărindu-se că literele și artele frumoase nu sunt încurajate la noi, îi spun: poate să ai dreptate întrucâtva, dar, în orice caz, vinovatul sau mai bine vinovații pentru aceasta trebuiesc căutați, nu între public, nu în societate, ci între aceia cari le profesează.

Și, fiindcă fu vorba de copii și de viitorul lor, firește că, daca s-ar admite de public și de Stat ca întemeiată plângerea descurajaților, un părinte iubitor ar putea asigura viitorul fiecărui copil chiar de la naștere: n-ar avea decât să declare la ofițerul stării civile, pe lângă confesiune, și nobila profesiune la care se va devota noul venit în sânul națiunii – poet, literat, artist, – și

imediat societatea și Statul să-l ia sub încurajarea lor, cu o subvențiune convenabilă…

Nu! Precum am mai spus-o și în altă parte: literatura și artele frumoase, după cât se fac și, mai ales, după *cum* se fac la noi, sunt prea din cale afară încurajate; așa că parcă n-ar strica să începem odată a le cam descuraja.

INTERVIEW CU D. I.L. CARAGIALE

Familiar cum e din fire, mai n-am avut nevoie să mai interviewez pe d. Caragiale, că a început să-mi vorbească de cum i-am pășit pragul și-a vorbit întruna timp de două oare până am plecat.

– Trebuie să vă mulțumesc, mi-a zis distinsul publicist, pentru plăcerea ce-mi procurați trimițându-mi „Răsăritul". Urmăresc cu atenție gazeta d-voastră și-mi place cum e făcută, găsesc coloane bine scrise românește și bine gândite, din punctul dv. de vedere, căci eu nu văd seriozitate în mișcarea sionistă. Rubrica aceea cu reproduceri din gazete e foarte potrivită pentru scopul pe care-l urmăriți – că voiți desigur să arătați, ceea ce se spune de d-voastre ca să convingeți și mai mult pe evrei de părerea d-voastră, că singura soluție pentru dânșii ar fi sionismul.

– De ce nu credeți în seriozitatea ideei sioniste?

– După mine mișcarea aceasta n-are nici o rațiune de a fi. Nu e acum vremea de a se fonda națiuni. Când națiuni bine fixate nu mai găsesc în ideea națională destul sprijin pentru menținerea statelor lor, cum voiți să fondați acum o națiune din hârburi?

Nu mai vorbesc de greutățile locale și materiale pe care le-ați întâmpina. Și apoi voi nu formați o populație omogenă,

voi nu sunteți coborâtorii macabeilor, cum nu suntem noi coborâtorii divului Traian. Se poate foarte ușor ca unul din voi să se coboare din moși strămoși direct de la David sau Solomon, după cum s-ar putea ca un român să se coboare direct de la un centurion roman, dar ca colectivitate sunteți o mixtură din toate popoarele cu care ați conviețuit în cursul timpurilor. Să creați iar o națiune e cu neputință.

– Dar ce soluție ar fi mai potrivită după d-voastră, pentru evrei, acum când antisemitul a început o luptă așa de înverșunată contra lor, chiar în țările cele mai tolerante?

– După mine soluția cea mai bună pentru evrei ar fi complecta lor fuzionare cu celelalte popoare, renunțând cu desăvârșire la solidaritatea lor internațională. Altă soluție mai bună nu găsesc. Toată lupta contra evreilor e din cauza religiei lor.

Exclusivismul evreilor și solidaritatea lor internațională sunt datorite tocmai vechei intoleranțe europene și legilor restrictive din unele țări ale Europei actuale. Dacă ei ar începe să renunțe la solidaritatea lor internațională și la exclusivismul lor, ar înlesni desigur treptata desființare a legilor restrictive în privința lor și treptat ar deveni perfect asimilabili. Încă un punct capital pentru nerealizarea sionismului este că voiți să creați o națiune distrugând tocmai temelia ei, dorul de patrie. Locul unde te-ai născut și ai crescut e tot ce poate fi cuiva mai scump, de el te leagă atâtea și atâtea amintiri și chiar aceia cari ar pleca, mulți s-ar întoarce mai devreme sau mai târziu, sau în orice caz nu s-ar putea aclimatiza din cauza dorului de țară. Nu vezi pe cei din America cum au teatrul românesc acolo, gazetă românească etc. Eu privesc sionismul ca irealizabil.

– Cum priviți emigrările?

– Dă, cum să le privesc? Desigur că trebuie să plece. Este un plus de oameni, cari n-au altă scăpare decât emigrarea. Eu îți spun drept, că mi-e groază când intru în unele mahalale evreiești din Iași, tot așa ca în unele sate sărace românești.

Mizeria care o văd acolo îmi sfâșie inima. Nu înțeleg deloc pe alianțele voastre. Ele numai vă încurcă; pe de o parte vă creează neajunsuri, că vi se aruncă în față solidaritatea voastră internațională, pe de altă parte nu vă ajută deloc. De ce nu pune ea la dispoziția emigranților 4–5 milioane, ca să poată emigra, să-și caute o viață mai puțin precară. Că emigrează evreii, desigur că fac bine, căci situația lor e aproape intolerabilă, și eu de aș fi ovreu aș emigra.

– Credeți că evreii emigrează așa în masă numai din cauza mizeriei?

– Când zici masă se înțelege o populație care nu cunoaște decât gama animală și desigur că pe aceștia numai golul pe care-l simt în stomah îi mână într-acolo unde speră să trăiască mai bine; dar nu-i mai puțin adevărat că este o parte pe care-i pornește situația nesigură în care trăiesc, nu pot suferi lipsa putinței de a se bucura deopotrivă cu toți cetățenii țărei, de întregimea drepturilor de cetățean.

– Credeți că evreii din România sunt în adevăr în număr atât de covârșitor încât să constituie un pericol național?

– Cred că da și aceasta tocmai din cauza legilor restrictive la cari sunt supuși. Dacă ar fi încetățeniți n-ar constitui nici un pericol. Eu le-aș da drepturi la toți, le-aș pune condiții grele, dar după îndeplinirea acestor condiții, nu le-aș mai cere să treacă prin Cameră, i-aș recunoaște de drept cetățenia. Sunt sigur că și aceia cari conduc statul nostru gândesc în forul lor interior tot așa, dar se tem să dea o soluție chestiei și dacă un partid ar avea curagiul să o facă cellalt, deși ar simți că face bine, ar căuta totuși să îl distrugă pe această temă. Nu-i nimic mai ușor decât să scalzi pe această chestie în 24 de ore în sânge întreg Bucureștii, care de altfel are o populație blajină.

– Credeți că antisemitismul e în adevăr așa de mare la români.

– Mie nu mi-a putut intra niciodată în cap ura de rasă, dar observ aceea ce se petrece la noi și văd unde am ajunge. Ura contra evreilor e la noi foarte mare, și acolo unde e ură, nu mai poți cere logică și rațiune. Nu vezi ce căutare au la noi gazetele antisemite, cu toate că fac un antisemitism absolut ușuratec, de declamație nu de dezbatere, antisemitism de temperament nu de judecată și convingere. Eu unul nu le cetesc decât rar de la o vreme, tocmai pentru că le ceteam des la început, pentru că nemic nu mă obosește mai mult decât declamațiile gratuite.

Masele noastre populare prin tradițiune, ca toate masele populare europene, au în privința ovreilor un fond de preven-țiuni și vechi superstițiuni, care amestecat cu nemulțumirea produsă de extrema jenă economică și financiară a țărei, constituie un teren foarte favorabil pentru cultura antisemitis - mului. Se înțelege că, afară de oameni cu convingeri științifice și afară de acei ce sincer cred că o mixtură străină în proporții prea mari poate fi primejdioasă pentru dezvoltarea energiei naționale gemine, sunt o sumă de oameni, cari văd în cultura antisemitismului o excelentă întreprindere, unde cu un capital de vorbe late se poate produce o bogată recoltă de popularitate cu multiplele ei roade: situații, distincțiuni, onoruri etc.

Că antisemitismul e acum puternic în toată Europa, asta se datorește jenei economice, care o bântuie și știi că moarte fără pricină nu se poate, așa se aruncă și jena asta pe seama evreilor, după cum se punea tot pe seama lor ori de câte ori se ivea ciuma în Europa. La noi antisemitismul e acum așa de acut, că nu cred ca românii să mai poată trăi de acum înainte multă vreme la un loc cu evreii, fără ca cel puțin în sufletul lor să bănuiască în privința lor un resentiment adânc. Încă o dată cred că acest resentiment capătă hrana din exclusivismul religios al evreilor, pe care pe dreaptă măsură îl hrănește la rându-i.

– Credeți că dacă ar emigra un număr mare de evrei din România, situația celor rămași s-ar îmbunătăți?

– Economicește poate că da, dar din punctul de vedere a[l] situației lor politice și a[l] relațiilor lor sociale nu. Mai degrabă aș crede că evreii vor reîntemeia regatul lui Solomon, decât ca românii să rezolve chestia evreiască, cel puțin cum stau lucrurile acum. Dacă s-ar găsi un guvern care să vrea să o facă, ar putea ajunge la asta numai în urma unei catastrofe interne și după multă vărsare de sânge, ceea ce înțelegi că nimeni n-are să o facă. Ce vrai, dacă mi-a spus un om cult că singura soluție a chestiei evreiești e alungarea lor din Europa sau suprimarea lor prin violență, că sunt o primejdie pentru Europa. Dacă ar renunța la religia lor poate că chestia s-ar rezolva mai ușor. Eu cred că n-ar fi rău să li se dea drepturi politice, se înțelege acelor ce ar dovedi că sunt cel puțin de două generații în țară și nu s-au bucurat de vreo protecție străină, însă cu condiția amestecului și controlului riguros al statului în practica lor religioasă.

– Emigrarea în masă a evreilor, credeți că e folositoare României?

– Depinde. Dacă golurile lăsate de evrei se vor ocupa de români, desigur că aceasta ar fi un avantagiu pentru noi, dacă însă vor veni populații străine în locul lor pericolul de partea asta ar fi mult mai mare.

– Ce credeți de modificarea art. 7?

– Modificarea art. 7 ar fi după mine o mare nenorocire pentru țară, dar din cu totul altă rațiune decât a celorlalți. Toți câți se opun la modificarea acestui articol, l-ar modifica bucuros, dacă ar putea să o facă așa, ca evreii să nu beneficieze de el. Eu din contra aș voi să se modifice în scopul ca evreii pământeni să beneficieze de el, da' străinii deloc. Că tocmai aci stă pericolul: dacă se modifică art. 7 în favoarea străinilor vor intra în adevăr capitaluri multe în țară, banii se vor ieftini, terenurile se vor scumpi dar fără folos pentru noi. Că românii vor vinde bine terenurile, dar în loc ca cu banii să întemeieze o industrie și un puternic comerț românesc, vor cheltui

frumușel banii și vor rămânea și fără pământ și săraci, iar în țară vom avea o supra-plantare austro-germană etc. bogată și puternică care va constitui ultimul pericol pentru noi.

Cam aceste sunt în esență cele ce mi-a spus Caragiale, în cele două ceasuri cât am vorbit cu el și pentru care îi mulțumesc.

Daphins

NOTIȚE CRITICE.
[PĂRERI LIBERE]

Când excelentul meu amic, d. Cazzavillan, a binevoit să-mi ceară concursul literar pentru „Universul", am știut bine că nu este ușor a corăspunde la așa onoare. A scrie, cu câtuși de puțină pretențiune literară, într-un jurnal așa de răspândit în toate clasele societății, e o întreprindere destul de serioasă pentru cine are conștiință de câtă răspundere își ia un om când se presentă, altfel decât numai ca amator, atâtor mii și mii de cititori.

E foarte greu, așa gândesc eu, să scrii românește; nu doar pentru limba românească, fiindcă și în limba noastră se poate spune frumos orice adevăr; ci pentru lumea românească, în fața căreia nu orice adevăr trebuie spus, fie spus cât de frumos – ba, încă, mai ales atunci…

Nu e vorba – în lumea toată, totdeuna, nu s-au putut și nu se vor putea spune toate adevărurile; dar nu crez să fie pe lume multe locuri, unde să se poată spune mai puține decât la noi.

– De ce oare?

– Foarte simplu: fiindcă la noi din cale afară multe adevăruri sunt supărătoare, stricătoare, primejdioase.

– Lumii-ntregi?

– Nu lumii-ntregi, ci unei părți din lume, care e mai puternică decât lumea toată.

– O parte mai puternică decât toată lumea? cum se poate?

– Se poate foarte lesne…

– ?

– Fiindcă toată lumea este mai slabă decât acea parte.

Și acesta e temeiul oricărei tiranii.

Învârtește-ți dar condeiul de zece ori în cerneală până să scrii un cuvânt, și, după ce l-ai scris, gândește-te de o sută de ori dacă nu trebuie șters, nu de dragul stilului, ci de teama primejdiei.

Oricând îți va clipi prin minte ceva care ți-a încărcat sufletul, ori înveselindu-l cu prisos, sau mâhnindu-l peste măsură – stinge repede scânteia care-ți poate aprinde foc în cap.

Șterge cuminte șirurile ce simți bine c-ar plăcea la foarte multă lume, ofensând pe acei câțiva mai puternici decât aceasta – și înlocuiește-le cu cea mai sălcie platitudine, și ferește-te chiar atunci să nu cumva s-aluneci afară din tonul amabil al sfintei banalități.

Bune povețe…

Dar asta este pentru unii foarte ușor, și pentru alții foarte greu.

Oricât de cuminte să fii, ți se-ntâmplă de greșești…

Ei! atunci nu e drept să pață nimini altul urmările greșelii tale decât tu însuți.

Pentru aceea, daca din greșală aș putea supăra vreodată pe cineva prin aceste modeste cronici din „Universul“, îl rog mai dinainte omenește, o dată pentru totdeauna, să nu caute a arunca vina câtuși de puțin asupra altcuiva decât asupra mea.

Un articol iscălit este o faptă absolut mărturisită.

Directorul unui mare ziar ca „Universul“ nu e dator să răspunză de părerile personale ale colaboratorilor săi, pe cari el nu le împărtășește.

Iată exemplul gata:

Eu sunt de părere că directorul ziarului nu e răspunzător de părerile colaboratorilor, întrucât ele nu ofensează demnitatea acelui ziar.

Directorul nostru poate că nu împărtășește această părere.

Aceasta însă nu însemnează că, dacă eu aș face greșala să emit aci o părere contrară părerilor sale, directorul ar împărtăși părerea mea.

Ziarele cele mari din străinătate, acelea cari nu sunt glasuri de exclusivă clopotniță; ziarele cari, ca „Universul“, sunt organe ale intereselor publicului întreg, nu ale intereselor unei clase sau caste, găzduiesc bucuros orice idee și orice părere, indiferent dacă directorul lor, șeful sau patronul afacerii, le împărtășește sau nu.

Căci, dacă din punctul de vedere al unor interese particulare de clasă, de castă sau de consorțiu, sunt primejdioase o sumă de adevăruri, orice adevăr este legitim din punctul de vedere al intereselor publicului întreg.

Cine ar fi fost de părere să se spună îndată adevărul despre apariția cholerii din urmă la Hamburg ar fi supărat desigur toată negustorimea uriașului port de mare, dar n-ar fi servit rău interesele – aci putem zice vitale – ale publicului german.

Și câte adevăruri ar trebui spuse la noi! și câte păreri adevărate stau închise de frică în atâtea oale de os!

Și, ce e mai trist, nu ne bântuie numai frica de a ne spune părerea, ci și frica de [a] asculta, exprimată cu îndrăzneală de către altcineva, părerea noastră proprie…

Tremurăm ca nu cumva glasul acelui altcineva să pară a fi al nostru; ne îngrozim să nu trădăm cumva, printr-o clipire de ochi fără voie, prin cea mai neînsemnată mișcare reflexă, prin chiar mutismul nostru, că aceea ce s-aude un moment așa de rar este gândirea noastră de toate zilele, adânca noastră convingere de multă vreme.

Trecem pe lângă absurditate, și nu ridicăm măcar o sprânceană revoltată; auzim neghiobia și nu zbârcim măcar dintr-o nară dezgustată; vedem impostura și ticăloșia, și zâmbim frumos ca la întâlnirea celor mai bune cunoștințe.

De câte ori și la câți dintre noi, nu ne pare societatea noastră, când o privim în complexul ei de activitate, ca un ciudat teatru!

Piesa nu se știe mai deloc: o cârcăleală ca vai de capul ei și al nostru, al privitorilor; tragedie, te face să râzi; comedie, să plângi.

Actorii, chiar aceia la cari s-ar întrezări din când în când oarecari bune dispozițiuni și ceea ce se numește *le physique de l'emploi,* n-au nici o vervă.

De ce? Fiindcă rolurile au fost distribuite d-a-ndoasele și piesa se joacă fără nici o probă serioasă…

Junele prim joacă pe tatăl nobil, intrigantul pe amorez, tânăra ingenuitate pe eroina fatală, eroul pe bufon, cocoșata pe silfida și copilița pe vrăjitoarea, tipul serios pe farsorul și farsorul pe tipul serios.

Dar cum poate merge un așa teatru?

Cu decor! cu mult decor! cu strălucit decor și cu toba mare!

Orbești ochii, asurzești urechile, ca să nu mai încapă pretenții de înțeles…

Într-un așa splendid teatru de lux, nu e permisă nici cea mai slabă reflexiune de dezaprobare, nici câtuși de palidă glumă asupra vreunui grav și demn istrion: claca, bine organizată, imediat ar aplauda, pleoscăind pe obrajii îndrăznețului turburător.

Ba, ceva mai mult… Vrei să stai în pace și, măcar să te bucuri cuminte de ridicolul splendidei exhibițiuni? – trebuie să aplaudezi cu entuziasm…

Să aplaudăm dar!

NOTIȚE CRITICE. LA MONZA

Prea-înțeleptul Macchiavelli, acu patru veacuri trecute, visând o Italie unită, dedea magnificului Laurențiu de Medici

povețe asupra artei de a guverna popoarele – luminoase povețe, cari vor străluci de-a pururi ca un monument nentrecut de gândire omenească.

Toate le putea învăța Laurent de la ilustrul secretar florentin – cum să împace și să fericească pe supuși, cum să biruie sau să dejoace pe vrăjmași, cum să-și apere coroana, făcându-se iubit și temut și de unii și de alții – toate, afară de una: cum să-și apere viața de mâna ucigașă.

Coroana poate fi apărată totdeuna – capul, nu.

Căci – zice genialul secretar – îți număr toate cauzele cari te pot face să pierzi coroana și-ți arăt toate mijloacele cu cari să ți-o păstrezi; dar cine ar putea ști unde stă ascunsă, și cum, și când are să se ridice din umbră acea mână, ca să lovească victima încoronată?

*
* *

Povețele nemuritoare ale aceluia care, acum patru veacuri, visa o patrie italiană unitară, le-a urmat al doilea rege al Italiei mari, magnanimul Umberto, le-a urmat – numai pe jumătate.

El a fost totdeuna generos, pe câtă vreme Macchiavelli povățuiește cu dinadinsul pe prinț să fie generos cât mai rar se poate, și, oricând va fi, să fie cu din ale altuia, nu cu din ale sale proprii.

El a voit să se facă numai iubit; temut – n-a voit niciodată să fie, deși Macchiavelli cu dinadinsul îi spunea că, dacă se face prințul iubit, nu strică, dar trebuie absolut să se facă temut; căci iubirea ți-o dă supușii de dragul tău, iar temerea ți-o poartă de dragul pieii lor.

*
* *

Și iată fatalitatea istorică.

Cu acela căruia, după bunu-i suflet și după inima lui generoasă, nu i-a venit s-asculte de povața întreagă a învățătorului,

netrebuindu-i decât iubirea poporului – cu acela a trebuit să se izbândească grozava rezervă: coroana, te pot învăța să ți-o aperi; capul, nu.

Și unde a trebuit să cază iubitul poporului victimă a unei mâni ucigașe?

La Monza – acolo unde s-a păstrat în tezaurul mănăstirii atâta vreme străvechea coroană de fier, coroană făcută, după porunca unei regine lombarde, acum treisprezece veacuri, din unul dintre piroanele cu cari a fost țintuit pe cruce Domnul nostru Isus Christos – coroană purtată pe rând, în decursul zbuciumatei istorii a peninsulei, de Carol Magnu, de Carol-Quintu, de Napoleon I, și reîntoarsă în fine iarăși regelui Italiei.

*

* *

Are o istorie întreagă această faimoasă coroană de fier a Italiei.

E prea interesantă acea istorie ca să n-o dau aci, împrumutată, se-nțelege, *tale quale,* din marea Enciclopedie a lui Larousse.

Iată.

Teodelinda, rămânând văduvă de soțul ei Autaris, regele longobarzilor, s-a măritat a doua oară după Agilulf, ducele Turinului. Atunci, la anul 594, a pus să-i facă o coroană, pe care vrea s-o dăruiască noului său soț.

Coroana era compusă dintr-un cerc de fier acoperit cu lame de aur; căci fără cuvânt au susținut mulți istorici că era de aur curat. Autorii contimporani, cari au lăsat scrieri asupra acestei cestiuni, afirmă că era făcută din fier și aur într-adins, spre a face să-nțeleagă pe cel ce o va purta că o coroană este o greutate a cărei incomoditate este ascunsă sub o amăgitoare strălucire.

Tradiția spune, în afară de asta, că fierul din năuntrul coroanei este topit dintr-un piron cu care s-a țintuit pe cruce Mântuitorul.

După moartea lui Agilulf, coroana a fost depusă în tezaurul mănăstirii din Monza, lângă Milan; apoi a trecut pe capul lui Carolmagnu când a fost uns ca rege al longobarzilor în 774. În 1452, coroana a fost dusă la Roma pentru încoronarea lui Frederic IV, și în 1530, la Bolonia, pentru încoronarea lui Carol Quintul.

În fine, la 1805, împăratul Napoleon I alipi la Milan, în prezența tuturor corpurilor Statului, trimișilor puterilor aliate și numeroșilor dignitari ai curții franceze, coroana Italiei la coroana Franței, și, cu această ocazie, repeți cuvintele spuse de cel dintâi care purtase coroana de fier:

„Dumnezeu mi-a dat-o, păzească-se oricine de a o atinge!".

Lombardia recăzând sub jugul Austriei în urma evenimentelor politice, coroana de fier a fost readusă la Milan, pentru a recădea în fine în puterea regelui Italiei.

*

* *

Un om bun și blând, generos, incapabil de o faptă neomenoasă, doarme liniștit, ca tot omul cu conștiința goală de cea mai slabă umbră de mustrare.

Este un erou pe lângă aceasta: în război, a știut să apere cu toată vitejia onoarea patriei; în pace, a înfruntat, fără să clipească, biciul îngrozitorului morb asiatic, numai ca să poată mângâia cu mâna lui pe nenorociții din lazarete.

În sfârșit, e omul care odinioară a iertat de legiuita osândă la moarte pe un ticălos care a încercat să-i sfâșie inima cu un pumnal.

Adormind, acest erou bun și blând s-a gândit să jertfească o măreață avere strămoșească pentru a ușura greutățile nobilului său popor.

Doarme regele Umberto în vila lui regală de la Monza și visează, poate, cum a doua zi, când se va coborî în mijlocul nației sale iubite, la festivitatea populară pe care o va prezida părintește, copiii lui îl vor aclama cu dragostea lor, atât de cunoscută și de scumpă lui.

*
* *

Pe când nevinovatul acesta doarme senin, târziu în noapte, trei flăcăi voinici, cu chipuri aspre stau la o masă, într-o veche cafenea. Beau un *bicchiere* și joacă cu o pereche de zaruri…

Joacă la noroc.

Voința jucătorului nu trebuie să se amestece întru nimic: numai de caprițiul oarbei întâmplări să atârne câștigul!

De aceea, fiecare dintre ei urmărește palpitând și cu cea mai încordată atenție orice aruncătură a zarului: nu cumva să încapă înșelătorie.

Dar pe ce joacă?

O! aproape pe nimic…

E un joc aproape inocent: câștigul este dreptul la o distincțiune, la o onoare.

*
* *

Jocul se joacă în trei rânduri de aruncături.

Un rând s-a dat. Unul dintre jucători, cel mai tânăr, a avut 8 puncte; al doilea, mai în vârstă, 7; al treilea, cel mai copt, 5.

Se dă rândul al doilea: cel mai tânăr, 7 puncte; cel mijlociu, 6; cel mai matur, 3.

Acesta e foarte enervat – l-au întrecut cu prea mult.

Al treilea rând…

Toți jucătorii, tremurând de emoție, se ridică-n picioare.

Atențiune…

Cel mai tânăr, doi ași – 2 puncte…

Cel mijlociu, doi trei – 6 puncte.

Cel mai în vârstă învârtește în mână zarul și, strângând din fălcile puternice până-i scrâșnesc dinții, privește la tăblița neagră, pe care stau scrise cu tibișir punctele făcute.

Tăblița arată:

Pentru primul, 8+7+2=17;

Pentru al doilea, 7+6+6=19;

Pentru el, cel d-al treilea, care mai are să dea încă o aruncătură, spre a încheia jocul, 5+3=8.

Care va să zică, cel mijlociu având 19 puncte, al treilea, care, din două lovituri, a avut d-abia 8, cu ce mai poate câștiga?

Cu douăsprezece puncte.

Îi trebuie dar numaidecât de două ori șase; iată singura combinație, din cele douăzeci și una de combinații posibile ale două zaruri, cu care mai poate ieși biruitor.

*

* *

Figura lui oacheșe se-nvinețește: omul aruncă zarul și un blestem spurcat, să facă a se cutremura bătrâna clădire din temelii…

Oarba-ntâmplare se sperie de acest blestem și poruncește celor două cuburi de os să se așeze fiecare cu șase-n sus.

5+3+12=20.

Gaetano a câștigat!… Gaetano Bresci!

El are dreptul la distincțiunea, la onoarea de a executa pe nenorocitul, osândit în afară de orice dreptate omenească, pe bunul părinte al patriei, pe nevinovatul, care-și doarme liniștit cel din urmă somn măsurat, în vila regală de la Monza!

Gaetano Bresci are dreptul la gloria de a fi gâde fără de lege!

Gaetano Bresci a câștigat dreptul de a lipi, în memoria adâncei și nemăsuratei viitorimi, numele lui, ce părea osândit a se-ngropa cu omul, de numele augustei victime, într-o etern indisolubilă însoțire, pe o tristă pagină a istoriei nobilei Italii.

București, 19 iulie 1900

NOTIȚE CRITICE. [CABINETUL NEGRU]

Țiu să fiu bine înțeles totdeuna că de părerile pe cari o dată pe săptămână le dau în această rubrică a „Universului“, absolut nimeni altul decât mine nu poate fi făcut răspunzător.

Întrucât, precum am mai spus odată, un colaborator care iscălește articolele sale, nu ofensează prin indecență dignitatea unui organ de publicitate, directorul acestuia nu trebuie tras la nici o răspundere de părerile colaboratorului, fie ele cât de cornorate.

Încep astfel, fiindcă am de gând să spun lucruri ce mă tem că au să pară monstruoase unor anume spirite, încă netămăduite de pasiunea celebrelor drepturi ale omului, cari, cu atât de sângeroasă paradă, au fost întronate acum un veac pe continentul nostru.

Marea revoluție franceză, inspirată de raționalismul generos al spiritelor indignate de tirania burboniană, a desființat așa numitul *cabinet negru.*

Toți cititorii știu firește ce este instituția poștei; dar poate unii nu știu ce însemna cabinetul negru.

Iată.

Pe vremea regelui Franței Ludovic XIV, un ministru, prea gelos de siguranța statului și a coroanii, și-a închipuit să înființeze pe lângă administrația poștală a regatului un biurou secret, compus dintr-un număr de împiegați de încredere, cari, sub paza strictă a directorului poștelor regale, să cam afle ce-și tot scriu unii altora supușii ilustrului monarch.

Aceasta s-a numit cabinetul negru.

Era o instituție foarte bine organizată.

Multe putea afla organizatorul – multe cari-l interesau de aproape, atât pentru el cât și pentru supuși, – grație activității acelui biurou secret.

Multe declamațiuni s-au ținut împotriva celebrului cabinet negru.

Spiritele vrăjmașe tiraniei l-au descris în culori potrivite cu numele-i.

Regi și miniștri fără nici un scrupul de omenie au pătruns în secrete de familie, în intime relațiuni, cari trebuiau să rămână, pentru cinstea societății, totdeuna îngropate cu extremă discreție în conștiința a cel mult două ființe!

Cei puternici, furând, la întunerecul cabinetului negru, secrete de afaceri și de onoare, au ruinat oamenii cinstiți, au dezolat familii...

Și celelalte...

– A! ce infamie! auzi dumneata să caute regele să afle ce scriu eu lui frate-meu, sau unor prieteni ori prietene! Ce infamie a tiraniei!

Eu mărturisesc că nu mi se pare deloc infamă o așa curiozitate regală, și aceasta, nu fiindcă scriu scrisori foarte rar, ci fiindcă de câte ori scriu o scrisoare, aceea niciodată nu coprinde vreo comunicare ce n-aș putea-o face în gura mare, daca persoana depărtată căreia îi scriu s-ar afla lângă mine.

A! dacă aș scrie cuiva o comunicare, pe care n-aș vrea s-o aibă nimeni altul decât acela, atunci... atunci aș fi un prost.

Și – acu vine ceva monstruos – dacă altcineva, decât acela căruia singur aș voi să-i fac comunicarea prin scrisoare, s-ar interesa într-un mod capital să o știe, și, ținând scrisoarea mea, n-ar citi-o el înaintea adresantului – apoi atunci, de bună seamă, acela ar fi mai prost decât mine.

Căci încă n-am uitat o copilărească poveste, pe care am citit-o odinioară, foarte de mult.

Un intrigant, ca să piarză pe un tânăr paj, îl denunță pe nedrept seniorului că face curte seniorei. Seniorul scrie o scrisoare, chiamă pe tânărul și-i ordonă să plece în goana calului și să dea scrisoarea în mâna comandantului unei fortărețe unde

se-nchideau în tainițe adânci cei mai primejdioși prizonieri politici.

Copilul nevinovat pleacă, foarte măgulit că seniorul a început să-l însărcineze cu misiuni de înaltă încredere.

Pe drum însă, întâlnește pe mizerabilul intrigant, care îl descoase și află cu ce misiune e însărcinat tânărul. Gelos de aceasta și spumând de mânie că stăpânul, în loc să izgonească pe bietul paj, îl ridică în stimă, smomește pe prostuț, îi ia scrisoarea și pleacă el în fugă să o dea adresantului.

Comandantul deschide scrisoarea, o citește și imediat strigă gărzilor:

– Puneți-l în lanțuri! (adică pe intrigant) și jos cu el, la prima-ncercare!

Fără multă vorbă, intrigantul e legat cobză, dus la beciu și supus la torturi.

Era natural să se-ntâmple așa. Scrisoarea spunea categoric:

„Comandante, ia numaidecât pe mizerabilul care-ți aduce aceasta din parte-mi, și tratează-l cu toată asprimea cuvenită celui mai infam trădător!“.

Se-nțelege că toată această comedie romantică se termină printr-o încheiere morală: seniorul află că pajul era nevinovat, iar intrigantul e lăsat în închisoare, ca pedeapsă pentru infama lui țesătură.

E puerilă comedia asta și totuși se poate trage o matură morală din ea – anume:

Nu prea duce scrisori fără să cam știi ce ar putea cuprinde.

Ei! statele moderne, grație raționalismului generos și umanitar al marii revoluțiuni franceze, duc zi și noapte pachete de mii și mii de scrisori, cu aceeași naivitate ca intrigantul din povestea mea.

Poșta regală italiană duce, cu toată conștiințiozitatea, la adresa d-lui Quintavalli următoarea scrisoare dulce:

„Prea stimate amice,

În momentul când veți primi aceasta, fiți sigur că pe Umberto al nostru l-am pus bine, la Monza.

Profit de ocaziune ca să vă asigur încă o dată despre cele mai distinse sentimente de stimă și considerațiune cu cari sunt al d-voastră devotat amic și servitor,

Gaetano Bresci“.

A doua zi se ridică toată conștiința aparatului de stat al regatului și pe câtă vreme se dezbate dacă rămășițele nenorocitului Umberto trebuiesc sau nu îmbălsămate, se operează călcări, percheziţiuni, arestări și toate cele ce urmează din aiureala unei lumi întregi.

Poșta regală română, cu toată punctualitatea, duce la Giurgiu pentru Rusciuc și aduce de la Giurgiu pentru București corespondența activă dintre domnii Dimitrof, Saraffof, Fakiroff.

Domnul Saraffof trimete și bani d-lui Dimitroff și-i scrie:

„Bravul meu amic,

Nu întârzia; isprăvește-l odată pe Mihăileanu, căci mai ai și alte treburi urgente cari te așteaptă“.

D. Fakiroff îi scrie d-lui Dimitroff:

„Să nu cumva să primesc gazetele de duminecă fără vestea despre moartea lui Mihăileanu.

Curaj! *Udri nă glavă!*“

Și peste trei zile, simpaticul meu amic d. Florescu, inteligentul jude de instrucție, asudă colecționând interesanta corespondență a d-lor Dimitroff, Saraffof, Fakiroff, mai știu eu a cui, pe unde o poate găsi.

Cam târzior, decât... n-avem ce face!

Firește... Cabinetul negru era o infamă născocire a tiraniei burboniene.

Astfel de instituțiune ar rușina timpul nostru.

Raționalismul generos, țâța cu lapte bun, de la care am supt noi modernii luminoasele idei umanitare, n-ar mai putea suferi astăzi un cabinet atât de negru.

Poate însă... poate că, în ciuda acestui generos raționalism, omenirea, mai târziu ori mai curând, să-nțeleagă că n-a făcut o prea strălucită afacere schimbând tirania lui Ludovic XIV și a urmașilor lui pe tirania d-lor Bresci, Dimitroff și a semenilor dumnealor.

București, 26 iulie 1900

NOTIȚE CRITICE. O SEARĂ BINE PETRECUTĂ

Vorbeam zilele trecute mai mulți prieteni despre felurile de petreceri în nopțile lungi de iarnă, și, se-nțelege, fiecare, după vârstă și temperament, avea deosebită predilecție.

Unuia i se părea că o bună serată la teatru, urmată de un *souper fin*, într-un salon luminat și parfumat, cu prieteni ușuratеci de ambe sexe e cea mai delicată petrecere în aceste lungi nopți… Glumele acelea ale damelor, și râsetele, și șampania…

Altul visa un loc călduros într-un vagon de dormit. S-a-nnoptat bine; afară e o vreme întunecată… Conductorul ți-a făcut patul… Te culci frumos, și, legănat de țăcăneala ritmată a roatelor, adormi și percurgi distanțe enorme; treci țări și granițe, și a doua zi dimineața te trezești, ca prin farmecul unei povești, în altă lume.

Al treilea nu-și închipuia decât un enorm joc de loton într-o foarte numeroasă familie… Surprizele jocului, emoțiile cari trădează caracterul și temperamentul jucătorilor de la cea mai crudă vârstă, și glumele glumeților cu reputație, cari strigă numerele în felurite moduri alegorice, – de exemplu, în loc de 25, strigă: „ca la poliție!“, în loc de 88, „ochelarii lui Hassan!“, în loc de 90, „*grand-papa!*“ etc. – și ceaiurile, și cozonacii, și prăjiturile de familie ș.cl. – toate astea la căldura căminului familial, pot constitui cea mai plăcută petrecere într-o lungă

noapte de iarnă, când afară vremuiește; nici nu iei seama că de mult a trecut miezul nopții.

Eu însă am părere deosebită… Neuitate amintiri din tinerețe sunt o temelie trainică pentru această părere. Mie mi se pare că, într-o lungă noapte de iarnă, nu poate fi mai frumoasă petrecere decât să stai la taifas, în căldură, cu un om pățit, care să-ți știe povesti întâmplări interesante din viața lui.

Așa bunăoară, pe când afară e o vreme să nu scoți un câine-n bătătură, să stai într-o chilie cu un bătrân de vârstă, dar limpede la minte. Să fie cald în chilie, patul să fie bun, în soba bătrânească să pâlpâie un capăt de buștean; pe o mescioară, o garafă cu vin călugăresc, păhăruțe curate și uscături; să stai tolănit și s-asculți pe bătrânul cel cuminte povestindu-ți cu duh atâtea și atâtea întâmplări politicești și mănăstirești, lumești și sufletești, la cari el însuși a luat parte – și auzind toaca de utrenie, să nu pricepi când a trecut noaptea.

Nu știu dacă în aceste din urmă nopți, și lungi și urâte, vreunul dintre prietenii mei au putut petrece pe placul lor; dar știu că, una din ele, eu am petrecut de minune.

E drept însă că, în loc de călugăr bătrân, am găsit un bătrân soldat: o noapte-ntreagă vechiul brav m-a delectat cu minuna - tele povestiri ale unor mari întâmplări militare la cari a luat însuși parte.

Acest povestitor generos, căruia-i datoresc una din cele mai frumoase petreceri, după placul meu, se numește maior C. Pruncu.

Și ceea ce e și mai generos din parte-i este că, fără să am distinsa onoare a-l cunoaște personal, fără să fi avut vreodată fericita ocazie a-i strânge mâna cu care a făcut atâtea isprăvi bărbătești, am avut norocul să-l văd intrând în casa mea, blând ca orice viteaz adevărat, sub înfățișarea modestă a unei mici cărți, pe a cărei copertă verde se citește:

Maior C. Pruncu – Din campaniile mele (Crimeea, 1855; Algeria, 1856-57; Italia, Maroc, 1859). Tipărită la Bârlad în 1900, la tipografia George V. Munteanu.

Să fac o dare de seamă asupra captivantei povestiri ar fi foarte greu, daca nu peste putință; căci farmecul ei consistă tocmai în modul cum o face bătrânul soldat, bonom și fără nici o pretenție.

El povestește cu simplicitate, dar cu un avânt pe care numai el poate să-l aibă, fiind vorba de emoțiile lui, de isprăvile lui, de sentimentele lui, într-un cuvânt, de viața trăită de el.

Dar iată pe scurt obiectul prețioasei lui povestiri.

Fecior de boier mare, „fiul marelui vornic Iordache Pruncu, staroste de Putna, – în saloanele căruia se adunau, înainte de Unire, de-alde Costin Catargiu de la Mărășești, Iorgu Radu de la Domnești, Alecu Balș de la Adjud, Costin Stamate, Costache Dăscălescu și alții“, – aude în casa părintească vorbindu-se de peripețiile războiului, pe care puterile aliate, Turcia, Franța, Englitera și Piemontul, îl declaraseră Rusiei.

Acest mare eveniment politic izbește imaginația tânărului fecior al vornicului Iordache Pruncu. Bătrânul maior era pe atunci în vârstă ca de șaptesprezece ani.

Pe de-o parte, dorul faptelor vitejești, pe de alta, o profundă contrarietate de caracter familial, hotărăsc pe tânărul Pruncu să fugă din casa părintească și să meargă voluntar în armata imperială a Franței.

În toamna anului 1854, fără a sta mult să plănuiască, profită de lipsa tatălui său de-acasă, tocmește o brișcă cu doi cai și pornește la Galați.

Îndată ce ajunge aci, se îmbarcă pe o corabie cu pânze, care pornea încărcată cu grâne către Țarigrad. Ajunge la Sulina; dar marea este în culmea furiei.

Bravul tânăr are norocul să găsească de la primii pași aceea ce căuta cu atâta dor – primejdia.

Dar iată că m-a luat și pe mine apa și mă pornesc a povesti atât de slab ceea ce maiorul mi-a povestit cu atâta putere.

Trecând prin tempestă, ajunge tânărul nostru la Țarigrad, și, fiindcă norocul nu are numai o aripă, ci două, bravul tinerel, după mândria ce o simte c-a înfruntat furia mării, este osândit ca să prinză și puțintică minte, pe lângă atâta vitejie câtă are, și să plătească scump o lecțiune de prudență: toate paralele cu cari venise de acasă i le fură niște pungași de uliță; l-au văzut într-o cafenea furlandisindu-se cu bănet ca om matur, l-au așteptat afară într-o ulicioară întunecoasă și l-au jefuit, lăsându-l fără lăscaie în mijlocul haosului țarigrădean.

Dar norocul dă numaidecât din cealaltă aripă: tânărul găsește doi protectori, – pe Costache Negri și pe Dumitrache Ralet, buni prieteni ai tatălui său, – cari-l scot din mizerie cu condiție ca să se-ntoarcă îndată acasă.

Aș! de casă-i ardea lui! Merge la comenduirea franceză; aci nu-l pot lua voluntar; trebuie să se ducă la Marsilia, unde e biuroul de înscriere. Pleacă la Marsilia, se înscrie și pornește înapoi. Bastimentul pe care merg voluntarii spre Crimeea oprește câtva timp la Ajaccio, în Corsica. Aci unul dintre camarazi cade sub groaznica *vendetta* a unei frumoase corsicane, întâmplare care cam descurajează pe băieți să mai facă multă curte acestor turbate insulare.

În sfârșit, bastimentul părăsește Corsica, și ajunge la poalele Sebastopolei.

De aci începe tânărul Pruncu cariera soldățească în toată regula, carieră ce ține cinci ani.

El ia parte la biruința aliaților; apoi merge cu legiunea străină în Algeria, unde, într-o luptă cu cabilii, găsește în sfârșit ce caută, – e rănit; dar mai găsește și ce nu-i dădea prin cap să caute – o dulce cunoștință: eterna poveste – Mars și Venus.

Ia astfel parte la pacificarea și cucerirea Cabiliei mici și Cabiliei mari. Peste un an legiunea străină e chemată în Italia,

unde ia parte la războiul contra austriacilor, război care se termină cu celebra bătălie de la Solferino.

Pe urmă, legiunea străină trece înapoi în Africa, unde face campania contra Marocului. Război crunt cu semințiile barbare și holera furioasă!

În sfârșit, înaintat pe câmpul de război, bravul tânăr își termină serviciul și se reîntoarce în patrie.

Toată povestirea atâtor întâmplări ostășești e făcută cu atâta căldură comunicativă și – ce este mai bine – cu atâta lipsă de artificiu, încât, ascultându-o o dată, bucuros ai mai asculta-o.

Greutăți zdrobitoare biruite cu veselia, mizeria covârșită cu bravura, dragostea faptelor mari, iubirea camarazilor, venerarea șefilor, nenumăratele peripeții prin cari trece un brav în focul războiului, minunățiile de artă și vitejie militară, glume și nebunii copilărești în fața morții sigure, nepăsare desprețuitoare piept în piept cu pieirea cea mai cruntă – toate sunt limpede și din toată inima înfățișate în povestirea *Din campaniile mele, ale maiorului C. Pruncu*.

Apoi, atâtea tipuri originale în acea vestită legiune străină, unde, cu mii de accente genuine, se strigă-ntr-un glas: *à la baïonnette! vive la France!* – unii îmbătrâniți în rele, alții, tinerei, însetați de isprăvi vitejești; – adunătură de aventurari, deșucheați sau inspirați, scelerați ori naivi, toți inimoși și bravi; – dispăruți cari dincotro, de pe unde bravura lor nu se putea arăta decât supărând foarte pe niște ursuji diregători; – fugari veniți a se adăposti la umbra sacră a drapelului napoleonian, unde, într-o nouă viață, să spele cu sânge orice umbră de imputare pentru greșeli și abateri dintr-o viață trecută.

Neprețuită cărticică! ce rău mi-a părut că te-am isprăvit așa de iute! ce păcat că toate povestirile frumoase sunt atât de scurte!

Dar bravul maior ne promite, la sfârșitul cărții, că în curând ne va povesti peripețiile, „mizeriile“, prin cari a trecut până la

reîntoarcerea sa în țară și partea ce-a luat în războiul de la 77–78.

Daca cumva vor avea norocul să cază rândurile acestea în mâna bătrânului ostaș, primească-le bravul meu povestitor ca o mulțumire din parte-mi pentru plăcutele momente ce el mi-a procurat, într-o vreme în care povestire frumoasă în limba românească nu prea se mai găsește, și crează că nu cu puțină nerăbdare aștept urmarea făgăduită.

București, 15 noiembrie 1900

CRONICA
[În politică s-au petrecut...]

• În politică s-au petrecut în timpul din urmă două lucruri de mare însemnătate: fuziunea celor două ramuri ale partidului conservator, conservatorii-bătrâni și junimiștii, și reintrarea dizidenților drapeliști în partidul liberal. Fuziunea conservatoare, păstrând ca șef al partidului pe d. G.Gr. Cantacuzino, a dat o remaniare ministerială, un cabinet compus din elemente conservatoare și junimiste sub președinția dlui P.P. Carp, care a luat portofoliul finanțelor, cel mai important resort politic în timpul de față. Reintrarea drapeliștilor în rândurile partidului liberal, sub conducerea dlui Dim. Sturdza, s-a consacrat prin declarațiuni solemne în întrunirile publice pe care partidul liberal reîntregit le-a ținut în Capitală și în provincie.

Se pare că pe cât opinia publică atât și Coroana a văzut bucuros aceste două aranjamente menite să limpezească terenul luptelor noastre politice, făcând posibilă o guvernare constituțională normală, cu atât mai necesară astăzi, cu cât criza financiară prin care trece statul român cere o mai grabnică soluțiune.

Criza aceasta, care un moment produsese în mai toate spiritele o adevărată panică, este rezultatul fatal al unei politice financiare greșite, pe care statul român a practicat-o de aproape treizeci de ani, politică ce se poate caracteriza în câteva cuvinte: risipă fără socoteală și abuz de credit, întemeiate pe o închipuită dezvoltare economică viitoare. Această dezvoltare economică nu s-a produs, sau, în tot cazul, s-a produs în proporțiuni cu mult mai neînsemnate decât fusese întrevăzută: creditul s-a sleit aproape și astfel statul, legat de o sistemă budgetară de risipă, se găsește într-o strâmtorare aproape primejdioasă.

• Ceea ce face, în aceste împrejurări, cinste deopotrivă tutulor bărbaților noștri politici, este că voci autorizate din ambele partide au recunoscut cum că vina pentru grava situație financiară a statului cade deopotrivă asupra fiecărui partid: fiecare a greșit la rândul său continuând politica cheltuielilor și împrumuturilor fără socoteală, amăgit de iluziunea unei prosperități, pe care cerul trebuia să-ngrijească a o trimite; fiecare a tras pe rând polițe, lăsând grija scadențelor pe seama providenței.

Astăzi, când providența ne-a dovedit că nu-și asumă astfel de griji mari, se-nțelege că statul se găsește un moment într-o stare destul de neplăcută. Se pare totuși, după afirmări autorizate, că o panică n-ar fi tocmai justificată. Răspunsul Camerei la Mesajul Tronului accentuiază cu dinadinsul că, deși situațiunea financiară a statului este destul de grea, nu e loc pentru deznădejde, țara dispunând de incalculabile izvoare de avuție încă vergine. Deocamdată, o rațională potrivire a cheltuielilor cu veniturile *reale* ar da pas statului să se reculeagă și limpezit în socoteli să organizeze cuminte exploatarea acelor imense izvoare.

Și în această privință ambele partide sunt, în principiu măcar, de acord. Pentru a trece însă de greutățile momentului,

guvernul conservator s-a gândit încă de mult a revinde partea de acțiuni de care statul dispune în capitalul Băncii Naționale. Această măsură întâmpină însă o vie opozițiune din partea liberalilor, cari ar voi să obțină, în schimb, de la guvernul conservatorilor o prelungire a privilegiului Băncii, încă pe un însemnat period, termenul acestui privilegiu trebuind să expire peste câteva ani. Considerând situația în care se află statul, se poate spera și aci la concesiuni reciproce și, prin urmare, la un aranjament rațional, mai ales că agitațiunea liberalilor în chestiunea Băncii, nu ar avea prea mulți sorți de popularitate în masele adânci. În adevăr, spiritele mai așezate din partidul liberal înțeleg că speranțele de revenire la putere a liberalilor ar fi azi destul de premature și că revenirea acestora la putere n-ar aduce vreun folos țării și mai puțin încă partidului liberal. Acei dintre liberali cari judecă astfel înțeleg cât e de bine ca o mare parte din opera de reparațiune a politicei noastre financiare să o săvârșească partidul conservator, și că toată agitațiunea cadrelor liberale nu trebuie să aibă alt scop decât ținerea acestor cadre, cum se zice în termeni de război, *en train*: o prea îndelungată odihnă obosește și demoralizează cea mai valoroasă oaste. Și apoi, într-o oaste nu toți bravii se luptă de dragul gloriei și de patima drapelului, mai luptă ei mulți și pentru ceea ce odinioară se chema „dobândă“; trebuie dar să li se țină totdeuna deșteaptă speranța că orice hărțuială poate degenera într-o bătălie decisivă.

• Un moment a fost vorba ca vestita companie americană *Standard Oil Company*, care dispune de un capital mai mare decât întreaga noastră datorie publică, să facă un aranjament cu statul român pentru exploatarea păcurei. Tratativele dintre guvern și reprezentanții companiei americane n-au dat nici un rezultat. Fiindcă era vorba de o afacere extraordinar de importantă, s-a dezbătut, se-nțelege, și cu, și mai ales fără competență, deși bazele tratativelor fuseseră, cu drept cuvânt,

apărate de guvern cuminte și cu discreție de orice tăvălire prin publicitate. Firește că nu e bine și n-ar fi serios să se permită amestecul oricăruia neautorizat în dezbateri de așa natură; ele trebuiesc conduse numai de părțile autorizate, lăsând organele de publicitate a se deda, pe din afară din cauză, tuturor cronicelor și studiilor fantasiste. Acest lucru l-a accentuat destul de clar primul ministru în Cameră, răspunzând unei întrebări indiscrete că, atunci când din tratativele dintre guvern și companie va rezulta un aranjament pozitiv, numai atunci guvernul va veni să ceară Camerii un vot; până la cererea acelui vot, guvernul își rezervă libertatea de acțiune și n-are să dea nici un răspuns Camerii.

De ce s-au rupt și dacă e bine sau rău că s-au rupt tratativele cu compania miliardară, care venea cu punga-i deschisă la noi în așa momente, nu se poate ști pozitiv, căci nici o minte sănătoasă n-ar putea pune temei pe vreuna din bănuielile fanteziste, care au circulat și circulă încă în această privință. Totuși, cine cunoaște bine situația financiară a statului nostru și este interesat a-i vedea un început de limpezire nu poate privi fără oarecare regret, fie cât de vag, ruptura tratativelor cu *Standard Oil Company*.

• O nenorocire publică destul de însemnată s-a întâmplat la noi pe toamnă: revoltele producătorilor de țuică din câteva localități de munte. Acele mișcări de un caracter foarte grav au trebuit firește reprimate cu forța publică, și firește represiunea unor revolte trebuie să dea loc la întâmplări totdeauna regretabile și, din nenorocire, niciodată inevitabile. Ceea ce este însă mai dureros în toată această tristă împrejurare este că ea a rezultat numai și numai, ca orice tragedie puerilă, dintr-un *malentendu*: o bună tălmăcire limpede și liniștită ar fi putut evita sângerosul deznodământ. Dar sângele vărsat pământul îl înghite și nu-l dă numaidecât înapoi: să dea Dumnezeu altădată mai multă minte și organelor autorităților și poporului!

• Universitatea germană din Cernăuți și-a serbat zilele acestea jubileul de 25 de ani de la înființare. La această serbare au fost invitate să ia parte și Academia și Universitățile noastre. Cea dintâi a fost reprezentată de către secretarul său perpetuu, d. Dim. A. Sturdza, iar cele de-al doilea de către d. profesor de istorie de la Universitatea din București, D. Onciul. Delegaților români li s-a făcut o strălucită primire. D. Sturdza a ținut un mare discurs academic întru lauda culturii germane.

Ca un corolar al serbării universitare de la Cernăuți, câteva zile mai târziu, s-a petrecut, într-o ședință a Academiei Române, un incident destul de neplăcut. D. Dim. Sturdza, dând seama ilustrei adunări despre serbarea de la Cernăuți, a fost întrerupt de d. B. P. Hasdeu, care i-a imputat în termeni aspri că n-a combătut la Cernăuți cultura germană și n-a revendicat dreptul limbei române de a domni în Universitatea provinciei, a cărei populațiune e în majoritate română. Poate să aibă dreptate ilustrul academic; dar se înțelege de la sine că imputarea făcută de d. B.P. Hasdeu dlui Sturdza nu era destul de întemeiată: d. Sturdza, ca invitat, nu putea să spună așa ceva – aminteri nemții aveau dreptul să zică, pe românește, „poftește-l la nuntă, ca să-ți zică: la mulți ani!"

• Despre jubileul Societății geografice române, vezi darea de seamă specială în corpul revistei.

• Atât Teatrul Național cât și Opera Română merg foarte slab și ca succes și ca afacere. Lipsa de câștig material găsește un fel de explicațiune în criza care bântuie piața: cam ieftină explicațiune, ce-i drept, dar pe vremuri de criză trebuie să ne mulțumim chiar cu explicațiuni ieftine, mai cu seamă dacă se mulțumesc cu ele acei de-a dreptul interesați.

Teatrul Național a jucat anul acesta o sumă de încercări dramatice originale; din nenorocire, nici una n-a putut obține vreun succes de seamă. Să sperăm că pentru anul viitor se va alcătui din vreme un repertoriu din piese străine încercate, mai

convenabile decât încercările tinerilor noștri autori. Teatrul Național este o instituție de artă dramatică, nu de literatură originală. Ar fi bine să avem și o literatură originală de teatru; dar, dacă nu se poate, atunci trebuie să ne hotărâm a nu pierde de hatârul uneia și pe cealaltă: să nu pierdem arta de hatârul literaturii. Cu așa literatură nu poate merge Teatrul Național.

NOTIȚE LITERARE. „CUM ERA ODINIOARĂ“

Subt acest titlu, neobositul V.A. Urechiă a dat de curând la lumină un nou volum, cuprinzând 25 de legende istorice și 12 reminiscențe sau potriviri de vremuri, precum le numește el în limba lui de bătrân cronicar.

Iată o carte românească menită să placă mult oricărui iubitor de povestiri interesante, și, în același timp, amestecând, după preceptul clasic, folosul cu plăcerea, să instruiască pe cititor.

În adevăr, cu cât citești acele frumoase povestiri din vremuri trecute, cu atât simți că aceea ce te atrage nu este numai epizodul sau maniera artistică a povestitorului, ci și modul cu care el știe să reconstituiască în imaginația ta acele vremuri trecute în icoane pipăite.

Către sfârșitul acestor povestiri, pe care desigur am să le recitesc încă, m-am domirit de ce ele exercită atâta farmec asupra cititorului.

Tot autorul m-a domirit, și iată cum.

Vedeam în cursul citirii că interesul meu creștea treptat, și parcă-nțelegeam că, în afară de aceea ce este parte artistică, emoționantă și amuzantă, interesul meu era solicitat de altceva mai adânc.

Ce era acel altceva? îl pricepeam, dar nu-i găseam formula.

Iată însă că, ajungând către sfârșitul prețioasei cărți, dau la pagina 270 peste *Prima baie în București*; încep să citesc:

„În luna aprilie 1900 s-au împlinit șaptezeci și cinci de ani de la instalarea în București a primului local de baie mai sistematică. Până atunci Bucureștii n-avură decât băi turcești, adecă prin aer cald.

Se știe atât de puțin istoria evoluțiunii noastre culturale în toate direcțiunile, că am pune prinsoare cât de grea că nu se vor găsi trei bătrâni în București cari să ne spună din propria lor amintire cele ce ne propunem să povestim aci după documente…“

A! am zis eu în gând… A! bătrânul și iubitul meu amic Urechiă, acum ți-am aflat secretul meșteșugului; acuma știu pentru ce povestirile dumitale despre cum era odinioară mă captivează atâta. Mi-ai spus-o însuți.

Așa e, din nenorocire: se știe atât de puțin istoria evoluțiunii noastre culturale în toate direcțiunile!

Așa e… Învățăm din trecutul patriei și neamului nostru numai istoria politică și militară, dar istoria societății, lumii d-asupra vieții zilnice a căreia s-a desfășurat politica și s-au făptuit vitejiile, nu învățăm, și prin urmare nu știm nimica.

Învățăm un fel de epopee sarbădă, în proză mai mult sau mai puțin limpede și comodă, care nu evoacă în imaginația noastră nici o icoană vie, și care e, prin urmare, lipsită în cea mai mare parte de interes. Îngrămădiri de date, înșirări de nume proprii, înregistrări de fapte, și-ncolo nimic. Ce vreme era la acele date? ce fel trăiau zi cu zi ființele cari purtau acele nume proprii? cum erau locurile unde se săvârșeau acele fapte?

Nici un răspuns la aceste întrebări.

Poveste fără zugrăvire despre nume fără persoane și despre fapte fără loc: într-un cuvânt, istoria unei lumi fără carne, fără oase, fără trup.

Și este oare națiune care să aibă mai multă nevoie decât noi de cunoașterea vieții sale trecute? Dar între viața din trecut și cea din prezent este la noi o adevărată prăpastie.

Lucruri și moravuri au fost măturate de suflarea civilizației moderne fără să lase decât rare urme, cari să ni le amintească fie cât de pe departe.

Iată Capitala, cu bulevardele ei, cu Dâmbovița canalizată, cu palatele ei publice și particulare, cu pavajele sale de lemn, de asfalt și de bazalt, cu tramvaie și lămpi electrice, cu toată fizionomia lui burgheză occidentală.

Cine dintre noi își poate face în minte o icoană a Bucureștilor, vechi scaun domnesc, măcar de acu cincizeci de ani?

Desigur numai acela care a trăit pe atunci; trebuie să-l fi văzut, ca să ți-l mai poți închipui.

Dar care dintre noi, cei din ziua de azi, își poate face o idee de fizionomia capitalei noastre de acum un veac?

Firește că aproape nimini…

Unde să fie moșneagul sau baba care să numere o sută și măcar cinci ani?

Ei! aci stă farmecul povestirilor lui Urechiă.

Iată cum, citindu-le, ne răsar înainte Bucureștii trecutului, cu lumea și lucrurile de pe vremuri, trăind cu obiceiurile lor, cu vestmintele lor, cu nevoile lor de toate zilele.

Cu vorbele povestitorului, actualitatea vremurilor trecute, stinsă de mult, începe încet-încet a clipi, a se lumina tot mai mult, a se aprinde, în fine, și a arde ca orice actualitate.

Iată boierii, negustorii, norodul… Iată-i cum umblă, cum se mișcă, cum trăiesc în acest București de la răsăritul veacului, ce peste câteva zile apune; în acest București, cu hanurile lui, cu podurile lui, cu palaturile, târgurile și prăvăliile lui, din care atât de puține urme au mai rămas.

Iată curțile domnești și mănăstirile de acuma două veacuri și mai bine, cu toată mișcarea lor, apărând palpabile dinainte-ne!

Dar apoi, pe lângă cele două merite prețioase ale învățatului povestitor, – erudiția și arta, – el mai are încă unul, care adaogă mult la valoarea lucrării sale: este dragostea călduroasă cu care el însuși se interesează la povestirile sale. El ne povestește de dragul poveștii; el însuși iubește icoanele pe cari ni le înfățișează, cu o întreită iubire: de cronicar, de artist și de patriot.

Căci lucrurile și împrejurările pe cari ni le arată și eroii lor nu sunt în cea mai mare parte închipuiri voite, sunt istoricește adevărate; și chiar acolo unde fabula este inventată de autor, acolo unde epizodul nu este strict istoric, ele sunt numai pretextul, canavaua, pe care se țese icoana vie a unei vremi ce în adevăr a existat odată pentru alții tot așa cum există pentru noi vremea noastră, cu clipele ei, aci greoaie, aci fugare, după cum sunt de nenorocite sau norocite.

Iată o petrecere prețioasă: să stai într-un jeț bun, la căldură și lumină, și, uitându-te adânc în cartea bătrânului profesor Urechiă, să vezi trecându-ți pe dinainte, vii, atâtea și atâtea vremuri moarte.

Ce minunată panoramă!

Astfel, nu aș putea recomanda îndestul această petrecere mai ales tinerilor cari iubesc literatura frumoasă, și cari simt în sufletul lor acea evlavie pentru trecutul patriei și neamului, ce caracterizează spiritele de elită.

O carte bună este o faptă bună, și încă o faptă bună fără termen de durată: ai săvârșit-o?… ai săvârșit-o o dată și bine, pentru totdeuna, pentru oriunde și pentru oricine o mai întâlni-o.

Bătrânul profesor Urechiă, învățatul și bunul nostru prieten, după atâtea ș-atâtea fapte bune, tot n-a ostenit: iată c-a mai săvârșit una, – ne-a dat neprețuitul său *Cum era odinioară*.

Să trăiască și să ne mai dea, că are de unde!

București, 17 decembrie

CĂLDUROS APEL

„Moftul român“ face apel la concursul tutulor scriitorilor și desinatorilor, oferindu-le pentru colaborare prețuri conștiințioase pe potriva lucrărilor primite spre publicare.

Revistă eminamente independentă – „Moftul român“ primește orice producțiune, articole în proză și versuri, desenuri umoristice, satirice și chiar serioase (prin serioase, firește, nu-nțelegem nesărate), întrucât ele se prezentă în dimensiuni potrivite cu cadrul nostru și se pot prezenta pe răspunderea noastră publicului cititor, dacă nu sunt semnate cu nume cari au ajuns să răspundă ele îndestul.

Primim orice producțiune, indiferent de vederi politice sau sociale, de școală literară sau artistică, numai să le credem plăcute publicului, căruia, suntem noi convinși, indiferent de toate cele, îi place orice producție bună.

Să vie orice talent, ori de unde și ori cu ce păreri, și va fi primit la noi cu toată stima și cu toată dragostea cari se datoresc talentului. Să vie! și va vedea, poate, că, de la cele mai de sus locuri până la cele mai de jos, singurul loc în țara noastră unde talentul are mai multe garanții a nu fi considerat ca un moft este tocmai la

„MOFTUL ROMÂN“.

POȘTA REDACȚIEI

E un obicei consacrat, în publicitatea noastră beletristică, rubrica așa-numită „Poșta redacției“.

După părerea noastră, această rubrică ar trebui să fie locul comunicărilor scurte pe cari redacția unei foi le face în grabă și numai de reală nevoie colaboratorilor săi, admiși sau admisibili.

Exemple.

Primim de la d. X… un articol plin de vervă, dar, din nenorocire, nepotrivit cu cadrul foii și cu linia ei directivă; totuși, acest articol, dacă i s-ar reduce dimensiile printr-un inteligent procedeu de condensare, și daca i s-ar tempera aluziile personale, ne-ar conveni foarte bine, ar putea chiar face norocul unui număr al „Moftului român". Atunci scriem la *Poșta red.*:

„Rugăm pe d. X… să-și dea osteneala a trece, în primul moment liber, pe la noi, unde i se vor comunica lucruri interesante."

Sau avem un colaborator eminent, care se gândește foarte rar la noi, bunioară excelentul nostru amic d. dr. Iodoform. Vedem că nu ne mai dă semne de viață, pe când cititorii îl reclamă. Ce e de făcut? Scriem la *Poșta red.*:

„Directorul «Moftului român» rănit mortal de o epigramă a lui Cuza iscălită *Teleor*. Pacientul e într-o stare desperată. Dr. Iodoform e călduros rugat a trece imediat la redacție."

Așa, da; înțeleg – la nevoie.

Dar să deschid o rubrică specială, unde să stau de vorbă cu toți aceia cari, neavând altceva mai bun de făcut, mă bombardează cu ofertele lor benevole de colaborare! Să stau de corespondență cu orice licean care nu merge la liceu; cu oricine, funcționăraș administrativ, judecătoresc, telegrafo-poștal sau comercial, dăscălaș ori dăscăliță, care, având succese de spirit în cercurile sale familiale, colegiale sau amicale, s-apucă, în momentele-i pierdute, să anuleze hârtia albă cu inepțiile sale, anexate pe lângă o scrisorică „cu rugăminte de a găsi un locșor cât de mic în multstimata dv. foaie"!

Articolașe, poezioare, epigrame, idile, satire, poeme-n proză și fel de fel de meditațiuni, reverii și alte asinării!

Dar cine strică? Autorii?

Nu!

Strică oamenii cari-i încurajează, cari îngăduie din când în când să se arate la lumina tiparului ridicula ori deplorabila monomanie de publicitate a unor creaturi d-abia în stare a fi proști cititori, necum autori suportabili.

Ei! această îngăduială o considerăm noi, cei de la „Moftul român“, ca o mare primejdie, ca o adevărată calamitate în drumul culturii noastre naționale. Și de aceea declarăm că, dacă foaia noastră nu se poate susținea fără concursul amatorilor maniaci, mai bine să piară! decât să se facă gazdă și debitant de contrabandă și de mardà beletristică, mai bine să-nchiză dugheana!

Iată! câteva zile de când a reapărut bietul „Moftul român“; e incredibil numărul *operelor* ce ni s-au trimis cu poșta – o ladă plină!

Dar să-ți fie autorul copil, – să-i rupi urechile! dar să-ți fie slugă, – să-l iei în palme! rob – să-l spânzuri!

Dumnezeule! o fi vreo țară pe lume în care să bântuie mai cu furie ca la noi grafomania și spanacofragia?

Neghiobul! în loc să dea de pomană la un biet cerșetor, mai bine dă un gologan pe o carte poștală, ori trei pe un timbru, ca să ne trimită nouă spurcăciunile lui mentale, „cu rugăciunea de a le publica în cel mai apropiat număr, și în orice caz a-i răspunde la *Poșta redacției*“!

Vezi dumneata! După ce ne plictisește cu inepțiile d-sale, mai vrea domnul să-i ținem și socoteală de ele și să stăm de corespondență cu d-sa!

Apoi dacă-i așa, să răspundem o dată și bine, la unul pentru toți:

„*Poșta redacției*. – Stimate d-le Spanacopolu, spiritul și producțiile dumitale beletristice or fi poate bune în cercul amicilor și familiei dumitale. Du-te cu ele în familia dumitale!“

*

* *

Așadar, să se știe: „Moftul român“ nu corespunde decât la nevoile sale prin *Poșta redacției* și nu publică absolut nimic până ce nu cunoaște personal pe autor.

– Dar atunci, ne-ntreabă un cititor, cum rămâne cu căldurosul apel din numărul trecut?

– Aceea-i altceva, răspundem noi; apelul acela este adresat către oamenii cu talent și cu spirit!

NENȚELEGERE

Primim următoarea scrisoare de la eminentul dr. Iodoform:

„*Domnule director*,

Decis să-mi consacru întreaga mea activitate științei române, am primit bucuros onoarea de a colabora la *partea științifică* a enciclopedicei d-tale reviste. Aci, în sferele senine ale științei (sau, mai drept, în emisferele sale, o jumătate fiindu-ți rezervată pentru politică și literatură), aci, zic, speram să rămân departe de politica neagră și de literatura verde. Înțelegi dar cu câtă mâhnire am văzut că «Ion», Caragiale dragă, a strecurat, în coloanele eminentei sale reviste, o nedreaptă critică științifică la adresa unui confrate pe care-l stimez ca om și apreciez ca savant. Sper că pe viitor nu se va mai primi asemenea știință cu tendințe politice, știință nedemnă pentru o revistă atât de serioasă ca «Moftul român».

D r. I o d o f o r m"

Să ne ierte excelentul nostru amic și colaborator, dr. Iodoform, a-i spune că este aci o regretabilă nențelegere. Mai întâi, colaboratorul nostru *Ion* îi declară pe onoare că împărtășește pe deplin sentimentele d-sale de stimă pentru valorosul profesor d. dr. Petrini-Galați, atât ca om cât și ca savant; dar tocmai asta, crede *Ion*, îl obligă să atragă atenția dlui director general al serviciului sanitar asupra stării precare a stilului său. Nu crede d. director general că ar fi nemerit să-i

administreze la timp un tonic, pentru ca să nu aibă durerea de a înregistra o unitate mai mult în coloana mortalității?

Cât despre bănuiala că noi am încerca să băgăm politica în știință ori viceversa… A! Noi? Noi să facem așa mixtură, astfel de pomadă? Nu cumva excelentul nostru amic ne ia drept doftori!?

A,B,C,D,E,F,G, H ETC.

Ziarul *Adevărul* anunță că un membru al alianței antisemite române

„... văzându-se înșelat în așteptările sale, dezamăgit de planurile seducătoare ce-l atrăseseră în A.A.R. s-a hotărât să rupă vălul ce acoperă acțiunea M.C.A. și să dea în vileag...“

A.A.R. și M.C.A.!

Dacă-i vorba de limba chinezească, apoi anunțăm și noi următoarele:

D.I.L.C. face cunoscut amicului său E.D.F. de la *Adevărul* că, suprimat de la R.M.S., va dezvălui în „M.R.“ niște secrete din cari onor P.T. public va vedea că la R.M.S. s-au petrecut și se petrec lucruri mult mai grozave ca la C.F.R.; și aceasta mai ales pe când N.F.R. nu trecuse încă la C.F.R. alături cu S.M.R. și se afla tot la R.M.S

Păcat numai că MM. LL. RR. nu se aflla-n țară ca s-audă destăinuirile dlui I.L.C., destăinuiri cari sunt mai senzaționale decât tot ce-a scris D.P.M. în *Universul* sau decât ce va scrie confratele C.C.B. în gazeta ce o să scoată în l.c., probabil la 23 aprilie st.v. a.c. ora 2 p.m. etc.

Ș.a.m.d.

IMPOSIBIL

Scrisoarea nemuritorului Tolstoi urmează a fi comentată de toată presa europeană și americană. „Moftul român“, ca făcând parte din această presă, își permite a face și el o mică observație asupra acestei geniale programe de revoltă sufletească.

Marele rus zice, terminându-și scrisoarea, că, dacă Christos ar apărea iar pe pământ, ar goni din biserică pe fățarnicii sacerdoți și le-ar spulbera idolii, mijloacele și uneltele de închinare la superstițiuni.

Cu toată modestia, facem această simplă observațiune: ceea ce spune Tolstoi ar fi imposibil!

Dacă Domnul Christos, uitând neplăcuta-i aventură de odinioară, ar mai face imprudența să revie pe pământ, ar plăti desigur și mai scump astăzi dragostea-i pentru omenire.

Nu! Credem pe Tatăl ceresc prea cuminte ca să-l bănuim un moment măcar capabil a-și mai trimite fiul, deghizat în rabin, printre noi!

Dacă ovreii lui l-au răstignit… Dumnezeule! mai ales astăzi, cu M.C.A. și A.A.R. și M.A.A., ce i-ar face ovreiului creștinii?

ÎN JURUL LUI M.C.A.

Ceea ce am prevăzut în numărul trecut s-a realizat: *Adevărul* și *Apărarea Națională* s-au luat la ceartă pentru M.C.A. și A.A.R. și M.A.A.

Adăugăm azi un mic P.S. la cele ce am scris.

Regretăm că un ziar fundat de A.V.B. și la care colaborează amicii noștri C.M., I.T. și E.D.F. polemizează tocmai cu gazeta unde scrie bătrânul naționalist V.A.U. iar nu un X.Y.Z. oarecare.

E simplu ca a.b.c. că publicului nu-i pasă de M.C.A. și A.A.R. și M.A.A., mai ales azi când guvernul dlui D.A.S., care-a succedat dlui P.P.C., suprimă pe capete și la R.M.S., și la C.F.R., și la N.F.R., și la S.M.R., unde, în treacăt fie zis, e prea greu serviciul (de la 9 a.m. până la 2 p.m.).

Cum să se intereseze de această polemică publicul când, după alte multe, veni și Sf. Gheorghe, 23 Aprilie st. v., cu buclucul mutatului și cu plictiseala cărților de vizită cu p.s.f.p.z.d.v.o.

Cum o să se ocupe și de una și de alta? Vorba aia: nu poți ține-ntr-o mână decât un p.p.n.

Q.e.d.

„ROMÂNII VERZI“

Spiritul de asociație, trebuie să constatăm cu bucurie, a luat un mare avânt la noi.

Numărul deosebitelor societăți române, pe față sau secrete, este astăzi aproape incalculabil.

Românul cât trăiește trebuie să fie membru în mai multe societăți; ba ceva mai mult, sunt români cari, chiar înainte de naștere, sunt membri în „*Cornelia*, societatea mamelor române pentru ajutorul mutual în caz de naștere“; iar alții, chiar după ce mor, continuă a fi membri activi în societatea de îngropăciune mutuală: în schimbul unei neînsemnate cotizațiuni, orice membru, la caz, Doamne ferește, de moarte, are dreptul a fi îngropat cu muzică.

Ca orice român, am căutat și eu să fac parte din cât mai multe societăți. Până mai zilele trecute, eram membru la opt; astăzi, grație stăruințelor celebrului meu amic, eminentului pedagog, Mariu Chicoș Rostogan, am onoare a fi membru la nouă. A noua, cea din urmă, îmi pare mie că este societatea cea

mai bine venită; ea răspunde la o mare și arzătoare necesitate națională. Cititorul se va convinge îndată cât de urgentă nevoie aveam de înființarea noii noastre societăți.

Dar să lăsăm pe promotorul înființării acestei societăți să vorbească...

„Noi, Românii verzi, purcedem de la următoarele principii sănătoase de progres național:

A iubi neamul său e peste putință din partea aceluia care nu urăște celelalte neamuri.

Un neam nu poate avea vrăjmași în propriile sale defecte; vrăjmașii lui sunt numai și numai calitățile altor neamuri.

De aceea, un neam nu trebuie să-și piardă vremea a se gândi cum să-și îndrepteze defectele și cum să-și cultive calitățile; el are altceva mai profitabil de făcut; să le numere defectele și să le ponigrească sau d-a dreptul să le tăgăduiască altora calitățile.

Prin urmare, un neam trebuie să aibă vecinic groază de celelalte, deoarece existența unuia n-are altă condiție decât compromiterea completă a altuia.

De aci, necesitatea imperioasă a exclusivismului național celui mai extrem.

Bărbatul care are copii cu o femeie de alt neam, sau vice-versa, crește la sânul lor niște monștri, cari jumătate vor iubi până la nebunie neamul în mijlocul căruia au văzut lumina, iar jumătate îl vor urî cu înverșunare.

Să ferească Dumnezeul străbunilor noștri pe orice român sau orice româncă să dea naștere la așa specimene teratologice!

Aceste sunt principiile cari ne-au călăuzit când am pus bazele noii noastre societăți.

Noua noastră societate este chemată să deștepte spiritul public național, solidarizând pe toți românii; de aceea sperăm, nu! nu sperăm, suntem siguri că toți românii – și când zicem toți românii, înțelegem nu pe toți levantinii, cari se dau drept

români, ci pe românii adevărați – se vor grăbi să se-nscrie împreună cu familiile lor în rândurile noastre."

După această esențială expunere de motive, ne grăbim a da aci, în strâmtul spațiu de care dispunem, câteva extracte din

Statutele Societății „Românii Verzi"

Cap. I

Despre numele, membrii și emblema societății

Art. 1. Se înființează în România o Societate Română cu numele de „Românii Verzi".

Art. 2. Oricine poate face parte din această societate, fără deosebire de sex, de etate sau de coloare politică, dacă este român sau româncă verde.

Art. 3. Emblema societății va fi un român verde zdrobind falnic sub călcâiul său șearpele străinismului, care scrâșnește și țipă.

Cap. II

Despre datoriile membrilor societății în genere

Art. 4. Membrii de orice sex și etate ai societății „Românii Verzi" sunt datori să urască tot ce e străin și tot ce e de la străin, tot ce nu e român verde sau tot ce nu e de la român verde.

Urmează apoi mai multe articole unde se enumără cu de-amănuntul tot ce nu este verde românesc și care trebuie sistematic respins de orice membru al societății, ca, de exemplu, sentimente neromânești, tendințe și idealuri neromânești, artă neromânească, idei și spirit neromânești. Apoi:

Art. 9. – Se exceptează de la această regulă capitalurile neromânești.

Statutele prevăd înființarea unui organ de publicitate al societății, cu titlul de „Românul Verde", pus sub direcțiunea

unui comitet de 40 membri, iar comitetul sub preşedinţia eminentului meu amic, M. Ch. Rostogan.

În acest comitet nu vor putea figura mai mult de jumătate membri nevârstnici.

Ziarul „Românul Verde“ va fi redactat de toţi membrii societăţii: fiecare membru, indiferent de vârstă sau sex, va fi dator a colabora măcar o dată la lună cu un articol de fond.

Se-nţelege de la sine ce idei e chemat să propage „Românul Verde“.

Mai departe, statutele arată că îndată ce societatea „Românii Verzi“ va număra o sută de membri, se va declara constituită şi va proceda la alegerea comitetului.

Cap. III

Despre datoriile membrilor minori ai societăţii

Art. 30. Membrii minori ai societăţii, indiferent de etate şi de sex, sunt datori a fi cât se poate mai curaţi.

Art. 31. Ei sunt datori a asculta pe părinţii lor de ambe sexe, de preferinţă pe acei cari sunt membri activi ai societăţii.

Art. 32. Acei cari urmează la şcoală nu pot, sub nici un cuvânt, să se joace cu conşcolari străini; ei trebuie să se joace numai cu conşcolari români verzi, de preferinţă cu membrii activi ai societăţii.

Art. 33. Membrii minori ai societăţii sunt obligaţi a obţinea note bune numai la profesorii români verzi, de preferinţă la acei cari sunt membri activi în societate.

Cap. IV

Despre datoriile membrilor de sex feminin

Art. 40. Membrele societăţii sunt datoare să fie virtuoase ca nişte matroane romane.

Art. 41. Membrele societăţii sunt datoare să devie bune mame române.

Art. 42. Ele sunt datoare a naște copii sănătoși după preceptul străbun: *mens sana in corpore sano*.

Art. 43. Membrele societății cari sunt încă june domnișoare sunt datoare să se mărite numai cu români verzi, de preferință dintre membrii activi ai societății.

Art. 44. La cazul când o jună domnișoară s-ar mărita cu un român verde, care însă nu face parte din societate, este datoare a-l înscrie imediat printre membrii activi.

Art. 45. Îndată ce o membră devine mamă, ea este datoare să-și înscrie imediat copilul în societatea „Românilor Verzi".

Art. 46. Membrele societății sunt datoare a-și boteza copiii cu nume străbune ca Reea-Silvia, ca Tiberiu, ca Cicerone, ca Caracala, ca Cornelia, ca Catone etc.

Art. 47. Membrele mame sunt datoare să dea copiilor lor o educațiune maternă în limba maternă. Sub nici un cuvânt apoi, nu-i slobod să încredințeze educațiunea copiilor la alte guvernante decât romănce verzi.

Art. 48. Ele sunt datoare a da singure să sugă copiilor, alăptându-i în același timp cu sentimente și idei de român verde, conform statutelor de față.

Art. 49. În cazul când un membru nu ar avea lapte, sau, întâmplător, nu i-ar fi sfârcul mamelelor perforat, sau s-ar gâdila prea tare, sub nici un cuvânt nu va putea lua o doică străină, care ar da copilului să sugă lapte străin, alăptându-l în același timp cu sentimente și idei străine; ci va fi datoare să ia o doică romăncă verde, de preferință o membră activă a societății.

În capitolul despre membrii de sex masculin ai societății, statutele impun aceleași obligațiuni și taților ca și mamelor, afară, se-nțelege, de obligațiunile privitoare la alăptare.

Se înțelege că orice abatere de la îndatoririle statutelor atrage după sine: întâia oară un avertisment, a doua oară o amendă și a treia oară excluderea, în ședință plenară, a membrului

vinovat din societatea „Românilor Verzi“ și declararea lui ca străin de neam.

Abaterea de la îndatoririle privitoare la alăptare atrage după sine de la întâia oară pedeapsa excluderii.

O CARTE PREȚIOASĂ

M-am întâlnit alaltăieri cu amicul meu d. Șt. Sihleanu, noul director general al teatrelor; era însoțit de tânărul deputat de Argeș, d. I. Malla, membru în comitetul teatral. Ne-am oprit să schimbăm două-trei vorbe. Noul director general avea o carte la subsuoară. Indiscret ca orice român, i-am cerut s-o văz și eu. D-sa, politicos ca orice român, mi-a arătat-o. Ce carte era? Ei! ce altă carte putea să fie decât una privitoare la tehnica teatrală? Era *L'Art mimique* de un oarecare Aubert, cuprinzând un fel de clasificare raționată a tutulor emoțiunilor, însoțită de ilustrațiuni arătând chipurile omenești cu deosebitele expresiuni ale emoțiunilor.

N-am lipsit a manifesta admirația mea noului director, care a înțeles că din prima zi trebuie să se pună pe un studiu metodic asupra teatrului.

– Uite, zice simpaticul meu amic, râzând cu exuberanța-i cunoscută și arătându-mi diversele măști, uite: să înveți și tu să te strâmbi!

– Dragă Patane, am răspuns eu, la vârsta noastră ne-ar trebui o carte care să ne arate cum să ne-ndreptăm, că de strâmbi – slava Domnului!

CLAVIR ȘI STIGLEȚI

Zilele trecute, pe zidurile capitalei se lipeau niște afișe frumoase, anunțând o *serată elină* la Ateneu; o serată de poezie

acompaniată cu melopee; o serată menită să ridice lumea noastră din materialismul brutal în sferele senine ale idealului estetic; o serată dată de marele maestru și poeții școalei estete, d. A.A. Macedonski cu discipolii săi, dd. Constant Cantilli și Mircea Dimitriadi, acompaniați cu armonizări de către maestrul Kratochvil senior.

Pe când se lipeau afișele, multe persoane din elita socială primeau acasă o carte de vizită fără nume, pe care sta scris:

„Avem onoare să vă alăturăm un program și cupoane spre alegerea dv. și vă rugăm călduros în numele comitetului «Seratei eline» să asistați la această serbare a lunei mai, ce va aminti pe cele antice și ce va fi o clipă de fericire în mijlocul materialității brutale a vieței moderne.

Preciul se remite aducătorului.“

Semnătură indescifrabilă; iar sub colțul cartei, sfertul unei peceți arătând: *Comitetul*…

Iată, după ziare, asupra acestei serate, o dare de seamă care trebuie să fie absolut exactă, deoarece se dă ca sigur că este redactată chiar de unul dintre discipolii marelui maestru-estet sub direcțiunea acestuia:

„Duminecă seara a avut loc la Ateneu *Serata elină*. Lume aleasă. Foarte mulți artiști, literați și ziariști. Pe scenă sunt *trandafiri albi, rozi, pali, petale spoliate*. În dosul cortinei, se aud armonizările dulci ale dlui Kratochvil-senior; apoi la rampă apare poetul Macedonski, care este primit cu salve de aplauze. Poetul își dezvoltă prolegomenul: «Către estetism». Arată pasiunea anticilor către frumos, abrutizarea sufletului prin materialism și reacțiunea care se manifestă pentru reînvierea cultului frumos.

Ca o dovadă de nepăsarea pe care o au unii din contimporanii noștri pentru frumos, contimporani cari ocupă înalte culmi sociale, poetul dovedește un incident care a umplut publicul de o legitimă indignare.

«Trimisesem, spune poetul, dlui general Horbaschi un bilet de loje pentru această serbare. D. general mi-a răspuns următoarele:

– Vă înapoiez biletul și *vă rog să încetați cerșetoritul, căci, la din contră, vă voi da pe mâna parchetului.*»

Un murmur de protestare a pornit din public împotriva acestui general, care își permite din senin (?) să insulte în mod atât de trivial pe un om de litere.

După prolegomenul poetului Macedonski, urmară armonizările dlui Kratochvil. Apoi poetul *Mircea Demetriade* citi două frumoase poezii, în armonizări de viori, care obținură un frumos succes.

D. Cantilli citi un fragment din drama sa *Sindus*.

Poetul Macedonski citi apoi, însoțit de armonizări de flaut și viori, admirabilele poezii *Levski, O umbră de dincolo de Stix, Monăstirea* și *Noaptea de mai*.

În timpul recitării capodoperei *Noaptea de mai* se auzeau în dosul scenei *acompaniamente de clavir*, glasuri de *privighetori și de stigleți*.

Serata, prima în felul ei la noi în țară, e un frumos succes de artă.“

Din parte-ne suntem convinși că d. general Horbațchi, citind această dare de seamă, are să regrete foarte mult că a refuzat invitația la *Serata elină*… Cu așa petrecere, cu clavir și stigleți, rar se-ntâlnește omul!

LA KERMESSĂ
(Mare consiliu de război)

Se non è vero...

Către seară, Regele, care a trecut prin toate vămile parcului princiar, plătind pretutindeni în monede de aur, ajunge

foarte ușurat, urmat de un general, un colonel, un căpitan și un sublocotenent, la un chioșc – cel din urmă și singurul pe care M. Sa nu l-a vizitat încă.

Regele se caută în buzunar și, foarte discret, se adresează generalului:

– Generale, poți să mă-mprumuți cu o sută de lei până deseară?

– Sire, răspunde generalul, cu mâna la chipiu, nu mai am decât trei poli... dar... (către colonel) Colonele, poți să mă-mprumuți cu doi poli?

– Domnule general, răspunde colonelul salutând, numai unul mai am... dar (către căpitan) Căpitane, dă-mi un pol!

– Domnule colonel, numai zece lei mi-a mai rămas... dar (cătră sublocotenent) Mișule, dă-mi zece lei!

– Domnule căpitan, o patacă mi-a mai lăsat!

– Adu-o-ncoace!

Căpitanul ia pataca și trece 15 lei colonelului; colonelul ia 15 lei și trece 35 generalului; generalul ia 35 și trece 75 M. Sale.

– Sire, zice colonelul, numai atât s-a mai putut găsi!

M. Sa mulțumește zâmbind, s-apropie de chioșc, ia un obiect de la grațioasa vânzătoare și dă tot mărunțișul; apoi, cătră ofițeri:

– Domnilor, după o zi de luptă cu atâta bravură, iată-ne sleiți!... cred că a venit momentul să batem puțin în retragere, până să ne sosească rezerve.

DOUĂ CAPETE!...

Dacă doamna Smara și amicul d-sale, ilustrul ciobănel român Cârțan, sunt nepoții lui Traian, – lucru de care astăzi nu mai poate-ncăpea nici o îndoială, – atunci Bucureștii noștri nu pot fi decât fiul mamei-Rome. Și fiindcă fiul trebuie să semene mamei, firește că și capitala noastră, ca și capitala Italiei, trebuie să aibă catacombele ei.

Odinioară acele catacombe erau în strada Blănari, la cârciuma unde ilustrul Anton birtașul-enciclopedist făcea adesea marț în discuții istorice, literare, filosofice și politice pe unii dintre cei mai distinși profesori speciali și competenți în materie.

Dar comerțul român a dat de la o vreme înapoi; celebrele catacombe, cari luaseră până în fine aerul unei adevărate academii libere, s-au închis, și Bucureștii era amenințat să rămână lipsit de una dintre cele mai caracteristice trăsuri de asemănare cu nobila-i mamă Roma.

Ce se-ntâmplă însă? Iată că se descoper în Cișmigiu alte catacombe! Acestea, dacă n-au ca acele vechi, mândria adevăratului vin de Drăgășani și a discuțiunilor înalte, au în schimb aceea ce trebuie să aibă niște adevărate catacombe romane – au aerul lugubru, conțin mistere macabre.

În adevăr, nu se poate ceva mai macabru decât descoperirea din zilele trecute, care a emoționat întreaga noastră Capitală.

Două capete de om! fără trup! și ce e și mai grozav, moarte! moarte de cel puțin câteva săptămâni...

Ale cui să fie acele capete, cari rămân mute la orice întrebări?

Toată ziaristica și întreaga opinie publică s-a pierdut în conjecturi.

Un dublu asasinat! au zis unele gazete independente.

Un ziar oficios, după multă gândire, a crezut și a avut curajul să-și spună credința, că acele două capete sunt încheierea actului final al unei oribile drame pasionale: nu poate fi la mijloc, a zis confratele liberal, decât o îndoită sinucidere; cei doi tineri s-au înjunghiat și apoi și-au tăiat unul altuia capul.

Dar un ziar opozant – până unde poate merge orbirea provocată de pasiunea politică! – a trebuit și aici să combată pe confratele oficios.

Nu-i adevărat! a zis organul opozant; cele două capete nu sunt capete nici de asasinați, nici de sinuciși, dovadă *visum et repertum* al medicilor legali. În adevăr, capetele sunt pline cu câlți; ele sunt desigur pierdute de cineva acolo în catacombe.

Și de aci, ziarul opozant trage concluzia, logică după părerea sa: capete pierdute, pline cu câlți – trebuie să fie, nu se poate să fie decât ale dlui D. A. Sturdza.

Auzi comèdie! am zis noi de la „Moftul român“; auzi exagerație de opozant sistematic! auzi absurditate!

Dar când a avut d. Sturdza două capete?!

Să isprăvim cu mofturile!

Afacerea asta trebuie odată clasată!

UBIQUITAS

Reporterul confratelui nostru „Patriotul“, în darea sa de seamă asupra manifestațiunii de duminica trecută la mormântul marelui liberal C.A. Rosetti, spune că între alți cetățeni a remarcat „în capul cortejului“ și pe directorul nostru d. Caragiale.

Credem că trebuie să facem o mică rectificare; fiind însă c-am fost totdeauna contra rectificărilor nentemeiate, cari tind să compromită reputația presei române, vom întrebuința în scopul nostru un document oficial. Iată...

Regatul României
Comisariatul Gării Ploiești
Certificat

În urma petițiunii dlui I. L. Caragiale de profesiune publicist, cu domiciliul în capitală, cunoscut nouă personal, certificăm prin aceasta că numitul a sosit, cu trenul 13, venind din București, duminecă 3 iunie, dimineața la orele 10 și

25 min., în gara Ploiești, unde a stăruit toată ziua și noaptea la amicul d-sale d. C. Gherea, până a doua zi luni, 4 iunie, la ceasurile 5,45 dim., când a plecat înapoi spre București cu trenul 18.

Comisarul Gării Ploiești
A. Zira

Așadar, directorul nostru, chiar dacă a fi fost la manifestația de care vorbește reporterul „Patriotului“ n-a putut fi în capul cortejului.

[DUMINICĂ 17 IUNIE SE DEZVELEȘTE…]

Duminică 17 iunie se dezvelește cu pompa cuvenită frumoasa statuă a lui Alex. Lahovari.

Nu cu tirade banale vom căuta să onorăm memoria acestui om deosebit între cei aleși ai neamului nostru: numele lui este înscris în Capitoliu cu semne nepieritoare, și orice laudă nu i-ar adăoga la glorie.

Privească mândru sufletul ilustrului bărbat la mărturia de venerațiune ce i-o dă poporul său, atât de nevoiaș de bărbați mari, și pe care, din poruncă neînțeleasă pentru socoteala oamenilor, el bărbatul mare a trebuit să-l părăsească atât de devreme.

Insufle înfățișarea bronzului gândul cel bun tutulor câtor le e lăsată moștenire aceea ce omul a crezut, iubit și apărat cu marele lui suflet, cu mândrul lui talent, cu inima lui românească, spre onoarea patriei.

Asculte cei cari s-apropie cu pietate de picioarele nobilei figuri de bronz – asculte de gestul ei impunător plin de atâta elocuență pentru zilele prin cari trecem.

Nu s-ar putea venera mai bine astăzi memoria lui Alexandru Lahovari, menită să nu piară câtă vreme va exista o patrie română.

DIALOGUL MORȚILOR

Alexandru Lahovari. – Îmi pare bine, iubite cocoane Iancule, că te-ai gândit a mă-ntâlni astăzi, când și eu mă gândeam la d-ta.

I. C. Brătianu. – Bănuiai că n-am să caut a te saluta la o zi așa mare pentru memoria d-tale pământească? Știi câtă stimă am avut todeuna pe lumea aceea pentru d-ta și cât ne-nțelegem de bine aci, cu toate c-am fost adversari acolo jos. Multe momente de greutate mi-ai dat, dar nici unul de mâhnire.

A. L. – Cocoane Iancule, nu adversarii acolo jos își pot da momente de mâhnire, ci partizanii.

I. C. B. – Asta o știu mai bine decât d-ta. Nu adversarii mi-ar fi umplut sufletul cu amărăciune până să dea pe din afară și să mă facă a spune niște vorbe, ce până astăzi și multă vreme încă nu le vor uita pământenii locului nostru. Mi-aduc aminte încă cu durere de momentul în care, nemaiputând suferi, am aplicat stigmatul la ai mei.

A. L. – Cu durere? Așadar trebuie să mai simțim durere și aci?

I. C. B. – Da; n-a trecut încă destulă vreme de când i-am părăsit pe ai noștri. Iată-i! suntem prea aproape de ei, ca să se fi șters amintirea clipelor ce le-am petrecut pe acel glob. D-ta, nu simți și d-ta câteodată durere uitându-te într-acolo?

A. L. – O! da. Dacă mi-ar fi permis să cobor acolo pe o rază – măcar câteva momente – i-aș face pe ai mei, te asigur, să înțeleagă că am avut un talent oratoric mai mare decât au putut ei crede. A! câte aș avea să le spun!

I. C. B. – Desigur asta nu ai face-o acuma, când iată-i cum te festivează. Iată-i ce de lauri aduc frumoasei d-tale înfățișări de bronz, ridicată spre veșnica d-tale pomenire. Cel puțin pe partea aceasta d-ta n-ai dreptul să te plângi; s-au purtat față cu memoria d-tale mai bine decât ai mei cu a mea.

A. L. – Doamne iartă-mă, cocoane Iancule, nu cumva marele d-tale suflet este atins de asta?

I. C. B. – Nicidecum; dar fiindcă, precum am spus, nu ne-am rupt bine până acuma de toate legăturile sufletești cu pământenii, mărturisesc că-mi pare rău să văd de-aci cum ai d-tale se mândresc pe drept cuvânt față cu ai mei; și măcar dacă ai mei ar înțelege și mi-ar da mai curând satisfacția de a te invita și eu la solemnitatea mea! Uite; ia privește ce mândri sunt conservatorii dumitale de frumoasa lor faptă.

A. L. – O, Doamne, cocoane Iancule, la ce te uiți d-ta și la ce mă gândesc eu! d-ta, vezi ce se petrece azi. Când mă gândesc ce ai să vezi mâne...

I. C. B. – Desigur statua mea n-am s-o văz.

A. L. – Lasă statuele, sunt lucruri de frumusețe... Ai să vezi ceva mult mai util pentru ai d-tale.

I. C. B. – Ce?

A. L. – Aci, avem eternitatea; poți avea răbdare până mâne... Ai să vezi mâne, în gazetele conservatoare.

UN CUVÂNT

Cu adâncă părere de rău ne facem datoria să anunțăm apropiata apariție a unui nou confrate umoristic, „Zeflemeaua“, care va ieși de joia viitoare o dată pe săptămână sub direcția dlui George Ranetti, publicistul bine cunoscut.

De ce cu adâncă părere de rău?

1. Fiindcă George Ranetti e nevoit să ne lase pe noi: împrejurări neatârnate de voința lui și încă mai puțin de a noastră îl silesc să dea la lumină „Zeflemeaua“ – și

2. fiindcă „Zeflemeaua“ ne va fi un concurent în adevăr redutabil.

George Ranetti este un om de spirit în cel mai sever înțeles al cuvântului, și prin urmare știm că n-are să se supere de laudele meritate ce din toată inima i le aducem aici. Rar se poate găsi un colaborator atât de valoros și așa de conștiințios, și poate și mai rar un camarad mai bun și mai inimos. Articolele lui, totdeauna pline de vervă caldă, au făcut onoarea coloanelor noastre. Ca drăcușorul Spiriduș, care se arată în două locuri deodată și-n deosebite înfățișări, amicul nostru colabora cu deosebite iscălituri la două gazete, la „Epoca“ și la „Moftul român“, cu egal talent, cu același întreg devotament, cu aceeași deplină onestitate profesională; și desigur că și la ziarul serios lipsa amicului nostru trebuie să fie regretată ca și la ușurateca noastră revistă.

De altă parte, fiindcă-l cunoaștem pe d. George Ranetti, știm că „Zeflemeaua“ nu va fi un concurent care să ne dispute cu prea puțini sorți de izbândă atenția și simpatia publicului cititor.

Asta nu ne-mpiedică însă, ca buni camarazi ce i-am fost și ca buni confrați ce-i vom rămâne întotdeauna, să urăm întreprinderii amicului nostru succesul pe care-l merită un om de spiritul și talentul lui într-o țară în care nu prea calcă birjile oameni de talent și de spirit.

Și, *aproposito* de aceasta, îi urăm „Zeflemelei“ tot succesul cu atât mai sinceră căldură cu cât și noi și amicul nostru știm că-n țara noastră, unde lipsa de merit nu prea-mpiedică succesele, încă e loc pentru ca mai multe merite să trăiască – prost, nefiind, firește, destul loc pentru ca unul singur să trăiască binișor.

Trăiască dar „Zeflemeaua“ și pe lângă ea și „Moftul român“!

PETIȚIE ÎN PROCESUL CAION

Domnule Președinte,

Domnii Const. Al. Ionescu, domiciliat în București, strada Lucaci 10, și Th. M. Stoenescu, domiciliat tot aci, strada Arcului 10, – primul ca autor, iar al doilea ca director, – în două articole publicate în «Revista literară», în numerele de la 30 Noembre și 10 Decembre (numere pe cari le alătur aci), m-au defăimat și calomniat, adăogând la injuriile triviale ce-mi adresează și afirmațiunea că eu am furat una din operele mele – drama «Năpasta» – după o lucrare dramatică a unui probabil închipuit autor maghiar, Kemeny Istvan.

Ca urmare a unei asemenea calomnii, vă rog, Domnule Președinte, a cita pe sus-numiții domni înaintea Onor. Curți cu Jurați, la cea mai apropiată sesiune, ca să răspunză în fața justiției de pagubele morale și materiale ce mi-au cauzat cu o îndrăsneală nemaipomenită până astăzi în publicitatea noastră.

Mă înscriu ca parte civilă contra acestor calomniatori cu suma de lei 20 000.

Primiți, vă rog, Domnule Președinte asigurarea profundului respect ce vă port.

ION LUCA CARAGIALE
Autor dramatic, publicist și comerciant
strada Rotari 15, București

Domniei-Sale
Domnului Președinte al Curții cu Jurați de Ilfov

DIVERSITATE DE OPINII
Politica la Fialkowsky

Guvernamentalul. – Nu merita țara asta să aibă un așa rege!
Opozantul. – Din contra, și eu zic tot așa!
Eu.– Exagerați și unul și altul.

REFLECȚIUNI

Din carnetul lui Spanachidi:
Dați-mi republica, și monarhia e suprimată.

CAVEANT CIVES

Spinatberger (către confrate-său Spanachidi). Dragă Spanachidi, dă-mi o concluzie senzațională la articolul meu: *Caveant Cives*!

Spanachidi (caută în gând, și găsind numaidecât inspirația). Scrie:

„De aceea terminăm zicând:

Suntem români! dar chiar înainte de a fi români suntem antisemiți, suntem în contra jidanilor! Nu avem ură de religie, ci temeri de rasă! Deci jidanii să se boteze, dacă vor să fie români! dacă vor să capete ce le lipsește!!

În fine, fie siguri cetățenii că monarhiile sunt în genere ostile ideii republicane!!“

Spinatberger (după ce a scris – cu oarecare invidie). Mersi!...

Spanachidi (cu dignitate). Pentru puțin...

CONVORBIRE CU D. CARAGIALE.
După procesul Caragiale–Caion

... Așadar, l-am întrebat pe d. Caragiale:

– Ce impresie ți-a făcut sentința juraților?

– Impresia cea mai bună. E cea mai justă... Sentința este excelentă!

– Excelentă?

– Da, dar cum ai fi voit să fie? Eu n-am făcut proces din răutate, nici din răzbunare. Pe cine să mă răzbun? Pe Caion?!!

[NU ȘTIU CUM SĂ VĂ SPUN…]

Stimate domnule președinte,

Nu știu cum să vă spun cât de rău îmi pare că nu pot veni în mijlocul d-voastră. În urma recentelor incidente dintre dnii studenți ieșeni și ziarul „Opinia“, la care am onoarea a colabora din când în când, înțelegeți ce greu mi-ar fi să profit de grațioasa d-v. invitațiune.

Om din popor, fără nume de naștere, fără avere, fără sprijin, mie nu mi-e permis un moment să uit, oricât de puțin ar însemna persoana mea ca publicist – că n-am avut pe lume alt protector decât libertatea tiparului. Și așadar, credincios acestui singur și bun protector, n-aș putea vreodată trece în tabăra cui crede că trebuie să-l lovească. Cu cât ar fi mai măgulitoare primirea pentru mine acolo, cu atât, firește, felonia mea ar fi mai reprobabilă.

Mă adresez, stimate d-le președinte, unui tânăr de inimă ca d-v.; îl întreb: *nu-i așa*? Îmi place să fiu convins că-mi veți răspunde: da, așa e!

Făcând urări călduroase pentru prosperarea tinerei d-voastre universități pe terenul generoaselor științe și nobilelor arte ale gândirii umane, vă rog, stimate dle președinte, să binevoiți a primi salutările mele cele mai distinse.

I. L. CARAGIALE
publicist român

[MISTIFICAT PESEMNE…]

Mistificat pesemne de cine știe ce farsor, un june licean, probabil foarte june, dorind să arăte cititorilor „Evenimentului“ că mă nesocotește pe mine mai mult decât nesocotește

gramatica elementară, pe care o nesocotește cu desăvârșire, a afirmat mai alaltăieri, cu o caracteristică neșovăire:

că eu mi-am înstrăinat sufletul față de neam!
că sunt amestecat în procesul Moltke-Harden!!
și că am raporturi cu Alianța Israelită!!!

În interesul adevărului, mă grăbesc a anunța publicului cititor, o dată – dar numai o dată – pentru totdeauna, că nu trebuie să deie câtuși de puțin crezământ unor asemeni afirmațiuni pe cât de puerile pe atât de nedelicate.

Cu toată stima
I. L. Caragiale
publicist român

27 dec. 1907

CUVÂNTARE (I)
[Într-o seară frumoasă...]

Domnilor,

Într-o seară frumoasă de vară, un tânăr călător obosit de drum, ajungând lângă un izvor, s-a așezat jos să se odihnească. În față, spre apus de vale, se ridica o pădure bătrână, iar la spatele pădurii cobora măreț soarele.

Pe de o parte oboseala, pe de alta, înalta frumusețe a priveliștii l-au vrăjit; și sub vraja lor, tânărul nostru drumeț a adormit adânc... A adormit adânc – și a dormit foarte bine. Când s-a trezit – a doua zi de dimineață – răsărea soarele. În fața tânărului, spre apus, acest soare nu mai lumina pădurea bătrână dindărătul căreia scăpătase aseară... lumina un oraș grandios... cu palaturi, catedrale, turnuri, cupole și viaducturi și mișcarea, și zgomotul orașului mare... În locul pădurii negre de aseară, ce prestigioasă apariție aeriană sub strălucirea limpede a dimineții!... S-a șters omul uimit la ochi... Cum se poate? „Cum se poate? M-am culcat aseară – sigur – în fața unei păduri... și acum când mă trezesc...“ (aplauze).

Și necrezându-și ochilor, s-a aplecat asupra izvorului să și-i spele… și privindu-se în apă s-a văzut acu, dimineața, tânărul de aseară, cu o barbă lungă albă până la brâu… Dormise o sută de ani… A rămas firește bătrânul încremenit…

Ei! tot așa au rămas la noi încremeniți cei cari, după ce au dormit o jumătate de veac, s-au găsit în fața împrejurărilor sociale și politice din urmă (aplauze zgomotoase)… Se șterge boierul la ochi de dimineață… când se trezește în față cu fapta vremii, cu așa adâncă schimbare a lumii… Rămâne uimit boierul, când în fața ciubucului ridicat, în loc să găsească plecată supunere, întâmpină un om care-i spune: „Boierule, mi se pare că dumneata nu-ți dai seama de realitate… și nu mai… poți raționa clar“ (aplauze multe).

Cum s-a uimit omul din poveste în fața orașului ivit ca prin minune, așa s-au uimit mulți de la noi în fața revoluțiunii țăranilor… Da, trebuie să numim lucrurile pe numele lor: revoluțiune a fost, iar nu răscoală.

Turburarea ordinii publice în anume moment și loc, chiar când e logică, este o răscoală; însă ridicarea generală a unei lumi întregi, chiar când pare că n-ar avea logică, este o revoluțiune (aplauze zgomotoase).

Și rămânând uimiți în fața revoluțiunii țărănești, și-au întors privirile înapoi, și înapoi au dat cu ochii de alta, care i-a uimit și mai mult – au dat cu ochii de partidul conservator-democrat… Minune peste minune!

O jumătate de veac se cântă: „Deșteaptă-te, Române!“, „Talpa țării“, „Noi vrem pământ!…“ Învățați carte! luminați-vă! Ei! s-a deșteptat românul… începe lumea să se lumineze. Cine strică? Noi suntem de vină că am fost chemați să luăm parte la viața publică (aplauze).

Clasele sociale care au dominat țara au fost odinioară puse într-o grea dilemă: ori să renunțe a mai domina, cedând în favoarea intereselor străine, ori să continue a domina în favoarea

intereselor naționale – și firește au fost silite să primească soluția din urmă. Da; când Europa a acordat Românilor ca atare o stare de drept internațional, acele clase dominante au trebuit să dea țării, mai de milă, mai de silă, o formă de Stat europeană, și numaidecât să introducă și la noi cultura apuseană... Și asta a trebuit să aibă urmări. Când se părăsește o stare politică patriarhală, firește nu se mai pot păstra moravurile patriarhale.

Nu noi stricăm dacă, deșteptându-ne în fața rămășițelor claselor odinioară dominante, suntem mai bine armați decât mai pot fi ele (aplauze multe).

Domnilor, un Stat modern nu mai poate fi conservator în înțelesul strâmtei doctrine a conservării privilegiilor de clasă dominantă. Această doctrină dominantă este astăzi patent anarhică, fiindcă energiile care cresc cu vremea și pretind să se amestece și ele în conducerea afacerilor publice, dacă sunt înlăturate prea îndelung de la satisfacerea legitimei lor pretenții, atunci când natural ar fi să fie elemente de ordine, devin elemente de dezordine; în loc să fie din ce în ce mai de folos progresului Statului, devin din ce în ce o mai mare primejdie pentru liniștea și siguranța lui.

Doctrina conservatoare modernă îmbrățișează interesele mai largi decât ale unei clase dominante, interesele societății întregi. Partid conservator modern este acela care, cu știință și cu metodă, se uită până în straturile cele mai adânci ale societății, și caută și se întreabă: unde, unde mai este o energie care s-a născut d-abia de ieri și pe care încă n-o cunosc? și pe aceea trebuie s-o chem, să mi-o apropii și s-o pun la contribuția datorită de toți tutulor: la menținerea statului meu integral. Căci ce să conserv? Firește, rațiunea de a fi a mea și a tutulor – a Statului acestuia, care el însuși n-are altă rațiune de a fi decât ființa neamului meu întreg. Dacă vreau să conserv ceva particular în paguba marelui interes general, atunci nu mai sunt conservator, ci anarchist (aplauze).

Să nu se mai facă prin urmare glume… ieftine pe socoteala numelui partidului nostru conservator-democrat. În orice caz, cine le mai face să știe că le aruncă peste noi departe celor mai mari două imperii naționale – Engliterei și Germaniei… Și asta… nu-i frumos! (aplauze).

Clasele sociale, cu toate deosebitele lor interese particulare, trebuiesc să exercite în mecanismul întreg al Statului, reciprocă presiune între dânsele, nu pentru a strica economia întregului, ci pentru a o păstra. Numai astfel acest vast mecanism poate înainta pe calea viitorului depărtat, pe care singur Dumnezeu îl cunoaște, și la care orice națiune simțindu-se națiune trebuie să aspire.

Domnilor, spre a încheia, am să cer voie să spun d-lui Șef al partidului conservator-democrat, câteva cuvinte… Domnule Șef, istoria o fac împrejurările și oamenii. Vai de bărbatul politic care n-a înțeles împrejurările zilelor lui! păcat de împrejurările politice cât de mari dacă nu și-au găsit un bărbat de mare valoare! (aplauze entuziaste).

Țara noastră trece vădit prin împrejurări înalte, împrejurări determinante pentru viitorul Statului român, pentru viitorul națiunii întregi (aplauze). Cu siguranță, aceste împrejurări nu puteau găsi un bărbat mai vrednic și mai potrivit pentru înălțimea lor, decât pe acela pe care l-au desemnat vechii conservatori de la clubul clasic: acest bărbat este Take Ionescu (ovațiuni delirante; urale zgomotoase nesfârșite).

În adevăr, acest act al vechilor conservatori este un act de școală modernă conservatoare (aplauze entuziaste). Au gândit într-adevăr la binele general al țării dând cu totul uitării interesul lor particular de clasă. Și-au zis: Take Ionescu nu mai trebuie ținut aici închis la strâmt; trebuie să-l mânăm la larg la destinata lui, să-și poată îndeplini omul misiunea la care-l cheamă patria (ovațiuni entuziaste).

Și astfel, împrejurările și-au găsit omul. Și de aci, această clocotitoare dragoste cu care din toate părțile îl întâmpină pe acest om o lume întreagă (ovațiuni, urale).

N-a fost om mai tăgăduit și mai ponegrit decât dânsul… și câtva timp… va mai fi încă (ovațiuni).

De aminteri el însuși și-a prevăzut-o, de când era încă tânăr, făcând primii pași în Parlament. Și-a zis: știu pe unde am să trec, dar – am să trec! (aplauze furtunoase și prelungite).

A trecut. Îl întâmpină atâta dragoste din atâtea părți și atâta ură dintr-o parte. Dragostea aceasta, pe care și-a cucerit-o, să-l îndemne a merge înainte pe strălucita lui carieră pentru binele public și pentru onoarea vremii noastre; iar ura sălbatică ce s-a dezlănțuit asupra lui să întărească legământul de onoare că noi, oamenii împrejurărilor de astăzi, nu-l vom părăsi pe acest om niciodată (ovațiuni nesfârșite, aclamațiuni și urale zguduitoare).

CUVÂNTARE (II)
[Un orator de mare marcă…]

Domnilor,

Un orator de mare marcă (nu se află printre noi; pot zice asta fără să-i ating modestia) numea odată orașul Ploiești, Atena, iar pe dv. vă numea atenieni. Venea el, orator atenian, în Atena democrației române, în fața atenienilor. Ca atare, a devenit reprezentant democrat atenian în Parlamentul liberal român. Mai târziu, nu știu cum s-au schimbat lucrurile și lumea așa, că atenianul dv. nu mai este democrat: e astăzi aristocrat, aristocrat get-beget (ilaritate, aplauze). Și știți ce ați ajuns dv.? Să nu vă supărați; nu o spun eu – tot atenianul dv. o spune: dv. sunteți astăzi niște bulgari capsomani, niște gianabeți (mare ilaritate, aplauze).

Eu, d-lor, nu o să vă numesc atenieni și, pe cinste, vă făgăduiesc că niciodată n-am să ajung aristocrat (ilaritate); prin

urmare, nici dv. pentru mine n-o s-ajungeți gianabeți și bulgari capsomani. O să vă numesc totdeauna iubiții mei concetățeni, în dorința ca și dv. să ziceți: omul acesta e un ploieștean de-ai noștri, un om de rând ca toți oamenii, iar nu un atenian farsor (mare ilaritate, aplauze prelungite); e un ploieștean, capsoman poate, dar om de omenie (mare ilaritate, aplauze zgomotoase).

Același atenian, democrat intransigent odinioară, astăzi aristocrat ireductibil, imputând cu adâncă revoltă sufletească la toată lumea inconsecvența politică, se suie pe o tribună publică și, e, altădată înamorat de meritele și de talentul lui Take Ionescu (ovațiuni nesfârșite), acum, de pe acea tribună aristocratică, îi tăgăduiește aceluiași Take Ionescu, ce?… nu numai viitorul, dar și trecutul (mare ilaritate).

Ei, d-lor, aceasta mi se pare din cale-afară… aristocratic (aplauze zgomotoase).

Înțeleg să tăgăduiești oricărui om, cât de mare ar fi, viitorul; să te îndoiești, de exemplu, că Take Ionescu o să aibă răbdarea să mai facă politică de aci înainte încă 25–30 de ani, ca să-și completeze cu suprem succes o carieră strălucită; înțeleg să gândești că Take Ionescu ar fi un om prea iute și prea nevricos, și, prin urmare, poate să obosească pe un drum așa de lung, dacă mai ales, din cauza piedicilor ce-i vor arunca în drum răutatea și invidia, nu va merge din succes în succes (mare ilaritate; aplauze furtunoase).

Dar să-i tăgăduiești omului douăzeci de ani de carieră eminentă deja făcută, asta e, cum am spus, cam prea-prea! (ovațiuni entuziaste), cât de atenian să fii, trebuie să fii prea nedormit ca s-o spui (mare ilaritate; aplauze).

Onorabilul nostru amic d. Cămărășescu a făcut adineoari pe scurt istoricul partidului conservator. Eu am să vă mai spun câteva cuvinte despre ultima fuziune și despre urmarea ei necesară, fatală – despre ruptură. Când am auzit, fiind în străinătate, de fuziune, mi-am zis: să dea Dumnezeu să iasă cu

bine! să dea Dumnezeu! dar nu mi se cam pare lucru solid; fiindcă, dè! nici eu nu am trăit pe sub pământ o viață de om, și știu ce s-a petrecut de atâta vreme în partidul conservator. Acest partid a avut de luptat poate mai puțin contra adversarilor săi naturali, contra liberalilor, decât contra unei grupări care, dându-se de conservatoare, lupta sistematic să-l dezorganizeze și să-l dărâme. Era o mână de oameni, un grup de intelectuali, care-și propuseseră să mineze partidul conservator, zădărnicindu-i cu toate mijloacele posibile orice activitate; era gruparea politică ieșită din sânul societății literare «Junimea» de la Iași (aplauze).

Când am auzit, prin urmare, că s-a făcut iar o fuziune, mi-am adus aminte iar de… o fuziune.

Cu vreo câțiva ani mai înainte nu se mai făcuse iar o fuziune? Ce soartă a avut? S-a spart! iar partidul conservator care, fiind la putere, putea fără fuziune sta la putere, a căzut de la putere grație fuziunii, Și în definitiv, pentru ce? Pentru o neînțelegere bugetară de vreo 200 și ceva de mii de lei.

Șeful guvernului, cu un gest larg, a exclamat în Cameră: „Scrieți, domnilor stenografi, că pentru o neînțelegere de două sute treizeci de mii de lei *cad* de la putere!“ Așa a uimit aceasta pe toată lumea, încât nu s-a găsit un glas în Cameră să strige: „Da, da, scrieți, domnilor stenografi, că pentru o neînțelegere asupra unei sume de câteva mii de lei *cădem* de la putere! că pentru o încăpățânare, un om politic, un ministru, un prezident de partid, un șef de partid dă brânci partidului său de la putere! (aplauze prelungite).

Auziți, oameni buni, un bărbat politic, de necaz că nu i se cedează, la un buget de trei sute de milioane, asupra unei țifre de câteva mii de lei, să-și arunce în opoziție partidul d-abia venit la putere! Pentru o încăpățânare neînfrânată, să distrugă situația politică pe care și-a cucerit-o un partid! Când am aflat dar de noua fuziune, am zâmbit sceptic. M-am gândit că

bărbatul politic care a ambiționat totdeauna să se urce în capul partidului conservator, ca să-l mâne ca pe o turmă după caprițiile lui personale, are câteva teorii la care ține poate și mai mult decât la faimoasa țifră pe care a dictat-o stenografilor acum câțiva ani. Mi-am zis: o să vrea omul firește numaidecât să le aplice, și firește, n-are să găsească pentru ele mulți partizani în partidul conservator, și firește, asta o să-l contrarieze, și firește, el o să se supere, și, firește… n-are să-i meargă fuziunii bine (aplauze).

Prima teorie, un șef de partid nu vorbește cu nimeni și dictează tuturor; iar partidul e o adunătură de un număr mai mare sau mai mic de gogomani (aplauze, ilaritate). Dar cine în lume, afară de acel șef, poate concepe un partid politic astfel? (aplauze).

A doua teorie: cine nu are măcar 40.000 de lei venit pe an nu trebuie să facă politică. Cum? Va să zică un om, cât de priceput, care nu are decât 39.500 lei venit nu poate să facă politică?… Alaltăieri vorbeam cu un juristconsult distins despre cazul unui înalt magistrat care murise cu câteva zile înaintea împlinirii ultimului termen de pensie. Fără să fie cineva versat în știința dreptului, trebuie să recunoască necesitatea așa numitelor termene fatale. Dar oricare om simte în fundul sufletului că se face o nedreptate când pentru lipsa câtorva zile se nesocotesc zece ani. Și a recunoscut și distinsul juristconsult că ar fi mai echitabil când termenele fatale nu ar fi așa de puține, și prin urmare atât de depărtate unul de altul.

Această dreaptă gândire a lui o putem aplica și aci: cum? numai de la 40.000 de lei în sus să pot face politică?… Lasă-mă mai ieftin, nenișorule (aplauze, ilaritate). Lasă-mă măcar cu 39 și ceva (mare ilaritate, aplauze).

Apoi, afară de cei câțiva fericiți cu de la 40.000 în sus, cine dintre oamenii cari se ridică încet-încet cu vremea prin talentul și munca lor, și cari se simt capabili să se amestece și

ei în afacerile publice, are să admită o așa mirifică teorie? (aplauze).

A treia teorie: teoria succeselor probate prin istorie. Prin moștenire se dumică, se fărâmițează proprietatea țărănească.

În loc să mă gândesc cum să dau la copiii țăranilor mai multă cultură; cum să-i fac a munci mai spornic; cum să ajut energia lor care sporește prin număr, mă gândesc mai bine la un succes istoric sigur, probat: introduc în țara românească majoratul din Prusia (ovațiuni zgomotoase). Proprietatea nu se dumică; un singur copil moștenește! Bine, dar ce faci cu ceilalți copii? – Ceilalți să se ducă să se plimbe! – Sau să vie, zic eu, la d-ta în calitate de gogomani să-ți mărească partidul spre mulțumire (ilaritate), și d-ta să le faci hatârul să-i primești și fără 40.000 lei venit (mare ilaritate, aplauze zgomotoase).

În sfârșit, cea din urmă și cea mai încântătoare: teoria ministeriabilității încercate. Numai noi putem veni la putere; voi conservatorii-democrați nu puteți veni. – De ce? întreb eu. – Fiindcă n-aveți destui miniștri, mi se răspunde; pe când noi avem 24! – Să vă trăiască! zic eu (mare ilaritate). Mare partid într-adevăr, care are gata trei tacâmuri de miniștri! Auziți, d-lor, ce grijă trebuie să aibă un partid politic!... Dar din copiii d-voastră nu pot să iasă miniștri?... Am doi băieți... (aplauze furtunoase). Rog pe cei 40 Sfinți Mucenici, pe cari îi prăznuim astăzi, să puie o vorbă bună la Dumnezeu pentru mine; doar o avea un băiat al meu un talent politic să-l văz la adâncile mele bătrâneți ajuns ministru, și să zic: încai dacă n-am putut lăsa băiatului 40.000 lei venit, am avut norocul să dau Patriei un vrednic servitor (aplauze furtunoase).

Iată teoriile cu care se pretindea a se conduce partidul nostru conservator (aplauze zgomotoase). Când am auzit că s-a adus pe masa clubului niște proiecte deja tipărite și s-a zis: acestea sunt proiectele *mele,* și asupra lor nu e admisă discuțiune; și când am aflat apoi de împrejurările de la 9 ianuarie

din același club, am spus: Take Ionescu nu mai poate să stea acolo; are să plece… și n-are să plece singur. Bine a făcut ce-a făcut! să-l felicităm și pe el, să ne felicităm și pe noi, să felicităm și țara! (ovațiuni nesfârșite).

D-lor, partidul conservator-democrat este o energie care s-a deșteptat covârșitoare, și nu o energie inferioară care scade pe văzute, ar putea birui o energie care pornește acum cu atâta avânt: aceasta trebuie să biruiască pe aceea (ovațiuni).

Încă puține cuvinte și termin.

Domnule șef, ești un erou care pornești în fruntea unei armate devotate către o țintă glorioasă (ovațiuni). Pășește cu fruntea sus, privind departe înainte! Nu te opri dacă, în calea, uneori aspră, calci peste șerpi și peste reptile (ovațiuni); ele îți vor arunca bale peste picioare; vor rămâne strivite înapoi, iar d-ta vei ajunge cu noi acolo unde trebuie să ajungi! (ovațiuni entuziaste, prelungite).

CUVÂNTARE (III)
[Domnilor, vreau să fiu…]

Domnilor, vreau să fiu cât se poate mai scurt.

Voci: Mai lung!

Atunci să-mi faceți o concesiune, fiindcă iar trebuie să deschid o paranteză. Mi s-a tăgăduit, în ultimul timp, – mă iertați, vorbesc fără metodă – când am făcut un articol pentru d. Take Ionescu, acum în particular, nu s-ar putea mai potrivit cu vremea (*aplauze furtunoase*) – parcă îi prooroceam! Dar ce se amestecă ăla, un artist, în politică? Bine, o dată merge să înghiți un compliment, așa pentru ca să te atragă (*ilaritate*), o favoare; dar când am auzit și al doilea compliment ca să-ți atragă o favoare – știți că complimentele mă ambetează: nu este

permis unui artist... Așa? Atunci am răspuns, dacă artist însemnează a respecta gramatica românească o dată, de două ori pe săptămână, atunci sunt artist (*ilaritate*). A, dar atunci pe bucătăreasa, care nu respectă de două ori pe săptămână gramatica, nu o nedreptățești? Să-mi tăgăduiți dreptul de cetățean de a mă amesteca de două ori pe săptămână în politică? Cum, dacă am învățat gramatica, nu mai am dreptul să fac politică?

După această paranteză, d-lor, eu am spus-o șefului, și la Iași și acum și d-voastră și ori de câte ori voi fi în mijlocul partidului o voi spune, pentru că nu sunt sătul de a o declara: noi, oamenii de litere și de cultură, am fost totdeauna considerați în Țara Românească ca niște elemente tolerate cum sunt pe pereții salonului acum tolerate decorurile de hârtie și care mâine vor trebui să dispară. Aceasta se înțelege că nu era destul de convenabil pentru noi, și eu din nou am zis: de ce să nu facem noi și politică? Am voit să facem politică și atunci ni s-a pus alternativa: d-le artist, vrei să fii arnăutul boierului cutare? Atunci, se înțelege, am spus: sunt literat, am învățat gramatica elementară (*mare ilaritate*), n-am să învăț să umblu cu spală-varza, d-le boier (*mare ilaritate*).

A trecut multă vreme și s-a întâmplat să se formeze acest partid conservator-democrat, în care un literat, măcar că știe gramatica românească (*ilaritate*), măcar că nu vrea să fie arnăut boieresc, poate să se găsească cinstit și onorat în fața d-voastră, alături cu acest om ilustru (*ovațiuni*). Și vă mărturisesc drept că aceasta m-a măgulit până în fundul sufletului nu atât pentru mine personal, cât pentru dragostea mea personală (*aplauze entuziaste*), pentru acea clasă de oameni care fac și ei servicii țării, care și ei sunt agenți de cultură; care fără să fie financiari, negustori, industriași, joacă un rol pentru ridicarea treptată a națiunii acesteia (*ovațiuni furtunoase*).

Așadar acum că mă aflu în fața d-voastră și fiindcă mă aflu în fața d-voastră, mi-aduc aminte cu pietate de ziua aceea, în care am plecat din acest oraș; eu ca copil, care nu aveam, d-lor, – și nu v-o spui ca să mă laud, ca să trag consecințe favorabile pentru mine – nu am, d-lor, decât 4 clase primare pe care pot să le justific (*ilaritate, aplauze*). Și să vă spun pentru ce nu am decât 4 clase primare. Văzând că de aci încolo se îngroașă lucrurile, mi-am zis: mai bine să trec la școala lumii, unde nu sunt stabilite examene (*ilaritate, aplauze*) și m-am strecurat așa de bine, că mie, omul acesta, îmi face onoarea și-mi dă mână ca un inferior al lui, dar cu iubire, și atunci când Take Ionescu a hotărât să părăsească o baracă în care era captiv, în care era condamnat să nu poată face nimic și să intre pe calea largă a destinelor lui, am spus: în sfârșit, fac și eu politică. Și-mi scria un prieten și-mi spunea: nu te duce la Take Ionescu. Însă, cum poșta de la București la Berlin vine rar, când am primit scrisoarea prietenului meu, era târziu, căci eu scrisesem d-lui Take Ionescu să mă înscrie și pe mine în partidul conservator-democrat, și m-a înscris. Mulțumesc, șefule! (*aplauze, ilaritate*).

Domnii mei, eu sunt un om, care când mă poftește cineva la masă nu cer să mă pună în capul mesei, ci cer să mă pună la coadă (*ilaritate, aplauze*).

Știți pentru ce? Pentru că mă tem ca nu cumva să mă pună într-un loc, în defavoarea locului și în favoarea mea; căci o persoană trebuie să stea la un loc unde să fie în favoarea locului și în defavoarea lui.

Take Ionescu are o masă largă, populară; când el mă primește la masă, în coada mesei are să mă pună, dar o să zică: Caragiale e bătrân; îl pun la coada mesei, dar îl tratez ca pe un mesean.

Nu mă duc în casa boierească, unde sunt mese strâmte, și unde cel care te poftește să zică: băiatul acesta să se ducă la bucătărie (*aplauze*).

D-lor, sunt nepotul unui bucătar arnăut și prin atavism am groază, am oroare de sosul prăjit (*mare ilaritate*).

Și nu aș fi în stare nici la o casă împărătească să mă duc și să fiu trimes la bucătărie (*aplauze, ilaritate*), pentru ca a doua zi să am dreptul să mă întâlnesc cu un mitocănaș de speța mea (*mare ilaritate*), să-mi spuie: unde ai mâncat aseară? Sub acoperământul unei case boierești. Și când m-o întreba: Sub ce compartiment, să-i zic: Adio, monșer (*mare ilaritate*). Numai la masa mitocanului mă duc și la masa lui stau unde o vrea să mă puie, căci, oriunde voi sta, mai mic decât cum sunt n-are să mă facă; dar la bucătărie boierească n-am să mă duc niciodată (*mare ilaritate*), tocmai de aceea pentru că bunicul meu era bucătar arnăut și bucătăria mă scârbește și rolul de arnăut m-ar scârbi și mai mult (*mare ilaritate*). Prin urmare îmi fac o datorie sufletească.

Ridic toastul acesta lui Take Ionescu, nu pentru că este șeful partidului; șefia nu a luat-o el, i-ați dat-o voi. Gloria o dă viitorul, reputațiunea i-a dat-o trecutul. În sănătatea lui de om de inimă, care îmi permite, mie literat, să stau alături de el la o așa splendidă manifestațiune! (*ovațiuni furtunoase*).

CUVÂNTARE (IV)
[„Părinte! Sunt mulțumit…“]

Părinte! Sunt mulțumit în sufletul meu că văd un preot românesc, vorbind ca un preot european; sunt mulțumit din suflet. Eu știu ce rol are biserica în lumea aceasta, și văd în d-voastră că biserica noastră, grație legii lui Take Ionescu, grație poporului acestuia a ajuns să aibă reprezentanți așa de onorabili ca Sfinția Voastră.

Sunt copil al Ploieștilor și mi-am făcut instrucțiunea cu slovă popească, în curtea bisericii Sf. Gheorghe; am tocat la

biserică și am tras clopotele cu dragoste. Prima slovă care am învățat-o a fost cu dascălul de la biserica Sf. Gheorghe. Încât, părinte, prin cuvintele sfinției voastre ați pătruns până în suflet pe un bătrân de cincizeci de ani, ați atins cele mai adânci coarde ale sufletului meu, atât de mult încât îmi face onoarea ca să vă auz. Vă mulțumesc pentru dragostea și speranța pe care ați sădit-o în sufletul meu, că națiunea aceasta are încă organe de viață și de progres, nu cum cred unii că trebuie să fie sub epitropie pentru vecii vecilor.

Și acum să-mi iertați, după solemnele vorbe care le spusei, să termin făcând o mică digresiune.

Pe Take Ionescu îl cunoaște lumea ca orator; îl cunosc și eu ca orator și om cu cultură juridică. Eu îl cunosc însă pe calea aceasta mai puțin.

Îl cunoaște lumea ca om de politică externă. Eu am putut să-l cunosc în Berlin. El a venit în Berlin ca să dea mâna cu împăratul. Vă mărturisesc că mi-a fost foarte frică să dau mâna cu el (*ilaritate*). M-am dus la otel, dar la otel era o mulțime de jandarmi. Întreb: de ce? Mi s-a spus: e aci d. ministru Take Ionescu. Atunci mi-am zis: nu mă bag cu asemenea mărimi (*aplauze, ilaritate*). Îl prind eu în Țara Românească (*aplauze prelungite, ilaritate*). A început lupta. Unii l-au acuzat că a făcut loteria. El zice că nu a făcut-o. Îl cred, pentru că au făcut-o alții. L-au acuzat de conversiune. El se laudă cu dânsa. Nu mă pricep la finanțe (*mare ilaritate*).

Dar e un lucru la finanțe la care mă pricep: a făcut o emisiune de gologani și emisiunea veche a retras-o din circulație. Adică înțelegeți d-voastră (*aplauze, mare ilaritate*).

Dar gologani peste gologani este o avere și atunci și-a zis: ce dracu, trebuie să-i dau câtva timp ca să se retragă din circulație vechea emisiune; și i-a dat trei luni, și i-a mai dat trei luni și în definitiv s-a retras. D-le șef, îți urez ca în cât mai scurt timp să scoți gologanii din circulație (*mare ilaritate*). Să isprăvim

odată cu dublul sistem, în care pot să se amestece și gologani bulgărești și chiar de la Papa de la Roma. Încă o dată: să-ți trăiască noua emisiune, pentru prosperitatea economică și intelectuală a țării (*aplauze furtunoase, mare ilaritate*).

CUVÂNTARE (V)
[Fiindcă orele sunt destul de înaintate...]

Domnilor,

Fiindcă orele sunt destul de înaintate, dați-mi voie să vă fac… istoria țării… de la 1866 încoace (ilaritate). Voi căuta să fiu cât mai complet; și, se înțelege, trebuie să aveți puțintică răbdare; orice istorie completă are nevoie de comentariu, de note și de note la note (*ilaritate*). Încep.

Constituția noastră de la 1866 s-a făcut ca prin farmec, ca printr-o vrajă: o Constituție întreagă de nu știu câte capitole, paragrafe, articole, s-a făcut… foarte iute… Englitera și-a făcut-o pe a ei nu știu după câte lupte seculare; țara românească și-a făcut-o, fără multe necazuri – într-o noapte (*mare ilaritate, aplauze*). Pesemne că de aceea Constituția engleză a ieșit așa de proastă: au pierdut prea multă vreme la ea; prea au migălit-o – n-au putut-o nimeri dintr-o dată… Noi am nimerit-o! scurt, într-o noapte… și este – cum o vedem (*ilaritate, aplauze*).

Din două curente a rezultat atunci această importantă operă: curentul înaintat, aproape jacobin, și curentul retrograd, regulamentar. S-a recurs, pentru a nu se întârzia marea operă cu prea multe hărțuieli, – n-aveam vreme de pierdut, – la o formulă de rețetă doftoricească… *Recipe:* 50 la sută retrograd; 50 la sută jacobin; amestecă frumos și… e gata: avem Constituția! (*ilaritate , aplauze*).

Din greșeală pesemne, spițerii au scăpat de partea retrogradă 51 la sută, iar de partea jacobină numai 49 la sută (*mare ilaritate, aplauze*). Jacobinii au protestat și au început strașnică luptă, supărați, nu pe spițerii cari greșiseră alifia, ci pe Vodă, care nu înțelegea s-o mai dreagă: luptă înverșunată contra Suveranului (*aplauze*). Și astfel n-a trecut mult timp și Capul Statului s-a găsit, la un moment, într-o mare… nu tocmai primejdie, dar desigur supărare și mâhnire… Greu, foarte greu moment!… Partidul conservator, în care pe lângă retrograzi se găseau și spirite moderate și patrioți cuminți, aceia cari obținuseră de la retrograzi concesiunile ce se putuseră obține, au luat cu bărbăție situația în mână, au mângâiat și încurajat pe Suveran, și au condus țara șase ani de zile, începând să aplice încet-încet Constituția. Luptând cu multe piedici atâta vreme, au obosit; pe de altă parte, împrejurări politice exterioare reclamau pentru cârma Statului nostru un partid cu puteri proaspete.

Conservatorii s-au retras de la putere cedând locul lor partidului liberal, care venea acum amestecat și el cu elemente moderate. Am avut după aceea guvernul de doisprezece ani al liberalilor, un guvern cu așa putere și așa avânt, încât, ha-ha! către sfârșit, să leșine cu totul partidul conservator (*mare ilaritate, aplauze multe*).

Doisprezece ani de opoziție, domnilor… doisprezece ani!

Un ilustru conservator spunea aceste memorabile cuvinte: „Ce să mai facem noi conservatorii dacă o parte din noi, pretinși conservatori, și încă tineri, au ajuns «opozițiune miluită», iar noi, propriu-zișii conservatori, am rămas atâția în club încât nu putem adesea să găsim pe al patrulea pentru o partidă de preferanță“ (*mare ilaritate, ovațiuni*). Au început așadar conservatorii să se gândească serios. Erau între ei, în fruntea lor, iluștrii răposați Lascăr Catargiu și Alexandru Lahovary, care și-au zis: „E poate și vina noastră că nu ne

gândim să evocăm elementele cari trebuiesc să fie în poporul acesta înclinate către ideea conservatoare. Oare școalele de când le avem; oare munca câtă se face; agricultura, micile industrii – nu trebuiesc să posede elemente cari necesar să fie conservatoare?“

Le-au căutat și le-au găsit; au găsit pe mulți; mai ales dintre tineri, și între aceștia au găsit – pe d. Take Ionescu (*ovațiuni furtunoase și prelungite*). Scrupulurile de pietate ce le aveau acești tineri față cu doctrina liberală demodată, din care rezultase viziriatul liberal, au fost rupte. Acești oameni s-au dus la partidul conservator, și partidul conservator, care era cât pe-aici să-și dea sfârșitul, a început a reînvia, ca Lazăr, pe care l-a luat Christos și, suflându-i în față, l-a pus iar pe picioare (*ovațiuni furtunoase*). A reînviat partidul conservator și a avut și el pe urmă atâția ani de activitate și de glorie, pe care Istoria nu i le va putea tăcea, necum tăgădui. (*ovațiuni*). În aceeași vreme, aceia la care făcea aluziune Lahovary, numindu-i opoziție miluită, s-au gândit: „Bine; noi ne dăm drept conservatori și tocmai acum când partidul conservator a ajuns iar tare și mare, noi să stăm pe dinafară?“ Și, în loc să intre franc și frumos în sânul partidului, au început să-l mineze, ca să-l aducă iarăși la impotență, la pieire, spre a i se oferi ei la urmă drept salvatori (*ilaritate, ovațiuni*). Au început să-i tragă clopotele ca de maslu și să spună despre Lascar Catargiu, despre acela care odinioară scosese din momentele cele mai grele țara, despre acela care refăcuse partidul conservator, că-i rezervă o înmormântare de clasa întâia (*ovațiuni nesfârșite*).

Cu toată cobirea lor, Lascar Catargiu a guvernat șase ani și a mai guvernat încă și din opozițiune, căci, dacă nu guverna el din opozițiune, o chestiune care ar fi putut zgudui țara aceasta, nu s-ar fi putut rezolva cu bine (*ovațiuni zgomotoase*).

A murit în fine bunul și marele Catargiu – a murit în momentul când trebuia să vie iar la putere…

Atunci – ruptură... Guvern conservator cu opoziție conservatoare... Apoi opoziția conservatoare face fuziune cu partidul conservator de la putere; apoi, pentru mai nimica, iar se rupe fuziunea, și... partidul cade de la putere; și iar vine guvernul conservator și iar cu... opoziția conservatoare (*aplauze multe*). În fine, iată răscoalele țărănești, și atunci, aman! iar unirea conservatorilor, iar fuziune, și de data aceasta, șeful vestitei opozițiuni miluite devine șeful partidului conservator (*aplauze*).

Aceasta o dorea de mult: i s-a împlinit în fine! (*ilaritate*) și i s-a împlinit cu așa avânt, cu atâta dragoste din partea tuturor conservatorilor și mai cu seamă din partea șefului nostru, încât parcă nu mai putea fi îndoială că trebuie să meargă toate bine.

Eu, modest observator al afacerilor publice, am oftat sceptic: bine ar fi să meargă; dar... nu prea crez c-o să meargă! (*ovațiuni furtunoase*). Pentru Dumnezeu! n-am trăit o viață pe sub pământ, îmi cunosc omul: știu că dacă îl așezi frumușel pe scaun, e în stare să-i rupă singur piciorul, numai de drag să se vază iar căzând (*mare ilaritate, ovațiuni*). Curioasă petrecere! (*ilaritate mare*). Astfel găsindu-se într-un cerc de câțiva favoriți, de câțiva oameni dintre aceia cari simt o crudă plăcere a încuraja apucăturile... originale, s-a gândit: „Oare n-ar fi bine să întoarcem partidul conservator iar la idilica și patriarhala stare de odinioară când era leșinat? (*mare ilaritate*). Cum am face să-l aducem iar acolo? (*mare ilaritate, ovațiuni furtunoase*). Lucru foarte ușor! Toate elementele populare, democrate, atrase de pe vremuri de Lascar Catargiu și de Alexandru Lahovary, să le gonim afară din partid și să rămânem noi... *enfin seuls!*“ (*mare ilaritate, ovațiuni nesfârșite*). Iertați-mă, d-lor, să vă dau pe lângă *enfin seuls,* și o formulă românească mai trivială poate, dar desigur mai lirică. Unul pleacă de la horă cu iubita lui și, depărtându-se de lumea toată, zice cu dragoste: „Bine este câte doi, și noi, puică, amândoi!“ (*mare ilaritate, ovațiuni furtunoase*

prelungite). Care va să zică, am scăpat de dezbateri! Proiectul tău e votat de mine, proiectul meu e votat de tine, fără vorbă, fiindcă… suntem singurei și fiindcă… ne iubim (*mare ilaritate, ovațiuni furtunoase prelungite*).

Domnilor, niște băieți de la țară găsesc, în nămolul zvântat de vântul primăverii, un obuz de tun… cine știe de când și cum rătăcit pe acolo. Încep să-l scotocească la șurubul din vârf, să vază ce o fi înăuntru. Un drumeț le spune: „Nu vă jucați, măi băieți! Să nu fie încărcat, să izbucnească și să vă ia capul!“ Nu izbucnește, ba izbucnește! și nu se lasă copiii de zgândăvit până când izbucnește obuzul… și apoi, vai și chiu!… Din jucăria băieților într-o seară la club a izbucnit partidul conservator-democrat, cum nu se așteptau dumnealor (*ovațiuni furtunoase prelungite*).

Domnilor, nimeni nu putea prevedea, sunt sigur, nici șeful nostru – chiar el o mărturisește – ce proporțiuni are să ia această împrejurare (ovațiuni).

Cine însă nu-și închipuia deloc ce are să se-ntâmple, sunt băieții care au zgândărit obuzul: credeau că au să găsească cofeturi înăuntru (*mare ilaritate, ovațiuni prelungite*).

Faceți-vă odată, domnilor, curiozitatea și treceți pe lângă o școală, pe lângă un liceu, la ceasul ieșirii din clasă, pe lângă o Universitate când ies studenții de la cursuri; sau la paradă când defilează școlile speciale și… micii dorobanți – și întrebați-vă: „Oare această mulțime de tineret crește ca să ajungă clientelă drept-credincioasă, gogomani, la clubul clasic din piața Teatrului?“ (*ovațiuni entuziaste*). Elementele acestea tinere, cari, mâine-poimâine, cu capul și cu mâinile, au să ducă această țară, care ei vor fi această țară, atunci când mulți dintre noi nu vom mai fi – aceste elemente vor putea fi conservatoare în sensul Vanicu? (*ovațiuni entuziaste prelungite*). Maica Domnului! dar se poate un om cuminte gândi la așa ceva? (*ovațiuni*).

Din tineretul acesta au să iasă viitorii agricultori, comercianți, finanțiari, industriali, viitori ofițeri superiori, profesori, oameni politici… Ei? au să se ducă aceia la clubul Vanicu, să facă mătănii și să sărute, ca pe niște icoane sfinte, proiectele tipărite și… indiscutabile? (*ovațiuni prelungite*). Masele acestea de producători și de gânditori ai viitorului o să mai fie oamenii trecutului?

Pământul o să se învârtească, și țara românească o să stea pe loc? Din zece în zece ani, răsar generațiuni noi… Științele cu vremea merg înainte; cu ele, filosofia își deschide mai adânci orizonturi; stelele chiar își schimbă locul… și noi să stăm pe loc? E posibil asta? *(ovațiuni furtunoase, urale)*.

Cum adică? avem tot: știință, artă, bogăție, înțelepciune… nu mai avem nevoie să ne mișcăm din loc; să ne oprim prin urmare: să ne mulțumim cu clubul Vanicu, că mai încolo n-avem ce căuta, că mai departe nu ne trebuie să mergem, că mai bine decât așa nu se poate! (*ovațiuni entuziaste, prelungite*).

Este o vorbă, domnilor, care mi se pare că în Moldova nu se întrebuințează; în Muntenia, când prinde dulceața scoarță, se zice că s-a zaharisit…

Voci: Se zice și la noi.

– Bine; dar nu se zice altceva la d-voastră: când se cam veștejește creierul, la noi, în Muntenia tot așa se zice – e zaharisit! (*mare ilaritate, aplauze*).

Celebrul Menier făcuse multă avere cu ciocolata lui; deodată însă îi apăru în față un puternic concurent elvețian cu un fabricat mai bun și mai ieftin. Bătrânul șef de ciocolată s-a gândit atunci să arunce în lume următoarea reclamă: „Nu cumpărați altă ciocolată decât ciocolata Menier. De ce? Fiindcă este singura ciocolată care îmbătrânind albește». Cum am zice, e mai cuminte (*mare ilaritate*).

Ei bine, se poate să fie la ciocolată bună zahariseala; dar în politică nu-mi prea vine a crede să fie tot așa de bună (*mare ilaritate, ovațiuni nesfârșite*).

Domnilor, după ultimele evenimente, după clocotirea produsă de imprudența puerilă și de încăpățânarea sterilă, statistica ne dă cifra pozitivă a câte partide avem în țară. Avem trei.

Unul conservator-reacționar; șeful știe ori nu știe ce vrea; partidul nu știe nimic și nici gândește să știe ce vrea șeful *(mare ilaritate, ovațiuni).*

*Al doilea, partidul liberal: p*artidul știe ce vrea; șeful nu știe deloc ce vrea partidul, și, după cum se vede, nici nu-i prea trebuie să știe *(mare ilaritate, ovațiuni furtunoase).*

În fine, al treilea partid, partidul viitorului, care știe ce vrea el și ce vrea șeful, care șef știe și el ce vrea și știe ce vrea și partidul.

Acesta este partidul nostru, partidul conservator-democrat (*ovațiuni prelungite, aclamațiuni*).

CUVÂNTARE (VI)
[Domnilor, oricât aș fi de ascultător...]

(*Se face o călduroasă manifestație de simpatie oratorului*). Domnilor, oricât aș fi de ascultător șefului și disciplinei de partid, eu nu pot să merg cu nedreptatea până acolo, încât să nu recunosc marile servicii publice pe care le fac adversarii noștri (*ilaritate*). Oamenii politici trebuiesc socotiți, mai ales când sunt oameni mari, după serviciile pe care le fac, iar nu după greșelile pe care le-ar putea face. Când dintr-o greșeală a lor pentru ei rezultă un mare serviciu public, de ce să nu le numărăm serviciile? (*mare ilaritate, aplauze*).

Eu cred că așa e drept, și dacă cineva care a făcut o greșeală – iertați-mi cuvântul – mai boacănă și un serviciu mai

imens public – boacănă pentru el, imens pentru public – (*ilaritate*), apoi serviciul făcut de junimiști la 9 ianuarie e mare, căci nu se făcea, atunci desigur nu se închidea un capitol din istoria noastră care prea prea se prelungise și trebuia odată închis, căci nu mai avea nici un haz.

Prea se tărăgănise ca pelteaua rău făcută, așa încât îți venea să zici: da' bine, măi frate, mai schimbați odată că ne-am plictisit, parcă nu mai e istorie națională, parcă e istorie zoologică! (*ilaritate, aplauze*).

Acel mare serviciu făcut de junimiști, știți care este? Să vorbim scurt: au vrut să-l dea afară pe Take Ionescu (*ilaritate*) și l-au dat afară pe Take Ionescu. Da' pesemne că Take Ionescu avea lipici la picior: când a ieșit afară, a ieșit toată lumea odată cu el (*mare ilaritate, puternice aplauze*).

Ipochimenul nu se aștepta la aceasta, și chiar a doua zi, până când nu s-a băgat de seamă ce era să fie, a spus: disidențe de acestea, câți democrați introduși în partidul conservator n-au mai făcut! A făcut-o Costaforu și s-a dus peste cap; a făcut-o Boerescu și s-a dus peste cap, a făcut-o Păucescu și s-a dus, a murit. E, dar s-a întors! A venit unul care o să plătească pentru toți trei! (*ilaritate, aplauze*). Și cu creditul pe care l-a avut pe piață, fiindcă era un om cinstit, le-a plătit cu vârf și îndesat (*ilaritate*).

Pentru prima oară când a ieșit Take Ionescu și cu partidul, întâi și întâi liberalii zâmbeau, le părea bine: se împărțea partidul prin disidențe: „dacă sunt disidențe, noi liberalii ne aflăm în fața unui vrăjmaș rupt în două".

Când însă au văzut liberalii că lucrul nu e așa de ușurel, au schimbat-o; dar în loc să combată haina rămasă la club, au combătut trupul care ieșise fără hainele vechi *(ilaritate)*. Eu zic că asta e o mare greșeală din partea liberalilor, foarte mare: liberalii sunt un partid bine constituit, un partid care, în forma aceasta, mai poate trăi 20-25 ani, și când ne combat pe noi,

adică partidul lui Take Ionescu, partidul conservator-democrat, care e așa de aproape a fi fost tot atât de tare ca și liberalii, din momentul acesta fac rău; luptă pentru galvanizarea unui corp aproape mort într-un club, și combat corpul sănătos și viu care mâine poimâine vor trebui să intre la tocmeală pentru a rezolvi cestiunile mari pe care un singur partid nu le poate rezolva (*aplauze îndelung prelungite*). Ceea ce vorbesc eu aici, cu modesta mea personalitate, o vorbesc poate pe un sfert pentru d-voastră și o vorbesc pe trei sferturi ca să audă liberalii (*ilaritate, aplauze*).

Da, da, să știe că vremea nu stă pe loc, că vremea are un singur scop, o singură țintă: prefacerea lumii, prefacerea lumii spre bine; că această țară, nestând pe loc, are să ceară din ce în ce mai multe prefaceri pentru binele poporului acestuia, și va veni un moment când prefacerea va fi de o gravitate așa de mare încât va fi peste putință să aibă îndrăzneala, măcar, un partid să se gândească să rezolve fără să se fi înțeles pe deplin cu partidul celălalt (*aplauze prelungite*). Din acest punct de vedere cred că, fiindcă la liberali tot mai există tact și spirit politic, cu toată, cum spui, irațiunea pe care a produs-o avântul nostru, o să vină oameni cu gândul cel bun și o să înceteze cu limbajul socialist din „Voința Națională“ contra noastră. Desigur că cei cari dirijează partidul nu aprobă copilăriile acelea și ar fi bine ca nici „Voința Națională“ să nu le facă, pentru că se știe că este inspirată de oameni cari mâine poimâine o să fie în partidul lor liberal ceea ce Take Ionescu este în partidul nostru și aceia trebuie să știe că trebuie să-l ia pe Take Ionescu ca pe o forță conservatoare, să-l respecte, să nu prea glumească, pentru că Take Ionescu le poate face în viitor un așa de mare rău, cum nu l-a putut face lor nici ruptura dintre Dimitrie Brătianu și Ion Brătianu, nici ruptura lui Rosetti cu Brătianu (*aplauze puternice*). Dacă liberalii nu înțeleg aceasta, să știe că în rândurile lor sunt o seamă de oameni cari sunt gata, când

vor vedea că nu sunt cuminți, să vie la Take Ionescu (*aplauze puternice*). Și aceștia nu vor veni din interes, ci numai pentru intențiunea de a servi cu toată inima interesele patriei.

Eu zic: De ce a făcut această turburare Take Ionescu partidului, ieșind din club? Nu e adevărat, Take Ionescu a ieșit cu întreg partidul conservator din club, afară de câteva mici excepțiuni, rămase acolo; a găsit însă în fața clubului poporul întreg gata a-i da mâna. Niciodată nu s-a pomenit așa ceva, niciodată nu s-a pomenit un partid care era până ieri constituit într-un mod și avea atunci 150 voturi, să iasă din clubul acela să se constituie de sine stătător și în două săptămâni să aibă 250 voturi (*aplauze prelungite*).

Puterea va să zică nu am pierdut-o ieșind de acolo, ci dimpotrivă ne-am îndoit puterile (*aplauze*). Atât mai rău pentru cine a rămas acolo (*ilaritate*). Și din câți au rămas, cunosc mulți care-și zic: dă, Doamne, o ocaziune ca să pot ieși și eu (*mare ilaritate*). Și o să iasă (*aplauze*). O să iasă pentru că în partidele politice, d-lor, nu e nimic mai teribil, nu te îneacă, nu-ți ia respirația mai mult decât cluburile (*ilaritate*). Cu cât într-un club e mai mult aer, cu atât te îneci și nu mai poți să respiri (*aplauze*, *ilaritate*).

Să vedem acuma, după acest fenomen de îndoire a forțelor noastre, ce s-a întâmplat la ipochimenii cari au rămas acolo: au fost apucați de o irațiune cum nu s-a mai pomenit de 20 de ani încoace. Și cine? Oamenii cari vor să asaneze moravurile (*ilaritate*). Nu există cuvânt trivial, idee josnică, care să nu se găsească în gazetele lor: „vânduți străinilor, banii Alianței Israelite". Știți cu ce parale am venit de la București și până aci? Cu banii lui Mochi Fischer! (*aplauze, ilaritate*). Și mâine, dacă vreau să-mi duc copiii la Sinaia, știți cu ce bani îi duc? Cu banii Alianței Israelite! Păi bine, cine spunea de acești oameni că vor să asaneze moravurile? Lasă că – în paranteză fie zis – să vii, într-o țară care-și are moravurile făcute, să tratezi pe toți de:

bandit, corupt, stricat; să iei țara întreagă ca copiii dintr-o casă de corecțiune la cari nu trebuie să fie guvern, ci guvernante (*ilaritate*), ca să-i învețe să nu-și mai bage degetele în nas, să nu mai fure dulceață, să nu dea foc casei! Dar bine, pentru Dumnezeu, se poate o așa asanare de moravuri? Ce e asanarea moravurilor? Uite ce e asanarea moravurilor: adversarul lor politic este un bandit; omul care s-a ales la Craiova este o canalie, un idiot. Aceasta este asanarea moravurilor, hai?!

D-lor, să te ferească Dumnezeu și Maica Precista să intri în pricină de judecată cu o babă cotoroanță! (*mare ilaritate, aplauze prelungite*).

O voce: Trăiască Caragiale, d-lor. (*urale, aplauze*)

Să te ferească Dumnezeu, mai ales când ai dreptate, că înnebunește baba *(mare ilaritate)* și să-ți auzi pe urmă:

– Dă-mi, babo, ce este al meu!

– Hoțule! (*mare ilaritate*).

– Nu mă vorbi de rău!

– Tâlharule, mișelule, găinarule! (*mare ilaritate*).

În sfârșit, tot repertoriul pe care cotoroanța iritată, nebună, exasperată îl poate inventa. (*aplauze prelungite*)

Ah! pe cât îmi pare de bine că sunt cocoane aci, pe atât îmi pare și de rău! (*mare ilaritate, frenetice aplauze*), că nu pot să spun mai pe față ce aș vrea să mai spun; o să caut însă așa să fac ca să nu mă compromit *(mare veselie, hohote de râs)*, să scap și eu de nevoia asanării: Un băiat tânăr vrea să se însoare, avusese daraveri cu baba; toate i le scoate baba, ba la rude, prietenii rudelor, se duce chiar fetei să-i spuie, până când, spun și fata și familia: nu se poate să luăm pe omul ăsta! (*mare ilaritate*). La urma urmelor, cercetându-se mai de aproape, se vede că cotoroanța a mințit. (*aplauze frenetice*) Exact același lucru și astăzi cu asanarea: cu cât mai multe minciuni, cu atât mai puțină încredere trebuie să li se dea, și cu cât calomniază mai mult, cu atât au să reușească mai puțin. Este vorba

iezuitului care spune: calomniază, calomniază și iar calomniază, că tot are să rămâie ceva din calomnie. Ei bine, d-lor, eu cred că în Țara Românească mai puțin decât oriunde aiurea se poate potrivi vorba aceasta, pentru că s-a calomniat prea mult la noi (*aplauze*). Dacă sunt rele sociale foarte multe în Țara Românească, după cum trebuie să fie în orice societate care nu are cultură europeană de multă vreme, desigur că răul calomniei la noi covârșește pe toate celelalte. (*aplauze prelungite*) Nicăieri nu se calomniază cu mai multă ușurință ca în Țara Românească și pentru aceea nicăieri calomnia nu e mai puțin crezută ca în Țara Românească.

Voci: Așa este!

Prin urmare, d-lor, partidul conservator democrat ieșit de la club s-a întâlnit cu partidul democrat care nu voise până atunci să intre în club; să nu se teamă de calomnii, să lase pe cotoroanță să clevetească cât va pofti și să-și vadă de treabă înainte. Până acum lucrurile și-au urmat cursul lor, dar curând are să se amuțească cu desăvârșire cotoroanța. (*aplauze*) A fost cald azi aici, a dat Dumnezeu de ne-am răcorit; acu o săptămână era și mai cald la Craiova, a vrut Dumnezeu ca a doua zi să ne răcorim de-a binelea. (*ilaritate, aplauze puternice*) Ceea ce vă doresc eu d-voastră, cetățeni ialomițeni, este ca în curând să vie ocaziunea ca să vă răcoriți și d-voastră cum s-au răcorit cei de la Craiova (*aplauze îndelung prelungite, se fac ovațiuni oratorului*).

CUVÂNTARE (VII)
[Domnilor și doamnelor...]

(*Se fac oratorului mari și călduroase manifestațiuni de simpatie, aplauze prelungite*). Domnilor și doamnelor, din câte

persoane sunt aici, fără exagerare, jumătate cel puțin sunt membri ai partidului conservator de când sunt alegători și chiar mai devreme, de când începuseră ca cetățeni să gândească, să aibă pornirea de a judeca și socoti afacerile publice. Așa e? aici sunt conservatori, afară de doamne, care până acum nu au dreptul să fie nici conservatoare, nici liberale. Să sperăm însă că cu vremea, poate, și d-lor să ia parte la afacerile publice și dacă discuțiunea va fi mult mai luminată în Parlament, dar și judecata va fi cu mai multă inimă adusă în dezbaterea publică (*vii aplauze*).

Care va să zică, d-voastră, domnilor conservatori veniți aici, dacă m-aș adresa și v-aș spune: tâlharilor! (*râsete*) șnapanilor! hoților! chilipirgiilor! oameni cari nu aveți altă socoteală decât numai să furați din banul public și să vă chivernisiți pentru interesele voastre particulare! (*mare ilaritate*). Ce-ați zice? Ați zice: omul din cauza căldurii acesteia a înnebunit! căci în adevăr că nu e glumă *(aplauze)*.

Ei bine, domnilor, de două luni și jumătate au început să ne numească așa pe noi toți, pe partidul conservator, pe partidul lui Lascar Catargiu. De vreo două luni au început încet-încet să ne numească șarlatani, coțcari, până când după împrejurarea nenorocită de la Craiova acum suntem în adevăr briganzi, bandiți, încât țara este pușcăria și oamenii cinstiți au rămas la clubul lui Vanicu! (*mare ilaritate*). La clubul lui Vanicu e moralitate, la clubul lui Vanicu e patriotism, naționalism și toate ismurile, până și ismul de Suez poate că tot acolo e (*ilaritate, aplauze*); iar noi suntem niște ticăloși, încât, în adevăr, M. S. Regele trebuie să fie disperat (*ilaritate*), trebuie să-și zică: nu mai merge cu țara așa; pot eu să fac două ministere din colivia lui Vanicu (*mare ilaritate*), dar n-o să mai am țară! (*ilaritate, aplauze*).

D-lor, toate babele ale mai cicălitoare, care nu se învoiesc, cu proprietarii, se mută de Sfântu Gheorghe și de Sfântu Dumitru (*ilaritate*); clubul dlui Carp se mută și el, prin

februarie, prin septemvrie (*ilaritate*). Așa tam-nisam vedeai bagaj pe drumuri:

– Ce e?!

– Se mută! (*mare ilaritate*).

Pleca cu o parte din bagaj într-o parte, ceilalți rămâneau sau ceilalți plecau și alții rămâneau, dar de mutat se muta, așa că ajunsese băieții de la băcănia de peste drum când vedeau bagaj pe drumuri să zică: „Se mută domnu' Carp" (*hohote de râs, frenetice, aplauze*).

– Unde se mută?

– În altă parte.

Pe la mijlocul lui iulie, vara, iarăși bagaj:

– Ce e, domnule, bagaju' ăsta?

– Se mută domnu' Carp.

– ??

– Se mută la loc! (*imensă ilaritate, aplauze*).

Aceasta e tactica clubului conservator, adică a persoanelor care constituiesc clubul conservator de la Vanicu, vecinic să se mute. Le-a venit la urma urmelor inspirațiunea să ne facă și pe noi să ne mutăm! (*mare ilaritate*).

Ei, ne-am mutat și noi odată. Acum, vorba aia, au destul loc să dea muștele afară din club (*ilaritate, mari aplauze*).

Și nu e primejdie să se lovească membru pe membru cu coada măturii în ochi (*hohote de râs, aplauze*).

Acolo însă a rămas o creatură înzestrată cu o putere dumnezeiască, un prooroc, care proorocește regulat cu trei luni înainte ceea ce ar dori să se întâmple și nu se întâmplă niciodată (*frenetice aplauze, râsete zgomotoase*).

Pe vremea lui Brătianu, din trei în trei luni, ba din 6 în 6 luni, îl auzeai:

– Cade Brătianu, viu eu la putere.

– Pentru ce, Excelență?

– Nu se mai poate să mai ție!...

– Dar presupunând că nu mai poate ține la el, de ce vii d-ta?

– Pentru că Regele nu mă poate aduce decât pe mine!

S-au împlinit șase luni, beam șampania!... Acum iar: Mă cheamă pe mine! L-a chemat pe Iorgu Cantacuzino! Iar nu s-a împlinit... Acum iar: Îi dau lui Take Ionescu trei luni ca să facă mofturi și se va liniști! S-a liniștit, a avut de ce să se liniștească! (*aplauze, ilaritate*).

Acum altă proorocie: că la Craiova s-a isprăvit! Știți de ce suntem nenorociți și pierduți! Fiindcă am reușit la Craiova!... (*mare ilaritate, aplauze*). Au reușit la Craiova?!... Apoi nu mai merge, sunt pierduți!... (*aplauze*).

Acum profeția este că ne pierdem la București.

Domnilor, d-voastră toți trebuie să știți o anecdotă: un român pe care îl cicălise un țigan bătrân i-a tras două palme țiganului. Țiganul zice: ia mai dă o dată!... I-a mai tras încă o dată. S-a dus țiganul bătrân la fiu-său: Uite, mă teteo, m-a bătut rumânica! – Care e ala? Tu l-ai bătut pă tetea? ia mai dă-i o dată!... Îi trage acela încă una. – Ia mai dă-i o dată! Îi mai trage încă o dată. Băiatul zice: Haide, tată, că ăsta e nebun! (*mare ilaritate, aplauze*).

I-am tras la Iași, ia mai trage o dată! Dă-i la Vaslui, ia mai trage o dată! (*mare ilaritate*). Dă-i la Craiova... acum o să vie băieții să zică: ia mai trage o dată la București!... (*ilaritatea este la culme, aplauze prelungite*). Și când i-o trage și acolo o să-i auzim: „Tată, hai la Vanicu înapoi, că ăștia sunt nebuni!“ (*tumultuoase hohote de râs mult prelungite, aplauze frenetice*).

D-lor, să nu mai glumim (*mare ilaritate, aplauze*). Până la Târgoviște nu mai spun nici o glumă (*ilaritate*).

D-lor, toate cazanele în care ardem cărbuni, lemne, o putere calorică ca să se producă mișcare, au ca regulă că ele mănâncă combustibilul pe care i-l dăm: o parte se preface în putere, altă parte se aruncă ca cenușă. Mașinistul trebuie să bage totdeauna de seamă ca mașina să fie curată, să se arză bine produsele producătoare de căldură, și pentru aceasta trebuie să curățe cenușa care nu mai trebuie, căci cenușa lăsată acolo strică cazanul, împiedică producerea puterii, oricât combustibil am pune, de oricât de bună calitate. Așa și cu partidele politice: generațiuni peste generațiuni sunt combustibilul care face să

meargă mașina țării, a Statului, și generațiunile acestea arzând, prin munca capului, a brațelor, prin voință, Dumnezeu a vrut să producă cenușă; acelea sunt elementele care au ars mai de mult, care trebuiesc din când în când curățate, lăsate deoparte. Nu se poate progres fără să se îndeplinească acest fenomen. Să luăm o pildă din istoria țării. Dacă Brătianu Ion, care ajunsese cât p-aci să puie mâna pe puterea supremă a Statului, dacă n-ar fi înțeles că combustibilul de la 1848 arsese, că cenușa trebuie aruncată din mașină ca ea să mai poată funcționa, dacă ar fi lăsat să continue jacobinismul liberal care vorbea numai în formule păsărești, nu ar fi fost figura mare a istoriei noastre. A știut însă la timp să scoată combustibilul ticălos, să scoată cenușa afară și să pună combustibil nou...

Adu lumea muncitoare, fă-o să se îmbogățească, și cu aceea să meargă puterea Statului înainte. Și de aceea Brătianu până azi este poate cea mai mare figură a noastră după emanciparea țării. Se înțelege că nu vorbim de M.S. Regele; aceea este o figură sacră, sfântă. M.S. Regele este pentru noi și pentru vecii vecilor, câtă vreme trebuie să trăiască această țară, această națiune română, simbolul existenței ei (*aplauze furtunoase*).

După cum când începem istoria din depărtări pomenim de Traian, acum de istoria noastră nu se mai poate vorbi fără să se vorbească de Carol, întemeitorul ei (*aplauze*). În istoria noastră românească sub Carol întemeietorul, cea mai ilustră figură a fost a lui Brătianu, pentru că a știut când să arunce cenușa și să puie combustibil nou.

Noi am avut o mașină mai norocoasă; n-am avut nevoie să aruncăm cenușa. S-a întâmplat o așa învârtită încât cenușa a căzut singură și acum avem combustibil nou, avem, ai – zeci de democrați, oameni cari așteptau ca să se curățe cenușa, să intre cu toată inima să joace rolul de combustibil ca să meargă mașina Statului mai departe! (*aplauze*). Sunt oameni de gândire, de muncă pe toate căile; sunt țăranii cari vor să se îmbogățească, sunt profesorii cari muncesc în știință, artiștii în artă, oamenii de legi, oamenii tehnici și comercianții cei mari

cari vin să zică: dați-ne voie să ardem și noi ca să meargă Statul înainte, căci Statul acesta nu poate să meargă înainte numai cu boierii cari s-au cenușit! (*aplauze*).

Și, d-lor, eu nu sunt omul care să fac complimente zadarnice și seci. Dragostea pe care o am pentru șeful meu mă împiedică să-i fac laude mari, mai ales față de alții *(ilaritate).* Știe cât îl iubesc, nu de astăzi, nu de când a devenit șeful real al partidului; i-am declarat aceasta acu 12 ani când bănuiam că o să devie șef – poate că de aia ți-am făcut curte că te știam ce ai să ajungi! (*ilaritate*).

Însă zic așa: și-a făcut rolul, partidul liberal, prin cumințenia politică a lui Ion Brătianu care rămâne o figură ilustră a istoriei; a venit vremea ca partidul conservator democrat să ia el situațiunea în mână, să ducă Statul către viitor, să lucreze pentru binele patriei, și mai bun director de mișcare, mai minte limpede pentru prezidarea arderii elementelor sociale cari vin să muncească la această mașină, nu e decât acest om (*aplauze entuziaste, se fac ovațiuni d-lui Take Ionescu*).

Eu rog pe Dumnezeu, ca instinctul meu nu de a prevede, dar de a presimți, să nu dezmintă prin împrejurări de ordine brutală; să dea Dumnezeu să trăiască Take Ionescu; acest om va fi un al doilea Ion Brătianu în sensul modern al cuvântului (*aplauze entuziaste, strigăte repetate de bravo*).

CUVÂNTARE (VIII)
[Domnilor, să mă ierte amicul...]

Domnilor, să mă ierte amicul meu Brătianu, fruntaș mai mare în partid, să spun că ce a făcut d. Marghiloman, foarte bine a făcut.

Dacă d. Marghiloman, închis în odaia d-sale, ar fi spus: mi-a dat Dumnezeu avere, nu-mi pasă de unde, mi-a dat

Dumnezeu frumusețe, nu-mi pasă de unde, mi-a dat Dumnezeu destul, mă mulțumesc cu atât, să zică bogdaproste, voi trece pe sub lumina soarelui ca un triumfător într-o mahala (*râsete*), ca un triumfător la curse la Jockey-Club (*râsete*). Când însă a greșit, e atunci când a spus: mai îmi trebuie să fiu triumfător și în politică; să fiu de pe acum, când ne-o muri trei șefi, să fiu numit eu moștenitor. A făcut o mare greșeală din punct de vedere politic, pentru el, dar pentru noi și pentru țară a făcut foarte bine, căci altfel rămânea un om politic fără păcate, dar nici rău, nici binefăcător; acum este un om cu păcate dar binefăcător (*râsete, aplauze furtunoase*).

Cine a produs mișcarea aceasta? Numai ambițiunea lui a produs această mișcare care, de, fatal trebuia să se întâmple și fără această ambițiune, dar bine că a produs-o mai repede decât trebuia. Și noi venim în orașul în care s-a închis ca un boier de prin veacurile de mijloc, noi venim cu o armată a țării întregi și-i zicem: boierule, o să ieși afară de acolo să ne dai drumul să intrăm! (*aplauze prelungite, râsete*). Și cu atât mai mult îl somăm să iasă de aci, când știm că toți cetățenii vor să fie cu noi și nu știm cu ce mijloc mai țin câteva porți închise. Lasă că o să le deschidem noi; căci nu cu deschisul banilor se pot lua cetățile, ci cu deschisul inimii, dar cu deschisuri. Cu altceva nu se pot lua cetățile (*aplauze prelungite, repetate*).

Noi nu venim aci la prima luptă, noi venim după triumfuri și d-voastră trebuie să deschideți cetatea în interesul d-voastră; și boierului să-i spuneți: stăi pe loc, cum ședea pe vremea lui Nicu Constantinescu. În ajunul alegerilor întreba pe Nicu Constantinescu: amicul meu – desigur să-l ademenească, – fratele meu, Nicule, ce e mâine? – Apoi de, ce să fie? Bine. – Cine o să iasă? – Apoi nu știi cine o să iasă la colegiul I? Și a doua zi Izav ieșea printr-un blid de linte. Apoi nu se cumpără toată lumea cu un blid de linte (*aplauze*). Noi venim aci după ce am biruit și luptăm cu un partid care a fost biruit și luptăm

în orașul d-voastră cu un om care vrea să fie șef dinainte, al unui partid care acum e deja pierdut, un partid stins (*aplauze*). Șefii fug pe la țară și subșeful vrea să mai vie aci. Nu mai poate: imposibil să mai vină aci. O să-l urmărim și o să-l scoatem de aci și să-l trimitem peste Dunăre (*aplauze zgomotoase, râsete*). Căci, dacă nu rezistă toată țara avântului tinerelor generațiuni, cum să reziste un cavaler de la Buzău contra țării întregi? Peste putință (*aplauze prelungite*).

Sunt bătuți pe toată linia; sunt ajunși în halul acelui țigan din poveste, care a fost întrebat de un român: am auzit că v-ați bătut. – Și ce bătălie încă! Grozavă! Război strașnic. Ei erau o sută, noi o sută; de la ei a căzut unu, și de la noi a rămas unu; tantoi pe tantoi! (*râsete, aplauze*). Așa fac și ei: din toată țara au pierit și a rămas Marghiloman la Buzău (*râsete, aplauze*). Și toate aceste succese ale noastre, cari nu sunt ale noastre, sunt ale țării întregi, condusă de spiritul lui Take Ionescu. O țară întreagă poate să aibă nevoi, nenorociri, dorințe, speranțe, dacă n-are un spirit directiv luminat, cum este omul acesta, nu poate să facă nimic (*aplauze prelungite*). Și ne impută că am biruit; cu ce? Nu cu forțele noastre proprii, ci cu nemulțumiții. Apoi, ați răușit la Vaslui cu nemulțumiții, cu conservatorii, ați răușit dincolo cu nemulțumiții carpiști, dincolo cu nemulțumiții liberali. Da, firește, cu nemulțumiții, dar cu cine? Cu mulțumiții? (*aplauze prelungite*). Uite, frate, auzi judecată politică și omenească! (*râsete*). Apoi da, nu râdeți, că vă vorbesc foarte serios. Am răușit cu țăranii cari sunt nemulțumiți. Sub pretext ca să se mulțumească proprietarii au nemulțumit pe țărani. Am răușit cu proprietarii nemulțumiți. Sub pretext de a se mulțumi țăranii, au nemulțumit pe proprietari. Am răușit cu cârciumarii nemulțumiți. Sub pretext de a se combate beția, au [ne]mulțumit pe cârciumari, au distrus o clasă socială. Totdeauna sub pretext de a se mulțumi o clasă s-a lovit în cealaltă clasă opusă și numai de a se menține prostul sistem că

în țara aceasta, mediocritățile, impertinența boierească, iar nu voința națională trebuie să domine (*aplauze zgomotoase*). Nu, nu impertinența, ci meritul; nu pretențiunea boierească, ci numele care și-a făcut omul acesta ilustru (*ovațiuni*). Nu averile moștenite, ci averile câștigate cu merit, fiindcă acelea sunt produse numai ale unei familii, iar celelalte sunt produsul puterilor națiunii întregi (*aplauze*). Cu nemulțumiții, firește! Dar cu nemulțumiții s-au răsturnat templele păgânești și s-a ridicat crucea d-asupra munților; cu nemulțumiții aceia cari sufereau cruzimi, lipsa de rușine, tirania păgânească și lipsa de adevăr filosofic și social; cu nemulțumiții, firește! Cu nemulțumiții s-a răsturnat tirania catolică în Germania și s-a înființat Germania de astăzi. Cu nemulțumiții s-a răsturnat tirania bourbonică în Franța și Franța întreagă s-a sculat ca să proclame în fața lumii întregi uimite, că un popor de oameni desculți poate să strige în fața lumii și să întroneze drepturile omului (*ovațiuni*). Firește că nemulțumirile celor ce suferă au să-i strivească și să stoarcă din fundul acelor suflete dorința pentru mai bine și pentru dreptate (*ovațiuni*). Prin nemulțumire a fugit omul acesta din club și prin o mai adâncă nemulțumire am ieșit și noi toți și ne-am găsit față în față lumea întreagă a nemulțumiților, a celor cari veneau și a celor cari coborâm și cari ne-au întâmpinat. Acesta este astăzi partidul conservator democrat. Așa este partidul takist. Dacă un partid se pecetluiește frumos, apoi nu se pecetluiește mai frumos decât cu numele omului care a luat stindardul în mână și cu prețul vieții și viitorului, s-a pus înainte și a plecat și merge înainte de frică. Că dacă n-o merge au să-l zdrobească valurile ce vin după el (*ovațiuni prelungite*).

Nemulțumiți? Apoi nemulțumiți sunt toți în țara românească astăzi. Nu mai merge cu sistemul de astăzi; nu mai merge cu sistemul clubului închis, de unde unul să poruncească la doi, trei; doi, trei să poruncească la patru și patru la douăzeci

și patru și așa mai departe, și lumea să tacă. Degeaba te întrebi: ce sunt legea tocmelilor agricole, legea administrativă? ce sunt aceste reforme? Nu știe cineva de unde s-au poruncit? De unde? Din nori (*aplauze*). Nu mai merge să poruncești numai din nori; trebuie să ne coborâm pe pământ, și omul acesta este cel întâi om politic pe care îl văd coborând, după Ion Brătianu, și ca un frate când este vorba înainte de a da bătălia, ca un general ilustru când e vorba de a obține victoria, merge cu noi și nu se desparte de noi un minut (*aplauze prelungite*).

D-lor, știți de unde provin nemulțumirile?

În clubul Vanicu, acel club celebru, cât de puțini au mai rămas, încă sunt nemulțumiți. Da, da, sunt nemulțumiți, pentru că, spun părerea mea de rău, încă au mai rămas acolo nemulțumiți, căci ar trebui să fim oameni absurzi să credem că toți oamenii să aibă curajul să vină după dl Take Ionescu. Au fost suflete slabe, cărora le-a fost teamă de nu știu ce, și au mai rămas încă câteva colo unde nu este decât supunere oarbă, fără judecată, și cu lipsă de demnitate intelectuală (*aplauze*). De câte ori întâlnesc pe vreunul, – căci le sunt prieten –, îl întreb: dar tu ce faci? Ce, n-ai ostenit?

Oftează! Ah! dacă m-ar da și pe mine afară! Și atunci le zic așa: în loc să te dea afară, d-ta să le dai cu piciorul și să pleci. Așa a făcut Take Ionescu, căci în definitiv, fii drept și spune că nu te-a dat afară! Nu mai umbla cu cochetării, le-ai dat cu piciorul undeva și-ai ieșit afară, așa da!

Și știți cum îi compar eu pe acei nenorociți, cari speră încă că în curând se vor noroci? Ați văzut d-lor, într-o curte un vultur cu aripile tăiate, plimbându-se printre rățoi, claponi, cu corset și cu pantaloni? (*mare ilaritate, aplauze*), încât ați văzut, el care zboară după natura lui, în zborul său imens încât vede și Carpații și Dunărea, acel vultur stă în curte așa de umilit, și când vrea să umble e dizgrațios și seamănă de departe cu o

broască râioasă, deșelată, cu o reptilă infimă (*mare ilaritate, aplauze prelungite*).

Să sperăm că în curând, și acelor nemulțumiți o să le crească aripele și să se ridice, bineînțeles nu la înălțimea acestui vultur care zboară de demult, încât poate să vadă de acolo în jurul lui de nevoile poporului românesc (*aplauze prelungite*). Până atunci să ne mulțumim că, în raza depărtată către care trebuie să țintească națiunea, este un vultur cu cruce în cioc care zboară foarte sus, să-l urmăm (*aplauze prelungite, strigăte de trăiască*). Uitându-mă la el văd că acesta este Take Ionescu. Niciodată să nu-i cadă aripile! (*aplauze prelungite, ovațiuni, strigăte de „trăiască“, urale*).

CUVÂNTARE (IX)
[Domnilor, oamenii aud...]

Domnilor, oamenii aud adeseori câte o sută de ani o vorbă, se învață cu vorba și nu știu ce conținut are vorba aceea (*ilaritate*).

Tot aud vorba aceasta: conservator, conservator, conservator (*ilaritate*).

Nu râdeți, că nu e glumă ce vă întreb eu (*râsete*).

Îl rog pe cel mai convins dintre d-voastră să răspundă. Conservator va să zică păstrător, a conserva înseamnează a păstra și conservator va să zică păstrător. Va să zică, când zici partid conservator, înseamnează partid care păstrează, în deosebire de alt partid care zice: nu vreau să păstrez, ci vreau să schimb.

Eu gândesc că vorbesc destul de băbește, ca să mă înțeleagă orișicine (*mare ilaritate*).

Apoi când zic partid conservator într-o țară, înțeleg partid conservator care să păstreze țara aceea, nu să-și păstreze nepoții, pe finii și nașii slugilor, pe oamenii care le procură din

mahalale fel de fel de plăceri, căci le șterg ghetele lor, copitele cailor lor, care cu o generațiune înainte le prindea cai de pripas și mai târziu cresc pui de iapă englezească (*mare ilaritate*).

Ce va să zică partid conservator românesc?

Să-mi păstrez grajdurile, neamurile, ifosele, neghiobia mea și a familiei mele, ori să-mi păstrez inteligența țării întregi și munca țării întregi? (*mare ilaritate, ovațiuni*).

Și presupun că aș vrea să păstrez sinceramente, eu, țara întreagă. Mă simt eu capabil să o păstrez și pe ea să nu o chem să se păstreze? Cum se poate vorba asta? Eu să zic: sunt în stare să mi-o păstrez, și voi, neghiobi ce sunteți, nu vă mai ocupați de soarta noastră (*mare ilaritate*).

Capul meu și al lui papa, al meu și al jokeului și al aceluia pe care îl plătesc să țină discursuri neghioabe sunt suficiente să țină națiunea întreagă (*mare ilaritate, ovațiuni*). Dar la aceasta răspund: ia ascultă-mă, boierule, dar și tată-tu și bunică-tu și ginere-tu și toți nepoții tăi sunteți de ajuns pentru țara aceasta întreagă, care trebuie să fie păstrată; trebuie să fii nebun, ca să crezi că o păstrez cu un lacăt ruginit. Adică atâta vrei? Și de aici a venit buba, de aici mucea, care era în corabie, a vrut să dea pe ăsta afară din corabie (*mare ilaritate și ovațiuni*). A zis mucea lui papa: apoi Take prea ne duce pe apă, papa; ia să-l aruncăm pe Take în apă. L-au aruncat în apă, Take e deasupra apei și lor le-a venit apa la gură (*aplauze*).

Acum îl cheamă pe Take înapoi ca să le scape corabia. Poate să-l cheme; înapoi nu se mai poate. A ieșit din valurile acele largi și să se întoarcă nu se mai poate, fiindcă s-au dezlănțuit elementele populare și e bine că s-au dezlănțuit (*ovațiuni furtunoase*).

Omul acesta este un noroc pentru împrejurările de astăzi și împrejurările de astăzi sunt în norocul lui (*ovațiuni*).

În asemenea împrejurări trebuia un om ca Take Ionescu și pentru un om ca Take Ionescu trebuiau aceste împrejurări;

dacă nu erau împrejurările acestea Take Ionescu trebuia să joace de lopătar într-o barcă de cântăreți care să cânte cu mandolina pe lacul Cișmegiului (*râsete*).

Nu e vorba, alaiurile acestea în bărci pe lacul Cișmegiului sunt frumoase la 10 Mai, dar viața are valuri, este un ocean, și dacă nu este cuminte cel care se pune în capul bărcii, se dă de-a rostogolul (*mare ilaritate, ovațiuni*).

Prin urmare s-au dezlănțuit elementele, pentru că nu se putea altfel. Cu sistemul lui papa, a lui tanti, nepotul cutare și jokeul cutare, nu putea să meargă la un loc. S-a umflat buba și trebuie să plesnească. Nu se mai putea, căci dacă e un corp sănătos, sângele sănătos trebuie să gonească, și gonește puroiul acela și se însănătoșește singur *(ovațiuni)*.

Ce s-a întâmplat acum un an cu revoluțiunea, fiecare din noi poate să aibă fel de fel de păreri, bune, rele. Firește că a fost rău, că s-a întâmplat nenorocirea; nenorocirea nu poate să fie bună. Însă nimeni nu poate să spună că astfel de rele se pot întâmpla degeaba.

Ba, că au fost instigatori, dar la un om nemâhnit nu se poate să aibă trecere numai instigațiunile și să facă ceea ce s-a întâmplat. Dacă ai corp sănătos și te străpungi în braț trebuie să iasă sânge curat, nu trebuie să fie puroi.

Și aceste împrejurări dacă s-au întâmplat, te rog să mă ierți, nu te laud, sincer te admir, căci lauda ar fi o rușine și pentru mine și pentru meritele tale; dacă în acele împrejurări nu era un om și acel om este astăzi în capul nostru, Dumnezeu știe ce se întâmpla (*ovațiuni*).

Noi o știm, că atunci un om politic de douăzeci de ani își bătea capul să distrugă partidul conservator, pe câtă vreme acesta de douăzeci de ani își bate capul să facă din partidul conservator un partid popular.

Știm că acel om, care de patruzeci de ani nu face decât un joc nenorocit, ceruse intervențiunea armatei străine în țara românească. E adevărat sau ba? (*ovațiuni*).

Acest om publicase într-o gazetă jidovească de la Viena (care s-a publicat întâia oară) și acea scrisoare nici nu s-a publicat întreagă, avea și o ștersătură; ce cuprindea acea ștersătură nu trebuie să vă spun d-voastră, căci ar fi afară din cale dizgrațios, nu numai că se vorbea rău de națiunea românească, dar vorbea cum nu a mai vorbit nimeni până acum de dinastia noastră (*ovațiuni*).

Acei domni spun că am venit aci cu paralele lui Mochi Fișer, că mi-am făcut haine la copii cu paralele lui Mochi Fișer, hai?! Că Take Ionescu, Bădărău și toți suntem vânduți la alianța universală izraelită, și Bădărău a rămas Bădărău; se ruga acel domn de un jidan, ca să-l împrumute și Bădărău nu s-a amestecat, a chemat acasă pe jidan și s-au pupat bot în bot ca să-i scape de faliment pe nepot (*ovațiuni*).

Nu vreau să abuzez de răbdarea d-voastră, ci vreau să termin. Se pare că în țara românească împrejurările mari s-au dezlănțuit, elementele populare au venit la suprafața vieții publice; acelea care au drept cuvânt zic să nu păstreze nimeni această țară: noi o păstrăm, căci țara suntem noi, ea prin noi și noi prin ea ne păstrăm și e bine, e un mare noroc că în momentul acesta s-a găsit un om ca d. Take Ionescu care să se pună în fruntea acestui curent, ca elementele dezlănțuite să pornească pe o cale normală și să nu strice, să dreagă ceea ce trebuie să conserve adevăratul partid conservator (*ovațiuni*).

Limitele viitoare, granițele unde să se sfârșească viața omenească și a națiunilor numai Cel de sus le cunoaște, numai Dumnezeu; însă fiecare națiune care se respectă și simte că are în ea inimă și suflet, trebuie să dorească ca în continuu să se îmbunătățească, să ajungă la cele mai mari binefaceri ale civilizațiunii păstrându-se pe ea însăși ca o națiune deosebită,

trebuie să se hotărască a da concurs civilizațiunii lumești pentru ca să profite și ea de toată civilizațiunea lumească (*aplauze prelungite*).

În momentele de astăzi, e încă o dată mare noroc că avem un altfel de șef și îi zic adresându-mă lui: șefule, fericit este omul politic și mai ales un om politic de talentul politic care-l ai, când a avut noroc de asemenea împrejurări; și fericite sunt împrejurările cari au avut noroc de un asemenea talent. Ești un om de geniu politic, pune mâna pe inimă, șterge-te pe frunte și un moment să nu te dai înapoi, căci ar fi păcat să scapi un așa de frumos moment istoric (*ovațiuni nesfârșite*).

DOMNUL X…

– Dascăle preaînvățate, cel ce-nveți la școală carte, spune-mi mie ce sunt *opt!*

– *Opt* sunt Fericirile.

– Așa e. Așa a spus Mântuitorul către gloatele adunate sus pe munte spre a sorbi dumnezeieștile învățături.

Și se-ncep așa:

„Fericiți cei săraci cu duhul, că acelora este împărăția cerurilor…“

Și se-ncheie cu a opta:

„Fericiți cei ce se gonesc pentru dreptate, că acelora este împărăția cerurilor!…“

Despre aceste fericiri, de la Matei citire, Cap. 5, făcea odată un archiereu predică poporenilor săi. Părintele era cam lung la vorbă: predica de un ceas și jumătate și nu mai isprăvea.

O babă, care venise la biserică lăsându-și acasă fiertura pe vatră, tot asculta pe Preasfinția-sa și ofta ca de o grije mare; iar mai asculta și iar ofta.

În sfârșit, slava Domnului! s-a isprăvit predica.

S-a dat predicatorul jos din amvon și lumea s-a grămădit să-i sărute mâna.

Când a venit și rândul babei, baba i-a spus părintelui:

– Preasfinte, ai uitat să spui încă o fericire…

– Care, taică?

– Fericiți cei ce se urnesc de la biserică până nu-ncepe predica archiereului, că acelora nu le va da fiertura-n foc.

Să mă ierte Dumnezeu dacă-ndrăznesc și eu, ca baba, să spun că ar mai trebui pomenită și altă fericire:

„Fericiți cei ce, luând condeiul în mână, nu vor avea frică de Domnul, că aceia vor trăi mulți ani pre pământ în cinste, ba și-n academii!“

Aici, prin „Domnul“, nu vreau să-nțeleg pe Ziditorul, de care, firește, cine e cuminte trebuie totdeuna să se teamă, fiindcă „teama de El este începutul înțelepciunii“; vreau să-nțeleg pe Cititorul, fiindcă, de câte ori mă calcă nevoia, ori îndemnul Duhului rău mă-mpinge a lua condeiul, de acel Domn (să-l numim X…, că personal nu-l cunsoc), de *acela* mă apucă un fel de frică nehotărâtă; simț, gândindu-mă la *el*, o strângere nențeleasă a inimii, ceva cam așa cum trebuie să simtă un împricinat când, nu prea sigur de dreptatea lui, aude aprodul strigându-l pe nume să poftească-năuntru, la judecată.

Când mă gândesc la *el!*

Ah! Domnule X… cine ești?… în ce colț stai d-ta acuma cu „Universul“ dinainte, plimbându-ți privirile peste aceste rânduri?

D-ta trebuie să fii un om sever, așa-mi închipuiesc eu; când îți cade ceva scris în mână, trebuie să ții sprincenele tare-ncruntate, citind cu multă luare aminte.

D-ta ești un om nu numai învățat, dar și cult; trebuie să fi citit mult, și cu folos, în viața d-tale.

D-ta, afară de prodigioasa noastră literatură națională, trebuie să mai cunoști, din literatura universală, măcar pe cea europeană.

D-ta, pe lângă bogatele d-tale cunoștințe literare, științifice, artistice, trebuie să fi având gust subțire și simțire adâncă.

D-ta, așa-mi închipuiesc eu, trebuie să fii mai nainte om și pe urmă român (că se-ntâmplă uneori și aminterea); prin urmare, d-ta, român, firește, trebuie românește să judeci omenește.

Pe d-ta, sunt sigur, nu te pot mișca sentimentele cele mai frumoase, cele mai nobile intențiuni, avânturile cele mai generoase daca expresiunea lor nu este, după calapoadele școalei d-tale, convenabilă; fiindcă d-ta ai acest păcat – școala: d-ta nu poți admira o splendidă mantie imperială de purpură căptușită cu ermină, daca e prost croită și rău cusută; îți place mai bine o scurteică mitocănească de plisă căptușită cu pisică, croită și cusută cumsecade;... fiindcă, iartă-mă să-ți spun, ești pedant...

D-ta, desigur, când citești ceva de un autor vestit pentru „logica lui strânsă“ sau pentru „lirismul lui larg“, pentru „cutezanța părerilor“, pentru „spiritul acela combativ“, pentru „patriotismul lui“, pentru „vastele-i cunoștințe“ sau „tendințele-i morale, sociale, umanitare“, pentru „limba-i admirabilă“, în fine, pentru mai știu eu ce – d-ta, desigur, când citești ceva de un autor vestit, oricât de mare ar fi reputația lui, trebuie să recunoști îndată daca „maestrul acela“ scrie ca o bucătăreasă nedată la carte; ...fiindcă d-ta, stimate Domnule X..., trebuie să fi-nvățat, pe lângă înaltele științe, și gramatica elementară.

Ei! uite de asta mie, când iau condeiul, mi-e frică; dintre atâtea mii și mii de exemplare ale „Universului“, de unde știu eu daca, Doamne ferește! nu pică unul și-n mâinile d-tale?

Atunci, ce mă fac eu?

Să pat și eu cu d-ta ca archiereul cu baba? și încai daca te-aș crede blând ca o babă naivă! dar d-ta, îmi închipuiesc, trebuie

să fii răutăcios, om cu mintea ascuțită de câte multe ai învățat și știi.

Parcă te aud și pe d-ta cerând, cu un zâmbet grozav de neplăcut pentru mine, încă un adaos la cele opt fericiri:

„Fericiți cei ce nu se gândesc când scriu, iar gramatica elementară ca pe o prostie o nesocotesc, că aceia autori mari se vor chema!“

Și asta m-ar întrista peste măsură… căci, preastimate Domnule X…, autor mare nici prin gând nu mi-a trecut vreodată că aș putea fi; dar iarăși, pe negândite, zău! n-am scris în viața mea; iar, de bine, de rău, gramatica elementară cu sfințenie m-am silit totdeuna să n-o mâhnesc câtuși de puțin… Și asta, nu de dragul ei, să mă crezi; tot de grija d-tale.

Eu știu că un om cu spiritul luminat ca d-ta, cât să fie de sever, permite literelor să servească la multe – de la știința cea mai înaltă, de la cea mai subtilă artă până la cea mai simplă cronică și până la o trecătoare glumă de nimic: numai, literele să fie litere, înșirate cu socoteală matură, iar nu trase din pălărie, ca, de o mână nevinovată, biletele unei loterii în familie.

Dintr-o baniță plină cu mărgelușe de toate colorile închipuite, un meșter mozaist poate scoate o minunată icoană; un om de rând ca mine, fără mare meșteșug, nici idei înalte, numai cu răbdare, așezând mărgelușe potrivit după două colori, poate face pe masă figuri raționale.

Și d-ta, Domnule X…, oricât de sever să fii, trebuie să recunoști că, – daca intenția mea n-a fost alta decât să-ți fac pe un câmp roșu o cruce albă, ori o stea galbenă pe un câmp albastru, – întrucât această intenție este la limită îndeplinită, precum eu nu am pretenție că ți-am zugrăvit o Maica Precista, așa și d-ta, sever dar drept, să n-ai pretenție a obține de la mine decât ce am încercat cinstit să-ți dau, – o stea, o cruce, o figură rațională cât de simplă.

Căci, mai la urmă, trebuie și d-ta să admiți că *asta* va să zică meșteșug – fie cât de înalt, fie cât de umil: să iei, din grămada chaotică a baniței, mărgelușe, bob cu bob, și să le așezi cu anume rost, după priceperea ta, pe priceperea și a altuia.

Acest altul d-ta ești acuma pentru mine, Domnule X…, și de aceea mi-e teamă de d-ta.

Tot mă gândesc: oare să fi așezat eu mărgelele cum se cuvine după umila mea intenție? Nu cumva și eu, om bătrân, să fi luat ca un copil ușuratec un pumn de mărgele din baniță și, aruncându-le impertinent pe o foaie de hârtie, să-ți zic în bătaie de joc:

– Uite, D[omnu]le X…, cum eu, dintr-o aruncătură, pe negândite, am nemerit să-ți fac pe Mihai Viteazul călare, fiindcă te știu patriot ca și mine!

Sper însă că n-am făcut și niciodată nu voi face așa necuviință. Te rog să crezi, preastimate Domnule X…, cititorule, că, dându-ți d-tale mult respect, mi-am oprit puțintel și pentru mine. Astfel, n-aș îndrăzni vreodată să te uit când pun mâna pe condei – fiindcă, să-ți mai spun ceva, pe lângă teamă, d-ta îmi inspiri mie și alt sentiment… te iubesc – cam rar, ce e drept – dar sincer, crede-mă.

Acuma, cu d-ta, iubite Domnule X…, am isprăvit deocamdată.

Spre a încheia, către dv., tineri publiciști români – ba și bătrâni – salutându-vă cu toată stima, mă adresez; întâi, spre a vă ruga să mă îngăduiți și pe mine între dv., la ce rând veți găsi de cuviință; al doilea, spre a vă zice, în simplicitatea mea: de câte ori scoateți din călimări condeiul plin de cerneală și vreți cu vârfu-i să mânjiți foaia curată, gândiți-vă la Domnul X…

Nu-l știți, cât vi s-ar părea de-ngăduitor și de băiat bun, cât de sever și de batjocoritor este.

LITERATURA ȘI POLITICA
Corespondență

[I]

Frate Vlahuță,

În vremea asta așa de tulbure, de acră și lipsită de orice credință, rostul libertăților ar fi, cred eu, s-o limpezească, s-o îndulcească și să-i inspire un pic de credință.

Să-mi dai voia să las la o parte „seninătatea și mândria poetului“; de acelea trebuie să-i pese lui, nu mie; pe mine mă interesează numai arta lui. Asemenea, tot cu voia ta, am să las la o parte și „sinceritatea, iluziile, inima curată și deplin încrezătoare“, cari caracterizează pe un tânăr ageamiu, fie și poet, iar nu pe un spirit superior, pe un poet matur; și să mă ocup de întrebarea fundamentală: pierde un poet, ca poet, amestecându-se în luptele politice?

Voi răspunde mai jos la aceasta... Deocamdată trebuie să-ți denunț o slăbiciune a mea, afară de cele multe pe cari mi le ierți de atâta vreme, ca bun prietin... De nimica nu mi-a fost frică-n viața mea ca de pierderea memoriei. De câte ori mă-nchin seara la culcare, între altele, rog pe Dumnezeu să-mi ia și viața când o fi să-mi ia memoria. De aceea, după ce sting lumânarea și-nchid ochii, nu adorm până nu mă supun la un examen: să-mi amintesc cât mai repede și mai exact niște locuri, niște împrejurări și niște nume cu cari m-am întâlnit cândva în viață – și m-am întâlnit cu destule, și bune și rele. Ce nu-mi prea place, de la o vreme, e că despre cele mai depărtate examenul e mult mai ușor decât despre cele mai apropiate.

Așa, primind alaltăieri frumoasa și interesanta-ți scrisoare, mi-a ajutat Dumnezeu să trec un examen foarte mulțumitor. Imediat ce am citit-o m-am gândit: tot despre întrebarea pe care mi-o pune Vlahuță, eu știu sigur că am citit undeva ceva; era foarte important, căci mi-a rămas până acum în minte... Nu

încape îndoială – am citit; dar *unde* și *ce* anume? Era vorba tot de „poezie și politică“... Unde?... unde?...

Am început să intru la grije, mai cu seamă că era un lucru de demult de tot... S-a dus memoria, și, dacă m-o fi ascultat Dumnezeu, s-a dus și viața!...

Dar nu voi încă să mor, nu pot – am un contract cu „Universul“, și, afară de asta, îmi trebuie răgaz, să răspund lui Vlahuță... Fie-ți milă, Doamne, de robul tău!...

Cu nespusă emoție m-am dat jos din culcuș și m-am dus drept la un raft, de unde am scos o carte veche... Acolo era!... Slavă Domnului!... Vezi numa:

„...Să ne ferim de a susține, cu literații contimpurani, că politica e poezia, sau că politica este un câmp priincios deschis poeților. Englezul Thompson a scris o excelentă poemă asupra anotimpilor; în schimb, poema lui despre libertate e lipsită de orce valoare; asta, nu fiindcă i-a lipsit poetului poezia, ci fiindcă subiectul era lipsit de poezie.

De-ndată ce poetul vrea să exercite o influență politică, trebuie să se dea unui partid; și de-ndată ce face asta, e pierdut ca poet: își poate lua ziua bună de la independența sa, de la sinceritatea vederilor sale; să-și tragă numaidecât până peste urechi căciula neroziei și oarbei uri.

Ca om și cetățean, poetul, firește, are să-și iubească patria, dar patria acțiunii lui și a facultăților lui poetice va fi situată în bun, nobil și frumos, și astea nu sunt apanagiul nici a unei provincii, nici a unui Stat în particular; de orunde le găsește, poetul le ia și le preface în opere. În asta, el seamănă cu vulturul care plutește sus cu privirea liberă; puțin îi pasă dacă iepurile asupra căruia vrea să s-abată aleargă în Prusia sau în Saxonia.

Și ce-nseamnă vorbele astea: *A-și iubi patria?... A lucra ca patriot?...* Daca un poet și-a închinat viața la combaterea prejudecăților funeste, la gonirea opiniilor strâmte, la luminarea spiritului națiunii sale, la curățirea gustului ei, inspirându-i

sentimentele și ideile cele nobile, – ce să facă mai mult? Cum să fie mai patriot?

…puțin îmi pasă de ce scrie pe socoteala mea. Cu toate astea, câte ceva tot îmi ajunge la urechi, și știu că toată munca mea, cu toate oboselile mele, este neînsemnată pentru ochii unor persoane, și asta numai și numai că nu m-am plecat a mă amesteca în luptele partidelor politice. Ca să le plac oamenilor acelora, aș fi trebuit să devin membru al vreunui club de Jacobini, să predic omorul și vărsarea de sânge… Dar să nu mai vorbim despre acest neplăcut subiect, ca să nu-mi pierd rațiunea, combătând ceea ce e nerațional.

Dacă ne luăm seama bine, omul politic va absorbi pe poet… A trăi în mijlocul frecărilor și excitărilor zilnice, asta este incompatibil cu natura delicată a unui poet… S-ar isprăvi cu cântările lui…"

Așa e că sunt frumoase aceste cuvinte, și că aveam tot dreptul să nu le fi uitat? Și totuși… cu tot respectul ce-l datorăm lui Goethe și cu toată dragostea ce-ți datoresc ție, să mă ierți a fi de altă părere… Ia, să vedem…

Pentru ce adică să se depărteze un artist, un poet până într-atâta de patimile care mișcă lumea și vremea lui?… Pentru ce să stea departe numai ca simplu spectator olimpian la frământarea societății lui?… Pentru ce, ca un zeu, care privește cu despreț la muritori, să nu se coboare a lua parte la necazurile lor de toate zilele?… Doar, poate, numai spre a păstra potrivita distanță care-i trebuie pentru a se bucura de totalitatea spectacolului, pentru a putea prinde absolut obiectiv înțelesul etern al vecinicei mișcări, – ca un aparat de fotografie instantanee, ce trebuie potrivit la focarul exact al lentilei!…

Dar chiar să presupunem că e justificată această nepăsare a poetului față cu amănuntele „meschine și triviale" ale vremii și lumii lui, ia să vedem: pe toți poeții i-a putut împuțina, ca poeți, amestecul lor în luptele politice?

Eu cred că nu; ba dimpotrivă; căci putem găsi exemple din care se arată clar că zbuciumul luptelor politice a ajutat mult pe unii poeți, ca poeți. Că le-o fi fost asta spre fericirea lor particulară, nu am să-ntreb; de asta, încă o dată, lor să le pese; mie nu-mi pasă deloc… Aducând în lupta politică numai pornirea temperamentului lor dârz, oarba sinceritate a patimii, firește că nu puteau birui pe un teren unde judecata limpede și socoteala rece trebuie să biruiască; ia, să vedem, însă, cât au folosit ca poeți tocmai din cauza neliniștii și nefericirii lor…

Dezgustul, scrâșneala acestor „biruiți“ au fost izvorul atâtor minunate opere… Indignarea, a zis unul, face versul, și… proza, adaog eu.

Din dezgustul și scrâșneala acelea pentru ticăloșiile vremii lui, în care s-a fost tăvălit, a ieșit evocarea strălucită a trecutului spre luminarea viitorului.

Dante a fost un pasionat nebun de politică… răzvrătitor; amestecat în oribilele războaie ale anarhiei italiene; bătut; fugar din cetatea lui prin munți și câmpii; gonit din „ingrata“ lui patrie, pe care ajunge s-o blesteme; oploșit de pomană la vrăjmașii ei! („Ai să vezi numa ce acră ți-e pânea altuia și ce greu e să sui și să cobori scările lui!“); mort și îngropat în pământul… „altuia“!

Ei și? dac-a pătimit atâtea tăvălindu-se-n mocirla vremii și lumii lui, l-a-mpiedicat asta să lase ce-a lăsat în urmă-i? Ba din potrivă. Fără atâtea necazuri, tăvăleală și-ndârjeală, nu lăsa ce-a lăsat spre gloria patriei lui și spre onoarea omenirii.

Am pus, ca să păstrez respectul proporțiilor, în fața lui Goethe pe Dante, pe partizanul florentin, proorocul unității Italiei… Pe altcineva am să-l pun în fața ta.

Afară de amărăciunile pe care i le-a adus lui personal amestecul și tăvălirea în luptele politice, ce pagubă a avut el, ca poet, din frământarea lui de partizan? Eu cred, nici una; ba, zău, înclin mult a crede că daca nu gusta până la drojdii acele amărăciuni, n-ar fi avut, – în (cum zici tu foarte nemerit)

„vremea asta așa de turbure, așa de acră și fără nici o credință“ – viziunea aceea care se numește *Apus de soare*, și care e tot un fel de proorocie, ca și a anarchistului florentin – împlinească-se cât mai degrabă! doar or vedea-o aievea când noi vom visa-o dormind somnul de veci, măcar nepoții, daca nu copiii noștri!

Sunt, frate Vlahuță, ca totdeauna al tău vechi,

C a r a g i a l e

P.S. *Nu crede cumva, după cele de mai sus, că aș fi partizanul artei cu tendință. Nu! să ferească Dumnezeu! am rămas, cum mă știi, partizanul neînduplecat al tendinței cu artă…*

Vale.

[II]

Frate Vlahuță,

Tu crezi că voi, literații și artiștii, „prin cinstea, prin căldura sincerității, pe care le puneți până și în greșelile voastre, sunteți mai aproape de sufletul tinerimii, și că de multe ori, din umbra în care trăiți, voi o puteți călăuzi, ș-o călăuziți în adevăr, mai mult chiar decât povățuitorii și dascălii ei direcți“.

Îmi pare rău că nu pot crede ca tine; nu pot zice că așa este, fiindcă, din nenorocire, nu e așa, deși așa ar trebui să fie. Știu și eu că tinerimea care, pe băncile universităților, se prepară astăzi a fi mâine clasă dirigentă a nației, ar trebui să-și cultive nu numai inteligența prin înaltele științe, ci și caracterul și sentimentele – ceea ce pe românește se spune cu un singur cuvânt, omenia – prin cultivarea frumoaselor litere ș-a artelor nobile… De la cele dintâi ar învăța să înțeleagă și să dezlege problemele vieții publice, la care vor fi chemați mâine; iar de la cele din urmă ar învăța „să-și consacre existența la combaterea prejudecăților funeste, la-ndepărtarea opiniilor strâmte, la luminarea spiritului nației, la curățirea gustului ei, inspirându-i frumoase sentimente și idei nobile“.

Da! așa ar trebui să fie, știu și eu. Dar, ia vezi, așa e?

Nu literații, nici artiștii, pot avea la noi vreo influență asupra tinerimii, ci cu totul altcineva.

Acel altcineva stăpânește astăzi exclusiv sufletul acestei tinerimi, și nu „prin cinstea și prin căldura sincerității, pe cari voi le puneți până și în greșelile voastre“, ci prin exaltarea prejudecăților funeste, prin coborârea gustului, prin avilirea minții, inspirându-i cu metodă rece idei strâmte și josnice sentimente.

Nu! nu voi literații și artiștii vă puteți bucura de a fi exercitat vreo influență asupra tinerimii din vremea noastră; nu. De asta se poate bucura cu prisos altă seamă de oameni.

Mult o să mai meargă așa?… Să sperăm că nu. În orice caz, la vârsta mea, nu mai pot spera să văd și eu fericita prefacere.

Fii sănătos și vesel! Al tău vechi,

C a r a g i a l e

P.-S. Am uitat a-ți spune că vă rămâne, artiștilor și literaților, o bucurie, și nu minimă; inspirați desigur mult interes tineretului feminin. Femeile tinere din clasa noastră mijlocie (acelea, se înțelege, care au gustat din roadele învățăturii) au de câtva timp o pronunțată dragoste pentru cultura intelectuală românească…

Dar, iubitul meu prieten, îmi pare rău să-ți spun, asta iar nu cred să țină mult: cum zboară de vertiginos progresul modern, mâine-poimâine, și femeile vor fi cucerit drepturile politice; atunci, firește, n-or să mai aibă nici ele vreme de iubit inutilitățile.

Vale

[III]

Frate Vlahuță,

Mai întâi, eu nu cred că Eminescu, dacă ar mai trăi, „intrând în lupta politică și ajungând mare și puternic“, n-ar

mai scrie, și ar înceta să fie poetul pe care-l admirăm. Ba, iartă-mă, cred tocmai contrariul.

De ce să ne amăgim cu un optimism exagerat? Trăim într-o societate unde încă îi trebuie cuiva, fără nume de familie ori fără avere, de două ori minte ca să nu treacă de prost; într-o vreme când, fără avere sau nume de familie, i se poate tăgădui talentului nu numai viitorul, ci și trecutul.

Astfel, sunt convins că succesul politic i-ar folosi mult bietului literat, admirat până ieri numai de un cerc strâmt de intimi; i-ar ridica de pe cap presiunea nimicniciei lui sociale, înălțându-l, de la umila lui josnică treaptă, în vaza lumii. Aceasta i-ar da omului încredere în sine și, prin urmare, demnitate, și l-ar ajuta să-și ridice glasul în fața concetățenilor, să devie un poet și mai admirabil, admirat și dincolo de marginile strimtului cerc de intimi... Într-un cuvânt, talentul literar i-ar fi consecrat de succesul politic, și n-ar mai avea nevoie să aștepte o moarte nenorocită pentru a deveni popular.

Dar să zicem chiar că aș avea îndoiala pe care mi-o presupui tu, „aproape siguranța că poetul, aruncându-se în vâltoarea politică, n-ar mai scrie“. Ei! și?...

Politica este ca și însurătoarea... Când i-a abătut unui om și vine a-ți spune: „M-am hotărât să mă-nsor; ce povață-mi dai?“ – nu mai sta la gânduri: una singură are să ți-o primească; dă-i-o și te mântuie: „Foarte bine faci să te strângi de pe drumuri!... Să-ți fie într-un ceas bun, cu ajutorul lui Dumnezeu!“

Așa și cu politica...

Să presupunem că Eminescu (pe care, de aminteri, îl știm ce pasionat fanatic era de politică) ar trăi și ar veni să-mi spună așa hotărât cum zici tu:

„Până mai deunăzi stam deoparte și mă uitam cu dezgust; dar, încetul cu încetul, dezgustul s-a prefăcut în durere, într-o durere ce parcă nu mai încape-n versuri, încât încep să mă-ntreb daca nu e o *datorie* să intru-n luptă...“

Ce aș putea să-i spun?… să-l povățuiesc a-și înghiți durerea și a nu-ncerca ușurarea ce-i pare omului (ca și mie) că și-a găsit-o? Cum, adică? de hatârul meu, pentru a-mi da versuri care să mă amuze pe mine când am vreme de pierdut, să renunțe el la irezistibila-i pornire sufletească, la îndemnul strigător al conștiinței sale revoltate?… Să-i zic: „Nu! tu ești artist! tu ești menit să rabzi durerea și să nu cauți ușurarea ei! tu ești poet! daca te lași pornirii tale de cetățean, n-ai să ne mai scrii versuri, și-atunci noi ce ne facem fără versurile tale? cu ce ne mai petrecem noi mâine, și cu ce-și mai petrec poimâine moștenitorii noștri? Nu! tu să nu te-amesteci în politică; tu să stai deoparte!“

Ar avea omul atunci tot dreptul să-mi răspundă:

„Bine, domnule, înțeleg până la o vreme să fie talentul meu, de care nu eu sunt vinovat, o defavoare pentru mine; dar să fie și o osândă până la moarte, nu crezi și d-ta că asta ar fi prea-prea?… Eu v-am făcut, bune-rele, destule versuri, și, știți bine, vi le-am făcut de dăruială… Daca vă mai trebuiesc, faceți-vi-le singuri și mie dați-mi pace… Ce, nu cumva sunt născut robul necesităților dv. de lux, după toane?… Să stau deoparte, ai? să stau adică jos în gunoi, să vă robesc la umbră pentru dv. și pentru prăsila dv., ca istrionul grec patricienilor romani?“

Spune, mă rog, daca n-ar avea toată dreptatea să mă mustre așa, când eu l-aș povățui să stea *deoparte*, cum zici tu, ceea ce e mai rău decât *departe*, cum am zis eu: încai stând „departe de-nghesuiala și de-nvălmășagul luptei“, nu ești expus să te calce nimini în picioare degeaba, nici bravii dând înainte, nici lașii dând înapoi; dar deoparte numai?… de! parcă amândoi știm destul de bine ce se poate-ntâmpla – destule cărămizi rătăcite ajung… deoparte. De luptă, daca nu te interesează motivele și rezultatele ei, poți sta departe cu „seninătate olimpiană“;

deoparte, însă, nu sta ca un naiv curios, când expus la primejdii, când acoperit de despreț.

În țara și vremea noastră, – de ce să tăgăduim? – numai două lucruri sunt cu temei serioase ca activitate valabilă: materială, agricultura; intelectuală, politica. Afară de aceste două (nu vorbim firește de carierele de stat, scoase afară atât din necesitatea muncii productive, cât și din luptele politice), tot ce se face e decor mai mult ori mai puțin inutil, mai ieftin sau mai costisitor; și pentru întreținerea decorului, agricultura dă paralele și politica le distribuie… Și doar literatura și arta n-or fi având pretenția să fie la noi niște decoruri indispensabile pentru luxul vieții noastre moderne.

De aceea, în genere, într-o altă activitate decât agricultura, sau specula capitalului necesar acesteia, sau schimbul productelor ei cu marfa europeană trebuincioasă producătorilor, un om cât de harnic, cu destulă socoteală, va munci o viață fără mult folos; iar un om cu mai puțină bătaie de cap, și cu puțină chibzuială, la plug sau la tarabă se va-navuți…

În genere, un om de mare valoare în orice activitate intelectuală, alta decât politica, va rămânea toată viața neluat în seamă; iar un tinerel, fără prea mult merit, trepădând stăruitor în politică, încet-încet va ajunge să fie chemat la cele mai înalte situațiuni și onoruri…

Cât despre literați anume… să mai pomenim?… Versurile unui mare poet vor fi după moartea lui recitate de către micii dorobanți din clasele primare în ediție purgată; iar principiile și mendrele unui mititel mare-bărbat de stat, purgate-nepurgate, vor fi apărate și impuse cât va trăi el de dorobanții cei mari din cazarme.

Și cum ar putea fi altfel într-o țară chemată de ieri, de-alaltăieri la luminile europene, și care încă aproape exclusiv trăiește din plugărie, în cea mai mare parte primitivă?

Astfel, dacă bietul Eminescu ar trăi și, abătându-i să nu mai stea nici departe, nici deoparte, ar veni să-mi ceară o povață cum ți-nchipui tu, iată ce i-aș spune din toată inima, fără un moment de ezitare:

„Foarte cuminte te-ai gândit, amice! Bine că te-ai convins, în fine, la vârsta matură, de inutilitatea socială a literaturii! Vrei să faci ceva mai serios și mai demn de un bărbat pentru patria ta; te felicit… Intră în luptă cu toată ardoarea, cu toată încordarea de care ești capabil!… Lumea este imperiul posibilului… Prin urmare, mergi, fără a te opri să numeri asperitățile și necurățeniile drumului! nu-ți suscita, pentru rele comune vremii trecătoare, scrupuluri de eternă morală! nu aluneca să compari realul posibil cu idealul etic! nu uita că o generație este un derivat istoric, care a moștenit păcate și va lăsa păcate de moștenire! nu despera de îndreptarea relelor materiale și de cucerirea unei stări mai bune de omenie și de dreptate! nu te uita în lături, ci tot înainte, cu ochii țintă la drapel, mergi fără șovăire cu aceia cari-ți par mai vrednici să ajute progresul patriei!…

Și dacă… dacă-ți mai rămâne timp de pierdut, mai poți scrie și versuri ori proză, cu condiție însă ca un moment să nu te distragă, de la ocupațiile serioase și utile patriei, acele jucării copilărești, acel sport de lux, bun să absoarbă exclusiv doar pe un tânăr fecior de bani-gata, care ține să treacă drept fenix în cercul familiei și al musafirilor.

Când, afară-n lume, la lumină, sună trâmbițe de bătălie, să stai să faci în umbra odăiței tale jocuri de paciență – asta e treabă de babă surdă, nu de bărbat în putere… Mergi de-ți fă *«datoria»*, precum foarte potrivit zici.

Dacă vei lupta serios, vei ajunge poate odată să impui societății unele din judecățile tale, cari ție îți par cinstit folositoare ei. Și, după ce, ca orice binefăcător semenilor tăi, vei fi trăit bine și considerat, te vor îngropa pe cheltuiala

statului, cu alai frumos, cu perne de catifea încărcate cu decorații; te vor opri la Academie, la Universitate și Senat, la Mitropolie și Cameră, ca să-ți citească discursuri, pe care tu, din carul tău gemând de coroane și panglici cu dedicațiuni cordiale, să le asculți cu impasibilă mândrie, deoarece ți se cuvin pentru o viață-ntreagă închinată interesului și binelui public… Și lume după lume, din fundul mahalalelor, gătită, o să-ți iasă-n cale și să zică: «Bravo! halal de-nmormântare! Dumnezeu să-l ierte!»

Pleacă-ndată și intră-n vâltoarea luptei! căci daca mai stai deoparte, «cu perdelele lăsate la masa ta de brad», după ce vei fi trăit prost, ai să mori și mai prost, nenorocitule! or să te-ngroape cu talerul, ca pe cerșetoarele paralitice din mahala; și altă mângâiere nu-ți va mai rămânea decât că, peste două-trei zeci de ani cine știe cine o să te ia subt epitropie, să-ți facă prefațe, interpretări, comentări și busturi, ție, făcându-și, lui, carieră!"

Astea i le-aș spune lui… Iar ție, iată ce-ți spun… Închipuie-ți-l pe Eminescu trăind, vârât în activitatea politică și având norocul să dea peste el răscoalele din 1907 – căci astfel de evenimente mari sunt un mic noroc pentru un om politic; ia închipuie-ți-l pe autorul *Doinei*, al *Satirei a treia* și al discursului „proletarului din scunda tavernă" (din zeama cărora se hrănește azi atâta lume politică lacomă de succes)… Ce carieră!… ai?

Al tău vechi,

Caragiale

[IV]

Frate Vlahuță,

Închipuire pentru închipuire și întrebare pentru întrebare…

Ia închipuie-ți că, acum treizeci și șapte de ani, având mintea și experiența ce le ai astăzi, te-ai fi pomenit cu un tânăr, nu tocma prost băiat, dar ageamiu, – de aceia cari n-au ajuns a ști că, dacă-i vorba de vrăbii, apoi gardul și frigarea nu sunt același lucru, – și ți-ar fi zis tânărul așa:

„Stimate domnule, am împlinit douăzeci de ani. Sunt copil de părinți sărmani și fără nume. Am rămas, după moartea lui tată-meu, singurul sprijin al mamei și al sori-mi. Am învățat atâta școală câtă, la limită, mi-ar fi de ajuns să mă pot apuca de învățătura dreptului – să mă fac avocat și să mă introduc încet-încet în afaceri și-n politică…

Am o educație nu tocmai îngrijită, fiindcă părinții mei n-au avut mijloace să-mi dea una aleasă; dar am puțin bun simț și, cum poți constata și d-ta, mă exprim, fără vreun fel original de gândire, destul de limpede și de comod. Pe lângă asta, sunt, slavă Domnului! sănătos și voinic; duc bine la tăvăleală; dovadă că pot fi, în același timp, sufler și copist la teatru și corector într-o tipografie mare la două ziare, și dau lecții la niște copii; așa că pot, cu una, cu alta, câștiga destul cu ce să ne susținem eu și familia până să termin studiul dreptului.

Pe de altă parte însă, să-ți mărturisesc drept, stimate domnule, eu, încă de mic, din clasele primare, am mare tragere de inimă pentru altă carieră – pentru …literatură; și, dacă voi fi avut noroc să fiu înzestrat cu câtuși de puțin talent, mi-aș da osteneala să covârșesc, prin muncă și răbdare de meșteșugar cinstit, lipsa de-nzestrare …Mi s-a spus că n-am să câștig mai nimic cu asta; dar e o meserie pe care simt că aș îmbrățișa-o cu mare dragoste.

Mama și soră-mea îmi sunt devotate, și niciodată nu le-ar trece prin minte să cântărească bucata de pâne ce le-o pot da: nu s-ar plânge să viețuiască totdeuna în sărăcie, numa să mă știe pe mine cu sufletul mulțumit …Ba chiar, am luat sama, mamei parcă-i face plăcere apucăturile mele de bucher.

De aceea, am venit la d-ta, stimate domnule, să te rog a-mi da o povață: ce să fac? pe ce cale să apuc?… Să mă dau încotro mă-ndeamnă interesul real, la advocatură și la politică, unde cred că n-aș rămânea mult mai prejos de atâția alții? sau să mă duc încotro mă târăște pornirea sufletească, la cariera literelor?“

Ei? spune-mi drept, frate Vlahuță, ce povață i-ai fi dat băiatului – având tu, repet, pe atunci mintea și experiența ce le ai astăzi, și, adaog, prevăzând pe atunci clar ceea ce știi că s-a-ntâmplat pe urmă cu el?

Pune-ți mâna pe inimă și nu-i răspunde repede băiatului ageamiu de atunci numai așa … cu o simplă mângâiere tardivă pentru acela care, astăzi, de ar fi avut noroc să capete la vreme povața cea cuminte, ar fi-nsemnat, poate, ceva în patria lui, și care, fiindcă a urmat prostește îndemnul nerod al unei închipuite vocațiuni, nu a putut însemna nici pentru el, necum pentru alții, nimic.

Fii sănătos și vesel!

Al tău vechi,

C a r a g i a l e

[V]

Frate Vlahuță,

Despre *adevăr* să mă ierți că nu-ți pot răspunde nimic – nu-nțeleg ce lucru anume e însemnat cu acest cuvânt, pe care-l rostim și-l auzim rostit atât de des la fiece pas al vieții…

A-de-vă-rul!…

Stă el de sine însuși, fără amestecul minții noastre? Ori numai cu acest amestec își capătă ființa? Ori este o creațiune a minții omenești? Este el un *ce*, un *cum*, ori amândouă?

Astea sunt întrebări filosofice prea înalte – nu mă-ncumet a-mi bate capul cu dezlegarea lor. Astfel, la prima citire a scrisorii tale m-am gândit să-ți răspund telegrafic:

„Incapabil satisface. Caută București filosof.“

Dar, citind a doua oară, am găsit la sfârșit aceste rânduri, mai apropiate de mărginitul meu înțeles:

„Într-un cuvânt, politica te lasă să spui ce ai pe inimă? Un literat înscris într-un partid poate să-și spună tare gândul lui întreg? *Asta-i* întrebarea.“

Așa?… Așa da, am zis; la *asta* parcă aș putea răspunde ceva, și iată cum…

Mai întâi, scurt: nu numai politica ne împiedică să spunem ce avem pe inimă; și un literat, chiar neînscris în vreun partid, nu poate să-și spună totdeuna gândul lui întreg. Iar dacă e o mare fericire, cum zici tu, să-și poată spune cineva ce are pe inimă, gândul lui întreg, apoi trebuie să mărturisim că bietului muritor, această fericire, ca și multe altele, îi e dat numai s-o dorească…

Ia să vedem acuma mai pe larg.

Să luăm un literat care n-a făcut și nu face politică deloc, deși frate-său mai mare e fruntaș într-un partid, om de puternic sprijin al cabinetului. Se-ntâmplă că partidul fratelui, stând la putere peste măsura răbdării opoziției, a făcut o sumă de greșeli politice și se găsește la un moment foarte slăbit în fața opiniei publice. Fără a face politică, literatul nostru a constatat și el, ca toată lumea, acele greșeli – cam prea vădite călcări de lege, cam prea violente abuzuri de putere, cam prea exagerată favorizare a unor interese personale sau de coterie, în dauna celor publice… șcl., șcl.

În culmea crizei, când partidul lui nenea se-nțepenește-n călcâie, iar lumea toată dă năvală să-l răstoarne, literatul nostru își însoară flăcăul într-un oraș de provincie; iar nun mare este chiar nenea, unchiul ginerichii…

E o caldă sărbătoare de familie. După cununie, pe când toți sunt în culmea veseliei la masă, nunul mare ridică un toast pentru viitorul finilor; dar n-apucă să-l termine, și iată că i

s-aduce pe tavă o telegramă urgentă din București. Nunul cere pardon, după regulă, mesenilor, deschide telegrama, își aruncă ochii pe hârtie și, cu privirea rătăcită, exclamă:

– Mișei! mizerabili! infami!

– Ce e? ce e? întreabă toți.

Ce să fie?...

„Mari turburări de stradă în capitală... Intervenția armatei... Răniți, morți... În momentul acesta, prezidentul consiliului merge cu demisia la palat, unde sunt chemați capii opoziției spre consultare..."

Cum am zice, s-a isprăvit!...

Nenea e consternat în fața nenorocirii patriei... Literatului (consternat și el că i s-a stricat frumoasa petrecere) îi „stau multe pe inimă", și-n „gândul lui întreg" vede că trebuia să se-ntâmple ce se-ntâmplă...

Te-ntreb dacă poate el să spună măcar atâta mâhnitului patriot:

„Nene, nu te puteai aștepta la mai bine... că nu era cu putință să mai meargă mult. Aveți ce meritați!... prea ați fost, cum să zic? din cale-afară!"

Evident că nu, va trebui să facă figură de circumstanță și să zică măcar atât:

– Ci nu te mai turbura, nene! Ei! și? Zi că o să cădeți! Ați stat destul la putere... Ați desfășurat o activitate foarte frumoasă... Veți cădea mândri! Veți cădea în picioare!...

Care va să zică, și frăția, nu numai politica, poate împiedica pe un literat de a spune tot ce-i stă pe inimă – gândul lui întreg...

Același literat, neînscris în vreun partid politic, voind să pună ipotecă o moșioară, merge cu hârtiile de proprietate la d. Pavugadi, avocatul împrumutătorului. Omul legii, pe când s-aude de alături sunând un clavir cam neacordat, examinează scrupulos actele, le găsește în regulă și zice:

– Foarte bine! Afacerea e ca și terminată… Săptămâna viitoare introducem actul de ipotecă la Notariat.

– Tocmai săptămâna viitoare? întreabă contrariat literatul. De ce atâta întârziere?

– Săptămâna asta, mi-e peste putință, răspunde avocatul; n-am un moment liber.

– Te rog, domnule Pavugadi, stăruie literatul; te rog, nu mai amâna! destul de când tot aștept!… te rog…

– Să vedem… să vedem, zice omul legii, să-mi consult carnetul și niște dosare. Pân-atunci (tot rămâi d-ta cu noi la masă), ca să nu te plictisești aici, treci, te rog, în salon, unde te-așteaptă familia mea.

Literatul trece-n salon. Acolo e lume plăcută. Dame. La piano, domnișoara cântă cu mult brio din Chopin, din dulcele, „omorâtor de dulcele“ Chopin… O jumătate de ceas fără pauză. Damele sunt transportate. În sfârșit, *mieux vaut tard que jamais*, iată, intră și avocatul:

– Să dea la masă!

Clavirul urmează-nainte, pe când omul legii îi zice literatului:

– O să fie cam greu săptămâna asta…

– !!

– …dar să vedem… Poate să aranjez așa ca, poimâine, între două procese, daca reușesc să-l amân pe cel dântâi, cum sper, să trecem repede la Notariat.

– Te rog…

– Ei! adaogă omul legii: d-ta, care ești mare amator de muzică, ce zici de progresele *lu* Margó?… și fără profesor, *nota bene!*…

Mă rog ție, frate Vlahuță, spune-mi daca literatul, neînscris în vreun partid politic, poate răspunde:

„Nene Pavugadi, muzica este un infernal supliciu, pe care Inchiziția nu l-a putut născoci, cu toată imaginația ei de

absurdă cruzime; Chopin este un fierestrău mecanic circular brevetat; iar domnișoara Pavugadi a dv. (să vă trăiască!) poate da-nainte sută la sută celui mai rafinat călău chinez… fără profesor, *nota bene!*“

Nu, desigur. Literatul nostru va răspunde că muzica este arta care îmblânzește moravurile; că Chopin este cel mai mare geniu muzical, și la urmă va „trebui să constate“ cu entuziasm *ce toucher d'un velouté hors-ligne, cette agilité inarrivable, cette profonde compréhension de la chose, excessivement rare à un tel âge, cette manière d'interpréter toute personnelle, cette limpide et puissante expression* etc.… ale *lu* Margó…

Ei! care va să zică, iubitule, și secția de Notariat, nu numai politica ne poate împiedica de a… (vezi mai sus).

Peste câteva zile, literatul nostru întâlnește o cunoștință – un om bolnav, care de-abia se mai târăște, purtând strălucitoare pe chipul lui pecetea morții nendurate. Omul îi spune cu glasul stins că i-a fost foarte rău, dar acuma îi merge mult mai bine, și mâine pleacă la Nizza: toți doctorii i-au recomandat pentru convalescență aerul întăritor al Rivierei. Literatul nu-i poate spune:

„Omule, nu asculta pe doctori! vor să scape de d-ta, să nu le mori pe brațe. Nu mai cheltui degeaba pe drumuri. Cum ai ajuns d-ta, dai în vagon ortul popii înainte de Viena. Mai bine, fii cuminte, stai de mori acasă ca lumea… Îmi pare rău; eu te știam inteligent: nu te vezi în ce hal ești?“

O să-i zică dimpotrivă:

– Bravo! Foarte bine să mergi la Nizza… strașnic aer!… Da', numa un lucru: cât ține, o săptămână, două, convalescența, nu te apuca pe acolo iar de petreceri; în orice caz, nu le face prea late, pân'la ziuă, după obiceiul d-tale… Ţin-te bine când îți dă brânci inima!

Care va să zică, și mila, nu numai politica…

Și acum, ca să termin, rogu-te, frate Vlahuță, ascultă…

Tu ești un literat neînscris în vreun partid politic. Închipuie-ți că eu, vechiul tău prieten, viu la tine (cum se poate-ntâmpla curând) cu o scriere foarte slabă (cum iarăși se poate prea bine întâmpla) și îți cer numa-decât părerea…

Contez pe buna ta prietinie că n-ai să-mi spui:

„Drăguță, ai făcut o operă în care mijloacele de expresie sunt departe de a acoperi, nemite de a covârși, intenția artistică… Nu faci bine s-o dai la lumină; căci daca o operă reușită poate uneori să fie o faptă rea, niciodată o operă nereușită nu poate fi o faptă bună."

Tu știi cât m-ar mâhni asta, și știi asemenea ce plăcere mi-ar face dimpotrivă să-mi spui:

„Frate, mă așteptam de la tine, firește, să faci lucruri frumoase, dar să te ridici așa de sus, îți mărturisesc că nu m-așteptam. Opera ta este eminentă, e ceva vertiginos – ai făcut pur și simplu un capodoperă!"

Și chiar mai entuziast și mai elocuent decât atâta nu strică să fii…

Și… care va să zică, nu numai politica, și prietinia…

Nu, desigur; de-o fi sau nu cineva literat, înscris sau neînscris într-un partid politic – milă, frăție, prietinie, rușine, varie sentimente, multiple interese morale sau materiale (am putea închipui la infinit exemple) îl vor împiedica să spună oricând ce are pe inimă, gândul lui întreg, privească el lucruri de ordine privată sau familială, publică sau socială.

Dar mă vei întreba:

„E bine, e frumos asta sau nu?"

Îți răspund:

„Incapabil satisface. Caută București filosof."

Fii sănătos și vesel.

Al tău vechi,

C a r a g i a l e

[VI]

Frate Vlahuță,

Parcă ți-am mai scris o dată că: pe cât pot eu constata, voi, literații, nu vă prea bucurați – cum ar fi să fie – de mare din partea tineretului cult al școalelor noastre înalte. M-am gândit să-ți spun acuma la ce cauze aș atribui eu aceasta; sunt trei; iată:

1. Literatura, cum se face în genere la noi, e poate mai prejos de exigențele tinerimii culte, care află suficientă și convenabilă hrană spirituală în marile literaturi străine – tot așa ca și societatea înaltă, care, prin educațiune familială, cunoaște mai bine limbile popoarelor civilizate decât limba nerafinată a poporului nostru;

2. De la o vreme se-ntâmplă în lumea românească, dovedit cu date statistice, un fenomen ciudat: se nasc oameni de talent artistic în proporție covârșitoare asupra numărului populațiunii. Dacă în alte părți ale lumii se constată, să zicem, la o sută de născuți unul de talent, la noi proporția este răsturnată: numai unul e fără talent dintr-o sută de născuți. (Un pesimist mi-a afirmat odată că asta se datorește unei boale molipsitoare, care se numește mania notorietății; nu l-am crezut; pun, se-nțelege, mai mult temei pe rezultatele unei științe pozitive, ca statistica, decât pe afirmarea unui pesimist în momente de toane rele.) Avem, care va să zică, la nașteri 1% *fără* talent. Numai așa putem înțelege cum unele școale înalte produc mult mai mulți scriitori decât cititori;

3. Preocupările politicei militante absorb din zi în zi mai mult tinerimea noastră studioasă; de la o vreme, cât sunt ele de populate, – universitățile neputând da un contingent îndestulător pentru dezbaterea destul de largă a chestiunilor politice la ordinea zilei, a trebuit, prin patriotism, să ne hotărâm a înrola, cu dispensă de vârstă, și pe liceani, – deocamdată pe cei din cursul superior. Așadar, pentru literatură rămân, buni de socotit cititori, liceanii din cursul inferior; între aceștia

neapărat că nu vom trece pe aceia cari sunt înșii scriitori, fie în versuri, fie în proză, fie în amândouă.

Așa stăm cu tinerimea studioasă sau cultă. Acum, dintre oamenii maturi cari compun numeroasa și puternica noastră clasă mijlocie – agricultori mai mari și mai mici, comercianți, industriali, oameni de afaceri, profesiuni liberale și intelectuale, funcționari – aproape nimini nu citește. De ce oare? Poate că nu le trebuie; ori poate că afacerile în țara noastră n-o[r] fi așa de comode ca în alte țări, mecanismul daraverilor n-o fi destul de metodic organizat, încât omului intrat în dârdora vieții practice să-i mai rămână căteva momente libere și pentru petreceri inutile, – cum le rămân, și încă destule, europenilor celor mai încărcați de griji.

Atunci?... Atunci s-ar crede că trebuie să meargă slab de tot literatura noastră. Nicidecum. Ba, dimpotrivă, vădit prosperează; a ajuns, cum se zice în comerț, un articol care se cere bine. De cine? cine sunt cititorii?

1. O mare parte dintre funcționarii comerciali și dintre muncitori, tinerime de „ambe-sexe“;

2. Mulți învățători și preoți de la țară, precum și mici agricultori, ieșiți din școalele populare – spurcați la carte, cum s-ar zice pe românește;

3. Tinerimea feminină cultă din clasele mijlocii; aceasta e poate cea mai devotată și mai fidelă închinătoare a culturii intelectuale românești.

(Bine-nțeles că și din aceste trei categorii cunoscătoare de slovă, trebuie să exceptăm pe aceia sau pe acelea cari înșii sau însele sunt scriitori, fie în proză, fie în versuri, fie în amândouă).

Așadar, nu prea stăm rău.

Dar, precum ți-am mai spus aldată, aceste trei categorii de cititori, cum zboară de vertiginos progresul nostru, mâine-poi-mâine vor fi cucerit și ele drepturile politice; atunci, firește, n-or

să mai aibă nici ele vreme de iubit inutilitățile. Nu vă speriați însă: literaturii n-are să-i pese de asta… Oricum s-ar organiza societatea, umiliți, nemulțumiți și rămași pe dinafară se vor găsi totdeuna să aibă vreme a se mângâia cu slove negre pe hârtie albă.

Fii sănătos și vesel.

Al tău vechi,
C a r a g i a l e

CELLA DELAVRANCEA

A fost odată un copil mintos care, de mititel, se deosibea între ceilalți de seama lui prin pornire la biruință grea – apucătură de suflet mare.

Din cea mai fragedă vârstă, jucăria de predilecție a copilului era să domesticească un cal sălbatic… Cu îndărătnicie – puterea voinței nenduplecate – se apropia, hotărât, de monstrul nesupus și căuta să-l atingă… să-l mângâie… și-l atingea… și-l mângâia frumos. Monstrul simțea parcă, la atingerea copilului, că are a face cu un viitor stăpân, care o să-l biruie, tocmai fiindcă-l iubește copilul cel mintos mai presus de orice pe lumea aceasta, și că în biruința lui – a monstrului așa de greu de domesticit, care la atâția ș-atâția le-a frânt gâtul – copilul și-a pus tot prețul vieții lui… Și numai rari copii înțeleg așa de mititei rostul și prețul vieții lor – și numai aceia, rari, de mititei știu porunci…

Încet-încet, l-a tot mângâiat copilul, până când, într-o zi, în fața lumii din satul lui, care-i știa patima lui copilărească, i-a înfipt mâinile-n coamă: calul – sălbatic – s-a smucit, târând pe copil – să-l zdrobească; dar îndată micuțul i-a sărit în spinare… și au pornit în goană, și au pierit în larg, departe, până unde nu mai puteau apuca ochii celor de față.

Mulți au zis:

„Copilul ăsta se duce la pierzanie… O să-i frângă gâtul dihania sălbatică!“

Dar o babă, care cunoștea pe copil de mititel, de când el se tot apropia să mângâie calul nesupus, a gândit:

„Nu-i frânge gâtul, că și-a găsit stăpânul!… Cu sufletul se călărește, nu cu trupul, și călărețul ăsta mititel are sufletul covârșitor sălbăticiei calului!“

Locuri străine multe a străbătut călărețul, și, pe unde a colindat, lumea care vedea tinerețea lui și înțelegea mai bine decât cei din satul depărtat ce încercare de supremă bravură face el – voind să biruie până la stăpânire desăvârșită pe nenduplecatul monstru – l-a-mbrățișat, l-a-ncurajat și l-a admirat… Și multe cununi i-a aruncat cu respect și dragoste, fiindcă nimic nu inspiră unui suflet întreg atâta dragoste și respect cât triumful unui suflet mare.

Într-un târziu după aceea, când unii uitaseră de copilul dus departe, și când alții, puțini, încă-i mai duceau grija, iacătă, se-ntoarce, din depărtări, acasă-n satul lui, copilul cu calul lui, domesticit.

Toți din sat, care mai de care, îl întâmpină cu vorbe frumoase și cu mănunchiuri de flori, să-i arate câtă cinste se răsfrânge asupra satului întreg din biruința micului erou… În urma tutulor, se vâră și baba bătrână, aducându-i și ea o floare proastă de câmp.

Au voit unii s-o dea la o parte pe baba, dar ea le-a zis:

– Nu se poate… Trebuie să primească și de la mine un semn de mulțumire și de dragoste. Copilul știe că, de mult, de când se tot apropia să-și mângâie calul, eram și eu dintre puținii cari nu se-ndoiau de biruința lui.

Și, întorcându-se bătrâna către tânărul erou, i-a zis:

„Să trăiești, să-l stăpânești!… și-a găsit stăpânul!“

Ei! asta e numai o mică poveste; dar o poveste nu trebuie totdeuna să fie mare, ca să poată cuprinde un adevăr…

Tânărul erou este Cella Delavrancea; monstrul sălbatic domesticit este Arta; iar baba bătrână… aceea sunt eu.

POPORANISMUL
Răspuns la o anchetă literară

Prea stimate domnule Redactor,

La nici una din cele trei întrebări pe care d-voastră îmi faceți deosebita onoare a mi le pune, nu mă simt în stare a răspunde, fiindcă, drept să vă spun, câte trele sunt prea înalte pentru înțelegerea mea. Totuși, pe departe, atâta parcă pot pricepe, că ar fi vorba aci de arta literară.

Vă rog dar, binevoiți a-mi permite să dau, cu această ocaziune, prin prețiosul d-voastră organ de publicitate, o povață bătrânească tinerilor literați români – nu tutulor, numai acelora cari n-au talent din născare: să caute, dacă se mai poate, să-l găsească – că doar nu-i vr'un lucru așa de mare; iar, dacă nu l-or găsi, să se lase de meșteșug; că, dacă n-ai talent, toate, toate sunt... degeaba.

Vă rog, prea stimate domnule redactor, binevoiți a primi cele mai distinse salutări din partea devotatului d-voastră servitor,

Caragiale

SITUAȚIE PENIBILĂ…

Guvernul maghiar a ținut să facă de Anul Nou încă o mare bucurie și o deosebită cinste românilor…

Tânărul nostru poet laureat Octavian Goga, aflându-se într-un otel al cunoscutelor băi Sf. Luca din Budapesta, a fost ridicat de poliție și dus la temnița ordinară, unde l-au închis între vinovații de drept comun, care-și așteaptă acolo judecata și osânda.

Iată, pe scurt, după gazetele românești de dincolo, cum s-au petrecut lucrurile.

În ziua de 1 ianuarie st. n. la ora 2 d.a., se pomenește Goga cu o vizită:

– Sunt Sugó Ferencz, agent de poliție…

– Și ce poftești?

– În numele legii, te arestez.

– În virtutea cărui mandat?

– În virtutea telegramei acesteia.

Și agentul puse sub ochii lui Goga o telegramă a judecătorului de instrucție de pe lângă tribunalul din Cluj, care-i ordonă arestarea prin poliția din Sibiu, telegramă transmisă de acolo poliției din Budapesta.

– Dar care e motivul arestării mele?

– Nici un motiv nu cunosc, răspunde agentul. Eu cunosc numai ordinul de arestare și atâta tot. Dumneata ești Octavian Goga; eu trebuie să te arestez.

– Atunci, zice arestatul, duceți-mă acasă la Sibiu, unde sunt urmărit; să comunic familiei mele ce mi se întâmplă și să aflu de ce sunt învinovățit.

– Asta nu se poate.

Și fără mai multă vorbă de deslușire, e dus omul la temnița preventivă.

Acolo, directorul, care, pe cât se vede are și el îndeosebi instrucțiuni, luându-l în primire, îi spune că a doua zi seara va fi escortat prevenitul către Cluj.

Și-n adevăr – după o noapte petrecută într-o celulă strâmtă, pardosită cu cărămizi, fără sobă, și având drept pat o

laviță acoperită cu cergă – a doua zi, cu trenul accelerat de la 9 și 10 seara, este pornit subt bună pază cătră capitala Ardealului, unde-l așteaptă o gazdă și un culcuș tot atât de convenabile.

De ce oare să se fi făcut vinovat bunul nostru poet? Ce crimă așa de grozavă o fi săvârșit ca să merite atâta asprime?

Până acuma nimeni nu poate răspunde în mod precis la aceste întrebări. Dar iată cel puțin ce se bănuiește.

Goga a fost proprietarul-editor al unei publicațiuni săptămânale, „Țara noastră“, care apărea pân acu câteva luni la Sibiu, unde chiar locuiește el. Redactorului responsabil al acelei foi, anume Dumitru Marcu, îi intentase parchetul local mai multe procese de presă. Până să vie prevenitul în fața justiției, a dispărut și „Țara noastră“ și el, sărmanul redactor responsabil: s-a dus pe lumea cealaltă, unde desigur va fi judecat cu mai multă blândețe decât după legile și datinele maghiare. Dumitru Marcu a murit mai zilele trecute. Asta se vede l-a supărat foarte adânc pe d. procuror maghiar, așa că nu se putea lăsa fără a găsi numaidecât o mângâiere pentru pierderea suferită, și astfel, dacă a murit Marcu, trăiască Goga!

Acesta e lăsat să plece din orașul de provincie unde este statornic, unde-l cunoaște toată lumea, unde-l știu toate autoritățile publice ca pe un cetățean de seama-ntâia. La plecarea lui de-acasă, nu pornește cumva tiptil: din contra, e condus de atâția prietini cu vesele manifestațiuni simpatice la gară. Merge, precum tot orașul știe, în capitala regatului maghiar, să se instaleze pentru o cură regulată într-un stabiliment de băi de primul rang. Stă acolo câteva zile; primește acolo corespondență de la familia lui, ba chiar de la [o] autoritate administrativă oarecare – și tocmai apoi, d. procuror de la Cluj telegrafiază poliției din Sibiu ca aceasta să telegrafieze celei din Budapesta, să-l lege cot la cot pe Goga, ca pe un osândit fugar,

daca Dumnezeu l-a scăpat pe Marcu, și să-l aducă pe cel viu în locul celui mort, la Cluj, fără altă deslușire.

Cu privire la aceasta, „Lupta“, organul național român din Budapesta, care are și el acuma pe spete al nu știm câtelea proces de presă, zice cu multă melancolie:

„*Patru sunt treptele schingiuirii libertății de presă în Ungaria.* Din treaptă-n treaptă, trebuie să răspunză, pentru fiecare cuvânt tipărit, întâi autorul; dacă acesta nu se poate descoperi, redactorul responsabil; în lipsa acestuia, editorul, și când nici acesta nu poate fi-nhățat, vine tipograful la rând… Mai cuminte ar fi, pentru mai mare siguranță a Statului, să dea ordin strașnic lui Dumnezeu sfântul ca să nu sufere pe globul maghiar speța asta primejdioasă…“

Și să se observe bine că în cazul de față redactorul responsabil a fost găsit și că nu a scăpat din mâna justiției maghiare prin dosire, ci numai după porunca lui Dumnezeu.

Sunt foarte frumoase legile maghiare și foarte omenoși maghiarii însărcinați cu paza și aplicarea acestor legi așa de liberale – n-avem ce zice… Oricum ar fi însă, nu e în dreptul nostru nici în dorința noastră să ne amestecăm în afacerile Statului vecin… Și totuși…

Totuși, naște o întrebare…

E oare bine că se poartă așa de aspru și de vitreg maghiarii cu concetățenii lor români?

Firește, punem întrebarea, nu daca e bine pentru maghiari; ci dacă e bine pentru noi, pentru regatul nostru.

O fi asta bine sau rău pentru Statul vecin, nu putem spune sigur, și de aminteri asta nici nu ne privește pe noi – deși înclinăm a crede că e rău chiar pentru Statul vecin, fiindcă un Stat unde trăiesc mai multe rase, în proporție numerică nu prea covârșitoare de la una la alta, pe altă cale decât a violenței, nu poate folosi mult din învrăjbirea lor, împinsă sistematic de el

însuși până la limitele răbdării unora, prin îngăduirea ba chiar asmuțarea samavolniciei altora.

Punem așadar întrebarea numai și numai din punctul nostru de vedere: e bine pentru Statul român că se poartă maghiarii așa de aspru și de vitreg cu concetățenii lor connaționali ai noștri? Și fără încunjur răspundem că nu: nu e bine deloc.

Să ne-nțelegem fără fraze sentimentale: la o parte orice sentimentalism, care n-are ce căuta în politică! să vorbim liniștit numai de interesele practice și cât se poate mai scurt și mai lămurit.

Regatul nostru are tot interesul să graviteze pe lângă puterile centrale ale Europei, și, de atâta timp, păstrând de aminteri cele mai bune relațiuni cu toate puterile, suntem amicii declarați ai Austro-Ungariei și ai Germaniei – și niminui de la noi nu-i trece prin gând că s-ar putea duce deocamdată o mai potrivită și mai înțeleaptă politică.

Din nenorocire însă, ne e dat să constatăm, și cam prea des, că Statul vecin și amic, al cărui aliat suntem, nu caută parcă-ndeajuns să ne ușureze viața și să ne-ntărească puterile, lucru de care, ca aliat ar trebui să fie și el ca și noi doritor... Ne explicăm.

Trei milioane de români în Statul poliglot al Ungariei sunt torturați în viața lor publică și privată, trăind sub sistemul terorizării de Stat. Nu poate trăi gazetă, nu se poate face literatură, nu se poate scrie cuvânt, fără groază de procuror; – orice afirmare cât de platonică a dreptului de existență al nației este urmărită ca o trădare de Stat; – femei din societatea cultă sunt condamnate la temniță, ba fiindcă au recomandat unor copii din școală să nu-și uite de graiul părintesc, ba fiindcă au contribuit la suportarea cheltuielilor sau plata amenzilor în unele procese de presă, ba chiar numai fiindcă au întâmpinat simpatic pe un publicist la liberarea lui din temniță; se

impune apoi la școlile românești populare părăsirea limbii naționale până și în rugăciunile religiei… Iar cine cutează a murmura este la rându-i un trădător de Stat și, ca atare, târât în închisoare. În timp de câțiva ani, suma condamnărilor politice de presă și de agitație contra Statului maghiar se ridică la peste 200 de ani de închisoare și la peste o jumătate de milion de coroane amenzi.

Fericită viață pentru acele trei milioane de români cetățeni maghiari!

Toate aceste, indiferent de ce rău sau bine pot aduce regatului vecin, pun Statul român într-o poziție adesea destul de grea. Opinia noastră publică, din zi în zi mai conștientă de însemnătatea ei în viața politică, nu poate privi fără emoțiune la chinurile morale și materiale ce le îndură românii de sub coroana ungară, ca națiune…

Cazul lui Goga este din cale afară de mâhnitor pentru lumea noastră.

Goga – poetul popular de așa strălucitor talent, o onoare a literelor române; alaltăieri încoronat de Academia noastră, după raportul unui ilustru profesor, academician și ministru, Titu Maiorescu – astăzi umilit și maltratat ca un făcător de rele, și târât prin temnițe ca un *betyar* de drumul mare, fugar din ocnă, fără a i se acorda măcar liberarea pe cauțiune, deși legea maghiară nu admite în materie de presă închisoarea preventivă.

Ei! e prea-prea!… n-avem ce zice mai mult; și va mărturisi firește orice maghiar cu dreaptă judecată, și cu sufletul neatins de patima sălbatică a urei de rasă, că toate astea nu sunt de natură a face populară la noi amiciția căreia cele două State vecine trebuie să-i rămână credincioase, – și că astfel, spre mâhnirea noastră, unul, cel mai tare, pune pe celălalt, mai slab, într-o penibilă situațiune, cum un aliat leal și prudent n-ar trebui să facă.

MORALĂ ȘI EDUCAȚIE
Corespondență

I

Frate Vlahuță,

Prea multe ghicitori îmi pui, și prea grele... Fiindcă însă ne-am legat amândoi să ne răspundem numaidecât, îmi voi da osteneala să-mi țin rândul și nu voi căuta prea adânc răspunsurile; căci, pe de o parte, cum mă știi de atâta timp din tinerețe, sufăr de o neplăcută infirmitate – sunt scurt la vedere; iar pe de alta, în fața oricărei întrebări, mi-aduc aminte de o mică poveste orientală...

A-ntâlnit odată un negustor glumeț, întorcându-se din târg, pe Nastratin Hogea, vechiul nostru prietin din copilărie, și zice:

– Hogeo, dacă ghicești ce am eu în basmaua asta, ți-l dau ție să-l faci jumări... Ia ghici!

Hogea se gândește și răspunde:

– Ia mai spune încă o dată.

– ... Daca ghicești ce e, ți-l dau să-l faci jumări...

– Nu-i destul atâta... E prea pe departe... Mai dă-mi un semn măcar, să mă apropii de-nțeles.

– Așa? adaogă negustorul; uite: e ceva gogoneț, cu coaje tare, și-năuntru, dacă spargi coaja, dasupra e alb și-n mijloc e galben...

– Ei! zice Hogea, după ce se gândește bine; las', că știu acuma: ai scobit o gulie și ai vârât înăuntru o bucățică de morcov!

Așadar, n-am să caut, ca Nastratin, prea departe înțelesul ghicitorilor ce-mi pui; am să răspund d-a dreptul scurt, pă-cum mă taie capul, – și anume:

1. *Încotro mergem?*

– Daca am avea pe cine să ne poată duce, am merge încotro ar trebui să mergem. Dar fiindcă la noi toți comandă și nimeni

n-ascultă – căci nu s-a născut încă nici cine să știe comanda, nici cine să știe asculta – mergem și noi cum merg toate în natură, sub imperiul necesității, mergem încotro o vrea Cel-de-sus –Dumnezeu adică. Și doar o fi el bun să nu ne ducă de râpă!

Eu, după priceperea mea, cunoscând adânca înțelegere a celui cu care stau de vorbă, numai că acest răspuns m-aș putea socoti plătit față de toate întrebările tale; totuși, fiindcă-mi place să stau de vorbă cu un om care-nțelege așa de bine, voi să urmez mai departe...

2. *Suntem, ca neam, în faza de copilărie, de tinerețe, de bărbăție, sau îmbătrânim fără învățătură de minte*?

– Această-ntrebare a ta o pricep cam ca Nastratin pe a negustorului cu oul în basma... Ia să vedem... Toate neamurile de pe lume sunt cam tot așa de tinere și tot așa de bătrâne. În lume sunt deosebiri mari de vechime între state, între formațiile politice; dar între popoare, între neamuri, nu prea. În genere, statele sunt mai puțin durabile decât neamurile; în orice caz, durata neamului n-are a face cu a statului; ba adesea, după cum spun unii învățați, statul particular poate fi o piedică pentru dezvoltarea unui neam. Și este dovedit, tot de către învățați, că neamuri mari, rase ilustre n-au fost în stare să înființeze state particulare pentru ele însele; menirea lor a fost numai să întemeieze pentru alții state puternice, sau să contribuie în mare parte la întemeierea acestora – ca, de pildă, northmanii și slavii. Vezi dumneata: pesemne că puterea acestor vestite neamuri era prea mare ca să-ncapă între granițele unui singur stat particular, și menirea lor, prea depărtată, ca să se strângă în marginele unei istorii particulare cât de largi.

Nu-i, care va să zică, vorba să știm în ce fază ne aflăm – de copilărie, de tinerețe, ori de bătrânețe. E vorba numai să nu-mbătrânim, cum zice românul, degeaba; că de bătrânețe nu

scapă nimini și nimic pe lume: a noastră, a tutulor e numai vremea; vecinicia este numai a Unuia.

3. *Ce ne dau școalele noastre?*

– Ne dau ce pot și ce ne trebuie: cele inferioare ne dau, în genere, impiegați de stat; cele superioare, în genere, profesori.

4. *Ne fac ele mai fericiți* etc.?

– La aceasta, eu, care nu sunt nici impiegat, nici profesor, fiindcă n-am umblat la școală, nu pot răspunde; întreabă deci pe vreun profesor ori impiegat.

5. *Ce e cu uimitoarele progrese pe cari, după cum strigă mereu trâmbițele toate, le-am făcut?*

– Că am făcut progrese satisfăcător dintr-un punct de vedere, nu mai încape vorbă. Cine citește istoria bietului popor românesc și vede prin câte a trecut el de peste două veacuri și mai bine, până să se-ntemeieze statul lui actual, înțelege că – oricâte lipsuri am constata la noi în comparație cu starea lumii civilizate, și oricât ne-am plânge de ele, unii din dragoste pentru el, alții prin pretenții individuale mai mult sau mai puțin justificate – suntem departe de ce am fost ca de la ticăloșia cea mai adâncă la o stare cuviincioasă de omenie.

Dar iar să zicem că am făcut progrese *uimitoare*... De! parcă asta ar trebui să lăsăm s-o zică filo-romanii cari trec pe la noi din când în când în escursiune de plăcere sau de... daraveri cu statul.

6. *De la sentimentul religios mai putem aștepta ceva?*

– Firește că nu putem aștepta ceva de la ceva care, poate, o fi existat cândva, dar care acuma vedem bine cu toții că nu există... Dar despre aceasta, aldată, poate, mai pe larg, precum ar merita îndeosebi...

7. *Încotro e limanul?... dincolo să așteptăm un mântuitor de care avem nevoie?*

– La acestea să-mi dai voie a-ți răspunde tot cu întrebări... Ce zor are cineva de un liman când, fără nevoie de cârmă,

plutește vesel pe liniștite ape și nu se simte amenințat de nici o primejdie imediată care să-i turbure petrecerea?... Iar cât despre mântuitor, îi mai trebuie oare, neamului românesc încă un mântuitor dincotrova, când atâția îi răsar, care mai de care, din toată răspântiile? Avem slavă Domnului! atâția, că am putea să-i mai dăm de pomană altor nevoiași.

8. *Suntem cu adevărat mai deștepți decât alte neamuri, sau ne-am făcut numai așa, o spaimă?*

– O, Doamne! oare încă nu știi tu, dragul meu, că poporul este suveran? Apoi, dacă-i suveran, suveran fără lingușitori și fără bufoni se poate?

Cât despre propoziția ta: *atâta poți cât știi* – dă-mi voie să o răstorn cum mi se pare mie potrivit: *atâta știi cât poți.* Iar cât despre că știm *mai multe* decât se știa acum o sută, ori fie și o mie de ani, îți răspund că *mai multe* om fi știind și noi, românii, ca toată lumea, mereu, tot mai multe de pe o zi pe alta; dar, ca oameni ce suntem și noi, ca toată lumea, *mai mult* decât s-a știut de când lumea n-o să știm – acum și pururea și-n vecii vecilor... Amin!

Dar mai la urmă, nici nu trebuie, dacă nu se poate!... După *mai mult* lasă să alerge filozofii... Noi, ca lumea așezată, să ne mulțumim a câștiga învățătura despre mai multe și cât mai multe.

Înainte! Cât putem în vremea noastră, înainte! fără să uităm vreodată, când ne așezăm seara capul pe căpătâi, frumoasa veche închinăciune, care, pe cât mai mi-aduc aminte din copilărie, sună cam așa:

„La dreapta-mi este Mihail; la stânga-mi este Gavriil; în față-mi este Rafail; în spate-mi este Uriil... iar pe dasupra noastră se desfășură mărirea și slava lui Dumnezeu!“

Fii sănătos și vesel!

Al tău vechi,
Caragiale

II

Frate Vlahuță,

Ai luat desigur sama că, deseori, când răspunderea este împărțită la doi, fiecare caută s-o arunce asupra celuilalt: știi vorba românului despre cel care „se lasă pe tânjală“.

Așa se-ntâmplă la noi, fiind vorba de educațiunea tinerelor generațiuni, când, cu părere de rău, trebuie să constatăm că toate clasele societății, de la cele mai înalte până la cele mai umile, lasă toată grija și aruncă răspunderea întreagă în spinarea școalei.

Ia să vedem daca asta e drept și bine.

Socotind vacanțele, duminicile, sărbătorile religioase și naționale – la țară încă și altele, păgânești – fără să mai socotim absențele mai mult sau mai puțin nemotivate, copilul stă la școală 180 zile pe an, câte cinci ceasuri pe zi, adică în total vreo 900 de ceasuri. Anul însă are 8760. Așadar, un copil trăiește sub ochii dascălului a zecea parte a timpului, iar nouă părți din zece și le petrece altundeva. În timpul restrâns cât trăiește copilul la școală, dascălul e strict obligat să-i deie o anumită sumă de învățături – destule, poate prea multe.

Credem că n-are să spună cineva cu judecata dreaptă că sarcina dascălului este ușurică. O fi amară orice pâine câștigată cu necaz, dar greu se poate găsi una mai puțin dulce decât a dascălului de la noi, unde familia nu dă nici un ajutor școalei, unde lumea crede că școala este un aparat fabulos, care poate turna prin procedeu mecanic toată știința omenirii în capul oricărui copil – indiferent de capacitatea lui intelectuală și de puterea lui de voință – fără nici o osteneală ori tragere de inimă din partea acestuia.

Afară de asta, lumea noastră, în genere, mai crede că învățătura are asupra omului o putere fără margini; că, prin școală, omul poate căpăta ceea ce nu s-au îndurat ursitoarele să-i ursească – inteligență, judecată, voință, ba chiar talente;

și încă nu numai atâta! că, prin învățătură de carte, ar putea dobândi omul și însușiri sufletești cu cari din naștere nu a fost dăruit – acele daruri multe ce nu-i nevoie să le mai numărăm unul câte unul, fiindcă avem în limba noastră un cuvânt, însumându-le minunat pe toate: omenie.

Cum am zice, ne-nchipuim că, prin fermecele buchilor, o creatură ursită a fi în toate privințele mediocră poate deveni o persoană de înaltă notorietate, iar un născut fără suflet, nici obraz poate ajunge pildă de omenie pentru vremea lui. Pretindem de la dascăl nici mai mult, nici mai puțin decât să ne facă dintr-un boboc de scaiete un trandafir de lună, o privighetoare dintr-un pui de vrabie, și dintr-un cățelandru de vulpe, un prepelicar de soi. Și să nu uităm că aceste metamorfoze cerem să ni le săvârșească școala în a zecea parte a timpului; căci, cum am arătat, nouă din zece părți și le petrec – bobocul, între bălăriile lui; puiul, sub strașina unde s-a prăsit, și cățelandrul, în vizuină, ori pe lângă cotețe.

Ei! trebuie să mărturisim că pretențiile acestea sunt puțin cam exagerate – nu-i așa?... Ar trebui, prin urmare, în interesul educațiunii tinerelor noastre generațiuni, să ne mai moderăm pretențiile față cu școala. Căci ia să ne întrebăm: poate face ea atâtea și astfel de minuni?... N-ar fi vremea să iasă din mintea familiei și societății această nemărginită încredere în închipuita putere magică a învățăturii de carte? N-ar trebui să se convingă odată lumea noastră că-n adevăr școala poate foarte mult, dar *nu* mai mult de *cât* poate? că școala e absolut necesară, însă numai pentru ce ne poate da, iar nu pentru îndeplinirea unor dorințe absurde.

Și dacă ar fi numai pretenția absurdă?... dar, din păcate, e încă ceva și mai absurd...

Școala românească, fără să ne lăudăm, este, despre partea corpului didactic, excelentă; dar daca nu dă încă, nici ca școală propriu-zis, roadele cuvenite, nu ea este de vină... Numai bunul

Dumnezeu și bietul dascăl știu cu câte piedeci ce i le pune societatea are să lupte școala pentru a-și îndeplini la limită datoria proprie...

Fii sănătos și vesel.

Al tău vechi,
C a r a g i a l e

III

Frate Vlahuță,

De ce să ne facem spaimă și inimă rea degeaba? La noi nu e nici mai multă, nici mai puțină stricăciune decât în alte părți ale lumii, și nici nu s-ar putea altfel. Calitățile și defectele omenești sunt pretutindeni aceleași; oamenii sunt peste tot oameni. Limbă, costume, obiceiuri, apucături intelectuale și morale, religiuni, precum și toate celelalte rezultate ale locului unde au trăit, ale împrejurărilor prin care au trecut, îi pot arăta ca și cum s-ar deosebi mult cei dintr-un loc cu cei dintr-altul; ei, însă, în fundul lor, pretutindeni și totdeauna sunt aceiași. Nu există pe pământ speță zoologică mai unitară decât a regelui creațiunii. Între un polinezian antropofag și cel mai rafinat european, altă deosebire hotărâtă nu există decât modul de a-și găti bucatele. Nici un neam de oameni nu-i mai bun sau mai rău, nici unul, mai inteligent, ori mai prost; unul e mai așa, altul, mai aminterea; dar, la urma urmelor, toți sunt la fel. Zi-le oameni și dă-le pace!

Așadar, să nu ne mai facem inimă rea și spaimă gândindu-ne că lumea românească ar fi mai stricată decât altele. Nu, hotărât; neamul acesta nu e un neam stricat; e numai nefăcut încă; nu e pân-acuma dospit cumsecade. E încă nelimpezit de mizeriile seculare sub care a mocnit cu junghetura frântă; încă nu crede în dreptate; încă nu poate scoate din sânu-i pe cine să-i poată comanda; încă nu știe de cine să

asculte, fiindcă nu are deocamdată încredere în nimini... Fript cu lapte, suflă și-n brânză. N-a ajuns să cumpănească bine ceea ce ar fi în stare să poată cu ceea ce i se pune împotrivă, și astfel, încă nu înțelege că în mâna lui ar sta să-și îndrepteze soarta și să dispună apoi pe de-ntregul de ea – păcum e drept și păcum are să și fie odată. În fine, nu are încă destulă îndrăzneală să-și răfuiască socotelile cu „binevoitorii lui epitropi". Dar, cu vremea, trebuie să vină și asta; trebuie să vină și înțelegerea fără de care nu poate fi o națiune sigură de avutul ei, nici de onoarea, nici de viitorul ei.

Românii sunt astăzi un neam întreg de peste zece milioane de suflete, având una și aceeași limbă (nu ca s-o lăudăm noi), extraordinar de frumoasă și de... grea; având un mod de gândire deosebit al lui, o comoară neprețuită de filozofie morală, de humor și de poezie – cu atât mai originală avuție cu cât este un amestec de moșteniri și de dobândiri antice, grecești, slave, orientale și altele, pecetluite toate cu netăgăduita lui nobilă pecetie romanică, latină, care-l arată bun și netăgăduit stăpân al lor. Din această stăpânire seculară a lui rezultă și puterea nebiruită de asimilare a acestui popor, ce încă d-abia pe departe începe a-și simți importanța în lumea europeană. Și de aceea este așa greu de-nțeles teama ce o au unii de „înstrăinarea neamului românesc", de „alterarea spiritului național", de... „pierderea românismului"!...

Să se piarză neamul românesc! – Auzi dumneata!...

Să se stingă normal, să se topească încet-încet în apa lumii și a veacurilor, cum s-au stins și s-au topit fel de fel de neamuri, chiar dintre cele mai mari și mai vestite de pe pământ – da!... fiindcă, firește, nimic din câte sunt la vederea omului nu e nemuritor în lumea asta și fiindcă tot ce e pe pământ trebuie neapărat să aibă o viață mai scurtă ca a pământului; căci încă și cu el, ca și cu toate ale lui, trebuie să se isprăvească odată... Decât pân-atunci mai va, mai avem de furcă, și mai va atâta

și mai e atâta de tors, încât nu trebuie să ne doară de pe acuma capul de gândul zilelor din urmă a micuței noastre planete... Ție-o poruncile înalte cât mai mult să plutească atârnată-n albastru între atâtea nenumărate lumini!

... Dar să ne temem că are să se prăpădească, să se piarză, așa, de azi pe mâine, până nici nu s-a rădicat încă bine-n picioare, un neam de zece milioane!... De ce? ... Fiindcă un Fănică oarecare, sec, n-are destul respect pentru antemergătorii progresului nostru cultural?... fiindcă un muțunache maimuțește apucăturile și tonul de *boulevardier parisien*?... fiindcă inteligențe tinere își risipesc zadarnic vremea în *a critica* în loc să și-o întrebuințeze în *a face* mai bine decât au făcut aceia pe cari îi critică?...

Tânăr, bătrân, face omul, individual, ce-i place și ce știe face... Ei și? Aici nu e vorba de ce-i place unuia și altuia să facă; e vorba de ce poate face o lume întreagă... Și lumea își vede-nainte de mersul ei, facă oricine ce-o pofti... Cine nu merge cu ea înainte și stă, cu gândul la sine – să-și facă în ceafă cărarea, să critice tot fără a face nimica, să țâfnească de necaz că alții au făcut ceva înainte-i ori că alții vor însemna ceva după dânsul – acela își crede ziua lui eternă; și mâne lumea o să fie departe de el înainte, și el o să se afle înapoi departe de ea. Ba, adesea, lumea trebuie să dea câțiva pași înapoi, ca să-și ia vânt spre a merge mai sigur înainte. Vai de cel ce n-a luat seama la mișcarea ei prudentă!... se va găsi rătăcit, că s-a bizuit a merge de capul lui înainte fără socoteală.

Oamenii toți mor: unii, mai de timpuriu, alții, mai târzior... Da, toți mor; dar numai unii îmbătrânesc: aceia cari nu simt că lumea merge și că omul nu trebuie să se-nțepenească-n călcâie pe loc, ci trebuie să se lase dus în pasul lumii. De aceea vedem atâția tineri bătrâni și atâția bătrâni tineri... atâția zdraveni și verzi până la chemarea de sus și atâția ofiliți și muceziți înainte de a fi legat rod...

... Să se prăpădească neamul românesc?

Dar întoarcă-se Oltul și Mureșul d-a-ndăratele cătră obârșia lor în creierii Munților Cicului, neamul românesc, tot el, neam românesc va fi, lucrând cu minte, așteptând cu răbdare vremea când să dea și el culturii și civilizației europene concursul lui specific, pe cât va fi fost înzestrat pentru asta de pronia cerească – fiindcă, oricum ne-om învârti și ne-m răsuci noi, oamenii, legile cari stăpânesc mersul omenirii tot în mâna proniei cerești sunt și trebuie să rămână; căci a puterii acesteia nepătrunse de noi este și omenirea o arătare.

Fie dată în omenire parte cât mai frumoasă și neamului românesc!

Dumnezeu să te țină în sfânta lui pază!

Al tău vechi,
C a r a g i a l e

IV

Frate Vlahuță,

Mă tot gândesc la amicul care ți s-a plâns, cu atâta dreaptă mâhnire, de apucăturile fiului său, Fănică; și, de ce mă gândesc mai mult, văd mai bine că și are, și n-are dreptate să se plângă. Din nenorocire, cazul lui nu este întâmplător și izolat; o sumă de părinți sunt pentru aceleași cuvinte nemulțumiți de copiii lor, și, ca și el, aruncă vina asupra școalei.

În adevăr, tinerii din ziua de azi au cam prea puțină considerație pentru predecesorii lor și pentru mai-marii lor. Dacă d. Fănică al amicului tău vorbește într-un mod așa de ireverențios „de un profesor, de un ministru sau de un om de stat“ și hotărăște așa de sumar că „tot ce se face azi în țară este stupid, fals și ridicul“, asta încă nu-i așa de grozav. Eu știu ceva și mai și. Cunosc un părinte, amator de literatură, el însuși literat în momentele-i pierdute – mai toate momentele pierdute la noi sunt câștigate pentru literatură, și se pierd foarte

multe la noi. Îmi spunea alaltăieri despre fiul său, Mitică, un tânăr de abia de ieri licențiat în filozofie, lucruri monstruoase:

„Închipuie-ți, d. Mitică, fiul meu, e de părere că republica literilor românești a fost până acuma un sat fără câni, unde s-au putut mulți plimba fără ciomag; că o sumă de glorii ale condeiului românesc sunt niște nulități; că opere pe cari le considerăm noi ca sacre sunt numai niște mardale literare, care într-o lume cultă n-ar fi primite nici ca literatură de reclamă pentru articolele de droguerie; că autori cari trec drept clasici români gândesc și scriu ca niște isnafi nedați la slovă; că de limbă și gândire proprii românești foarte puține mustre la limită convenabile am găsit în grămezile de producțiuni literare de până azi – în sfârșit, fel de fel de afirmațiuni blasfematorii... să-ți zbârlească părul de groază!"

Bietul bătrân! am zis eu. Adevărat, trist lucru să auzi tinerimea judecând despre munca și zelul generațiunilor bătrâne cu atâta lipsă de respect și de considerație. Asta dovedește, întâi, că învățăturile înalte, rafinând gustul și ascuțind judecata unei generațiuni, fac să-i crească pretențiile intelectuale; și al doilea, că acele învățături înalte n-au a face cu o bună și frumoasă educațiune. Pentru propagarea învățăturilor înalte, atât de necesare progresului, școalei firește trebuie să-i fim recunoscători; dar de educațiunea tinerimii procopsite cine strică?

Că Fănică și Mitică sunt mai învățați decât au putut fi părinții lor (cum e și bine, și natural să fie), asta e meritul școalei; dar că sunt cam rău-crescuți, cine altul decât părinții dumnealor e de vină? I-au lăsat să învețe mult și multe la școală, și nu le-a temperat prin autoritatea părintească excesul de independență față cu ordinea socială. Părinții, uimiți de progresele intelectuale ale fiilor, n-au mai îndrăznit să se amestece în stăpânirea sufletelor acestora, lăsând această datorie proprie a părintelui în sarcina școalei.

Școala are multe bunuri, nenumărate; însă acolo unde se face printr-însa o săritură de un veac între două generațiuni, acolo școala poate avea și un mare cusur: umilește pe părinți și înfumurează pe urmași.

Un tânăr student, copil de oameni sărmani și inculți – care face cu succes literatură și critică de artă, care este solicitat cu toată stăruința să ieie parte activă la mișcările politice, care aspiră să fie mâine un om public de mare vază – se simte ridicat sus de tot față cu umilii săi părinți, oameni mărginiți și-napoiați. Ignoranța lor el o vede deplorabilă; credințele lor i se par lui ridicule. El își simte generația lui, care intră acum în arenă, așa de depărtată de aceea care se retrage scoasă obosită din luptă, încât trebuie să fie o natură plămădită din elemente prea alese ca să nu se uite de sus la cei cari pleacă; trebuie să fie prea nobil ca să-i privească nu cu dispreț, mândru, ci cu duioasă milă; în sfârșit, trebuie să fie un spirit în adevăr superior ca să nu crează că învățătura căpătată în școală exclude omenia și că pietatea urmașului ar fi din partea unui om procopsit o înjosire pentru dânsul.

E regretabil în adevăr că mulți din tinerimea noastră se poartă așa de aspru cu predecesorii ei... Dar... dar ia să ne întrebăm și altfel: oare Fănică al tău și Mitică al meu, afară de fudulia și de lipsa lor de omenie, n-or fi având cumva și ei uneori oarecare dreptate?... lucru care, de! poate că... se prea poate... Ai?...

Vale.

Al tău vechi,
C a r a g i a l e

NIMIC NOU…

„Nimic nou pe lume“ – cine a spus-o, mare vorbă a spus, cu toate că, după chiar vorba lui, nici el nu spunea ceva nou.

De câte ori vedem o modă nouă – ori o pălărie mai mare decât persoana care o poartă, ori o pereche de cipici mai mici decât picioarele care le-ncalță – să nu zicem: „a ieșit la modă cutare lucru"; ci: „iar a venit cutare lucru la modă".

Ca pentru toate modele, tot astfel trebuie să zicem și când e vorba de o nouă școală artistică sau literară… „Iar…"

Un exemplu…

Poporanismul este o școală literară nouă la noi, în care se produc de la o vreme excelente lucrări în versuri și în proză, și care, probabil, are să însemneze cândva o epocă strălucită în istoria literaturii românești. Despre această școală s-a dezbătut și se dezbate mereu: firește, ea are partizani și adversari, și unii și alții oameni de talent și de spirit; dar, pântre amatorii de litere române, acela care nu face parte din nici una dintre cele două tabere gândește, desigur, ca noi că școala în artă nu face aproape nimica, ci talentul face totul; că ori de ce școală ar fi un scriitor, dacă are talent, poate face lucruri prețioase; iar dacă n-are talent, nu poate face decât lucrări lipsite de valoare, fie de orice școală ar fi.

Zilele trecute discutam cu un prietin, om învățat – care nu desprețuiește, cum au obiceiul în genere oamenii învățați, pe un om nenvățat, și stă bucuros de vorbă cu el, tocmai ca să-l lumineze – despre noua școală poporanistă.

– Școala aceasta nu e tocmai nouă cum ți se pare dumitale, mi-a zis omul învățat… Și pot să-ți dau numaidecât dovada… Iată…

Atunci a scos dintr-un raft al bibliotecii lui o cărticică veche, în care mi-a arătat să citesc următoarele…

Între alte publicațiuni însemnate, anul acesta (**1838**) a apărut și un nou roman al d-lui Charles Didier. Este o lucrare cu tendență democratică, în care sunt glorificate nobilele instincte ale unui copil din popor, întru susținerea teoriei că devotamentul și sentimentul datoriei, înnăscute la omul din popor biruiesc totdeuna asupra personalității exagerate și

senzualismului brutal care se dezvoltă tocmai la oamenii din înalta societate; cel mai cald și mai frumos altruism de o parte; de alta, cel mai odios și mai rece egoism.

Eroul romanului lui Didier este un tânăr țăran de la munte. Mama acestui copil a suferit în viața ei multe necazuri – materiale, din pricina sărăciei; morale, din pricina lipsei de educațiune, pe care o simte totdeuna, fiind înzestrată cu înalte calități intelectuale. Așadar, voind să scape pe băiatul ei de chinul ignoranței, îl trimete, cu mari jertfe, în școli. Băiatul, silitor pe cât de inteligent, ajunge tânăr învățat, și se gândește acum pe ce cale să pornească în lume. Se uită în toate părțile, și toate căile i se par ori sterpe ori necurate. Un moment, îl apucă un fel de descordare, acea criză a sufletelor tinere cari au sperat prea mult de la viață și înțeleg că ea le va da în schimb prea puțin.

În această criză sufletească se hotărăște să-și vânză moșioara din munți, după moartea mamei, și – realizând o sumă modestă, pleacă să călătorească în lume… În Italia face cunoștință cu o nobilă ducesă, femeia unui bătrân duce foarte dulce, un serenisim zaharisit, care îngăduie soției sale, fiind bărbat politicos, să facă legături prietenești cu orice tânăr călător prezentabil.

Cine e deprins cu citirea poveștilor trebuie să înțeleagă că din întâlnirea tânărului erou, copil din popor, cu nobila ducesă are să rezulte încurcătură mare. În adevăr, eroul, plin de virtuți plebeiane, se înamorează, ca lovit de trăsnet, de tânăra eroină, care și ea e plină de virtuți patriciane. Din nenorocire însă – firește că un roman fără nenorocire nu se poate – în același timp a pus ochii pe eroină și un alt erou, un tânăr conte corsican. Acesta e un tip de om infam: lipsit de orice sentiment de probitate, capabil, pentru un capriciu de moment, să distrugă viața altuia – laș, asasin… în sfârșit, personificarea tutulor

ticăloșiilor închipuite – ca orice tip de aristocrat, într-o operă democratică.

Ducele, fericitul soț al eroinei, sigur că nobila-i soție nu e capabilă de vreo trădare, le dă voie celor doi rivali să-și facă mendrele pe lângă dânsa. Pe tânărul om din popor îl stăpânește sentimentul onoarei și al datoriei: rezistă pasiunii lui; iubește, dar se abține de la orice manifestație alta decât platonică. Infamul nobil însă, contele corsican, crescut în doctrina violenței și dreptului celor aleși prin naștere, recurge, pentru satisfacerea pasiunii sale, la cele mai mișelești machinațiuni și izbutește să compromită pe ducesa chiar în ochii rivalului său plebeian. O explicațiune îl dezamăgește pe acesta; dar viermele bănuielii tot i-a lăsat o rană ascunsă în fundul sufletului, suflet bolnav oarecum de mândrie. Chinuit de gelozie și plictisit de obrăzniciile rivalului său, care-și dă ifose de biruitor fericit, îl provoacă la duel. Infamul, mai bine preparat în mânuirea armei, îl rănește. Rănitul este adus de chiar ducele într-un palat, unde-l pune subt îngrijirea de aproape chiar a nobilei eroine.

În vremea aceasta, tânărul conte ticălos încearcă să răpească pe ducesa prin violență; nereușind, fuge de teama unei pedepse, ca un laș, în fundul Corsicei. Ducele pleacă și el după niște daraveri în patria lui, și rămân în acel palat singuri, nobila patriciană și tânărul plebeian, în convalescență. Atunci… în sfârșit, se mărturisește el… O iubește… Și, neapărat, se mărturisește și ea… îl iubește.

Acum e acum… Acum începe teribila luptă între pasiune și datorie… Lupta fiind mai presus de puterile lui, eroul fuge, căci simte că dacă ar mai rămânea ar fi învins… Și el iubește în adevăr, iubește adânc; vede că e iubit, adânc iubit; dar… onoarea femeii trebuie apărată… Așadar, fuge, altă scăpare n-are onoarea ei decât fuga lui…

Rătăcește fugar pe toate potecile frumoase ale clasicei Italii. În singurătatea sălbatică a munților, în zgomotul vesel al

strălucitelor cetăți, în umbra sfântă a catedralelor, în luminile profane ale carnavalului, o vede pe ea, numai pe ea… ea, pretutindeni…

Din parte-i și ea, rămasă neconsolată, în liniștea serii, în tăcerea nopții, în ciripiturile dimineții, în larma zilei, îl aude numai pe el, pe el numai… pe el, pretutindeni, oricând. Desperată de suferința ei, cheamă în grabă pe nobilul său soț din depărtare, îl cheamă în ajutor… Îi cade în genunchi, îi mărturisește pasiunea ei, lupta ei între pornire și datorie, și-l roagă să-i tămăduie, daca se poate, sufletul zdruncinat. Dar el, dulcele soț, se mulțumește să afle că nobila sa soție a rezistat ispitei și rămâne în credința că lipsa tânărului fugar cu vremea va aduce liniște în sufletul doamnei ducese. Și iar pleacă… la daraverile lui, fără grije.

Părăsită slăbiciunii ei, tânăra cade, îngrozită, în desperare. Încearcă toate mijloacele spre a uita… În zadar… Preoții, duhovnicii, la care se adresează, îi dau numai consolațiuni vulgare. Ea rămâne inconsolabilă…

În sfârșit, din întâmplare, află că-ntr-o mânăstire se află retras un tânăr pictor, pe care o pasiune nenorocită l-a trimis la călugărie, unde și-a găsit omul pacea sufletească.

„Acela, numai acela are să mă-nțeleagă și să mă poată povățui!" zice ducesa, și pleacă să-l găsească la mânăstirea lui și să i se spovedească.

Omul deprins, cum ziceam mai sus, cu citirea poveștilor, înțelege desigur cam cine să fie acel pictor-călugărit.

Vai! fatalitate!… Ducesa mergea la mânăstirea aceea să-și găsească liniștea, mângâierea, uitarea pasiunii ei… Și peste cine dă acolo?… Este el!… El, nobilul copil din popor, prea simțitor ca să o fi putut vreodată uita, prea onest pentru a nu căuta todeuna s-o uite!

Eroina, biruită de pasiune, nu mai poate face nimica pentru fericirea și repaosul(?) nobilului său soț, dulcelui său duce.

Totuși… e un totuși: nu vrea să rupă pe față legăturile maritale… Ar vrea, dacă se poate, ș-așa ș-așa… Iar tânărul om din popor, biruit și el de pasiune, nu știe la ce să se hotărască și la ce s-o îndemne: și lui parcă, dacă s-ar putea, i-ar plăcea ș-așa ș-așa.

Tot mai bravă însă femeia… Ea se hotărăște la un fel. Nu se mai duce la bărbat… Și probabil, acela nu se sinucide de desperare. Ea merge într-un castel al mamei sale, pentru a se gândi în liniște sub privirile augustelor portrete ale străbunilor ei, la modul cum, după atâta suferință, să trăiască amândoi fericiți.

În adevăr pleacă… Dar atâtea emoțiuni i-au zdrobit forțele… și maladia, care de mult o săpa, începe s-o copleșească… Când eroul vine la chemarea ei lângă ea, o găsește istovită… Nobila ducesă moare în brațele copilului din popor.

Să nu se crează că acest roman este o secătură literară, pe care ar putea-o scrie orice amator de notorietate. Nu. Departe de asta, *Chavornay* (căci acesta e numele eroului și titlul romanului) e o lucrare excelentă; conține părți de adâncă observație psichologică și momente serios emoționante, și e scrisă cu adevărată artă de stil.

Îl recomandăm cu toată stăruința tinerilor noștri scriitori de școala poporanistă. Citirea acestui model de gen o să le folosească desigur foarte mult.

ÎN AFACEREA PORN

Prea stimate Domnule Director, îmi faceți deosebita onoare a mă-ntreba și pe mine ce gândesc despre așa-numita „afacere Porn“.

Iată, cât pot mai scurt, ce gândesc...

Avut-a dreptate Porn criticul să laude pe poetul Cerna? – Da.

Bine-a făcut să atingă, cu acel prilej, susceptibilitatea altor tineri scriitori de netăgăduită valoare? – Nu.

Erau în drept cei atinși să protesteze? – Da.

Protestat-au pe calea potrivită în cauză? – Nu.

Afirmând că, de la o vreme, se publică la noi destul de multe cam prea puțin îngrijite, criticul Porn spune adevărul? – Da.

Are adevărul a face cu vârsta, cu situația socială, cu confesiunea aceluia care-l spune? – Nu.

Stă în căderea Parlamentului acordarea drepturilor cetățenești? – Da.

Poate fi chemat Parlamentul să dea, potrivit regulamentului respectiv, prin majoritate de voturi, soluțiuni supreme într-o dispută literară, artistică or științifică? – Nu.

Se poate-ncumeta un tânăr începător să vorbească foarte de sus despre o întreagă mișcare literară contemporană? – Da.

Trebuie să se plângă de deosebitele neplăceri ce-i atrage după dânsa primejdioasa lui încumetare? – Nu.

...Și tot așa, mai cu da, mai cu nu, se cuvine, credem, să judece orice bătrân și să caute a potoli sfezile dintre tineri – pe cari, cum zice românul, numai „iuțeala vârstei îi strică, și cari, când se-nfierbântă la gâlceavă, toți deopotrivă, și de o parte și de alta, și *au* și *n-au* dreptate...

Da' lasă-i, că le trece lor iuțeala cu vremea.

Sunt, prea stimate domnule Director, ca totdeauna, al dv. devotat servitor,

Caragiale

O REPARAȚIUNE

În numărul 29 al „Tribunei“ din Arad, pag. 6, coloana 3, a apărut, spre aiurirea tutulor românilor de bine, o notiță

minusculă, pe care a reprodus-o „Românul“ în fruntea numărului său de a doua zi, dând-o în judecata opiniei publice a întregii românimi.

În adevăr, notița aceea, credem că nu i-ar fi trăznit prin cap s-o scrie nici celui mai rabiat șovinist maghiar de cea mai josnică speță.

Tot a doua zi, vine în „Tribuna“ un fel de dulceagă retractare: onorata redacțiune se lapădă pur și simplu de orice răspundere, pe cuvântul că notița aceea a fost publicată „fără știrea onoratei redacțiuni“, fapt care onoratei redacțiuni i se pare „regretabil“.

Cum am zice, și batjocură – ocara nu era de ajuns.

Cum asta?

Un individ deșucheat, în toiul târgului, trage o palmă unui om pacinic, și când acesta, amețit de așa ofensă, vrea să deschidă gura, deșucheatul, zâmbind grațios, îi spune că a fost numai o greșală de mișcare, așa, din nebăgare de seamă, și-i cere cavalerește *pardon,* bătându-l amical cu palma cealaltă pe umăr.

Frumos destul!

Prin gazeta dumitale, care inundă trei țări, se aruncă ocară infamantă asupra a mii de oameni cinstiți; se denunță, cu sarcasme pline de acel miros specific al speluncilor bucureștenești, unde se strâng, în academii libere, toți intelectualii de industrie, – se denunță în gazeta dumitale, că rațiunea și temeiul însuflețirii unei mari întruniri naționale sunt numai pițula și groșița, pofta chefului de gură-cască de-o parte, de alta setea de reclamă – adică imbecilitatea celor mulți și șarlatania celor puțini… Iar, a doua zi, declari, calm și senin, că nu iei nici o răspundere pentru ocara aceasta făcută unui neam întreg „fără știrea dumitale“, om nevinovat; ba, chiar o regreți.

Așa, scurt și cuprinzător… Foarte comod!

De sus, de pe o fereastră a casei dumitale, se aruncă zoale în capul publicului; iar dumneata stăpânul casei, zâmbind

candid, declari, de la altă fereastră, că dezaprobi această murdărie săvârșită fără voia dumitale, ba chiar îți pare… necuviincioasă.

Ei! apoi, să ne ierți! așa nu merge, onorate și nevinovate domnule!

Pentru lăturile aruncate de pe o fereastră a dumitale, dumneata, ca stăpân al casei, ești mult mai răspunzător decât să se mulțumească lumea, înzolită din cap până-n călcâie, numai cu atâta din parte-ți – numai cu o platonică dezaprobare și cu un regret mălăieț.

În casa dumitale, dumneata ești stăpân, și, dacă ești om de omenie, se cuvine, numaidecât, pe făptuitorul, care ți-a rușinat în primul rând casa și obrazul dumitale prin fapta lui nesocotită – oricine ar fi acela, slugă ticăloasă ori copil desfrâ - nat – să-l iei frumușel de ceafă și, fără cea din urmă crutare, să-l arunci lumii spre înfierare.

Așa ar trebui să facă onorata direcțiune a „Tribunei“: să arate îndată cine este anume acel brav dezmățat care, abuzând de lipsa unei supravegheri normale a redacțiunii gazetei, a îndrăznit, mascat să ofenseze o lume întreagă – ca un senior càpiu din întunecatele vremuri feudale pe niște bieți servi tâmpiți de mizerie…

Să fie îndată cunoscut numele pentru mult timp detestabil, și pilduit numaidecât ignobilul individ.

Și, dacă pricepe ce spunem destul de răspicat, cel dintâi care e dator să-l pilduiască în fața lumii ofensate pe acel descreierat este însuși direcțiunea „Tribunei“.

Aceasta ar fi, în adevăr, o reparațiune a urmărilor „regretabilei lipse de supraveghere *redacțională*“.

Ne place a spera, că nu în zadar, împreună cu toți românii de bine, o dorim și o așteptăm.

NEVOILE OBȘTII
ȘI AȘA-NUMITELE „CASA NOASTRĂ“

Scriitorul acestor rânduri își dă bine seama că n-are dreptul a se amesteca în afacerile interne ale Statului ungar. Fiind supus străin și lăcuind afară din teritoriul acestui Stat, scapă, față cu legile respective de orice răspundere; dar cine scapă de răspundere în materie de presă, nu poate avea multă trecere în fața cititorului – afară, se-nțelege, de cazul unui talent excepțional, ceea ce trebuie să mărturisim că nu e cazul nostru.

Considerând „Românul“, ca organ al obștii cetățenilor ungari de limbă românească, ne vom mărgini a-i da, după modestele noastre mijloace, tot concursul, întrucât va fi vorba de cultura acestei obști, de al cărei progres nu ne-ndoim, că sunt doritori nu numai toți românii, ci și toți maghiarii chibzuiți; căci regatul Ungariei, ca Stat de prima ordine astăzi în Europa, trebuie să fie el mai întâi gelos de prosperitatea generală a popoarelor sale.

Noi, supușii regatului român știm bine că Statul nostru are tot interesul să se razeme pe o putere centrală considerabilă, și mai știm cât de mult îi datoram Ungariei; totuși nu tocmai atâta-i datorim, cât un eminent bărbat politic maghiar a afirmat zilele trecute în Parlamentul din Budapesta. Firește, noi recunoaștem bucuros că marele cancelar, contele Andrássy, ne-a acordat odinioară un prețios sprijin, pentru care nu vom uita niciodată a-i venera memoria: îi datorim mult, ce-i drept; dar iarăși, nu atâta până când să trecem în istorie regatul nostru pur și simplu ca o „creațiune“, ori ca o „expresie geografică“ a marelui bărbat de Stat.

Oricum ar fi fost însă, nu s-ar putea dovedi mai la urmă decât că ilustrul cancelar era un înalt spirit politic, un subtil diplomat, care pătrundea până-n fundul intereselor monarchiei centrale. El a înțeles câtă nevoie are aceasta, în valea Dunării inferioare, de un aliat serios de altă rasă decât rasa slavă, și că

aliatul acela, cu cât va fi mai sprijinit la întemeiarea și dezvoltarea lui, cu atât va fi mai în stare să sprijine la rându-i interesele comune ale celor două monarchii… și pare că nu s-a-nșelat deloc bunul nostru amic.

Și noi, cei din valea de jos a Dunării, credem că alianța celor două State ar trebui din ce în ce mai întărită. Aparenta liniște a Europei poate fi amăgitoare. Rana veche a continentului poate că nu-i deplin tămăduită prin descântecul constituțional: dedesubtul unei pojghițe subțiri, zace poate încă racila pernicioasă care sapă spre adânc. Un răcnet năpraznic poate deodată sfâșia solemn zgomotul surd care fierbe sub pământurile balcanice – și înțelegem cât de prețioasă, ba chiar, cât de imperioasă ar fi atunci, pe lângă alianța oficială a celor două State vecine, și înțelegerea cordială a popoarelor lor.

Ce poate face regatul român pentru asta?… Aproape nimic… Și cât ar fi de ușor pentru regatul ungar să realizeze o așa de cordială înțelegere!

Să dăm noi povețe bărbaților de Stat, îndrumări diplomaților? – Doamne ferește! nici gând. Asta nu e treaba unui mediocru publicist. Dar, simțind ca toată lumea, ne permitem să arătăm în treacăt sentimentul nostru. Cum cunoaștem bine entuziasmul de care sunt capabile aceste amândouă brave popoare, și cel maghiar și cel român, nu stăm un moment la îndoială a spune că prudența diplomaților s-ar rezema pe o colosală putere sufletească, la vreme de nevoi serioase ale celor două State, când în bătaia furtunii ar fâlfâi împărecheate cu adevărată frățească dragoste, cele două frumoase tricolore.

Probabil, tot așa înțeleg și bărbații de Stat luminați ai Ungariei; și pe asta, firește, întemeiem multe speranțe noi, cetățenii României: noi cu toate dificultățile în care, așteptând rezolvirea chestiilor interne ale Ungariei, e pus tânărul nostru Regat, nu încetăm a crede, că mai curând ori mai târziu, înainte de a suna ceasul vreunor grele nevoi, o dreaptă și sinceră înfrățire

cordială a maghiarilor de pretutindeni cu românii de pretutindeni va fi temelia de nezguduit a unei prodigioase puteri.

Această credință a noastră, – oricât și-ar pierde speranțele de reușită acei cari cer; oricât s-ar codi la tocmeală acei cari ar trebui să acorde; orice, dintr-o parte sau dintr-alta, s-ar spune în stare de nervozitate; orice s-ar face în momente de iritațiune,– această credință a noastră capătă din ce în ce mai mult temei de când simțim bine că ne aflăm în fața dorinței, cât de vag exprimate, a bărbaților sus puși ai Ungariei, de a ajunge la o împăcare a elementelor maghiar și român. Maghiarii ca element covârșitor trăgănesc; dar și trăgănirile lor au o rațiune, ce-i drept. Ei ar dori o soluțiune definitivă a stării extrem de încordate; dar pentru asta ei trebuie să știe cu cine au a sta de vorbă.

Nici un om cu minte nu tratează învoieli cât de puțin însemnate, ne-mi-te afaceri de așa înaltă importanță, cu cine nu este fără contestare autorizat să le încheie. O afacere cât de infimă poate fi tratată prin samsari; dar contract valabil poate fi încheiat și iscălit numai de partea interesată sau de mandatarul ei, anume prepus la aceasta; și daca mandatarul se dovedește a fi fost de rea credință ori manifest incapabil, contractul este lovit de nulitate. Și cine, după multe sudori, încheie o învoială, se-nțelege, dacă e om cu minte, că o încheie nu pentru ca să aibă a doua zi pe spinare contestațiuni întemeiate.

Încă o dată, noi credem, că orice bărbat politic luminat al Ungariei trebuie să dorească îndreptățirea intereselor legitime ale masei românilor, spre liniștirea lor deplină; trebuie prin urmare să dorească împăcarea definitivă cu toată lumea românească, iar nicidecum învoirea temporară cu unele porțiuni din clasele românești; cum am zice, bună înțelegere cu o mare comunitate compactă și solidară, iar nu capitularea uneia sau a mai multor clopotnițe răzlețe.

Cu cine să trateze acei bărbați de Stat? Firește numai și numai cu aceia cari le-ar părea lor că sigur reprezentă integral dezideratele generale: numai și numai cu aceia, și numai pe față, la lumina zilei și-n auzul lumii întregi – spre mulțumirea întregii lumi.

Cum adică? După atâta ar umbla bărbații de Stat serioși ai Ungariei, să găsească la un moment dat cât mai mulți nechemați a trata despre împăcarea generală, spre învoirea lor îndeosebi?… Adică acei bărbați de Stat nu știu că, din trei milioane de suflete, școala, pe lângă bunătățile ei – pe lângă acei oameni valoroși de știință, de artă și de afaceri, bravi militari, preoți și dascăli așezați; pe lângă comercianți, meseriași și muncitori luminați și vrednici, toți oameni de omenie, utili lor, familiei și societății lor – școala mai produce și roade costelive și găunoase?…

Și de câte feluri încă?… Mediocrități învrăjbite contra „mulțimii neroade a burgheziei“, care nu le recunoaște geniul; „personaje“ cari nu pot mânca de focul că nu sunt poftiți în fruntea mesei înaintea Mitropolitului; juni asaltatori pripiți ai templului Gloriei, cu atât mai dârji cu cât mai infirmi; popi liber-cugetători jurați; atei fanatici după cinci clase de fizică elementară; nietzscheani extremi după o piesă *en vogue* de pe cine știe ce teatru de bulevard din Paris (Bucureștii Occidentului!) – toți maniaci de notorietate; toți naufragiați ai celebrității, cărora nu le-a rămas de pescuit succesul în alt mod decât prin scandal; politicieni și diplomați de *Stammtisch* – atâți și atâți intelectuali de industrie, reformatori și supraoameni de duzină; toți impacienți, febrili, dușmani ai oricărei discipline, chinuiți toți în fundul rărunchilor de grozavul vierme verde al invidiei…

Ei, da! Școala, binefăcătoare pentru cei mulți, produce, din nenorocire, și domni d-alde aceștia – din norocire, mai puțini… Și pe domni de-alde aceștia o să-i însărcineze o lume

cuminte a trata despre interesele ei vitale?… Și cu domni d-alde aceștia or să steie de vorbă despre împăcare bărbați de Stat?

Dar ducă-se toți dinaintea forurilor competente! decline-și acolo toate titlurile la aplauzele contemporanilor și la adorația posterității!… Dar, nu numai atâta! Meargă cu dânșii chiar un bărbat sau mai mulți de reală valoare, oameni a căror moralitate și seriozitate n-ar putea fi puse nicicând la-ndoială; oameni reputați a nu fi avut în afacerile publice un moment vreo preocupațiune de interese sau de ambiție personale – ducă-se toți cu toții să trateze… Ei, și?

Din partea forurilor competente li se va răspunde:

– Domnilor, înțelegem perfect bunele d-voastră intențiuni; însă noi voim să ne împăcăm cu obștea românească, și nimic, din câte ne spuneți, nu ne dă a-nțelege că, învoindu-ne cu dv., ne-am împăcat și cu acea mare masă etnică, din care avem tot interesul să facem niște supuși leali și mulțumiți, niște cetățeni fără mâhnire și deci devotați fără rezervă Statului ungar… Munificența guvernului nostru este de ajuns pentru o învoire îndeosebi cu un individ sau cu mai mulți, cu o ceată, cu două sau mai multe; puteți dar conta pe aceea… Dar… despre o împăcare, cum îi trebuie astăzi Statului, să ne iertați: nu vă credem autorizați a trata. Tentative ca a dv. de astăzi nu ne aduc în cauză decât un mic folos trecător, dacă și aceasta se poate numi folos – temporizarea prin obosirea opiniei publice și prin amânarea speranțelor… Chestiunea însă, de a cărei rezolvire ne pasă tutulor, rămâne întreagă în picioare, și din ce în ce mai apăsătoare.

Căci nu e vorba de predarea unei mase de luptători legați cot la cot în mâna altei mase vrăjmașe; e vorba de două neamuri de oameni, cărora nu le trebuiește – fiindcă n-au de ce – să-și poarte vrăjmășie; care înțeleg că disensiunile lor folosesc numai câtorva interesați la vrajba și turburarea lumii. În păturile lor cuminți și producătoare, aceste neamuri își dau

sama că le trebuiește, din contră, să trăiască și să progreseze în deplină armonie socială și politică, respectându-și reciproc limba, datinile și credințele religioase, și sprijinindu-și reciproc cultura și prosperitatea economică – fiindcă binele și prosperitatea unuia sunt spre binele și prosperitatea celuilalt, și ale amândurora împreună sunt spre întărirea marelui lor Stat politic.

Tuturora deci, nu numai unora, le trebuiesc pace și bună înțelegere; și așa, pace serioasă și bună înțelegere nu pot fi decât acelea cari s-ar face în interesul și spre priceperea *tuturora,* nu în interesul și după priceperea cutăruia sau cutărora. Aceia, prin urmare, sunt și pot fi autorizați a trata în fața forurilor competente maghiare, aceia cari, în chiar conștiința acestora, ar găsi confirmarea deplină, validarea mandatului lor de negociatori... Căci, numai de dragul formulei platonice dacă era, apoi pacea ar fi fost încheiată de mult și de multe ori: nu de lipsa negociatorilor a avut să se plângă cineva! – din nenorocire, toți fără titluri vrednice de acreditare.

Știu ei bine, maghiarii cuminți, bărbații luminați de Stat ai regatului de ce tânjește obștea românească și ce-i trebuiește spre a fi împăcată de-a-binele; și, deci, numai aceia vor fi vreodată în fața forurilor competente acreditați ca negociatori ai păcii, cari vor așterne limpede doleanțele legitime ale obștii lor. Nu e vorba aci de vreo deputațiune la cine știe ce paradă de mare stil: nu-i vorba de a alege între talentat și netalentat în felurite exerciții de lux, în aptitudini la artele frumoase sau la sporturi de *gentry;* nu e vorba de a alege între un om înzestrat numai cu bun sens și un băiat plin de spirit; între un prea demodat și un ipermodernist; între un bătrân ruginit, care-și face cruce trecând prin dreptul bisericii, și un tânăr oțelit care e-n stare să intre călare, cu căciula-ntr-o parte și cu luleaua-n dinți, până-n altar – că, vorba veche, a umplut Dumnezeu lumea cu ce-a putut... E vorba de cineva care, în afară de

atributele și apucăturile sale personale, cinstit, să reprezente numa și numa nevoile obștii românești... Și acel cineva, astăzi, este și rămâne: *Comitetul partidului național.*

Așadar, ca să sfârșim...

Cine se tot vâră în această supremă afacere nechemat, și, mai ales, cine încearcă să tot pună piedică pașilor măsurați ai celor autorizați, zăticnind, în orice chip, soluțiunea unei chestiuni, care apasă arzătoare asupra lumii întregi – săvârșește o faptă... cum s-o numim?

Iată... De atâta vreme, niște sărmani corăbieri, biciuiți de vânturi protivnice, stau de amar de vreme la mal pustiu, privind cu jale departe la zarea luminoasă ce li se pare pe veci închisă... Dar, parcă se-ndură Dumnezeu, le trimite o suflare de speranță: începe să adie vântul mult așteptat, și, încet-încet, se pornește a bate mai hotărât. Ei, bieții, își întind pânzele... „Mâine! mâine-n zori, vom putea urni din loc!“ Și, privind cum se tot umflă pânzele, văd parcă aievea limanul atât de mult dorit.

Ei! Cum s-ar numi acela sau aceia cari, de gustul jucăriei sau din pornirea răutății, ar veni, peste noapte, să sfâșie cu cuțitul în cruciș și-n curmeziș pânzele umflate? ...și fapta lor – cum s-ar numi?... Răspundă orice om de omenie!

De aceea, nu pot fi astăzi îndestul de osândite așa-numitele „Casa noastră“... Auziți numai... „Casa noastră“-n sus, „Casa noastră“-n jos...

Casa dv.? da. Să trăiți, s-o stăpâniți! Să fie casa asta spre folosul și cinstea dv., dacă ați rădicat-o și spre cinstea și folosul obștii! și toată lumea, trecându-i pe dinainte, să zică: „Ție Dumnezeu această casă binecuvântată, că e o podoabă a târgului, și pe stăpânii ei, că sunt oameni de ispravă!“

Dar dacă ați clădit-o ca să oploșiți sub acoperimântul ei un cuibar pentru clocitul zizaniei și vrajbei spre smintirea lumii cuminți; și daca, faceți dintr-însa un castel, din turnul căruia

să aruncați bolovani spre distrugerea solidarității obștii și să împroșcați cu foc și lături clocotite asupra cui nu vrea să vi se-nchine dv., atunci... de sus dv. provocați pornirea publică; chemați cu dinadinsul pe toți oamenii de bine să vă înconjure zidurile; să vi le strângă în cea mai de deznădejde împresurare; să vă someze scurt a vă veni numaidecât în minți... iar, dacă nu vă veniți, să pună pe acele ziduri un semn bătător la ochi de departe și să strige oricui s-ar apropia de ele: „Fugiți, oameni buni! ocoliți această casă, care este o pacoste pentru târgul nostru, un blestem pe capul obștii, o casă... nu binecuvântată!"

Deocamdată atâta! Dar, asupra acestora, mai avem încă de furcă.

DIPLOMAȚIE SUBȚIRE
Cronică

N-au greșit oamenii pricepuți când au spus, că snoavele și zicătorile sunt înțelepciunea noroadelor... De ce?... Fiindcă, deși împrejurările în cari se ivesc întâmplările se deosibesc totdeuna, întâmplările nu sunt de atâtea nenumărate feluri cum ni s-ar părea nouă, muritorilor. Noi ne perindăm, azi unul, mâine altul; lumea rămâne tot lume; noi mereu toți alții și alții; și ea, tot ea și ea. Parcă ar fi tot nou și iar nou; și când colo! tot aia și iar aia; din Paști până-n Crăciun și din Crăciun până-n Paști, „toate-s vechi și nouă toate". Și așa fiind, când o minte omenească pătrunzătoare prinde pricina și felul unei întâmplări și le poate ticlui, limpede, frumos și scurt, în vreo zicătoare ori snoavă, acestea trebuie să rămână în mintea tutulor oamenilor din neam în neam; căci se potrivesc pe veci de câte ori, fie-n orice împrejurări, li se ivește o întâmplare la fel.

Așa, bunăoară, iată o întâmplare foarte gravă care s-a ivit, zilele astea, în lumea mare politică: Rusia dă un *ultimatum*

Chinei. Fiindcă nu toți cititorii noștri pot fi în curent cu diplomația, trebuie să le deslușim ce va să zică vorba asta *ultimatum.* Iată…

Proprietarul casei, după multă căutare, găsește pe un student chiriaș, și-i zice:

– Domnule, ori îmi plătești până mâine la amiazi chiria, or te dau afară din casă… Scurt!

Sau… O mamă de familie, care ține să deie o frumoasă educațiune copilului ei, îi zice:

– Puiule dragă! ori nu-ți mai vârî degetele-n nas, ori îți rup urechile… Scurt!

Iată ce va să zică un *ultimatum:* cea din urmă somațiune spre înlăturarea conflictului; mai limpede, pe românește: *picioru-n prag* sau *ori-ori.*

Și astfel, ca să nu ne uităm vorba, ia să vedem: ce a făcut China când a primit de la Rusia un *ultimatum?…* A căutat să scape prin tangentă. Și acesta e un termen întrebuințat în diplomație, care trebuie deslușit. Ce va să zică „a scăpat prin tangentă?" Iată…

Să zicem că dumneata nu poți suferi pe d. dr. Vaida – din ce pricină, puțin ne pasă. Te întâlnești cu cineva care te-ntreabă:

– Mă rog, cum ți s-a părut discursul lui Vaida? Așa-i că vorbește strajnic?

– Care discurs? întrebi dumneata.

– Ei! discursul de alaltăieri, din Parlament…

– A! da, bine zici… Dar n-ai auzit ce i s-a-ntâmplat lui Mangra…

Asta va să zică să scapi prin tangentă; cum am zice, să o scalzi, ori să răspunzi, în doi peri, la o întrebare precisă despre ceva, cu altă întrebare vagă despre altceva. Așa face acum și China, cum are diplomația chineză de demult obiceiul să facă. De aceea, pesemne, noi, românii, despre șiretul care face pe

prostul, vrând să scape prin tangentă, zicem că „face pe chinezul“.

Și acum să revenim la ce spuneam mai sus despre snoave și zicători. Cine ar crede că întâmplarea așa de gravă dintre două nemăsurate împărății, ca Rusia și China, este aceeași întâmplare din următoarea bătrână snoavă?

Un țigan, coborând la vale pe ulița satului, dă cu ochii de nașu-său, care vine dimpotrivă, de la deal. Cine știe de ce, țiganul sare repede din drumul mare peste șanț la stânga, să dea de o potecă devale. Nașu-său îl vede; apucă și el peste șanț la dreapta și-i iese țiganului în față…

– Bine, măi fine, mă ocolești, ai?

– Cum să te ocolesc, nașule?

– Păi, cum mă văzuși, lăsași drumul drept și o apucași pe devale.

– Cum să n-apuc pe devale, dacă mi se pare mie că-i mai aproape p-acolo?

– Da’, unde te duceai, fine?

– La dumneata acasă, nașule.

– Bine, măi, casa mea e-ncolo la deal, nu încoace la vale. Nu știi tu unde e casa mea?

– Ba, aia o cam știu… Dà’, dumneata încotro, nașule?

– Mergeam tocma la tine.

– La mine?… Eu gândeam, că finul trebuie să meargă la naș, și nu nașul la fin.

– Aveam să te-ntreb ceva… Uite ce e… Zice, că a pierit ieri-noapte de la Țâca, văduva lui Oancea un curcan… și…

– Nu mai spune!

– Și vreo patru găini…

– Aoleu! și patru găini?

– Da; și zice, că tu l-ei fi știind de urmă… Ce zici, fine?

– Ce să zic, nașule… Se prea poate, că așa e paserea …zburătoare și blestemată, nu ține la casă.

– Cum să zboare, mă?

– Păi, dacă-i pasăre?

– Pasăre, pasăre; da' curcan și găină ai văzut tu să zboare așa de departe?

– Ba, n-am prea văzut… Da' bine, că-mi aduseși aminte; că de când mă tot țin să te-ntreb: purcelul ăla pe care l-am mâncat la d-ta astă primăvară, a mai crescut, că acum trebuie să fie gogeamite grăsunul?

– Ești capiu? cum o să crească dacă știi, singur, că l-am mâncat?

– Bine, aia o știu eu, da'…

– Ia, ascultă, mă țigane; ia, să lăsăm vorbele de clacă în mijlocul drumului, că văz, că te grăbești și tu…

– Mă cam grăbesc, ce-i drept…

– Când ai de gând să-mi plătești datoria aia, că prea o cam facem uitată?…

– Uite, vezi?… Și mai zici, că te ocolesc… D-aia nu-mi place să mă-ntâlnesc mai des cu dumneata, că prea mă-ntrebi multe.

Dar oare numai la chestiunea Extremului-Orient se potrivește această snoavă bătrână?… Ei, aș!

Aci aproape, în miezul Europei, se adună un comitet de oameni maturi, în fața căruia se prezintă, somat, un om matur, pentru ca, după mature dezbateri, să se-nțeleagă asupra modului de a pune odată capăt unui scandal public, de care nu cei dintâi sunt cumva vinovați.

– Domnule, i se spune omului matur, lumea întreagă consideră acțiunea coteriei dumitale ca dizolvantă și deci primejdioasă pentru o mare cauză publică. Noi credem că ar trebui o dată limpezită situația dumitale, și, astfel, ești rugat să ne spui lămurit: iei dumneata răspunderea acelei acțiuni?

– Mai întâi, ar trebui, răspunde omul matur, să mi se probeze că răspunderea cade numai asupra mea, și apoi, chiar

după aceea, trebuie să mi se lase timp a mă gândi dacă mi-o pot lua sau nu…

– Dumneata vrei s-o scalzi; dar noi îți spunem scurt: ori faci să înceteze scandalul, ori, dacă nu, trebuie să te tratăm cu ultima asprime, ca pe un vrăjmaș declarat al cauzei publice.

– Eu nu pot face nimica până nu mă consult cu oamenii mei…

– Dar *dumneata* patronezi acea pernicioasă acțiune.

– Da; însă eu o patronez numa; alții o conduc… și deci…

Ei! apoi când, în mijlocul unui comitet de oameni maturi, un om matur, strâns cu ușa în fața unui *ori-ori,* vrea să scape ca țiganul din snoavă – să nu-i zici?…

– Ei, stimabile, prea te faci chinez!

TERMITELE…
Un mic capitol de istorie naturală, pentru popor*

Termitele sunt niște gângănii sau gâze, cum le zice poporul la făpturile mici și delicate ale naturii, pe care oamenii de știință le numesc în genere insecte. Pe termitele acestea, naturaliștii le numără în rândul insectelor, cum zic ei, nevroptere (de la cuvintele grecești *nevron,* adică nerv, și *pteron,* adică aripă); căci ele au aripioare străvezii, înăuntrul cărora se vede o țesătură deasă de firișoare nervoase. Ele trăiesc în societate întocmită ca și furnicile: au o femeiușcă prăsitoare cu câțiva bărbătuși pe lângă ea, și pe urmă mulțimea de soldați și de lucrătoare. Sunt

* Extras din minunatele: *Souvenirs d'un naturaliste* ale vestitului savant și publicist A. de Quatrefages, membru al Institutului Franței (1810, + 1892), publicate la Paris, 1841–1853, în Editura Charpentier.

la trup cam de mărimea furnicilor de la noi; de aceea popoarele le-au crezut totdeauna că sunt furnici cu aripi.

Sunt mai multe soiuri de termite; dar toate sunt săpătoare, și afară de asta, cea mai mare parte dintre ele sunt și constructoare; adică, sapă orice a clădit omul, ca pe ruinele clădirilor omenești, să-și clădească ele cuiburile și așezămintele lor. Trăiesc rozând din tot ce le iese-n cale, tot ce pot roade; și de aceea sunt așa vrăjmaș al oamenilor, că marele Lineu n-a stat la-ndoială să spună în *Systema Naturae:* «Termes utriusque Indiae calamitas summa» (adică: Termitele sunt cea mai strașnică bătaie dumnezeiască în Indii).

Unde au bântuit în Europa, pe la mijlocul veacului trecut, vreo treizeci de ani de-a rândul, a fost în departamentul Franței numit Charente inférieure (Șaranta-de-jos). Micul fluviu Charente se varsă în Oceanul Atlantic la vreo cincizeci de kilometri mai spre miazănoapte de gura măreață a Girondei. Între aceste două guri au făcut mari stricăciuni termitele, și mai ales în portul Rochefort și în cetatea de mare La Rochelle.

Termitele lucrează pe ascunse de ochiul oamenilor; de aceea francezul numește *travail de termite* (lucru de termită) *o lucrare ocultă de destrucțiune.* Își sfredelesc galerii pe subt pământ, la-ntuneric, până la zidurile locuințelor sau magaziilor; de aci coboară drept în jos până dincolo de temelii; pe urmă trec pe sub temelii, și apoi suie în sus drept până înăuntru prin podele. De acolea-ncolo au pus stăpânire ne-nfrânată asupra locului.

Unele se năpustesc asupra lemnelor clădirii, asupra mobilelor și proviziilor de orice fel; altele rod și sfredelesc mereu înainte; atacă tavanurile și podelele de mai sus, până ajung la acoperiș, ca să-l roază și pe ăla. Lucrează însă cu multă băgare de seamă, să nu dea cumva de lumină, și respectă cu cea mai mare grije suprafața obiectelor atacate, mulțumindu-se să le găunoșeze.

Dacă locul li se pare bun, le-a rămas acolo încă destul de prădat, aduc tencuială plămădită de pulbere de pământ ori de moloz și din balele lor, și înlocuiesc treptat-treptat părțile lemnoase pe care le distrug. S-au văzut, pe urma lor, stâlpi întregi de lemn preschimbați astfel în coloane de beton. Când nu le mai place locul, fiindcă l-au secătuit, atunci nu-și mai bat capul cu dresul; opera de distrugere pornește cu o așa repeziciune că, în șapte-opt săptămâni, o casă mare europeană este coptoroșită din temelie până-n vârf; ba un sărman sat de negri africani, în și mai scurt timp, se face tot grămadă praf; nici urmă de bordei nu se mai zărește.

S-a văzut la Rochefort cum, într-o singură noapte, termitele pătrunzând prin piciorul unei mese, d-asupra căreia sta geamantanul unui inginer, au scobit piciorul de jos în sus, au trecut prin tabla mesei, pe urmă prin fundul geamantanului înăuntru, unde au ros tot; așa că a doua zi nu s-a mai găsit petec de haină ori de rufă neciuruit. Iar hârtiile și planurile bietului inginer, și cerusele cu plumb cu tot, toate dispăruseră fără urmă.

Vai de orașul în care au apucat să se-ncuibe termitele!

Astfel, în La Rochelle, palatul prefecturii și toate locuințele dimprejur au fost prăpădite. Acolo nu mai erau oamenii stăpâni, erau stăpâne termitele. Nu mai putea pune omul un proțap, ori lăsa o scândură pe brazdă, în grădină, că a doua ori a treia zi erau nimicite. Proptelele de la copăcei, și trunchiurile copăceilor, și crăcile mai răsărite până la ramurile crude fără scoarță, erau scobite de jos până sus. Tavanele și podelele prefecturii se fărâmițau și se scufundau.

Într-o zi, arhivele departamentului s-au găsit mistuite aproape în întregime, și asta fără ca mai înainte să se fi arătat pe dinafară vreun cât de mic semn de stricăciune. Termitele ajunseseră la cartoanele archivei prin lemnărie; pe urmă mâncaseră hârtiile administrative, respectând, ca după obiceiul lor, foile de deasupra și muchiile filelor; așa că un carton, care

era înăuntru plin de tărâțe, produse de dejecțiunile acelor gângănii, părea pe dinafară întreg, ca și cum ar fi conținut dosarele neatinse.

Lemnul cel mai tare nu poate rezista la atacul termitelor. La scara cancelariilor prefecturii, era o bârnă groasă de stejar vechi; un impiegat alunecând pe scară, dă să se proptească în mână, și-i intră jumătate brațul în bârna aceea ca într-un măciniș. Numaidecât s-a cercetat și răzuit bârna în mai multe părți și s-a văzut că nu rămăsese decât pe deasupra, la față, o pojghiță subțire ca foaia de hârtie.

Ce n-au încercat oamenii, ca să stârpească soiul acela blestemat de gâze!... În sfârșit, după multe încercări și studii, zicea învățatul Quatrefages, că parcă le-ar fi dat el de leac. În urma experiențelor sale, dovedise că în atingere cu gazul de chlor pur, termitele cad la moment trăznite; iar într-o cantitate de aer amestecat pe a zecea parte cu acel gaz, peste o jumătate de ceas mor înecate.

Așadar, o insuflare de așa aer amestecat în coptoroșeala lucrurilor atacate ar năbuși năvala vrăjmașelor. Însă – zice celebrul naturalist – problema tot prezintă greutăți. În toate chestiunile de acest fel, după toate cercetările savante cari ne dau numai soluțiunea teoretică, trebuiesc să urmeze încercările practice, cari singure asigură aplicarea uzuală.

Aci, să urmărim cu toată luarea aminte pe savantul naturalist...

E vorba dar să atacăm o speță exclusiv săpătoare; astfel, o exactă cu de-amănuntul cercetare a locurilor și lucrurilor va fi mai întâi de toate necesară, spre a descoperi punctul de plecare, punctul central al atâtor găunoșări; și apoi îndată, scurt, cu cea mai strictă promptitudine de operație, trebuie pornit, subt o presiune considerabilă, leacul mântuitor până în adâncul răului. Poate primele încercări să nu izbutească deplin; poate că, nimicind un cuib două ici-colo, să te pomenești că se ivesc mai

multe în alte părți. Nu trebuie un moment de răpaos și de-ngăduială: după ele fără preget! scotocește mereu pretutindeni și unde simți că mai mișcă, nu le da pas; trage-le cu chlor până la saturație, până isprăvești odată cu ele…

Și când te gândești…

O! ce cruzi sunt oamenii de știință! ce ființă fără inimă a fost acel savant! Auzi dumneata ce răutate!… Ei! ce pot gândi bietele mici gângănii pomenindu-se afumate așa fără nici-o milă?… Firește, nu pot gândi alta decât:

– Ia uitați-vă la sălbaticii de oameni ce vrăjmășește s-au pornit toți cu toții să ne distrugă *casa… noastră!*

SĂRBĂTORI MÂHNITE

Paștile cădeau în vară… Cine s-ar fi așteptat la așa schimbare de vreme? Viscol din vârfuri până în fundul văilor depărtate… În miezul vârtejului, pierdusem drumul urcând pe culmi înalte și acum, coboram orbește fără să știu unde. Calul era istovit de puteri; iar eu simțeam cum mă pătrunde încet-încet frigul până în măduva oaselor. Mă învăluia din toate părțile întunerecul nopții… Rătăceam într-un pustiu negru, fără nădejde să mai dau de vreun adăpost… Când mă socoteam în pieire, iată sclipind în fața-mi o luminiță… Către ea!… tot către ea; căci – nu e numai o părere!… Și zdrobit, iată-mă în fața unei porți mari… Mi-a fulgerat prin minte: de-acu, dacă n-am avut noroc să fi dat de gazdă bună și primitoare, am să deger flămând aci, lângă gard, în sfânta noapte a Învierii, departe de săracul meu culcuș, de la care am plecat ca un nesocotit… Ajută-mi, Doamne!… Mi-am luat inima în dinți și-am bătut hotărât în poartă. O ușe s-a deschis, prin care s-a arătat lumină mare; și un glas bun și frumos de femeie a strigat:

– Cine e?

– Om bun, am răspuns eu; drumeț rătăcit.

– Așteaptă oțâr, mi-a răspuns dulce glas.

Și totodată am auzit sunând limpede, de departe, clopotele de Înviere. Mi-am scos căciula și mi-am făcut cruce, pe când gazda îmi deschidea poarta.

– Hristos a înviat! gazdă bună.

– Adevărat a înviat! om bun, mi-a răspuns femeia... Poftește!

Un argat mi-a luat calul și stăpâna m-a dus în casă.

A! ce chibzuită așezare de oameni cuprinși! ce frumoasă casă, caldă și luminoasă! și bogată, cum spune înțeleptul din vechime, „nimica de prisos și toate cele de trebuință...“ și ce prietenoasă întâmpinare! Iar stăpâna – ce mândrețe de femeie! Ce înfățișare deosebită: cinste din creștet până-n călcâie; liniște și armonie în mișcări!... și prestigiul acela al nobilității, cu atât mai strălucitor, cu cât vrea să se învăluie în severă modestie!

– Iartă-mă, gazdă bună, am zis, că-ndrăznesc să-ntreb: a dumitale-i casa asta?

– A mea, domnule, din moși-strămoși, de nu se mai ține minte când...

– Să trăiești, s-o stăpânești! că, drept să-ți spun, frumoasă casă ai.

– Frumoasă... e frumoasă, nu zic, și tocmai de aia o iubesc, domnule, și nu vreau să mă despart de ea!... în zidurile ei sunt atâtea și atâtea aduceri aminte de lupte grele și amare necazuri... Ei! Domnule, casa asta are poveste veche și nu prea veselă... Temeliile ei sunt clădite din pământul de-aici plămădit cu sudori, cu lacrimi, cu sânge de-alor mei... Cum să nu țiu eu la casa mea!

Și zicând asta, s-a uitat jur-împrejur cu ochii umezi de dragoste. Apoi, mi-a făcut semn să șez în capul mesei; și m-a ospătat... Bogdaproste!

Sta tristă în fața mea. Vedeam bine că asupra acestei ființe așa de prestigioase apasă ascunsă cine știe ce amărăciune… Amândoi tăceam.

Am îndrăznit să rup tăcerea și să întreb:

– Ascultă-mă, rogu-te, gazdă bună; eu văz că dumneata ești mâhnită de ceva… Ce ai?

– Ce să am, domnule? Am și eu un foc la inimă; dar, dumneata, cum ai să-l înțelegi? Și, dacă ți l-aș spune, ce ajutor îmi poți da?

– De unde știi? Spune-mi numai de ce-ți tânjește sufletul: măcar o cât de mică mângâiere ce ar strica?

Gazda mea și-a pus cotul stâng pe masă, și-a răzemat tâmpla pe palmă și, dusă departe pe gândurile nevoilor ei, mi-a spus liniștit și măsurat următoarele:

– Uite, om bun, care-i pricina mâhnirii mele… Ascultă…

Eu, cum ți-am spus, stăpânesc din străvechi locul meu și casa mea, asta care o vezi. Dar n-am fost niciodată liniștită; am avut și am încă niște protivnici puternici, care-mi tot tăgăduiesc dreptul meu și mereu mă prigonesc fără milă. De amar de vreme, câtodată am luptat, câteodată am suferit, mai de multe ori am răbdat; cât?… știu numai eu și numai Dumnezeu știe. Numai El! Numai nădejdea în sfânta lui dreptate, care odată ș-odată va să vie să-ndrepte nedreptățile oamenilor –, numai ea m-a ținut și m-a întărit; că, aminteri, mă prăpădeam de mult, și, pe risipa bătrânelor mele temelii, și-ar fi înălțat protivnicii trufașele lor palaturi.

Și eu, Dumnezeu mi-e martor, nici o clipă n-am dorit a încălca dreptul cuiva; numai atâta am vrut, să fiu lăsată în casa mea a munci, a-mi lumina mintea și a-mi ridica sufletul, ca să arăt ce ajutor aș putea aduce și eu la fapta mare a binelui și a mai-binelui, pe care a poruncit-o Dumnezeu omenirii…

S-a oprit și a oftat adânc… Vorbise așa de cuminte, că n-am avut ce să zic: i-am arătat numai din ochi că aștept urmarea…

– Răbdarea-mi îndelungă, a urmat gazda, și neclintita-mi nădejde în Dumnezeu au obosit parcă până la urmă pornirea potrivnicilor mei… Or fi ei mai puternici ca mine, dar pesemne au înțeles și ei că tot nu sunt atât de tari încât să mă poată nimici. Și-așa, am simțit bine că și ei au început să se pătrundă că trebuie să-mi dea pace: să cinstească dreptul meu, cum și eu voi să cinstesc pe al lor, și, de-acolea să trăim cu toții, spre folosul tuturor, în bună înțelegere, în prietinie adevărată, în desăvârșită omenie…

– Ei! atunci ce piedică ar mai fi pentru liniștea dumitale?

– Ei, domnule, dacă ai ști dumneata ce mi s-a întâmplat, n-ai face așa întrebare… Tocmai când credeam că soartea rea începe să mai mă ierte dintr-o parte, mă lovește acum și mai adânc pe de alta… Când să zic Doamne-ajută, mă pomenesc, în casa asta, cu zavistie și vrajbă între copiii mei. Acum nu mai am vreme și gând să fac pace cu potrivnicii: trebuie să mă zbat cum să-mi împac copiii dușmăniți între ei, că parcă ar vrea acum unii dintre dânșii să-mi risipească sărmana casă strămoșească!…

Zicând acestea, s-a ridicat drept în picioare, și-a înălțat fruntea senină, umbrită de mâhnire, către icoane, și-a făcut cruce, și apoi, acoperindu-și ochii cu amândouă mâinile, a început să plângă tăcut.

În tăcerea aceea, am auzit iar glasul limpede al clopotelor.

– A! biată nobilă mamă! m-am gândit. Ce sărbători mâhnite!… Ce să-i zic eu, un drumeț străin? Cum o pot eu mângâia?… Nu, nu vreau să mai rămân în așa tristă casă!

Adânc pătruns de respectul durerii, am sărutat mâna mâhnitei mame, și atât i-am putut zice:

– Nădejde!

– Ei! dragă domnule, mi-a răspuns ea, ștergându-și cu colțul maramei ochii adânci și cuminți; aia, nădejdea, aia n-am să mi-o pierd eu niciodată!

– Mai rămâi sănătoasă, gazdă bună.
– Umblă sănătos, om bun, sub paza Domnului!...

Fără să mai mă uit înapoi, pe când clopotele sună toate Învierea, plec, și mă duc... încotro vrea calul să mă ducă.

SCRISOARE

Stimate Domnule Director,

Am citit în „Românul" de Joi 14/27 Aprilie, între altele, că:

„Scriitorii din România pot veni între românii din Ungaria, numai și numai ca literați, ca să-și recite operele lor, să facă adică petrecere de salon literar; n-au însă dreptul aci să se vâre, nici chiar să aibă păreri, în afacerile interne ale românilor supuși ungari..."

și mai departe, că:

„Românii din Ungaria nu pot deloc admite în afacerile lor interioare, în nențelegerile lor naționale vreun amestec al scriitorilor din România, fiindcă un așa amestec, nu numai că nu le poate face vreun bine, dar chiar de-a dreptul le aduce stricăciune..."

Neavând în față-mi numărul acela al ziarului dv., nu pot da citatul textual; dar îndrăznesc a garanta despre exactitatea strictă a înțelesului. În altă foaie orcare, niște cuvinte cu așa înțeles ar fi trecute neluate-n seamă; dar, apărând în coloanele „Românului", organul autorizat al partidului național, firește, capătă o deosebită greutate, și, astfel, nu pot fi lăsate a trece fără oarecare dezbatere.

Stimate domnule Director, iertați-mă: eu cred că judecata ziarului dv. în această privință nu este – cum să zic mai potrivit? – nu este cu desăvârșire la adăpost de orice împotrivire întemeiată. Și să vedeți de ce...

Mai întâi, dați-mi voie să vă-ntreb: nu vi se pare și dv. că, de la o vreme-ncoace, noi românii, în genere, dăm o exagerată importanță literaturii, ca să nu zic literaților?

Literatură… Poezie…

Da… Poezia – când e poezie, nu când numai vrea să fie – oricât ar părea de inutilă unor filisteni, își are înalta ei utilitate…

Ea poate îmbărbăta omenirea la războiul contra răului și la cucerirea binelui; o poate consola de jertfele seculare întru căutarea mai-binelui; o poate face să spere la mai departe biruință; o poate face să zâmbească atunci când e doborâtă de osteneală; o poate face să-și țină capul în sus spre cer când este mai adânc umilită de bătăile naturii oarbe; o poate face a întrezări o clipă adevărul veșnic, ce nu-i e dat să-l vază vreodată…

Toate astea le poate face poezia, fiindcă ni se înfățișează învăluită din creștet până-n călcâie în acel prestigiu mistic pe care nimini nu l-a definit pân-acuma; fiindcă este fiica luminii; fiindcă, într-un cuvânt, este… frumoasă; iar frumusețea e de la Dumnezeu… Pas de te pune cu puterea lui!

Dar, fără-ndoială, un literat care are deplină conștiință de puterea și menirea artei literare trebuie să știe că, oricâtă slavă i-ar face unei națiuni, astăzi și-n viitor, poezia ei, în adevăr originală și serioasă, acea națiune, de dragul celui mai genial poet, nu-și poate uita de interesele ei reale și pozitive, de grelele ei păsuri de zi cu zi. Da, este nobil și minunat lucru poezia; însă cu ea nu se poate nici stinge incendiile, nici jugula epidemiile, nici birui năvala apelor cutropitoare, nici hrăni lumea flămândă, nici preface materia chaotică și inutilă în formă rațională și utilă.

Și oricare literat – afară, se-nțelege, de unul dintre cei cari vor numaidecât a fi importanți – trebuie asemenea să știe că aceea ce în adevăr este important pentru cultura și istoria fiecărui popor și pentru ale lumii întregi, nu este literatul, ci

literatura, opera literară… Câte opere literare, ca și opere de alte arte frumoase, strălucesc de veacuri, spre onoarea și admirația omenirii, fără să li se cunoască anume autorii!… Ce a pierdut omenirea posedându-le opera acestora, dar necunoscându-le numele? Deplânge cineva moartea unui Tacit sau a unui Sofocle, ori nu se poate mângâia de lipsa operelor lor pierdute?

Iar importanței operelor literare îi pot da sancțiune, nu scurta zi de astăzi, nu o serată cât de lungă de mâine, nici o și mai lungă ședință solemnă de poimâine a unei Academii, ci zilele nenumărate ale viitorului fără de margini socotite. De aceea, pe un literat, care are deplină conștiință de arta lui, un orcan de entuziasm al contemporanilor, recolta de flori a unei întregi primăveri, ramurile toate ale unei vaste păduri de stejar, nu-l pot mângâia de acea adâncă îndoială despre sine, care le lipsește numai celor lipsiți de adevăratul dar.

Și, astfel, naște întrebarea: de ce ar veni un scriitor, ca atare, în mijlocul dv.?… Numai pentru a smulge în treacăt succese efemere de stimă cu produsele sale pur literare? – Nu, desigur… Un scriitor străin poate fi îndemnat să vie la dv. și de alt imbold decât dorința unei deșarte satisfaceri a amorului propriu…

Întrucât, ori-de-unde ar veni el, nu și-ar permite a înfrunta legile Statului dv. sau tulbura ordinea publică, ori nesocoti buna-cuviință socială, de ce nu s-ar amesteca și el, cu deplina politeță firește, în dezbaterile dv.?… De ce ar fi considerată ca o indiscreție condamnabilă – bunăvoința lui de a da, în marginile celor mai modeste mijloace, o mână de ajutor la nevoile dv. politice și sociale?… De ce, oricât ar fi de nensemnat ajutorul lui, omul acela să fie expus la una din cele mai dureroase ofense – nesocotirea și respingerea binelui închinat cu sinceră intenție și cu toată dragostea?

Și daca aceste întrebări se pot pune despre un scriitor ori-de-unde firește ele se pot pune și despre unul din regatul vecin și aliat cu al dv. De ce v-ar părea ciudat și inadmisibil să-i treacă prin minte unui scriitor român, că ar face o faptă bună încercând a vă ajuta în străduințele dv. după puterile lui fie cât de slabe?

Și, aci, să-mi dați voie a vă spune în câteva cuvinte pentru ce așa ceva e foarte natural să treacă prin mintea unui scriitor din România. Iată. Noi, cetățenii regatului român, ne dăm bine sama de câtă importanță are pentru noi alianța cu regatul dv.; deci, noi ne simțim de-aproape interesați la buna dv. stare, la cultura dv. la raporturile, ce dv., ca entitate etnică, le aveți cu concetățenii dv. maghiari – fiindcă, cu cât dv. veți prospera și veți fi mai mulțumiți, cu atât veți întări Statul dv., și cu cât îl veți întări, cu atât noi, cei din regatul român, de aceeași limbă cu dv., vom căpăta mai multă considerație în ochii puternicului nostru aliat, firește cu atât mai multă cu cât forurile competente vor înțelege, că și noi, cu povețele noastre, cu cultura noastră, în fine cu sprijinul nostru moral, am putut întru câtva ajuta la progresul dv.

Dacă un scriitor străin ar veni în mijlocul dv. cu gândul, nu de a hrăni vrajba dintre conaționali, ci de a o potoli; nu de a propaga ura și dușmănia, ci dragostea și buna înțelegere echitabilă între concetățeni, – acea dragoste și acea înțelegere la care trebuie să fie interesate și bravele dv. popoare și puternica dv. monarchie, – de ce să nu-l primiți bucuros?

Închipuiți-vă, că un scriitor străin, care v-a privit de departe viața publică, – vine în mijlocul dv. să vă zică:

„Iată, acum sunteți în pragul unei mărețe mișcări politice și sociale, de la rezultatul căreia atârnă adânci prefaceri în regatul vostru, imperios reclamate de cerințele veacului…

Lăsați de-o parte orice vrajbă, uitați orice interese particulare, jertfiți orce ambițiuni sau țâfne personale, și, fără gând

ascuns, dați-vă toți până la unul mâna frățește pentru renchegarea integrală a solidarității naționale…

„Cea mai mică nențelegere între voi vă poate micșora în mod incalculabil autoritatea, care v-ar trebui ca să vă amestecați și voi (cum sunteți chiar datori, ca popor cuminte și credincios Statului vostru) la rezolvirea unei supreme chestiuni!"

Când – în modul cel mai politicos, fără a-și uita o clipă de respectul datorat legilor Statului dv. cât și cuviințelor sociale; fără a-și permite să pomenească în rău numele vreunei persoane, ne-mi-te să cuteze a-i aduce vreo ofensă, – un scriitor, fie chiar din România ar veni să vă vorbească astfel, spuneți drept, stimate domnule Director, așa e că, daca n-ar izbuti să vă facă vreun bine, cel puțin, de stricat, nu v-ar putea întru nimica strica.

Sunt sigur că veți răspunde și dv. – nu.

De aceea, sper, că nu voi comite o indiscrețiune când voi îndrăzni a vă mai ruga să binevoiți a-mi acorda ospitalitatea „Românului", valorosul organ autorizat al partidului dv. național.

Până atunci, vă rog, stimate domnule Director, să primiți salutările mele cele mai distinse.

Al dv. devotat servitor
I. L. Caragiale

ÎNTRE STAN ȘI BRAN

Nici Dumnezeu nu poate mulțumi pe toată lumea, de vreme ce chiar doi frați buni, unul grădinar și altul cărămidar, i se roagă totdeodată, unul, de ploaie, și altul de secetă… Pe oricare l-o împăca mai întâi, o să-și auză vorbe de la celălalt… Dacă nici Dumnezeu nu poate, dar-mi-te bietul om muritor!

Când te pui, cum te trage inima, să faci, după putere, o slujbă spre folosul cuiva, să nu te mai gândești la ce are să zică altcineva despre fapta ta; căci folosul unuia poate fi spre paguba altuia, și, firește, dacă ai să cauți și la supărarea celui din dreapta, cât și la folosul celui din stânga, atuncea trebuie să stai frumos la mijloc ținându-ți mâinile-ncrucișate și zâmbind cu nevinovăție, când ăstuia, când ăstuilalt. Cum am zice, nici nu jignești, nici nu slujești, – rămâi om bun ca zaharul, pe gustul tutulor, și al lui Stan și al lui Bran, deopotrivă dulce, și nesupărător și nefolositor pentru amândoi.

Și mulți cred că omul cuminte așa trebuie să se poarte-n lume, și nu le merge rău.

La o judecătorie se-nfățișează un Stan și un Bran, în pricină de ceartă cu bătaie. Judecătorul întreabă pe un martor:

– Jupân Leibule, spune: cum a mers pricina dumnealor?

– Parcă pot să spun daca nu știu? a zis martorul.

– Cum să nu știi? Trebuie să știi, dacă ai fost acolo.

– Și dacă am fost acolo, parcă trebuie să știu tot?

– Tot, nu; dar măcar atâta să ne spui: cine a-nceput?

– Cum să știu, daca am venit când era-nceputã sfada?

– Bine, sfada era începută; dar cine a dat, întâi?

– Cum o să știu cine-a dat întâi, dacă ș-unu-a dat ș-altu-a dat?

Ei! iacă om nepărtinitor, jupân Leibu; și om chibzuit, care înțelege că fierbințeala lui Stan și lui Bran se poate potoli, și că el trebuie să rămână deopotrivă bun prietin cu amândoi.

Dar poate fi oricine chibzuit și nepărtinitor ca Leibu? Nu… desigur. Te-mpinge nu știu ce apucătură, care trece peste socoteala cuminte, și te dă de partea unuia, de unde auzi tu bine că te strigă poruncitor glasul dreptății – să zicem de partea lui Bran. Ei! atunci, lasă pe Stan să gândească și să spună câte și cum i-o plăcea și vezi-ți de treabă. Ba chiar, dacă s-o vârî Stan ori cu duhul blândeții, ori cu toana de arțag să te scuture de

mânecă, doar te-o face să te iei la colț cu el, nu te lăsa amăgit și răspunde-i frumușel:

„– Nene Stănică, eu înțeleg ce poftești dumneata: să mă-ncurci la vorbă, că te știu ce procopsit și dibaci ești și la limbă și la condei; decât, iartă-mă, să te ierte Dumnezeu, n-am vreme acuma de palavre fără cap, fără mijloc și fără coadă; că, uite, trebuie să isprăvesc colea slujba ce m-am legat frățește să i-o fac lui badea Bran“.

Dintr-atâta scurtă vorbă, cred că va-nțelege oricine pentru ce n-am răgaz să stau de polemică (așa zicem noi gazetarii, intelectualii, „polemică“; oamenii de rând, fără condei, zic „moși pe groși“) și mai ales cu cine, polemică? cu niște bărbați așa de străluciți, că nici nu socotesc de lipsă a-și mai spune numele când te iau la vale pe nume; cu niște oameni „ale căror idealuri nu le-aș fi putând eu înțelege“ (zic dumnealor). Adică noi, cei de partea lui badea Bran, nu-nțelegem idealurile lui nenea Stan. Ba, s-avem iertare, zicem noi; le-nțelegem și prea le-nțelegem, cum le-a-nțeles și badea Bran; că, dacă nu le-nțelegea la vreme, ar fi dus el acuma în cârcă pe nenea Stan drept acolo, sus de tot, unde vrea s-ajungă nenea d-a călare, ca vătaf deplin împuternicit al unei lumi aiurite de potopul vorbelor late, să trateze… cumva cu… cineva despre… ceva.

Căci, iată, aci-i aci. Aci stă taina izbândei: în vorbele înalte, late și umflate. Ți-a dat ursitoarea, când te-a tras moașa de nas, multă istețime și… sfială deloc? Ai mai avut și noroc să-nveți ceva buche? Știi să porți condeiul? (gramatica nu-i de lipsă!) știi să le torni cât de groase pe nerăsuflate? – atunci, ți-a pus Dumnezeu mâna-n cap… Te arăți îndrăzneț mulțimii! o iei de sus și repede; cu cât te-o înțelege mai puțin, cu atât o să te crează mai procopsit, și apoi, învârtește-o, răsucește-o, amețește-o, aiurește-o! și, după ce ai văzut că se ține năucită cu mâinile de cap, îi strigi tare, s-o asurzești:

„Noi, contra partidului național? noi, contra solidarității nației? Este o calomnie! infamie!! o blasfemie !!! Noi, contra solidarității, contra partidului? Dar noi suntem ai partidului; da, ai partidului, cu… infima condiție ca și el să fie al nostru; noi urmăm partidul, fără să cerem în schimb decât un lucru de nimic: să ne urmeze și el pe noi… Așadar întrebăm: de ce să mergem noi la el, și să nu vie el la noi, precum cer dreptatea, echitatea, lealitatea, în fine „spiritul modern?“

Aci, la „spiritul modern“, firește, lumea rămâne absolut tâmpită… Dar unul, Oancea, om fără carte, întreabă pe prietinul său, Ion, tot om de rând, nedat la slovă:

– Mă, nație, ai înțeles tu ceva din câte spuse Domnul ăsta?

– De-nțeles, răspunde Ion, e greu, că e prea înalt cum a spus el; eu n-am învățătură să pricep așa lucruri subțiri; dar, pe cât am putut apuca din vorbele lui, că „trebuie partidul să vie la dumnealor, în loc să meargă dumnealor înapoi la partid“, mi-am adus aminte de o snoavă veche de la noi din sat…

Zice că umbla un țigan de vreo câteva nopți cu o potcoavă-n mână și căuta pe-ntunerec, ba prin sat, ba pe de lături, la pășune, încoaci, încolo, tot căuta…

Paznicul satului l-a-ntrebat:

– Ce tot te-nvârtești pe aci, mă țigane, noaptea-ntreagă? ce tot cauți?

– Ce să caut? a răspuns țiganul. Ia, căutam un cal, să-l bat la potcoava asta.

Iată om cu idealuri, pe care paznicul, mărginit la minte, nu le poate înțelege…

Și-apoi, de-acolea „acei cari nu-nțeleg idealurile noastre tainice (ce nu se spun niciodată) sunt niște bătrâni ramoliți, bipezi inconștienți, conduși de vanități senile, ridicoli, deplorabili, ba chiar… urecheați…“ (după severa politică scoțiană…).

E foarte mânios Stan pe Bran; are și de ce: o-nvârti, o răsuci, dar nu i s-a prins.

Și când mă gândesc la mania lui Stan, să spun drept… Eu pe omul de înaltă valoare politică și socială, pe acel bărbat, cu care s-ar putea făli orice societate europeană, – vreau să zic pe doctorul Vaida, al cărui prietешug mă răsplătește cu prisos de nesocotirea multora, – îl stimez cu deosebire; dar acum n-aș vrea să fiu în locul lui, și iată de ce.

Dacă eu, un publicist, de-abia îngăduit ca mediocru, îmi auz atâtea! – ba că sunt numai un biet dramaturg rătăcit în politică, unde m-am „poticnit fără să vreau“ (adică, pesemne, se poate poticnire și cu dinadinsul); ba că, om care nu-nțeleg idealurile înalte ale intelectualilor de elită, „gândesc astăzi la bătrânețe altfel de cum gândea, acu mai bine de patruzeci de ani, în frageda-i tinerețe, fie-iertatul Eminescu“; ba că, pentru întâia oară, eu „născocesc în anul 1911, ideea despre o înțelegere între români și maghiari“, care idee nimănui nu i-a trăznit până aci pân cap, – și că, prin urmare, m-am vândut și eu maghiarilor – poate, Doamne iartă-mă, ca să mă numească Vlădică cine-știe-unde…

Iaca, zic, îmi aud eu atâtea, pentru ce? pentru două-trei biete coloane din „Românul“, destul de blânde și de sfioase – ce-o să-și auză el, doctorul Vaida, după lovitura de măciucă, pe care le-a tras-o la mir domnilor inteligenți, independenți, intransigenți șcl?

Și lovitura fiind din cale-afară amețitoare, a rămas deocamdată bravul nostru amic Vasile Goldiș să primească în cap blestemele lui Stan. El, Goldiș, el e capul răutăților, el e urzitorul zavistiei, el e de vină și pentru înțepăturile mele, destul de măsurate până acuma, și de măciuca năprasnică a doctorului Vaida.

Toate bune și frumoase; dar mult stimații mei amici, dr. Vaida și Goldiș, sunt cel puțin intrați în horă și trebuie să joace… Dar eu?… ce căutai ca să mă vâr în joc? Căci trebuie să mărturisesc că, dacă mi se-ntâmplă neplăceri, e vina mea.

De ce nu m-am dus să intru în clica sau claca lui Stan? Ce mai „ilustru maestru“ aș fi fost, „totdeuna tânăr, vecinic verde“ ca spanacul, «român cu adevărate idealuri“… Și ce primiri! Ce festivări! Ce aplauze! Ce buchete! și pupături la sosire, și batiste stoarse de lacrimi calde fâlfâind la plecarea țugului!… Țucu-te numa!

De! daca n-am avut gândul ăl bun, și m-am lăsat să mă ducă apucătura! Iată unde am ajuns!… Pe intelectuali, „cari sunt singura rațiune de a fi a națiunii întregi“ (cum e și spoiala singura rațiune de a fi a unei clădiri); cari împart diplomele de merit artistic și literar și decretează geniul; cari, ca orice înaltă Curie, judecă, încoronează sau osândește în cea din urmă instanță, definitiv, fără apel, orice produs de artă frumoasă – pe toți, mi i-am făcut dușmani… Ce mai mă fac eu acuma, eu care sunt așa de vanitos?… te întreb pe tine, iubite poet, pe tine dragul meu amic, Goga!… Iată, că înalta Curie a Republicii Literelor mă ia și peste picior ca pe un *intrus,* care se vâră nepoftit în Templul-Frumosului… Să vezi, c-or să mă deie afară!

Zice, că pe un englez liniștit, membru al Parlamentului, ar fi stăruit mult să-l capete de aproape prietin familia unui colonel. Englezul, pesemne, nu i-a dat inima brânci și a ocolit cu dinadinsul prietișugul cu care-l îmbiau. Colonelul s-a mâniat de asta și s-a hotărât să-i caute pricina englezului, ca doar de l-o provoca la duel. I-a ținut calea și, când odată a dat piept în piept cu el, i-a zis, cu multă demnitate, pe franțuzește:

– Domnule, ești un om imoral!

Dar englezul liniștit i-a răspuns pe englezește:

– Adaogă, domnule, că sunt și laș, și lasă-mă, te rog, să trec.

De acuma, am isprăvit o dată pentru totdeuna cu Stan… Poate dumnealui să spună orice-i place, să mă înjure oricum știe, supărare la mine nu-ncape. N-am vreme de asta deloc, dar deloc. Am intrat slugă la Bran, că mi se pare și casa lui cinstită

și omul om de omenie; în sfârșit c-așa m-a tras inima pe mine… Vreau să-i rămân slugă credincioasă, și atâta vreme, câtă am, d-abia mi-ajunge să-mi fac slujba cum se cade după slabele mele puteri.

Și astfel, sper că, după magistrala serie a doctorului Vaida, o să-mi dea și mie voie „Românul“ să spun ceva prin coloanele sale, cum m-o tăia capul. Și am să spun mereu că…

În momentele de față mai ales, opinia publică nu poate osândi îndestul de aspru pe acel care-ar căuta să vateme ori în ce chip solidaritatea națională, atingând, sub orice pretext și câtuși de puțin, prestigiul Comitetului, care Comitet singur poate astăzi reprezenta integral, cu supremă autoritate, interesele naționale; și că: acel care tăgăduiește, orișicum, această autoritate, prin asta tăgăduiește orișice drept de pretensiune a nației românești, ca atare, în viața politică a regatului Ungariei – tăgăduire, pe care nici un maghiar de inimă și cu minte n-o mai articulează astăzi.

ÎN MANUSCRISE

[ÎNCEPUTURILE ROMEI]

De la începuturile omenirii, omul a priceput că lumea întreagă este ținută și mișcată de niște puteri nemăsurate, pe cari mintea lui omenească nu le poate pătrunde. A trecut îndelungată vreme până să se lumineze omul prin duhul sfânt și să se domirească, în sfârșit, că toate puterile acelea nemăsurate și nepătrunse, ce țin și mișcă lumea întreagă în nemărginirea ei, pornesc din același izvor vecinic, fără început și fără sfârșit, carele este voința lui Dumnezeu.

Slaba minte omenească își închipuia că fiece putere din lume este pornită din voința unui deosebit Dumnezeu, și astfel după feluri de închipuiri s-au fost așezat și întemeiat religiile păgânești din vechime, cari aduceau închinăciune la sute și mii de zei, crezuți a stăpâni fiecare una câte una sau mai multe din nenumăratele arătări ale puterii Unuia.

Asupra firii lucrurilor și asupra firii oamenilor stăpâneau, după închipuirea copilăroasă a celor din vechime, nenumărați zei și zeițe. Tăria cerului o stăpânea unul; vremea o stăpânea altul. Asemenea, și darurile, și însușirile sufletești și trupești aveau fiecare zeul sau zeița deosebită; așa, bunioară, Înțelepciunea, și Mândria, și Frumusețea.

Și acești nemuritori zei aveau, după închipuirea oamenilor, aceleași daruri și cusururi, aceleași porniri și slăbiciuni ca și oamenii. Și între zei și zeițe erau trepte ca și între oameni, unii erau mai puternici, alții mai slabi, unii aveau drept de stăpânire asupra altora, alții datoreau supunere cătră cei mai

mari. Și în loc să aibă oamenii o biserică unde să se-nchine lui Dumnezeu, aveau mai multe locașuri sfinte, numite temple, și fiecare templu era închinat anume unuia dintre nenumărații zei sau zeițe.

Am început așa această înșirare de povestiri, fiindcă de când e lumea altă putere mai mare nu a avut omul decât credința, și nici n-are să aibă vreuna mai mare cât va fi lumea. Și firește că trebuie să știm mai nainte de toate ce credințe au avut oamenii despre ale căror împrejurări și fapte voim să povestim. Să intrăm dar acuma în șirul poveștilor.

În foarte depărtată vechime s-a petrecut un război care a rămas de pomină până în zilele de astăzi: acela a fost războiul grecilor împotriva cetății Troada. Începutul și sfârșitul acelui război se povestește după credințele de p-atunci precum urmează.

A fost odinioară să se facă în locașul zeilor, pe înălțimea unui munte sfânt, o nuntă strălucită, subt ocrotirea celui mai puternic dintre zei. El a poftit la ospăț pe toți zeii și zeițele mari și mici. Dar pe una dintre zeițe a uitat-o: aceea era tocmai Zavistia. Când s-a văzut nesocotită, zeița răutăcioasă s-a învăpăiat de ciudă și, ca să-și răzbune, a pus de gând să strice petrecerea zeilor și a și izbutit. A luat un măr de aur și a scris pe el cuvintele acestea: „Să fie al celei mai frumoase!“ Apoi s-a apropiat pe furiș și a aruncat mărul pe masă în mijlocul ospățului.

Trei zeițe de treapta întâia ședeau în capul mesii: Mândria, Înțelepciunea și Frumusețea. Căreia dintre ele se cuvenea mărul Zavistiei? Chiar zeii, cu mintea lor înaltă, n-au știut să răspunză la așa întrebare; căci, dacă dedeau mărul uneia din cele trei, supărau pe celelalte două, și cum ar fi îndrăznit ei una ca asta? Atunci, ca să scape de încurcătură, s-au hotărât să cheme pe un copil de muritor și să-l puie pe dânsul a da mărul cui va crede el în nevinovăția lui că se cuvine.

Au chemat așadar pe un tânăr ciobănaș, anume Paris, feciorul cel mai mic al regelui Priam de la vestita cetate Troada. Tânărul nevinovat dar ușuratec, fără să stea mult la gânduri, a luat mărul și l-a dat Frumuseții. Vai de preastrălucita și mai nenorocita Troada! ce a fost să cază peste zidurile ei din pricina hotărârii pripite a nesocotitului Paris! Căci zeița aleasă de dânsul, ca să-i arate mulțumire, i-a făgăduit dragostea celei mai frumoase femei de pe lume, dragostea Elenei, nevasta regelui Menelaos de la Sparta, vitează cetate grecească.

Minunata și fermecătoarea Elena a trebuit s-asculte de porunca zeiței; și-a pierdut mintea; a părăsit tron, și bărbat, și liniștea, și mărirea, și datoria de cinste. A fugit de la Sparta cu tânărul fecior al lui Priam și, legată în jurul dragostei oarbe, a mers cu el la Troada. Aci, când ea s-a înfățișat dinaintea lui Priam bătrânul, și a feciorilor lui cei mai mari, și a sfetnicilor, toți au rămas încremeniți, și nu se mai săturau s-o privească și să se minuneze de așa nepomenită și luminoasă frumusețe. Nu puteau ști, sărmanii! ce pacoste avea să cază pe mândra lor cetate după urma elenei... Nu-și puteau închipui ce primejdie de peire le adusese în brațe la Troada ușuratecul Paris!

Căci iată că Menelaos de la Sparta, când s-a văzut necinstit în așa chip de soția lui, a strâns pe toți regii tovarăși de același neam grecesc, și li s-a plâns lor și i-a rugat să-l ajute, pentru cinstea lor, a tutulor, a-și răzbuna cinstea lui. Și toți, într-un glas, au strigat că necinstirea lui Menelaos este necinstirea lor, a tutulor, și au hotărât crunt război împotriva Troadei, spre a spăla în sânge ocara suferită.

Pornind pe niște corăbii mari, au plutit cât au plutit până ce au ajuns la coastele ținutului unde se afla cetatea lui Priam; acolo au coborât oaste multă și au împresurat cetatea cu putere.

Oștile lui Priam le ocrotea zeița Frumusețea, fiindcă-i dedese mărul Paris; iar oștile grecești aveau mai puternică

ocrotire; căci celelalte două zeițe, Mândria și Înțelepciunea, supărate de judecata copilărească a lui Paris, le steteau sprijin.

Din pricina unei femei, zece ani a suferit Troada foarte aspră împresurare; multe vieți de bărbați viteji au fost răpuse sub zidurile ei, până când Mândria și Înțelepciunea au biruit Frumusețea!

Când, după zece ani de împresurare, au văzut grecii că nu se dă cetatea la atâtea năvăliri ale lor pe ziduri și au înțeles că orice vitejie este de prisos, au închipuit cu iscusință un vicleșug. Au lucrat cu multă măiestrie un cal de lemn înalt cât un catarg de corabie, pe care l-au așezat în mijlocul câmpului, apoi au scris pe el cu semne aurite aceste cuvinte: „Grecii, osteniți de luptă, pleacă și lasă acest cal ca dar zeilor Troadei". Și-n adevăr, ca și cum s-ar fi hotărât să nu mai urmeze înainte pentru o muiere luptă fără folos și război fără biruință, au și plecat oștirile grecești de subt ziduri. Și-au ridicat corturi și așezări; s-au tras peste noapte la o depărtare, peste un braț strâmt al mării, într-un ostrov în care, din pricina ridicăturilor din câmpie, nu puteau fi zărite de pe înălțimea zidurilor.

Când se sculară dimineața cei din Troada, văzură cu mirare că nu mai este împresurare la ziduri; cercetară bine cu de-amănuntul de jur împrejur peste tot, și zăriră calul de departe, dar nici picior de grec, nici urmă de tabără. Mai întâi nu știură ce să crează. Au stat ei așa mult la gânduri; dar au văzut că trecea ziua și nu mișcă nimica. Atunci s-au hotărât să deschiză cu băgare de seamă o poartă, și câțiva viteji ieșind înaintară să vază mai de aproape calul. L-au văzut, au citit cuvintele de aur și s-au întors înăuntru să dea de știre. Mare bucurie a fost pe cei din Troia că scăpaseră în sfârșit de dușmani; lume multă a ieșit, a luat calul, l-a târât în cetate și l-a dus să-l închine cu mare paradă zeilor, la cari-l dăruiseră grecii. Vai de biata Troada! ce dar grecesc primise!

Căci, nu mai departe decât noaptea următoare, pe când toată lumea dormea adânc, ieșiră din pântecele calului, de unde steteseră ascunși, o mulțime de viteji greci, hotărâți pe viață și pe moarte, și aprinseră un semn de lumină pe care să-l vază tovarășii de departe. Totodată, oștile grecești de afară, sub paza întunericului, s-au apropiat încet-încet și fără măcar o șoaptă până la ziduri. Cei dinăuntru s-au repezit la porți și le-au deschis pe toate vraiște. În câteva clipe, dușmanii, turbați de așa lungă împotrivire, năpădiră prin atâtea deschizături și pătrunseră în sânul cetății lui Priam. Măcel și flăcări, prăpăd fără iertare au cuprins-o din nenumărate părți. Groaznică noaptea cea de pe urmă. Urletele năvălitorilor, vaietele și scrâșnirile celor jertfiți, năruirile atâtor palate și temple au zguduit văzduhul până după stingerea luceafărului de dimineață.

La răsăritul soarelui rămăsese din cetatea vestită unde Paris ușuratecul făcuse culcuș pentru rătăcita Elena un morman de tăciuni și de ruine. Drumețul care se minuna până mai ieri de atâta mândrețe de ziduri, putea zice acuma: „A fost odinioară Troada!“.

Pe când ardea și se năruia cetatea și copiii ei picau cu sutele secerați de paloșul grecesc, regele Priam se ruga în genunchi zeilor ocrotitori și cetății. L-au găsit dușmanii în templu, și la picioarele altarului l-au sugrumat. Nemaiputând ține piept dușmanilor și flacărilor, troienii, mulți-puțini, câți au putut scăpa cu fuga, au apucat-o care-ncotro.

Între aceștia a fost și viteazul Enea, ginerele regelui Priam. El a luat în cârcă pe taică-său și pe fiu-său de mână și, urmat de soția lui, a pornit în lume. Femeia i s-a prăpădit, moșneagul a murit de inimă rea pe drum; iar Enea și cu copilul, întovărășiți de câțiva credincioși, fugari ca și dânsul, s-au urcat pe o corabie și au pornit în largul mării, să-și găsească altă patrie, unde să se-nchine zeilor lor ocrotitori.

Mult a colindat el pe mări, de groaznice furtuni și primejdii fu bântuit, până s-ajungă în țara Lațiului, din mijlocul Italiei. Acolo a fost primit cu dragă inimă de regele Latinus, om blând și de omenie, carele, văzând ce bărbat cu suflet înalt este pribeagul, i-a dat în căsătorie pe fiică-sa, și fiindcă nu avea feciori, i-a lăsat moștenire și tronul. Enea a domnit în Lațiu cu minte și cu bărbăție până la adânci bătrânețe. După moartea lui i-a urmat la tron fiu-său, cu care scăpase din Troada, și care se chema Ascaniu. Acest Ascaniu a întemeiat în țara Lațiului puternica Alba-Longa cetate.

Toate astea să se fi petrecut, după cum socotesc învățații, cam cu peste o mie și două sute de ani înainte de nașterea Mântuitorului. Așa, cum spuserăm, s-a ridicat, din vechime foarte depărtată, Alba-Longa, vestită mai târziu și ea pentru puterea și înflorirea ei. Încet-încet, ajunsese să aibă o mare mulțime de locuitori, frumusețe de zidiri, și stăpânea de jur împrejur ținuturi de preț.

Peste vreo patru sute de ani de la întemeierea cetății, domnea la Alba-Longa un rege înaintat în vârstă, anume Proca. Avea doi feciori, Numitor și Amuliu. Cel mai mare dintre dânșii, Numitor, avea și el doi copii, un băiet și o fată, pe care o chema Rea-Silvia.

Dar să nu uităm ce am spus la începutul povestirilor acestora despre rătăcitele credințe păgânești ale oamenilor din vechime. Între atâția zei și zeițe, oamenii din țara Lațiului credeau și în zeița numită Vesta. Aceasta era zeița Focului și a Vetrei, și avea închinat un templu micuț, de piatră cioplită, dar fără nici o înfățișare mândră pe dinafară, nici vreo podoabă scumpă pe dinăuntru. În mijlocul templului se ridica un altar tot de piatră, și pe acel altar ardea mereu de pe vremuri uitate o flacără, și flacăra aceea trebuia hrănită zi și noapte, nu cumva să se stingă vreodată o clipă măcar, căci în o asemenea clipă cetatea ar fi fost prăpădită. Grija flăcării sfinte o purtau niște

fecioare, numite, după numele zeiței, Vestale. De copile erau luate în templu, căruia jurau să-și închine toată viața, lepădându-se cu totul de lume. Purtau vestminte albe și erau acoperite din creștet până-n călcâie cu zăbranic tot alb, și păzeau cu rândul la altar, hrănind și ațâțând necontenit flacăra. Acea care ar fi căzut în păcat perzându-și curăția feciorească, ori ar fi lăsat să se stingă flacăra de pe altar, aceea cădea sub cumplita pedeapsă a fi îngropată de vie spre îmblânzirea cruntei zeițe Vesta și spre mântuirea cetății.

Așadar, cum spuserăm, fiind regele Proca înaintat în vârstă, i-a sosit ceasul, și în locu-i s-a suit, după drept, pe scaunul cetății Numitor, ca întâiul născut. Dar Amuliu, nesocotind dreptul, s-a răsculat cu o ceată împotriva lui frate-său mai mare și l-a izgonit de pe tron. Numitor a fugit cu fiu-său; dar pe Rea-Silvia a prins-o Amuliu și a închinat-o cu de-a sila la templul zeiței Vesta.

Rea-Silvia a crescut în umbra templului și când a ajuns în floarea vârstei a fost îndrăgită de Marte, zeul războiului și vitejiei. Vestala a dat naștere la doi gemeni, pe cari i-a chemat Romulus și Remus. Muma știa ce pedeapsă o așteaptă; s-a gândit dar să-și scape măcar pruncii. I-a pus pe amândoi într-un coș de papură bine împletită și le-a dat drumul în paza cerului pe apa Tibrului, care tocmai era umflată și revărsată peste malurile-i înalte. Coșul, când s-a tras apa, a rămas pe uscat la poalele unui smochin.

Copiii, flămânzi, au început atunci să plângă. O lupoaică, rămasă fără pui din cine știe ce împrejurare, având vizuina în apropiere, a auzit plânsul copiilor, a venit la ei și s-a lăsat s-o sugă, că și ea avea nevoie.

Așa au crescut ei mărișori la sânul lupoaicii, până când un cioban a dat peste ei, i-a luat cu dânsul acasă și i-a pus sub îngrijirea nevestii-si. Pe cioban îl chema Faustulus și pe femeie Aca Laurenția. Crescând asemenea copii de viță mare, firește

că trebuia să le rămâie și bieților oameni numele spre pomenire.

Faustulus știa toată istoria regelui Numitor, a lui Amuliu și a Vestalei, și a înțeles dintru început cine să fie acei voinici hrăniți cu laptele de lupoaică. I-a crescut cu dragoste, bărbătește, și când au ajuns flăcăii mari le-a povestit tot ce știa de bunicul și de mama lor.

Atunci Romulus și Remus s-au pornit cu câțiva tovarăși tineri împotriva lui Amuliu; i-au risipit păzitorii, l-au prins, l-au judecat și l-au ucis. Apoi au pus iar în scaunul regesc pe bunicul lor, Numitor, carele a voit să răsplătească pe nepoți pentru așa ispravă de vitejie și dreptate, și le-a hărăzit lor moșie, pe râul Tibru, și drept ca să-și întemeieze acolo pentru apărarea moșiei cetate tare.

Și așa, cam cu vreo opt sute de ani înaintea nașterii Mântuitorului, s-a pus temelia celei mai mândre, mai strălucite și mai minunate cetăți ce a fost să fie vreodată pe fața pământului, și care d-atunci și până astăzi, când povestim noi, vreme de douăzeci și șase de veacuri și mai bine, poartă numele: ROMA.

[SE NUMEȘTE ȘI ESTE *PĂMÂNTEAN*…]

a) Se numește și este *pământean* oricine, fără deosebire de confesiune, care fiind născut pe pământul regatului român sau pe pământul unuia din vechile principate Valachia și Moldova, a fost statornic locuitor aci fără să se fi bucurat în vieața lui nicicând și nicicum de vreo protecțiune străină, și a făcut serviciul militar sau, pentru vreunul din cazurile prevăzute de legile recrutării a fost scutit de acest serviciu.

<Se numește și este pământean oricine, fără deosebire de confesiune, care dacă este fiul unui părinte locuitor al regatului român.>

Se consideră ca pământean și poate căpăta prin justiție acest titlu oricine, fără deosebire de confesiune, dacă dovedește că:

1. este fiul unui locuitor al regatului român sau al unuia din cele două vechi principate Valachia și Moldova, care părinte nu s-a bucurat în vieața lui nicicând și nicicum de vreo protecție străină.

2. este el însuși <locuitor născut, crescut> locuitor al regatului român fără să se fi bucurat în vieața lui cândva sau cumva de vreo protecție străină, și a făcut ori face serviciul militar <ca toți pământenii> sau a fost ori este, pentru cazurile prevăzute în legile recrutării, scutit în regulă de acest serviciu[1].

b) Se consideră ca pământean oricine, fără deosebire de confesiune, <sau> fără cumva să fi fost osândit la vreo pedeapsă infamantă or să fi făcut vreo meserie rușinoasă, ori să fi dat faliment fraudulos ca negustor, care dovedește:

1. că este fiul unui părinte locuitor al regatului român sau al unuia dintre cele două vechi principate Valachia și Moldavia, care părinte nu s-a bucurat, în vieața lui nicicând și nicicum de vreo protecție <alta decât cea română> străină.

2. că este el însuși locuitor al regatului român fără să se fi bucurat în vieața lui cândva sau cumva de vreo protecție <alta decât cea română> străină, și a făcut ori face ori se supune a face serviciul militar, sau a fost ori este, pentru vreunul din cazurile prevăzute în legile de recrutare scutit în regulă de acest serviciu.

<3. că el însuși n-a fost cândva sau cumva osândit la vreo pedeapsă infamantă nici ar fi exercitat cândva sau undeva, fie în țară fie aiurea, vreo profesiune imorală>. – (*Pe marginea acestui alineat, sunt notate cuvintele*: la contestație.)

---

[1] Pe verso filei *a*: Curtea de Casație <va publica în sala de intrare drept orice procedură de citare a părților> va proceda la judecarea formei fără să intre în dezbaterea fondului după normele stabilite <în toate afacerile> pentru casare, trimitere sau judecare.

<Oricine se știe a întruni îndeplini aceste condițiuni și dorește a-și confirma pe cale oficială calitatea sau titlul de pământean.>

Oricine se știe a avea astfel calitatea de <cetățe> pământean și dorește a și-o vedea confirmată pe cale oficială, va face, <pentru dovedirea îndeplinirea condițiilor de mai sus arătate, următoarele demersuri> el însuși, sau printr-un advocat anume însărcinat pentru aceasta, o cerere în acest sens către tribunalul <local> de jurisdicția căruia atârnă, la care cerere va alătura actele ce dovedesc îndeplinirea întreagă a condițiilor de mai sus.

c) În termen de <șapte zece o lună> 30 de zile îndeplinite de la primirea actelor, Tribunalul va da publicitate, în sala de intrare <publică> <pe o anume tablă cu inscripția „cereri de recunoaștere a calității titlului de pământean“> <următorului anunț> unei comuncări în felul următor:

„D-l X... locuitor în jud.... comuna... str.... no.... de profesiune... cere <recunoașterea pământeniei> <întărirea titlul de pămânean> a < fi recunoscut pământean> i se confirma titlul <calitatea> de pământean, însoțindu-și cererea cu actele prevăzute în legea pentru aceasta și care pot fi cercetate de către oricine la grefa <Tribunalului> respectivă în orele de serviciu.

(Pentru o mai întinsă publicitate se poate pretinde reproducerea actelor în „Monitorul Oficial“ după intervenirea Tribunalului sau după intervenirea interesatului.)

<După expirarea a 60 de zile.>

Se anunță printr-aceasta toți cetățenii alegători ca în caz de ar avea vreunul vreo împotrivire de făcut la cererea domnului X... ori <din punct de vedere> că actele <acestuia> numitului n-ar fi măcar cum temeinice, or că acesta cândva sau cumva a fost osândit la vreo pedeapsă infamantă, ori a făcut vreo meserie rușinoasă, or a dat ca negutător faliment fraudulos, – să se

prezinte în ziua de... (45 de zile <după> împlinite de la data publicațiunii) în fața acestui Tribunal, <care atunci> spre a-și susținea contestațiunea, or el însuși or printr-un avocat anume însărcinat cu aceasta.

La ziua arătată în ședință publică <Tribunalul cercetând atât temeinicia actelor cât și > după ce grefierul va da citire cererii și actelor reclamantului precum și contestațiunilor eventuale, presidentul Tribunalului va întreba în gura mare pe toți cei de față la ședință: Este vreun cetățean alegător aci care are vreo împotrivire de făcut asupra temeiniciei actelor dlui X... sau care poate dovedi că d. X <a afirmat> n-a spus adevărul când a afirmat cum că... etc.?

d) Dacă <cine> s-ar prezenta vreunul <ar răspunde da sunt eu> va trebui să-și arate numele și cartea de alegător și să-și dovedească identitatea, în caz că nu e personal cunoscut < de Președinte> Tribunalului.

Dezbaterea între reclamant și contestator se va face contradictoriu după normele deja statornicite prin lege.

După închiderea dezbaterilor, potrivit convingerii sale, Tribunalul va încheia un jurnal prin care fără drept de opoziție numai cu drept de apel va admite sau va respinge cererea reclamantului sau contestațiunile eventuale. – (*Pe marginea acestui alineat se citesc cuvintele*: Și cu și fără contestator, Ministerul Public va face concluziunile sale.)

În termen de 10 zile împlinite de la aceasta Tribunalul va înainta Curții de Apel de care atârnă jurnalul cu dosarul întreg al afacerii.

Contra încheierii Tribunalului atât reclamantul cât și contestatorii eventuali, ori personal, ori prin avocat anume însărcinat cu aceasta pot face apel înaintea Curții respective în termen de 20 zile împlinite de la data pronunțării acelei încheieri.

Curtea după încheierea a 10 zile de la primirea dosarului <va proceda> la rându-i va <da publicității> publica în sala de

intrare <avizului> această comunicare: D. X... locuitor în județul... în comuna... strada... No... de profesiune... apelează contra hotărârii Tribunalului respectiv sau eventual:

Dl Y. alegător în colegiul... din județul... face apel contra <hotărârii Tribunalului> încheierii prin care Tribunalul... dă titlul de pământean dlui X... – (*Pe marginea acestui alineat se citesc cuvintele:* Aceasta servește de citațiune a părților.)

< În ambele Curtea> Și într-un caz și-ntr-altul <Curtea> comunicarea

e) Curții va mai cuprinde:

Oricine dintre alegători mai are vreo contestație de făcut este chemat ori însuși ori printr-un avocat anume însărcinat cu aceasta s-o facă până în ziua de...(30 zile împlinite de la data comunicării) când Curtea are a se pronunța definitiv asupra fondului afacerii.

<Dacă sau reclamantul>

La ziua hotărâtă, în ședința publică după ce grefierul va da citire dosarului, președintele va întreba în gura mare pe cei de față... Este aci vreun cetățean alegător care ar avea vreo împotrivire de făcut asupra temeiniciei actelor dlui X... sau care ar putea dovedi că Dl X n-a spus adevărul când a afirmat cum că etc…?

Dacă s-ar prezenta vreunul va trebui să-și arate numele și cartea de alegător și să-și dovedească identitatea în caz că nu e personal cunoscut < de Președinte> Curții.

Dezbaterea între reclamant și contestatori se va face contradictoriu după normele <stabilite> statornicite prin lege. Și cu și fără contestațiuni Ministerul Public < va lua concluzia> va face concluziunile sale.

După închiderea dezbaterilor, Curtea va <admite> da hotărârea sa definitivă, fără nici un drept de opoziție, ci numai cu drept de recurs, prin care va admite sau va respinge cererea reclamantului sau contestațiunile eventuale.

În termen de 10 zile Curtea de Apel va înainta Curţii de Casaţie hotărârea sa împreună cu dosarul afacerii.

Contra hotărârii Curţii de Apel nemulţumitul poate face recurs în Casaţie până în termen de 20 de zile împlinite de la pronunţarea acelei hotărâri.

B. a) <Este> Se numeşte, fără deosebire de confesiune, pământean, cum în adevăr şi este, cine, fiind născut <în ţară, România> pe pământul regatului român sau <într-una> pe pământul unuia din vechile principate Valachia şi Moldavia, din părinte tot pe unul din aceste teritorii născut, care părinte nu s-a bucurat în vieaţa lui cândva sau cumva de vreo protecţie străină, sau care a făcut serviciul militar şi care el, fiul, asemenea nu s-a bucurat cândva sau cumva de vreo protecţie străină, şi care, sau a făcut serviciul militar, sau, pentru vreunul din cazurile anume prevăzute de legile recrutării, a fost scutit în regulă de <tributul sângelui> acest serviciu, şi că< n-a suferit> n-a fost lovit de nici o pedeapsă infamantă.

Rămâne a se dovedi de către oricine aceasta în faţa <tribunalelor> justiţiei precum urmează:

Oricine se ştie a avea calitatea de pământean şi doreşte a şi-o confirma în mod oficial va face însuşi sau prin avocatul său anume însărcinat pentru aceasta <o cerere> tribunalului de jurisdicţia căruia atârnă o arătare <însoţită> cu acte <doveditoare> ce dovedesc îndeplinirea condiţiilor mai sus arătate şi reclamând titlul de pământean. <Tribunalul va publica dispune publicarea acestor acte prin Monitorul Oficial sau printr-un ziar local> Tribunalul va da în sala de intrare publicitate acestei reclamaţiuni afişând-o pe o anumită tablă cu însemnarea cererii de recunoaşterea pământeniei <împământenire> şi cu menţiunea: Dl X... locuitor în comuna, strada, de profesiune, cere recunoaşterea pământeniei, însoţindu-şi cererea cu actele < ce are necesare> ce le-a depus la Tribunal <predat la grefă> şi pot fi cercetate de către oricine la grefa

respectivă în orele de serviciu. Se anunță prin aceasta toți cetățenii alegători <ai acestui județ> ca în caz de ar avea vreunul ceva de spus la <aceasta> cererea dlui X din punct de vedere al temeiniciei <or validității> actelor produse de acesta să facă <că pot face>, de-a dreptul sau printr-un avocat împuternicit anume pentru asta, contestațiuni în termen de 45 de zile împuternicite începând de astăzi. La expirarea acestui termen, Tribunalul, cercetând în dezbatere publică, actele precum și contestațiunile eventuale <găsindu-le în regulă va da> <asistat de> [*trei cuvinte indescifrabile*], va încheia un jurnal prin care va admite sau va respinge cererea <cererea sau negăsindu-le în regulă>.

b) Tribunalul va înainta Curții de Apel de care atârnă dosarul întreg al afacerii până într-o săptămână.

Contra încheierii Tribunalului atât reclamantul cât și contestatorul pot face la Curtea de Apel respectivă în termen de 7 <10> zile împlinite. Curtea va proceda întru toate cum a procedat și Tribunalul <atât în privința publicațiunii cât și în privința> cu deosebirea termenului de judecată care aci va fi de 30 de zile (*Pe marginea acestui alineat se citește*: Cel lovit de pedepse infamante; dar copiii ei nu sunt prejudiciați).

Curtea <va hotărî definitiv> cercetând actele <pretendentului> reclamantului și apărarea lui d-a dreptul sau prin avocatul său precum și <contestația> întâmpinările contestatorilor sau avocaților lor va hotărî definitiv acordând sau respingând titlul de pământean aceluia care l-a cerut.

Contra acestei hotărâri atât <și> reclamantul cât și contestatorul pot face < în Casație> după normele stabilite în toate afacerile deferite justiției, în termen de zece zile împlinite de la data hotărârii, recurs în Casație, care Curte de Casație va proceda în termen de 21 de zile împlinite de la introducerea recursului după normele tutulor afacerilor pentru casare, trimitere sau judecare în secții unite (*trei cuvinte indescifrabile*).

Copiii celui care a căpătat definitiv titlul de pământean rămân pământeni fără rezerva vreunei contestațiuni ulterioare afară de cazul când de bunăvoie ca majori au solicitat și primit o protecție străină.

Copiii celuia cărui i s-a respins reclamația nu pot fi prejudiciați prin <această> respingerea tatălui. Lor se recunoaște întreg dreptul de a reclama pământenia producând atât actele lor proprii cât și actele părinților pe căile arătate la deosebită judecată.

Procedura este și pentru cerere și pentru contestare scutită de orice cheltuială, afară se-nțelege de taxele normale percepute prin lege pentru dresarea și autentificarea actelor prealabile.

Recunoașterea prin justiție a calității și titlului de pământean dă dreptul numai la deosebirea de străin față cu <deosebitele> legi organice însă câtuși de puțin <nicidecum> dreptul de cetățean, drept care nu se poate căpăta câștiga pentru cine nu l-a exercitat încă decât pe <altă> căile prevăzute pentru aceasta prin Constituțiune.

NOTE ȘI COMENTARII

ÎN VOLUME

p. 3 A ZECEA MUZĂ

A apărut, întâi, în „Constituționalul“, I, nr. 29, 19/31 iulie 1889, p. 1. Semnat: *C.*. În volume: *Note și schițe*, 1892, p. 77–84; *Momente, schițe, amintiri. Opere complete,* 1908, p. 384–389; *Opere,* III, 1932, p. 27–30; *Opere*, 4, 1965, p. 24–27.

Textul de bază, în vol. *Note și schițe* (1892).

Cea de-a zecea muză era un premiu de 1200 franci, inițiat de Direcția Generală a Teatrelor, pentru stimularea creației dramatice originale. I.L. Caragiale, care părăsise de curând conducerea Teatrului Național și cunoștea jocurile de culise în privința premiilor, ironizează subțire inițiativa.

p. 9 BENE-MERENTI

A apărut în „Vatra“, I, 1894, p. 154–155. În volume: *Schițe ușoare*, 1896, p. 33–38; *Schițe ușoare* (ediția a II-a, 1907, p. 31–36); *Momente, schițe, amintiri. Opere complete*, 1908, p. 372–375; *Opere*, III, 1932, p. 46–48; *Opere*, 4, 1965, p. 28–30.

Textul de bază, în *Schițe ușoare* (1896).

În prima serie a „Moftului român“ (1893), I.L. Caragiale publică articolul ironic, *O idee minunată.* El reține, mai întâi, propunerea lui Al. Macedonski din „Literatorul“ de a se acorda pensii celor decorați cu medalia *Bene-merenti*: „Noi cei de la

«Moftul» ne asociem la propunerea sau mai bine zis dorința exprimată de «Literatorul»; cu atât mai din inimă o facem aceasta cu cât primul nostru redactor speră să capete medalia *Bene-merenti* și directorul «Moftului» a căpătat-o de mult. Cititorii noștri de asemenea trebuie să stăruiască, în limitele cele mai largi ale influenței lor politice și sociale, ca frumoasa idee de mai sus să devie un fapt: promitem, în cazul când s-ar realiza dorința lăudabilă a «Literatorului», să scădem prețul «Moftului»[1]. „Moftul român“ propune chiar și un *Proiect de lege* la care se adaugă drept *Expunere de motive* un articol al lui Macedonski despre Take Ionescu. Comentariul final: „Afară numai dacă d. Take Ionescu nu va fi un monstru de egoism, credem că proiectul nostru are toți sorții ca să fie însușit de *viitorul prim-ministru*“[2].

Totuși, articolul *Bene-merenti* al lui Caragiale este un ecou la articolul cu același titlu al lui Al. Vlahuță, publicat în revista „Vieața“, în care respingea violent distincția: „Astăzi știu cum se dau și cui se dau aceste pretinse semne de distincție. Aș putea să înșir aci nume de curtezani lingușitori, cari, pentru acest nenorocit «Bene-merenti», s-au târât pe brânci, și-au terfelit conștiința în cele mai sarbede și mai dezgustătoare laude, pe cari numai o slugă lașă și perfidă le poate aduce unui stăpân credul și vanitos“. Și articolul se încheie cu o chemare: „Tineri, cari vă respectați, respingeți această rușine! Simpatia publicului, care vă citește, este cea mai frumoasă medalie și cea mai cinstită răsplată cu care vă puteți făli. Acesta e adevăratul «Bene-merenti»!“[3].

---

[1] [I.L.Caragiale], *O idee minunată*, în „Moftul român“, I, nr. 23, 18 aprilie 1893, p. 6.

[2] *Ibidem*, p. 7.

[3] Al. Vlahuță, *Bene-merenti*, în „Vieața“, I, nr. 10, 30 ianuarie 1894, p. 1.

p. 11 LITERATURA ȘI ARTELE ROMÂNE ÎN A DOUA JUMĂTATE A SECOLULUI XIX. ÎNCERCARE CRITICĂ

A apărut, mai întâi, în „Adevărul“, IX, 1896: nr. 2475, 7 martie, p. 2; nr. 2482, 14 martie, p. 2–3 („Cronica de joi“), semnat: *Luca.* În volume: *Schițe ușoare* (1896), p. 78–96; *Momente, schițe, amintiri. Opere complete*, 1908, p. 418–429; *Opere,* III, 1932, p. 84–92; *Opere*, 4, 1965, p. 62–68.

Textul de bază, în vol. *Schițe ușoare* (1896).

Încercarea critică – recunoaște autorul – „era menită a se citi ca o conferință la Ateneul Român“. Ar fi urmat să fie un fel de răspuns la conferința lui G.I. Ionescu-Gion, ținută la 1 februarie 1896, intitulată *Marea frescă istorică a Ateneului Român*, față de care reacționase și C. Rădulescu-Motru într-un articol intitulat *Un caz de literatură patologică* și publicat în „Convorbiri literare“[1]. Paul Zarifopol considera articolul lui I.L. Caragiale o „parodie“ (ca în „Moftul român“), luându-și prin excelență materialul din conferința lui Gion, apărută și în broșură. Se poate ușor constata că parodia tempereazǎ adesea enormitățile originalului“[2].

Despre sensul parodic al articolului, aduce mărturie și I. Suchianu, în însemnările și amintirile sale târzii, la aproape patru decenii de la eveniment. Scriind despre prietenia dintre el, Caragiale și Anghel Demetriescu – „fiindcă Anghel cu toată cultura lui cu fond serios“ „era mare iubitor de glumă, de râs și de spirit și mare muzical aproape ca noi“ – își amintea: „Odată fiind la el în birou, ca să-mi iau leafa, vine Caragiale cu o gazetă în mână și ne citește din ea un articol intitulat *Mișcarea noastră literară, artistică și științifică din ultimul deceniu al secolului al nouăsprezecelea*. Articolul începea așa: *Secolul al*

---

[1] XXX, 1 mai 1896, p. 1086–1112.

[2] *Opere*, III, 1932, *Note și variante*, p. 341.

nouăsprezecelea, secol fără soț. Impari numero gaudent musae. Urmează vreo două coloane cu fraze incoerente, cu vorbe fără nici un sens, în care se vorbește sub această formă despre orice afară de subiectul anunțat.

– Cine știe, ne întreabă el, al cui stil imitez eu prin acest pastiș?

– Primele două rânduri parcă citești pe Gion, răspunde Anghel, restul e discursul lui Farfuridi, adecă un autoplagiat slab și nedrept, fiindcă Gion n-a scris niciodată ca Farfuridi al tău din *Scrisoarea pierdută*. Ce ai și tu și Barbu cu Gion, nu vedeți la el decât cusururi“[1]. Ar fi de observat că titlul articolului din ziarul „Adevărul“, cu care vine I.L. Caragiale, este reprodus după ureche. La fel începutul articolului. Ceea ce reține Suchianu aproape exact este „suta [secol] fără soț“ și expresia latinească, care în românește ar suna astfel: „muzelor le plac numerele neperechi“. Sau cum completează Caragiale în textul său: „și ele erau fără soț, nouă!“.

Textul: „apucând cu un ochi Tisa, cu altul Dunărea, cu altul Nistrul și cu altul Marea, și“ din broșură (p. 89), și din ediția lui Paul Zarifopol, *Opere*, III (1932, p. 89), lipsește din ediția critică a lui Șerban Cioculescu, *Opere*, 4 (1965, p. 73), fiind cenzurat. I.L. Caragiale mai folosește, în maniera lui Gion, franțuzismul „badin“, adică *glumeț*.

p. 21 CULISELE CHESTIUNII NAȚIONALE

A apărut în „Ziua“, I, nr. 38, 25 februarie 1896, p. 1–2; nr. 39, 27 februarie 1896, p. 1–2; nr. 40, 28 februarie 1896,

[1] D. Suchianu, *Diverse. Însemnări și amintiri,* Tipografia ziarului „Universul“, 1933, p. 106–107.

p. 1–2; nr. 41, 29 februarie 1896, p. 1–2; nr. 42, 1 martie 1896, p. 2; nr. 43, 2 martie 1896, p. 1. Semnat: *L* (în ultimul număr al ziarului). Tipărit în broșură în același an. Reprodus în *Opere*, V, 1938, p. 46–70.

Textul de bază, în broșură (1896).

După colaborarea intensă la „Gazeta poporului", ziar național-liberal, I.L. Caragiale este atras, de G. Panu, la un cotidian ce de-abia apăruse, intitulat „Ziua", organ al Partidului Democrat-Radical. Vestea trecerii scriitorului la alt ziar îi irită pe foștii colegi de redacție și, deși „gazeta" liberalului G. Pallade va expia în curând (28 ianuarie 1896), ei vor întâmpina noua apariție din 11 ianuarie 1896 cu ostilitate: „O foiță mică, în felul celor cari apar la Botoșani sau Târgu-Jiu, măcar că e tipărită în București, la tipografia *Epoca*. Ca titlu: «*Ziua,* organ al partidului democrat-radical». Din prima vedere, ți se pare ciudat ca un organ «democrat-radical» să iasă din oficiul dlui Nicu Filipescu care, nefiind nici tipograf de meserie, nici negustor, nici industriaș, nu acordă, desigur, presele stabilimentului său decât amicilor săi politici sau cel puțin celor indiferenți, dar niciodată potrivnicilor săi politici. Să trecem, de asemenea, peste pompoasa denumire de „partid radical". Așa-i în țara aceasta: când se adună doi chiori și un șchiop numaidecât formează un partid politic"[1]. Autorul articolului suferea cel puțin de amnezie. Partidul Democrat-Radical era o formațiune politică mai veche. Fondarea lui s-a produs la 16 aprilie 1888, în București, de către un grup de intelectuali reprezentând păturile mici și mijlocii ale burgheziei, împărtășind un liberalism radical. Printre membrii de seamă se numărau Gheorghe Panu, Alexandru Bădărău, Grigore Macri, Constantin Bacalbașa. Primul lor organ de presă a fost

[1] *Exploatatorii politici,* în „Gazeta poporului", II, nr. 276, 13/25 ianuarie 1896, p. 1.

ziarul „Lupta“, care ființa încă din 19 iulie 1884. Redactorul editorialului avea tot dreptul să suspecteze ajutorul în tipărirea ziarului acordat de conservatorul Nicu Filipescu. Încă din 1892, s-au auzit în partid voci care cereau un cartel electoral cu conservatorii. La alegerile parlamentare din 1892, G. Panu va fi ales în Senat cu sprijinul junimiștilor. Spre sfârșitul anului 1894, orientarea politică de deschidere către conservatori devine tot mai evidentă. G. Panu este împuternicit, în martie 1896, să realizeze o înțelegere cu conservatorii, perfectată în iunie 1896. Fuziunea deplină cu Partidul Conservator se va realiza în martie 1897.

Sub aceste auspicii favorabile, își începea colaborarea I.L. Caragiale la ziarul „Ziua“. În redacție era printre prieteni, G. Panu fiind un statornic sprijinitor al său în ziarul „Lupta“. Și temperamentul se armoniza cu un ziar conservator de opoziție.

De altfel, la „Gazeta poporului“ fusese tot în opoziție, dar pe baricada liberală. Primul articol îi apărea în „Ziua“ la 16 februarie 1896. Vor urma multe altele împotriva „guvernului“, dar și eseuri de rafinament pedagogic sau de atitudine moralistă. Dar articolul de rezistență, de proporțiile unui studiu, publicat în șase numere consecutive ale ziarului „Ziua“, fu *Culisele chestiunii naționale*. Era un debut strălucit în preocupările sale față de ardeleni și de problemele lor politice și culturale. La finele secolului al XIX-lea, miezul „chestiunii naționale“ îl constituia – la fel ca și astăzi – problema Transilvaniei. Cel mai important articol politic al lui I.L. Caragiale are în centrul lui tocmai lupta politică a românilor de peste munți, constituindu-se într-un atac împotriva alianței dintre „samsarul“ E. Brote și prim-ministrul liberal D. A. Sturdza, a cărui politică concesivă față de unguri tindea să scindeze Partidul Național Român din Transilvania. Eugen Brote de la Rășinari (1850–1912) era de profesie agronom, doctor în științe

agricole la Altenburg (Germania). Din 1881 era membru și vicepreședinte, din 1890, în Comitetul Central al Partidului Național Român din Transilvania. În 1894 s-a refugiat în România, fiind urmărit de organele judiciare unguresti în procesul memorandiștilor. În 1895 publică broșura *Chestiunea românească în Transilvania și Ungaria* (cu ediții în limba germană, la Berlin, și în limba italiană, la Torino). De partea cealaltă a baricadei se afla bătrânul Ioan Rațiu (1828–1902), unul dintre întemeietorii și președinte al Partidului Național Român din Transilvania (1892–1902). El era adept al „activismului politic". A inițiat elaborarea *Memorandului* din 1892, fiind conducătorul delegației care a plecat la Viena să-l prezinte Împăratului. Alt personaj vehiculat de I.L. Caragiale în broșura sa, opozant al ideilor reformiste ale lui E. Brote, este Aurel C. Popovici (1863–1917), absolvent al Universității din Viena și Graz, în domeniile medicinii și științelor politice. El este autorul cunoscutei „Replici" din 1892, o broșură politică, tipărită la Sibiu, în 21 000 exemplare, în limbile română, italiană, franceză și germană, având drept titlu complet: *Chestiunea română în Transilvania și Ungaria. Replica junimii academice române din Transilvania și Ungaria la „Răspunsul" dat de tinerimea academică maghiară „Memoriului" studenților universitari din România, cu o hartă a Austro-Ungariei și României*. Cuprinsul broșurii a fost socotit subversiv și „revoluționar", iar Aurel C. Popovici condamnat la ani de temniță de un tribunalul din Cluj. În textul broșurii lui I.L. Caragiale mai este evocată *Liga culturală*, fondată în București, în 1891, cu numele complet: *Liga pentru Unitatea Culturală a Românilor,* precum și broșura lui Ioan Slavici, *Tribuna și tribuniștii*, apărută la București în 1896.

I.L. Caragiale ține să precizeze, într-o notă de subsol, că articolul său este „o lucrare de simplu reportaj". Explicația era necesară la fraza inițială: „Dintr-un izvor cu desăvârșire

autorizat, putem da aci toate amănuntele mai interesante asupra ultimelor împrejurări prin care a trecut chestiunea națională". Era un mod gazetăresc de a sublinia veridicitatea faptelor incriminate, dar și de a se deroba de răspundere pentru faptele relatate. Nu în ultimul rând, trebuie interpretată nota și ca o precizare a genului de abordare a unei realități. I.L. Caragiale colportase, în sens satiric, reportajul de senzație, gen *Groaznica sinucidere din strada Fidelității*. De data aceasta avem de-a face cu un reportaj „declarat", ilustrând în registru „serios" o ipostază a acestei specii de frontieră, într-o „serie de veritabile capodopere ale genului în literatura noastră"[1]. Reputatul critic notează în continuare: „Trebuie neapărat citate *O vizită la castelul „Iulia Hasdeu", O plimbare la Căldărușani,* reportajul politic – redescoperit de Șerban Cioculescu – *Culisele chestiunii naționale (Opere*, V, 1938), *Al. I. Odobescu* și, mai ales, *Articol de reportaj"*. Indubitabil, reportajul *Culisele chestiunii naționale* poartă pecetea geniului lui Caragiale. Modalitatea de descriere a cursului evenimențial, contrapunctul ironic și șarja satirică în portretul „samsarului" de la Rășinari sau al „providențialului" Dim. A. Sturdza aparțin scriitorului. I.L. Caragiale evocă „seanțele de ipnotism politic" frecventate doi ani și jumătate, la „cursul și prânzul dlui Sturdza", de „subțirele diplomat", E. Brote, rămânând „cu un întreg repertoriu de gesturi scurte și hotărâte à la Sturdza, de încruntări cu două sensuri, de zâmbete cu mai multe înțelesuri à la Sturdza și de formele de catehism moral și politic". Punerea în scenă a discuției finale dintre E. Brote și Aurel C. Popovici în care sunt date pe față intențiile lui Dim. A. Sturdza de a reorganiza partidul național de dincolo într-un partid *moderat* și *oportunist*, trimite la un versat om de teatru. Antologică rămâne vizita incognito în

[1] Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii*, București, Editura Albatros, 1976, p. 3.

București a unui ardelean simplu, membru al partidului. E. Brote îl introduce la primul-ministru. *Incognitul* aiurit a ieșit cu desăvârșire buimăcit, repetând până la năucire fraza: „Ce ochi, mă! *penătrabili* are d. Șturdza! Ce ochi, măă!" I.L. Caragiale privește, la această desfășurare de personaje și încrucișare de idei, ca la teatru: „Un autor de teatru, dacă ar pune un personaj închipuit să bată așa depeși, ar fi acuzat pe drept cuvânt de exagerare; poate cineva fi așa de simplu? Iată că s-a putut. Ceea ce însă e permis naturii, nu e permis și unui autor dramatic – un personaj atât de simplu numai natura are dreptul să-l creeze".

Cel mai valoros articol politic al lui I.L. Caragiale va reverbera în multe alte luări de poziție, îndeosebi în ziarul „Epoca", împotriva „roșilor". Dar, în mod curios, pamfletul a fost uitat în ziarul „Ziua". Doar Șerban Cioculescu atrage atenția asupra broșurii din 1896 și publică textul în volumul V de *Opere* (1938). Într-un articol din 1936, *În politică*, marele editor nota: „Foarte însemnat este însă acel reportaj politic întins pe care l-a publicat aci sub titlul *Culisele chestiunii naționale.* Trasă în broșură, lucrarea își revendică însușirea de «simplu reportaj». În acest gen se poate spune că I.L. Caragiale a dat o adevărată capodoperă"[1]. Ideea este reluată în *Viața lui I.L. Caragiale* din 1940: „Va trebui să recunoaștem că reportajul n-a atins nicicând, la noi, un asemenea nivel de artă. Divulgând anumite indiscreții ale lui Aurel C. Popovici, afiliat politicii disidente a lui E. Brote, dar reîntors la matcă, după ce a surprins sensul oportunist al acțiunii broto-sturdziste, Caragiale a făcut din reportaj un panou de figuri animate ale carnavalului politic. [...] Nu vom înceta de a atrage luarea-aminte asupra acestui giuvaer necunoscut, care ar trebui studiat cu migală de profesioniștii jurnalisticii, ca un neîntrecut model al literaturii

[1] Șerban Cioculescu, *Caragialiana,* București, Editura Eminescu, 1987, p. 19.

politice și al reportajului literar, prin procedeul modern, cinematografic, cu decupări repezi"[1]. „Comedioara politică" a lui I.L. Caragiale nu numai că nu a fost studiată, dar a căzut din nou pradă uitării, când, după război, în condițiile unui regim totalitar, articolele politice ale scriitorului au fost practic interzise.

În 1952, când s-a sărbătorit Centenarul nașterii lui I.L. Caragiale, cu tendințe de „reconsiderare" și de transformare a sa într-un scriitor al „poporului", „realist-critic" sau chiar de precursor al „realismului socialist", în presa literară a exilului românesc a fost denunțată tendința cercurilor diriguitoare de a-și aservi opera caragialiană în propaganda lor politică. Dintr-un articol al lui Theodor Cazaban, aflăm: „La comemorarea organizată de studenți la Paris, în cadrul Fundației Universitare Regale a vorbit domnul Mircea Eliade. [...] În conferința sa, domnul Mircea Eliade s-a ocupat de una din ultimele scrisori ale lui Caragiale, scrisă din Berlin cu puțin înaintea morții. O admirabilă profesiune de credință care împlinește prin noi elemente figura marelui scriitor. Scrisoarea e străbătută de un *aprins sentiment de dragoste de țară* și are un ton aproape neobișnuit de emoționant pentru un scriitor atât de rezervat ca I.L. Caragiale. El apare astfel ca un militant și un naționalist în cel mai bun sens al cuvântului"[2]. Un alt mare exilat, profesorul latinist N.I. Herescu, aprecia și el articolele politice ale lui I.L. Caragiale: „Cine vrea să știe ce gândea și ce simțea Caragiale, caută să-i citească articolele și cronicile de tot felul. Ca și Eminescu, Caragiale a fost și ziarist; ca și Eminescu,

---

[1] Șerban Cioculescu, *Viața lui I.L. Caragiale*, București, Editura Minerva, 1986, p. 107.

[2] Theodor Cazaban, *Comemorarea lui Caragiale și festivalul de poezie,* în „România viitoare", Paris, I, nr. 7, august 1952, p. 1. Articolul a fost republicat, cu titlul *Despre Caragiale – la Centenarul nașterii scriitorului*, în „Jurnalul literar", XII, nr. 1–4, ianuarie-februarie 2001, p. 9.

el trebuie căutat în articole. Acolo se descopere limpede adevăratele sale idei și sentimente, în acele articole despre care Paul Zarifopol spunea așa de bine că reprezintă o «artă vorbită» și care – de altfel – seamănă în atâtea privințe cu teatrul“[1].

Diferențe de transcriere: „rabiați“ (broșură) – „robiți“ (*O. V*); „crezământ“ (broșură) – „crezare“ (*O. V*) „să facem ceva fără îndoială; însă trebuie“ (broșură) – lipsă în *O. V*; „au ajuns astăzi lucrurile“ (broșură) – „au ajuns lucrurile“ (*O. V*).

p. 49 CÂTEVA PĂRERI

A apărut, prima dată, în „Ziua“, I, 1896: nr. 35, joi, 22 februarie, p. 1–2, cu titlul *O critică* și semnătura: *L*, la rubrica „«Ziua» de miercuri“; nr. 41, joi, 29 februarie, p.1, cu titlul *Notițe literare*, *II*, cu aceeași semnătură și la aceeași rubrică; nr. 47, joi, 7 martie, p. 1–2, tot cu titlul *Notițe literare* și semnătura *L.*, la aceeași rubrică; retipărit, fragmentar, cu titlul *Stilul*, în „Școala română“, IV, nr. 8, februarie 1906, p. 159–160, și cu titlul *Caragiale și critica literară*, în „Luceafărul“, XI, nr. 26, 24 iunie 1912, p. 467.

În volume: *Notițe și fragmente literare,* [București, 1897], p. 3–68 (colecția „Biblioteca pentru toți“, nr. 121–122), *Momente, schițe, amintiri. Opere complete*, 1908, p. 230–277; *Opere*, III, 1932, p. 49–83; *Opere*, 4, 1964, p. 31–60.

Textul de bază, în volumul *Notițe și fragmente literare*, [1897].

---

[1] N.I. Herescu, *Neschimbătorul Caragiale*, apărut postum în „Almanahul ziarului *America“,* pe anul 1961, p. 247. Republicat în „Jurnalul literar“, XII, nr. 1–4, ianuarie–februarie 2001, p. 9.

Incompletă, la Biblioteca Academiei Române, colecția ziarului „Ziua“ se încheie cu numărul 52, de miercuri, 13 martie 1896, așa încât nu știm cum a continuat publicarea eseului caragialian, în paginile respectivului periodic sau poate în altul. În același număr în care apărea primul episod, *O critică*, scriitorul semna, cu inițiala majusculă *L.*, și articolul *Frumos rol* (v., nota, *infra*).

La reluarea eseului în volumul *Notițe și fragmente literare*, apărut pe la jumătatea anului următor (1897), Caragiale renunță la primele două paragrafe ale secvenței inițiale. Iată cum începe eseul în ziarul „Ziua“:

„O polemică furtunoasă se anunță pe orizontul literar al României. Mănușa a aruncat-o – de mirare ! – un filosof, d. M. Dragomirescu, care dă și lecțiuni de filosofie. D-sa a publicat în «Convorbiri literare» un articol în care condamnă publicistica de toate zilele ca pe o producere intelectuală josnică și pernicioasă, a cărei rațiune de a fi nu-i decât venalitatea și interesele meschine, trecătoare, triviale, ca o producere menită să otrăvească bunul-simț al publicului. Tânărul filosof vorbește în studiul d-sale critic despre toate, afară de un singur lucru, singurul care merită vreo atenție, singurul de care poate cineva vorbi fără să vorbească absolut degeaba, fiind vorba de produceri intelectuale. Dar tot nu-i rău că eminentul critic, deși uitând aceea tocmai despre care trebuia să vorbească, a vorbit despre altele. Critica d-sale o să dea loc la discuție. Atât mai bine“.

În volum, eseul debutează abrupt, cu o tăioasă observație generală, autorul renunțând, în primul rând, la elemente accentuat jurnalistice și colocviale, pasaje de legătură, de încheiere sau deschidere a secvențelor. Astfel, prima parte se încheie, în „Ziua“, cu fraza:

„Până să revenim la punctul de plecare, la critica d-lui Dragomirescu, vom zice câteva cuvinte despre talent în o a doua notiță literară".

Notăm că atât în *O.* III, 1932[1], cât și în *O.* 4, 1965[2], Paul Zarifopol și Șerban Cioculescu transcriu sfârșitul acestei fraze astfel: „în a doua notiță literară".

A doua secvență (în „Ziua" cu titlul *Notițe literare*) este numerotată, la subtitlu, în cifra romană „II" și începe în felul următor:

„Urmăm de unde am lăsat miercurea trecută. Pentru a face o operă de artă, o operă viabilă, trebuie – ierte-ni-se reminiscența – trei lucruri: talent, talent și talent".

În notele edițiilor anterioare apare: „... – ierte-ni-se *o* reminiscență – ..." (în *O.* III) și: „... – ierte-*mi*-se o reminiscență – ..." (în *O.* 4).

Încheierea secvenței, în „Ziua" (*Z*), are formularea:

„Pe această cale, deși de ocol, credem c-am ajuns aproape de dezlegarea primei întrebări. *Vom* răspunde la aceasta pe larg în următoarele notițe literare". În edițiile anterioare: „Voi..."

A treia secvență, și ultima existentă în „Ziua", nu mai este numerotată. Începe:

„După mișcarea gușatului nostru,..."
și se încheie:

„Și astfel am înaintat, sperăm, încă cu un bun pas către scopul nostru, către împlinirea dorinței noastre de a putea răspunde cât mai clar posibil la întrebarea pusă dintru început: ce este talentul?"

Am notat deosebirile, față de ziar și față de edițiile precedente, pentru a motiva observația despre turnura jurnalistică inițială (e adevărat, discretă) eliminată în bună parte

[1] Cf. p. 332, *Note și variante*.
[2] Cf. p. 529, *Note și variante*.

la trecerea eseului în volum. În cazul unora din aceste diferențe, e foarte posibil să avem de-a face pur și simplu cu greșeli de tipar. Cu adevărat importante și elocvente sunt diferențele dintre versiunea publicistică și aceea din volum (baza ediției). Notăm câteva, cu valențe pentru o cercetare a laboratorului caragialian. În paragraful care începe cu: „Rezultatul aprigei lupte“, sintagma din „Ziua“ – „afară de acel sărman singur lucru“ – este redusă la formula „afară de un singur lucru“. Câteva rânduri mai departe, „d-lui Sturdza?“ (*Z*) este înlocuit cu „d-lui Fleva?“ (*NFL*), iar „ale poeților de la «Lumea nouă»“, cu „ale poeților noștri socialiști“. De asemenea, apar în cursive segmente de expresie ca: „acele cari au fost opera unui talent“ sau: „ta-len-tul“. Reformulările importante sunt puține în partea de text care poate fi comparată. Consemnăm doar două: „piramida stă și va sta“(*NFL*) ia locul expresiei: „piramida este și va fi“; iar „se va deștepta desigur și va chema la dânsa o lume, o nouă și întreagă putere de viață“ apare astfel: „ea se va deștepta sigur și, cu o nouă și întreagă putere de viață, va chema la dânsa o lume“.

Încă un fapt se cuvine consemnat în legătură cu ceea ce ar putea fi numit „breviarul de estetică“ al lui Caragiale. În același an (1897), când eseul *Câteva păreri* apare în volumul *Notițe și fragmente literare*, două dintre secvențele lui sunt selectate într-un manual. Profesorii ieșeni din cercul „Junimii“, Miron Pompiliu și I. Paul, rețin în *Carte de cetire pentru toate liceele secundare...* fragmentele întitulate *Stilul* și *Ce este talentul?*[1]. Caragiale a comentat, de altfel, manualul la apariția primelor sale două părți[2].

Orice inventariere a publicisticii lui Caragiale relevă cu evidență numărul mic al paginilor incluse de autorul însuși în

[1] Miron Pompiliu, I. Paul, *Carte de cetire...*,partea a III-a, clasa V și VI, Iași, „Dacia“, 1897, p. 422–429 (*Ce este talentul?*) și 445–450 (*Stilul*).

[2] Cf. infra, *O nouă carte de citire.*

sumarul volumelor sale. Iar cele reținute, în afara unor broșuri speciale (*Culisele chestiunii naționale*, 1896, și *1907. Din primăvară până-n toamnă*, 1907), sunt texte care conțin opiniile despre literatură, teatru, artă. Ele au fost cuprinse în *Notițe și fragmente literare* (1897) și, să nu uităm, reluate în ediția de *Opere complete*, de la „Minerva“ (1908), în seria *Momente, schițe, amintiri*. Faptul este de natură să ne atragă atenția, încă o dată, că scriitorul nu diferenția net între creație și reflecția asupra creației, că un *ce* anume le unește, un „dat esențial“, cum îl numește Ștefan Cazimir într-un studiu din 1975, „*Ce este arta?*“[1], din care cităm:

„Una din cerințele elementare este să nu atribuim gândirii lui Caragiale despre artă dimensiuni sau intenții străine, să n-o raportăm la etaloane abstracte, ci la propria ei măsură. [...] Datul esențial, în cazul de față, este că ne aflăm în prezența unui creator de artă, care scrutează problemele artei *din interior*, nu ca estetician, ci ca om de meserie. [...] Paginile sale despre artă alcătuiesc, în esență, confesiunea unui literat, întemeiată pe o experiență literară, ilustrată cu argumente literare și exprimată în limbaj literar. Justificare a creației și totodată prelungire a ei, gândirea lui Caragiale despre artă nu implică demonstrarea ideilor, ci numai enunțarea lor. Convingerile scriitorului sunt prea ferme pentru a mai admite îndoieli sau controverse. Metoda sa favorită este să îndrepte mereu «discuția» către teze indiscutabile (sau măcar crezute astfel), a căror justețe nu mai trebuie dovedită, ci doar pusă în evidență. Toată lumea a remarcat, în textele lui despre artă, revărsarea neîntreruptă de alegorii și parabole, de pilde și anecdote. Caragiale n-a «preferat» să se exprime așa, ci n-ar fi putut s-o facă altfel.“[2]

---

[1] Cf. vol. *Nu numai Caragiale*, Editura Cartea Românească, 1984, p. 84–98.

[2] *Op.cit.,* p. 86–87.

Cu precizarea că, totuși, scriitorul putea să se exprime și „altfel“, adică în formule variate, inclusiv cu respectul normelor textului teoretic, – scrierile sale o dovedesc din plin, – ne raliem acestei perspective de lectură, productivă în posibilități de interpretare a creativității caragialiene. Semnalăm, de asemenea, lucrarea lui Aurel Buzincu, *Eseu despre estetica lui Caragiale* (Editura Augusta, Timișoara, 1998), în același sens.

p. 87 POLITICĂ ȘI CULTURĂ

A apărut, prima dată, în „Epoca“, II, 1896: nr. 282, vineri, 18 octombrie, p. 1–2, cu titlul *Chestiuni literare* și semnătura *Caragiale*, la rubrica „Tribuna literară“; nr. 288, vineri, 25 octombrie, p. 1–2, cu titlul *Stat și literatură*, cu aceeași semnătură și la aceeași rubrică; nr. 318, duminică, 30 noiembrie, p. 2, cu titlul *Politică în toate* și semnătura *Ion*, la rubrica „Literatură-artă-știință“.

În volume: *Notițe și fragmente literare*, [1897], p. 69–94; *Momente, schițe, amintiri. Opere complete*, 1908, p. 317–328; *Opere*, III, 1932, p. 93–100; *Opere*, 4, 1965, p. 69–75.

Textul de bază, în volumul *Notițe și fragmente literare* (1897).

Eseul este alcătuit prin adiționarea a trei articole. Atât Paul Zarifopol[1], cât și Șerban Cioculescu[2] semnalează, la notele edițiilor respective, apariția în presă doar a primului segment, fără să-i indice titlul, *Chestiuni literare*. În „Epoca“, acesta se

---

[1] I.L. Caragiale, *Opere*, III, 1932, p. 333 (*Note și variante*).
[2] I.L. Caragiale, *Opere*, 4, 1965, p. 530 (*Note și variante*).

încheie astfel: „Dar să studiem mai aproape într-un alt articol fizionomia multicoloră și schimbătoare a lumii noastre".

Al doilea articol, *Stat și literatură,* inclus de Caragiale în eseul *Politică și cultură*, nu este menționat între sursele textului din volum. Am reușit să stabilim acest lucru datorită *Bibliografiei I.L. Caragiale (1852–1912). În periodice*, I (1997)[1], unde articolul este inventariat la poziția 2880, fără a se face identificarea cuvenită. Reținem, însă, două precizări de aici. Prima: „articol politic". A doua, la poziția 2880 A: „Fragment reprodus în cadrul articolului lui B. Costescu, *Literatură conservatoare*", se referă la următoarea trimitere bibliografică: „Caragiale, [I.L.], *Stat și literatură*, în «Lumea nouă științifică și literară», III, nr.2, 10 nov. 1896, p. 1".

În „Epoca", articolul începe: „Faptul că la noi Statul este aproape totul..." și se încheie: „Dacă am avea o societate, cum avem și un stat – ...".

Cel de-al treilea element, reprezentând finalul eseului *Politică și cultură*, este, de fapt, articolul *Politică în toate*, retipărit – surprinzător! – de Șerban Cioculescu în seria de *Articole politice și cronici dramatice* a ediției *Opere*, V (1938)[2], fără a observa dublura apărută și fără a o justifica în vreun fel. Diferențele între versiunea din „Epoca"și aceea din volum sunt minime. În ziar, articolul începe: „Este o plângere nedreaptă...", iar în *Notițe și fragmente literare,* secvența începe: „De aci rezultă plângerea nedreaptă..." În continuare, alte deosebiri: în volum „Când vedem că vreo instituție...", î.l.d. „Când vedem că cutare instituție"...; „ar părea că e drept", î.l.d. „pare că ar fi drept"; „Ei, iată: tânguirea asta, după părerea mea este absolut nefundată./ Da, politică... Dar ce poftiți?/ Statul cheltuiește...", î.l.d. „Ei bine, tânguirea asta, mi se pare absolut nefundată, și

[1] Cf., *op. cit.,* p. 396–397.
[2] Cf., *op. cit.*, 1938, p. 155–156.

iată de ce./ Statul cheltuiește...“; „ca să facă știință serioasă“..., î.l.d. „ca să facem știință serioasă...“

În nota[1] sa, Paul Zarifopol reproduce „erata“ publicată de Caragiale în „Epoca“ (nr. 283, 19 octombrie 1896, p. 2), a doua zi după apariția articolului *Chestiuni literare*. O reproducem și noi, nu doar pentru pitorescul ei: „O greșală de tipar însemnată s-a strecurat în cronica noastră literară din numărul trecut. La rândurile 85 și 86 din coloana a cincea pagina întâia s-a pus: *«bate pe auritul Cres*, în loc de: *bate pe aiuriții greci»*“. În volumul *Notițe și fragmente literare,* fraza din care face parte expresia îndreptată de Caragiale sună astfel: „Într-o vreme, Alexandru Machedon, pornind din dreapta Adriaticii către răsărit și înaintând ca un vârtej luminos, *bate pe mintoșii* greci, nimicește pe...“

p. 96 NOTE RISIPITE

A apărut, prima dată, după cum urmează: *Exigențe grele*, în „Epoca literară“, I, nr. 3, luni, 29 aprilie, 1896, p. 2, cu titlul *Exigențe* și cu semnătura *Caragiale*, la rubrica „Cronica“; *Saloanele noastre*, în „Epoca literară“, I, nr. 5, luni, 13 mai 1896, p. 1, cu titlul *Două saloane* și cu semnătura *Caragiale*, la rubrica „Cronica“; *Amatorul și artistul*, în „Epoca“, II, nr. 300, duminică, 10 noiembrie 1896, p. 1–2, cu acest titlu și semnătura *Caragiale,* la rubrica „Tribuna literară“; *Artă și stimă,* în „Epoca“, II, nr. 330, sâmbătă, 14 decembrie 1896, p. 1–2, cu acest titlu și semnătura *Ion*, la aceeași rubrică; *Obligativitatea opiniilor*, în „Epoca“, III, nr. 353, vineri, 17 ianuarie 1897, p. 1–2, cu titlul *Obligativitatea opiniunilor* și semnătura *Ion*, la aceeași rubrică; *Salonul 1897 la Ateneu*, în „Epoca“, III,

[1] *Opere*, III, 1932, p. 333 (*Note și variante*).

nr. 452, joi, 15 mai 1897, p. 2, cu semnătura *Caragiale*, la rubrica „Tribuna literară"; *Solicitudine de stat*, în „Epoca", III, nr. 479, sâmbătă, 14 iunie 1897, p. 1–2, cu acest titlu și semnătura *Caragiale*, la aceeași rubrică; *Ofensă gravă*, în „Epoca", III, nr. 484, joi, 19 iunie 1897, p. 1–2, cu acest titlu, și semnătura *Caragiale,* la aceeași rubrică; în volumul *Notițe și fragmente literare*, [București, 1897], p. 95–140 (colecția „Biblioteca pentru toți", nr. 121–122).

Retipăriri: *Amatorul și artistul*, în „Foaia populară", IV, nr. 4, 15 februarie 1901, p. 4, 5, fără semnătură, dar atribuită lui Caragiale la sumar; *Obligativitatea opiniilor*, în „Foaia populară", IV, nr. 5, 1 martie 1901, p. 8, 9, cu semnătura *Caragiale; Exigențe grele*, în „Democrația", I, nr. 1, 17 mai 1909, cu supratitlul *În loc de prefață* pentru traducerea lui Av. Văsculescu din *Prințul* de N. Machiavelli; *Notițe risipite: 1. Exigențe grele; 2. Amatorul și artistul; 3. Obligativitatea opiniilor*, în „Românul" (Arad), II, nr. 128, 12/25 iunie 1912, p. 2–6, reproduse după volumul *Momente, schițe, amintiri. Opere complete*, 1908; *Notițe risipite: Amatorul și artistul*, în „Mișcarea", IV, nr. 131, 15 iunie 1912, p. 2.

În volume: *Momente, schițe, amintiri. Opere complete*, 1908, p. 329–359; *Opere*, III, 1932, p. 101–122; *Opere*, 4, 1965, p. 76–95.

Textul de bază, în volumul *Notițe și fragmente literare* (1897).

Cum se poate ușor constata, numărul și ordinea bucăților publicate în presă („Epoca literară" și „Epoca") nu corespund în totalitate celor grupate sub titlul *Note risipite*, în volumul *Notițe și fragmente literare* (1897).

Noi optăm pentru titlul *Note risipite*, folosit de Caragiale în volumul luat ca bază în ediția de față și renunțăm la forma din *Momente, schițe, amintiri. Opere complete* (1908), preluată în edițiile ulterioare acesteia.

În continuare, dăm diferențele principale, în ordinea din volum a secvențelor, corectând, acolo unde este cazul, trimiterile bibliografice greșite din edițiile anterioare:

1. *Exigențe grele*: în volum titlul este în această formă, în loc de *Exigențe*, în „Epoca literară". Trimiterea la data de apariție („Epoca", 25 octombrie 1896) este eronată atât la Zarifopol[1], cât și la Rosetti–Cioculescu–Călin[2]. În schimb, este corectă în *Bibliografia I.L. Caragiale*[3], după care am identificat textul. În „Epoca literară", articolul se sfârșește astfel: „Marfa trebuie vecinic variată, marfă din ce în ce mai multă și mai ales marfă ieftină. Și pentru că veni vorba de marfă ieftină – așa e că «Epoca literară», pentru atâta materie câtă conține, pentru așa hârtie și așa de-ngrijit tipar, nu e scumpă 15 bani exemplarul?"

2. *Saloanele noastre* este alcătuit din articolele: *Două saloane, Artă și stimă* (titlu eliminat de Caragiale la trecerea textului în volum) și *Salonul 1897 la Ateneu* (titlu, de asemenea, eliminat), care începe cu: „De două ori am avut imprudența…". Dăm încă o deosebire, din ziar, unde, după „manifest amenințată de obezitate", urmează: „Dar mă opresc înaintea unei pânze de dimensiuni și mai mari – *Învierea lui Lazăr.* E un miracol! și miracolul se face pe un mare bulevard al cetății sfinte; de aceea, probabil, se face la lumina electrică. Sunt deocamdată orbit de efectul atâtor lămpi cu arc, îmi acoper ochii, ca să-mi atenuez prima amețitoare impresie, pe care o voi arăta în al doilea articol despre Salonul nostru".

p. 121 1907. DIN PRIMĂVARĂ PÂNĂ-N TOAMNĂ. CÂTEVA NOTE

Partea întâi este datată: „1907, martie" și a fost publicată în ziarul „Die Zeit" din Viena, IV, nr. 624, 3 aprilie 1907,

[1] *Op.cit.*, p. 333 (*Note și variante*).
[2] *Op.cit.*, p. 531 (la *Note și variante*).
[3] *Op.cit.*, poziția 2656.

p. 1–2, cu titlul *Rumänien, wie es ist*, von einem rumänischen Patrioten. Într-o notă din partea redacției se precizează: „Die vorstehenden Ausführungen stammen aus der Feder eines der hervorragendsten rumänischen Publizisten. Sie geben ein ungeschminktes Bild der Zustände in Rumänien, die furchtbare Bauernbewegung verschuldet haben. Wenn der Verfasser bei seiner Kritik manchmal über das Ziel hinausschiesst, so ist es der Schmerz, der dem Patrioten die herben Worte in den Mund legt. D[ie] Red[aktion]". Ziarul se află la Cabinetul de manuscrise al Academiei Române, în Arhiva I.L. Caragiale, I, Imprimate 1 (Achiziții 236/1951). Paul Zarifopol în *Prefața* la tomul III din 1932, al ediției sale critice, dă următoarea lămurire necesară: „Traducerea germană a textului lui Caragiale a fost făcută de un literat berlinez Hermann Kienzl, din cercul doamnei Mite Kremnitz". Foarte curând, la Craiova, apare varianta românească a pamfletului, în „Monitorul", II, nr. 114, 6 aprilie 1907, p. 1–2. Semnat: *Un patriot român*. La finele articolului, o însemnare: „Din jurnalul vienez «Die Zeit»". Textul este precedat de o notiță a redacției, intitulată: *Cum ne judecă străinii*: „Reproducem după ziarul «Zeit» [*sic*] din Viena articolul de mai jos, pentru ca cititorii noștri să poată vedea cum ne judecă străinii. Deși aprecierile ce se fac despre noi și firea noastră sunt cam pesimiste, totuși, citind cineva articolul de mai jos trebuie să recunoască, în mare parte, că autorul are dreptate. Adevărul ustură, însă poate servi să corijeze și pentru asta l-am reprodus". Mihail Dragomirescu publică, într-un *Supliment politic* al revistei sale, articolul intitulat *Cauzele răscoalelor țărănești*, în „Convorbiri", I, nr. 19, 1 octombrie 1907, p. 765–771. Semnat: *Un patriot român* (pe copertă, la sumar). La tabla de materii a anului I este indicat autorul: *I.L. Caragiale.* Într-o notă a redacției se precizează că textul este reprodus după originalul românesc al unui articol

[1] Paul Zarifopol, *Prefață*, în *Opere*, III, 1932, p. XIV.

apărut în ziarul vienez „Die Zeit“: „E un grandios capitol din Tacit. [...] În acest chip, în românește, numai un scriitor a mai scris: d. Titu Maiorescu în unele din *Introducerile* la *Discursurile sale parlamentare*“. Articolul din „Convorbiri“ este tradus și publicat, împreună cu elogiul lui Mihail Dragomirescu, în ziarul conservator, „La Roumanie“, X-e année, no. 2590, 7/20 octobre 1907, p.1. La începutul lui noiembrie 1907, este tipărită la București, în Tipografia ziarului „Adevărul“, str. Sărindar, 11, broșura: *1907 – din primăvară până-n toamnă. Câteva note* de I.L. Caragiale. În afara primei părți, datată „1907, martie“, autorul adaugă o parte a doua, purtând ca dată „1907, septembrie“, și o a treia parte din „1907, octombrie“. Broșura are și o scurtă introducere, fără titlu, semnată: *I.L.C.* Cu titlul *Răscoala țărănească*, sunt tipărite fragmente din pamflet în „Calendarul poporului român“, VI, 1908, p. 120–122. Semnat *Ca*. Peste doi ani, un fragment, intitulat *1907*, apare în „Adevărul“, XXII, nr. 7369, 14 martie 1910, p. 2. La moartea scriitorului, este reprodus din nou articolul-fragment *1907. Din primăvară până-n toamnă*, cu subtitlul *Testamentul politic al lui Caragiale. Caragiale partizanul votului universal*, în „Adevărul“, XXV, nr. 8171, 12 iunie 1912, p.1. Sunt inserate fragmente cu titlul *1907*, și subtitlul *Caragiale revoluționar*, în „România muncitoare“, VIII, nr. 47, 17 iunie 1912, p. 1–2.

Textul de bază, în broșură (1907).

Despre geneza pamfletului avem, întâi, mărturia fiului său, Luca Ion Caragiale: „Una din amintirile puternice pe care le păstrez despre părintele meu e aceea când i-am adus întâiul jurnal nemțesc care amintea revolta țăranilor din 1907. În omul acela, care persiflase veșnic avânturile patriotice, o groaznică suferință a început să clocotească. A stat zile întregi nemișcat, cu capul sprijinit în mâini. Când îi vorbeai, se trezea ca din vis și răspundea întrebărilor cu glasul obosit. Pe urmă deznădejdea

era înăbușită de revoltă. Striga că bine le face ciocoilor. Voia să plece, să vază ce se întâmplă în țara lui, și deznădejdea iar îl paraliza. Într-o noapte, febril și iritat, a scris broșura *1907, din primăvară până-n toamnă*, a trimis la *Die Zeit* din Viena prima parte tradusă de Mite Kremnitz, iar manuscriptul românesc l-a închis într-un sertar"[1]. D. Gusti, tânărul doctor în filosofie aflat la Berlin, își amintea: „Mite Kremnitz l-a rugat să scrie un articol despre evenimentele din țară pentru ziarul *Die Zeit*, ce apărea la Viena în stil mare, pentru a precumpăni influența cunoscută a lui *Neue Freie Presse* [...] Invitat la dejun, am fost rugat de Caragiale să-mi dau părerea despre felul cum înțelegea el să scrie articolul cerut. Și l-am ascultat până la orele cinci de dimineață. Au fost o după-amiază și o noapte de neuitat. Asistam la desfășurarea unei mari și grele probleme, făcută de un gânditor care nu era specialist, dar care analiza cu o surprinzătoare profunzime și ingeniozitate. [...] După multe zile de trudă, articolul a fost trimis la redacție"[2]. Într-o scrisoare, I.L. Caragiale îi scria lui Paul Zarifopol: „Deși nu știu nemțește mi-a plăcut foarte mult cum sună textul dumitale. În momentul când îți scriu, sper că *Die Zeit* a intrat în posesiunea scrisorii și articolului. Să vedem dacă va găsi de cuviință să-l utilizeze"[3]. Ziarul vienez publică articolul și trimite autorului român o scrisoare de mulțumire: „Sehr geehrter Herr! Es freut uns ausserordentlich mit Ihnen in direkten Kontakt kommen zu können und Ihnen zu sagen, dass der in unserem Blatte abgedruckte Artikel aus Ihrer geschätzten Feder eine glänzende publizistische Leistung war, die in unserem

[1] Luca Ion Caragiale, *Amintiri despre Caragiale*, în „Ideea europeană", I, nr. 29–30, 4–11 ianuarie 1920, p. 2.

[2] D. Gusti, *Câteva amintiri despre Caragiale*, în „Revista Fundațiilor Regale", XII, nr. 4, aprilie 1945, p. 8.

[3] I.L. Caragiale, *Opere*, VII, 1942, p. 66.

Leserkreise ganz allgemein anerkannt worden ist, und speziell unter kundigen Leuten geradezu Aufsehen erregt hat. Wir bitten Sie, uns deswegen auch fernerhin mit Ihren, geschätzten Beiträgen zu bedenken“[1]. Cu toată prețuirea declarată a redacției, I.L. Caragiale se arăta nemulțumit la primirea foii vieneze. „Din motive redacționale, unele pasaje au fost tăiate, ceea ce a produs revolta lui Caragiale împotriva acelora ce i-au cerut studiul și, mai ales, împotriva «cenzurii» presupuse a lui Mite Kremnitz, căreia îi tăgăduia calitatea de a se amesteca în scrisul său“[2]. Șerban Cioculescu înregistrează diferențele între varianta germană și manuscrisul românesc, în *Opere*, V (1938), p. 475–476. Comanda articolului (varianta germană) și itinerariul textului au născut controverse între istoricii literari pe fapte de amănunt. Pentru noi, scenariul este următorul: Mite Kremnitz a cerut lui I.L. Caragiale, prin intermediul lui Paul Zarifopol, să scrie un articol pe tema răscoalelor țărănești pentru ziarul vienez *Die Zeit*. Scriitorul acceptă, redactează partea datată „1907, martie“ pe care o trimite lui Paul Zarifopol pentru a-l înmâna lui Mite Kremnitz. Aceasta se îngrijește de traducerea articolului apelând la serviciile literatului berlinez Hermann Kienzl. Versiunea în limba germană se întoarce la Paul Zarifopol, care e posibil să fi stilizat-o ușor, transmițând-o autorului la Berlin. I.L. Caragiale expediază articolul în limba germană la Viena, cu o scrisoare însoțitoare. Se poate ușor deduce că traducerea primei părți a pamfletului este, de fapt, o operă colectivă: Mite Kremnitz–

---

[1] I.L. Caragiale, *Scrisori și acte*. Ediție îngrijită, prefață și note de Șerban Cioculescu, București, Editura pentru literatură, 1963, p. 53 (facsimil).

[2] D. Gusti, *op.cit.* La Cabinetul de manuscrise al Bibliotecii Academiei Române se păstrează, în Arhiva D. Gusti (III, ms. 22), câteva file cu însemnări bruionare în creion, intitulate „Berlin–Caragiale“, ce par a fi stat la baza redactării amintirilor sale.

Hermann Kienzl–Paul Zarifopol. De aici, mărturiile contradictorii ale unor contemporani.

În 3/16 aprilie, trimitea articolul *1907* în limba română (prima parte) lui Petre Th. Missir la Iași, pentru a fi publicat cu discreție într-o revistă „cuminte“[1]. În toamnă, mai transmite încă o dată articolul lui Barbu Delavrancea, „întreg așa cum l-am aruncat eu atunci“[2], supărat fiind de modul cum apăruse pamfletul în revista lui M. Dragomirescu: „trunchiat și plin de greșeli“. Încă din luna mai 1907, în „Neamul românesc“ se deplângea faptul că I.L. Caragiale și alți scriitori „au îndrăznit să prindă durerea țăranului român și s-o buciume peste hotare“[3]. În „Acțiunea conservatoare“, un anonim regretă că nu se dezvăluie numele autorului articolului din „Convorbiri“, care vede țara ca o „Patagonie europeană“[4]. Îl învinovățește pe „patriot“ că a comis, astfel, un act nepatriotic. În revista prietenului său, Toma Cămărășescu, „La Roumanie“, se credea că autorul articolului din revista lui Mihail Dragomirescu era „un roumain-transylvain“, care devenise „l'accusateur de son pays“, „un démolisseur, un nihiliste“. Față cu apropierea de Tacit, făcută de Mihalache, anonimul franțuzit exclamă: „Pardon, c'est n'est pas du Tacite, c'est du Suétone“. Îi cerea autorului pamfletului să se devoaleze: „Nous voulons voir un visage et non un marque. Caton, qui es-tu?“[5]. Mihail Dragomirescu se grăbi să-i expedieze imediat ziarul la Berlin, îndemnându-l la „un mic răspuns“.

---

[1] Cf. *Opere,* VII, 1942, p. 554.

[2] *Ibidem*, p. 246.

[3] Tiberiu V. Crudu*, Pescuitori în apă tulbure*, în „Neamul românesc“, II, nr. 5, 20 mai 1907, p. 69.

[4] *Un patriot român*, în „Acțiunea conservatoare“, II, nr. 410, 5 octombrie 1907, p. 1.

[5] *Caton, qui-es-tu?,* în „La Roumanie“, X, nr. 2591, 9/22 octombrie 1907, p. 1.

I.L. Caragiale se execută și-l înștiințează despre aceasta pe Mihalache: „Am primit acu *La Roumanie;* îți mulțumesc. Îi doare pe oligarhii noștri apucătura mea libertaro-reacționară. O să-i doară și mai mult broșura completă cu soluția pe care mi-o tot cer și pe care trebuia s-o pui și tu în *Convorbiri.*

– Iată ce am răspuns domnului de la *Roumanie*, care vrea să știe cine este Caton. Acuma cred că e mulțumit.

– *habet igitur confitentem reum*. Am făcut și eu puțintică proză de bucătăreasă – da! de bucătăreasă – dar franțuzoaică“[1]. Și urmează textul, în limba franceză, al scrisorii către redactorul ziarului „La Roumanie“, în care își asumă paternitatea articolului. Toma Cămărășescu, în loc să publice scrisoarea, dispune să fie dată o scurtă notă: „*Caton, qui es-tu*, tel était le titre de notre premier Bucarest du 9/22 octobre. M. J.L. Caragiale nous répond de Berlin: «Caton, c'est moi»“[2]. În 27 octombrie / 9 noiembrie 1907, Caragiale îl informa pe amicul său, Alceu Urechia, că era gata cu „materia“ pentru „broșura mea“, așteptând o „primă aprobare“ pentru „simplicisima“ sa proză[3]. Înainte de a-l expedia la București, după amintirile fiului său, ar fi citit textul lui „Hristache Racovski“[4], prietenul său socialist, în urma observațiilor acestuia, reformulându-și unele concluzii critice. Alceu Urechia era însărcinat de I.L. Caragiale să trateze cu cei de la Tipografia ziarului „Adevărul“ pentru a imprima broșura. La început, – își amintea C. Racovski –, scriitorul voise să tipărească broșura în Germania, „fără iscălitură“, într-o sută de exemplare, pe care s-o distribuie prietenilor: „El a început să colinde orașele din Germania ca să caute un tipograf cu litere române“[5]. În scrisoarea, deja

[1] I.L. Caragiale, *Scrisori și acte*, ed. cit., 1963, p. 62.

[2] *Informations*, în *La Roumanie*, no. 2613, 5/18 novembre 1907, p. 3.

[3] Cf. I.L. Caragiale, *Opere*, VII, p. 456.

[4] Luca Ion Caragiale, *op. cit.*

[5] Dr. C. Racovski, *Caragiale și democrația*, în „Adevărul“, XXV, nr.8174, 15 iunie 1912, p. 1.

citată, către Mihail Dragomirescu, din 1/14 noiembrie 1907, I.L. Caragiale însemna: „În momentul acesta, primesc o telegramă: broșura va apare curând, – chiar săptămâna asta. Și se va vinde pe cale publică – va inunda târgurile și târgușoarele. Ți-am scris și-ți mai scriu, ca să te rog să zici câteva cuvinte asupră-i. N-aș vrea să amuțească strigătul meu în pustiul indiferenței. Dar – nu laude exagerate, ci rece și aspră judecată. Vorba ceea: înjură-mă, domnule, dacă nu vrei să mă lauzi! dar nu mă da uitării! – Sper că broșurica o să spargă conspirația tăcerii. Tare aș dori să cază rândurile mele și sub ochii regelui și ai prințului. Eu însumi să le-o adresez, drept să spun, n-am îndrăzneala. Nici ei nu sunt oameni fără griji! și de! parcă nu ar fi politicos să-i mai plictisesc și eu, un oarecine, fără vreo însemnătate politică, cu părerile mele... Destul îi plictisesc atâția – chemați să-i plictisească“[1].

Concomitent, îl anunța și pe Paul Zarifopol că „la București se trage la mașină broșura mea, pe care Urechia și Pauker o cred genială“[2]. În 2/15 noiembrie 1907, tot îi mai scria lui Mihail Dragomirescu că „articolul din *Zeit–Convorbiri, complet și completat,* apare zilele astea în București“. Era interesat „de ce efect va produce în certe sfere“. Nu avea intenția de a da răspunsuri sau de a intra în polemici pe această temă: „Eu spun ce știu, arăt ce văd, mărturisesc ce cuget – *à titre de document*“. Era hotărât să urmeze mai departe „ca literat (ca nuvelist, ca satirist, ca dramaturg, ca fabulist, ca istoric), nu ca om politic“[3]. Scrisoarea de mai sus, și cea care urmează sunt modele de *politichie* levantină, I.L. Caragiale simțind nemulțumirea bunului Mihalache că a încredințat altora tipărirea broșurii, și nu lui, pentru „Minerva“. I.L. Caragiale se explică: „Am dat broșura la «Adevărul», fiindcă acolo este vad mare și tarabă deschisă pentru publicațiuni ce trebuiesc desfăcute repede, cu

---

[1] I.L. Caragiale, *Scrisori și acte*, ed. cit., 1963, p. 63.
[2] I.L. Caragiale, *Opere*, VII, ed. cit., 1942, p. 79
[3] I.L. Caragiale, *Scrisori și acte,* ed. cit., 1963, p. 65.

paralâcul, pe cale publică. Înțelegi dar de ce nu m-am gândit la tine și la «Minerva»“[1].

Mai multe ziare anunțau, la 5 noiembrie (stil vechi), apariția pamfletului: „Ce umor, ce biciuială, ce profunditate de observație! Dacă-i Caragiale!...“[2] Peste numai câteva zile, apare pe prima pagină a „Adevărului“ un amplu articol, cu titlu semnificativ: *Caragiale despre 1907. Pentru adevăr și dreptate*[3]. Însuși directorul publicației, în jurnalul său săptămânal, se pronunță asupra pamfletului: „Face senzație în țară și se vinde ca pâinea caldă o broșură de critică socială a lui Caragiale. E o icoană credincioasă a stării de lucruri de azi, nu este nimic nou de altfel, căci critica aceasta noi o facem de atâția ani, dar, pe fondul vechi, scriitorul a aruncat mantaua strălucitoare a talentului său și i-a dat forma definitivă“[4]. Presa conservatoare contesta ironic dreptul și competența scriitorilor de a face politică și de a se pronunța asupra realităților social-economice-politice din țară: „De obicei ideile poeților, chiar și când fac politică, – nu se discută, ci se gustă. Și broșurica maestrului Caragiale e picantă“[5]. Mihail Dragomirescu își făcea și el datoria la „Convorbiri“[6], observând că broșura este opusă articolelor lui Iorga pe aceeași temă din „Neamul românesc“. O recenzie negativă produce Ovid Densusianu: „Broșura respiră un pesimism extrem de vinovat. [...] Vorbește, firește, scriitorul, nu omul practic, cunoscătorul situației“[7].

---

[1] *Ibidem*, p. 66.

[2] *Informațiuni*, în „Adevărul“, XIX, nr. 6536, 4 noiembrie 1907, p. 2.

[3] „Adevărul“, XIX, nr. 6541, 9 noiembrie 1907, p. 1.

[4] Const. Mille, *Letopiseți*, în „Adevărul“, XIX, nr. 6545, 13 noiembrie 1907, p. 1.

[5] B., *Și la noi*, în „Vremea“, I, nr. 91, 13 noiembrie 1907, p. 1.

[6] M.D., *1907, din primăvară până-n toamnă de I.L. Caragiale (București, Tip. Adevărul, 1907)*, în „Convorbiri“, I, nr. 22, 15 noiembrie 1907, p. 899–901.

[7] Ov. Densusianu, *Caragiale, I.L.: 1907, din primăvară până-n toamnă*, în „Vieața nouă“, III, nr. 20, 15 noiembrie 1907, p. 448.

O prezentare elogioasă întâlnim, însă, în „Sămănătorul": „Face senzație în Capitală interesanta broșură politică a dlui I.L. Caragiale, *1907, din primăvară până-n toamnă*. În acea formă literară strălucită, totdeauna caracteristică scrierilor sale, maestrul expune cu o limpezime și o concentrare desăvârșită păcatele reale ale vieții noastre publice și sociale și desfășoară o serie de observații și idei foarte juste din care se poate folosi... Suntem curioși ce vor spune despre această broșură, cu adevărat îndrăzneață și de o actualitate dureroasă, optimiștii care au proslăvit 40 de ani de-a rândul «libertatea» noastră politică, fără a le păsa de satira genială din «Comediile» aceluiași autor"[1]. Christian Racovski prezintă pamfletul lui I.L. Caragiale de pe pozițiile socialiștilor, care nu împărtășeau punctul de vedere al autorului referitor la soluția politică menită să conducă la eradicarea stărilor grave de lucruri din țară. Aprecia, însă, forma „desăvârșită" și forța „de critică și de înfierare"[2]. B. Brănișteanu relevă faptul că „în mai puțin de două săptămâni a trebuit să se tipărească trei edițiuni, cu un tiraj total de 10 000 exemplare, și toate au fost epuizate, așa că tipărirea unei a patra ediții s-a impus"[3]. Cărticica de 32 de pagini se vindea cu 30 de bani exemplarul. Vestea ajungea într-un târziu și la I.L. Caragiale, la Berlin, acesta comunicând-o, în grai moldovenesc, și lui Paul Zarifopol: „Aflu că broșura a trecut de 10 000 (dzăși mii, bri omule! Și socoți mata, coani)"[4]. O adevărată răstălmăcire a ideilor marelui scriitor venea din partea unei reviste editate de cultul mozaic, catalogând pe scriitor drept xenofob, în baza unor citate din

[1] *Cărți*, în „Sămănătorul", VI, nr. 47, 18 noiembrie 1907, p. 10.

[2] C. R., *Jos oligarhia! (D. I.L. Caragiale și regimul nostru)*, în „România muncitoare", III, nr. 38, 18–25 noiembrie 1907, p. 1–2.

[3] B. Br., *Un succes de librărie*, în „Adevărul", XIX, nr. 6554, 22 noiembrie 1907, p. 1.

[4] I.L. Caragiale, *Opere,* VII, 1942, p. 83.

pamfletul *1907*, referitoare la relațiile dintre țăranii români și arendașii evrei. Se face trimitere și la cele două versiuni ale *Făcliei de Paște*, „cu un caracter aproape antisemit“[1]. Barbu Delavrancea îi comunica și el autorului, la Berlin, cu entuziasm: „Broșura ta *1907* se vinde (pe-un cap) pe capete“[2]. Peste câteva zile revenea: *1907* „e o minune ca adevăr, ca sentiment, ca judecată“[3]. „Bătrâna revistă“ „Convorbiri literare“ acorda pamfletului un loc de onoare, socotindu-se că avem de-a face „cu o bucată din Tacit“, „ca obiectivitate și seninătate“[4].

Odată cu trecerea timpului, pamfletul *1907. Din primăvară până-n toamnă* intră într-un con de umbră. De-abia în 1932, Paul Zarifopol se pregătea să introducă textul în ediția sa critică. Distinsul critic muri curând, Șerban Cioculescu asumându-și sarcina continuării monumentalei ediții. În anul 1938 apărea, la Fundația pentru Literatură și Artă „Regele Carol II“, volumul al V-lea de *Opere. Articole politice și cronici dramatice*, în care Șerban Cioculescu publică pamfletul cu tot aparatul critic necesar. Avea dreptate Mircea Tomuș să considere că reputatul editor a redescoperit și a repus în circulație prețiosul „document“. G. Călinescu nici nu amintește pamfletul, în *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, din 1941. Mai târziu, după 1945, completând unele capitole ale operei sale, va menționa: „La 1907, ca toți intelectualii sensibili și cinstiți, scriitorul luă poziție în legătură cu răscoalele a căror reprimare din păcate o recunoscu necesară («Trebuia stins focul? – Mai încape vorbă?...»). Pretențiile țăranilor i se par

---

[1] *D. Caragiale în apele antisemite,* în „Egalitatea“, XVIII, nr. 45, 23 noiembrie 1907, p. 358.

[2] Scrisoare din 29 noiembrie 1907, în *Opere*, IX, p. 75.

[3] Scrisoare din 8 decembrie 1907, *Ibidem*, p. 76.

[4] N., *I.L. Caragiale*, *1907, din primăvară până-n toamnă*, în „Convorbiri literare“, XLI, nr.12, decembrie 1907, p. 1252 („Cronica literară și științifică“).

exorbitante și imposibil de satisfăcut. Studiind totuși substratul găsește că fenomenul are o rațiune latentă și aceasta este exploatarea ruralului de către arendași, în majoritate străini (pătura superpusă a lui Eminescu!), care au pricinuit deopotrivă scăpătarea proprietarilor mari. În concluzia de aspect obscur și sedițios, Caragiale cerea în fond să se înlăture «casta de strânsură», instituindu-se un regim de reprezentare reală a țării“[1]. Și tot Șerban Cioculescu scoate la iveală o prețioasă scrisoare a lui I.L. Caragiale către fiul său, Mateiu, comentând pertinent: „Evenimentele din primăvara anului 1907 au fost prilejul momentului de vârf al acțiunilor civice și patriotice ale lui Caragiale. Renunțând la tăcerea ce și-o impusese în cursul exilului său voluntar de la Berlin, el a trimis ziarului vienez *Die Zeit* întâia și cea mai însemnată parte a viitoarei broșuri *1907, din primăvară până-n toamnă*. Același scriitor, care în trecut ridiculizase pe susținătorii votului universal, îl preconiza acum, pentru reintrarea națiunii în drepturile ei și îndeplinirea marilor reforme cerute prin perimarea a ceea ce numea «constituția arhontologică», cu alte cuvinte, îmbibată încă de spirit feudal. Tot atunci îi trimitea prin Delavrancea lui Mateiu o scurtă scrisoare, din care amintim aceste rânduri: «Împrejurările prin cari a trecut și trece țara noastră și care-mi întristează așa de adânc bătrânețele mele, să-ți fie ție îndemn în dragoste pentru patrie. Dumnezeu să-ți facă ție parte de vremuri mai bune la bătrânețe! Noi am început cu veselie și sfârșim cu mâhnire. Să vă dea vouă, tinerilor, Domnul, să nu mai vedeți nici un rău abătându-se pe biata noastră țară». Este încă o dovadă că numai un mare patriot, așa cum a fost Caragiale, putea resimți cu atâta putere, de la câteva mii de

[1] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent*, ediția a II-a, revăzută și adăugită. Ediție și prefață de Al. Piru, București, Editura Minerva, 1982, p. 490.

kilometri depărtare, zguduitarea tragedie ce se desfășura în țară“[1].

Diferențe de transcriere: „reprezentanței“ (broșură) – „reprezentației“ (*O. V*); „primenește“ (broșură) – „premenește“ (*O. V*); „reporteri“ (broșură) – „raportori“ (*O. V*); „inică“, din fr. *inique*, jignitor, neobrăzat (broșură) – cinică (*O. V*).

ÎN PERIODICE

p. 145 VOIȚI CRONICĂ LITERARĂ?...

A apărut, prima dată, în „Ghimpele“, XV, nr. 21, 26 mai 1874, p. 2, cu acest titlu și semnătura: *Car...*

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 279–280 (la *Addenda*); *Opere*, 4, 1965, p. 109–111.

Textul de bază, în „Ghimpele“ (1874).

Cum a observat și Silvian Iosifescu[2], *Voiți cronică literară?...* este „primul text mai amplu publicat de Caragiale în «Ghimpele»“. De asemenea, criticul atrage atenția că articolul este „intitulat – caracteristic – în manieră interogativă“. Într-adevăr, Caragiale folosește frecvent, în titluri, formularea interogativă. Un exemplu se află în chiar această serie de cronici. Dar, se impune să observăm, în același timp, în varietatea formulelor, tentativa scriitorului tânăr de a evita monotonia titlului fix, iar un titlu de rubrică este fix, prin excelență. El arată, de la început, dezinvoltură și independență de spirit. Oare nu putem citi, nu neapărat printr-o retroproiecție, ci în realitatea pe care ne-o propun textele și titlurile lor, ca serie, un prim exercițiu de genul „temă și

[1] Șerban Cioculescu, *Caragialiana*, ed. cit., 1987, p. 97.
[2] *Dimensiuni caragialiene*, București, Editura Eminescu, 1972, p. 25.

variațiuni“? Căci, iată cum ar arăta șirul: *Voiți cronică literară?…, Cronica literară, Cronică literară, Cronica, Cronică?...* Iar, dacă adăugăm, și *Cronica fantazistă, Cronică fantastică*, constatăm atât diversificarea ca gen a cronicilor (solicitată și de structura publicației), cât și jocul variațiunilor (nu doar în titluri, ci în chiar articularea lor compozițională).

p. 147 CRONICĂ LITERARĂ [Desigur, știți ce va să zică…]

A apărut, prima dată, în: „Ghimpele“, XV, nr. 22, 2 iunie 1874, p. 1, 2, cu acest titlu și semnătura: *Car...*

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 281–282 (la *Addenda*); *Opere*, 4, 1965, p. 112–114.

Textul de bază, în „Ghimpele“ (1874).

Șarjă antimacedonskiană. Șerban Cioculescu precizează că titlul ziarului „Dâmbul“ trebuie citit „Oltul“, ziar condus de poet. Consemnăm un fapt pitoresc: *Dâmbul* este numele unui râuleț care curge prin partea de nord-est a Ploieștiului. Deci, „«Dâmbul» tău“ este o răsturnare autoironică.

p.150 ISTORIA UNEI EPIGRAFE

A apărut, prima dată, în „Ghimpele“, XV, nr. 24, 16 iunie 1874, p. 2–3, cu acest titlu și semnătura: *Car...*

În volume: *Opere*, V, 1938, p. 343–345; *Opere,* 4, 1965, p. 115–118.

Textul de bază, în „Ghimpele“ (1874).

În fapt, este vorba tot de o „cronică", echivalată cu „istoria", adică „povestea" unui dicton din ziarul lui Bolliac, „Trompetta Carpaților". Explicația este, evident, fantezistă, ironică, satirică. De reținut articularea secvențelor, ca într-un șir de epigrame.

p. 154 CRONICĂ LITERARĂ [Jurasem că nu voi mai lua...]

A apărut, prima dată, în „Ghimpele", XV, nr. 25, 23 iunie 1874, p. 2–3, cu acest titlu și semnătura: *Car...*

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 283–284 (la *Addenda*); *Opere*, 4, 1965, p. 119–121.

Textul de bază, în „Ghimpele" (1874).

„Dacă situăm debutul în a doua jumătate a anului 1873, – observă Silvian Iosifescu în capitolul[1] dedicat «anilor de exerciții» ai scriitorului – ucenicia lui Caragiale durează patru sau cinci ani". *Cronică literară* este un text foarte apropiat de momentul de început al scrisului caragialian, iar considerarea cronologică a provocat observații pertinente (și productive) despre spiritul creator și mișcarea de diferențiere, în sensul noutății și originalității în scrisul timpuriu al lui Caragiale. Una dintre acestea este formulată de Tudor Vianu[2] într-un studiu, e adevărat, dedicat „epitetului eminescian", în care se referă și la exemplul caragialian, ca argument într-o demonstrație privind „noutatea stilistică" și „progresul literar": „Noutatea singură nu este un criteriu de apreciere a progresului literar.

[1] Cf. *Dimensiuni caragialiene,* București, Editura Eminescu, 1972, p. 5–37 (capitolul: *Ucenicia: Caragiale înaintea „Nopții furtunoase"*).

[2] *Despre stil și arta literară*, București, Editura Tineretului, 1965, p. 242–243.

Numai noutatea în serviciul expresivității alcătuiește un criteriu capabil să măsoare progresul în literatură... O astfel de noutate a reprezentat arta lui Caragiale în mișcarea de foi umoristice care încep să apară în București, încă din timpul lui Cuza-Vodă. N.T. Orășanu, cu foaia sa «Nichipercea», încă din 1859, apoi Hasdeu cu «Asmodeu», «Aghiuță», «Satyrul», în fine un Ion A. Gianoglu cu «Sarsailă», «Nichipercea» și «Cicale» ș.a. conduc până la «Ghimpele» lui Toma Stoenescu, în care apar primele scrieri ale lui Caragiale și începe să se precizeze figura lui literară. Este foarte interesant de studiat cum formula umoristică, apărută în condițiile luptelor politice ale vremii, se desăvârșește trecând de la uitații umoriști ai foilor citate la Caragiale."

O nouă șarjă ironică antimacedonskiană.

Drumul scriitorului în literatură și în gazetărie are nu doar prefigurări, ci și izbânzi, în aceste cronici, una dintre ele fiind chiar *Cronică literară*. Însemnele nediferențierii între literatură și jurnalistică sunt vizibile, dar nici publicistul nu o evită. Cristalizarea dicțiunii sale cuprinde aluviuni din ambele direcții.

p. 157 CRONICA...
[Își pune gazeta sub teasc...]

A apărut, prima dată, în „Ghimpele", XV, nr. 34, 25 august 1874, p. 1–2, cu acest titlu și semnătura: *Noi*. Neretipărită în timpul vieții scriitorului. Nu a fost inclusă în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Ghimpele" (1874).

Semnalată de I. Cremer, care susține, între altele, că semnătura *Noi* trebuie citită în oglindă, adică: *Ion*, și că ea l-ar desemna pe Caragiale. La rândul nostru, adăugăm

presupunerea că semnătura sugerează un autor colectiv, cu participarea lui *Ion* (Caragiale). Chiar dacă textul este deficitar sub raportul calității față de celelalte cronici, există elemente, detectabile, la citirea atentă, care indică sau, cel puțin, sugerează aportul caragialian.

p. 160 CRONICĂ?...

A apărut, prima dată, în „Ghimpele“, XVI, nr. 2, 5 ianuarie 1875, p. 2–3, cu acest titlu și semnătura: *Car...*

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 291–293 (la *Addenda*); *Opere*, 4, 1965, p. 122–124.

Textul de bază, în „Ghimpele“ (1875).

Clarificărilor aduse de Șerban Cioculescu în *O*, 4 (1964), p. 535, le adăugăm doar observația că, în suita acestor cronici, jurnalistul scriitor construiește un model negativ al Scriitorului.

p. 162 [„ALEGĂTORUL LIBER“...]

A apărut în „Alegătorul liber“, I, nr. 52, 11 iunie 1875, p. 1–2, cu semnătura: *C.* Neretipărit în timpul vieții autorului. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Alegătorul liber“ (1875).

Articolul, identificat și transcris din ziar de către Marin Bucur, a fost atribuit de același editor lui Caragiale, în culegerea *Restituiri…*[1]. Argumente pentru atribuire: semnătura

---

[1] I.L. Caragiale, *Restituiri, Articole, „Bucureștiuri“, „diverse“, „mofturi“, note, însemnări, texte literare și traduceri* – identificate, transcrise și comentate de Marin Bucur, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, p. 291–292, 343–344 (Nota).

cu inițiala *C.*, apoi Caragiale era girant-responsabil al ziarului, un număr de expresii de tonalitate caragialiană etc. Nu este de ignorat faptul că într-o problemă privind, în speță, libertatea presei Caragiale, care-l ironizase pe Macedonski, în precedentele cronici literare, putea foarte bine să se solidarizeze cu mai tânărul confrate.

p. 164 O MĂSURĂ URGENTĂ

A apărut, prima dată, în „Națiunea română", I, nr. 7, joi, 1 septembrie 1877, p. 1, cu acest titlu și fără semnătură. Neretipărit în timpul vieții autorului. Nu a fost inclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Națiunea română" (1877).

Menționat, însă cu titlul greșit (*O măsură energică*), de către Șerban Cioculescu în ampla notă[1] la reminiscența *„Națiunea română"*, acest articol este tipărit, acum, prima dată într-o ediție a scrierilor lui Caragiale. Cităm din veritabilul studiu, care cuprinde prezentarea ziarului și-a aventurii gazetărești a tandemului Caragiale–Damé, doar considerațiile privind articolul *O măsură urgentă*:

„Articolul «de entuziasm» nu lipsește; înaintea lui este însă inserat un scurt articol de Caragiale (ca și celelalte, nesemnat), cu titlul *O măsură energică* [sic!], în care preconizează trimiterea pe front și a doctorilor din «Garda națională», rămași «prin orașe pentru a îngriji pe gardiștii națiunei bolnavi... de dinți». Nota umoristică nu poate fi decât a lui Caragiale, a cărui

[1] Cf. I.L. Caragiale, *Opere,* III*, Nuvele, povestiri, amintiri, versuri, parodii, varia*. Ediție critică de Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin, cu o introducere de Silvian Iosifescu, Editura pentru Literatură, 1962, p. 723–727 (*Note și variante*).

solicitudine pentru garda civică n-a așteptat scena Teatrului Național ca să se manifesteze.

Ziarul e însă plin de greșeli de tipar, fie din graba tragerii ediției speciale, fie din altă cauză de forță majoră care-l oprea pe Caragiale de la corectura propriilor lui articole. În cel de mai sus, se citește eronat: «Toți doctorii ar trebui să fie obligați să nu întrebuințeze astăzi *stima* lor, mai prețioasă în aceste vremuri ca oricând, decât pentru serviciul soldaților». *Stima*, în loc de *știința*".

Precizăm, ca și Cioculescu, în legătură cu ziarul „Națiunea română", că singurul exemplar care se păstrează la Biblioteca Academiei Române este nr. 7, apărut joi, 1 septembrie 1877.

p. 165 A. THIERS

A apărut, prima dată, în „Națiunea română", I, nr. 7, joi, 1 septembrie 1877, p. 2 (rubrica: „Foița «Națiunii române», de la 1 septembrie"), fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Națiunea română" (1877).

Enumerând contribuțiile lui Caragiale din paginile singurului număr păstrat din ziarul „Națiunea română", Șerban Cioculescu precizează:

„Caragiale mai colaborează la acest număr cu un foileton, despre omul de stat francez Thiers, decedat".

Apoi, comparând „calitatea «limbii literare»" a celor doi parteneri, Damé și Caragiale, eminentul editor observă:

„Cu totul alta este calitatea scrisului lui Caragiale, chiar într-o muncă de compulsare a materialelor din presa franceză, care nu-i angajează semnătura de publicist aproape necunoscut. El urmărește cu interes anecdota și dramatizează cu acuratețe, ca în scena arestării fostului președinte al republicii franceze" (urmează un fragment din *A. Thiers*).

p. 167 ECOURILE
De ieri și astăzi

A apărut, prima dată, în „Națiunea română“, I, nr. 7, joi, 1 septembrie 1877, p. 2, fără semnătură.

Textul de bază, în „Națiunea română“ (1877).

La rubrica „ecourilor“ sunt consemnate mulțumiri adresate „confraților“ (adică publicațiilor) care au anunțat, „cu de-amăruntul“, apariția „Națiunii române“.

p. 168 REVISTA REVISTELOR
(Ziarele române – 31 august)

A apărut, prima dată, în „Națiunea română“, I, nr. 7, joi, 1 septembrie 1877, p. 2, fără semnătură; neinclus în vreo ediție a scrierilor lui Caragiale.

Textul de bază, în „Națiunea română“ (1877).

Maniera decupajului și a comentariului asupra presei cotidiene din țară indică, privită retrospectiv, pana lui Caragiale.

p. 170 [...OARECARE MODERAȚIE...]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, II, 25 februarie 1878, p. 1, fără semnătură. Neretipărit în timpul vieții scriitorului. Inclus în ediția: *Opere,* V, 1938, p. 6–8.

Textul de bază, în „Timpul“ (1878).

Identificat de Șerban Cioculescu și publicat de acesta în seria articolelor politice, [...*Oarecare moderație...*] se plasează în perioada primelor colaborări ale lui Caragiale la ziarul „Timpul“. După ultimele cercetări, el a colaborat de la

sfârșitul anului 1877 (în decembrie a apărut „basmul oriental“ *Lungul nasului*) până în iulie 1881, când, așa cum se înțelege dintr-o scrisoare adresată învățătorului D. Scurei, a părăsit ziarul, iar plecarea „a fost silită“[1].

În orice caz, Caragiale a fost colaborator și redactor la „Timpul“, într-o perioadă în care oficiosul conservator era, cum observă Florin Manolescu, controlat „de Eminescu și de *junimiști*“[2]. Intrarea în redacție este consecutivă venirii sale la „Junimea“, adus de Eminescu, în toamna 1877. Examinând problema, pornind de la articolul polemic *Exces de onoare*[3], George Munteanu[4] pledează argumentat în acest sens.

p. 172 NAȚIONALI–LIBERALI

A apărut, prima dată, în „Timpul“, III, 29 martie 1878, cu acest titlu și fără semnătură. Neretipărit în timpul vieții scriitorului. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 6–8.

Textul de bază, în „Timpul“ (1878).

Identificat de Șerban Cioculescu și tipărit în seria articolelor politice. Cum majoritatea articolelor apăreau fără semnătură, editorul a recurs la scrutarea „particularităților ortografice ale scriitorului“, pentru a le identifica pe acelea aparținându-i lui Caragiale. De aceea, atribuirea în discuție o face atunci când crede a recunoaște „aceste particularități, precum și unele

---

[1] Cf.*Opere*, VII, *Corespondență*, 1942, p. 569 (Scrisoarea din 7 iulie 1881 către D. Scurei).

[2] *Caragiale și Caragiale*, 1983, p. 208.

[3] *Exces de onoare* (infra).

[4] *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici,* Ed. Didactică și Pedagogică, 1980, p. 415–417.

lexicale sau ortoepice". În aceeași *Introducere*[1], Șerban Cioculescu enumeră *Naționali-liberali* între articolele al căror „accent caragelian e netăgăduit, de la întâiele rânduri".

p. 175 LIBERALII ȘI CONSERVATORII

A apărut, prima dată, în „Timpul", III, nr. 79, sâmbătă, 8 aprilie 1878, p. 2–3, cu acest titlu și fără semnătură. Inclus în ediția: *Opere,* V, 1938, p. 9–11.

Textul de bază, în ziarul „Timpul" (1878).

Articol politic, identificat și restituit de Șerban Cioculescu în ediția sa.

p. 178 UN STAT ÎN MINIATURĂ

A apărut, prima dată, în „Timpul", III, nr. 99, sâmbătă, 6 mai 1878, p. 2–3 și nr. 100, duminică, 7 mai 1878, p. 2–3, fără semnătură, la „Foileton al «Timpului»". Neretipărit în timpul vieții scriitorului. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 363–368 (la *Addenda*).

Textul de bază, în „Timpul" (1878).

Identificat și publicat de Șerban Cioculescu, în ediția menționată, articolul nu este reținut de *Bibliografia I.L. Caragiale. În periodice (1852–1912)*, vol. I (1997).

Despre acest foileton, Tudor Vianu[2] crede „că n-a fost remarcat și înțeles în semnificația lui niciodată de către

---

[1] *Introducere*, la I.L. Caragiale, *Opere,* V, 1939, p. XIX.

[2] *Opere, 13, Cursuri universitare*. Ediție, note și postfață de George Gană, Editura Minerva, 1987, p. 529–530.

biografii și comentatorii operei lui Caragiale“, considerându-l „foarte important pentru definirea atitudinilor lui Caragiale din această vreme“, întrucât în acest text „se citește aprobarea sa față de ceea ce era atmosfera patriarhală, viața lipsită de complicații, rezerva față de politicianismul altor state“. Expunerea despre mica republică San Marino, *Un stat în miniatură,* reprezintă, în viziunea lui Tudor Vianu, „criteriile pozitive ale lui Caragiale, ceea ce el iubește și aprobă“. În concluzie: „Această bucată are, cu alte cuvinte, caracterul unei idile și Caragiale însuși o recunoaște atunci când termină bucata sa cu întrebarea: «Scris-au Locke și Bernardin de St. Pierre un idil mai liniștit și mai frumos?»“.

p. 186 SELĂGEANU

A apărut, prima dată, în „Timpul“, 8 august 1878, la foileton, fără semnătură. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, IV, 1938, p. 219–221.

Textul de bază, în „Timpul“ (1878).

Unii editori atribuie acest articol lui Eminescu. De altfel, Al. Rosetti, Șerban Cioculescu, Liviu Călin au renunțat la el, după ce Ș. Cioculescu îl publicase în *O*, IV (1938). Dar, Marcel Duță îl inserează, cu rezerva cuvenită, în ediția selectivă I.L. Caragiale, *Publicistică și corespondență*, Ediție îngrijită de ~, Studiu introductiv de Dan C. Mihăilescu, Ed. „Grai și suflet – Cultura Națională“, București, 1999, p. 23–25.

p. 189 [CONVENȚII CU RUSIA]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, III, nr. 235, miercuri, 25 octombrie 1878, p. 1, cu titlul *București, Marți,*

24 octombrie/5 noem., fără semnătură. Editorial. Neretipărit în timpul vieții scriitorului. Inclus în ediția: *Opere,* V, 1938, p. 368–370 (la *Addenda*).

Textul de bază, în „Timpul“ (1878).

Articol politic identificat de Șerban Cioculescu și inclus în ediția sa, fixându-i acest titlu.

În analiza, concentrată a activității lui Caragiale la „Timpul“, Tudor Vianu atrage atenția asupra faptului că în articolele sale „chestia externă, care era, de fapt, o arzătoare chestie națională, este văzută de Caragiale ca o problemă a partidului liberal, pe care, ca ziarist conservator, nu pierde niciodată ocazia să-l combată“[1].

Iar Florin Manolescu, în schița de istorie a gazetăriei caragialiene configurată în capitolul „*Omul – un animal politic*“, din *Caragiale și Caragiale*[2], detaliază:

„La «Timpul», victimele lui Caragiale sunt C.A. Rosetti (pentru care păstrează totuși o nuanță de simpatie în reportajele sale parlamentare), D. Sturdza, acuzat de imoralitate în viața publică, sau D. Brătianu, fratele mai mare al liderului liberal, ironizat pentru gafa diplomatică de la Constantinopol, când a protestat pe lângă guvernul otoman, pe motiv că acesta nu i-ar fi adresat felicitări la 8 aprilie 1880, cu ocazia aniversării prințului Carol“.

p. 191 [D.C.A. ROSETTI LA ROMA?]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, III, nr. 247, 10 noiembrie 1878, p.1, cu titlul *București. Joi 9 (21) noembrie*, fără

[1] T. Vianu, *op.cit.,* p. 529.

[2] *Lucr. cit.,* p. 201–233.

semnătură. Editorial. Neretipărit în timpul vieții scriitorului. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 370–371 (la *Addenda*).

Textul de bază, în „Timpul“ (1878).

Editorial identificat de Șerban Cioculescu și inclus în ediția sa, în care dă acest titlu.

Tema „călătoriilor“, a „isprăvilor diplomatice“ ale celui desemnat și prin aluzia, frecventă, la „Scrisorile către dezmoșteniți“, este abordată, ceva mai târziu, în „Bobârnacul“ (*Întoarcerea d-lui C.A.Rosetti în patrie, Povestea isprăvilor diplomatice ale dlui C.A. Rosetti*).

p. 193 [ȘTIRI FRANCEZE DESPRE CESTIUNEA DOBROGEI]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, III, nr. 254, sâmbătă, 18 noiembrie 1878, p.1, cu titlul *București. Vineri, 17 (29) noembrie,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit în timpul vieții scriitorului. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 371–372 (la *Addenda*).

Editorialul a fost identificat de Șerban Cioculescu și inclus în ediția sa cu acest titlu.

p. 194 [CRIZA DE CABINET]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, III, nr. 237, joi, 23 noiembrie 1878, p.1, cu titlul *București. Luni, 22 noem. (4) decembre*, fără semnătură. Editorial. Neretipărit în timpul vieții scriitorului. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 372–374 (la *Addenda*).

Textul de bază, în „Timpul“ (1878).

Titlul este ales de Șerban Cioculescu, editorul care a identificat articolul, incluzându-l în ediția sa.

O caracterizare pertinentă a jurnalisticii caragialiene de la „Timpul“ se află în cartea, excelentă, a lui Florin Manolescu[1] din care cităm încă o dată:

„Tipică pentru publicistica politică a lui Caragiale și în general pentru rolul pe care și-l rezervă deocamdată în strategia de ansamblu a luptelor dintre partide este sublinierea și stimularea divergențelor dintre diferitele personalități sau facțiuni din tabăra adversarilor, «sfâșierile intestine» dintre I.C. Brătianu și M. Kogălniceanu, «*neîncrederea mutuală*» dintre Brătianu și Sturdza sau ciocnirile liberalilor în parlament. În relevarea acestor disensiuni, Caragiale nu procedează ca un teoretician, dimpotrivă, el este un practician abil și competent, care obține rezultate maxime atunci când recurge la ironie și la pamflet, artă în care până astăzi nu a fost întrecut de nimeni“.

p. 197 [LIBERALII ENGLEJI ȘI ROMÂNI]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, III, nr. 261, marți, 28 noiembrie 1878, p.1, cu titlul *București. Luni, 27 noem. (9) decemb.*, fără semnătură, Editorial. Neretipărit în timpul vieții scriitorului. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 12–15.

Textul de bază, în „Timpul“ (1878).

Identificat și inclus de Șerban Cioculescu în seria de articole politice, sub acest titlu, adecvat, fără îndoială, ca și în celelalte cazuri.

---

[1] *Caragiale și Caragiale*, 1984, p. 209.

Într-o foarte recentă intervenție (*Caragiale și Afganistanul*), Ștefan Cazimir[1] atrage atenția asupra rezonanței actuale a „cestiunii afgane“ de la 1878, când guvernul britanic a dat la iveală o *Carte albastră*. Ca argument, retipărește articolul.

p. 201 NOUL CABINET OTOMAN

A apărut, prima dată, în „Timpul“, III, nr. 264, vineri, 1 decembrie 1878, p.2, cu acest titlu, fără semnătură. Neretipărit în timpul vieții scriitorului. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 374–376 (la *Addenda*).

Textul de bază, în „Timpul“ (1878).

Identificat de Șerban Cioculescu și inclus în ediția sa.

p. 204 BUCUREȘTI, 27 FEBRUARIU [După o dispariție de câteva zile...]

A apărut prima dată în: „Bobârnacul“, II, nr. 14, miercuri, 28 februarie 1879, p. 1. Editorial, cu semnătura: *Comitetul de redacție*. Neretipărit. Nu a fost inclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul“ (1879).

Semnalat de I. Cremer în *Date noi despre începuturile publicistice și literare ale lui I.L. Caragiale*[2], unde a abordat pe larg problema colaborării scriitorului la acest periodic umoristic, articolul este o mostră de editorial care le amintește, prin accentul specific, prin dicțiune, pe acelea anterioare de la

[1] „Adevărul literar și artistic“, X, nr. 591, 30 octombrie 2001, p. 14.
[2] Extras din „Presa noastră“, nr. 1–2, 1964.

„Claponul“ sau pe acelea, de mai târziu, de la „Moftul român“. Plecând de la studiul citat, Florin Manolescu[1] consideră ca sigură colaborarea lui Caragiale la „Bobârnacul“, „în paralel cu colaborarea de la «Timpul». Iată argumentația sa, susținută de lectura atentă a revistei: „Între 28 februarie și 31 martie 1879, în paralel cu colaborarea de la «Timpul», Caragiale se ocupă de redactarea gazetei umoristice «Bobârnacul», care păstrează în tot acest interval caracterul unei publicații de campanie, îndreptată împotriva partidului național-liberal, temele principale fiind apropiatele alegeri (cu ironizarea repetată a rolului electoral al gărzii civice) și rezolvarea chestiunii articolului 7 din Constituție, în spiritul *junimiștilor* și al partidului conservator. În aceste circumstanțe, C.A. Rosetti este poreclit «rabinul» sau «hahamul cel mare», în termenii utilizați de Caragiale și în «Timpul», într-un articol din 10 noiembrie 1878, iar problema articolului 7 este denumită «cestiunea românilor cu cusur»“.

Articolul de la 10 noiembrie 1878 este [*D.C.A. Rosetti la Roma?*].

„Editorialul“ acesta se află la prima retipărire. „Profesia de credință“ pentru această serie a „Bobârnacului“ are similitudini cu aceea a „Claponului“ (1877), într-o dicțiune care nu poate fi decât a lui Caragiale.

p. 206 CRONICA

[În București s-a constituit...]

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul“, II, nr. 14, miercuri, 28 februarie 1879, p. 1, 4, fără semnătură. Neinclusă în edițiile anterioare.

[1] *Op.cit.*, p. 210–211.

Textul de bază, în „Bobârnacul“ (1879).

Semnalată de I. Cremer[1], menționată și în *Bibliografia I.L. Caragiale*[2], suita de informații, tratate în registru satiric, poartă, vizibil, cel puțin în primele ei părți, amprenta caragialiană. Retipărită acum, ca și editorialul precedent, pentru prima dată în volum. Am atașat și *Extras din statutele Societății…*, la care se face aluzie în textul cronicii.

p. 208 CARNAVALUL

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul“, II, nr. 14, miercuri, 28 februarie 1879, p. 4, cu acest titlu și fără semnătură. Neretipărit în timpul vieții scriitorului. Neinclus în edițiile precedente.

Textul de bază, în „Bobârnacul“ (1879).

Identificat de I. Cremer, *op.cit.*, articolul este retipărit acum. Credem că distingem în el dicțiunea lui Caragiale și schița unei documentări care prefigurează ceva din comedia *D-ale carnavalului.*

p. 211 ÎNTOARCEREA D-LUI C.A. ROSETTI ÎN PATRIE

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul“, II, nr.15, duminică, 4 martie 1879, p.1, cu acest titlu, fără semnătură. Editorial. Neretipărit în timpul vieții scriitorului.

Textul de bază, în „Bobârnacul“ (1879).

---

[1] *Date noi despre începuturile publicistice și literare ale lui Caragiale.*

[2] Poziția 2577.

Interferențele de motive cu *Istoria isprăvilor diplomatice ale dlui C.A. Rosetti*, de asemenea din „Bobârnacul“, text reprodus în ediția noastră (vol. I, *Proza literară*), precum și cu articolul *D.C.A. Rosetti la Roma*?, modul de articulare compozițională, insistența pe anume detalii fac plauzibilă, cel puțin, dacă nu sigură, paternitatea caragialiană asupra acestui reportaj.

În „Bobârnacul“, *Întoarcerea*... beneficiază de o ilustrație la care textul face trimitere explicită. Mai târziu, la „Moftul român“, această procedare va fi obișnuită.

p. 213 [REPORTAJ PARLAMENTAR]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, IV, nr.54, vineri, 9 martie 1879, p.1, cu titlul *București 8/20 martie*, fără semnătură. Editorial. Neretipărit în timpul vieții scriitorului. Inclus în ediția: *Opere,* V, 1938, p. 378–379 (la *Addenda*).

Textul de bază, în „Timpul“ (1879).

Identificat și inclus de Șerban Cioculescu în ediția sa, în a cărei *Introducere*[1] precizează:

„Sunt două perioade din anii 1878 și 1879, însemnate de două evenimente politice mari, convocarea Camerelor revizioniste și revizuirea articolului 7 din Constituție, când am crezut a deosebi penița lui Caragiale, de reporter parlamentar și politic, alternând cu condeiul lui Eminescu, în articole editoriale, a căror compunere nu i-a mai dat lui Caragiale răgazul scrierii pe îndelete, meșteșugite; ele însă nu pot aparține decât, cum spuneam, sau unui Caragiale, cu pecetea duhului său, a sintaxei, a lexicului și a ortoepiei lui, sau unui

[1] Ediția citată, p. XIX.

necunoscut, care ar fi avut nu numai aceeași sintaxă și ortoepie, dar și aceeași întorsătură a duhului, cu mai puțin răgazul anecdotic și de compunere literară".

p. 214 CREZUL PATRIOTIC LIBERAL-NAȚIONAL

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr.16, vineri, 9 martie 1879, p.4, cu acest titlu și fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în edițiile precedente.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

Reproducem și acest text, întrucât împărtășim părerea lui Florin Manolescu[1]: „Seria de zece numere a «Bobârnacului» (*scrisă aproape în întregime de Caragiale*)" – s.n.

La lectura gazetei, un lucru se impune cu evidența care tinde la condiția certitudinii: cele zece numere invocate se detașează prin acuratețea concepției și altitudinea scrisului față de tot restul aparițiilor anterioare și succesive ale „Bobârnacului".

p. 215 SITUAȚIA POLITICĂ [Ițele politice se-ncurcă...]

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul", II, nr. 17, duminică, 11 martie 1879, p. 1, cu acest titlu, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare ale scrierilor lui Caragiale.

Textul de bază, în „Bobârnacul" (1879).

---

1 *Op.cit.*, 1984, p. 211.

În cartea sa, la *Addenda*[1], Florin Manolescu a expus situația editării articolelor politice ale lui I.L. Caragiale, precum și argumentația (impecabilă, în opinia noastră), în baza căreia a identificat în (și a recuperat din) paginile „Bobârnacului" „mai multe articole satirice cu subiect politic, în genul celor din «Claponul» sau din «Moftul român»". Ne raliem, de asemenea, părerii sale că „această colaborare, care a fost mai târziu contestată, rămâne în afară de orice discuție". Prea amplă pentru a putea fi reprodusă aici, întreaga pledoarie este, simultan, o demonstrație de subtilitate și sagacitate analitică.

Dar din acea serie de „articole satirice cu subiect politic", republicate de subtilul exeget, lipsește chiar primul element: întâiul articol cu titlul *Situația politică*. Îl reproducem, pentru întregirea seriei.

Notăm că apariția cărții, prin problemele aduse în discuție, a provocat un incitant schimb de opinii, găzduit în paginile revistei „Manuscriptum"[2], cu participarea criticilor Al. Călinescu, Liviu Călin, Mihai Zamfir și Paul Cornea. Numărul următor al revistei (4/1984) conține răspunsul[3] lui Florin Manolescu la obiecțiile venite, în principal, din partea lui Liviu Călin. Dezbaterea continuă cu intervenția, extinsă de-a lungul a trei numere, a lui I. Cremer: *I.L. Caragiale și „Bobârnacul". Noi contribuții istorico-literare*[4].

Facem cuvenita trimitere la ampla dezbatere, de un interes și o importanță excepționale.

---

[1] Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 369.

[2] Nr. 3 (56), anul XV, 1984, p. 174–184.

[3] *O problemă de istorie literară și un P.S.*, în *rev. cit.*, XV, 1984, nr. 4 (57) p. 161–168.

[4] „Manuscriptum", XVI, 1985, nr. 4 (61), p. 156–168; XVII, 1986, nr. 1 (62), p. 178–179; XVII, 1986, nr. 2 (63), p. 171–177.

p. 217 IMPORTANȚA GARDEI CIVICE

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul“, II, nr. 17, duminică, 11 martie 1879, p. 4, cu acest titlu și fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul“ (1879).

Inclus, acum, pentru întâia dată în volum. Credem că poate fi atribuit lui Caragiale, fie și numai în baza temei (asupra căreia revine și mai târziu) și a experienței sale cu respectiva instituție.

p. 218 SITUAȚIA
[Situația se clarifică...]

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul“, II, nr. 18, 13 martie 1879, p.1, fără semnătură. Neretipărit. Nu a fost inclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul“ (1879).

Este articolul cu care începe seria identificărilor și recuperărilor datorate lui Florin Manolescu. *Situația* a fost republicată de acesta în *Addenda* cărții sale *Caragiale și Caragiale* (1984), p. 376–377.

p. 220 POLITICA ZILII

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul“, II, nr. 19, 16 martie 1879, p. 1, fără semnătură. Neretipărit. Nu a fost inclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul“ (1879).

Identificat, recuperat și republicat de Florin Manolescu (*op.cit.*, p. 377–378, la *Addenda).*

p. 221 O NOUĂ DECORAȚIE

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul“, II, nr. 19, 16 martie 1879, p. 1, cu acest titlu și fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul“ (1879).

Face parte din seria recuperată și republicată de Florin Manolescu (*op.cit.*, p. 378–379, la *Addenda*).

p. 221 [FRAȚII RADICALI ȘI D. DIM. STURDZA]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, IV: nr. 62, duminică, 18 martie 1879, p. 1–2, cu titlul *București 17/29 martie*, fără semnătură; nr. 66, vineri, 23 martie 1879, p. 1–2, cu titlul *București 22 martie/3 aprilie*, fără semnătură; nr. 68, duminică, 25 martie 1879, p. 1, cu titlul *București 24 martie/5 aprilie*, fără semnătură. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 16–27.

Textul de bază, în „Timpul“ (1879).

Identificat de Șerban Cioculescu și inclus în ediția sa, fixându-i acest titlu. Eminentul editor notează în *Introducere* la volumul V, *Articole politice și cronici dramatice*[1]:

„... Excelentul articol, în trei părți, pe care l-am intitulat *Frații radicali și d. D. Sturdza*, e un capitol de gazetărie politică,

---

[1] Ediția citată, 1938, p. XIX–XX.

scris de un meșter, care nu poate fi decât un Caragiale, foarte strâns și foarte supravegheat, cu o dialectică necruțătoare și cu un material polemic minunat folosit, sau un redactor care a adoptat particularitățile ortografice și lexicale ale precedentului, stăpânind însă și o structură morală identică cu aceea a lui Caragiale. Suntem, așadar, într-un cerc vițios, din care nu ne putem elibera decât atribuind paternitatea articolului și a celorlalte lui Caragiale, până la proba contrarie. (La fel am procedat la identificarea colaborării lui vremelnice la ziarul liberal «Voința națională», 1885, după indicația lui I. Suchianu.)“

p. 234 POLITICA ZILII
[În cercurile politice înalte...]

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul“, II, nr. 20, 21 martie 1879, p. 1, cu acest titlu și fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul“ (1879).

Recuperat și republicat de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 379–381, la *Addenda*.

p. 235 „SERVICIUL NODOROS“

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul“, II, nr. 20, 21 martie 1879, p. 1, cu acest titlu și fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul“ (1879).

Recuperat și republicat de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 380, la *Addenda*.

p. 236 SITUAȚIA POLITICĂ
[Orizontul politic se limpezește]

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul“, II, nr. 21, sâmbătă, 24 martie 1879, p. 1, cu acest titlu și fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul“ (1879).

Din seria recuperată și republicată de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 380–381, la *Addenda*.

p. 237 SITUAȚIA POLITICĂ
[Suntem în Săptămâna Patimilor]

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul“, II, nr. 22, miercuri, 28 martie, 1879, p. 1, cu acest titlu și fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul“ (1879).

Din aceeași serie, a cărei identificare, recuperare și republicare se datorează lui Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 381–382, la *Addenda*.

p. 238 ARTICOL DE FOND
(Ciorbă lungă pentru cititori)

București,
29 Mărțișor/10 Priar

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul“, II, nr. 23, sâmbătă, 31 martie 1879, p. 1, cu acest titlu fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul“ (1879).

Credem că nu greșim republicând acest *Articol de fond*, evident parodic încă de la titlul ostentativ fixat pe numele respectivei specii gazetărești. Deși citează exemple de sintagme caragialiene și din această piesă, Florin Manolescu nu o reia în seria recuperărilor sale.

p. 240 UN NOU POET

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul“, II, nr. 22, miercuri, 28 martie 1879, p. 1. Neretipărită. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul“ (1879).

Semnalată de I. Cremer. Nota precede poezia *Mandatul*, retipărită în prima pagină a revistei „Bobârnacul“. La prima apariție, în „Calendarul Claponului“, acrostihul era însoțit de nota intitulată *Poezie.* În ambele cazuri „deslușirile“ au un evident aer ironic, dar ținta diferă. În primul caz, întreaga compoziție viza ideea de poezie, acum, aceasta vizează poetul, numit *Impiegatovici.*

p. 240 CITIM ÎN „CARTEA FISTICHIE“ A OFICIULUI NOSTRU EXTERIOR, (FOREING-OFFICE)

A apărut, prima dată, în „Bobârnacul“, II, nr. 23, sâmbătă, 31 martie 1879, p. 1, 4, cu acest titlu și fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Bobârnacul“ (1879).

Piesă recuperată și republicată de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 382–383, la *Addenda*, care extrage de aici elemente

pentru demonstrația sa, nu doar în susținerea „restituirilor“, ci și în aproximarea figurii spirituale a lui Caragiale, la 1879, primăvara. După premiera comediei *O noapte furtunoasă*, Titu Maiorescu îl ia pe Caragiale „pentru o săptămână la Viena“, fapt consemnat în jurnalul intim al criticului. Iată o seducătoare punere în relație[1] cu textul caragialian:

„La rândul său, Caragiale își anunță plecarea din București (pe 28 martie), pe un ton optimist [...]. Aerul voios, aproape copilăresc, cu care este înregistrat evenimentul primei călătorii în străinătate arată că semnele binevoitoare ale șansei au fost recepționate. Caragiale simte că este pe punctul de a deveni celebru“.

Din articolul *Citim...* poate fi dedus un „autoportret“ plin de haz.

p. 242 [UN INCIDENT ÎN CAMERĂ]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, IV, nr. 112, joi, 24 mai 1879, p. 1, cu titlul *București 23 mai/4 iunie*, fără semnătură. Neretipărit în timpul vieții scriitorului. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 379–380, la *Addenda*.

Textul de bază, în „Timpul“ (1879).

Identificat și inclus de Șerban Cioculescu în ediția sa, la seria articolelor politice și cronicilor dramatice. Primul editor a atribuit acest titlu pentru editorialul apărut ca „prim-București“.

p. 244 [APELUL LA UNIRE]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, IV, nr. 120, sâmbătă, 2 iunie 1879, p. 1, cu titlul *București 1/13 iunie*, fără

[1] Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 37.

semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 28–31.

Textul de bază, în „Timpul“ (1879).

Identificat și inclus de Șerban Cioculescu în ediția sa, la seria articolelor politice. Editorul îi atribuie acest titlu. La colaționare, am constatat: paragraful al treilea începe în „Timpul“: „Este peste“, în loc de „*cu*“, iar fraza se încheie cu: „.“ (punct), în loc de „?“. Am introdus, apoi, pe „nu“, care lipsește în: *O. V* (1938). În paragraful al șaselea, am dat ordinea din „Timpul“: „Nu e prin urmare vorbă...“, în loc de: „Nu e vorba prin urmare de...“

p. 247 [GUVERNUL ȘI MODIFICAREA ART. 7]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, IV, nr. 122, marți, 5 iunie 1879, p.1, cu titlul *București, 4/16 iunie*, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 32–35.

Textul de bază, în „Timpul“ (1879).

Identificat și inclus de Șerban Cioculescu în ediția sa, în seria articolelor politice. Am colaționat cu „Timpul“. Deosebirile sunt minore: în „Timpul“ avem „în *favorul*“, în loc de „*folosul*“ (*O. V*), penultimul paragraf.

p. 251 [PROCEDEE ELECTORALE]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, IV, nr. 124, joi, 7 iunie 1879, p.1, cu titlul *București, 6/18 iunie*, fără semnătură. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 36–39.

Textul de bază, în „Timpul“ (1879).

Editorial identificat de Șerban Cioculescu și inclus în ediția sa, în seria articolelor politice.

p. 254 [POZIȚIA MINISTERIALĂ FAȚĂ CU REVIZUIREA]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, IV, nr. 131, vineri, 15 iunie 1879, p. 1, cu titlul *București 14/26 iunie*, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 376–378, la *Addenda*.

Textul de bază, în „Timpul“ (1879).

Identificat și republicat de Șerban Cioculescu.

p. 257 [PLĂTEȘTE VIZIRUL]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, IV, nr. 133, duminică, 17 iunie, 1879, p. 1, 2, cu titlul *București. 16/28 iunie*, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 380–383, la *Addenda*.

Textul de bază, în „Timpul“ (1879).

Identificat și restituit publicisticii caragialiene de către Șerban Cioculescu.

p. 261 [ÎN AJUNUL CRIZEI]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, IV, nr. 184, miercuri, 22 august 1879, p.1, cu titlul *București 21 august/2 septembrie*,

fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 383–385, la *Addenda*.

Textul de bază, în „Timpul“ (1879).

Restituit publicisticii lui Caragiale de către editorul Șerban Cioculescu.

p. 264 [LINIA FERATĂ PLOIEȘTI–PREDEAL]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, IV, nr. 191, vineri, 31 august 1879, p.1, cu titlul *București, 30 aug./11 septembrie*, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 385–386, la *Addenda*.

Textul de bază, în „Timpul“ (1879).

Restituit publicisticii politice caragialiene de către Șerban Cioculescu, editorul fixând acest titlu.

p. 266 [DUPĂ VOTAREA REVIZUIRII]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, IV, nr. 226, sâmbătă, 13 octombrie 1879, p. 1, cu titlul *București 12/24 octomvrie*, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 386–388, la *Addenda*.

Textul de bază, în „Timpul“ (1879).

Identificarea îi aparține lui Șerban Cioculescu, care l-a inclus în ediția sa, atribuindu-i acest titlu.

p. 269 [MESAJUL DOMNESC]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, IV, nr. 229, miercuri, 17 octombrie 1879, p. 1, cu titlul *București 16/28 octomvrie*,

fără semnătură. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 388–390, la *Addenda*.

Textul de bază, în „Timpul“ (1879).

La includerea în ediția sa, Șerban Cioculescu a fixat acest titlu pentru identificarea articolului.

p. 271 [CE ESTE „CENTRUL“]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, IV, nr. 251, miercuri, 14 noiembrie 1879, p. 1, cu titlul *București 13/25 noemvrie 1879*, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 40–45.

Textul de bază, în „Timpul“ (1879).

Șerban Cioculescu a inclus acest articol, identificat de el, în seria articolelor politice, din ediția pe care a îngrijit-o, atribuindu-i acest titlu.

p. 277 [„GUVERN AL ÎNGAJAMENTELOR CU STRĂINII“]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, IV, nr. 278, marți, 18 decembrie 1879, cu titlul *București 17/29 decembrie,* fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere,* V, 1938, p. 390–392, la *Addenda*.

Textul de bază, în „Timpul“ (1879).

După apariția volumului V al ediției Zarifopol-Cioculescu, articolul cu acest titlu, atribuit de Șerban Cioculescu, a fost revendicat de I. Crețu pentru Eminescu (*Opera politică*, I, 1941, p. 619).

p. 281 [GRAV INCIDENT DIPLOMATIC]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, V, nr. 90, 19 aprilie 1880, p. 1, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Timpul“ (1880).

Identificat și restituit publicisticii politice caragialiene de către Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 383–384, la *Addenda*.

p. 282 [REPORTAJ PARLAMENTAR]
[I]
[Ieri, în Cameră...]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, VI, nr. 10, 15/27 ianuarie 1881, p. 1, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Timpul“ (1881).

Identificat și restituit de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 384–387, la *Addenda*, care a atribuit și titlul seriei de articole ce urmează.

p. 286 [REPORTAJ PARLAMENTAR]
[II]
[Ședința de ieri a Camerii...]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, VI, nr. 19, 25 ianuarie/6 februarie 1881, p. 1, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Timpul“ (1881).

Identificat și restituit de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 387–390, la *Addenda*.

p. 289 [REPORTAJ PARLAMENTAR]
[III]
[Camera a ascultat...]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, VI, nr. 21, 28 ianuarie/ 9 februarie 1881, p. 1, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Timpul“ (1881).

Identificat și restituit de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 390–392, la *Addenda*.

p. 291 [REPORTAJ PARLAMENTAR]
[IV]
[Proiectul de modificare...]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, VI, nr. 32, 12/24 februarie 1881, p. 1, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Timpul“ (1881).

Identificate de Florin Manolescu, care l-a restituit seriei (*op.cit.*, p. 392–393, la *Addenda*).

p. 293 [O ȘEDINȚĂ GLUMEAȚĂ]

A apărut, prima dată, în „Timpul“, VI, nr. 38, 19 februarie/3 martie 1881, p. 1, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Timpul“ (1881).

Identificat și restituit de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 393–396, la *Addenda*, care i-a fixat acest titlu.

p. 295 [PENTRU COALIZAREA OPOZIȚIEI]

A apărut, prima dată, în „Voința națională“, II, nr. 274, miercuri, 19 iunie 1885, p. 1, cu titlul *București, 18 iunie*, fără semnătură. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere,* V, 1938, p. 395–397, la *Addenda*.

Textul de bază, în „Voința națională“ (1885).

Titlul este atribuit de Șerban Cioculescu, editorul care a identificat și acest articol.

După scrisoarea lui Caragiale, către prietenul său Petre Missir[1], se poate aproxima data intrării sale în redacția „Voinței naționale“, ziar al liberalilor. Legat de cercul „Junimii“, scriitorul nu putea face ușor pasul în tabăra adversă decât pe baza unui accept serios, pe care, se pare, l-a primit de la P.P. Carp. În scrisoarea invocată, Caragiale mărturisea: „Pe *cinstea mea* atât sunt de nehotărât, încât eu însumi gândesc tot așa de tari cuvinte ca pentru *da* și pentru *nu*“. Și întreba, indecis: „tu ce zici?“

p. 299 [INSTRUCȚIA POPORULUI]

A apărut, prima dată, în „Voința națională“, II, nr. 274, 19 iunie 1885, p. 1, după editorial, fără titlu și fără semnătură. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, 4, 1965, p. 153–156.

Textul de bază, în „Voința națională“ (1885).

În comentariul din ediția Rosetti–Cioculescu–Liviu Călin[2], sunt remarcate, pertinent, „notele de experiență personală a autorului, fost revizor școlar, experiență pe care nu și-a mai

---

[1] Scrisoarea din 2 iunie 1885, în *Opere, VII, Corespondență*, 1942, p. 535.

[2] I.L. Caragiale, *Opere*, 4, 1965, p. 541 (*Note și variante*).

exprimat-o nicăieri“, cristalizate într-un „fragment descriptiv, referitor la vechile noastre așezări sătești“. Comentatorul, Șerban Cioculescu, afirmă că textul oferă „o adevărată pagină de antologie“. Am preluat titlul atribuit articolului în ediția citată.

Am restituit, la colaționare: „Și la noi numai atâția“, rând lipsă în *O. 4*.

p. 302 [NEPOTISMUL]

A apărut, prima dată, în „Voința națională“, II, nr. 278, duminică, 23–luni, 24 iunie 1885, p. 1, cu titlul *București, 22 iunie*, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 392–395, la *Addenda*.

Textul de bază, în „Voința națională“ (1885).

Titlul articolului este fixat de primul lui editor, Șerban Cioculescu.

p. 306 VARIETĂȚI GEOGRAFICE
De la Zanzibar la Salonic și înapoi

A apărut, prima dată, în „Voința națională“, II, nr. 278, duminică, 23–luni, 24 iunie 1885, p.1, cu acest titlu și cu semnătura *Quodlibet*, la rubrica „Foileton“. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, 2, 1960, p. 341–343.

Textul de bază, în „Voința națională“ (1885).

Comentând într-un paragraf substanțial colaborarea lui Caragiale la „Voința națională“, George Munteanu[1] face

[1] *Istoria literaturii române. Epoca marilor clasici,* 1980, p. 422.

următoarea observație, care poate încadra prestația scriitorului într-o perspectivă adecvată pentru analiză:

„Tipică pentru numeroasele sale colaborări la acest ziar e celebra schiță *Temă și variațiuni*, scrisă din perspectiva acutului observator de rele moravuri generice, nu subsumându-se opticii înguste pe care o impunea pe atunci politica de partid. Gândită în felul arătat, ziaristica aceasta nu putea să-i aducă noi adversități, după celelalte, atât de multe și de tenace, pe care i le creaseră marile cutezanțe din piesele sale comice".

p. 310 [ENORMITĂȚI]

A apărut, prima dată, în „Voința națională", II, nr. 284, miercuri, 3 iulie, p. 1, cu titlul *București, 2 iulie* și fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Voința națională" (1885).

Identificat de Florin Manolescu și restituit, cu acest titlu, publicisticii politice caragialiene, în *op. cit.,* 1984, p. 396–398, la *Addenda*.

p. 312 BUCUREȘTI, 16 IULIE
[La întrebarea ce ne-o pusesem...]

A apărut, prima dată, în „Voința națională", II, nr. 296, miercuri, 17 iulie 1885, p.1, cu acest titlu, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Voința națională" (1885).

Identificat de Marin Bucur[1], care îl atribuie lui Caragiale, cu argumente convingătoare, în volumul *Restituiri* (1986). Editorul acestora are în vedere: „verva literară a polemistului“, în caracterizarea personajului țintă (N. Blaremberg) pe „schema generală a «românului imparțial»“, în referințele la limbajul franțuzit al aceluia etc.

p. 315 PE CINE SE REAZEMĂ GUVERNUL

A apărut, prima dată, în „Voința națională“, II, nr. 315, 10 august 1885, p. 2 (rubrica „Varietăți politice“), fără semnătură. Neretipărit în timpul vieții scriitorului. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Voința națională“ (1885).

Semnalat, întâi, de Șerban Cioculescu și retipărit de el în seria *Caragiale necunoscut*[2], articolul fiind reluat, apoi, de Marin Bucur, în ediția sa de *Restituiri* din publicistica lui Caragiale.

p. 317 [O BOALĂ CONTAGIOASĂ]

A apărut prima dată în: „Voința națională“, II, nr. 316, duminică, 11–luni, 12 august 1885, p. 1, cu titlul *București,*

[1] I.L. Caragiale, *Restituiri. Articole, „Bucureștiuri“, „diverse“, „mofturi“, note, însemnări, texte literare și traduceri din ziarele:* „Alegătorul liber“, „Unirea democratică“, „Voința națională“, „Constituționalul“, „Era nouă“, „Gazeta poporului“, – identificate, transcrise și comentate de Marin Bucur, Editura Dacia, Cluj-Napoca, 1986, p. 118–120, 321 (nota).

[2] „Gazeta literară“, IV, nr. 10, 7 martie 1957, p. 5.

10 august, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Voința națională“ (1885).

Identificat de Florin Manolescu (*op.cit.*, p. 398–401, la *Addenda),* care atribuie acest titlu.

p. 320 [PROSTIA ÎN VIAȚA NOASTRĂ PUBLICĂ]

A apărut, prima dată, în „Voința națională“, II, nr. 322, marți, 20 august 1885, p.1, cu titlul *București, 19 august*, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 397–399 (la *Addenda*).

Textul de bază, în „Voința națională“ (1885).

Evocând episodul „Voința națională“ din cariera de ziarist a lui Caragiale, biograful și editorul Șerban Cioculescu[1] notează:

„I-am atribuit și câteva editoriale politice, nesemnate, retipărindu-le. O pledoarie în favoarea nepotismului; alta pentru coalizarea opoziției cu ridiculizarea disidentului Dim. Brătianu, pe care-l cunoscuse la «Alegătorul liber», cu ale sale «formule mistice de politică transcendentală», care-și exprimă dorința patriotică de a vedea România ajungând a fi «cel mai mare imperiu din lume»; o cercetare, în marginea lui Paulhan, despre «prostia în viața noastră publică», contra vernescanilor – și unde își râde de «tiradele de liberalism mistic, de donchișonade politice, de articole isterice». Îl vedem, așadar, în serviciul unui liberalism moderat, păstrându-și repulsia față de evoluția idealurilor pașoptiste, biciuită în *O noapte*

[1] *Viața lui I.L. Caragiale. Caragialiana,* Editura Eminescu, 1977, p. 68.

furtunoasă, Conu Leonida față cu reacțiunea și *O scrisoare pierdută*. Nu este un viraj din cele de neiertat, care să îndreptățească învinuirea de inconsecvență."

În aceeași chestiune, Florin Manolescu[1] observă:

„Sub raportul atitudinii politice, caracteristic pentru articolele de fond publicate în această perioadă de «Voința națională» este faptul că ele susțin deciziile și programul de administrație al echipei ministeriale liberale, ceea ce totuși îl pune pe Caragiale în situația delicată de a se comporta ca un partizan angajat. De pe această poziție, puțin conformă cu spiritul său critic, sunt redactate articolele despre libertatea alegerilor, despre progresul învățământului general sau cele care justifică expulzările din octombrie 1885, când se produseseră din nou agitații naționaliste în țară".

p. 323 [UN SPECIMEN DE PRETENȚIE]

A apărut, prima dată, în „Voința națională", II, nr. 334, miercuri, 5 septembrie 1885, p. 1, cu titlul *București, 3 septembrie*, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Voința națională" (1885).

Identificat și restituit, cu acest titlu, de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 402–404, la *Addenda*.

p. 326 [ȘCOALA RURALĂ]

A apărut, prima dată, în „Voința națională", II, nr. 347, vineri, 20 septembrie 1885, p. 1, cu titlul *București, 19 septembrie,*

[1] *Caragiale și Caragiale*, 1984, p. 213–214.

fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Voința națională“ (1885).

Identificat și restituit, cu acest titlu, de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 404–406, la *Addenda*.

p. 329 [CALEA AGITĂRILOR]

A apărut, prima dată, în „Voința națională“, II, nr. 351, miercuri, 25 septembrie 1885, p.1, cu titlul *București, 24 septembrie*, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază în „Voința națională“ (1885).

Identificat și restituit, cu acest titlu, de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 407–409, la *Addenda*.

p. 331 [REVOLTĂ ÎN SEC]

A apărut, prima dată, în „Voința națională“, II, nr. 355, duminică, 29–luni, 30 septembrie 1885, p. 1, cu titlul *București, 28 septembrie*, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Voința națională“ (1885).

Identificat și restituit, cu acest titlu, de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 409–413, la *Addenda*.

p. 335 [DIN CINE E COMPUSĂ OPOZIȚIA?]

A apărut, prima dată, în „Voința națională“, II, nr. 358, joi, 3 octombrie 1885, p. 1, cu titlul *București, 2 octombrie*, fără

semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Voința națională" (1885).

Identificat și restituit de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 413–415, la *Addenda*, fixându-i acest titlu.

p. 338 [À LA DON RANUDO COLIBRADOS]

A apărut, prima dată, în „Voința națională", II, nr. 359, vineri, 4 octombrie 1885, p. 1, cu titlul *București, 3 octombrie*, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția *Opere*, V, 1938, p. 399–401, la *Addenda*.

Textul de bază, în „Voința națională" (1885).

Identificat de Șerban Cioculescu și restituit în ediția sa, cu acest titlu. În *Opere*, V, 1938, lipsește fraza: „Alegerile din urmă s-au făcut după legea nouă electorală cu secretul votului absolut garantat". Am restabilit textul.

p. 341 [REGULA DE TREI SIMPLĂ]

A apărut, prima dată, în „Voința națională", II, nr. 362, marți, 8 octombrie 1885, p. 1, cu titlul *București, 7 octombrie*, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 401–402, la *Addenda*.

Textul de bază este cel din „Voința națională" (1885).

Am corectat textul astfel: „foițelor" (în „*V.n.*"), în loc de „forțelor" (în *O. V*).

p. 343 [CUVÂNTUL „COLECTIVITATE“]

A apărut, prima dată, în „Voința națională“, II, nr. 361, joi, 10 octombrie 1885, p.1, cu titlul *București, 9 octombrie*, fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Voința națională“ (1885).

Identificat și restituit, cu acest titlu, de Florin Manolescu, *op.cit.,* p. 415–417, la *Addenda*.

p. 346 [JUSTIFICAREA UNOR EXPULZĂRI]

A apărut, prima dată, în „Voința națională“, II, nr. 372, duminică, 20–luni, 21 octombrie 1885, p.1, cu titlul *București, 19 octombrie*, fără semnătură; nr. 374, miercuri, 23 octombrie 1885, p.1, cu titlul *București, 22 octombrie*, tot fără semnătură; nr. 376, vineri, 25 octombrie 1885, p.1, cu titlul *București, 24 octombrie*, de asemenea fără semnătură. Editorial. Neretipărit. Inclus în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 403–409, la *Addenda*.

Textul de bază în „Voința națională“ (1885).

Identificat și restituit de Șerban Cioculescu în ediția sa, editorul stabilind acest titlu.

p. 357 GIOSUÉ CARDUCCI
(De Edouard Rod)

A apărut, prima dată, în „Constituționalul“, I: nr. 1, 15/27 iunie 1889, p. 2; nr. 2, 16/28 iunie 1889, p. 3; nr. 3, 17/29 iunie 1889, p. 3; nr. 4, 18/30 iunie 1889, p. 3; nr. 5,

20 iunie/ 2 iulie 1889, p. 2; nr. 6, 21 iunie/3 iulie 1889, p. 2, cu acest titlu și fără semnătură. Neretipărit.

Textul de bază, în „Constituționalul“ (1889).

Traducerea acestui studiu al lui Edouard Rod, apărut în „La Nouvelle Revue“ (tome LVIII, 15 mai 1889, p. 313–317), a fost descoperită de cercetătorul Dorina Grăsoiu, care a și publicat-o în „Revista de istorie și teorie literară“[1]. Punctul de plecare în identificarea traducătorului l-a constituit o știre de presă, care anunța prezența lui Caragiale în redacția „Constituționalului“. Argumentarea atribuirii este inatacabilă. Reținem, pentru aria interesului literar caragealian, și numele scriitorului italian.

p. 374 POETUL EMINESCU S-A STINS

A apărut, prima dată, în „Constituționalul“, I, nr. 3, 17/29 iunie 1889, p.1, cu acest titlu și fără semnătură. Neretipărit.

Textul de bază, în „Constituționalul“ (1889).

Acest scurt articol a fost identificat de Marin Bucur, care l-a retipărit în „Revista de istorie și teorie literară“ (1985, nr. 1, p. 194 sqq.) și în ediția sa de *Restituiri* (p. 294–295).

p. 375 STATU QUO

A apărut, prima dată, în „Constituționalul“, I, nr. 9, sâmbătă, 24 iunie/6 iulie 1889, p. 1 cu acest titlu și cu semnătura: *Zoil*. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

---

[1] Dorina Grăsoiu, *O traducere necunoscută a lui I.L. Caragiale*, în R.I.T.L., XXXV, 1987, nr. 3–4, p. 342–346; XXXVI, 1988, nr. 1–2, p. 335–339.

Textul de bază, în „Constituționalul“ (1889).

Retipărit de Șerban Cioculescu în revista „Luceafărul“, nr. 12, 15 iunie 1962, p. 11, articolul este republicat de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 418–419, la *Addenda*.

p. 377 O REMINISCENȚĂ

A apărut, prima dată, în „Constituționalul“, I, nr. 12, miercuri, 28 iunie/10 iulie 1889, p. 1, cu semnătura: *C.* Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituționalul“ (1889).

Nu știm să fi fost atribuit lui Caragiale sau să fi fost retipărit, deși citate din acest articol au fost folosite, mai ales de Marin Bucur, în notele sale la ediția de *Restituiri*.

Credem că nu doar semnătura cu inițiala *C.* (folosită și pentru *În Nirvana*, de exemplu) pledează pentru atribuirea paternității lui Caragiale, ci și alte elemente ținând de tonalitatea textului, rigoarea decupajului și a desfășurării, poanta finală pusă firesc în evidență etc.

p. 378 CERC VIȚIOS

A apărut, prima dată, în „Constituționalul“, I, nr. 16, marți, 4/16 iulie 1889, p. 1, cu acest titlu și cu semnătura *C...* Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituționalul“ (1889).

Identificat și restituit publicisticii politice caragialiene de către Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 419–423, la *Addenda*.

p. 382 MUZA LUI GUNĂ

A apărut, prima dată, în „Constituționalul“, I, nr. 20, sâmbătă, 8/20 iulie, 1889, p.1, cu acest titlu, fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituționalul“ (1889).

Recuperat din paginile ziarului conservator de către Marin Bucur și publicat în *Restituiri* (1987).

p. 384 REZEȘUL DE LA GOLĂȘEI ȘI MOȘNEANUL DE LA FLORICA

A apărut, prima dată, în „Constituționalul“, I, nr. 23, miercuri, 12/24 iulie 1889, p.1, cu acest titlu și semnătura *C....* Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituționalul“ (1889).

Identificat și restituit de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 423–428, la *Addenda*.

p. 390 ANOMALII

A apărut, prima dată, în „Constituționalul“, I, nr. 29, miercuri, 19/31 iulie 1889, p.1, cu semnătura: *C....* Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituționalul“ (1889).

Identificat și restituit de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 428–432, la *Addenda*.

p. 394 VARIETĂȚI LITERARE

Au apărut, prima dată, în „Constituționalul“, I, nr. 30, joi, 20 iulie/1 august 1889, p. 2, cu titlul rubricii și fără semnătură.

Retipărite în: „Moftul român“, nr. 8, 21 februarie 1893, p. 5, fragmentar, cu titlul *Memoriele lui Rostopșin. Scrise în zece minute*, fără semnătură; în „Epoca literară“, I, nr. 1, 15 aprilie 1896, p. 3. Neincluse în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituționalul“ (1889).

Asupra acestor *Varietăți literare*, cuprinzând *Memoriele contelui Rostopșin. Scrise în zece minute,* a atras atenția Șerban Cioculescu în studiul *O traducere de Caragiale, uitată: „Memoriile lui Rostopșin scrise în zece minute“*, din „România literară“, VII, nr. 41, joi, 10 octombrie 1974, p. 7, unde reproduce varianta din „Moftul român“. E vorba de 13 capitole din cele 15 ale *Memoriilor*, fără prezentarea, care există în „Constituționalul“. Cioculescu traduce *Epitaful meu* și *Epistolă dedicatorie către public*, adică ultimele două capitole, și descrie originalul acestei capodopere. Reproducem și noi această piesă, care a intrat în sfera de interes a lui Caragiale încă de la „Timpul“, după versiunea din paginile „Constituționalului“. Biografia curioasă a contelui ca personaj, formula sceptică, lapidaritatea textului, turnura lui paradoxală, oximoronică fac parte și din arsenalul caragialian; ceea ce ar explica revenirile ulterioare, cu perfecționarea tălmăcirii. Anumite ecouri credem că duc spre *Scrisorile unui egoist* (1896).

Consemnăm că în „Epoca literară“, asteriscul de la numele Rostopșin trimite la nota de sub prima coloană: „1765–1826. S-a zis că dânsul, fiind guvernator al Moscovei pe timpul invaziei lui Napoleon, ar fi dat foc orașului la 1812. Era un om de spirit. Celebra scriitoare de povești morale franceze pentru copii, contesa de Ségur, era fiica sa“.

p. 398 CRONICA FANTAZISTĂ

A apărut, prima dată, în „Constituționalul“, I, nr. 32, duminică, 23 iulie/4 august 1889, p. 1, 2, cu semnătura: *Falstaff.* Neretipărită.

Textul de bază, în „Constituționalul“ (1889).

Deseori menționată de comentatorii lui Caragiale, *Cronica fantazistă* nu a fost retipărită în nici una dintre ediții. Am transcris-o din „Constituționalul“.

p. 405 O ADMIRABILĂ LUCRARE LITERARĂ

A apărut, prima dată, în „Constituționalul“, I, nr. 33, marți, 25 iulie/6 august 1889, p.1, cu acest titlu și cu semnătura: *Falstaff*. Neretipărită. Inclusă în ediția: *Opere*, 4, 1965, p. 180–181.

Textul de bază, în „Constituționalul“ (1889).

p. 407 ȘTIE CARTE BĂIATU LUI PAPUCA!...

A apărut, prima dată, în „Constituționalul“, I, nr. 39, miercuri, 2/14 august 1889, p. 1, cu semnătura *Nastratin* și următoarea notă la semnătură: „Pentru respectivul lui Papuca: Nu căuta pe «Nastratin» în dicționarul d-tale, că nu se află“. Rubrica „Cronica literară“. Neretipărită. Inclusă în ediția: *Opere*, 4, 1965, p. 182–185.

Textul de bază, în „Constituționalul“ (1889).

Caragiale agrea pseudonimele și le utiliza, în funcție de context, ca într-un joc de măști, care presupine niște roluri. Cele din „Constituționalul“ sunt elocvente: Hans, Nastratin, Falstaff, Zoil, Un artilleur.

Articolul acesta, exemplar pentru stilul polemic al lui Caragiale, este, cum a demonstrat profesorul Dan Grigorescu, o dovadă substanțială în plus care arată cât de profund „era [Caragiale – *n.n.*] familiarizat cu creația shakespeareană“[1].

[1] *Shakespeare în cultura română modernă*, Editura Minerva, București, 1971, p. 156–164, capitolul *Teoria „naturalului“*.

Eminentul comparatist găsește în eseul caragealian „una dintre cele mai exacte [definiții – *n.n.*] care s-au dat acestui personaj [Falstaff – *n.n.*]."

p. 411 POZNA...

A apărut, prima dată, în „Constituționalul", I, nr. 40, joi, 3/15 august 1889, p. 1, fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituționalul" (1889).

Identificare și restituire de către Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 432–433.

p. 413 AFACEREA GUNĂ–LAHOVARY

A apărut, prima dată, în „Constituționalul", I. nr. 41, vineri, 4/16 august 1889, p. 1, cu semnătura: *Un artilleur*. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituționalul" (1889).

Identificat și restituit de Marin Bucur (*op.cit.*, p. 179–181), care afirmă în notă că *Un artilleur* este „un nou pseudonim al lui Caragiale" (p. 238). De acord, și presupunem că pseudonimul se trage din jocul spiritual etalat în *Cronica fantazistă* (v. *infra*, nota).

p. 415 ȘCOALA SUCCESULUI

A apărut, prima dată, în „Constituționalul", I, nr. 45, miercuri, 9/21 august 1899, p. 1, cu semnătura: *C.*... Edito - rial. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituționalul" (1889).

Identificat și restituit de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 433–438, la *Addenda*. În „Constituționalul“, sub titlu apare numerotarea: *I*, dar „un al doilea articol“, promis în finalul acestuia, nu a mai apărut sau, cel puțin, nu l-am găsit.

p. 420 GUNĂ VERNESCU

A apărut, prima dată, în „Constituționalul“, I, nr. 53, sâmbătă, 19/31 august 1889, p. 2, fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituționalul“ (1889).

Identificat și restituit de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 438–439, la *Addenda*.

p. 422 INCOGNITO

A apărut, prima dată, în „Constituționalul“, I nr. 60, duminică, 27 august /8 sept. 1889, p. 1, cu semnătura: *Hans,* la rubrica „Cronica“.

Textul de bază, în „Constituționalul“ (1889).

Identificată și restituită de Șerban Cioculescu, în revista „Luceafărul“ (nr. 12, 15 iunie 1962, p. 11), această piesă din publicistica lui Caragiale a fost reluată și de Florin Manolescu în impresionantul lot de restituiri (*op.cit.*, p. 440–442, la *Addenda*).

p. 425 GHICITOARE

A apărut, prima dată, în „Constituționalul“, I, nr. 74, sâmbătă, 16/28 septembrie 1889, p. 1, cu semnătura *Hans*. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituționalul“ (1889).

Identificat și restituit de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 442–443, la *Addenda*.

Mai notăm că despre pseudonimul *Hans*, vorbise adeseori și Șerban Cioculescu.

p. 427 IARĂȘI MIRON COSTIN SAU URMĂRILE ARHEOLOGIEI

A apărut, prima dată, în „Constituționalul“, I, nr. 79, vineri, 22 septembrie/4 oct. 1889, p.1, fără semnătură. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Constituționalul“ (1889).

Identificat și restituit de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 443–445, la *Addenda*.

p. 428 SFINTELE SĂRBĂTORI

A apărut, prima dată, în „Era nouă“, nr.13, 31 decembrie 1889, p. 3–4, fără semnătură, la rubrica „Varietăți“. Retipărit în „Era nouă“, nr. 359, 28 decembrie 1897, p. 2–3, fără semnătură, cu următoarea notă redacțională: „Reproducem această scriere apărută în ziarul nostru la finele anului 1889. O reproducem drept omagiu către un talent viguros și eminent care a strălucit pe atunci în coloanele «Erei Noi»“. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Era nouă“. Identificat de Marin Bucur, pe baza acestei note, și publicat în „Viața românească“, LXXXVI, nr. 11–12, noiembrie-decembrie 1991, sub genericul *Caragiale cenzurat*. Atribuirea este susținută convingător.

Într-adevăr, există la Caragiale și această dimensiune solemnă, firească, de o fină poezie melancolică. De obicei și-a reprimat-o, dar nu a ascuns-o în totalitate. Avea și el reverii.

p. 432 APARIȚIA NOASTRĂ

Publicat, prima dată, în „Moftul român“, nr. 1, 24 ianuarie 1893, p. 1–2. Inclus în *Opere*, III, 1932, p. 200–201.

Coincidență, exploatată de I.L. Caragiale, între apariția „Moftului român“ și sosirea în Capitală a prințesei moștenitoare, A. Sa regală Maria de Edinburg, cu soțul său, prințul Ferdinand.

p. 434 SCANDAL

A apărut, prima dată, în „Moftul român“, I, nr. 1, 24 ianuarie 1893, p. 3. Inclus în *Opere,* III, 1932, p. 200 și *Opere,* 4, 1965, p. 186.

Notiță ironică despre agramatismele unor ziariști.

I.L. Caraiale era sensibil la numele de „Scandal“ al viitoarei reviste. V. Fanache își intitulează un întreg capitol *Între scandal și petrecere*, în cartea sa dedicată lui I.L. Caragiale. Criticul este de părere că „în lumea lui Caragiale“ discursul deviază în „zgomot (scandal), așadar în *antidiscurs*“.

p. 434 ÎN DOSUL CULISELOR

A apărut, prima dată, în „Moftul român“, I, nr. 2, 29 ianuarie 1893, p.1. Reprodus, de Paul Zarifopol, în *Opere*, III, 1932, p. 1.

Discuție de taină, la un ceai, între Regele Carol, Prințul moștenitor și tânăra lui soție, Principesa Maria.

p. 436 TRĂDAREA ROMÂNISMULUI!
TRIUMFUL STRĂINISMULUI!!
CONSUMATUM EST!!!

Apărut, prima dată, în „Moftul român", nr. 4, 7 februarie 1893, p. 1. Retipărit, de Șerban Cioculescu, în *Opere*, V, 1938, p. 409–410, la *Addenda*.

p. 438 EXCELSIOR!

A apărut, prima dată, în „Moftul român", nr. 5, 11 februarie 1893, p. 2. Inclus în *Opere*, V, 1938, p. 411, la *Addenda.*

Șarjă satirică împotriva intoleranței față de evrei.

Diferențe de transcriere: „mai mulți deputați patrioți" (*M.r.*) – „mai mulți deputați" (*O. V*).

p. 438 INGENIOZITATE PARLAMENTARĂ

A apărut, prima dată, în „Moftul român", nr. 6, 14 februarie 1893, p. 1. Tipărit, de Șerban Cioculescu, în *Opere*, V, 1938, p. 411–412, la *Addenda*.

Generalul George Manu a fost președintele Adunării Deputaților între 26 februarie 1892 și 24 octombrie 1895. Partidul Conservator câștigase alegerile din 1–3 februarie 1892 în alianță electorală cu Partidul Constituțional, desprins de

liberalii sinceri ai lui G. Vernescu. Majoritatea din Adunarea Deputaților dispunea de 151 mandate față de 23 mandate ale Partidului Liberal, aflat în opoziție. Președinte al Consiliului de Miniștri era Lascăr Catargiu. Petre P. Carp era președintele Partidului Constituțional. Aceștia erau actorii micii „înscenări" ironice din articolul lui I.L. Caragiale, care se dovedește un atent observator al scenei politice românești.

p. 440 MUZICA

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 6, 14 februarie 1893, p. 4–5. Reprodus în *Opere*, 4, 1965, p. 187–189.

Articol ironic prilejuit de înființarea clasei de harfă la Conservator.

p. 442 INSTANTANEU

A apărut, prima dată, în „Moftul român", nr. 8, 21 februarie 1893, p. 2. Reluat, de I.L. Caragiale, în „Moftul român", nr. 7, 13 mai 1901, p. 1. Deasupra titlului, monograma regală. Nesemnat. Retipărit în *Opere*, V, 1938, p. 412, *Addenda.*

Textul de bază, în „Moftul român" din 13 mai 1901.

O variație pe tema versatilismului politic.

p. 443 ATENEUL ROMÂN

Publicat în „Moftul român", I, nr. 16, [1893], p. 6–7. Reluat în *Opere,* 4, 1965, p. 190. Un articol-reclamă pentru conferința prietenului său, dr. Alceu Urechia.

Am păstrat alternanțele *conferință / conferență.* De asemenea, formele *epigram* și *cuatren*.

p. 443 CONCURS ȘI PREMIURI ACADEMICE

Apărut în „Moftul român", I, nr. 17, [1893], p. 6–7. Reprodus în *Opere*, 4, 1965, p. 191–192.

O spirituală șarjă satirică la adresa Academiei Române.

p. 445 POLITICA
[Evenimentul politic...]

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 19, 4 aprilie 1893, p. 2. Nesemnat. Inclus în *Opere*, V, 1938, p. 416–417, la *Addenda*.

Evenimentul la care se referă articolul este Congresul de constituire a Partidului Social-Democrat al Muncitorilor din România (P.S.D.M.R.), care, la 31 martie 1893, a votat fondarea primului mare partid al muncitorilor. Printre fruntașii noului partid, menționăm pe Ioan Nădejde, Vasile G. Morțun, Constantin Dobrogeanu-Gherea, Cristian Racovski ș.a., unii dintre ei prieteni apropiați ai lui I.L. Caragiale. Regretul scriitorului este caracterul secret al Congresului, nefiind admis în sală nimeni, în afara delegaților. El speră că la al doilea mare congres „vom avea și noi un colțișor modest în Clubul Muncitorilor".

p. 446 S-A PIERDUT!!!

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 19, 4 aprilie 1893, p. 5. Retipărit în *Opere*, V, 1938, p. 416, la *Addenda.*

Articolul este o pastișă a anunțului de ziar pentru pierderea unor animale de casă. De data aceasta, „animalul de lux“ pierdut era primul său redactor de la „Moftul român“, Tony Bacalbașa.

p. 447 MIȘCAREA DE LA 5 ȘI 6 APRILIE

A apărut, prima dată, în „Moftul român“, I, nr. 20, 8 aprilie 1893, p. 3. Nesemnat. Inclus în *Opere*, V, 1938, p. 417, la *Addenda*.

Descrierea faptelor e lăsată în seama „confraților noștri politici“. „Moftul român“ e o „foaie glumeață“ și despre „evenimentele triste“ ce au avut loc „nu se poate glumi“. Pe Caragiale îl interesa „optica“ sub care au fost privite faptele fierbinți. Compară cele scrise în „Voința națională“ și „Timpul“ și constată că lucrurile se văd în două feluri cu totul deosebite. În „Moftul român“ sunt publicate integral două articole: unul din „Voința națională“, intitulat *Regim de asasini*, iar celălalt din „Timpul“, cu titlul *Opozițiune criminală*. Chiar și titlurile vorbesc de la sine despre două optici diferite de a judeca evenimentele. În „Timpul“ citim: „Înaintea vacanței Paștilor, minoritatea din Cameră a cerut cu mari strigăte ca discuțiunea legii maximului să se amâne până la 5 aprilie. Și maioritatea, generoasă, a acordat acest termen. S-au văzut ieri roadele acestei generozități. Opozițiunea n-a avut nevoie de zece zile pentru ca să studieze proiectul. Nu. I-a trebuit acest răgaz pentru ca să înșele și să ațâțe pătura cea mai incultă a poporațiunii capitalei, așa ca la 5 aprilie să poată înscena turburări de stradă“. Ce scriau cei de la „Voința națională“? „Pace, liniște și concordie! Guvernul s-a tăvălit din nou în sânge. Conservatorii au urcat treptele puterii omorând peste o mie de țărani; acum, la apusul stăpânirii lor, ei își pun poliția lor de bandiți, scot

jandarmii, fac să intervină trupele pentru a măcelări poporul Capitalei. Și pentru ce toate aceste ororuri și sălbăticii? Poporul s-a dus în mod pacinic, uzând de un drept sacru al său, dreptul de petiționare, să protesteze energic la Parlament în contra unor taxe asupritoare, ruinătoare pentru comerț și industrie. Peste zece mii de muncitori, de meseriași, de comercianți, de industriași, amenințați în existența lor, s-au dus să însoțească delegațiunea care mergea să remită *reprezentanților* Țărei protestul populației Capitalei. Acestei manifestațiuni pacinice, guvernul a răspuns întâi cu insulta, apoi cu arma. Un ministru, un nebun, a îndrăznit să strige poporului adunat în curtea Mitropoliei: POPOR MURDAR, și într-un acces de delir, acest alienat a dat cu tifla imensei mulțimi".

p. 447 ÎNSEMNĂTATEA PRESEI

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 21, 11 aprilie 1893, p. 4. Inclus în *Opere*, V, 1938, p. 418, la *Addenda.*

p. 448 UN INTERVIEW [Aflând prin d. C.C. Dobrescu...]

A apărut, prima dată, în „Moftul român", I, nr. 22, 15 aprilie 1893, p. 7. Retipărit în *Opere*, V, 1938, p. 418–419, la *Addenda*.

Un fals interviu luat de un tânăr gazetar „ilustrului cetățean" Nicolae Fleva (1840–1913), om politic, aflat acum în opoziție cu liberalii. În 1870, s-a ilustrat în apărarea, înaintea Curții cu jurați din Târgoviște, a acuzaților din mișcarea republicană de la Ploiești. A fost unul dintre redactorii ziarului „Alegătorul liber" (1872–1876), unde Caragiale era „girant responsabil".

p. 449 REVISTĂ POLITICĂ

A apărut, prima dată, în „Moftul român“, I, nr. 22, 15 aprilie 1893, p. 2. Reprodusă de Paul Zarifopol, în *Opere*, III, 1932, *Addenda*, p. 207–208.

Comentariu ironic la adresa mișcărilor opoziției și guvernului, care, energic și hotărât, expulzează doi israeliți, „impiegați“ la ziarul „Adevărul“.

p. 451 O IDEE MINUNATĂ

A apărut, prima dată, în „Moftul român“, I, nr. 23, 18 aprilie 1893, p. 6–7 („Literatura română“).

Șarjă satirică împotriva lui Al. Macedonski.

p. 452 PARNASUL ROMÂN

A apărut, prima dată, în „Moftul român“, nr. 26, 29 aprilie 1893, p. 4, cu acest titlu și fără semnătură. Neretipărit.

Textul de bază, în „Moftul român“ (1893).

Notă de prezentare pentru poezia *Castelul solitar* de Cincinat Pavelescu, dedicată „Prietenului meu Georges Schina“. Precizăm că ironia se manifestă până și în modul în care este tipărită semnătura poetului: CINCINAT Pavelescu. Titlul articolului reproduce pe cel al rubricii din revistă, sub care I.L. Caragiale a publicat parodii antisimboliste în versuri, precum și poezii ale reprezentanților simbolismului (Al. Macedonski, Cincinat Pavelescu ș.a.).

p. 454 POLITICA
[Afară de parada oficială...]

A apărut, prima dată, în „Moftul român“, I, nr.29, 9 mai 1893, p. 1–2. Reprodus în *Opere*, III, 1932, *Addenda*, p. 208–209.

Articol pe marginea întrunirii liberalilor de la Sala Dacia, cu ocazia zilei de 10 Mai.

p. 456 DACĂ AȘ FI REGE...

A apărut, prima dată, în „Moftul român“, I, nr. 29, 9 mai 1893, p. 1. Inclus în *Opere*, III, 1932, *Addenda,* p. 209–210.

I.L. Caragiale consideră audiențele regale, cu prilejul zilei de 10 Mai, drept „mofturi“, iar pe cei ce le practică „moftangii“.

Diferențe de transcriere: „poimâ*i*ne“ (M.r.) – *„poimâne“* (*O. III*).

p. 457 POLITICA
[D. P.S. Aurelian a fost...]

A apărut, prima dată, în „Moftul român“, I, nr. 30, 13 mai 1893, p. 2. Republicat în *Opere*, III, 1932, p. 210–211.

I.L. Caragiale se întreabă ce este Palatul din punct de vedere al dreptului constituțional. În finalul articolului se reproduce un fragment, tot așa de obscur, din discursul liberalului N. Fleva la întrunirea de la Sala Dacia.

p. 459 MOȘ TEACĂ

A apărut, prima dată, în „Moftul român“, I, nr. 33, 30 mai 1893, p. 3. Reprodus în: *Opere,* IV, 1938, *Addenda*, p. 371–372.

Articol ironic la apariția, în 22 mai 1893, a publicației umoristice, „Moș Teacă“, fondate de Anton Bacalbașa.

p. 460 UN MARE SCULPTOR ROMÂN

A apărut, prima dată, în „Moftul român“, I, nr. 36, 10 iunie 1893, p. 2. În volume: *Opere*, III, 1932, *Addenda,* p. 214–215; *Opere*, 4, 1965, p. 193–194.

I.L. Caragiale speculează o greșeală a unui redactor al ziarului ploieștean „Democratul“, care scrisese că statuia Libertății din Ploiești are ca autor pe Dumitru Brătianu (1818–1893). Prilej pentru a face un portret generos fratelui mai mare al lui I.C. Brătianu.

p. 461 MOFTUL ȘI POLITICA

A apărut, prima dată, în „Moftul român“, I, nr. 37, 13 iunie 1893, p. 2. Republicat în *Opere*, III, 1932, p. 215–216.

Un articol serios despre menirea „Moftului“, care n-are „nici un principiu politic“, fiind, de altfel, cel mai mare partid politic (Partidul *Moftului Român*). Revista are o singură dorință: să fie mai puțin gravă decât ziarele *grave*.

p. 463 INOVAȚIUNE. MOFTUL ARTIFICIAL

Tipărit, prima dată, în „Moftul român“, nr. 38, 17 iunie 1893, p. 2. Reluat în *Opere*, V, 1938, p. 421–423, la *Addenda*.

Ironii amare – gen „mofturi *fin de siècle*“ – împotriva lui P.P. Carp, Take Ionescu, Al. Lahovary ș.a., decretați toți „moftangii artificiali“.

p. 465 REACȚIONARI NEPREVĂZĂTORI

A apărut, prima dată, în „Moftul român“, I, nr. 38, 17 iunie 1893, p. 4. În volum: *Opere,* V, 1938, p. 412, la *Addenda.*

p. 466 SUB CE REGIM TRĂIM!...

A apărut, prima dată, în „Moftul român“, I, nr. 38, 17 iunie 1893, p. 5. Retipărit în *Opere*, V, 1938, p. 421, la *Addenda.*

p. 466 *„BALADE ȘI IDILE“* DE GEORGE COȘBUC

A apărut, prima dată, în „Moftul român“, I, nr.39, 23 iunie 1893, p. 2–3. Inclus în *Opere*, 4, 1965, p. 195.

Textul lui I.L. Caragiale este o introducere la o suită de extrase din poeziile lui G. Coșbuc. În „Moftul român“ nu se dau titlurile, dar ele sunt: *Cântece XXI, Gazel, Logică, Cântece XI, Cântece* V.

p. 469 „MEMORII DIN TIMPUL RĂZBOIULUI“

A apărut, prima dată, în „Moftul român“, I, nr. 40, 30 iunie 1893, p. 6. Reluat în: *Opere*, 4, 1965, p. 196.

Titlul complet al cărții, pe care o recenzează I.L. Caragiale: *Memorii din timpul războiului pentru independență*, *1877–1878* de Șt. Georgescu, București, Tipografia „Carol Göbl, 1891.

I.L. Caragiale aprecia stilul natural, lipsit de pretenție și artificialitate. Fragmentul reținut în „Moftul român“ este străbătut „de umor într-adevăr românesc“.

p. 471 VORBA DE ACASĂ

A apărut, prima dată, în „Vatra“, I, nr. 1, [ianuarie] 1894, p. 1–2, cu semnătura: *I. Slavici, I.L. Caragiale, G. Coșbuc.* Editorial. Neretipărit.

Textul de bază, în revista „Vatra“ (1894).

Programul revistei „Vatra“ nu a fost inclus în edițiile anterioare, deși poartă și semnătura lui Caragiale. Fie și numai dacă l-a semnat, cu toate că e puțin probabil să nu fi contribuit la redactare, programul exprimă și convingerile lui. De aceea îl publicăm aici. Este, după câte știm, primul semnat și explicit asumat de scriitor. Adevărat, însă, că în... echipă.

p. 474 O A DOUA PROVOCARE

A apărut, prima dată, în „Vatra“, I, nr. 5, 1894, p. 159, cu acest titlu și semnătura: *I.L. Caragiale*. Neretipărit. În volume: *Opere*, III, 1932, p. 217–218 (la *Addenda*); *Opere*, 2, 1960, p. 697 (la *Note și variante*).

Textul de bază, în „Vatra“ (1894).

Am transferat *O a doua provocare* în seria articolelor lui Caragiale întrucât, prin el, scriitorul explică sensul numeroaselor sale exerciții de virtuozitate, de același tip cu scena/schița *Cum să înțeleg țăranii*.

p. 476 MĂRGĂRITARE ALESE
I. Un om mare despre oamenii mari

A apărut, prima dată, în „Vatra“, I, nr. 5, 1894, p. 130–131, fără semnătură, dar cu o notă explicativă, semnată *I.L.C.*:

„Sub acest titlu ne propunem a da din când în când câte o bucată aleasă din autori celebri, dintre acei ce, consacrați de opinia europeană, să poată sta-n picioare cu oarecari sorți de reușită față cu competenta critică română. Numele autorului îl vom da în numărul următor; până atunci, cine dintre cititori ne va spune opera anume din care e extras fragmentul va lua parte la tragerea la sorți a unui frumos premiu. – Dăm, pentru a începe, acest articol – se-nțelege că titlul special *Un om mare despre oamenii mari* îl punem noi; rândurile ilustrului autor ne par de două ori interesante pentru publicul nostru, și ca gândire de sine și ca potriveală în multe cu cele ce se petrec azi la noi. Putea-vor ele aduce puțină ordine în anarchia ce de câtva timp bântuie literatura română? Poate... Daca nu, atât mai rău. Sunt ele destul de frumoase ș-așa spre a nu ne gândi să ne mai aducă și vreun folos.“

II. Reforma ca lege fatală

A apărut, prima dată, în „Vatra“, I, nr. 6, 1894, p. 178–179, cu semnătura: *I.L.C.* La titlul general, asterisc, iar la subsolul paginii 178, se dă nota: „A se vedea notița din numărul trecut“.

III. Opinia publică

A apărut, prima dată, în „Vatra“, I, nr. 7, p. 194–195, cu semnătura *I.L.C.* La titlul general asterisc, iar la subsolul paginii 194 se dă nota: „A se vedea notița din nr. 5“.

Neretipărit în timpul vieții autorului. Incluse în ediția: *Opere*, III, 1932, p. 278–288 (la *Addenda*).

Textul de bază, în „Vatra“ (1894).

Paul Zarifopol, în ediția sa, dă următoarea notă (p. 343): „Numele autorilor, sau autorului de «Mărgăritare» nu l-a mai

trădat Caragiale. Concursul pe care îl publica atât de malițios cititorilor, dar mai ales criticilor literari români, a rămas, pe cât știu, deschis până astăzi. Comunic aci numai bănuiala asupra lui Macaulay, Tocqueville, Carlyle, Guizot, Augustin Thierry, autori favoriți, precum am aflat de la Caragiale, ai profesorului Anghel Dumitrescu [*sic*], excelent prieten și sfătuitor în literatura istorică a lui Caragiale".

Problema („concursul", zice Zarifopol) a rămas „până astăzi". Nu știm din ce autori va fi ales și tradus Caragiale aceste pagini. Este foarte posibil să ne aflăm în fața unei prelucrări personale, a unei adaptări, a unei adevărate asumări, iar scriitorul pare a împărtăși problematica și convingerile expuse în spațiul lor. Paginile alese spun ceva și despre cel care le-a ales. Aceasta ar explica întrucâtva „neglijența" de a divulga autorul. În fond, nu se întâmpla altceva decât că oferea cititorilor amatori de sceptice observații asupra lumii posibilitatea unei lecturi provocatoare la meditație. Poate că nu greșim prea mult spunând că aceste pagini au o legătură cu *Scrisorile unui egoist*, apărute doi ani mai târziu în „Epoca literară".

p. 491 IARĂȘI PROMISIA DLUI FLEVA

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului", I, nr. 224, 4/16 noiembrie 1895, p. 1. Semnat: *i*. Reluat în *Opere*, V, 1938, p. 423, la *Addenda*.

Nicolae Fleva a fost ministru de interne în guvernul liberal al lui Dim. A. Sturdza între 4 octombrie 1895 și 15 ianuarie 1896.

I. Suchianu își amintește de împrejurările în care a ajuns I.L. Caragiale la „Gazeta poporului": „În vara anului 1895, liberalii erau în ajunul venirii lor la putere. Erau gata să scoată

și un jurnal mai slobod la gură și căutau un publicist bun pentru așa rubrici. Barbu Delavrancea și Manolache Culoglu, care mă știau ca cel mai intim prieten al lui Caragiale, m-au însărcinat să-i fac această propunere și în cazul de a o primi să spuie în ce condiții se angajează. Când i-am comunicat dorința și alegerea celor doi vechi prieteni, Caragiale era, după încetarea «Moftului», fără nici o ocupație. Spune-le la amândoi că mă angajez să scriu fără plată. Să-mi dea însă în schimb locul de director al „Monitorului oficial“, pe care l-a ocupat un confrate al meu N. Orășanu (*Nichipercea*), străin cu desăvârșire de meșteșugul tipografiei, pe când eu sunt în stare să mă măsor cu toată dinastia lui Göbl. Locul i s-a promis cu siguranță, dar el n-a știut că partidul avea deja doi candidați, Costică Iliescu, fratele celebrului Alexandru Iliescu de la Slatina, și N. Vrăbiescu, rudă de aproape cu doamna V. Missir, născută Vrăbiescu, și lupta era acuma între acești doi, iar despre Caragiale nici pomeneală. Culoglu, pe care guvernul îl numise deja prefect de poliție, i-a promis un loc echivalent, iar până atunci un salariu potrivit cu locul ce-l ocupă el în literatura românească. Așa a devenit Caragiale colaborator la al patrulea jurnal liberal intitulat «Gazeta poporului», debutând cu următoarea schiță satirică“. Și profesorul Suchianu, în continuare, reproduce integral articolul *Grămătici și măscărici.* Prin presă circulase zvonul că „d. Caragiale, noul redactor al «Gazetei poporului» solicită și d-sa locul de director al Teatrului Național“[1]. La cererea expresă a scriitorului, ziarul dă o dezmințire: I.L. Caragiale nu ceruse și, dacă i s-ar propune, „nu ar primi acest post“[2]. Mai verosimilă este evocarea profesorului I. Suchianu. Acesta greșea doar când dădea drept articol de debut la „Gazeta poporului“, articolul *Grămătici și măscărici.*

---

[1] *Informațiuni*, în „Adevărul“, VIII, nr. 2364, 7 noiembrie 1895, p. 2.

[2] *Idem*, nr. 2367, 11 noiembrie 1895, p. 1.

p. 492 CUMUL CIUDAT

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului“, I, nr. 235, 5/17 noiembrie 1895, p. 1. Semnat: *i.* Identificare Florin Manolescu, în cartea sa *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, București, Cartea Românească, 1983, *Addenda*, p. 445–446.

p. 494 GRĂMĂTICI ȘI MĂSCĂRICI

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului“, I, nr. 226, 7/19 noiembrie 1895, p. 1. Semnat: *i.*

În volume: *Opere*, III, 1932, *Addenda*, p. 220–221; *Opere*, 4, 1965, p. 197–198.

Pamfletul lui I.L. Caragiale despre „tineri culți și independenți, proletari intelectuali“ ieșiți „din rândurile poporului“, care au luat locul vechilor „grămătici“ și „măscărici“, în slujba boierilor de odinioară, îl viza pe Anton Bacalbașa, socialist convins, ce se înscrisese de curând în Partidul Conservator și era redactor la oficiosul acestuia „Epoca“.

Anton Bacalbașa îi răspunde lui I.L. Caragiale prin articolul *O infamie colectivistă*[1], în care creionează portretul unui scriitor talentat, dar „în declin“, „la sfârșitul carierei“, într-o perioadă „de istovire intelectuală“, dar obligat de guvernanții liberali să scrie la „Gazeta poporului“ pe care el însuși o numise „rușinea presei“. În loc să-i dea un ajutor necondiționat unui om ca I.L. Caragiale, colectiviștii l-au *umilit*, obligându-l să-și renege credințele sale politice radicale[2].

---

[1] a., *O infamie colectivistă*, în „Epoca“, I, nr. 7, 10 noiembrie 1895, p. 1.

[2] Referință la scrisoarea de înscriere în Partidul Radical al lui G. Panu, publicată în „Lupta“, XII, nr. 2667, 10 septembrie 1895, p. 1.

Liberalii erau numiți „colectiviști“, după o expresie a lui Eugeniu Stătescu, care declarase, într-un discurs în Parlament, că Partidul Liberal ar fi o „colectivitate“. Polemica amicală continuă cu o scrisoare deschisă a lui I.L. Caragiale: „D-sale, dlui Tony Bacalbașa, membru al partidului socialist științific, prim-redactor la «Epoca»“[1]. Anton Bacalbașa, în replică, publică și el o scrisoare, adresată „dlui I.L. Caragiale, fost scriitor în activitate, actualmente în declin și la *Gazeta poporului*“[2].

Relațiile dintre cei doi colaboratori la prima serie a „Moftului român“ (1893) se vor deteriora vizibil. „Micul Lassalle al conservatorilor“ va comenta malițios, sub titlul, *O viață furtunoasă*, o serie de desene ale lui C. Jiquidi, înfățișând ipostazele politice ale lui I.L. Caragiale, la junimiști, la radicali și la liberali[3]. În 1889 își oferea serviciile lui Titu Maiorescu, în 1895, în costum de spadasin, ruga pe G. Panu să-l primească în Partidul Radical, iar a doua zi, în postura de bătăuș arnăut, devenea „șalvaragiu“ la „domnu Paladu“, unul dintre liderii liberali. În 1896, cu pana la ureche, în intimitate, ricana printre dinți: „Țară-i asta, mă? cu cin' să lucrezi? Cu Maiorescu, cu Panu? Cu Paladi? Ăia nici nu gândesc, mă?“ În alt număr al săptămânalului „tivil și cazon“, patronat de Toni Bacalbașa, o ultimă ilustrație satirică de același C. Jiquidi, intitulată *De Bobotează*[4]. Alături de botezul politic al lui Grigore Păucescu – migrat de la conservatori la liberali – oficiat de G.D. Palade, este înfățișat și „I.L. Cațavencu“ ca un prunc gol cu capul mare implorând pe ministrul Domeniilor să-l boteze și pe el ca... măscărici. Observăm cum sintagma „grămătici și măscărici“, din frumoasa pagină literară caragialiană, îi este servită, cu asupra de măsură, autorului însuși.

---

[1] „Gazeta poporului“, I, nr. 229, 11/23 noiembrie 1895, p. 3.
[2] „Epoca“, I, nr. 9, 12 noiembrie 1895, p. 2.
[3] „Moș Teacă“, I, nr. 36, 19 noiembrie 1895, coperta.
[4] „Moș Teacă“, I, nr. 43, 7 ianuarie 1896, coperta.

Un incident nedorit vine să înveninează și mai mult relațiile dintre cei doi prieteni. Toni Bacalbașa este nevoit să recurgă la un duel cu un necunoscut. În „Gazeta poporului" apare o dare de seamă a întregii afaceri, cu titlul *Scandalul de la „Capșa"*. Șerban Cioculescu socotește „reportajul scris sau inspirat" de I.L. Caragiale. Îl reproducem integral:

SCANDALUL DE LA «CAPȘA»

Scandalul

Sâmbătă seara, pe la orele 6 1/2, un scandal a avut loc la cofetăria «Capșa».

La un moment dat, pe când d. Anton Bacalbașa vorbea cu d. N. Filipescu, un tânăr, d. T. Bogdanovici, doctorand în medicină, intern la spitalul Colțea, se apropie de d-sa și-i trage câteva palme.

D. Bacalbașa răspunzând cu cuvintele «*Ce, ești nebun*?!», d. Bogdanovici îi aruncă un număr din *Moș Teacă*, zicându-i: «*Citește, mi-ai insultat pe mama*».

Cauza

În adevăr, în *Moș Teacă* no. 38, sub rubrica «*Moș Teacă» în provincie*, se insultă în mod grav dna Lysacowska, muma dlui Bogdanovici. Publicul care era la «Capșa» la primul moment să revoltase contra acestei agresiuni; dar aflând cauza, toți au blamat pe d. Bacalbașa, dând deplină dreptate tânărului doctorand.

Atitudinea dlui Bacalbașa

D. Bacalbașa, care n-a ripostat la loviturile primite, luând *Moș Teacă* declară că nu știe de acest articol. D. Bogdanovici îi răspunde: directorul unui ziar trebuie ca să știe ce se publică în foaia lui. D. Bogdanovici, după ce a isprăvit consumația pe care o luase, se îndreptă spre ușă și aici este oprit de d. Bacalbașa, cu cuvintele: «*Vom merge la secție*».

La secție

D. Bogdanovici urmează pe d. Bacalbașa la secția a 6-a.

Aci, d. M. Dendrino, comisarul secției, după ce află despre ce e vorba și ia adresa atât a reclamantului, cât și a inculpatului, întreabă

pe d. Bacalbașa dacă voiește să se încheie proces-verbal pentru a trimite pe d. Bogdanovici în judecată.

După mai multe gândiri, d. Bacalbașa renunță deocamdată. Părțile sunt chemate pentru a doua zi, duminică, la ora 9, la secție; d. Bacalbașa însă nu s-a mai prezintat.

Duel

Ieri, d. Bogdanovici primi vizita dlor Alex. Seulescu și C.D. Anghel, cari au declarat că sunt martorii dlui Bacalbașa.

Imediat d. Bogdanovici-și constitui martori pe dnii I.L. Caragiali [*sic*] și căpitan Milicescu.

În momentul când scriem aceste rânduri nu știm ce hotărâre au luat martorii“[1].

Iată și epilogul incidentului care pusese în primejdie viața lui Toni Bacalbașa:

„Ieri dimineață la ora 10 a avut loc la hipodrom un duel cu pistolul între dnii Anton Bacalbașa și T. Bogdanovici.

S-au schimbat câte două focuri la 25 de pași fără nici un rezultat“ („Gazeta poporului“, 14 decembrie 1895, la *Ultime informațiuni*).

Peste câteva zile, Anton Bacalbașa publică articolul *În chestie personală*[2], ca o reacție a apariției neașteptate a lui I.L. Caragiale ca martor al părții adverse. Pe lângă valoarea intrinsecă a paginii biografice, reținem jocul de cuvinte: „Ex-umoristul a-ncercat să devie *omorist*“.

p. 496 NOTIȚE LITERARE
[Primim la redacție...]

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului“, I, nr. 228, 10/22 noiembrie 1895, p. 2.

---

[1] „Gazeta poporului“, I, 12 decembrie 1895, p. 3.

[2] „Moș Teacă“, I, nr. 40, 17 decembrie 1895, p. 2.

În volume: *Opere*, III, 1932, *Addenda,* p. 227–228; *Opere*, 4, 1965, p. 119–120, cu titlu atribuit: [*Despre Macedonski*].

Poetul trimisese la un ziar liberal volumul său de versuri, *Excelsior*, crezând că I.L. Caragiale, de-abia amintit în *Direcția nouă* de T. Maiorescu, va fi favorabil unei victime a junimiștilor. Mai mult, reproduce în „Literatorul“ un articol din „Românul“, favorabil, despre *Năpasta*[1]. Dar I.L. Caragiale nu gusta, în genere, poezia și mai ales cea de factură macedonskiană, pe care a ironizat-o îndestul la „Moftul român“. I.L. Caragiale face risipă de erudiție, în mod ironic, în jurul titlului *Excelsior*, „deși savant și exotic, dar îndestul de popular“. Amintește de oda răposatului lord Alfred Tennyson (1802–1892), „poet oficial al curții britanice“, odă tradusă de „savantul meu amic, tânărul profesor de istorie la Facultatea de Istorie, d. Neculai Iorga, un alt Pic de la Mirandola, între *quibusdam aliis* (și altele chiar), adaos ironic al lui Voltaire la formula *de omni re scibili* (savant în toate ce se pot ști) pe care și-o arborase *Pico della Mirandolla* (1463–1497)“. În acest mod divaghează I.L. Caragiale fără a spune ceva pozitiv despre volumul de poezii al lui Al. Macedonski, refuzând o mână întinsă, cu implicații în biografia sa de mai târziu.

p. 497 D-SALE DLUI TONY BACALBAȘA

Publicată, prima dată, în „Gazeta poporului“, I, nr. 229, 11/23 noiembrie 1895, p. 3. Semnat: *Caragiale*.

În volume: *Opere*, III, 1932, p. 222; *Opere,* 4, 1965, p. 537–538, la *Note*.

---

[1] I. Dragomirescu-Ranu, *Teatrul Național*, în „Literatorul“, XV, nr. 1, 1895, p. 7–8.

Scrisoarea lui I.L. Caragiale este tipărită la rubrica *Inserțiuni și reclame*, cu nota redacțională: „Pentru această rubrică redacția nu este răspunzătoare". Răspunsul lui I.L. Caragiale la articolul lui Anton Bacalbașa, *O infamie colectivistă*[1].

p. 499 MINĂ DE CIRCUMSTANȚĂ

Apărut, prima dată, în „Gazeta poporului", I, nr. 230, 12/24 noiembrie 1895, p. 1. Identificare: Florin Manolescu, *op. cit.*, p. 446–447.

p. 499 „NEA ION"

Notiță publicată în „Gazeta poporului", I, nr. 230, 12/24 noiembrie 1895, p. 3 (rubrica „Ultime informațiuni"), reluată în nr. 232, 15/27 noiembrie 1895, p. 3.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 373, la *Addenda*; *Opere*, 3, 1962, p. 315.

Proiect de revistă umoristică nerealizat. În „Adevărul" din 3 decembrie 1895 a apărut o caricatură a lui C. Jiquidi, înfățișân - du-l pe Caragiale în costum de arnăut și cu „Nea Ion" sub braț.

p. 500 ASUPRA UNUI FIASCO

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului", I, nr. 232, 15/27 noiembrie 1895, p. 1. Identificare: Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 447–449.

---

[1] În „Epoca", I, nr. 7, 10 noiembrie 1895, p. 1, semnat cu inițiala mică a prenumelui: *a.*

Diferențe de transcriere: „cu câțiva boiernași scăpătați“ (*G.p.*) – lipsă la Fl. Manolescu; „clapani“ (*G.p.*), e o variantă a cuvintelor „clapist“, „clapagiu“, care „trage clapa“, „șmecheri“, „chiulangii“, – *„claponii“* (*Fl. M.*).

p. 502 NOTIȚE LITERARE [*Romanii călători* de Ion Kalinderu...]

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului“, nr. 232, 15/27 noiembrie 1895, p. 2. Semnat *I.L.C.* Reprodus de Șerban Cioculescu, în *Opere,* IV, 1938, *Addenda*, p. 411–412; *Opere*, 4, 1965, p. 201.

p. 503 FERIȚI-VĂ ...

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului“, I, nr. 233, 16/28 noiembrie 1895, p. 1. Identificare: Florin Manolescu, *op. cit.*, p. 449–450.

p. 504 NU ȚI-E RUȘINE?

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului“, I, nr. 235, 18/30 noiembrie 1895, p. 1. Nesemnat. Identificare: Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 451.

p. 506 UN MONSTRU DE ACTIVITATE

A apărut, prima dată, în „Gazeta poporului“, I, nr. 235, 18/30 noiembrie 1895, p. 2. Semnat *Ics.*

Reluat de Șerban Cioculescu în *Opere*, 4, 1965, p. 202–203.

Împotriva bugetivorului Frédéric Damé, vechiul său asociat de la „Națiunea română“ (1877).

Au fost consemnate, de bibliografi, și alte articole semnate cu pseudonimul *Ics*. Am procedat însă cu toată circumspecția necesară în cazul titlului *Schwalb și bursele* (nr. 53, 6/18 aprilie 1895, p. 1), dat fiind faptul că *Ics* era un pseudonim de redacție, folosit și de alți colaboratori, chiar și după plecarea, în preajma datei de 1 ianuarie 1896, a lui I.L. Caragiale din redacție.

Ar fi fost deci absurd să atribuim scriitorului articolele *Calmul în politică* (nr. 273, 10/22 ianuarie 1896, p. 1) și *Cine* (nr. 274, 11/23 ianuarie 1896, p. 1), doar pentru că au fost semnate *Ics.*

p. 507 PARDON...

Articol apărut în „Gazeta poporului“, I, nr. 238, 23 noiembrie/5 decembrie 1895, p. 1–2. Nesemnat.

Identificare: Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 452–453.

p. 510 IAR VORBA CEEA...

A apărut în „Gazeta poporului“, I, nr. 239, 24 noiembrie / 6 decembrie 1895, p. 3. Identificat și publicat de Florin Manolescu, *op. cit.*, p. 454.

p. 510 O INFAMIE

Publicat în „Gazeta poporului“, I, nr. 240, 25 noiembrie / 7 decembrie 1895, p. 1. Nesemnat. Identificat și tipărit de Florin Manolescu, *op. cit.*, p. 454.

p. 511 „CONSTITUȚIONALUL“ POET

A apărut în „Gazeta poporului“, I, nr. 241, 26 noiembrie / 8 decembrie 1895, p. 1. Reprodus în *Opere*, 4, 1965, p. 204–205.

I.L. Caragiale folosise și în tinerețe extrase din ziare pentru a satiriza excesele de lirism ale unor confrați. De data aceasta a căzut pradă un articol din „Constituționalul“ (24 noiembrie 1895, p. 3), cu titlul: *Arderea Teatrului Liric*.

p. 512 SOMNUL CA AGENT ELECTORAL

A apărut în „Gazeta poporului“, I, nr. 242, 28 noiembrie / 10 decembrie 1895, p. 1. Identificat și publicat de Florin Manolescu, *op. cit.*, p. 455–456.

p. 513 DRAGOSTE ÎN FAMILIE

A apărut în „Gazeta poporului“, I, nr. 243, 29 noiembrie / 11 decembrie 1895, p. 1. Articol identificat și publicat de Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 456–458.

p. 515 DOUĂ MAZETE

A apărut în „Gazeta poporului“, I, nr. 244, 30 noiembrie / 12 decembrie 1895, p. 1. Articol identificat și publicat de Florin Manolescu, *op. cit.*, p. 1.

Mazetă = jucător prost, neîndemânatic (mai ales la jocul de cărți). Din fr. *mazette.*

p. 517 IAR DRAGOSTEA ÎN FAMILIE

Apărut în „Gazeta poporului“, I, nr. 245, 1/13 decembrie 1895, p. 1. Identificat și publicat de Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 459–461.

p. 519 S-A ACHITAT...

A apărut în „Gazeta poporului“, I, nr. 246, 2/14 decembrie 1895, p. 1. Identificat și publicat de Florin Manolescu, *op. cit.*, p. 461–462.

p. 520 JULICA...

A apărut în „Gazeta poporului“, I, nr. 250, 8/20 decembrie 1895, p. 1.

Identificat și publicat de Florin Manolescu, *op. cit.*, p. 462–463.

O viziune anecdotică asupra relațiilor dintre junimiști și conservatori. Titu Maiorescu, deși cruțat la început de I.L. Caragiale, nu va înceta să deplângă colaborarea scriitorului la „Gazeta poporului“. Ba, într-o scrisoare către Duiliu Zamfirescu, se exprimă în termeni foarte duri: „Noi suntem o țară de mixturi. Parcă presiunea vremurilor grele din trecut

a produs în chimia sufletească îmbinări de elemente, care în atmosfera mai degajată a culturii occidentale se arată incompatibile. Fanfaroni zgâiați, toți cu inima duioasă (răposatul Nicu Catargiu), entuziaști și canalii (Caragiale) etc."[1].

p. 521 JUNIMIȘTII ȘI CONSERVATORII

A apărut în „Gazeta poporului", I, nr. 251, 9/21 decembrie 1895, p. 1. Identificare: Stancu Ilin.

Oricâtă echilibristică publicistică ar fi făcut, la gazete liberale, democrat-radicale sau conservatoare, „politica lui Caragiale este, cu mici oscilații, mai mult formală și de oportunitate, aceea a «Junimii»: admiterea progresului în marginile adevărului, ironizarea formelor goale, reprobarea șovinismului buf reclamându-se de la Rhea Silvia, Cicerone, Caracala etc. Idealul său este parlamentarismul de tip englez, construit pe partide reprezentative, nu pe facțiuni. Adoptând evoluția înceată și solidă, nu gustă firește «revoluția». Un Caragiale populist ar fi o imagine falsificată"[2].

p. 523 ETC... ETC...

A apărut în „Gazeta poporului", I, nr. 252, 10/22 decembrie 1895, p. 1. Identificat și publicat de Florin Manolescu, *op. cit.*, p. 1.

---

[1] Titu Maiorescu către Duiliu Zamfirescu, 6/18 noiembrie 1895 (B.A.R., 40 (35)/XV).

[2] G. Călinescu, *Istoria literaturii române de la origini până în prezent.* Ediția a II-a, revăzută și adăugită. Ediție și prefață de Al. Piru, București, Editura Minerva, 1982, p. 490.

p. 524 S-A SCHIMBAT BOIERUL

A apărut în „Gazeta poporului“, I, nr. 235, 14/26 decembrie 1895, p.1. Identificat și publicat de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 464–465.

Articol antijunimist.

p. 524 PUȚINTICĂ RĂBDARE

A apărut în „Gazeta poporului“, I, nr. 256, 15/27 decembrie 1895, p. 1. Identificat și publicat de Florin Manolescu, *op. cit.*, p. 465–466.

p. 526 O EPIDEMIE

Publicat, prima dată, în „Gazeta poporului“, I, nr. 256, 15/27 decembrie 1895, p. 1. Identificat și tipărit de Florin Manolescu, *op.cit.*, p. 466–467.

p. 527 PRINCIPII ȘI VACCINĂ

A apărut în „Ziua“, I, nr. 30, 16 februarie 1896, p. 1. Semnat: *L.* Inclus în *Opere*, V, 1938, p. 423–425.

p. 529 FRUMOS ROL

A apărut în „Ziua“, I, nr. 35, 22 februarie 1896, p. 1. Semnat: *L.* Inclus în *Opere*, V, 1938, p. 425–427.

Diferențe de transcriere: „nimicuri“ (Z.) – *„minciuni“* (*O. V*). Aceeași greșeală repetată în finalul articolului.

p. 532 PROCURORUL, DA; DUMNEZEU, BA!

A apărut, prima dată, în „Ziua“, I, nr. 39, 27 februarie 1896, p. 1 Semnat: *L.* Reluat în *Opere*, V, 1938, p. 427–428.

p. 534 CHESTIUNI POLITICO-SOCIOLOGICE

A apărut în „Ziua“, I, nr. 42, 1 martie 1896, p. 1–2. Semnat: *L.* Identificare: Dorina Grăsoiu.

p. 536 GALANTOMIILE LUI GHENADIE

A apărut, prima dată, în „Ziua“, I: nr. 45, 5 martie 1896, p. 2; nr. 46, 6 martie 1896, p. 2; nr. 48, 8 martie 1896, p. 2; nr. 50, 10 martie 1896, p. 2.

Inclus în *Opere*, V, 1938, p. 428–432.

p. 543 NEMULȚUMIRI SERIOASE

A apărut în „Ziua“, I, nr. 47, 7 martie 1896, p. 1. Identificat și publicat de Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 467–468.

p. 544 O NOUĂ SOCIETATE ROMÂNĂ

A apărut în „Ziua“, I, nr. 52, 13 martie 1896, p. 2. Reprodus în: *Opere*, 4, 1965, p. 206–207.

Fondarea unei noi societăți de cultivare a limbii și literaturii naționale este apreciată de I.L. Caragiale, nu fără o anume ironie împotriva galomaniei excesive.

p. 546 CRONICA DE JOI. LITERATURĂ

A apărut, prima dată, în „Adevărul“, IX, nr. 2489, joi, 21 martie 1896, p. 2–3, cu acest titlu și cu semnătura: *Luca;* în volumul *Schițe ușoare* (1896), fragmentar, ca *Notiță explicativă* la nuvela autoparodică *Noaptea Învierii*, p. 62–77. Neretipărit, în presă, în timpul vieții autorului. Inclus, ca *Notiță explicativă* în edițiile: *Nuvele, povestiri. Opere complete*, 1908, p. 244–253; *Opere*, III, 1932, 179–185; *Opere*, 3, 1962, p. 85–94.

Textul de bază, în „Adevărul“ (1896).

Reproducem articolul integral în varianta din ziar, întrucât el funcționează independent, ca piesă de sine stătătoare în scrisul caragialian. Ca apariție, *Literatură* precede cu o săptămână autoparodia (pe care o și anunță, ca material demonstrativ) *Noaptea Învierii*.

Principala, și foarte grăitoarea, deosebire față de *Notița explicativă* cunoscută este reprezentată de acel pasaj median în care scriitorul prezintă „argumentul novelei“ ce urmează a fi scrisă. La publicarea în volumul *Schițe ușoare*, din același an, „argumentul“ va fi înlocuit de chiar „novela“ promisă.

Așadar, avem nuvela *O făclie de Paște*, în trei „variante“: nuvela „cam așa ceva“ (după aluzia ironică din articol), „argumentul“ (schiță, proiect, rezumat) și „novela“ parodică.

Tot ansamblul acesta este o strălucită demonstrație de virtuozitate scriitoricească, îmbinând modular confesiunea (ironică) de atelier, opinia critică, viziunea creatoare, meditația

asupra condiției literaturii. Într-un cuvânt, scriitorul pune în chestiune în felul său original și profund scrisul, literatura.

Notăm că editorii anteriori nu au semnalat acest articol. Publicând *Noaptea Învierii*, Paul Zarifopol mărturisea explicit: „Nu cunosc alt text decât acel din *Schițe ușoare*“[1]. Editorii ulteriori, Rosetti–Cioculescu–Călin[2], indică aceeași sursă. Apariția articolului *Literătură* și a „novelei“ *Noaptea Învierii* în ziarul „Adevărul“ este semnalată de *Bibliografia I.L. Caragiale. 1852–1912. În periodice*, I, la poziția 2045, fără specificarea, necesară, că este vorba de un text mai amplu decât *Notița explicativă*.

Colaționarea cu sursa ne-a oferit posibilitatea acestor lămuriri.

p. 550 CÂTEVA CUVINTE

A apărut, prima dată, în „Epoca literară“, I, nr. 1, 15 aprilie 1896, p.1. Semnat: *I.L. Caragiale*. Publicat de Paul Zarifopol în *Opere*, III, 1932, p. 223 și de Șerban Cioculescu în *Opere*, 4, 1965, p. 212–213.

Săptămânalul „Epoca literară“ are înscris sub titlu: „Apare în fiecare duminică, sub îngrijirea dlui Caragiale“. Secretar de redacție: St. O. Iosif. Redactor: Al. Antemireanu.

Încă din 4 aprilie 1896, ziarul „Epoca“ publică scrisoarea lui I.L. Caragiale, adresată lui N. Filipescu, în care îi propune editarea, sub redacția sa, a unui săptămânal literar, de duminică, intitulat „Epoca literară“. Directorul „Epocei“ îi răspunde în „două vorbe“, mulțumindu-i pentru inițiativă. I.L. Caragiale își asigurase sprijinul unor „prieteni competenți“,

---

[1] *Opere*, III, 1932, p. 335, *Note și variante.*
[2] *Idem*, 3, 1962, p. 665, *Note și variante.*

printre care se aflau G. Panu, Anghel Demetriescu, C. Rădulescu-Motru, G. Coșbuc și Petru Th. Missir.

Articolul nu e o „programă amănunțită“, ci doar o „introducere“. De-abia în „Epoca“ din 7 aprilie 1896, se precizează formatul și liniile directoare ale suplimentului literar ce urma să apară: „*Epoca literară* va publica mai cu seamă proză. Proza de la o vreme a fost cam părăsită, ea și-a găsit refugiul în politică. Ba adesea polemici politice se fac în versuri. Poezia își va avea și dânsa rubrica ei, se înțelege, cu condiția ca dânsa *să fie*. Se vor reproduce și comenta scriitori români mai vechi“.

Diferențe de transcriere: „față *cu*“ (*E.l.*) – „față *de*“ (*O. 4*); „*la* casa lui“ (*E.l.*) – „*în* casa lui“ (*O. 4*).

p. 552 D. B.P. HĂSDEU

Publicat, prima dată, în „Epoca literară“, I, nr. 1, 15 aprilie 1896, p. 1. Inclus de Șerban Cioculescu, în *Opere*, 4, 1965, p. 214.

I.L. Caragiale este mulțumit că „ilustrul“ îi permisese să-i publice „o minunată și foarte rară bucată umoristică din tinerețe“, deși „spiritualul academic“ îl făcuse „cioflingar“. În numerele următoare ale „Epocii literare“ va fi tipărită, în foileton, povestirea *Micuța* de B.P. Hasdeu.

p. 553 O CARTE RARĂ

Notiță apărută în „Epoca literară“, I, nr. 2, 22 aprilie 1896, p. 1.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 423–424; *Opere,* 4, 1965, p. 215, la *Addenda*.

„Cartea rară“ este povestirea *Micuța*, considerată de I.L. Caragiale drept un „giuvaer“. În ambele ediții critice, este

reprodusă coperta ediției din 1864: *Micuța. Trei zile și trei nopți din viața unui student* de Bogdan Petriceicu-Hajdeu, 1864. Tipografia Cesar Boliac, str. Scaune, nr. 40, București. Din această ediție *in-32ș*, va fi textul publicat în nr. 2, 3 și 4 ale „Epocii literare".

Fără nici o introducere, mai este publicată, în nr. 8 din 3 iunie, poezia lui Hasdeu, *Bradul* (1870). În nr. 9, 10 iunie 1896, apar sub titlul *Două farse*, fragmente din *Amintiri de la „Junimea"* de G. Panu, cu cele două farse hasdeiene, *Eu și Ea* (din Gablitz) de M.I. Ellias și *La noi e putred mărul* de P.A. Călescu, ambele apărute în „Convorbiri literare".

Florin Manolescu consideră că *O carte rară* face parte din categoria textelor „în fața cărora ezităm dacă să le considerăm, sau nu ironice", alături de *O vizită la castelul „Iulia Hasdeu"*[1], cititorul având obligația să decidă „de unul singur".

p. 553 TRAIAN DEMETRESCU

Publicat în „Epoca literară", I, nr. 2, 22 aprilie 1896, p. 2. Semnat: *Caragiale*.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 429; *Opere*, 4, 1965, p. 216. În ambele ediții se menționează, greșit, că necrologul este nesemnat.

p. 554 „RĂZBUNAREA LUI ANASTASE"

A apărut, prima dată, în „Epoca literară", I, nr. 2, 22 aprilie 1896, p. 3. Semnat: *L...*

---

[1] Florin Manolescu, *op. cit.,* p. 255.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 421–422; *Opere*, 4, 1965, p. 217–218.

Recenzia lui I.L. Caragiale este, în genere, pozitivă, caracterizând, în final, povestirea istorică a lui Ciru Oecomonu cu elemente dramaturgice: „e o melodramă pasionată, cu mare spectacol și cu o strălucită și savantă punere în scenă". Un fragment din această proză este reprodus în săptămânalul lui I.L. Caragiale, câteva numere mai târziu.

Am păstrat, la stabilirea textului, forma „strimte", ca posibilă pronunție. Ciru Oeconomu (1848–1910) era magistrat, cu scrieri în domeniul dreptului și literaturii. Anastase I a fost împărat al Bizanțului în anii 491–518.

p. 556 D. EUGENIU STĂTESCU POET

A apărut în „Epoca literară", I, nr. 2, 22 aprilie 1896, p. 4 (rubrica „Varietăți literare"). Reprodus în: *Opere*, 4, 1965, p. 219.

Ministrul de justiție liberal improvizează, în tinerețe, într-un album al prietenului său Persescu, fabricant de cașcavaluri, o poezie, pe care I.L. Caragiale o reproduce în revista sa.

p. 557 CRONICA DE JOI. ARHEOLOGIE

A apărut în „Adevărul", IX, nr. 2521, 26 aprilie 1896, p. 2 (rubrica „Cronica de joi"). Semnat: *Luca*. Retipărit în *Opere*, 4, 1965, p. 220–223. Vezi și „Viața românească", februarie 1952, cu o notă de G.C. Nicolescu.

Viziune ironică asupra arhitecturii Bucureștilor, chiar și clădirea Teatrului Național, fiind construită „strâmb“.

p. 561 UN CAZ LITERAR INTERESANT

A apărut, prima dată, în „Epoca literară“, I, nr. 3, 29 aprilie 1896, p. 1.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 429; *Opere*, 4, 1965, p. 224. În ediția critică din 1938, datele de apariție în „Epoca literară“ sunt greșite: „nr. 2, 22 aprilie 1896“.

Anunț despre publicarea, în numărul următor al „Epocii literare“, a articolului *Plagiatul Zola – Bibescu.*

Prințul George Bibescu (1834–1902) era fiul domnitorului Gheorghe Bibescu. A fost ofițer în armata franceză, luptând în Mexic și în războiul franco-german din 1870. Corespondenții lui George Bibescu amintiți de Caragiale sunt: Wilhelm II, rege al Prusiei și împărat al Germaniei (1888–1918) și Eugène-Louis-Jean-Joseph Napoléon (1856–1879), unicul fiu al împăratului Napoleon III.

p. 561 PLAGIATUL ZOLA-BIBESCU

A apărut, prima dată, în „Epoca literară“, I, nr. 4, 6 mai 1896 p. 1. Semnat: *Caragiale*.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 430–432 la *Addenda*, *Opere*, 4, 1965, p. 225–227. În ediția sa din 1965, Șerban Cioculescu nu menționează că, în „Epoca literară“, articolul era semnat cu numele întreg. I.L. Caragiale se folosește de izvoare din presa franceză, cât și de documentația pusă la

dispoziția lui pentru a demonstra plagiatul lui Zola din romanul *Le débâcle (Dezastrul*). Cronicarul român, deși vorbește de „marele scriitor francez“, nu-i este deloc favorabil, dezavuând tehnica romanescă a acestuia și uitând să menționeze, totuși, că romanul acestuia este una dintre cele mai viguroase fresce a dezastrului de la Sédan, când Napoleon al III-lea a capitulat, la 4 septembrie 1870, cu o armată de 100 000 de soldați francezi, în fața trupelor germane.

Al. Călinescu observă, în articolul lui I.L. Caragiale despre Zola, „o conștiință teoretică“ a autorului român față cu fenomenul jocului incitant între text și metatext, între diferitele variante posibile ale textului: „Un roman de Zola, observă scriitorul, este rezultatul dilatării, prin inserarea unor descrieri abundente cu caracter didactic, documentar [...]. Iată deci o confirmare intuitivă, «empirică», a ipotezelor teoretice emise în ultimele decenii“[1].

O problemă de stabilire a textului: nu înțelegem de ce Șerban Cioculescu fabrică o formă de plural („imaginele“), când, în „Epoca literară“, I.L. Carafiale folosise forma corectă de azi: *„imaginile“*.

p. 565 *SPITALUL AMORULUI.* O prefață

A apărut, prima dată, în „Epoca literară“, I, nr. 4, 6 mai 1896, p. 3.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 424, la *Addenda*; *Opere*, 4, 1965, p. 228–229. Prefața lui Anton Pann, reprodusă integral în „Epoca literară“, nu este redată în ediția critică din 1938,

[1] Al. Călinescu, *op. cit.,* p. 71.

iar cea din 1965, este reținută doar la note. Același procedeu și pentru cele 27 de versuri din *Spitalul amorului*, selectate de I.L. Caragiale dintr-un volum care, în genere, nu era gustat de autor, deși despre pitorescul scriitor nu a scăpat prilejul să adnoteze că a dat literaturii române „admirabile lucrări originale și traduceri“.

În ediția de față, am păstrat integritatea articolului lui I.L. Caragiale așa cum s-a publicat în „Epoca literară“, neeliminând citatele din opera lui Anton Pann.

p. 568 SCIZIUNE ARTISTICĂ
Manifest

A apărut în „Epoca literară“, I, nr. 4, 6 mai 1896, p. 3.

p. 570 CILIBI MOISE. CÂTEVA RÂNDURI ALESE

A apărut, prima dată, în „Epoca literară“, I, nr. 5, 13 mai 1896, p. 3.

În volume: *Opere,* IV, 1938, la *Addenda*, p. 425–426; *Opere*, 4, 1965, p. 230–231. La fel ca în multe alte cazuri, Șerban Cioculescu nu reține în text citatele selectate de I.L. Caragiale. Îl reproduce în note.

Volumul *Practica și apropourile lui Cilibi Moise, vestitul în Țara Românească* – reeditare cu o biografie, de folcloristul M. Schwartzfeld, la Craiova, în 1883.

În textul lui Cilibi Moise, întâlnim cuvântul *lino* care provine din fr. *linon*, pânză de in foarte fină.

I.L. Caragiale aprecia „autentica literatură sau paremiologie a scriitorilor itineranți, de tip Anton Pann sau Cilibi Moise“, în cadrul „propriei sale revoluții literare, prin care a ridicat de jos genurile mici și, asumându-și toate riscurile, le-a acordat importanță, plasându-le alături de literatura considerată serioasă“[1].

p. 575 O DESLUȘIRE

A apărut în „Epoca literară“, I, nr. 6, 20 mai 1896, p. 1.

Se recunoaște – cu ironie – că, într-adevăr, poeții din școala Macedonski nu au urmat curentul Eminescu, cum avusese aerul a spune G. Panu într-un articol, idee pe care o combătuse însuși șeful școlii, într-un articol din „Tribuna liberă“.

p. 575 „LITERATURĂ PATOLOGICĂ“

A apărut în „Epoca literară“, I, nr. 6, 20 mai 1896, p. 2. Republicat în *Opere*, III, 1932, p. 232–233.

La note, Paul Zarifopol însemnează: „Critica dlui Rădulescu-Motru este publicată în *Convorbiri literare*, XXX (1 mai 1896, pag. 1086–1112), cu titlul: «Un caz de literatură patologică – *Marea frescă istorică a Ateneului Român*, conferință ținută la 1 februar 1896, de G.I. Ionescu–Gion». Notăm că, pentru parodia sa, *Literatura și artele române în a doua jumătate a secolului XIX*, Caragiale și-a luat, prin excelență, materialul din conferința lui Gion, apărută și în broșură. Se

---

[1] Florin Manolescu, *Caragiale și Caragiale. Jocuri cu mai multe strategii*, București, Cartea Românească, 1983, p. 27.

poate ușor constata că parodia temperează adesea emormitățile originalului“.[1]

p. 581 UN NOU PLAGIAT ZOLA

A apărut, prima dată, în „Epoca literară“, I, nr. 6, 20 mai 1896, p. 3.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 432–435, la *Addenda*; *Opere*, 4, 1965, p. 232–235. Probabil dintr-o eroare tipografică, în ediția critică din 1965, la note, se menționează greșit că articolul a apărut, în „Epoca literară“, la p. 1, nu la p. 3, cum este corect.

I.L. Caragiale urmează îndeaproape argumentația cronicii lui Gaston Deschamps din ziarul francez „Le Temps“, la noua carte a lui Zola, *Roma*. În articolul din „Epoca literară“, se vorbește de „fabrica de la Médan“. Romancierul francez a publicat volumul *Les soirées de Médan* (în colaborare) în care descrie atmosfera de la reședința sa, unde funcționa un celebru cenaclu literar.

Scriitorul român localizează incidentul când compară incorectitudinea lui Zola cu cea a mitropolitului Ghenadie, izgonit din scaun.

Deosebiri de transcriere: „c*i*tească“ (*E.l.*) – „c*e*tească“ (*O. IV* și *O. 4*).

p. 584 UN PAMFLET CLASIC

A apărut în „Epoca literară“, I, nr. 7, 27 mai 1896, p. 3.

„Pamfletul clasic“, reprodus de I.L. Caragiale, aparținea irlandezului Jonathan Swift, scris pe vremea ciumei din 1792.

[1] *Opere*, III, 1932, *Note și variante*, p. 341.

p. 587 GHEORGHE BARONZI

A apărut, prima dată, în „Epoca literară“, I, nr. 8, 3 iunie 1896, p. 3.

În volume: *Opere,* IV, 1938, la *Addenda*, p. 428–429; *Opere*, 4, 1965, p. 241. După memorabila comparație privind motto-ul poemei eminesciene *Strigoii* ce reproduce un refren al poeziei *Cățelul pământului*, I.L. Caragiale citează în întregime poezia lui Gheorghe Baronzi. Șerban Cioculescu o elimină din text, citând-o doar la compartimentul de „note“ în ediția critică din anul 1965.

p. 589 POMADA FERMECATĂ

A apărut, prima dată, în „Epoca literară“, I, nr. 10, 17 iunie 1896, p. 1 („Cronica“). Semnat: *Caragiale*.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 126–128; *Opere*, 4, 1965, p. 242–244. I.L. Caragiale viza atât idealul social în artă, de care se făcea uz în exces la sfârșitul secolului al XIX-lea, dar și, mai mult, lipsa de talent.

p. 592 UN DICȚIONAR ROMÂN

A apărut, prima dată, în „Epoca literară“, nr. 11, 24 iunie 1896, p. 1.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 426; *Opere*, 4, 1965, p. 245–246.

La Biblioteca Academiei lipsește acest ultim număr. I. Hangiu[1] zice că „Epoca literară“ apare la București

[1] *Dicționarul presei literare românești*, București, Ed. Fundației Culturale Române, 1996, p. 166. Ediția a II-a revizuită și completată.

(15 apr.–17 iun.1896)". Nu am văzut ultimul număr din „Epoca literară". Am fost nevoit să colaționez cu textul stabilit de Șerban Cioculescu din 1938. El menționează, în notele la ediția sa din 1965, că în manșeta primei coloane a numărului 11 din 24 iunie 1896 se putea citi: „*Epoca literară* își suspendă după numărul de față apariția pentru tot timpul verii: ea va reapărea duminică, 1 septembrie". Dar revista și-a încetat apariția.

p. 594 OPERA NAȚIONALĂ [Este o vorbă veche...]

Publicat, prima dată, în „Epoca", II, nr. 283, 19 octombrie 1896, p. 2 („Litere-Artă-Știință"). Semnat: *Ion*.

În volume: *Opere*, III, 1932, la *Addenda*, p. 306; *Opere*, 4, 1965, p. 247–248.

În textul articolului, Caragiale folosește un cuvânt mai vechi, *aplă*, de origine turcă, cu sensul de *curat* sau *lipsit de bani*. În argumentația sa, autorul face apel și la „un alt mare democrat". Este vorba, desigur, de C.A. Rosetti, care pusese pe frontispiciul ziarului său „Românul": „Voiește, și vei putea, luminează-te, și vei fi!"

p. 596 TERIBIL NAUFRAGIU, DIN NOROCIRE FĂRĂ ACCIDENT DE PERSOANE

A apărut, prima dată, în „Epoca", II, nr. 285, 22 octombrie 1896, p.2. Iscălit: *Ion* („Litere-Artă-Știință").

În volume: *Opere*, III, 1932, p. 307, la *Addenda; Opere*, 4, 1965, p. 249–250.

Exacerbare gazetărească la eșuarea inițiativei de înființare a unei biblioteci naționale.

p. 597 PARAGRAFIA TALENTULUI

A apărut, prima dată, în „Epoca“, II, nr. 294, 2 noiembrie 1896, p. 2 („Litere-Artă-Știință“). Semnat: *Ion*.

În volume: *Opere*, III, 1932, p. 310–311, la *Addenda*; *Opere*, 4, 1965, p. 256–257.

Fină ironie la adresa *Cercului amicilor literaturii și artei române* și a inițierii unui concurs literar.

p. 599 DECADENȚĂ

A apărut în „Epoca“, II, nr. 304, 15 noiembrie 1896, p. 1. Semnat: *Caragiale*. Retipărit în *Opere*, V, 1938, p. 77–79.

p. 602 CRONICA DE JOI
[Luni seara, plecând din Iași...]

A apărut în „Seara“, I, nr.13, 16 noiembrie 1896, p. 1–2. Semnat: *Caragiale.*

Impresii de la marea întrunire conservatoare de la Iași. În trenul spre București, călătorește împreună cu Lascăr Catargiu, șeful conservatorilor, N. Filipescu și Ceaur-Aslan.

p. 605 O NOUĂ REVISTĂ LITERARĂ

A apărut, prima dată, în „Epoca“, II, nr. 308, 19 noiembrie 1896, p. 2 („Litere-Artă-Știință“). Semnat: *Ion*.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 415–416, la *Addenda*; *Opere*, 4, 1965, p. 261–262.

Articol favorabil despre revista „Literatura și arta română“, ce va apărea la București, între 1896 și 1910. Direcția revistei îi aparținea lui N. Petrașcu, dar era girată și de academicianul D.C. Ollănescu-Ascanio, ce înființase *Cercul amicilor literaturii și artelor române*, sub egida căruia apărea noua revistă. O glumă amară despre longevivele „Convorbiri literare“.

Diferențe de transcriere: „*prezidenția*“ (*E.*) – „*președinția*“ (*O. IV* și *O. 4*).

p. 607 CRONICA DE JOI
[Ați avut vreodată imprudența...]

Publicată în „Seara“, I, nr. 18, 23 noiembrie 1896, p. 1–2. Semnat: *Caragiale.*

p. 609 O POLEMICĂ

A apărut, prima dată, în „Epoca“, II, nr. 316, 28 noiembrie 1896, p. 2 (rubrica „Litere-Artă-Știință“). Semnat: *Ion*.

În volume: *Opere,* III, 1932, p. 315–316, la *Addenda*; *Opere*, 4, 1965, p. 265–266.

O polemică între doi epigramiști, N. Țînc și Radu Rosetti, speculată umoristic de I.L. Caragiale.

Diferențe de transcriere: „*s*pune“ (*E.*) – „pune“ (*O. 4*).

p. 611 REACȚIUNEA

A apărut în „Epoca“, III, nr. 318, 30 noiembrie 1896, p.1. Semnat: *Caragiale.* Retipărit în *Opere*, V, 1938, p. 80–82.

Articolul este un ecou publicistic al comediei *Conul Leonida față cu Reacțiunea*.

Diferențe de transcriere: „patriotismul *meu* și liberalismul se *deșteptau*“ (*E.*) – „patriotismul și liberalismul *meu* se *redeșteptau*“ (*O. V*); „să aibi frică când te culci“ (*E.*) – „să aibi frică *seara* când te culci“ (*O. V*).

p. 614 DA ȘI NU

A apărut în „Epoca“, I, 4 decembrie 1896, p. 2. Semnat: *Ion* (rubrica „Litere–Artă–Știință“).

În volume: *Opere,* III, 1932, *Addenda*, p. 231–232; *Opere*, 4, 1965, p. 267–268.

Snoava populară cu gloaba sacagiului și paralela satirică cu gloabele din literatură.

p. 616 CONCERTELE SIMFONICE PETERS

A apărut în „Epoca“, II, nr. 323, 6 decembrie 1896, p. 2 („Litere–Artă–Știință). Semnat: *I.* Reprodus de Paul Zarifopol, în *Opere,* III, 1932, *Addenda*, p. 305–306. Data apariției este menționată, greșit: „12 decembrie“, în loc de „6 decembrie“, cum este corect. Șerban Cioculescu reia articolul în *Opere*, 4, 1965, p. 269–270.

Eduard Wachmann făcuse începutul artei simfonice la noi, interpretarea orchestrei Peters este considerată, de Caragiale,

superioară. Scriitorul a fost toată viața un iubitor de muzică bună, deși amator, înclinație accentuată după căsătoria cu Alexandrina Burelly, o strălucită absolventă a Conservatorului din București.[1]

Deosebiri de transcriere: *„neosebitului* Wachmann“ (*E.*) – *„neobositului* Wachmann“ (*O. III* și *O. IV*).

p. 617 „AMINTIRI MILITARE“

A apărut în „Epoca“, I, nr. 324, 7 decembrie 1896, p. 2. Semnat: *Ion*.

În volume: *Opere*, IV, 1938, *Addenda*, p. 416–417; *Opere*, 4, 1965, p. 271–272.

Mihail Dimitrescu a scos o broșură, intitulată *Amintiri militare. Privire retrospectivă asupra dezvoltării armatei române de la 1859–1866. Carol I. Războiul se apropie. Peste Dunăre. Atacurile Plevnei. Capitularea lui Osman-Pașa. Intrarea triumfală în Capitală. Monumentul de la Smârdan*, de Veteran Căpitan ~, București, Tipografia „Epoca“, 1897. Cu o prefață de I. L. Caragiale, din care cităm: „Veteranul căpitan Mihail Dimitrescu îmi comandă să spun câteva cuvinte asupra publicațiunii sale «Amintiri militare». Sunt dator să execut scurt mișcarea, și iată de ce. Aceste „Amintiri“ eu am stăruit să fie date la lumină. Făcând cunoștință cu bravul invalid, acum câțiva ani, l-am rugat să-mi povestească toate câte le văzuse și le pățise în timpul campaniei de peste Dunăre. După ce am ascultat atâtea ș-atâtea lucruri interesante, povestite de căpitanul, i-am zis:

– Căpitane, de ce nu le așterni povestirile d-tale într-o carte?

---

[1] Stancu Ilin, *„Prinde-o Didino!“*, în „Jurnalul literar“, III, nr. 21–22, august 1992, p. 3.

– Dar eu nu știu să fac cărți, mi-a răspuns el râzând; eu nu sunt autor.

– Atât mai bine! dacă ai fi autor, crede-mă, nu te-aș îndemna să faci o carte; sunt destule cărți de autori. Tocmai pentru că ești simplu militar, te îndemn să povestești în scris, cât se poate mai cum ai povesti prin grai, tot ce poți povesti despre campania la care ai luat parte.

– Să-ncerc, mi-a zis Dimitrescu.

– Numai un lucru te mai rog; povestind, nu uita un minut că nu ești autor, – nimini nu întunecă mai mult fapte și lucruri limpezi, și de ele am nevoie, decât autorii.

După câtăva vreme, veteranul mi-a adus gata pe hârtie «Amintirile» sale“.

p. 618 LASCĂR CATARGIU

A apărut, prima dată, în „Epoca“, II, nr. 325, 8 decembrie 1896, p. 1. Semnat: *Caragiale.* Republicat, cu titlul *Un bărbat*, în „Evenimentul“ (Iași), VIII, nr. 57, 2 aprilie 1900, p. 1.

Inclus în *Opere*, V, 1938, p. 83–87.

Diferențe de transcriere: „*sistemul* reprezentativ“ (*E.*) – „*regimul* reprezentativ“ (*O. V*), „*roabă* supusă“ (*E.*) – „*vorbă* supusă“ (*O. V*); „doi ochi *blânzi*“ (*E.*) – „doi ochi *blajini*“ (*O. V*); „Când cu *scandalurile*“ (*E.*) – „Când cu *scandalul*“ (*O. V*); „chemat de *Coroană*“ (*E.*) – „chemat de *Cameră*“ (*O. V*).

p. 623 CONCERTUL SIMFONIC PETERS

A apărut în „Epoca“, II, nr. 327, 11 decembrie 1896, p. 1–2 (rubrica „Tribuna literară“). Semnat: *Caragiale*.

În volume: *Opere,* III, 1932, p. 316; *Opere*, 4, 1965, p. 273–274. În ultima ediție critică a, fost cenzurat un paragraf cu o referire la Carmen Sylva.

Cronica elogioasă a orchestrei „acordate“ a lui Peters pentru execuția magistrală“ a *Simfoniei I* de Beethoven și a „uverturei cochete“ la *Mignon*. Prilej pentru I.L. Caragiale de a parafraza un vers din poezia *Mignon* de Goethe.

Diferență de transcriere: „astea“ (*E.*) – „a*ce*stea“ (*O. 4*).

p. 625 TOXIN ȘI TOXICE

A apărut, prima dată, în „Epoca“, II, nr. 331, 15 decembrie 1896, p. 1. Semnat: *Caragiale*. Editorial. Republicat în *Opere*, V, 1938, p. 88–91.

Diferențe de transcriere: „din toate puterile *tinereții*“ (*E.*) – „din toate puterile“ (*O. V*); „fără *istovire*“ (*E.*) – „fără *istorie*“ (*O. V*); „broșură *puerilă* tipărită“ (*E.*)– „broșură tipărită“ (*O. V*).

p. 629 LIBERALII ȘI LITERATURA

A apărut în „Epoca“, II, nr. 337, 22 decembrie 1896, p. 1. Editorial, semnat: *Caragiale*. Retipărit în *Opere*, V, 1938, p. 92–94.

Diferențe de transcriere: „s-a schimbat *mult* de atunci“ (*E.*) – „s-a schimbat de atunci“ (*O. V*); „dacă *liberalii* noștri“ (*E.*) – „dacă *literații* noștri“ (*O. V*); „cum fuge habotnicul *talmudist*“ (*E.*) – „cum fuge habotnicul“ (*O. V*).

p. 631 ENERGIE ȘI SAȚIU

A apărut în „Epoca“, II, nr. 340, 29 decembrie 1896, p. 1. Inclus în *Opere*, V, 1938, p. 95–97.

Cele două personaje responsabile de îmbuibarea liberalilor sunt „vizirul“ (I.C. Brătianu) și Eugeniu Carada, mulți ani guvernator al Băncii Naționale. Născut la Craiova în 29 noiembrie 1836, moare la 10 februarie 1910. A fost implicat în „insurecția“ de la Ploiești, condusă de Candiano-Popescu, de unde tânărul I.L. Caragiale îl cunoscuse. În anii 1860–1870, a fost redactor la „Românul“.

p. 635 AL DOILEA CONCERT SIMFONIC PETERS

Publicat, prima dată, în „Epoca“, III, nr. 342, 1 ianuarie 1897, p. 1–2 (rubrica „Tribuna literară“). Semnat: *Ion*.

În volume: *Opere,* III, 1932, la *Addenda*, p. 319; *Opere*, 4, 1965, p. 275–276. Cenzura a înlăturat, în ediția critică a lui Șerban Cioculescu, un fragment de text în care I.L. Caragiale semnala prezența familiei regale la concert.

Menționăm caracterizările memorabile ale compozitorilor Smetana, Paganini, Dvorzak, Wagner, Mozart, Swendsen.

Cronicarul compară pe Wagner cu titanul revoltat Enceland, din mitologia greacă, ucis de Zeus, împotriva căruia uneltise.

Deosebiri de transcriere: „*s*pune“ (*E.*) – „*o*pune“ (*O. 4*).

p. 637 CABINETUL HAGI–TĂNASE

Publicat în „Epoca“, III, nr. 345, 5 ianuarie 1897, p. 1. Editorial, semnat: *Caragiale.* Reluat în *Opere*, V, 1938, p. 98–100.

Diferențe de transcriere... „*șiroaie* de lacrimi“ (*E.*) – „*șiruri* de lacrimi“ (*O. V*).

p. 640 PUTEREA CREDINȚEI

A apărut în „Epoca“, III, nr. 349, 12 ianuarie 1897, p. 1. Semnat: *Caragiale*. Editorial. Retipărit în *Opere*, V, 1938, p. 101–103.

p. 643 AL TREILEA CONCERT SIMFONIC PETERS

A apărut, prima dată, în „Epoca“, III, nr. 351, 15 ianuarie 1897, p. 2 (rubrica „Litere–Artă–Știință“). Semnat: *Ion*.

În volume: *Opere*, III, 1932, p. 321, la *Addenda*; *Opere,* 4, 1965, p. 277–278.

Din programul concertului dat, sub patronajul primarului, în folosul săracilor, nu au lipsit Mendelssohn, Haydn, Liszt, Grieg și Wagner. Șerban Cioculescu glosează, la note: „O săgeată lovește în șovinismul întreținut de partidele burgheze“. Dimpotrivă, amintind de întâlnirea dintre Dim. A. Sturdza, primul-ministru liberal, și Agenor Goluchowski, ministrul de externe al Austro-Ungariei, mai degrabă era vorba, în presa vremii, de trădarea intereselor românilor din Transilvania.

p. 644 MONUMENTUL LUI BRĂTIANU...

A apărut în „Epoca“, III, nr. 355, 19 ianuarie 1897, p. 1. Editorial, semnat *Caragiale*. Reluat de Șerban Cioculescu în *Opere*, V, 1938, p. 104–107.

Diferențe de transcriere: „ca prin *farmec*“ (*E.*) – „ca prin *farmece*“ (*O. V*). Am păstrat formele: „caraghioji“ și „oteluri“.

p. 647 RĂRUNCHII NAȚIUNII...

Publicat în „Epoca“, III, nr. 361, 26 ianuarie 1897, p. 1. Editorial, semnat: *Caragiale*. Reluat în *Opere*, V, 1938, p. 108–110.

Diferențe de transcriere: „*să și* confirme“ (*E.*) – „*să-și* confirme“ (*O. V*); „Patriei *române*“ (*E.*) – „Patriei *românești*“ (*O. V*).

p. 650 CARADÀLE ȘI BUDALÀLE

A apărut în „Epoca“, III, nr. 366, 2 februarie 1897, p. 1. Editorial semnat *Caragiale*. Reluat în *Opere*, V, 1938, p. 111–114.

Diferențe de transcriere: „convingerea că pe câtă vreme va exista Tripla Alianță, pe atâta vreme“ (*E.*) – lipsă în *O. V*; „*monumentul* lui Brătianu“ (*E.*) – „*mormântul* lui Brătianu“ (*O. V*); „cu *toate* amănuntele“ (*E.*) – „cu amănuntele“ (*O. V*).

p. 654 LITERATURA ȘI POLITICA
(Toastul dlui Caragiale la banchetul dat în onoarea dlui N. Filipescu la 29 ianuarie)

A apărut în „Epoca“, III, nr. 366, 2 februarie 1897, p. 1–2 (rubrica „Tribuna literară“). Reprodus în *Opere*, V, 1938, p. 218–220.

Diferențe de transcriere: „de către *niște* bărbați“ (*E.*) – „de către bărbați“ (*O. V*).

p. 656 C.A. ROSETTI

A apărut, prima dată, în „Epoca“, III, nr. 371, 8 februarie 1897, p. 1–2 (rubrica „Tribuna literară“). Republicat în „Calendarul Dacia“, 1898, p. 123–128. Reprodus de Paul Zarifopol în *Opere*, III, 1932, p. 131–137.

Textul de bază, în „Calendarul Dacia“, cu subtitlul: „Literar și artistic“. Publicat în Editura Tipografiei Dacia și sub îngrijirea dlui I.L. Caragiale. Anul I, 1898, Iași, Tipografia editoare „Dacia“, 156 p.

În articol este evocat singurul volum de poezii al tânărului Rosetti. Titlul întreg este: *Ceasurile de mulțumire ale lui C.A. Rosetti*. București, Tipografia Curții a lui Fred Valbaum, 1843, V + 281 [288] p. cu ilustrații. Între paginile 1–144: *Manfred*, poemă dramatică în trei acte de Lord Byron... Tradus din limba engleză de C.A. Rosetti.

În textul lui I.L Caragiale, găsim o serie de cuvinte din limba mai veche, pe care le explicăm în continuare: „isnaf“ adică „meseriaș, patron, corporațiune, cap de familie (prezent la N. Filimon); „zamparagiu“ (din tc. zampara = derbedeu); „sameș“ ce denumea funcționarul sau dregătorul care strângea dările; „zapciu“, adică agent de poliție, sergent de stradă, grad în armată echivalent cu cel de căpitan (din tc. zaptyc).

p. 664 VISURI DE RĂZBOI

A apărut în „Epoca“, III, nr. 372, 9 februarie 1897, p. 1. Semnat: *Caragiale*. Editorial. Republicat în *Opere,* V, 1938, p. 1.

Diferențe de transcriere: „decât *în* zilele“ (*E.*) – „decât zilele“ (*O. V*).

p.666 UN FESTIVAL ARTISTIC

A apărut în „Epoca“, III, nr. 377, 15 februarie 1897, p. 1–2 (rubrica „Tribuna literară“). Semnat: *Ion*.

În volume: *Opere*, III, 1932, la *Addenda*, p. 317–318; *Opere*, 4, 1965, p. 279–281.

I.L. Caragiale nu ia parte la festivalul artistic de la Ateneul Român, organizat de *Cercul amicilor artei și literaturii române*, în onoarea a două mari artiste române: Elena Theodorini, soprană la Scala din Milano, și Agatha Bârsescu, tragediană de la Burgtheater din Viena. Absența scriitorului s-ar datora, poate, și soției sale Alexandrina, fostă colegă, la Conservatorul din București, cu Elena Theodorini, pe care, la examenele finale, o devansa constant[1]. Festivitățile i se par „de comică ostentație“, conchide autorul printr-o analogică anecdotă. Singurul regret este că nu va auzi variațiile din *Kaiser-Quartett*, cântate la violoncel de Dimitrie Dinicu (n. 13 iunie 1868), în acea vreme profesor la Conservator și inspector general al învățământului muzical din România.

p. 668 NU-I DELOC DE MIRARE...

A apărut în „Epoca“, III, nr. 378, 16 februarie 1897, p.1. Semnat: *Caragiale*.

În volume: *Opere,* V, 1938, p. 118–121.

Diferențe de transcriere: „mii *și mii* de gură-cască (*E.*) – „mii de gură-cască“ (*O. V*).

---

[1] Vezi, Stancu Ilin, *art. cit., loc. cit.*

p. 672 EXCES DE ONOARE

Publicat în „Epoca", III, nr. 381, 20 februarie 1897, p. 3 (rubrica „Inserțiuni și reclame"). Semnat: *I.L. Caragiale.* Articolul este precedat de o notă redacțională: „D. Caragiale, colaboratorul nostru, ne roagă să publicăm următoarea notiță în chestie personală. Se știe că redacția nu răspunde de cele publicate sub această rubrică".

p. 674 DIM. A. STURDZA

Apărut în „Epoca", III, nr. 384, 23 februarie 1897, p. 1. Semnat: *Caragiale*. Editorial.

În volum: *Opere*, V, 1938, p. 122–126.

După o serie de articole dure împotriva Partidului Național Liberal și a conducătorilor lui, un ziar al „roșilor" lansează un atac împotriva „Epocei" și a „măscăriciului" ei, care întreținea o „campanie de cârciumă, campanie de Caragiale"[1].

Diferențe de transcriere: „*vrăjmaș*" (*E.*) – „*dușman*" (*O. V*); „*t*enchi" (*E.*) – „*T*enchi" (*O. V*). „Tenchi" este un turcism învechit, explicat în *D.L.R.* prin „măsură, monedă măruntă".

p. 679 EXCES DE ZEL

A apărut în „Epoca", III, nr. 386, 26 februarie 1897, p. 3 (rubrica „Inserțiuni și reclame"). Semnat: *I.L. Caragiale.*

---

[1] ***, *Campanie murdară*, în „Liberalul", I, nr. 229, 19 septembrie 1897, p. 1.

O notă redacțională: „(D. Caragiale, colaboratorul nostru, ne roagă să publicăm aci următoarea a doua notiță în chestie personală. Se știe că redacția nu răspunde de cele publicate sub această rubrică)".

p. 680 INFAMIE...

A apărut în „Epoca", III, nr. 390, 2 martie 1897, p. 1. Editorial, semnat: *Caragiale*.

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 127–130.

Diferențe de transcriere: „plângere *profetică*" (*E.*) – „plângere *justificată*" (*O. V*); „corectitatea" (*E.*) – *„corectitudinea*" (*O. V*).

p. 684 ALEXANDRU LAHOVARI

Publicat în „Epoca", III, nr. 397, 9 martie 1897, p. 1. Editorial, semnat: *Caragiale*.

În volum: *Opere*, V, 1938, p. 131–134.

Diferențe de transcriere: Șerban Cioculescu eludează o frază în *O. V*: „Și nu se vede oare destul aceste nobile porniri ale sufletului lui în eminentele-i producții de artă oratorică"; în pagina următoare, altă frază lipsă: „În operele lui bătăile inimei mânau avântul spiritului"; *„respingând* orice umbră" (*E.*) – *„respirând* orice umbră" (*O. V*).

p. 688 CRIZĂ...

A apărut în „Epoca", III, nr. 400, 16 martie 1897, p. 1 Semnat: *Caragiale*. Editorial.

În volum: *Opere*, V, 1938, p. 135–140.

Criza declanșată la vârful partidului liberal. I.L. Caragiale scrie că pentru un articol în care „schița fiziologia dlui Sturdza“, a fost „festivat de niște colectiviști cu șampanie la Capșa“.

Diferențe de transcriere: „luptele lor *de opozițiune*“ (*E.*) – „luptele lor *opoziționiste*“ (*O. V*); „să-l prefacă *cu vremea* în“ (*E.*) – „să-l prefacă în“ (*O. V*); „printr-o *solemnă* sărutare“ (*E.*) – „printr-o sărutare“.

p. 693 OPINIA BĂRBIERULUI MEU ASUPRA REPAOSULUI DUMINICAL

A apărut, prima dată, în „Dreptatea“, II, nr. 338, 20 martie 1897, p.1, cu semnătura: *Ics*, iar după *P.S.*: semnătura *I.* Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Dreptatea“ (1897).

Identificat și publicat de Marin Bucur în „Viața Românească“, LXXXVI, nr.9, septembrie 1991, p. 1–3. Argumentația sa este convingătoare. Tonalitatea textului, tema, articularea „reportajului“ cu inflexiuni care motivează atribuirea.

p. 696 LIPSĂ DE PIETATE ȘI DE GUST

A apărut în „Epoca“, III, nr. 408, 22 martie 1897, p. 1–2. Semnat: *Ion* (rubrica „Tribuna literară“).

În volum: *Opere*, V, 1938, p. 160–162.

Diferențe de transcriere: „E o *datină* creștină“ (*E.*) – „E o *datorie* creștină“ (*O. V*); „credința *colectivistă*“ (*E.*) – „credința *colectivității*“ (*O. V*).

p. 698 CERINȚE ABSURDE

A fost publicat în „Epoca“, III, nr. 409, 23 martie 1897, p. 1. Editorial, semnat: *Caragiale*.

În volum: *Opere*, V, 1938, p. 141–144.

p. 702 SFÂRȘIT MERITAT

A apărut în „Epoca“, III, nr. 414, 30 martie 1897, p. 1. Editorial, semnat: *Caragiale*.

În volum: *Opere*, V, 1938, p. 145–147.

Atac împotriva „colectiviștilor“.

p. 704 O LICHEA

Publicat în „Epoca“, III, nr. 426, 13 aprilie 1897, p. 1. Semnat: *Caragiale*. Editorial.

În volum: *Opere*, V, 1938, p. 148–150.

„Licheaua“ era D.A. Sturdza.

Diferențe de transcriere: „lek*e*“ (*E.*), care în limba turcă înseamnă „pată“ – „lek*i*“ (*O. V*); „de gudurăturile *și pupăturile*“ (*E.*) – „de gudurăturile“ (*O. V*); „fără pasiuni *mici*“ (*E.*) – „fără pasiuni“ (*O. V*).

p. 707 O BUNĂ LECTURĂ

Publicat în „Epoca“, III, nr. 436, 27 aprilie 1897, p. 1–2 (rubrica „Tribuna literară“). Semnat: *Caragiale*.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 413–415; *Opere*, 4, 1965, p. 286–288.

În finalul cronicii, I.L. Caragiale anunță că va publica, „chiar mâine“, „o schiță umoristică a d-sale, inedită. Și, într-adevăr, în „Epoca“ apare, la rubrica „Tribuna literară“, schița *O zi fierbinte* de Vasile Pop.

Criticul ieșean Al. Călinescu reține un larg citat din textul lui Caragiale pentru a ilustra ideea că – în linia lui Flaubert – „proza este *mai* grea decât poezia, ale cărei secrete se pot descoperi din învățarea câtorva reguli, pe când proza este mai complicată decât ar arăta-o orice tratat de retorică“[1].

p. 710 GRIGORE PĂUCESCU

A apărut în „Epoca“, III, nr. 446, 8 mai 1897, p. 1–2. Semnat: *Caragiale*.

În volume: *Opere*, V, 1938, p. 157–159; *Opere*, 4, 1965, p. 289–290.

Necrolog.

p. 712 10 MAI 1897

A apărut în „Epoca“, III, nr. 449, 11 mai 1897, p. 1.

În volum: *Opere*, V, 1938, p. 474, la *Note*.

---

[1] Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii*, București, Editura Albatros, 1976, p. 47.

p. 714 UN ARTICOL REGRETABIL

A apărut în „Epoca", III, nr. 454, 17 mai 1897, p. 2 (rubrica „Tribuna literară"). Semnat: *Caragiale*.

În volume: *Opere*, III, 1932, p. 233–235 (*Addenda*); *Opere*, 4, 1965, p. 236–238.

Șerban Cioculescu menționează eronat că articolul ar fi apărut, cu un an înainte, în „Epoca literară", citind greșit nota lui Paul Zarifopol din 1932. I.L. Caragiale pune în fruntea articolului mențiunea: (Literatura și arta română», anul I, no. VI. „Învățământul universitar – Tipuri *fin-de-siècle*) „II", așa cum precizase și C. Rădulescu-Motru în articolul cu același titlu din numărul anterior al „Epocii". Caragiale voia să spună că articolul său era partea a doua, strâns legat de articolul lui Motru, publicat doar cu o zi înainte (16 mai), la rubrica „Tribuna literară" a ziarului, ca o reacție la proza lui G. Ionescu-Gion din periodicul „Literatură și artă română". Paul Zarifopol comentează: „Critica dlui Rădulescu-Motru, în *Epoca* din 16 mai 1897, cu titlul *Un articol regretabil*, se referă la o nuvelă a lui Ionescu-Gion apărută în *Literatura și arta română* (I, 1896–1897), pag. 365–373) și intitulată *Fifi și Lili*, din seria: *Învățământul universitar*. Tipuri fin-de-siècle"[1].

p. 716 NIHIL SINE DEO…

A apărut, întâi, în „Epoca", III, nr. 455, 18 mai 1897, p. 1. Nesemnat. Republicat în „Gazeta săteanului", XV, nr. 7 (294), 5 mai 1898, p. 157–159. Semnat: *Caragiale*.

În volum: *Opere*, V, 1938, p. 163–166.

---

[1] *Opere*, III, 1932, p. 341.

Textul de bază, în „Gazeta săteanului“.

Șerban Cioculescu notează în ediția sa din 1938: „Un fragment din acest articol e recompus după scurtul *entre-filet* din *Epoca,* 24 mai 1897: «Merge mai bine!», nesemnat. [...] De la d. T. Pisani, pe atunci în redacția ziarului, deținem că articolul [nesemnat] a fost scris de Caragiale, – cu atât mai veridic, cu cât fragmentele finale din aliniatele 5 și 7 au trecut în articolul din *Gazeta săteanului*“ (p. 473).

p. 720 „MERGE MAI BINE!“

Apărut în „Epoca“, III, nr. 460, 24 mai 1897, p. 1.

Aici, ca și în *Nihil sine Deo* și *10 Mai 1897*, I.L. Caragiale evocă boala prințului Ferdinand și suferința regelui Carol I. Între cele trei articole există o relație, în sensul că unele pasaje trec dintr-un articol în altul.

p. 722 [CUVÂNTARE LA BANCHETUL ÎN ONOAREA LUI COȘBUC]

Publicată în „Epoca“, III, nr. 468, 2 iunie 1897, p. 3.

În volume: *Opere,* V*,* 1938, la *Note și variante*, p. 478; *Opere*, 4, 1965, p. 291–292.

O notiță reportericească precede cuvântarea lui I.L. Caragiale:

„Aseară s-a dat în sala Bristol banchetul organizat în onoarea lui Coșbuc. Au asistat aproape o sută din numeroșii admiratori ai marelui poet.

Banchetul a fost prezidat de d. V.A. Urechia, având în dreapta pe dnii Maniu și N. Filipescu, iar la stânga pe festivatul poet.

Au vorbit dnii Urechia, Coșbuc, G. Popp, Caragiale, Ottescu, Maniu, Gh. Rădulescu, Delavrancea, N. Filipescu, Matheis, Cancicov etc.

Iată aci, pentru astăzi, frumoasa cuvântare a dlui Caragiale“[1].

p. 724 TAKÉ IONESCO

A apărut, întâi, în „La Roumanie illustrée“, nr. 9, 8 juin 1897, p. 2–3. Semnat: *C.* Cu un portret pe prima pagină. Retipărit, în limba română, în „Epoca“, III, nr. 476, 11 iunie 1897, p. 1–2 (rubrica „Tribuna literară“). Semnat: *C.* La sfârșitul articolului, se menționează între paranteze: „din «La Roumanie illustrée». Articolul mai este publicat încă o dată în „Opinia“, din Iași, V, nr. 350, 30 ianuarie 1908, p. 1. Iscălit: *Caragiale*. Datat: „1897, iunie“.

Textul de bază, în „La Roumanie illustrée“, pentru textul francez, și în ziarul „Opinia“, pentru varianta în limba română.

Republicat, de mai multe ori, la ocazii festive, în: „Adevărul“, XX, nr. 6617, 30 ianuarie 1908, p. 3, cu mențiunea că a fost telegrafiat ziarului „Adevărul“ din Iași; „Ordinea“, I, nr. 54, 31 ianuarie 1908, p. 1 (articol reluat din „Opinia“); „Vremea“, I, nr. 149, 1 februarie 1908, p.1; „Ordinea“, I, nr. 57, 4 februarie 1908, p.1; în „Monitorul“, IV, nr. 163, 9 februarie 1908, p. 1–2; *Caragiale despre Take Ionescu,* în

[1] *Banchetul în onoarea lui Coșbuc*, în „Epoca“, III, nr. 468, 2 iunie 1897, p. 3.

„Alarma“, X, nr. 229, 11 februarie 1908, p. 2–3; „Gazeta Botoșanilor“, II, nr. 6(50), 23 noiembrie 1908, p. 2 (fragmentar); *Take Ionescu descris de ~ acum 12 ani*, în „Dunărea“, II, nr. 6, 13 martie 1909, p. 2; cu același titlu, în „Democrația“, II, nr. 8, 26 octombrie 1909, p. 2; „Opinia“, VII, nr. 1136, 14 octombrie 1910, p. 1; „Ordinea“, IV, nr. 1119, 16 octombrie 1911, p. 1.

„La Roumanie illustrée“ era un hebdomadar politic și social care apare la București, de la 25 aprilie la 21 noiembrie 1882, și seria a doua între 6 aprilie și 16 noiembrie 1897. Directorul publicației era A. de Peraldi.

p. 732 *CRITICELE* LUI GHEREA
Volumul III. Editura Socec și Comp.

A apărut în „Epoca“, III, nr. 481, 16 iunie 1897, p. 1–2 (rubrica „Tribuna literară“). Semnat: *Caragiale*.

În volume: *Opere*, III, 1932, la *Addenda*, p. 237–239; *Opere*, 4, 1965, p. 293–295.

Diferențe de transcriere: „Pentru mine *toate* părerile“ (*E.*) – „Pentru mine părerile“ (*O. III, O. 4*).

p. 736 DE LA D. C. D.-GHEREA

A apărut în „Epoca“, III, nr. 499, 5 iulie 1897, p. 1–2 (rubrica „Tribuna literară“). Nesemnat.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 222–225; *Opere*, 4, 1965, p. 296–299.

Diferențe de transcriere: „cât am putut mai *mult de* dezvoltate“ (*E.*) – „cât am putut mai dezvoltate“ (*O. IV, O. 4*).

p. 740 CERCETAREA NOASTRĂ LITERARĂ. CÂTEVA PĂRERI ANONIME

A apărut în „Epoca“, III, 1897: nr. 513, 19 iulie, p. 1–2; nr. 514, 20 iulie, p. 1–2; nr. 515, 22 iulie, p. 1–2; nr. 516, 23 iulie, p. 1–2 (rubrica „Tribuna literară“). Semnat: *Ion*.

În volume: *Opere*, III, 1932, p. 239–249, la *Addenda*; *Opere,* 4, 1965, p. 300–311.

Diferențe de transcriere: „*livico*-cloroticei“ (*E.*) – „*livido*-cloroticei“ (*O. III, O. 4*); „să-mi învârtesc“ (*E.*) – „să-mi *mai* învârtesc“ (*O. III, O. 4*); „i se *încleise* limba“ (*E.*) – „i se *încleiase* limba“ (*O. III, O. 4*); „nu *poate fi* vorba“ (*E.*) – „nu *e* vorba“ (*O. III, O. 4*).

p. 755 INSTITUȚIILE DE ARTĂ

A apărut în „Epoca“, III, nr. 528, 6 august 1897, p. 1–2 (rubrica „Tribuna literară“). Semnat: *Ion*.

În volume: *Opere,* III, 1932), p. 249–251; *Opere*, 4, 1965, p. 312–314.

Diferențe de transcriere: „propo*rțiile*“ (*E.*) – „propo*zițiile*“ (*O. III, O. 4*).

p. 758 O NOUĂ „CARTE DE CITIRE“

A apărut în „Epoca“, III, 1897: nr. 545, 28 august 1897, p. 1–2, și nr. 546, 29 august, p. 1–2 (rubrica „Tribuna literară“). Semnat: *Caragiale*.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 417–421; *Opere*, 4, 1965, p. 318–322.

p. 764 OPERA NAȚIONALĂ
[Teatrul Național ne promite...]

Articol apărut în „Epoca“, III, nr. 556, 11 septembrie 1897, p. 1–2 (rubrica „Tribuna literară“).

În volume: *Opere,* III, 1932, p. 303–305, la *Addenda*; *Opere*, 4, 1965, p. 323–325.

Șerban Cioculescu notează că articolul este semnat cu inițiala *I*, preluând o informație greșită de la Paul Zarifopol. *Opera națională* este semnat *Ion*, iar un scurt *post scriptum* cu *I.*

p. 766 „SUFLETE OBOSITE“.
Un nou roman de moravuri

A apărut în „Epoca“, III, nr. 577, 4 octombrie 1897, p. 1–2 (rubrica „Tribuna literară“). Semnat: *I.*

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 412–413, la *Addenda*; *Opere*, 4, 1965, p. 326–327.

În volumul din 1938, Șerban Cioculescu menționează, greșit, că articolul ar fi semnat cu inițiala *L*.

Am păstrat forma „interviewat“.

p. 796 [MI-AI FĂCUT ONOAREA
SĂ-MI CERI ȘI MIE CONCURSUL LITERAR...]

A apărut, prima dată, în „Gazeta săteanului“, XIV, nr. 22–23, 20 decembrie 1897–5 ianuarie 1898, p. 478; reluată în „Adevărul“, X, nr. 3043, 30 decembrie 1897, p. 3.

În volum: *Opere*, IV, 1938, p. 440–441, cu titlul [*Despre scris*].

Scrisoare către C.C. Datculescu, directorul „Gazetei săteanului“. Elogiu și propunere de colaborare. Aici va publica *Cănuță om sucit.*

p. 771 „DICȚIONARUL CONTIMPURANILOR“ DE DIM. R. ROSETTI

A apărut în „Gazeta săteanului“, 20 mai 1898, p. 211.

În volume: *Opere*, IV, 1938, la *Addenda*, p. 427–428; *Opere*, 4, 1965, p. 356–357.

p. 772 PÂINEA NOASTRĂ CEA DE TOATE ZILELE...

A apărut, prima dată, în „Drapelul“, I, nr. 157, 19 noiembrie 1897, 1–2. Semnat: *Caragiale.* Retipărit în „Viața românească“, iunie 1962. În volum: *Opere,* 4, 1965, p. 328–331.

Fenomenul proliferării literaturii, de care se temea I.L. Caragiale, este reținut de Al. Călinescu: „Această repulsie față de grafomani se materializează uneori în viziuni borgesiene, neliniștitoare, în imaginea de turn Babel a producțiilor tipărite“.[1] Cronica este socotită, de același critic, „excepțională“, „care definește printr-o îndrăzneață viziune, de o pregnantă sugestivitate, rolul pe care îl joacă și fascinația pe care o exercită presa“[2].

---

[1] Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta modernă a literaturii*, p. 65.
[2] *Ibidem*, p. 75.

p. 776 COLOANA V-A...

A apărut în „Drapelul“, I, nr. 161, 23 noiembrie 1897 (în ziar o greșeală evidentă: 1978), p. 1–2. Semnat: *Caragiale* (rubrica *Cronica literară*). Retipărit în „Viața românească“, iunie 1962. În volum: *Opere*, 4, 1965, p. 332–334.

I.L. Caragiale face, adeseori, „spumoase demonstrații de improvizații ziaristice“, încă de la „Ghimpele“, dar și la «Drapelul» (1897), în *Coloana a V-a* în care scriitorul arată cum se poate acoperi spațiul respectiv, spațiu despre care se spune că «slujește în cadrul unei gazete numai și numai pentru umplutură».“[1]

Scriitorul-moralist trecea, fără regrete, de la ziarul conservator, „Epoca“, la un ziar liberal „Drapelul“, fondat de G. Panu, cum mai trecuse și altă dată dintr-o tabără în alta, urmându-și destinul său jurnalistic aventuros, care nu ținea atâta cont de doctrinele de partid, cât mai ales de conjuncturi favorabile spiritului său, de o atmosferă propice în cercuri de amici. S-a și spus că trecerea la „Drapelul“ ar fi fost posibilă și datorită faptului că prietenii săi, N. Xenopol și Delavrancea, erau deputați liberali. Chiar în articolul *Coloana V-a*, Caragiale însuși scrutează cu detașare și ironie trecerea sa de la un ziar la altul, comparând producția sa jurnalistică cu cântatul la vechiul instrument muzical mecanic, aristonul: „Eu cu al meu am cântat la *Epoca* și acuma cânt la *Drapelul*; pe câtă vreme amicul meu Rădulescu-Motru... viceversa. Ba încă el, mai tânăr, a făcut odată un *tour de force*: a cântat într-o zi și colo, și colo...“ Nu trebuie trasă de aci concluzia eronată privind neseriozitatea articolelor sale politice. Când accepta o colaborare, își făcea meseria cinstit și cu credință. Orice ziar și-l dorea să-l aibă în redacție, iar articolele lui atrăgeau întotdeauna

---

[1] *Ibidem.*

numeroși cititori. Chiar la „Drapelul“ se anunțau, în 16 noiembrie 1897, depozitarii să comande din timp surplusul de exemplare în plus la numerele „cari vor cuprinde articolele dlui Caragiale“[1].

p. 780 O SĂPTĂMÂNĂ

A apărut, prima dată, în „Drapelul“, I, nr. 170, 4 decembrie 1897, p. 1–2 (rubrica „Cronica literară“). Republicat în „Viața românească“, iunie 1962, p. 149.

În volum: *Opere*, 4, 1965, p. 335–337.

Un mozaic de știri, printre care și uciderea în duel a lui George Em. Lahovary, directorul ziarului *L'Indépendance roumaine*, de către Nicolae Filipescu, duel provocat în urma unui incident de presă.

p. 783 NOTIȚE CRITICE. [INTRODUCERE]

A apărut, prima dată, în „Universul“, XVII, nr. 248, vineri, 10 septembrie 1899, p. 1, 2 cu titlul rubricii și cu semnătura: *Caragiale.* Neretipărit în timpul vieții scriitorului.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 1–5; *Opere,* 4, 1965, p. 371–374.

Textul de bază, în „Universul“ (1899).

Primul articol din seria *Notițe critice*, față de care funcționează ca program, proiect de creație este, în același timp, meditație și retrospectivă biografică. Este un text fundamental pentru înțelegerea lui Caragiale.

---

[1] *Informațiuni*, în „Drapelul“, nr. 155, 16 noiembrie 1897, p. 2.

p. 787 NOTIȚE CRITICE. [FRAGMENTE]

A apărut, prima dată, în „Universul“, XVII, nr. 262, vineri, 24 septembrie 1899, p. 1–2, cu titlul rubricii *Notițe critice* și semnătura: *Caragiale*. Retipărit în „Luceafărul“, VIII, nr.13, 1 iulie 1909, p. 294.

În volum: *Opere*, IV, 1938, p. 36–41.

Textul de bază, în „Universul“ (1899).

p. 793 ANTON BACALBAȘA

A apărut, prima dată, în „Dreptatea“, IV, nr. 1203, marți, 5 octombrie 1899, p.1, cu titlul general al paginii și cu semnătura *Caragiale*. Neretipărit. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază, în „Dreptatea“ (1899).

„Un adio fratern“, a calificat Marin Bucur[1] aceste rânduri scrise de Caragiale, pentru numărul îndoliat al ziarului „Dreptatea“, la stingerea din viață a lui Anton Bacalbașa, întâmplată în 2 octombrie 1899. Prim-redactor al publicației „fleviștilor“, grupare liberal-conservatoare, „Toni“ era prietenul și partenerul, ca prim-redactor, al directorului primei serii a „Moftului român“ (1893).

Menționăm că trimiterea făcută de Marin Bucur[2], în notă, este greșită: lapidarul „adio“ a apărut în al doilea număr îndoliat al ziarului „Dreptatea“ (1203, marți, 5 octombrie 1899, iar nu 1202, 3 octombrie). În același număr este tipărită darea de

---

[1] Marin Bucur, *Opera vieții. O biografie a lui I.L. Caragiale*, II, Editura Cartea Românească, 1994, p. 135.

[2] *Ibidem*, p. 143.

seamă *Înmormântarea lui Anton Bacalbașa*[1], Caragiale fiind enumerat în asistență.

Consemnăm, de asemenea, un fapt nerelevat până acum, elocvent pentru traiectoria relațiilor Caragiale–Hasdeu. Două zile mai târziu, ziarul publica, într-o casetă din prima pagină, o telegramă din Câmpina:

„Ilustrul nostru savant și poet B.P. Hasdeu a trimis din castelul d-sale de la Câmpina următoarea telegramă d-lui I.L. Caragiale: «*Câmpina.* / Împărtășesc din cuvânt în cuvânt caldele regrete rostite de domnia ta în *Dreptatea* de la 5 octombrie despre plecarea lui Toni Bacalbașa. *Hasdeu*»“[2].

p. 794 INTELECTUALII...

A apărut, prima dată, în „Universul“, XVII, nr. 276, 8 octombrie 1899, p. 1, cu titlu de rubrică: *Notițe critice*. Reluat, cu noul titlu, în „Moftul român“, 21 octombrie 1901, și în „Calendarul *Moftului român* pe 1902“, p. 37–40.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 32–35; *Opere*, 2, 1960, p. 448–450.

Textul de bază, în „Calendarul *Moftului român*“.

Mircea Tomuș alătură articolul *Intelectualii* unei serii (*Autoritate, Slăbiciune, Cum devine cineva revoluționar și om politic*), în care I.L. Caragiale vestejește ambițiile literar-artistice și, deopotrivă, pe cele politice. Criticul merge mai departe, întrezărind un filon care ar conține, *in nuce,* „chiar definirea patriotismului lui Caragiale prin respingerea acuzelor de batjocorire a propriei națiuni“[3].

---

[1] „Dreptatea“, IV, nr. 1203, 5 octombrie 1899, p. 2–3.
[2] *Idem*, nr. 1205, joi, 7 octombrie 1899, p.1.
[3] Mircea Tomuș, *op. cit.*, p. 167.

p. 797 [NOTĂ]

A apărut, prima dată, în „Universul“, XVII, nr. 283, vineri, 15 octombrie 1899, p. 1, cu acest titlu, la sfârșitul *Notițelor critice*, cu semnătura *Caragiale*. Neretipărit. Neinclus, ca text separat, în edițiile anterioare: atât Paul Zarifopol[1], cât și Al. Rosetti – Ș. Cioculescu – L. Călin[2] reproduc, firesc, textul la nota și comentariile dedicate, în edițiile lor, momentului *Telegrame*.

Textul de bază, în „Universul“ (1899).

Există opinia că „nimic nu este întâmplător în scrisul lui Caragiale“. Nimic mai adevărat decât această afirmație, atâta doar că, prin formularea absolutizantă, ea particularizează excesiv.

Suntem de aceeași părere și, în consecința ei, reproducem [*Notă*], individualizată, ca pe oricare text, cu sens independent, semnat de scriitor. Dar, există și alte argumente puternice în favoarea publicării *Notei* (și) separat, în seria publicisticii. În primul rând, nu este un text singular în scrisul caragialian: el face parte dintr-un gen de replici, un fel de „texte de îndrumare“, în dialogul scriitorului cu cititorul său. În al doilea rând, *Nota* este un semnal despre schimbarea ivită în desfășurarea *Notițelor critice*, adică un semnal despre un „accident“, despre bifurcația apărută: încă o dată scrisul său foiletonistic se desparte, dar nu total, în jurnalistică literară și literatură pur și simplu. Cele două compartimente comunică și se stimulează într-o benefică reciprocitate. Parcursul *Notițelor critice* își schimbă cadența, căci a apărut ceva nou, ceva numit, deocamdată, tot *cronică fantazistă*, cum scriitorul își mai botezase unele texte greu clasabile, dar acest *ceva* nou va fi numit foarte curând, doar peste doi ani, la apariția unei

[1] I.L. Caragiale, *Opere*, I, 1930, p. 344 (*Note și variante*).
[2] I.L. Caragiale, *Opere*, 2, 1960, p. 603 (*Note și variante*).

cărți, *moment*, numele genului caragialian prin excelență. [*Notă*] semnalează presimțirea acestei cristalizări.

Un argument în plus este și plasarea *[Note]*-i în pagina „Universului"; întrucâtva, ea „precede" textul *Telegramelor*, fiind așezată, cum notează și Zarifopol[1], cu elocventă precizie, „în prima coloană a foiletonului (...) sub text". Opinia noastră este că ea face parte din text, ca un fel de didascalie pentru punerea lui în scenă („fantazistă", firește, adică în imaginația cititorului) și, în același timp, este independentă de textul *Telegramelor* (fiind eliminată la trecerea *momentului* în volum), căci este confesiune de atelier, autocomentariu (abia sugerat) și delicată consiliere a „cititorului atent", „semenul și fratele" scriitorului, atras în comedia lumii. Iar cititorul, „atent" a intrat în joc. Iată o dovadă, extrasă din ziarul „Dreptatea", în paginile căruia, sub titlul *Moș Teacă și Telegraful*[2], cu semnătura Tarascon, aflăm următoarea replică:

„D. I.L. Caragiale a publicat în numărul de joia trecută a[l] «Universului» o serie de telegrame, printre cari și una adresată ziarului «Moș Teacă»[3] de corespondentul său într-un oraș din Moldova.

Or, «Moș Teacă» nu a primit la redacție telegrama în chestiune.

În consecință, mult răspânditul jurnal țivil și cazon a trimis eminentului dramaturg următoarea telegramă:

«*Caragiale,*
Regia Monopolurilor
București

Telegramă corespondent *Moș Teacă* chestia Costăchel Gudurău neprimit redacție. Acuzăm cabinet negru postă.

[1] *Opere*, I, 1930, p. 344.

[2] „Dreptatea", an. IV, nr. 1215, marți, 19 octombrie 1899, p. 1 (la rubrica „Nota veselă").

[3] În *Momente*, înlocuit cu „Aurora Română".

Secret corespondență violat revoltător pact fundamental. Mai rău epoca Privileghie! Protestați *Universul*. Cerem guvern demisioneze urgent.

Moș Teacă»

p. 797 „D-A VALMA (VIAȚA LA MAHALA)“ DE MARION

A apărut, prima dată, în „Universul“, XVII, nr. 290, vineri, 22 octombrie 1899, p. 1, cu acest titlu și cu semnătura: *C.*

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 422 (la *Addenda*); *Opere*, 4, 1965, p. 393.

Textul de bază, în „Universul“ (1899).

La „Universul“, Caragiale era coleg de pagină cu Marion, autor de „cronici rimate“.

Promisa revenire, din finalul prezentării, cu o dare de seamă mai amănunțită nu s-a săvârșit, rămânând o veșnică (și ironică)... promisiune. Evaluarea se produsese, darea de seamă nu era necesară. Caragiale mai procedase în acest chip, de altfel plin de curtoazie și civilitate, și cu o carte de „memorie“ a lui Zaharia Antinescu. După articolul *O nouă revistă literară* („Epoca“, nr. 308, marți, 10 noiembrie 1897, p. 2), el inserează următoarea notă: „D. Zaharia Antinescu, un venerabil al Școlii românești, profesor iubit în Ploiești o viață întreagă, a publicat un volum de memorie întitulat: *O călătorie de 70 de ani.* E o publicație interesantă din multe puncte de vedere, asupra căreia îmi voi face o deosibită plăcere să revin mai pe larg într-o cronică specială“.

Evident, n-a mai revenit.

p. 798 SALONUL

A apărut, prima dată, în „Universul“, XVII, nr. 297, vineri, 29 octombrie 1899, p. 1–2, cu acest titlu la sfârșitul *Notițelor critice*, cu semnătura *Caragiale*.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 422–423 (la *Addenda*); *Opere*, 4, 1965, p. 394–395.

Textul de bază, în „Universul“ (1899).

p. 799 NOTIȚE CRITICE. [NOI ȘI BISERICA]

A apărut, prima dată, în „Universul“, XVIII, nr. 6, vineri, 7 ianuarie 1900, p. 1, cu titlul rubricii *Notițe critice* și semnătura: *Caragiale*. Retipărit, fragmentar, în: „Vocea Tutovei“, V, 1900: nr. 45, 15 ianuarie, p. 2 și nr. 46, 22 ianuarie, p. 1, cu titlul *Un cuvânt românesc*; „Apostolul“, I, nr. 6, 5 noiembrie 1900, p. 2–3, cu titlul *Liberii-cugetători* și semnătura I.L. *Caragiale*; „Mișcarea“, IV, nr. 186, 23 august 1912, p. 1–2, cu titlul *Despre religie* și semnătura *Caragiale* (cu precizarea redacțională: „Reproducem următorul articol al maestrului Caragiale, apărut acum câțiva ani în revista «Școala și familia» și în care spiritul național al autorului apare în toată vigoarea“).

În volum: *Opere*, IV, 1938, p. 80–84.

Textul de bază, în „Universul“ (1900).

O caracterizare exactă a acestui articol a dat Alexandru Paleologu: „Textul lui Caragiale *Noi și Biserica* este unul din cele fundamentale pentru exacta înțelegere a întregii sale viziuni asupra societății. Acest text face parte din ceea ce numim «opere minore» ale unui mare autor. Opera capitală a lui Caragiale, opera geniului său comic, natura abisală a acestei creații de comic monumental, trebuie percepută, pentru a nu fi luată drept altceva decât este, prin avertismentul din *Noi și Biserica*. Altfel riscăm să o plasăm într-o filiație improprie: existențialism,

nihilism, ateism sau mai știu eu ce, cum s-a încercat nu de puține ori, din pofta de așa-zisă «modernitate».“[1]

p. 804 NOTIȚE CRITICE. [ARMATA NOASTRĂ]

A apărut, prima dată, în „Universul“, XVIII, nr. 19, vineri, 21 ianuarie 1900, cu titlul rubricii *Notițe critice* și semnătura *Caragiale.*

În volum: *Opere*, IV, 1938, p. 70–74.

Textul de bază, în „Universul“ (1900).

p. 809 NOTIȚE CRITICE. [ȘCOALA ȘI FAMILIA]

A apărut, prima dată, în „Universul“, XVIII, nr. 33, vineri, 4 februarie 1900, p. 1, cu titlul rubricii *Notițe critice* și semnătura *Caragiale.*

În volum: *Opere*, IV, 1938, p. 75–79.

Textul de bază, în „Universul“ (1900).

p. 814 CRONICA LITERARĂ [Un bătrân maniac murind...]

Publicată, întâi, în „Gazeta săteanului“, 5 februarie 1900, p. 17. Retipărită în „Secolul XX“, 13 februarie 1900, p. 1,

---

[1] *Caragiale, cinicul*, prefață la I.L. Caragiale, *Nimic fără Dumnezeu (Articole și notițe critice)*. Ediție îngrijită de Răzvan Codrescu, Edit. Anastasia, București, 1977, p. 14.

menționându-se, la final, că este o reproducere după „Gazeta săteanului".

În volume: *Opere*, III, 1932, p. 321–324, la *Addenda; Opere,* 4, 1965, p. 405–408. Șerban Cioculescu se miră că Paul Zarifopol redă textul după placheta *Caragiale. Culegeri postume*, Iași, Editura „Viața Românească", 1920, menționând: „Nu am putut afla unde a publicat această «Cronică» Caragiale însuși", deși bucata figurează însă și la Tabla de materii a revistei „Gazeta săteanului".

Textul de bază, în „Gazeta săteanului".

Al. Călinescu reține „parabola literaturii ca... ladă cu vechituri. Producția literară de sfârșit de secol – «informă, confuză, haotică» – este comparată cu lada enormă lăsată moștenire de un bătrân maniac, ladă în care (Caragiale se lasă aici în voia plăcerii enumerărilor) se găsesc fel de fel de obiecte, vechituri, gunoaie, petice etc., alături de lucruri cu adevărat prețioase"[1].

I.L. Caragiale ar dori să mai asiste o dată, la bătrânețe, la o „catagrafie" a valorilor. Ar mai dori să vadă un om ridicându-se cu fruntea sus, înlăturând impostura, cum se mai întâmplase în tinerețea sa, în urmă cu „vreo treizeci de ani". Aluzie la Titu Maiorescu și la „Junimea".

p. 818 „MOLDO-VALACHIA"

A apărut în „Gazeta săteanului", XVII, nr. 2 (337), 20 februarie 1900, p. 35–36 (prima parte cu titlul *Moldo-România*, semnat: *Caragiale*) și nr. 4 (339), 20 martie 1900, p. 84–86 (a doua parte, cu titlul *Moldo-Valahia*. Semnat: *Caragiale*).

---

[1] Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta…*, p. 65.

În volum: *Opere*, V, 1938, p. 436–441.

Semnalăm folosirea, de către I.L. Caragiale, a formei vechi „*adiată*“, transformată mai târziu în „diată“, adică „testament“. O frântură de frază: „pentru înzestrarea fetelor sărace“ lipsește din ediția Șerban Cioculescu. Alte deosebiri de transcriere: „cele de *la* munte“ (*G.s.*) – „cele de munte“ (*O. V*).

p. 826 NOTIȚE CRITICE. [ÎMPOTRIVA SUBVENȚIILOR DE STAT]

A apărut, prima dată, în „Universul“, XVIII, nr. 82, vineri, 24 martie 1900, p. 1, cu titlul rubricii *Notițe critice* și cu semnătura: *Caragiale*.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 60–64; *Opere*, 4, 1965, p. 409–412.

Textul de bază, în „Universul“ (1900).

p. 831 INTERVIEW CU D. I.L. CARAGIALE

A apărut în „Răsăritul“, II, nr. 55, 6 iunie 1900, p. 3; nr. 56, 30/13 iunie 1900, p. 2. Semnat: *Daphnis.* Datarea în ziar: nr. 55, 23 mai/6 iunie. Sunt consemnate răspunsurile scriitorului privind mișcarea sionistă.

p. 836 NOTIȚE CRITICE. [PĂRERI LIBERE]

A apărut, prima dată, în „Universul“, XVIII, nr. 156, vineri, 9 iunie 1900, p. 1, cu titlul rubricii *Notițe critice* și semnătura: *Caragiale*.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 56–59; *Opere*, 4, 1965, p. 424–426.

Textul de bază, în „Universul“ (1900).

p. 839 NOTIȚE CRITICE. LA MONZA

A apărut, prima dată, în „Universul“, XVIII, nr. 198, vineri, 21 iulie 1900, p. 1, la rubrica „Notițe critice“, la sfârșit, cu mențiunea „București, 19 iulie 1900“ și semnătura: *Caragiale*.

În volum: *Opere*, IV, 1938, p. 47–51.

Textul de bază, în „Universul“ (1900).

Face parte din seria de foiletoane, care poartă la încheiere mențiunea de timp și loc, prețios indiciu despre „viteza“ scrisului caragialian, despre evenimentele, faptele, ideile, stările de lucruri care provoacă reacția (meditația) scriitorului.

p. 845 NOTIȚE CRITICE. [CABINETUL NEGRU]

A apărut, prima dată, în „Universul“, XVIII, nr. 205, vineri, 28 iulie 1900, p. 1, cu titlul rubricii *Notițe critice* și cu semnătura: *Caragiale*.

În volum: *Opere*, IV, 1938, p. 52–55.

Textul de bază, în „Universul“ (1900).

La sfârșitul foiletonului, mențiunea de loc și timp: „București, 26 iulie 1900“. Titlul [*Cabinetul negru*] a fost atribuit de primul editor, Șerban Cioculescu.

p. 849 NOTIȚE CRITICE. O SEARĂ BINE PETRECUTĂ

A apărut, prima dată, în „Universul“, XVIII, nr. 317, vineri, 17 noiembrie 1900, p. 1–2, cu titlul rubricii *Notițe critice* și subtitlul *O seară bine petrecută*. Semnat: *Caragiale.*

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 90–94; *Opere*, 4, 1965, p. 435–439.

Textul de bază, în „Universul“ (1900).

La sfârșitul foiletonului, apare mențiunea de loc și timp: „București, 15 noiemvrie 1900“.

Interesul scriitorului pentru genul memorialistic este constant și vechi, practicându-l el însuși, în manieră extrem de originală, cum dovedește ciclul *Din carnetul unui vechi sufleor* sau ciclul *Reminiscențelor* din „Calendarul Dacia“. Dar, în aceste „notițe“ vorbește și cititorul Caragiale, un cititor foarte versat, atras de formulele necanonice ale genului (să ne gândim doar la *Varietățile literare* din „Constituționalul“, în care prezintă „memoriele“ contelui Rostopșin). Reținem, de asemenea, elogiul lecturii.

p. 854 CRONICĂ
[În politică s-au petrecut...]

A apărut în „România ilustrată“, I, nr.1, 10 decembrie 1900, p. 2. Semnat: *I.L. Caragiale.* Reprodus în *Opere*, V, la *Addenda*, p. 432–436.

Înaintea articolului propriu-zis, o notă redacțională între paranteze rotunde: „Sub acest titlu, «România ilustrată» își propune a da în fiecare număr o relațiune sumară despre faptele și împrejurările mai însemnate din viața noastră publică, petrecute în cursul lunii sau la ordinea zilei. Se-nțelege că această dare de seamă va fi cât se poate mai obiectivă și prin urmare mai imparțială, publicațiunea de față fiind un organ de cultură generală pentru popor, iar nu un organ de propagandă. Fiindcă astăzi la noi spiritele sunt preocupate mai cu seamă de mișcarea politică, vom da politicei locul de onoare în această rubrică“.

Publicația avea ca subtitlu: „Revistă lunară politico-literară." Director era Ion Rusu-Abrudeanul. De la nr. 2, este asociat, ca al doilea director, George Rădulescu. Curios este faptul că I. Hangiu, în genere riguros în *Dicționarul presei literare românești* (1996), notează, ca subtitlu, *Revistă de familie*, precizând că publicația apare „de trei ori pe săptămână". Or, cel puțin pentru anul I de apariție, aceste informații sunt eronate. Aceleași date greșite și în *Dicționarul presei românești* (1995) de Georgeta Răduică și Nicolin Răduică.

Diferențe de transcriere: „*chiar* cu" (*R.i.*) – „*și* cu" (*O. V*).

p. 859 NOTIȚE LITERARE. „CUM ERA ODINIOARĂ"

A apărut, prima dată, în „Universul", XVIII, nr. 349, marți, 19 decembrie 1900, p.1, cu semnătura *Caragiale,* la rubrica „Notițe literare". Retipărit cu titlul *Notițe literare. „Cum era odinioară*", în „Generația nouă" XXII, nr. 5–6, martie 1901, p. 10–12.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 95–98; *Opere*, 4, 1965, p. 440–443.

Textul de bază, în „Universul" (1900).

La sfârșitul foiletonului, este prezentă mențiunea de loc și timp: „București, 17 decembrie 1900".

Autorul culegerii de legende istorice române, *Cum era odinioară*, V.A. Urechia, prieten apropiat al lui Caragiale, era, la rândul său, colaborator al „Universului", în același timp cu autorul *Notițelor critice*. Foiletoanele sale apăreau în numărul de marți, iar cele caragialiene, în general, în cel de vineri. Să observăm coincidența (poate întâmplătoare, poate premeditată de redacția ziarului), elogiosul comentariu a apărut într-un număr din ziua de marți.

Lectura caragialiană rămâne elocventă atât pentru valoarea cărții comentate, cât și pentru Caragiale însuși ca scriitor: felul sensibilității sale, temele, tehnicile, formulele care-l atrag. În acest sens, sunt de reținut precizarea, utilă pentru examinarea unui sector al prozei sale, privitoare la un gen practicat și de el, reminiscența („reminiscențe sau potriviri de vremuri"), elogiul artei de povestitor și evocator, precum și întrebarea capitală: „Și este oare națiune care să aibă mai multă nevoie decât noi de cunoașterea vieții sale trecute?".

Am corectat, după „Universul":

– la sfârșitul primului paragraf: „bătrân *cronicar*", în loc de „bătrân *cărturar*", cum apare în ambele ediții (1938, 1965).

p. 863 CĂLDUROS APEL

A apărut în „Moftul român", nr. 2, 8 aprilie 1901, p. 2. Semnat: „Moftul român".

În volume: *Opere*, IV, 1938, la *Addenda,* p. 364–365; *Opere*, 4, 1965, p. 444.

p. 863 POȘTA REDACȚIEI

A apărut în „Moftul român", nr. 3, 15 aprilie 1901, p. 2. Semnat: *Caragiale*.

În volume: *Opere*, IV, 1938), la *Addenda,* p. 391–393; *Opere*, 4, 1965, p. 445–446.

I.L. Caragiale precizează că va răspunde numai colaboratorilor cunoscuți ai revistei, de obicei uituci, precum prietenul său Iodoform (pseudonim al dr. Alceu Urechia).

Al. Călinescu alătură acest text altuia, intitulat *Rețetă practică pentru a face o lucrare literară, în genere*, în care scriitorul

este preocupat de „proliferarea discursului“: „Scriitorul avea în mod acut conștiința unei posibile literaturi *infinite*, a unei acumulări monstruoase, necontrolate, de pagini tipărite, fenomen favorizat de acea extraordinară invenție pe care omul – Caragiale o spune în repetate rânduri – n-a reușit s-o utilizeze și s-o stăpânească cum trebuie“[1]. De aici respingerea grafomaniei și spanacografiei.

În legătură cu epigramele lui Teleor și A.C. Cuza, vezi ediția noastră, *Opere*, II, 2000, p. 1018 și 1250.

p. 866 NENȚELEGERE

Publicat în „Moftul român“, nr. 3, 15 aprilie 1901, p. 3. Semnat: *I.L.C.*

În volume: *Opere*, IV, 1938, la *Addenda*, p. 391; *Opere*, 4, 1965, p. 448.

Articolul incriminat de dr. Iodoform (pseudonim al dr. Alceu Urechia) era intitulat *Imaginație, stil și clistir*, și a fost publicat în numărul anterior al revistei, sub semnătura *Ion* (vezi, *Opere*, II, 2000, p. 1248–1250).

p. 867 A.B.C.D.E.F.G.H. ETC.

Publicat în „Moftul român“, nr.4, 22 aprilie 1901, p. 1.

Farsă vizând obiceiul unor gazete de a folosi excesiv prescurtările, transformând limba în „chinezească“.

---

[1] Al. Călinescu, *Caragiale sau vârsta…*, p. 63.

p. 868 IMPOSIBIL

A apărut în „Moftul român", nr. 5, 29 aprilie 1901, p. 6. Semnat: *Car...*

În volume: *Opere*, IV, 1938, la *Addenda,* p. 393; *Opere*, 4, 1965), p. 449.

I.L. Caragiale lasă deoparte mult comentata atitudine a lui Tolstoi față de biserica oficială din Rusia, dar face o aluzie acidulată la adresa unor organizații antisemite desemnate prin inițiale.

p. 868 ÎN JURUL LUI M.C.A.

A apărut în „Moftul român", nr. 5, 29 aprilie 1901. Semnat K.K.

Referință la un articol din numărul trecut pe aceeași temă a prescurtărilor exagerate.

p. 869 „ROMÂNII VERZI"

A apărut în „Moftul român", nr. 6, 6 mai 1901, p. 3–4. Semnat: *Caragiale*. În volum: *Opere*, V, 1938, p. 446–449.

Într-un studiu mai vechi, Silvian Iosifescu menționează că „Sonorele cacofonii din *Românii verzi* [...] care reluaseră, de altfel, cacofoniile dintr-un text mai vechi, inspirat de numele lui Caton Teodorian, ar avea drept model o frază fără intenții umoristice a lui Aricescu din *Misterele căsătoriei*"[1].

[1] Silvian Iosifescu, *Dimensiuni caragialiene*, București, Editura Eminescu, 1972, p. 215.

La stabilirea textului, Șerban Cioculescu eludează, în ediția sa critică din 1938 (p. 160, r. 26), sintagma din „Moftul român“: „tendințe și idealuri neromânești“.

p. 874 O CARTE PREȚIOASĂ

A apărut în „Moftul român“, nr. 6, 6 mai 1901, p. 6.

În volume: *Opere*, IV, 1938, la *Addenda,* p. 396; *Opere*, 4, 1965, p. 450.

I.L. Caragiale nu era atât interesat de cartea *L'art mimique*, a unui „oarecare Aubert“, pe care prietenul său Ștefan Sihleanu (1857–1923), noul director general al teatrelor (1901–1905), o avea la subsuoară, cât mai ales de jocul spiritual de replici din finalul articolului.

p. 874 CLAVIR ȘI STIGLEȚI

A apărut în „Moftul român“, nr. 9, 27 mai 1901, p. 4–5. Semnat: *Falstaff*. În volum: *Opere*, 4, 1965, p. 451–452.

Articol ironic despre seratele lui Al. Macedonski.

În privința pseudonimului *Falstaff,* vezi articolul *Știe carte băiatu lui Papuca!…,* din „Constituționalul“ (2 august 1889, p.1), în polemică cu „Națiunea“.

Diferențe de transcriere: „*dovedește*“ (M.r.) – „*povestește*“ (*O. 4*); „la noi *în țară*“ (*M.r.*) – „la noi“ (*O. 4*).

p. 876 LA KERMESSĂ
[Mare consiliu de război]

A apărut în „Moftul român“, nr. 9, 27 mai 1901, p. 5. Semnat: *Luca*. În volum: *Opere*, V, 1938, p. 451–452.

p. 877 DOUĂ CAPETE!...

Publicat în „Moftul român“, nr. 10, 3 iunie 1901, p. 3. Semnat: *Luca*. În volum: *Opere*, V, 1938, p. 453–454.

Comentariu malițios, în marginea unor știri de presă, oficioase sau opozante, privind pe D.A. Sturdza.

p. 879 UBIQUITAS

A apărut în „Moftul român“, nr. 11, 10 iunie 1901, p. 7. Semnat: *Luca*. În volum: *Opere*, V, 1938, p. 454–455.

I.L. Caragiale neagă, cu documente, că nu a fost la manifestația de la mormântul lui C.A. Rosetti.

p. 880 [DUMINICĂ, 17 IUNIE SE DEZVELEȘTE...]

A apărut în „Moftul român“, nr. 12, 17 iunie 1901, p. 2. Semnat: *C.* În volum: *Opere*, V, 1938, p. 56. Șerban Cioculescu intitulează anunțul: [*Dezvelirea statuii*].

p. 881 DIALOGUL MORȚILOR

A apărut în „Moftul român“, nr. 13, 24 iunie 1901, p. 2. Semnat: *Luca*. În volum: *Opere*, V, 1938, p. 455–456.

Convorbire între Alexandru Lahovari și I.C. Brătianu.

p. 882 UN CUVÂNT

A apărut în „Moftul român“, nr. 26, 23 septembrie 1901, p. 2. Semnat: *Caragiale.*

În volume: *Opere,* IV, 1938, la *Addenda*, p. 372; *Opere*, 4, 1965, p. 453–454.

Articol despre apariția periodicului „Zeflemeaua“ scos de prietenul și colaboratorul său George Ranetti, care semnase în „Moftul român“ multe materiale, unele cu pseudonimele: Tarascon, Ghiță Delamiḑil, Șandernagor, Romeo.

Articolul lui Caragiale este precedat de un anunț, nesemnat: „*Aviz cititorilor noștri*. Numărul nostru de față este ultimul care apare – nu vă încruntați, dlor abonați – în formatul acesta.

Încurajați, adică, mai drept descurajați de mersul revistei noastre pe timpul verii, ne-am hotărât, după mature chibzuiri, să facem jertfe noi pentru a ne ridica prestigiul compromis în așa-numita *morte saison*. Aceste chibzuiri ne-au făcut să întârziem cu o zi apariția numărului acestuia.

De la numărul viitor «Moftul român» va apărea în format puțin mai mic, – nu vă-ncruntați, dlor cititori – în 16 pagini, conținând prin urmare mai multă materie și mai multe desenuri, – și va apărea de două ori pe săptămână, miercurea și sâmbăta.

Prețul abonamentului va rămânea același, 10 lei pe an, 6 lei pe șase luni.

Prețul unui exemplar va fi de 15 bani“.

Anunțul, cu toată aparența sa liniștitoare, arată că o dată cu plecarea lui G. Ranetti, se declanșase începutul sfârșitului.

p. 884 PETIȚIE ÎN PROCESUL CAION

A apărut, în aceeași zi, în: „Adevărul“, XIV, nr. 4454, 20 decembrie 1901, p. 2, la „Informațiuni. Procesul

Caragiale–Caion"; în „Apărarea națională", II, nr. 329 (578), 20 decembrie 1901, p.3, la „Informațiuni", sub titlul *Plagiatul Caragiale*; în „Epoca", VII, nr. 348 (1893), 20 decembrie 1901, p. 2, sub titlul *Afacerea „plagiatului" Caragiale*. Trei zile mai târziu, a apărut și în revista „Zeflemeaua", I, nr. 13, 23 decembrie 1901, p. 3, sub titlul *Petiția lui Caragiale*.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 435 (la *Addenda*); *Opere*, 3, 1962, p. 738–739) (la *Note și variante*, într-o reconstituire, datorată lui Șerban Cioculescu, a întregului proces, p. 733–771).

Un moment de calvar în care scriitorul este nevoit să solicite instanțelor judecătorești apărarea creației sale.

p. 884 DIVERSITATE DE OPINII

A apărut în „Calendarul *Moftului român*", 1902, p. 28.

p. 885 REFLECȚIUNI

A apărut în „Calendarul *Moftului român*", 1902, p. 91. Reluat în *Opere*, V, 1938, p. 461.

p. 885 CAVEANT CIVES

A apărut în „Calendarul *Moftului român*", 1902, p. 121. Retipărit de Șerban Cioculescu, în *Opere*, V, 1938, p. 461, la *Addenda.*

Tirade sforăitoare în genul unor articole antisemite.

p. 885 CONVORBIRE CU D. CARAGIALE
După procesul Caragiale–Caion

A apărut în „Epoca“, VIII, 13 iunie 1902, la rubrica „Tribuna literară“.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 435–436 (la *Addenda*); *Opere*, 3, 1962, p. 770–771 (la *Note și variante*, într-o reconstituire, datorată lui Șerban Cioculescu, a întregului proces).

Opiniile lui Caragiale, după pronunțarea sentinței la încheierea întregului proces, sunt culese de publicistul Al. Antemireanu. Foarte elocvent pentru felul de a fi al lui Caragiale: el nu a urmărit „răzbunarea“.

p. 886 [NU ȘTIU CUM SĂ VĂ SPUN...]

Scrisoare către Președintele Societății studențești „Unirea“, publicată în „Ordinea“, I, nr. 27, 17 decembrie 1907, p. 2. Reluată în „România muncitoare“, 22–30 decembrie 1907, p. 2. În volum: *Opere,* V, 1938, *Addenda*, p. 467.

p. 886 [MISTIFICAT PESEMNE...]

Scrisoare către ziarul „Opinia“, Iași, V, nr. 328, 1 ianuarie 1908. În *Opere*, V, 1938, p. 467–468, este publicată cu titlul dat de îngrijitor, *Dezmințire*.

p. 887 CUVÂNTARE (I)
[Într-o seară frumoasă...]

A apărut, după notele stenografice, *La întrunirea conservatorilor democrați,* prima dată, în „Dimineața“, V,

nr. 1454, 4 martie 1908, p. 1–2; reluată în: „Conservatorul Brăilei“, VII, nr. 950, 4 martie 1908, p. 2–3 (fragment: [*Povestea călătorului care a dormit 100 de ani*]; în „Voința națională“, XXV, nr. 6822, 4/17 martie 1908, p. 1 (tot fragmentar); „Ordinea“, I, nr. 82, 5 martie 1908, p. 1–3.

În volum: *Opere*, V, 1938, p. 221–224.

Pentru o privire generală asupra participării lui Caragiale, venit special de la Berlin pentru turneul politic al conservator-democraților, se cuvin consultate în primul rând: Șerban Cioculescu, *Notă la cuvântările lui Caragiale,* în „Revista Fundațiilor Regale“, nr. 10, 1 octombrie 1939, p. 28–33; Georgeta Ene, *1908 – „Din primăvară până-n toamnă“*, în *Memoriile Secției de Științe Filologice*, *Literatură și Arte*, Academia Română, Seria IV, Tomul IX, 1987, p. 105–111; Marin Bucur, *Opera vieții. O biografie a lui I.L. Caragiale,* II, Editura Cartea Românească, București, 1994, p. 307–366 (capitolele *O himeră* (1908); *Comedia: din ficțiune în realitate*). De asemenea, pentru încercările de aproximare a „artei oratorului“: Constantin Pricop, *Marginea și centrul*, Editura Cartea Românească, București, 1990, p. 163–164 și Georgeta Ene, *Caragiale la Berlin*, Edinter, București, 1992.

p. 891 CUVÂNTARE (II)
[Un orator de mare marcă...]
([Discurs la] Marea întrunire conservator-democrată din Ploiești)

Publicat în „Acțiunea“, VII, nr. 1510, 11 martie 1908, p. 3; retipărit, cu titlul *[Discurs la] Întrunirea politică takistă de la Ploiești*, în „Democrația conservatoare“, I, nr.7, 13 martie 1908, p. 2–3; în „Ordinea“, I, nr. 93, 17 martie 1908, p. 2–3, cu titlul *Cuvântarea d-lui I.L. Caragiale, rostită la întrunirea Partidului Conservator-Democrat de la Ploiești, în ziua de 9 martie 1908. După note stenografice*. Inclusă în ediția: *Opere*, V, 1938, p. 225–230.

La Ploiești, a doua escală a turneului conservator-democraților, cu Take Ionescu în frunte, Caragiale a participat atât la întrunirea politică, unde a luat cuvântul, cât și la banchet, rostind un toast. Din comentariile presei locale, este de reținut observația îndreptățită, dar nu lipsită de răutate: „D. Caragiale a fost la înălțimea neîntrecutelor [sale] comedii. (...) Căci, d. Caragiale a fost mai mult actor decât orator“[1].

p. 896 CUVÂNTARE (III)
[Domnilor, vreau să fiu...]

Tipărită de Șerban Cioculescu în seria *Cuvântări politice (După note stenografice)*, cu titlul *Toast la Ploiești, 9 martie 1908*, și semnătura *I.L. Caragiale*, în „Revista Fundațiilor Regale“, VI, nr.10, octombrie 1939, p. 24–26. Neinclusă în edițiile anterioare.

Eminentul editor precizează în *Notă la cuvântările lui Caragiale*[2]: „Puțin după apariția volumelor IV și V, cu prilejul unei alte cercetări a materialelor rămase în păstrarea d-nei Ștefania P. Zarifopol, am avut norocul să dăm de un teanc de hârtii, conținând dispărutele cuvântări. Bucuria noastră a covârșit regretul de a nu fi găsit, mai din vreme, prețioasele texte. Le înfățișăm ca pe niște inedite, deoarece oficioasele conservator-democrate din epocă le rezumă în câteva rânduri. Cu aceste documente, ținem să precizăm, nu se completează dosarul oratoriei politice caragialiene, deoarece militantul neofit ținea câte un toast, paralel cu fiecare din cuvântările lui, în localitățile străbătute în turneele din martie și mai, iunie 1908“.

---

[1] *Reprezentația trupei d-lui Take Ionescu la Ploiești,* în „Prahova“, XII, nr. 263, 16 martie 1908, p. 2–3.

[2] „Revista Fundațiilor Regale“, VI, nr.10, octombrie 1939, p. 28.

Așadar, Șerban Cioculescu a reprodus texte stenografiate sau scrise în completare de mână (*infra*, nota la *Cuvântare [IV]*).

p. 899 CUVÂNTARE (IV)
[Părinte! sunt mulțumit...]

Tipărită de Șerban Cioculescu în seria *Cuvântări politice (După note stenografice)*, cu titlul *Alt toast* și semnătura *I.L. Caragiale,* în „Revista Fundațiilor Regale“, VI, nr.10, octombrie 1939, p. 26–27. Neinclusă în edițiile anterioare.

Spre deosebire de toastul anterior, acesta ridică o problemă, expusă astfel de editor:

„Dintre cuvântările publicate acum, nu ne-a fost cu putință să stabilim locul și data toastului ultim [adică acesta – *n.n.*]; avem un slab indiciu, de a-l fixa la Ploiești, în aceeași zi cu precedentul, după identitatea hârtiei, a caracterelor dactilografice și a spațiului marginal, dintre prima filă a acestui toast (celelalte trei file sunt scrise de mână) și foile celuilalt toast; numai că acest indiciu nu ne pare a constitui o dovadă că I.L. Caragiale ar fi luat de două ori cuvântul la același banchet. Rămâne loc ipotezei că stenograful, sau unul dintre stenografii însoțitori ai turneului, a fost întrebuințat în două localități deosebite, la consemnarea toasturilor“[1].

p. 901 CUVÂNTARE (V)
[Fiindcă orele sunt destul de înaintate...]

A apărut sub titlul *Discursul d-lui ~ la marea întrunire de la Roman,* în: „Ordinea“, I, nr. 105, 2 aprilie 1908, p. 2

[1] *Notă la cuvântările lui Caragiale*, *R.F.R.*, VI, nr. 10, octombrie 1939, p. 28–29.

(fragmentar); în „Ordinea“, I, nr.110, 13 aprilie 1908, p. 2. Inclus în ediția *Opere*, V, 1938, p. 230–238.

p. 907 CUVÂNTARE (VI)
[Domnilor, oricât aș fi de ascultător...]

Tipărită de Șerban Cioculescu în seria *Cuvântări politice (După note stenografice)*, cu titlul *La Călărași, 4 mai 1908*, în „Revista Fundațiilor Regale“, VI, nr.10, octombrie 1939, p. 8–12.

p. 912 CUVÂNTARE (VII)
[Domnilor și doamnelor,...]

Tipărită de Șerban Cioculescu în seria *Cuvântări politice (După note stenografice),* cu titlul *La Pitești, 11 mai 1908*, în „Revista Fundațiilor Regale“, VI, nr.10, octombrie 1939, p. 12–17.

Există un rezumat în presa contemporană evenimentului respectiv, în „Acțiunea“, VII, nr. 1559, 13 mai 1908, p.3, sub titlul generic *Marea întrunire a Partidului Conservator-Democrat de la Pitești*. Reportajul din ziar reproduce astfel discursul lui Caragiale: „*D. I.L. Caragiale. Primit cu aplauze entuziaste* zice: că de două luni nu ni se dă decât epitetul de hoți, pungași, iar după nenorocirea din Craiova, barometrul injuriilor a crescut, așa că țara întreagă e o pușcărie, numai la «Vanicu» este incuibată forța morală.

Toată lumea se mută de Sf. Gheorghe și Sf. Dumitru, numai dl. Carp se mută în toate zilele. Acum ne-a făcut să ne

mutăm o dată și noi, și ei dau muștele afară din clubul «Vanicu».

Povestește povestea țiganului care a fost bătut de un român și a chemat pe fiul său să se răzbune. S-a întors cu băiatul lui și românu-i dădu două palme. Atunci băiatul i-a zis: – Aide, tată, că românu a-nnebunit. Așa și junimiștii: i-am bătut la Iași, au zis mai dă-mi. I-am bătut la Vaslui, atunci au venit cu copiii, și i-am bătut și la Craiova.

Oratorul zice că Ion Brătianu a fost o figură ilustră și a avut o eră de glorie pentru partidul liberal; acum e rândul Partidului Conservator-Democrat să creeze o eră nouă pentru binele țării, cu un șef tot atât de ilustru cât Ion Brătianu, care este d. Take Ionescu (*Aplauze furtunoase)*".

p. 917 CUVÂNTARE (VIII)
[Domnilor, să mă ierte amicul...]

Tipărită de Șerban Cioculescu în seria *Cuvântări politice (După note stenografice)*, cu titlul *La Buzău, 18 mai 1908*, în „Revista Fundațiilor Regale", VI, nr. 10, octombrie 1939, p. 17–20. Neinclusă în edițiile anterioare.

Consemnare fragmentară a cuvântării în presa vremii: „Voința națională", XXV, nr. 6884, 21 mai/3 iunie 1908, p.1, sub titlul general *Întrunirea P.C.D. din Buzău*. „Întrunirea" avusese loc duminică.

Două recente reconstituiri ale „momentului" Buzău al turneului politic takist în: Nicolae Peneș, *Caragiale, comersant la Buzău,* Editura Monteoru, București, 1997, p. 48–53; Valeriu Râpeanu, *De-ale vieții, de-ale cărții*, în „Curierul Național Magazin", nr. 168, 14–20 noiembrie 1994, p. 6.

p. 922 CUVÂNTARE (IX) [„Domnilor, oamenii aud...“]

Tipărită de Șerban Cioculescu în seria *Cuvântări politice (După note stenografice)*, cu titlul *La Turnu-Severin*, în „Revista Fundațiilor Regale“, VI, nr. 10, octombrie 1939, p. 21–24. Neinclusă în edițiile anterioare.

Presa vremii consemnează evenimentul. În „Ordinea“, I, nr. 152, 5 iunie 1908, p. 2 (*Discursul dlui ~, la marea întrunire de la T. Severin)* se vorbește despre un toast al lui Caragiale, fiind citată o aluzie autobiografică: „Dlor, de cinci luni îmi dau perfect seama ce vrea să zică război, deși am făcut armata numai în garda națională [...]“.

p. 926 DOMNUL X...

A apărut, prima dată, în „Universul“, XXVII, nr. 45, luni, 16 februarie 1909, p. 1, cu semnătura: *Caragiale*.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 178–182; *Opere*, 4, 1965, p. 455–458.

Textul de bază, în „Universul“ (1909).

Domnul X... inaugurează o nouă colaborare, după un deceniu, la ziarul „Universul“, aflat acum sub direcția lui N. Dumitrescu-Câmpina.

Într-un anumit sens, textul, greu de clasat între jurnalistică și literatură, conține un program, disimulat, însă congruent cu acela care deschidea seria *Notițelor critice,* anterioară cu un deceniu. Scriitorul se afla la altă vârstă a creației, când devenise, cum a mărturisit prietenul și primul său editor, Zarifopol, „tot mai povestitor“.

p. 931 LITERATURA ȘI POLITICA
Corespondență [I–VI]

A apărut, prima dată, în „Universul“, XXVII, 1909: nr. 73, luni, 16 martie, p. 1, cu acest titlu și semnătura: *Caragiale*; nr. 92, marți, 7 aprilie, p. 1, nr. 102, 17 aprilie, p. 1; nr. 148, 2 iunie, p. 1; nr. 343, 14 decembrie, p. 1; nr. 4, 5 ianuarie 1910, p. 1. Primele patru scrisori au fost retipărite de Al. Vlahuță în volumul *Dreptate*, București, 1914, p. 212–252. În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 226–244; *Opere*, 4, 1965, p. 466–482.

Textul de bază, în „Universul“ (1909, 1910).

Un dosar detaliat al „corespondenței publice“ dintre cei doi scriitori prieteni, dă Șerban Cioculescu, la notele ediției (1959–1964).

Dăm o diferență constatată la colaționare: în a treia scrisoare, este în ziar: „să *vă* robesc la umbră pentru dv.“, în loc de: „să *mă* robesc“ (în *O. 4*).

p. 951 CELLA DELAVRANCEA

A apărut, prima dată, în „Universul“, XXVII, nr. 122, 4 mai 1909, p. 1, cu acest titlu și semnătura: *Caragiale.*

În volume: *Opere*, V, 1938, p. 338–339; *Opere*, 4, 1965, p. 483–484.

Textul de bază, în „Universul“ (1909).

p. 953 POPORANISMUL
Răspuns la o anchetă literară

A apărut, prima dată, în „Luceafărul“, Sibiu, IX, nr. 1, ianuarie 1910, p. 17, la rubrica cu acest titlu.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 436 (la *Addenda*); *Opere*, 4, 1965, p. 490.

Textul de bază, în „Luceafărul“ (1910).

În revistă, răspunsul lui Caragiale este așezat în deschiderea grupajului de opinii.

Deși, aparent, Caragiale evită cu diplomație răspunsul, acesta nu va întârzia totuși mult: într-un fel, el îl va da în altă parte, prin articolul *Nimic nou...*, publicat în „Universul“ din 23 ianuarie 1910.

p. 953 SITUAȚIE PENIBILĂ...

A apărut, prima dată, în „Universul“, XXVIII, nr. 1, vineri 1 ianuarie 1910, p. 1–2, cu semnătura: *Caragiale*. Retipărit în „Opinia“ VII, nr. 909, duminică, 3 ianuarie 1910, p. 2 („Litere-științe-arte“), cu titlul *Goga*, și semnătura: *Caragiale*.

În volum: *Opere*, IV, 1938, p. 148–152.

Textul de bază, în „Universul“ (1910).

p. 959 MORALĂ ȘI EDUCAȚIE
Corespondență

A apărut, prima dată, în „Universul“, XXVIII, 1910: nr. 13, vineri, 15 ianuarie, p. 1, la foileton, cu acest titlu generic și cu semnătura: *Caragiale*; nr. 59, marți, 2 martie, p. 1; nr. 76, vineri, 19 martie, p. 1; nr. 140, marți, 25 mai, p. 1.

În volume: *Opere*, IV, 1938, p. 245–255; *Opere*, 4, 1965, p. 491–500.

Textul de bază, în „Universul“ (1910).

Dosarul detaliat al acestei a doua serii de „corespondență“ e dat de Șerban Cioculescu în ediția citată. Tot acolo, editorul a renunțat la numerotarea în continuare a scrisorilor, folosită în ediția precedentă. Am adoptat numerotarea din *Opere*, 4, 1965.

Diferențele observate la colaționare, nefiind de mare importanță nu le evidențiem, cu excepția următoarei, din ultima scrisoare (IV): în „Universul“ este: „Dacă *d.* Fănică...“, în loc de „Dacă Fănică...“, în *O. 4*.

p. 970 NIMIC NOU...

A apărut, prima dată, în „Universul“, XXVIII, nr. 23, luni, 25 ianuarie 1910, p. 1, cu acest titlu și semnătura: *Caragiale*, la foileton.

În volume: *Opere,* IV, 1938, p. 153–157; *Opere*, 4, 1965, p. 501–504.

Textul de bază, în „Universul“ (1910).

Un răspuns, o opinie, tipice pentru spiritul lui Caragiale, în problema școlilor literare.

p. 975 ÎN AFACEREA PORN

A apărut, prima dată, în „Noua Revistă Română“, vol. 7, nr.17, duminică, 14 februarie 1910, p. 257 (rubrica *Noutăți*), cu semnătura: *Caragiale*. Neinclus în edițiile anterioare.

Textul de bază în „Noua Revistă Română“ (1910).

Semnalat în *Bibliografia I.L. Caragiale*, I, la poziția 2931, articolul este reprodus acum întâia oară în volum.

p. 976 O REPARAȚIUNE

A apărut, prima dată, în „Românul“, I, nr. 36, Arad, marți, 15/28 februarie 1911, p. 1, cu acest titlu și semnătura *Caragiale*.

În volum: *Opere*, V, 1938, p. 216–217.

Textul de bază, în „Românul“ (1911).

La colaționare, am restabilit, ca în ziar, la ultimul paragraf: „Ne *place* a spera,...“ (*R*), în loc de „ne *pare* a spera...“ (*O. V*). De asemenea, în *O. V*, la *Note și variante* (p. 477), titlul este greșit: *O separațiune*.

p. 979 NEVOILE OBȘTII ȘI AȘA-NUMITELE „CASA NOASTRĂ“

A apărut, prima dată, în „Românul“, I, nr. 64, sâmbătă, 19 martie/1 aprilie 1911, p. 1–3, cu acest titlu și semnătura *Caragiale*. Retipărit în: „Ordinea“, IV, nr. 959, 23 martie 1911, p. 1–3; „Opinia“, VIII, nr. 1263, 24 martie 1911, p. 2, cu supratitlul *Caragiale despre împăcarea româno-maghiară*.

În volum: *Opere*, V, 1938, p. 186–192.

Textul de bază, în „Românul“ (1911).

La colaționare, am restabilit, după textul din ziar: „orice bărbat politic *luminat* al Ungariei“; „comunitate compactă și *solidară*“; „a trata *despre* împăcarea“; „Și *de* câte feluri încă?...“; „ducă-se *toți* cu toții să trateze“; „interesați *la* vrajbă“; „supremă afacere *nechemat*, și...“, cuvintele în cursive lipsind în *O. V* (1938), și am corectat: „se *pornește* a bate mai hotărât“, în loc de „se *pomenește*“ (*O. V*).

p. 986 DIPLOMAȚIE SUBȚIRE
Cronică

A apărut, prima dată, în „Românul“, I, nr. 66, marți, 22 martie/4 aprilie 1911, p. 1–2, cu acest titlu și semnătura *Caragiale.* Retipărit în: „*Ordinea“,* IV, nr. 61, 25 martie 1911, p. 1–2; „*Opinia“,* VIII, nr. 1265, 27 martie 1911, p. 2; „Lumea nouă“, I, nr. 2, 7 aprilie 1911, p. 12–13.

În volum: *Opere*, V, 1938, p. 193–196.

Textul de bază, în „Românul“ (1911).

La colaționare, cu ziarul, am restabilit: „În lumea *mare* politică“, „– *Aveam să te-ntreb ceva*...“; „un comitet de oameni *maturi*“, cuvintele în cursive lipsind din *O. V* (1938).

p. 990 TERMITELE...
Un mic capitol de istorie naturală, pentru popor

A apărut, prima dată, în „Românul“, I, nr. 70, duminică, 27 martie/9 aprilie 1911, p. 1–2, cu acest titlu și semnătura: *Caragiale*.

În volum: *Opere*, V, 1938, p. 197–200.

Textul de bază, în „Românul“ (1914).

În ziar, nota la titlu. Colaționarea textului aduce următoarele diferențe de transcriere: „să *spună* în“, în loc de „să *pună* în“ (*O. V*); „ca într-un *măciniș*“, î.l.d. „mărăciniș“ (*O. V*); „să *urmărim“,* î.l.d. „să *urmăm“* (*O. V*).

p. 994 SĂRBĂTORI MÂHNITE

A apărut, prima dată, în „Românul“, I, nr. 81 [nr. special de Paști], duminică, 10/23 aprilie 1911, p. 6–7, cu semnătura:

Caragiale. Retipărit, a doua zi, în „Ordinea“, IV, nr. 975, 14 aprilie 1911, p. 1.

În volum: *Opere*, V, 1938, p. 201–204.

Textul de bază, în „Românul“ (1911).

Diferențe de transcriere la colaționarea cu ziarul: „Tocmai când credeam că *soartea rea*“, în loc de: „*soarta mea*“ (*O. V*).

În pagina 7 a numărului special sunt inserate următoarele:

„*TRĂIASCĂ!...*

Numele bărbaților în viață, cari ne onorează numărul de Paști cu strălucitul lor concurs literar, sunt nume mult iubite și adânc venerate de întreg neamul românesc.

Pentru dragostea cu care acești bărbați au binevoit a ne ajuta, noi nu le vom putea niciodată fi îndestul recunoscători. Știm însă că eroii ale căror nume sunt să se înscrie în Capitoliu nu se gândesc niciodată la recunoștință săvârșind fapta cea bună: în aceasta însăși, sufletul lor cel mare își găsește răsplata întreagă.

Strige numai toți românii, în această sfântă zi a Învierii Domnului:

Să ne trăiască întru mulți ani bărbații cei mari spre gloria lor și mândria neamului întreg!

«Românul» “

Sub chenarul de mai sus, aflăm mulțumirile lui Caragiale adresate prietenilor colaboratori:

„Mă simt dator a mulțumi aci din toată inima Dlor Delavrancea, Vlahuță, Coșbuc, Brătescu-Voinești, cari m-au onorat totdeauna cu buna d-lor prietinie, că au binevoit a subscrie alături cu mine într-un număr festiv al «Românului», dând prilej astfel cetitorilor noștri a se bucura de așa giuvaere literare în frumoasa limbă românească. Îi rog să primească omagiele mele de recunoștință și admirațiune.

Caragiale.“

În pag. 2, apare *Christos a înviat* de Mihail Eminescu cu nota la titlu:

„Articolul acesta, al lui *Eminescu*, l-a publicat odinioară ziarul conservator din București, «Timpul» (al cărui prim-redactor era pe atunci ilustrul poet, acum treizeci și patru de ani), în numărul său din ajunul Sfintelor Sărbători ale Învierii, anul 1877. – Nu credem nimic mai nemerit a trece în fruntea numărului nostru de față decât aceste splendide rânduri, semnate de un nume de-a pururi neuitat pentru neamul românesc“.

Nota îi aparține lui Caragiale, ca și gestul repetat după cel din „Moftul român“ (1893).

p. 998 SCRISOARE

A apărut, prima dată, în „Românul“, I, nr. 94, Arad, 30 aprilie/13 mai 1911, p. 1–2 cu titlul *Scrisoare deschisă adresată directorului ziarului „Românul“*, cu semnătura: *I.L. Caragiale*. Retipărită în: „Ordinea“, IV, nr. 991, 4 mai 1911, p. 1, cu titlul *O scrisoare a domnului ~ și sărbătoarea de la Arad*; „Opinia“, VIII, nr. 1297, 7 mai 1911, p. 2, cu titlul *Caragiale și poezia,* la rubrica „Litere–Științe–Arte“, fragmentar.

În volum: *Opere*, V, 1938, p. 211–215.

Textul de bază, în „Românul“ (1911).

Scrisorile deschise sunt numeroase în prestația publică a lui Caragiale. În dese rânduri, el răspundea în acest fel solicitărilor de a-și expune opinia în diferite chestiuni însemnate. Un exemplu, care precede textul de față, este *În afacerea Porn*, care e conceput tot sub formă de scrisoare.

p. 1002 ÎNTRE STAN ȘI BRAN

A apărut, prima dată, în „Românul“, I, nr. 107, Arad, duminică, 15/28 mai 1911, p. 1–3, cu acest titlu și cu semnătura: *Caragiale.* Retipărit în: „Ordinea“, IV, nr. 1004, sâmbătă, 21 mai 1911, p.1.

În volum: *Opere,* V, 1938, p. 205–210.

Textul de bază, în „Românul“ (1911).

Este ultimul articol politic publicat de Caragiale în ziarul arădean. Despre împrejurările în care se sfârșește colaborarea gazetărească a lui Caragiale, există o mărturie memorialistică importantă prin valoarea ei documentară: *O farsă amicală*, fragment din amintirile lui Onisifor Ghibu, publicată în „Manuscriptum“, XIII, 1982, nr. 1 (46), p. 41–50.

ÎN MANUSCRISE

p. 1011 [ÎNCEPUTURILE ROMEI]

A apărut, prima dată, în *Opere*, III, 1932, p. 324–330. Reluat în ediția *Opere*, 4, 1965, p. 500–506. Paul Zarifopol a publicat textul după un manuscris, aflat în posesia familiei. Șerban Cioculescu reproduce textul după Zarifopol, întrucât manuscrisul nu se mai găsea la familie și nici la Biblioteca Academiei Române. Ca atare, nu a putut fi consultat.

În volumul I.L. Caragiale, *Scrisori și acte* (Ediție îngrijită, prefață și note de Șerban Cioculescu, Editura pentru literatură, 1963), editorul afirma că nu cunoștea contractul, din 1898, între autor (I.L. Caragiale) și Ministerul Învățământului (ministru Spiru Haret), prin care era angajată lucrarea *Patria și Neamul – Povestiri și Icoane din trecutul Poporului Românesc,* de care ar aparține acest fragment.

Ileana Ene a publicat în „Manuscriptum“, XVIII, 1987, nr. 1 (66), p. 55–57, manuscrisul ofertei făcute de I.L. Caragiale și răspunsul ministrului cu acceptarea propunerii și condițiile pentru realizarea acesteia. Cercetătoarea a detaliat, în studiul *I.L. Caragiale*: *„...o încoronare a activității mele literare*“, din aceeași revistă și același număr, p. 53–57, ițele acestei „istorii“ care are pitorescul ei, dar și o dimensiune serioasă, gravă. Căci este de mare interes viziunea pe care o schița Caragiale asupra istoriei neamului nostru.

Iată textul caragialian:

„Domniei Sale
Domnului
Ministru al Instrucțiunii publice

Lucrarea mea literară ar purta titlul:

Patria și Neamul
– Povestiri și Icoane din trecutul Poporului Românesc –

După titlu, vedeți, Domnule Ministru, scopul meu și puteți înțelege felul lucrării mele: *Patria și Neamul* va fi o serie de ilustrațiuni literare a[le] Istoriei Naționale.

Istoria națională, stăpânită astăzi aproape desăvârșit pe câmpul științific, mulțumită neprețuitelor investigațiuni ale savanților noștri, a fost până acum prea puțin, prea rar, ilustrată artistic, pentru a fi accesibilă masei întregi a poporului; poeții lirici îndeosebi au dat, în minunatele balade și legende, fragmente istorice ca ilustrații – toate însă fără o sistemă unitară.

Ar fi, desigur, un mare noroc pentru mine să-mi pot duce la bun capăt întreprinderea la care mă gândesc de atâta vreme ca la o încoronare a activității mele literare. *Povestiri și Icoane din trecutul Poporului Românesc!...* Dar se poate pentru un povestitor, pentru un literat popular, un câmp mai larg, un obiect mai frumos, o sarcină mai puțin ingrată?

Povestirile ar începe de demult și icoane bogate și multe ar străluci pe întrecute unele după altele...

Iată – pe când Alexandru Machedon, după ce a răsturnat cu o suflare pe vorbăreții și iscusiții Greci, pornește ca un vârtej luminos peste Asia, nimicește pe trufașul Darie al Perșilor, îngenunche pe marele Por Împărat de la Indii, străbate-n Africa, poruncind să se ridice pe drumu-i, de la Indus și până la templul lui Amon din intrarea pustiului Saharei, șaptezeci de cetăți – iată că un vultur tânăr, crescut pe malurile Tibrului, începe să-și întinză ghiarele și aripele și să cuprinză peninsula italică. În câțiva ani, praful s-alege de împărăția lui Alexandru, iar mica Republică Romană crește mereu până ce ajunge cea mai măreață și cea mai strălucită împărăție din câte-a stat vreodată pe pământ...

Iată izvorul depărtat al Istoriei poporului românesc – căci, dintr-un ou pe care l-a lăsat în Carpați aquila italică s-a născut vulturul român...

Iată apoi cum, după torente seculare de neamuri barbare, ce se năpustesc asupra unei civilizațiuni obosite, iată cum Basarab face din peptul lui, împlătoșat cu o cruce, o stavilă împotriva potopului năprasnic al Semilunei... Iată cum, atunci când Baiazid-Fulgerul retează pădurile de lănci ale cavalerilor-creștini din Europa, adunați în cruciadă, cu cea din urmă deznădejde, precum retează cosașul voinic desimea fânețelor, o singură lance rămâne înaltă sus, ca o tulpină țapănă de măceș de care se sparge coasa – aceea e lancea lui Mircea cel Bătrân!...

Dar apoi cel mai mare dintre Mușatini, Ștefan! și cel mai viteaz între viteji, Mihai? Ar putea oare încăpea acele mărețe figuri în cadrul strâmt al unui prospect cum este acesta?...

Dar atâtea alte nenumărate figuri, și mândre și cuvioase, atât în noroc cât și în nenoroc, în izbândă ca și-n cădere,

zdrobind ordiile barbare sau plecând grumazul sub securea gialatului?...

Și, mai presus de toate, temeiul și izvorul atâtor isprăvi bărbătești – poporul acesta, cu mintea lui oricând limpede, fie-n biruință, fie în perzare, viteaz ca șoimii stâncilor și răbdător ca stâncile!...

Și atâtea zile de glorie și de tristețe luminoase ș-apoi atâta restriște și-ntunerec – de două veacuri!...

Ce poveste frumoasă – și frumoasă și adevărată – se poate spune poporului nostru despre acele mândre generațiuni de la 21 până la 59, cari, venite când era cupa amară plină, au vrut să jertfească cu entuziasm averi, drepturi și ambițiuni personale – spre a întemeia aeve visul străvechi al Unirii!

Dar – joc ciudat și fericit al întâmplării! – după ce sute de ani bezna ne-a venit nouă de la răsărit, acum iată că ne răsare lumina de la apus! Iată că la Severin calcă piciorul unui tânăr soldat, copil al unei ilustre case împărătești, care-și are obârșia tocmai în pădurile de unde izvorăște Dunărea. La primul lui pas pe pământul patriei române, tremură sub lespezi depărtate, în sfântă umbră de mânăstiri bătrâne, țărâna atâtor și atâtor viteji, când triumfători, când jertfiți. Este vrednicul lor urmaș!

Vine, ales de norocul neamului nostru, să domnească pe tronurile unite ale lui Ștefan și Mihai! vine să plătească în sfârșit, cu poporul său, o datorie seculară – plată, cinstită și bărbătească, în câmpiile Plevnei! vine să desăvârșească o faptă pentru care sute de ani s-au vărsat atâta sânge și atâtea lacrimi, să izbândească un vis care, sute de ani, a legănat viața atâtor eroi și martiri, mai mulți nepomeniți decât pomeniți: Neatârnarea Patriei și Neamului și Coroana Regală!...

Dar astea toate, Domnul meu, sunt comori nestemate!... Să fie ajutat și susținut a le scoate la iveală într-o formă originală artistică, accesibilă poporului român, mare noroc pentru un literat! Numele lui ar rămâne vecinic legat de un lucru scump

unui neam întreg! Pentru o așa lucrare, n-ar fi păcat, desigur, să-și încordeze un artist prozator cea din urmă fibră a conștiinței lui profesionale.

Voi avea eu, oare, norocul să fiu însărcinat de domnia-voastră cu această lucrare, de la care, nu mă-ndoesc, ar atârna soarta numelui meu de literat popular? – nu știu.

Mi-ar părea desigur foarte rău să nu am acest noroc, cu toată grozava răspundere ce mi-aș lua în fața publicului celui mare semnând o așa lucrare. În orice caz, fără umbră de invidie, voi felicita pe acela ce va avea un asemenea noroc; căci, desigur, Domnule Ministru, cum vă știu animat de dorința de a face începătura bibliotecii sătești, unul dintre literații noștri va trebui să aibă în curând fericirea a putea face ilustrațiunea Istoriei Naționale – *Povestiri și Icoane din trecutul poporului românesc*.

Vă rog, Domnule Ministru, binevoiți a lua în nume de bine oferta mea, chiar dacă nu o aprobați, ș-a primi asigurarea deosebitului respect cu care sunt

Al Domniei-Voastre
prea plecat și prea supus servitor
I.L. Caragiale."

p. 1018 [SE NUMEȘTE ȘI ESTE *PĂMÂNTEAN*...]

Pagini publicate de Șerban Cioculescu în *Opere*, V, 1938, la *Addenda,* p. 462–467.

Într-o notă finală, reputatul editor însemnează următoarele: „Ms. D. Gusti. (A) 5 foi format ministerial, nepaginate, paginate de noi cu litere *a - e*, scrise numai pe jumătatea din dreapta, longitudinal + (*B*) 2 jumătăți de foi, același format,

neliniate, cuprinzând, cum se vede, prima schițare, cu ștersături multe.

Șerban Cioculescu dă lămuriri suplimentare: „Din aceeași vreme [1908] datează un proiect de lege, prin care Caragiale își propunea să reglementeze situația creată evreilor prin articolul 7 din Constituție. Manuscrisul se află în păstrarea profesorului D. Gusti, care l-a comunicat lui Zarifopol pentru a-i face loc în ediția *Operelor*. Se știe că, prin articolul 7, evreii aveau situația de apatrizi. Nu erau nici cetățeni ai Statului, nici străini. Se puteau încetățeni prin stagiu, sau cu dispensă de stagiu, cu împlinirea anumitor condițiuni. Paragraful b al aliniatului 2 privea dispensa de stagiu a străinilor (evreii nu erau numiți expres în articolul 7), născuți și crescuți în țară, care nu s-au bucurat vreodată de vreo protecțiune străină. Aceștia puteau fi încetățeniți de Parlament, în mod individual. Caragiale s-a gândit anume la această categorie de evrei pământeni. [...] Proiectul acesta, prin care Caragiale și-a arătat interesul față de categoria cea mai îndreptățită a *heimatlos*-ilor, a rămas fără urmare practică“[1].

Nu am găsit aceste file manuscrise. În consecință, am reprodus textul stabilit de Șerban Cioculescu, cu unele mici corecturi impuse de ortografia actuală.

---

[1] Șerban Cioculescu, *Caragialiana*, București, Editura Eminescu, 1987, p. 23.

CUPRINSUL

ÎN VOLUME

ÎN PERIODICE

ÎN MANUSCRISE